HAWAR

1

Hejmar 1-23

(1932-1933)

NÛDEM

HAWAR

Cild 1
Hejmar 1-23
(1932-1933)

NÛDEM

Weşanên NÛDEM 34
HAWAR
Stockholm: 1998

Amadekar: F. Cewerî
Pergala bergê û rûpelan NÛDEM
ISBN: 91 88592-34 0

Tel û Fax: 8-583 564 68
8-580 131 62

NAVEROK

HAWAR hat hawara me!

Hawar dengê zanînê ye. Zanîn xwe nasîn e.
Xwe nasîn ji me re rêya felat û xweşiyê vedike.
Her kesê ko xwe nas dike; dikare xwe bide nas kirin.
Hawara me berî her tiştî heyîna zimanê me dê bide nas kirin.
Lewma ko ziman şerta heyînê a pêşîn e.

(Celadet Alî Bedir-Xan, Hawar hej. 1, 1932)

Kovara HAWARê gelekî bi derengî kete destê min. Ez bawer dikim min ew di sala 1982an de bi dest xistibû. Niha nayê bîra min bê min ew çawan û bi kîjan riyê bi dest xistibû, lê baş tê bîra min gava ew ketibû destê min, fena ku malê dinyayê bûbû yê min. Ez ji xwendina wê têr nebûbûm. Mîna ku min tiştekî xwe yê bi qîmet winda kiribû û dîsan ew dîtibû. Hawarê ez hê bêtir bi nivîsandina kurdî ve girêdabûm. Şêrîniya zimanê kurdî bi min şêrîntir kiribû; fikra dostanî, xweşbînî û bêhnfirehiyê li ba min bi qîmet kiribû. Ez ber bi cîhana kurdîtiyê, ber bi kûrîtiya dîroka kurdan ve ajotibûm. Xwendina çîrok, stran, şîret û gotarên di Hawarê de tameke bi lezet dabû min. Bîrbirî û sergiraniya Celadet Bedir-Xan, hêviya peydabûna entelektueliyeke kurdî li ba min xurt kiribû. Hêviya entelektueliyeke kurdî ya xurt, hêviya biserketinê dabû min. Ew Hawara bi çapeke piçûk û bi aleke kurdî pêçayî, ji bo min, bersiveke herî di cih de ya li dijî polîtîkayên asîmîlasiyon û înkariyê bû. Niha, gava ez rûpelên Hawarê di ser hev re diqulipînim, ez têdigihîjim ku Mîrza Hemreş Reşo bi jinûveçapkirina Hawarê zehmetiyeke çawan kişandiye, karekî çiqasî baş û pîroz kiriye. Ez bawer dikim, ger ne ji vê fikir û xebata Hemreş Reşo bûya, wê Hawar bi tenê di arşîv û pirtûkxaneyên hin entelektuelên kurdan de bima û wê nivşek ji xwendina Hawarê bêpar bima. Bêparmayina vî nivşî, wê di warê zimên de gelek serêşî bi xwe re bianiya. Hemreş Reşo bi jinûveçapkirina Hawarê, hem Hawar ji mirin û jibîrkirinê parastiye, hem ew gîhandiye nifşekî, hem jî rê li ber berberî û nelihevkirinên zimanê kurdî girtiye.

Niha, gava mirov li dîroka Hawarê û li rola wê ya îroyîn dinihêre, di salên heftêyan de çapnebûna Hawarê, hem di warê zimên û rola zimên de, hem jî di warê hî-

sên milî û xwenaskirinê de, kêmasiyeke mezin e. Di salên heftêyan de, bi taybetî ji 75an heta 80yî, li bakurê welêt tevegreke xortan ya xurt hebû. Dînamîka salên heftêyî mîna bombeyekê ji teqandinê re amade bû. Lê ev dînamîka ha bêtir angajeyî siyasetê bû. Ger bi qasî karên siyasî, karên edebî û çandî jî hatibûya kirin û di wan salan de kovara Hawarê li bakurê Kurdistanê an jî li Tirkiyeyê hatibûya çapkirin, wê li hemberî pêla asîmîlasiyonê bibûya bendek. Lê mixabin, ew nivşê li welêt, ji peydakirin û xwendina kovara Hawarê bêpar ma; yên ku derketin derveyî welêt, ev kovara ku di dîroka edebiyata me de rola wê ne kêmî rola pirtûkeke pîroz e, li biyanîstanê bi dest xistin. Dîsan li vê biyanîstanê, dostê hêja, rehmetiyê Mihemed Bekir, bi zewq û besteke mezin li derxistina Hawarê mijûl bûbû. Wî bi çapeke bedew, ji hejmara 1ê heta hejmara 9an, mîna cildekê derxist. Lê nexweşiya kambax pêxîla vî dilşewatê kurd berneda û hê berî ku ew bigihîje armanca xwe bi cih bîne, wî ji nav me koç kir. Mirov dikare bibêje, ku di pêla dudan ya danasîna kovara Hawarê de, rola rehmetiyê Mihemed Bekir gelekî mezin e. Xwedê wî bi rehma xwe şa bike.

Mîna jinûveçapkirinên Hawarê, destpêka weşana wê jî her li derveyî welêt bûye. Piştî şikestina serîhildanên Dêrsim û Agiriyê, piştî xebatên dûr û dirêj, Celadet Bedir-Xan, bingehê kovara xwe li Şamê datîne. Ew hejmara pêşî di 12ê îlona 1932an de derdixe. Celadet Bedir-Xan dixwaze bi derxistina kovara Hawarê di dîroka kurdan ya nûjen de rûpelekî nû veke û kurdiya ku bi salan di bin nîrê zordestiyê de maye, rizgar bike. Wekî din, ew bi kovara Hawarê kevneşopiyekê jî dişikîne; dev ji nêvî bi tirkî û nêvî bi kurdiyê berdide, an jî bi temamî dev ji zimanê tirkî berdide û di şûna wê de kovara xwe, çend rûpelên frensizî ne tê de, xwerû bi kurdî derdixe. Celadet beg dixwest bi riya Hawarê kurdan bi zimanê wan, bi girîngiya zimanê wan; bi gotineke din, bi hebûna wan bihesîne. Gava mirov çavekî li her 57 hejmarên Hawarê digerîne, mirov dibîne ku Celadet Bedir-Xan vekirî tu îdeolojî nepesinandine, kurd nekirine sinif û tebeqe, sinif û tebeqeyek negirtiye û li dijî sinif û tebeqeyeke din şer nekiriye. Di ferhenga wî de gotina "kurd" tê maneya biratî, hevaltî û dostaniyê.

Di welatekî bê dibistan de, bê perwerdeya bi zimanê mader de, wî dixwest bi Hawara xwe dibistaneke milî ava bike; tê de fikir û ramanên milî, tê de dostanî û biratiyê belav bike.

Lê dema wî demeke bêdengiyê bû; demeke şikestina kurdan, demeke tirs û surgunan bû. Kurdên xwende kêm bûn, yên hebûn jî ne ewçend nêzîkî zimanê kurdî bûn. Celadet dixwest bi riya Hawarê hem nivîskaran çêbike, hem jî xwendevanan

bigihîne. Wî destê alîkariyê dirêjî Cegerxwîn, Osman Sebrî, Qedrî Can, Nûredîn Zaza û hinên din kir, ew ber bi cîhana nivîskariyê ve kişandin û bi xêra wê dibistanê ye ku îro navê van kesayetiyên kurdan nemir bûne. Hem ew kesayetiyên kurdan nemir bûne, hem jî bi xêra Hawarê zimanê kurdî yê edebî zindî maye. Ji xwe gava Celadet Bedir-Xan destê xwe ji siyasetê dikişîne û xwe bi hemû hêza xwe davêje qada ziman û edebiyatê, ew ê li van rojan fikirîbe. Li gorî delîlên ku li dû wî mane û li gorî gotinên kevaniya wî Rewşen Bedir-Xan ku ez di sala 1987an de li Baniasê lê bûbûm mêvan, Celadet Bedir-Xan derwêşekî karê xwe bûye. Wî hemû xebata xwe li ser siberojê ava kiribû. Ji bo me bû, ji bo nivşekî berî me bû. Lê nivşê berî me pê nehesiya û tê re buhurî, lê ev nivşê me pê hesiyaye û mîna ku li xezîneyekê rast hatibe, bi herdu destan lê xwedî derdikeve. Hebûn û maneya Hawarê îro ne bi tenê ji bo kurdiya nivîskî, lê ew li ba kurdên îro mîna otorîte jî hatiye qebûlkirin. Ez bawer dikim ger îro kovara Hawarê tunebûya, me ê di warê zimanê nivîskî de gelek serêşî ji hev re derxista. Îro, piraniya partî û rêkxistinên kurdan, piraniya çapemeniya kurdî li ser riya Hawarê diçin. Ev jî, ji bo rojên pêş kêfxweşiyekê dide mirov.

Mîna ku min di destpêkê de jî got ku kovara Hawarê cara pêşî di sala 1982an de kete destên min, lê hinek hejmarên wê yên eslî, di sala 1987an de gava ez li Baniasê li Rewşen Xanimê bûbûm mêvan, wê dabû min. Wê ji min daxwaza çapkirina hemû hejmarên Hawarê kiribû. Ji bilî Hawarê jî wê hinek pirtûkên weşanên Hawarê û xebata Celadet ya li ser zimên "Bingehên Gramera Kurdmancî" dabûn min. Me "Bingehên Gramera Kurdmancî" mîna pirtûk di sala 1993an de weşand. Lê herçî jinûveçapkirina Hawarê bû, hem hemû hejmar li ba me peyda nedibûn, hem jî ji bo karekî weha cesareteke mezin, cidiyet û berpirsiyariyeke taybetî diviya. Gava di destpêka salên 90î de me di bin bandora Hawarê de dest bi weşandina kovara NÛDEMê kir, em hê bêtir li ser derxistina Hawarê fikirîn. Hejmarên ku li ba me kêm bûn, me ji ba Mehmed Uzun û Mahmûd Lewendî peyda kirin. Herdu hevalan jî bê ku tu keleman ji me re derxin, arşîvên xwe ji me re vekirin; ez li vir spasên xwe yên ji dil ji herdu hevalan re pêşkêş dikim. Herweha, dostê hêja Emîn Narozî bi xebata şev û rojan tîpguhêziya her 23 hejmarên pêşî kir; ne ji vê xebata wî bûya em ê ji xwendina wan ya latînî bêpar bimana. Ez li vir gelekî spasî wî jî dikim.

Mîna tê zanîn, her 23 hejmarên pêşî bi herdu alfabeyan; ango bi alfabeya erebî û latînî dihate weşandin. Ji hejmara 24an heta ya 57an tenê bi alfabeya latînî hate weşandin. Hem di destpêka kovarê de hem jî di berdewamiya weşana kovarê de ji bilî zaravayên kurmancî, mirov pêrgî zaravayên soranî û zazakî jî tê. Ji ber ku zaravayê

soranî îro jî bi alfabeya erebî tê nivîsandin, me hemû nivîsên soranî neguhestin alfabeya latînî, lêbelê me bi tenê ew nivîsên soranî ku pevgirêdaneke wan an bi kovarê re an jî bi nivîsên kurmancî re hebûn, guhastine. Herçî nivîsên zazakî ne, ji ber ku îro ev zarava bi alfabeya latînî tê nivîsandin, me tîpguhêziya wê kiriye. Lê me di tîpguhêziya hersê zaravayan de jî, tîpa "q" û "k" rast, yanî mîna îro bi kar anîne. Di 23 hejmarên pêşî de tîpa "q" di şûna "k" de û tîpa "k" jî di şûna "q" de dihate bi kar anîn. Di guherandinên hejmara 24an de, em dibînin ku hem alfabeya erebî ji kovarê radibe, hem jî herdu tîp mîna ku em îro bi kar tînin, têne guhertin.

Herçiqas em di destpêkê de fikirîbûn ku Hawarê weke cildekê derxin jî, lê paşê me maqûltir dît ku em bikin du cild. Cilda yekê ji 23 hejmarên pêşî û beşa tîpguhêziyê pêk tê û cilda dudan jî ji hejmara 24an heta ya 57an e. Me ji bo her cildekê naverokên cihê çêkirine, lê me hejmarên rûpelan ji hev veneqetandine. Dibe ku hin hejmarên bi zehmetî werin xwendin hebin, lê me ev yeka han da xatirê orjînalê û me nexwest em hemû hejmaran ji nû ve binivîsînin û orjînala kovarê xerab bikin.

Me bi vê xebatê xwest ku em di sedsaliya rojnamegeriya kurdî de careke din balê bikişînin ser xwendin û nivîsandina zarê kurdî û careke din Hawarê û xwedî û berpirsiyarê wê Mîr Celadet Alî Bedir-Xan bi bîr bînin.

Firat Cewerî
Stockholm, 1998

Xwedî û berpirsiyarê HAWARê Celadet Alî Bedir-Xan di sala 1897an de li Stenbolê hatiye dinyayê. Ew kurê Emîn Alî Bedir-Xan û birayê Kamiran û Sureya Bedir-Xan e. Di warê siyasî, kulturî û edebî de, rola Celadet û malbata wî mezin e. Malbata Celadet ku bi têkoşîna xwe ya ji bo avakirina Kurdistanê navdar e, piştî avakirina cumhûriyeta Tirkiyeyê, ji aliyê karbidestên cumhûriyetê ve tê surgunkirin. Bavê Celadet, Emîn Alî û birayê wî Sureya li Misrê bi cih dibin û Celadet û birayê xwe Kamiran jî ji bo xwendinê diçin Almanyayê. Celadet li Almanyayê doktoraya xwe ya huqûqê dike û di salên sihî de vedigere Şamê. Şam hingî di destên fransizan de ye. Celadet li wir dest bi têkoşîna kurdayetiyê dike û dibe yek ji pêşengên tevgera Xoybûnê yê girîng. Piştî ku serîhildana Agiriyê têk diçe, Celadet Bedir-Xan destê xwe ji siyasetê dikişîne û xwe bi hemû hêza xwe dide kultur û edebiyatê. Ew di sala 1932an de dest bi weşandina kovara HAWARê dike. Ji sala 1932an heta 1943an 57 hejmarên HAWARê derdikevin. Ji bilî kovara HAWARê jî wî ji nîsana 1942an heta adara 1945an bi navê RONAHÎyê kovareke din derxistiye. Ev kovara ha jî xwerû bi kurdî bû û li ser hev 28 hejmar derketine. Ji bilî kovarên HAWAR û RONAHÎyê Celadet Bedir-Xan ev pirtûkên ha jî nivîsandine: *Elîfba Kurdî, Rêzimana Kurdî, Ferhenga Kurdî, Rêzana Elfabeya Kurdî, Rûpelnine Elfabê, Dibaca Mewlûdê, Dibaca Nivêjên Êzdiyan, Mektûb ji Mustefa Kemal Paşa re, Ji Mesela Kurdistanê,* wergera çîroka *Conî û Cimêma* û bi dehan nivîs û gotarên çapkirî û neçapkirî... Herweha Celadet Bedir-Xan digel birayê xwe Kamiran bi riya weşanên Hawarê bi dehan pirtûk pêşkêşî pirtûkxaneya kurdî kirine.

Celadet Bedir-Xanê ku ji bilî navê xwe li dor deh navên din jî bi kar anî ye, di 15. 7. 1951ê de mîna gelek pêşeng û rewşenbîrên kurdan, ji welatê xwe dûr, li Sûriyê wefat kir. Ew niha li goristaneke Şamê veşartî ye.

SAL 1

YEQŞEMB

HAWAR

Qomela Qurdî * Revue Kurde

HEJMAR 1

15 GULAN 1932

Têdexistiyên Qomelê

Birê Frensizî

Capxana Tereki 1932 — Şam

SAL 1 | HAWAR | HEJMAR 1
YEQŞEMB | | 15 GULAN 1932
Qomela Qurdî * Revue Kurde

Armanc, Awayê Xebat û Nivîsandina Hawarê

Hawar dengê zaninê ye. Zanîn xwe nasîn e, xwe nasîn ji me re rêya felat û xweşiyê vedıqe.

Her qesê qo xwe nas diqe; diqare xwe bide nas qirin.

Hawara me berî her tiştî heyîna zmanê me dê bide nas qirin. Lewma qo zman şerta heyînê a pêşîn e.

Hawar jû pêve bi her tiştê qo qurdanî û qurdîtî pê bendewar e, dê mijûl bibe. Tınê siyaset jê dûr e, xwe naêxe siyasetê.

Hawarê siyaset ji civatên welatî re hiştiye. Bi siyasetê bila ew mijûl bibin. Em ji di warê zanîn, hiner û sinhetê de dê bixebitin.

* * *

Awayê xebatê. — Qareqî qo biqare biçe serî, divêt jê re pronivîseq bêt çêqirin. Me pronivîsa xwe ser bingehên jêrin lêqiriye.

1 — Belavqirina Elfabêya qurdî di nav qurdan û hînqirina wê. Senifandina zmanazîna qurdî û hin bi hin di qomelê de belav qirin û pêşdetir di şiqlê qitêbê de derêxistin.

2 — Sehitiya zarên qurdî û berhevdanîna wan. Sehitî ser mirovatiya zmanê qurdî digel zmanên din ên arî. Sehitî ser bingehên zmanê qurdî, ser dîroq û awayê rabûn û pêşveqetina wî.

3 — Ber hevqirina çîroq, çîrçîroq û ber texlît laje û stranên qurdî û birêve belavqirina wan.

4 — Senifadin û belavqirina dîwanên qurdî. Bi van ve jînenigariyên şair û mirovên bijarte jî dê bên belav qirin.

5 — Sehitî ser reks û Keydeyên stranên qurdî.

6 — Sehitî ser her texlît rêziqên qurdî û Qurdistanê, yên zemanê borî û yên îrû û senifadina wan. Sehitî ser hatinên Kurdistanê û pîş û sinhetên qurdî.

7 — Dîroq û erdnigarî:

Sehitî ser tevayiya dîroq û erdnigariya welatê Qurdistanê û ser dîroqa eşîran, berî, paşî û di wextê Mîr-Şeref de.

* * *

Awayê nivîsandinê — Di hekê zmanê me de heta niho geleq tişt hatine gotin. Di nav van gotinan de tiştinen rast û nerast jî hene.

Ez qo qurd û qurdmanczman im û zmanê xwe rind dizanim û min ew bi heft heşt zmanên din daniye ber hev, qitqitên wî hûrhûnandine; keydeyên wî jî hev derêxistine, diqarim ji biyantyan bêtir û kenctir dehqera wî bidim xuya qirin û zanîn.

Zmanê me îrû hem freh hem teng e.

Freh e: Pi her tiştê qo qurd pê mijûl bûne, dest dane wan, di wî warî de zmanê qurdî hing zmanên din û ji hinan bêtir pêş ve çûye, û qemiliye, û ji tu zmanên qemelî bi şûn de ne maye.

Teng e: Herçî qo ji qurdan re nenas mane û qurd pê mijûl ne bune, di wî warî de zmanê me rawestiyaye, pêş ve ne çûye, di cihê xwe de maye.

Lê zmanê me ji wan zmanan e qo ber her tiştê nuh, pirsên nuh dizên û birêve pirsên nuh ji wan çar dibin.

Herweqî xelqê Geliyê-Goyan, berî çardeh salan, gava tiyare dîtin, tavil bizarê xwe balafir nav lê qirin. Ji lewre

qo ji banî, ji bala difire. Dîsan qurdmancinen qo tilêfon ditin, ji mesmehi wê re bihîstoq gotin. Ji ber qo deng pê têt bihîstin.

Niho em vegerin ser gotina xwe; ser awayê nivîsandina zmanê xwe.

Irû di zmanê me de du texlît qêmanî hene: winda bûna pirsinen qurdî û qetina pirsinen biyanî nav zmên.

Em çi biqin qo zmanê me biqare vegere ser xurîtiya xwe û di nav zar û zarawayên xwe de biqemile û bibe zmaneqî teqûz:

Di winda bûna pirsan de, pirsin hene yeqcar winda bûne, hin hene ji zareqî qetine lê di zareqî din de diiîn û çendeq hene di axaftinê de qêm têne gotin lê di mamiq, medheloq, çîroq û stranan de têne bihîstin,

Em li peywan in, hîn bi hîn em wan dièxin dest û disenifînin û gora mehcetê jî ji nuh ve ser awayê hevedudanîna pirsên qurdî pirsinen nuh çêdiqin,

Ji bona pêşveçûna zmên, divêt em bendên xwe bi tevayîya van pirsan binivîsînin û li paşîya her hejmarê ferhengoqeqê danin û tê de mana pirsên qo di zaran de qêm bûne û yên qo ji nuh ve hatine hevedudanîn ji xwendevanên xwe re bidim zanîn ·Ji xwendevanên xwe hêvî diqim ferhengoqa me kenc bixwînin û di hekê pirseqê de qo fiqreqe wan hebe ji me re binivîsinin; heqe ciyoqa pirseqê bizanin, ewa ba jî tev mana û ferkên wê digel ciyoqa xwe ji me re bidin zanîn

Weqo : rêqirin, şandin, hinartin ciyoqên hev in . Lê di mana rêqirinê de jî mana şandin û hinartinê farkeq heye. rêqirin, her hal, bi rê êxistin û şandin e.

Dîsan, xeberdan, axaftin, peyîvîn cîyoqên hev in. Gelo di nekeba wan de çi ferk hene ?

***

Hawar zaroqeqe nûza ye. Zarowa me ye; zarowa qurdan e. weq her zaro bi xweyîtîya dê û bav. bra û pismamên xwe diqare bijî. Herqes, her qurd diqare arîqarîya hawarê biqe.

Tuqes mebêje qo, ez miroveqî reben û neqêrhatî me. Ji min ji dıayê pêve tiştеq naye.

Belê, tuqes vê xeberê mebêje, herqes bi tiştеqî, bi awaqî diqare bê hawra hawarê. Tinê di be qo awayê hawarê nizane. Jê re çend awa hene:

1— Qirîyarê hawarê bûyîn û jê re qirîyaran peyda qirin

2— Navên mirovên xwendewar lê nemaldar, qo niqarin qırîyar bibin, û navên medresan ji me re dan zanîn . Da qo hawar ji wan re herwe bête şandin.

3 — Paş xwendina hawarê ji heval û nasên xwe re dan xwendin û ji mirovên nexwenda re bi xwe xwendin û ew ser têdexistiyên qo mêlê serwext qirin

4 — Ji hawarê rê her texlît şihr û bendan nivîsandin.

5— Çîroq, medheloq û mamiqan berhev qirin û ji hawarê re şandin .

6— Di hekê welat, eşîr, bajar û gundê xwe de tiştnen qevn û nuh ji hawarê re rêqiqin :

7— Her texlît bergehên Qurdistanê peyda qirin û digel wesfên wan ji me re hinartin .

Ji gotinên jorîn kenc dixuye qo ji hawarê re arîqrin geleq hêsanî ye. Qesê qo dil biqe dê biqare jî .

***

Di destpêqê de qomela me dı panzdeh rûjan de careqê dê derqeve. Piştî çend hejmaran qomela mê dê bibe heltеqî û li serê her heftêyê dê belav bibe .

JI XWENDEVANAN RE

Hawar hawara me ye ,
Deng û gaziya me ye .
Jîn û zanîna me ye ,
Werin , hawara xwe bin ,

HAWAR

Elfabêya Qurdî

BI NAVÊ YEZDANÊ PAQ Ê DILOVAN Û MIHRIVAN

Elfabêya qurdî ji sih û yeq herfan bevedudanî ye:

a b c e ç d i g h x ê j î k q u
l m n o p r s ş t û f v w y z .

Herf di dengdayîyê de du texlît in: dengdêr û dengdar.

Dengdêr ew herf e qo dixwedeng e, û dengê wê bi serê xwe derdiqeve û dengê dengdaran derdixîne.

Dengdar ew herf e qo dixwedeng e, ê belê dengê wê bi serê xwe û bê ariqarîya dengdêrê dernaqeve.

Di zmanê qurdî de heşt dengdêr hene:

a e i ê î u o û

Lewre qo di denganîya qurdî de dengdêreq geh qin û geh drêj nabe dengdêrên qurdî di drêjahîya dengên xwe de serseqinî ne: qin û drêj in.

Dengdêrên qin:

e i u

e – der دَر ، şer شَر ، ser سَر

i – qin كِن ، din دِن ، bin بِن

u – qurd كُرد ، qur كُر ، qul كُل

Dengdêrên drêj:

a — av آڤ ، sar سار ، bar بار

ê — dêr دير ، şêr شير ، mêr مير.

î – tîr تير ، zîv زيڤ ، şîv شيڤ

o – dor دور ، sor سور ، qor كور

û — qûr كور ، şûr شور ، dûr دور

Di zmanê qurdî de bîst û sê dengdar hene:

b – bar بار ، bav باڤ ، ban بان

c – car جار ، can جان ، cûn جون

ç – çar چار ، çûn چون ، çem چم

d – dar دار ، dan دان ، dîn دين

g – gav گاڤ ، gis گِس ، garan گاران

h – hîm هيم ، hêja هيژا ، halan هالان

x – xanî خانى ، xwarin خوارن ، xêr خير

j – jin ژن ، jor ژور ، jajî ژاژى

k – kir قير ، kenc قنج ، kelî قلى

q — qa كا ، qer كر ، qom كوم

l — lo لو ، law لاو ، lez لز

m — mar مار ، mêj ميژ ، maq ماك

n — nan نان ، nerm نرم ، nas ناس

p — par پار ، por پور ، pehn پحن

r — rê رى ، rû رو ، reş رش

s — sar سار ، sebat ثبات ، sofî صوفى

ş — şor شور ، şev شڤ ، şa شا

t — têr تير ، taket طاقت ، tûj توژ

f — fanos فانوس ، filan فلان ، find فند

v — vajî ڤاژى ، vala ڤالا ، virnî ڤرنى

w — war وار ، weris وَرِس ، weq وك

y — yar يار ، yeq يك ، yarî يارى

z — zor زور ، zabit ضابط ، nafiz نافذ

Ji van pêve du herfên biyanî hene qo bireq ji qurdan wan dibêjin. Lewre qo ew herfên ha di eslên xwe de ne qurdî ne me ew ne êxistine nav elfabêya xwe.

Ew ji (ح) û (غ) ne, me ew du herf bi danîna du dekan ser «h» û «x» nîşan qirine.

ḧ — ح ḧal حال ẍ — غ ẍar غار

Qo ev du dek qetin ev hêrfên ha vedigerin ser herfên qurdî û dibin «h» û «x».

Ji xwe piranîya qurdan şûna (غ) (خ) dibijin; ẍeyidin غيدين ، xeyidin خيدين

Hawar denge zanînê ye. Zanîn ji me

هاوار دنگى زانيني يه . زانين ژ مه

re ıêya felat û xweşiyê vediqe. Her qesê

کسی هر ئدکه خوشیي و فلات رێيا ره

qo xwe nas diqe diqaıe xwe bide nas

ناس بده خوه دکاره دکه ناس خوه کو

qirin. Hawara me berî her tiştî heyîna

کرن · هاوار مه بري هر تشتي هيينا

zmanê me dê hide nas qirin. Lewma qo

کو لوما کرن ناس بده دي مه زمانی

zman şerta heyînê a peşîn e. Hawar jû

ژو هاوار · · پشين آ هيينی شرطا زمان

pêve bi her tiştê qo qurdanî û qurdîtî pê

پێ کرديي و کرداني کو تشتي هر بـ پيڤه

bendewar e dê mijûl bibe.

· ببه · ژول دي · بندوار

*
* *

Bi xêzên jorin ve me rêberî û rêzaniya elfabêya qurdî qutıı qir. Ji niho pêde bi hûrbûnandina hevedudanîna wî dê mijûl bibin

Dûmahiq heye.

Stûna Fekehan:

Pêrar, digel çend hevelan derqeti bûm gerê. Çendeqê di nav fekehan de mam. Me sê çar medrese ditin Li hin medresan de derqetî ji xelqê cih bêtir bûn. Linav wan de xortên her welatî, her eşirî peyda dibûn Serhedî, Heza romî, Botî, Dîyabeqrî, Bidlîsî, Mûşî, h. p.

Bi dîtina min geleq qêfxweş dibûn, Ji min ser qurdanî geleq tiştan dipirsin. Piranîya wan bi herfên latinî ji dizanibûn.

Pêqve digotin qo qurdmancî bi herfên latînî geleq kenc têt nivîsandin Ji hin paşî lên xwe pelin derdixistin û ji min re dixwendin. Tedigot, hemî jî şair bûn. Şihrên wan lev ser welêt û milet bûn.

Weqo: Bêriya Botan,Zozana Şerevdînê. Girên beriyê, Çiyayên Dêrsîmê, Bidlîsa-qevnar...

Girêdana wan jî qurdmancî bûn, Ji xelqê cih re jî cilên qurdmancî dabûn wergitin. Qolosên xwe bi xwe çêdiqirin.

Di nav exaftinê da min ji wan re dazanin qo dilêmin heye rûjnameqe qurdî derêxinim.

Stûna Zarowan

BUHAR

Buhar e, nuh buhar e,
Tebîet giş li qar e.
Çi heyadedan çi hal e.
Her tişt zendî rewal e.
Buhar e, ev buhar e,
Tebîet giş li qar e.

Berf dihele li zozan,
Stirî şin in li deştan.
Qulîlq hêj nuh şepal in,
Gul u bilbil heval in.
Buhar e, nuh buhare,
Tebîet giş li qar e.

Mij qetiye li doran,
Hure-hur e tum baran.
Mih û berx in diqalin,
Qeın li marî dinalin.
Buhar e, ev buhar e,
Tebîet giş li qar e.

Roj vedide mina bûq,
Şun ve mane ba û pûq.
Şehar, zinar, lat û ber
Diçirisin der bi der.
Buhar e, nuh buhar e,
Tebîet giş li qar e.

Ji min daxwaz qirin qo ji wan re di rûjnamê de stûneqê veqim Di vê stûnê de herçî qo di mederesan de nayin xwendin ji wan re bidim zanîn.

Em welê lêqhati bun· qo wan ji min bipirsin ez jî gora pirsiyarîya wan behsên ser ilmû hiner ji wan re bêjim,

Fekehino! Eve stûna we. Hon hema bipirsin. Herçî ez bi xwe dizanim ji we re bêjim, heqe di nav pirsiyarîyên we de tişteq hebe qo ez pê nizanim ji wan bi pirsim qo pêdizanin û ji we re bidim zanîn.

Edebîyata Welatî

Edebîyata welatî, ew edebîyat e qo ji jîna miletî, ji hiş û dilê wî, ji dîroq û çîrçîroqên wî, ji stran û lajeyên wî biltêt.

Qanîya wî, dilê milet, hişû heyata wî ye.

Tinê ev edebiyat e, qo germ rengîn, bibihn û xwedan rubnahî ye.

Ji vê edebiyatê, dengê blûr û dîlanê, stranên çiyê, zîzîya hêvîn û hejqirnê bi teptepa dilan ve tên bihîstin.

Piranîya miletan pirîcar vê rastiyê seh ne diqirin, ber ne diqetin.

Li ewropayê, miletin hebûn qo hej zmanên xwe ne deqirin. Zmanên xwe qiçiq. teng, nespehî û nebêja didîtin.

Ev hal di welatên rohelatî de ji diha t dîtin.

Herweqî di nav qurdan de, heçî mirovên zana radibûn qitêbên xwe ne bi zmanê qurdî lê bi zmanê biyanîyan dinivîsandin.

Piştî xebata sedan salan; di welatên ewropa û rohelat de hate seh qirin qo ev rê dernaqeve û ev awa naçe serî.

Çiqo milet ji wan qitêban re guh ne dida û xebata wan mirovan berxurdar ne dibûn.Ber vê yeqê ev mirovên ha vegeriyan ser zmanên xwe. Vêca xebata wan zûqa berên xwe dan û milet pey ededîyata wan çû.

Bi vî awayî di nav wan miletan de edebiyateqe geş û zendî çar bû.

Êdin her qes zana nezana, bajarî gundî qo xwendinê zanî be, zmanê wan seh diqirin, û qitêbên wan dixwendin.

Ji xwe welê jî divîya bû.

Ji ber qo ji nivîsandin û belavqirina qitêban kesd ew e qo hiş û fiqrên kenc biqevin nav xelqî, di dil û serên wan de cih bigirin.

Ji mesela zmanî pêve meseleqe din jî heye.

Herweqî nas e, fiqr û his di dora zmanî de xwe digehînin hev. û her zman fiqr û hisên xwe û awayê gotina xwe bi xwe re hildigire û ew pê re diguhêzin, û pey zmanên xwe diqevin.

Bi vî awayî digel zmanî fiqr û hisên biyanîyan ji tên diqevin nav me, di dil û hişê me de cih digirin, û rû û gonê me ên manewî diguhêrînin, di heşifînin.

Paşî vê gotinê, kesda me, awayê edebiyata me ji xwe têt seh qirin, û ew rêya qo em tê re dixwazin herin bi xwe vedibe û diqeve pêşiya me.

Vêca, divêt qo em bi zmanê dê û bavên xwe, bi zmanê şirîn û delal, bi zmanê qurdî, bi qurdiya xwerû binivîsînin, û fiqr û hisên xwe ji çîroq û stranên qurdî bigirin.

Ji xwe Ehmedê-Xanî berî sêsed salî vê rêyê ji me re veqiri bû. Lê heyf paşîyên wî pê ve ne çûn.

Xanî qitêba xwe bi qurdmancî nivîsandi bu û fiqr û hisên wê ji çîrçîroqeqe qurdî, ji Memê-Alanê girti bû.

Xanî xurtîya zmanê xwe bêj wê gavê hesîya bû, û ji wan re qo pê ne dinivîsandin bi beyta jêrîn dixwest bide zanîn

«Safî şemirand vexwar durdî
Mavendi-derî lisani-qurdî»

Êdin çax e, qo em bidin pey Xanî.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

HAWAR HEBE. GAZÎ LI DÛ YE

Ji bona brayê min Osman Sebrî

Şevqe tarî, Çav çavan nabine. Keşa erdê weq gizanan lingên min ên xwas dibire. Bayê reş carnan diqeve guheqî min û di ê din ra derdiqeve.Ket nizanim qo li qû me? Heyîna xwe bi lêzistina gopal li erdê dizanim. Ev çend rûj û şev e bi vî awayî diçim, dawî nayê, ji welatê berf û bagerê xelas nabim...

Belê, işev jî weq her şev tarî ye. Berf û bager ji awaqî li min dide; Sar e, dicemidim. Tewş e, livîn di min ne ma, deng ji min dernayê. Tinê sê dengan min qıre gazî û hawar!..

Gelo, ev xewn e ? Çavèn xwe vediqim bawer naqim. Lè dizanim ev deng, dengè qurè min e . « Bavo! Bavo! »

— Ha qurè min ez li qû me ?

— Bavo! bavè min li mal e, çima çavè xwe venaqe ?

Dîsan bı tirs qo min çavèn xwe veqir min dît ez li mala xwe, di nav zarowèn xwe, li cihè xwe me. Qurè min (Hîmgran) li berserè min runişt û got:

—Bavo, gava qo romo welatè me dişewitand tu hê li qir buyî, Ji ber vê yeqè me xort û canan hevdu girt û dijminèn xwe kels qir, me welatè xwe ava qir. Divèt qo bavè me jî bihata: Lè te xuya neqir, ji xwe min xewna te jî dîti bû qo tu di tengasîyè de yî ; tu li me « Hawar ! » diqî ...

Min şal û şapiqè xwe tev şidand û ça û zinaran derbas qir, ez hatim. Min dît qo bavè min ji serma û pûqè kefilîye; dilète tinè davèt ; Hema min bavè xwe girt û pirtûgên xwe lê şidand û me rêya mal girt. Ev çend rûj e em hatine; dè rabe; îcar tu me bi jin qe/!

Jîyîn çikas delal e
Di nêv bav û biran da .
Dil heye qo ne nale
Ber birînên riman da .

Ev birîna riman e ;
Bareqî pir giran e ;
Qezeb, gurçiq ne mane ;
Li pepûqèn xwehan da .

Hawara me vaya ye,
Xewa bêqêr bela ye,
Ket şiq tèda ne ma ye,
Di gotinên yaran da.

Kedrîcan

DI DORA DINYAYÊ DE

Bè şiq e qo xwendevanèn me ji mijûlayîya me a bingbî pêve dè dil biqin ser her tiştèn dinyayè serwext bibin. Me ev stûna ha ji bona wî veqır. Ji hejmara duwim ve emè dest pè biqin û xwendevanèn xwe ser bûnebûwèn dinyayè serwext biqin.

Xatirxweziya Memî

Mem got, dè qerem qe ezbemî tu.
Dèqa min î tu, ne bay î weq dû,

Kedrè te erê geleq giran e,
Mem Kedrè dèyan geleq dizane .

Ser pèsir û sing û paşila te
Germî qè dida ? tinê dilê te.

Dadè tu yî tu, tu dadiqa min,
Destè te hejand mehdiqa min.

Alos î erê,erê tu dè yî ;
Fêqê te me, ez tu dar û ra yî

Dadê megirî xwedê pîvar e,
Lawê te ye Mem ji dè re yar e

Maq î erê tu, tu yî dilovan
Lingè te de Mem peşîb e, kurban

Iznê bide min qo dilbirîn im .
Dadè ji tere qeça te binim.

Dr Q.A Bedir-Xan

Dr Qamiran Alî Bedir-xan Memê-Alan bi awaqî nû nezimandiye . Hın menzûmeyên wî di Hawarê de bêne belav qirin . Ev menzûma ha yeq ji wan e .

Hêvî Ji Xwendevanan

Ji bona Elfabêya qurdî

Em, ji îrû ve, elfabêya qurdî rûpel bi rûpel di qomelê de belav diqin. Pêşdetir di şiqlê qitêbê de bêt derêxistin .

Ji vê belavqirinê kesda me ev e qo herçî xwenda û zanayên qurdan hene. rûpelèn elfabê yeq bi yep, xêz bi xêz, pirs bi pirs, bixwînin, kenc bala xwe bidin û her çî qèmanîyan bibinin ji me re binivîsînin, da qo em wan qèmanîyan rast biqin .

Jû pève, ez ji wan tişteqî din jî hèvî diqim. Ji min re ji bona her rûpelè pirsinen nû peyda biqin û rèqin ,

Li rûpela pêşin me sè herf danîne (a d r) û bi van çend pirs çèqirin. Dibe qo bi van herfan pirsinen din jî bèn çèqirin. Di rûpela duwim de herfên me bune pènc(a d r e m) me bi wan jî çend pirs dîtin. Heye qo hineqî din jî peyda bibin

Bi vî awayî xwendevanèn me diqarin bi me re bixebitin û elfabèya me biedilînin û kenctir biqin,

Ji pirsan pêve gora herfên her rûpejê cimleyên spehî û bihiqmet , mamiq û medheloqan jî biqêrî me tên .

Lê divê qo xwendevanên me xwe bilezînin u heta heft, heşt rûjan cuhabên xwe bigehînin me. Da qo di hejmara duwim de em biqarin wan belav biqin :

FERHENGOQ

ARMANC Her tiştê qo ji bona avêtina nîşanê têt daçiqandin. Paşîya tiştê qo çavê mirov lê ye û dixwaze xwe bigehîne wî: Beriqê wî li armancê ne qet, armanca hawarê peşvexistina zmanê qurdî ye.

BENDEWAR Pêgirêdayî: Heçî qurd hene hemî jî bi qurdên Irakê ve bendewar in.

ERDNIGARÎ Ilma qo bi her awayî wesfa erd û dinyayê dide; çiya, çem, deşt, bajar, tendûreq gol, newal h. p. Erdnigarîya Qurdistanê.

BINGEH Hîm û eslê tişteqî: herçend zmanê qurdî û farisî di qitqitên xwe de ji hev vediketin lê di bingehî de digehin hev.

CIYOQ Pirsên qo mana wan nizingî hev an weqhev in: weq rêqirin û şandin.

DEHQER Rastîya tişteqî qo bi temamî û ji binî ne nas e û carinan veşartî ye: Ji gotina xelqî re guh mede dehqera meselê ez dizanim.

DÎROQ Pêşîya tişteqî an miroveqî · Dîroqa dinyayê geleq qevn e. Dîroqa jîna Selahedîn bi serê xwe dinyayeq e.

H. P. Heta paşî ..

JÎNENIGARÎ. Awayê jiyinê û tevayîya biserhatîyên miroveqî jînenigarîya wî ye.

PRONIVÎS Her tiştê pêqbatî, nivîsandî nenivîsandî, qo awa û rêveçûna xebat û qareqî nîşan dide, û berî destpêqirinê têt çêqirin: Me pronivîsa xebata xwe pêqanî, êdin divêt qo em dest bi xebata xwe biqin.

FERhENGOQ Ferheng qomela tevayîya pirsên zmaneqî ye· Ferhengoq ferhengeqe qiçiq e qo têde pirsinen wî zmanî peyda dibin . Ferhenga qurdî, ferhengoqa hawarê.

ZMANAZÎN Tevayîya keydeyên zmaneqî zmazina wî zmanî ye.

* * *

Herweqî me di serstûna xwe de got pirsîn hene qo ji zareqî qetine lê di yeqî din de dijîn. Ji lewre dibe qo di nav bendên me de pirsinen din jî hebin qo ji hin xwendevanên me re nenas in .

Em ji wan hêvî diqin bila ji me mana wan bipirsin. Da qo di ferhengoqa hejmara duwim de em biqarin mana wan jî bidin.

BIRÊ FRENSIZÎ :

BUTS ET CARACTÈRES DE LA REVUE HAWAR

Nous avons fondé notre revue, Hawar, dans un but exclusivement scientifique et littéraire.

Elle voudra donc combler une grosse lacune existant dans la nation Kurde.

Elle ne s'occupera en aucun cas de la politique.

Elle ne traitera qne des sujets scientifiques qui non seulment interesseront les Kurdes mais aussi les étraugers désireux de mieux connaître les langues et nations orientales.

Notre programme de travail montrera que tels sont nos buts.

Voici les points fondamentaux de ce programme:

1— Propagation de l'alphadet Kurde parmi les Kurdee. Classification et publication de la grammaire en langue Kurde et plustard cn langne française La publication de la grammaire Kurde aura

lieu immédiatemment aprés la publication complète de l'alphabet. Aujourd'hui nous don :ons les premiers Pages.

2— Etude eomparée des bifférents dialectes de la langue Kurde• Etude de la parantè de la langue Kurde avec certaines autres langues. Etude de l'hstoire de ses origines

3— Folkolore :

Cefte partie de notre programme sera la plus fertile. Elle prendra soin de la publication des lègendes, contes et chansons Kurdes. Une partie de ces publications sèra traduite en français.

4— Littérature écrite :

Malgré que le Kurde n'a pas été reguliérement écrit, il a eu tout de même des poétes qui ont écrit en leur langue maternelle et nous ont laissé différents manuscrits, dont quelques unes ont dejà vu le jour, nous prendrons soin de les publier peu à peu et plustard de les classer suivant l'ordre chronologique; ces études contiedront aussi la biographie des hommes de lettre et de divers personnes illusrres.

5— uMsique et Danse :

Dans cette partie nous chercherons à déterminer les caractéristiques de la musique nationale, de fixer et de noter ses mèlodies ainsi queles caractéristiques, rythmes et figures des danses Kurdes.

6— Moeurseset coutumes :

Etude, dèterminationts et classification des moeurs et coutumes sociales, morales et réligieuses du passé et du présent.

Dètermination des prencipes qui ont gèrè la vie sociale jusqu'à nos jours. Dèfinir le costume national et arrêter les nuauces d'aprés les differentes contrées La vie économique du pays, ses produits et sou industrie nationale.

7— Histoire et géographie :

Etude de l'histoire et d ela géographie generale du Kurdistan et étude de l'histoire des tribus, avant, pendant et après « Mir Cheref » Classification et publication de levolution et de l'influence des Kurdes, au cours des periodes histo:iques, ainsi que l'histoire de sa vie politique, sociale et religiuse.

***

Nous commencerons la publication de notre revue par quinzaine. Après quelques numéraux elle deviendra hebdomadaire.

Notre revue sera publié essentillemént en langue Kurde et frençaise.

Les articles et les études qui seront publiés dans la partie Kurde seront aussi insérés dans la partie frauçeise, exceptés les articles qui auront un caractére purement d'enseinguement primaire pour les jeunes gens Kurdes.

L'aphabet Kurde

L'alphabet Kurde se compose de (31) lettres :

a b c e ç d i g h x ê j
î k q u l m n o p r s
t û f v w y z

LES VOYELLES

La langue Kurde possède 8 voyelles:

a e i ê î u o û

Comme dans la phonétique Kurde un son de voyelle émis d'un même point de l'organe d'articulation ne peut pas être tantôt bref et tantôt long, les voyelles Kurdes sont stables dans la durée de leurs sons, elles sont bréves ou longues et ne varient jamais comme en français. Par conséquent les voyeltes brèves ne devienent jamais longues et les longues ne deviennent jamais bréves.

Les voyelles brèves sont :

e i u

Les voyelles longues sont :

a ê î o û

Voyelles brèves :

E — se prononce comme dans le mot «dette», mais plus fermé et tout à fait bref.

I — ressemble un peu aux «i» de «guirlande» et de «litre» mais plus fermé et tout à fait bref, comme le « e » final des infinitifs allemands ;

kommen, gehen, streiken, essen etc

U — peut être considéré comme composé d'une consonne et d'une voyelle, amalgame du «w» avec le «i»,

swind-sund xwirdeq - xurdeq.

Voyelles longues :

A — est toujours long, comme dans les mots pâle, âne. Il correspond donc à un «â» français et aux « a » des mots allemends suivants : machen, sprache, plural.

Ê — est toujours long, comme le «ai» ou «ei» français, chair, laine, peine, ainsi que les (e) des mots allemands comme : jemand, jener, einige.

Î — se prononce comme le (î) du mot (epître) mais encore plus allongé.

O — se prononce toujours long comme le (o) du mot (rôle).

Û — c'est le(ou) français ou le(u) allemand qui se prononce toujours long comme dans le mot (la cour.)

Perticularité du (ê) Kurde - le (ê)Kurde change de prononciation devant le (a) et le (ê) quand ces deux lettres sont accidentelles. Dans ce cas il est prononcé comme un (î) mais un peu moins aigüe.

	ortographe	prononciation
Pê :	pêyê min	pîyê min
Dê :	dêya min	dîya min

LES CONSONNES

Des consonnes Kurdes les quatorze suivantes ont les mêmes sons que les consonnes françaises :

b d h j l m n p r s t f v z

H – le (h) en Kurde est toujours aspiré comme dans les mots: le hameau, le haricot

Plûtot comme le (h) allemand et anglais : haben, I have

C — équivaut en français à (dj) comme : Djidde, Djebel - Druze.

Ç - corrspond à (tch) comme dans le mot Tchécoslovaquie.

G - ne diffère pas du (g) français qui vient après les voyelles (a,o,u) garçon, goudron, guirland.. tout à fait le(g) allemand

X - c'est le (x) grec où le (ch) allemand: Buch. Il est souvent designé dans les écrits français pas un (kh) Bedir-khan.

K - c'est un (c) français, un peu fort, tel qu'on le prononce dans les mots suivants : cristal, café, cable, coran, qui s'écrivent dans l'ortograhe allemande par le (k) que nous avons adopté: kristal, kaffe kabel, koran.

Ş — c'est le (ch) français : chambre, chaise, bouche.

W- c'est le (w) anglais: whisky, tramway.

Y - est toujours consonne et n'est jamais voyelle, il corespond en français au son du (l) mouillé comme le mot mouillé. Ainsi que dans les mots anglais: yes, year, yellow.

«¨» - Dans l'alphbet Kurde le traima est un signe ortographique qui se opse principalement sur les consonnes (h) et (x)

Ḧ - donne le son du (ح) sémitique, consonne spirante.

Ẍ - donne le son du (g) grec.

Comme on le verra plus tard le traima pourra servir aussi pour exprimer quelques nuances phonétiques dans le dialecte du sud.

***

Il est bien facile de percevoir dans notre alphabet, au premier abord, comme cela arrive dans la plupart des choses, des lacunes qu' on pouvait eviter. Mais celles ci ne sont que la conséquence d'uue nécessité qui nous imposa de sacrifier des èléments de seconde importance pour d'autres qui sont de première ordre.

Par conséquent aprés avoir exposé briévement notre alphabet nous donnerons quelques détails sur le procédé de sa transcription tout en discutant les principes fondamenteaux.

Cette petite étude suivante est consacrée à cette discussion qni peut être en même temps considérée comme l'exposé des motifs de l'alphabet kurde.

Avant de commencer cette discusion

il ést indispensable de marquer nos points de départs et les principes qui nous ont servi de base pour fixer l'alphabet kurde. Ces principes nous les avons réduits à six points fondamenteaux .

I— A l'exeption des exigences imposées par la phonétique kurde se conformer en forme et en vocalisme, dans le domain du possible, aux lettres de l'alphabet turc.

Le but de l'alphabet visant à fixer les sons sur le papier par des formes. ces formes étant exclusivement conventionnelles il n'y a aucun inconvenient à noter le son du (dj) par *(c)* et le son de (tch) par *(ç)* et vice versa .

Au contraire par ce procédé nous faciliterons aux Kurdes habitant le Kurdistan turc, et à ceux qui connaissent déja l'alphabet turc, l'accés de l'alphabet Kurde

2 — Garder dans le domain du possible, les sons quasi internationeaux , des lettres latines dans l'alphabet Kurde ,

Ce procédé assurera aux Kurdes l'avantage d'apprendre facilement les alphabets des langues étrangéres et le notre aux étrangers.

3 — Noter chaque son par une lettre indipendante et éviter le systéme des lettres composées .

Il est évidenl que les lettres composées sont à tout point du vue, plus comliquées que les lettres indépendantes.

4 — S'abstenir de noter différents sons par une même lettre ou un même son par différentes lettres.

(à suivre)

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes :

AVANT PROPOS

Nous donnerons sous cette rubrique quelque notes tendant à caractériser la littérature , surtout populairé, moeurs et coutumes Kurdes, qui peuvent présenter un certain intérêt pour nos lecteurs étrangers.

Nos articles tenderont surtout à fixer et à noter l'état actuel des choses. Nous ne parlerons que très succintement des origines et de l'histoir des sujets que nous traiterons.

Un autre caractère essentiel de nos articles sera de moutrer les moeurs et coutumes d'une manière absolument exacte sans chercher à les déformer pour qu'ils puissent présenter quelques analogies avec l'Europe.

Evidement nous les Kurdes aussi nous aspirons à nous modérniser , l'adoption de l'alphabet latin en est une de ses preuves. Mais nous voulons tout simplement dire que dans notre état actuel , nous ne ressemblons pas aux européens et nous en differons par les moeurs, coutumes et carectères propres à notre race.

D'ailleurs serait invraisemblable, sous prétexte que quelques Kurdes s'habillent à l'européen, de peindre le costume Kurde avec un chapeau haut de forme, pour couvre-chef et un smocking pour tenue.

Le souci d'être véridique nous oblige de donner des portraits réels de notre mode de vie et de nos moeurs. Il nous est, par exemple, plus commode de manger le riz avec une bonne cuillère que de le becqueter avec une delicate fourchette.

Mais d'autre part nous trouvons trés naturel que nos femmes jouissent d'une liberté qui fait défaut chez les autres peuples d'orient.

Etant donué que la femme Kurde remplace son mari pendant son absence et accéde à tous les grades de la hierarchie sociale, jusqu'à devenir chef de tribu .

Comme notre langue ressemble par sa construction et spécialement par sa léxicologie plutôt à l'allemend qu'a l'arabe, evidement ceci aussi doit être fixé tel qu'il est. Bien que langue parlée en orient on ne voudra pas lui donner comme soeur la grande langue orientale, l'arabe.

En un mot nos articles seront les fidéles et nettes impressions de tout ce que nous traiterons.

Ce genre d' étude objective , a été, malheureusement négligé jusqu' ici par les intellectuels d' autres pays orientaux , par crainte d'être considérés comme primitifs et

même barbares. Il n' est pourtant ni intelligent,ni utile de transformer la réalité dès choses Il est préférable de les présenter sous leurs veritables cachets , puisque ce sont eux qui nous caractèrisent comme peuple ou nation distencite .

Si ces coutumes sont incapables de nous rendre heureux dans le dèveloppement du mode de vie sociale,sous l'empire des nécesités du temps présent elles se modifieront et se développeront tout en se conformant aux aspirations du peuple,de manière à former une continuation de toute une colture nationale.

On doit naturellement faire exeption aux systhémes et metodes scientifiques. Ceux-ci sont des institutions, de nos jours, devenues tout à fait internationales.

Tout peuple qui tend à se moderniser et se reformer doit accepter les formes et les procédés les plus neufs et les plus perfectionnés. Car les premiers sont de la culture pure, tandisque les seconds une civilisation génér ale.

* · *

Les textes et les noms propres qu'on citera seront écrits avec l'alphabet kurde. Les lecteurs en étudiant l'alphabet kurde, trés simple et phonétique arriveront facilement à les lire.

D'autre part nous nous mettons à la disposition des orientalistes et de tous ceux, qui voudraient avoir des explications coplémentaires sur les sujets traitées. Nos pages leurs sont ouvertes pour toute questionne qui interrésse de prés et de loin le kurde, le kurdistan et le kurdisme.

LA LANGUE KURDE

La langue kurde est une langue aryenne. Langue Indo-Européene, Indo-Germaine.

D'aprés les dernières recherches archéologiques et philologiques, il semble que la langue actuelle dont les Kurdes se servent, est la langue des Médes,comme celle des Persans et celle des Parses.

On admet aussi que la langue Kurde tire ses origines de la lange Zende et celle des Persans de la langue Pehlewi.

Même aujourd'hui le Kurde parlé pas les Kurdes des alentuors de [Hemedan] s'appelle [Qurdîya Zendî] qui veut dire le [Kurde Zende] Dénomination qui tend à disparaitre en devenant simplement Qurdî

Il y a déja trois siècles que le poète Kurde «Ehmedê - Xanî », auteur de «Mem û zîn » fit allusion à la similitude de la langue des Kurdes et de la langue des Médes .

La poète fait de longues reproches aux hommes de lettre Kurde d'avoir négligé leur langue et d'avoir écrit en arabe, en persan et en turc, et il dit textuellement :

(à suivre)

Qirîyarîya Qomelê

Qirîyarî : Ji bona Sûrîya, Tirqîya Ecemistan, Irak û welatên Kevkasê :

Saleqî	500	Kirûş-sûrî
Şeşmehqî	300	Kirûş-sûrî
Sêmehqî	175	Kirûş-sûrî

Ji bona welatên din:

Saleqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Sêmehqî	50	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Şanı : Taxa Qurdan

ABONNEMENTS

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase :

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
3 moxs	35 fr.

Pour tout autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
3 mois	50 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire:
Emir Djeladet Aali Bedir-Khan
Damas : Quartier Kurde

Xweyî û midirê berpirsiyar :
Mîr Celadet Alî Bedir-Xan

موقعها بين سائر اللغات · ودرس العلائق والروابط اللغويه التي تربطها بها ·

٢— درس وتتبع مرافق ومعالم ودواوين الامة الكردية في مختلف المناطق والأرجاء التي يقطنها الاكراد ·

٣— درس مميزات الرقص الكردي باوزانه واوضاعه · ودرس مميزات الموسيقى الكردية وتثبيت الحانها

٤— البحث عن الاوضاع الاجتماعية كالدين والعادات والاخلاق البائدة والتي لا يزال يعمل بها الاكراد · وتعيين المبادئ الاجتماعية التي كانت وما برحت مسيطرة على حياتهم ·

٥— جمع واحصاء الآثار العلمية والأدبية ونشرها ودرس آثار وتراجم رجال العلم والأدب من الاكراد ·

٦— البحث عن احوال البلاد الكردية من حيث توزع سكانها ومن حيث اوضاعها الاجتماعية والسياسية والتاريخية وطبيعتها الجغرافية ·

٧— درس جغرافية كردستان على اساس توزع العشائر قبل «الامير شرف» وفي ايامه و بعده ·

الاحرف الهجائية الكردية

تألف الاحرف الهجائية الكردية من احدى وثلاثين حرفاً :

a b c e ç d i g h x ê j î k q u l m n o p r s ş t û f v w y z

الثانية من هذه الاحرف هي صوتية والاخرى صامتة ·

ان الحرف الصوتي في اللغـة الكردية لا يكون احياناً قصيراً واحياناً ممدوداً انما يكون اما قصيراً واما ممدوداً بصورة مطردة ·

فالأحرف الصوتية القصيرة هي :

e — هي ما تقابل الفتحة في اللغة العربية ، كالفتحة من كلمة : (بَلْ — bel) der , ser , qer

i — هي ما تقابل الكسرة في اللغة العربية كالكسرة من كلمة (مِنْ min)

u — لا يصح مقابلة هذا الحرف بالضمة تماماً فهو يقارب الضمة بلفظة (كُرْدْ — qurd) gur, guvaştin

والاحرف الصوتية الممدودة هي :

a — هي ما تقابل الالف الممدودة (آس — as) awa,av

ê — هي ما تقابل الياء المستعملة في الكلام العامي ككلمة (خير) وهي لا توجد في اللغة العربية الصحيحة: dêr , zêr , nêr

î — هي ما تقابل الياء الممدودة بلفظها العربي الحقيقي (جديد cedîd) zîn , şîn

û — هي ما تقابل الواو الممدودة بلفظهـا العربي الحقيقي (نور — nûr) dûr , rût , qûntar

o — لا يوجد لها مقابل في اللغة العربية وهي تقابل الـ(o) الافرنسية وتلفظ دوماً ممدودة ولا توجد بحالة قصيرة ·

والاحرف الصامتة هي كما يأتي :

b = ب ، c = ج ، ç = چ ، d = د ض ، g = گ
h = ه ، x = خ ، j = ژ ، k = ك ، q = ق ، l = ل
m = م ، n = ن ، p = پ ، r = ر ، s = س ص ث
ş = ش ، t = ت ط ، f = ف ، v = ڤ ، w = و
y = ي ، z = ز ذ ظ

بما انه لا يوجد في اللغة الكردية حروف (ض ، ص ، ط ث ، ط ، ظ ، ذ) لذلك ففي كل الكلمات التي اخذها الاكراد من اللغة العربية ، يلفظ حرف (ض) مثل (د) و (ص ، ث) مثل (س) و (ط) مثل (ت) و (ذ ، ظ) مثل (ز) ·

لقد دخل على اللغة الكردية من اللغات الاجنبية زيادة على حروفها حرف الحاء والغين في بعض انحاء البلاد الكردية ·

فلذلك اعطينا لهذه الاحرف الصور الآتية :

ḧ = ح — حال — ḧal
ẍ = غ — غار — ẍar

صاحب الامتياز والمدير المسئول

الامير جلادت عالي بدرخان

کوردجه الفبا

کوردجه الفبا (٣١) حرفدن مرکبدر ·

a b c e ç d i g h x ê j î k q u l m n o
p r s ş t û f v w y z

بو حرفلردن (٨) ی صدالی (٢٣) ی صدامسز در ·

صدالی حرفلر : a e i ê î u o û

کوردجه ده صدالی حرفلرك امتدادی ثابتدر · بو صدالی حرف گاه اوزون و گاه قیصه اوقوناماز · بنا برین صدالی حرفلر قیصه واوزون اولمق اوزره معین ایکی غروب تشکیل ایدرلر ·

قیصه صدالی حرفلر : e i u

اوزون صدالی حرفلر : a ê î o û

قیصه صدالی حرفلر :

e — تورکجه الفباده کی (e) نك مقابلیدر · (gelmek , germek) کلمه‌لرنده اولدیغی کبی

i — تورکجه‌ده کی نقطه‌سز (i) در ·

u — (w) صدامسز حرفیله (i) صدالی حرفنك امتزاجندن وجوده کلن بر صدایی افاده ایدر · sund

اوزون صدالی حرفلر :

(a) — (kâtip) کلمه‌سنده کی اوزون (a) در ·

ê — (ergeç) کلمه‌سنده کی (e) لرك اوزون اولارق تلفظنه معادل بر سس‌در · بر یر · فرانسزجه (peine) کلمه سنك (ei) سیسدر ·

î — (tiz) کلمه‌سنده کی تورکجه الفباده (i) ایله گوستریلن وفقط دائما اوزون اوقونان بر (i) در ·

û — (duradur) کلمه‌سنده کی اوزون (u) در ·

صدامسز حرفلردن

b c ç d h j l m n p r s ş t f v y z

تماميله تورك الفباسنده کی حرفلرك سسلرینه مالکدرلر ·

متباقی صدامسز حرفلر :

g — (geldim) کلمه‌سنده کی (g) در ·

k — (kar) کلمه سنده کی (k) نك غیر تلاقدن تلفظنه تقابل ایدر ·

q — (kâzim) کلمه‌سنده کی (k) نك بر آز قالین تلفظنه معادلدر · فرانسزجه (quatre) کلمه‌سنده کی (que) سسیدر ·

x — عربلرك (خ) سسنك عینیدر ·

w — انکلیزجه (w) در (Whisky, Tramway) عربلرك تورکجه املاده (vesl) شکلنده یازیلان کلمه‌ده کی (v) بی تلفظلري کبی

بعض مناطقده کوردلر (ح) و (غ) ی ده تلفظ ایلمکده درلر · بو حرفلر کوردجه‌ده مبادللری اولان حرفلرك اوزرینه (¨) اشارتنك وضعیله والفبا خارجنده اولمق اوزره شو صورتله گوسترلمشدر · ḧ = ح ẍ = غ

نقطه‌سز (i) واشارتلی (g) تدارك اولنه مدیغندن اشبو تورکجه عباره‌لی الفبارهبري بالضرور اسکی حرفلرله ترتیب ایدلمشدر ·

بری عربی

هدفنا وخططتنا

لقد اسسنا مجموعة (هاوار) لغاية علمية وادبية محضة، فهي اذاً لن تدخل في الشؤن السياسية مطلقاً · اننا نريد ان نخدم في هذه المجموعة اللغة الكردية والادب الكردي؛ وقد وضعنا لذلك برنامجاً نسير عليه في بحثنا ودرسنا كما يلي :

المبادئ الاساسية :

١ — نشر الالفباء الكردية الحديثة بين الاكراد · ودرس اللغة الكردية وتدوين قواعدها والبحث في مختلف لهجاتها · والبحث عن القواعد والاصول التي خضعت لها هذه اللغة في تطورها منذ اقدم العصور · وتعيين

أزمروڤکی ر بن ونـکیرهاتیمه ؛ ژمن‌ژدعایی پیفه
تیشتك نایه ·

بلی ، توکس ڤی خبری‌میژه ، ژلوره کو اُڤـ
نه‌راسته · هروکی مه گوت هر کس ب تشتکی ،
ب آواکی د کاره بی هاوارا هاواری · تنی دبه کو
آوایی هاواری نزانه · ژ یره چند آوا هنه :

۱ – کر پیاری هاواری ببین وژ یره کر پیاران
پیدا کرن ·

۲ – ناڤین‌مروڤین خوندوار لی‌نه‌مالدار کو نکارن
کر پیار ببن‌وناڤین‌مدرسان ژمره دان‌زانین ، دا کو
هاوار ژوان‌ره هروه ببته‌شاندن ·

۳ – پشتی خوندناهاواری ژهڤال وناسین خوره
دان‌خوندن وژمروڤین نخونداره بخوه‌خوندن‌و أو
سر تیده خستی‌ببن کوملی سروقت کرن ·

٤ – ژهاواری‌ره‌هر تخلیط شعر و بندان‌نڤیساندن ·

٥ – چیروك ، مدهلوك ومامکان برهڤـ کرن
وژهاواری‌ره شاندن ·

٦ – د حق ولات ، عشیر ، بازار و گندی خوه‌ده
تشتنن کڤن ونو ژهاواری‌ره ربکرن ·

۷ – هر تخلیط بر گهین کردستانی‌پیدا کرن ودگل
وصفین وان ژمره هنارتن ·

ژگوتنین ژورین فنج دخو یه کو ژهاواری‌ره
آریکرن گلك هیسانی‌یه · کسی کودل‌بکه دی‌بکاره‌ژی

* * *

د دستپیکی‌ده کوملامه‌د پانزده‌روژان‌ده‌جارکی
دي در کفه · پشتی چند هژماران کوملامه دي
بيه هفتکي ولسري هر هفتي‌يي دي بلاڤ بيه ·

الفباي كردي

الفباى کردى ازسی و یك حرف ترکیب میشود :
a b c e ç d i g h x ê j î k q u l m n o p r s
ş t û f v w y z

هشت‌حرف ازانهاباصدا وبیست‌وسه حرف بی‌صداهستند ·
در زبان کردی‌حرف‌باصدا گاهی کوتاه و گاهی‌دراز
نمیشود · بدین جهت حرفهای باصدا دو قسم اند · کوتاه
است ودراز ·

حرفهاي باصدا و کوتاه :

e — مقابل فتحه است : پَرْ per

i — مقابل کسره است: فارِس faris

u — این حرف‌بلکه نزدیك ضمه است ولی در حقیقت
ضمه نیست : کُرد qurd

حرفهاي باصدا ودراز :

a — مثال (آ) در کلمه (آمدن) ameden

ê — مثال (ي) در کلمهٔ (دیر) dêr باتصورت‌که
کردها تلفظ مکینند ·

î — مثال (ي) در کلمهٔ (شیر) şîr

û — مثال (و) در کلمهٔ (روز) rûz

o — مثال (او) در کلمهٔ (او) ضمیر شخصي

حرفهای بی صدا از ین قرارند :

b = ب ، c = ج ، ç = چ ، d = د ض ، g = گ
h = ه ، x = خ ، j = ژ ، k = ق ، q = ك ، l = ل
m = م ، n = ن ، p = پ ، r = ر ، s = س ص
ث ، ş = ش ، t = ت ط ، f = ف ، v = ڤ
w = و ، y = ی ، z = ز ذ ظ ·

در زبان کردی حرفهای (ض ص ث ط ظ ذ)
علیحده وجودندارند · بدین جهت برای آنها حرفهای
جدیدی معین نشده‌است ·

بعض کردها حرفهای (ح) و (غ)را تلفظ‌میکنند ·
وآن خرفها بدین شکل نوشته میشود :
ح = h ، غ = x

تشتنن راست وتراست ژی هنه ·

از کو کرد و کردمانجزمانم وزمانی خوەرنددزانم ومن أوب ِ هفتهشت زمانین دن دانیەبرهڤ ، کت کتین وی هورهوناندنه ، قیدبین وی ژهڤدر ئیخستنە ، د کارمژ بیانییان بیتر وقنجتر دهکراوی بدم خو یا کرن وزانین · زمانیمه ایرو هم فرهه هم تنگه ·

فرهه : ب ِ هرتشتی کو کردیی مژول بونه ، دستدانهوان ، دی وی واری ده زمانی کردی هنگ زمانین دن وژ هنان بیتر پیشقه چوبه و کملیه وژنو زمانین کملی ب ِ شوندهنه مایه ·

تنگه : هرچی کوژ کردان ره نناس مانهو کرد پیی مژول نه بونه دوی واری ده زمانیمه راوستیایه ، پیشڤەنەچو یه ، دجهی خوەده مایه ·

لی زمانیمه ژوان زمانانه کو بر هرتشتی نو ، پرسین نو دزین و بریڤه پرسین نوژوان چار دبن ·

هروکی خلقی کلی پی گویان ، بری چارده سالان ، کاڤا طیاره دیتن ، ناڤل ب ِ زاری خوه بالافر ناڤ لی کرن · ژلوره کو ژبانی ، ژبالا دفره · دیسان کردمانجن کو تلیفون دیتن ، ژمسمعاوی رهبهیستوك گوتن · ژبر کو دنگ پی تیت بهیستن ·

نهو أم ڤکرن سر گوتنا خوه ، سرآوایی نڤیساندنا زمانی خوه ·

ایرو د زمانیمەده دو تخلیط کیمانی هنه ·

وندابونا پرسنن کردی و کتناپرسنن بیانی ناڤ زمین ·

أم چیبکن کوزمانیمه بکاره ڤگره سرخور یتیا خوه ود ناڤ زار وزارآواین خوه ده بکمله وبیه زمانکی تکوز ·

د وندابونا پرسان ده ، پرسن هنه یکجار وندابونه ، هن هنه ژزارکی کتنه لی د یکی دن دهدژ ین وچندك هنه د آخافتنیده کیم تینه گوتن لی د مامك ، مدهلوك ، چیروك وستراناندە تینە بهیستن ·

ام لپی وانن · هین ب ِ هین ام وان دئیخن دست و دصنفینن وگورا محجتی ژی ژ نوڤه سرآوایی هڤددانینا پرسین کردی پرسنن نوچید کن ·

ژ بونا پیشڤه چونا زمین ، دڤیت أم بندین خوه ب ِ نڤابیاڤان پرسان بنڤیسینن ول پاشیا هر هژماری فرهنگو ککی دانن وتیده ماناپرسین کودزارانده کیم بونه و پین کو ژنوڤه هاتنه هڤددانین ژخوندڤانین خوەره بدن زانین ·

ژخوندڤانین خوه هیڤی د کم فرهنگو کامه قنج بخوینن ود حقی پرسکی ده کوفکر که وان هبه ژمره بنڤیسینن ، هکه جیو کا پرسکی بزانن ، أو اهاژی نڤـماناوفرقینوی دگل جیو کاخوه ژمرەبدن زانین ·

وکو : ریکرن ، شاندن ، هنارتن جیو کین هڤن · لی د مانار یکرنی ده ژماناشاندن وهنارتینی فرقك هیه · ریکرن هرحال ب ِ ری ئیخستن وشاندنه ·

دیسان ، خبردان ، آخافتن ، پهڤین جیو کین هڤن · گلو د نقباوان ده چه فرق هنه ؟

* * *

هاوار زارو ککه نوزایه ؛ زارو وامهبه ؛ زارو وا کرداته · ولك هر زارو ب ِ خویپتیادی و باڤ ، برا و پسمامین خوه د کارهبژی · هر کس ، هر کرد د کاره آر بکار یا هاواری بکه · تو کس میژه کو ،

سال ١ — یکشنب

هاوار

هژمار ١ — ١٥ گولان ١٩٣٢

کومەلا کردی

آرمانج، آوایی خبات و نڤیساندنا هاواری

هاوار دنگی زانینی‌یە. زانین خوە ناسینە. خوەناسین ژمره ری‌یا فلات وخوشی‌یێ ڤێ ده که. هر کسی کو خوەناس دکە، دکاره خوە بده ناس کرن.

هاوارامه بری هر تشتی هیێنا زمانی‌مە دی بده ناس کرن. لو ما کو زمان شرطا هیێنی آ پشینە. هاوار ژو پیڤە ب هر تشتی کو کردانی و کردیتی پی بندواره دی مژول بیە.

تنی سیاست، ژی دوره، خوە نائیخە سیاستی. هاواری سیاست ژ جڤانێن ولاتی ره هشتیە. ب سیاستی بلا أو مژول ببن. أم ژی د واری زانین، هنر و صنعتی‌ده دی بخبتن.

* . *

آوایی خباتی— کارکی کو بکاره بچه‌سری، دڤیت ژیره پرونڤیسەك بیت چیکرن. مە پرونڤیسا خوە سر بنگهێن ژیرێن لیکر بە.

١— بلاڤ کرنا الفابی‌یا کردی د ناڤ کردان و هینکرناوی. صنفاندنا زمان آزینا کردی و هین ب هین د کوملی‌ده بلاڤ کرن و پیشدتر د شکلی کتبی‌ده در ئیخستن.

٢— صحیتیا زارێن کردی و برهڤدانینا وان. صحیتی سر مروڤانیا زمانی کردی د گل زمانێن دن ئین آری. صحیتی سر بنگهێن زمانی کردی، سر دیروك وآوایی رابون و پیشڤه کتناوی.

٣— برهڤکرنا چیروك، چیرچیروك وهر تخلیط لاژە و سترانێن کردی و بریڤه بلاڤکرناوان.

٤— صنفاندن و بلاڤکرنا دیوانێن کردی. ب ڤان ڤە ژینەنگارێین شاعر و مروڤێن بژارتە ژی دێ‌بێن بلاڤ کرن.

٥— صحیتی سر رقص وقیدە‌یێن سترانێن کردی.

٦— صحیتی سر هر تخلیط ریزکێن کردی و کردستانی، یێن زمانی بوری و یێن ایرو وصنفاندناوان. صحیتی سر هاتێن کردستانی و پیش وصنعتێن کردی.

٧— دیروك واردنگاری: صحیتی سر نڤایی‌یا دیروك واردنگاریا ولاتی کردستانی‌وسر دیرو کا عشیران. بری، پاشی و د وقتی میر شرف‌ده.

* * *

آوایی نڤیساندنی — د حقی زمانی مە‌ده حتا نهو گلك تشت هاتنە کوتن. دناڤ ڤان کوتنان ده

سال ١

بكشب

هژمار ١

١٥ گلاون ١٩٣٢

هاوار

بري

كومەلا كردي

تيدە خستيين كومەلى

آرمانج ، آوايى خبات ونفيساندنا هاواري

الفباى كردى	فارسي
كردجه الفبا	تركى
هدفنا و خطتنا	عربي
الاحرف الهجائية الكردية	عربي

١٣٥١ هـ · مطبعة الترقي بدمشق ١٩٣٢ م

SAL 1

ÇARŞEMB

HAWAR

HEJMAR 2

1 HIZÊRAN 1932

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Têdeæisliyên Qomelê

Birê Frensizî

Çapxana Tereki 1932 — Şam

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100	fr.
6 mois	60	fr.
4 mois	40	fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150	fr.
6 mois	90	fr.
4 mois	60	fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: l'Emir D. A. Bedir-Khan Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin: Şam: Taxa Qurdan

SAL 1

ÇARŞEMB

HAWAR

HEJMAR 2

1 HIZÊRAN 1932

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Civata Arîqarîyê ji Bona Qurdên Belengaz

Vè paşîyê di jiyîna miletê qurd de tişteqî mezin, biesas û xêrqar hatiye çêqirin. Qurdên Cizirê ji bona xweşqirina halê qurdên belengaz civateq bi navê jorîn danîne.

Pêrûz ji wan re, pêrûz, hezar pêrûz. Xwedê mala danîyan ava û xweş biqe û şolê wan bibe serî.

Bi vè civatê ji qemasîyên me ên bêhejmar yeq ji nav hate hilanîn. Devê qortaleqe qûr qo her rûj jiyîna me diqot, rayên me dicût, pê hatiye girtin.

Ji vè civatê re herweqî danî di pêşgotinqa nizamnamê de dibêjin, ji herqesî bêtir em, miletê qurd, hewcedar bûn.

Pêşgotinqa nizamnamê sebebên danîn û çêqirina civatê ji me re geleq kenc dide zanîn.

Min jî dil qir xwen levanên xwe serwext biqim. Da qo ew jî weq min pê dilşa û qêlxweş bibin.

Eve pêşgotinqa nizamnamê:

«Qurdino! Em miletê qurd, ji her qesî bêtir hewcedarê arîqarîya hev in. Ji me re ewçend zanîn û hiner û hinerwerî jî divê. Ji lewra qo em ji bêxweyîtî û berberîyê qetine binîya qortala nezanî û belangazîyê. Ji bona qo em biqarin bên ser xwe û ji vî halî bif litin, divê em destgîrên hev bibin, xwe bidin ber barên hev û yeqdil û yêgdeng kerara xwe bidin. Ew kerara qo me hemîyan ji nezanî, ji belengazî, ji zîvarî û ji dîlîyê dê xelas biqe. Danîyên vê civtê hêvîdar in qo hon bi tevayî bi wan re biçin, ji ya wan biqin, pişt bidin wan û bixebitin, da qo ev qarê hanî ê kenc û rehaqar biçe serî.

Tu şiq nîne, heqe hon holê bi me re bixebitin, miletê me zû bi zû ji vî halî xelas dibe û rûj bi rûj birêve ber bi kencî û avahîyê ve diçe.

Madam heta îrû ji nav me ew dewlemendên camêr derneqetine qo bi derbqê hezar zêran bidin û ji bona miletê xwe dibistanan û binyanên xêrê çêqin, divê em xwe bi xwe bixebitin û bi yeq du kirûşên xwe wan hezar zêran bidin hev.

Ev kirûşên ha ji me re, ji welatîyên me re rêya xwendin û zanîn û ya xweşîyê dê veqin. Ev yeq du kirûşên qo hon ji civata xwe re bidin ji bona her yeqî we ne beha ne. Lê qo gihane hev bi qêrî miletê me tên û pê geleq tişt çêdibin. Bi kirûşên we dibistan tên çêqirin, maleq pê ava dibe, dermanên çend nexweşan pê tên qirin, û hon bi dayîna wan fekîr û bi nedayîna wan dewlemend nabin.

Xebata me, xebata danîyên civatê destpêqirin û rêberî ye. Civat bi arîqarîya we, bi têqil bûna we ava û xweş dibe, û qarê civatê bi vî awayî diçe serî.

Bê şiq e qo heçî hej miletê xwe diqin û di rayên wan da xwîna qurdî a paq digere arîqarîya civatê ji bona wan deyn e, deyneqî mezin, bilind û mikedes e.

Ji xwe her qes deyndarê miletê xwe ye, ji ber qo ewî ew bixweyî qiriye, ji ber qo her qesî nanê miletê xwe xwariye û her qes dizane qo « Nanê mêran li mêran bi deyn e ». Werin, xwe bilezînin û deynê xwe ji miletê xwe re bidin ».

Gotinên danîyên civatê li hire xelas dibin.

Ji van gotinên gewherîn re geleq tişt

Stûna Zarowan

Tola Welêt

Welat! welat! qanî xweşî?
Kewî îrû tu nexweş î.

Qanî ew qen, qanî geşî?
Çiman holê weq dilreş î?

Çiman wisa tu bêmad î?
B'qurê xwe re xeber nadî?

Qul û qûvan ji her alî;
Lewra welat wer dinalî.

Destên tirqo li te qetin;
Bi xwîna te sor bûn repin.

Mîr û mela dar ve qirin;
Xort û xurtan ji te birin.

Ez qo qurd im ji bîr naqim.
Bi xwîna xwe divê raqim.

Ez bixwînim, xwenda bibim;
Mezin bibim, zana bibim.

Mêrquj bibim bi nav û deng;
Ez hilgirim top û tifeng.

Tola te jî evda te jî,
Dê hilînim doza te jî.

Şam: 7 Tîrmeh 1931

nînin qo em biqarin zêde biqin. Tinê di hekê rayên civatê û ser awayê arîqarîyê divêt em çend pirsan bibêjin.

Sernîveqa civatê di Hesîçê de ye. Di her bajar û gundên mezin ên Cizîrê de maliqên wê hatine veqirin û hîn bi hîn vedibin.

Sernîveqa civatê ji bona danîna dibistaneqê û lêqirina xestexaneqê ji niho ve xwe qar diqe.

Heçî qo arîqarîya civatê biqin arîqarîya xwe diqarin rast bi rast li Hesîçê ji sernîveqa civatê re bişînin.

Arîqarîya civatê bi her tiştî dibe, ne tinê bi pere. Çaxa bêndera nizing e. Xwedan gund û cotqarî diqarin ceh û genim jî bidin. Heqe ji sernîveqê re şandina wan dişwar e, dayî diqarin bidin nimînendeyê civatê ew jî digehîne civatê.

Nimînendeyê civatê li Şamê D[r]. Ehmed Nafiz beg e, qo qurdên Şamê hemî jî rind nas diqin.

Lehî

Tifak û yeqbûn, zexmî û xurtîya civatê ye. Nifak û berberî kelsî û jarîya wê ye.

Di vê cihanê de her tiştîher mezinahî bi tifak û yeqbûnê, bi dayîna hev ber barên hev, bi hevgihana mirov û bi hevgihandina xebatên wan hatine pê.

Milet û dewletan bi tifakê gihane bilindîya her tiştî û bi nifakê qetine binîya qortala neyînê

Ji lewre mirov diqare bibêje heyîn di tîfakê de, neyîn di nifakê de ye.

Xurtî û zexmîya yeqbunê di lehîyê de qeleq kenc têt dîtin.

Ma lehî çi ye?

Lehî ji hevgihana dilopên baranê pêve ne tu tişt e.

Peşqên baranê gava ji hev cuda û yeq bi yeq diqevin rûwê erdî, erd wan dadikurtîne.

Tihnîya xwe pê vediqujîne. Lê gava digehin hev, hingî ji wan peşqên kels lehîqe boş radibe. Dilop û peşqên baranê di yeqbûnê di tifakê de ne.

Erdê dilopxwer êdin di destên wan de lebistoqeq e. Ew serdestên erdî ne. Bi erdî re dileyizin; sînga wî kul diqin, têdiqevin, bilindîyên wî hildiveşînin, qendalên wî diqeleşînin.

Lehî weq hûteqî har û hêç radibe ser xwe, ji pal û qaş û newalan dadixure. Li ber wê tu qes, tu tişt; bican, bêcan nema diqare biseqine. Lat, zinar, qevir, rêl, dar, direh serên xwe li ber xurtîya tifaka dilopan ditewînin û lehî, ew şehinşehê yeqbûnê ewan mîna çilowên siviq dide pêşîya xwe, rêş diqe, dimale.

Halê qurdan jî ev e.

Qurd ji hev cuda dilopên baranê ne, cihê cihê tên dakurtandin. Qo gihane hev dibin lehî, lehîqe boş, tu qes, tu tişt li ber wan niqare biseqine.

Felata welatê me di rabûna vê lehîyê de ye. Bêrût: 28 Tebax 1929

Stûna Fekehan

Ta , Tawî û Tabir

Yeqî ji fekehên deşta Hesinan ji me nexweşîya tayê pirsîyar diqe· Me pirsîyarîya wî da bijîşqê xwe û jê cuhabeqê daxwaz qir .

Eve, reşbeleqa fekeh û cuhaba bijîşqî.

Deşta Hesinan: 23 Gulan 1932

Ezbenî !

Min stûna xwe-stûna fekehan-xwend. Geleq tişt hene qo divêt em ji te bipirsin. Heval nav hev de şêwirîn û me got bila pirsîyarîya me a pêşîn nexweşîya tayê bibe. Da qo em jê xelas bibin , eklê xwe bidin ser hev û biqarin tiştînen din jî bipirsin. Ji lewre qo ji tayê eklê me ne ser hev e, em jê geleq aciz in .

Paşî, ez destên te maç diqim û hêvîdarê cuhaba te me .

Ĥesenê Qoçer

Cuhaba bijîşqê me :

« Xelqê deşta Hesinan ji hesinî çêqirî bûwana jî divîya bû ĥeta niho di veytûna tayê de bihatana ĥelandin. Herweqî diĥelin jî .

Ji xwe birê welatê me ê germiyan û deşt ji vê afetê xerab dibe.

Gava ji xelqî têt pirsîn , xelqê nezan dibêjin qo nexweşî ji ava gundî ye. Niq dilê wan ava wan ne paqij e,bijehr e,herçî vedixun pê diqevin

Lê ne welê ye. Ew ava zelal û şirîn qo di ber gûndê we re dibore û gûndê we pê şên û ava dibe, di eslê xwe de paqij e, avîje ye, qanîya jiyîna we ye . Jehr û nexweşî di nezanî û tiraliyê de ye.

Niho divêt ji we re bidim zanîn ew avên paq qo qanîya jiyînê ne, çawan nepaq û jehr û axû dibin.

Herweqî nas e, gava av serberdayî diheriqin, li deştan belav dibin di çal, qortal û di ber cihên nizm de dipingirin, ji wan pingavan berpê dibin. Pingav hi zemanî ve dibin çirav, di dora wan de giya, stirih û zil şîn dibin. Di nav wan de pêşî (qelmêş) cih digirin, hêlînên xwe çêdiqin. Jê difirin , tên li ser dest, rû û laşên me datînin, bi me vedidin. Mirovên pêvedayî di nav (6-21) rûjan de pê diqevin û dibin tawî .

Di destpêqa nexweşîyê de laş û lebtên mirov dişqên, direcifin, piştre germ dibin . Ĥalê nexweşîyê ji sê çar saetan heta sê çar rûjan dom diqe û hi xwêh danqê derbas dibe. Pêşdetir ev ĥalê ha an her rûj an di serê du sê rûjan de carqê vedigere tê. Heqe nexweşî derman naqin pêde diçe û dibe (taya-veşartî).

Di taya - veşartî de rengê nexweşan zer dibin, xwîna wan diçiqin, ziqê wan diperçîfin, diqevin haleqî ecêb, dibin weq meşqeqî vala ser du dariqan an ser keysiqeqî daçiqandî.

Di vî şiqlî de nexweş zû bi zû namire lê ji derha xwe diqeve, bi qêrî tu tiştî, tu qesî naye. Ne mal, ne zar û zêç , ne welatê wî jê tu fêde nabînin. Perîcar ji avînê jî diqeve, zarowên wî nabin, qo bibin jî nexweş û qêmsiĥet dertên. Bi tişteqî qiçiq dimirin. Ji bona wî jiyîn êdin namîne . Ĥetâ qo ezraîl bê hawara wî di nav êş û teĥlîyê de diperpite, vedigevize.

Evê ha şiqleq e. Şiqleqî din jî heye Jê re (taya-xebîs) dibêjin . Di taya-xebîs de şiqlinen giran hene qo di nav sê çar saetan de diqujin . Ev şiql perîcar di zarowan de têt dîtin .

Eve ta. Hondibînin qo tanexweşîqe giran û xedar e. Ji tîfo, qolêra û ji webayê xirabtir e. Nexweşîqe welê ye qo rayê heyîna me , rayê heyîna miletî diqoje .

Bi gotinên jorîn kenc xuya qir qo ev nexweşîya xedar ji pêşîyan, pêşî ji pingav û çiravan têne pê, lê tucar ne ji ava zelal qo xwedê pesna wê di kuranê de da û di ĥekê wê de(we cehelna minel maî qule şeyîn ĥey) me her tişt bi avê jiyandine,gotiye.

Vêca qo me qanîya nexweşîyê peyda

û dijminê xwe bicih qir divêt ji bona qevandin û kelandina wî bixebitin.

Me goti bû qo ta ji pêşîyan, pêşî ji pingavan çar dibin, lê ne ji avê, ji xwarinê an ji fêqî û terahîyan.

Belê dijmin pingav e. Ji lewre qo pingav û ava men hêlîna hêqên pêşîyan in. Icar divêt em bala xwe bidin di dora xwe de tu pingav û çiravan mehîlin. Ji bona wê jî divêt, avên seqinî bêne heriqandin, çiravan bêne zuwa qirin, di dorê de herçî zil, stirih û giya hene bêne jêqirin û digel rayên xwe xeritandin.

Qo av heriqîn, çirav zuwa bûn êdin pêşî niqarin hêqên xwe li dorên me berdin, ji me dûr diqevin em jî ji tayê xelas dibin.

Ji bona zuwa qirina çiravan awaqî kenc heye, Ew jî danîna darên Evqaliptos e. Ev darên ha ji niq hiqûmetê peyda dibin, Divêt jê bêt daxwaz qirin, Herçî avên qiçiq, mirov diqare li ser wan gazê birêşîne.

Nexweşîya tayê ji her wextî bêtir di çaxa fêqî û bênderê de boş e. Ji lewre, xesma di wê çaxê de divêt mirov ji xwe re mikate bibe.

Xebeta bîngehî herweqî me got heriqandina avan û zuwandina çiravan e, Lê ji hêleqî din bi standina dermanên tabir mirov diqare xwe jê biparêze. Dermanê tabir silfato ye, Berî ewilî silfato dermaneqî erzan e. Di pişt re hiqûmet herwe belav diqe. Silfato erzan me be jî herhal jiyîna we jê behatir e.

Vêca, ji bona parastinê di çaxa tayê de yanî ji havîna pêşîn heta paîza paşîn divêt mirov di heftîyê de du caran, serê her sê rûjan grameqî silfato bixwe. Mirovên silfatoxwarî ji pêşîyan bêne pêvedan jî bi tayê naqevin.

Heçî bi gotinên min ve çûn tucar nexweş naqevin. Lê heçî qo pê ve neçûn û nexweş qetin divêt xwe nîşanê diqtoveqî biqin.

Heqe diqtor ne qet dest divêt xwe bi xwe derman biqin.

Awayê dermanqirinê jî ev e:

Mirovên gihaştî ji hebên silfato — ber hebê wî çariq gram— her rûj çar heb, zaro heta deh salî sê heb, şeş saetan berî halê nexweşîyê, serê saetê hebeq dıstînin zarowên yeqsalî tinê nîv heb distînin.

Bi vî awayî fehtîqê xwe derman diqin Piştî heftîqê du heftîyên din dermanê xwe sê rûjan distînin û sê rûjan berdidin.

Eve, ta, tawî û tabin. Heqe hon ji ya min diqin nexweş naqevin, qo biqevin jî zû bi zû kenc dibin.

Dr. Ehmed Nafiz

XANÎ

Ew nûr e, herê li erdê şihrê
Şihra me ye, şihra bendewarî

Seydayê me ye, melayê yeqta,
Ava qiriye bi şor, kesran,

Parîsê gulî bi şorê qurdî,
Ava te diqir melayê xanî.

Bê zêr û qevir, ji pêta arî.
Ava te diqir serayê şihrê.

Gewher ew e, ew û can e bistam,
Destpêqire ew, û da ew encam.

Rubnabî te da, li erdê qurdan,
Ruhnahîya te, delala yezdan.

Hêvîn tu î, tu çavê sayda,
Ferzane î tu û lawê mewla.

B' sazê, te diqir, te da wê cûşiş,
Ey bişveqiro! te di wê xwabiş.

Şeştarê te ye, qo da me zanîn,
Firdews li qû ye, bihar û havîn.

Gul, bilbil û ney mekam û jale,
Tev de diqirin fixan û nale.

Zêrqer tu î tu ne pîlewer tu,
Seyda yî herê, û ser hiner tu.

Meywa te xweş e û avdar e,
Weq Xanî qî ye? tu qes niqare.

Bercis tu î tu, tu rêberê me,
Textê te di dil û ser serê me.

Tirba te ne ax e, canê Xanî.
Tirba te dil e û cawîdanî.

Rehmet bi te ye û pesna yezdan,
Heyrana te ne, xulam û xakan.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Elfabêya Qurdî

Dûmahiq : 2

Herweqî di geleq tiştan de têt dîtin dibe qo di cara pêşîn de di elfabêya me de jî qêm û zêde hin qêmanî dê biqevin ber çavan.

Ev qêmanîyên ha di eslên xwe de ji qêmanîyê bêtir paşîya hin qoteqîyan in qo mirov ji wan niqare xwe bide alî.

Ji lewre piştî dan zanîna elfabê divêt awayê hevedudanîna wê û qitqitên bingehên wê bên raveqirin. Da qo xwendevanên me kenc têbigehin qo ew qemanîyên ha herweqî me got ne qêmanî, lê di azîna elfabê de tiştinen adetî ne.

Ev benda ha ji bona berhevdana wê hatiye nivîsandin.

Lê, berî destpêqirina herhevdanê divêt berçî esas û bingeh hene qo ji me re bûne hîm û elfabê li ser wan hatiye danîn bêne xuya qirin.

Me ev bingehên ha di dora şeş destûran de gihandine hev.

I — Ji wan niktan pêve qo xasê denganîya zmanê qurdî ne, di şiql û dengên herfan de, herçend heye, xwe li elfabêya tirqan nîzing xistin û jê nedûrqetin.

Armanca elfabê seqinandina dengan li ser qaxezê bi şiqlan e, şiql bi herfan tên nişan qirin, û herf kebalewî û bihemd in. Ji lewre nîşanqirina dengê (ح) bi (c) û yê (چ) bi (ç) û bi hevguhartin û cihguhastina wan weqhev û bêferk e.

Lê bi vî awayî qurdên welatê jorîn û heçî qo elfabêya tirqî dinasin dê biqarin bê dişwarî ya qurdî hîn bibin û qômel û qitêbên me bihêsanîtî bixwînin.

II — Herçend dibe, ewçend dengên herfên latînî ên adetî qo di zmanên din de nas in, di elfabêya qurdî de hilanîn û neguhartin.

Bi vî awayî qurd dê biqarin elfabêya biyanîyan û biyanî ya me bi hêsanîtî fêr bibin.

III — Nîşanqirina her dengî bi herfeqe serxwe û ji awayê herfên hevedudanî xwe dûr xistin.

Du Egîd

Du egîd çû bûn şerê welêt û dil qeti bûn. Gava ew birin nav qoma dijminan, serên xwe dan ber xwe.

Şeh diqirin qo Qurdistan winda bûye, esqerê qurdan şiqestine, revîne û sereqên wan hatine girtin.

***

Her du egîd li ser van xeberên tehl digirîyan û yeq ji wan digot:

— çikas ez têşihim, birina min çikas dişewite.

Ê din digot:

— Stran vemirî, govend seqinîye. Min jî divê ez bi te re bimirim, lê di pişta min de jin û zaroên min hene, hê min dê perîşan bibin.

***

— Pîreq ji bo min çî ye? Zaro ji bo min çî ye? Pêteqe bilintir di dilê min de rabûye. Pîreq û zaro heqe birçî ne, berde bila herin bigerin, welatê min, welatê min winda bûye.

— Bra hêvîyeq ya min ji te heye, heqe ez niho mirim, laşê min bi xwe re bibe, û min li erdê Qurdistanê veşîre.

***

Qolesê min dane ser singa min, tifinga min bide destê min û xencera min bêxe ber pişta min. Ez dixwazim wisa raqevim û bibihîzim, weq nobetdareq di gorinê de, heta qo dengê topan û şehîna hespan bên.

***

Dema reprepa hespên egîdên qurdan di ser tirba min re biborin û dengê tifing û topan bên, ez bi çeqên xwe ve ji tirba xwe, xwe hilavêjim, ji bo standina welatê xwe!! ji bo standina welatê xwe!!..

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Bê şiq e qo hînbûn, xwendin, nivîsandin û lêqdana ħerfên serxwe ji yên hevedudanî hêsanîtir e.

IV — Her dengî bi ħerfeqe cihê nîşan qirin, yanî ji awayê nîşanqirina çend dengan bi ħerfeqê an dengeqî bi çend ħerfan, xwe dan alî.

Ev awa ji fiqra çêqirina elfabêqê bi hindiq ħerfan an ji kesda kenc liserseqinandina denganîyê diqare bizê.

Lê pê her du jî naqevin dest û di zmanî de hila sebeb pirsînen di şiqlî de ciyoq peyda dibin û di nivîsandinê de tevlîhevîqe mezin berpê dihe.

Ji xwe di tu zmanî de denganî û nivîsandin ne lêvên yeq in, û nivîsandin niqare bi tevayî li denganîya wî zmanî bê. Lewre qo qitqit û rengên denganîyê bi elfabêyê nayin nîşan qirin û li ser qaxezê seqinandin. Welê bûwa divîya bû elfabêya her zimanî ji (50-60) ħerfan hevedudanî bibe.

V — Herçend heye, ji barqirina ħerfan bi nişanên nû, xwe dan alî.

Nîşan ji hêleqê di nivîsandinê de bi vegera kelemê wextî dide winda qirin. Ji hêla din bi jibîrqirina nîşanê ħerf vedigerin ser şiqlên xwe ên eslî, bênîşan, û tevlî-hev dibin.

Pejirandina çend nîşanan bi hev re ev jî dişwarîqe din e.
Ji lewre ji bona tevayîya ħerfên binîşan me ev (^) pejirand, û bilindeq nav lê qir. Ji ber qo dengên ħerfan hem diguhêrîne hem bilind diqe, û ji nîşanên weq (. - , - ') kenc têt veketandin.

Ji xwe boş bûna nîşanan nivîsandinê qirêt diqe.

VI — Ħerfên welê bijartin qo di şiqlên xwe de li hev bên û biqevin hev.

Ji lewre divîya bû qo em di nav herfên latînî de himînin û ji elfabêyên din weq yûnanî û rûsî ħerfan megirin.

Me jî welê qir û elfabêya xwe bi hindiq guhartina dengên ħerfên latînî û bi barqirina hinan bi bilindeqê çêqir.

Bi vî awayî û gora destûrên jorîn me elfabêye xwe bi sih û yeq ħerfan hevedudanîye. Herweqî di despêqê de me da zanîn.

Seħitîya qo di her sê zarên qurdî de hatine çêqirin xuya qirine qo di zmanê qurdî de dengên bingehî ev sih û yeq deng in. Ew jî bi van sih û yeq ħerfan hatine nîşan qirin.

Belê, herfin hene qo geh zrav, geh stûr, geh ji pêşî, geh ji paşîyê tên xwendin. Lê ev ferkên ha ne ji guhêrîna cihderqa dengan, lê belê ji guhêrîna rengê dengan têne pê, û ji lewre di elfabêyê de nayin nîşan qirin. Ji ber qo elfabê tinê dengan nîşan diqe, ne rengê dengan.

***

Ezê bi dengdaran dest pê biqim. Ji sih û yeq dengdarên qurdî, dengên hevdehên jêrîn, di elfabêya her zmanî de, bi ferknên qiçiq, yeq in.

b d g h q l m n p r s t
f v w y z

Tinê di elfabêya tirqî de (q) û (w) nînin. Ji ber qo di zmanê tirqî de dengineu cihê weq (v) û (w) ; (q) û (k) nayin dîtin.

Dengê ħerfa (w) ji xwe di tirqîyê de peyda nabit.

(dûmahiq heye)

Ferhengoq

Azîn awayê tevayîya zanîneqê an tiştegî. Azîna elfabê, yanî tevayîya keyde û destûrên ilma elfabê. Berdêlqa wê di zmanê Elmanî de «lehre» ye.

Berhevdan Ser tişteqî, ji bona diltijîqirina hevdu ştexalî û seħtî qirin. Bi saetan ve me da ber hev

lê dîsan me dilê yeq tijî ne qîr.

Berpê-bûn Hatin pê. Ji serxwebûna welateqî re xebateqe mezin divêt, serxwe bûn bê xebat û fedaqarîyê berpê nabe, naye pê.

Binyan Ji her texlît avahîyê re binyan têt gotin. Xanî, hurc, kesr, olî, mizgeft h. p.

Bihemd Heçî qo ne bêhemd e.

Boş Zehf, geleq. Li ser welêt baraneqe boş hat.

Bijîşq Ewê qo bijîşqî diqe. Bi xweşqirina jiyîna mirovan mijûl dibe û wan derman diqe.

Dibistan Ew dera qo tê de hîn diqin. Di dibistana gundê me de deh zaro hene.

Dişwar Ne hêsanî, zehmet.
Dişwar e geleq belayê xurbet,
Binve, qezeba min binve lo lo!
Emin Alî Bedir-Xan

Dîl Ne aza, girtî, hesîr.
Dîlê dîlana te me
Işev mêvanê te me
Sibe ser rêqa xwe me.

Doz Dehwa û daxwaz, paşîya daxwazê
Xwelî li ser te diqim,
Dest bi deng û ceng diqim.
Doza Şeng û Peng diqim,
Dehwa şerîet diqim.

Geşî Halê geşbûnê. geş, ew tişt e qo bi rubnahî ye, bel û veqirî ye.
Bihnûnîya dewleta te geş bit,
Kasî tu hebî dilê te xweş bit.
Emin Alî Bedir-Xan

Gewherîn Ji gewherî çêqirî, weq gewher.

Havîna-pêşîn meha salê a çaran. Ji xwe qurdmanc mehan bi du awan bi nav diqin. Bi navên ser xwe û bi navên çaxên salê.

1 — Adar		Buhara—pêşîn
2 — Nîsan		Buhara—navîn
3 — Gulan		Buhara—paşîn
4 — Hizêran		Havîna—pêşîn
5 — Tîrmeh		Havîna—navîn
6 — Tebax		Havîna—paşîn
7 — îlon		Paîza—pêşîn
8 — Çirîya-berî		Paîza—navîn
9 — Çirîya-paşî		Paîza—paşîn
10—	Çileye-berî Qanûna-berî	Zivistana—pêşîn
11—	Çileya-paşî Qanûna-paşî	Zivistana—navîn
12 -	Sibat Gecoq	Zivistana —paşîn

Hêsanî Ne dişwar. Ji bona her qesî zmanê wî hêsanî ye, ne dişwar e.

Kebaleyvî Bi Kebale, û gora dilxewaz an lihevhatinê çêqirî, ne qoteqî.

Qoteqî Tişteqî bêhemd, bi zorê, bivê nevê. Ez ne diçum, qoteqî ez birim.

Qûvan Êş, qul, qeser.
Sed ah û qûvan û qeser,
Heft eyn û lam çûn j' hicretê.
Fekehe Teyran

Niminende Evê qo heyîneq an heyîna tişteqî dinimîne, raber diqe.

Pejirandin Ji tişteqî re qo têt dayîn an gotin herê qirin û pê ve çûn, kebûl qirin.

Raveqirin Ji bînî ji rayî veqirin û dan zanîn.

Rehaqar Ewê qo rehayê, xweşîyê dide

Tol Evd, evdîn, heyf.

Têgehiştin Kenc fehm qirin û berqetin. Herçend tu bibêjî jî ew tênagehit.

L'ALPHABET KURDE

suite 2

Ce procédé qui peut naître du souci d'établir avec le moins de lettres un alphabet ou de vouloir fixer plus précisément la phonétique, ne peut servir qu'à la création des homonymes homographes et à engendrer d'innombrables compléxités dans la dictée.

Presque dans toutes les langues, même dans celles qui sont munies du plus phonétique alphabet, l'orthographe ne correspond que plus ou moins imparfaitement à la prononciation, parce que les alphabets n'arrivent jamais a fixer ponctuellement la phonétique d'une langue.

5.— Eviter autant que possible de charger les letteres de nouveaux et de différents signes.

Les signes causent d'une part une perte de temps pendant l'écriture, ils ont d'autre part, l'inconvénient d'être oubliés ou négligés et par conséquent de rendre le son de la lettre à son origine vocale.

L'adoption des différents signes peut engendrer une extréme perpléxité. C'est pourqoi nous avons preféré adopter seulement l'accent circonflexe[^] qui diffère nettement d' un[.] qu'on allonge parfois par négligence ou d'une apostrophe(')et ainsi de suite. D'ailleurs l'abondance des signes rend l'écriture laide.

6.— Choisir des lettres homogènes dans leurs formes extérieures.

Quoique l'emprunt des lettres aux différents alphabets apparait au premier abord comme plus avantageux.

*
* *

En prenant pour base ces principes et en profitant de toutes les possibilités que nous offre l'art de transcrire l'alphabet, nous avons arrêté à (31) lettres l'alphabet Kurde.

Les recherches faites dans les trois dialectes principaux de la langue Kurde ont démontré que les sons ou lettres Kurdes ne sont autre chose que ces (31) lettres.

Il est possible de prétendre que certaines de ces lettres sont tantôt dures et tantôt fines, tantôt antérieures et tantôt postérieures, Mais comme nous le démontrerons plus tard, ces petites différences dans une même lettres ne sont que des nuances de couleur du même son produites au cours de la durée de ce son et qui ne peuvent même pas être fixées par un alphabet phonétique comme le nôtre.

*
* *

Commançons par les consonnes:

Des (23) consonnes Kurdes les suivantes se trouvent presque dans toutes les langues, avec les mêmes sons a quelques nuances près, ainsi que dans le turc à l'exeption du « w » et du « q ».

b d f g h q l m n p r
s t v w y z.

w.— Il donne le son du w anglais et correspod au son consonnique du و arabe qui n'existe pas dans la langue turque. Ainsi que les turcs n'ont pes distingué le q du k.

Le و arabe qu'on trouve fréquemment dans la langue turque, dans des mots empruntés à l'arabe, est prononcé par les turcs comme un v français. Tandis que dans la langue Kurde, comme en englais, les sons v et w sont distincts. Et dans différents mots d'origine Kurde par le fait du changement de ces deux sons on constate de grndes différences dans le sens de ces mots :

dev :	bouche	dew :	lait caillé battu avec de l'eau
vir :	ici	wir :	là
ev :	ce ci	ew :	ce là
ava :	prospère	awa :	manière, style

Maintenant examinons les opinions qui peuvent être émises au sujet de l'adoption de ces deux lettres.

On peut dire que du point de vue pratique comme la proportion du w dans la langue Kurde est $\frac{557}{33798}$ et celle du v $\frac{329}{33798}$ on ponvait prendre le w pour ڤ et le v pour و c'sst à dire vice versa, puisque ce dériner est plus simple dans l'écriture.

Par ce procédé nous aurions éloigné ces deux lettres de leurs sons internationals.

« à suivre »

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes:

La Lange Kurde

-SUITE-

2

« Safî şemirand vexwar durdî
Menendi-derî lisani-qurdî » 1

«On a laissé le pur et on a bu le dèpot, cette langue Kurde est comme celle de derî .»

Après ce très court aperçu historique nous passons à l'éxamen de l'état actuel de la langue Kurde. La langue Kurde se divise en trois dialectes principaux:

1 — Le dialecte du Nord

2 — Le dialecte du Sud

3 — Le dialecte du Nord-Ouest.

I - Le dialecte du nord est parlé par tous les Kurdes du Kurdistan occupé par les turcs, par les Kurdes de la Caucasie jusqu'à kere-Bax , par ceux de la république d'Erivan , par les Kurdes de la Syrie, par une partie des Kurdes de l'Irak habitant le Mont Sindjar et la contrée située au nord d'une ligne partant du sud du Sindjar par Mosil , et atteignant à l'est la ville de Rewandiz , ensuite par les Kurdes de la Perse habitant le nord et l'ouest du lac de Urmî , par les Kurdes du Khorasan, au nord-est de la perse, appelés Qurdên Xweresanê . les kurdes de Khorasan.

II - Le dialecte du sud est parlé par les Kurdes de l'Irak et de la Perse à partir du sud de la ligne Mosil - Rewandiz et du lac de Urmî vers le sud et sud-est , jusqu'aux limites mèridionales des Kurdes Bextîyarî

III- Le dialecte Nord-ouest est le dialecte des Kurdes Dumilî . Du Dumilî on ne peut pas tracer une limite fixe quelconque , par ce que trop melangé avec les Kurdes Qurdmanc parlant le dialecte du Nord le Qurdmancî .

«1» La langue Mède s'appelle aussi lisani-derî c'est à dire la langue de la porte , langue du palais . Par ce que pendent l'ègémonie Mède dans toute la Perse la langue officielle était celle des Mèdes.

Tout de même les points de condensation de ce dialecte sont : (Dêrsim , Palo . Genc , Çepekçûr , Maden , Pîran , Egil , Sîwereq , Pêçar , Çermiq .)

De ces trois dialectes le dialecte du sud est celui qui se subdivise en sous-dialectes avec des différances assez nuancées . ainsi que :

1 - le Kurdes de Muqrî qui se parle du sud du lac de Urmî jusqu'au sud de Sekiz 1

2 - Baba - Qurdî le Kurde parlé par les Kurdes de l' Irak non compris ceux qui causent le Qurdmancî dialecte du Nord.

3 - Le Kurde dit simplement Qurdî , du sud de Sekiz jusqu'au sud du Qurdmancşah .

4 Le Lorî parlé par les tribus Lor

5 - Le Bextiyarî , celui des tribus Bextîyar

Au sud nous avons aussi le Hevremanî idiome propre aux Kurdes babitant la montagne de Hevreman .

Les Hevremanî parlent aussi le Qurdî comme les Dumilî connaissent le Qurdmancî .

Le Dumilî a aussi par région queleques nuances, mais pas autant marquées pour se subdiviser en sous-dialecte .

Le dialecte du nord forme une unité linguistique trés nette et n'accepte aucune subdivision en sous-dialecte .

En ce qui concerne la répartition des dialectes nous devons noter ceci que cette répartition ne peut jamais être considérée comme des limites définitives pour les mots et les expresions de chaque dialecte

Les mots des divers dialectes ne differrent pas beaucoup l'un de l'autre .Puis , fait caracteristique-qui peut être un point de départ pour une étude de l'histoire de la répartition des

1 Ce sous dialecte est commun entre le dialecte du Nord et du Sud, de même qu'il s' appelle Qurdmanciya - Muqrî , comme le Kurde parlé à l'ouest de cette courtée, en Irak, s'appelle Qudmanciya - Soran et qui se prolonge au delà de Rewandiz au nord du Hevlêr Arabella.

dialectes—un mot du dialecte du sud qui ne se trouve pas dans les contrées méridionales du dialecte du nord se rencontre dans une contrée septentrionale de ce dernier, ou dans le dialecte du Nord Ouest et vice versa.

Comme par exemple dans un poème Kurde dernièrement découvert à « Silêmanî » et datant de 19 années aprés le Hejir contient le mot « qeniq » qui ne subsiste de nos jours que dans le dialcte du Nord-Ouest, Dumilî.

Dénomination des dialectes:

Le dialecte du nord s'appelle Qurdmacî et les Kurdes qui causent ce dialecte sont appelée Qurdmanc .

Les Qurdmanc considèrent ce mot comme l'équivalant du mot Qurd et géneralement ils appellent les Kurdes Qurdmanc et non pas Qurd. Mais chez les autres Kurdes cette dénomination est quelquefois différente et attribuée à d'autres kurdes que ceux du nord. C'est ainsi que les kurdes des alentours de Sekiz. Sinandiz et Sewicblax désignent avec ce mot les kurdes Baban et leur langue; comme Qurdmanc et Qurdmanci [1] Ces mêmes kurdes nomment les kurdes du nord , les Qurdmanc lolo-qurd et leur idiome lolo-qurdî . Cette dénomination provient du vocatif lo , la chez les Dumilî, très empoyé chez les Qurdmanc.

- A suivre -

---

1 A ce propos je veux noter un fait qui m'a été rapporté par des hommes d'un grand âge et qui est aujourd'hui peu connu parmi les kurdes appelés Baban . La maison des Emirs de Silêmanî s'appelle (Pepe Behe- Beban-Baban) et les kurdes de leur principauté s'appelaient comme ceux de la contrée limitrophe Qurdmanc .

La population ayant été , en raison du régime féodale, attribuée à la famille regnante, on a désigné ces kurdes par l'expressin les kurdes des Baban . Peu à peu l'usage de cette expression s'est généralisé et elle a prévalu sur celle de Qurdmanc .

Xweyî û midîrê berpirsiyar :
Mir Celadet Alî Bedir-Xan

برديلك

ژقدري جانى جانبرارا

ژين خوشه بِ خرتى
لِ كردستان بِ كردان ،
باقى و بران ؛ چه بكم ؟
حمو من تى بدردان ٠

من دل تُ جار نه نالى
من زار تُ جار نه كالى
بِ دلشكى بِ لالى
سينگاخوه دا بر رمانى ٠

من ايشق ديت نخونا راست
دنگ و گازى چه خوش هات
دگوت راين كردنو !!
ثق بران و ثق خوهان ٠

دربان لِ مه تُ زانى
رم نينه گش نزانى
خوبان كرن كر دانى
أق ترال ونزانان ٠

هاوارى ، نخوەش آوا كر
دلى كردان پى شا كر
زارو زمان آقا كر
ژين و خوەشي بلا كر ٠

كانيا عربان ١٨ — ٥ — ١٩٣٢

عثمان صبري

صاحب الامتيازوالمدير المسئول
الامير جلادت عالى بدرخان

فیبغا ؛ ژ بونا پاراستنێ، د چاخا تایی ده ، یانی ژهافینا پیشین حتا پاییزا پاشین دفیت حروف د هفتیی ده دو جاران ، سری هرمی روژان گرامکی سلفا تو بخوه . مروفین سلفاتو خواري ژ پیشییان بینه پیغدان ژی ب تایی نا کفن .

حچی ب گوتینن من فه چون ت'جار نخوهش نا کفن . لی حچی کو بی فه نه چو ن و نخوهش کتن دفیت خوه نیشانی د کتور کی بکن . هکه د کتور نه کت دست دفیت خوه بخوه درمان بکن .

آوایی درمانکرینی ژی أفه .

مروفین گهاشتی ژ سلفاتو — هر حبی وی چارك گرام — هر روژ چار حب ، زارو حتا ده سالیسی حب ، شش ساعتان بری حالی نخوه شی یی د سری ساعتی حبك دستینن . زار وو ین بکسالی دفیت تنی نیف حب بستینن .

ب فی آوایی هفتیکی خوه درمان د کن پشتی هفتیکی دو سی هفتیین دن درمانی نخوه سی روژان بر د دن وسی روژان دستینن .

أفه ، تا ، تاوی و تابر . هکه هون ژ یا من د کن نخوهش نا کفن ، کو بکفن ژی زو بزو قنج دبن .

د کتور احمد نافذ

گندی نو آفا

آفین هر کی .. باغ وبغچه ... دناف فان بغچه یانده هر تخلیط دارین ب بر ، لسر فان داران ژ هرجسنی چفیك پفدچن و ب هرزمانی د خوینن ! ژفان چفیکان آ کو ژ بامن دشوینه و هندر لمن دبر تینه ؛ شالوله . بژن و خوه ندناوی رهنبیا چاڤیمن و ڤیناناتا دلی منه .

گندی مه دناف فان رزان ژ پانزده مالان هفد دانییه ؛ وارگئی مه ، مزلا جفاتا گندی مه یه . پاششیفان لسر وارگه ، نافروژان دناف میر گا رزی مهده ام ، دجفن . پرس و گالگالین مه تفا یف خوه شین ..

کلا ولات ، چما هولی گران و ژبیرنابه ؟ حتا نهو مه دگوت : أم بی در و پوغانین ، ژ لورا هرگاف برینین مه د آخفین و ژ حسرتا أردی باف و کالان أم دین دبن فیجا مه جه ذقی ؟ گفد گندیمه ، بغچه و باغین مه . تنکوزه ؛ هرتشتی هرتشتی مه !

مـا فی وسانه ؟ جارکی ورن ، هندریمن فروژن دلی من ژی درینن وب کیر که توژ چینی چینی بکن ، وی گافی أف چینیین دلی من اوی بینه ببیفین و پیرا بینه گرین . لی دزانم هون خوه نا گرن حبستیری چـافینوه ، أوی چمی آمدییی درباس بکه . شوندا هونی بزانن کو أز ، نه تنی دلکتیی خوه شکییا شالولیمه . أز دلکتیی دنگی ویمه ژی کو ژیبنا مه یا در ل د دناف نکاین خوه دا تو تود که وب فی داو یکلامی داوی تینه .

— خوینین لی گندی نوآفا ! گندیوه ؛ مز کین و هاوارا بازاری وه !!

قدری جان

د ڤي شكلي‌ده نخوەش زو بزو نامره لی ژدربا خوه د كڤه ، ب كيری‌تو تشتی ، تو كسی نايه ، نەمال ، نەزار و زبچ ، نه ولاتی وی ژی تە فيده نابينن · پر بجار ژ آڤينی‌ژی‌د كڤه،زارو ين‌وی‌نابن ، كو بين ژی‌نخوەش‌و كيم‌صحت درتين · ب تشتكی كچك دمرن · ژ بوناوی ژ بين ئەدن نامينه · حتا كوأزرائيل بی‌هاوارا وی د ناڤ ئيش وتحلی‌يی‌ده دپر پته ، ڤد گڤزه …

أڤی‌هاشكلكه · شكلكی‌دن‌ژی هيه ·ژ يره (تايا — خبيث) دبيژن ·

د تايا خبيث‌ده شكلنن گران هنه كو د ناڤ سی چار ساعتان‌ده د كژن · أڤ شكل پر بجار د زاروان‌ده تيت ديتن ·

أڤه تا · هون د بينن كو نخوه شيكه گران و خداره ·ژتيفو، كولير ا و ژ وبايی‌خرابتره ·نخوشيكه ولی‌يه كو رايی هينامه ، رايی هيناملتی د كوژه ·

ب گوتنن‌ژور ين قنج‌خويا كر كوأڤ نخوه شيا خدار ژ پيشيپان ، پيشی ژ پنگاڤ و چراڤان تينه پی ، لی توجار نه ژ آڤا زلال كو خوددی پسناوی د قرآنی‌ده دا و د حقی وی‌ده (وجعلنا من الماء كل شيءٌ حي) مه هرتشت ب آڤي ژ باندنه ، گوتيه ·

ڤيجا كومه كانيا نخوه شيی پيدا و دژمنی خوه ب جهكر دڤيت ژ بونا كفاندن و قلاندنا وی بنحبتن ·

مه گوتبو كو تا ژ پيشيپان ، پيشی ژ پنگاڤان چار دبن ، لی‌نه ژ آڤی ، ژ خوارنی آن ژ ڤيكی و تراهييان ·

بلی دژمن پنگاڤه · ژ لوره كو پنگاڤ و آڤامن هيلينا هيكين پيشيپانن · ايجار دڤيت أم بالا خوه بدن د دورا خوه ده تو پنگاڤ و چراڤان مهيلن · ژ بونا وی ژی دڤيت ، آڤين‌سكنی بينه هر كاندن، چراڤان بينه زُوا كرن ، د دوری ده هرچی زل ستره و گيا هنه بينه ژيكرن و دگل رابين خوه خر تاندن ·

كوآڤ هر كين ، چراڤ زُوابون ئيدن پيشی نكارن هيكين خوه لدورين مه بردن، ژمه دور د كڤن أم ژی ژ تايی خلاص دبن ·

ژ بونا زُوا كرنا چراڤان آوا كی قنج هيه · أوژی دانينا دارين [أڤكالپتوس]ه اڤ دارين ها ژی نك حكوستی پيدا دبن · دڤيت ژی بيت داخواز كرن · هرچی آڤين كچك ، مروف د كاره اسروان گازی بريشينه ·

نخوەشيا تايی ژهر وختی بيتر د چاخا ڤيكي و بيندری ده بوشه ·ژلوره ، خسما د وی چاخی ده دڤيت مروف ژخوه ره مقاته به ·

خباتا بنگهی هرو كی مه گوت هر كاندنا آڤان و زُواندنا چراڤانه · لی ژ هيلكه دن ب ستاندنا درمانين تابرمروف د كاره‌خوه‌ژی بپاريزه · درماني تابر سلفاتوبه · بری أولی سلفاتودر مانكی أرزانه · أرزان مبه ژی هرحال ژ يينا وه ژی بهاتره ·

ستونا فقهان :

تا ، تاوي و تابر

يكي ژ فقهين دشتا هسنان ژ مه نخوەشيا تايي پرسيار دكه · مه پرسيار پيا وى دا بژيشكي خوه و ژى جهابه كي داخواز كير ·

أڤه ، رشبله كا فقه وجهابا بژيشكي .

أز بنى ! دشتا هسنان ٢٣ گلان ١٩٣٢

من ستونا خوه — ستونا فقهان — خوەند · گلك تشت هنه كو دڤيت أم ژ ته بپرسن . هڤال ناڤ هڤ ده شورين ومه كوت بلا پرسيار پيا مه آ پيشين نخوەشيا تايي بيە ، دا كو أم ژى خلاص ببن ، عقلى خوه بدن سر هڤ وبكارن تشتن دن ژى بپرسن · ژلوره كو ژ تايي عقلى مه نه سر هڤه أم ژى گلك عاجزن · پاشى أز دستين ته ماچ دكم وهيڤيدارى جهاباتەمه .

حسني كوچر ·

جهابا بژيشكي مه :

« خلكي دشتا هسنان ژ هسني چيكرى بوانا دڤيا بو حتا نهو د ڤيتونا تايي ده بهاتانا حلاندن . هروكى دحلن ژى ·

ژخوه بري ولاتى مه ئي گرميان ودشت ژڤى آفيتي خراب دبه ·

كاڤا ژ خلكى تيت پرسين خلكى نزان دبيژن كو نخوەشي ژآڤا گوندى يه نك دلى وان آڤاوان نه پاكژه ، ب ژهره ، هرچي ڤدخون پي دكفن ·

لى نەولى يه · أو آفا زلال وشيرين كو د بر گندي وەره د بوره و گندي وە پي شين وآفاد به ، د أسلى خوده پاكژه ، آڤيژەيه ، كانيا ژ بيناوەيه · ژهر ونخوەشي د نزانى و تراليي دەيه ·

نهو دڤيت ژودره بدم زانين أو آڤين پاك كو كانيا ژبني يه ، چاوان نپاك و ژهر و آغو دبن ·

هر وكى ناسه ، كاڤا آڤ سر بردايي ذهر كن ، ل دشتان بلاڤ دبن د چال ، كورتال ود هرجهين نزم ده د پنگرن · ژوان پنگافان بر پي دبن . پنگاڤ ب زماني ڤه دبن چراڤ . د دوراوان ده گيا ، ستري و زل شين دبن · دناڤ وان ده پيشى [كلميش] جه دگرن ، هيلينن خوه چيد كن · ژي دفرن ، تين لسر دست ، رووِلاشين مه داتينن ، ب مەفدن · مروفين پيفه دايي دناڤ [٦ — ٢١] روژان ده پي د كفن و دبن تاوى ·

د ستپكا نخوەشيي ده لاش ولبتين مروڤ دشكين ، در جفن ، پشتره گرم دبن · حالي نخوه شيي ژ سي چار ساعتان حتاسي چار روژان دوم دكه و ب خو يهدانكي درباس دبه ·

پێشدەتر أف حالي ها آن هر روژ آن د سري دو سي روژان ده جاركي فد گرەتي · هكه نخوه شي درمان ناكن پيدد دچەو دبه [تابا — فشارتي] ·

د تابا — فشارتي ده رنگي نخوه شان زر دبن خوينا وان دچكن ، ز كي وان د پرچفن ، د كفن حالكي عجيب ، دبن وك مشكه كي فالا سر دو دار كان آن سر قه يسكه كي داچكاندي ·

دستێن تر کو ل ته کتن ،
بِ خوینا ته سور بون رپن ۰
میر وملا دارڤه کرن ؛
خورت وخرتان ژته برن ۰

از کو کردم ژ بیرنا کم ۰
بِ خوینا خوه دڤی را کم ۰

از بخوینم ، خوندا بیم ؛
مزن بیم ، زانا بیم ؛
میر کژ بیم ، بناڤ ودنگ ؛
از هلگرم توپ وتفنگ ؛

تولا ته ژی ، أڤدا نەژی ؛
دی هلینم دوزا نەژی ۰

شام : ۷ تیره‌ه ۱۹۳۱

لهی

تفاق و یکبون، زخمی وخرتیبا جڤاتی‌یه ۰
نقاق و بربری قلسی وژار بیاوی‌یه ۰

دِ ڤی جهانی ده هرتشت ، هر مزناهی بِ تفاق و یکبونی، بِ دابینا هڤ بر بارین هڤ، بِ هڤگهانا مروڤ و بِ هڤگهاندنا خباتین وان هاتنه پی ۰

ملت‌ودولتان بِ تفاق گهانه‌بلندیا هرتشتی و بِ نفاق کتنه بنیبا کورتالا نیبنی ۰

ژلوره مروڤ دکاره بیبژه هبین دِ تفاق‌ده، نیبین دِ نفاق ده یه ۰

خرتی وزخمیا یکبونی دِ لهیی ده گلك قنج تیت دیتن ۰

ما لهی چه یه ؟

لهی ژ هڤگهاناندلو پین بارانی پیڤه‌نەت تشته ۰ پشکین بارانی کاڤا ژ هڤ جدا و یك بِ یك دکڤن رووی اردی ، ارد وان دادقرتینه ۰ تهنیبا خوه پی قد کژینه ۰ لی کاڤا دگهن هڤ، هنگی ژوان پشکین قلس لهیکه بوش رادبه ۰ دلوپ و پشکین بارانی دِ یکبونی دِ تفاقی ده‌نه ۰

اردی دلو پخور ئیدن دِ دستین‌وان‌ده‌لهیستو ککه ۰ أو سر دستین اردی‌نه ۰ بِ اردی‌ره دابزن؛ سینگاوی قل دکن تیدگڤن ، بلندین وی هلدڤشینن ، کندالین وی دکلشینن ۰

لهی وك حوتکی حار وحیچ رادبه سرخوه ، ژ پال و کاش ونوالان دادخوره ۰ لِ بروی نو کس ، توتشت ؛ بِ جان بی جان نما دکاره بسکنه ۰ لات ۰ زنار، کڤر، ریل، دار ، دره سربن‌خوه ل بر خرتیبا تفاقا دلو پان‌دتوینن‌ولهي، أو شهنشهي یکبونی اوان مینا چلوو بن سڤك دده پیشیا خوه ، ریش‌دکه ، دماله ۰

حالی کردان ژی أڤه ۰

کرد ژ هڤ جدا دلو پین بارانی‌نه ۰ جهي جهي تین داقرتاندن ۰ کو گهانه هڤ دبن لهي ، لهیکه بوش ، تو کس، توتشت لِ بروان نکاره بسکنه ۰

فلاتا ولاتی مه دِ رابونا ڤی لهی‌ی ده‌یه ۰

بیروت : ۲۸ تباخ ۱۹۲۹

اڤ قروشین ها ژمره، ژ ولاتیین مره‌ری یا خواندن وزانین ویا خوشی‌یی دی‌ڤکن . اڤ یك دو قروشین کو هون ژ جڤاتا خوه‌ره بدن ژبونا هر یکی وه‌نه‌بهانه‌ئی کو گهانه هڤ بکیری ملتی‌مه تین و پی گلك تشت چیدبن . بقروشین وه دبستان تین چیکرن، مالك پی آڤادبه، درمانین چند نخوه‌شان پی‌تین کرین وهون ب دایینا وان فقیر وب ندایینا وان‌دولمندنابن .

خباتامه، خباتا دانیین جڤاتی دست پیکرن و ریبری‌یه . جڤات بآریکاری یاوه، ب نیکل بوناوه آڤا وخوش دبه وکاری جڤاتی بڤی آوایی دچه سری .

بی شك کو حچی حژ ملتی خوه دکن ودراپین واندا خونا کردی‌آپاك دگره آریکاری‌یا جڤاتی ژ بونا وان دینه، دینکی‌مزن، بلند ومقدسه .

ژخوه هر کس دینداری ملتی خوه‌یه، ژ بر کو اوی او بخویی کریه، ژ بر کوهر کسی نانی ملتی خوه خواری‌یه وهر کس دزانه کو «نانی میران لمیران بدینه» . ورن، خوه بلزینن و دینی خوه ژ ملتی خوه‌ره بدن .»

کوتنین دانیین جڤاتی ل هره خلاص‌دبن .

ژ ڤان گوتنین گوهرین ره گلك تشت‌نینن کو أم بکارن زیده بکن . تنی د حق راپین جڤاتی وسر آوایی آریکاری‌یی دقیت أم چند پرسان بییژن .

سنونا زاروان :

تولا ولیت

ولات! ولات! کانی‌خوشی؟
قوی ایرو تو نخوشی .
کانی أو کن، کانی گشی؟
چهان هولی ولك دلرشی؟
چهان وسا تو بیهادی؟
ب کری خوه‌ره خبرنادی؟
گل و کو ڤان ژهر آلی؛
لورا ولات ور دنالی .

سر نیڤکا جڤاتی د حسچی ده یه . د هر بازار و گندین مزن ئین جزیری ده مالکین وی هاتنه ڤکرن وهین ب هین قدبن .

سرنیڤکاجڤاتی ژ بونادانیناد بستانکی‌ولیکرنا خسته‌خانکی ژ نهوڤه خوه کار دکه .

حچی کوآریکاری یا جڤاتی‌بکن‌آریکاری‌یا خوه دکارن راست ب راست ل حسچی ژ سرنیڤکا جڤاتی‌ره بشینن .

آریکاری‌یا جڤاتی ب هرتشتی دبه؛ نه تنی ب پره . چاخا بیندری نیزبنگه . خدان گند وجوتکاری دکارن جه وگنم ژی بدن . هکه شاندنا وان ل سر نیڤکی‌دشواره، دایی دکارن بدن نمیننده‌یی جڤاتی، أوژی دگهینه‌جڤاتی .

نمیننده‌یی جڤاتی لشامی دکتور احمد نافذ بکه کو کردین شامی حمی ژی رندناس دکن .

سال ١ — هژمار ٢

چارشمب — ١ حزیران ١٩٣٢

هاوار

كوملا كردی

جڤاتا آریكاری ژبونا كردین بلنگاز

ڤی پاشی‌یی دِ ژ بینـا ملتی كرد ده تشتكی مزن بِ أساس وخیر كار هاتیه‌چیكرن. كردین جزیری ژبونا خوه‌شكرنا حالی كردین بلنگاز جڤاتك بناڤی ژورین داینه.

پیروز ژِ وان‌ره، پیروز، هزار پیروز. خوه‌دی مالا دانیـان آڤا و خوش بكه وشولی وان ببه سری.

بِ ڤی جڤاتی ژِ كیماسیین مه‌یین بی هژمار یك ژناڤ هاته‌هلانین. دڤی كورتاله كه كور كو هر روژ ژ بینا مه د كوت، راپین مه دجوت، پی هاتیه گرتن.

ژِ ڤی جڤاتی ره هروكی داني دِ پیشكوتنـكا نظامنـامی ده دِ بیژن، ژِ هر كسی بیتر أم ملتی كرد، حوجه‌دار بون.

پیشكوتنـكا نظامنامی سببین دانین وِ چیكرینا جڤاتی ژِ مه‌ره گلك قنج دده زانین.

من ژی دل كرخوه‌ندڤانین خوه سر وقت بكم. داكو أو ژی وك من پی دلشا و كیفخوه‌ش بن. أڤه پشگوتنكا نظامنامی:

« كردنو! ام، ملتی كرد، ژِ هر كسی بیتر حوجه‌داری آریكاری‌یا هڤن. ژِ مه‌ره اوچند زانین وهنر وهنروری ژی دڤی. ژ لورا كو أم ژِ بی خوییتی و بربری‌یی كتنه‌بنی یا كورتالا نزانی و بلنگازی‌یی. ژبونا كو أم بكارن بین سرخوه و ژ ڤی حالی بفلتن دڤی أم دستگیرین هڤ ببن، خوه بدن بر بارین هڤ ویكدل ویكدنك قرارا خوه بدن. او قرارا كومه‌حمیان ژ نزانی، ژِ بلنگازی، ژِ زیڤاری و ژِ دیلی‌یی دی خلاص بكه.

دانیین ڤی جڤاتی هیڤیدارن كو هون بتڤایی بِ وانرا بچن ژ یاوان بكن، پشت بدن وان وبختبن، داكو اڤ كاری‌هانی ئی قنج ورها كار بچه‌سری.

نوشلك نینـه، هـكه هون هولی بمره بخبتن ملتی مه زو بزو ژِ ڤی حالی خلاص دبه وروژ بروژ بریڤه‌بر بِ قنجی وآڤاهی‌یی‌ڤه دچه.

مادام حتا ایرو ژِ ناڤ مه او دولمندین جامیر درنكتنه كو بدربكی هزار زیران بدن وژبونا ملتی خوه دِ بستانان و بنیـانین خیری چیكن، دڤی أم خوه بخوه بخبتن و بیك دو قروشین خوه وان هزار زیران بدن هڤ.

اشتراكات مجموعة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك	
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك	
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك	

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق — حارة الأكراد

سال ١

چارشمب

هژمار ٢

١ حزيران ١٩٣٢

هاوار

بروى

كوملا كردى

تيـده خستيين كومـه‌لى

١٣٥١ هـ ‏ مطبعة الترقي بدمشق ‏ ١٩٣٢ م

SAL 1 · ÇARŞEMB

HAWAR

HEJMAR 3 · 15 HIZÊRAN 1932

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Têdexistiyên Qomelê

Birê Frensizî

Çapxana Tereqî

ŞAM — 1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şeşmehqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:

Şam: Taxa Qurdan

SAL 1 HEJMAR 3

ÇARŞEMB 15 HIZÊRAN 1932

HAWAR

Qomela Qurdî * Revue Kurde

DI DORA HEVXISTINA ZMANAN DE

Gava xwedê dinê afirand û ew ava qir, jê re intizam da. Ji lewre qo bê intizam tu tişt nagehe, namêşe, tucar niqare heta paşîyê bimîne.

Her tiştên dinê di destên kanonên xwedê de ne. Tu tişt niqare xwe ji fermanên kanonan dûr biêxe jê bifilite. Her tişt bindestê wê ye.

Intizam ji nizamê derdiqive, û nizam ji kanonê.

Kanon ew tişt e qo, bisemt, birê, bicib û rast e. Xwe her car nagubêre, liserseqinî ye, herweqî rabûye, welê jî pêş ve diçe. Her tişt û awayên wê abadînin.

Kanon du texlît in. A pêşin, ew e qo ji mêj ve, ji berî ve, ji ber xwedê ve hatiye danîn, yanî danîyê wê xwedê ye. A din ew e qo ji ser û mejîyê mirovan, ji hiş û jiyîna wan, ji dîroq û rêziqên wan têne pê. Ev kanonên ha kanonên civaqî ne.

Di vê dinyayê de, zayîn û mirin, ciwanî û pîrî, rabûn û qetin, her tişt bi hiqma kanonan çêdibin.

Buhar û Havîn, Paîz û Zivistan, rûj û şev, boş bûna bayî, barîna baranê, hatina berfê, hemî bi kanonên xwedê dikewimin.

Tu qes li ser kanonên xwedê ne xweyîyê hiqm e, kanonên civaqî li ser civat û miletan xwedan hiqm in. Ev kanonên ha, diqarin biguhêrin, biqevin şiqleqî din. Ji ber qo xwedê bi guhêrina wan ferman qiriye. Bi vê guhêrinê civat û miletan pêş ve diçin, diqemilin.

Dîroqa dinê raberê me diqe qo geleq milet qeti bûn dilîyê, bi sedan salan ve tê de ma bûn. Pêşdetir bi xebat, bi camêrî, bi zaninê ew miletên ha, xwe jî dilîyê veqirin, ji bin nîrê bindestîyê rabûn, xwe aza qirin û bûn serxwe.

Ma qî heye qo nizane, xwedê hesin çire afirandiye? Xwedê ew afirandiye ji bona qo dil ne diqir, tu milet, ne yeq ji, xulamitîya miletegî din biqe.

Xwedê hesin afirand ji bona qo miletên dil, pê kelem, tifing û şûr çêqin û xwe ji bindestîyê ji nîrê dîlîyê bifilitinin.

Heye qo mirov ji xwe bipirse, ma çiman xwedê miletan neyarên hev diqe. Cuhaba vê pirsîyarîyê bêsanî ye.

Lewma qo ji kanonên xwedê yeq jî şer, krên û pevçûn e. Xwedê dixwaze, ê xurt, ê bakil, ê zana, ê qêrhatî di dinê de bimîne û hevsara wê bêxe destên xwe.

Her dema jiyîna me, her helkelqa me, her gava xebata me şereq e.

Ne tinê em, çarwa û giya jî di şer di hevxistinê de ne. Jiyîn û mayîna me tinê bi xebat û bi hevxistinê ye. Yê qo, xwe ji xebat û şerî dide paş diqeve çalê, diqeve gorina mirinê,

Zman jî weq her tişt li hev dixin, nekeba wan nîne, di şerî de ne. Ji ber qo her zman dil diqe mezintir bibe hawîdorên xwe veqe, biqeve lêvên nû, serên nû. Ev yeq. Jû pêve zman dixwazin, zmanên din biqujin û biqevin şûna wan.

Dîroqa dinê jî me re dide zanîn qo heta niho geleq zmanên dinê hatine quştin. Ji wan zmanan re « Zmanên mirî » dibêjin

Pevçûn û hevxistina zmanan qereqer û bêdeng e.

Stûna Zarowan :

Şeva We Xweş

Şev e, şev e; roj çû ava
Hingûrê re cihê xwe da.

Roj safirî qet li doran,
Şoringa wê ma li boran,

Lê, şûna xwe vala ne hişt,
Hêv û stêriq şandin ji pişt.

Hêdî hêdî hilbatine,
Li ser seran xweş hatine.

Ber bi me tên ji zozanan,
Belav bûne li ezmanan.

Hatin hatin pêrgî-hev bûn,
Pêwr û mêzîn rengî-hev bûn.

Xemilandî geş û şîrin,
Dinêrin me ji qaqeşin.

Deşt û newal mîna sih in,
Pozên çiyan weq birih in.

Xuya naqin herçî dûr in,
Herçî gir in, tev de hûr in.

Xewa min têt xewa şîrin,
Li min xweş e, cih û nivîn.

Himbêz biqim dayiqa xwe,
Ez xwe bidim landiqa xwe.

Hêvî diqim sibeqe geş,
Guhdarino şeva we xweş.

Şam : 18 Tîrmeh 1931
Djéladet Aali Bedir Khan

Belê, ev şer, bêdeng e, bê top û tifing, bê balafir û mitralyoz e : Lê belê biqma wî ji her şerî bêtir, mezintir û xirabtir e.

Di şerê zmanan de, rihê zmanan tên standin, xurtiya dil û canên wan tên şqênandin û pêta heyina wan tên vequştin.

Zmanên qo li hev dixin dest bi quştina pirsên hev diqin. Dil diqin, herçend heye ewçend biqevin hindurê zmanên din, tê de cih bibin hêdî hêdî biqevin qûrîyên wî zmanî û di paşîyê de çarniqarên wî bigirin, ewî jî hîm û riqnên xwe hildiveşînin û ser xerabeyên wî binyaneqe nû ava diqin û tê de, di nav wê avahiyê nûjen de dibrûsqin.

Herçend zmanê me ne qeti be jî bin vê talûqeyê, heqe em mikate mebin dê biqeve.

Berî ewilî geleq pirsên biyanî hene qo qetine nav zmanê me. Geleq qurd zmanê xwe ji bîr qirine, pê niqarin bixwînin, binivîsînin. Ev hal daviya hevxistana zmanan e.

Ma zmanê me ne spehî ye ? ma qurd xwendin û nivîsandinê nizanin ? Ma ji bo her tiştî nav û pirseqe qurdî nîne ? Çawan nîne ! ! ..

Belê heye. Lê belê, qurd û zmanê me di hevxistina zmanan de me hineq qêm qirye.

Geleq qurd hene, ji zarên xwe re pirsinen biyanî têqil diqin. Heçî holê çêdiqin xwe davêjin bin hiqma zmanên biyanîyan.

Qurd halê şerî rind dizanin. Dijmin bi derbeqê perîşan nabe. Di hevxistina zmanan de jî holê ye.

Her pirs qoziqeq e, û her pirsa qo em pê emel naqin ji zmanê me diqeve û winda dibe, li şûna wî pirseqe biyanî tê û diqeve, welê qoziqeq ji distê me diçê. Bi pêveçûna vî heli qoziq yeq bi yeq ji destê me dertên û paşê, bi tevayî em şargeha xwe winda diqin. Yanî zmanê me weq miroveqî birîndar, nexweş diqeve û dimire.

Vêca ji bona vejandina zmanê me divêt qurd hemî, gava daxêvin, an dinivîsînin, bala xwe bidin û pirsên nequrdî tevlî zmanê xwe meqin.

Bi vî awayî, zmanê me pirsên xwe ên jibirqirî an windabûyî ji nû ve peyda diqe. ji milê din jî pirsnen nû dizê û halo zmanê me vedigere ser xurtiya xwe a pêşin.

Mileteqî dil qo zmanê xwe winda ne qiriye, weq qirtiyeq e qo mifta zindana xwe hi xwe re hilanîye.

Qunciqa Bijîşqî

Nexweşî û Dermanqirin

Ĥesenê Qoçer ji me nexweşîya tayê pirsî bû. Di hejmara paşîn de me peyda bûn, belavbûn û dermanqirina nexweşîyê ji xwendevanên xwe re bi bendeqe dirêj û digel her texlît qitqitên wê da bû zanîn.

Di nav gund û eşîrên qurdmancan de ji tayê pêve her celeb nexweşî têne dîtin. Lê, ew ne weq tan e qo bi hin tevdîran ji binî bène kelandin. Digel vê hindê, mirov diqare xwe ji wan nexweşîyan ji biparêze. Lê îrû danînqa me ne ew e. Danînqa me a îrû dermanqirina nexweşan e.

Di baqurê sûriyê de ji Cizîra mîr Şeref ĥeta rojavayê Cerablisê bi sedan gundên qurdmancan û eşîrên qurdmanc hene qo bê diqtor in. Hêj tu diqtor pê li wan ne qiriye. Ĥecî nexweş dıqevin bi destên tebîbên qurdmancî têne derman qirin. Carinan, lê qêm, diçin ba jaran û xwe nîşa nê diqtoran diqin:

Tebîbên qurdmancî, ev diqtoriqên ha tiştnan dizanin qo carinan biqêrî nexweşan tên. Lê ne her gav.

Piştî dayîna cuhaba Ĥesenê qoçer li dermanqirina nexweşên xwendevanên hawarê fiqirîm. Min ev awa ji xwe re sazqir. Nexweşên xwe ji dûr ve di vê qunciqê de derman qirin. Nexweşan nexweşîyên xwe ji min re biniv sînin ez jî di rûpelên hawarê de şiratan bidim wan.

Di diqtoriyê de ji bona qo diqtor biqare li ser nexweşîyê vebe divêt nexweş wesfa nexweşîya xwe jê re kenc bidit zanin.

Ber vê yeqê û ji bona hêsanî qirina wesfdana nexweşîyê min ji nexweşan re pirsîyarîyên jêrîn pêq anîye.

Nexweşên qo awayê dermanqirina nexweşîyên xwe ji min dê bipirsin divêt yeq bi yeq li pirsîyarîyên min ên jêrîn vegerînin.

1 — Çend salîyî?

2 — Ji qengêve nexweşî?

3 —Nexweşîya te cawan dest pêqır?

4 - Ji çî teşihî? Qu derên te teşihin?

5 —Nexweşîya te pêde diçe an carınan rahe dibî?

6 — Di dema nexweşîyê de çî dihesî?

7 —Heta niho te xwe nîşanê diqtereqî qir? ger te qir diqter çi gote te û çi derman da ye te?

8 — Berîya niho bi nexweşîyeqe din qeti bûyî? Ger pê qeti bûyî bi qûjan û qengê?

Eve pisîyarîyên min. Heçî li wan Kenc vedigerînin kenc ji tên dermanqirin

Dr. Ehmed Nafiz

ELfabêya Qurdî

3

Herçend di hin pirsên erebî de qo qetine nav zmanê tirqî ji (ك) pêve (ق) hebe jî, tirq van du herfan cihê cihê bilêv naqin. (ق) a erebî gora denganîya zmanê xwe weq (ك) qe stûr dixwînin û duqan ji cihderqeqê dedixînin. Ji ber vê yeqê van her du dengan bi herfa (k) nîşan qirine û herfa (q) yeqcar ne êxistin nav elfabêya xwe.

W — Herweqî me got di elfabêya tirqî de (w) jî nîne. Tirq dengên (w) û (v) weqhev bi lêv diqin û (و) a erebî weq (v) a qurdî û fransizî dixwînin. Lê di zmanê me de herfên (v) û (w), herweqî di zmanê inglîzî de heye, cihê cihê

Zmanê me geleq qevn e, zmaneqî dewlemend, spehî û freh e. Lê em zmanê xwe rind nizanin. Me ew hêj nas ne qir: Berî her tiştî divêt em hînê zmanê xwe bibin da qo biqarin wî nas biqin û hidin nas qirin.

« Ev meywe eger ne abdar e.

Qurdmancîye, ev kederli qare.»

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

têne dîtin û qurd dengên van her du herfan ji cihderqên cuda derdixînin.

Geleq pirsên qurdî hene qo bi guhêrîna van herfan û bi qetina wan li şûnên hev di mana wan pirsan da ferkinen mezin têne pê. weqî niho:

qevandin	qewandin
dev	dew
vir	wir
ava	awa
evî	ewî

Herweqî têt dîtin me dengê (ڤ) bi (v) û yê (و) bi (w) nîşan qirin.

Niho divêt em texmîna wan tiştan biqin qo di hekê awayê nişanqirîna wan de diqarin bên gotin.

Di paşîya vê bendê de sê cedwel hene. Cedwela pêşîn ji me re nisbeta herfên qurdî nîşan dide.

Gora wê cedwelê di zmanê me de nisbeta (v) $\frac{329}{33798}$ û ya (w) $\frac{557}{33798}$ e. Yanî di kiseqê de qo (33798) herf hene (v) (329) û (w) (557) caran derbas dibe.

Jê dixuye qo di zmanê qurdî de (w) ji (v) bêtir e. Ji lewra, me dengê (ڤ) bi (w) û yê (و) bi (v) nîşan biqirina çêtir ne dibû? Bi vî awayî me dengê van du herfan ji dengên xwe ên navmiletî — qo îrû weq dengên wan ên adetî têne hesêb — dûr bixistana.

Dûrxistina dengên herfan ji dengên xwe ên adetî, gora destûra me a duwin, tinê di qoteqîyê de, an bi destxistina fêdeqe mezin de, bihata çêqirin.

Qoteqî yeqcar nîne, fêde hebe jî geleq qiçiq e, ne welê ye qo em ji bona wê destureqe xwe a bingehî feda biqin.

Belê (v) bi yeq dran e, û (w) bi du dranan e. Lê her du jî bi derbqê, bi liveqe kelemê tên nivîsandin, ne qo (v) bi derbeqê û (w) bi du derban.

Ju pêve di denganîyê de (w) du (vv) tê hesêb, bi vî awayî deng û şiqlên wan jî lihevtên. Ji xwe di zmanê frensizî û di hinên din de (w) re (double v) yanî (du car v) dibêjîn.

Y — Ev herfa ha di hin zmanan de carinan dengdar û carinan dengdêr e. Herweqî berdêla wê a erebî (ى) jî carinan dengdêr û carinan dengdar e.

Me ew, tinê bi dengê xwe ê dengdarî êxist nav elfabêya xwe.

yar	يار
diyar	ديار
derya	دريا
beyar	بيار

Ev herfa ha di nav pirsên qurdî de geleq hindiq têt dîtin. Perîcar diqeve navbera du dengdêran û wan digehîne hev

Derzî	dezîya	Zînê
Rê	rêya	welêt
Ba	bayê	qur
Tilî	tilîyên	wî

Ji hêla din ev herfa ha hin bi hin diqeve nav zmên û pêde meyildarîya qetinê diqe. Di zmanê qurdmancî de gava pirseqê qo paşîya wê bi (o) an (û) tê, dengdêreqe biyanî dibit (w) yeq diqeve navbera wan û wan digehîne hev.

Parsû	vê parsûwê	parsûwa	stûr
Çilo	vî çilowî	çilowê	ter

« dûmahiq heye »

Celadet Alî Bedir Xan

Silêman Beg Bedir-Xan

Silêman beg, qurê xalid beg Bedir-xan e. Di (1890) mihaçirîyê de hatiye dinê, li Stenbolê di Siltanîyê de xwendiye, xortegî jîr, ekilmend û delal bû. Ji miletê xwe geleq hej diqir.

Vê paşîyê yeqî ji hevalê min ji min re şihreqe wî da bû. Ev şihr li ser qurdistanê, li ser welêt hati bû nivîsandin. Min jî bi vê hênctê dil qir serhatiya Silêman begî di vê quncigê de vejînim û pêre navê wî ji winda bûnê xêlas biqin.

Hej qirina welatê wî jê ra bû bû imaneq. Herweqî-di şihra xwe-di beyta jêrîn da dibêje:

Hiba welat ji îman e
Ax qurdistan! Ax qurdistan!

Hesreta welat, jê re bû bû quleqî mezin:

Eşka welat dil şewitand
Can û ciger tev peritand

Her çend welatê bîyanîyan lê xweş dihat. Lê halê zozan bi hawaqî din didît:

Herçî welat weq şeqir e
Halê zozan şîrîntir e

Gava ev ax û qesera ha ji dil hat û di şihra xwe da:

Sed ah! ji destê firketê
Sed ah! ji bo vê hicretê

Nivîsand qesî lê mêze neqir kerara xwe a davî da:

Heta qengê vê xurbetê
Da em, biçin nav miletî

û bêtirs çû nav welat, heval û hogirê xwe.

Ji bona ditina welat, wî cehd qir. Xwedê jî je re miyeser qir. Di nav xortên qurdan da ruhê qurdîtîyê tehimand, jiwan re xwendin û rêya rast nîşan da. Lê, hezar esef xwedê pê re nebir serî, emrê wî di wê rêyê da nîv kurmiçî bû, bû kurbana gula tirqa, rûvîyê wî li ser sungîyê tiraq geriya ...

Belê, Silêman beg bi Ciwanî serê xwe di rêya welatda da. Bîst û du salî bû. Lê, hesreta welat pê ra ne ma. Digel vê kasê rêya xwe ne kedand. Lê bi nêvîqir, fiqr û serbatiyên wî ji bona xortên qurdan, bû derseq. derseq bi ibret.

Irû xortê me yên qo Silêman begî dinasin hemîjî bi serê wîsund dixun û dixwazin weq Silêman begî di rêya felata welat da bixebitin. Ger wê rêyê ne kedinin ji tubeis jî akibeta Silêman begîra nine. xwdê qi barana rehma xwe lê biqe û meji bi rehma wî şa biqe . . .

Kedrîcan

FERHENGOG

Civaqî

Yê civatê, bi civatê re giredayî, xwe digehîne civatê, Rêziqên civaqî, kanonên civaqî. Yanî ew rêziq û kanonên qo jiyîna me a civaqî digerînin.

Zar. Zarawa

Zman, birê zmaneqî. Di zmanê qurdî de sê zar hene. Zarê Dumilî Zarê Lorî û Zarê Qurdmancî.

Zarawa, di nav yeq zarî de awayên gotinê û bilêvqirinê.

Yeqîtî. Yeqbûn

Yeqitî, pêq û lihevanîna qitqitên tişteqî qo di hîm û bingehên xwe de ji yeq rayî ne, ne cuda ne. Qo bi yeqîtîyê digehin hev û bi tevayî heyîneq ditînin pê, û êdin ji hev venaketin.

Yeq bûn. yeq bûn ji weq yeqîtî ye. Lê di yeq bûnê de ew tiştên an qesên qo hatine lihevanîn an dayîn hev, dibe qo ne ji yeq rayî bibin û rûjqê ji hev vebin û veketin.

Dotmîr

Qeça mîr. Di rêziqa Qurdistanê de herçî torin û makul gora rêzên xwe dihatin bi nav qirin, weqî niho: Mîr, Mîreq, Pismîr Dotmîr, Pêmîr, Jinmîr, Axa, Pisaxa h. p.

Liservebûn

Nasqirin, qarin bi nav û nîşan qirin. Bijîşq li ser nexweşîya mın venebû, yanî niqari bi bizane ez ji çî têşihim, nexweşiya min çi ye.

Xwenda. Xwendewar

Her qesê qo xwendin û nivîsandinê dizane xwenda ye. Lê xwendewar ew qesê qo geleq xwendiye û di vî warî de xwedan behre bûye.

Vên

Bi tevayîya xurtîya dılê xwe xwestin û li ser seqinîn, pê bikerar bûn.

«Sifatên di seb' e ji bo zilcelal
Bizan heft in ey arifê pur qemal;
Xweşî, şîn û zanîn û vên û qelam
Bihîstin digel dîtî bû temam.»

Ehmedê-Xanî

Dibistan

Dibistan ew der e qo em tê de dixwînin. weq dibistena gundê me.

Di dibistanê de mamhoste û zarowên gundî hene.

Ji zarowên dibistanê re şagirt dibêjin. Ez ji şagirteqim. Lewra qo diçim dibistanê û dixwînim.

Her rûj subehî şagirtan qitêb, defter û kelemên xwe didin hev û diçin dibistanê.

Mamhoste dersa şagirtan dibêjit, şagirt guhdar dibin, kenc bala xwe didin qo rind têbigehin û hîn bibin.

Mamhoste di ciheqî bılind de rûniştiye, jê re diyaroq dibêjin.

Şagirt li rex hev liser rûniştegan rûniştî ne. Li ber şagirtan berqêşq hene.

Li ber min jî berqêşqeq heye. Gava ders quta dibe, berqêşqa xwe ber bi xwe ve diqişînim, qitêb, defter û kelemên xwe tê de vedişêrim, diçim hewşa dibistanê digel heval û hogirên xwe dileyizim.

Di qunceqe dersxanê de depreş heye. Depreş liser sepîqî suwarqirî ye.

Mamhoste, carinan, ji diyaroqa xwe datê û bi tebaşîrê li ser depreşî dinivîsîne. Herçi qo devqî qenc nayin seh qirin, bi nivîsandinê ji me re dide zanîn. Hin caran ji şagirtan radiqe, dersên wan ji wan re dide nîvîsandin û xeletên wan derdixîne û rast diqe. Pêr mamhoste li ser depreşî tişteqî xweşqoq nivîsandi bî, hêj di bîra min de ye:

«Çiyayên bilind bê mij nabin
Newalên qûr bê av nabin»

Djeladet Alalî Bedir Khan

Niqtezan . Niqtebêj

Ewê qo niqteyan dizane û dibêje. Filan qes niqtezane. Behvan niqtebêje, niqteyan dibêje.

Niqte ew gotin e qo mana wê ji bona herqesî ne qifş e. Têgehiştina wê hineq dişwar e. Bi awaqî welê lihevhatiye qo mana wê yeqcar rast mebe ji dîsan qeta mirov jê re têt. Ji xwe spehîtîya wê jî di wê de ye.

Herweqî xwendevanên me dizanin navbera Şêxê Barzan û Hiqûmeta Irakê şer e. Qurdên Barzan vê paśîyê çend balafirên Irakê daxistine. Di nav zabitên balafiran de ingilîz jî irakî jî hebûn. Barzan irakî quştin û dest bi ingilîzan ne dan. Xelqî ji Şêxê Barzan pirsîn:

— Te çire irakî quştin û ingilîz hiştin , irakî misilman, ingilîz file ne; divîya bû tu inglîzan biqujî û irakîyan hilînî.

Şêxê ciwan û niqtezan li wan vegerand û got :

— Min ji lewma quştin. Ji ber qo ez naxwazim xirabî li xelqî biqim. Min misilman quştin, ew bûne şehid û bi destê min çûne bihuştê, min ingilîz biquştana, ji lewre qo file ne biçûwana dojehê.

Nûjen . Qevnar

Nûjen, herçî qo ji nû ve hatiye çêqirin, çaxa çêqirin û danîna wî ji me ne dûr e, ji me re nas e. Ne qevnar.

Qevnar, her tiştê qevn, lê ewçend qevn qo dema çêqirin û danîna wî ji me dûr e, ji me re ne nas e, di zemanê pêşîyan de çêbûyî. ne nûjen.

Abadîn

Tişt an qeseqî qo davî û paşîya wî nîne, naye, her gav dimîne, tucar wînda û xirab nabe. Hêyîna xwedê abadîn e, ji ber qo xwedê herweqî ne zaye, namire jî. Ehmedê-Xanî bi Memo-Zînê, navê xwe di dîroqa qurd û Qurdistanê de abadîn qiriye.

Vejandin

Ji mirinê anîn jiyînê. Ji nû ve jiyîn dayîn.

«Şerha xemi-dil biqim fesane,
Zînê û Memî diqım behane.
Nexmê we ji perdeyê derînim,
Zînê û Memî ji mû vejînin.»

Ehmedê-Xanî

Cejn

Şahînet, roşahî, îd. Cejna te pîrûz be .

Birê Frensizî :

L'ALPHABET KURDE

3

D'après notre second principe nous n'anrions toléré ceci seulement que par contrainte ou par intérêt . La contrainte n'existe pas . Quant à l'avantage il n'est pas suffisamment grand pour nous obliger à sacrifier un principe fondamental.

Malgré que (v) n'a qu'un crochet et le (w) deux ; tous les deux ne s'ecrivent que d'un coup de plume. De plus d'après les sons que ces deux lettres produisent le (w) est le double son du (v) . C'est pourquoi on trouve une analogie entre la forme et le son . (1)

Y. — Cette lettre qui dans quelques langues est en même temps consonne et voyelle nous l'avons classé dans notre alphabet seulment comme consonne .

A ce sujet sans émettre une opinion quelconque, nous donnerons quelques faits :

Cette lettre se tronve rarement dans des mots d'origine kurde . Son rôle dans la langue est plutôt de se placer avant une voyelle qui vient accidentellement à la fin d'un mot se terminant par une autre voyelle :

Derzî	dezîya	Zînê
Rê	rêya	welèt
Ba	bayê	qur
Tilî	tilîyên	wî

D'autre part on constate sa tendance de pénétrer dans la langue et de se substituer à d'autres lettres. Dans le Kurde les mots terminés par les voyelles (o,û) lorsqu'ils reçoivent une voyelle accidentelle c'est le (w) qui sert à les unir.

Parsû	ve parsûwê	parsûwa	stûr
Çilo	vî çilowî	çilowê	ter

(1) Voir à ce sujet la liste No[1] dressée à là fin de cette étude.

Dans certaines régions ces (w) deviennent (y) et ce changement s'étend à d'autres régions :

Vê	parsûyê	parsûya	stûr
Vî	çiloyî	çiloyê	ter

Ce changement s'est produit de la façon suivante : Une petite partie des Kurdes prononcent le (û) non pas comme les allemands mais comme les français et conséquemment le (o) comme un (ou) français ayant toujours une tendance vers le (o). Ces Kurdes qui adoucissent ces voyelles emploient le (y) pour l'union mentionné plus haut. Et comme le (y) est plus facile à prononcer il commence à gagner la contrée de la majorité qui prononcent le (û) comme les allemands et le (o) tel qu'il est.

Quelquefois il remplace le (h) dans le corps des mots :

Gerîn	gerihan	geriyan
Bezîn	bezihan	beziyan

Mehîr — meyîr dihar — diyar

Toul ce changement se produit de l'est vers l'ouest du Kurdistan.

Dans des mots empruntés à la langue arabe le (y) précédé par un (—َ—) que nous noterons par(e) disparait avec ce dernier et c'est un (è) qui le remplace .

زَينب	Zeyneb	zèneb
خَير	Xeyr	xèr
غَيرت	ẍeyret	ẍèret
زَينل	Zeynel	zènel
فَيضى	Feyzi	fèzo

A ce sujet il faut noter aussi que dans l'arabe vulgaire quelquefois ce changement se produit.

J, G. — De ces deux consonnes le (j) a été classé à l'alphabet Kurde avec son son français et le (g) avec le son du (g) allemand .

Ş.— Cette lettre correspond au son du (ch) français (sh) anglais, (sch) allemand.

Nous ne disposions plus de lettre qui puisse servir à figurer ce son. Un de nos principes nous interdit de faire usage de lettres composées, un autre nous conduit à nous raprocher autant que possible de l'alphabet turc. D'autre part ce son comme point d'émission est proche du (s), aussi les langues qui n'ont pas le son de (ch) le prononcent comme (s), par exemle les grecs ne connaissant qu'imarfatement le français au lieu de dire (chambre) ils disent (çambre)

En conséquence nous avons noté ce son comme les turcs par (ş). Cette forme existait déjà dans l'lphabet roumain.

X.— Le son grec du (x) figuré en allemand p r (ch) existe aussi dans la langue kurde, il fallait dès lors le noter par une lettre indépendante. L'autre part nous n'avions pas besoin que le (x) figure comme en français les deux sons différents qu'il a dans (exemple—egzemple, Alexandre-Aleksândre), nous avons donc pu l'adopter pour figurer le son du (x) grec auquel il correspond d'allleurs dans différents autres alphabets.

Q, K. — Les sons notés en arabe par les lettres (ق) et (ك) et qui sont tout à fait distincts l'un de l'autre se différencient également assez nettement en kurde. Cependant le correspondant au (ق) arabe est plus doux, en kurde, il ressemble un peu aux (c) des mots français; comme crî cristal etc....

La question est de determiner par lesquelles de ces lettres doivent être respectivement réprésentées le son antérieur et le son postérieur. Nous rappelons que le son est antérieur lorsqu'il est émis d'un point se rapprochant des lèvres, postérieur lorsqu'il est émis d'un point se rapprochant de la gorge.

Nous avons noté le son de (qu) français. allemand et de divres autres langues par (q) qui correspond exactement au son de (qu) du mot (quart). Le même mot avec la même signtfication existe en qurde, il s'écrit (qart) et se prononce commes (quart) avec cette seule différence que le (t) final est prononcé.

Examinons le cas du son figuré par le (ق) arabe.

Si l'on étudie le (q) et le (k) des alphabets européens, on constate que le (k) sert a noter un son postérieur par rapport à celui du (q).

Les langues d'origine latine le notent aujourd'hui par un (c), car ce changement s'est propuit dans la langue mère avant la formation des langues latines actuelles.

Dans l'ancien lati i le «k» ne put se maintenir que dans les mots «kaeso» et «kâlendae», dans les autres il a été remplacé par le «c» qne les romains ont toujours prononcé comme un «k» c'est le cas des mots: cable, café corbeille, coffre, cristal qui s'écrivent par un «c» dont la prononoiation est postérieure par rapport à celle du (qu).

Dans l'allemand, langue ou le «k» n'a pas cédé au «c» nous voyos les mêmes mots s'écrire avec un «k»: kable, kaffe, korb, koffer, kristal.

Passons à la valeur vocale du son du «k» kurde, prenons le mot français crî. Le «c» de ce mot, se rappoche au son du «k» kurde dans le mot kurde « kîr », qui veut dir aussi crî.

De même le mot kurde krên peut être transcrit en français par crên.

Je me permettrai maintenant de citer quelques experiences relatives à la valeur du « k » kurde et qui semblent intéressantes du poit de vue de la comparaison du «q», «k» kurde avec les sons correspondants des langues ariennes et semitiques.

I.— J'ai dicté à des jeunes gens kurdes, auxquels j'avais enseigné l'alphabet kurde le mot cristal. Aprés une très courte hésitation tous l'ont écrit par un «k» comme en allemand kristal.

II. — J'ai dicté le même mot à un

kurde ne connaissant que l'alphabet arabe mais non la langue. Il me l'a écrit avec un (ق) قريستال

III.— J'ai dicté le même mot à un Kurde, connaissant l'arabe, qu'il avait étudié pendant de longues années dans des Medressets. Ce dernier hésita longuement, prononça le mot plusiers fois. l'examina par l'oreille et me fit cette observation : D'après la prononciation d'un kurde qui ne connait pas l'arabe à fond on doit l'écrire avec un (ق) comme (قريستال) Mai ceci lu en arabe donnera un son qui vient de la gorge et qu'un kurde ignorant ne saura pas prononçer, En conséquence, au cours d'une dictée savante arabe il faut l'écrire comme (كريستال)

IV.— J'ai dicté le même mot à un arabe. qui adopta la même opinion que mon compatriote lettré et l'écrivit كريستال

D'autre part ce procédé procure anssi un certain avantage pratique. En effet la proportion de q dans la langue kurde est $\frac{1056}{33798}$. et celle du k $\frac{150}{33798}$ et le q és'crit beaucoup plus facilement que le k.

Il ne nous est pas possible de nous conformer sur ce point à l'alphabet turc, qui ne fait pas de différence entre ces deux sons.

C,Ç —Nous avons encore le c et le ç que nous avons réservés pour noter les sons de dj et de tch.

L'histoire parait justifier la notation du son tch par la lettre ç.

Dans le latin postérieur du ç ème siècle, comme on sait, le c suivi de« c, e, i, y, æ, œ» rendait le son de «tch» presque comme le z allemand. Ainsi que dans les mots suivants: Ceres, centum, Cicero, circus, cyrus, Caesar, caeremomia, coetus.

Nous préférons cependan rester sur le terrain de la convention, qui nous permet de demeurer fidèle à notre principe que rien nous oblige à sacrifier.

Du point de vue pratique la proportion de ces lettres est égale dans la langue

C $\frac{102}{33798}$ Ç $\frac{103}{33798}$

La présence de la cédille ne peut pas influencer notre choix. En conséquence nous avons adopté:

C — pour dj ج

Ç — pour tch چ [1]

«à suivre»

Djéladet Aali Bedir Khan

«1» Juste en passant, à propos du ç Kurde je veux noter qu'il est probable que ce son figuré par un چ dans les alphabets orientaux, est originairement un z allemand comme dans Zeitung. Dans différentes contrées montagneuses du Kurdistan on trouve des mots dont le ç se prononce comme un z allemand.

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes 3

La Lange Kurde

Les Baba-Qurd et les kurdes de Soran désignent quelquefois les Qurdmanc par l'expression de Qurdên-jiyan qui veut dire les kurdes des j .Cette dénomination provient de ceci que la lettre j a beaucoup diminué au sud tandisque, au nord, est au contraire très usitée.

Le dialecte du sud porte dans son ensemble le nom de Lorî, aujourd'hui ce n'est plus qu'un terme scientifique et s'est spécialisé aux kurdes Lor. Par ce que, comme nous l'avons vu, ce dialecte est subdivisé en sous-dialecte et chaque sous-dialecte a pris un nom spécial. Seulement les «bexlîyarî» sont quelquefois désignés par l'expression de (Lorên qiçiq) qui vent dire «les petits lor» et«lor» proprement dit «lorén-mezin» «les grands lor»

Le dialecte du Nord-Ouest s'appelle Dumilî ou encore Zazan.

Le Folklore Kurde

Le Folklore Kurde est d'une grande richesse. Il embrasse plusieurs genres et différentes formes.

Il est évident que cette richesse est dûe à ce que la langue Kurde n'était pas régulièrment écrite,et la littérature écrite,plutôt théologique et philosophique , et surtout encombrée de mots arabes non usités dans la langue populaire ne correspondait pas aux aspirations du peuple Kurde, éminement poêtique .

En conséquence le peuple a cherché à satisfaire ailleur cette aspiration, et les talents poétiques assez frequent préferaient exploiter le domaine de la langue populaire plus fertile que celui de la langue écrite. Et grâce à ces deux facteurs la littérateure populaire s'est tellement enrichie et dévelopée qu'elle peut présenter à elle seule l'expression littéraire complète d'une époque dans les genres les plus divers.

En debors du fait que la langue Kurde n'était pas utilisée comme langue officielle et administrative, un des principaux motifs qui ont incité les poètes Kurdes à négliger leur langue maternelle littéraire peut être trouvé dans l'influence de la religion islamique, qui pénétra très profondément les instituts les plus intimes des peuples qui l'ont embrassée.

La religion islamique pour effacer toutes traces de l'ancienne religon des Kurdes le Mazdeîzme ou religion de Zoroastre - comme elle le faisait à l'égard de tout autre peuple pénétrée par elle - a amené de nouveaux termes et expressions de théologie, qui ont permis la constitution d'une nouvelle littérature théologique; formant partie integrale du nouveau dogme. De même est intervenue une nouvelle jurisprudence avec des codes toujours garnis de nouveaux termes emprunsés à la langue du Coran.

Pour être un bon adepte du prophète et conquérant arabe au lieu de dire Yazdanê paq le créateur pure il fallait dire Allah.....

Cependant la langue Kurde resta plus pure que sa soeur, la langue persane. Une des raisons de cet avantage gardée par la langue Kurde a été l'impossibilité dans laqelle se sont trouvés les arabes, peuplade du désert, de se mêler aux montagnards Kurdes. Ils ne se trouvaient pas, en effet, équipés matériellement pour pénétrer dans l'habitat des montagnards Kurdes. Durant les invasions, ces derniers, comme du temps de (Xénéphon) se retiraient sur les sommets, du haut desquels ils contemplaient le va et viens de ces envabisseurs, qui pouvaient difficilement pénétrer jusqu'auprès d'eux .

***

Dans le folklore Kurde nous trouvons différentes formes.

Les (çîroq) contes, (çîrçîroq) légendes,qui sont généralement en prose, prose rimée [1] et par endroits versifiées, narrées par les (çîroqbêj) narrateurs et chautées par les «dengbêj et stranvan » trouvères et chansonniers.

Dans les narrations en prose et en vers le chansonnier commance à raconter l'bistoire et lorsqu'il fait parler ses personnages, il le fait en vers et en chantant. Quand il y a plusieurs chansonniers, l'un d'entre eux se charge de la narration et les autres prennent le rôle des personnages de l'histoire et chautent tour à tour.

Stran- C'est le genre exclusivement musical , correspondant à peu près au Lied allemand.

Au Kurdistan la plupart des stran sont faites par les femmes.

Les stran se classent en deux catégories selon la durée de leur existence. Certains subsistent longtemps, et presque depuis les temps les plus reculés, d'autres ne sont retenus que durant peu de temps , parfois seulement durant une année.

Dans la musique Kurde on peut distinguer comme genre les lawiq, şer, dîloq, lavij, bêrîte, beste.

Lawiq — Sous ce titre se groupent les chansons d'amour et les chansons purement lyriques.

Şer — C'est le genre des chansons de guerre, epopée.

Dans ce genre on distingue la véritable épopée, dont le nom diffère chez les Kurdes montagnards et chez ceux de la plaine.

«1» la prose rimée est chantée avec une mélodie légère. Dans les morceaux de ce genre le dengbêj commence par un rime qu'il garde jusqu'au prochain arrêt, et chaque fois que la voix s'arrête rime l'arrêt avec l'arrêt précédent, et il continue ainsi jusqu'à une nouvelle chanson .

Les épopées de la plaine s'appellent delal qui veut dire beau et chaque tribu a son delal. Comme Delalê-Berazan, Delalê-Milan Delalê-Berîyê etc. Ceux des montagnards sont désignées par l'expresion de Lawiqê suwaran.

Le sujet des delal est toujours du même type. Un jeune héros part pour la guerre, sa fiancée ou sa bien aimée est a la maison, elle chante les péripéties de la guerre et les faits d'armes du héros.

Le Lawiqê-Suwaran est analogue au delal et a des passages chantés comme allegro et presto et qui tiennent d'une marche de cavalerie. Ces passages son surtout chantés quand les cavaliers partent pour la guerre. Le chansonnier monté les accompagne et chante.

Diloq— C'est la musiqne du dîlan et de govend, musique de danse.

Lavîj, lavîjoq, laje— C'est la musique religieuse, devenue assez rare. Avec cette musique on ne chante que des morceaux en Kurde, faites par les Kurdes et non des versets de Coran. Le lavîj est celle des prédictions et le lavîjoq est approprié aux mouvements lent qui correspondent à une espèce de danse ou marche réligieuse. Les mélodies tristes, chautant la nature comme les paîzoq chansons d'automne, s'appellent aussi, parfois, lavîjoq û laje.

Bêrîte, Bêlîte— Ce sont des mélodies chantées par les étudiants. Les paroles sont les poêmes des poêtes Kurdes, comme Melayê Cizêrî, Ehmedê-Xanî, Melayê Batê etc.

Les bêrîte se chantent par groupe. Les étudiants se groupent deux par deux ou trois par trois, et chacun des groupes chante à son tour, aprés que les précédénts se tus.

Beste-Sont les chansons les plus lourdes, c'est presque une musique sans paroles, symphonique Les paroles d'une beste sont seulement quelques vers, et il y a un nom propre ou un certain mot, qui se repete en s'allongeant d'une manière qu'on arrive presque à les distinguer. à suivre

D. A. Bedir-Khan

Xweyî û midirê berpirsîyar:
Mir Celadet Alî Bedir-Xan

كنجكى ده درمـــان كرن · نخوهش نخوه شيين خوه ژمن ره بنفيسينن از ژى د روپلين هاوارى ده شيرتان بدم وان ·

دِ د كتورى يى ده ژ بونا كو د كتور بكاره ل سر نخوهشىيى ڤبه دڤيت نخوهش وصفا نخوهشيا خوه ژ يره قنج بدت زانين ·

بر ڤى يكى وژ بونا هيسانى كرنا وصفدانا نخوش يى من ژِ نخوه شان ره پر سيبار يين ژير بن پيك آنى يه ·

نخوهشين كو آوايى درمانكرنا نخوهشيين خوه ژمن دى بپرسن دڤيت بك ب بك ل پرسيبار يين من ئين ژ يرين ڤگر ينن :

١ — چند سالى يى ؟

٢ — ژِ كنگى ڤه نخوهشى ؟

٣ — نخوهشيا ته چاوان دست پى كر ؟

٤ — ژچى تيشهى ؟ كو درين ته تيشهن ؟

٥ — نخوه شياته پيدهدچه آن جارنان راحت دبى ؟

٦ — دِ دمانخوهشىيى ده چى دحسى ؟

٧ — حتانهو ته خوه نيشانى د كتوركى كر ؟ گر ته كر د كتور چه گوته ته وچهدرمان دايه ته ؟

٨ — بر بيانهو بِ نخوهشييكه دن كتبويى؟ گرپى كتبويى بِ كوژان و كنگى ؟

أڤه پرسيبار يين من · حچى ل وان قنج ڤدگرينن قنج ژى تين درمان كرن ·

دكتور احمد نافذ

صاحب الامتياز والمدير المسئول :

الامير جلادت عالى بدر خان

ما ميان دمى ؟

— ژ اكرم بك ره —

دلكتى مه ، ديلم أز ، دوتمير و فرماندارى تو !
سال وهيڤ هردم توئى ،هم روڤژين هم روهلات ،
ديلم أز ، ديلا ولاتى ؛ از ژى قرباناته مه ،
كفره يه هيڤين وژن ، لى كفره ترآل وولات! ..

دكتور كامران عالى بدرخان

د كه ودخوازه كو ام ژبونا يكيتيا زمانى كردى بخبتن .

بلى خبراوى يه . ژخو مه ، دپر ونيڤيسا خوه ده أو اساس ، ب مادا ژ ير بن ڤه دانى بو .

٢— صحيتيازارين كردى وبرهڤدا نيناوان ...

ژبونا يكبونا ملتى مه ولى ژى دڤيابو . ژبر كو يكبونا ملتان ب يكيتيا زمانى دست پى دكه .

(بزمارك) يكبونا المانيايى لِ سر يكيتيا زمانى المانى دانى بو . ڤى يكيتى يى (لوتر) ژيره چيكرى و پيك آنى بو .

يكبونا كردان ژى ب يكيتيا زمانى كردى چيدبه . يكيتيا زمانى ژى ب يكيتيا حرفان دست پى دكه . يانى د يكيتيا زمانى ده يكيتيا حرفان گافا پشينه .

پسن وسپاس ژ يزدانى پاك ره هاوار الفا بيبا كردى بلاڤ كرووى گافى آڤيت .

أدن دڤيت هرچى خوه ندا ، خوه ندوار وزانا يين كرد هنه ب ڤى الفابى يى بنڤيسينن ونخوه نداژى هينى وى ببن .

جلادت عالى بدرخان

كنجكا بژيشكى :

نخوەشى و درمانكرن

حسنى كوچر ژ مه نخوه شيا تايى پرسى بو . د هژمارا پاشين ده مه پيدابون ، بلاڤ بون ودرمانكرنا نخوەش يى ژ خوەندڤانين خوه ره ب بند كه دربژ ودگل هر تخليت كتكبين وى دابوزانين .

دناڤ گند وعشيرين كردمانجان ده ژتايى پيڤه هر جلب نخوه شى تينه ديتن . لى أو نه وك تانه كو ب هن تقديران ژ بنى بينه قلاندن . دگل ڤى هندى ، مروڤ كيم وزيده دكاره خوه ژ وان نخوه شيان ژى بپاريزه . لى ايرو دا نينكامه نه أوه . دانينكامه آ ايرو درما نكرنا نخوه شانه .

د باكرى سوريى ده ژ جزيرا ميرشرف حتاروژ آڤايى جرابلسى ب صدان گندين كردمانجان وعشيرين كرد مانج هنه كو بى دكتورن . هيژ تُ دكتور پى لِ وان نكريه . حچى نخوش دكڤن ب دستين طبيبين كرد مانجى تينه درمان كرن . جارنان ، لى كيم ، دچن بازاران وخوه نيشانى دكتوران دكن .

طبيبين كرد مانجى ، أڤ دكتور و كين ها تشتنان دزانن كو جارنان ب كيرى نخوه شان تين ، لى نه هر گاف .

پشتى دابينا جهابا حسنى كوچر لِ درما نكرنا نخوه شين خوه ندڤانين هاواري فكريم . من أڤ آوا ژخوه ره ساز كر . نخوه شين خوه ژ دورڤه دڤى

ب هینجتا پیروز زانکی

هروکی دِ ستوناخوه ده بیت دیتن یککی ژخورتین کردین عراقی ، بِ ناڤی حامد فرج، ژِ هاواری ره پیروز نامکی شاندیه . تیده ژِ برخوه و ژبر حمی خورتین کردین عراقی‌ڤه در کتنا هاواری پیروز دکت .

دکفه و دمره .

ڤیجا ژ بونا ڤراندنا زمانی‌مه دڤیت کرد ، حمی ، کاڤا داخیڤن ، آن دنڤیسینن بالاخوه بدن و پرسین نکردی تڤلی زمانی خوه مکن .

بِ ڤی آوایی زمانی مه پرسین خوه ئین ژ بیر کری آن‌وندا بوبی ژ نوڤه پیدا دکه، ژملی دن ژی پرسنین نو دزی و هالو ڤدکره سر خرتییا خوه آ پیشین .

ملتکی دیل کو زمانی خوه وندا نکربه ، وك گرتییکه کو مفتا زندانا خوه بخوه ره هلانییه .

زمانی مه گللك کفنه ، زمانکی دولمند ، سپهی و فرهه . لی أم زمانی خوه رند نزانن ، مه أو هیژ ناس نکر . بری هر تشتی دڤیت أم هینی زمانی خوه ببن داکو بکارن وی ناس بکن و بدن ناسکرن .

« اڤ میوه اگر نه‌آبداره ، »
« کرد مانجی یه ؛ أو قدر لکاره . »

دکتور کامران عالي بدرخان

حتا نهو مه حامد فرج ناس ندکر . أڤ جارا پیشبنه کوم أم بِ هیناوی دحسن .

أوی ژی مه ناس ندکر . لی ژبرکو هاوار — هروکی هاوار اهر خورتی کرده — هاوار اوی به ، حامد ژبره خویی بو .

حامد فرج خورتکی کرد ، شاکردکی دبستانی ، هاوار دکڤه دستی وی ، پی بندوار وشادبه ، أو روژاکو هاوار کیته‌دستی وی ژیره جژنه ، جژنك مزن ، جژنا ڤژین وڤژ اندنا زمانی کردی‌یه .

تاڤل کرپیاری هاواری دبه ودیلبندیا هڤال ، ناس ، نناس ، تڤاییا خورتین کردین عراقی دکه وژمره ، ژِ هاواری ره پیروز نامه‌کی ریدکه .

ژ هیلا دن خوه دده پیش ، برامری‌هاواری ، برامری زمانی خوه دسکنه . ژِمه دپرسه ، گلو چه خبات ، چه کار هیه کوپی خدمتا زمانی خوه ، خدمتا نژاد وملتی خوه بکه .

تِ کس‌نکار بو ژ هاواری ره دیار بکی ژ پیروز ناما حامد فرج ، مزنتر ، بقدر وهژاتر بشینه .

دیاریا حامد فرج دیار بکه ولی یه کو بِ کرینی نایه کرین، ب داخوازي‌نا کفت‌دست . أو تشتکی بهایه کو ژ ڤین و ژِ خرتی ودلباور بیاکر دانیا حامد زایه .

حامد فرج هرچند ب ڤین ودلپاوره أو چند ب هش و ژیره ژی . حامددخوازه‌ورند دزانه چی دخوازه وژیره چی دڤیت .

هری ژمره شیر تنن ڤنیج وبها دده . ژِ مه هیڤی

پیروزنامه

برای گفره وخوشهویست میرجلادت عالی بدرخان!

لهپاش دست گوشین · دهمیك بو چاوروانی ستاره یهکی گه لاویژی کوردمان د کرد· تا کودوینی به چاوی خومان دی مان که ئهویش کوڤاری (هاوار) ه که چاوی همو کوردیکی رون کردهوه ، هیوامان وایه کو به تینی پریشکی گش کوردستان روناك کاته وهوهمو کوردیك به ده م ئه م هاواراه وه بچی تابکه وینه سهر ریگـای راست وبو یه کیـه تی کوردان هه و ل بده ین ·

بو ناوی گش لاویکی کوردی عراقه وه پیروزی (هاوار) تان پیشکه ش ده که م ·

رجائه که ین له مه ودوا هه ول بدهن بو توحید لهجات تاو کو همو کوردی وك یهك استفاده له (هاوار) تان بکهن · آماده ین بو هه مو خدمتکاریتان · ایتر یاریده ودوامي (هاوار) تان له یزدان طلب ده که ین · · · · ·

حامد فرج

د شری زماناندە · رحی زمانان تین ستاندن · خرتیبا دل و جانین وان تین شکیناندن ·

زمانین کو ل هفـدخن ، دست بکشتنا پرسین هفـ د کن ، دل د کن ، هرچند هیه اوچند بکفن هندری زمانین دن ، نیده جه ببن ، هیدی هیدی بکفن کوربین وی زمانی و د پاشیی ده چار نکارین وی بگرن ، اوی ژ هیم و ر کنین خوه هلوه شینن و سر خرابیین وی بنیانکه نو آڤابکن و تیده دناڤـ وی آڤا هیبا نوژن ده ببروسکن ·

هرچند زمانی مه نه کتبه ژی بن وي تالو کیی هکه أم مقاته مبن دی بکفه ·

بری أولی گلك پرسین بیانی هنه کو کتنه ناڤـ زمانیمه ، بپیشتره گلك کرد زمانی خوه ژبیر کرنه ، پی نکارن بخوینین ، بنفیسینین ·

اڤـ حال پاشبیا هفخستنا زمانانه ·

مازمانی مه نه سپهییه ؟ ما کرد خوهندن و نفسیساندانی نزانن ؟ ماژبو هر تشتي ناڤـ وپرسکه کردی نینه ؟ چاوان نینه !! ·

بلی هنه · لی بلی کرد و زماني مه د هفخستنا زمانان ده مه هنك کیم کریه ·

گلك کرد هنه ، ژ زارین خوه ره پرسنن بیانی تیکل د کن · حجی هولی چیدکن خوه داڤیژن بن حکما زمانین بیانییان ·

کرد حالی شری رند دزانن · دژمن ب دربکی پریشان نابه · د هفخستنا زمانان ده ژی هولی یه ·

هر پرس کوزککه و هر پرسا کو أم پي عمل ناکن ژ زمانی مه د کفه و وندا دبه ، ل شونا وی پرسکه بیانی تي و د کفه ، و ولی کوز کك ژ دستي مه دچه · ب پیفهچونا وی حالی کوزك یك ب یك ژ دستی مه درتین ، و پاشی ، ب تفایی ، أم شار کهاخوه ونداد کن · یانی زمانی مه دبه وك مروڤکی بریندار ، نخوهش

لاڤەلاڤ

'خذان مالی ، 'خذان پرده ،
جهی نه گش ، حمی أرده ·
بِ آوازی ، ته نا دنگا
تَ خلقاندي ، ته کر آقا ·
تُ همدردی ، تُ هم دارو
تَ کرمهرو ، تَ کرشفرو ·
تَ ناخافا ، تَ نا'خرده ،
تُ داڤێژی دلان پرده ·

* **

یارب تُ هیي ، تُ رحم ونوري ،
تُ دستکی تُ هسن وشوری ·
تُ رحمي ، تُ افسري ملایی ،
گنجینه یی تڤ ، شه وگدایی ·
یارب تُ ئی تُ ، تُ شاهی دوران
تختی ته لِ سر ستیرو ازمان ·
تختی ته سر افسرین شهانه
بژناته ژ چاڤی من نهانه ·

سر چند شهان تُ یو یی خنکار
لورا ندکر توکس ژی انکار ·
یارب تُ هیي تُ پادشاهی
تُ مرهما هر برین و آهی ،
بخشنده تُ ئی ، لی درد مندم ،
سر فرشکی مام وژار وبندم ·

دکتور کامران عالی بدرخان

دیلي بی بفلتینن ·

هیه کومروڤ ژخوه بپرسه، ماچهان خوەدي ملتان نیارین هڤ دکه ؟ جهاباوي پرسیاریي هیسانی یه ·

لوما کو ژ قانونین خوەدي بك ژي شر ،قرین وپڤچونه · خوەدي دخوازه ئي خورت ئي باقل ،

ئی زانا ، ئی کیرهاتی دِ دنیده بینه و هڤساراوي بیخه دستین خوه ·

هر دما ژبینامه ، هر هلهلکامه ، هر کافا خباتامه شر که · نه تنی ام ، چاروا وگیاژی دِشر دهڤخستنی دەنه · ژبین ومایینامه ، تنی بِ خبات و ب هڤخستنی یه · یی کو خوه ژ خبات و شری دده پاش د کڤه چالی د کڤه گورنا مرنی ·

زمان ژی وك هرتشت لِ هڤ دخن ، نقباوان نینه · دشری دەنه ، ژ بر کو هر زمان دل دکه مزنتر ببه ، هاوین دورین خوه ڤکه ، بکڤه لیڤین نو ، سرین نو · أڤ یك · ژوپیڤه زمان دخوازن ، زمانین دن بکڕن و بکڤن شونا وان · دیرو کا دنی ژمره دِده زانین کو حتا نهو گلك زمانین دنی هاتنه کشتن · ژوان زمانان ره (زمانین مری) دبیژن ·

پڤچون وهڤخستنا زمانان کره کر وبی دنکه ·

بلی أڤ شر ، بی دنگه بی توپ و تفنك ، بی بالا فر و مترالیو زه · لی بلی حکماوی ژهرشری بیتر مزنتر و خرابتره ·

سال ١

وارشب

هاوار

بەدى

هژمار ٣

١٥ هزیران ١٩٣٢ .

كوملا كردي

د دورا هفْغستنا زمانان ده

گاڤا خوەدى دينى آفراند و أو آڤا كر زيره انتظام دا ۰ ژلورا كو بى انتظام نوتشت ناگهه، ناميشه، تُ جار نكاره حتا پاشييى بمينه ۰

هر نشتين دنى د دستين قانونين خوەدي ده نه ۰ تُ تشت نكاره خوه ژ فرمانين قانونان دور بيخه، ژى بفلته ۰ هرتشت بندستى وى يه۰

انتظام ژ نظامى در دكڤه و نظام ژ قانونى ۰

قانون أو تشته كو، بسمت، ب رى، ب جه و راسته ۰خوه هر جار ناگهيره، لسرسكنى يه۰ هرو كى رابو يه، وليژى پيشڤه دچه، هر تشتو آواپين وى آبادينن ۰

قانون دُ تخليتن ۰ آپيشين، أوه كو ژميژڤه، ژ بريڤه، ژ بر خوەدى ڤه هاتيه دانين؛ يانى دانى يى وى خوەدى يه ۰ آ دن أوه كو، ژسر و مژى يى مروڤان، ژهش و ژ ديتنا وان ژ ديروك و ريزكين وان تينه پى ۰ أڤ قانونين ها قانونين جڤاكى نه ۰

دڤى دنيايى ده، زايين و مرن، جوانى وپيرى رابون و كتن،هر تشت ب حكما قانونان چيدبن۰ بهار و هاڤين، پاييزو زڤستان، روژو شڤ، بوشبونا بايى، بار ينا بارانى، هاتنا برفى، حمى ب قانونين خوەدى دقومن ۰

تُ كس لسر قانونين خوەدى نه خويى يى حكمه ۰ قانونين جڤاكى لسر جڤات وملتان خوەدان حكمن ۰ أڤ قانونين ها، د كارن بگهيرن، بكڤن شكلكى دن ۰ ژبر كو خوەدى ب گهيرنا وان فرمان كريه ۰ ب ڤى گهيرنى جڤات و ملتان پشڤه دچن، د كلمن ۰

ديروكا دنى رابرى مه دكه كو گلاك ملت كتبون ديلى يى ۰

ب سدان سالان ڤەتيده مابون ۰پيشده ترب خبات، ب جاميرى، ب زاندنى أوملتين ها، خوەژ ديليى ڤكرن، ژ بن نيرى بندستييى رابون، خوه آزا كرن وبون سرخوه ۰

ماكى هيه كو نزانه؛ خوەدى هسن چره آفرانديه؟ خوەدى أو آفرنديه ژبونا كو دل نه د كر، تو ملت، نه يك ژى، خلاميتيا ملتكى دن بكه ۰

خوەدى هسن آفراند ژبونا كو ملتين ديل، پى قلم، تفنك وشور چيكن وخوه ژ بندستيي ژ نيرى

اشتراكات مجموعة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس		وفي غير هذه الأقطار	
عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك	عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك	عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك	عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق — حارة الأكراد

سال ١
دیارشمب

هاوار

هژمار ٣
١٥ هزیران ١٩٣٢

كوملا كردي

تیده خستیین كومه‌لی

١٣٥١ ه | مطبعة الترقي بدمشق | ١٩٣٢ م

SAL 1

YEQŞEMB

HAWAR

HEJMAR 4

3 Tîrmeh 1932

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Têdexistiyên Qomelê

Birê Frensizî

çapxana tereki

ŞAM — 1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şeşmehqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Şam : Taxa Qurdan

SAL 1

YEQŞEMB

HAWAR

HEJMAR 4

3 Tirmeh 1932

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Çiroq:

Ber Tevna Mehfûrê

Rîndê û Zîzê xwehên hev û ji bavê xwe sêwî bûn.

Bavê wan Bengî axa, digel hrayê wan ê mezin Zinar û bi çend pismamên xwe ve di wextê Şêx Seîdê rehmetî, di şerê serxwebûna Qurdistanê de ji bona welat û miletê xwe di meydana rûmetê de qeti bû.

Rindê sêzdeh û Zîzê panzdeh salî bû. Brayê wan ê qiçiq Gefo hêj nû qeti bû nehan.

*
* *

Şerê serxwebûnê ji heşt mehan bêtir ajoti bû. Esqerê qurdan bi ser Diyarbeqrê de girti bûn, qeti bûn nav Xarpûtê û bajarên Qurdistanê ên din.

Ji ber qo tifaka wan ne yeq bû, mirovên wan ên xwenda, qo biqarin qarên serxwerabûnê bigerînin, qêm bûn, û ji hêleqe din jî di çend deran de bêbextî hati bû qirin; serxwerabûn ne çû serî û tirqan ji nû ve Qurdistana baqurî vegirtin. Sereq, Şex û mezinên qurdan bi dar ve qirin, jin û zarowên wan, bi hezaran quştin, malên wan zemt qirin.

*
* *

Di vê navê de mal û gundê Bengî axa jî talan qirin û jin û zarowên wî birçî û tazî hiştin.

Xelqê mala Bengî axa êdin niqari bûn di cihê xwe, di gundê pêşîyên xwe de rûnin.

Dêya wan; jiniqeqe jêhatî, qeçebaveq, zarowên xwe da bû hev û guhasti bû bajareqî qiçiq, li ciheqî welê qo tuqes ew nas ne diqirin.

Dê ji sibê heta evarê di mala xelqî de dixebitî, bişev gore diristin û dîsan qara wê bi qoteqî têra debara wan diqir.

Lê diviya bû çend pere jî bidin alîqî û ji bona xwendina Gefo bicivînin.

Ma Bengî axa ne wesandi bû qo bila Gefo bixwîne, mezin bibe, evdîna bav û welatîyên xwe veqe û di rêya felata welatê xwe de bixebite.

Ji xwendinê re dirhav divîya bû.

Dê xwe dişidand, hêj zêde dixebitî, lê tişteq bi ser de nedixist.

Ji bona anîncîha wesiyeta mêrê xwe kerara xwe da û her du qeçên xwe êxistin xebatê.

Di wî bajarî de mehfûran çêdiqirin. Qeçiqan di wextê xweşîyê de bi çêqirina mehfûran mijûl dibûn, pê dileyistin. Ji lewra geleq ne ajot ji her duwan re xebat hate ditin. Her rûj subehî xelqê mala Bengî axa qar dibûn û her yeq diçû bi alîqî ve.

Dê mala xelqî, qeçiq tevanê û lawiq dibistanê.

*
* *

Geleq ne borî zivistana welatê jorîn bi ser de hat.

Cilên wan teniq û qevn bûn, li wan sar bû. Zîzê çend caran nexweş qet.

Lê diviya bû li ber her tişlî rawestin û bixebitin, da qo wesiyeta Bengî axa li erdê mehîlin û binin cih.

Qeti bûn çileya zivistanê. Dihat bihîstin, filan duhî bi şev bi rêve ki filîye.

Qûçe û qolanên bajêr bi berfê dagirtî bûn. Çend bûn ji giranîya berfê hilveşîya bûn.

Tevna qo Rindê û Zîzê li ser dixebitin di holeqê de vegirtî bû. Banê holê

Yeqbûn û Yeqîtiya Qurdî

Ev Lor û Bextiyarî Baban;
Qurdmanc û Hevreman û zazan;

urdên, ji welatê Rom û Sorî,
Qurdên Ecem û Irak û Sûrî,

Qurdên ji welatê jor û jêrîn;
Serçav bilind û zexm û nerîn;

Qurdên ji Blûc û Qurdên Efgan,
D' hêvî de yeq in û yeq di raman.

Yebbext in hemû, ne bextiyar in,
Ser erd û dinê, liyan û jar in.

***

Zerdeşt bû melayê qevnê qurda'
Kanon bû çiraya zendavesta'

Ew felsefeya kedîm û pir nûr,
Zendî, zmanê qevn û meşhûr;

Zerdeşt û çiraya zîvê Zerdeşt;
Ruhnî ew e, ser çiyan û ser deşt.

Her qat ji qitêba Zendavesta,
Pêteq bû li dil, gurî di desta,

***

Ristem ji me ye û şah Nadir,
Siltan selahedînê denggir,

Xanî û Melayê Bate, Feyran;
Gî qurd in hemû, ji xwîna qurdan.

Nabî ji me ye, û Şêx Ehmed;
Hîmê me ye Zend û dewleta Med.

Agrî, Sîne, Wan û Mûş û Zîlan,
Qanî ne, ji wan vejîne xortan,

Sinî, Elewî û Eyzedî çi ? ? ?
Em bûne xulam û mane birçî ! ! !

Qurd in, ne cuda ji dar û ra ne,
Bin destê Xwedê û yeq xwedan e,

Qurd in hemû em, ji yeq nijad in,
Tev dad û qerem û paq nihad in.

Bextên me yeq in, ne sê ne çar in,
Em Qurd in û tev bira û yar in.

***

Agrî, Sîne, Wan û Mûş û Zîlan,
Qanî ne ji wan vejîne xortan

Sinî, Elewî û Eyzedî çi ? ? ?
Em bûne xulam û mane birçî ! ! !

Bêrût: 23 Gulam 1929

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Kulêr û pîpoqên quleqên wê şiqestî bûn.

Rûjqê her du xweh liber tar û powên tevnê rûniştî, hepo lêdixistin. Her du ji, ji sermayê direcifîn, dranên wan diriqriqîn, gûmiqên Zîzê kerisî bûn, hepo ji destê wê qet û du hêstirên germ pêve çûn. Nema diqari bû ber êşa sermayê biseqine. Bi dengê xwe ê zîz gote Rindê:

— Rindê, xwehê! ma êdın ne bes e? Tu nabînî qo em her du ji kefilîne. Dé rabe em herin mal, biqevin nav cihan û canên xwe bigermînin.

Rindê zûda pê hesîya bû, lê xwe berder ne diqir. Cisan ji xwe re bû xweyî, ne da ber sistîyê, tinê xweha xwe da himêza xwe, guvaşt û maç qir.

* * *

Rindê ji Zizê bi du salan mezintir bû. Lê di wê çaxê de ev du sal hing pênc salan hêja bûn. Rindê ji dêya xwe bêtir pê mijûl dibû û ew bi xwedî diqir.

Zîzê hêdî hêdî digirî lê nedinalî. Rindê destên xweha xwe di nav yên xwe de diguvaştin û dixebitî pê bigermîne. Piştî gaveqê xweha xwe rûnand rex xwe û jê re got:

— Ma Zîzê tu nizanî qo xebata me ji bona Gefo ye. Ji bona xwendina Gefo ye.

— Belê Rindê çawan nizanim, wer ne bûwa qengê dêya me em didan xebatê.

— Ne xwe çire digirî?

— Tu nabînî êdin nagirim, lê tişteq

heye, ma dinya tev ne zivistan e, buhar û havîna wê jî heye. Bila Gelo li havînê bixwîne û li zivistanê tevda li malê rûnin, ma nabe?

— Dibe Zîzê, lê bavê me wesandiye qo bila Gefo zana bibe, bizane rêziqa dinyayê bigerîne. Ji bona wê jî xwendina havînê têr naqe, divêt li zivistanê jî bixwîne, da qo zana bibe.

— Ma çire Rindê, ewende bixwîne. Bila kasê qeqê me Zînar bixwîne nebes e? Zana bûn jî, ji bona çi?

— Ji bona welêt Zîzê. Heqe qeqê me Zinar kenc xwendi bûwa rûja qo esqeré qurdan bi ser Diyarbeqrê de girti bûn ne dihişt qo esqer bibin çend bir û herin bajarên din û di dora Diyarbeqrê de qêm bibin. Lê bi êrîşeqé Diyarbeqr distand û mesele satî diqir. Dibêjin qo vê xeberê dijminan bi xwe gotine. Te niho seh qir.

— Belê. Gefo bixwîne û welêt

— û welêt bifilitîne. welat bi xebata miroven xwenda xelas dibe.

— Qo xelas bû, dê bibe çi?

— Dê bibe bi serê xwe.

— Qo bû bi serê xwe?

***

Di wê demê de serhoste qo tirqeq bû li wan daborî û galî, dijûnan li wan qir û got: «yinemi lakirdi Kurd piçleri ...»

Qeçiqan bi tirqî nizanî bûn. Lê ji awayê gotina wî seh diqirin qo xeberan li wan dide. Qeçiqên din qo di holê de dixebitîn bajarî û hemî jî qêm û zêde bi tirqî dizanî bûn û pê xwe diparastin.

Tinê Rindê û Zîzê, qo bi tirqî nizanî bûn dıqetin ber çavên serhoste. Serhoste digot: «Disan galgal ne! pînçên qurd ...»

Ev ne cara pêşîn bû. Lê Rindê û Zîzê niqari bûn ihîn bibin. Her car weq cara pêşin berdiqetin. Lê deng nediqirin. Dêya wan ji wan re goti bû, xwe ragirin, deyn meqin, heta qo em bigehin mîraza xwe, Gefo bidin xwendin.

* * *

Qo serhoste dûr qet, Rindê gotina xwe pêş ve ajot:

— Qo Qurdistan bi serê xwe bû, hingî her tiştên welatê me, ji me dibin. Ev serhoste jî ji qurdan tête bijartin û pirsa qurd ne weq îrû pirsa dijûnê lê pirsa pesnê dê bibe. Ne tinê serhoste, lê ji haqiman heta paleyan hemî, ji me, ji miletê me dê bibin. Wê gavê ev zmanê qo em pê daxêvin û ji me re şirîn e di her derê de bête gotin û bihistin. Îrû em di zivarîyê de ne, malên me ji destê me hatine standin. Çire? — Ji ber qo em qurd in û dewleta qurdan nîne.

Bavên me, brayên me, pismamên me bi dar ve qirin. Hemî, ji bêxweyîtî. Lê gava qo em bûne serxwe, hingî qurdanî ji me re hekê jiyînê dê bide. Ji bona standina wî heki ji me re brayên xwenda divêt.

Welatê me xweyîyê zarowên xwenda bûwa heta niho, bi serê xwe dibû û bav û brayên me nedihatin quştin em jî nediqetin vî halî, serhoste jî xeberan li me nedida. Niho qet serê te qo ez û tu em dixebitin, yeqî ji wan mirovan bixweyî biqin. Ew jî brayê me ê qiçiq Gefo ye.

***

Zîzê dengê xwe birî bû. Ne digirî, ne jî tişteq digot. Dest avêti bû hepowê xwe û dixebitî. Hepowê xwe wer dişuxiland qo tiliyên wê ji gûmiqên xwe key agir vedimistin.

Tinê di vegerê de ji Rindê re kewîtî qiri bû qo ji dêya xwe re tişteqî mebêjit.

***

Sibetir dinya hêj sartir bû. Rindê û Zîzê çû bûn xebata xwe. Heta hingûrê jî xebitî bûn.

Gava vegeriyan hatin mal û rûjanîya xwe dan dêya xwe, dê dît qo Zîzê wê rûjê ji xweha xwe kemerîyeq û nîv bêtir anî bû. Berê jê qêmtir dianî. Dê ecebmayî

ELfabêya Qurdî

4

Di hin deran de ev (w) yên ha bi (y) re xwe diguhêrînin:

Vè	parsûyê	parsûya	stûr
Vî	çiloyî	çiloyê	ter

Gelo bi çî awayî ev du herfên ha pev diguhêrin?

Bireqî qiçiq ji qurdmancan —herweqî xelqê Botan— dengdêra (û) zrav dixwinin, yanî ne weq almanan lê weq Frensizan bilêv diqîn.

Ev qurdmancên ha dengdêra (o) ji weq(û)wa adetî —qo di Fransizîyé de bi (ou) têt nişan qirin — dixwînin. Bi vê ferka qo di bilêvqirina wan de bergav meyldarîyeq ber bi (o) ve heye.

Ev qurdên ha qo van du dengdêran nerm dixwînin ji bona hevgibandina van dengdêran bi dengdêrên din — herweqî bi (ê, î, a) têt çêqirin— li şûna (w) (y) qê dıtînin. (dûmahiq heye)

ma. Ji Zîzê pirsî. Ewê got:

— Dadê heta niho min rind nizanî bû em çire dixebitın. Rindê kenc da min seh qirin û qet serê min, û îrû min ji Zîzê (150) girê bêkir girêdan.

— Zîzê ji te re çi got?

— Jê bipirse dadê, ez weq wê nizanim rind bibêjim.

Rindê û Gelo jî, xwe gihandi bûn wan. Rindê dest bi gotinê qir lê niqari bû bikedîne, çavên wê hêstir diqirin. Dê jî digirî.

Di guheqî mezelê de piştxenceıa Bengî axa hilavisti bû. Jû pêve di destên wan de tu tiştê wî ne ma bû.

Ji xwe re qiri bûn adet, di demên tengî û zîzîyê de ew ziyaret diqirin.

Her çaran berên xwe dan xencerê û qetin himêzên hev.

Bêrût: 5 Çirîya-Berî 1927

Celadet Alî Bedir-Xan

FERHENGOG

(Zerdeşt)

Berê qurd zerdeştî bûn. Zerdeşt pêxemberê wan bû. Ehmedê-Xanî qo pê dizanî bû, di (Zîno-Mem) de bi beyta jêrîn ve li zerdeştibûna qurdan işaret diqit û dibêjit

« Malê xwe ji rengê kewmi-Zerdeşt
Da agir û gazîya xwe rahişt. »

Ehmedê-Xanî

(Zendavesta)

Weq her pêxember Zerdeşt jî xwedan qitêb bû. Zendavesta navê qitêba wî ye.

(Zendî)

Zmaneqî qevn e. Zmanê me, zmanê qurdî jê hatiye girtin, yanî eslê zmanê me zendî ye. Zendavesta bi zmanê zendî hatiye nivîsandin.

(Qat)

Di qitêba Zerdeşt de lejê an stranin hene. Ji wan re qat têt gotin. Qatên Zerdeşt.

(Gûmiq)

Serîyên tilîyan, nermiqên tilîyan.

(Tar û Po)

Benên tevnê; yên drêjahî û pehnahî.

(Hepo)

Şehê hesinîn. Pê girên mehfûran tên şidandin.

(Zîvarî)

Belengazîya mirovên mezin û dewlemend.

(Hingûr)

Piştî evarê, destpêqa şevê.

« Şeva tarî ji hingûrê qifş e. »

(Med)

Mileteqî qevn e. Mileteqî arînijad e. Med medeniyeteqe mezin anîne pê. Qurd ji medan dahatine, qurd zarowên medan in.

(Afirandin)

Anîn pê, anîn wicûdê, xuliqandin. Xwedê erd û ezman û mirov afirandin.

« Xwedê afirandin ji bo wî feleq
Ji bo xidmeta wî şihandin meleq. »

Ehmedê-Xanî

TEXTES ET TRADUCTIONS

Zerî Qubarê

Conformément à notre programme de travail, publié dans notre premier numéro, nous commençons, à partir d'aujourd'hui à donner des textes Kurdes suivis d'une traduction littérale.

Ces textes auront d'une part un caractère instructif pour ceux qui désirent avoir une idée de la langue Kurde. d'autre part ils complèteront nos articles publiés dans la rubrique des «Notices sur la littérature, moeurs et coutumes Kurdes».

Nous commençons par un (lawiq) intitulé «Zerî Qubarê».

Cette petite chanson m'a été chantée par un (dengbêj) de (Pêncînaran). Je la publie telle qu'elle m'a été chantée sans toucher à un seul mot.

Comme nous l'avons déja dit toutes nos traductions seront littérales. Mais pour des expressions qui ne sont pas familières à la langue française nous donnerons des explications hors texte. De même que nous reproduiserons par fois les lettres qui ont été remplacées par des apostrophes pour des abréviations qui exige le chant ou le dialecte de certaines régions.

Nous devons rappeler à nos lecteurs que les termes comme (stran, lawiq) qui ont été déja expliqués dans nos articles traitant du folklore Kurde n'ont pas besoin d'être réexpliqués une seconde fois.

—1—

Were lê lê! Zerî Qubarê
Zerî Qubarê
Minê Zerî Qubara xwe dîti bû
Li pala Kubê
Ser qeçiqê xwedan îman û çavreşê
Sto bi ribê
Xwedê rebê alemê
Mirazê' dost û guhdaran biqira
Ya min û bejna zrav ji
Li serê sibê

—2—

Lê lê! buhar bû, çaxa
Qonan û vegertinê
Zerî Qubara min nesax bu
Li ber mirinê
Heqe malê' gundî û cîranan ne bîya
Sereqî bidim ê

—3—

Lê lê! Zerî Qubarê, te ez xepandim
Te ez qir, me destmaleq
Ser destê' xortê' Omerîyan, te ez gerandim
Te ez qir' me têleq, ji telê' tenbûrê
Dame destên nezanan, te ez şiqandim
Lê lê! Zerî Qubarê
Zerî Qubarê

—4—

Lê lê! buhar bû, çaxa
Qonan û vegirtinê
Zerî Qubara min nesax bû
Li ber mirinê
Ezê malê' gundî û cîranan
Hewes naqim
Sereqî bidim ê
Lê lê! Zerî Qubarê
Zerî Qubarê
Te ez xapandim, Te ez şiqandim,

TRADUCTION

—1—

O viens gracieuse blonde,
J'avais vu ma gracieuse blonde,
Sur le flanc de la coupole[1]
Pour la fille, plaine de foie [2]
Aux yeux noirs; collier au cou.
Dieu souverain du monde,
Veuille accomplir les voeux des amis et des assistants.
Le mien et celui de la belle à la taille fine;
De bon matin

---

[1] Les maison de certaines contrées Kurdes sont surmoutées de coupoles. autour des quelles s'assoient, les femmes Kurdes pour tricoter des bas en causant et encontemplant la nature.

(2) Veut dire chaste et pieuse.

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes

4

Le Folklore Kurde

(Dengbêg - Çiroq bêj - Sazbend - Blûrvan)

Les deux premiers forment une classe distincte. Les (mîr) (beg) et (axa) ont ou plutôt avaient toujours une suite de chansonniers et narrateurs qui jouissaient de certains privilèges, avaient des maisons données par leurs maitres et vivaient aux frais de ceux-ci .

Le (dengbêj) c'est l'artiste et il se distingue par son art. Au cours des réunions les (dengbêj) et «stranvan» de première classe, pour montrer qu'ils possèdent un grand repertoire, ne chantent que les quelques premiers vers d'une chanson et passent aussitôt à une autre. Et quelques fois ces réunions continuent pendant des heures et les «dengbêj» ne cessent pas de chanter.

Les «çîroqbêj» se classent après les «dengbêj». La plupart savent chanter, mais des chansons simples ou quleques passages versifiés des «çîroq» et «çirçîroq».

Les veritables dengbêj ne chantent que des lawiq et des şer. Ils ne chantent jamais des diloq qu'ils considèrent comme trop légers pour leur dignité.

Parmi les dengbêj on trouve des improvisateurs qui font des vers à l'improviste en les chantant. Les dengbêj de cette classe quelquefois chantent en concourant jusqu'à ce que l'un se déclare vaincu et se retire.

Mitirb — Les mitirb sont les tzigan danseurs et musiciens. Ils dansent des danses professionelles, ils jouent de la musique et chantent les dîloq, chansons de danses. Tous les mitirb de Kurdisten sont de la même tribu. Tous sont de zengene[1]. Ils quittent leur pays et ils vont s'installer par groupe parmi les différentes tribus Kurdes. Ils sont nomades, ils emportent leurs tentes avec eux, et ils ont des chevaux et des ânes qu'ils montent et qui transportent leurs effets. les mitirb sont une classe spéciale et leur métier ne leur procure pas d'honneur.

Sazbend — Les sazbend sont les musiciens artistes, qui sont spécialisés dans la musique instrumentale. Ils accompagnent les dengbêj et chantent aussi s'accompagnant de leurs instruments.

Blûrvan— Les blûrvan sont les flutistes, les musiciens les plus apréciés et les plus répandus. En dehors de ceux qui se sont spécialisés dans le flûtisme, tous les bergers sont

[1] Les mots Kurdes Zengene et Cengene et les mots Zigeuner et Tzigan qui ont les memes significations semblent aussi avoir la même origine.

—2—

O ! C'est le printemps,
C'est l'époque des tentes et de leur dresement (1)
Ma gracieuse blonde était malade,
Prés de la mort.
Si la maison des villagois et des voisins n'y étaient pas, j'y serai allé.

—3—

O gracieuse blonde tu m'as trompé,
Tu a fais de moi un mouchoir;
Que tu a fais agiter entre les mains des jeunes gens «Omerî» (2)
Tu fis de moi une corde de gitarre
Que tu laissas entre les mains des maladroits (débutant)
Tu m'a brisé
O gracieuse blonde, gracieuse blonde!

—4—

O! c'est le printemps,
C'est l'époque des tentes et de leur dressement
Ma gracieuse blonde était malade,
Près de la mort.
Si je ne prenais pas garde des maisons des villageois et des voisins;
Jy, serai allé.
O! gracieuse blonde, gracieuse blonde!
Tu m'as trompé, tu m'a brisé.

Djeladet Alali Bedir-Khan

(1) Veut dire l'époque ou se dresse les tentes.

(2) Les jeunes gens de la tribu Omerî sont connus pour leur agilité dans la danse.

des flutistes. Quelquefois, parmi eux on trouve des gens doués d'un grand talent musical. On raconte plusieurs anecdotes et légendes sur l'effet magique qu'ils tirent de leurs flûtes. Un d'entre eux qui était au service de l'Emir de Botan pour montrer l'influence de sa flûte, même sur les animaux, fit la chose suivent :

Aprés avoir conduit son troupeau durant plusieurs jours à travers une région dépourvue d'eau, il lui a donné du sel et le dirigea vers l'eau. A peine le troupeau arrivé auprès de l'eau, le berger commença à chanter une mélodie qui fit arrêter et même revenir vers ui le troupeau (1)

***

Après ce petit exposé concernant le folklore Kurde nous nous efforcerons de donner quelques exemples sur les différents genres de la littérature populaire.

Nous commencerons par les légendes et les contes.

Il y a des légendes et des contes communes à tous les Kurdes et des légendes régionales.

Parmi les légendes et contes communs on peut citer ceux-ci: Memê-Alan, Rostomê-Qurd, Siyahend, Benevşa - Narîn, Dêrsim, Delal, Bêmal, Xezal.

Nous choisissons, parmi ceux-ci le Memê-Alan qui est le plus intéressant et dont nous donnons une traduction résumée.

MEMÊ-ALAN

C'est la légende la plus célébre et la plus répandue chez les Kurdes. Elle compte différentes variantes, soit dans le dialecte du nord, soit dans celui du sud. Elle existe aussi chez les Kurdes parlant le dialecte du Nord-Ouest, Dumilî. Mais comme toutes les chansons et légendes de ces derniers sont en Qurdmancî et les dumilî sont trés melés avec les Qurdmanc, parmi eux on ne trouve aucune variante spéciale.

Comme la légende a son origine dans le nord la plupart de ses variantes sont du dialecte de cette région.

Dans le cours de la légende on trouve beaucoup de moeurs et cotumes Kurdes qui ont presque disparu aujourd'hui.

En outre on y trouve, des règles de la vie sociale, quelques données sur la réglemantation du droit de la propriété et différentes autres choses.

Le sujet de la légende est une aventure d'amour à la cour de l'Emir de Botan. (1)

Presque tous les dengbêj connaissent quelques épisodes de Memê-Alan.

De nos jours ceux qui la connaissent en entier deviennent rares, surtout depuis que la république turque a interdit de parler et de chanter en Kurde. Au nord les dengbêj ont commencé à disparaitre pour assurer leurs existences par d'autres moyens.

D'ordinaire on fait le récit de la légende en la chantant, sur une mélodie qui varie suivant les passages.

Quoique chantée Memé-Alan n'est pas entièrement en vers, mais en grand partie en prose rimée.

Cependant les parties les plus caractéristiques sont en vers et ce sont elles qui sont connues et chantées par tous les dengbêj.

Depuis longtemps je me suis attaché à étudier Memê-Alan.

A ce que je connaissais comme simple auditeur j'ai ajouté de nouveaux élémnts que j'ai recueillis des sources suivantes:

1.— Différentes chansons de la légende chantées par les denghêj ne la connaissant qu'en partie.

2.— Récits abrégés du sujet, entier ou

---

(1) Le métier de berger au Kurdistan n'est pas celui d'un domestique.

Il est considére comme un métier d'arme et le métier de l'homme libre. Et le berger est fier de son métier. Le berger de Kurdistan se trouve nuit et jour dans les montagnes seul n'ayant que son fusil et son chien pour se défendre; il risque d'être attaqué à chaque instant, par des bêtes féroces et des bandits, et cela arrive souvent. Ainsi que le démontre les chansons des aventures des bergers.

(1) Ehmedê-Xanî poête national Kurde, a emprunté à cette légende le sujet son oeurere intitulée Memo-Zîn noms du héros et de l'héroïne. Xanî pour différentes raisons n'a pas voulu rester fidèle à la narration populaire et a introduit plusieurs modifications au sujet original.

L'ALPHABET KURDE

4

LES VOYELLES

Comme nous l'avons déjà mentionné, la durée du son des voyelles Kurdes est stable (invariable) elles sont très distictement brèves ou longues, comme dans l'ancien grec (makra) et (braxéa), mais il n'existe pas de (dixrona).

Les voyelles brèves sont: e , i , u .

Les voyelles longues sont: a , ê , î , o , û .

A , O .— Ces deux voyelles se prononcent dans la langue Kurde comme en français, mais elles sont toujours longues. En effet elles ne se prononcent jamais brèves comme les (a) et les (o) des mots français (fanfaron , tapis , mobile,)

Voici quelques exemples de mots Kurdes contenant des (a) et des (o):

A.— çaq , dar , paq , bar .

O.— zor , sor , gol , lor .

Il faut noter que , dans le dialecte du sud le(o) est quelquefois surmonté d'un tréma, ce qui lui donne le son du (oeu) ou du (eu) français.

Ceci est dû au fait que dans une contrée limitée du Kurdistan d'Irak, quelques citadins prononcent dans certains mots le (o) comme les Turcs et non comme la majorité des Kurdes . Par exemple , ils prononcent les mots (qor) et (gol) comme les mots français (coeur) et (gueule). Par conséquent si c'est nécessaire ils pourront les écrire comme les Turcs: (qôr) et (gôl) .

Ê.— Au cours de notre analyse de la phonétique Kurde nous avons trouvé un son de voyelle qui ressembe à ce que les arabes appellent (فتحه ثقيلة) .

Ce son de voyelle qui au premier abord ressemble à un (a) bref ne l'est pas en réalité, et ne pouvait l'être, puisque dans la langue le (a) est invariablement loug . Il a été constaté et prouve que ce son n'est qu'un (e) Kurde dont la prononciation est un peu plus dure et plus pos-

---

partiel, racontés par des compatriotes de pifférentes contrées.

3.— Quelques narrations complètes, in extenso, de la légende faites par des dengbêj la connaissant en entier.

Ces chansons, récits abregés et narrations coplètes de la légende représentent une certaine unité. Mais ils se diffèrent dans les détails, dans les tableaux représentants les évènements, dans la manière d expression, et dans l'imagination.

L'étude de tous ces détails et variantes qui se complètèrent entrs eux en se modifiant m'ont donné un texte unifié de la légende.

Je crois avoir obtenu dans ce texte la forme de la légende qui s,approche le plus de l'originale que les moeurs et coutumes islamiques ont selon les régions partiellement détrnite ou modifiée.

Ce texte unifié, après une classification conforme à l'esprit de celle des dengbêj a pris la forme suivante:

1.— Un prologue.

2.—Neuf épisodes, chacune comptant plusieurs chansons.

3.— Un épilogue 1

Après ce petit avant-propos nous donnons la traduction de la légende .

Cette traduction aura différerentes formes : Certains passages seront résumés. d'autres seront racontés en abrege, d'autres enfin seront traduits intégralement.

(à suivre)

---

(1) Eehmdê-Xanî malgré son esprit large se laissa influencer par les doctrines morales de l'Islam et dans son Memo Zîn nous donne un épilpgue tout à fait inconnu au peuple. Il tire la moralité de son récit d'une scène de paradis d'après les descriptions du Coran, Bien entendu pendant la classification de la légende nous n'avons laissé aucune place à cette invention du poète.

térieure que la prononciation ordinaire, et qui durcit les consonnes qu'il régit.

Ce son de voyelle n'est d'ailleurs pas général, mais régional et propre à une contrée déterminée.

On purrait noter ce son au moyen du (ë), comme dans les mots (pez پَزْ) et (sed سَدْ) qui, sauf chez les Kurdes de la région mentionnée ci-dessus, sont prononcés (pëz) et (sëd) ; avec la dictée arabe, on pourrait peut être rendre ces sons en durcissant les consonnes et en écrivant : (صَدْ ، پَظْ)

Nous avons constaté, d'autre part, la même variante de prononciation dans des mots empruntés à l'arabe.

esqer ereb elî
ësqer ëreb ëlî

Evidement la pronnciation en (pez, sed, esqer, ereb, elî) est plus conforme à la phonétique Kurde, et plus exacte.

Néanmoins, le rédacteur de ces lignes, en tant qu'originaire de Botan, a l'habitude de prononcer les (e) des mots mentionné ci-dessus eomme (ë)

Cette prononciation, n'étant que régionale, ne pouvait être notée, puisque nons étabtissons un alphabet pour une langue, non pour des dialectes et des patois. J'ai cependant dicté les mots cités ci-dessus à quelques jeunes gens de mon propre pays et des régions environnantes, qui prononcent le (e) un peu dur et auxquels j'avais enseigné l'alphabet Kutde. Ils les ont écrit sans la moindre hésitation avec un (e). Je leur ai alors parlé du (ë). Ils m'ont répondu très logiquement: «Parmi les lettres que vous nous avez données avons trouvé la lettre nécessaire pour noter ce son, ce son ne peut être noté que par cette lettre et non par une autre.»

e, i, u. ê, î, û.

Nous avons maintenant les six lettres e, i, u. ê, î, û. qui forment deux groupes correspondants.

Examinons les quatre pemières lettres; e, i. ê, î. deux sont brèves, les deux autres longues.

Mais, comme nous l'avons dit au préalable, dans la phoétique Kurde, un son de voyelle émis d'un même point de l'organe d'articulation ne peut pas être tantôt bref et tantôt long; les lettres du second groupe ne sont donc jamais les longues des premières. De même que l'on aura beau allonger le (e) on n'obtiendra jamais le son de (ê), le (i) allongé ne donnera jamais un (î) et vice versa. Il s'agit en etfet de sons différents, émis de différents points de l'organe d'articulatin.

N'ayant plus de lettres latines disponibles, et ne pouvant faire usage de eltres comppsées. nous avons utilisé le le (^) qu'on trouve dans beaucoup d'autres langues, avec cette différence que dans ces langues, il rend la lettre sur laquelle il est posé ouverte, c'est-à-dire longue, tout en lui laissant le son originel. Nous lui avons au contraire donné un double fonction : changer le son de la lettre et, de plus, la faire lire toujours longue.

D'après les principes que nous avons adoptés pour fixer notre alphabet, on peut faire une objection au sujet du (i-î). Eu vu de se conformer autant que possible à l'alphabet turce, n'aurait-il pas été plus exacte de noter le (i) Kurde comme celui des Turcs par un (ı) sans point et le (î) par un (i) ordinaire.

Cependant la difficulté de distinguer un (i) sans point parmi les lettres (m. n. u) est évidente. Les Turces ayant aperçu cet inconvénient furent forcés d'annoncer dans l'écriture le (i) sans point par un signe placé sur la lettre précédente.

Il est évident qu'on ne pouvait adopter un errement déjà signalé comme tel par son auteur; et, comme nous venons de l'xposer, les phonétiques des deux langues se trouvant très difiérentes, le système des voyelles Kurdes s'est trouvé être tout autre que celui des voyelles turques. (à suivre)

حاجی قادر کویی

حاجی قادر کویی شاعری قومی، به رز و به قیمتی کورده · له سالی ۱۲۳۲ ھ · له گوندی (گور قرج) ی نیزیك کویسنجق هاتوه ته دنیا، له پاشان چوه ته استامول و له وی میوانی کورانی بدر خان پاشا بوه و له سالی ۱۳۱۲ له وی وفاتی کیردوه · حاجی قادر یه که مین شاعره که هه لبه ستی قومی و مللی داناوه و به وه خریکی ووشیار کیردنه وه‌ی کوردان بوه، و لاپه ده ی هه لبه ستی غرامی پیوه داوه ·

هفتدی سوری

برك هبون · دلیمن ترسیبا و رجفی من ژ ته ره ب دنگکی لرزی دگوت :

— گرگین ··· دیسان چه هیه ؟ ته لمن ب هیڤینا چاڤان و بکسرا دلان میزه کر ؛ پاشی ب دنگککی خرت ل من ڤگراند ·

— داوت دست پید که

***

دِولاتی ده شش مه شره کی زور چیبو، ژن بی بون، زاروسیوي‌مان · کرد دستپیکی ده‌دژمن شکاندن · لی، پاشی ب بی بختیی هاتنه‌شکستن ·

گاڤا تُ دشر ده بو یی‌من ژنه ره کر کك آنی · ایڤاره کی، أز ل بردري یی‌مالی‌سکنی بوم، چاڤین من ل ري بون · من دیت تُ هاتی · هردُ دستین ته ب خوین بون ·د سرسینگاته ده‌برینکه کور و ڤکري هبو · ته، أزهمیز کرم وته گوت عسکرین‌دژمن ِدسر شوپا من ده نه ؛ باورکه نهو أوي بین و من بگرن ، مگري !!!

تني ڤي دمي ژ بیرا مکه · پاشي تُ ب ِگاڤین لزچوییسر درگوشا کری خوه‌ئی‌پینج مهي‌تاجین ، و ته أو هلانی و ژیرا گوت :

— تاجین!! دلی‌ته‌ژبونا آریکاریا کردستانی‌یه · خوینا‌ته ژبونا شر و رژاندنی یه · ته کری خوه دکر ناڤ درگوشی و عسکرین دژمنان دکتن هندری مالی ····

* * *

لاو کیمن ! ایروپینج سال قدیبانه کو أم، ژهڤ دورهاتنه‌ئخستن ·تُ نهو ·د کورتالکی ده ·ب چار صد جامیرن کرد راد کڤي ·

خوه ده دزانه ··· چرمي رو و سینگاته پرچڤي ولاشي ته‌رز پیایه ·

لی، گرگین · بزانه کو هرشڤ بري‌هره راکڤه کري ته‌تاجین زند و دستین خوه ئین نرم داڤیژه سرستویی‌من‌و ·ب چاڤین خوه ڤي زلول‌و ب کسر ل‌من‌میزه‌دکه، من ماچ‌دکه‌وژمن ره‌دبیژه:

— دایی ! ··دایکامن باڤیمن ره بنڤیسینه کو مزن بومه · دلیمن ژ بو هژکرنا کردستانی‌یه‌خرتیبا من‌ژبونا آریکاریا کردستانی‌یه، خوینا من ژبو شر و رژاندنی یه !!!

دوکتور کامران عالي بدرخان

صاحب الامتیاز والمدیر المسئول

الامیر جلادت عالي بدر خان

كوتنا ولات

ولاتى من دگوتى من برازى
لنظمى گوه بديره گر دخوازى

جگر خونى كورى من توژ دردا
سلاڤان زو ژمن بگهينه كوردا

ببيژه از كچك بوم تا كر بوم پير
نه دى من خوه‌وكى ڤى سالى اسير

سرى من بو سپى پوش و پلاخه
لژيرى من چنينه غيرى آخه

ژ چاڤيمن دچن صدآڤ وصدجو
ژ من ابدى دكن گازنده زارو

خراب بويه ژمن صدخان وقوناخ
نه مايه بويتيمان غير يك ماخ

نه كارى بى ته نك من مرد ر بوى
حچى نك من همى زاروك وسيوى

گرانى من ژخوشك خورى پا كن
ولى پرسى لداپيرا خو ناكن

جزيرو شهرزورو قطع ايران
همى قيزى منن پيرى بقربان

جوانن سورپرينه سر بلندن
گلك خوب وزريف گورو رندن

عفيفن پردلالن برزواجن
گلك پاكن ولاكن بى رواجن

رجاكارم ژنه أي لاوى كردى
توخوشكه خونه‌خى برأيش ودردى

بده هريك جهانگيرك زمانى
وكى يوسف، صلاح الدين ثانى

ولى بيژه ژبوويره عيانه
اڤه خوشكه منه رنده جوانه

ژ هرسيكان تو كيژانى دخوازى
توناس ناكى ژبل ناڤى مجازى

صداقا وان تفاق واتحاده
توكى بكرى ژبوته او مراده

عاموده ١١ حزيران ١٩٣٢

جگر خون

تنگى و زيزي بى ده أو زيارت دكرن ·
هر چاران بربن خوه دان خنجري و كتن
هميز ين هڤ ·

شام : ٢٨ چريا بري ١٩٢٣

جلادت عالى بدرخان

لاوكى من

گاڤا كو فرمانا كردان رابو أم هيژ نو زوجى بون · شڤكى تو پر درنك مايى و گاڤا تو هاتى مال، د دستين ته ده تفنگكه نو و چند صد

هەلبەستی قومی

اي كوردینە ووشیـار بین

خاكي جزير و بوتان يعني وُلاتي كوردان
صدَ حيف وصد مخابن ده يكن به أرمنستان
واريگاتان ده بسري عيلات. جاف وبلبـاس
گەر مردوون له گرميان ممنوعه بچنه گويستان
كامي كچ وهتيوي شير بن بى راي ده كيشين
(هاوار) دبنه به ركي پشمه دَخيل و آمان
سەرتان له قور هبلينن وَرن حالمان ببنين
چونين له دەستى ظلمي بى ديني دوور له ايمان
أم قيسه يه كه كيردم نا گاتا چند سـالى تر
أم حالته دَ ببنين يك يك به چاوي خوتان
هرچى وه كو بيـانم بو كردون به تحقيق
پيدا دەبن سگانه كام قور بگين به سه رمان .
له م بكنه اتفاقي پيدا بكن به مردـيے
فرقي نه بى شوان جوتيار و ميرو گاوان
گر هيچ نه بى به اوبن تابع به دولتى بن
بيگانه چاكه دوژمن نه ك دوژمني له خومان
رومى و كو بني مون كس پشتيـان پي نه بستى
كه وتونه داوي خويان‌پژمرده ماون حيران
كوا ! والى (سنندوج) بگزاده كه ي (رەواندز)
كوا ! حاكمانى (بابان) ميرى (جزير و بوتان)
كوا اأو دَمه ي كه كوردان آزادو سەربخوبون
سلطانى مولك وملت صاحبى جيش وعرفان
جوشيك بدەن و كوهنگ تدبير بكن به بى دەنگ
اسبابى شر پيدا كن طوپ وتفنك وهاوان
حاجى كسيكه بى كس بو ايوه قور دپيوي
گوي لى ده ن ظريفه نايكه ن به لا له خوتان

حاجي قادر كويي

صبتر دنيا هيژ سارتر بو .
رندي وزيزي چو بون خباتا خوه . حتا بري هنگوري ژي خبتى بون .
گاڤا ڤگريان هاتن مال و روژانيا خوه دان ديا خوه ، دي ديت كو وي روژي زيزي .ژ خوه ها خوه قمر بيك ونبڤـ بيتر آنى بو . بري كيم دآنى دي عجيبايى ما . ژ زيزي پرسى ، أوي گوت !
— دادي حتانهو ، من رند نزانى بو أم چره دخبتن . رنـدي قنج دامن سح كرن و كت سري من ، و ايرو من ژ زيزي ١٥٠ گري بيتر كريدان .
—رندي ژتره چه گوت ؟
-- ژي بپرسه دادي ، ازوك وي نزانم رنديبيژم .
رندي و گفوژي، خوه گهاندبونوان . رندي دست ب گوتنى كر لى نكار بو بقدينه ، چاڤين وي هيستر دكرن دي ژي دگري .
دگهكى مزلى ده پشتخنجرا بنگى آغا هـلا ڤستبو . ژوپيڤه د دستين وان ده ت' تشتى وي نه مابو . ژ خوه ره كربون عادت . د دمين

بخوه گوتن ٠ ت نهو سخ كز ٠
— بلى ، گفو بخو بنه وۋليت
— وۋليت بفلتيته ، ولات ب خباتا مروڤين خوه ندا خلاص دبه ٠
— كو خلاص بو دى ببه چى ؟ :
— دى ببه ب سرى خوه
— كو بو ب سرى خوه
د وى دمى ده سرهو سته كو تر كك بو ل وان دابورى وگالى ، دژونان ل وان كر وگوت « ينه مى لقردى كرد پيچلرى ٠٠٠»
گچكان ب تركى نزانى بون ٠ لى ژ آوايى گوتنا وى سح دكرن كو خبران ل وان دده ٠
كچكين دن كو د هولى ده دخبتين باژارى وحمى ژى كيم وزيده ب تركى دزانى بون وپى خوه دپارستن ٠
تنى رندى وزيزى كوب بتر كى نزانىبوند كتن برچاڤين سرهوسته ٠ سرهوسته دگوت : « ديسان كالگال نه ! پينجين كرد »
أڤ نه جاراپيشين بو ٠ لى رندى وزيزى نكاربون هين بين ، هر جار وك جارا پيشين برد كتن ٠ لى دنگ ندكرن ٠ دياوان ژوان ره گوتبو ، خوه راگرن ، دين مكن ، حتا كو ام بگهن ميرازا خوه ، گفو بدن خوه ندن ٠
كو سرهوسته دور كت ، رندى گوتنا خوه پيشڤه آژوت :
— كو كردستان ب سرى خوه به ، هنگى هر تشتين ولاتى مه ژمه دبن أڤ سرهوسته ژي ژ كردان نيته بژارتن وپرسا كرد نه وك ايرو پرسا دژونى لى پرسا پسنى دى ببه ٠ نه تنى سرهوسته ، لى ژ حاكمان حتى پاليسان حمى ژمه ژملتى مه دى بين ٠ وى گافى اڤ زمانى كو ام پى داخيڤن وژمه ره شيرينه دهردرى دهبيته گوتن وبهيستن ٠
ايرو أم د زيڤار ييى ده نه ، ماڵين مه ژ دستى مه هاتنه ستاندن ٠ چره ؟ — ژ بر كو ام كردن و دولتا كردان نينه ٠
باڤين مه ، برايين مه ، پسمامين مه ب دار ڤه كرن ٠ حمى ژ بى خوه پيتى ٠ لى گافا كو ام بونه سر خوه ، هنگى كرداني ژمره حقى ژ پينى دى بده ٠ ژ بونا ستاندنا وى حقى ژمره برايين خوه ندا دڤيت ٠
ولاتى مه ، خوه يى يى زاروويـن خوه ندابو وآ حتا نهو ، ب سرى خوه دبو و باڤ و برايين مه ندهاتن كشتن ام ژى نه دكتن ڤى حالى ، سرهوسته ژى خبران ل مه نه ددا نهو كت سرى نه كو از و ت ام دخبتن ، يكى ژوان مروڤان ب خوه ني بكن ٠ أوژي برايى مه ئي كچك گفو يه ٠
زيزى دنگي خوه برى بو ، نه دگري نه ژي تشتك دگوت ٠ دست آڤيتبو هيووي خوه و دخبتى لى هيووي خوه ور دشغلاند كو تليين وي ژ كومگين خوه ڤي آگر ڤدمستن ٠
تنى د ڤگزي ده ژ رندي ره قو يتي كربو كو ژديا خوه ره تشتگ ميبژث ٠

دا کو وصیتابنگی آغا لِ اردی مهیلن وبینن جه ۰ کتبون چلیا زڤستانی ۰ دهات بهیستن ؛ فلان دُهی بِ شڤ بِ ری ڤه قفلیه ۰

کوچه و کولا نین‌باژیرب ِ برفی‌داگرتبون ۰ چند بان ژ گرانیا برفی هلڤشیا بون ۰

تڤنا کو رندی وزیزي ل ِ سر دخبتین دهوالکی ده ڤکرتبو ۰ بانی هولی قلیرو پپیو کین کالکین وی شکستی‌بون ۰

روژکی هر دُ خوه ل بر نارو پووین تڤنی ده رونشتی ، هیو لید خستن ۰

هر دُژی ژسرمایی درجڤین ، درانین وان در کرکین ، گومکین زبزی قریسی بون ، هیو ژِ دستی وی کت و دُهیسترین گرم پیڤه چون ۰ نمادکار بو ل ِ بر أشا سرمایی بسکنه ۰ ب ِ دنگی خوه ئی زیز گوته رندی :

— رندی ، خوه‌هی ، مائیدن نه بسه؟ ت' نابینی کو أم هردُوژی قفلینه ، دی رابه أم هرن مال ، بکڤن ناڤ جهان وجانین خوه بگرمینن ۰

رندی‌زودا پی‌حسیابو ، لی خوه‌بردر نه د کر ۰ دیسان ژخوه ره بو خویی ، نه دا برسیستی یی ، تنی خوه‌ها خوه دا همیزا خوه ، گڤاشت و ماچ کر ۰

رندی ژ زیزی ب ِ دسالان مزنتربو ۰ لی دِ وی چاخی‌ده اڤ دُسال هنگ پینج سالان هیژا بون ۰ رندی ژِ دیاخوه بیتر پی مژول دبوو أو ب ِ خوه‌دی د کر ۰

زیزی‌هیدی هیدی‌دگری ، لی ندنالی ۰ رندی دستین خوه‌ها خوه دناڤ یین خوه ده دگڤاشتن و دخبتی پی بگر مینه ۰ پشتی گاڤکی خوه‌ها خوه روناندرخ‌خوه‌وژیره گوت :

— ما زیزی ت' نزانی کو خباتامه ژِ بونا گفویه ، ژِ بونا خوه‌ندنا گفویه

— بلی رندی چاوان نزانم ، ورنه بووآ کنگی دیامه أم ددان خباتی

— نه خوه چره دگری ؟

— ت' نابینی ئیدن ناگریم ، لی تشتك هیه ، ما دنیا تڤ نه زڤستانه ، بهار وها ڤیناوی ژی هیه ۰ بلا گفو لِ هاڤینی بخوینه و ل ِ زڤستاني ئڤدا لِ مالی رونن ، مانابه ؟

— دبه زیزی ، لی باڤی مه وصانديه کو بلا گفو زانابیه ، بزانه ریزکا دنیایی بگرینه ۰ ژِ بونا وی ژی خوه ندناهاڤینی تیرناکه ، دڤی لِ زڤستانی ژی بخوینه ، دا کوزانا بیه ۰

— ماچره رندی ، أونده بخوینه ، بلا قاسی ککی مه زنار بخوینه نه بسه ۰ زانا بون ژي ژِ بوناچی ؟

— ژِ بوناولیت زیزی ۰ هکه ککی مه‌زنار قنج خوه‌ندابووآ وی روژا کو عسکری کردان ب سر دیار بکری ده گرتبون نه دهشت کو عسکر بین چندبر وهرن باژارین دن و دِ دورا دیار بکری ده کیم بین ۰ لی ب ِ ئیریشکی دیار بکر دستاند ومسئله صافی‌د کر ۰ ڤی خبری دژمنان

میروك :

برتقنا مافوری

رندی وزیزی خوه‌هـین هف وژ باقی خوه سیوی بون .

باقی وان بنگی آغا ، د کل برایی وان ئی‌مزن زنار و ب چند پسامین خوه ڤه د وقتی شیخ سعیدی رحمتی ، د شری سرخوه بونا کردستانی ده ژ بونا ولات وملتی‌خوه د میدانا رومتی‌ده کتبو .

رندی سیزده وزیزی پانزده سالی بو . برایی وان ئی کچك گفو هیژ نو کتبو نهان .

شری سرخوه‌بونی ژ هشت‌مهان بیتر آژوتبو . عسکری کردان ب سـردیار بکری‌ده گرتبون، کتبون‌ناڤـخار پوتی و بازار ین کردستانی ئین‌دن . ژ بر کو تفاقـا وان نه یك بو ، مروڤین وان ئین خوه ندا ، کو بـکارن کارین سرخوه رابونی بگرینن کیم بون ، و ژ هیلکه دن ژی د چند دران ده بی بختی هاتبو کرن ؛ سرخوه رابون نه چوسری‌و ترکان ژ نوڤه کردستانابا کری ڤگرتن . سرك، شیخ ومزنین کردان ب دارڤه کرن، ژن و زاروو ین وان ، ب هزاران کشتن ، مالین وان ضبط کرن .

د ڤی ناڤی ده مال و گندی بنگی آغا ژی تالان کرن و ژن وزاروو ین‌وی برچی وتازی هشتن .

خلکی‌مالا بنگی آغا ئیدن‌نکاربون‌دجهی‌خوه‌ده د گندی پشیین خوه‌ده رونن .

دیاوان ژ نـککه ژ بهاتی ، کچه باقك ، زاروو ین خوه دابو هف وگهاستبو بازار کی کچك ل جهـکی ولی کو ت کس أو ناس ند کرن .

دی ژ صبی حتا أڤاری‌د مالا خلکی ده‌دختبی ، ب شف گوره درستن ودیسان کاراوی‌ب کونکی تیرا دبارا وان د کر .

لی دیفیابو چندپره‌ژی بدن آلیکی وژ بونا گفو بجفینن .

ما بنگی آغانه‌وصاندبو کو بلا گفو بخوینه،مزن بیه‌أڤدیناباڤـ وولاتین خوه‌ڤکه‌ود ریا فلاتاولاتی خوه ده بخبته .

ژ خوه‌ندنی ره درهاڤ دڤیابو .

دی‌خوه‌دشداند ، هیژ زیده دختبی، لی تشتك ب سرده ندخست .

ژ بونا آنینجها وصیتـا میری خوه قرارا خوه دا و هر د کچین خوه ئیخستن خباتی .

د وی‌بازاری‌ده‌مافوران‌چید کرن . کچکان دوختی خوه‌شی یی ده ب چیـکرنامافوران مژول دبون ، پی‌دلیستن .

ژلورا گلك‌نه آزوت ژ هردوان‌ره خبات هاته دیتن . هر روژصبی‌خلکی مالا بنگی آغا کار دبون وهر یك دچو ب آلیکی ڤه .

دی مالا خلکی، کچك تفنی‌و لاوك دبستانی .

گلك نه بوری زڤستـانا ولاتی ژور ین ب سرد، هات .

جلین وان تنك و کڤن بون . ل وان سار بو . زیزی‌چند جاران نخوه‌ش کت .

لی دڤیا بو ل بر هر تشتی راوستن وبخبتن ؛

سالا ١ — يكشمب

هاوار

كوملا كردي

هژمار ٤ — ٣ تيرمه ١٩٣٢

يكبون ويكيتيا كردي

أڤ لور و بختياري بابان ؛
كردمانج و هڤرمان و زازان ؛
كردين ، ژ ولاتي روم و سوري ،
كردين عجم و عراق و سوري ،
كردين ژ ولاتي ژور و ژيرين ،
سرچاڤ بلند و زخم و نيرين ؛
يك بختن حمو نه بختيارن ،
سر أرد و دني ، ليان وژارن .

* * *

زردشت بو ملايي كڤني كردا ،
قانون بو چرايا زندا ڤستا .
أڤ فلسفه يا قديم وپرنور ،
زندي ، زماني كڤن و مشهور ؛
زردشت وچريا زيڤي زردشت ؛
رُهني آوه ، سرچيان و سردشت .
هر كات ژ كتيبا زندا ڤستا ،
پيتك بول دل ، گري دِ دستا
رستم ژ مه يه و شاه نادر ،
سلطان صلاح الديني دنگگير ،
خاني و ملايي باته ، طيران ؛
گي كردين حموژ خو ينا كردان .
نابي ژمه يه و شيخ أحمد ؛
هيمي مه يه زند و دولتا مد .
آ گري سينه ، وان و موش و زيلان ،
كانينه ، ژوان ڤژينه خورتان ! !
سني ، علوي و أيزدي چي ؟ ؟؟
أم بونه خلام و مانه برچي ! ! !
كردن ، نه جدا ژ دار و رانه ،
بن دستي خوه‌دي ويك خدانه ،
كردن حمو أم ، ژيك نژادن ،
تڤ داد و كرم و پاك نهادن .
بختين‌مه يكن ، نه سي نه چارن
أم كردن وتڤ برا و يارن
آ گري سينه ، وان و موش و زيلان ؛
كانينه ژ وان ڤژينه خورتان .
سني ، علوي و أيزه‌دي چي ؟؟؟
أم بونه خلام و مانه برچي ! ! !

دكتور . كاميران عالي بدرخان

اشتراكات مجموعة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق — حارة الأكراد

سال ١
یکشمب

هژمار ٤
٣ تیرمه ١٩٣٢

هاوار

بۆی

کوملا کردي

تیبدەیٔ خستیین کومەلی

برتڤنا ما فوري	ج. ع. بدرخان
حاجی قادری کویی	هفندی سوری
لاو کی من	دکتور ك. ع. بدرخان
الفابیا کردی	ج. ع. بدرخان
فرهنگوك	« « «
یکبون و یکیتی	دکتور ك. ع. بدرخان
وشیار ببن	حاجي قادر کویی
گوتنا ولات	جگر خوین
زری کباری	....

١٣٥١ ﻫ مطبعة الترقي بدمشق ١٩٣٢ م

SAL 1

ÇARŞEMB

HAWAR

HEJMAR 5

20 Tîrmeh 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têdexistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereqî

ŞAM—1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Sam : Taxa Qurdan

SAL 1

ÇARŞEMB

HAWAR

HEJMAR 5

20 Tirmeh 1932

Qovara Qurdi * Revue Kurde

Edebiyati Qurdi

Lêraneda demanewêt be qurti basi edebiyatêq biqeyn qe ılakeyêqi zori heye legel edebiyati dinya, we be - taybeti edebiyati ari. Nextêq le hendê edebiyati rojawa deqat, we hendê lêy cuda debet, ewis «edebiyati Qurdi» ye.

Herweqû tarixi qurdan be nezanrawi mawetewe we hêsta betewawetı le lay tarix zaneqan nezanrawe, edebiyati qurdiş bew ceşne malûm niye we malûm nebûwe. Herweqû ême betewaweti ew şitane nazanin qe tesiri qirdiwete ser qurdan, we tarixi qurdan herweha ew şitane nazanin qe tasiri qirdiwete ser edebiyati qurdi, inca ew sitane aya siyasi bê, qomeli (civaqi) bê yan dini ... h. p.

Hemisan çûnqe kewmi qurd tusi lafawi gelanu kewman bûwe, we kewmani cuda cuda hemû exlaki, edebi, qomeli (civaqi) tasir yan qirdıwete ser yan, zimanişyan tasiri lêyan qirdiwe.

Ew milete bêganane qe hatûnete qurdistan we em wilateyan dagir qirdiwe, qemu zor tasiryan lêyan qirdiwe we ştêqyan becê hêştiwe, we beşi qurdeyn qe qewtûwete ber em lafawane lejêr tasiri dinu zimanu tabiyatu eḧwali qomeli ewane mawtewe. We çûnqe kewmi qurd nezan bûwe, we medaniyyeti ew milletane zor bûwe, desliyan qirdiwete werqirdini medeniyyet lêyan. Inca legel medeniyyet. şiti diqeşyan werdegird. Weqû: ziman, edebiyat, ḧelbest, eḧwali qomeli... h. p.

Leber ew şitane qe le serewe gotman qurdeqan hetaqû êstaqe le zimani xoyan ziyatir, le edebiyati zimanani bêgane têdeqoşîn. Her be boney ewewe qurdeqan bo edebiyati qurdi têneqoşiwne, we edebiyati qurdi - ewey qe heye - herwa be nezanrawi mawete we.

Hemû xwêndewarani Hawari xoşewist dezanin qo geli qurd qelêqi ari ye, yani Hındi - ewrûpi ye. Leber ewe zimanî qurdi we edebiyati qurdiş weqû zimanan u edebiyatani dîqey ari ye, we edbiyati qurdi le edebiyati Farsi, Hindi, Yonanî qon, Rûsi, Frensizi, Elemani... h. p. zor deqat. Inca bo ewe qe em ḧekikete çaq tebigeyn, ba hendêq basi edebiyatu çeşnani biqeyn.

Edebiyat pêq hênanu gotini mêşqu fiqrı insane be ceşnêqî ciwanu xoşu saf qe tasir biqat le ser insan, aya insan xemqinu dilteng deqat, yan ferehnaqu dilxoşu qeyfdar deqat.

Edebiyat ew şitaneye qe le dili insan gird debêtewe we dêtu deçêt we deri deqate derewe, we deylêt be zimanêqî şirin û ciwan.

Inca edebiyat bêjinu gotini hemû ştêq niye, beşqû ibarete le gotinu bêjinî şteq qe bestirawe be (jiyan) ewe, we qe pêwisti jiyane. Yeqê le edebani Misri.. gewre «Abbas Meḧmudi Ekkad» gotiwyeti:

Jıyan çi ye we edebiyat çi ye!!..

Du şitin le yeq şit durust qirawin we be yeq dezû çêurawin we le yeq qarxane der çûne. Lemew pêş xelq pêynedewist qe boyan ispat biqen qe edebiyat be bêjiyan pêq nayêt, belam êstaqe zor pêwistyane qe boyan ispat biqrêt qe jiyan be bê edebiyat nabêt. Legel eweşde ferkêq niye le beyani em du ḧekikete: Mebest her weqû her jiyanê edebiyatêqî heye, hemû edebiyatêqiş jiyanêqî heye, we her duqyan be yeq çişt de pêwrêt we berzî û nizmî dezanrêt.

Ey we xwa hiç jiyan be bê meylu

Şîn û Pesna Zînê

Bilbil û gul, parîzê *Bot*an û rengê çav û meng
*B*in siha şîn û qeser weq hêstir e, hawar û deng.

Pilpilî, qoqîyê zer, nêrgiz benefş û lalezar;
Weq nivîna Zîna Zêdan, nalenal û giryezar.

Ev stêrên zêr û zîvîn ruhnîya erd û dinê
*B*in peyê bawişqê Şînê bir qirin hej û qenê.

Dengê qund û bûm û eylo ser dilê çaxa buhar
Ser newal û fêd u qanî hêstireq bu aşiqar

Destê reş, key bilçinandî, rûyê tavê ser zevî;
Yeq qevanjen, hat u avêt ser dinê tîrê şevê.

Ney dinale, solîn û mêrg, parizan guhdane wê
Şalûya dil, deng û govend nav qeser çû û revî.

Nûbuhar, havîn û paiz û zivistan ji ne ma
Dora wan çaxa qetin, lêlan û berf û ah û ha.

Niqil û teyr û dadiqa duniqilan,
Dîstirên, paxendê wan, Zîn qet li çalan û qelan.

* * *

Gevre ye ev şîna Zînê, Zîna Zêdan giryedar,
Bê heval in gul u bilbil, bê heval e lalezar.

Ruhnîya Ewrex u Dêrgul, ruhnîya Burcabeleq
Ruhnîya erdê Cizîrê, ruhnîya Kesra Felq

Ruhnîya efser û tac û ruhnîya rexta nivin
Ruhnîya carî xulam û ruhnîya Adar û şîn

Ruhnîya Tacîn, Çeqo û ruhnîya mîrê Ezîn
Ruhnîya parîzê jînê, ruhnîya jar û hezîn

Ruhnîya xizan û sêwî ruhnîya ezman û çeng
Ruhnîya polad û Ristem ruhnîya çavan û reng

Ruhnîya qanî û hûrî ruhnîya bihna buhar
Ruhnîya bîcade, gewher, ruhnîya zivînîtar

Ruhnîya erdê welat û ruhnîya ar û bihuşt
Ruhnîya av û çîman û ruhnîya dar û bihuşt

cazibe debêt! We hîç meylu cazibeyêq be bê bêjin û gotin pêqdêt!! we hîç kiseyêqî rastu ciwanu kincu jûqele dehête yeq legel kiseyêqî naşirinu şêwaw û alozaw!!

Cewabî em sualane hemû emeyeqe jiyan be bê edebiyateq rêq naqewêt qe lêy biweşête we. We herzî û nizmî edebiyat her weqû jiyan be aynî şit depêwrêt... (tewaw ne bûwe)

Hevîndê Sorî

Lorîya Bedir-Xan

—JI HACO AXA RE—

Herweqî xwendevanên me di stûna xwe de bixwînin, di vê hejmara hawarê de, em lorîyeqê belav diqin:

« Delalîya Zarowan ».

Ewınde herqes bawer biqit qo ev lorîya ha delalîya Bedir-Xanê mezin, lorîya bapirê min e. Lê ne welê ye.

Bi vê lorîyê ne bapîrê min Bedir-Xan, lê nevîyê wî, brayê min Bedir-Xan dinivînand û diloranding.

Ev lorîya ha qo bi xwe, bi zman û mana xwe ve hêja ye, ji bona min, ji hêleqe din bîreqe mezin û zelûl e. Pê bapir, bav, dê û brayê min – qo her çar ji zûda gehiştine rehmeta xwedê – têne bîra min.

Ji ber qo Bedir-Xan navlêqirî ye, tê da navê bapîrê min heye.

Ew Bedir-Xanê qo bi xurtî û mezinahîya xwe ve navê xwe, li şûna navê malbteqê xistiye [1]

[1] Herweqî nas e, navê malbata mîreqên Botan Azîzan e.

Ew Bedir-Xanê qo ji bona yeqîtîya Qurdistanê xebitîye, ji bona serxwebûna Qudistanê qetiye şer û krênan û her tiştên xwe di vê rêye de feda qiriye û ji bona wê jî miriye.

Ev lorî bavê min ji brayê min re gotiye.

Ev bavê qo ji min re ne tînê xwîna xwe a paq daye - ew xwîna qurdî qo bi hezar salan ve di zozanên Botan de bi bayên baqurî honiq dibû û di Cizîrê de di nav germîya lat û zinarên Burca-beleq de diqeliha, û her gav di meydanên şer û rûmetê de ji singên dahatîyên malbata Azîzan dihat rêtin û ji rayên wan vedimîzt - lê ez bi dil û hişê qurdanî bi xwedî qirim û xistim wê rêya qo ew bi xwe û bavê wî tê de mirin.

Ev lorî, dêya min distrand û pê brayê min dinivînand.

Ev dêya qo gava ez hejdeh, nwanzdeh salî bûm û min dil qir ez biqevim meqteba herbîyê, ji min re gotî bû:

— Ma ji te re ne namûs e? Tu çawan biqevî meqteba herbîyê û bibî zabitê

Ruhnîya zimridê xusrew, ruhnîya bistamê Qey
Rubnîya ney û blûr û ruhnîya paxendê mey

Ruhuîya seyda, hewarî, ruhnîya firdewsê bext
Ruhnîya hêlîna jaran, ruhnîya eqwan û text

Ruhnîya nermî, delalî ruhnîya rêl û çiyan
Ruhnîya şêr û piling û ruhnîya mêrg û giyan

Ruhnîya hêvîn û pêtan ruhnîya Efrasiyab
Bendeyê Zîn e firişte, bende ye Tehmasiyab
Ruhnîya sor û sipî û ruhnîya Zer û beşin
Ruhnîya pîr û ciwan û ruhnîya hawar û şin

Merhema hêstir û jarî merhema çaxa xirab
Merhema ah û birîn û merhema qalan û bab

Zîna Zêdan, Zîna ezman Zîna nêreng û delal
Zîna xortan û firişte, Zîna çav û bah û qal

Dilqetî ye Zîna Zêdan, dilqetî xortan û pîr
Ser dilan hêvîn şah e efser e ser şah û mîr.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Alê Qurdan

Alê Qurdan di nav roq ,
Çı bedew û biheybet .
Bi çar reng î, rengên te ,
Çi delal û çi xweşqoq .

* * *

Xêzeq qesq û xêzeq sor ,
Nav sipî û nîveq zer .
Qesqesor e , bi roj e ,
Ev li jêr û ew li jor .

* * *

Semyana qeç û lawan ,
Rûmeta jin û mêran .
Neyarên te pir jî bin ,
Tu dê bidî bera wan .

* * *

Qo çirisî roja te ,
Dê belav bin mij û dû.
Rabe ser xwe ser bilind ,
Nîzing bûye rûja te .

Hereqol Azîzan

tirqo. Ev tirqo qo welatê te ji destê te stadine, miletê te xistine xulamîyê, bapîrê te dîl û malbata te perişan qirine û hon avêtine zîvarîyê.

Ev lorîya ha ji brayê min ê qiçiq Bedir-Xan re dihat gotin.

Ev brayê qo xwedê di menfayê de da û di menfayê de standi bû. Ev brayê qiçiq û delal qo di nav sê çar saetan de ser ejnûwên bavê min, di qeleha Eqayê de mir.

Ji van pêvedi vê lorîyê de bîra xweha min jî heye. Xweha min piştî mirina brayê me, di şîna wî de, bi dengê xwe ê zîz ji me re ev dinehwirand û pê em digiriyandin.

Carqê, min ev lorî ji Haco axa re xwend, û goti bû qo heçî zarowên mala me qo navê Bedir-Xan li wan diqin ji du sê salan bêtir najîn û dimirin.

Axa hiniq fiqirî û li min vegerand:
– Ji ber qo rehmetî navê xwe nadê tu qesî Ji lewra min jî ev benda ha – qo halaneqe eşîrwarî ye – pêşqeşî axayê xwe qir.

Celadet Alî Bedir-Xan

Lorî

Delalîya Zarowan

-1-

Binve xweşîya dil û du çavan,
Dadê ji te re her rû' nigehban,
Da zû tu mezin bibî Bedir-Xan,
Binve qezeba min binve lo! lo!

-2-

Hişyar mebe, niho ne Kenc e,
Mehdiq ji te re bizane genc e;
Bê xew mebe paşîya wê renc e
Binve qezeba min binve lo! lo!

-3-

Xweşhal î weqî qevoq û berxan.
Feqrandina te meleq jî heyran,
Paq e neseba te dadê kurban,
Binve qezeba min binve lo! lo!

-4-

Dewra feleqê li ser me qin e,
Bextê me reş e, qezeb birîn e;
Mesqen ji me re niho nivîn e,
Binve qezeba min binve lo! lo!

-5-

Ne mal û ne saxî û ne rahet,
Talan qirine hemî ji mihnet;
Dişwar e geleq belayê xurbet,
Binve qezeba min binve lo! lo!

-6-

Çerxa feleqê weqî nesîm e,
Ho nabe xwedê geleq rehîme,
Rûja xweşîyê dibit qerîm e,
Binve qezeba min binve lo! lo!

-7-

Hewkas tu mebêje ev çi hal e
Bê sebr mebe welê menale;
Ewn û qerema Xwedê heval e,
Binve qezeba min binve lo! lo!

Sparte : 1906

Emin Alî Bedir-Xan

Dildizîya Guleqê

Li ber deriyê Diyarbeqrê parizeqi mezin heye. Ev parîz bi sosin û rêhanan, bi lale û benefşan xemilandî ye.

Her êvar bayeqi xweş û honiq bi wan gulêliqan re dileyize. Bihnûni di hêlanoqa bayî de xwe dihejînin. Qortal qer û di guhdariyê de ye.

***

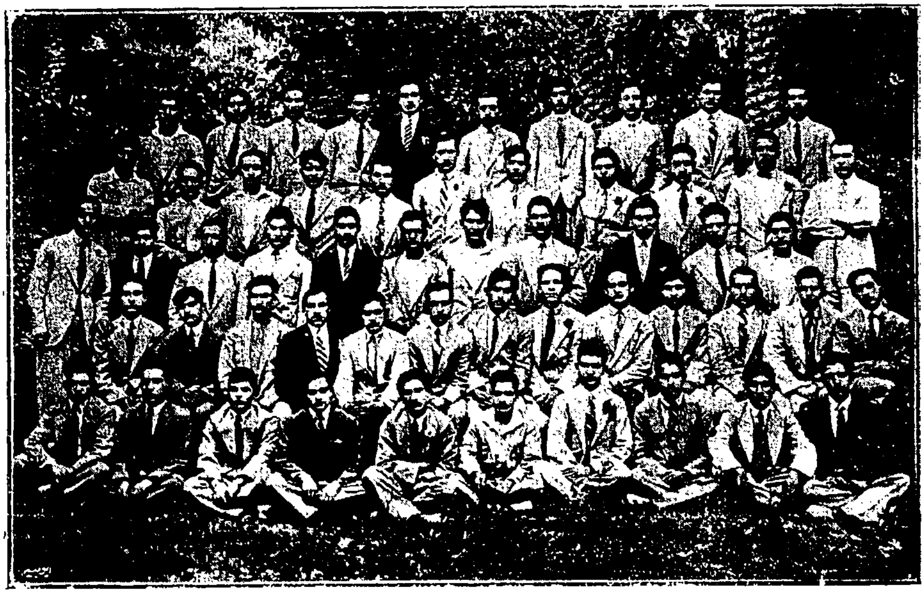
Di wî parizî de her şev guleq vedibit. Rengê wê ji lêvên bûqan sortir, pelên wê bel û geş in.

Gava desteqî biyanî dr ji wê dibe, pelên gulê tên yêq.

Ew gul guleqe bi nav û deng e.

Xortên Qurd Di Rêya Xwendin û Pêşveqelinê De

Tofeq Ji Şagirtên Qurdên Irakê

اوا وينه ى لاوانى كوردى بغدادم به يادگار پيشكه شى هاوارى كردوه

ئەم لا وانه بعضيكيان له دار المعلمين وهه نديكيان له مكتبى ثانوى ، حقوق ، دار العلوم وقوتا بيكان حربيەى تيانيه

Avên zelal ji singên kuleteynan divîziqin. Ji ezmanî, stêriq, bêdeng li wan fediqirin.

***

Di bin wê erdê de, di binaniya hîmên wî parîzî de qortaleq heye. Qortal, qortaleqe tarî.

Di wê qortalê de Şêx Seîd bi hevalên xwe ve veşartî ye. Ji wê qortalê deng Qurdên qo di şerê welatî de hazir bûn, dildiziya wê gulê dizanin. Dizanin qo spehîtî û geşîniya gulê nîşaneq ji imida Qurdistanê ye.

Dizanin jî qo di nav her pelê wê gulê de hezar axên birîndaran, hezar evdên şehîdan, bi hezaran hêstirên sêwî û jinûbiyan, bi hezar û şînên welatiyan di xew de ne.

Besreqa Zêrîn

- Ji rêberê me ê gevre Kedrî beg re -

Besreqa zêrîn xerab û kotoyê Meqso şiqest
Tûrcela xopan bêqesma Bazbeleq çû bûn ji dest
Banîya Qanîhinarê Dêriqa rengîn bû mest
Meyperest bû bûn ji derdan rûjbe rûj gezî dixwest

Irû Meqs; mîrê Besreqa zêrîn, ne hati bû dîwanê. Di aliyê malê da li ser qurqê kwîzîn rûniştî, serê xwe qiri bû nav qefên destên xwe, mat, ji xwe re texmînan diqir.

Xelqê malê bir di birin qo tişteqî mezin lê kewimiye. Mîr madê xwe diqir, ji lewra tuqes ne wêrî bû nezîngî wî bibe.

Pêleqeqê visan ma. Piştî gaveqê ji vê bêhişiyê veciniki. Simbêl qeti bû dev; Çavên wî bû bûn weq qodiqeq xwîn; mûwên wî gijgijî, nola şûjinan...

Deng li qurê xwe Şewl qir:

— Qurê min Şewlo, herweqî tu dizanî vê paşiyê, Mîrzoyê Burca-Metînan bûye qelemeq û qetiye çavê me. Bi ser da dixwaze xweha te Pîroz bi qoteqî ji me bistîne. Ez, qo Meqso, Mîrê Besreqa zêrîn im û hetanî vê gavê min kehra tuqesî ne qişand, ma qo ya Mîrzoyê Metînî... Tu bawer naqî, eve reşbeleqa wî:

Burca-Metînan 10-7-1200

Meqso!

Ev reşbeleqa min a çaran û bizan a dawîn e. Heta nihû te guh ne da. Xwedê mezine ji gunnedana vêya re? Ma key tu bawer naqî qo ezê fermana Metînan li serê te raqim, ew Besreqa qo pir li ber dilê te bihuriye ezê xanxerab biqim. Ew dotmîra qo tu hêjayî min uabînî ezê para dilê xwe biqim. Qa binêrim tu çi dibêjî?..

Mirza Fîroz

***

Şewloyê Meqso bi qerbeqe mezin xwend. Ev reşbeleq çi bi bongî hati bû nivîsandin. Canê Şewlo ji nişqa ve ricifî. Li bavê xwe mêze qir û got:

— Bavo! desthilanîn mifta xêrê ye. çêtirê vê tu dizanî.

Meqs dîsan fiqirî, dizanî bû ev, ne pariyê dakurtînê ye. Êdin qişandina cila bê namûsiyê li serê xwe şerm dît. Çar neçar ji qurê xwe re got:

— Çeqên xwe gerêdin, her tiştê xwe teqûz biqin da qo îcar hustûyê Mîrzo di bin wî veqim! Reşbeleqeq bi vî lewnî ji Mîrzo re şand...

***

Mîrzoyê Burca-Metînan li ser reşbeleqa Meqs pir tehl bû. Bi careqê fermana metînan li ser Besreqa zêrîn ve reşand. Dêriqa çayê mazî û Banîya Qanîhinarê di ber lingan de çûn. Ew xortên bi navê bazan dihatine gotin, xwe ji Tûrcelê beradan. li ber Metînan qoziq vegirtin. Her du alî qetin ber hev. Şer dest pêqir..

* * *

Hêvîna dilê Mîrzo keynata çawê Pîroza qeçîn bû. Pîroz, li ser banê kesrê digerîya, dilê wê çargopal lêdixist, tengasiya bav û bira û pismamên wê jê re ne tu qul, lê xurtiya Mirzo Fîroz ji bona wê dilxweşiqe mezin bû. Ji vî alî, wî aliyê Kesrê ve diçû di hat; paçê hevirmiş weq pêlê behrê li ser canê wê pêl di bû; dilqetiyê wê li hember, bi hêvîna wê ra

Şevqê, zabiteqî dijmin bi delala xwe ve hat û qet nav wî parizî. Bi gavinen hişq û qanc pê li çîman û bihnûnîyan qir. Heşînahiyên zrav şqestin, pelên qulilqan ji hev qetin.

***

Di nav bayê evarê de nalîneqe zîz û zelûl hebû.

Zabit, çengê wî di bin çengê delala wî de, xwe da ber gulê û dest avêt gulê. Gul dil qir xwe bigre. Lê ewî ew çinî.

Weqî gul qet nav destên wî, singa xwe veqir, xwe geş qir.

Her duwan ew bihn qirin û mirin.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Khan

ELfabêya Qurdî

5

Ji ber qo bilêvqirina (y) ji ya (w) hêsanîtir û (y) dengdareqe nerm e, hêdî hêdî diqeve zarên wan qurdan jî,qo dengdêra (û) stûr û (o) weq xwe dixwînin.

Carinan jî di nav pirsan de diqeve şûna (w):

Suwar — siwar — siyar

Ji hêla din bi (h) re jî diguhêre:

Gerîn	gerihan	geriyan
Bezîn	bezihan	beziyan

Dihar — diyar
Mehîr — meyîr
Giha — giya

Ji alîyê din di pirsnen erebî de qo qetine nav zmanê me diguhêre û dibe (ê)

زينب	Zeyneb	Zêneb
خير	Xeyr	Xêr
غيرت	Ẍeyret	Ẍêret
زينل	Zeynel	Zênel
فيضى	Feyzî	Fêzo

Divêt bête nişan qirin qo di zmanê erebî ê axaftinê de jî ev (y) yên ha carinan diguhêrin û dibin (ê)

J. G. — Ji van qu dengdaran me (j)êxiste nav elfabêya xwe bi wî dengê qo frensiz wê bi lêv dibin û (g) herweqî elman wê dixwînin. (dûmahiq heye)

diajot ser bav û bira û pismamên wê û ew dişqênandin.

* * *

Feleqê, berê xwe jê guherî bû; neçara Meqso ne ma ; Besreqa Zêrîn xera bû. Pîroza Kîzîn biderda...

Êdin ji bona xwe jiyin biqêr ne dît; Serê xwe li zinareqî xist û perçivand, mejîyê xwe tekand...

Kedrî can

Pesna Dêriqê

- Ji brayê nazdar û ciwan Kedrîcan re -

Dêriq çi xweş e, bi dar û av e
Ev av e, li erdê bû belav e,
Yeq Xab e, belê bihuşta me'wa
Pir mişmiş û sêv û darên selwa
Pir gwîz û hejîr û xox û hinar
Sed qanî û aş û gol û cobar.
Yeq dî heye, pê dibên Qulêbê
Gorî ye ji wê re Xurs û Şêbê.
Pir aveqe sar û rind û işêrîn
Pir dar û ber û giyayên rengîn.
Bilbil digirî bi ah û zar e
Daxwaza wê qomela Hewar e.
Mizgînî didê Heval û yara
Kedrî qo li Şamê bendewara
Çepqan diqutin dibên bravo!
Kurbana te bin xweh û brawo!

Ceqerxwînê Qurdî

FERHENGOG

(Parîz)

Bexçeyê bihnûn û qulîlqan, xemilandî û lêqdayî. Bi frensizî jê re (parq) tête gotin.

(Mehdiq)

Xelqê Botan dibêjin. Qurdmancin hene jê re landiq, hinên din dergûş dibêjin.

(Feqrandin)

Nihêrtin, meyizandin. Fedqire binihêre.

(Ejnû)

Çoq, qab. Qurdmancin hene weq frensizan jê re (jinû) dibêjin.

(Heyîn . Neyîn)

Heyîn : halê hebûne. Heyîna Xwedê ji mêj ve ye û abadîn e.

Neyîn : halê nebûnê. Heyîn û neyîna wan weq hev in. Ji heyînê qetiye neyînê

(Dilbend . Dîblendî)

Ewê qo bi du an çend zmanan dizane, û pirsên zmaneqî bi pirsên zmanqî din dide zanîn, dilbend e. Dilbendê me her çend bi qurdmancî rind dizane lê frensiziya wî hiniq qêm e.

Dilbendî : qarê dilbendan. Filan qes libendîyê diqe , yanî dilbend e.

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes

5

MEMÊ-ALAN

Afin de procurer au lecteur une idée générale du texte dont il s'agit, nous faisons précéder la traduction d'un sommaire.

PROLOGUE

Les fées

1.— La maison de (Sîngav)

2.— Le bassin des fées

3.— Les colombes tachetées

EPISODE: 1

La Maison de (Memê-Alan)

1.— Les émirs (Mexribî)

2.— Naissance et éducation de (Memê-Alan)

3.— Bozê-Rewan

EPISODE : 2

La rencontre de (Zîn) avec (Mem)

1.— L'enlèvement de (Zîn)

2.— Le reveil des morts

3.— L'appel de (Zîn)

4.— Lordre de (Mem)

5.— L'èchange des bagues

6.— Le retour de (Zîn)

7.— Le deuil de (Zîn)

8.— Le magicien de (Cizîra-Botan)

9.— L'amour de (Mem)

EPISODE: 3

Le départ de (Mem) pour (Cizîr)

1.— Les parents s'informent

2.— L'amour n'a pas de reméde

3.— (Mem) se met en route

4.— Le camarade de voyage de (Mem)

5.— Le chasseur de la gazelle

6.— (Zîn) trompée

7.— Devânt le fleuve de (Cizîr)

8.— Le bassin sanglant et les paroles de (Bozê-Rewan)

9.— Le berger guide

10.— Encore la fille de (Avan)

11.— (Beqo) lui-même

12.— Les misérables de (Cizîr)

13.— Le marché aux chevaux

14.— Les grands commerçants de la ville de (Cizîr)

15.— Les apaches de (Cizîr)

16.— (Mem) au palais des (Celalîyan)

EPISODE : 4

La maison de (Zîna-Zêdan)

1.— La maison des (Azîzan)

2.— Les groupes des Emirs de Botan

3.— (Beqo-Avan)

L'ALPHABET KURDE

5

Il faut signaler une autre particularité au sujet de ce même (i). Dans le sud, on admet que le (i) est parfois prononcé plus fin qu'à l'orainaire. comme c'est le cas par exemple dans les (izafat), qui se sont produits dans le dialecte du sud en raison de la disparition du genre et par conséquent du cas de génitif.

C'est ainsi que dans le sud, au lieu de dire:

Qurê Romo Qeça Romo

on dit:

Quri — Remo Qurî — Remo

Qeçi — Remo Qeçî — Remo

On trouve également ces izafats dans le Nord, dans des manuscrits d'oeuvres littéraires, mais jamais dans la langue parlée ou dans l'epistolographie actuelle.

Les poétes du Nord surtout, à l'effet de suivre plus facilement l' (arouze), rime arabe, ont fait usage de ces izafats comme des xpressions étraugères ; par exemple dans le vers suivant:

« بكزادەيە بك زنـل ميزان »

Avec l'alphabet Kurde, nous écrivons le vers de la façon suivante, conforme à la pure prononciation Kurde:

(Begzade ye yeq ji nesli-miran)

Nous mettons un trait d'union entre les mots (nesli) et (miran) ponr indiquer la forme étrngére de l'expression.

(à suivre)

Djeladet Ąali Bedir-Khan

EPISODE : 5

La révélation du secret de Mem

1.— La fin du deuil de (Zîn)

2.— (Zîn) s'informe de l'arrivée de (Mem)

3.— Le jour de l'an Kurde

4.— Le secret de (Mem)

5.— Le canseil des (Celalîyan)

6.— Le serment du sabre des (Celalîyan)

7.— La décision des (Celalîyan)

8.— Les adieux de (Tacîn) à sa femme

9.— La désirée de (Memê-Alan)

10.—Qui frappe la foudre?

EPISODE: 6

La paix après l'orage

1.— La trahison de (Çeqo)

2.— La querelle des frères

3.— L'intervention de (Mem)

4.— Le droit de propriété à Botan

5.— Mem à (Kesaran)

6.—La conversation de (Mem) avec (Zîn)

7.— Le retour de (Mem) au palais des (Celalîyan)

8.— (Mîr Azîn) que pense-t-il?

EPISODE : 7

La surprise

1.— (Beqo) au travail

2.— Le banquet de (Mîr Azîn)

3.— La mobilisation de Botan

4.— Mem blessé

5. - L'ordre de retour

6.— Le désaccord

7.— (Mîr Azîn) surprend (Mem)

EPISODE : 8

Le salut de Mem

1.— L'arrivé des (Celalîyan)

2.— Le massacre des chevaux

3.— L'incendie du palais

4.— Le fils bien aimé dans les flammes

5.— (Tacîn) a tuer (Sitî)

6.— Les épées qui parleront

7.— Qui est-ce qui était caché sous le menteau de (Mem)

8.— Les colombes tachetées

9.— Le départ des (Celalîyan)

EPISODE : 9

La fin tragique de (Zîn) et de (Mem)

1.— La reconstruction du palais des (Celalîyan)

2.— Le jeu d'échecs

3.— Les oubliettes de (Burca-Beleq)

4.— (Sitî) à la recherche de (Mem)

5.— (Mem) au cachot

6.— La grenade de la fille de (Beqo)

7.— Le songe de (Mem)

8.— La mort de (Mem)

9.— Le deuil de (Mem)

10.— L'envoyé de (Sitî)

11.— (Zîn) est toujours clémente

12— La mort de (Zîn)

13— L'enterrement des jeunes mariés

14.— La dernière machination de (Beqo)

EPILOGUE

Les feuilles de (Memê-Alan)

1.- Le songe de (Mîr-Azîn)

2.- Les mains et l'épine

3.- Les colombes tachetées

PROLOGUE

Le prologue contient trois chansons. La première parle du roi des fées et de ses trois filles, de leur pouvoir extraordinaire et surhumain, de leur palais qu'on ne voit pas mais dont divers indices révélent l'existence; fait allusion à ce que entre les fées et les Kurdes existe une relation et à ce que les Kurdes seraient leurs descendents (1) Cette

[1] Cette allusion doit être inspirée ou due aux légendes concernant l'origine des Kurdes, et qui prétendent qu'un mariage de l'être humain avec les fées donna des enfants qui formèrent la nation Kurde. A ce sujet, des versions arabes du temps de Mohamed disent qu'un homme de force herculéenne qui traversait les montagnes du Kurdistan pour venir chez le prophéte, rencontra une fée qu'il séduisit. Leurs enfants donnèrent le jour aux Kurdes. Qelques historiographes arabes qui ont situé cette légende les uns avant, les autres durant la vie de Mohamed, l'ont fixée dons cette phrase : (الاكراد طائفة من الجن) qui signifie (Les Kurdes sont une peuplade de djin)

chonson nous parle surtout des trois filles du roi dont les actes feront naître la légende.

Ces trois filles du roi des fées s'appellent d'après une version: (Rojbanû) -Madame soleil qui est une flamme du soleil- (Hêvbanû) -Madame la lune qui est une plume pâle de la lune- (Stêrbanû) - Madame l'astre qui est une étincelle des pleiades- .

D'après une autre version: elles s'appellent (Kemerxan) (Şehriban) (Perixan) (2)

* * *

La seconde chanson est consacrée à la description d'un bassin nommé le bassin des fées, qui est entouré de fleurs, des prairies, de cascades, de toute beauté et de fleurs extraordinaires qui fleurissent dans la neige. «Quant le soleil sort de son sommeil, lève la tête de son coussin rougeatre et fait voir son front, des larmes tombent des yeux des fleurs sur la poitrine blanche des marbres. Le bassin est un miroir pour les astres et la lune . La noire nuit se jette dans l'eau, et se lave; elle en sort, elle se repose sur sa terrasse, et brille. Oui, on le peint comme le bassin aux mille couleurs, de ses eaux jaillissent du vin et du narcotique. Il est creusé entre les prés et les fleurs; les poissos rouges, les serpents d'eau y nagent; on dit aussi que l'eau de la vie eternelle y prend source, qui en boira ne mourra plus.»

Dans la troisième chanson qui est intitulée «Les trois colombes» nous voyons les trois sœurs qui viennent sous l'apparence de ces oiseaux prendre un bain dans ce bassin.

Les trois sœurs quittent leurs plumes et descendent dans l'eau.

La plus jeune frappée de la beauté de ses sœurs sort du bassin se vêt de ses plumes et prenant celles des deux autres colombes sous ses ailes va se percher sur un arbre d'où elle continue à les admirer.

Les deux premières après avoir prix leur bain s'apprêtent à sortir mais ne trouvent pas leurs plumes pour se vêtir.

Elles s'aperçoivent que la cadette les a emportées et les lui demandent. La cadette ne veut pas les rendre et répond:

— Si vous saviez comme vous êtes belles, j'aime à admirer votre belle nudité.

Ses sœurs repondent en riant:

— Tu es folle de prétendre que nous sommes belles. Tu te le figures parce que tu es encore jeune et que tu ne connais pas le monde. Le monde compte deux beautés une du sexe mâle et une du sexe feminin. L'homme c'est (Memê-Alan) le prince des Kurdes de (Mexrib) et la belle c'est (Zîn) la sœur du prince de (Cizîra-Botan) L'Emir (Azîn). Voilà les beautés, nous ne sommes rien à côté.

La cadette répond:

— Bien alors, je vous rendrai vos plumes à condition que vous me montreriez (Memê-Alan) et (Zîna-Zêdan).

Elles concentent et lui promettent d'enlever (Zina-Zêdan) avec son lit de (Burca-beleq) (3) de l'amener au palais de (Memê-Alan) et la poser auprès de lui.

La cadette se montra satisfaite et leur reudit leurs plumes. (Elles s'en revêtirent et laissèrent derrière elles le bassin des fées, se mirent devent le vent, le vent devant eux, et avant le bruit du vent elles atteignirent les déserts.) (à suivre)

D. A. Bedir Khan

---

(2) On trouve des variantes qui parlent de cette dynastie de fées sans faire mention de leurs noms .

(3) Veut dire chateau - fort bigarré. Il doit ce nom à la couleur de ses pierres qui sont blanches et noires. (Burca-beleq) est l'ancien chateau fort, résidance d'hiver des princes de Botan. Le chateau jusqu'à la défaite du dernier Emir de Botan (Bedir Khan) (1847) était en bon état et comptait (360) pièces, presque autant que les jours de l'année. Le chateau-fort a une partie de ses fondations dans le lit du Tigre. Aujourd'hui il est en grande portie en ruine; la partie non ruinée sert de palais du gouvernement et de caserne militaire aux Turcs.

Dans la contrée de (Botan) de (Behdînan) on rencontre plusieurs ruines de chateaux féodaux et d'autres constructions de même couleur de pierre. qui paraissent être d'un style correspondant à l'époque de la féodalité kurde.

Textes et Traductions :

BERCEUSE

« La carresse aux enfants » (1)

– 1 –

Dors ! O bonheur de mon coeur et
[de mes yeux ,
Ta mère est tous les jours ta
[gardienne [2]
Pour que tu grandisse vite mon
[Bedir-khan
Dors mon amour dors [3] lo ! lo ! [4]

– 2 –

Ne veille pas maintenant, ce n'est pas bon
Sache que le bercau t'est un trésor ,
Ne reste pas sans sommeil le résultat
[est peinible ,
Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

– 3 –

Tu as un bel air , comme les pigeons
[et les agneaux
Même les anges ont de l'admiration
[pour tes regards ,
Ta généologie est propre, ta mère soit
[ton sacrifice ,
Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

– 4 –

La sphère en rotation est pleine
[de haine pour nous .
Notre destinée est noir , notre
[foie [cœur] est blessé
Il ne nous reste comme azile que le
[coin de la maison ,
Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

– 5 –

Ni de bien , ni de bien - ètre , ni
[de repos (l'aise)
La calamité nous les a pillé ,
Le malheur d'exil est dûr ,
Dors ! mon amour dors ! lo ! lo ,

– 6 –

La roue de la sphère est comme le vent ,
Si ça ne marche pas maintenent .
[Dieu est clément,
Viendra le jour du bonheur , Dieu
[est généreux .
Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

– 7 –

Ne dis pas trop , quel état est-ce !
Ne sois pas impatient, ne te lamente
[pas comme ça ,
Le secours et la miséricorde du Dieu
[nous sont des compagnons
Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

*
* *

Cette berceuse a été écrite tel qu'on voit, dans le troisème vers de la première strophe pour un Bedir-Khan qui n'est pas le Bedir-Khan, connu comme dernier Emir de Botan, mais un de ses petit fils, qui portait son nom, et qui est mort comme lui en exil.

Cette beceuse a été composée par Emin Aali , fils de l'Emir et père du petit Bedir-Khan .

Sous le reigne du Sultan Abdul-Hamide la famille Bedir-Khan résidait à Constantinople. En (1906) ils furent tous à cause d'une vendetta, exilé dans les diffirentes parties de l Empire Ottoman.

Emin Aali Bedir-Khan a eu dans la première étape de son éxil, à Sparte, un enfant qu'il appela au nom de son père.

De même que tous les petits fils de l'Emir qui ont porté le nom de famille comme petit nom,sont morts en bas âge, ce petit Bedir-Khan aussi est mort aprés dix huit mois de sa naissance à Saint Jeand'Acre, la seconde étape de l'éxil de Emin Aali Bedir-khan.

La dûreté de cet exile qui se prolonges pendant trois ans. mais plus éxactement le long exil qui éloigna la famille depuis (1847) de sa patrie aprés la défaite de l'Emir et qui dure encore pour ses petits fils, jusqu'à nos jours, lui inspira l'amertume et la triste philosophie des quatres denières strophes .

Hereqol Azîzan

(1) Nos lecteurs lirons le texte Kurde sous le titre «Delaliya Zarowan» .

(2) Ta mère veille continuellement sur toi.

(3) Le mots «qezeb» qui veut dire foie est traduit par amour.

(4) Lo ! vocatif masculin dont le féminin est «lê» qui correspond au vocatif grec «oméga»

شین وبهسنا زینی

گگفره‌یه أف شینازینی ، زینا زیدان گریه دار
بی هڤالن گل وبلبل ، بی هڤـاله لاله زار
رهنیا أورخ و دیر گل ، رهنیـا برجا بلك
رهنیـا أردی جزیري ، رهنیـا قصرا فلك
رهنیـا أفسر و تاج و رهنیـا رختـا نڤین
رهنیـا جاری خـلام و رهنیـا آدار و شـین
رهنیـا تاجین ، چکو و رهنیا میری أزین
رهنیـا پـاریسی زینی ، رهنیـا ژار وحزین
رهنیا خیزان و سیوی رهنیا أزمـان وچنگ
رهنیا پولاد ورستم ، رهنیا چاڤان و رنگ
رهنیا أردی ولات و رهنیـا آر و بهشت
رهنیا آڤ وچمان و رهنیـا دار وبهشت
رهنیا زمردی خسرو ، رهنیا بستامی کەی
رهنیا نی و بـلور و رهنیا پـا خنـدی می
رهنیا سیدا حواری ، رهنیـا فردوس وبخت
رهنیا هیلینا ژاران ، رهنیا أکوان و تخت
رهنیا نرمی ، دلالی ، رهنیا ریل وچیان
رهنیا شیرو پلنگ و رهنیا میرگ وگیان
رهنیا هیڤین وپیتان ، رهنیا أفراسیاب
بنده‌لی زینه فرشته ، بنده یه تهماسیـاب
رهنیا صورو سپی ورهنیا زرو هشین
رهنیا پیر و جوان و رهنیا هاوار و شین
مرهما هبستر و ژاری ، مرهما چاخـا خراپ
مرهما آه و برین و مرهما کالان وباب
زینا زیدان ، زینا ازمان زینا نیرنگ و دلال

رو نظاره زن وخوشه وبسناهمیان میر
جلادت عالی بدرخان

میری مه زن ! کوڤارا هاوارـے پرده‌نگـ و بنچینه‌ی علم وزانینی و پایه ی تندوقـایمی صنعت وفن ، پلله‌ی‌نه رده واناچونه‌بەره وژوروسه‌ر که ڤتنا عه زمانا ملتی کوردی به سته زمان ومایه بی فره بونا گوته ولاوژ بری ب، را ریی لبی هوندا بوانی کرمانجوچرایاخوینده‌ڤارانی پرهوش بەهه زاردل خوشی و کیف واسترانینی مه له هورگا (مجلس) اسماعیل بگ داخوند .
گه لیك برا وخویش هاوالانی دل سوژسـیے رونیشتبون . مه که به کەنین و کیف ڤه‌خوند . وبوئەڤـ پیروزي وگه یشتنا هاوار هورگه خومه دایه رازاندن بەیادی‌روحی پاکي براجوان وه ساغي وسلامتی هی پاش یەچي ماوان و به شرفی مەزن وخاوه رهمتی‌مه زنتان‌مه ده‌ست کر به کیف وشادی وعود وکمانچه وغرامافون نزیك سی سعات مه هوگري خوي به رنه دا .
کوڤارا زار کرمانجي کوتاکو نوهـا مه راگرتبوژوان‌روژاندا دی‌ده رکەویت مەنسخه‌ی وان تقدیم ده که ین ایتر خدی هاوالاوه بیت .ایرم .

سید عزنی

زینا خورتان وفرشته ، زینا چاڤـ و باڤـ و کال
دلکتی یه زینا زیدان ، دلکتی خورتان و پیر
سردلان ڤفین وشاهه ، أفسره سرشاه ومیر .

صاحب الامتیاز والمدیر المسئول

الامیر جلادت عالي بدر خان

لوريا بدرخان

— ژحاجو آغاره —

هروكی خوەندە ڤانين‌مە دستونا خوەدە بخوينن ايرو أم لوربيكی بلاڤ دكن: « دلالیا زارووان»

أونده هر كس باور بكت كو أڤ لوربياها دلالیا بدرخانی مزنه ، لوريا باپير ێمنه · لی نه ولی يه · ب ڤی لوربی نه باپير ێمن بدرخان ، لی نڤی ێی وی ، برایێ من بدرخان دنڤیناند و دلوراندن ·

أڤ لوربياها كوب خوە ، ب زمان ومانا خوە ڤه هێژايه ، ژ بونا من ژ هلكه دن بیر كه مزن وزلوله ·پی باپير ، باڤ ،دی وبرایێ من تین بیرامن ·

ژ بر كوبدرخان ناڤلیكری‌يه؛ تیدە ناڤێ باپيری من هه‌يه · أو بدرخانی كو ب خرتی و مزناهیيا خوە ڤه ناڤی خوه ، ل شونا ناڤی مالباتكی خسبته ·(١)

أو بدرخانی كو ژ بونا بكیتیا كردستانی خبتیه ، ژ بونا سرخوە بونا كردستانی كتیه شر وڤر ینان و هرتشتی خوه دی ڤی ری يه ده فداكريه وژ بونا وی ژی مريه ·

أڤ لوری باڤی منژبرايێ من ره گوتیه ·أو باڤی كوژ من ره نه تنی خوینا خوە آپاك دا — أوخوینا كردی كوب هزار سالان ڤه د زوازانین بوتان ده ب باپين باكری هونك دبوود جزیری ده د ناڤ گرمیالات وزنارین برجابلك ده د كلها،وهر گاڤ دمیدانین شر ورومتی ده ژ سینگین داهاتیین مالباتا آزیزان دهات ریتن — لی أز ب دل وهشی كردانێ ب خوەدی كرم ول وی ری ێی خستم كو أو ب خوە و باڤی وی تیده مربون ·

أڤ لوری دیامن ،دستراند وپی برایێ من دنڤیناند·

أو دیا كو گاڤا ازهژده ،نوزده سالی بوم ومن دل كر از بكڤم مكتباحربیی ژمن ره گوتبو :

— ما ژتره نه ناموسه ؟ ت' چاوان بكڤی مكتبا حربیی و ببی ضابطی تركو · أو تركو كو ولاتی ته ژ دستی ته ستاندنه ، ملتی ته خستنه خلامی یی، باپیری ته دیل و مالباتانه پریشان كرنه وهون آڤیتنه ز بڤاری یێ ·

أڤ لوریاها ژ برایێ من ێ كچك بدرخان ره دهات گوتن · أو برایێ كو خدی د منفایێ ده دا و د منفایێ ده ستاندبو · أو برایێ كچك ودلال كو دنا ڤ سی چار ساعتان ، د سر أژنوين باڤی من ، د كلها عكایێ‌ده مر ·

ژ ڤان پیڤ،د ڤی لوری ێی‌دە بیرا خوەها منژي هيه · خوەها من پشتی‌مرنا برایێ‌مه ، د شیناوي‌ده، ب دنگی خوه ێ زبز ژ مره أو دنهوراند وپی أم دگرییاندن ·

جاركی ، من اڤ لوري ژ حاجو آغار ،خوند وگوتبو كو حچی زاروو ين مالامه بدرخان ناڤ لی دكن ژ د'سی سالان بیتر ناژين و دمرن ·

آغا هنك فكری ول من ڤگراند:

— ژ بر كو رحمتی ناڤي خوه نادی ت' كسی · ژ لورامن ژي أڤ بنداها — كوهالانكه عشیروا ري يه — پیشكشی آغایێ خوه كر ·

جلادت عالی بدرخان

---

(١) هروكی ناسه ناڤی مالباتا میر كین بوتان آزیزانه ·

ولاتي كردان

کابرا مروانه مالو خانــه بی ویرانی مین
تی بگه زانینی فن و کیرده وه و عرفانی من
روله بی کوردم سلاحشورم له میدانی شرا
عالم ایرانی چلون بو روسته می میــدانی من
گو بروی گه شتو گوزاری باغو باغا تم بکه ی
هرده لی ی (الله اکبر) چند خوشه سیرانی من
آوی برماوه ی منه نیوه ی جهان تیر آو أکا
بو عراق و الجزیره روحــه ئــه م آوانی من
مزرعه کیلگه ی وولاتم بونه انباری جهــان
رزقی ایران و عرب تأمین أکا خرمانی من

* * *

بوبلندی خوی به قربانی ژیبانی گلی أکا
گیانو مالی هیچه لا سر کیرده و گورانی من
روبدا بو دینو ملت زرّه یی کورتی و به دی
گیان أدن ناگن تحمل عالم وشیخانی من
أو کسه بد بینه اسپاتی جهل بو خوی أکا
وا أکا انکاری زور ود بد به و دو رانی من
لا به ره ی تاریخی عالم شاهده بو دوری من
دیاره هیشتا تاقی کسرای دولتی ساسانی من
ادعــایی علمی موسیقــا أمین اسپات أکا
راستوسی گاوو بیات ولاوك و حیران می من
پیاوی وك سلطان صلاح الدین ایوبم بوه
فخره بو اسلامی عالم کیرده وه ی سولطانی من
انقلابی چونی پیك هینــا له اسلامو عرب
میر (ابومسلم) بوسه ر کیرده ی گه لی شیرانی من
نادری افشاری عبــد الــکریم خانی زنی
دو نی دنگی داله عــالم سطوتی شاهــانی من
گوفتگو با انتهای بی خاتمه ش بی به م قیسه
نسبتی آری بــه سه بو عنعنــه وعنوانی من

عبد الخالق اثیری کرکوکی

یه کی له أدیبانی مصری گه وره (عباس محمودی عقاد) گوتویه تی :

« ژیبان چی یه و أدبیات چی یه ! ! . . دو شتین له یه ك شیت دروست کروان و به یه ك ده زو چیزاون و له یه ك کارخانه ده رچون . له مه و پیش خه لك پی ی نه ده ویست که بویان ایسپات بکه ن که أدبیات به بی ژیان پیك نایت ، به لام ایستا که زور پی ویستیا نه که بویان ایسپات بکریت که ژیبان به بی أدبیات نایت . له گه ل ئه وه شدا فرقیك نیه له بینی ئه م دو حقیقته . مه به ست هروه کو هر ژیبانی أدبیاتیکی هه یه ، همو أدبیاتیکیش ژیبانیکی هه یه ، وهردو کیان به یه ك چیشت ده پیوریت و به رزی ونیزمی ده زانریت .

أی وه خوا هیچ ژیان به بی میل وجاذبه ده بیت !
وهیچ میلو جاذبه یك به بی بیژین و گوتن پیك دیت !
وهیچ قیسه راستوجوانو قنجو ژیکه له ده بیته یه ك له گه ل قیسه یه کی ناشرین و شیواوو آلوزاو !

جوابی ئه م سوءالانه همو ئه مه یه که ژیبان به بی أدبیاتیك ریك ناکه ویت که لی ی بوه شیته وه . وبه برزی و نیزمی أدبیات هروه کو ژیبان به عینی شیت ده پیوریت . . (تواو نه بوه)

هقندی سوری

لوری

دلالیا زارووان

۱

بنقه خوشبیا دل ود چاڤان
دادی ژتره هر رو نگهبان
داز و ت مزن بی بدر خان
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

۲

هشیار مبه نهو نه قنجه
مهدك ژتره بزانه گنجه
بی خو مبه پاشبیاوی رنجه
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

۳

خوش حالی وکی کفوك وبرخان
فکر اندناته ملك ژی حیران
پا که نسباته دادی قربان
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

٤

دورا فلکی لِ سرمه کینه
بختی مه رشه کذب برینه
مسکن ژمره نهو نقینه
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

٥

نه مال و نه صاغی ونه راحت
تالان کرنه حمی ژی محنت
دشواره گلك بلایی غربت
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

٦

چرخا فلکی و کی نسیمه
هو نابه خدی گلك رحیمه
روژا خوشی بی دبت کریه
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

۷

هو قاس ت مبیژه أف چه حاله
بی صبر مبه ولی منااله
عون و کرماخوده دی هڤاله
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

امین عالی بدرخان

أدبیات ئەو شتانەیە که له دیلی انسان گیرد ده بیتەوەو دیتو ده چیت و دەری ده کاتە دەرەوە و دەیلیت بەزیمانیکی شیرین وجوان ·

انجا ادبیات بیژین و گوتنی همو شتیك نیه ، بشکو عبارته له گوتنو بیژبنی شتیك که بەستراوه بە (ژیان)ه وه ، و که پیویستی ژیانه ·

یونانی کون ، روسي ، فرانسزی ، المانی ··ه·پ · زور ده کات · انجا بو ئەوه که ئەم حقیقته چاك تی بگەین با هەندیك باسی أدبیات و چه شنانی بکه ین ·

أدبیات پیك هینانو گوتنی میشك و فکری انسانه به چەشنیکی جوانو خوشوصاف که تأثیر بیکات له سەر انسان ، آیا انسان غه مگین و دیل ته نك ده کات ، یان فرحناك و دیل خوشو کیفدار ده کات ·

سال ١ — هاوار — هژمار ٥
چارشەمب — بەیەی — ٢٠ تیرمە ١٩٣٢
کوڤارا کردی

ادبیاتی کوردی

لیرانەدا دەمانەویت بە کورتی باسي أدبیاتیك بکەین کە علاقە ییکی زوری هەیە لە گەل ادبیاتی دنیا ، وبەتایبەتی أدبیاتی آری ، نەخشیك لە هە ندی ادبیاتی روژآوا دە کات و هەندیك لی ی جودا دەبیت ئەویش (أدبیاتی کوردي) یە ٠

هر و کو تاریخی کوردان بە نە زانراوی ما وەتە وە و هیشتا بە تەواوەتی لەلای تاریخ زانە کان نەزانراوە ، ادبیاتی کوردیش بەو چەشنە معلوم نیە و معلوم نەبوە ٠ هر وە کو ایمە بە تە واوەتی ئەو شتانە نازانین کە تأثیري کیر دوە تە سەر کوردان وتاریخی کوردان ، هروەها ئەوشتانە نازانین کە تأثیري کیردونە سەر أدبیاتی کوردی ، انجا ئەو شتا نە آیاسیاسی بی کوملی (جڤاکی) بی ، یان دینی ٠ ٠ ٠

هەمیسان چونکە قومی کورد توشی لافاوی گەلان و قومان بوە وقومانی جودا جودا همو اخلاقی ، ادبی ، کوملی تأثیریان کیردوەتە سەریان ، زیمانیشیان تأثیری لیان کیردوە ٠

أو ملتە بیگانانە کە هاتو نەتە کوردستان وئەم وولانەیان داگیر کیردوە ، کەمو زور تأثیریانلیان کیردوە وشتیکیان بەجیهیشتوە ، و ئەو بە شی کوردەی کە کەو توەتە بەر ئەم لافاوانە لەژیر تأثیری دین و زیمان و تایبات و احوالی کومەلی ئەوانە ماوەتەوە ٠ وچونکە ملتی کورد نەزانبوە ومدنیتیئە و ملەتانەزوربوە- دەستیان کردوەتە وەرگیردنی مدنیتلییان ٠ انجا لە گەل مدنیت ، شتی دیکەشیان ، وەردە گیرد - وە کو : زمان ، أدبیات ، هابست ، احوالی کومەلی هـ ٠ پ ٠

لەبەر ئەو شتانە کە لە سە رەوە گوتمان کوردە کان هەتا کو ایستا کە لە زیمانیخویان زیاتیرلە زیمانانی بیگانەتیدە کوشین ٠هر بە بونەی ئەوەوە کورد کان بو أدبیاتی کوردی تینە کوشیونە ٠وأدبیاتی کوردی ـئەوەی کەهەیە ـ هروا بە نەزانراوی ماوەتەوە ٠

همو خویندە وارانی (هاوار)ی خوشەویست دەزانین کە گەلی کورد گەلیکیآریەیەنی هندی أوروپی یە ٠ لەبەر ئەوە زیمانی کوردی وأدبیاتی کوردیش وە کو زیمانان و أدبیاتانی دیکە ی آریە - و أدبیاتی کوردی لە أدبیاتی فارسی ، هندی ،

كتيبخانا هـاوارى

هژمار ١

ريزانا الفالي يا كردى

	غروش سورى
بِ چرمى خملاندى	١٢،٥٠
بِ چرمى عادتى	١٠

ژ بونا درڤه دڤيت حقى پوستى بِ سر بيت خستن

اشتراكات مجموعة هـاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق — حارة الأكراد

سال ١ — چارشنب

هژمار ٥ — ٢٠ تیرمه ١٩٣٢

هاوار

کوڤارا کردی

تیـدە خستیبین کوڤاری

ادبیاتی کردی	هڤندی صوری
لوری‌یا بدرخان	ج ٠ ع ٠ بدرخان
پیروزیا هاواری	سید حزنی
بسرکا زیرین	قدری جان
دلدزیا گلکی	دکتور ك ٠ ع ٠ بدرخان
الفابیا کردی	ج ٠ ع ٠ بدرخان
ولاتی کردان	عبد الخالق کرکوکی
دلالیازاروان	ا ٠ ع ٠ بدرخان
شین و پسنا زینی	دکتور ك ٠ ع ٠ بدرخان
پسنا دیرکی	جگرخوینی کردی
آلی کردان	هرکول آزیزان

روونگاریا شاگرتین کردین عراق

١٣٥١ ه — مطبعة الترقي بدمشق — ١٩٣٢ م

SAL 1

DUŞEMB

HAWAR

HEJMAR 6

8 Tebax 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têdeæistîyên Qovarê

Birê Frensizî

çapxana tereki

ŞAM—1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq
Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq
Şeşmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Şam : Taxa Qurdan

SAL 1 — HEJMAR 6

DUŞEMB — 8 Tebax 1932

HAWAR

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Zozanê Tocî Çawan Bû? Irû Çawan e?

Yeq ji zozanên meşhûr Qurdistanê (tocî) ye. Tekriba bi sê hezar metrowan ji rûyê behrê bilindtir e.

Di mabeyna Erdiş û Diyadînê da zozaneqî bi av û qanî bi gul û giya ye.

Çikeder rindiyên tebîî hene xwedê jê dırîx ne qiriye. Beriya şerê mezin da çawan bû? irû çawan e?

Pêşiya şerê mezin da Tocî cihê geşt û seyrana qeç û xortên di Heyderan, Ademan, celalîyan bû.

Cihê rindan, bedewan û delalan bû. Li her aliqî qon û xêwet li milî hev drêj dibûn. Qerîyên mihê sor û çavreş li nav gul û giyan da winda dibûn.

Li mileqî şehîna hespan, li mileqî qalîna mihan ji qomên suwaran ji refê bêrîvanan û çiyayên delal jindar dibûn. Adeta her aliqî da weq coybarên avê qen û şahî diheriqîn.

Irû çawan e? Eywah... ew çiyayên delal û dilrûba, ew zozanên cenetısa irû cihê hirç û guran e. Cihê qêrgû û rovîyan e.

Ne hesp e, ne suwar, ne pez e, ne şivan, ne bêrî ye, ne bêrivan.

Gelo çi li wan kewimî û çi bi wan hat?

Bar qirin bi ciqî ve çûn yan şereqî mezin li wan kewimî û hemî telef bûn.

Belê di pêşya şerê mezin da tirqo ji bo veqirina rêya Tûranê dixebitin. Dixwestin tirqên Enadolê digel tirqên Tûranê mitesil bibin. Di mabeyna wan da tu hail meminîn. Ew jî bi mehwqirina qurdan û istila qirina Azerbeycanê dihat wicûdê. Feket tetbîkitê fiqri melûnane ji wan re mimqin ne bû.

Wextê qo şerê mezin destpêqir û xwe ra firset xenimet zanîn dest bi quştina file û tehcira qurdan qirin.

File li pêş çavên wan quştin, piştî wî dest bi derêxistina wan qirin. Ewî lî Tocî, Sbîneq, Şerevdînê li ser avên sar, li ser qevîyên berfê, li nav gul û giyan da, bi şir û şeqir mezin bûyî, tirqan mal û menalên wan ji destên wan girtin, tazi û birçî ji welatên wan derêxistin, hindeq sandine gerına Mosilê, bireq li Çikûr-Owa Edenê, kismeq li şorezara konyeyê rast qirin. Ev kewmê nezanê wajûnbext hêja desîsa tirqan xeberdar ne dibûn. Hiqûmeta tirqan di cihê miawenet da wesaiti imhaya wan tedariq diqir. Ew jî weq berxên nav cingalê gurî da bi tewreqî masûmane minteziri eceli mewûdê xwe dibûn.

Yên qo nehatin tehcîr qirin li cihê xwe mayî, ji nezanîya xwe hêj dostê tirqan bûn, ji bo mizeferiyta wan xwîna xwe dirêhtin.

Mihacirên qurd tazî, birçî sefîl û belengaz hêdû hêdû mirin, heta ji sedî deh xelas ne bûn.

Ewên qo xelas bûn ji pirên wan niqariyan xwe bigehînin welatê xwe, dîsa ava biqin. Ewên qo çûyî ji irû tirq xwîna wan direjin li cihê çiyan û zozanan wan davêjin hebs û zindanan.

Dê bigrî çiyao bigrî! zozano bigrî! qanîyê bigrî, bê xweyîo, rebeno Nemiro bigrî.

Nemirê Miqsî

Berdêlq (1)

- Ji Lorîya Bedir-Xan re -

—1—

Rabe mèze qe, hebeq li doran
Te xew dirêj qir, em pir li ber man
Êdin mezin î, lolo lawecan
Rabe Bedir-Xan, dê rabe lolo!!

—2—

Hişyar be êdî, niho pir kenc e;
Axa Qurdistanê, ji te re genc e;
Paşîya xewê, bi zane renc e,
Rabe Bedir-Xan! dè rabe lo lo!!

—3—

Gurê devbixwîn qete nav berxan
Ma nizanî berx? berx zarê' Qurdan
Bûne armanca rimanèn roman
Rabe Bedir-Xan, dè rabe lo lo!!

—4—

Dewra feleqê, eger qo qîn e,
Razan ji me re, ket bi qêr nîne
Mesqen ne nivîn, dar û devî ne,
Rabe Bedir-Xan, dè rabe lo lo!!

—5—

Irû ye namûs, irû ye xeyret
Der û poxanan, em bûne ibret
Êdin bes nîne, divè hemiyet
Rabe Bedir-Xan! dè rabe lo lo!

—6—

Çerxa feleqê, eger nesîm e
Pèşî qo herçend, qoziq qemîn e
Çavè xwe veqe, xwedê qerîm e
Rabe Bedir-Xan, dè rabe lo lo!!

—7—

Çiman nabèjî, gelo çi hal e,
Sebra me ne ma, binal biqale
Rabe ji me re, meydan qemal e,
Rabe Bedir-Xan, dê rabe lo lo!!

Kedrîcan

(1) Lorîya Bedir-Xan, di bin sernameya delalîya zarowan û di hêjmara pênca, rûpela dudowê hawarê de belav bûye.

Ji min bawer bibe

Robar hêdî hêdî diherîqe, pêlên wî sar û xweş in. Ava wî bi qef e, û weq zîv gewr e.

Meşa wî li destê, weq rêveçûna destgirtîyan û bûqan bialûs e, beza wî di nav çîyan û gelîyan de, weq reprepa hespên serhişq e.

Lè gava ez jè re dibêjim qo ez hej wî diqim bila ji min bawer mebe!

***

Rêl qesq e, siha wê honiq û çaq e. Li ser çikilên daran, çûqan, dişekin. Pelên wan ter in.

Lè gava ez jè re dibêjim, qo ez hej wè diqim bila ji min bawer mebe!!!

* * *

Azman heşîn û avîje ye. Stèr weq gewher û mirarîyan dibirikin. Heyv bi ruhnahîya xwe distire.

Lè gava ez jère dibèjim, qo ez hej wè diqim, bila ji min bawer mebe.

***

Buhar bibihn û rengîn e, bi stran û qêf e. Şiranîya wê xweş, xweşîya wê şîrîn e. Tebîet ji xewê radibe û diqene. Her qunc bi qulîlq û mêrg, bi av û dar in.

Lè gava ez jê re dibèjim qo ez hej wê diqim bila ji min bawer mebe.

***

Can şîrîn e, jiyîn spehî ye. Ez hêj ciwan im. Min hêj bîst û pènc buhar ne dîtin. Geleqî hej jiyîn û hêvînê diqim.

Lê gava ez ji wan re dibêjim qo ez hej wan diqim, bila ji min bawer mebin.

***

Dê û bav, ap û xwal, pismam û dotmam çikas delal in.

Bi wan re runiştin û di ber tifiqê de axaftin çikas delal û xweş e. Li ser çîyan û Zozanan bi wan re gerîn û bezîn

Jinenigarî :

Melayê Cizerî

Mela yeq ji şair û zanayên mezin û navdar yê qurdistanê ye.

Navê wî Ehmed Nişanî bû. Lê bi navê Melayê Cizerî naş û dengîn e.

Mela di Cizîrê de xwedê daye. Xwendina wî a pêşin jî, di Cizîrê de bûye. Piştre ji bona xwendinê çû bû Irak, Sûriye, Misr û Ecemistanê.

Berdevqê mîrê Cizîrê bû. Lê careqê jê emirî û çû bû Diyarbeqrê.

Mideqe xweş li wê maye, bireq ji şihrên xwe li Diyarbeqrê nivîsandiye. Lê paşê dîsan vegeriya û hati bû Cizîrê. Salên xwe di welatê xwedêdana xwe de kedandine.

Bejna melê ne qurt ne drêj, lê navîn bû. Rûwê wî girovêr, sipî û sor bû.

Çav û birihên wî reş bûn. Riha wî siviq bû. Guliyên wî hebûn dihatin heta ber gûhê wî. Por, rih û guliyên wî hergav şehqirî bûn. Eniya wî fireh, stowê wî drêj bû.

Rêveçûna wî bi lez bû.

Qefiyeq davêt ser serê xwe, yeqe din ji li ser dipêçand. Xeftaneq li ber bû.

Pêlaveqe sor têxiste pêyên xwe.

Eba werdigirt. Hergav biqen bû.

Bi dora xwe re xweş diqir, dilê xelqî ji xwe ne dihişt.

Mela di Cizîrê de çûye rehmetê. Di taxa Torê di Medresa-sor de veşartî ye.

Tirba melê ziyaretgah e, xelq geleq kedrê wî dizanin.

Fekehên Qurdistanê dîwana wî bi destên xwe re digerînîn. Hin beytên wê ji ber diqin û kesîdeyên wê di civatan de dixwînîn.

Tirba melê kenc hati bû ava qirin. Lê vê paşîyê tirba wî xirab qirine. Esqerên tirq qêlên wê şqênandin qevirên dora wê birin û ji xwe re qurên tifiqan çêqirin.

Dîwana melê li Berlîn û li Stenbolê hatiye çap qirin. Bi destên xelqî re geleq nisxeyên destnivîs hene.

Mela ji zmanê xwe pêve bi farisî, erebî û bi tirqî jî dizanî bû.

Ber destên wî geleq fekeh bi xwedî bûne. Şairê navdar Fekehê-teyran jî, ji fekehên melê bû.

Hereqol Azîzan

HAWAR E

Hawar e qurê min hawar e,
Tu xwe meqe.
Gereq e qo sindûf û merbend,
Te zemt meqe.
Guliyên qeçên qurdan
Di destên roman da,
Hawar diqe
Tu xwe meqe lawê min ha were,
Tu xwe meqe.

Bozan Şahîn

---

geleqî çaq e, pê dilê mirov vedibe.

Lê gava ez ji wan re dibêjim qo ez hej wan diqim bila ji min bawer mebin.

***

Heval heval e, lê bra delal e. Çikas ez hej brayê xwe diqim.

Lê gava ez je re dibêjim qo ez hej wî diqim bila ji min bawer mebe.

* * *

Ez dilqetî me. Delala min spehî ye, weq berfê gewr e, weq agira germ e, û weq gulan sor e.

Dilê min di çavên wê de dil e.

Lê gava ez jê re dibêjim qo ez hej wê diqim, bila ji min bawer mebe.

* * *

Lê welatê min, welatê dê û bavê min, welatê qal û qaliqên min, welatê min ê şirîn, gava ez ji te re dibêjim qo ez hej te diqim ji min bawer bibe.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

QURDEWARÎ

Qurde ta qey bî xaber bî, nustinet bèarî ye
Wasitey dwa qewtinet imroqe her bi qarî ye.

Seyrî em kewmane qe çûn bûn û îsta bûn be çî
Heyf e bo tu wa esîrî boy te ebd û carî ye.

Itifakî ger neqey lem cehle xot rizqar nedey
Paşe rojet kelbe be xwe îş û nûşet zarî ye.

Nîwero ye helse ètir bergi sistî daqene
Zulmeti şêw wa be ser çû we'deyi wişyarî ye.

Rèynezanî herbidew rêqey mearif bigre ber
Neştimanet zor qe sasew jinî her xembarî ye.

Bèqesa ket'î umîdi ser bexweyî ked neqey
Qurdewarî zendewew mihtaci litîi barî ye.

Faikê Bêqes

Dîq û Rovî

Di gundeqî xerab de, dîqeq hilqişiya bû ser dîwarê xanîqî û banq dida.

Rovîyeq daborî, xwe da ber dîwêr û deng li dîqî qir û got:

— Qeqo, dîqo çi diqî bir ?

Dîq lê vegerand û got :

— Rovîyo ma tu nabînî gundê me xerab bûye. Ez jî bang didim, dixwazim çend gundî û cotqaran bidim hev û gundê xwe ji nû ve ava biqim.

— Heqe welê ye, ma tu nizanî qo ez jî cotqareqî qêrhatî me , dê were ciheqî nîşanî min biqe, ji xwe re qoxeqê ava biqim û dest bi xebatê biqim.

Dîq kaîl bû, qet pêşîyê, rovî da pey , qo herin niq qefxwêyê gund ji rovî re erdeqî bibijêrin.

Dîq danehati bû, di ser dîwaran re derbas dibû, diçû.

Gava gehiştin qavileqê, dîq xwe dahilanî deng li qefxwê qir.

Qefxwê rabû, rovî dît.

Qefxwêyê te tajiyeqî fêris bû. Rovî baz da, tajî qet pey, da heta quna wî.

Sibetir rovî dîsan daborî. Dîq ew nas ne qir. Çîroqa ava qirina gund jê re got.

Rovî qenî û lê vegerand:

— Bextreşo dîqo. hetanî qotu qizirê vî gundî yî û tajî jî qefxwêyê wî ye.ev gund tucar ava nabe .

Çîroqbêj

Mar û Miror

Miroveq bi rê ve diçû. Rastî mareqî hat. Mar qeti bû bin qevireqî mezin. Ne diqarî bû derqeve, ne jî bilive. Dilê mirov pêve ma . Xwe da ber qevirî, qevir raqir û ew xelas qir .

Mar xwe daweşand, ser ziqê xwe rabû û drêjî wî qir. Bi wî vedaya. Mirovî got:

— Maro, heyran , ma çawan dibe , min tu ji mirinê xelas qirî, tu dixwazî min biqujî

Marî got:

— Ma ji mêj ve em ne dijminên hev in, ezê bı te vedim .

Mirov qir ne qir, mar jê nedigeriya. Paşî, gote wî :

— Ket mebit em herin ji ekilmendeqî bipirsin.

Mar Kail bû. û dan rê . Gaveqê çûn rastî rovîqî hatin. Mesela xwe jê re gotin . Rovî li mirovî fedqirî û qenî . Piştre gote wan :

— Divêt ez cih bibînim qo biqarim kerara xwe bidim. Şûn da vegeriyan û hatin ber qevirî.

Rovî ji mirov re got:

— Tu qevirî raqe.

Ewî ew raqir. Rovî ji marî re got:

— Tu jî biqeve bin.

Mar qete bin û mirov qevir berdaser.

Bîsteqê man, rovî deng ne diqir. Marî got:

— Rovîyo qanî kerara te , ez di bin qevirî de pelixîm .

Mirov dil diqir qo here. Rovî xwe li buwara wî girt û got :

—Careqe din, vî qevirî ji cihê wî rameqe.

Çîroqbêj

Hêva Çardeşevî

Hênîşqa min li ser balgè, serê min, di nav qefa destè min î paldayî, lingê min î rastê bi erdêve nîranî; destè min î çepê li ser çonga lingê min î çepê bû... Jû pêve min xwe winda qir hişê min ji serê min çû, qetim bajarê xewn û xeyalan.

***

Gava qo min, lijêrê xwe, li deryayê mèze qir, agireqî bi gûr, pêtên wê hiltên û datên, çavên min jiber ruhnîya wê vene di bûn; tîrêjan davîtin ronîqa çavên min...

Di nav deryayê de agir: agireqî wisan bi silorî... ma tu car tê bira tu qesî? Min serê xwe ji deryayê bilind qir û li jor mèze qir, Hêveq çardeşevî.. bi min re qenîya û bi xapandina min re mizmizî ... û got:

— Lo lawiqê delal; ma ne ma tu ji vê bêhişîyê hişyar bibî? Ev, kedereq e ez li bende te me...

Tu dikefilî, min germî date, bi germa min tu ji xirîna mirinê xelas bûyî. Dê rabe ji çêyîya min re berdêlvan bibe!

Lê tiştеq heye divê qo ez jî veneşerim, min çêyê bite qir ne ji bona te, belqî ji bona xwe...

Belê, Min tu dît nedit, bêhemdî xwe varkilîm.bejn û bala te,ez bêhiş qirim. Ma çiman nabêjim? a bê hiş ezim!.. Lawiqê min ez hêvîna te me!!

***

Herê, tê bîra min limin sarbû, diricilîm, dilerizîm...

Ew serma ne ji keşa erdê, ne ji pûqa berfê, ne jî ji borîna ba û baranê bû. ew serma, ji bêqesîyê, û ji rebenîyê bû...

Xwîna min hişq bûbû, hêvê ter qir û bi serda dibêjî ez, hêvîna te me.

Gelo ez çiyê wê bibim? Devê min nagere û hêv li bende cubaba min e. Lo, xwedê, ez çi vegerînim? qo hêva xwe dilxweş biqim.

Damarê livînê qete zimanê min, min dilqir, dest bi galgalan biqim, Lê çi bibînim: min dît, ji koziya baqur û roava ewreqî reş, bi mij û xumam bi lez û bez gihîşte ser hêva min. Gotina min dikiriqa min de ma. Hêv, reş di xenikî..

(Ji xewê vecinikîm)

Ji Zîn û Mem

Welatê Qurdan

Dicle û Ferat û ava Xabûr
Dengîn .. di ser dinê de meşhûr

Firdews e diyarê ap û xwalan
Ava wê nivîna hav û qalan

Ser Bozêrewan û zînê xweşreng
Mem lez dibezi ser ewr û ser meng

Bajar û gund û kesr û burcan
Gî dilxweşî ne bi şewk û şadan

Ava ye bi reng û dewlemend e
Ser erd û dinê jî bèmenend e

Her cih bi eşir û qanîyê i çaq
Hêl na welat û şadîyeq' paq

Ilon, Tebax, Tîrmeh, Adar
Nisan û Gulan û cot û bazar

Her rûj û heftî hêv û salan
Diroqa welat e rûpelên wan

Bav û qur û qeç û mam û pismam
Pismam mirin di şopa dotmam

Qurdmanc teva mirovên hev bûn
Yeq ji ne cuda hemî ji tev bûn

Cotqar û şivan bi qen qirin şor
Ser mêrg û zewî û solinê sor

Parone û ga û goliqên reş
Gamêş û medeq gedeq hemî geş

Hogeç û bizin û berx û nogen
Weq av û co sipî û rewşen

Cih cih bi bihuşt zmanê qurdî
Cih cih bi mekam û zarê qurdî

Ava ye welatê qurd û qurdan
Gencîne ye Zîn û çavê Alan.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

ELfabêya Qurdî

6

Berdêlên wan di elfabêya erebî de ev in :

j — ژ   g — گ

Ş — Ev herf berdêla (ش)a erebî ye. Dengê vê herfê di fransizî bi (ch), di elmanî bi (sch) û di inglizîyê de bi (sh) têt nîşan qirin.

Ji herfên latînî ji bona nîşanqirina vî dengî di destê me de tu herf ne ma bûn. Gora destûreqe me divîya bû qo em bi herfên hevedudanî emel meqin. Destûra me a pêşîn em dixistin nîzingî elfabêya tirqan.

Ji hêla din cihderqa vî dengî geleq nîzingî cihderqa herfa (s) ye.

Miletên qo di zmanê wan de ev deng nîne li şûna wî (s) dibêjin.

Di zmanê yûnanî de (ş) nîne. Ji lewra yûnanîyên qo nû dest bı frensizîyê diqin şûna (chambre-şambr) (sambr) dibêjin û pirsa (paşa) (pasa) dixwînin.

Di encamê de me ev deng, weq tirqan, bi vê herfê nişan qir.

Ji xwe ev şiql di elfabêya xelqê romanyayê de, ji mêj ve hebû.

X — Ev dengê qo di elfabêya erebî de bi herfa (خ) têt nîşan qirin di hin zmanên arî de jî heye, weqî niho elman vî dengî bi (ch) nîşan diqin. Lê miletên din, weq yûnan, bi (x) dinimînin.

Ev herfa ha di hin elfabêyan de, weq ya frensizan, du dengan bihev re dinimîne û dide xwendin, yanî dengeqî wê dutaqî heye.

Herweqî:

Alexandre — Aleksandre

Exemple — Egzemple

Ji ber qo dengê wê ê dûtaqî ji me re ne gereq bû, me ev herfa ha weq yûnanan û hin miletên din jî bona nîşanqirina dengê (خ) êxiste nav elfabêya xwe.

Q. k — Dengên qo di erebîyê de bi (ق) û (ك) nîşan diqin û ji hev bi geleqî cihê ne di zmanê me de jî cihê cihê peyda dibin.

Digel vê hindê (ق) a qurdî ji ya erebî nermtir û siviqtir e. Mirov diqare bibêje qo (ق) a me nîzingî wê (k) yê ye qo di pirsa (kristal) de têt ditin û frensiz (cristal) dinivîsînin.

Ji bona nîşanqirîna van dengan di destê me de du herf hene: (q) û (k).

Gelo bi qîjqê dengê pêşqî û bi qîjqê dengê paşqî divêt bête nîşan qirin.

Deng weqî ji pêşîya devê mirov derdiqeve pêşqî û gava ji paşîyê derdiqeve paşqî ye.

Herweqî (ق) paşqî û (ك) pêşqî ye.

Ji ber qo dengê (ق) ji kiriqê û dengê (ك) ji pêşîya wî derdiqeve.

Di zmânê frensizî, elmanî û di hinên din de (qu) dengeqî dide qo rast bi rast dengê wê (ك)yê ye qo di pirsa (qar – كار) de têt bihîstin.

Xelqê Eşîra Bêrtî ji çaryeqê re carinan (qart) dibêjin. Di zmanê frensizî de ji (quart) heye û mana wê jî çaryeq e.

Tinê frensiz (t) ya paşîn naxwînin û weq (qar – كار) a qurdmancî bê (t) diaxwinin. Di van du pirsan de dengê (qu) a frensiz û (q) a qurdî weq hev in û di tu tiştî de ji yeq hev ne cuda, ne qêm, nê zêde ne. (dûmahiq heye)

Ax! Ax! Gewra min, rinda min, dilqetîya min. Tu bi çi lewnî têî xewna min?

Ew, ne xewn bû. Ew, ne xeyal bû. Ew, ne hev bû.

Ew, ser hatîyeq kewimî; gewra min, rinda min, dilqetîya min bû. Ewrê reş jî di zanim qîbû.

Mifsido, ewro! te destê min ji gewra min qir, û gotina min a dawî jî, di kiriqa min de hişt.

Ez, niho bi ax û qeser, bi kirîneqe bilind dikirim:

Şermesar im! gewra min. Ez jî hêvînê te gorîyê te, candayê te me!!

Kedrîcan

L'hospitalité Kurde

Une femme, Chef de tribu

« Le récit qui suit, est écrit par un de nos amis qui avait rempli des fonctions de gouverneur dans les provinces orientales de l'ancien Empire Ottoman, dans le Kurdistan,avant la guerre mondiale,et qui avait eu l'occasion d'observer et d'étudier les mœurs et coutumes pittoresques et exotiques des populations habitant ces régions; les lignes suivantes ne doivent donc pas être prises pour des récits fantaisistes, mais des descriptions de la vie réelle vécue dans ces pays »

Le peuple Kurde est un de ceux qui ont conservé intacts, au cours des siècles, leurs moeurs et coutumes patriarcaux, parmi lesquels figure la fameuse hospitalité orientale. Cette hospitalité est, chez le Kurde, exquise et déférente, notamment à l'encontre des passants de marque,

J'avais eu, il y a plus de vingt ans, l'occasion de jouir moi-même de cette hospitalité, lorsque, de par mes fonctions, j'avais visité quelques villages et achirets (tribus) Kurdes.

Il y a, dans l'ancienne province ottomane de Van, un district qui était connu sous la dénomination de Chatak et dont dépendait un nahié (commune). Nordouz. Cinq tribus Kurdes (achirètes) habitaient, entre autres habitants, ce district, à savoir: Alan , Chidan, Ezdinan , Khalilan, , Khavechdau.

Le plus important de ces achirètes était Ezdinan, dont le chef était une femme, jeune à peine âgée de trente-six ans, aux traits beaux et énergiques; elle s'appelait Fatma et était connue dans la région sous le surnom «kralitsa» (la reine),

Elle etait la veuve de deux fréres, chefs de la tribu, qu'elle avait épousés successivement, et qui étaient morts l'un aprés l'autre, laissant Fatma ou Falma à la tête de l'achirète. Elle était écoutée et obéie dans sa tribu, et généralement respectée dans la région entière. Elle était trés intelligente, d'une intelligence au dessus du médiocre, bien que restée inculte.

C'était aussitôt aprés la proclamation de la Constitution Ottomane en 1908; j'avais été hospitalisé douze jours, avec sept ou huit compagnons, dans la tente de Fatma. C'était au mois d'Août, et les gens de la tribu Ezdinan avaient quitté provisoirement leurs villages, habitations hivernales, pour estiver sur un plateau assez haut,leur «zozan»,lieu d'estivage. C'était un assez large plateau, pourvu de sources vives, dont les eaux fraîches étaient vraiment un délice sur ces hauteurs et à cette saison-là, et dont le climat était on ne peut plus sain et fort. Nous étions princièrement hospitalisés par la reine d'Ezdinan. Tous les jours, il y avait immanquablement l'agneau traditionnel, avec d'autres plats, douceurs et laitages y compris. Une partie de la grande tente noire rectangulaire, était mise à notre disposition, où il nous était servi de matelas propres, ainsi que des draps et des coussins. avec tout le confort possible sur ces montagnes, assez éloignées des grands centres.

Nous communiquions avec Fatma par l'intermédiaire d'un arménien qui faisait l'interprète, puisqu'elle ne connaissait que le Kurde, et moi, bien que j'en avais acquis certaines notions, je n'étais pas à même de la comprendre. Un jour, quand on causait sur le changement de régime survenu dans le pays, Fatma, elle aussi, prit part à la conversation; elle aussi voulait la justice, la liberté: «Ez edaletê dixwazim, Ez huriyetê dixwazim»,

Cette femme illettrée, qui était dépourvue d'une instruction même rudimentaire, dont la vie était passée jusque là dans ces vallées et dans ces montagnes, qui ne connaissait rien des rouages de l'organisation d'un état moderne, avait pu saisir, rien que par son bon sens inné, le sens du changement politique survenu et les exigences de la nouvelle époque qui s'ouvrait.

Cette femme, chef de tribu, était une bonne cavaliére et maniait bien l'arme à feu; bref, elle était une véritable amazone.

Un jour, je m'étais aventuré, accompagné d'un seul gendarme, jusqu'à des hauteurs voisines, sur lesquelles était campée une tribu turbulente assez nombreuse dont je me souviendrais du nom, si j'avais en main mes notes. Les gens de cette tribu n'avaient pas une bonne réputation. Fatma, en me voyant absent de la tente depuis quelques heures, s'en était inquiétée, et supposant que j'avais pris la direction des hauteurs citées,avait monté sur un bon cheval, pris des armes et quelques valets

Textes et Traductions :

Sê malo gundo !

—1—

—Xelqê delal mi' dî' serê vî çiyayî
Sê bisqê' di şê,
— hûriq, hûriq —
berdane ber vî bayî
—Şeva nîvê şevê, were tewafa sîng û berê
Hê' şîr tê ne geriyayê.
Yar yar yar, Sê malo gundo !

—2—

Ez çûme derê' çeman,
Çem e' sar in.
Zozanê' bavê te bilind in,
Berf û baran lê dibarin.
Isal, sala hefta ye,
Bera lawiqê min qetiye
Welatê xerîb û xurbetê,
Sîng û berê' min fadilê!
Bê mihas û bê tîmar in.
Yar, yar, yar, Xopano gundo!

—3—

Çavên min e' reş, qil derman e
Irû, sê rû', çavên min Kerimîn,
Li derê' van rêyan e.
Xwezî min zanî ba
Civanê min û bejna Zirav
Çend rû' mane.
Yar, yar, yar, qambaxo gundo!

—4—

— Çiyaqo! bilindo! rê di ber e,
Ezê bişînim Diyarbeqra xopan,
Ĥeyaseqê bînim, ji bejn û bala te re.
Xelqê delal mina mêqeweqê
Ji ên kereberbanqa sibê, qew di ber e.
Yar, yar, yar, Xerabemao gundo!

—5—

Ĥeyranê! Ĥeyranê, ĥeyraneqe dî ji
Te sê bisqê' di şê, berdane ser darê
[dergûşê, dihinîjî;
Te şewitand malê gundî û cîranan
Te şewitand liĥêfa serçavê min jî,
Yar, yar, yar, Dengê makulan li te
[nayê gundo!

TRADUCTION

O VILLAGE DE TROIS MAISONS

—1—

— J'ai vu le beau monde (la bienaimée) sur le sommet de cette montagne,
Elle a abandonné trois tresses blondes devant ce vent ci
—Viens dans la nuit de minuit (au fond de la nuit) au pélérinage de la poitrine et des seins
Où le lait n'a pas encore circulé.
Yar, yar, yar(1) O village de trois maisons.

—2—

Je suis allé dans les lieux des rivières, les rivières sont froides;
Les plateaux de ton père sont hauts, la pluie et la neige y tombent.
Cette année, c'est la septième,
Depuis que mon garçon est parti,
A l'étranger, au pays de l'éxil;
Ma poitrine et mes seins, vertueux!
Restent sans caresse, sans amour
Yar, yar, yar... O village misérable!

—3—

A mes yeux noirs le collyre est un remède
Aujourd'hui, voilà trois jours que mes yeux se fatiguent,
A regarder l'endroit de ces routes,
Ah si je savais.
Pour ma rencontre evec celui,
A la telle fine
Conbien de jours restent.
Yar, yar, yar... O village soit maudit,

—4—

— O montagne! O haute, dont la route à côté,

(1) Expression trés courante dans les langues aryennes de l'orient qui signifie ami, compagne d'amour.

avec elle et s'était empressée de venir à ma recberche.

On pourrait multiplier à volonté ces récits d'hospitalité Kurde; pendant mes pérégrinations, de 1909 en 1914 dans les provinces aux confins orientaux de l'ancien Empire Ottoman, j'avais été maintes fois l'objet de cette hospitalité généreuse. Si j'ai choisi le cas relaté là-dessus pour le présenter aux lecteurs du Hawar, c'est que je l'ai jugé digne, à plus d'un point de vue, d'en retenir l'attention.

N. A.

L'ALPHABET KURDE

6

Tout de même on ne peut pas dire que ces (ـِ) sont toujours court comme le (i) Kurde, puisque les (i) des izafats d'aprés le (arouze) rithme arabe, sont en clins à des variations. Et c'est pour cette cause que ces (ـِ) sont quelquefois des (î) Kurdes.

Si, dans le sud, cet (i) differt de l'(i) Kurde ordinaire, ou de (î) cette différence ne peut provenir que d'une nuance de couleur vocale et non d'une nuance de chngement du son qui correspondrait à un changement de point d'émission de ce son.

D'ailleurs, ainsi qu'on le verra plus tard, dans différentes contrées du pays, comme dans chaque langue, la prononciation est plus ou moins dure ou fine.

Û.— Cette voyelle correspond tout-à-fait à l'(u)allemand qui en français est noté par (ou).

Dans certaines contrées on le prononce aussi comme les Français.

U.— C'est une voyelle unique en son genre est un des deux sons qui caractérisent la phonétique Kurde. Pour pouvoir bien exprimer le son que donne cette voyelle il faut traiter en même temps d'un autre son qui peut être considéré comme accouplé au premier.

Comme dans toutes les langues de flexion, et particulièrement les langues aryennes, en Kurde, une voyelle placée au commencement d'un mot peut régir différentes consonnes et ne faire avec elles qu'une seule syllabe. Par exemple les mots: blûr xwar, stûr, krên, standin, braştin.

Lorsque ces consonnes sont le (x) et le (w), la voyelle qui les régit les fait prononcer en les amalgamant, comme: xwe, xwîn, xwarin, xwêh, daxwaz.

Parmi ces différents mots prenons (xwe) et essayons de trouver son équivalent phonétique dans un mot français.

Prenons le mot français (oie) et ajoutons devant lui un (x) Kurde, nous avons(xoi)qui est le correspondant phonétique du (xwe). Ainsi que dans les mots: quoi, bois, loi, choix. Autrement dit, le (oi) arrive à exprimer ce son si on le fait précéder par un (x) Kurde.

Voici la preuve matérielle que ce son est bien tel que nous le définissions. Dans quelques mots du dialecte du Nord-Est, chez lesquels ce son a disparu, on en trouve un rest, le (w) du (xw). Par exemple dans ce dialect le mot (xweş) est devenu (weş) c'est à dire que le (x) a disparu; mais il ne s'agit pas du (xoş) tel que le prononcent les Persans, ni du

---

J'enverrai chercher du fosse Diyarbekir,
Une centure pour ta taille et tes flancs,
Le beau monde comme une perdrix femelle
Pareille à celle dont, avant l'aurore,
Le mâl est à côté.
Yar, yar, yar... que tu reste en ruine, village .....

5

Extase, extase, encore extase,
Tu as abandonné tes trois tresses blondes, sur le bois du berceau, tu t'assoupis,
Tu as brulé les biens des villageois et des voisins.
Tu a brulé même la couverture de ma couche.
Yar, yar, yar... La voix des nobles ne t'arrive plus, village!

*
* *

Cette chanson m'a été communiquépar (Çeçan) fils de (Haco) agha, chef des tribus Kurdes de(Hevêrqan).

Elle peut être considérée comme un exemple typique du dialecte (Hevêrqan), que nous avons, sciemment, voulu garder tel qu'il est.

Nous ne présentons à nos lecteurs, qu'une partie de cette chanson qui contient une dialogue entre les deux amoureux.

Hereqol Azîzan

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes

6

MEMÊ-ALAN

PREMIÈRE ÉPISODE

La maison des (Alan)

La chanson commence par une courte definition du Kurdistan et indique la localité où se trouvait le royaume occidantal de (Memê-Alan) en Kurde (welatê-Mexribî) qui, mot à mot, veut dir le pays occidantal.

Ce pays qui n'est point prevu dans toutes les variantes est défini comme étant au bord de la mer, dans laquelle aux lointains invisibles, existaient même des îles (1)

Les maîtres de ce pays étaient trois frères qui repondaient aux noms de(Hûşeng, Bebrem, Feridûn). Tous les trois étaient des vieillards, le plus jeune etait âgé de (75) ans. Ils étaient riches mais n'avaient pas d'enfants.

Les princes voyant leur âge avancé, la mort proche et une énorme richesse devant eux décidèrent de partager leurs biens entre les pauvres du pays et de ne garder pour eux que le strict nécessaire.

La même nuit tous les trois firent le même songe. Dans le pays il y avait, après les princes, un vieux savant qui possédait une puissance extraordinaire et qui s'appelait (Nerîman). Il avait une fille du nom de (Gulîzer) belle mais assez agée et que personne n'avait osé demander en mariage.

Un mage avait dit aux princes pendant leur rêve, allez demander(Gulîzer)en mariage; elle donnera le jour à un garçon que vous nommerez (Mem) ; il sera un héritier digne des (Alan).

Les trois frères après s'être raconté leur rêve, décidèrent de demander (Gulîzer) pour (Hûşeng) et le firent.

(Gulîzer) à la fin de la gestion donna le jour à (Memê-Alan) qui fut la joie du pays entier.

Son père ainsi que ses oncles mirent tous les soins possibles à bien élever cet héritier du trône. Ils firent venir pour lui des professeurs des contrées les plus éloignées.

Dès son bas âge il fut bon tireur, bon escrimeur et bon cavalier. Son père lui avait organisé sous le commandement de(Bengî)(2) une garde spécial de (1500) tireurs d'élite. Tous jeunes gens et fils de la noblesse du pays.

(à suivre)

(1) Les (dengbêj) que j'ai questionné à ce sujet m'ont répoudu qu'ils avaient entendu dire que ce pays se trouvait autrefois dans le golfe d'Alexanderette, et la plupart ne savaient même pas où se trouvait ce golfe.

(2) (Bengî) est le fils de la tente maternelle de (Mem) et le neveu de son grand père le savant (Nerîman).

(xoş) avec un (o) bref, tel que le prononcent les Turcs.

D'autre part, lorsque la lettre (w) est suivie de la voyelle (i), l'amalgame est tellement forte que le (w) adouci par la voyelle (i) et combiné avec elle produit presque un nouveau son. Comme il s'agit d'un son bref nons l'avons noté par le (u) et nous avons réservé le(û) à un son long, ainsi que nous l'avons déjà indiqué. De la sorte, nous nous conformons à cette règle que le (^) sert toujours à la représentation des sons longs.

Cette voyelle, qui cache en elle une consonne, fait lire plus forte les consonnes qu'elle régit, surtout quelques unes d'entre elles, ainsi que nous le dirons plus tard.

Nous avons dit que le (u) n'est jamais le son bref de (û), car dans la phonétique kurde un son de voyelle émis du même point de l'organe d'articulation ne peut pas être tantôt bref, tantôt long. Une oreille bien exercée à la phonétique Kurde arrive sans difficulté à saisir ce point. Cependant on peut en fournir des preuves qui s'adressent aux yeux et ne recourent pas à l'ouie.

Examinons la transformation vocalique que subissent certains mots étrangers en pénétrant la langue Kurde.

Le (ـُ) arabe et un (û) bref. Dans plusieurs mots arabes empruntés à cette langue, le (ـُ) se transforme en (i) Kurde, en raison de manque de (û) bref dans la langue Kurde; exemple:

(à suivre)

اسماء الايام والاشهر

لقد سألنا بعض قرائنا عن اسماء الايام والاشهر باللغة الكردية • فها نحن نلبي طلبهم ونبين الاسمـاء المذكورة فيما يلي :

للاشهر باللغة الكردية نوعان من الاسماء . فالنوع المألوف هو تسمية الاشهر بأسمائها المستقلة واما النوع الثاني فهو خاص بتسمية اشهر السنة بحسب اختلاف فصولها . وهذا النوع اكثر استعمالاً في الاغاني والاشعار .

اسماء الشهور

آذار

آدار adar — بهارا پیشین buhara pêşîn

نيسان

نيسان nisan — بهارا ناڤین buhara navîn

مايس

گُلان gulan — بهارا پاشین buhara paşîn

حزيران

حزیران hizêran — هاڤینا پیشین havîna pêşîn

تموز

تیرمه tîrmeh — هاڤینا ناڤین havîna navîn

آب

تباخ tebax — هاڤینا پاشین havîna paşîn

ايار

ایلون îlon — پاییزا پشین payîza pêşîn

تشرين الاول

چریا بری çiriya berê — پاییزا ناڤین payîza navîn

تشرين الثاني

چریا پاشی çiriya paşê — پاییزاپاشین payîza paşîn

كانون الاول

چلیا بری çeleya berê — زڤستانا پیشین zivistana pêşîn

كانون الثاني

چلیا پاشی çeleya paşê — زڤستانا ناڤین zivistana navîn

شباط

شباط sibat — گَجوك gecoq — زڤستانا پاشین zivistana paşîn

اسماء الايام

این	în	الجمعة
شمبه	embih	السبت
یکشمب	yeqşemb	الاحد
دُشمب	duşemb	الاثنين
سیشمب	sêşemb	الثلاثاء
چارشمب	çarşemb	الاربعاء
پینجشمب	pêncşemb	الخميس

صاحب الامتياز والمدير المسئول

الامير جلادت عالي بدرخان

فرهنگوك

ژ كردی ل عربی

تفسير المفردات الكردية باللغة العربية

لقد ذكرنا في العدد الاول من مجلتنا (هاوار) أنها مجلة ادبية علمية بحت ترمي الى توحيد اللهجات الكردية المختلفة والى تعليم القراءة والكتابة بصورة منتظمة للاكراد وفقاً للشرائط المقررة .

كنا نفسر حتى الآن باللغة الكردية المفردات اللغوية التي تعد غريبةً في بعض اللهجات . غير اننا قررنا ، اعتباراً من هذا العدد ، أن نخصص في مجلتنا عموداً لتفسير هذه المفردات الكردية باللغة العربية ، وذلك بناءً على اقتراح بعض قرائنا الأفاضل . فسندرج إذن بعد الآن باللغة العربية معاني جميع الكلمات التي يسألنا عنها القراء تحت عنوان (فرهنگوك) فنرجو من حضراتهم ان يطلبوا منا تفسير جميع الألفاظ والعبارات التي تشكل عليهم فإننا سنسرع الى اجابتهم في هذا المكان .

فرهنگوك ferhengoq } (فرهنگ) تأتي بمعنى قاموس . وأما (كوك) فهي اداة للتصغير . فمعنى فرهنگوك هي إذن القاموس الصغير او مفردات لغوية

ناس كرن nasqirin } المعرفة ، هذا مصدر مركب واما بسيطه ف(ناسين) . فتقول مثلاً (از فلان كسى ناس دكم ، او ، دناسم) اي إنني اعرف فلان

لوما lewma } معناها (لانه)

هيين heyin } الكيان او الوجود مثلاً (هيينا خدى آبادينه) اي وجود الله ابدي

پرونڤيس pronivîs } وهي تفيد معنى (البرنامج) تماماً

بنگه bingeh } معناها (الأصل او الأساس)

تاڤل tavil } اي (مباشرة) او (للحال)

تكوز teqûz } اي مكمل او (مستكمل)

روال rewal } اي (فتى ، شاب) وهي تلفظ بلهجة الجنوب بشكل (روله او رولا)

رشبلك reşbeleq } معناها الحقيقي (مسودة او تسويد) وإن كان بعض الأكراد يستعملونها مكان (مكتوب)

آرمانج armanc } هدف

آوايێ خباتێ awayê xebatê } (آوا) طرز . (خبات) عمل فمعناهما طرز العمل

كوپال gopal } كل عصا معكوفة الرأس على الإطلاق

برديلك berdêlq } تأتي بمعنى نظيرة في الشعر

هڤخستنا زمانان hevxistina zmanan } (ل هڤخستن) معناها الضرب ببعضه او الجدال والتركيب يفيد معنى جدال الألسنة

ددی هر كسی وی برىاڤیدار
گلك دیلبر ونازك و تازه دار
هزار بلبلی دل شواط وبخوین
قلن كیمه أرزانه پینج سد قروش
دنیڤ باغی و یده دكن آه وزار
بخوازن ژعالی جلادت بغار

جگرخوینی كردی

ژبونا هاواری

ژبو میری زراف و گران وسرفراز وهنرمند

میرجلادت عالی بدرخانه

بنده گو بناڤی جگر خوین هاتیه ناسکرن دستی ته ماچدکم وبی هژمار سلاڤان لجناب عالیشان دکم هبونا سری ته لجهانی ژپاد شاهی مزن دخوازم و بڤان چند خوشخوانی ژیرین از هاواراته پیروز دکم · ولی دیسا وه‌ك پیرز ناما (حامدفرج) نابه جکو وی جوان میری بری هر کسی هاوارا ته پیروز کر ·

هزار جاری پیروز بتن اڤ هوار
هزار آه وزاربن دکن لی ازم
گلك خوب ورنده وکی گلعزار
ژوان بلبلان تی جگرخوین وژار
گلستانی زاری مه یه ای جوان
دبیم آخ ولات آخ ولات آخ ولات
ژبو بلبلی دل ته خوش بو بهـار
أڤینانه کشتم کرم تار ومـار
چه میوك شیر بن بری وی گهـا
ولات پرخوشه چول ودشت وچیا
پسندیده گو من بری وی دخوار
لزوزانی ژوری دجهین آڤین سار
چه بوستانکی پرخوش وپرباڤ
دنیڤا ولات من دیه می بهشت
هیه تیده خوخ وبهوك وهنـار
کلیبی و شاخی وچولا حصـار
لبروی هیه بغچه ڤـانك مظهر
حصار گلك خوشه دشت وچیا

کلبانکی هشیاری یی

چـاڤی خوڤه که ژخواب رابه
میزه کو ولات همو خرابه
جارك لولاتی خو بنیره
روڤی گـاه پشت چونا شیره
اودست تژی ژمیرگ وآڤـا
روژ تی ده ژزوڤه چو یه اڤـا
اوگوه زمردین دسرده
برفن دحلن وباغ دبن ده
اوباغ تژی گل و لاله
مرغی سحری لبر دکاله
لورا گو رفك ژکند وزاغان
هیلین کرنه دناڤا باغان
بلبل کو بزار خو دخوینه
زاغ ژی ژخو دنك بدردخینه
برژی ربانه کهـایه ژیرین
جیکی خوی ژیر بژور بکور بن
جارك هره سرچیـای وزوزان
ب آواز کی ژینی بانکه کوردان
بیژه هموبك بین بهف ره
جانی خوبدن بچوك وکڤره

ملا علی

شهنشاه وپاشـایه وخوند کار
رەزو باغ وباغچه بروژ و زنار
سرفراز وجومرده او بغچه ڤان
هواره پرجوانه کچه نوه گهـ

مار ومروف

مروفك ب ریڤه دچو· راستیمارکی هات· مار کتبو بن کڤرکی مزن· نه دکاریبو درکڤه، نه ژی بلڤه·

دلی مروف پیڤه مـا· خوه دا بر کڤری، کڤر راکر وأو خلاص کر·

ولاتین وان دریخستن هندك شاندنه گرما موصلی برهك لچوقور اووا آطنهیی قسمك لشوره زارا قونیه ئی راست کرن، أف قومی نزانی واژون بخت هیژا دسیسا ترکان خبردارنه دبون· حکومتا تورکان دجیبی معاونتیدا وسائط امحایا وان تدارك د کر· اوژی وك برخیت ناڤ چنکالی کور بدا بطوره کی معصومانه منتظر اجل موعود خوهدبون، یی کونهاتی تهجیر کرن لجیی خوه مائی ژنزانینـا خوه هیژ دوستی تورکان بون· ژ بو مظفر بتاوان خونا خوه دریهتن·

مهاجرین کرد طازی برچی سفیل و بلنگاز هیدو هیدو مرن حتی ژصدی ده خلاص نبون· أوی کوخلاص بونژی پری وان نکاریان خوه بگهینینهولاتی خوه دیسا آقابکن - أوبت کوئی چوئیژی أیرو تورك خونا وان دریژن لجیی چیان وزوزانان وان داڤیژنه حبس وزندانان· ده بگری چیاوێ بگری زوزانو بگری کانیی بگری بیخوئی یو ربنو نمرو بگری !···

نمری مکسی

مار خوه داوشاند، سرز کیخوهرابو و دریژی وي کر· ب وی ڤدایا· مروف گوت:

— مارو، حیران، ماچاوان دبه ؟من ت' ژمرنی خلاص کری، ت' دخوازی من بکژی

— ماری گوت:

ماژمژڤه أم نه دژمنین هڤن، أزی ب ته ڤدم. مروف کرنه کر، مـارژی ندگریا، پاشی گوته وی:

— ڤت مبت أم هرن ژ عقلمند کی بپرسن· مارقـائل بو و دان ری· گاڤکی چون وراستی روڤیکی هاتن· مسئلا خوه ژ یره گوتن· روڤی ل مروڤی فد کری و کنی· پشتره گوته وان:

— دڤیت أزجه ببینم کوبکارم قراراخوهبدم· شوندا ڤگریان و هاتن بر کڤری·

روڤی ژمروڤره گوت:

— ت' ڤی کڤری راکه

اوی أو راکر· روڤی ژماری ره گوت:

— ت' ژی بکڤه بن

مار کته بن ومروف کڤر بردا سر· یستکی مان، روڤی دنگ ندکر·

ماری گوت:

— روڤی یو ! کانی قراراته، أز د بن کڤری ده پلخیم·

مروف دل دکر کو هره· روڤی خوه ل بوارا وی گوت وگوت:

— جاره که دن، ڤی کڤری ژ جهی وی رامکه····

زوزانێ توجی

چاوان بو؟ ایروچاوانه

یك ژ زوزانین مشهور کردستانی (توجی) یه . تقریباً بسی‌هزار متروان ژ رویی بحری بلند تره . دمابینا (اردیش) و (دیادینی) دا زوزانکی باآڤ و کانی بگل و گیایه . چه قدر رندیین طبیعی هنه خدی ژی دریغ نکریه . بریا شری مزن دا چاوان بو؟ ایروچاوانه؟

پیشیا شری مزندا (توجی) جبی گشت وسیرانا کچ وخورتین د حیدران ، آدمان ، جلالیان بو . جبی رندان ، بدوان ودلالان بو . ل هرآلیکی کون وخیوت للی هڤ دریژ دبون . کربیی میی صورو چاڤرش لناڤ گل و گیاندا ونداد بون . للکی شهینا هسپان ، للکی کالنامیان ژ کومی سواران ژرڤی بیریڤانان وچیایین دلال ژ ینداردبون . عادتادهر آلیکیدا وك جو یبار بن آڤی کن وشاهی دهر کین .

ایروچاوانه؟ ایواه .... أو چیایین دلال ودلربا ، أو زوزانین جنت آسا ایرو جیی هرچ وگرانه . جیی کیر کو و روڤیانه . نه هسپه ، نه سوار ؛ نه پزه ، نه شڤان ، نه بیری‌یه ، نه‌بیریڤان ..

گلو چه لوان قومی وچه بوان هات؟ بار کرن بجیکی ڤه چون یان شرکی مزن لوان قومی وحمی تلف بون .

بلی دپیشیا شری مزن داتر کو ژبو ڤکرنا ریا تورانی دخبتین . دخوەستن ترکین آناطولی دگل ترکین تورانی متصل ببن . دمابینا وان دا ت حائل مه منین . أوژی ب محو کرنا کردان واستیلا کرنا آزربایجانی دهات وجودی . فقط تطبیقاتی فکر ملعونانه ژوانرا ممکن نه بو . وقتی کو شری مزن دست پی کر وخورا فرصت‌غنیمت زانین دست بکشتنا فله وتهجیرا کردان کرن .

فله لپیش چاڤین وان کشتن ، پشتی وی دست بدربخستنا وان کرن . اوی ل توجی ، سبینك ، شرڤدینی‌لسر آڤین سارلسر کڤی‌بن برفی‌لناف گل وگیاندا بشیر وشکر مزن بوئی تورکان مال ومنالی وان ژ دستین وان کرتن طازی و برچی ژ

بەوەوەخەریکەلەبیدار بیشدا هەربەوەوەخەریکە ....

چونکی ئەم کوڤارەی یەکیکە بیچووی گەورەترین و پایەدارترینی خانەدانی کوردە؛ خانەدانیك نەوەونەتەوەیان بوپی گەیاندنو تی گەیاندنی کورد خەریك بوون ....

ئوەهاوار! ... ئەزانم لەکوی وەدی یتو لەقورگی کی دی یتەدەرەوە! ... ئەگەر لەشیش لەشوینی خوی نەتوانی بجوولی ، بەخوا گیانی هەموو کورد پەروەریك: لەسەرو خواری کوردستانەوەد فریتەلات ، ئەودەنگەبی‌هیزەت بەهیزدەکا ..دەبی ئەودەنگەراستەت بەگوی‌ی روژهەلاتو روژئاوادا بچي! .. دلی مردوود زیندودوی راست بەرستی پی راچەنی! .. ئیتی زامی چەندسەدساڵەي کوردی بەسەزمانیان تی گەبینی .

شاکرفتاح

سال ۱ | هژمار ٦

دوشەمب | ٨ تباخ ١٩٣٢

هاوار

كوڤارا كردى

هاوار

هاوار ! ... كواياچە
ناويك لەمە جوانتر بو
روژ نامەيە كى ئيمروى
كورد ريك ئەكەوى ؟

هاوار : لە چـاوى هەموو كورديـكا دە
خويندريتە وە؛ هە تا كو دارو بە ردى وولاتە كە
شمان دە قييژينى . هاوار ! .. هاوار ! ...

هـاوار : دو كە ليـكى رەشى ئاهونا لەى لى
قەوماوانى كورد لەدە روونى سالحى يەوە ديتە
دە رە وە ....

هـاوار : ئاوازيكى توندو كاريگەرلە كومە لە
گورى مردووانى ئەييوبى وبەدرخانى يە وە
ديتە دەرى ...

هاوار : نالە يە كە لە شوينيك ديتە دە رە وە ،
ناوەراستى روژهەلاتو روژئاوايە ، شوينى
دواروژى عالەم،بەلام‌چى‌شيينى‌ئيستاى كورد...

هاوار : نە ماميكە بە دە ستيكى زانا لە زە ەى
يە كى بە پيتا نيژراوە ؛ بە لام بوئەمە ى‌بەرو‌بووم
بدا دەبى چاود يرى بـكرى تا گە ورە دە بى ...

انجـا بە هە موو هيزى خومە وە دە قييژينم :
هاوار دينمە بە رئە و كە سانەى دوو پوو ليـيان لە
گيرفانداية،كە رنيكى بوژ يانى ئەم كوڤارەدابنين .

هاوار دينمە بە رئەو بويژ ونووسە رانە مـان ،
بوئە وزانا وتيگە ييشتووانە مـان ، كە يە ردەى
زەمانە لە گوشەي پە نهانى داشـار دوونى يەدە :
خو يان دەرخەن ، قەلەم بخە نە كار،بەنوسيين تو زى
يارمە تى ى ئەم روژنامە نە ونەمامە بدەن ...

هاوار دينمە بە رئە وانەى كە يارمە تى پودلو
نوو سيينيان پى نا كري، بـكوشن ئەم كوڤارە بە
ناوگە ورەو بچووكى كوردا ندا بلاو يكە نەوە ..

هاوار دينمە بە رئە واتى كە هەرهيچيان لى
نا كري ، هەول بدەن ئەم (كومە لە) يان
دەست كە وى بخونينە وە ، ياخود بە خە تـكى
بخونينە وە تالە خو يان ولە خە لك بگەن ! ..

چونكى ئەم كوڤارە هەرپيتەى (قسەيەي) بە
دەستى بە كيكى زاناو تى گە ييشتو نووسراوە
نە وە ؛ هەر قسە يەى لە دليك هـاتوتە دە رە وە ،
يە ناسكى وەك پە رەى گول، يە قايمي (بو پاراستنى
خوشە ويستنى كورد) وەك سنوەقى پولاوە هـايە
هەر بييرەى لە ميشـكى يە كيك هاتوتە دە رە وە ،
كورد و كورد ستان وەك هە يـكە ليـكي گەورە
وبلبندهە ميشە لە بيش چـاويايە ، لە خەودا

کتیبخانا هاواری

هژمار ۱

ریزانا الفابى باكردى

غروش سوری	
۱۲٫۵۰	ب چرمی خملاندی
۱۰	ب چرمی عادتی

ژبونا درڤه دڤیت حق پوستی ب سر بیت خستن

اشتراكات مجموعة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس		وفي غير هذه الأقطار	
عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك	عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك	عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك	عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق — حارة الأكراد

سال ١ — هژمار ٦

دمشق — ٨ تباخ ١٩٣٢

هاوار

كوڤارا كردى

تيده خستيين كوڤارى

١٣٥١ هـ — مطبعة الترقي بدمشق — ١٩٣٢ م

SAL 1

PÊNCŞEMB

HAWAR

HEJMAR 7

25 Tebax 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Gêdeæistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereqî

ŞAM — 1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq
Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq
Şeşmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Şam : Taxa Qurdan

SAL 1 **HAWAR** HEJMAR 7

PÊNCŞEMB 25 Tebax 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Qurdmanc Kenc in Lê Nezan in

Qurd Kenc in û xwîna wan hemî namûs, rûmet û cisarete. Ji lewra wilo radibin hevdu diqujin û malên hev dixun.

Yeq ji wan serê xwe ji êdin re natewîne. Ji ber qo çavê xwe di vî îşî de veqirin e. Çi xortê qo nû radibe, çavê xwe li kengîyê digerîne her dibîne mêrê Kenc û meşhûr qo xelq pesnê wî dide ew e qo mêran diquje û talanan ditîne û serê xwe ji berberê xwe re natewîne.

Ew xort jî radibe dest bi quştin, talan û berberîyê diqe û xebateqe zor dixebite çima qo jê re pesn e. Heçî mêrê qurd e qo qete îşqî her dixwaze qo li pêşîya hevalan be. Pir caran ji em dibînin qo yeqî qurd bi çend hevalan re — qo ne ji meletê wî — diqeve îşqî, ger xwendin be, mêranî be, ger hemalî be, ewê qurd li pêşîya hevalên xwe hemîyan e. Çima tebîet û cisaretê wî kebûl naqe qo qes li pêşîya wî bibe.

Heqe miletê qurd jî mina van miletên din qo îrû pêşde çûne, zana bûne dê dîsan li pêşîya hevalan hemîyan bûna û di nav miletan de meşhûr bibûna. Lê piçqî şûnda mane.

Dermanê zana bûnê jî ev e. Heçî qo qurd e û dibêje ez çêlîyê qurdan im divê arîqarîya civata xêrî biqe, her qes li gora halê xwe, da qo civat jî biqare menfieteqê li me biqe, zarowên me bide xwendin û dibistanan bîne devê derîyê me. Ma ne çêlir e qo em şêst heftê zêrên zer li yeq zaroqî bidin heta qo em li bajarqî ji van ên dûr bidine xwendin? Ew şêst heftê zêr ji civata xêrî re bit em diqarin sed zaroqî pê bidin xwendin. Ji ber qo ewê dibistana bîne devê derîyê me. Mesref li zaroqan naçe.

Tu tişt jî, mirovan zana naqe jî xwendinê pêve.

Cemîlê-Haco

Cemîlê Haco — Nivîsevanê henda jorîn Cemîlê Haco ye. Gelo Cemîlê Haco qîye. Ciwan e, pîr e, li qû di qîjan dibistanê de xwendiye.

Herweqî di encamê de qifş bibit hêjaye qo em biqevin pê van pirsîyarîyan û li wan vegerînin.

Cemîlê Haco xorteqî bîst, bîst û yeq salî ye, ne qetiye tu dibistanan, û ber destê tu qesî de ne bisalan ne bi mehan ne xwendiye, ji jizmanê xwe pêve bi tu zmanan jî nizanit.

Cemîlê Haco qurdmancê pêşîn e qo xwendin û nivîsandinê bi elfabêya zmanê xwe û bê arîqarîya zmananên din elimiiye.

Di sala Hezar û nehsed û sih de, ji ber qo em derbasî xetê bû bûn hiqûmetê em anî bûn Şamê û lê rûniştandi bûn.

Hingî em çendeq bûn. Cemîl jî bi me re bû, tevda di taxa qurdan de, bî mêvani li mala Elî axa Zilfo cih bû bûn. Şev û rûj nav hev de rûdiniştin.

Ez bi elfabê û zmanazîna qurdî mijûl dibûm. Min ji her qesî tişteq dipirsî û herqesî ji mijûlahîya xwe re bendewar diqir.

Cemîl ji herqesî bêtir bendwarî nîşan diqir, kenc berdiqet û têdigehişt.

Mêrê min di şerî de ye!

Di welatî de şerqî xurt, serxwerabûneqe mezin çêdibû. Mîr û axa, eşîr û gundî, jin û qeç hemî dixebitîn.

Ji ser çiyayên bilind, ji zozanên çeleng dengê şerî û stranên welatî dihatin.

Can û dil, lêv û dev şa dibûn Gotin distirand.

* * *

Di pala çiyayê Hereqolê de, di gundeqî ava û xweşiq de, xelqê gund direkisîn.

Cemil yeqcar nexwenda bû. Hêj Kelem ne qiri bû destê awe. Çavên wî hîn li ser tu xêzên herfan ne geriha bûn.

Ev, ji bona min jî derbeqe kenc bû. Ji qurdmanceqî nexwenda re elfabêya xwe hîn qirin.

Hingî, di destê me de tişteqî çap qirî nîn bû, bivê nevê, Cemil elfabêya qurdî bi destinivîsê hîn dibû. Min her rûj jêre çend herf nîşan diqirin û bi wan re pirsin çêdiqirin.

Cemîl di nav hefteqê de elfabêya qurdî xelas qiri bû. Êdin bi elfabêya zmanê xwe diqari bû her tişt binivîsîne û destnivîsên rind bixwîne.

Ev e Cemîlê Haco û benda wî a pêşin « Qurd Kenc in lê nezan in »

Divêt qo Cemîlê Haco, ji bona xortên qurdan nimûne bibit. Heçî xortên qurd hene qo hej welat û miletê xwe diqin û dixwazin xidmeta wan biqin bila Cemil bînin pêş çavên xwe û weq wî bixebitin û ji xwe re û ji miletê xwe re bifêde bibin.

Di hekê benda wî de çî bibêjim, çawan pesna wî bidim ez jî nizanim. Hewkas bibêjim qo heta niho tuqesî sebeba brberîyê û nifaka qurdan bi vî rengî û bi vê zelalîyê ne ditiye, ne ji nîşan qiriye.

Her bijî Cemilo! Xwedê te ji mal û miletê te re bihîlit.

Celadet Alî Bedir Xan

Rûj, hêdî, hêdî di gencîneya ronahîya xwe de vedimirî.

Di ser serê çiyayê Hereqolê de roj weq efsereqe zêr dibirikî.

Hereqol xêw û şah e, roj tacê wê.

* * *

Ewr di nav rengên sor û heşin, al û qesq dibezin û diqevin himêzên hev.

Işev şeva daweta Zîn û Zend e.

Zîn û Zend îrû deh sal in bi zencîra hêvînê bi hevre giredayî ne.

Sibe Zênd ê here daweta welatî, daweta mêr û camêran, eg'dên qurdan.

* * *

Roj vemiriye. Pûşiyeqe reş qet li ser çiyayê Hereqolê û berfên gewr. Ba nîne.

Rêl bêdeng e radize. Hêv di navbeyna ewran de, bi rûyê xwe ê zîvîn diqene.

Di pala çiyayê Hereqolê de, di gundeqî ava û xweşiq de du dil bextiyar in.

* * *

Sibe Zû saet Şeş e. Blûr û zirne bi çil xortên qurd dimeşin. Zend di nav wan de ye. Zend cem delala xwe, dizgirtiya xwe, jina xwe tinê Şeveqê ma.

Serê wî giran e, dilê wî dişewite. Dilê hêvîna delala xwe ye.

* * *

Şev e, şeveqe tarî. Baqî sar û xurt tê. berf û baran bi hev re dıqevin. Di nav zinar û rêlan de ba difîqîne. Dengê wî qûvî ye.

Zend tifinga xwe dide hevalê xwe, bê Zîna xwe niqare, rêya xaniyê xwe digire. Di paş wî re, dengê tifingan û hêdî, hêdî guregurên topan vedimirin.

* * *

Ezman bi stêran tijî ye. Berf û baran sεqinıne. Ba westiyaye.

Bes ji dûr ve ewreqî reş dilive.

— Li derîyê Zînê didin. Zîn ji hundir dipirse. Dengê mêrê wê tê:

—Zînê ...veqe...ez im..Zend..mêrê.. te.. Zîn derî ve liqe, ji Zend re mêze diqe... bi çaveqî sar û tehl û jê re dibêje:

— Mêrê min Zend.. bi welatiyên xwe ve di şerî de ye ! ! ! û derî digire.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

BIRÎN

—Şêr bi lepê xwe—

Mêrg û Zevî xirbe ne
Gund û kesr tirbe ne
Bilbil mirî gul mirî
Ne rez maye ne tirî.

* * *

Ne gul û ne qulîlq mân
Ne parîz û gulistan
Ne dengê xweş ne mekam.
Pêve j'ah û intikam

* * *

Çavên bûqan b'hêstir in
Qund digirîn distirên
Ne pez mane ne şivan
Ne blûr û blûrvan

* * *

Gelî, Çîya guwah in
Ne xulam in ne şah in
Deşt û newal bi xwîn in
Diroqa me dixwîn in.

Rêl û dehliq bûne zer
Zevî bûq in qezîzer
Xwelî bûne xerabe
Yezdanê me de rabe

* * *

Bi camêrî niqarin
Bi bêbextî diqarin
Em jî qer in û qor in
Ji pira wan diborin.

* * *

Ne kesr ma ne serban
Ne mîreq ma ne siltan
Ne saxî ma ne mirin
Hîmê me jî dibirin

* * *

Qen vemirî girîn ma
Derman çû û birîn ma
Qeçiq çû û qezî ma
û aheqe rizî ma

* * *

Gulistan bû qevristan
Ber çavên min Qurdistan
Arîqarê me nîne
Hêvî! çiraqê bûne!!!

* * *

Çavê Binefş beşîn e
Sosin jî qet bişîn e
Ne giya ma ne rêhan
Li parizê Qurdistan

* * *

Ne ma lê lê ne lo lo
Kiriq, qund, gur û eylo
Diqenin xudan saz in
Qezeba me dixwazin

* * *

Mêrg û Zevî xirbe ne
Gund û Kesr tirbene
Bilbil mirî gul mirî
Ne rez maye ne tirî

* * *

Hawar çû û hêstir ma
Nijdî mir û hêştir ma
Maniq qur û dirêj et
(Şêr b'lepê xwe) dibêje..

Dr. Qamiran A. Bedir-Xan

EDEBIYATI QURDÎ

—2—

Ewaneqe qem u zor malûmatêqyan heye le edebiyati zimanani ewrupa dezanin qe le zemani qonewe, hetaqû êstaqe leser sê paye serqewtiwe we êstaqeş edebiyati ewrupa debête sê çeşnewe. Ewiş: edebiyati gorani, edebiyati çiroqî edebiyati qomidi [temsilî]

Edebiyati ewrupa we betaybetî,edebiyati yonanî qon le payey yeqemînî derqewtinî hemû ibaret bû le goranî, we lew deme yonanîyeqan liqr u mêşqi xoyan be « Helbest » rêq dexist we destyan deqirde bêjînî ew helbeste be goranî. Ew şitane qe le dilyan deculayewe hemûyan rêqdexist be helbesti gorani, qe degeran le naw şaxu dolani yonanistan, yan qe dadeniştin le ser roxi behri [îce], dengiyan heldebri we destyan deqirde goranî bêjîn, heta ewendey pêneçû ehwalyan gorra, we destyan qirde medih qirdin u helbest heldan le ser piyawani gewre, kaemanan, we palewanani xoyan, hendê car ew helbestaneyan drêj deqirdewe we her be medih qirdiniş nedeman, beşqu destyan deqirde rêqxistinî jiyani ew piyawane: le dayiq bûnyan gewrebûnyan, xu we rewiştyan, mirdinyan be helbestêqi dûrudrêj, we be şewkêqî germewe destyan deqirde bêjîn u gotini ew helbestane. Be qurtî? yonanîyeqani qon helbesti çîroqiyan dadena, yanî edebiyatyan le payey goraniye we serqewte payey [çîroqî].

Inca engawêqi drêj edebiyat le payey çîroqî mayewe, heta nexte nexte serqewt u geyişte payey Qomîdî, inca her lew demewbû qe edebiyati Qomîdî le . . ewrupa peyda bû we bilaw bwewe.

Eme payeqani serqewtini edebiyati wiltani rojawa ye. We eme payeqani serqewtini edebiyati gelani arîye. Aya le wiltani Qurdistan ru wergêrîne duwawe

we binorin le tarixi edebiyati, em payane debinin yan na ? ?...

Madam edebiyati qurdî, edebiyatêqî ariye, debê wequ edebiyati zimanani rojawa wabêt, we debê beser ew payaneda ser qewtibêt.

Belê: edebiyati qurdî le zemani qonî pêşûda goranî bûwe, we qurdani zemani pêşu fikru mêşqi xoyan, awati diiyan, hemû be helbest reqxistiwe, we destyan qirdiwete bêjin u gotini ew helbestane be goranı.

Qurdanı pêşû—her weqû beşêq le qurdani imroşawati dili xoyan be helbest danawe, we ew helbestaneyan be goranî gotuwe; le dameni çiyayan, yan, leser rubaran, yan leser qanî u serçaweqan be bilwer, yan be şımşal ew helbestaneyan gotuwe.

Inca nexte nexte eme serqewtuwe, we hezyan beqirdıwe ehwalı palewananyan çiroqi ciwan u şırın u kincyan tenya be helbesteqı goranî bibejın, we her bewe bimênetewe. Beşqu destyan qirdîwete rêqxıstıni ew şitane, ehwali ew piyawe bilındane be çend helbestêqi çiroqiy dûrudrêj we destyan qirdiwete bêjini we xwendinewey le beynî xoyanda.

Her bew ceşne edebıyati qurdî le payey goraniyewe serqewt bo payey çiroqî, we qurdeqan destyan qirde danani helbesti çıroqî, yan reqxistini çiroqî xoyan be şiqlî Helbest.

Inca çunqe edebiyati Qomidî bestrawe be kewme bilinde mutemeddineqane we, we zor pêwistî medeniyyete, we çunqe hêşta hetaqu êstaqe be tewawe tî pruşqey hetawî medeniyyet wilatî qurdistanî rûnaq neqirdiwetewe, we şaran u dehati qurdistan be bergi ciwanî medeniyyet nerazawatewe, leber ewe edebiyati qomidî le qurdistanda derneqewtuwe, we edebiyati qurdî hêşta negeyiştiwete payey sêyem.(tewaw ne bûwe)

Hevindê Sorî

Hesinqer

Hesinqereq şev û rûj, dixebitî ji dil can
Xebata wî zincîreq, qo nakete tu caran
Her careqê qo çaqûç, lêdixist dilxeweş
[dibû
Imîda wî kewitir, hêvîya wî geş dibû
Çend rûj holê peşveçûn, min ji bala xwe
[dida
Zincîrhê ew zincir bû, dîsa weqe xwe
[dima

***

Bi wî çaqoçê bıçûq, ew zincira kerase
Ma tucar tê şiqandin, gelo qî pê hesas e
Çûme ez niq hesinqer, min jê qire pirsîyar
Li ber pirsîyara min, qarê xwe qir hebeq
[sar

***

— Lo! mamê min î delal, qerema xwe
[erzan qe
Dilopeq ji derdê xwe, ji min re jî nûş'canqe
Herçend bala xwe didim, ev çaqûç û ev
[zincîr,
Tinê bûye derd û qul, tişteqî din naqev
[bir!
Heta qengê? tê wisan, bi tekin û rekîn qe
Xêrgunehê vê tokê, ji bende re telkîn qe.

***

— Wey ser çavan tu hatî, lo lawiqê zemanî
Ji xwe ez bûm çavnihêr, te bi xwe qir
[xuyanî
Hêj hetanî vê dmê, tuqes nehat bi merak
Ne gotin gelo cîye, ev tekin û ev terak
Guhdar bibe qurêmin, tu hêjayî xuya ye
Sirê ji te veşêrim, ew ji bo min ceza ye
Berî ya min ferztire, gotina bav û qalan
Geleq li cî gotine, rehmet liwan bi baran
Wan gotine «yê bêsebr, tim tihin û tim
[bê av
Hûriq hûriq bi derzyê, kulteyn dibin
[sardelav»
Ev xebat û cehda min gotina bavanî ye
Ger îrû neçe serî, bo sibê hêsanî ye.

FERHENGOG

(Deng)

Vê pışiyê û gora mehcetê, ji pirsa deng me çend pirs hevedudanine. Bi hênceta pirsa (dengî) qo di elfabêya qurdî de derbas dibe, em dixwazin van pirsên nû û hevedudanî raveqin û ji xwendevanan re bidin zanîn.

Dengî: bi deng re giredayî, pê bendewar

Dengînî : tevayî û halê « dengî », herf carqê bi şiqlên xwe, carqê bi dengîniya xwe têne seh qirin.

Dengayî : Pişeya dengan. pê tevayiya dengên zmaneqî tête seh û nîşan qirin.

(Guwah)

Ewê qo tişteq dit an bihiştiye, û piştre awayê çêbûna wî gora dîtin an bihîstina xwe dide zanîn.

(Pêşqî)

Her tiştê qo ji pêşiyê ye. Dengê pêşqî : ew dengê qo ji pêşiya dev derdiqeve.

(Paşqî)

Her tiştê qo ji paşiyê ye. Dengê paşqî : ew dengê qo ji paşiya dev derdiqeve.

(Cihderq)

Cihê derqetinê. Qaniya tişteqî. Cihderqa (b) lêv in, yanî dengê herfa (b) ji lêvan derdiqeve.

(Raveqirin)

Ji rayî veqirin, pêş çavan xistin û dan zanîn ; îzah qirin.

Hercqol Azizan

Bê imîdî ne kenc e, tu destê xwe vemale
Ne ez zêde xwêh bidim, ne tu bo min
[binal e
Yeqdest em bi repînqin,heval dibe zilcelal
Bira toka diliyê, bibe polayê zelal
Em vê toka lanetê, ji serê xwe biderxin
Hingî bira bibînin, ya em gurin ya berx in

Kedrican

Mîşo û Xido

Du dengbêjên deşta Sirûcê, Mîşo Beqebûr û Xıdoyê Hindawî hati bûn ziyareta Hawarê. Her du ji herazî, Mîşo pîjî, Xido elaedinî.

Mîşo peyaqî bejnqurt û stûr , Xido bejnnavîn û zraviq e. Emrê Mîşo di dora pêncihî, yê Xido di dora sih û pêncan de ye.

Ji me re Memê—Alan strandin, Xido bû Mem û Mîşo Zîn.

Xido : Mem li ser hespê xwe, li ser qaniyê seqiniye, davêje ser Zînê :

Ez Mem im, tu Zîn î
Ez qurê mîrê Mexrîbiyan im
Tu qeça Mîr Zengîn î
Ez xwedanê 1500 xortên qurdan im
Tu xwediya 40 cariyên qember zêrîn,
Bi xelxalên zîvîn î .

Mîşo, ji Zînê ve lê vegerand :

Lo lo! Memo bejnzravo li fena tayê rêhanê
Pêda tine tûq û qelemo !
Ji dilê min re şifa û hem merhemo
Xeyala dilê min bi qul, bi elemo !

Mîşo çend beyt ji şihreqe xwe ji gotin:

Em biçûq bûn, pir nezan bûn
Qo mezin bûn, cangiran bûn
Li pêş cavên me dûman bûn
Ev sûçên bav û qalan bûn
Em ne dane ber xwendinê
Da bibînin rengê dinê
Irû ji hat rûja mirinê

Mîşo dit qo ji beytên wî re qêfa min hat, çendeqên din ji gotin:

Rojeq hilat li me zer bû
Hêla xwedê li ser me bû
Herçend rabû xweş xeber bû
Paşê ne ma diçû ava
Hêv û stêriq li nêv nava
Em ji hemî tevda biçin

ELfabêya Qurdî

7

Belê me goti bû qo (ق) dengeqî paşqî ye. Herçend ev deng, rast birast di zmanen arî de nîn be jî, di navbera (q) û (k) de qêm û zêde ferkeq heye, û di wan zmanan de jî herfa (k) di eslê xwe de, gora dengê herfa (q) dengeqî paşqî nişan diqe.

Zmanên latinî ên irû vî dengî pericar bi herfa (c) nişan diqin. Ji ber qo ev du herfên ha, di zmanê eslî de, berî hatina pê, zmenanên latinî ên irû bi hev guhêrîne.

Di zmanê latînî ê qevn de (k) bi tinê di pirsên (Kaeso) û (Kalendae) qari bû xwe bilîne, di ên mayîn de (c) yeq qetiye şûna wê qo xelqê Romayê ew mîna (K) yeq bi lêv diqirin û dixwendin. Herweqî di pirsên (cable, café, corbeille, corbe, cristal) de, qo bi (c) qê tène nivisendin, û ev (c) gora dengê (qu) yê dengeqî paşqî dide. Lê belê di zmanê elmanî de qo ev (K) yên ha bi (c) ne guhêrîne ev pirsên ha bi (K) tène nivisandin : (Kable, Korb, Kaffe, Koffer, Kristal)

Niho divêt em hiniqî bi behayê (K) ya qurdî ê dengî mijûl bibin. Ji bona wê jî ezê (K) ya qurdî deynim ber (c) ya frensizî û (ق) a erebî.

Dê em pirseqe frensizî bibin: (cri) dengê (c) ya wê geleq nizingî (k) ya me ye, û di navbera vê (c) yê û (k) ya pirsa (kir) hema tu ferk nîne û mana wan jî yeq e, (cri) di franseziyê de (kir)e.

Weqî niho, mirov diqare pirsa qurdmancî (Krên) bi elfabêya frensizî weq (crên) binivisîne.

Li ser berhevdanîna dengê van herfan min çend tecribe çêqirine qo di zanina wan de hin fêde hene,

Herweqî :

1 — Min ji hin xortên qurd re — qo ew hinî elfabêya qurdî qiri bûn — pirsa (cristal) da nivîsandin . Tevda li xwe qeriyan û paşê bi hev re, herweqî di elmaniyê de tête univîsandin di şiqlê (Kristal) de nivîsandin.

2 — Min ev pirs ji hin xortên qurd re da nivîsandin qo herfên erebî nas diqirin bê li erebî nizanî bûn. Bi (ق) qê û di şiqlê (قرستال) de nivîsandin.

3 — Min ev pirs ji qurdeqî re da nivîsandin qo bi erebî dizanî bû û bi salan di medreseyan de xwendi bû, melayê min berî qo binivisîne, hiniqî seqinî, pirs çend caran bi lêv qir, di guhê xwe re qir û ji min re got :

4 — Gora bilêvqirina qurdeqî nezan qo bi erebî nizane divêt (قرستال) bête nivîsandin. Lê qo bi erebî hate xwendin dengeqî paşqî dê bidit qo ji hundirê Kiriqê têt û qurdmanceqî nêzan niqare derêxine û weqe xwe bi lêv biqe. Ji lewra bi imlaqe erebî a fesih divêt (کرستال) bête nivîsandin.

— Min ev pirs ji erebeqî re da nivîsandin. Ket li xwe negeriya û tavil di şiqlê (کرستال) de nivîsand.

Nisbeta (k) di zmanê qurdî de $\frac{150}{33798}$ ûya (q) $\frac{1056}{33798}$ e. Yani di zmanê me de (q) ji (k) bêtir e, û nivîsandina (q) ji ya (k) yê hêsanîtir, siviqtir e, û (q) ji (k) zûtir tête nivîsandin.

(dûmahiq heye)

Celadet Alî Bedir - Xan

Çi şiretên qu û bivan
Bibînin bejn û balavê
Bi ruhnaya her du çavan.

Di dema rabûnê de, Mişo Hawarê di destê xwe de gerand, dil qir qo li me jî xweş biqit. Ev e diyarya wî :

Va işa vaye vanî
Dêrgul bi mêrg û qanî
Sê mêran kelem anî
Her sê jî Bedir-Xanî

Dengbêjên me pîştên xwe dan feleqê, berên xwe dan oxurê, xatir xwestin û çûn. Oxura wan li xêrê bit.

Hereqol Azîzan

Textes et Traductions :

Delalê Eysê

— 1 —

Delalê Eyşè, Delalè Eyşè !
Çiya bilind in, ez te nabînim
Destê xwe ser sînga te bigerînim
Li dinyayè weqa te ez nabînim.

— 2 —

Delalè Eyşê, Delalè Eyşè !
Ezê tenbûrqê çèqim`, ji çarde perdan
Ezê tèlan bêxim è, ji qul û derdan`
Jinè delal, ji mêrê xerab
Tètine quştin, nayine berdan.

— 3 —

Delalê Eyşè, Delalè Eysè !
Ezê tenbûrqê çèqim, ji hestûwèn maran
Ezè tèlan bèxim è, ji bisqè yaran
Ezê devî deymin, bin guh, guharan.

— 4 —

Delalè Eyşè, Delalê Eyşè !
Ezê tenbûrqê çèqim, ji hestûwên çûqan
Ezè tèlan bèxim è, ji qezîyèn bûqan
Na, ez nazewicim dosta min piçûq e.

— 5 —

Delalè Eyşè, li men û li wî dilî
O li wî dilî
Bejna te qulîlqan`, nû xemilî
Dè û bavè te ser min û ser te
Çûne gilî.
Leyla li min î, Leyla li min î
Terqa te naqim heta xirèna mirinè
Ez têr bûme èdî, ji vè gotinè.

TRADUCTION

O Blele Aïche

— 1 —

O Belle Aïche O Belle Aïche !
Les montagnes sont hautes, je ne te vois pas
Pour que je proméne ma main sur ta poitrine
Dans le monde je ne vois pas d'emule à toi

— 2 —

O belle Aiche, O belle Aiche
Je ferai une guitar à quatorze diapazon
Je lui donnerai pour cordes, de souffances
[et de douleurs
Les jolies femmes de la part des hommes mé-
[chants
Ne peuvent pas être abandonnées mais tueés.

— 3 —

O belle Aiche, O belle Aiche
Je ferai une guitar des os de serpents
Je lui donnerai pour cordes les méches des
[bien-aimées
Que la bouche effleur, sous l'oreil et sous les
[boucles.

— 4 —

O belle Aiche. O belle Aiche
Je ferai une guitar des os des oiseaux
Je lui donnerai pour cordes les trésses des
[jeunes mariées
Non, je ne me marie pas, ma bien aimée
[est petite,

— 5 —

O belle Aiche ! malheur à moi, malheur
[à ce cœur là
O à ce cœur la.
Ta taille est recèmment ornée de fleurs
Ton pére et ta mère, contre moi et contre toi
Sont allés se plaindre
Tu es ma Leyla, tu es ma Leyla
Je ne te quitterai pas jusqu'à la râle de la mort.
J'en ai assez de ces jaseries.

***

Dans les deux derniers vers de la deuxième strophe il est dit: « Les jolies femmes de la part des hommes méchants, ne peuvent pas être abandonnées mais tuées ».

Céci est dû au fait que chez les Kurdes musulmans, chrétiens ou eyzedis le divorce quoique admis par les uns il n'est généralement pas pratiqué par les Kurdes parce qu'il est contraire à leur tradition nationale. C'est pour cette raison qu'ils ne divorcent jamais leurs femmes, mais les tuent dans des cas d'honneur. Le mari assassin est d'habitude protégé par tout le monde, même par ses ennemis de sang.

Leyla, c'est un des noms symboliques des femmes aimées qu'on emploie souvent dans toutes les poésies orientalés.

Fables:

L'HOMME EST LE SERPENT

Un homme sur sa route rencontra un serpent. Le serpent était sous une grande pierre. Il ne pouvait ni sortir, ni bouger.

L'homme eut pitié de lui, et s'avança vers la pierre, leva la pierre et le sauva.

Le serpent se secoua, se dressa sur son ventre et se précipita sur lui. Il a voulu le piquer. L'omme a dit :

— O serpent, je t'en prie, comment ça se fait ? Je t'ai sauvé de la mort, tu veux me tuer,

Le serpent a rependu :

— Ne sommes nous pas de longue date des ennemis, je te piquerai.

Tous les arguments del'homme n'in—fluença point le serpent. A la fin l'homme lui dit:

— Neamoins allons demander à quelqu'un de raisonnable.

Sur l'aquiescement du serpent ils se mi rent en route. Aprés une petite course rencontrè-rent un renard. Ils lui racontèrent le fait et les propos échangés entre eux. Le renard regarda l'homme et sourit, puis leur a dit :

— Il faut que je me rends sur les lieux pour prendre une décision.

Et sur ce fait ils se rendirent sur les lieux. Le renard dit à l'homme :

— Lève la pierre.

L'homme la leva. Le renard dit alors au serpent :

— Toi, mets toi sous la pierre

Le serpent rentra sous la pierre et l'homme laissa tomber la pierre sur.

Peu aprés voyant que le renard ne disait rien, le serpent dit:

— O renard ! où est-ce ta décision, je me suis écrasé sous la pierre.

L'homme faisait mine de partir. Le serpent s'interposa devant l'homme et lui dit:

— Une autre fois ne touche plus à cette pierre.

LE COQ ET LE RENARD

Dans un village en ruine, un coq était perché sur le mur d'une maison et chantait. Un renard qui passait, se rapprecha du mur et s'adressa au coq et lui dit :

— O frère coq ? que fais-tu ici ?

Le coq repondit :

— O renard ! ne vois-tu pas que notre village est en ruine, et moi par mes chants je tache de rassambler quelques villageois et laboureurs pour restaurer notre village.

— Puisq'il est ainsi, ne sais-tu pas que je suis un bon laboureur, allons montre moi une place pour que je puisse costruire une cabane et commencer à travailler.

Le coq ayant cousenti se mit en route. Le renard le poursuivait, pour voir le(qefxwê) du village et choisir un terrain pour le renard. Le coq n'était pas descendu du mur et faisait route en les escaladant.

Lorqu'ils arrivérent à une maison en ruine, le coq se baissa et appela le (qefxwê).

Ton (qefwê) était un levrier gigantesque. Le renard voyant le levrier prit la fuite, le levrier se jeta à sa poursuite jusqu'à son terrier.

Le lendemain, le renard repassa. Le coq ne l'ayant pas reconnu lui raconta de nouveau l'histoire de la restauration du village. Le renard lui a sourit et dit :

— O coq au cœur noir, tant que tu serais le (qizir) et le levrier le (qefxwê), votre village en ruine ne sera jamais plus restauré.

*
* *

Nous avons fait une traduction littérale de ces fables à fin de conserver, tel quel, le style de la narration Kurde, et c'est pour quoi nous avons admis quelques expressions et tournure de phrases qui ne sont pas familières à la langue française et qui ne sont propres qu'à la langue Kurde.

Les mots(qefxwê) et (qizir) gardés tel quel dans la traduction signifient succesivement préposé et pourvoyeur du village.

Nos lecteurs trouveront les textes Kurdes de ces fables à la quatrième page de notre revue Hawar, No 5, sous les titres de (Mar û mirov) et (Dîq û rovî).

Hereqel Azîzan

Notices sur la littérature mœurs et coutumes Kurdes

7

MEMÊ-ALAN

Quand Mêm eut atteint sa quatorzième année son père lui céda le trone des (Alan)

Le plais des Alan était costruit dans la mer sur (360) colonnes de marbre.

Auprès du palais les pècheurs du pays jetaient leurs filets. Un jour le bruit courut dans le pays que les filets des pècheurs étaient tellement lourds qu'on ne pouvait plus les tirer.

Tout le monde vint pour prêter secours, mais les filets ne bougeaient pas. On informa (Mem) de l'évènement. Il se précipita pour secourir les gens. Les (1500) gardes prétèrent main forte, mais tout effort resta vain. [Mem] fit appeler son grand père materuel qui ne tarda pas à venir avec sa nombreuse suite de disciples et adeptes munis de leurs trompes magiques et leur drapeau sacré.

(Nerîman) fit savoir à son petit fils, le jeune roi qu'il s'agissait du dragon des mers, monstre puissant dont les livres des savants parlaient et son apparition sur les côtes du pays (Alan) était le signe que quelque chose d'extraordinaire se prèparait dans l'astre de destinée du roi.

(Nerîman) fit signe à ses disciples que soufflèrent par leurs trompes une étrange mélodie. Les cordes tendues se relachaient peu à peu, de sorte que les pêcheurs les tiraient sans difficulté.

A un moment donné une colonne d'eau s'éleva vers le ciel et la tète du dragon apparut sur la surface de la mer. Peu après le dragon ayant forme d'un cheval, se débattait entre les filets des pècheurs. Avec des grandes précautions on l'amena dans la cour intérieur du palais et on l'enferma dans une cellule, baigné par les ondes de la mer et gardé par sept portes en acier munies chacune de sept cadenas. Mais personne ne pouvait s'approcher de lui.

Plusieurs écuyers et autres gens se firent tuer pour obtenir la prime promise par le roi à celui qui arriverait à dompter le monstre. (à suivre)

L'ALPHABET KURDE

7

C'est pour cette raison que l'on ne réussissait qu'imparfaitement à noter ce son quand on écrivait le Kurde avec des lettres arabes. Pour rendre le (u) du mot « sund », on le notait par un « و », et on l'écrivait سوند ; mais comme on faisait aussi usage de ce « و » pour noter un autre son long, il remplissait mal sa fonction. On a essayé d'écrire سند mais on retrouvait les mêmes inconvénients puisqu'on devait le lire « sund ». Plus tard, les « moullahs » qui étudiaent dans les « medressés » ont essayé de tenir compte de la dureté de la voylle « u » en remplaçant le « س » par « ص » ; ils ont donc écrit صند. Néamoins, malgrè toute les dictées savantes, le son restait intacts dans la bouche du peuple et nous est arrivé tel qu'il était à l'origine.

Les échanges subis dans la lanque par la voyelle « u » fournissent une nouvelle preuve de ce que cette voyelle n'est point un « u » bref. En effet, dans certains mots pour être remplacé par un autre, lequel n'est jamais le « u ».

Cette dispartiton affecte deux formes:

1 - Replacement par un «i»

2 - Replacement par un «û»

(à suivre)

Xweyî û midirê berpirsiyar
Mîr Celadet Alî Bedir-Xan

ميشو وخدو

دُ د نگيژين دشتا سروجى ، ميشو بكبور و خدو بى هنداوى هاتبون ز يارتا هاوارى · هر دُ زى برازى ، ميشو پيژى ، خدو علاء الدينى ·

ميشو پيا كي بژ نكرت وستور ، خدو بژن ناڤين و زراڤكه · عمرى ميشو دِ دورا پينجهى ، يى خدو د دوراسه و پينجان ده يه ·

ژمه ره مه آلان ستراندن · خدو بو مم وميشو ز بن · خدو: مم لسرهـپى خوه ، لسركانى پى سكنى يه ، دا ڤيژه سرز بنى :

ازمم ، تُ زينى از كرى ميرى مغر بيانم تُ
كچا مير زنگينى

ازخدانى هزاروپينج صدخورتين كردانم توخوه
دبياچل جارى يى كبر ز ير ين ب خلخا لين ز يڤينى

ميشو ، ژِ زينى ڤه ، لى ڤگراند :

لولو ! مو بژ نزرا ڤو ل فناتايى
ريحانى پيدا تنه توك و كلمو
ژ دلى من ره شفا او هم مرهمو
خيالا دلى من ، ب كلى ، ب ألمو !

ميشو چند بيت ژشعر كه خوه ژى گوتن :

ام بچوك بون پرنزان بون
كوەزن بون ، جانگران بون
ل پيش چاڤين مه دومان بون
أڤ سوچى باڤ وكالان بون
ام نه دانه برخوه ندنى
دا ببينن رنگى دنى
ايرو ژى هات روژا مرنى ·

ميشو دبت كو ژ بيتين وى ره كيفامن هات · چند كين دن ژى گوتن :

أى فجر

أى فجر جوان ! فجرى أملمان !
آسمان رووناك كه روشكه ولاتمان !
لابه تاريكى له سەربا غوچيامان !
رابەرينه لەخەوروحدار وولاتمان !
بلن بسيه نوستن
بلى بسيه رستى
بلى بسيه په ستى ايتر اناباه ·

لا وبكى كورد ·

ژِ خوه ندڤانان ره :

بندين خوه ند ڤانين ٠ە كو گهشتنه هاوارى گلك بونه · نڤداودنسخكى ده نايينه بلاڤ كرن · روپلين هاوارى قيم نا كن · ژلورا أڤ بندين ها بِ دورى دى بينه بلاڤ كرن · برڤى يكى دڤيت كو خوه ند ڤانين مه لِ مه مگرنو لِ دور ين خوه بسكنن · هيدى هيدى ، بر يڤه حمى ژى دى بلاڤ بين ·

روژك هلات لەزربو هيلا خدى لسرمه بو
هرچندرابوخوەش خبربو پاشى نما دچو آڤا
هيڤ وستيرك ل نيڤ ناڤا ام ژى حمى نڤدا بچن
چه شيرتى كرو باڤان ببينن بژن وبالاڤى
بِ رهنا يا هر دُ چاڤان

دِ دەارا بونى ده ، ميشو هاوارى دِ دستى خوه ده گراند ، دل كر كو لەژى خوه ش بكت · أڤه ديار ياوى :

ڤا ايشا ڤايه ڤانى دير گلب ميرگ وكانى
سى ميران قلم آنى هرسى ژى بدرخانى ·

دنگبيژين مه ، پشتين خوه دان فلكي ، برين خوه دان او غرى ، خاطر خوه ستن وچون · او غراڤان لِ خيرى بت ·

هركول ازيزان

سالان ن، ب ِمهان نه خوه ندیه ژي • ژِ زمانی خوه پیڤه، بِ تُ زمانان ژی نزانت •

جمیلي حاجو کردمانجی پیشینه کو خوه ندن ونڤیساندنی ب ِ الفا بي یا زماني خوه و بی آر یکاریا زمانین دن علمیه •

دِ سالا هزار و نه صد وسه ده، ژِ بر کو أم دربامی خطي بو بون، حکومتی أم آنی بون شامی و لی رونشتاندبون•

هنگی أم چندك بون • جمیل ژي بِ مره بو • ئڤدا، دِ تاخا کردان ده، بِ میڤاني لِ مالا علی آغا زلفوجه بو بون • شڤ وروژ ناڤ هڤده رودنشتن •

از بِ الفابی و زماناز بنا کردي مژول دبوم • من ژِ هر کسي تشتك دپرسی و هر کسی ژِ مژولا هیـا خوه ره بندوار د کر •

جمیل ژِ هر کرمی بیتر بندواري نیشان د کر، ڤنج برد کت وتید گهشت •

جمیل بکجار نخوه ندابو • هیژ قلم نه کر بو دستی خوه • چاڤین وی هین لِ سرتُ خیزین حرنان نه گرهـا بون •

أڤـ، ژِ بونا من ژی دربکه ڤنج بو • ژِ کردمانجی نخوه نداره الفابیا خوه هین کرن •

هنگي، دِ دستی مه ده تشتکی چاپکری نین بو • بڤي نڤي، جمیل الفابیا کردي بِ دستنڤیسی هین دبو • من هر روژ ژیره چند حرف نیشان د کرن و بِ وان ره پرسن چید کرن •

جمیل دناڤـ هفتکی ده الفابیا کردي خلاص کر بو • ئیدن بِ الفابیا زماني خوه د کار بو هر تشت بنڤیسینه و دستنڤیسین رند بخوینه •

أڤ، جمیلی حاجو و بنداوی آپشین «کرد ڤنجن لی نزانن»

دڤیت کو جمیلی حاجو ژِ بونا خورتین کردان نمونه بیت • حچي خورتین کردهنه کو حژ ولات وملتی خوه د کن و دخوازن خدمتا وان بکن بلا جمیل بینین پیش چاڤین خوه و وکوی بخبتن وژخوره وژملتی خوه ره بفیده بین •

دِ حقِ بنداوی ده چي بیژم، جاوان پسناوي بدم ازژی نزانم • هوڤاس بیبژم کو حتا نهوتُ کسی ضبا بربری و نفاقا کردان بِ ڤی رنگی و بِ ڤی زلالي بی نه دیتیه، نه ژي نیشان کریه • هر بژی جمیلو ! خدی تَ ژِمال و ملتي تَ ره بهیلت •

جلادت عالی بدرخان

زاری کردمانجی

کوڤار که کڤنه • اڤـ هفت سالن، خوبی. بي وی ئی خدان ڤین وهمت، میرزا حسین حزنی. مکریانی کو ڤارا خوه دِ رواندزی ره دردخینت •

میرزا حزنی بری هنگی لحابي بو • ژخوه ره چاپخانکي ساز کر و بخوه ره بر بو رواندزی • زاری کردمانجی دوی چاپخانی ده تیته چاپ کرن. لی صدحیف ومخابن کوزاری کودمانجي ژِ بي خو یي تی، أڤـ د'سالن، روپلین خوه لِ خوه گرتبو ونکار بو در کڤه •

دِ بیست وسی تیرمه و ۱۹۳۲ و دِ روژاشمبهي ده ژنوڤه ڤگر یا ژ پیی ودر کت • تیده گلك نشتین ڤنج و بِ فیده هنه • خیزین ژ یرین ژ بند که وی یه کو سرناما سر بهور دیا (بسرهاتیا) کورداتی هلد گره :

«سربهوردی کڤره ونا وداراني کورد لهسالي هه زار و دوسه دی هجری هه‌تا هزار وسیه سه د • لهم کوڤاره دا یك به یك ئه ڤ پیاوه گڤرانه باسی ئه که ین‌وه ده‌ي‌خه ینه‌به زچاوي‌خوبندواره‌خوشه‌ویسته کانی‌زاري کرمانجی•

وه ئه ڤانه به کتیبیش ئقدیم یان ئه کری، له عصری سیزده مینه وه هه تا عصری چوارده به رگی یبکه مین وله اولی ئه‌م عصره وه هه تا امرو به به رگی دومم نا ونراوه •»

هاوار هڤـا لاخوه نه آنوزالی ژنوڤه زا بِ گرمیا دلی خوه همیز د که وتی خوه شهاتناوی •

ژ بزدانی پاك ژیره ژ یینکه دریژ دا خواز د کت و پیره ژخوه ندڤانین خره هیڤي د کت کو کریاری زاری کردمانجي بین دا کو اڤـ کوڤارا کردی بکارت بژیت وحدمتا ملت وولاتی خوه بکت •

هاوار

کردمائج قنجه لی نزانن

کرد قنجن وخوینا وان حمی ناموس ، رومت وجسارته · ژلورا ولو رادبن هڤدود کژن ومالین هڤ دخون

یك ژوان سری خوه ژ ئەدن ره ناتوینه · ژبر کو چاڤی خوه دِ ڤی ایشی ده ڤکرنه · چه خورتی کو نو رادبەچاڤی خوەل قنجي یی دگرینه هر دبینه میری قنج رمشهور کو خلك پسنی وی دیده أوه کو میران د کژه وتالانان دتینه وسره خو ژ بربری خوه ره ناتوینه ·

أو خورت ژی رادبه دست بِ کشتن ، تالان وبربری یی دکه وخباتکه زور دخبته چما کو ژ یره پسنه · حچی میری کرده کو کته ایشکی هر دخوازه کو ل پشیبا هڤالان به · پر جاران ژی أم دبینن کو یکی کرد بِ چند هڤالان ره — کونه ژملتی وی — د کڤه ایشکی ، گر خوه ندن به ، میرانی به ، گر حمالی به أوی کرد لِ پیشیاهڤالین خوه حمیانه · چما طبیعت و جسارتی وی قبول ناکه کو کس ل پیشیا وی ببه ·

هکه ملتی کردژی میناڤان ملتین دن کو ایرو پیشده چونه ، زانا بونه دی دیسان لِ پیشبیا هڤالان حمیان بونا و دِناڤ ملتان ده مشهور ببونا ، لی پیچکی شونده مانه ·

درمانی زانابونی ژی أڤه · حچی کو کرده و دبیژه از چیلی یی کردانم دڤی آریکار یا جڤاتا خیری بکه ، هر کس لِ گورا حالی خوه ، دا کو جڤات ژی بکاره منفعتکی لِ مه بکه ، زارووین مه بده خوه ندن ودبستانان بینه دڤی دری ین مه · مانەچیتره کو ام شیست هفتی زیرین زر لِ یك زاروکی بدن حتا کو ام لِ باژارکی ژڤان ئین دور بدنه خوەندن ؟ أو شیست هفتی زیر ژِ جڤاتاخیری ره بت أم د کارن صد زاروکی پی بدن خوه ندن · ژِ بر کو اوی دبستانا بینة دڤي دریی مه ، مصرف لِ زاروکان ناچه ·

ت' تشت ژی مروڤان زانا ناکه ژ خوه ندنی پیڤه ·

جمیلی حاجو

گەرامة وەسەر رەیاول نازانم حالي بوی که غزلی (بطرزقدما) یش نقر ببێ به مقصد یکي وا نوسراوه ؟ که وابو رنگه معذورم ببینن · ئه گه رله ٣ زباندا (کوردی فارسي ، تورکي) اشعار وغزلیاتی بنده تچاپ بي كه وتەوەخویندوته تەوه البته له مسلکم تی گه یشتوی · مع مافیه له رغمي ئه مانه وله رغمی ئه وه تی که به خلاف عقیدەی ایوه ادبیاتی بی عشق وبه تعبیری صحیحي (ادبیاتی بی خطوخال) له نظرمندا وه کو (آوینه ی مس) وابه · دیسانه وه تقدیری به رزی حسیات وبلندی مفکوره تان ئه کم · چونکی من ازانم ایوه کین ····؟

حلیم رفقی

—هرو کی مه ژِ نسخا پیشین ڤه گوتیه هاوار ، هاوارا کردان ، هاوارا هر کرده · ژلوراەمه بندا ژورین کو جها بکه بلاڤ کر · هکه (نوروز) دل کوو لی ڤگراند رو پلین هاواری ژ یرەژی ڤکوی نه ·

هاوار

جمیلی حاجو— نڤیسڤانی بندا ژورین جمیلی حاجو به · گلو جمیلی حاجو یه کی یه · جوانه ، پیره ، لِ کو دِ کیژان دبستانی ده خوه ندیه ·

هرو کي دِ انجامی ده کفش بت هیژایه کو أم بکڤن پی ڤان پرسیا ریان و لِ وان وگرینن ·

جمیلی حاجو خورتکی بیست ، بیست و یك سالی یه · ز، کتیەت' دبستانان ، و بر دستی ت' کسی ده ، نه بِ

جوابنامە

بو (نوروز) ي مستعـار خاوەنی مقاله (زمان) کە بە سەر لوحەی (بوشاعر یکی کورد) له ژماره (٢٤) ی زاری کرمانجیدا نشر کرابو ٠

مقاله یك کە حەوت سـال له مه و پیش له تنقیدی شعر یکدا له دفتری خـاطراتي خوتا نوسیوته ایروأیخه— یته ساحەی انتشاره وه وله جر یدەی (زاری کرمانجی) دا عرض خو یندە وارانی ئه کەی ٠ ئه مه همت ووته وانا یکی به رزه ، جن‌ی تقدیر و تشکره ٠ امیدم وایه که ئەو دفتری خاطراتت خز ینه یکی زنگین ورنگین و بە اعتباری محتو یاتي تحفه یکی نو ینی گران قیمت بی ٠ هر چند تنقیدە کت بە راستی معقول ومقبوله بە لام اگەر عاجز نه بي دە کیم : که بونشری‌أو تنقیده‌له انتخابي‌زماندا اصابت نه کردوه ٠ چونکی تنقیدی تعلیك اصولاً یاله وه ختی کردنی او فعله داو یاله عقیبـه وه دە کر یت ٠ اگەروا نەبوایه تأریخ‌بوایه نه دە بو به درەی عبرت٠ ثانیاً تنقید یك ئه بي توجیهي هدفیکی معین بکری ٠ اگە روانه بی بی عکس صدا امینیتە وه ٠ ولەم نوعە تنقیدیش نه ، خو یند واران‌له حقیقت آگادا رأبن‌واستفادەا کەن، ونەاو کسەی تنقیدیش اکر یت له خوی آگا ٠ له به رامه به بي مدافعه ی نفس محکوم و بەم تحر یشی البته معذور ئه مینیته وه ، من لیره دا هرزه و کیلی نا کەم اگەر تنقیده کەت موجهی منیش نه بی ، چونکی تنقید هل اگر یت له نو سینه وەی ئەم جوابە دا خوم‌هر بەمصیب ازانم ٠ مع مافیه ایوه تنقیدی شعر یك اکەن که حوت سال له مه و پیش نشر کراوه وله میانه ی تنقید دا ئه فرمو یت که « چه ملتکی ترهیه له عصری فن وعلمدا له زمانی عرفان وصنعت دا شـاعره پرهوشه کانی له پاش هه مو رابورا دنیك له شعر دا باسی (مژکان وچاوی کال ولیوی آل و بکەن ؟) ٠ ئەم سواله تان له چه درجه یکدا له گە ل حقیقت تطابق ئه کا له وه بحث نا کەم ٠ فقط وا ازانم که حقم‌هیه تنقیده کتان موجهی‌خوم بزانم ٠ چونکی‌من تقر یباً هشت سال له مه و پیش‌له شه شه مین ژمارەی‌غزته ی(امیدی استقلال) دا غزلیکم نشر کردوه که ئه مه مطیلەه کە یە تی : (مار زلفت نو یه چی خزنەی عقیقي آل ئه بی ٠ تیر مژ گان پاسه رانی دوری چاوی کالـــ نه بی) ٠ دقت ئه فرموی که عبارهٔ (مژ گان وچاوی کال ولیوی آل و ٠٠) که حرفیاً له مقاله کتان‌وه ر گیراوه‌له گەل مطلعی‌غزله‌کم چندە منا— سبتداره؟ ٠٠٠ جاری له پیش هه مو شتیکدا عرضتـان اکم که من له و تنقیده تان زور متحسس و پی خوشحال بوم٠ چونکی دو بارەی اکه وه قصه کانتان حقه وراسته له گه ل امه یشدا (ذمیکی تحت المدح) ه ، چونکی دوو به شی مقاله کتان دلالت له بلندی موقع وشخصیتی (منتقد) ئه کاله نظرا یوه دا انجاله به رأمه ی من لا یقی ام تقدیراته نه بوم ده میك له نوسینه وەی جوابدا متردد مـامه وه ٠ فقط فکر یك که جسارتی جواب نوسینه وه و (خوتی هل قلا ندنی) پی بخشیم اوه بو که له تقدیرا نه که تاناوه کو تنقیده کتان نا مصیب ین ٠ والا اگر له جهت تنقیده که تانه وه له عدمی اصابتتان امین ن. بومایه ممکین نه بو خوم بە وشخصه بە رزه بزانم که ایوه تنقیدی ئه کەن ٠ بە لی لطفاً اگرتماشای‌سرلوحەی‌غزله کتان بفرموایه وتوری لی‌یە وورد ببونایه وه ده تان زانی که اوغز له بو تجر بە یکی قلم واه ژ یر مقصد یکدا نوسراوه چونکي سه رلوحەی (بطرزی قدما) و بالخاصه‌شعر ومقاله کاني پیش ئه ونسخه یه کافیه بواظهاری مقصد ٠ بەم مناسبته وه حکایتیکي بچو کتان بو بگرمه وه ٠ : — سه رده میك دیسانه وه له غزه ته یکي بچو کدا چند شعر ومقاله یە کم نشر کرد له شعره کاندا زورم سعي ئه کرد که لا سایی‌شعراتازه کاني تورك بکه مه وه متجدده بە میشکه کاني وه کوتو زوریان قدیرا کر د ٠ فقط روژ یك له مجلسکیدا بعض له وتجدد پرورانه یش حاضر بون که (قدما پرست) یك هجومي کرده سەرم وتنقیدی کردم له جیاتی مدافعه بە اسلو بی کون چند شعر یکم نشرکرد که ئه واومثالی اوئەو لی یان معلوم بو له ومیدانه شداله (قیر قاچ) لانادەم دو باره

بهریێن

— شیر بلیبی خوه —

میرگ وزڤی خربه نه
گند وقصر تربه‌نه
بلبل مری گل مری
ئه‌رز مایه نه تری

نه گل و نه کلیلك مان
نه پاریز وگلستان
نه دنگی خوش نه مقام
پیڤه ژآه و انتقام

چاڤین بوکان بهیسترن
کند دگرین دسترین
نه پز مانه نه شڤان
نه بلور و بلورڤان

گلی چیا گواهین
نه خلام ونه شاهن
دشت ونوال بخوینن
دیروکا مه دخوینن

ریل و دحلك بونه زر
زڤی ، بوکن کزیزر
خوه‌لی بونه خرابه
یزدانی‌مه ده رابه

بجامیری نکارن
ببی بختی دکارن
أم ژی کرن وکورن
ژ پرا وان دبورن ۰

نه قصر ما نه مربان
نه میرك ما نه سلطان
نه صاغی ما نه مرن
هیمه‌مه ژی دبرن ۰

کن ڤمری گرین ما
درمان چو و برین ما
کچك چو و کزی ما
و آهکه رزی ما :

گلستان بو کڤرستان
بر چاڤین‌من کردستان
آر یکاری‌مه نینه
هیڤی ، چراکی بینه

چاڤی بنفش هشینه
سوسن ژی کت بشینه
نه گیا ما نه ریحان
ل پاریزی کردستان

نه ما ، لی لی ، نه‌لو لو !!
قرك ، کند ، گر وایلو
دکنن خدان سازن
کذبامه دخوازن

میرگ وزڤی خربه نه
گند وقصر تربه نه
بلبل مری گل مری
نه رز مایه نه تری !

هاوار چو و هیسترما
ئژدی مر و هیشترما
مامك کرت و درپژه
«شیر بلیبی‌خوه» دبیژه ۰

دکتور کامران عالی بدرخان

بوه ، و کوردانی زه‌مانی پیشو فکرو میشکی خویان ، آوانی دیلیان ، همو به هه لبه ست ریك خستوه ۰ ودَستیان کیر— دوه ته بیژینو گوتنی أو هه لبه ستانه به گورانی ۰

کوردانی پیشو — هر وکو به شیك له کوردانی ایروش — آواني دبلی خویان به‌هه لبه ست داناوه ، و أو هه لبه ستانه یان به گورانی گوتوه ، له دامنی چیایان ، یان له سه‌ر رووباران ، یان له سه‌ر کانی و سه‌ر چاوه کان به بلور یان به شمشال أو هه لبه ستانه یان گوتوه ۰

انجانه خته نه‌خته أمه سه رکه‌وتوه ، و حه زبان نه کیردوه احوالی پاله وانانیان ، چیروکی جوانو شیرین و قنجیـان ته نیا به هه لبه ستیکی گورانی ببیژین ، وهر به وه‌بمیننه— وه ۰ به شکو دستیان کیردوه‌ته ریکخستنی أو شتـانه ، أحوالی أو پیاوه بلندانه به چه ند هه لبه ستیکی چیروکی ی دورو دریژ ودَستیان کیردوه ته بیژینی وخوبند نه‌وه‌ی له به ینی خو یان دا ۰

هه‌ر بهو چه شنه أدبیاتی کوردی له‌پایه‌ی گورانی‌یه‌وه سه رکه‌وت بو پایه‌ی چیروکی ، و کوردکان دَستیـان کیرده دانانی هه لبه ستی چیروکی ، یان ریکخستنی چیروکی خویان به شکلی هه لبه ست ۰

انجا چونکه أدبیاتي کومیدی به‌ستراوه به قومه بلنده متمدنه کانه وه وزور پیویستی مدنیته و چونکه هیشتـا هه تا کو ایستا که به ته واوه‌تي پیروشکه‌ی هه تاوي مدنیت وولاتی کوردستانی روناك نه کیردوه‌ته ، وه و شـارانو دیهاتي کوردستان به به رگی جوانی مدنیت نه رازاوه ته وه ، له به‌ر أوه ادبیاتی کومیدي له کورد ستاندا‌ده‌ر— نه که وتوه و ادبیاتي کوردی هیشتا نه گه یشتوه ته‌پایه‌ی سییه م ۰

(ته واو نه بوه)

هڤندی صوری

ادبیاتی کوردی ٢

أوانه که که موزور معلوماتیکیان هه یه له أدبیاتی زیمانانی اوروپا ده زانین که له زمـانی کونەوە هـه تا کو ایستا که له سەرمی پایه سەرکه وتوه وایستا کەش أدبیاتی اور پا ده بیتەمی چه شنەوە ٠ أویش : أدبیـاتی گورانی ، أدبیاتی چیروکی ، أدبیاتی کومیدی [تمثیلی] ٠

أدبیاتیاوروپا — وبه تایبه تی أدبیاتی یونانی کون — له پایەی یه که مینی دەرکه وتنی همو عبارت بو له گورانی، ولەو دەمه یونانیه کان فکرو میشکی خوبان به هه لبه ست (شعر) ریك دخیست و دستیان دکیردەبیژینی أوهەلبەستەبه گورانی ٠ أو شتانه که له دیلیان دجولایه وه همویان ریك دخیست به هه لبه ستی گورانی ، که ده گه ران لەناوشاخو دولانی یونانستان ، یان که داده نشتین له سەر روخیبحری [ایجه] ، ده نگیان هەلدەبری ودستیان د کیرده گورانی بیژین ، هه تا أوەندەی پی نه چو أحوالیان گوررا ، و دستیان کیرده مدح کیردین و هه لبه ست هه ل دان له سەر پیاوانی گەورە ، قارمانان ، و پالەوانانی خوبان ، هەندی جار أو هه لبه ستانه یان در یژ دکیردەوە وهر به مدح کیردنش نه دەمان ، به شکو دستیان د کیرده ریکخستنی ژیانی أو پیاوانه : له دایك بونیـان ، گەورە بونیان ، خو و رەووشتیان ، مردنیان به هەلبه ستیکی دور و دریژ و به شو قیکی گه رمەوە دستیان د کیرده بیژینو گوتنی أو هەلبه ستـانه : به کورتي یونانیه کانی کون هەلبه ستی چیروکی یان دادەنا ، یعنی أدبیاتیان له پایەی گورانیەوە سەر که وته پایەی [چیرو کی]

انجا رأنگاو یکی] وختیکی دریژ أدبیاتلەپایەی چیروکی مایەوە ، هەتا نه خته نه خته سەر کەوت و گه بیشته پایەی [کومیدی] ، انجا هەر لەو دەمەوە بو که أدبیاتی کومیدي له آوروپا پیدابو و بلاو بو وه ٠

أمه پابه کانی سه ر که وتنی أدبیـاتی وولاتانی روژ آوایه ٠ وئەمه پایه کانی سه ر که وتنی أدبیاتی گه لانی آریه ٠ آیا له وولاتانی کوردستـان رو وه ر گیر ینه دواوه وبنور ین له تاریخی أدبیاتی ، أم پایانه ده بینین یان نا؟؟ ٠٠

مادام أدبیاتی کوردی أدبیـا تیکی آری یه ده بي وه کو أدبیاتی زیمانانی روژآوا وابیت وده بی به سـه ر أو پایانه دا سەر که و بتیت ٠

به لی : أدبیاتی کوردی له زەمانی کونی پیشودا « گورانی »

ژبونا آریـکا ر بیا کردستانی یه ، خوینـامن ژبوناشرو رژاندنی یه ! ! ! »

له هاواردا و یته ی چیایانی خو ینن ؛ ودولانی گول گولی رەنگی ولات ، ونمونه ی مردایه تی شیرانه ی کوردئه بینین ٠ ٠ ٠

له هاوارا ٠٠ له ناو بەرگی ئه و کوڤاره کوردیه دا هیوای ژیان ئه چیژ ین ، غونچەی آزادی به خوین گه شاوه بون ئه که ین دلیکی به هیزا له تەنگانه پرورده کراودا ئه بین ٠ ٠ له هاوارا کوردیکی تازه گەنجی کی آزاد ٠ ٠ ژیانیکی شیر ین ئه بینین بو یه پی ویسته شه‌و ‌وروژ (هاوار) بکه ین وله یزدان بپار ینه وه و بلین

« بژی هاوار ٠ ٠ بمین خیوی هاوار »

تاو کودەنگی هاوارمان ئه کاته پەردەی گردگار دستی خوینا و یمان داوینی دوشمن ئه گری زاری وشك وتینومان آوی علم وفن وزانستی ئه نوش ئەوسا به چنگی اسنین و کوه، تو جەرکي دوشمن درهینن تواه ی باف وبرای خومان بسندین ٠ ٠ ٠

ایتر ٠ ٠ ٠ ٠ بژی هـاوارا ٠ ٠ ٠ ٠ بمین خیوی هاوار ٠٠٠٠

سەرژیر

سال ١ — هاوار — هژمار ٧
پینجشمب — بری — ٢٥ تباخ ١٩٣٢
کوڤارا کردی

له هاواردا

له هاوارا دلیکی نواوه، جگه ریکی خو بنین ، چاو یکی پر فریسك ئه بینم .

له بی دهنگی شـهودا لهنیو دهنگی گریانی منالانی بی باوك وژنانی بی روله، ونالینی جوانهمهرگاندا دهنگی(هاوار)م دیته گوی ، نازك ... دلگیر ...

لام له تیژ ترین آوازی موسیقی حزین شیرین تره دیته گویم ئهو دهنـکه ئه سپابیه ههرو کوشنهی نهسیم ، ورشهی گیا ، نالهی قمری ، قاسپهی کهو، وتاڤگهی آڤی رو بار ...... دیته گویم وکو آهی حزینی سهرهمه ... رگان .... بی چرپه ، بی سیروه ... بی دهنگ ... .ه نگ ... له ترسی چاڤی بدان ، وله سامی دهستی دشمنان بـ ئه سپابیی دیته گویمهوهآه . . ناتوانم بلیم چه کاری له دلم ئه کات ؟ !

ناتوانم بلیم چهیادگاری له دماغمدا راست ئه کانهوه له چه په ریکی دلم ئهدا ! ! ؟ له کام اعصابم ئهکهوی !

دهنگی هاوار له شامهوه دیته گویم له پاش ئهوهی دهشت وبیابانی بیگانه (بیانی) وکیو وکژی خومان ئهبری به لام تأثیره کهی نا گورری له دلی مندا ، نهك بهتنهـا ههر له دلی مندا بهلکوله دلی همو کوردیکیدا . گولی سیسی هیوا ئهگه شینیتهوه ، مـهبلی آزادی تازه ئه کاتهوه ، له پریشانی و پارچه پارچهیی خومان ئهگهین .

له هاواردا له اسمانی بی ته می آدابدا دورله ئنی سیاست بی ئهوهی که زرهی زنجیری اسار تمان بیته گوی، وکله پچهی عبودیتمان چاوبی بکهوی، یادستی خو یناوی دشمنان ببینین .. دور لهمانه لهبن ســی به ری داری هیوادائه حهسینهوه نسیمی سربستیوآزادی ههل ئه مژین ، حس به شیرینی ژیان وخوشی سهربه خوبی ئه کهین له هاواردا هڤالی برا کورده جکر خوینـه کانمان ئه زانین، شیوهی پ، شیوی ژنی هه ژاری نهزانی کورد ومنـالانی گـیرودهی بی باڤ برائه بینین .

له هاواردا گیانیـکی بلنـد ، دلیـکی به هیز ، چنگی کی آسنـین گهردنیـکی آزاد ، ودامنی کی پاك ئه بینین که همو یان له له شیـکدا گرد بونـهوه وبدنگی کی بهرز (هـاوار) ئه کات وئه تی :

« دلی من ژبوهژ کرنا کردستانی یه ، خرنبیا من

كتيبخانا هـاوارى

هژمار
١

ريزانا الفابى با كردى

غروش سورى

ب چرمى خملاندى ١٢،٥٠

ب چرمى عادتى ١٠

ژ بونا درفه دقيت حق پوستى ب سر بدت خستن

اشتراكات مجموعة هـاوار

في سورية وتركية والعراق و بلاد العجم و بلاد القفقاس

عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك
عن ستة شهور ٩٠ فرنك
عن اربعة شهور ٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق — حارة الأكراد

سال ۱ — پینجشمب

هاوار

بیژی

هژمار ۷ — ۲۵ تباخ ۱۹۳۲

کوڤارا کردی

تیـدە خستییین کوڤاری

کردمانج قنجن	جمیلی حاجو
جمیلی حاجو	ج ۰ ع ۰ بدرخان
له هاواردا	سه رژ پیر
ادبیات کردی	هفندی صوری
میری من	دکتور ك ۰ ع ۰ بدرخان
جوابنامه	حلیم رفقی
زاری کردمانجی	هاوار
میشو وخدو	هر کول آز یزان
الفاییا کردی	ج ۰ ع ۰ بدرخان
فرهنگوك	هر کول آز یزان
برین	دکتور ك ۰ ع ۰ بدرخان
ای فجر	لاوکی کرد
هسنکر	قدر بجان
دلالی عیشی	ستراڤان

۱۳۵۱ ﻫ — مطبعة الترقي بدمشق — ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMAR 8
DUŞEMB
12 Ilon 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 8
LUNDI
12 Septembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têdexistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereki
ŞAM — 1932

QITÊBXANA HAWARÊ

HEJMAR

1

Rêzana Elfabêya Qurdî

Note sur l'alphabet Kurde

Bi çermê xemilandî 12,50 K. S.
Bi çermê adetî 10 K. S.
Ji bona derve divêt hekê postê bi ser bêt xistin.

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şeşmehqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Şam : Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 8
DUŞEMB
12 Ilon 1932

HAWAR

ANEÉ 1
NUMERO 8
LUNDI
12 Septembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Şêranîya Zmanê Qurdmancî

Weqê ez gehiş'im Bêrûtê roj çû bû ava û sê saet ji şevê derbas bû bûn.

Sibetir, berî nîvro, ji mêvanxanê derqetim, min da qûçe û qolanan, û gehiştim meydana Burcê. Dinya germ, ba şil, bihna mirov teng dibû, diçiqiha.

Min xwe da ber siha Kehweqê, canê xwe divêsihand.

Burc meydaneqe fireh û drêjqî ye. Di nava wê de parîzeqî qiçiq lê spehî heye.Bi giya, bihnûn û daran xemilandî ye. Tê re aveqe qiçiq dibihure û diqeve nav bêrmeqe teniq. Erda bêrmê ji qevirên şehqirî û benevşgon raxistî ye. Rengê avê têde winda dibe. Pêrm weq zevîyeqe benevşîn xuya diqe.

Li serê meydanê, sê qûçeyên mezin-ji baqur, ji rojhelat û rojava—xelqê bajêr ditînin û lê dirijênin.

Xelq di nav qûçeyan de mîna robaran diherîqin. Ev sê robarên qo di meydanê de dıgehin hev, dibin lehîqe boş û xwe didin ber parîzî. Di ber caxên parîzî re pêlên lehîyê dişiqên û lehî dibe du bir, bireq di ber rastê û birê din di ber çepê parîzî re diherîqe, heta piştî Serayê, paşê, dilopên lehîyê, ber bi behrê ve, ji hev diqevin û belav dibin.

***

Xelq di ber min re dibihurîn .Pîr û ciwan, jin û mêr, dewlemend û belengaz; ji her rêzê, ji her rayî, ji her nijad û miletî.

Min ew ji belg, dêm û serçavên wan nas diqirin.

Carinan şefkeqî gewr û pehn bi şaşiqeqî qesq diqetin be , qumeqî sor di ser çariqeqê re dikelikî. Jiniqeqe ziqmezin, weq deneqî, gêr dibû û diqet-pişta qeçiqeqe narin û bejnzrav.

Ev e, pêxwaseq, qaşo bê hemdê xwe destên xwe di ser hêt û navqelên van pîreq û qeçiqan re digerîne.

Min canê xwe vêsih ındi bû. Pabûm, qetim nav pêl'n lehîyê. Ji nişqê ve, ji qolaneqê, çend serîyên bi qum û destmal li min der bûn.

— Ne lol... hê zû ye... ma çiman... dev jê berde... Ĥeso digot... na herê.. guh mede....

Ket ne dihat bîra wan qo ez jî bi zmanê wan dizanim, qo ez jî yeq ji wan im.

Ji xwe ji min re zilameq divîya bû qo hûrmûrên min hilgire, bibe mêvanxanê. Min deng li yeqî qir.

— Xorto,heqe vala yî bi min re were.

Xortê qo min deng lê qiri bû, ji hevalên xwe veketiya û da pey min.

Heta qo em gehiştin diqaneqê min deyn ne qir. Li diqanê min cixareyeq da wî û me dest bi axaftinê qir.

— Xorto, tu xelqê qû derê yî ?

— Ez xulam, ez bedlisî me

Lê zmanê wî ne zarê xelqê bedlisî bû, min got:

— Ma çire dibêjî qo bedlisî yî, ji zmanê te qilş e qo tu ji dora Mêrdînê yî.

— Belê, xebera te rast e, lê ez eslê xwe dibêjim. Ez bedlisî me, lê di mihacirîyê de derqetim û di dora Mêrdînê de bi xwedî bûme, ber vê yeqê...

— Qengê hatiyî Bêrûtê?

— Ev bû saleq û hin, min ez xulam tu ji qûjan welatî yî?

— Divêt tu jî, ji zmanê min bizanî

— Gora zmanê te tu ji welatê Botan î, lê di vî bajarî de tu botî nînin.

Pêleqê seqinî. Qi'şbû qo difiqrî û di bîra xwe de li tişteqî digeriha. Di pey re, rabû ser xwe, hat destê min û got:

— Ez xulam, li sûçê min menêre, min aniha tu nas qirî. Ji xwe min bihîsti bû qo yeq ji we li Bêrûtê ye. Min dil diqir ez herim ziyareta wî lê min fedî diqir. Xwedê ji min re li hev anî

— Belê yeq ji me li Bêrêût ye, lê ew ne ez im, ew brayê min e. Ez li Şamê rûdinim.

Di pey re ez û xweyîyê diqanê em qetin bazara qaxeza Hawarê. Ji xwe ji bona qirîna qaxeza Hawarê hati bûm Bêrûtê.

Min şuxlê xwe quta qiri bû. Qaxez bi rêhesinê bihata rêqirin. Tinê qaxeza çermî min bi xwe re bibira. Xortê min çermê Hawarê qir piştî xwe û me da rê.

Em çû bûn diqaneqe din. Min bi xweyîyê diqanê re xeber dida. Qurdmancê min di qurçiqeqê de li ser tetiqan rûnistî li min dinêrt û diqenî. Min jî bi devqeneqê jê re got:

— Xorto, tê xêr e, çire diqenî?

— Xêr e ez xulam, ji qifa qurdmancîyê, ji qêfa qurdmancîya te diqenim. Belê li Bêrûtê qurdmanc zehf in. Ji sibê heta evarê em bi qurdmancî xeber bidin. Lê gava ji devê te dibihîzim hêj bêtir qêfa min jê re têt. Ax ez xulam, tu nizanî qurdmancî çiqas şêrîn e.

— Na herê. qurdmancî qengê bûye şêrîn

— Bi serê te ê ezîz, tu zman weq qurdmancî nê şêrîn e. Ez bi tirqî rind nizanım, lê min ew geleqî bihîstiye. Li Irakê min erebî û ingilîzî geleq bihistine. Li Sûrîyê her rûj erebî û frensizî dibihîzim. Ez van datînim ber hev û dibînim qo şêranîya zmanê qurdmancî di tuwan de nîne. Le çi fêde ew bi qurdmancî nizanin

— Ma bizanîyana çi dibû?

— Hingî, ji qurdmancîyê pêve bi tu zmanan xeber ne didan.....

Celadet Alî Bedir - Xan

Rêya Teze

Rûjnameqe qurdmancî, bi herfên nû, bi qurdmancîyeqe xwerû, li Rewanê, di şiqleqî spehî û çeleng de derdiqeve.

Vê paşîyê çend hejmarên wê gehiştine destê me. Çavên me pê birûhn bûn, dilê me şa û geş bû.

Qurdmancên Rewanê ji rûjnamê pêve çend qitêb jî derêxistine. Me sê çar rûj mijûlahîya xwe bi wan qirin.

Ji nav rupelên wan ên taze û ter bihna qulîlqên çiyayê Elegozê, bayê zozanên Serhedan dihatin. Di nav resmên wan de şal - û - şapiqê qurdmancî, xencer û piştxencera qal û qaliqên me dihatin ditin.

« Rêya Teze » weq navê xwe taze ye, nû ye, nûbar e. Lê ji Hawarê qevntir, bi emr jê mezinter e. Hejmara wê a paşin qo gehiştiye destê me a pencî û nehan e. Li gora qo Rêya—Teze rûjnameqe dehrûjqî ye, berî salqê û hin dest bi derqetinê qiriye.

Ev çend beytên jêrîn ji qitêbeqe qurdmancên Rewanê ye:

Eyşê, Kurban, rabe j'xwê
Herin meqtebê. dersxanê
Welatê qitêban pir şêrîn e
Meriv li wê dinya dibîne
Dê û bavê me tarîyê da bûn,
Ji dinê bê hes, bê xeber bûn.
Dîsan ji wê qitêbê şihreqe zaroqan:

Strana Dilan

Lêvên te du pêt in
Çavên te stêr.
Diranên te mirarî
ilê te dêr.

Ava bi ronahî
Weq Zerdeşt î
Dinê û ezman î
Mêrg û deşt î.

Sor î rohelat î
Deng û nay î
Buhar û blûr î
Brûsq û ba yî.

Porên te zêr û zer
Canê te zîv
Tu bibe ji min re
Taştê û şîv.

Taûsê arper î
Qenîna bûq
Biqene dimirin
Baqur û pûq.

Tu ewrên ezman î
Tu qesqesor
Li ber lamên te lez
Dimire sor.

Tijî hêvîn tu î
Hesret ji tu
Zana û ferzane
Şiret jî tu.

Çûqeqe delal î
Dengeqî çaq
Qanîya zelal î
Weq berf î, paq.

Xwesteqa min tu î
Strana min î
Mêqewa min tu î
Şivanê min î.

Xezala min tu î
Çavên te reş
Ez beranê te me
Sînga min geş.

Pêşnivejê te me
Tu mizqeft î
Dilê min ezman e
Têde stêr î.

Di çavê' roj û hêv;
Ronahî tu,
Li kesra spehiyan;
Avahî tu.

Sînga te çiyâ ye
Tu agir î
Li buhiştê hêvîn
Pêxember î.

Bêqes im û tinê
U bê dotmam
Di vê dinyayê de
Bê govend mam.

Qulîlqa Adar î
Bıhna buhar î
Tu deng û hawar î
Stêra êvar î.

Pêşnivêjê te me
Tu mizqeft î
Dilê min ezman e
Têde stêrq î.

Porên te zêr û zer
Canê te zîv
Tu bibe ji min re
Taştê û şîv.

Dr. Qamiran A. Bedir-Xan

Dawet e

Ji zozanan hat kuling
Xeber anî ji xweyîng
Dibê werin dawet e.

* * *

Dawet e xweş dawet e
Ji qurdan re rûmet e
Dawet şer e, şahînet.

* * *

Bê xweyî man gund, qelat
Gazî diqe ev welat
Dibê werin hewar e.

* * *

Bê qezî man qeç û bûq
Di rêlan de ba û pûq
Bê belg mane dar devî.

* * *

Navno diqin qurdanî
Ne helîştin mêranî
Qurdinon rabin dawet e.

* * *

Herê lawo dawet e
Dawet e xweş dawet e
Bûqa te jî Qurdistan.

* * *

Qezîyên wê delal in
Çi nermoq û şepal in
Ber mekesê mede wan.

* * *

Dengê avê çi ziz e
Newal jê re eziz e
Welat ! welat ! welato !

* * *

Ji zozanan hat kuling
Xeber anî ji xweyîng
Dibê werin hewar e.

Celadet Alî Bedir-Xan

Bizina Pîrê

Bîzina pîrê çû çolê
Lê da berf û bagerê.
Pîriq derqet ji malê.
Li bizina xwe digere
Hê ! hê ! ......
Bizina xwe digere
Surê pozê pîrê bir,
Pozê pîrê werimî;
Guran bizina pîrê xwar;
Pîrê li ser digirî
Way ! way !..... Li ser digirî.

Ji bona îrû me hevkas got, pêşdetir em dîsan ji Rêya — Teze behs biqin.

Em ji hevala xwe re rêyeqe xweş û dawîyeqe geş hevî diqin. Divêt qo her gav me hey ji hev hebit û gereq e qo em hevdu ser xebata hev serwext biqin.

Hercqol Azizan

EDEBIYATI QURDÎ

—3—

Lewaney serewe be tewawetî derdeqewêt qe edebiyati qurdî edebiyatêqî arî ye,we bilinde, we berze ,we herweqû edebiyati zimanani arî kabila bo berzbûnewe we serqewtin. We her çende medeniyyet le qurdistanda bilaw bibêtewe ewende edebiyati qurdî serdeqewêt we berz debêt.

Ba nextê binorîn lew hezaran çiroqane qe qurdeqan helyan bestwe, we dayan nawe, be tewawetî biyan xwêninewe, lew deme dezanîn qe hîç ferkêq niye le beynî edebiyatiême, we edebiyati zimanêqi rojawa we lew de me bilindayî edebiyatman deselmênin.

Aya helbesti çîroqî (Mem û Zîn) çi ferkêkî heye legel helbesti çîroqî (Jlyada)!!...

Aya ew helbestani çîroqîye qe imro le ewrûpa deybînîn çi ferkêqi heye legel helbesti çîroqîy îmro qe le qurdistanda bilaw bûwatewe!!...

Ewendey pê nawêt, her nextê binorîn lem çîroqey xwarewe we sirinci lê bideyn ew deme bilindayi edebiyati xoman têdegeyn.

Em helbesti çîroqîyey xwarewe le deşti herîrî rojhelati (Hewlêr)—qe heşi nawerastiye le soran bilaw bûwetewe. We lew nawe be [şirî leşqirî] benaw bange. Çunqe daneereqey nawî [leşqirî] bûwe. Lem çîroqe da basî (Mîr Suleyman begi herîr) deqat qe axremîn paşay emareti herîr bûwe. Em karemane çend salêq beramber turqan radewestêt, we hera deqat, le paşan deşqêt u degîrret u debrêt bo Estemûl legel leşqriy piyawî. Mîr Suleyman beg xuşqêqi zor ciwanî debêt qe nawî (Xanzade Xatûn) debêt. Leşqirî hezî lê deqat. Inca şewki serbexoyî le layêqewe we girpey hez lê qirdin le layêqi dîqewe agir le dili ber dedat. We dest deqate dananî em helbes'e ciwan u şîrîney xwarewe :

« Le wî dewrim denorî heta ewî zemanê, le wî zemanim denorî heta dewri kubad Xanê, le dewri Kubad xanim denorî heta dewri Xan Suleymanê, le dewri Xan Suleymanin denorî heta dewri Cum Cume sultanê, le dewri Cum Cume sultanim denorî heta dewri şahi Newşirewanê. Eqim ne dît weqû mîri herîr u herîr begiyan, le dîwani hîze romyan, helbistê be giranê. Ewroqe dadesubhaynê, çi modet nîne lo ewî axay, ewetanê be tenê maytewe le wilati xerîbiyan bebê Xudanê.

Ewroqe serê min dehêşe, dilê min ked hadi nabê leber giryan, eger emin rojim lê helatibû le hemû kedem u heft şaran, dedatin le geliy Amedî le geli Sûlakê, dedatin le serî herîr u herîr begiyan, dedatin le çemî Sûredê, le min xemliye be qulunqi sêwî we henarî we ewan mîrate dar hermêyan, hemû ales seherî, beyanî qomelêqi bulbulan,êqe şaloran, be çiriqe çiriqê le naw da deqin dad û fixanê. Eger le hîqewe beser bêne xwarê qomeliqi mehbûb û zerdiyan deyan gût: leşqerî !!.. Eger etu hezdeqey le xoşiyan kebûl naqey taliyan, bigere reweqi tûlan digel xêzanêqi tajiyan, herewe seri herîr û herîr begiyan biqe zewk û sefay ewan zerdiyan. Dênewe le qoli kesarê, besiq berdanê, xine lênanê çawreş qirdinê degel qaniyan arekêqi tinoqe be tinoqe deçorêtwe le gahî şare qezyan.

Ewroqe şayi yeq degerê le serî meydanê, têdaye ayşi Suleyman begî degel mîre medyanê, eger şireqi biqrî be pênc sed zêrî lê pêşra bidey le singi ewan zerdiyan. Le ber dilê min cezme çi nuqar naqe leber ilûd û meçîdî ewan take şayiyan, emin le paşaxê xom swar nabim leçi muanîneqan deber piştî xom ranaqem çi xenceran helnagirim çi nasiraniyan heldigirim

Hawareq

Ji xweyîyê Haware, apê min ê dal Celadet Alî Bedir-Xan re:

[ornament] !

Min çend xeber ji bona Hawarê nivîsandine. Ji apê xwe hêvî diqim bi çaveqî kenc li wan mêze biqe.

Ez yeq ji wan qurdên piçûq im qo bi şev rûjan, bi rûj şevan dijmêrim û di dilê xwe de dibêjim: gelo Hawara me qûjan rûjê ê bê?

Rûjên postê bi me nas in. Di wan rûjan de em çavnêrîya wê diqin.

Rûja qo Hawarê ji postê distîmin, diqim bin paşila xwe û newêrim zû zû veqim. Ji ber qo qêfa ditina wê ji xwe jî didexisim. Hêdî, hêdî pişta wê vediqim li çermê wê dinêrim li têdexitîyên wê agah dibim û paşê diqevim nav rûpelên wê.

Hawar qanîyeqe zelal, ez meriveqi tihn im; piyan piyan jê vedixum, agirê dilê xwe pê vediqujênim.

Apo, tu nizanî Hawar bi me çikas xweş e, çikas delal û beha ye. Tu zanî çira apo? Ji lewra qo ev sê çar sal in ez di dibistana biyanîyan de dixwînim, hîn ez hi xwe ne hesîya bûm lê ev Hawara dilşewat ez dîn qirim. Şev û rûj dixwînim, bendên wê ji ber diqim, û disan jê têr nabim.

Ez û hevalên xwe em nav hev da şêwirîn. Belê herçî qo bi zmanê me heta nivîsandin ji me ra hêsanî ye, xwendina wê biqêf e. Qo me ew carqê xwend êdî ji bîra me naçe. Ma ji bona herqesî ji

---

qeşqolêqi derwêşan, postalêqi haciya'u deperimewe leberi estiryan, deçimewe naw kewme gelêqî lewan dasinyan. Ewroqe dade subhaynê çi model nîne, lo ewîaxay, ewetanê be tenê maytewe le wulati xerîbiyan, we nayêtewe ser ew mulq u dewletan, heta ebed u ebel ebediyan.

Hevindê Sorî

ne wisan e. Herê zmanê herqesî jê re şêrîn û hêsanî ye. Ji lewra her qes bi zmanê xwe dixwîne û dinivîsîne. Tinê em qurd di bistanên xelqî bi zmanê xelqî divwînin. Ma çira ji bona çêlîyên qurdan ji dibistanên cihê çênaqim qo em têde bi zmanê xwe bixwînin.

Tu zanî apo min çi qir. Ser vê yeqê ez rabûm û çûm cem bavê xwe û min jê ra got:

— Bavo tu çira min dişînî dibistana biyanîyan. Di wan dibistanan da zmanê Hawarê nîne. Ew zmanê qo zmanê min e, zmanê qurdmancî ye.

Bavê min hiniq seqinî serê xwe qir ber xwe, madê wî guhêrî, bi dengeqî giran, lê ziz, li min vegerand û got;

— Lawo xebera te ye. Divêt qo tu di dibistanên qurdan da bixwînî. Lê sed heyf û mixabin dibistanên qurdan hêj ne hatine pê. Belê, di çavên te dixwînim, tu dixwazi ji min bipirsî: «Ma çira heta niho dibistanên me çêneqirine?» Çeneqirine, ji ber qo herçî xwenda û zana rabûne şûna qo xidmeta miletê xwe biqin, xidmeta miletên dîn qirine. Zmanê miletên din pêş ve birine û yê xwe şûn ve hiştine.

Gava ji bavê xwe veketiyam, dilê min dişewitî ez geleq ber xwe diqetim. Ji xwe ra, ji milet û zmanê xwe ra, heyfa min dihat. Herê gotinên bavê min rast bûn, pêşiyên me ji milet û zmanê xwe ra guh ne dan. Ma îrû, îrû ji guh nadin.

Herê ez bala xwe didim, ji çend mezin û zanayan pêve, tuqes di Hawarê de hawar naqe, naye hawara Hawarê. Ez dibînim qo li wê meydana qo Hawar ji meletê qurd ra veqiriye tu qes hespê xwe najo ê. Belê tuqes naqeve tirad û meydanê.

Ez ji mezinên xwe dipirsim, we çira em anine dinyayê, Ji bona qo em bibin dil û xulamên xelqî? an em ji weq

Bêrîya Welat

Ax . . . dilê min çikas bêrîya wê dûrîyê diqe, ! ! Wê dûrîya qo di nav wê de ezman bi rengeqî din heşîn e, stêr weq çavên delalan dibirikin,û çiya rawestiyane.

***

Bêdengîya rêlan, min diqişîne bin siha xwe. Dixwazim di bin çikilên berû, kizwan û qenêran de rûnim.,

***

Çikas bi dileqî şewitî, ez dixwazim guh bidim guşguşa pelên daran. Dixwazim herim ronahîya hêvê, bi ser zinar û ser serê çiyan de bibezim.

***

Tinê li wê derê, di wê spehîtî û delalîyê de, diqarim bidil biqenim.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

---

xelqî xudan rûmet û bişeref, û bi serê xwe bijîn. Heqe wan em ji bona xulamîyê anîne, xwezî ne anîyana u warên xwe qor bihiştina.

Apo ez ji te hêvî diqim bila ew mezinên ha li min megirin. Ma Hawar ne ji bona hawar û gazîyê ye. Ez jî di rûpelên Hawarê de hawar diqim.

Apo, te carqê di bendeqê de digot: «Qurd ji hev cuda dilopên baranê ne, cihê cihê tên dakurtandin. Qo gihane hev dibin lehî, lehîqe boş. Tuqes, tu tişt li ber wan niqare biseqine. Felata welatê me di rabûna vê lehîyê de ye. »

Belê apo, ew dilopên baranê em in, em qurdên piçûq. Divêt mezinên me, me bi dil û hişê qurdmancî bixwedî biqin, da qo em bigehin hev û bibin ew lehîya qo me bifilitîne û bigehîne mirazê me.

Paşî ez têm destên te apê min î delal.

Wecdî Cemîl Paşa

Qurdeqî qiçiq

Hêvîyeqe Mezin

Di vê hejmara Hawarê de bendeq heye: « Hawareq » . Nivîsevanê wê Wecdî, ji mala Cemîl paşa, qurê Mihemed begî ye. Wecdî lawiqeqî sêzdehsalî ye.

Wecdî berî sê salan bi bav û mamên xwe ve hatiye Sûrîyê û îrû digel pismamên xwe di dibistanên Hesîçê de dixwîne. Weqê ez li Hesîçê bûm, Wecdî dihat niq min, me bi hev re xeber dida, ji min re çîroqa Rostemê-Qurd digot. Hej min diqir û weq mameqî xwe li min dinihêrt.

Wecdî heta îrû ji xwendevanên Hawarê bû, bi vê bendê bûye yeq ji nivisevanên wê.

Belê Wecdî bi salan qurdeqî qiçiq e lê ji bona dawîyê hêvîyeqe mezin e.

Çavê min Wecdî !

Eve, herweqî te dil qir, min jî wekê, benda te êxiste Hawarê û belav qir. Ji benda te re geleq qêfa min hat. Tu pê xeberdoxîya hemî hevsal û hogirên xwe diqî. Belê hevsal û hogirên te jî weq te difiqirin, êdin ew jî dixwazin her tiştî bi zmanê xwe hîn bibin û di dibistanên qurdan de bixwînin.

Ewle be qurê min, hêdî hêdî, birêve, ew jî dê çêbibin.

Heta hingî divêt hon bi xwendina Hawarê rind hînî zmanê xwe bibin.

Belê, xebra te ye; xwenda, zana û dewlemendên qurdan, herweqî divîya bû, welê ne hatine hawar û gazîya Hawarê. Lê me hêvî heye, ew mirovên cangiran jî hêdî hêdî ji çêrandin û mezinqirina ziqên xwe bigerin û herqes gora halê xwe, hin bi kelem, hin bi dirhavên xwe bêne hawara me. Lê em li hêvîya wan ne seqinîn û naseqinîn jî. Jî ber qo ji hezaran pêrewî re pêşreweq divêt.

Paşî, ez çavên te maç diqim, Xwedê te ji bav û miletê te re bihêle, qurê min î delal.

Celadet Alî Bedir - Xan

Ala Qurdan

Ronahîya dil û çav ;
Diyarîya dê û bav ;
Pêsira wî roj û tav ,
Spehitîya ax û av.
Ala qurdan ser be ser
Sor û gewr e qesq û zer.

***

Kehremanê ceng û şer ;
Kiblegahê mê û ner ;
Cayegahê can û ser
Afitaba dar û ber
Ala qurdan ser be ser
Sor û gewr e qesq û zer.

***

Hêvîya xortan û mêr ,
Mihreba mizgeft û dêr
Şahê evd û şahê şêr
B'reng û bihn e zîv û zêr.
Ala qurdan ser be ser
Sor û gewr e qesq û zer.

Dr. Qamiran A. Bedir-Xan

FERHENGOQ

(Mêvanxane)

Xanîyê qo mêvan û rêwîyan bi pere dihewînin. Weq odeyên gundên qurdmancî. Lê bi vê ferka qo odeyên me herwe ne, mêvanxane bi pere ne. bi frensizî (Otêl) dibêjin.

(Vêsihandin)

Rahet qirin. Xwe vêsihandin, xwe rahet qirin e.

(Belg)

Ji belgên daran pêve ji cil û girêdanê re jî têt gotin.

(Quta-qirin)

Xelas qirin, Kedandin.Me dersa xwe quta qir. Dersa ma quta bû.

(Agah)

Xeberdar, serwext. Ez agah bûm, ez xeberdar bûm.

(Xeberdox)

Ewê qo bi nav û navê çendeqên din, ber hemîyan ve dibêje. Xeberdoxî : xeberdox-bûn e.

ELfAbêya Qurdî

8

Ji sebebên bingehî pêve qo yeq bi yeq hatine raveqirin , ber vê yeqê jî me nîşanqirina (ق)ê bi (K) û ya (ك) ê bi (Q) çê tir û rastir ditin .

C , Ç — Di destê me de (C) û (Ç) mane. Me ev ji bona nîşanqirina dengên(ج) û (چ) hilanî bûn .

Gora eslê van herfan dengê (ج) ji (ç) bêtir bi (c) dihatnîşanqirin . Herweqî di latînîya qevn , di hal elisqa şeşa de , qo diqet pêsîya (e , i , y , æ , œ) dengê (چ) a me dida , mîna dengê (z) ya elmanî , weqî niho di pirsên jêrîn de : (Ceres, Cicero, centum, circus, Cyrus, Cæsar, cœtus, caremonia)

Digel vê hindê me ev herf ji pêsîya xwe veqir , dengê wê ê qevn da alî û em di warê kebaleyê de man . Ji ber qo kebale li destûra me a pêsin çêtir dihat û ji bona feda qirina wê destûrê çi fêde çi qoteqî hebû.

Di zmên de nisbeta wan ji hemû yeq e.

$C\frac{102}{33789}$ $Ç\frac{103}{33798}$.

Di encamê de me dengê (ج) bi (c) û yê (چ) bi (ç) nîşan qirin

Li hire dixwazim tişteqî di çavên xwendevanan re biqim.

Ew dengê qo di elfabêya erebî de bi (چ) tête nîşan qirin di hin deweran Qurdistanê û di pirsinan de ne weq dengê xwe ê nas lê bi awaqî din têt bilêv qirin. Bi awaqî welê qo ser dengê (z) ya elmanî diçe.

DENGDÊR

Herweqî me berê ji goti bû dengdêrên qurdî di drêj an qin bûna degên xwe de serseqinî ne. Yanî denqdêreqe drêj tucaran qin nabe û ya qin drêj.

Di yûnanîya qevn de jî dengdêr holê bûn, dengdêreq geh qin geh drêj ne dihat xwendin. Tinê di yûnanîya qevn de dengdêrinen navîn jî hebûn qo di zmanê me de nînin. (dûmahiq heye)

Celadet Ali Bedir Xan

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes

8

MEMÊ-ALAN

Le roi a eu encore une fois recours à son grand pére (Nerîman) qui entra et sans hésiter chez le monstre et commença à le caresser. Celui-ci se laissa faire et tout d'un coup devint un cheval domestique.

On le nomma (Bozê-rewan) et (Nerîman) raconta à son petit fils ce qu'il avait vu dans les livres à sonsujet.(Bozê-Bewan)était le cheval destiné à parcourir les plus grandes distances dans le plus cours laps de temps. Il pouvait faire le tour du monde dans quelques jours.

(Meme-Alan) le monta et parcourut la ville parmi les applaudissements de ses sujets.

Le roi des(Alan) fit venir tous les célèbres selliers du pays, il mit à leur disposition tout le tresor royal,et leur ordonna de faire une selle modèle pour (Bozê-rewan) « et lui firent une selle que pendant le jour eclipsait le soleil et pendant la nuit la lune »

DEUXIÈM EPISODE

La rencontre de (Zîn) avec (Nem)

Les trois filles du roi des fées survolérent le fleuve de (Cizîr) et se perchèrent sur les murs de (Burca-Beleq) de là elles glissérent au boudoir de (Zîn) où la jeune princesse dormait tranquillement.

Elles prononcèrent le nom de (Singav) soufflèrent sur (Zîn) et lui jettèrent un mouchoir sur les yeux.Tout d'un coup la respiration cessa (Zîn), elle devint immobile comme une morte.

La soeur ainée appela une suite de fées qui se chargèrent du lit de (Zîn) et l'enlevérent

A l'arrivée au palais de (Mem) on le trouva dans le même état d'imobilité que (Zin). On posa le lit de (Zîn) à coté de celui de (Mem). On découvrit le visage de (Zîn) et les trois soeurs se perchèrent sur les bords des fenêtres et contemplèrent les deux beautés.

Elles attendirent un peu, voyant qu'ils ne bougaient pas, elles leurs soufflèrent de nouveau (Mem) fut le premier à ouvrir ses yeux, il se dressa dans son lit sur ses genoux, ne savait comment expliquer la présence d'un autre lit auprès du sien. Il se leva, examina, porte et fenêtres, tout était bien clos, rien à soupçonner de ce coté. Il se mit de nouveau dans son lit, il tira la couverture sur sa tête et essaya de dormir, puisque ce qu'il voyait ne pouvait être qu'une vision. Mais le sommeil ne venait pas.

Il se leva de nouveau et s'appreocha du lit et enleva un bout de la couverture. Sa surprise fut plus grande qu'auparavant.Une jeune fille qu'on pouvait prendre pour morte reposait dans le lit.

(Mem) retourna à son lit et pria le bon Dieu en disant : «O tout puissant! mes années n'ont commencé de marcher vers le chiffre quatorze que depuis quelques jours. Même les mouches mâles et femelles n'ont pas encore choisi les pans de mon manteau pour se rencontrer. Aie pitié de moi et comme tu as amené ce lit auprès de moi ramène le d'où il vient».

(Zîn) restait toujours immobile.Les trois colombes souflèrent de nouveau.

(Zîn) ouvrit. les yeux et constata la présence du lit de (Mem). Elle aussi ne savait comment expliquer la présence d'un lit dans sa propre chambre. Elle aussi, comme (Mem)examina porte et fenêtres.Tout étaient bien fermés et intacts.Elle remarqua aussi que les lanternes étaient doublées, au lieu de deux il y en avait quatre avec celle de (Mem).

(Zîn) pensa à une trahison. Le méme jour elle était allée faire une excursion, un jeune homme épris d'elle en soudoyant les gardes s'était faufilé jusque dans son interieur.

(Zîn) prise d'effroi et de colère se dressa dans son lit et d'une voix énergique s'adressa à l'étranger : «Lo lo.....qui es-tu ? que cheches tu ici, dans mon intérieur, je ne me rappelle pas de t'avoir parlé, et invité. Si j'appelle (Tacin, Çeqo,Gurgîn) viendront, te donneront à la bouche dévorante des épêee ciselées. Ne sais-tu pas qui je suis et où tu es ? (à suivre)

Djeladet Ꭺali Bedir-Khan

Textes et Traductions :

Yelî Delal

— 1 —

Yelî delal, delal . . . .
Delal . . . .
De rabe emrê dilê min bi gorî
Sebra dilê min bê te naye delalo !

— 2 —

Yelî delal ! suwarê' me suwar bûne
Berên xwe dane w'alîyê rojbile da
Pêşîya selefê suwaran danî bû qûna
[çiyayê Evdilezîz
Paşîya selefê suwaran danî bû qûna
[girê di Qewqeb'da
Dê xwezî ji xêra Xwedê ra
W'ezê bibima bakeqî gulan û rêhanan
W'ezê biqetama destê lawiqê xwe da
De w'ezê rûjê sê caran banê
[min biketa ber simbêlê reş da

— 3 —

Delalo destê min berde
Ziqaq û qolanê' gundê me teng û tarî ne
Şeytan û avanê' gundê me geleq in.
Şeytan û avanê' gundê me geleq in
Dibê hineq ji wan bi hênceta agirî
Sibê bênê bi ser halê min û te
[de delalo !
Delal . . . .
De rabe emrê dilê min bi gorî
Sebra dilê min bê te naye delalo !

— 4 —

Yelî delal, delalê mala bavê min di xewa
[şêrîn de
W'ezê dil naqim ji xewa şêrîn raqim
De w' ezê herim sûqa Diyarbeqra şewitî
Ebaqî ji sorê besrawî ji qenarê delalê
[bavê xwe de bînim delalo !
Serê sibehê pê daqim.

— 5 —

Yelî delal . . . .
Yelî delal, heçî cuhabeq ya xêrê
Ji qenarê delalê mala bavê min de ji
[min re bînê
« — Sehet xweş »
« — Ya te jî »
W'ezê bidim ê ciwaniqa ber mehînê
We heqe pê kaîl ne be
W'ezê bidin ê sed û bîst qîs û zînetê
[malê dinê
De heqe bi wan jî Kaîl nebê
Sed û bîst aşên mala bavê min hene
W'ezê bidm ê, li binê soniqê; Nisêbînê
Delal . . . .
Emrê dilê min bi gorî
Sebra dilê min bê te naye delalo !

TIRSIM EZ BIMIRIM

Tirsim ez bimirim dilo heyran
Li vê paîzê delalo
Li vê paîzê.

Tirba min çêqin dilo heyran
Li binîya gûzê delalo
Li binîya gûzê.

W'ezê ramûsim dilo heyran
Sê bisqê' di Kîzê hoyo
Sê bisqê' di Kîzê delalo
Sê bisqê' di Kîzê.

Tirsim ez bimirim dilo heyran
Li vê buharê hoyo !
Li vê buharê.

Tirba min çêqin dilo heyran
Li binîya darê hoyo
Li binîya darê delalo
Li binîya darê.

Ezê ramûsim dilo heyran
Sê bisqê' yarê hoyo
Sê bisqê' yarê delalo !
Sê bisqê' yarê.

O Mon Beau

— 1 —

Yelî delal . . . .
Delal . . . .
O lève toi, que la vie de mon cœur te soit
[un tombeau
Mon cœur n'a pas de patience sans toi . . .

— 2 —

Yelî delal! Nos cavaliers sont en selle
Ils se dirigèrent vers l'est
Les détachements de l'avant bivouaquèrent
[au pied du mont Abdoul—Aziz
L'arrière des détachements avaient bivou-
[aqués au pied de la crète de Kawkab
Ah par la grâce de Dieu
Que je fusse un bouquet de roses et de basilics
Et que je tombe entre les mains de mon
[garçon (amoureux)
O que ma poitrine se brise, trois fois par
[jour devant les moustaches noirs

— 3 —

Mon amour ! laisse moi la main
Les mechants et les malins de notre village
[sont nombreux
Oui, les méchants et les malins de notre
[village sont nombreux
Il est bien possible que quelques uns d'en-
[tre eux , sous prétexte de feu
Viennent le matin de bonne heure nous
[surprendre
Delal . . . .
O lève toi, que la vie de mon cœur te soit
[un tombeau

— 4 —

Yelî delal, le beau de la maison de mon père
[est dans un doux sommeil
Mon cœur ne consent pas que je l'éveille de
[ce doux sommeil
Que j'aille au marché du Diyarbekir, l'ardent
Pour que je lui apporte un aba' semblable
[aux abas rouges de basrawi
Pour que je l'en couvre vers le matin.

— 5 —

Yelî delal . . . .
Yelî delal, à tout personne qui apportera une
[bonne nouvelle
De la part du beau de la maison de mon père
Je lui donnerai la jument et au plus la pouliche
S'il n'est pas satisfait avec cela
Je lui donnerai les 120 bourses,les plus beaux
[bijoux de ce monde
Si encore il ne se contente pas de ceux-ci
Il y a les 120 moulins de la maison de mon père
Je les lui donnerai, ceux-ci son en aval des
[alluvions, à Noussebine
Delal. . . . .
Que la vie de mon cœur te soit un tombeau
Mon cœur n'a pas de patience sans toi.

J'AI PEUR QUE JE MOURRAI

J'ai peur que je mourrai, o ceur en extase !
Cet automne, delalo
Cet automne.

Qu'on prépare ma tombe, o ceur en extase!
Sous le noyer, delalo
Sous le noyer.

Oh, que j'embrasse, o ceur en extase
Les trois boucles de la fille hoyo
Les trois boucles de la fille,delalo
Les trois boucles de la fille.

J'ai peur que je mourrai, o cœur en extase !
Ce printemps, hoyo
Ce printemps delalo !
Ce printemps.

Qu'on prépare ma tombe, o cœur en extase!
Sous l'arbre, hoyo
Sous l'arbre, delalo
Sous l'arbre.

Oh, que j'embrasse, o ceur en extase
Les trois boucles de la bien-aimée, hoyo
Les trois boucles, delalo
Les trois boucles de la bien-aimée.

***

Il y a là haut deux chansons l'une, un chant d'amour et l'autre un chant de danse. Pour celui-ci, il n'y a besoin d'aucune explication; quant au chant d'amour, c'est un passage de (Delalê—Beriyê) dont nous avons déja parlé dans le troisième numéro de notre revue; page : 11.Cette chanson qui a beaucoup d'expressions et d'images tout â fait propres à la langue Kurde et étrangères à la langue Française, n'a pu être traduite que d'une manière à exprimer le sens général. Par conséquent il importe de donner quelques explications pour le lecteur étranger.

Le mot (delal) que l'on peut à la rigueur traduire par le mot (beau) n'a pas d'éqivalant exacte en français.

Il signifie à la fois, beau, gentil, amoureux etc . . . aussi avons nous préféré le laisser sous sa forme Kurde dans la traduetion.

(Que la vie de mon cœur te soit un tombeau) c'est une expression surtout usitée par les femmes Kurdes envers leurs maris ou

هرچی خوه ندا وزانا رابونه شونا کو خدمتا ملتی خوه بکن، خدمتا ملتین دن کرنه . زمانی ملتین دن بپشقه برنه و یی خوه شونقه هشتنه .

گاڤاژ باڤی خوه ڤقیتام ، دلی من دشوتی ، از گلك پرخوه دکتم . ژخوه را ، ژملت وزمانی خوه را حیفامن دهات .

هری گوتنین باڤی من راست بون ، پیشیین مه ژملت وزمانی خوه را گه ندان . ما ایرو ، ایرو ژی گه نادن .

هری از بالاخوه ددم ، ژچند مزن و زانا یان پیڤه ، تُ کس د هاواری دا هاوار ناکه ، نایه هاوارا هاواری . از دبینم کو ل وی میدا ناکو هاوار ژملتی کردرا ڤکریه تُ کس هسپی خوه ناژوئی . بلی تُ کس ناکڤه تراد ومیدانی .

از ژ مزنین خوه دپرسم ، وه چراأم آئینه دنیایی ؟ .
ژبونا کو ام بین دبل وخلامین خلکی آن أم ژی وك خلکی خدان رومت وب شرف وب سری خوه بژین . هکه وان أم ژبونا خلامی بی آئینه ، خوه زی‌نه آئیانا و وارین خوه کوربهشتانا .

آپو از ژته هیڤی دکم بلا أو مزنین ها ل من مگرن . ما هاوار نه ژبونا هاوار و گازی‌یی به . از ژی درو پلین هاواری دا هاوار دکم .

آپو ، ته جار کی د بند کی دا دگوت : « کرد ژهڤـ جدا دلو پین بارانی نه . جهی جهی تین داقر تاندن . کو گهانه هڤـ دبن لهی ، لهیکه بوش ، تُ کس ، تُ تشت ل بروان نکاره بسکنه ، فلاتا ولاتی مه د رابونا ڤی لهی‌یی‌دا یه . »

بلی آپو ، أو دلو پین بارانی أمن ، أم کردین پچوك . دڤیت مزنین مه ، مه ب دل وهشی کردمانجی ب خوه‌دی بکن‌دا کو ام بگهن هڤـ و بین أولهیا کو مه بفلتینه و بگهینه مرازی مه . پاشی أزنیم دستین ته آپی من ئی دلال .

حسچه : ۲۸ نباخ ۱۹۳۲

وهبی جمیل پاشا

leurs bien-aimés. Elle veut dire que je me sacrifie à toi et à chaque instant de la conversation elles leurs adressent la parole en disant (ez gorí), textuellement (moi ton tombeau) En somme c'est un terme de politesse comme le (Kuss die Hand) de Vienne. On trouve cette expression dans quelques chansons sous la forme (ez gorîya serê te me),(je suis le tombeau de ta tête).

(Que ma poitrine se brise, trois fois par jour. . . .) veut dire, si je le voyais trois fois par jour pour souffrir devant la splendeur de sa beauté.

(Sous prétexte de chercher du feu).Dans les villages on a la coutume d'aller le chercher chez les voisins, là où se trouve encore un reste de feu dans la cheminée.

Elle fait des cadeaux à celui qui lui apporterait la bonne nouvelle, parceque le jeune cavalier est parti pour la guerre.

L'expression qui se répéte au cours de la chanson (la maison de mon pére) veut dire plutôt le foyer de mon pére et le mot (mal) que nous traduisons par maison correspond plutôt au mot anglais (home)

Ces chansons ont été chantées par la cantatrice Kurde (Meryem Hanim) de la tribu (pêjcinaran) enregistrées par la compagnie (Odeon) sous numéro (35483 – 35484)

Nous avons choisi ces chansons et indiqué le numéro du disque pour cette raison que la cantatrice Meryem hanim est parmi les cantatrices celle qui chante et prononce le plus nettement de façon que chaque mot soit bien saisi et entendu.Ceux des lecteurs qui s'y intéressent peuvent bien chercher le dit disque et comparer la chanson chantée avec les paroles dont le texte et la traduction viennent d'être présentees là-dessus.

A propos, nous croyons devoir ajouter, à titre d'éclaircissement, que dans la chanson enregistrée par la plaque, il y a deux mots, en dehors du texte de la chanson, prononcés par la chanteuse et par un auditeur. Le premier est prononcé par un auditeur, (Sehet xweş) et signifie : « Bonne Santé », et le second mot est la réponse de la chateuse (ya te ji) « Pareillement. » Chez les Kurdes, lorsque dans une réunion, il est chanté, il est d'habitude d'encoureger la personne qui chante par ces mots.

Hereqel Azizan

صاحب الامتیاز والمدیر المسئول

الامیر جلادت عالی بدرخان

هاوار

ژخوبي بی هـاواری ، آپی من ئی دلال
جلادت عالي بدرخان را

آپو ! ...

من چند خبر ژ بونا هـاواری نڤیساندنه . ژ آپی خوه هیڤی دکم بِ چاڤکی قنج لِوان میزه بـکه .

از یان ژوان کردین پچوکم کو بِ شڤ روژان ، بِ روژ شڤان‌دژمیرن و دِ دلین خوه ده دبیژن : گلو هاوارا مه کوژان روژی ئی بی .

روژین پوستی بِ مه ناسن . دِوان روژان دا أم چاڤنیر یاوی د کن .

روژا کو هاواري ژ پوستی دستینم ، دکم بن پاشیلا خوه ونو یرم زوزو ڤـکم . ژ بر کو کیفـا دیتناوی ژخوه ژی ددخـم . هیدی هیدی پشتاوی ڤدکم لِ چرمێ وی‌دنیرم ، لِ تیده خستین وی آگاه دبم و پاشی د کڤم ناڤ رو پلین وی .

هاوار کانی یکه زلاله ، از مرڤکی تهنم ، پیان پیان ژی ڤدخوم ، آگری دلێ خوه پی ڤد کژینم .

آپو تُ نزانی هاوار بِ مه چقاس خوشه ، چقاس دلال وبهایه . تُ زانی چرا آپو ؟ ژلورا کو أڤ سی چارسالن از دِ دبستانا بیا نیان‌ده دخوینم ، هین از بِ خوه نه حسیا بوم ، لی أڤ هاوارا دلشوات از دین کرم . شڤ و روژ دخوینم ، بندین وی‌ژبر دکم و دیسان ژی تیر نابم .

از و هڤالین خوه أم ناڤ هڤدا سێورن . بلی هرچی کو بِ زمانی مه هاتە نڤیساندن ژ مه را هیسانی یه ، خوندناوی بِ کیفه . کومه أوجار کی‌خوەند ئیدی ژ بیرامەناچه .

ما ژ بونا هر کسی ژي نه وِسانه . هری زمانی هر کسی ژیرا شیرین وهیسانی یه . ژلورا هر کس بِ زمانی خوه دخوینه ودنڤیسینه . تی أم کرد دِ دبستانین خلکی بِ زمانی خلکی دخوینن . ما چرا ژ بونا چیلی بین کردان ژی‌دبستانین‌جهی‌چینا کن کوام تیداب زمانی خوه‌بخوینن .

تُ زاني آپو من چه کر . مرڤی یکی از رابوم ، چوم جم باڤی خوه ومن ژ یرا گوت :

— باڤو تُ‌چرامن‌دشینی دبستانا بیانییان . دِوان‌دبستانان دا زمانی هاواری نینه . أو زمانی کو زماني منه ، زمانی کردمانجی یه .

باڤی من هنك سکنی ، مری خوه کر برخوه ، مـادی وی گهیری ، بِ دنگکي گران لی زیز ، لِ من ڤگراندو گوت :

— لاوو خبراته یه . دڤیت کوتُ دِ بستانین کردان دا بخوینی . لی صد حیف ومخابن دبستانین کردان هیژ نه هاتنه پی . بلی ، دِ چاڤین ته دخوینم تُ دخوازی ژمن بپرسی ، «ما چرا حتا نهو دبستانین مه چینکرنه» چینکرنه ، ژبر کو

ده‌که‌ن دادو فغانی . اگرله هیکه وه به سه ر بینه خواری کومه لیکی مه‌حبوب‌وزه‌ردا یان ده‌یان گوت : له شکری!! اگر اتوحه‌زده که‌ی له‌خو شیان‌قه‌بول نا که‌ی تالیان ، بگره ره‌وه کی تولان‌ده گه لِ‌خیزانیکي تاژ یان ، هه‌روه‌سه‌ری هه ر یر و هه ر یر به گیان ، بکه زه‌وق و صفای أوان‌ز.ردیان . دینه وه له کولی قه ساری ، بسك به ردانی ، خه نه لی‌نانی ، چاو ره‌ش کیردنی ، ده گه ل کانیان ، عاره قه کي تنو که به‌تنو که ده‌چور یته وه‌له گیاهی شاه که‌زیان....

او رو که شاییك ده گه ری له سه‌ری میدانی . تیدابة عیشی سلیمان بگي ده گه ل میره‌مه دیانی ، اگر شـیره کی بـکری به پنج سه‌د زیری ، له پیش را بده‌ی له سنگی أوان زه ردیان . له به‌ر دلیمن جه زمه چي نون کار نا کاله به‌ر علودو مه چیدی اوان طـاقه شاییان ، أمن له پاش آغی خوم سو'ر نابم‌له چي موعه نبه کان ، ده به‌ر پشتی خوم رانا که‌م چی خه بجه ران ، هه ل نا گرم چي ناصرانیـان ، هه ل ده گرم که شکولیکی ده‌ر و یشان ، پوستالیکي حاجیـان ، ده په ریه وه له به‌ری استر یان ، ده چه‌وه ناو قومه گه لیکی له وان داسنیان . أو رو که داده صبحیني چی موده‌ت نینه لو اوی آغای ، أوه تانی به تني مایته‌وه له وولاتی غر یبیان ، ونابیته وه سه‌ر أو مولك و ده‌وله تان ، هه‌تا أبدو أبه‌ل أبدیان . »» .

هڤری صوری

ادبیاتي كوردي ٣

له وانه ي سه ره وه به ته واوه تی دەردە كه و يت كه أدياتي كوردی أدياتيكي آری يه و بلنـده وبه رزه و هر و كو ادبياتی زيمانانی آری قابله بو بەرزبو نه وه و سه ر كه وتن · وهر چه نده مدنيت له كورد ستاندا بلاو بيته وه أوه نده أدياتی كوردی سەر ده كه و يت و به رز ده بيت · بانه ختی بنور ين لەو هه زاران چيروكانه كه كورده كان هه ليان به ستوه ودايان ناوه، به ته واوه تي بيان خوينينه وه ، له وده مه ده زانين كه هيچ فرقيك نيه له بەينی أدياتی ايمه و أدياتی زيمانيـكی روژآوا و لەو ده مه بلندايی أدياتمان ده سه لمينين ·

آيا هه لبەستی چيروكی (مەم و زين) چی فرقيكی هەيه له گه ل هه لبەستی چيروكی يونانی كون (ايليادا) !!··

آيا أو هه لبەستانی چيروكی يه كه ايرو له اور پا ديبينين چی فرقيكی هه يه له گه ل هه لبەستی چيروكی ی ايرو كه له كوردستاندا بلاو بوەته وه !!··

أوەندەی پی ناو يت، هەر نەختی بنورين لەم چيروكی خواره وه وسرنجی لی بدەن أو ده مه بلندايی أدياتی خومان تی ده گه ين ·

أم هه لبه ستی چيروكی يەی خواره وه له دەشتی حريری روژ هه لاتی (هەولير) — كه بەشی ناوه رستی يه له سوران — بلاو بوەته وه · وله وناوه به (شعری لەشكری) يه ناو بانگه · چونـكه دانه ره كەی ناوی (له شـكری) يوه · لەم چيروكه دا باسی (ميرسليمان بگی حرير) ده كات كه آخره مين پاشای أمارتی حرير بوه · أم قارمانه چەند ساليك بەرامبەر تور كان راده وەستيت وەرا ده كات، له پاشان ده شـكيت و ده گيرريت وده بر بت بو (استانبول) له گه ل (له شـكری) ی پياوي · مير سليمان بگ خوشكيكي زور جوانی ده بيت كه ناوی (خانزاده خاتون) ده بيت · له شـكری حه زی لی ده كات · انجا شوقی سه ربه خوبی له لا بيـكه وه و گير بەی حه زلی كيردين له لا يـكی دیـكه وه آ گر له دیلی بدر دەادت

از كوريبا بانگی ته مه

هاوار هاوری كورده ده نـكوو گازی ولاته
مزگی نی ی خوناسی نه هاتين به دەنگی هاوار
كی ژو كور پير وجووان

هاوار هاته چی يايان دەشت و گوندپی لەرزان
بانگي آزادی كوردان يك بوونی خوشی دلان
كه وته ناو مال وخيزان

هردەم به دەمی هاوار پيك ده كوششو هاوار
هوشير ده بنا كوردان لادەبان شينـا ولات
از كوريبا بانگی ته مه

آ كره : ٢٨ حزيران ١٩٣٢

ماموستا

ودست دكاته دانانی أم هه لبەستەجوانو شيرينەی خوارەوە:

« له وی ده وريم دەنوری هەتا أوی زَمـانی ، له وی زَمانم ده نوري هەتا ده وری قباد خانی ، له ده وري قباد خانم ده نوری ده نوری هەتا ده وری خان سليانی ، له ده وری خان سليمانم ده نوری هەتا دەوری جم جمه سلطانی ، له دەوری جم جمه سلطانم ده نوری هەتا دەوری شـاهی نوشروانی · ابـكم نه دبت وكو ميری هرير و هرير به گيان، له ديواني حيزه روميان هه لبستی به گرانی · أو رو كه دادە صيحه بنی ، چی مودەت نينه لو أوی آغای ، أوه تاني به ته نی ما يسته وه له وولاتی غريبسان به بی خوەدانی أو رو كه سەری من ده هيشی ، دلی من قەد هـادي نابی له به ر گريان، اگر أمن روژم لی هەلاتبو له هه مو قه ده مو هه فت شاران ، دەداتن له گه لی ی آميدی له گەلی سولاقی، ده داتن له سه ری هرير و هرير به گيان ، ده داتن له چەمي سوره دی · لەمن خمليه به كولونـكي سيوی و هناری و اوان ميراته دار هه رميان· همو ءه لەسـه حری ، به يانی كومه ليـكی بلبلان ، ايـكه شالوران ، به چريكی له ناودا

داوە

ژ زوزانان هات قلنك
خبرآنی ژ خوەینگ
دبی ورن داوتە
*
داوتە خوەش داوتە
ژ کردان رە رومتە
داوت شرە ، شاهیت
*
بی‌خوەبی‌مان گندکلات
گازی دکە اڤ ولات
دبی ورن هوارە
*
بی کزی‌مان کچ و بوك
د ریلان دە باو پوك
بی بلگ مانە دار دڤی
*
ناڤنو دکن کردانی
نە هلشتن میرانی
کردنون رابن داوتە
*
هری لاوو داوتە
داوتە خوەش داوتە
بوکاتە ژی کردستان
*
کزی‌بین وی‌دلالن
چە نرموك وشپالن
برمقسی مدە وان
*
دنگی آڤی چە زیزە
ڤوال ژیرە عزیزە
ولات ! ولات ! ولاتو
*
ژ زوزانان هات قلنگ
خبرآنی ژ خوە بینگ
دبی ورن هوارە .

جلادت عالی بدرخان

ژ خانی را

جبذر خبرکی کردواربنە
دکل رومی، احمد خانی

خانی تو بسە بکە هواری
رابە تو بلڤ ژوی مزاری
بفکر تو ببین دیاری زبنی
صورە و کی کل همی ژخو بنی
دومان وگری ژخانمانان
چاوان دگهیتە آسمانان
فریاد وفغانی دخت وبوکان
زاری وهواری ڤان پچوکان
جورا ولد حرامی جنکیز
نە رز هشتنە نە باغ نە پاریز
ویران کرنە کلات و باژار
تالان کرنە مزارو بازار
جیکی زری ودلال ورندان
لی‌عرعرەهرچو بوم و کندان

لی

بی هیڤی مبە بنیر توجارك
کردین بشقاق ببین مبارك
أیروقە نمایە وان نفاقك
پیکڤە همی بونە أتفاقك
طاوسی وعیسوی مسلمان
ژسیواس حتا بکهیتەلوران
یك جان ودل و یك هوارن
بالجملە لگازی یی بکارن
شش سالە همی بخوین دبازن
آزادی وخوە بخوەیی دخوازن
یادی بمرین ویابژین میر
ڤت لائقە کرد بمینتە أیسیر

بایزید : ١٥ هزیران ١٩٣٢

بهمن زردشت

هشیار ژامە

هاوار کردنو ! نکن نکن
رنجانیار ژبیر نکن
شڤ وروژی هون خونکن
میرانیا خوەون زیدە کن

هاوار کردنو نکن نکن
بکیتیاخو وندا نکن
ناموساخو پایمال نکن

هاوار کردنو أمە پرن
چاڤین مە کسی نابرن
ناخبتن پرخزانن
أم ب قانونان نزانن

هاوار کردنو بر لزینن
زاروکی خو بخوینن
ب قانونان بزانینن
بلکی دوزامە هلینن

هاوار کردنو نکن نکن
بزمانی نیار گال گال نکن
زمانی کردان هون فرە کن
کچ و بوکان پایمال نکن
***
هری لی هری لی هری لی زری یی
ازی نخوەشم نخوەشی‌ل تایی یو
براجیکی‌من‌داینن‌ل‌زوزانی‌میر گەمیری
لـ یر یلکیا برفی بو
بلکی کچو بوکی ایلارنگین بین‌هرن
سیرانگاهو
چلنك گورا من دستی خو بدە
بنسری من عڤدالی خدی یو
دوایی‌دوایی‌فلکامال‌شویتی‌خایینی‌مرانایی

دشتا مروچی : ١٤ تباخ ١٩٣٢

لاوی فندی

هلگره ، بیه میڤانخانێ . من دگك ل یکی کر :

— خورتو، هکه ڤالا یی ب من رەوره . خورتی کو من دگك لی کر بو ژ هڤالین خوه ڤقتیا داپی من حتا کو أم گهشتن : کانکی من دین ند کر . ل دکانی من جغار یك داوی ، مه دست ب آخافتنی کر .

— خورتو ، تُ خلکی کو دەی یی ؟

— أز خلام ، أز بدلیسی مه

لی زمانی وی نەزاری خلکی بدلیسی بو ، من گوت :

— ماچره دبێژی کو بدلیسی یی ، ژ زمانی ته کفشه کوتْ ژ دەرا میردینی یی

— بلی ، خبرانه راسته ، لی أز اصلی خوه دبێژم ، أز بدلیسی مه لی د مهاجری یی ده در کتمه و دِ دورا میردینی ده بِ خوه دی بومه ، برڤی یکی . . .

— کنگی هاتیی بیروتی ؟

— اڤ بوسالك وهن ، ماازخلام تْ ژِ کویی ؟

— دڤیت تْ ژی ، ژ زانی من بزانی

— گورا زمانی ته ، تْ ژی ولاتی بوطانی ، لی د ڤ باژاری ده ، تْ بوطی نینن

پیالکی ـکنی ، کفش بو کو دفکری ودِ بیرا خوه ده ل تشتکی دگرها . د پی ره رابو سرخوه ، هات دستی من و گوت :

— أزخلام ، ل سوچی من منیره ، من آنها تْ ناس کری . ژ خوه من بهستبو کو یك ژوه ل بیروتی یه ، من دل دکر از هرم زیارتاوی لی من فدی دکر ، خدی ژمن ره ل هڤ آنی

— بلی یك ژ مه لی بیروتی یه ، لی اونه ازم ، أو برایی منه ، از ل شامی رودنم

د پی ره از و خودی یی دکانی أم کتن بازارا کاغذا هاواری . ژ خوه ژ بونا کرینا کاغذا هاوا ی هاتبوم بیروتی .

من شغلی خوه کتا کر بو . کاغذ ب ریهسنی بهاتا ریکرن . نی کاغذا چرمی من بخوه ره ببرا . خورتی من چرمی هاواری کر پشتاخوه ومه داری .

أم چو بون دکانکه دن . من بِ خویی یی دکانی ره خبر ددا . کردمانجی من دِ کرچککی ده ل سر تتسکان رونشتی ل من دنیرت ود کنی . من ژی ب دڤکنکی ژ یره گوت :

— خورتو ، تە خیره ، چره دکنی ؟

— خیره ازخلام ، ژ کیفا خوه دکنم ، ژ کیفا کردمانجی یه ، ژ کیفا کردمانجیانه دکنم . بلی ل بیروتی کردمانج زهفن . ژ صبی حتا ایڤاری ام بِ کردمانجی خبر ددن . لی گاڤاژ دڤی نه دبهزم هیژ بیتر کیفا من ژ یره تی . آخ ازخلام تْ نزانی کردمانجی چقاس شیرینه .

— ناهری ، کردمانجی کنگی بویه شیرین ؟

— ب سری ته ئی عزیز ، تْ زمان ولك کردمانجی نه شیرینه . از ب ترکی رند نزانم ، لی من أو گلکی بهستیه . ل عراقی من عربی و انگلیزی گلك بهستنه . ل سوری یی هر رو ژ عربی و فرنسزی دبهزم ، از ڤان داتینم بر هڤ ودبینم کو شیرانیا زمانی کردمانجی د تُوان ده نینه ، لی چه فیده أو بِ کردمانجی نزانن

— مابزانیانا چه دبو ؟

— هنگی ژ کردمانجی یی پیڤه بِ تْ زمانان خبر نه ددان . . .

جلادت عالی بدرخان

سال ۱
هژمار ۸
دوشمب
۱۲ ايلون ۱۹۳۲

السنة ۱
العدد ۸
الاثنين
۱۲ ايلول ۱۹۳۲

هاوار

كوڤارا كردى * مجلة كردية

شيرانى يا زمانى كرداجى

وكى از گهشتم بيروتى روژ چو بو آڤا وسى ساعت ژ شڤى در باس بوبون ·

صبه تر ، برى نيڤرو ، ژ ميڤانخانى در كتم ، من دا كوچه و كولانان و گهشتم ميدانا برجى · دنيا گرم ، باشل ، بهنا مروڤ تنگ دبو دچكها · من خوه دا برسها قهوكى ، جانى خوه دڤيسهاند ·

برج ميدانكه فره ودر يژكى يه · د ناڤاوىده پار يزكى كچك لى سپهى هه يه · ب گيان ، بهنون وداران خملاندى يه · تيره آڤكه كچك دبهوره ود كڤه ناڤ بيرمكه تنك · اردا بيرمى ژ كڤرين شهكرى وبنڤشگون راخستى يه · رنگى آڤي تيده وندادبه · بيرم وك زڤيكه بنڤشين خويا دكه ·

ل سرى ميدانى ، سى كوچه يين مزن — ژ باكر ، ژ روژهلات ورروژ آڤا — خلكى باژير دتينن ولى درژ ينن ·

خلك دناڤ كوچه يان ده مينا روباران دهر كن · أڤ سى روبار بن كو د ميدانى ده دگهن هڤ ، دبن لهيكه بوش وخوه ددن بر پار يزى · د برجاغين پار يزى ده پاين لهى يى دشكين ولهى دبه د بره برك د برراستى وبرى دن د برچپى پار يزى ره دهر كه ، حتاپشتى سرايى ، پاشى دلو پين لهو يى ، بر ب بحرى ڤه ، ژ هڤ د كڤن و بلاڤ دبن ·

خلك دبرمن ره دبهورين · پيرو جوان ، ژن ومير ، دولمند و بلنگاز ؛ ژ هر ريزى ، ژ هر رايى ، ژهر نژادو ملتى · من أو ژ بلگ ، ديم و سرچاڤين وان ناس دكرن ·

جارنان شفقه كى گور ويحن ب شاشكه كى كسك دكتن هڤ ، كمكى صور د سر چار ككى ره دقلقى · ژنككه ز كزن ، وك دنكى گيردبو ود كت پشتا كچككه نارين و بژنزراڤ ·

أڤه ، پيخواسك ، كاشو بى حمدى خوه دستين خوه د مرهيت و ناڤكلين ڤان پيرك و كچكان ره دگرينه · من جانى خوه ڤيسهاندبو · رابوم ، كتم ناڤ وى لهى يى · ژ نشكى ڤه ، ژ كولانكى چند سرى يين ب كم ودستمال ل من در بون ·

— نه لو ! · · هى زو يه · · · ماچهان · · · دڤ ژى برده · حسو دگوت · · ناهرى · · گهمده · · ·

قت نه دهات بيراوان كو ازژى ب زمانى وان دزانم ، كو ازژى يك ژ وانم ·

ژخوه ژمن ره زلامك دڤيابو كوهومور بن من

كتيبخانا هــاوارى

هژمار
١

ريزانا الفابى با كردى

	غروش سورى
بِ چرمى خملاندى	١٢٫٥٠
ب چرمى عادتى	١٠

ژبونا درفه دڤيت حق پوستى ب سر بيت خستن

اشتراكات مجموعة هــاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	— ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	— ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	— ٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق – حارة الأكراد

سال ۱
هژمار ۸
وشمب
۱۲ ایلون ۱۹۳۲

هاوار

بوی
السنة ۱
العدد ۸
الاثنين
۱۲ ايلول ۱۹۳۲

كوڤارا كردی * مجلة كردية

تيده خستيين كوڤاری

۱۳۵۱ ه مطبعة الترقي بدمشق ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMAR 9
îu
30 Ilon 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 9
VENDREDI
30 Septembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

TOFEQ JI QURDMANCÊN DEŞTA HESINAN

Çapxana Tereķî
ŞAM — 1932

QITÊBXANA HAWARÊ

HEJMAR

1

Rêzana Elfabêya Qurdî

Notesur l'alphabet Kurde

Bi çermê xemilandî 12,50 K. S.

Bi çermê adetî 10 K. S.

Ji bona derve divêt hekê postê bi ser bêt xistin.

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şeşmehqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:

Şam : Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 9
în
30 Ilon 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 9
VENDREDI
30 Septembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Welat, Welatînî û Al

Welat erdê bav û qaliqên me ye.

Welat ew der e qo, pêşiyên me li wê rabûne, ji bona avahiya wê xebitîne û li wê mirine.

Welat ew diyar e qo, em têde seqinîne û rûjeqê di nav axên wî de bêne veşartin.

Xelqê welateqî, welatiyên hev in. Borî, hal û dawiya wan bi hev re girêdane. Zmanê wan, girêdana wan, her hal û lebtên wan mîna hev in. Pêşiyên wan li rex hevdu rabûna, rûniştin û mirine.

Welatî bi Kencîya hev şa dibin, her xirabiya hev diqevin. Şîn û şahîneta wan yeq in.

Xelqê welateqî brayên hev, pismamên hev in.

Hergav bi hev re, dest bi dest, ji bona xweşî, avahî û azahiya welatê xwe dixebitin.

Qam û armanca wan yeq in.

Ji bona welatê xwe can û malên xwe didin der, xwînên xwe bêperwa dirijênin.

Herê dixebitin qo welatê wan meqevit bin destên miletên din.

Lê miletin hene qo welatê wan, bi awaqî, qetiye bin destên neyar û dijminan. Weq welatê miletê me, Welatê Qurdistanê

Ev miletên ha ji bona rizgarîya welatê xwe dixebitin.

Xebata wan ev e: Rûjeqê berê biyanîyan ji welatê xwe derînin û mîna miletên din biserxwe bibin, di nav hev de bi xweşî, û bi Kencî bijîn.

Herqes hej welatê xwe, hej welatîyên xwe diqe.

Hejqirina welêt di dilê me de hêvîneqe mezin û bilind e. Em pê xurt, zexm û canfeda ne. Jê re welatînî dibêjin.

Welatînî di hundirê me de agireqî mikedes e. Pêta wî agirî ji me re her tiştên welêt dide hez qirin. Ji lewre, di ber çavên me de ax, av, çiya deşt, dar û qevirên welatê me ji yên welatên din spehîtir, xweştir û şêrîntir in.

* * *

Her milet xweyîyê aleqê ye. Al nîşana milet û welêt e.

Tevayiya heyîna miletan di ala wan de civiyaye.

Al namûs, rûmet û bextê miletan e.

Zarowên her miletî ji bona bilindî û bikedrbûna ala xwe, bêperwa xwe didin quştin.

Ala her miletî jê re beba ye. Di cejn û şahînetan de kesr, seray, xanî û qûçeyan pê dixemilînin, di ber wê re diborin, silavan lê diqin, wê maç diqin, datînin ser serên xwe.

Alên miletên biserxwe, di ser qelat û bajarên wan re li pêl dibin, di rêveçûna leşqerî de diveqin pêşiyê.

Lê alên miletên dîl, weq ya miletê me, ji her derê biderqirî, lihevtewandî li ser dilê zarowên wan de bilandî ne.

Miletên dîl dixebitin, xwînên xw dirijênin qo biyanîyan ji welatên xwe biqewirînin û alên xwe li ser qelat û bajarên xwe ji nû ve daçiqînin.

Ala her miletî bi çend rengan û bi şiqleqî din e.

Ala qurdan, ji jor ber bi jêr ve, ser hev, sor, sipî û qesq e, di nava wê de roj diçirise.

Melayê Gulê

Wexteqî li bajarê Hesenqêfê belengazeq hebû. Jineqe wî ji hebû. Navê jinqê Gulê bû.

Belengaz herûj mileq êzing dianî bajêr û difirot, dida bi Kirûşeqî, dudowan û rûja xwe pê derbas diqir.

Rûjeqê ji rûjan jina Kêzî û miftî çûne ser avê, qo cilên xwe bişon. Jina belengaz ji çû û ser wan re cilên xwe şuştin. Gava jina Kêzî û ya miftî çav li jina belengaz qirin qo ewê cilên xwe di ser wan re dişo, hema rabûn dest bi jiniqê û dijunan qirin. Drêj bûne, pora wê vedirûn, ji ber qo ava cilên wê a bikrêj bi ser wan de dihat.

Gula belengaz jî li wan teksîr neqir, û paşê pol poşman cilqên xwe tev qirin û desî bi girî qir, çû mala xwe bal hewalê xwe ji mêrê xwe re got.

Mêriq jî got:

—Hermet ez belengaz im û ew Kazî û miftîyê bajêr in, ma ezê çi biqim, sixêf û lêdana te ji wan re ma.

—Nabît, ez li tu cihan rûnanim, yan tu ê bibî mela, yan tu ê min berdî, yeqê ji her duwan ji xwe re bigre.

—Hermet, ez ne bi xwendinê dizanin, ne diqarim li pêşîya du camêran nimêj biqim, ez dê çawan bibim mela. Ez hêvî ji te diqim tu bela xwe ji min veqe, ez qêrî vî işî nayim.

Qir ne qir bela jiniqê ji xwe veniqir. Heben mêriq rabû ser xwe, çû sûqê şaşeqe xwe peyda qir û çû ser pira bajêr seqinî. Deftera xwe bi destê xwe re girt.

Pireqeq hat serê pirê, qo belengaz dît jê pirsî:

—Mela tu çi işî li vir diqî?

—Ez nivişta çêdiqim, pîreqa qo mêrê wê hej wê neqe ez diqarim biqim qo jê hez biqe.

Jiniqê got: Mela ez di bextê te me, mêrê min hej min naqe, qo tu careqe min biqî hema tu çi bixwazî, ez ji te re seqinî me.

Sitileq mast jî bi jiniqê re heye. Melê got jiniqê:

—Vê sitila mêst û mê idîqî bide min ezê nivîşteqe te çêqim qo mêriq hej te biqe.

Jiniqê rabû, mast û mecidîq, da melê. Ji xwe rebenê melê nizane tişteqî binivîsîne, piçeq qaxez reş qir û li hev tewand da jiniqê û jê re got:

—Di nav qezîyê xwe de girêde

Jiniqê ji mêna melê jê re got wisa qir.

Ji ba Xwedê mêriq hej jiniqê qir, hejqirineqe zor. Xwedê ji melê re lihev anî, heçî qo tê niq melê jê re nivîşteqê çêdiqe, miraza wî tête cih.

Nav bi melê qet, Melayê Gulê holê, Melayê Gulê halo.

Teyreqî haqimê bajêr ji heye, li niq hêqim pir delal e. Rûjeqê teyrê wî winda bû. Çikas pirs qir ne qir pejna teyrê xwe ne qir.

Rûjeqê hineqan gotin:

—Ya haqim qo ne Melayê Gulê teyrê te derêne, êdin tu nema teyr dibînî, lê qo Melayê Gulê li qitêba xwe binihêre, ewê tavil derîne, heçqo xwendaqî pir xurt e.

Hêqim du xulam rêqirine pey melê. Bi rê de mela çav li teyrê hêqim diqeve, di nav çavê dareqê de. Mela jî deng naqe heta gihişt niq hêqim. Slav da hêqim, ewî jî slava wî vegerand, mela rûnişt, hêqim got:

—Mela xelq pir pesnê te dide qo tu xwendaqî pir xurt î, gelo rast e?

—Belê ezbenî

—Mela teyreqî min pir delal hebû, ev cend rûj in winda bûye, min divê tu teyrê min derênî·

—Bi saya Xwedê û ilmê ezê teyrê te derênim.

Careqê mela qitêba xwe veqir, pa Xwedê bide mela ne bê zane nê pê. Ma berê teyr ne dîtî bû. Li qitibê nihêrt û ji hêqim re got qo teyrê te li filan derê ye.

Xulam çûn, di wê derê de qo melê gotiye teyr dîtin û anîn.

Divêt zarowên Qurdistanê bixebitin û rûjeqe berê vê rojê hilînin, ber bi ezmanê Qurdistanê ve bilind biqin, li wê bibrûsqînin, welatê xwe ser avahîya xwe a pêşîn vegerînin û di bin tava wê re biserxwe û bi qamiranî bijîn.

Celadet Alî Bedir - Xan

Haqim ecebmayî ma, rabû ji melê re pênc zêr dan.

Melê perê xwe hilanîn, çû mal, gote pîreqa xwe :

—Hermet te ez qirim belaqê qo ez xelas nebim, îrû hal hewalê min ev bû li ba hêqim, lê hema Xwedê ji min re lihev anî. Êdin bela xwe jı min veqe, ezê ji vê melatîyê bigerim, melatîya bi derewan naçe serî.

—Ket ez kebûl naqim, tu ê mela bibî

Mela reben ma ser halê xwe.

Paş çend rûjan xişrên qeça hêqim winda bûn. Dîsan hêqim şand pey melê da qo xişrên qeça wî derêne.

Bivê nevê mela rabû, bi dileqî qul rahişt qitêba xwe û çû derîzana hêqim.

Hêqim digel jin û qeça xwe li eywanê rûniştiye. Mela slav li wan qir û qitêba xwe veqir. Lê hal ew hal e, mela tu tiştî nizane. Li qeçiqê dinihêre, dibîne qo Kuleq di derpêyê qeçiqê de heye. Mela jî li Kulê şakiz dimîne. Dawî, hêqim got :

—Mela tu çima wilo difiqirî û cuhab nadî ?

— Ezbenî, çikas ez li qitêbê dinihêrim fiqrê min li ser kulê ye.

Ser vê gotinê qeçiq rabû ser xwe û got :

—Nûqa hat bîra min, xişrên min di filan Kulê de ne.

Dîsan Xwedê ji melê re li hev anî. Hêqim deh zêr dane melê û qir berdevqê xwe.

Çend rûj borîn, sebeteqe hêqim tijî pere winda bû. Dîsan şandin pey melê. Hêqim jê re got :

—Mela hal, hewal ev e, tu çi dibêjî

—Ezbenî, min ji te divê, çil kaz, çil wekî birinc û çil rûj mihlet, bitifak ezê sebetê derînim .

Tiştên qo melê xwestin, hêqim jê re dan. Melê birinc û Kazên xwe hilanîn û çû mal. Qo xwedê jê re li hev ne anî mela qengê sebetê derêne. Çavê melê li wê bû qo her çil Kazî û bîrincî bixwe û ji xwe re baz de. Jina xwe re kewitî qir qo Kazeqê şerjêqe, wekîqî birinc têxe ziqê wê û zixureqî jî berde nav û biqe şiv.

Jiniqê nîna melê jê re got wisa qir. Bû êvar, Kaza xwe di nava xwe de danîn dest bi xwarinê qirin. Paş qo Kaza xwe xelas qirin, melê rahişt zixurê qo di ziqê Kazê de bû, avêt refiqê û got :

—Hermet tu ji bo Xwedê şehde be, yeq ji wan çû.

Dizên sebetê jî çil mirov in. Yeq ji wan tê ber quleqa xanîyê melê dihesisîne gelo mela çi biqit, sebetê derêne.

Ê diz gava gotina melê dibihîze di dilê xwe de dibêje : « mela em nas qirine » û baz dide. Mela bi xwe ji Kazê re dibêje.

Diz diçe hevalên xwe serwext diqe. Du sê rûjan ser hev tên ber quleqa xênî. Mela bi jina xwe ve Kazê dixwe, zixurî davêje refiqê û dibêje :

— Dudo ji wan çûn . . sisê ji wan çûn . . .

Diz Kail dibin qo mela bi wan hesiyaye, ji tirsa xwe sebetê ditînin niq melê û diqevin bextê melê .

Mela sebetê dibe û diçe niq hêqim. Hêqim sebetê vediqe, dibîne qo Kirûşeq jî jê winda ne bûye.

Haqim pir dilxweş bû, rahişt çil zêrî dan melê. Êdin zman ser zmanê melê re ne man, mela bû îmamê bajêr .

Rûjqe înê hêqim şand pey melê da qo li pêşîya wan nimêj biqe. Mela çû bihurt hundirê mizgeftê, li ber mihrabê ma seqinî, nezane bang bide ne jî Kamet biqe, ma heyirî, li dora xwe dinihêre nizane çi bêje. Hema carqê got şilb, li devê derî da û baz da. Hêqim û civata xwe çawan ev ditin dan pey melê derqetin derve . Qo paşiya wan ji mizgeftê xelas bû mizgeft derxunqî qet.

Weqê mela ev dît bihna xwe da û ji hêqim re got :

— Ezbenî min zanî bû mizgeft biqeve, ji lewre min baz da.

***

Haqim rabû xwe avêt ser destên melê û jê re got :

—Li dinyayê tişteq nîne qo tu nizanî, em hemî qoleyên te ne, herçî jî bixwazî ez ji te re seqinî me

Melê got :

— Ezbenî ezê tişteqî ji te bixwazim, min divê qo tu Kazî û miftîyê bajêr bispêrî min. Ji ber qo pir nekenc û fesad in.

Haqim rabû her du spartine melê. Melê jî bi vî qarî heyfa jina xwe ji Kazî û ji miftî hilanî.

Cemîlê-Haco

Dilqoçerê !!

Cavên te xweş heşîn in
Çima bi xem bi şîn in
Dengê te nerm zelal e
Biqen' bi bêj' menale!
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b' nav û deng.

Delala min tu naz î
Dengşîrîn î bi saz î
Bi çavên te dinê geş
Sînga te gul, gulîreş.
Rêl ez im, tu bihn û reng
Dilqoçerê b' nav û deng.

Tu aheng î b'lûr î
Tu alûs î bi nûr î
Ez dil im tu germî yî
Xurt ez im, tu nermî yî.
Rêl ez im, tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Ez Gulan im tu gul î
Tu ahengê bilbil î
Ez birîn im, tu derman
Ez Kurban im ez beyran.
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

eşta dil de aşq tu î
Hişê min re basq tu î
Çavên te xweş heşîn in
Çima bi xem bi şîn in?
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Salên te hê ne hejde
Di refê spehîyan de
Dotmîr î, bûyî sereq
Xulamê te me bê şeq.
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Tu dotmîr î û mîr î
Şehyane yî bi jîr î
Dengê te nerm zelal e
iqen' bibej' menale!
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Dr. Qamiran A. Bedir-Xan

Qurdistan

Êvar e
Pir sar e
Çol e, gir û çiyan bê dar in
Tarî ye
Zarî ye
Bê te dil û can birîndar in.

Welat e
Şewat e
Hêstirên min diqevin,çem e,
Dilê min
Dilê min
Êdî were delalê !!! dem e.

Mamiz î
Bi saz î
Qanîya stêr bû dilê min,mir
Hejqirin
Tum birîn
Xwelî bûn ne ma pêt û agir.

Adar e
Hawar e
Camêr tev dimeşin,bê Al in.
Stran û deng
Gul bê reng
D'mehdiqan de zaro dinal in.

Gir û ber
Krên û şer
Top û tifing diricifin .. Ah!!
Ax û dar
Gî Xwîndar
Ne mîreq ma ne siltan û şah!

Qel û gund
Cihên qund
Jin û qeç burc û kesr gî qêmbext
Li gorinan
Berazan
Bûq ji mir,ne ma serîr û text.

Talî reş
Bist û şeş
Lê dil ne mir ne bû ax û riji
Hêstir reş
Sîng, dil geş
Canên me gî camêrî tiji.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Mîr û Mar

Mîreq ye Cizîrê geleq xurt û dewlemend bû. Êxistesere xwe ji xelqê xwe re kenciqê biqe.

Zemicireq da avêtin ser pira bajêr, di ser nîvê wê re ji zengileqî fêris da hilavistin.

Mîr banqer di nav welêt de gerandin. Ewê qo biqare zengilî bibejîne, mîr miraza wî dê bîne cih.

Rûjqê Xelqê Cizîrê bi nimêna zengilî rabûn, ber bi pirê ve çûn qo bizanin qê zengil hejandiye.

Çi ditin. Şehmareq, xwe pêçandiye zengilî bi qerb û kehrê zingilî dihejîne.

Xelq lê qom bûn û dan ber kiran, da qo mar xwe jê veqe. Fêde ne qir, mar zengilî bêtir dihêjand.

Xeber gihandine mîr. Mîr wezîrên xwe hinartin pey qo mar here balê. Mar da dûv wezîran û çû xafa mîr. Serê xwe dahiland qir erdê û paşê hilda, devê xwe ber bi ezmanî ve veqir.

Mîr ji wezîren xwe pirsîyar qir, gelo daxwaza mer çi ye.

Di qoma wezîran de wezîreqî qarnas û şehraza hebû, got:

—Ezbenî, mar qiriye tişteqî daxwe, niqari bû, nêçira widi gewrîya wî de maye.

Li devê mêr fedqirîn, strowên marqî xuya diqir. Xerateq anîn, stro birîn û mar filitandin.Mar da rê û çû.

Sibetir mar di hewşa burcê de xuya qir.Bi devê xwe ve hûşîyeqî zêrîn hildigirt.

TOFEQ JI QURDMANCÊN DEŞTA HESINAN

Groupe des Kurdes de la vallée de Hesinan

La valleé de Hesinan fait partie de Botan et porte le nom de la tribu botanienne qui l'habitait, les Hesinan, ce qui signifie « les fers ».

Le pays de Botan, pays très montagneux, possède quelques vallées qui lui fournissent tout espèce de denreés. La vallée de Hesinan, située dans la partie occiaentale du pays, se prolonge de l'ouest de Djezire vers le sud et contient le mont « Kara-Tschogh ». A la suite de la dernière délimatation de la frontière Turquo-Syrienne elle a été rattachée à la Syrie.

Les personnes qu'on voit sur cette photographie sont des Kurdes de (Deşta-Hesinan) formant une ronde pour la danse, et qui ont cessé de danser pendant la prise de vue. Dans le groupe on voit quelques femmes. D'ailleurs dans ces danses de ronde les groupes sont mixtes, un homme et une femme.

Tuqesi niqari bû mana vê ecebê bizane

Zmanê mêr geriya û ji mîr re got:

—Mîrê min meheyire, ev hûşîyê zerîn ji mêweqê tê qo di nav rezên te de şîn dibe. Di wextê pêşîyên te de ew mêw hergav holê hûşîyên zêrîn didan. Ji ber qo pêşîyên te bi xelqê xwe ve adil û mihrivan bûn, zilma xelqî ne diqirin.

Mîr ji mêr pirsî:

—Heqe ez ji bi xelqê xwe adil bibim ew mêw ji min re jî hûşîyên zêrîn nade

Mar serê xwe hêjand û got:

—No, ezbenî ew edaleta qo ji bona hûşiyên zêrîn tête çêqirin tu hûşîyan nayine

Qocerê Botan

Ji mirovên qêm re

— Bi Zerdeşt ve —

Jiyîn qanîyeqe xwestinê ye. Lê, di wan doran de qo mirovên qêm digel paqijan vedixun, qanî bijehr in.

Ez hej her tiştên paqij diqim, lê niqarim devê mirovên qêm û tihnîya peyayên pîs bibînim.

Wan bi qêmayîyên xwe ava zelal jehradar qir.

Gava wan navê xeyalên xwe ên pîs qirin xwesteq û armanc axaftin jî jehradar bû.

Weqê wan dilên xwe ên şil û şeylo didin ser agirî, agir bêqêf dibe, diqeve reşîyê û dû dıqe.

Ekl û hiş bi xwe şayîya birikandinê dixin dûr û diqevin tarîyê.

Hin peyayên qo ji jiyiynê xwe dane paş, ew tinê ji miroven qêm xwe dûr dixistin.

Lewra qo ew ne dixwestin qanî û agir bi wan re par biqin.

Hinên din qo qetine çolê û bi heywanên quvî ezabê tihnîyê qişandin ne dixwestin bi hêştirvanên pîs li qevîya qanîyeqê rûnin.

Carina ji xwe re dipirsim.

—Ma jiyîn hewcedarî mirovên qêm û pêyayên pîs e ??

C ımêrin weq teyroq û badevê hatin û pê li kiriqa peyan qirin. Ewan dil diqirin devên qortalên pîs û bêşerm bigirin.

Brao !! ma dilxwaza te ne aveqe paqij û avîje û qaniyeqe zelale?

Hingî xwe bilind qe, di bilindayiyê de qanîyeqe zelal û paq heye, di dora wê de mirovên pîs û peyayên qêm rûnanin.

Di wê de agir bireng e, dû naqe, bi pêteqe sor diçirise.

Brayê nin!! dizanim qo tu pê qanîyeqê digerî,

Havîna dilê te wê honiqayiyê dixwaze.

Were, di wê de, bêdengîyeqe nerm heye, ew bilindayî hêlîn û welatê me ye.

Em hêlîna xwe li ser dara dawîyê ava biqin.

Eylo bi niqilên xwe ji me re zad dê bînin.

Belê, em tucaran destên xwe direjî xwarina qo mirovên qêm û peyayên pîs jê dixun, naqin.

Ew destên xwe ên bêşerm direjî xwarina me dê biqin û pê dev û zmanên xwe dê bişewitînin.

Em weq eylo weq berf û çiyan di rex bayê xurt de, dê bijin.

Emê carqê weq bayeqe zor bi mirovên pîs û peyayên qêm biqevin û bihna wan bigirin.

Brayê nin !! ji dijminên xwe re şiretan biqe ber bi bayî ve tif meqin.

Dr. Qamiran A. Bedir-Xan

Qula Dil

Begê min, serwerê min ey Celabet
Şehê min, rêberê min pur edalet
Tu binivîse di Hawarê selavan
Ji ber min ve li qurdmancan temaman
Çi qurdmancên Enadol û çi sûrî
Çi loran û çi gewran û çi sorî
Çi gavan û çi sapan û çi mîr e
Geleq behtir li qurdmancên Cizîr e
Ji Nafiz beg bipirse ey begê min
Çi derman e, ji bo derdê dilê min
Birîndar e, ji ber daxa welat e
Gelo derman heye jê re, li ba te
Belê îsa ji ezman hate xwar e
Welê dîsa ne di jê re tu çare
Bi ser sînga me danî destê taze
Di rengê ayînê dî dil ne saz e
Diqir Kîrîn digo derdê evîn e
Ev e, derdê li Ferhad û Şirîn e
Ev e, derdê qo pê çune Mem û Zîn
Tu dê bimrî bi vî derdî Cegerxwîn.

Cegerxwînê Qurdî

Vê paşîyê Cegerxwînê me ê xweşewîst û hêja ji me re çend bend û xweşxwan rêqirine. Ji ber qo ev hejmara ha tijî bû bû me ji xweşxwana jorîn pêve tuwên din niqari bû belav biqin. Qo Xwedê hez qir di hejmara deha de emê çendeqan pîşqeşî xwendevanên xwe biqin.

Ez û Ħawar

Weq piranîya qurdên qo di welatên biyanîyan de radibin û ji bona xwendinê ji malên xwe jî dûr diqevin, min jî zmanê xwe rind nizanî bû.

Piştî kedandina xwendina xwe nezanîya zmanê min li min ji berê girantir dihat. Min dil diqir rind hînî zmanê xwe bibim. Hawar bat hawar û gazîya min. û ji min re bû mamhoste. Ji lewre çikas pesnê wê bidim jî dîsan niqarim bêm ber kencîya wê.

Nivîsandina Hawarê bi herfên di nû geleq baş e. Ji ber qo zmanê me, zmanê qurdî zmaneqî Arî, Hindo-Ewropî ye û tinê bi herfên miletên arîzman rast û kenc têt nivîsandin.

Ji bona qo ez biqarim ramana xwe çêtir raveqim divêt birhaneqe wî nîşanî xwendevanên Hawarê biqim.

Weqî nibo, berî derqetina hawarê mamhosta min pîriqa min bû. Hingî min zmanê xwe bi herfên erebî dinivîsandin. Lê sibetir herçî qo min berî rûjqê nivîsandi bû, min niqari bû ez bixwînim û weqe xwe bilêv biqim. Ser vê yeqê min dev ji herfên erebî berda û ji xwe re bi herfên latînî elfabêyeq çêqir. Êdin bi elfabêya xwe min her tişt kenc dinivîsand û rast dixwend.

Gava hawar derqet min elfabêya xwe û ya hawarê danî ber hev û dît qo her du elfabê geleq nizingî hev in. Ne gereq e qo ez bibêjim, ev nîzingayî ez geleq şa û qêfxweş qirim.

Par çû bûm Qurdistana jêrin. Li Bexdayê min Tewfîk Wehbî beg dît. Ew jî bi elfabêqê mijûl dibû. Lê berîya wê elfabêya hawarê derqet û me da pey.

Li Silêmanîyê di Civata Zanistîyê de min çend xortên xwenda nas qirin. Bi tevayî digotin qo zmanê me tinê bi herfên latînî tête nivîsandin û ne bi hinên din. Herweqî îrû jî em dinivîsînin.

Lê divêt herçî xwenda û zanayên qurdan hene pişt bidin me û elfabêya me belav biqin, bi xwe hîn bibin û ji xortên nûgiha re hîn biqin.

Elî Seydo

ELfAbêya Qurdî

9

Dengdêrên qin ev in : e, i, u,
Dengdêrên drêj ev in : a, ê, î, o, û.

A. O- Ev du dengdêrên ha di zmanê me de jî weq yên zmanên din tenê bilêv qirin, lê hergav drêj in û tucar qin na bin.

Weqo :

A — çaq, dar, paq, bar.

O — zor, gol, lor.

Tinê di zarê nîvro de carinan weq (eu) ya frensizî û (ö) ya tirqî tête xwendin. Hingî bi danîna du dekan li ser (o) ye tête nîşan qirin : qöl, göl.

Ê — Gava me sehîtîya denganîya qurdî diqir em rastî dengeqî batin qo nîzingî (فتحهٔ ثقيله) yê erebî ye.

Ev qengê ha qo di cara pêşin de li (a) yeqe qin dimîne di rastîyê de ne (a) yeqe qin e, û niqare bibe jî. Ji ber qo di zmên de (a) ya drêj heye û qina wê niqare bebe.

Di encamê de xuya bû qo ev dengê ha ji(e) qe stûr pêvene tu deng e. Belê ev dengê ha (e) qe welê ye qo stûr têtê xwendin û herçî dengdarên qo didêre stûr dide xwendin.

Ev dengê dengdêrî tinê di hin dewerên Qurdistanê de têtê bibistin, ne di hemî deran de.

Hebû qo em vî dengî bi danîna du dekan liser (e) nîşan biqin. Ħerweqî (e) yên pirsên (pëz) û (sëd) qo bi herfên erebî bi (ظ) û (ص) weq (پظ) û (صد) dihatin nivîsandin û dengdarên wan stûr dihatin xwendin.

Ji hêla din ev ferka bilêvqirinê di hin pirsên erebî de qo qetine hundirê Zmanî tête dîtin

esqer	ereb	elî
ësqer	ëreb	ëlî

(dûmahiq heye)

Celadet Alî Bedir - Xan

Notices sur la littérature mecourses et coutumes Kurdes

9

MEMÊ-ALAN

« Ce pays c'est le pays de (Cizira-Botan) domaine des princes, des chevaliers et des hommes braves. On m'appelle (Zîna-Zêdan) la fille du prince[Zengîn] la sœur du prince [Ezîn] la cousine des trois [Mêrquj] tueurs d'hommes,[Kelenda] la dote payée du prince [Çeqo] La possesseuse de [41]esclaves,aux ceintures dorées et brillantées. Ce palais est [Burca-Beleq] le palais d'hiver des Emirs de [Azîzan]. (1) Au nom du créateur je suis capable d'affronter le scandale et expédier ta maison sur les ailes ingrates de l'univers [feleq]. Homme perdu, mon âmé n'est pas du vent, assez, ne penètre plus dans les asiles étrangers sans le consentement des proptiétaires, allons va-t-en »

Mem ne pouvait plus se tenir, il se leva sur ses genoux et cria :

« Canemergê,qulpêqetêl que me racontes tu ? le pays que tu nommes [Gizîra-Botan] sa forme est étrangère à mes yeux et le son de son nom est inconnu à mes oreilles. Nous sommes dans le pays (mexribî) Le palais où nous sommes c'est le chateau fort « Burca-Qesqesor » « chateau-arc-en-ciel » qui de chaque point une novelle couleur jaillit. C'es la résidence des princes des « Alan ». Qu'est-ce que c'est Burca-Beleq où se trouve-t-il qui l'a-t-il bati ? La capital du pays Mexribî repose sur sept côlines, posséde 360 quartiers. C'est la mer qui prend soin d'elle, pendant que le soleil est couché elle lui jette ses écumes blanches montées aux ondes dorées de viollettes . »

Il donne une longue description, il parle de sa garde royale, tout des jeunes garçons de la grande noblesse chacun capable de compter par cœur 7 . . . 17 . . . 27 . . . aieux et il ajoute :

« Rêvindayê . . . . route perdu, lève toi, tu vois que ce chateau n'est plus ce que tu appelles Burca-beleq tu n'es pas chez toi, tu es chez moi qui n'admets pas ta présence. Tu vois bien, tu t'es trompé, tu devais aller chez quelqu'un qui t'attendait, va chez lui, prends tes chandelles et va les poser au sommet du lit, de ton amant pour éclaircir son visage noirci du fait de t'avoir detourner . . . »

(Zîn) proteste énergiquement et répète qu'elle se trouve chez elle à(Burca-Beleq). (Mem) commence à rire, il lui propse de descendre au rez-de-chaussé et d'examiner le palais pour la convaincre qu'elle n'est pas chez elle et qu'elle se trompe.

(Zîn) consent, mais (Mem) trouve un autre moyen pour éclaircir le malentendu. Il lui propose que chacun à son tour appelle ses esclaves, et ses gardes.

Zîn consent et elle appelle: « Rêhan , Rêhan où es-tu viens . . (xwelîserê) viens . . . est-ce ainsi que tu executes mes ordres, tu ne devais paz laisser même le vent pénétrer chez moi sans que je t'ai autorisé ».

Elle appelle plusieurs fois,aucune réponse.

Mem à son tour fait appel à ses gardes. Le chef (Bengî) suivi d'une quantité de jeunes hommes qui montaient la garde apparait au seuil de la porte et dit :

« Ordonne mon prince que j'envoie la ville tout entière à la bouche rouge de l'enfer»

(Zîn) s'oblige à s'avouer vaincue.Elle demande pardon. (Bengî) les quitte. (Zîn) et (Mem) se renconcilient (Mem) dit à (Zîn) :

—Nous devons attendre jusqu'au lever du soleil pour savoir si tout ceci n'est pas un rêve et si cela c'est de la vérité. J'informerai mon grand père maternel (Nerîman) qui nous unira pour toute la vie .

Comme souvenir et pour pouvoir plus tard examiner la vérité de l'evènement ils changent leurs bagues.

La bague de (Mem) portait l'insigne : (Mirê walatê Mexribî) et celle de (Zîn) (Dotmîra mala Azîzan) Princesse de la maison des Azizan. (à suivre)

1 - (Zîn) prenait la chambre de Memê Alan pour sa chambre. Le palais de Mem était une réplique de Burca-Beleq jusque dans ses moindres détaitls. Ainsi que l'ameublement de chaque chambre.

«Ils tombèrent dans un sommeil lourd, qu'on aurait pu penser qu'ils ne s'évellleraient jamais, mêm si le dernier jour du monde arrivait et si le ciel leur tombait dessus).

Les trois colombes sœurs résolurent d'amener Zin chez elle avant l'aube : elles enlevèrent donc son lit, et, survolant les déserts et les montagnes, traversant les brouillards et les nuages, frôlant les ombres de la lune, elles parvinrent à la capitale de Botan et déposèrent le lit de Zîn dans son boudoir.

***

Le lendemain, Zîn n'ouvrit les yeux que vers midi; elle chercha le jeune homme de la nuit, et elle ne trouva personne. Mais si l'homme avait disparu, une flamme d'amour restait au cœur de Zîn.

Elle se demanda un instant s'il ne s'agissait point d'un de ces rêves que les jeunes filles ont coutume de faire. Mais la bague de Mem était là pour attester la réalité de l'aventure nocturne. (Oui, s'écria-t-elle, c'était bien vrai, ce n'était pas un rêve : la lune de Cizîr avait touché le soleil couchant). Et elle se mit à pleurer, à gémir ét à pousser des cris.

Ses esclaves se précipitérent auprés d'elle. Mais, n'osant rien lui dire, elles se contentèrent d'informer l'Emir, qui vint aussitot.

« Au vert des yeux et au rose des joues, mîr (Azîzan) vit tout de suite que c'était un mal terrible : le vert des yeux, flétri par l'automne, avait jauni ; les joues roses, leur lumière éteinte, n'étaient que des plumes ternes et sans vie.»

Il convoqua toutes les autorités médicales ; mais Zîn ne voulait de personne, et elle disait à son frère : « Mon aîné, je n'ai ni blessure ni maladie : Tranquillise-toi donc » . Puis, décrétant un deuil de six mois elle fit savoir que pendant cette période elle ne recevrait personne et resterait toute seule chez elle.

Car, en elle-même, elle se disait qu'entretemps . Mem donnerait signe de vie.

(à suivre)

Djeladet Aali Bedir-Khan

L'Alphabet Qurde

8

Dans la premiè e forme la disparition n'est pas complète. Il n'est agi d'un amalgame de « wi », s'est tellment fortifié que le « i » l'a emporté sur le « w » qu'il a fait disparaître pour rester seul.

suwar , swiwar , siwar
şuştin , şwiştin , şiştin

Dans la seconde forme le « u » disparait en même temps que la consonne qui le suit , la voyelle longue « o » apparaît à sa place et compense la disparition du son consonnique.

cuht cot
suhtin sotin

Le « u » entraîne quelquefois dans sa chute d'autres lettres différentes, voire même des voyelles.

bihurin borîn

La forme seconde, c'est-à-dire «borîn » donne également des dérivés.

Par exemple, le transitif de « bihurin » est « bihurtin » ; après la stabilisation de « borîn » on lui a donné un transitif d'après la règle qui veut qu'on ajoute au radical du verbe intransitif la terminaison « andin ».

borîn borandin

Ces sons existaient également dans la langue persane. En particulier, malgré le déclin de la prononciation la dictée du « xw » a persisté jusqu'à nos jours :

xwaher خواهر
xweş خوش
xwasten خواستن
xwace خواجه

L'auteur d'une grammaire persane (رهنمای فارسی) note bien ces points, mais d'une manière vague et imparfaite. Il dit textuellement : « Dans la langue persane on trouve encore deux lettres qui peuvent être figurées par (خو) et (قو) surmontés de trois points ,et que l'on prononce encore au Kurdistan, au Khouzistan et à Chiraz.»

(à suivre)

مارشا کردي

گلی بران ورن جنگی
بشوئين دل ژڤی ژنگی
بيژم أز حتا کنگی
نهن يك ژمه بڤی دنگی

هاوار هيه ام چبکن
ورن دا أم خوه کار بکن
کاری ل چێن کار بکن
داهون ژخوه‌ره کيف بکن

گلی بران بگرن گوڤند
بگرن جيکی دلال ورند
بن پنج بکن و کی أسد
دی ژوه بخوازن هر مدد

کيف وخوه‌شی هر پی وه به
هون ڤی بزانن هر وه به
أڤ ولات وجکی وه به
ژ بيانيان ره بی فيده به

هون چه‌بکن بی لومه به
چاڤ نيرين ام لدستی وه‌به
بزانن اڤ شانی وه به
والله و بالله اڤ وه به

أز کو کردم أز کردي مه
ژ جيکی خوه‌ره أز گوری مه
نه بی دوست و بی خوه‌ديه
گل آلابی لسری ديه

أز کو کردم دڤی بکم
أڤان بران ژخو رابکم
أز بدم شير وان کر بکم

باڤ و کالان پی صاغ بکم
باڤ وکالين مه پر باشن
لی ام دگل هڤ دلرشن
ايرو قوی ام نخوه شن
ماچو دکم چاڤين گشن

أز کردي بي شرنجی مه
خلامی ميری بوطی مه
هر وخت ژوانره گوريه
جلادت عالی بگی مه

أی بگ و أی ميرميروشاه
وك خرشيد عوزو باو ماه
هرن ژ مه‌ره پشت و پناه
دائيم ژ وه ره هر أالله .

مصطفى أحمد بوطی

ونشكر همته . كما إننا ننتظر من جميع قرائنا الافاضل بان يسألونا تفسير جميع المفردات المغمضة عليهم .

كومل — هذا اللفظ يطابق كلمة (مجموعة) باللغة العربية .

كوڤار — مجلة

لوری یا بدرخان — لوری : غناء تغنية الأم لتنوم ولدها ، اذن لوری یا بدرخان غناء من هذه الاغاني مختص ببدرخان .

بسر كاز برين — اسم مكان واقع في ضواحي ديرك .

دلدزی یا گلکی — دزی بمعنى السر أما (دلدزی) تأتي بمعنى سر القلب . ولفظة (گلكی) عبارة من وردة . فاصبح التركيت يفيد بمعنى : سر قلب الوردة ،

پيروزي يا هاواری — پيروز بمعنى التهنئة والتركيب ، بمعنى تهنئة هاوار . مثال على ذلك : (جژناته پيروز به) أي عيدك مهنأ . هيسانی — هين . دشوار — صعب .

زينه خهو

د رو پلا سسی یاده بر ڤی سرنامی شعرك هيه . تيده چند نراستين چاپی هنه . ام ژخوه يجی بی وی هيڤی د کن بلا ل مه مگرت ژ برکو ام ب زاری بابا کردی رند نزانن ، لی ام ژی و ژخوه ندڤانين مه ئين دن هيڤی د کن بلا بدو شعرين خوه بخطکی رند ، گر و پرسان ژدڤ ڤقتاندي نيڤيسينن دا کو ام بکارن رند وراست بخوينن و بند و شعر ين وان بی خلط در ينن . نراستين زينه خهو أڤن ، زينه خهو — زينه خهو . لالايه شندی — لالايه شنه‌ی . آده رو ابزد — آذهر وايزد . له پاشی کرنوشی — له پاشی شی کرنوشی .

هاوار

الى قرائنا الكرام بالعراق

نظراً لما يحدث من الاختلاف في قيمة الاشتراكات في مجلة هاوار بسبب تطبيق نظام العملة العراقية الجديدة . نبادر الى أعلان قيمة الاشتراكات عن المدد المختلفة بالعملة العراقية كما يأتي :

	فرنك	فلس
عن سنة واحدة	١٠٠	١١٠٠
عن ستة شهور	٦٠	٦٩٠
عن أربعة شهور	٤٠	٤٦٠

ونرجو من القراء الكرام ان يرسلوا بدلات اشتراكهم بعنوان صاحب المجلة .

برلین چی یه وچی تیایه ؟ وەرن بگەرین بە دیهاتا بزانن لادبی کورد له چه حالیکدا به چون ئه ژی ؟ چند قوەتی به سەرە وبه ؟ ، چی اخوا ؟ بو وچ لاواز وهژاره ، کردستان چه نوعه معدنیکی تیایه ؟ وکی خو یبی کورد ئه مژی؟ ئەی لاوان ! ئەی مبشرانی سەر کەوتن و سەر به رزی ! بگەن یه فریای ملتا .

قاموسی کوردي : انقلاباتی زمانه ، عوارضی طبیعی زبانی کوردي شه قوپه ق کردوه ، هه ول بدەن قاموسیکی عام بکەن تانسلی آتی له یکتري بگەن . به خذمتکی گەورە بو عالمی کورد ئه کەن . هاو خو یته کانم .

د — لەش ساغی : ملته کان قدري لەشی ساغی کەم ازانی ، چونکی هرچي پاره یه کی هیه به دەسی چند اشخاصیکه وه و یه و مرشدیکی دلسوزی نه بوه کەفیري بکا یه صورتیکی فنی خوي دەرمان بکا . ملت فیري صحت بکەن . و پي بلین عصري ٢٠ م عصري نوشته نیه عصري شرنقه ، عصري ماده وقوته . به ملت لەش ساغ ودەوله مندابي

ح — سامان : کوردستان که مالی کوردانه ، وقبري دوژمنانه وقبلەي ملی مانه ثروتی طبیعی زوره . آو واراضی به به ره کت شلالەي یه قوت معدني و کونه وت ، زیرو زیروي خه لوز ، آسن به نه رخی تیـاهه ، حیوانات ونباتاتی جوي جوي زوره بیشه وجنگەلي بي حسابه .

وطنی وملتي که امنده دەوله مندبي حیف نیه ؟ شورة بي ئه ؟ آبرو چون نیه ؟ اولادي فقیر بي ، حیف نیه دەستی زلت بو اسبابي معیشت پان بکاته وه (!) هه ول بدەن ! هه ول بدەن ئه م ملته که خوتان اولادي جگەر گوشەي اون له فقیري رزگاري بکەن . به چي ؟ شرکت .

شرکتی جل ، توتون وجگەره ، دار وخلوز ، میوه ، حبوبات ، سه یرا کاي هاو بنان ، کیتب نوسین . هیچ نه بي بەم شرکتانه که لي پارەي وولاته کان نادەین به بي گانه که منتیان لي نازاني . که پاره شمان بو هەمو شتیکی پیدا کەین براکانم .

لاویکی کورد

داخوازنامه

من دي روهنیکی هلبو بوژ داماس
شفق دابو جزیری و ارضی قافقاس
بربرجا بلك لي پرسیار بون
من گوتیوان کی پینج حرفی هاوار بون
نه دی نامی لناف کردان یکی میر
ژ بوچاپا هاواری چیبکی زیر ...
سلافی گوهراني لعل و در
ژ بر کردی جزیری هدیه ریکر ...
تو خوش هاتی هاواری سرسری من
نه صوهتی جان و جرگی دژمنی من
رجو کارم ژ میری خوی جلادت
وطن پرور خوداني تخت و دولت
تو روزناما کی کردی بو مه چیکی
سری سـالی ب حرفین نو فریکي
بسه نامی خبردانا گو پربی
وکی دربی اوی هربی قدر بی

احمد نامی

فرهنگوك

كما كنا بينا في العدد السادس من جريدتنا أن قسماً من قرائنا، سألنا تفسير بعض الكلمات التي تصعب عليهم معانيها باللغة العربية . وقد اجبنا الطلب وخصصنا صفحة لذلك ! اما عدم تفسيرنا الكلمات في العدد السابع هو أنه لم يسألنـا احد من قرائنا الكرام . وقد وردت الينا من جديد رسالة من أحد شباب اكراد الصالحية ، محتوية على بعض مفردات يطلب الينا تفسيرها . وكانت رسالته مسطورة بالاحرف الكردية الحديثة . وقد اتقنها بمدة وجيزة اتقاناً حسناً . فنحن نهنئه

آواتی دوری

أي چاو ، چه شنی بازی قفس هەلدەري
[پە رت ،
كوا باله تیژه كانی نگــاي حسنی
[دلبرت ؟ ..
كوانی دوچاوي مست ؟ كوانی ؟..
كوانی بروي پیوەست ؟ كوانی ؟ ..
كوانی زلفی رەش ؟
كولی آل وگه ش ؟ ..
كوا هیكلی جمــال ؟..
كوا حسنی بی مثال ؟...
أي گوي ، ذلیلی چاوم و به رتوپه نا
[أبەم ،
ده نگی له ياري دورەوه چیبكەم له
[زيل وبم ؟!
بابی خوندەي پرآهنك بی !
نغمەي تازي شوخ وشنك بی!
زرەي بازن بی !
بەره ولاي من بی :
هارەي هیــاسه كەي ،
ورشەي كراسه كەي!...
أي حسن شامه ، له چاوولە گو بچه
[مأیوسم ،
بونی له یاره وه دیتی ختامن أفسوسم ؛
بابی ، بونی هنه سەي بی ،
پر به سینەم وەك تاسەي بي
بابي بوي مه مەي
لەدرزي سوخمەي ؛
بوني وه نه وشه ، گول ،
میخەك ، عطر ، سمل ....
أی لامسه ، أگرچی نە بو دەنگو ، رە
[نگو ، بو ..
وەك شیت ، به عقلی خامەوه ، خوم
[خسته به ختی تو ؛
كوا تمامی لەش نه رمی ؟
كوا الذتی كوش گه رمی ؟..
كوا مەكي پرچنك ؛
لیموي باغي سنك ؟ ..
كوا ماچي لیوي آل ؛
جرعەي أبدر خیال ؟!...
أي خاطراتی عمري گذشتەم ، وخیالی
[توم ؟
خنكاوي بحري دوري نه كەي عشقي
[رنجه روم !
جلوەت له چاوم ون نەبی ،
هەرگز لاي تو نوستن نەبی ؛
چــه شنی آوبنه
دائم بنوینــه :
عشقي قدیمي یار
تاوەختی احتضار !!...

گوران

أم شعرانه ، له سەراصولی (فقره) ریك خراون ، هەر فقره یه ك عبارته له چوار بیت بیتی یه كەم و چوارەم له سەر وزنی عروض وتراون ؛ دوەم وسه یه میش له سەروزنی په نجه .

بوخویندن كه مدنی وعصری بی . ایوه پی ویسته ملت تی بگه یەنن هەر دولایان یك بخەن تاافكاري ملت رله مه زیاتر نه بی به دوو كەرته وه . وافرادی ملت له یكتری نا گەن اگه روا بینه وه .

مطبوعات : — بو پیشكه وتن وسەر كه وتن وسەر بە رزی ملت مطبوعات وەك آو ، هوا پی ویسته . قدری زباناتان بگون ، جلیكی جوانی له بەر كەن ؟ الفبای تازه بلاو بكه نه وه ، الفبای كون ، كون بو .

كیتبي علمی ، ادبی ، اجتماعی ، اقتصادی بنوسن ، ترجمەی بكەن ، له چاپی بدەن ، بین به آبو نەی غزەته ومجله . ایوه جسارتی ادبي بخنه میشكي ملته وه . توسیعی مطبوعات ونشری مؤلفات به اصولی شركت بو كورد زور باشه وزور یه سو كی موفق ئه بی و كورد ئه كه ویته دورەی انتباهی حقیقه وه .

مكتبي ملی : ایمه مكتبي ملی مان نیه ، امه ناته واویه كی بي آمان و گەوره یه ایوه كه دل بریندارانی كوردن وجگر سوزن هەول بدەن مكتبي ملی زور كەن ! دیاره كه خومان لەشی خومان دەرمان نه كه ین كەس نایكا (!) [هزار سال بكەی بیگانه په رستي له آخر یدا دینیت نشستی] عبرت . مكتبي دیهات ریك بخەن .

تأریخ وجوغرافیاي ملی : زور شورەیی یه بو خوینده وارانی كورد وبه تایه به تی بوایه كه تا ایستا تقریباً هیچ هه ولمان نه داوه بو زیاد كودنی تأریخمان (!) ئه بی چاك بزانن لاوانی اقوام كون به كوني وولاتیان ئه گه رین بو توسیعی تأریخیان . چونكی تأریخي ملی خالقی شعوري ملیه وولات گه ران زی = حسن برایه تی وناسیاوي ئه خاته میشكی افرادي اقوامه وه . به كوردو كوردستان چي لاو یكی بزاني هیالایه چند به رزه ؟ میسبی چند دریژه ؟

مشوری دوا روز

بولا وانی کورد !

۱ — براکانم ! جاران وامان ئەزانی ئەگەر ایرو نانیکمان بی هیچ مشور خواردنی سبەینی مان بە پی ویست نە ئەزانی . لە بەر ئەمە دە توانم بلم : هەرچی ناتە واو یك هە یە لە وولاتە کانا چە علمی ، چە اقتصادی ... هند گە شتی لە بەرمشور نە خواردنە ولە بەر بی باکی هاتوتە میدان وزل بوە . انجا ، ایوە کە لە دوا روژدا جی باو کو باپیرتان ئە کەویتە دەس وئە بن بە ماموستای پیشکەوتنی قوم کتان بە باشم زانی لە [هاوار] دا هاوارتان بینمە بەر ولە ناتە واوی وطن وملت توزیك باستان بو بکم کە لە حیاتی عملیتانا تە واوی بکەن . و پە لی ملت بگرن وبی بەن بوساحەی پی شکە و تن وسەر بە ستی . لە م جولانە وە یەدا بە عقل ومنطق حر کت بکەن .

چونکی لە حر کاتا لە عقلو منطق دوور کە وتنە وە ملتی پی محوا بیتە وە کە امە ش خذمت نیە خیانت وجنا یتە ... !

۲ — هاو خو ینە کانم ! پی رەوبی ایستای ژیانی وولات وملتە کان زور ناریکە هیچ مکین نیە شان بە شانی مدنیت بروا : خرافات میشکی وملتی پوچ کردوە (!) لە بەرامە لە پیش هە مو شتیکدا هەر چی خرافاتیك لە مالی خوتانا لە شاری خوتانا ، لە دیهاتدا چە خرافاتیك ئە بینن هە موی سنگە و بەرد بینن !!!! ئە ویش بە شینە بی . لە فجری تأریخە وە تاشەری گە ورە کورد یعنی ملتە خوشە ویستە کان لە گە ل اقوامی روژ هلاتدا ناسیاوی هە بو . بە هوی شەری گە ورە وە لە گەل روژ آوا یکانیشا ناسیاوی پە یدا کرد . مزیتی اسامی ملتە کان یعنی کورد بە هوی تنها ناسیاوی لە گە ل اقوامی روژ هلاتا نەو تاوە ، دار زاوە ، داوە شاوە .

لە هە مو هنگا و یکی تجدد و پی شکە وتنتانا بەك سەر لا سایی اوروپا یە کان بکە نە وە ؛ لاسایی روژ هلاتی کردنە وە لە تجدد دا بو ایمە بی کە لکە . چونکی لە شرقدا و بە تایە بە تی لە دە وروپشتی خومانا چە ابینن هە مو بە مدنیت رەنگ کراوە بە لام ناوە کەی هوا زیا ترهیچی تیانیە .

ملت بو یە اولادی خوی ئە نیرتە مکتب ومزگە وت

چەند پند

ناکس حمی بونە میر و آغا
یی أف کری مالاوی نە آقا .

*

رابە هرە نك هفال و کالان
دات نکفی نوال و چالان .

*

درمانکی چیکە بو برینی
دات نکفی دناف نفینی .

امین عالی بدرخان

واساسا اوروپا یە کان لە تجددا ماموستان وتیاپی ربون ... بەفیربونی زبانیان ئە توانن یەك سەرمدنیتن حقیقیان لی وەر گرن .

۳ — ملیت مقدسترە لە هە مو معتقدایك : — قومە کتان گەلی فلاکتی دی وا گەر ایوە بە عزمو ثباتیکی بەرزەوە هە ولی بو نەدەن تووش فلاکتی زلتر ئە بی . سبین حقیقی امە کە هەمو فردیك لە عینی درجە دا معنای ملیت تی نە گە نیراوە . تاایستا منوران محترممان هەر هە ولیان داوە کە متنفذان فیری مفکو رە ملی بکەن . ایوە ئە بی چاك بزانن هە راوان کوردنین .

جوتیار ، فلاح ، دارفروش ، آودیر ، صنعت کار ، تجار هەمو کوردن . فرضە لە سەرتان لە حیاتی عملیتانا لە گەل جوتیارا ، فلاحا ، شوانا ، گاوانا ، تجارا ، صنعت کارا ، آودیرا ، بە صورتیکی دیموقراتانە بجولینە وەوتی بگە ینن ملیت مقدسترە لە هەمو معتقداتیك ولذتی بخنە میشکەوە ، وتی بگە ینن لەم عصرەدا بی ملیت ژیان محالە وئە بی کوردبو کردیژی .

بو پیشکە وتن چیمان ئە وی ؟

٤ — زانست — لەش ساغی — سامان

۱ — زانست : چونکی خوتان لە گەل زانستە خەر بکن بە پی و یستی نازانم بامی زانست تان بو بکم . لە ولاتی مقدسمانا زانست بە دوو ریگە دا ئە روا

۱ — مکتبی رسمی . ۲ — خو یندن لە مزگە وتا .

-- ژینەم خەو --

شەو یکی روناك وەك چهرەی دلدار ،
آسمان بی پە لە ، زەوی خاموش بو ،
جریوەی ئە ستیرە لەدور وە کو تار ،
بو دلی برنیار زور بە خروش بو ٠

لە لا یە شندی دلگشای شە مال ،
لە لا یە بلبل مست بوی گل ،
منی بیچارە ش گیرودەی خیال ،
بادەم پر ئە کرد لەخو یناوی دل ٠

هیندەم خواردەوە خو بنی گە ش وسور ،
نەم ما توانای سبری طبیعت ،
بازم دا ، دە رچوم لە جهان ، لە خلقت ،
فریشتە آسا فریم سەرە وژور ٠٠٠

کاتی ماندو بوم ، شابا لم شکا ،
نیشتمەوە لەناو گل و گلزاری ،
جی یکی تنها ، نە بو گیانداری ،
مامە وە بی کس ، بی یار ، بی نوا ٠٠

تاچاو بربکا هر لالەزار بو ،
گیانداری تە نیا بالندەی بی خەم ،
تارو ربابی دە نگی هزار بو ،
هیچ بو لە چاویا باغە کەی ارم ٠

خستمیە ترسە وە چولی وتە نیایی ،
هاتەوە بیرم بە لینی یزدان ،
بهشتە ، ووتم ، ایرە بی گمان ،
نە مالام ابتر بیری دنیایی ٠٠٠

هاوارم کودە ایزدی بی چون ،
فریادرسم بی لەم وحشتزارە ،
یارهبرم بی بوریگای دەرچون ،
یازە حالیم کا لەم سروکارە ٠٠

تا گاه لە پە نای داریکی بە رزا ،
هاتە دەرەوە پیریکی فانی ،
سراپا بە رگی سپی لە بە ردا ،
پرچیکی دریژ هتاسەر شانی ،

دو چاوی گە شی براق و پرنوز ،
رو پیکی بشوش ، رویشتینکی وقور ٠

***

نزیك بو وە لیم فرموی «أی رولە ،
«توچیت ، چە کارەیت ، آدەمیزادی ؟
بە ندیت ، آزادی ، ماتی ، دلشادی ؟
چون ربت کە وتوتە ئەم جیگا چولە ؟»

ووتم «من کوردم نە تەوەی ساسان
پرستشکاری آدە . رو أیزد ،
هاتوم ببینم عهدی پیشینیان ،
تی بگەم دوری دارا و یزد گرد ،»

«بریژم بویان قرمیسکی خوینین ،
هاوار بە رمە بەر تاجداری میدیا ،
بلا لیمە وە ، بکەم زاروشین ،
تا کو هر مزمان بگا بە فریا ٠»

فرموی «بابروین بولای آکباتان ،
لە وی ببینە بە هردو چاوت ،
گیانی پیشینیان ، میدیا و کیان ،
ایستایش هەول ئەدەن بوبە رزی ناوت ٠»

***

بە جوتە رو یشتین تا گە ینە شاری ،
پر لە آوازەی شایی وزەما وەن ،
پر لە فریشتە و پە ری شوخ وشن ،
نەم دی لە ناویا غمباری جاری ٠٠٠

لە هرلا یاری ، گوپین ، جلیتین ،
لە هرلا تەقەی نالی شورە سوار ،
لە هرلا جلوەی روپیکی نازدار ،
لە هرلا لە نجەی یاریکی شیرین ٠

لە هرلا شوری ، سازو نوایی ،
لە هرلا دە ستەی شوخانی خوش گل ،
لە هرلا بانگی ، سیگاو صبایی ،
لە هرلا چیمن ، صحنی خوش گل ٠

لە ولاوە کوشکی ، بە رزوسە رآزاد ،
پنجەی لی ئە دا لگل کوکشان ،
سرفروی ئە بو مانگی درخشان ،
داخ لە دلی بو بابل ، اور ، آکاد ٠٠

دە ستە یە گوردی جوان وجنگاور ،
پوشیدە زری و بە رگی آسنین ،
گورزورم بە دە ست ، جنگی ودلاور ،
دە وریان دابو ، بو بون بە پە رژین ٠

پرسیم لە رهبر «کی یە خاوەنی
ئەم کوشك ومرا ، ئەم قصر وجاهە ؟»
فرموی «نشیمن ، پایتخت شاهە
«موفەر کە خولی ، دارو دەوە نی ٠»

لە پاشی کونوش وسپاسی یزدان ،
دە ستورمان وەر گرت بوخذمتی شا ،
چو ینە آستانی کیوان لە آسمان ،
لەناو دبدبەی سەری سور ئە ما ٠٠٠

خوا وە ندی بابل ، قیصری روما ،
فرعون مصر و شاهی نارام زین ،
همو سجدە بەر ، زانو بەرزمین ،
بو تخت داراو ایوان کسرا ٠٠٠

شاهی کشرر گیر بوم هاتە گفتار ،
فرموی «پیشکەش کە سپامی خسرو ،
«بە کوردی بدبخت ، بە کوردی هژار ،»
برە پی مژدەی ژیانیکی نەو ،»

«روژی هر هەلدی ، فرار ئە کاشەو»
«بەراست ئە گەری آخری ژینەم خەو ٠»

پیرەوت

میر و کشه

جار کي میری جزیری در کتبو گری · ری‌یا خوه خستبوطورا هڤیرکان · شڤکی د گند کی فلحان ده ما · دڤی کندی ده دیرك هبو · میر چو بو زیارتا دیری · ژ کشه‌یی دیره ره گوت :

— ازی ژته می پرسان بکم ، لی نه نهو پشتی‌می مهان و نه لِ هر لِ جزیری ، هکه ته لِ وان ڤگراند ازی ته بکم پطریق‌وهکه تَ نزانی ڤگربنی ازی‌ته ژ کشتي‌بی‌بیخم و بکم در گڤانی دیری ·

میر داری وچو · کشه کت تخمینان · کشه روبرو دچلمسی ، ژصبهِ حتا ایڤاری رها خوه د کر ناڤ دستین خوه وڤد کشکشاند · دِ دلی خوه ده د گوت : «خُدی او تُ خدی یی من ئی چاکی ، ازژی کشه یی ته ئی رندم ، أڤ چه‌بلایه کرته آنیه‌سری من ، أزی‌چاوان‌لِ میرڤگر ینم» ·

کشه خوه یی یِ پز وشڤان بو · حالی کشه د کت بر چاڤی شڤانی وی ژي · جار کي شڤان ژ کشه ره گوت :

— باڤو ، أڤ چه‌حالی ته به · چ ، دست‌دابه ته · ژِصبي حتا ایڤاری دفکری و برخوه د کڤی ، کایژه خلامی خوه بلکو من نڤدیرك ژیره‌دیت

ژخوه کشه لِ یکی د گریا کو دردی خوه ژیره بیژه · رابودردی خوه ژ شڤانی‌خوه‌ره گوت‌شڤان کنی و گوت:

—·ا أڤ ژی تشتکه · میرچه د کاره‌ژمه بپرسه کو ام نکارن لی ڤگرینن · قت خم مخوه ؛ من بشینه جزیری ازی بزانم لی ڤگرینم ·

کشه پی قائل بو و دلی خوه راحت کر · می مه بون تمام کشه شڤانی خوه ر یکر جزیری ·

شڤان خوه کهاند برجابلك‌ودر کت خافا میر · میر بکیف بو · ژشڤان پرسی و گوت ·

— کشه ، کایژه دِ بحری ده چند دلوپ آڤ هنه

— هژمارتنا دلوپین آڤا بحري گلك‌هیسانی‌یه · تنی دڤیت تُ امربکی کو دڤین چمان بگرن ·

میر کني و گوت :

— خوه‌ش جهابه · پرسیار پیاددِوا ، هکه ازخوه‌بفروشم چند زیردکم

— بیست ونه

— من اڤ صح نکر ، اڤ چه‌هژماره ؟

— میری من تُ زانی کو عیسی پیغمبر بِ سه زیری هاتبو فروتن · هرحال قائلي کو ژی بِ زیرکی کیمتر به ئي فروتن

میر اڤ ژی عجبا ند و ژی پرسیاریا پاشین پرس کر

— کشه او ، کایژه‌من نهو از دِ دلی خوه‌ده چه‌دبیژم ·

— ازخلام اڤ ژِهمیان هیسا نیتره · نهوتُ دلی خوه ده دبیژی کواز کشه مه ، نه ؟ لی نه ولی یه ، از شڤانی وي مه ، کشه لِ گنده ····

کومِری بوطان

قصر ، سرای ، خانی و کوچیان پی دخملینن ، دبر وی‌ره دبورن ، سلاڤان لید کن · اوی‌ماچ د کن ، داتینن سرسرین خوه ·

آلین‌ملتین‌بسرخوه ، دسر کلات‌و باژارین‌وان ره ل پیل‌دبن ، دریڤه‌چونالشکری‌ده‌د کڤن پیشي‌یی ·

لی‌آلین‌ملتین‌دیل ، ولٹ‌یاملتی‌مه‌ژهردری‌بدر کری ، لهڤتواندی لسردلی زاروین وان ده‌هلاندینه ·

ملتین دیل دخبتن ، خوینن خوه‌در ژینن کو یانیان ژولاتین‌خوه بڤورینن و آلین‌خوملسر کلات وباژارین خوه ژنوڤه داچکینن

آلاهرملتی‌بِ‌چند رنگان وبِ شکلکی‌دنه · آلا کردان ، ژژور بر بژیرڤه سرهڤ ، سور ، سپی ، کسکه ، د ناڤا وی‌ده روژ دچرسه ·

دڤیت زاروین کردستانی بخبتن و روژ که بری ڤی روژی هلینن ، یرب آزمانی کردستانی ڤه بلند بکن ، ل وی بیروسکینن ، ولاتی‌خوه سر آڤاهیاخوه‌آپیشین‌ڤکرینن‌ودبن تڤا وی‌ره‌بسرخوه وبِ کامرانی بژین ·

جلادت عالی بدرخان

سال ١
هژمار ٩
اين
٣٠ ايلون ١٩٣٢

هاوار

بدى

السنة ١
العدد ٩
الجمعة
٣٠ ايلول ١٩٣٢

كوڤارا كردى * مجلة كردية

ولات ، ولاتيني و آل

ولات اردى باڤ و كالكين مه‌به ·

ولات او دره كو پيشيين مه لِ وى‌رابونه ،

ژ بونا آواهيا وى خبتينه ولِ وى مرنه ·

ولات أو دياره كوام تيده‌سكينه و روژه كى

دناڤ آخين و يده بينه ڤشارتن ·

خلكى ولاتكى ، ولاتيين هڤن · بورى ،حال

و داو بياوان ب هڤره گريدانه · زمانى وان ،

گريداناوان،هرحال‌وابتين‌وان‌ميناهڤن· پيشياوان

لرخ هڤدورابون، رونشتن ومرنه ·

ولاتى ب ڤنجيا هڤ شادبن ، بر خرابييا

هڤ د كڤن · شين و شاهينتا وان يكن ·

خلكى ولاتكى براين هڤ ، پسامين هڤن ·

هرگاڤ ب هڤره ، دست ب دست ژ بونا

خوەشى ، آڤاهى و آزاهييا ولاتى خوه دخبتن ·

كام و آرمانجا وان يكن ·

ژ بونا ولاتى خوه جان و مالين خوه د دن‌در ،

خوينين خوه بى پروا درژ بنن ·

هرى‌دخبتن كو ولاتى‌وان‌مكڤت‌بن‌دستين‌ملتين‌دن·

لى ملتن هنه كو ولاتى وان ، ب آوا كى ،

كتيه بن دستين نيار و دژمنان · وك ولاتى ملتى

مه ، ولاتى كردستانى · أڤ ملتين ها ژ بونا

رزگاريا ولاتى خوه دخبتن ·

خباتا وان اڤه : روژه‌كه برى يانييان ژولاتى

خوه دربنن ومينا‌ملتين‌دن بسر خوه ببن ، دناڤ

هڤده‌ب خوه‌شى وب ڤنجى بژ ين ·

هر كس‌هژولاتى خوه ، هژ ولاتيين‌خوه‌د كه ·

هژ كرنا وليت د دلى مه‌ده‌هيڤينكه‌مزن و بلنده ·

أم‌بى خرت ،زخم‌وجانڤدا نه · ژبره ولاتينى ديژن ·

ولاتينى د هندرى مه‌ده آ گره كى مقدسه ·

پيتاوى‌آ گرى‌ژمه‌ره‌هر‌تشتين‌وليت‌دبده‌حز كرن ·

زلوره ، دبرچاڤين مه‌ده آخ ، آڤ ، چيا ، دشت

ودار و كڤرين ولاتى مه ژ بين ولاتين دن سپهيتر ،

خوەشتر و شيرينترن ·

***

هرملت‌خوه‌يى‌يى آلكى‌يه · آل نيشانا ملت

و وليته · ئڤايا هييانا‌ملتان د آلاوانده جڤييايه ·

آل ناموس ، رومت و بختى ملتانه · زاروو‌ين‌هر

ملتى ژ بونا باندى و بقدر بونا آلا خوه ، بى پروا

خوه ددن كشتن ·

آ لا هر ملتى ژى‌ره بهايه · دجژن وشاهينتاندە

کتیبخانا هاواری

هژمار ۱

ریزانا الفابی باکردی

غروش سوری

ب چرمی خملاندی — ۱۲،۵۰

ب چرمی عادتی — ۱۰

ژ بونا درفه دفیت حق پوستی ب سر بیت خستن

اشتراكات مجموعة هاوار

في سوريا وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة ۵۰۰ غروش سوري — ۱۰۰ فرنك

عن ستة شهور ۳۰۰ غروش سوري — ٦۰ فرنك

عن اربعة شهور ۲۰۰ غروش سوري — ٤۰ فرنك

وفي غير هذه الاقطار

عن سنة واحدة ۱۵۰ فرنك

عن ستة شهور ۹۰ فرنك

عن اربعة شهور ٦۰ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: دمشق — حارة الأكراد

سال ۱
هژمار ۹
اين
۳۰ ايلول ۱۹۳۲

السنة ۱
العدد ۹
الجمعة
۳۰ ايلول ۱۹۳۲

هاوار

كوڤارا كردي * مجلة كردية

نيخستييين كوڤـارى

۱۳۵۱ ﻫ | مطبعة الترقي بدمشق | ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMAR 10
YEQŞEMB
23 Çiriya-Berê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 10
DIMANCHE
23 Octobre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereki
ŞAM — 1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100	fr.
6 mois	60	fr.
4 mois	40	fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150	fr.
6 mois	90	fr.
4 mois	60	fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	—	100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	—	60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	—	40 frenq

Ji bona welatên din :

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:

Mîr Celadt Alî Bedir-Xan

Şam : Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 10
YEQŞEMB
23 Çiriya-Berê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 10
DIMANCHE
23 Octobre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Leylâna Rastîyê

Nîvê şevê ye. Ezman bê stêr e. Bayeqî sar û dijwar tê. Li ser rêqe asê û xweher bi hezaran û bi sedhezaran qurd, pîr û ciwan jin û zaro, sax û nesax diçin.

Di dora wan de gund û bajar xirbe ne. Ji bixêrîyan dû demaqeve, reyîna seh nayin.

Rez û dehl, zevî u cinin şewitandî ne. Ne fêqî hene ne ji darên de'al.

Mazî, deyndar, rêlî, guhîj û darên berû hişq in. Weq qêlên tirban mane.

Weq qêlên mirîyên qurdistanê.

Qerîyên pez u garanên dewaran xuya nabin. Çarmedor qavil, qavileqî tarî.

Ji dûr ve, herûj, roj dibirike, bajarên mezin û gundên ava xuya dibin.

Ji dûr ve, geleq dûr, di buharê de. qulîlq dibişqivin deşt û mêrg. germiyan û zozan bigiya û bi hêşînayî diqenin.

Buhişta bihn û reng derîyên xwe vediqe.

Lê di wê rê de, di wî gelîyî de ronahî nîne, tav nine, roj dernaqeve, ne rojhelat û ne jî ro java heye.

Birîndar ji êşên birînên xwe, jin û zaro ji birçîtî û tihnîyê dinalin û digirîn. Zaroyên berşîr jî birçî ne. Memiqên dêyan zuwa ne.

Qes qesî nabîne. Geleq caran di tarîyê de rêwingî rêyên xwe winda diqin.

Hineq ji wan diqevin, di qorlal û çalan de winda dibin.

Lê ev qoma qurdî bi zehmet, bi cefa, bi xwîn û birîn pêşve diçe. Di şûn xwe ve di rêça xwe de bi sedan dilsotî, canşewitî û birîndar û miriyan dihêlin.

Bê tirb û bê qêl wan berdidin.

Wisan bisalan ve ev qom bi rê ve çû.

Di tariya şevê de, di badevê de, di sariya zivistanê de pêşve çû, serborî û serhatîya xwe, bi mirî û birîndarên xwe li ser rêya xwe nivîsand û çap qir.

Ev qom şeveqê giha zozoneqî spehî, di peşberê çiyaqî bilind û mezin.

Geleq sal hebûn qo vê qoma he ronahî û şabûnî ne dîtî bûn.

Ji nişqa ve di pêşberê wê de ronahiqe zelal çirisî. Rêya wê a asê; rast, siviq û xweş bû. Ne gevir man û ne stirî.

Çarmedor hêdî hêdî xuya bû.

Ji her gir, ji ber palên çiya, ji her deşt, ji her serên qanîyê gundeqî ava û xemilandî diyar bû û qomê re qenî.

Mêrg û çiman, rez û bexçe bi sosin û rêhan, bi nêrgiz û benefş bi gulnexwîn û belalîzq teyisîn.

Birîndar li birînên xwe dinêrin, dibînin birîna wan goşt girtiye. Dê li zaroyên xwe mêze diqin û dibînin qo êdî rûyên wan ter û taze ne, ne zer in û ne bi hêstir in, hinariqên rûyên wan weqê gul û gulnexwînan sor in. Li memiqên xwe mêze diqin tejî şîr bûne.

Rihspî û pîrejin xwe ciwan dihesin, dibînin qo ji dilên xwe re xort bûne. Ji nişûvên çiyan û zozanan pez dadiqevin jêr. Berx û qariq di çêreqe bor û bilind de xwe hildavêjin û dileyizin.

Xelqên qomê diqenin û distirin, hemî bi govend û saz in.

Hemî ji hev dipirsin:

—Ma ew nalîn û girîn qû ve çu ? ? ! ! !

Çi kewimiye qo çarmedora me ji

nişqa ve, husan ava û xweş, dewlemend û rengin bû ! ! ! ! ! Ma em qetine buhiştê ! ! !

***

Rihspiyeq û pîrejineq bi qopalên xwe serê çiyayî nişa qomê qirin, qomê çavên xwe zivirandin wî çiyayî, hûr mêze qirin.

Di serê çiyayî de, xorteqî bi bejn û bal, xorteqî zexm u nêr, xorteqî çeleng û jêhatî, xorteqî bi goşt û gewde, xorteqî delal û spehî çavên xwe digemirîne û veqêşa tîne xwe.

***

Ji qomê dengeq bilind û kireq şabûnîyê rabû.

Qom ji rihspî û pîrêjinê pirs qir:

—Ez nihû dibînin û seh diqim, ronahîya min ne ji rojê ye, lê belê, ji çavên wî xortî tê ! ! ma çi kewimiye ! ! !

Ji dilxweşî du hêstirên germ li ser rûyê pîrejinê de tên, ji nû ve wî xortî nîşa qomê dide û bi dengê dia û zarî dibêje :

—Qurdistan ji xew rabû ! ! !

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Gelo ne wisan e ?

Wê rûjê min cilê xwe biribû ser Cilşo, îrû ez çûme bînim.

« Hawar » di bin çengê minda, qetim hundur, Cilşo ji min pirsîyar qir :

—Ew çiye dibin çengê te de ye ?

Min weqe her car qo ji her qesî re bi îftîxar dibêjim : Hawar e, qovara me a qurdîye.

Li wê derê cindîyeqî qumsor jî hebû, li min mêzeqir . . . mêze qir û bi zmanê xwe got :

Wellahî derew e, bîllahî derew e, ma çawan bi qurdmancî tê nivisandin û ket ew qurdmancê qo binivîse heye ? ?

Ev pirsên ha, çikas giran, çikas manadar û çikas bextê meyî reş îspat diqe.

Ji xwendevanan re

Hawar hawar te ye
Deng û gazîya te ye
Heqe te hawar divê
Arî Hawara xwe qe.

Kiriqa min tijî girî bû, lê, geleq car, min ev pirsên ha, ji devê geleq merivan bihîstibû. Lê çi biqim ? ev qêmanî ji me ye, ji xwenda û mezinê me ye !

Ji wan pirsên wî cindîyî ez diqarim geleq mana derînim. Lê ezê bi yeq du made ên veqirî derpêş biqim :

1 — Mirovên qurdmanc qo dixwînin, xudan îlm û xudan cih dibin, li paş xwe vedigerin û li miletê xwe di nêrin miletê xwe pir li jêr dibînin, ji bona ihtirasta xwe a şexsî û heywanî, li wî miletî nabine xwedî û dibêje :

« ez ne ji wî miletê qurdim »

2 — Miletê qurd, di pê yî muslimanyêre, ji her miletan bêtir, dînê xwe ajotin ji murşîdê xwe û her çend miletên müslîman hene, bi cavê biraên mezin li wan mêze qir. Lê sed esef wan bi çavên şefketê li me mêze neqir in. Di hekê meda piropaxanda çêqirin; gotin « Miletê qurd ji taîfa ecina, û mutriban e, kabiliyeta tu tiştî di wande tune ye. H. P. . . (Heta, piropaxanda di wan li miletê me jî tesîr qir. Ji lewra zana û mezinê me ji qurdmancîyê dûr revîyan, bune pêşdarê îlm û îrfan, mêranî û her tiştên miletê biyanîyan).

***

Hezar şabaş û sipas qo êdin li her cî miletê me hişyar bûye û dibe. Qovar û qitêbên me bi zmanê me derdiqevin.

Ji bona em miletê xwe bi xelqê nasqirin bidin divê xortên me ji nezer û galgalên bîyanîyan îbretê bigirin û xwe bavên gulîyên dara miltetê û bi hejînin. Hawar gulîyeq ji wê darê ye.

Kedrîcan

Hisyarî

Ne ceng û şer, şeva tarî, ne mêranî, ne Qurdistan.
Dilê min zexm û nêrîn e bila her cih be goristan.
Ne ma govend, ne ma zurne, ne ahenga dilê xortan.
Qeser û giş qul û nale, bi xem mehdiq bi xem Botan.

Ji hêlqê ax û hawar e, ji hêlqê xwîn û qortal e,
Ji hêlqê laşê xortan in, ji helqê dengê kertal e.
Ji hêlqê zaroyên sêwî, ji hêlqê jin jinûbî ne,
Ji hêlqê sed birîndar in tu qes naye û nabîne,

Hevalê bûq û destgirtî ne ma kesr e ne ma hêwan
Hevalê jin û dê êdî şeva tarî û goristan

Ne ma Ewrex, ne ma Dêrgul ne man dengbêjê Qurdistan,
Ne ma bexçe ne ma sosin ne ma mamiz ne ma zozan
Ji hêlqê laşê zaroyan ji hêlqê destgirtî
Quro rabe, bi camêrî çima nayî çima sist î ! !
Hevalê hev bibin êdî hevalên hev brayên hev
Hemî mêr in hemî qurd in hemî yeq dev.

Ne botî me, ne xerzî me xulamê axa Qurdistan,
Ne mîr im ez ne axa me peyayê dewleta qurdan.
Welatê min tu î gevre bi nav û deng şehinşah î
Tu mîr î hem tu axa yî tu hem sultan û hem şah î
Buhişta erd û ezman î çiraya dil tu î armanc
Hemî dîl in xulamên te heçî qurd in heçî qurdmanc.
Bilind î tu welatê min, welatê bav û qalên paq,
Tu xweşbihn î tu xweşreng î tu xweşdeng î welatê çaq.
î gul û rez bi deşt û gir bi kesr û burc tu ava yî
Tu sîng û pêsira maq î tu î mehdiq tu ewra yî

Welatê min biqen êdî hemû qurmanc ji xew rabûn
Bi rûyê te, bi çavê te dilê qurmanc hemî şa bûn
Ciwan in lav û dilên te bi hevîn dil geleq xurt e
Rêya me dûr û dijwar e bi hêvî rê geleq qurt e

Tu rêber be tu fermanber em in leşqer em in esqer
Xudanê evd û îman in bi izna Yezd û pêxember.
Ji bo me roj û hêv êdî çira ne pêt û ronahî
Kirêne qurd û Qurdistan bi zanîn e bi avahî

Xweyî dîroq xweyî esl in me da zanîn me da Zerdeşt
Welatê qurd gulistan e, gulistan in zevî û deşt.

Welatê min, welatê xweş welatê paq, Qurdistan
Tu hêlîna ciwan û xort tu î gewher li Xuristan.

Dinê geş bû û talî geş û tirb û gorn ji dil şa bûn
Welatê min biqen êdî, hemî qurmanc ji xew rabûn.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Mîr û Qund

Di wextê xwe de mîreq yê Cizîrê hebû. Geleqî zorqer û dilhişq bû. Xelq nema diqarî bûn zilma wî biqişînin, xwînî bûn û ji welatê xwe derqetin.

Cizîra Mîr Şeref mîna deşteqê, bê avahî û şênahî ma. Avahîyên Cizîrê ji torî û bûman re bû bûn seqan.

Mîr rûjqê, ji qer ve, derqeti bû gerê. Ji xerabeyê gundeqî dadiborî. Du qund li ser dîwarên qavîleqî venişti, diaxaftin. Yeqî ji ê din re digot:

— Mamê qund, qeça xwe nadî qurê min ?

— Ser çavan, lê barê qeça min giran e, ditirsim qo niqarî bî hilgirî

— Heqe behsa kelenî diqî hêsanî ye. Qundê paşîn qenî û ji ê pêşîn re got :

— Ma çawan hêsanî ye, hay ji xwe hebe, kelenê qeça min beramberê çend gundan e.

— Herê, min hay ji xwe heye, lê dîsan dibêjim hêsanî ye. Ma di welatê me de ji gundan bêtir çi heye ? Ma tu nizanî qo Welatê Cizîrê ji zordestîya mîrê me vala bûye, erd û zevî tevda bê xwedî mane. Tu hema ji min gundan bixwaze. Herçend bixwazî, ewçend bidim te.

Weqê mîr ev xeber bihistin, geleq ber halê xwe qet û jûvan bû. Ji wê rûjê ve xwe edil and û êdin zilm ne diqir, digel xelqê xwe di lovan û mihirvan bû.

Xelq ev bihistin. Vegeriyan hatin cihên xwe û welatê Cizîra Botan ji nû ve ava û sên bû.

Qoçerê Botan

ELfAbêya Qurdî

10

Bè şiq e qo awayê bilêvqirinê bi (pez, sed, esqer, ereb, elî) li dengayîya qurdî çêtir tê û duristir e.

Ez qo botî me van (è) yên ha ne weq piranîyê,lè weq hindiqaîy yê, yanî stur (ë) bilêv diqim. Digel vè hindê, madam em îrû elfabeqè ji bona zemaneqi-ne ji bona zar û zarawayan-çêdiqin ev dengê ha niqari bû bète nîşan qirin. Herweqî me jî nişan ne qir û ne xiste elfabêya xwe.

Min pirsên jorîn, ji hin xortên eşîra xwe û eşîrén dorê-qo hînî elfabêya Qurdî qiri bûn-da nivîsandin. Ket li xwe ne geriyan û bi (e) qe adetî nivîsandin. Hingî min ji wan re ji (ë) ya stûr kal qir.

Bi awaqî welê li min vegerandin qo pê mesele safî qirin. Ji min re gotin: (Di nav wan herfan de qo te nîşanî me qirin, me bè dişwarî ew herf peyda qir qo wî dengî biqare xuya biqe. Jê diyar e qo ew deng tinê bı wê herfê têtè nîşan qirin û ne bi herfeqe din).

e, i, u, — ê, î, û,

Niho, me ev şeş herf hene qo di pêşberê hev de du tofên di şiqlî de nîzingî hev ditînin pê.

Em van çarên jêrên bibin destê xwe û bi van mijûl bibin:

e, i — ê, î

Lê herweqî me berê jî goti bû, di dengayîya qurdî de, dengdêreq carinan qin û carinan drêj nabit, yanî herçî dengdêrên qo qin in drêjên wan nîne û herçî drêj in qinên wan peyda nabîn.

Ber vê yeqê denqdêra (e) herçend bète drêj qirin tucar nabit (e) ji ber qo cihderqên wan ji hev cuda ne. Herweqî (i) jî bi drêjxwendinê nabit (î).

Di destê me de tu herfên din ne ma bûn, û gora destûreqe me divîya bû em bi herfên hevduanî emel meqin. Ji lewra ji bona nîşan qirina tofa paşîn me ev (∧) nîşana ha pejiranad û navê wê qir bilindeq.

Ev nîşana ha di hin elfabêyên din de jî heye. Lê bi vê ferka qo di elfabêyên din de dengê dengdêran weqe xwe dihê le, cıhdêrqên wan naguhêrîne, tinê bilind dide xwendin. Di elfabêya me de du qarên wê hene : Dengê dengdêran diguhêrîne û bilinq dide xwendin. Lewma dengdêrên bi bilindep hemî jî drêj in û tucar qin nayin xwendın. (dûmahiq heye)

Celadet Alî Bedir-Xan

DI SOREZAREQÊ DE

Ez û hevaleqî xwe li ser rêqè dimeşin
Em ji qêra hatine qudı diçin ? napirsin.
Ji halên xwe dizanin em,rêwînin kedîm in
Çikas zeman dibore xwe bêmecal dibînin
Sol di lingê me nema, pritîne cilê me
Neynûqê me dirêj in, bûne gulî porê me.
Tinè tiştè bi me re qo weqî berê mane
Qeşqûl gopalên di me. evan bi mer wefane
Histiriyên çavbeloq, carna di qet lingê me
Êşa di van mîratan davit ta ser dilê me.
Gava dibû zivistan mericil canê tazî
Qu havîna germ dihat bêfêde biqe gazî,
Hêdî hêdî canê me keşm û kertîş derdixe
Ber atatan hîn dibin,bivênevê xwe bi xwe
Bi vîlhawî em diçin, bê eklê xwe bê şiûr.
Ev rêya ma bê dawî pêş ve diçû dûr
[qo dûr

*
* *

Rûjeq dîsan ji rûjan ket hal dime ne ma bû
Ne gund û ne gundîyeq ew cih pêda
[tenha bû
Çima şûnda hineq deng hate ji nagihanî
Lè bala xwe didimê ew deng pir qûr di
[nalî.

Min dil qir qo bibêjim : mêze biqî hewalo
Meger ew ji bihîstî, qo gote :
— Ey delalo !
Ev çi deng e dinale ? gelo livî cihê ha
Nebe ew ji weqe me qerampere berbi ba.

***

Wisan derqet texmina hevaloqê niqtedan
Bextreşeqî qurdmanc bû. diqir ax û ox
[aman
Min jê re got:
— ey bira te çi hal û hewal e?
Çiman wisan li erdê veqetî û dinale ?
Wiji li min vegerand, got :
— « Derdê min giran e.
« Çîroqa min dirêj e, bêt nivîsin roman e
« Ez ji qurdên serhedê; Melazgird e gundê
[min
« Ez derqetî heft sale. Bi hiş û bi dilê min
« Zmanê me bû sebeb, bû felaqet ji bo me
« Mirovên çavsor hatin, jê re digotin: rom e
« Zmanê me î delal « yasak » qrin bizori
« Zmanê xwe î dixwar bo me qirin
[mecbûrî
« Êdin curmeq mezin bû, bi qurdmaucî
[xeberdan
« Guhnedanî hedê qê ? heps û sungi û
[zîndan
« Êdin wisan nedibû, me cendeqan xwe
[qar qir
« Li hemberî dijminan me hespê xwe pir
[xar qir
« Lê . . . feleqê bi me re nebir serî em
[kels man
« Weq e noqên liqevir em li deran bêqes
[man
« Dê û bavê min hemî bi tevayî wendane
- Hevalê minî ewilî xwe avête nav -
— Gelo tu ket nizanî li qîjan alî mane ?
« Lo; birao! zinaro Çiman tu min nas naqî
« Ez Ferzandê birame, em in ji dê û bavqî

***

Herdu biran himbêz bûn bi qul girî û
[qeser
Erd û ezman hejîyan, agir qete dar û ber.
Kedrican

L'Alphabet Kurde

9

Ce son est dû à l'influence de la phonétique Kurde, ou plutôt a été gardé dans ces contrées sous cette influence; les mentagnes du Kurdistan se prolongent en effet jusqu'au Khozistan, et à Chiraz on trouve beaucoup de Kurdes (Bextiyarî)

Le (خو) correspond tout à fait au son que nous avons noté par le « xw » et quil est prononcé par les Kurdes.

Le son que l'auteur de la grammaire persanne veut noter par un (ڤ) surmonté de trois points, c'est à dire un (ق) à trois points, n'est autre que le « q » Kurde suivit de la voyelle « u » amalgame du (w) et de l'(i) Kurde qui endurcit la prononciation. L'auteur trouvant ce son plus dur que le (ك) ordinaire, mais plus doux que le (ق) l'a figuré par un (ق) en lui ajoutant un point pour l'adoucir, tel les mots (qul, qur, qun, quç). Mais la langue persane, étant écrite avec des lettres arabes et possédant une vaste littérature écrite de la sorte, a été trés influencée par la phonétique arabe. En conséquence le son que nous avons transcrit par la voylle (u)s'est complétement transformé en (ـُ) arabe. L'auteur qui ne pouvait apercevoir la voyelle, a attribué cette variation du son dans la même consonne à une variété de la consonne (ك)qui aurait produit une nouvelle consonne, et il l'a noté par un (ق) à trois points.

De même certains Kurdes ayant étudié l'arabe dans des Medressets et habitués au syetème, utilisé par l'alphabet arabe,qui consiste à compenser le manque de voylles par la multitude des consonnes, prétend que dans la langue Kurde

(à suivre)

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes

10

MEMÊ-ALAN

Une seule personne était arrivée à connaîte le motif véritable du deuil de Zîn. C'était Beqoyê-Avan, le magicien de Botan. Comme tout le monde, il avait trouvé l'affaire extraordinaire, et il voulait connaître la vérité. Résolu à trouver le mot de l'énigme, il éntra dans son cabinet de magie.

C'etait une petite chambre, au plafond si bas qu'un homme de haute taille n'aurait pu s'y tenir sans se courber. Dans un pot contenait un liquide qui bouillonait comme du goudron. Dans un autre coin, on apercevait des chauves-souris, des ossements et un crâne de très grande dimension. Dans le troisième coin gisaient pêl-mêle de petits objets; sacs, fils, lambeaux d'étoffe, chevelures de femmes couteaux, ciseaux. Dans le quatrième, des têtes de serpents et de lézards émergeaient de vase sà demi brisés. Au milieu de la chambre se trouvait un bassin dans lequel nageaient des fées de mer et des poissons de couleurs variées. Un chat noir, dépourvu de poils, maigre comme un squelette, se promenait de ci de là. Beqo toucha le chat de son bâton, puis le frappa de quelques coups. Le chat se jeta sur les serpents et se mit à les griffer. Les serpents s'éveillèrent de leur lourd sommeil et commencèrent à remuer. Tour à tour, les animaux et les divers objets disposés dans la chambre se mirent à danser et sautèrent au plafond.

Toujonrs avec son bâton, Beqo traça sur le sol un cercle au milieu duquel il plaça un entonnoir; et sur l'entonnoir, il dèposa un miroir qui révélait le monde et ses habitants. Au bout d'un moment, des figures apparurent sur le miroir, puis surgit le palais de Memê-Alan et l'aventure de cette fameuse nuit se déroula. Beqo se mit à rire, et dit: « Voilà un nouveau prétendant qui viendra du bord des mers lointaines ». Il laissa l'appareil comme il l'avait disposé; tous les animaux et tous les accessoires de magie menaient la sarabande.

* * *

Mem se réveilla tôt; d'un sursaut, il se dressa sur le lit : les yeux fixés sur la bague de Zîn, il se remémorait l'aventure de la nuit. Il s'en souvenait parfaitement: Les noms eux-mêmes lu. restaient présents:(Cizîra-Botan) (Burca-Beleq). C'était la prmière fois de sa vie qu'il avait entendu parler de ces lieux; il ne savait qu'une chose: sa visiteuse de la nuit. était la fille d'un prince kurde. et venait de trés loin. Mais comment était-elle veue ? comment avait-elle pu pénétrer dans ses appartements ? Comment avait-elle si subitement disparu ? Il ne pouvait se l'expliquer.

Bengî de son côté s'inquiétait, il ne savait comment interpréter l'évènement de la nuit. A deux heures dé l'après-midi, Mem n'avait pas encore donné signe de vie; inquiet, Bengî s'approcha doucement des appartements de Mem.

Mêm entendit le bruit des pas; comme il ne voulait voir personne, il cria de sa chambre: « que personne n'entre, je n'ai besoin de rien. S'il me fallait quelque chose, je vous appelerai ».

Bengî revint sur ses pas, et rejoignit ses camarades. Il les consulta. Ils décidèrent d'entrer chez leur maître, coûte que coûte, même au prix de leur vie.

Bengî choisit les pages favoris du prince, et en leur compagnie il entra brusquement chez son maître. Mem ne leva pas même la tête; il était triste, pensif, il semblait qu'il eût maigri et vieilli. Bengî lui adressa la parole :

« Altesse, qu'avez-vous? pourquoi êtes-vous si triste et si mélancolique ? S'il s'agit de la jeune personne, qui à l'entrée de la ville, au retour de la chasse au chevreuil, vous a jeté des fleurs, Votre Altesse n'a qu'un ordre à donner. Je n'aurai bezoin que d'une minute » . . . .

Mem interromppit Bengî d'un signe de la main, et dit : « Voilà mes ordres, tais-tois, ne dis rien à mes parents de l'affaire de la nuit dernière. Va me chercher Bogzê-Rewan, prends dans le trésor de l'or et des diamants; fais moi monter sur le cheval de mer et indique moi la route de Cizîra Botan ». (à suivre)

A propos de la musique Kurde

Un de nos distingés lecteurr d'Alep, a l'occasion d'une lettre qu'il nous a envoyé pour nous féliciter d'avoir adopté les caractères latins, nous a donné ses impréssions sur la musique Kurdes. Il nous a paru intéressant de publier cette lettre qui démontre l'impression que la musique Kurde a faite sur un étranger ne connaissant pas le Kurde. En saisissant cette occasion nous voulons remercier l'auteur de la lettre, pour la sympathie qu'il a manifesté envers nous et pour les voeux qu'il a bien voulu formuler au sujet de notre revue. « Hawar »

Mon cher Emir,

Je vous remercie très vivement pour le No de la Revue Kurde « Hawar » que vous avez eu l'amabilité de m'envoyer, et je vous prie de vouloir bien m'expédier aussi les Nos précedents pour que je puisse en avoir la serie complète.

Depuis plusieurs années déjà, je porte un intérêt spécial à l'Histoire du peuple Kurde, et depuis que je suis en contact ici et au Kurd-Dagh, avec vos compatriotes, j'ai essayé de me faire initier aux secrets de votre langue et aux beautés des chansons populaires Kurdes. Ces mélopées exercent même sur l'étranger qui les entend pour la première fois et qui n'en comprend point les paroles, un attrait et un charme très sensible.

Vous avez réalisé un grand pas dans le chemin du progrès en adoptant les caractères latins pour votre langue aryenne, et en facilitant ainsi la diffusion de l'écriture parmi le peuple. Je suis certain que vous marchez ainsi à pas sûrs, vers une Renaissance de la langue et de la Littérature Kurde; et si vos contemporains n'apprécient peu-être pas tous avos efforts comme ils le méritent, les générations qui suivront vous en garderont une reconnaissance éternelle.

Je salue donc en vous le Pionnier de la Renaissance littéraire dans la Nation Kurde, et je vous prie d'agréer, mon cher Emir, avec mes sentiments d'admiration sincère, l'expression de mes congratulations les plus vives.

Dr G. Michaelian

Textes et Traductions ;

Bêmalê

— 1 —

Bèmalè, dinè li te qer e, li min fat e
Hawar li te qer e, li min fat e
Li ser serê min û bejna bilind taveqê
[barana hûr tê
W' ezè naqim terqa bejna bilind, çavê
[reş û beleq
Heta serê min biqeve li ser darè vê tabûtê
Ax rebî rebî . . . .

— 2 —

Bèmalê ! dinè sibe ye, roj derqetî ji
[alîyê Botan
Rebi ! sibe ye, roj derqetî ji alîyè Botan
Tavè da li bedena Diyar beqra şewitî
[Kîzan û xortan

— 3 —

Xwezî mirazê min û bejna bilind hasil biqira
Minê qirasè ber bedena xwe bifirota
Ax eman, eman . . . .
Bèlome ye.

— 4 —

Ax rebî ! megrî megrî tu delal î
Hawar çavè reş û beleq ji qilê sibhanî
meqe xalî
Hema tu min î, qirasè di min î, qirascanê
[min î, helalmal î
Ax eman, eman . . . .
Bèlome ye.

O sans maison

— 1 —

O sans maison, le monde est sourd à
[toi, il m'est ouvert
L'appel au secours est sourd pour toi,
[à moi elle m'est ouvert
Sur ma tête et sur la taille haute, tombe
[un nuage de pluie fine

Je ne quitte point la taille haute,les yeux
[noirs et pigmentés
Jusqu'à ce que ma tête tombe sur le
[bois de ce cercuil
Ah! mon Dieu . . . .

— 2 —

O sans maison! c'est le matin, le soleil
[se lève du côté de Botan
Il jeta la lumière sur les murailles de
[Diyar-Bekir, l'ardente, sur les jeunnes
[filles et les jeunnes hommes.

— 3 —

Ah s'il accmplissait mon voeu et celui
[de la taille haute
J'aurai vendu la chemise de mon corps
Ah, eman. . . . .
Ceci n'est pas à reprocher

— 4 —

Ah Mon Dieu, ne pleures pas, tu es belle
Ah non, ne laisse pas les yeux noirs et
[pigmantés sans collyre
Ah oui, tu es à moi, tu es ma chemise,
[tu es ma « chemise-coeur » tu es
[chaste et pur
Ah eman . . . .
Ceci n'est pas à reprocher

*
* *

Dans la langue Kurde le mot (qer) qui signifie (sourd) et aussi (muet). De même que «xwe qer qır» mot à mot «s'est fait sourd» veut dire«c'est tut». En conséquence le premier vers de la première strophe signifie « tu es encore jeune, tu ne comprends pas le monde, ainsi que les appels au secours ».

L'expression de (sans maison) qui n'a pas d'équivalent en français à la rigueur peut être traduite « ô ma petite sans chaumière ».

L'expression de (chemise-cœur) nous l'avons trad'uite du Kurde tel qu'elle est. Elle signifie [l'enveloppe du cœur).

Ce qu'il y a de plus interessant dans cette chanson c'est sa tonalité. Un genre de mélodie propre à l'intérieure de la ville de Diyar-Bekir,et chanté surtout par les appaches (pêxwaz)litéralment traduit (va nu-pieds).

Ce genre de mélodie s'appelle (Keyda binê bedenê)et quelques fois (Keyda Hewselê)

La première veut dire (Melodie du pieds de la muraille).Cette dénomination provient du fait suivant:

L'ancienne citadelle de Diyar-Bekir, jusqu'à nos jours est en bon état et possède différent tour de flanquement qui sont encore habitable. Les apaches de Diyar-Bekir, renommés dans tous le Kurdistan, mènent une vie tout à fait propre à eux. Ils portent un costume spécial avec un poignard à la centure, portant le nom du précieux acier Kurde (Teban). Dans la ville il y avait des métiers qui leur étaient spécialement réservés.

Jusqu'aux derniers temps dans la ville de Diar-Bekir il n'existait pas de maisons de plaisir.Ces appaches divisés par groupe, d'après les quartiers de la ville, avaient installés, sous les murailles de la citadelle dans les tours, des locaux d'amusement où ils amenaient des femmes,jouaient de la musique et s'amusaient. Alors les mélodies des chansons qu'ils chantaient sous ces murailles avaient prises le nom de (Keyda binê bedenê).

La ville de Diar-Bekir est située sur des rochers plus haut que la vallée. Ses jardins qui sont dans la plaine et plus bas que la ville portent le nom de (Hewsel). Pendant l'été le groupe des appaches avec toute leur organisation descendent aux jardins du(Hewsel)où ils continuaient à s'amuser. C'est pour cela que ces mélodies quelquefois aussi s'appellent (Keyda Hewselê).

Les lecteurs qui s'intéresseront à la mélodie de cette petite chanson, la trouveront dans le disque de la Compagnie Odéon No (220597) chanté par Mariam Hanoum.

Hercqol Azîzan

Biyanû

Ji ber qo xweyîyê Hawarê bo qarûbarinen qovarê çû bû derve qovar niqari bû di dema xwe de derqevit.

Ji xwendevanên xwe hêvî diqin li me megirin û tê biborin. *" Hawar "*

بیانو

لە بە رچونی خاوەندی هاوار بو دەرەوەبوهندی کاروباری کوڤارە کە نە توانی هاوار لە وختی خویدا دەربهینری ۰ تکالە خوینە رە کانمان دە کەین کە لم بابە تەوە لیمان ببورن ۰

ژ بر کو خوە یی بی هاواری بو کاروبار نن کوڤاری چوبو درڤە کوڤار نکار بو دِ دە ما خوە دە در کڤت ۰ ژخوندە ڤاینن خوە هیڤی دکن لمە مگرن وڤی ببورن ۰

سنور

لەم روژانە دا قصیدەی « سنور » مان ، کە لە لایەن عبد الخالق اثیری کرکو کی یە وە دانراوە ، وەر گرت ۰ وختی خوی ئەم قصیدە یە لە مصر بە ناوی حاجی قادری کو یی یە وە لە کتیبی « شرفنامە » دا چاپ کرابو ۰ و بە هیی مرحوم دە زانرا ۰ ئیمە ایرە راستیە کە مان — لە سەر آرزوی اثیری — لە توفیق وهبی بك پرسی ، فرموی « بلی ئەم قصیدە بە هیی عبد الخالق اثیری یە » ۰

لە نسخە کەی یرە وە ماندا هم قصیدە کە دە نوسین وهم ئە وە دە نوسین کە چون بە هیی حاجی قادري مرحوم دراوە تە قلم ۰

ژلورە مە دست ب دریختنا هاواری کر والفابی یاخوە ژ کودو بیانیا نرە دا زانین ۰ ایرو دِ میدانیدە تشتکی چیکری هیە ۰ کوڤارك والفابی بك - الفابی بك و کوڤارك ۰ تلك دلیمن ژ بونا ایرو یا چیتر و راستر أڤە کو ام هیلا خوە یدن وڤی الفابی بی حتا هنگی کو محجتا عدلاندنی بکڤت پیشی بی وری لِ مە بکرت ، پیشڤە بین ۰

د گل ڤی هندی دڤیت أز جار کە دن ژی بیژم کو أم هر گاڤ میلداری یکیتی یی نە و آرمانجا خباتامە یکیتی یە ۰ أم ب گاڤنن بِ ڤین وهشك یرب آرمانجا خوە ڤە دچن و ناسکنن ۰ ژبر کودستپیکرنا مەژ خوەب درنگی کتیە ۰ ام نما دکارن دهیڤی یی دە بسکنن ۰

گلك سپاسان لِ پیروتی دلال دکم کو اڤ هینجتاما شستە دستی من ۰

خوە یی یی هاواری

بو خوینەرە کانی عراقمان

برا کوردە عراقیە کانمان هـاواریان ، هر لەو روژە وە کە دەمی کرد بە دە رچون ، بە چە شنیکی وا خوش ویست و بە رو بیکی ئ وە ندە خوشە وە بە پیر یە وە هاتن کە دلمانی پر کرد لە هیوا و زات ۰ ئیمە ش بە رامبەر بەم خوشە ویستیە همیشە خومان بە سپاسدار دە زانین و بو زیاد کردنی ئەم خوشە ویستی و رابە رەوندی ئەم برایانە مان هەتا لە دە سمان بیت لە خزمەت دوا نا کە وین ۰

خو ینە رە عراقیە کانمان چی لە نوسینە کانیان و چی لە کاغزە تایبە تیە کانیا ندا پیروز بایی ئە وە مان لی ئە کەن کە هاوار بەم تیپانە و بەم ئیسکە دەر دە هینین ، و راسپیری ئە کەن کە همیشە لە سەر ئەم ری یە بروین ۰

بە لی ئیمە ش ئەم ری بە بەر نادەین ؟ ئەم ری یە ری یکی تازە یە لە ژینی دابی کوردیدا ، و هاوار لە سەر ئەم ری یە یە هە نگاوی نە لە زروك لە رو پیشتندایە ۰

بیجگە لە مە هاوار کە بە دو شیوە دەر ئە چی ، بو ئەوە ش تی دە کوشی کە ئەم دو شیوە یە بە یەك نزیك بکاتەوە کە ئەم ئە ر کە ، چند گران و چند پیروزی یە ، لای شارەزا دیارە ۰

بە لام بو گە یشتنە ئەم پیروزی یە هومایە شتیك گە رە کە ؛ دە زانن چیە ؟ ناشی نەی زانن ، پایە داری هاوارە ۰ هاوار بە چیی ئە ژی ؟ بی گومان بە دراو ۰

هاوار نە لە لایەن کومە لیکە وە دەر دە هینری و نە لە کومە لیکە وە یار یە ئە سینی ۰ هاوار گو وار یکە کە بەهە کی ئابونە دەرئە چی و هر بەو یار یە یە ئە توانی بژی ۰

انجا ، ئیستا رو ئە کە ینە برا عراقیە کانمان و ئە لیین ، « ئە گەر دە رچونی هاواریان پی و یستە ، تکایان لی ئە کەین کە هە کی ئابونە کانیان بە رە بە رە بنیرن ۰ » هیوامان وایە ، گوی لە تکامان دە گیری ۰

ژخوە ندڤانان رە

هـاوار هاوارا تە یە   دنگ و گاز بیانە یە
هـکە تە هـاوار دڤی   آری هاوارا خوە کە

ستونا نوکهشنیان:

دلی من برد شوتە

هری لی ٠ هری لی زری یی ، ازی نخوشم نخوشی ناڤاجیان ، سری من عقدالی خدی ناسکنه ل سر بالگیا ، درمانی من ربنی خدی کتیه ڤلی درزیا ، کسکی خدانی خیران تونینه بدستی من بگره من باڤیژه سر ریکی آڤ آنیان ، یکی خدانی خیران دردی دل دیتیبو ، ب دستی من گرتی !از آڤیتم سر ریکي آڤ آنیان، منی بالا خوددایی ژ و بدا تن جوتی دزریان ، یکی ژوان زریا گوت فقیرو اُڤ چه حاله توتیدا یی ، یادنی گوت لیلی پور کری ماتو نزانی نه تاویبونه باو یبو ، دردی کامباخی دل چتنه بو یه با کتیه ڤان هستیا ، یك ژوان زریا سباخیراخو ب سر مدا خوار بو ، منی کری از هریمه طوافا خالا رویا ؛ژشابونا دستیمن کته حللی موری مرجانی استیا ، حللی موری مرجانی استیاب سر من عقدالی خدیدا دقتیا٠

ڤي زري بیي اسمکی لِ من خاندی از کریه مور یکی آڤیمه ناڤ انجیا ، شڤا نیڤي شڤ بو ازب خواڤا هــاتم ، ازو کلش گورا خو کتن کیف حنك لا ڤردیا ، مني نزانی بو پیره کی دمالدا هبو می وسهدرانی پیر یبو، هرمی وسهدرانی پیري ژي دیشیا ، حتانی سي آلی بِ آلی پارخان بِ پارخان ول د گریا ، و یلا ب پیری کلی کذابي شیطانی فسادي فنوني ملعونی : سي شبکی رابو ب تاغیدا مشیــا ، کیف حنکی من زریامنا دلالی کره دنگی آڤیته ناڤ گندیا٠ گندی بیي‌مال‌شوبتی کرنه‌جرسکی‌مزن‌آڤینه‌اشي‌یی‌مه‌هر‌دویا:

ده وایي فلکا مال شو یتی بی بختە بمرانايي ،

از کوریم از کوریم ، چودورا صلاح الدین

سلطانه ، هاتی دورامو ڤانه ، هون رابن گلی کردویرانه ، أم ژرابکن ل سرڤان دژمنانه، دژمن‌دبیژن کرد بی خودی مانه ، هون بزانن أم نه ب خودینه ؛ خودی بی مه بدرخانینه ، أمي هلدن عقدا شیخ سعید شهاب الدینه ٠

صلاح الدینی سرحدی

ز بسهامی من وجدی جبل باشارا

پسهام وقتا ڤا بنداته کو لی هاواري نفیساندی باڤی من کو دخوەند عشیرامي برازان لدورا باڤیمن پر روناشتبون باڤیمن‌ژی بدنگکی زیز دخوەند من‌بالا خوه دای هم‌باڤیمن هم‌ژی جڤانا وی هستر کتنه چاڤی کشکانه ٠ پسهام از ژی وکه ته کورده کی قچیکم وکه ته از ژی پر پر ل هاواری هوس دکم٠ هن‌جاران دجی خوەدا دخوینم٠ خو من دغر بولنی‌سبەدا هشیار دبم کو هین هاواردستی مندایه٠ تی بالامن کو ایڤاری من خوەندي یه٠ از دي خوڤا چومه دیسا دست بخوەندنی دکم لی سرڤي بنداته ازو هڤالین مین ام کیش هشیار بون مه بی هڤرا کوت گلو میزه کن وجدی ژی فنا مه کوردمانجه کی کچکه لی بندك چڤاس خوەش نڤیسا ندی‌یه از ژي‌و که‌ته دبستانی‌یانیاندا دخوینمه بلی پسهام ازژی توجار ژي خوش نابم ژ بر کو ته بزمانی مه‌یه ازهین قچیکم عمری من نه٩ ودهن ١٠ وکاته نکارم خوەش بنڤیسنم ڤا پرسن کومن نڤیساندی ژی دی رو په‌لی هاواری دا کومن بندا ته خوەند ژ گوتینن ته وکیفا من هات ڤاپرسانا من نڤیساندن اڤ هشیار بونا من وهڤالین من دیسا دی روی کوردمانجی قچیك ئی مینــا ته‌به پاشی هردو چاڤی ته ماچ دکم پسهام٠

فوزی مصطفی شاهین

لاوی میری برازان

دپی ره توفیق وهبی بك چو عراڤی٠ لی تشغلنن نخوش قومین کوژ بونا هر کسی نامن ٠ دگل ڤی هندی من‌ژبره چند جاران نڤیساند، لی لمن ڤنگراندبو - ڤي پاشي‌یي مه‌زانی کو نڤیسارین من نه گهابون دستی وی ٠

ژخوه‌در کتنا هاواری ژبونا ڤی یکی درنگ مایه ٠ هاوار دمها گلانی‌ده درکت ٠ من رخصتا هاواری دبست وششی چریا بری ١٩٣١ ده گرت وکارین درختنا وی دپیشیا گجوکی ده (شباط) پیك آنیبو ٠ چار مهان أز لِ هڤی یی مام، داکو بِ دستبرایی خوه ڤه دست بدست الفاییکه ولی درینم کو پیشدەتری لِ‌دو بتی‌یی‌ڤمکت٠

لی هروکی من ژورڤه گوت لِ من نه دهات ڤگراندن ٠ ژی بیتر ژی‌من نکاربو أزلِ هیڤی‌یی بیتم ٠

تف ژناف مەرا کرنە. گلو «زبد قائم» ژمرە چد کە؟ ام شانزدە سالان دخوینن، هیژ نزانن عربی مژول بین و نکارن چند خبران ب عربی بنڤیسینن و زمانی‌خوەژی ژبیر دکن و نزانن بخوینن. اڤ ژی ژ دستی‌شیخان هاتیە سریە!

چما ام سر بلند نابن؟

لورا ام، وکی خلکی ژهڤالی خوەنین بلنگازە ب دلخوەشی جڤاتان چینا کن. ملابین خلکی بڕ تڤابی جڤات وخباتی ژ ملتی خورە دکن، پران دجڤینن، بلنگازی خوە پی خوەدی دکن. ام، ملابین کردان ژ بنلگازی ملتی خوە دخون ونادن. گلو چما ام ل آورو پائی تماشا ناکن و یا ل ملابین مصر وهندی مزە ناکن. چاوان او ژملتی خوەرە دخبتن. ژخودی نە روابە کو ژڤی ملتی بلنگاز بخون وژوانرە نە خبتن. روژك هیە اڤ نانی وان لە گلی بکی. دوی روژی‌دە، ام نکارن جهاب بدن.

چما ام ب هڤرە اتفاق ناکن؟

لورا مە نە خوەندیە. چکو پیائی خوەندە حقی هڤالی خوە ناس دکە، وندا ناکە. اگر لاوی گاڤانکی ب قلما خوە مزن بی هڤالی وی تف ژویرە کیانی دبینن. مگر لاوین آغان. ژبرڤی یکی بلنگاز و مزین دمە ب دستی نیاران تینە کوشتن و ب هڤرە اتفاق ناکن!

چما ام بی تاریخ و کتیبن؟

لورا ام گازنا ژ ملا و خوە ندە وارین خوە دکن. حتا نکا ژمەرە کتیبان ب زمانی مە نە نڤیسینە، ب شون خوەدە هشتنە. هندو افغان وایران بڕ زمانی خوە دنڤیسینن چما ام ب زمانی خوە نا نڤیسینن؟ گلو زمانی مە وکە زمانی خلکی نابە ویا ام بیکیرن!! زمانی مە زمانکی سفکە، چالاکە، چلنگە، فرەهە. هر پرسکی دهمبری پرمی‌زمانی خلکیدە هیە. ژزمانی خلکی سفکترە. حچی کو بالاخوە بدنی تاڤل بزانن کو زمانی مە ژزمانی خلکی سفکترو خوشترە. وهارنگە زمانی مە سفك و سر بلند ترە؛ وسانە چما ام ب زمانی خوە وکە خلکی کتیبان چی ناکن؟؟... آخ آخ ئو بیژی ل بژنا سواری مە تی.

جگر خوین

لسر یکیتیا زمانی کردی

— لە بو پیروتی خوشە ویست —

گوتنین خوبی‌بندا(عکس صدای هاوار) گلك راست وقنجن. دمروان‌رە ت گوتن نینن.

هروکی مە چند جاران گوتیە یکیتیا ملتی کرد ب یکیتیا زمانی کردی تیتە پی. دڕ یکیتیا زمین دە گاڤاپیشین‌ژی یکیتیا حرفانە. یانی ژبونا نڤیساندنا زمانی ملکی دقیت زاناوخوندوارین وی ملتی بڕ تڤابی ژبونا زمانی خوە الفابیکی بژ یرن وهکە دوی زمانی دە چند زار هنە، زارهمی ب وی الفابی پی بینە نڤیساندن.

ژ هژمارا پیشین ڤە خویابە کو آرمانجا هاواری آپیشین و بنگهی أڤە:

« وهرنینی ده یکیتی »

أڤ آرمانجاها ژمەرە بو بە دستور. حتانهو أم بڕ ڤی دستوری ڤە چون، ایرودچن، وددا وی‌بی‌دە دی بچن.

وکی نهو، کر بیاریا هر روژنامە وکوڤاری ژبونا ولاتی بیانیان ژجهی چاپکرنی گرانترە. لی هاوارا کو دهرتشی‌دە میلداری یکیتی‌بی‌یە کر بیار بیاخوە ژبوناهرولاتی کو تیدە کود هنە ولك هڤ کرنە. بڕ ڤی هاوی لــــ هــاواری زیان دیە. ژبرکو حقی پوستی ژبونا سوری بی (١٠) سانتیم، لی ژبونا عراق وایران ولاتین‌ڤفقاسی (١٥٠) سانتیمە. لی آم پی قائل بون داکو کرد دڕ کربیار یــا هاواری دەژی ولك هڤ بین.

بلی ام دزانن کو زمانزانانی بڕ قیمت وهیژا ماموستە پی گوام توفیق وهبی‌بلك‌ژی ب هرفین‌لاتینی الفابی‌بلك‌چیکریە.

پیرار وکی مە هڤدو ل شامی دیت الفــابی بین خوە ژ هڤ رە دان زانین و أو دانین برهڤ. دناڤبرا وان دە فرقن هبون. مە دل کر دجهدە الفابیین خوە بکهین هڤ وژ هردووا الفابی‌بلك نو بژیرن و بلاڤ بکن.

هنگی دستبرایی من ئی خوشە ویست وگوام دکوت کو هن سر الفابی یا خوە دی بخبتم. ژلورا یلك کرنا الفابی‌ین خوە مە آڤیتبو داوی‌بی.

الهامی هاوار

— بو مفکورەی بدرخانی یەکان —

درویشیکم دی لە سەر دخمەی شا
— شای صلاح الدین — بە کول ئە گریا؛
هاواری ئە کرد ، ئەی لاوانە وە ،
دلی انسانی ئەتا وانە وە !...

***

درویش میریك بو خیوی تخت وتاج ·
چرخ لی ی وەرگەرا کەوتە بە رتاراج ...
ای چرخی غدار ، افسر بازیچە ،
بە حصیر گیری ژش وقالیچە !
سەری را هانوی تاجی سربستی
کەی ئە نە وی بوزندان پرستی ؟
سنگی کە تختە جیگای آرامی
کەی قنیات ئە کا بە یای ناکامی ؟...
وەك شیر نرکانی ، وەك آگرهە لچو ،
زنجیری پچران ، لە زندان دەرچو !
گە لی هە لەتی برد بو پیچکەی تخت
بەلام نە خوسا بەردی دلی بخت ،
گە لی کیشای دەست بوجقەی افسر ·
بە لام ناوچاوی نە نیوسی ظفر !...
سەری خوی هەلگرت ، روی کردە شاران:
تویشوی ری ی تە نیا عشقی کوردستان !

***

ایستا لەدەشتی شام لە سەر قبری
باپیری گە ورەی بو ولات ئە گری ،
بو ولات ئە کا شیوەن وهاوار ...
کوردە غیرتیك زینهار ! صد زینهار !
بە کومەل بگرن گوی لە هاواری :
کومەل جلب ئە کا رقتی باری !...

گوران

سو یند بە آورکدە ومزگەوت و کلیسات دە خوم
سو یند بە آوستە وو قورآن و بە تورات دە خوم
سو یند بە بیت وحرم ومغ کدە و تات دە خوام
سو یند بە خو ینی شهدای کورد و بە سادات دە خوم
عاقبت بهرە پەشیمانی بە دل سوتاون
هەی وطن تا کو فلك چەرخە ئەدات و ئەگەری
آوری عشقت لە همو جەرگ وهە ناوی ئە گری
ناوی تو سەر گوتی ناوانە چی ممکین بەدەر بی
ناوی بەختت وە درەوشیت عدوت گەر بدری
دلی دوژمن لە رقت لەت لە تە چاو پر آون ·

هەژار

قولوا الحق ولو علی انفسکم

ژبونا شیخ و ملان !

گلی سیدان ازی چند گوتنا ژورە بیژم ، گرك هون نە خیدن · ژر یقە چیمان ام بلنگازن وخلك دولمندن · لورا ام نزانن · چیمان ام گازا چوخ ب دە مجیدیان دکرن و ام گازا شالی خوە ب دە قروشان ناکرن ؟ وها رنگە کرین و فروتنا مە تقدە ژمرە زیانە ، نە کارە اڤ ژی ژدستی ملا و شیخان تی سرینە ·لورا جارە کی دناڤ وعظ و گرتنی خوەدە ژمرە نابیژن ·

چیمان ام نزانن ؟

لورا شیخ و ملابین مە روژ کی ژمرە نابیژن کو ژخوەدە دبستان ومدرسان چیکن · اگر چند مدرسە ل ولاتی مە هنەژی دیسان سیدابین مە ژمرە ژ «زید قائم» پیڤە نابیژن · علم حساب وهندسە وفلکیات وحکمت و صنعت

هەی وطەن

له خەوی غه فلەت هه لسته که ده میکی تەنگه
چەرخی که چ‌رەو بەدەروشوروری‌وئەی رەنگه
هەلسه وختیکی که لی پیسو و رەش و بردە نگه
وهە بی دەنگی وخەو بو هەمو کوردی نه ئگه
نەنگ بو پیاوبی خراپه که له ریزەی پیاوان

دەمی دانیشتن و آسودە نی‌یه تیکوشه
وختی سستی بو که چی و لیژی نی یه بخروشه
روژی سەر خوشی و بی هوشی نی‌یه هەلجوشه
چاخی خودیتن وآوینه نی یه دای‌پوشه
روژی یك بون وفنونه که نه کەن فووتاون

گەر له خاکی سنەوو بانه ئەگەر بابانیم
گەر له کوردی لەك و لوور گەرله شنوو لا جانیم
گەر له گوران وجهان بگلو ئه گەر سورانیم
گەر بروکی و بەکری ایلی دزه و بوتانیم
هەمو وەك یك بە بەشی سودو زیانی ناون

اهلی هەولیرو سلیمانی و ئەکره و زاخو
رانیه و پژدەرو چوارتا وروانداز تا کو
خانقین مەندلی وآمیدو جی ژەنگار و چی خو
کفری‌یی‌و پروی وو کرکوك وهەلبجەوشاهو
باوك و دایکیان یکه یك ملتن و یك ناون

گەر مسلمانن ود یانین و یەزیدی و گەبرین
زادەی یك رەگەزی و تیرە وو شاخ و بەفرین
وەکو پینج تامکی دەستیکی زلین تادە مرین
گەر وەفر بین له دەمی دوژمن ئەدەین‌وەك‌بەبرین
ور بلا وبین و بە تەنیا وە شکیین سوتاون

شیرین ئەم شاخ وچیایانه یی کورد جیانه
کوردین و خاکی وطن دایك وهم باوەمانه
آسکی ئەم چیمه نی کوردیە نو وطن چاوەمانه
بازی هیلانه بلندینو وطن باللانه
همو پەروەروەی ییك دایه نی خاك وآون

ئەی شەمال هەلسه به بەدخواهی خراب بیر بلی
دەست له خاکی وەهە پیروز نەدا لا چی هەلی
سەری پیاوانی له خوینا وەتلی به لکو گەلی
نەشی‌یی دەست ور پژبی له چیاو بکو و گەلی
خو مەرنجینه برو تاکو له وەقدا ماون

ناوی ئەم خاکانە ئەوانه نی یه کوردستانه
جیگە یی به برو هوژبر اژدەرو هم شیرانه
خاکی ئەو چاترو خوشتر له همو خاکانه
ناوی آزادی کورد تیشك بەرو دەخشانه
ئەمه کوردن نه کسه غیرن که بلیی زور خاون

ئەمه خاکیکه که فەرهادی هەبو بو آشور
ئەمه خاکیکه که خاوەندی مسریر بون وغیور
ئەمه خاکیکه همو پیاوی دلیرو بازور
بو همورابی هەبو کاوه و بو ظلمت نور
ملتی خاونی شان وشرفن مەر ماون

برزی و زیرەکی ئەم ملته هیشتاماوه
دین وآین و کتیب بونیان هیشتاماوه
بی شون تەختی سلیمانی یان هیشتا ماوه
گات و آوستە وو دین کوردیان هیشتا ماوه
خاك و خولی ملت و آثارو نیشانیان ماون

روژی روناك ورەش و تالی وخوشی زورمان دیی
جەورو کوشتاری همورابی و سکندرمان دیی
ظلمی آشورو سکیت کلدی و بیز انسیان دیی
دەشت وصحرایی عرب پر له لەش و خوینیان دیی
ظلمی چەنگیزیی بو تیموری که چیشت هەرماون

خاکی ورد ماتی کورد شوروشەری زوردیوه
گەلی جار چول وچیایی پر له که لەش پەستیوه
کیله شین شاهدە ئەم خاکه بە خو بی رەنگیوه
تورك و تاتیك وعجم کوژتنی کورد هەرژیوه
گەلی شاهانی جهان بەم غمەدل رە نجاون

شیبری کورد ژەهره له هەر شان‌وسەری گەر بکەوی
دە کوژی بوچی دە کا بیتو ئەگەر سەر نه نەوی
أموی و فاطمیەکان چیژ تیان ئەگەر راستت ئەوی
صفوی‌و قاجاری د بتیان ئەتوش گەر بتەوی
خو دەبزوینی دەلیی کورد شهیدا له ماون

بردیلك

— ژ عبد الخالق اثیری کرکوکی ره —

ای برا شهبازی اوجی فن وهم عرفانی تو
صد وکي ابن الاثیری گوری بو قربانی تو
تیری خوشخوانی تهٔصپتان جان ودل‌ای کاکی خوم
ناتوانم ازخوه راگیرم ل‌بر خوشخوانی تو
باغ و بستانت خوشن سیرانی لی کردم سحر
جنة المأوی یه شاخك از رهز و بستانی تو
زاب و دجله آقی خابور وفرات هرلا دچی
آقی سوری بو عراق أز کانی کردستانی تو
فارس وروم وعرب محتاجی دخل و دانی من
تاجری دنیا حمو محتاجی شغلی وانی تو
دین وملت هرد و فوتان کس لِ وان نابت‌خدی
هیچ ل‌خوهوشیاری نابن عالم و شیخانی تو
دائما جهل و نه‌زانی بو خوه اثباتی أکن
منفعت هیچ بو مه نادن شیخ و مامستانی تو
هیتوانی مکتبا من گر سرفرازی ببن
دی‌بژی آن دولتا ساسان وهم کیا نی تو
صد صلاح الدین و پی صد وه‌ك ابی مسلم هبی
فائیده هیچ بو مه نادن سطوت وشاهانی تو
گفت و گو یت پرخوشه‌هر چونی فرمانت کری
نسبتا آری بسه بو عن عن وعنوانی تو
لازمه ام هول بدن بو اتفاق کردی مه
بختی بو زازانی من هم سوری بو بابانی تو
هیوی دارم گو خطانه گرن ل خوشخوانم چکو
از نه میدانم بابیم برشیوه و گورانی تو
لی سلاڤان از دکم دائم لا کرادی عراق
لا جرم دوست وهڤال وهوگر و جیرانی تو
گرمها پائیزی پاش بی ب خیر و پر خوهشی
لی هبن پاره لِ کن من دی ببم میوانی تو
از جگر خونم ل دردان لو ل من صوتایه دل
ملهما در دی د لی من لاوك وحیرانی تو

جگر خوین کردی

که دانیشتوانی خوارو له گفتگوی دانیشتوانی سه‌رو تی نا گات وبه طبیعت حال هه‌تا له‌یك تی گه‌یشتن که‌م‌بیت دل له‌دل دور ئه‌که‌ویته‌وه ویك بون گران ئه‌بیت .

لام وایه پیش هه‌وشتیك وظیفه‌ی خوینده وارانی کرد هه‌ول وته‌قه‌لادانه بویك خستنی لهجه‌کانی زمانی کوردی . به‌لای منه‌وه گوڤاري هاوار ئه‌توانی له‌م بابته‌وه یارمه‌تیکی باشی بکات . وه کو :

بی گمان له‌زمانی کوردیدا هزاران کلمه‌ي واهه‌یه که له‌هه‌مو لهجه کاندا معنایان یه‌که وفرقیان نیه . هتا بتوانریت مقالات به و کلمانه نبوسریت که مشتر که وجگه له‌وه‌یش مثلا هه‌ندی کلمه‌ي لهجه‌ی بابانی تی بخریت که ئه‌مکن بیت سوران وبوتان به قرینه تي بگه‌ن و دیسان هه‌ندی کلمه‌ی واي کوردستانی شمالی به که‌لك بهنریت که کورد جنوب بتوانن به قرینه له‌معنا که‌ی حالی ببن .

نوسینی فرهنگو که زور به که‌لکه ، به‌لام اگر معنا که‌ی به کلمات‌مشتر که (یعني ئه‌وانه‌ی که‌مالی هه‌مو کورده و به تایبه‌تی هی لهجه یك نیه) بنوسریت‌استفاده‌ی گه‌لی زیاتر لی ئه کریت .

من امیدم وایه اگر هاواری خوشه‌ویست بومدنیکی مناسب له سه‌ر ئه‌م ریگایه وه بروا اوسا لهجه یکی مشتر کی کوردی دا ئه‌مزریت وبو له‌یه‌ك تی گه یشتن مجبور نابین به که‌لك‌هینانی زمانیکی اجنبی .

ابروت

آخ کردستان

حمد وثنا بوانس وجان
بو خالقی کون ومکان
خصما کو أڤ نوعی انسان
دایه ژیرا عقل وزمان
حبا ولات ژ ایمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

چڤاس صلات وهم سلام
اوبت لسر خیری انام
هم اهل واصحابی کرام
ئاڤه رکنی دینی اسلام
حبا ولات ژایمانی
آخ کردستان،آخ کردستان

حچی کرده منسوب بت
بال غیری خوه، ملمون دبت
ب نص حدیث اثبات دبت
بی باڤ وبی قیمت دبت
حبا ولات ژایمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

کانی ولات باڤ وبران
کانی أو دنگ کا دلبران
کانی چیا کانی زوزان
کانی أو برف کانی باران
حبا ولات ژ ایمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

حچی ولات ناحبینه
رومتاوی هر حال نینه
بالی بیغمبر مقبول نینه
ناموساوی یکجار نینه
حباولات ژ ایمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

کسی حباولات نکت
نعمتی خوه وندا دکت
آیت وسان حکم دکت
ژبو خوه ره محروم دکت
حبا ولات ژایمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

ولاتی مه گل وریحان
ژی تیتن هر بهنا جنان
ام پی بونه مست ومستان
حتا ابد آخر زمان
حبا ولات ژایمانی
آخ کردستان،آخ کردستان

هر چند ولات ولك شکره
حالی زوزان شیر بتره
أو شیروماست هیژخوه شتره
بر هزاران ژي چیتره
حبا ولات ژایمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

عشقا ولات دل شوتاند
جان وجگر تڤ پرتاند
صبر وعقل تڤدا رڤاند
قوتا پی تڤدا ستاند
حبا ولات ژ ایمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

آه ژ دستی ڤي فرقتی
آه ژ دستی ڤي هجرتی
حتا کنگی ڤی غربتی
دا ام بچن ناڤ ملتی
حبا ولات ژا یمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

اڤ گوتنا سلیمانه
او ژ نسلا بدرخانه
خدان دردو بی درمانه
فلك ژیره بی آمانه
حبا ولات ژایمانی
آخ کردستان، آخ کردستان

سالا : ١٩١١ · سلیمان بدرخان

***

هروکی قدریجان دهژمارا هاواری آسسی یاده تڤیساندبو سلیمان بك لی شاخي ب دستین ژندرمه یین ترکو هاتبو کشتن · شعرا ژوربن یاوی‌یه · قدریجان ژبر دزا نی‌بو ژمره تڤیساند ام ژی ژبونا شا کرنا رحی‌وی ل هره بلاڤ دکن · رحمتا خدی لی ول مالباناوی بت ·

هاوار

ترەوە کار بە دەستانی خوشەویستی گوڤاری هاوارچە شنە تیپیکی تربان هەل بژاردوه کە لگل هنه کەی توفیق وهبی بگ ر یك نا کە وبت · آیا ممکن نیە بو ئەوەی ری بە سەرلی تیك چون نەدربت · کومەلیکی شارەزا لەم دو تیپە وورد ببنەوە ، یایکیکیان هەل بژیرن ویا بکیان بخەن وبەوتەرمە تیپیکی یك رەنگ‌بوزمانی کوردی‌دابینن؟

بیری دەمم لە بابت لهجەی کوردستانی خوارو وسەرو وەیەیە · هر وکو جاریك گوڤار یکی انکلیزیکی نوسیبوی« طبیعتیش بەرامبەر بە ملت کورد غدارە » وبە موانع طبیعیە کوردستانی بە نوعی لە یك جیا کردوتە وە

سال ۱ — هژمار ۱۰ — یکشمب — ۲۳ چر پیابری ۱۹۳۲

هاوار

بدعی

السنة ۱ — العدد ۱۰ — الاحد — ۲۳ تشرين الاول ۱۹۳۲

كوڤارا كردی * مجلة كردية

عكسى صداى هاوار

بو خاوەنی سەر بەرزی گوڤاری هاوار :

بەخوش دل وگشایشی گیانەوە چند نسخەیکی گوڤارە گرانبها کە تانم خوبندەوە . بە راستی دلی تەنگ ئەکاتەوە و بیری ووشك هەلهاتو آو دەداتەوە . یزدان پایدارتان بکات !

ئەوەی زیاتر هیوا ئەبخشیت وتین ئەدات بە توانا ؛ ئەو ریگای تجدد وتازەگیەیە کە گردوتانە بە نشانە . هەوەل گەواهی ئەمە وەرگرتن و بلاوکردنەوەی تیپ (حروف) فرنکی یە . بە راستی بوژیاندنەوەی کورد وادبیات کوردی ئەمە هنگاو یکی پالەوانانەیە .

لەروژیکدا کە جهان لە ناو شورشی وهەرای زەمانی دینیکی کون ودامزراندنی دینیکی تازەدا ئەتلایەوە ، لەروژیکدا کە باوەر یکی هزار سالە لە گل باوەریکی چند روژەدا کەوتبوە زورانبازی ولەروژیکدا کە سیبەری همایون ایزد و گیانی پاکی زاراتوشترا لەناو نیزەی خوبناوی ورمی سورهەلگەراو ایران زمینی بەجی هیشت و فربندەبوبار گاهی آسمانی — آلەوروژەدا زمانی کوردی — آڤیستائی بە ظلم وزور بە رگی شیرین ونازداری خوی لەبەر داکەنرا وجلیکی لاعیەی لەبەر کرا کەهم پی کەم بو وهم لی نە ئەهات .

ئەم جلە غیر طبیعیە لە گل خویدا زور سروسیپالی خستە ناو هەستی زمانە کەماندوە ، آهنگی شیرین ودلنوازی « آڤیستا » ی شیواند ، گیانی زەردەشتی زویر کرد وبەم چەشنە پەرەیەکی بهاداری تأریخی کوردی پیش اسلامی شاردەوە .

نیـازم نیە لەم چند دیرەدا بو تأریخی کونی کرد بلاونیمەوە و یازامی دلـ بکولنیمەوە . بلام ئەمەوی ئەوەندە بلیم کە کشفیات زمانشناسی وفیلولوجی بە تەوای بە همو کس پیشان ئەدات کە زمان کە رتیکە لە هەستی معنوی ملت ، زادەی ملتە و بەوەوە نوساوە . و بەو اعتبارە کەزمان واسطەی دەرخەستنی بیر وهوشی ملتە بی گمان زمانی هر ملتیك لە طرز ادا و معنـادا فرقیکی گورەی هیە لە گل هی ملتیکی تر . سەرەرای ئەمەیش تفاوت عرق ، محیط واستعداد اساسی ملت تأثیر کی زوری هیە لە پیك هینان وریك خستنی زماندا . لەم روەوە همو زمانیك هەندی « کارە کتەر » تایەبەتی هیە کە لەزمانیکی تر جیای ئەکاتەوە ولام وایە هر بویە لەزمانی فرنکیدا بە تیپ (حروف) ئەلین « کارە کتەر » . کوردی بیچارە لە گل گەلی شتی تردا تیپە کەشیان پی وازلی هینا وئەوەشیان بی روا نەبینی .

شایان دلخوشی وسپاسە کە پاشی هزار وئەوەندە سالـ واهوشی هاتەوە سەر نەتەوەی ساسان ومیدیا و بەرگیکی جوان وبەجی بو زمانە کەمـان هەل ئەبژیریت . بەم مناسبتەوە دوشنم هاتوتە بیر کە ئەمەوی بی خەمە بەرچاوی کاربەدەستانی گوڤاری خوشەویست .

لەپاشی ئەرك وخربك بونیکی جندسالە یکیك لەزمـان شناسە قیمتدارەکانی کورد — توفیق وهبی بگ — لەسەر بنەی لاتینی تیپی بوزمانی کوردی هەلبژارد ، الفابتیکی لەسەر ئەو تیپە دانا و گەلی لاوانی کوردی عراق فیری ئەو تیپە بون وایستا بە کەلکی ئەهینن . کەچی لەسەریکی

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق و بلاد العجم و بلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠	فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠	فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠	فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان · دمشق — حارة الأكراد

سال ۱ | السنة ۱

هژمار ۱۰ | العدد ۱۰

يكشنب | الاحد

۲۳ چرپيابرى ۱۹۳۲ | ۲۳ تشرين الاول ۱۹۳۲

هاوار

كوڤارا كردى * مجلة كردية

تيخستيين كوڤـارى

۱۳۵۱ هـ | مطبعة الترقي بدمشق | ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMAR 11
PÊNCŞEMB
10 Çirîya-Paşê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 11
JEUDI
10 Novembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têæistîyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereqî
ŞAM — 1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100	fr.
6 mois	60	fr.
4 mois	40	fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150	fr.
6 mois	90	fr.
4 mois	60	fr.

*A*dresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî — 100 frenq	
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî — 60 frenq	
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî — 40 frenq	

Ji bona welatên din:

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Mîr Celadt Alî Bedir-Xan
Şam: Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 11
PÊNCŞEMB
10 Çirîya-Paşê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 11
JEUDI
10 Novembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Şêx Evdirehmanê Garisî Çû Rehmetê

Şîn ... şîn ... şîn ... her der reş ne ma hesîn,dil biqul,can biqeser,çav bi girîn.

Bang dan, Şêx Evdirehmanê garisî ne ma, hati bû xêrê, çû rehmetê...

Herê Şêx Evdirehmanê Garisî, ruhnîya çavên Onrdistanê, germîya dilên qurdên Kenc, bi du beriqên bêbext, dest ji me qişand û çû. Bû şehîdê din û miletê xwe, Kurbana armanca xwe.

Herê bi bêbextî hate quştin. Ji xwe weqîdin quştina wî nîn bû. Bi mêranî ne dihate quştin. Li pey wî geleq geriha bûn. Ew mêrên Kenc peyda ne dibûn, ne dihatin dîtin qo biqevin pêşîya wî, dor lê bigirin, pê biberizin û wî biqujin.

Herê , ji quştina wî re an bêbextî an beriqeqî xêlqî divîya bû.

An ne weq miroveqî adetî di nav nivîna xwe de dê bimiriyaya.

Mirina di nav cihan, ne mirina wî bû. Heyfa xwedê jî jê re dihat, pê kail ne dibû qo ev mêrê bi her tiştê xwe bi dîn, bi zanîn, bi destê xwe kenc, di nav cihan de weq miroveqî adetî bi bayê an bi tayê bieşînit û di pey re kasidê xwe verêqit û emanetê xwe jê bistînit. Evdirehman ne stelih bû.

Jê re katileq ji nav malê, goliqê malê divîya bû qo bê tirs û lerz biqeve bin paşila wî, here destên wî û welê wî bide ber tifing û xencerê.

Heqe dar xirab dibe qurmê wê jê ye. Ji xwe qurmê darê ji darê mebit dar tucar xirab nabit.

Welê jî bû. Dinya li Şêxê me bû bû hêvar .Roj çû bû ava, hevalên wî jê dûr qeti bûn, ew bi xulameqî xwe ve di nîzingî gundeqî de li hêvîya kasideqî dima.

Hingûra şevê dest bi qetinê qiri bû. Dema nimêjê ji hati bû.Di ber wan re aveq diherîqî. Şêxê delal xwe vemalt, tifinga xwe da xulamê xwe, qet pêşîyê, ber bi avê ve diçû.

Xulamê wî, ji par re, ew da ber tifingê. Derb lê qêt, şex ji xencera xwe xebitî û lê ziviri, derbeqe din singa wî kul qir.

Xulam,yeqî seirtî bi navê Necmo, serê şêxê xwe bi xencera wî jêqir û bir dijminan. Herê bi xencera şêxê xwe, ji ber qo va xwe di singa wî ra qiri bû.

Necmo hate xelat qirin, em jî pêre. Hewranîyeqî reş bû xelata me.

*
* *

Herê bang dan, Şex Evdirehman ne ma, ji bona xidmeta miletê xwe za bû, ji bona wê jî mir.

Nizanim ezê çawan biqarim wesf û pesnê wî bidim.

Şêx Evdirehman ji wan mirovan bû qo dêyên dinyayê qêm di ziqên xwe de gerandine.

Şêx bû, mela bû, seyda bû, mêr û mêrxas bû.

Şêx bû, xwedan terîket, mirîdên wî lê weq pêxembereqî dinihêrtin.

Mela û seyda bû. Di mezhebê şafiîyê de zanaqî zor bû. Islamiyet weqe xwe nas diqir û dida nas qirin. Jê ne mûweq qêm diqir, ne jî weq melayên din, ji bona veşartina nezanîyên xwe û şêlandina xelqî, lê zêde diqir.

Herçend mirovê axiretê bû, ewçend jî mirovê dinyayê, mirovê nûwînî û peşveqetinê bû. Nav di xelqî

dida qo bixwînin, her tiştî hîn bibin. Piranîya fekehên wî bi herfên latînî jî dizanî bûn.

Carqê min jê pirsî bû, heqe ji nivîsandina zmanê me bi herfên latînî ji alîyê şerîtê ve tu manî heye. Rûwê wî ê delal û binûr, bi devqevqeneqê zelal bû û li min vegerand;

— Ma çire hebit, Xwedê emr û nehyên xwe ji me re ne bi herf û şiqlan, lê bi kiseyê daye zanîn. Ji xwe şiqlên herfên kurana pêşîn ne ji şiqlên îrû bûn. Ji lewra mîrê min, te qo xwendiye û dinya ditiye, seh biqe û ji me re herfinen welê bibijêre qo miletê me zûqa hinî xwendinê bibit. Fetwa bi min re ye.

Min got mêr û mêrxas bû. Herçî mesela Berwarê seh qirine kenc dizanin, ew şêxê delal çi mêreqî zor bû. Bi deh panzdeh xulamên xwe ve keza Berwarî raqiri bû. Weqê xwe dida ber qevireqî, sed zilamên kenc niqari bûn çepera wî raqin.

Berî sê salan gava me da bû çiyayên Hevêrqan, li xwe ne danî bû suwar bibe, xwe vemalt, du rextên xwe avêtin stowê xwe, tiving bi milê wî ve, bi pêncih û çend salên xwe, weq xorteqî bîstsalî da bû qaş û şeharan.

Peyayên sist pê xurt dibûn. Xelq pê diseqinîn.

Şêx Evdirehman qitêbeq, qitêbeqe mezin û bepîvan bû. Lê sed heyf û mixabin, li ber nisxeyeqe din ne hate nivîsandin.

Liser Qurdistanê te herçî jî bixwesta niq wî peyda dibûn. Dîroqa eşîran, mejvemayên miletê qurdan.....

Di nav Qurdistanê de zehf genha bû. Nemaze halê welatê Botan ecêb dizanî bû. Diqarı bû bibêje ser û binê her berê Botan ji çi rengî ne. Ser haqim û mîreqên Botan cîroqinen nebihistî dizanî bûn.

*
* *

Belê şêxê min tu miroveqî holê bûyî, lê îrû tu çûyî û destên me ji te bûne. Nizanim heyfa min ji qê re bêt. Ji te re an ji me re. Tu çûyî rehmetê, em

Zmanê min

Qurdmancî zmanê bav û qal e
Tirba xwe de, dê bi wê dinalê

Qurdmancî ye deng û pirsa pêşîn
Qurdmancî be deng û pirsa paşîn

Sor, gewr û qesq bi rengê qurdî
B' Qurdmancî, tinê bi dengê qurdî

Bavê min û dadiqa sipîpor
Banî me diqin ji tarîya gor

Qurdmancî zmanê bav û qal e
Tirba xwe de, dê bi wê dinale

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

bişîn di nav derd û şînê de.

Xelq dê bibêjin: Şêx Evdirehman çû, qelaşê wî di çolê de ma. Herê mala xwe guhast, bê tirb û gorn, bê rêç û şop, warqor çû......

No, qurdino, nequrdino! yarino neyarino! dostino, dijminino! Evdirehman bi tirb û gorn û xwedan war çû.

Lê veşartina wî jî weq mirin û quştina wî ne bi awaqî adetî, lê bi awaqî din, bi awaqî welê bû qo heta niho nenas û neçêqirî....

Belê şêxê min, min jî te reqefeneqî welê bijart qo hêj tu qelaş pê ne hatiye pêçandin, min ji te re tirbeqe welê qoland qo hîn tu mirî ne qetin ê.

Min qefenê te qir: Sor, sipî û qesq û zer, ala te, û min tu veşartî nav rûpêlên hawarê û li serê wî qêla te daçiqand.

Qefenê te qefeneqî welê ye, rûjqê bêt, ji te vebit û liser qelat û bajarên welatê te re li pêl bibit.

Tirba te tirbeqe welê ye qo ne qêla wê bi brûsqên ezmanî dişiqe, ne caxû dîwarên wî bi ba û bagarê hildiweşe, ne axa wê bi baran û lehîyê qul dibe û ji hev diqeve.

Tirba te qitêbeq e, qo nifşên miletê me deste-desta biqin û her nifş ji nifşê din re heta paşîyê, hinda rûja kîyametê, ji hevdu re dê bispêrin.

Ev tirba te a abadîn e. Min eva ha ji bona te bijart û qoland.

Lê te tirbeqe din jî heye qo tu bi xwe bê hemdê xwe û bê hemdê min hatî û qetî navê.

Ew jî dilê min, dilê min ê jar û biderd e. Lê bi hevîn û hejqirina te ewçend xurt e qo biqare laşê min û qelaşê te heya paşîya emrê min hilgire, û me her du heta hingî bî xwedî biqe .....

***

Şêxê min bi pêncih û çend salên xwe ve weq zaroqeqî qo di paşila dêya xwe de dimirit, bê ax, bê nalîn û zarîn bê tek-û-rek û teşxele, bê deng û pêjn, bi rê qetî û çûyî.

Belê tu diçûyî û bi te ne dihesiyan, bîr ne dibirin. Ji xwe bi te bihesiyana qengê ew destê bêbext ê bêşerm li te radibû.

***

Bigirî Qurdistanê bigirî, bigirî Botan bigirî, bigirîn garisî bigirîn, bigirî Gozgehê bigirî.

Qeç û bûqên Qurdistanê, gulîyên xwe qur biqin, xwelî li serên xwe biqin, reşa xwe girêdin, şîn ... şîn biqin, bi ax û zarînê bigirîn.

Tu jî mîro bigirî, biqeve pêşîya hemîyan bigirî û binal.

Şêx Evdirehman ji qîsê hemîyan çû, lê nemaze ji qisê te çû. Bîne bîra xwe, weqê bi şêxê xwe re rudiniştî çawan li te fedqirî, qusan çavên wî bi hej û hevînê tu hîmbêz diqirî ...

***

Ey axa Qurdistanê, welatê Botan, eşîra Garisan halanan di xwe bidin, pesnê xwe bidin, fortan û zirtan biqin û bêjin:

Evdirehman ji ax û toza min hati bû pê .....

Evdirehman ji heşînahîya çiyayên min belgih girti bû....

Evdirehman di bin qonên min da rabû bû....

Tu jî Hawarê, pesnê xwe bide û bêje:

Tirba Şêx Evdirehman di min da ye, min ew veşartiye nav rupêlên xwe, qêla wî daçiqandiye raserî xwe.

Ey 'erd ji min bidexise qo min ew şehîdê dîn û milet ji te re ne hişt û ne qir para te .....

***

Şîn ... şîn ... şîn ... her der reş ne ma heşîn. Dil biqul, can biqeser, çav bigirîn.

Bang dan. Şêx Evdirehmanê Garisî ne ma, hati bû xêrê çû rehmetê...

Celadet Alî Bedir-Xan

رحمتی خلیل رامی بدرخان بك

Rehmetî Xelîl Ramî Bedir-Xan Beg

Yeqyetîman

Ked naşê : la êsta tênegeyiştibîn qe bo jiyanî azadi milet seretay gişt qarêq le naw xomana (yeqbûni) ye : Xwa ne xwaste naqoqî we dûdilî we hajawe nuklaney sergerdanî we encami perişa niye... [Peyje Jimare : 1, lapere : 6]

Le herçar hejmari (4, 5, 7, 8] qovari Hawari xoşewistman, be qurtî basî edebiyati qurdîman qird we her çilneq bêt diyarman qird qe edebiyati qurdî, ferkêqî niye le edebiyati ewrupa we weqû edebiyati zimanani ewrupa kabili peşqewtine.

Inca carêq waz le edebiyat bênîn

bo carêqi dîqe we rû biqeyne geli qurd, weqû pizişqêqi mêşiq rûn nexoşi qomelî (civaqî) em kewme bidozînewe we bizanîn le layen em nizame çiyeti ? ? çi nexoşiyêqi heye ? ? . . We ew nexoşiyane çilon detwanîn çaq biqeynewe ? ?

Eger nextêq binwarin le kewmi qurd we le ehwali qomelîy, be tewawetî têdegeyn qe nexoşiy here gewrey em gele biçir biçir bûnyetî, we pirş u bilawiyetî we şêwaw u şilejawiyetî.

Imro eger binwarin le gelani dinya we yeqe yeqe biyan pişqinîn debînin hîç gelêq niye weqû ême mal wêran u axir şer bêt, hîç milletêq niye weqû ême biçir biçir u xêl xêl bêt, hîç kewmêq niye weqû ême şêwaw u alozaw bêt.

Bo wa nextêq bîr naqeynewe we tô nabînîn le ehwali xoman we waz lew axir şeriye nahênîn qewa le hezaran salewe heta imro wa qurdi darızand u perîşanî qird.

Eger nextêq seyri dewr u pişti xoman biqeyn, neweqû gelani xorawa, her seyri dirawsêqan man biqeyn ew deme têdegeyn qewa—her weqû xawendi (peyje) y dil sutaw gotuwyetî— « hîç kewmêq be cestey ême nebuwe, qes weqû êmey lê nehatuwe ! ! . . . le naw xomana be yeqtriyewe nenûsawîn. Her qes le a'stêqewe bo xoy we legel xoy xerîq mawe. Xizmeti bêqane be dil u be giyan, xizmeti xo he bêgarî we he sûqî nasirawe. Le ber ewe : bo çaqey millet hîçyan pê neqrawe we her çiqman bûwe be fêl u heleti bêgane gupçir gupçir le naw birawe . »

Bo wa ! ! . . . Hemû xêlati qurdistan bûnete dujmin le yeqtirî. Her yeqe be çawi bêgane seyrî ewqeytirî deqat ! ! . . Bowa ! . . . (Biradost) dujmini (Sûrçî) ye. (Herqî) dujmini (Barzanî) ye,(Barzanî) dujmini (Zêbarî)ye, (Zebarî)dujmini (Jalebani) ye .

Insan dili desûtê, cigeri debirjêt, kurigi pir giryan debêt qe seyri ehwali naqoqiy qurdeqan we encami xirapîyam naqoqiye deqat . . .

Hetaqû êstaqe her çiqman besera hatuwe, her çi naxoşivêqman çejtuwe hemû be hoy biçir biçir bûni xomane we pirş u bilawî we şilejawî xoman besera hatuwe. We her be hoy em naqoqi w hajaweye kewmi qurd wa darizawe we dafetawe we geyişte em encame perişani ye.

Her « be hoy pirş u bila wî xoman, be fir u fêl, bêgane, her roje be corêq we nawêqewe milletyan be tefre tûş u xerîq qirduwe. Bo beng u bawi xoyan pêşûy emeyan pêwist buwe.Le hîç layêqewe maweyan nedawe qe millet le qari xoy wurd bibêtewe. Belam lem zemaneda qewa hemû qirdeweyêqman lê aşqira bûwe, lemewla rêy qoşişman lê dagir neqrît.

Milletêq qe le hezaran salewe ta êsta be wuryayi xoyewe he hêzi tîr u xencera agadari naw u nişani xoy qirdi bêt, lemewla be qomelî be ilm u me'arif agadari zor bo asane . . .

Ewa ewrupa qe hemû weqû êmen we le êman. Ha qe bilêm : le ser zewiya hiçyan nehêşt qe ney dozinewe . . .

Êmemanan le çaw ekwami a'lema gelê paşqewtuwîn, hîç nehêt bo ewey qe bigeyine rîzey diraw sêqanman debê şew u roj he bê wuçan weqû ewan hewal u tekela bideyn. Le jêr tanût u tewr u tuwanci a'lema nemênin.

Hawarawi cehalet le ser xoman laherîn. A'lemi cihan be tewawî bizanin qe ême be rastî le regi ariyan we netewey Madîn. (1) (tewaw ne bûwe)

Hevindê Sorî

Em ji Hevindê Sorî hêvî diqin:

1 — Dûmahiqa benda xwe ji me re zûqa bişinit. Da qo benda wî bir bi bir pey hev derqevit û weq cara pêşîn nayît veketandîn.

2 — Mana pirsên jêrîn jî jî me re bidit zanîn. Ji ber qo di zarê me de nenas in : şêwaw, alozaw , waz, dirawsêq, peyje, wuryay (wiryay). *Hawar*

(1) Peyje, h: 1, rop: 37

Elfabêya Qurdi

11

Gora destûrên me èn bingehî, qo ji bona çêqirina elfabêya xwe me pêqanî û di pêşîya vê bendê de me da zanîn, divîya bû qo em bê sebebeqe zor ji elfabêya tirqan dûr meqevin.

Li hir e, di herfên (i) û (î) de em ji ya wan dûr qetin.

Tirq (i) ya qin bi (i) qe bê nikte nîşan qirin. Heqe me jî welê biqira û (i) ya qin bi (i) qe bê nikte û ya drèj bi (i) qe adetî nîşan biqira çêtir ne dibû.

No, ji ber qo (i) qe bê nikte di nav herfên (u, u, m) û di peş û paşê hîn herfan de tevlî wan dibe û ji wan derêxistana wê diqeve dişwarîyê. Ji xwe tirq jî piştî çêqirina elfabêya xwe pê hesiyan û ji bona veketendina (i) qe bênikte ji herfên jorin — qo qetiye rex an nava wan — ser herfa qo berî (i)yê dihat işareteqê berdidan.

Bê şiq e qo me niqarî bû em biqevin nerastîyeqe welê qo ji alîyê danîyê xwe ve hati bû nîşan qirin.

Jû pêve, herweqî heta niho xuya bû, ji lewra qo dengayiyên van du zmanan cihe ne, isûlê dengdêrèn qurdî bivê nevê ji isûlê tirqan dûr qetiye.

Tinè di hekê vê (i) yê de tişteqî din heye. Dibêjin qo di zarê nîvro de ev (i) ya ha carinan zravtir tète xwendin. Nemaze di izafetan de. Ji ber qo di zarê nîvro de mê û nêr ne mane, jê qetine û izafeta erebî yeqcar xwe xistiye nav wî zarî.

Weqî niho, di zarê baqurî de, gora mê û nêr bûna pirs û navan du şiql hene:

Qurê Remo	Qeça Remo
Qurê di Remo	Quça di Remo

Lê di zarê nîvro de, ji ber qo mê û nêr nînin, ev terqîbên ha iq izafetê têne gotin.

Quri remo	Qeçi Remo

Ev izafatên hanî di zarê baqurî de jî peyda dibin, lê ne di zmanè axaftin û nivîsandina adetî de, lê belê di zmanê dabê (edebiyat) a qevn de, nemaze di şihran de qo bi wezna erûzê hatine nivîsandin.

Di zmanè baqurî de ev izafetên ha weq pirs û terqîbinen biyanî ne, di nav dîwanan de mane û ne qetine zmanê xelqî. Weqo:

بگزاده یه یك ژ نسل میران

Bi elfabêya me û gora bilêvqirina qurdîya xwerû, herweqî xelq bilêv diqin ev misra' divêt holê bête nivîsandin.

[Begzade ye yeq ji nesli-mîran]

Navbera (nesli) û (mîran) me xêzqoqeq êxist, pê şiqlê wî ê biyanî xuya dibe.

Digel vê hindê mirov niqare bibêje qo (i) yên izafetên erebî hergav weq (i) yên qurdî qin û stûr têne xwendin. Ji ber qo di wezna erûzê de ji bona destxistina ahengê ev (i) yên ha qo (ـِ) a izafetê ne carinan drêj û drêjtir jî têne xwendin.

Lê heqe di zarê nîvro de (i) yin hene qo ji (i) ya adetî zravtir têne bilêvqirin ev zravî ne ji guhêrina cihderqa dengî, belqo ji guhêrina rengê dengî tête pê qo naye nîşan qirin.

Ji xwe di zmanê me û di her zmanî de dengdêr û tevayîya herfan gora zar, zarawan qêm û zêde, bi ferkinan têne bi lêv qirin, zrav û stûr dibin, herweqî di birê xwe de bête gotin.

û — Ev dengdêra ha, dengdêreqe bilind e, herweqî di pirsên (dûr, qûr, zû) de tête xwendin.

Piranîya qurdan vê dengdêrê weq elmanan yanî stûr û hindiqayîyeqe qiçiq weq frensizan yanî zrav dixwînin.

(dûmahiq heye)

Celadet Alî Bedir-Xan

Textes et Traductions :

Çîrçîroqa Bîngolê

Rûjqê, şivaneqî pezên xwe di çiyayê Bîngolê de diçêrandin. Şivan westîya bû, xwe gihandi bû qanîyeqê. Di ber wê re dareq hebû. Şivan xwe da ber siha darê û veqet.

Pêleqeq borî. Şivan li dora xwe dinihêrt, dît qo ji kuleqê sê mar biderqetin û ber'n xwe dan qanîyê. Her sê jî biqul û bibirîn bûn. Her sê jî peleqî şîn qirine devên xwe û xwe berdane avê. Têde xwe şuştin û derqetin. Birînên wan sax bû bûn. Jû pêve qeti bûn xweşîyeqe nû jî. Spehî û ciwan bû bûn.

Şivan heyirî ma û ji xwe re got :

— Eve qanîya jiyîna abadîn.

Axayê wî qet bîra wî. Axa ji salan ve nexweş bû. Qeti bû nav cihan, niqarî bû bilive jî. Şivan rabû, bi şahîqe mezin da rê û çû gund, axa pê hesand. Xelqê gund gihane hev. darûbesteq anîn axa lê qirin û birin serê Bîngolê.

Weqê mar ji avê derqeti bûn û di nav giya û qeviran de dişelihan, ji laşên wan av dipejiqî û ji her dilopa avê qanîyeqe nû vedibû. Heta qo xelqê gund û şivan gehisti bûn Bîngolê pehnava çiyê bi dilopên avê ji gol û qanîyan tijî bû bû. Şivan li qanîya xwe geriha. Ji qanîyeqê diçû qanîya din, qanîya xwe ne didît. Ji ernê bihna wî teng bû, xwe berda ser bereqî û got :

Bîngol e, hezar gol e

Ez çi zanim, qîjan gol e

û qanîyia jiyîna abadîn ne hat ditin, jê tuqesî venaxwar. Ji lewra tu jiyîn ne abadîn e, û horqes dimirit

***

Le pays du Kurdistan est un pays très montagneux. Les montagnards kurdes sont très attachés à leurs montagnes, qui, à trouvers les siècles, aux temps les plus reculés de l'histoire au cours des invasions des armées étrangéres, leur ont servi de refuge inviolable. De là, ils surveillaient le va et vient des envabisseurs parcourant la vallée. Ainsi que Xénéphon le le raconte dans la retraite des dix milles.

Aussi, ces montagnes qui jouaient un grand rôle dans l'éxistence des kurdes, ont-elles été l'occasion de différents sujets de légende et d'épopée.

Chaque montagne de kurdistan a sa légende qui symbolise tantôt la vie, tantôt l'amour etc. . .

La légende dont nous venons de donner le texte plus haut est la légende de la montagne de (Bingol), située au sud de (Erzeroum) et au nord de la vallée de (Mouche). Cette montgne qui est le paturage des troupeaux des tribus de diffèrentes coutrées, symbolise la source de la vie éternelle. Elle s'appelle aussi (Bibngul) qui vent dire odeur de rose. Cette dénomination lui a été donnée parceque la montagne pendant le printemps est couverte de milliers de fleurs qui répandent une agréable odeur. Ils est probable que le mot (Bîngol) est la transformation du (Bihngul), trasformation qui se rencontre souvent dans les mots kurdes

La légende de Bîngol

Un jour un berger faisait paître ses mouton à travers la montagne de Bingol.

Le berger était fatigué. Il rencontra une source, vis à vis de laquelle se trouvait un arbre. Le bérger s'allongea à l'ombre de l'arbre.

Un instant passa. Le berger regardait tout autour de lui, il aperçu trois serpents sortant d'un trou et se dirigeant vers la source. Tous les trois avaient des plaies et des blaissures. Tous les trois prirent une feuille verte, dans leurs bouches et descendirent dans l'eau. Ils se lavèrent, puis sortirent. Leurs blessures étaient cicatrisées.

En outre ils avaient pris un nouvel air de santé. Ils étaient devenus beaux et jeunes.

Le berger s'étonna et se dit à lui-même: « Voilà la source de la vie éternelle ».

Il se rappela de son agha. L'agha depuis des années était malade. Il gardait le lit et ne pouvait pas bouger.

Le berger se leva et avec une grande joie se mit en route, alla au village, et informa l'agha.

Les hommes du village se réunirent, ils apportérent un brancard, y posérent l'agha, et le transportèrent au sommet du Bingol.

Lorsque les serpents étaient sortis de l'eau et se glissaient parmi l'herbe et les pierres, des gouttes d'eaux tombeaient de leurs corps. De chaque goutte naissait une nouvelle source. Jusqu'à l'arrivée des villageois et du berger la platforme de la montagne, grâce au gouttes d'eau était pleine de lacs et de sources. Le berger chercha longteinps sa source, allant de l'une a l'autre. il lui fut impossiple de trouver sa source. Etouffant de colère il se laissa tomber sur une pierre et dit :

C'est Bîngol, c'est mille lacs
Comment sais-je, lequel des lacs.

Et la source de la vie étternelle ne fut pas découverte, personne ne put y boire. Et c'est pourquoi nulle vie n'est pas éternelle et tout le monde meurt.

***

Les deux vers, à la fin, sont passés dans la langue populaire et servent de proverbe.

Cette légende compte quelques autres variantes. C'est ainsi que l'une d'entre elle raconte qu'un chasseur avait tué quelques piegeons, après avoir déplumé ses gibiers, il les plongea dans la dite source pour les laver. Les piegeons retournèrent à la vie et s'envolèrent

Le chasseur retourna à son village pour avertir son agha souffrant, et les gouttes d'eau qui tombaient des ailes des oiseaux avaient crées tant de sources et de lacs qu'il fut impossible de trouver la source primitive.

Hereqol Azizan

L'Alphabet Kurde

10

aussi existe deux (ك) , comme en arbes le (س) et le (ص) le (ت) et le (ط) et ainsi de suite.

Mais nous n'avons bien qu'un seul (q), celui ci, comme tout autre consonne, et sous l'influence des voyelles brèves et longues, se prononce tantôt dur et tantôt fin.

Nous donnerons plus de détails à ce sujet dans la partie traitant de l'influence des voyelles sur les consonnes.

Notons en passant qu'en Kurde également ces deux sons tendent à disparaître, mais la proportion dans laquelle cette modification s'est effectuée n'est encore aujourd'hui que le 3 à 4 0/0.

Dans le (u) qui est composé, comme nous l'avons vu, de (w) et de (i), le (w) tombe et le (i) seul subsiste :

suwar swiwar siwar

Quant au (xw), il se perd totalement, comme dans la langue persanne; cette disparition se produit dans la région de (Xarpût) où les Kurdes commencent à prendre contact avec les turcs.

***

Différence de prononciation concernant certaines voyelles — Certaines voyelles Kurdes donnent bien à des différances de prononciation selon les régions. Les Kurdes de la région constituée par le (Botan) au centre, le (Heqarî) au Nord et le (Behdînan) au Sud prononcent en général les voyelles (o, û, i) plus fin que les autres Kurdes [1]

Les Kurdes de cette région prononcent le (û) comme le (u) français et non; ainsi que la majorité des kurdes, comme le (u) allemand. Ainsi, ils prononceraient le mot (culture) comme les Français, tandis que la majorité prononcerait « Kultur » comme les allemands.

Comme conséquence naturelle de cette prononciation, les mêmes kurdes prononcent le « o » comme le « ou » français, étant donné que la langue n'a pas encore fait distinction des trois sons de voyelles aussi qu'en français:

Ceux qui prononcent (u) français ne

(1) D'aprèc une de mes récentes études les voyelles Kurdes « baissent » du Nord vers le Sud, c'est a dire deviennent courtes ou fermées. Je traiterai plus tard ce sujet.

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes

11

MEMÊ-ALAN

EPISODE III

Le voyage de Mem à Cizîra Botan

Bengî songea à ce qu'il devait faire. Pour la première fois il devait choisir entre servir son maître et lui désobéir. Finalement il se décida à prévenir le père et les oncles de son maître du projet de voyage à Botan conçu par Mem.

Bengî trouva les trois vieillards et la mère du prince en société. L'on contait d'anciennes histoires et des aventures de guerre. Alarmés par la nouvelle apportée par Bengî, ils allérent trouver Mem, qui n'avait pas encore quitté son lit. Ils firent tout leur possible pour le persuader de ce que son aventure de la nuit ne pouvait être qu'un rêve, un jeu des mauvais esprits. Mais Mem ne daignait pas même les écouter; il était bien résolu à aller trouver la belle princesse de Botan, avec laquelle il avait échangé sa bague.

(Julîde) crut devoir avertir son père, le sage Nerîman. Celui-ci vint trouver son petit fils, mais lui non plus n'arrivait pas à le convaincre. A tout ce qu'on lui disait, Mem repondait brièvement par un simple : « Non »

On songea alors à un autre moyen. On convoqua toutes les fillesdu pays,pour qu'elles fassent une parade devant Mem. Peut être l'une d'entre elles, pensait-on, ressemblerait à (Zîna-Zêdan) et atirerait l'attention du prince. Mais Mem ne fit pas même attention.

Tout était donc perdu. On se résigna à chercher quelqu'un qui connut (Cizîra Botan).

Trois jours durant, les crieurs publice parcoururent le pays, et firent les plus belles offres à qui montrerait la route de Botan. Personne ne pouvait se charger de cette mission,d'ailleurs Mem ne voulait pas admettre qu'on l'acompagnat.

On prépara, pour le départ du prince, une cérémonie funéraire. On plaça un mannequin (1) dans la cour de (Burca - Qerqesor).

Les poétesses des deuils chantèrent des élégies, et tous étaient habillés de noir. Mem, faisant semblant de ne pas s'apercevoir de ce qui se passait, se précipita vers (Bozê-rewan). Bengî et ses pages montèrent en selle.

Tout le monde le poursuivait : ses parents ne voulaient point le quitter. Mem dut mettre son cheval au galop pour les distancer, et jusqu'au coucher du soleil il ne s'arrêta point.

Enfin la nuit tomba. Ils ne savait plus où aller. Ils distingua quelques vagues lumières et se dirigea vers elles. Soudain il s'aperçut qu'il était revenu dans sa propre ville. Il frappa à la porte d'une maison modeste, il y passa la nuit et le lendemain, il se remit en route.

Peu après il arriva à une source fraiche entourée de grands arbres. Il descendit de son cheval pour aller boir. Aprés avoir bu, il se retourna vers son cheval et à sa grande stupéfaction, il vit à côte de (Bozê - rewan) un autre cheval exactement semblable. (à suivre)

1) C'est une ancienne coutume Kurde qui a subsité jusqu'a nos jours.

---

peuvent pas sauter le (ou)et dire(o); ceux qui disent (ou) normalement arrivent à (o).

u — ou — o >

Ces mêmes kurdes prononcent le (i) plus doux que la majorité, qui le pronoce comme le (e) des infinitifs allemands; eux le prononcent comme le (i) du mot français (pie) mais plus fermé

*
* *

Il nous faut maintenant examiner quelque sons consonniques, non kurdes, mais qui ont cependant pénétré dans la langue Kurde.

(à suivre)

نقشبندی ، هلگرتیین وی أو دانین أردی ، خلك لـِ دورا
وی ریز بون . برِ ساعتان ڤه گوتن و گوتن ، گر بیان
وگریاندن .. هری ژیرا حیف بو .

ماچاوان حیفا مروڤ ژیرا نایه ، ماچاوان مروڤ بر
مرناوی ناکڤه ... امتحانا خوه قداند ، دکتور در کت
کو نخوه شان درمان بکه ، وان نهیله زو زو بمرن . لی مرن
برِ ڤِناوی گرتوسی مهان أو ایشاند ، نه أونجوه ن. هڤپیشه
یین وی نِکار بون ڤی آر یکاری نخوه شان ڤی بربری مرنی
درمان بکن ، وژدستی مرنی خلاص بکن ..

ماچقاس زو ؟ چقاس برِ لز دلی مرنی لی بژیا . پانزده
سالان پیده آژوت ، چاند و طوڤ کر . وختی دُربنی
هاتبو . داس بدستی خوه ره ، کتبو زڤیا خباتا خوه لی
مرنی نه هشت کو برخور داری خباتا خوه ببه . بیدرا خوه
راکه ولبا بکه ،ژی حبکی آن ددوان نخوه ..

هیژ شهادتناما خوه نه ستاند بو ، نه کربو ببرکا خوه
ژی حقی وی داهرتشتین وی پیك آنی بون . نخوهشی بی
لنگین وی برین وأو خستن ناڤ جهان . أڤ رسمی ها لِ
شهادتنامه بی بهاتا زلقاندن . أفسوس ... وك دیاری و
و ببرکه پاشین لِ رو پلین هاواری کت ...

ای خورتی دلال وهیژا مه تو سپارتی مهرڤانی و
ودلوڤانی یا یزدانی پاك . ته دنیا ژ خوره دوست و ناسین خوه ره
رش کر ، خوه دی آخرتا تهسپی و آقا بکت. **هاوار**

ژ لورا کو دکتور احمد بیرقدار ژ کردمانجین شامی یه
بقی نڤی خلکی تاخا کردان برِ ڤی بندی علاقه دار
بین . تیده پرسن هنه کو ژ بوحمیان نه ناسن. برڤی بکی
مه أو پرسین ها ژ ير ڤه بعربی ایضاح کرنه .

کلات : قلعة — آل : علم — درخك : نصبة —
ژیین : حیات — رنجور : مهنة — تمازه : خاصة —
سته ور : عقیم — تاخ : حي — بژیشك : طبیب —
ماموسته : استاذ — رومت : شرف — هڤپیشه : زمیل
— ور گرتن : اللبس — پر یجار : علی الاکثر —
دبستان : مدرسة — ڤین : ارادة — هاو یر : محیط —
افسوس: و یل — مهرڤانی: الرحم — دلوڤانی : الشفقة

زارینك

آگر برِ کردستانی کت
لورا دکت هاواره دلـــ
صد باغ وصد بستانی کت
ماندی بلبل ژاره دلـــ

پیتك ژکردستانی هات
میلاك وجرگی من دپات
امان ولات امان ولات
باوەر بکن خون خواره دلـــ

باوه ربکن ای یاری من
هاڤالـــ وهم گوه داري من
هر گاڤ وهر ایڤاري من
ناخوش وهم بی زاره دلـــ

بی زار و بر ناخوشه او
کنجی سیاه گون پوشه او
گه سینه گه سیدو شه او
گه حیدری کراده دل

گه شاهه او گه بی کسه
گه کرده او گه فارسه
گه بربره گه جرکسه
گه ترکه گه تاتاره دلـــ

گه رستمه گه خاتمه
گه پاد شاهی د یلمه
بی یارو دوست وهم دمه
لو مست وگردن خواره دل

گه چوله گه زوزانه او
گه دیرکه گه وانه او
گه شاخه گه وستانه او
گه بوشه گه زناره دلـــ

جگر خوینی کردی

د کتور احمد بیرقدار

د بیست و چاری ڤی مهی ده ، روژا دوشمبی پشتی نیڤی شڤی ژ کلاتا زانین وهنری آلکه نوبار ورنگین بر بریژ بو وکت آخی .

هری ، د کتور احمد بیرقدار ، اُڤ خورتی دلال و هیژا کو د ژ خکا ژ بیناوي هیژ بیست و پنچ بهار نه بهورتبون وشاخ و باین وی تنی بیست و پینچ جاران بشکڤی بون پشتی نخوه شیپکه خدار ورنجور — کومی مهان آژ وتبو — چاڤین خوه لخوه گرتن و کت ري یا آخرتی .

د کتور احمد بیرقدار ب هیڼا خوه ڤه ژمره بو ژ ینکه کن ، درد کی دریژ ، جانکی کچك ، بر ینکه مزن ، وچو .

د کتور احمد بیرقدار نمازه ژ کیسي تاخا کردان چو . اُو تاخا سته ور کو یری صدسالان ل راسری شامی‌هاتیه دانین ، حتا نها ژمه‌ره‌تني‌دوبژ یشك‌دابون: د کتور محمد خضر بك آلا رشی — خدي عمری وی دریژ بکه — ورحمتی د کتور احمد بیرقدار .

د کتور احمد بیرقدار ژ عشیرا برازن ، بری هرتشتی ودگل هرتشتی کرد کی پاك ، دلخوُت وخدان بخت و رومت بو .

حچی کو اُو ناس د کرن ، تنی جار کی‌ژی دیتی بن ، برەرناوي کتن ، شیناوي گرتن ورشا خوه گریدان .

ژ زاروتی و لاوانیا خوه ڤه ب خبات و خدان شرف ورومت بو ، خباتکه زور دخبتی کو ل پیشیا هڤال و هوگرین خوه به . رومت وهمتا وی نه دهشت کو کس ل پیشیاوی به .

د لاوانی یا خوه ده دتاخی ده رودنشت . صبی ب بانگی ڤه رادبو . جلین خوه ورد گرتن و ددا ري . پریچار خُرینیا خوه ژی نه دخوار . دیاوی آرحمتی گازندان لی د کر وژي دپرسی :

— چهان لاوو بی خُربنی دچی ؟

احمد لی ڤد گراند ود کوت :

—یادی‌دترسم‌درنگ‌بمینم و باژاری بری من‌خوه بگهینن دبستانی ..

ب ڤي ڤین وخباتی ژ دبستانین‌تجهیز وسلطانی‌یی یکمین درکت و کت طبي یي . د ظبي یی ده ژي زوکا خوه دا ناسکرن . کت راسري هڤالین خوه .

ل ڤشارتناوی ژ هر ریزی خلك هاتبون . ماموسته ، هڤال ، ناس وهڤپیشه یین وی ڤدا پی را راوستیان .

ژیرا ژوی خورتی دلال و چلنك را چلنك ، گل وکیلکان آنی بون . تابوتاوي کر بون ناڤ کسروانان .

تابوتاوي ب ریڤه ، دمر پشت و ملین هڤاین خوه ره هیدی ، هیدي دقلق ، چند جاران درخوینا تابوتی ڤبو . ته د گوت ، احمد دبن ره تام ددتي . هري تام ددا ، درخوینا تابوتا خوه ڤد کر ، ژبونامرنی ب گلکی جوان بو . چاڤین وی ل دنیایی مابون ، اُو دنیا کو هیژ ژیرا بر ڤایي نه ناس بو . دستین وی ژی ندبون ، دل د کر درخوینا تابوتا خوه ڤکه ، خوه زرکه بکڤه سر انگان و ل ژ ینی ڤکره . لی هیهات ! مرن دست دابوئی ، ئیدن ڤگر نه مابو ... ل ریکه ولی کتبو کر مروڤ بي حمدی‌خوه د کڤه ئي ، و ب حمدي خوه ژي نکاره در کڤه . وکی تابوتاوی گهامری گر ، کت هاویرا شیخ خالدي

خليل رامی بدرخان

دِ سيز دهی ڤی هيڤهی ، دروژا پينجشبمی ، بری نيڤرو ساعت شش و نيڤاده خليل رامی بدرخان ، لِ بيروتی دخانی يکی دو مزلين و يك تابين ده چو رحمتی •

خليل رامی بك سرخوه بو • هيژنه کتبوناڤ جهان • لسر کرسيکی رونشتی قهوا صبحی ڤد خوار • ژ نشکاڤه دخوره چو • خلکی دورا وی ولی باور کرن • لی د راستی يی ده دلی وی ژ بونا کردستانا خوه نما ليدخست •

عمری وی گهشتبو دورا هڤتيبی • خليل رامی بك ژ کرين مير بدرخان ، ئين پاشين بو • نميننده يی نفشکی ولی بو کو لبائين (اعضا) وی گلك کيم بونه • او چند کو بلکو ايرو ئڤدا ناگهن چ'ران ژی •

ژجوانياخوه ڤه دبلی کردستانی، پالهبی سرخوهبوناولاتی خوهبو • بريیا نهوب ِ چل و پينچ سالان دگل برازی يی خوه عڤد رزاق بك — کو بِ عمر ژی مزنتر بو — در بامی کردستانی بو بو • ژ کردستانا ايرانی کتبو دورا جوله مير گی • لِ وی هردوژی خوه دابون دست و کتبون زندانا سلطان عبد الحميد •

دِ سالا هزار و نه صدو نوز دها ده متصرفی ملاطيی بو • بِ دو براز يين خوه و هڤالين وان دابو چيی • دبی ره وك حمی کردين ولاتی ژ ترکی يی در کتبو هاتبو سوری بی • حتا پاشی بی ، عمری خوه لِ شامی و لِ بيروتی بوراندبو • دل د کرلِ شامی برجاغين تر با باڤی خوه بمره • لی خدی ژ يرا حزنه کر • لِ بيروتی چو رحمتی و لِ رخ برايی خوه — خالد بك بدرخان — هاته ڤشارتن •

رحمتی ژ زمانی خوه پيڤه ب ترکی ، عربی وفارمی ژی دزانيبو • هر چند بِ ترکی رند دزانی بوژی ، لی ژ آوايی آخافتناوی خويا دکر کو ترکی نه زمانی وی يه • ژبر کو زماني وی لی قنج نه شکيابو •

خلکی دورا وي اڤ ژي ره دگوتن • نهدعنری ، لی کيفاوي دهات وژوان ره چيرو کا هين بونا ترکياخوه گلی د کو: — وکی أز ده سالی بوم ، من نودست ب ترکی بی کر بو •

براپين مه ئين مزن ژمه کچکان ره دگوتن « ئيدن دڤيت هون ژي مينی ترکی يی ببن » • جار کی ام لسر تاشتي يی بون • عڤد رزاق بك لِ رخ من رونشتي بو • چبنيکی گوشت ژدستي من کت أردي • من دل کر أز ب ترکی ببيژم • هين تی بيرامن چاوان من خوه دافهم کرن : « گوشت دوشدی سر کلاڤ » أڤ د گوت و ژ دل د کنی • خدي گهنين وی بنفرينه و رحما خوه لی بکه •

هاوار

تابوتا بخويه

— شيخ عڤد رحمانی گارسی چو رحمتی —

لـــِ أردی دنيرم دلو پين خوبنی
ددمه سر شوپی چه ببينم أز
دارو بر ، کڤر کچ گش د کن شينی
بی حمدی جانی خوه دقيرينم أز

تابوتك دناڤا عوره کی بِ خوين
ملکان کشاندن ازمانی ژورين
ترسکی دا سر من لبتم رجفين
برچاڤی من رش هات دلـــ بورينم أز

او تابوت ، تابوتا عڤدی رحمان بو
سر دنيا درهوين أو بك ميڤـان بو
گر ترك حيـات بو ، جنت مکان بو
بِ رحماوی شابن حمی کرد و أز

لی صد حيف ژ بوته أی رحمان شيخم
چقـامی کرد هنه ژبوته بيخم
تيلکی گازی بی ، و ليخم ليخم
او هاوار هندکه ژی تيرنابم أز

شهادت ، مه نه دبت وسان بِ عبرت
جنابت ، خيانت وســان ب رقت
ژ بونا مروڤی خدان حميت
تاريخا روژا ته شين ! قيد دکم أز

قدری جان

شهیدی کوره

شیخ عفدرحمانی گارسی چورحمتی

روهلات حنا رو آفا
مالا خدی هزار جار آفا
خلك پیر بون ابرو بون زافا
کو بکن ژ شیری گرتیه دافا

شیخی من توئی شهیدی ملت
شیخی من توئی، تو شوری همت
شیخی من توئی، خوبی سعادت
شیخی من توئی، تو چوبی بر رحمت

بو ژینا ملتی کردا
ته همت کر حمی اردا
ته طوف کر پاش خوفه دردا
هیه جارك لمه پیدا

شیخی من صبه شفق دا
شیخی من چیه ل مه پیدا
شیخی من أزم پیپوك ل دردا
شیخی من ژنه ره رش گر یدا

ام نافی ته دکن آلا
ل چیان ونیف نالا
تو بی جژنا دهر سالا
تو رادبی ژناف آفا چالا

شیخی من صبه خویا بو
شیخی من گری ل مه رابو
شیخی من ژ بین نما بو
شیخی من پرساته مابو

مصطفی احمد بوطی

— فرج الله ذکي افندی دل دکه شرفنامی ژ نوفه چاپ بکه. پیره نسخه که چاپنفیس هیه کو دِ سالا ۱۸۶۰ ده د پترسبورغی (ولیا مینوف زرنوف) دایه چاپ کرن. نك من ژی نسخه یکه دستنفیس هیه کو منِ د کتیبخانا حلبی ده لبر نسخه که دن نفیساندبو. ام ژته هیفی دکن توژی بِر مه ره بخبتی و آر بکاریامه بکی. بِر ته شرفناما باقی ته هیه. ام دل دکن ڤان هرسی نسخان دبنن برهف وژڤان هر سسی یان نسخه کی درست دربنن.

من تاقل هری کر و مه دست بجباتی کر. پیله کاك بوری. من هفالین کو ل سوری بی گاهبون هف أژ فخوه ندم سوری بی، من شرفناما باقی خوه ژوان راهشت وهاتم سوری بی.

محمد علی عونی افندی ژ دورڤه ژی آر یکاریا من دخواست، لی ری پی نه دکت، دستی من نه دگها.

روژ کی چند شعرین صورانی کتته دستین من. دبن همیان ره ل شونا امضا حرفین (ز. ع) هبون. تیده یك هبو کو لسر تخو بین کردستانی بو. سرناما (غزلی شیخ عفد القادری کوبی) هلد گرت. ژ یره گلك کیفا من هاتبو. هنگی محمد علی عونی افندی وشرفنامه هاتن بیرامن.

من د دلی خوه ده دگوت «اف ل شرفنامی تبت» وجهده من أو لمف تواند و بِر نفیسار کی ژ محمد علی عوني افندی ره فر یکر کو بیخن شرفنامی. من دخوست کو بکفه پیشیا شرفنامی، لی خستن پاشی یی.

پری دو هیڤان محمد علی عونی افندی هاتبو شامی وچند روژان بو بو میڤانی من.

دوی چندی ده ژ علی عونی افندی ره ژ مصری ژ فرج الله ذکي افندی رشبلکاك هات. تیده رشبلکا سید عبد الخالق اثیري افندی ژی هبو..

هنگی خویا کر کو اف شعرا ها کو نسبت بال عفد القادری کو بی فه (رحمتا خوه دی لی بت) هاتبو کرن نه یاوی به و شعرا عفد الخالق اثیری یه. وبیجا من بسر هاتیا قصیدا سینوری هرو کی ل هره گلی دکم ژ علی عونی افندی را گوت. اوی ژی ژ عفد الخالق اثیری ره نفیساند. ژو پیفه از ل کاغذین خوه أبین کفن گریام وشعرك ژوان شعرین کو امضا (ز. ع) هلد گرتن پیدا کر و دا عونی افندی. اوی ژی ژ عفد الخالق افندی ره شاند.

ڤیجا خویا یه کو أو (ز. ع) پی لبستیه و أم شاش کرنه، لی راستي بدرنگی بکفه ژی روژ کی خویا دبه. هرو کی دفی مسئلی ده ژی پشتی سی سالان خویا بو.

ام ژ عفد الخالق اثیری افندی هیفی دکن بلا لمه مکره. ژ بر کو مه دفیابو ام شعراوی بلاف بکن نه کو نافی وی ژ شعراوی بدزن. مکرو آفان دِ (ز. ع) ده یه. اف سروفی ها ژ بونا مه نه ناسه. هکه عفد الخالق افندی ناس دکه بلا لی بکره.

اف ژ مسئلا حافظی شیرازی ژی پیشده تر چو. حافظ جار کی د جفاتکی ده رو نشتبو. بکی شعرین وی دخوندن و دگوت «از حافظی شیرازی مه» حافظ سرفی گوتنی رابو سر خوه و ژ جفاتی ره گوت:

— من دزی شعران دیتبون لی هیژ دزی شاعران نه دیتبون. میر کی مه شعر ژی دزین، شاعر ژی دزین، خوه یی بین نو ژی آفراندن.

خوەیلی هاواری

سنور

کورده ده زانی له کوو جیگره خزمانی تو
گوو گره بوتی بلیم جیگه خیلانی تو
کیوی طروس وعمق حوزه اسکندرون
غربیه تا بحری رهش سنوری میدانی تو
بحری رش و ئه رده هان آوی اهراـه بزان
حه دی شماله ئه مه بو کوچ وجولانی تو
اه لوهن وگولی اورمی تاسهری آوی آراس
سنوری روژ هه لاته حبوکه و کیوانی تو
هه وازو کیوی حمرین ژه نگاروری مصیبین
سنوره بو جنوبی باغچـه و باغان تو
له ناوی اهم سنوره دوانزه ولایت هه یه
دهلین دوانزه ملیون نفوس کوردانی تو
حاشا درویه وترا نفوسیان نه نوسرا
ده گاته بست ملیون بنو سری قومان تو
له دهریه اهم سنوره له انقره و خراسان
بلوش و ئه زری بیجـان له ویشه خزمانی تو
اهی وه طنی خوشه وست ناوتم اه وجا که بست
مندالیکی ساوه بوم دهبومه قوربانی تو
وتهی ولاتی کورده له سهر زوانت ویرده
ئه ئیری اهم حاله ته ده لیلی ایمـانی تو

من ملا عبد الخالق اثیری شاعری کوردانم اهم غزه له که به غلطو به له ت وناتواو له آخري (شرفنامه) دهرج کراوه بناوی حاجی قادره وه . هی حاجی قادرنیه هی منه . لاوانی کوردی کرکوك وسلیمانیو کو یی آ کایان له مه هه له چاپدهري شرفنامه له مه داختای نیه . تحقیقان کرد کاري کی یه ١٠اه وا نیاوی خومه وه لهم مجلهي (روناکی هاوار) له چاپ درا هه رکه سی له لاوانی کرکوك وسلیمانی کو یی وثیقه یکی هیه که حاجی قادره بنومی بو اثباتی آمادهم.

سید صبغي زاده عبد الخالق اثیری

وکي أز لـ مصری بوم روژکی محمد علی عونی افندي ئی سیوه رکی هاته نك من وژ من ره گوت :

بلی تو دچوبیو بته نه دحسیان ، بیر نه دبرن . ژخوه بته بحسیانا کنگي أو دستی بی بخت و بی شرم لته رادبو .

***

بگری کردستانی بگری ، بگری بوتان بگری ، بگرین کارمی بگرین ، بگری گوزگهی بگری .
کچ و بوکین کردستانی ، گلیبین خوه کر بکن ، خوه لی لسرین خوهبکن ، رشا خوه گریبدن ، شین . شین بکن وبـ آخ وزاربي بگرین .
توژی میرو بگری ! بکفه پیشیا حمیان بگری و بنال . شیخ عقد رحمان ژ کیسی حمیان چو ، لی نمازه ژ کیسی ئهچو . بینه بیراخوه ، وکي بـ شیخي خوه ره رود نشت چاوانلته فدکری ، کسان چاڤین وی بهژ و هفیی تومبیز دکری .

***

ای آغا کردستانی ، ولاتی بوتان ، عشیرا گارسان هالانان دخوه بدن ، پسی خوه بدن فورتان و زرتان بکن و بیژن :
عقد رحمان ژ آخ و توزا من هاتبو پی .
عقد رحمان ژهشینا هیبا چیابین من بلگه گرتبو .
عقد رحمان دبن کونین من ده رابو بو .
توژي هاواري ، پسی خوه بده و بیژه :
تر یا شیخ عقد رحمان دمن دایه ، من اوڤشارتیه ناڤ رو پلین خوه ، کیلاوی دا چکاندیه راسری خوه .
ای أرد ژمن بدخسه کور من أو شهیدی دین وملت ژتهره نه هشت و نه کر پارانی .
شین .. شین .. شین .. هر در رش ، نهما هشین . دل بکل ، جان بکسر ، چاڤ بگرین .
بانگ دان ، شیخ عقد رحمانی گارمی نه ما ، هاتبوخیری چو رحمی ..

جلادت عالی بدرخان

مشهدا عبرتی

— شیخ عقد رحمانی گارسی‌چو رحمتی —

ملایی من و شیخی من ملایی أردی کردستان
شهیدی أرد و أزمانی شهیدی گوزگه و بوتان
ژبو ملت ، ژبو کردان ؛ فدا بویی ، تو قربانی
شهیدی عشق و ایمانی ؛ شهیدی رزم و میرانی
ولاتی ته ، ملایی من ؛ ولاتی پاك ، کردستان
نه گوزگه بو ، نه شرنخ بو ، ولاتی ته ، نه ژی بوتان
ژبو ناموس و جامیری ، ژبو ملت فدا بویی
ژمیرین ته ، ژمیرین ته ، ژنشکاڤه جدا بویی
ریا ملت و دینی ده ، ب میرخاصی تو بوی قربان
مقامی ته بهشتینه ، ب امرو گوتنا قرآن .
د أزمانی امیدی ده ، تو برجیس‌بوی تو کوکب بوی
ژبو یار وژبو دژمن ، ژبو کردان تو بی کرب بوی
ریا دین و ولاتی ده قلمکیش بوی وشورکیس بوی
ژبو ملت ژبو کردان ب عزم ورزم ژجه رابوی
ژبو لاشی ته شیخی من مزاره آخا کردستان
دنی تربانه شیخی من و گورنا ته دلین میران
ژبو کردان ژ گوزگه او پیامك خوەش دیاری بو
ب میرانی و جامیری ب هرتشتی دکاری بو
ژبی بختی مه صافی کر ، ژبی بختی خلا من أم !!
ژبی بختی پریشانن ، وبی دوات زلامن أم !!
چلنگ بو میر وژبهاتی ، ب تقدیر بو وژیرك بو .
ب ناف و دنگ ب خوین و رنگ ب هرتشتی مبارك بو
ب شوری ته ب پرساته ب علم ورفعت و غیرت
تو بوی ریبر وتربانه حمی ره مشهدا عبرت
بریندارن ته درمان کرن بریندارك تو کشتی آخ !؟
ژ نوڤه هیستر وماتم ژنوڤه جان و دل کامباخ !!

ب میرانی و گرنامی تو بوی سیدا تو بوی ریبر
دلالی میر و جامیران دلالی رب و پیغمبر
ب مالاته ، عشیراته حمی ملت بریندارن
گرین و آخ وزار ینه ، گرین و آخ و هاوارن
تو سیدا بوی ، تو بوی باڤك تو بوی گوره تو بوی آرمانج
فقهین ته بریندارن ، بریندارن حمی کردمانج
ژ نوڤه شاهیا دژمن ، ژنوڤه گر و سه شابون
ب تربانه ، لی شیخی من هزاران کردژخه و رابون .
تو آلی ، گوره بی أی شیخ ، تو روژاهیڤا ملت
تو آلی ، گوره بی أی شیخ ؛ تو کانی بوی ژبو همت
تو آلی ، گوره بی ای شیخ ت' تربا قدسیا کردان
ب زانین و ب جامیری دی رابه ئیدی کردستان .
مرنا ته و پنداته ڤژینن ملتی کردی !!
فقهین ته پیایین ته بژینن ملتی کردی !!!
تو آلی گوره‌بی ای شیخ هشی‌میرو فقهان بوی !!
سری ته ژآخا کردستان رهی ته ژآخا بوتان بو
تو آلی گوره‌بی ای شیخ ت' آلا مشهدا کردان
تو پلکی زیڤ وزیرینی ژ دیروکا دلی خورتان
تو دیروکا شهیدانی تو سربورینا کردستان ،
صبی قربانا شیخی من دبن صد دستین جنگیز خان .
دلالی آخا کردانی دلالی آخا کردستان
تیمورلنگ قط نه کروسان‌نه کروسان ژی جنگیزخان
تو سلطانی دل و چاڤی ، تو سلطانك هنرور بوی
ب شور و علم و شیرانی تو سیدا بوی تو ریبر بوی
ملایی من ببیژم چه ژپرسان پر مزنتر تو !
ملایی من ببیژم چه ژجانان پر مزنتر تو !
تو چو بی ، پر ژی سیوی مان ، دلی ملت ژی ما باته !!
ملایی من ببیژم چه دلی من بویه تربانه !!

دکتور کامران عالی بدرخان

أو ژی دلی من ، دلی من ئی‌ژار و بدرده . لی ب هڤین و هژ کرنا ته أو چند خرته کو بکاره لاشی من و کلاشی ته حیا پاشیا عمری من هلگره ، و مه هر دو حتاهنگی ب خوه دی بکه . .

شیخی من ب پنجه وچندسالین خوه ڤه ، وك زارو که کی کو د پاشلا دیا خوه ده دمرت ، بی آخ ، بی نالین و زارین بی تق و رق وتشغله ، بی دنگ و پیژن ، ب ری کتی و چو یی .

ملا و سیدابو · دِ مذهبی شافعی‌یِ‌ده زانا کی زور بو · اسلامیت وکه خوه ناس دکر و دِدا ناسکرن · ژی نه مووك کیم دکر ، نه ژی وك ملاین دِن — ژبونا ڤشارتنا نه زانیا خوه ، شیلاندنا خلکی — لی زیده دکر ·

هر چند مروڤی آخرتی بو ، أوِ چند ژی مروڤی دیناپی ، مروڤی نو وینی و پیشڤه کتنی بو · ناڤ دِ خلکی دِدا کو بخوینن ، هرتشتی هین ببن · پرانیا فقهین وی بِ حرفین لاتینی ژی دزانی بون ·

جار کی من ژی پرسی بو ، هکه ژنڤیساندنا زمانی مه بِ حرفین لاتینی ژ آلی بی‌شر یعتی‌ڤه تو مانع هیه · رووی وی ئی دلال و بِ نور ، بِ دڤکنکی زلال بو و لمن ڤگراند — ما چره هبت ، خوه دی امر و نهیین خوه ژِ مه ره نه بِ حرف و شکلان ، لی بِ قصه یی دایه زانین ، ژخوه شکلین حرفین قرآنا پیشین نه ژِ شکلین ایرو بون · ژلورا میری من ، ته کو خوه‌ندیه و دنیا دیتیه ، صح بکه و ژمه ره حرفنن ولی بژیره کو ملتی مه زوکا هینی خوه ندنی بیت · فتوا بِ من ره یه ·

من گوت میر و میرخاص بو · هرچی مسئلا برواری صح کرنه قنج دزانن أو شیخی دلال چه میر کی زور بو · بِ دَه پانزده خلامین خوه ڤه قضا برواری را کربو · وکی خوه ددا بر کڤرکی ، صد زلامین قنج نکاربون جپراوی راکن ·

بری سی سالان کاڤا مه دابو چیاپین هڤیرکان ، لِ خوه نه دانی بو سواربه ، خوه ڤیمالت ، دِ رختین خوه آڤیتن ستووی خوه ، تفنگ بِ ملی وی ڤه ، بِ پنجی و چند سالین خوه ، وك خورتکی بیستسالی دابو کاش وشهاران · پیاپین سست پی خرت دبون · خلك پی دسکنین :

شیخ عڤدرحمان کتیبك ، کتیبکه مزن و بی پیڤ'ن بو · لی صد حیف و مخابن ، ابز نسخه یکه دن نه هاته نڤیساندن ·

لسر کردستانی ته هرچی ژی بخوستا نك وی پیدا دبون · دیرو کا عشیران ، میژ ڤه‌ماپین ملتی کردان · · · دناڤ کردستانی ده زحف گرها بو · نمازه (خاصةً) حالی ولاتی بوتان عجیب دزانی بو · دکاربو بیژه‌سر و بنی هر بری‌بوتان ژچه رنگی‌نه · سرحاکم ومیره کین‌بوتان چیرو کین نه بهیستی دزانی بو ·

***

بلی شیخی من تو مروڤکی هولی بوپی ، لی ایرو تو چوپی و دستین مه ژته بونه · نزانم حیفا من کی ره بیت · ژته ره آن ژمه ره · تو چویی رحمتی ، ام هشتن دناڤ درد وشینی ده ·

خلك دی بیژن : شیج عڤدرحمان چو ، کلاشی وی دچولی ده ما · هری مالا خوه گهاست ، بی ترب و گورن ، بی ریچ وشوپ ، وار کور چو · · ·

نو ! کردنو ، نه کردنو ! یارنو ، نه‌یارنو ! دوستنو ، دژمنو ! عڤد رحمان بِ ترب و گورن و خدان وارچو ·

لی ڤشارتنا وی ژی وك مرن و کشتناوی نه بِ آوا کی عادتی ، لی بِ آوا کی دن ، ب آوا کی ولی بو کو حتا نهو نه ناس و نه چیکری · · ·

بلی شیخی من ، من ژته ره کفنکی و لی بژارت کو هیژ تو کلاش‌پی نه هاتیه پیچاندن ، من ژته ره تربکه ولی کرلاند کو هین تو مری نه کتنی ·

من کفنی ته کر : سور ، سپی و کسك و زر ، آلاته ، و من تو ڤشارتی ناڤ روپلین هاواری و لِ سری وی کیلاته داچکاند ·

کفنی ته کفنکی ولی یه روژ کی بیت ، ژته ڤبت و دِ سر کلات و باژارین ولاتی ته‌ره‌لِ پیل بیت ·

ترباته تربکه ولی یه کو نه کیلاوی بِ بروسکین ازمانی دشکه ، نه جاغ ودبوارین وی بِ باو باگری هلد ڤشه ، نه‌آخاوی بِ باران و لهی پی قل دبه‌و ژهڤ دکڤه ·

ترباته کتیبکه ، کو نڤشین ملتی مه دسته دستا بکن و هر نڤش ژنڤشی دن ره حتا پاشی پی ، هندا روژا قیامتی ، ژهڤدُره دی بسپیرن ·

اڤ ترباته آبادینه · من اڤا هاژ بونا ته بژارت و کولاند · لی‌ته تربکه دن ژی هیه کو تو بخوه به حمدی خوه و بی حمدی من هاتی و کتی ناڤی ·

سال ۱
هژمار ۱۱
پینجشمب
۱۰ چر پیاپاشی ۱۹۳۲

هاوار

بروی

السنة ۱
العدد ۱۱
الخميس
۱۰ تشرين الثاني ۱۹۳۲

کوڤارا کردی * مجلة كردية

شین

شیخ عڤد رحمنی گارسی چورحمتی

شین ۰۰۰شین ۰۰۰ شین ۰۰۰ هردر رش، نه ماهشین ۰
دل یکل جان بِکسر ، چاڤ بگرین ۰

بانگ دان ، شیخ عڤد رحمانی گارەی نه ما ، هاتبو
خیری ، چو رحمتی ۰۰۰

***

هری شیخ عڤد رحمانی گارمی رهنیا چاڤین کردستانی ،
گرمیا دلین کردین قنج ، بِ دو بر کین بی بخت ، دست
ژمه کشاند و چو ۰ بو شهیدی دین و ملتی خوه ، قربانا
آرمانجا خوه ۰

هری بِ بی بختی هاته کشتن ، ژخوه و کیدن کشتنا
وی نین بو ۰ بِ میرانی نه دهاته کشتن ۰لِ پی وی گللك
گرها بون ۰ أو میربن قنج پیدا نه دبون ، نه دهاتن دیتن
کوبکڤن پیشیاوی ، دورلی بگرن، پی ببرزن و وی بکژن ۰

ژیره ، ژ کشتنا وی ره آن بی بختی ، آن بر ککی
خیلکی دڤیا بو ۰ آن نه ، وك مروڤکي عادتی ، دناڤ نڤینا
خوه ده دی بمرایایا ۰

مرنا دناڤ جهان ، نه مرنا وی بو ۰ حیڤا خوه دی ژی
ژیره دهات ، پی قائل ندبو کو أڤ میری بِ هرتشتی خوه ،
بِ دین ، بِ زانین ، بِ دستی خوه قنج ، دِ ناڤ جهان ده
وك مروڤکی عادتی بِ بایی آن بِ تایی بئیشینت و دپی ره
قاصدی خوه ڤربکت و امانتی خوه ژی بستینت ۰
عڤد رحمان نه سته لح بو ۰

ژیره قانلك ژناڤ مالی، گولکی مالی دڤیا بو کو بی ترس
ولرز بکڤه بن پاشلاوی ، هره دستین وی و ولی وی بده
بر تفنگ وخنجری ۰

هکه دار خراب دبه کرمی وی ژی یه ۰ ژخوه کرمی
داری ژداری مبت ، دار ژتجار خراب نابت ۰

ولی ژی بو ۰ دنیا لِ شیخی مه بو بو هیڤار ۰ روژ چو بو
آڤا ، هڤالین وی ژی دور کتبون ، أو بِ خلامکي خوه
ڤه دِ نیزنگی گند کی ده لِ هیڤیا قاصد کی دما ۰

هنگورا شڤی دست بِ کتنی کربو ۰ دما نیژی ژی
هاتبو ۰ دِ بر وان ره آڤك دهر کی ۰ شیخی دلال خوه
ڤمالت ، تڤنگسا خوه دا خلامي خوه کت پیشی یی ، بز
بِ آڤی ڤه دچو ۰

خلامی وی ، ژ پار را ، أو دا بر تفنگی ۰ درب لی کت،
شیخ لِ خنجرا خوه خبتی و لی زڤری ، دربکه دن
سینگاوی قل کر ۰

خلام ، یکی سعرتی بِ ناڤی نجمو ، سری شیخی
خوه بِ خنجراوی ژیکر و بر دژمنان ۰ هری بِ خنجرا
شیخی خوه ، ژ بر کو یاخوه د سینگاوی ره کر بو ۰

نجمو هاته خلات کرن ، ام ژی پیره ، حورانیکی رش
بو خلاتا مه ۰

***

هری بانگ دان ، شیخ عڤد رحمان نه ما ، ژ بونا خدمتا
ملتی خوه زابو ، ژ بونا وی ژی مر ۰

نزانم ازی چاوان بکارم وصف و پسنی وی بدم ۰

شیخ عڤد رحمان ژوان مروڤان بو کو دی ین دنیایی کیم
دِ ز کین خوه ده گراندنه ۰

شیخ بو ، ملا بو ، سیدا بو ، میرو میرخاص بو ۰

شیخ بو، خدان طریقت، مریدبن وی لی وك پیغمبرك دنهیرتن ۰

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس	
عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار	
عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان · دمشق — حارة الأكراد

سال ۱
هژمار ۱۱
پێنجشمب
۱۰ چرپیاپاشی ۱۹۳۲

هاوار

السنة ۱
العدد ۱۱
الخميس
۱۰ تشرين الثاني ۱۹۳۲

تنی

او د میدنت

هر کس دی بمرت

شیخ عبد رحمانی گارسی

ژ مالا شیخ عبد اللهی

خالخوری

خلیفه یی شیخ حسینی باسرقی

فات دبو

ل بهره قشارتی یه

رحمنا خدی لی بت

۱۹۳۲--۱۳۵۱

SAL 1
HEJMAR 12
YEQŞEMB
27 Çirîya-Paşê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 12
DIMANCHE
27 Novembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têæistîyên Qovarê

Birê Frensizî

çapxana tereqî
ŞAM — 1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100	fr.
6 mois	60	fr.
4 mois	40	fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150	fr.
6 mois	90	fr.
4 mois	60	fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Mîr Celadt Alî Bedir-Xan
Şam: Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 12
YEQŞEMB
27 Çirîya-Paşê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 12
DIMANCHE
27 Novembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Yeqyetîman

2

Ba nextê basi ew şitane biqeyn, qe be pêy ewe yeqyetîman bo ray i debêt. we nextêq le yeqyetî gelani dinyay dîqe biqeyn, taqû be pêy ewan èmeş yeqbûnî xoman durust biqeyn we sazi biqeyn.

Danîştuwani rûy erz le mêjewe destyan qirdiwete qomel hestin we be qomel jiyan we wext rabwardin.

Çunqe yeqêq le xûy here gewrey emane meyl qirdinyaue bo qomel hestin.

Bem çeşne le zmani here qonewe danîştuwani rûy erz qomelyan damezranduwe we nizami qomeliyan pêq hênawe.

Belam : nayewêt hîlêyn u bibêjin ew nizame qomelîye qe lew demeda hebû weqû nizami cinaqîy imro nabuwe. We nizami qomelî lew caqewe herwa gorrawe we he gorran pêşqewtuwe hetaqû geyiştiwete nizamı qomelîy berzi imroqe.

Belê : nizami qomelî, her weqû hemû nizamêq, hemû jiyanêq, hemû çiştêq le rûy erz le jêr tasiri (kanûni pêşqewtin be gorran) e, we kanûni pêşqewtin be gorran qe le sali 1859 feylesûfı mazini Inglîz (Darwên) dayna, zaniyarani ewrupay imro ew kanûne leser hemû çiştêq tetbîk deqen we le hemû zanistiyêq tetbîki deqen.

Leber ewe (Sosiolojî — zanisti civaqî) ş tabi'a bem kanûneye. We her weha nizami qomeliş be pêy kanûni Darwên pêşqewtuwe we le peşqewtin daye.

Le pêşda gotman danîştuwani rûy erz le mêjewe nizami qomelîyan damezranduwe. Belam ew nizame weqû nizami cinaqîy êstaqe nebûwe. We lew deme ew nizame zor iptidayî we biçûq we natewaw bûwe. Her ewende yeq dû qes legel mal u mindalyan her demê peqewe degeran. Be roj le jêr sêber darêq deheseewe. we be şew le eşqewtêq denustin eger piyawêqyan dirindeyêqi biquştayêt, hemûyan pêqewe lêy her debûn we deyan xward. Eger yeqêqyan nexoş biqewtayêt, ewani tirî şew u roj xizmetyan deqird, we bemû be destewayî yaridey yeqtriyan deda.

Inca em yeq dû male reş u rûte bere bere Le ziguza we be « jin-be-jin » qirdin zor debûn, we ewendey pê nedeçû debûne 50 – 60 qesêq. Bew çeşne zor debûn we ewane hemû be zimanêq kiseyan deqird, be pêy pêşrewêq be rêwe deçûn, hemû xû w rewuştêqyan debû, we hemû demê-hemû pêqewe dealan.

Inca ew 100 – 200 qese piyawêqi (miroveqî) ixtiyaryan le naw xoyan heldebijard, we pesendyan deqird be gewrey xoyan, we hemûyan be çareq be nawi ewewe naw debran.

Bem çeşne le zemani qonda nizami qomelî le (nizani xêzanî) yewe serqewtuwete (nizami xêlî).

Inca ew xêle le şwênêq rûnenistuwe, we cêgeyêqi taybetiy nebûwe. Beşqû hemû demê le geran bûne, be roj xeriq nêçir girdin we xwardemenî peyda qirdin bûne, be şewiş geyiştibênele her çî şwênêq, yan her çî eşqewtêq lêy danîştûne, we lewêda nustûne. Lew deme ew xêlane qe hebuwe, hiç dîn, we ayinêqyan nabûwe. Le ser hîç dînêq nabûna. Lepaşan nexte nexte destyan qirde peristini axa w gevrey xoyan le paş mirdin, yan peristini dar u berd, yan put, yan mang u hestêre w hewre-tirişke, yan heywanat.

Lew deme dîn bestirabuwe (tirs) ewe, çunqe (lora) lew çiştane qe gotman tirsawin, her leber ewe (ji bona wî) destyan qirdiwete peristinyan, we be xwa dananyan.

Bew çeşne nizami qomelî le seretay damezranida qe xêzanî we le paşan xêlî bûwe, ne bestirawe behiç peristişêqewe we çiştêqi dîqewe. We lew dewre qe dewri yeqemîni qomelî bûwe, danîştuwani rûy erz le haletêqi wehşiyane jiyawin. Inca dewri duwemîni nizami qomelî hatuwe qe (dewri dîn peristî) ye.

Inca dîn peyda bûwe, le pêşda dîn u tirs pêqewe hestirawe we têq alawe, we destyan qirdiwete peristinî ew çiştane qe lêy tirsawin. le paşda bere bere peristiş pêş qewtuwe, we peyxemberan peyda bûwe qe le duwayi hemûyan dînî Islam pêq hatuwe.

Danîştuwani rûy erz aya xorhelatî bêt, yan xorawayî be tundî em peristişeyan gird, we beryan neda. We le ser eme zor car şari gevre gevre dagirsa we be xorayî xwêni çend hezaran xelq rija, heta rojawayiyaqan culanewe bo rêqxistinî dîneqan, we piyawi dana we gewrey weqû (Marten loter), (ziwinglî), (qelnen) peyda bû, ewendey pê neçû şeri sî sal peyda bû, we sî sal ewrupayîyeqan qewtine giyan yeq , we yeqtiriyan quşt, qe şereqe bir ayewe, we musamehey dînî le ewrûpa cêqey tea'ssubi dînî girdewe, we wazyan le dîn hawird, we hemûyan têqoşîn qe hemû qesêq serbeste bo wergirdini her çî dinêq.

Le paş ewe bere bere hêzi dîn u peristiş qem bûwawe, we ew şewkey carani nema, we gelani cuda cuday rûy erz çawyan le a'smane we bo erz dagird qe le ser erz xwayêqi dîqe şitêqi tirî bidozinewe, qe bî peristin, we bewe helsine giyan xwa qoneqeyan.

Inca felsefey maddiyay taze le cêgey felsefey dînîyay qon danişt we be çaqî tasîrî qirde ser ewrupayiyeqan, dozinewey wulatani taze dergay qirîn u firoştini le ser piştî bo xelq qirdewe qe caran neyan qirdi bû we neyan dezanî, we hemû qesêq şew w roj le pênawi iktisadiyyati xoy deçuwe pêşane. Inca le paş emane dozinewey şit u meqi ewê, şiq u gumani xiste dil dindareqan, destyan qirde şiq qirdin lew çiştaneqe leqitêbani dîn bêjarbû we gotrabû.

(tewaw ne bûwe)

Hevindê Sor

Cegerxwîn

Di dema heşê min wenda dibûyî—
Mizgîneq ji min re hat û got: bixwîn.
Min cegerperitî, min dilhilûyî,
Mêze qir ev mizgîn b' navê Cegerxwîn

***

Hevalê xoşewist pesna gundê min,
Bi alı û qeseran pêşqêş didî min.
Ji nû ve pêteq ar, da ser daxê min.
Derd û qul tevdayîn tewşe Cegerxwîn !

***

Dêriq pir xweş e hêja ye pesnê;
Çi biqim naqev dest; ji ber vê xesmê
Bi dil birindar in qurdên vê neslê,
Ne ez û tu tenê hemî Cegerxwîn !

***

Ma Maden hindiq e ji darên beran
Osmanye, Sêwerq, Mûşa-Serhedan.
Ji çayê Torozê heta Deşt-Rewan,
Giş xabin ! hin çêtir bizan Cegerxwîn.

***

Dizanim tu zanî, welat giş xweş e
Hin bajar hene qo tu lê na meşe
Mesela Elezîz çi lawqeleş e
Bidîta bi çavê şihrê Cegerxwîn.

***

Hevalo tu xweş bî; tim bı dilê xwe,
Welatê bihuştin tim bi sazê xwe
Saz biqî di nava tilyên destê xwe
Da nezan bizanin tu yî Cegerxwîn...

Kedrîcan

Heyv û Stêr

Işev şev e, şev bi şev e
Dê digirî tirba xwe ve
Heyiv derqet stêrqa xwe ve
Dilqetî me û sîngjar im
Bê welat û bêbajar im.

Erdê xwe re ez heyran im
Birîndar û hêderman im
ji qurdan re ez kurban im
Dilqetî me û sîngjar im
Bê welat û bêbajar im.

Bêxweyî me ez tinê me
Yeq ji camerên dinê me
Ji bebextî ez qetî me
Dilqetî me û sîngjar im
Bê welat û bêbajar im.

Işev şev e şev bi şev e
Bavê min tê gora xwe ve
Heyiv derqet stêrqa xwe ve
Dilqetî me û sîngjar im
Bê welat û bêbajar im.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Çazî

Rabin bramo, rabin rabin
Ber bi welêt em bibarin
Em derêxin van neyaran
Ji welatê bav û qalan
Qurdistana me delal e
Lê biqul e zehf dinale
Belê welat pir delal e
Lê bibirîn û bêhal e
Dermanê wî di me de ye
Di mîn, di te, di wî de ye
Pêqve heqe em xebitîn
Welatê me dibe rengîn
Dêşt û çiya tev spehî ne
Ezmanê wî buhiştîn e
Me diqşîne ber bi xwe ve
Rabin êdin ev çi xew e
Belê tevde, tevde rabin
Ne yeq, dudo pêqve rabin
Bê bêbextî, bi camêrî
Heqe rabin, rabine gî
Hawar e ev, deng û hawar
Tev lerizîn, direh û dar
Namûs biqin weqî mêran
An bimirin weqî şêran.

Evdirehman Fewzî
Sereqê Eşîra Jilîyan

Yeqîtîya Qurdan

Rûjqê bi çend hevalên xwe va me da bû rê, em diçûn Qanîya - Ereban. Deşta Sirûcê di ber me ra weq çarşeveqe zêrîn raxistî bû. Zevîyên ceh û genim cih bi cih zer diqirin. Ji germîyê, ji erdê ber bi ezmanî ve ewrên xumamê radibûn, der bi der leylanoqên çeleng dihatin dîtin.

Gava em gehiştin sûqê me xwe da ber siha kahweqê, me zehf xwêh da bû, me canên xwe divêsihandin.

Ji nişqa ve di ber derîyê kehwê de kirocireq bû. Xelqê kehwê tevda ber bi derî çûn.

Me dit qo du xort rahiştine hev û li hev dixin. Çend xortên din qo di devê qolanê de şeqinî bûn, ji cihê xwe rabûn, baz dan û xwe gihandine xortên pêşîn. Ket ne pirsin, seh ne qirin gelo çiman li hev dixin qî biheke, qî nehek e, hema tevda li yeqî bûne qom û lêdan. Geleq ne borî ji hev bûn, ê lêxistî bi baqur da çû û ên mayîn hatin kehwê. Ez geleq kehirî bûm. Ma mêranî ev e, qo neh deheq li yeqî qom bibin û li wî bidin. Ji kebra xwe min ji wan re got:

— Ma hon fedî naqin, deh mirov li miroveqî dixin. Divîya bû qo hon herin biqevin nav wan û ji wan re navçîtî biqin, ne qo tevda li yeqî xin.

Xortên me tevda rabûn ser xwe û pêqve gotin:

— Beg im, mesele ne welê ye, ne dema navçîtîyê bû. Qa em ji te re bibêjin, tuê bibînî qo hek di destê me de ye. Lwê qo bi baqur da çû ne ji me bû, î romî bû. Namusa me kaîl ne dibû qo yeqî biyanî pêş çavên me de li yeqî qurdmanc bide. Ji lewra me ket ne pirsî gelo qî nehek e, û em li biyanî qom bûn. Ji xwe welê jî divêt. Heqe qurdmanc nehek be jî, disan divêt em ariqarîya î qurdmanc biqin da qo ew meqeve bin lingên biyanîyan. Ji ber qo ê qurdmanc ji me, ji miletê me, ji xwîn û nijadê me ye.

Weqê min ev gotinên delal û şêrîn bihistin, dilê min geş û şa bû, geleq qêfxweş bûm. Hema rabûm çûm rûyên wan û yeq bi yeq enîyên wan ramûsan.

Ew jî pê qêfxweş bûn, spasan li min qirin. Bi dengeqî bilind min ji wan re got:

— Her bijîn xortîno her bijîn, Xwedê we ji bav û miletê we re bihêle. We îrû xuya qir qo yeqîtîya qurdmancan qetiye rê û birêva biderdiqeve.

Qanîya-Ereban: 28 Tebaxê 1932
Şahîn Mistefa Şahîn

Elfabêya Qurdî

12

U – Ev dengdêreqe welê ye qo di zmên de hevala wê nîne. Ev dengdêra ha ji du herfan, ji dengdareq û dengdêreqê hevedudanî ye.

Ji bona kenc xuya qirina dengê vê dengdêrê herî ewilî emê bi denginen din mijûl bibin. Ew bi xwe dengê vê dengdêrê dê xuya biqin.

Di her zmanê arî de pirs diqarin bi du dengdaran destpêbiqin, bi gotineqe din herweqî dengdêreq di nava pirsê, di pêşîya pirsê de ji diqare du dengdaran bidêre.

Weqo: Blûr, xwar, stûr, krên, standin, braştin...

Di zmanê me de dengeqî din jî heye qo li dengê vê dengdêrê dimîne. Ew deng jî dengê (xw) ye, weqî di pirsên jêrîn de:

Xwe, xwîn, xwarin, xweh

Ev dengê ha jî herweqî di pirsên (blûr, stûr, krên, ...) de tête dîtin ji du dengdaran hevedudanî ye û qetiye pêşîyâ dengdêreqê. Lê bi vê ferka qo di dengdarên din de her du dengdar cihê cihê têne bilêv qirin. Lê weqê (x) û (w) diqevin tanişta hev, (x) li pêşîyê, (w) li paşîyê, ev her du dengdar diqevin nav hev, li hev diqelin û ji wan dengeqî welê dertêt qo mirov diqare bêje qo ew ne dengê du herfan e, lê belê dengê herfeqe serxwe ye, qo di awayê bilêvqirina wê de ferkeqe eşqere heye.

Belê ev her du dengdêr diqevin nav hev û pêqve têne bilêvqirin. Herweqî di pirsa (xweş) da. Di vî dengê hevedudanî de dengê raser (x) ye û rind têtê bihistin, û dengê din qo rengê wê diguhêrîne (w) ye. Dî Zarê Dumilî de pirsa (xweş) bûye (weş). Jê xuya ye qo herfa paşîn (w) ye û (x) ji pêşîyê qetiye.

Vêca, weqê ev du dengdarên ha (w) û (i) ne ewçend diqevin nav hev û li hev diqelin qo ji wan dengeqî nû û dengdêrî derdiqeve. Ev dengê ha divîya bû bi herfeqe serxwe bihata nîşan qirin.

Me evê ha bi (u) yeqe bêbilindeq nîşan qir û (u) ya bibilindeq ji bona (û) ya drêj hilanî bû, herweqî jor ve hate dîtin.

Bi vî awayî ji bona dengdêrên qurdî keydeyeq hate danîn: dengdêrên bilind bibilindeq in û ên qin bêbilindeq in.

(dûmahiq heye)

Celadet Alî Bedir-Xan

Strana Gulê

Gulê!! dotmîra qulîlqan, mirarîya parîzan serrewşa bihnûnîyan tu î!!

Tu şehmerşaha delalan, bihna buhar û paîzan çelenîgya bûq û bûqan î.

Rengê te çaq, bihna te paq, şiqlê te nazdar çermê te nerm e!!

Serê memiqan, gotina qeç û spehîyan, ruhnîya deng û stranan tu î.

Di ezmanê qûlîlqan de roj tu î, bûqîqên te stêr in. Her qes hej te diqe

⁂

Gulê! dezgîr tu î, bilbil dilqetîyê te ye. Lê tu hej wî naqî. Tu weq qeç û jinên bajaran dilqoçer î.

Tu axaftinqe bêdeng, lavijeqe bê awaz sazeqe bê mekam î.

Tu weq dev û lêvên dezgirtî û perîyan sor û şêrîn î. Her qes hej te diqe.

⁂

Gulê!! bilbil digirî û lavelav diqe û dibêje te:

— Were!.. were ser singê min, ez gorî te me, textê te pêsîra min e, li ser pêsîra min de raqeve, ezê bibim dergûşa te û ji te re serêloq û pehîzoqan bibêjim.

Tu diqenî, guh nadî wî ew digirî!

Tu dezgirtîya pîr û ciwan, jin û mêran î.

Tu kesra qulîqan de sultan î. Benefş, beybûn, gulnexwîn, rehan carîyên te ne. Mêvandara buharê û strana bihn û reng tu î.

Dildizîya Zîn û Mem tu î; Leyl û Mecnûn berdevqên te ne!

Her qes hej te diqe.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Textes et Traductions :

Qer, Gur û Rovî

Rûjqê rovî birçî ma bû, di çolê de digeriha. Ji nişqa ve gureqî ew girt û qir devê xwe. Rovî qenî û pesnê Xwedê qir. Gur lê ecêbmayî ma û got:

— Rovîyo! ev çi qen e, ezê niho te bixum, tu diqenî?

Rovî dîsan qenî û lê vegerand:

— Herê diqenim, ji ber qo tu min bixwî, tinê hêvî diqim drêj meqî, min zûqa bixwî, da ez bigehim miraza xwe

Gur — qo min tu xwarî tuê çawan bigehî miraza xwe?

— Di lawanîya xwe de min geleq gunehên qiçiq û mezin qirine, êdin bûme pîr, xweşî û nexweşîyên dinyayê jî dîtine. Rabûm çûm niq melê, hal û hewalê xwe jê re gotin. Ewî gote min: « Tu meçî hecê, mala Xwedê tewaf meqî, ev gunehên ha li ser te ranabin » Jû pêve dibêjin qo mirov ji dil berê xwe bidit mala xwedê, ji sêlûna deriyê xwe derqevit, li qû derê bimirit jî heca wî berdar dibit. Vêca heqe tu niho min bixwî heca min dê kebûl bibit.

Gurî rovî berda û jê re got:

— Tu ji dil diçî hecê

Rovî dilê gur tijî qir qo ji dil diçe hecê. Gurî jê re got:

— Weqî niha ez bi te re bêm hecê, tu min digel xwe bibî.

— Herê, û ji hire heta wê derê xizmeta te jî dê biqim.

Gur qet pêşîyê, rovî da pey. Demeqê çûn, rastî qereqî hatin, wî xurm-xurma wî ye, giyayî dixut. Dema qer gur dît bû tirihîna wî. Rovî lê rabû û got:

— Hey bêfehito, te çi hal e, ev mezineq yê heywanan e, berê xwe daye mala Xwedê.

Qerî got: ji dil?

— Ma çi, belê ji dil

— Hon min jî bi xwe re nabin, ezê bi rê ve xulamiyê ji we re biqim.

Qer jî qet nav wan û dan rê.

Wext bihar e, qer têr giyayî dixwe û avê vedi xwe. ziqê xwe diçêrîne.

Gur tobedar e, tu pezî naquje, rûj bi rûj kels û jar diqeve. Carqê ji rovî re dibêje:

— Heyran ez nema debar diqim, ji nêza dê bimirim

— Ez dizanim tu çî dibêjî lê berê me li mala Xwedê ye, gunehqirî li me naye. Divêt em qerî bêxin rêza şerîetê, ew jî qarê min e.

Piştî demeqê rovî ji qer re got:

— Qero! te kenc e ne? şev û rûj tu giya û avê dixwî, vedixwî ket li hevalên xwe napirsî, tu nabînî ev camêrê ha ji birçîna dimire

— Ez çi biqim, dinya ji giyayî tijî ye, bila ji xwe re bixut.

— Ma tu nizanî, rawir giyayî naxun, divêt yeq ji me bi rêza şerîetê bête feda qirin. Gora fetwaqê divêt em salên xwe hesêb biqin, herçî bi emr qiçiq derqet emê wî bixun.

Her sê rûniştin qo salên xwe bibêjin. Gurî ji rovî re got:

— Qa roviyo! tu çend salî yî?

— Cihê, tu tê seqinî bî, ji me zêde ye em mijûl bibin

Gur — Kenc nizanim, lê dêyamin a rehmetî digot: « Sala Midyat ava bû wê salê Xwedê tu dayî.»

Weqê rovî ev bihîst. her du destên xwe li serê xwe da, dest bi girînê qir û got:

—Ax te birînên min axivandin, wê salê, du qurên min ên xort qo—simbêlan avêtî bûn ser lêvan-her du jî bi jin û zaro, serên we xweş, mirin.

Dora qerî hatî bû. Qerê reben di dilê xwe de digot: « Ev şêwira xwarina min e, salên wan ji sedan jî bêtir derqetin, qer di bin bari de herçend emr biqe, ji bîst salan bêtir namîne. » Berê xwe da hevalên xwe û ji wan re got:

—Ez jî salên xwe rind nizanim, lê belê tête bîra min qo dêya min ji min re goti bû, wextê min tu sol qirî, li ser sola te ya lingê rastê rûja zayina te da nivîsandin

Gurî gote rovî: Rabe bixwîne.

Rovî rabû ser xwe, qer lingê xwe hilda, rovî ji dûr ve lê fedqirî, vegeriya hat niq gurî û jê re got:

— Serê te xweş, wê sala qo her du qurên min mirin, çavên min ji giriyê tarî bûne, digel vê jî, xetê latînî ye, ez kenc ji hev dernayêxînim.

Gurî xwe nepixand û got:

—Ev qarê min e, min zehf xwendiye, bi xetê erebî ji zanim, latînî jî.

Rabû ser xwe, xwe nîzingî qerî qir. Qer lingê xwe hilda, gur balê ve çû, qer her lingê xwe qêşand, heta gur taze nîzing bû.

Qer li navbera her du birihên gurî pehniyeqe zor da. Her du çavên gurî derqetin, mejiyê wî di guhên wî re avêtin.

Weqê rovî welê dît girî û qenî.

Qerî ji rovî re got:

— Mirov ne şina te zane, ne jî şahîya te

Rovî lê vegerand:

— Weqê tê bira min qo gurî berê xwe da bû mala xwedê giriyên min jê re tên. Lê weqê xwendina latînî tête bîra min, qenên min tên. Malxrabo ma qengê te Hawar xwendiye qo bi herfên latînî bizânî.

L'âne, le loup et le renard

Un jour le renard avait faim, il se promenait dans la campagne. Tout d'un coup le loup l'attrapa et le mit dans sa bouche. Le renard rit et loue le bon Dieu. Le loup s'étonna des procedés du renard et lui dit:

— O renard, que signifie ce rire, je suis en train de te manger et toi tu ris

Le renard rit encore et lui repond:

—Oui je ris, parceque tu vas me manger, seulement je te prie de ne pas tarder et de te bâter, pour que j'atteigne mon but.

—Si je te mange, dit le loup, comment veux - tu que tu atteignes ton but?

—Voilà, repondit le renard, pendant ma jeunesse j'ai commis de grands et de petits péchés, maintenant j'ai vieilli, j'ai assez vu les malheurs et les bonheurs du monde. Dernierement je me suis rendu chez le « moulla » du village et je lui ai raconté mon affaire. Il m'a repondu: «Si tu ne vas pas à la «Mecque» au pelérinage de la maison de Dieu, tu ne pourras pas te sauver de ces péchés » On m'a dit aussi que toute personne qui se dirige de bonne foi vers la maison de Dieu, dès qu'il quitte le seuil de la porte de sa maison, aussi s'il meurt pendant la route, son pelérinage est admis. Alors si tu me manges à l'instant même j'atteint mon but

— Est-ce vrai, lui demanda le loup, que tu vas à la « Mecque » ?

Le renard arriva à convaincre le loup de sa bonne foi. Le loup lui dit alors:

— Si je viens avec toi, me prends tu?

— Surement et avec plaisir, et à partir d'ici jusque là bas je te servirai.

Le loup parti en avant, le renard le suivit. Aprés un instant ils rencontrèrent un âne qui broutait de l'herbe. L'âne voyant le loup commença à braire. Le renard apostropha l'âne et lui dit :

— N'as tu pas honte, qu'est-ce cela, celui-ci est un des chefs des animaux qui est en route pour le pelérinage de la maison de Dieu.

— Vraiment, repondit l'âne

— Mais oui, assûrément

—Ne voudriez - vous pas me prendre aussi avec vous, je vous servirai de domestique.

L'âne se joignit à leur compagnie et, ils reprirent leur route.

C'était la saison du printemps, l'âne broutait ahondamment de l'herbe et buvait de l'eau à son aise. Le loup jeunait et ne tuait point d'agneau. De jour en jour il devint faible et perdit ses forces. Une fois il dit au renard:

—Tu sais mon ami je n'en peux plus je vais mourir de faim.

—Je sais ce que tu veux, mais tu sais que nous sommes en route pour la maison de Dieu. Nous ne devons plus commettre de péchés Ils faut que nous agissions avec l'âne d'après les lois du «Charieh». Ceci c'est mon affaire.

Après un lap de temps le renard dit à l'âne :

—ô âne tu es à ton aise, tu broutes de l'herbe, tu bois de l'eau, tu ne demandes point ce que font tes compagnons, ne vois tu pas que ce monsieur meurt de faim

- Qu'est-ce que je peux faire, la terre est pleine d'herbe, il n'a qu'à manger

- Mais ne sais tu pas que nous les carnivores nous ne mangeons pas de l'herbe, il faut que d'après les-lois du « Charieh » nous sacrifions un de nous. Selon un « fetwa » nous devons examiner nos âges et nous mangerons le plus jeune.

Tout les trois s'assirent pour dire leurs âges. Le loup dit au renard :

Alors, quel âge as-tu ?

Le renard lui repond avec respect :

Là où tu es présent, comment pouvons nous prendre la parole le premier.

Le loupe-Je ne sais pas axactement mais ma mère disait que : lorsque on a batît la ville de « Midyat » le bon Dieu t'a crée

Le renard ayant écouté ceci, commença à frapper la tête avec ses mains et à pleurer, et dit :

-Ah tu as renouvelé mes blessures, cette année là j'ai perdu deux fils, dont les moustaches avaient poussé sur leurs lèvres, tous deux étaient mariès et avaient des enfants.

C'était le tour de l'âne. La pauvre bête se disait : (Ceci c'est la combinaison pour me menger, leurs années ont dépassé la centaine, l'âne portant de lourdes charges ne pourra jamais vivre au de là de la vingtaine.) et s'adressant à ses compagnons il leur dit :

- Moi aussi je ne connais pas exactement mon âge, mais je me rappelle que ma mère m'avait dit que: Lorsque tu fut ferré j'ai fait inscrire ton jour de maissance sous ton pied droit

- Va lire, dit alors le loup au renard

Le renard se leva de sa place, l'âne leva le pied droit, le renard regarda de loin et retourna chez le loup et lui dit :

-L'année où mes deux fils sont morts j'ai tellement pleuré que mes yeux ne voient plusclaire, de plus ceci est écrit en caractères latins

Le loup plein d'orgueil dit :

- Ceci est mon affaire, j'ai beaucoup étudié je connais les deux sortes de caractéres, arabes et latins.

Ceci dit, il se leva et alla vers l'âne. L'âne de son côté avait levé son pied; à mesure que le loup s'approchait, il reployait sa jambe autant qu'il le pouvait. Lorsque le loup se fut approché à une distance suffisante, l'âne de toute sa force lui lança une formidable ruade entre les deux sourcils. Les yeux du loup furent arrachés et son cervau lui coula par les oreilles.

Le renard en voyant cela se mit à pleurer et à rire

L'âne lui dit:

—Tu es drôle, on ne connait ni ton deuil, ni ta joie

Le renard lui repondit:

— En me rappelant que le loup se dirigeait vers la maison de Dieu je pleure sur lui, en sougeant à ses connaissances pour lire les caractéres latins, je ris. Malheureux loup quand as-tu lu « Hawar » pour apprendre à connaitre les caractéres latins.

Qoçerê Botan

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes

12

MEMÊ-ALAN

Un peu plus loin, sous un arbre, se reposait un vieillard qui fit signe à (Mem) de s'approcher. (Mem) le rejoignit, et le vieillard lui dit :

— Quelle bonne fortune d'avoir rencontré un si jeune chevalier comme camarade de route. Si tu n'as pas besoin de repos, montons à cheval, car le but de notre voyàge est encore éloigné.

(Mem) consentit. Au bout de quelques heures, (Mem) voulut montrer le galop de (Bozê-rewan) et le poussa dans toute sa vitesse. Mais le cheval du vieillard prit de lui-même le galop, et dans sa première foulée il devança (Bozê-rewan) en lui prenant une certaine distance que (Bozê-rewan) ne pouvait remonter.

(Mem)s'étonnait de voir un cheval dépasser (Bozê-rewan), et il se mit à cravacher celui-ci, mais ce fut en vain.

C'est ainsi qu'en deux fois sept jours et sept nuits, ils firent le chemin de six mois.

Jusqu'à ce moment, ni le vieillard ni (Mem) n'avaient parlé du but de leur voyage. Le vieillard conduisait(Mem)et celui-ci le laissait faire. Mais après avoir parcouru cette énorme distance, le vieillard dit à Mem :

— Cher enfant, tu as quitté ton pays, ton trône, pour aller à (Cizîra-Botan) rejoindre la belle princesse(Zîn) qui t'a rendu visite une nuit. Nous voici maintenant tout près de(Cizîr) Avant de te quitter, je veux te donner quel-

L'Alphabet Kurde

11

Ḣ — Ce son est propre aux langues sémitiques. Les kurdes, en contact avec ces derniers, ont enrechi leur vocabulaire de mots qu'ils leur ont empruntés et ont laissé pénétrer le (ح) sémitique qui à envahi presque tous les dialects kurdes.

Mais les kurdes, de même qu'ils avaient adouci le (ة) ont prononcé le (ح) comme un (h) très postérieur.

Quelques orientalistes qui ont étudié la langue Kurde, mais ne le connaissant qu'imparfaitement, n'ont pas tenue compte de ce fait que cette langue assimilait les mots étrangers jusqu'à les rendre presque méconnaisables, et ils ont considéré le (ح) comme une consonne d'orgine Kurde.

Cette erreur a eu encore une autre cause : les orientalistes en question ont cherché l'origine de ces mots dans la langue littéraire plutot que dans la langue populaire qu'ils connaissaient moins bien, mais en général, les Kurdes avaient emprunté les mots arabes à la langue populaire et non à la langue écrite. Ces mots n'ont pas été adoptés par une académie sàvante, mais par le peuple, au moyan de l'oreille et non de l'œil, de sort qu'ils ont pris un accent purement kurde et se sont parfaitement harmonisès avec les mots Kurdes.

Nous avons noté le (ح) sémitique par un (h) surmonté d'un tréma, puisque nous le prononçons comme un (h)pastérieur.

On pourrait objecter que, puisque ce son avait pénétré tellement la langne Kurde, on aurait dû le noter par une lettre indépandante classée directement à l'alphabet. Mais, de cette sorte, nous aurions imposé à la langue un son non Kurde, au sort non encore définitivment fixé, et nous aurions ausi barré la voie d'évolution et de sélection phonétique que cette jeune langue suivra à l'avenir. Ceci ne pouvait être toléré.

Le tréma est presque facultatif. En le négligeant on retrouve le son du (h) Kurde.

Notons aussi à ce sujet que le (h) Kurde d'ordinaire est plus dûre que le (ﻫ) arabe. Le (ﻫ) arabe à cause de l'éxistence du (ح) est tellement doux et fin qui se diffère beaucoup des (h) allemend et anglais cemme les (h) des mots : habe, hase, hut, hand, have, high, horse etc . . .

Le (h) Kurde se prononce tout à fait comme les (h) allemand et anglais, ainsi que dans le mot (heye) qui a le même sons que (habe) et (have).

Min heye-Ich habe-I have.

(à suivre)

Djéladet Aali Bedir-Khan

---

ques conseils, afin de te prémunir contre les pièges tendus par une certaine personne.Avant d'atteindre le fleuve de (Cizîr), tu renconteras un cavalier en train de chasser la gazelle. Ce cavalier, c'est(Mîr Tacîn)tu auras à faire plus tard avac lui, et vous deviendrez de bons amis Ne te fais pas connaître; ce ne sera pas difficile, ton cheval te déguisera sans que tu le saches.

Après avoir quitté (Mîr Tacîn) tu arriveras au bord du fleuve de(Cizîr),vaste comme la mer, dépourvu de pont et de tout passage visible. De l'autre côté tu verras une femme auprès d'un chaudron,pareille à une blanchisseuse. Demande lui le passage du fleuve. Elle viendra vers toi en te disant qu'elle est(Zîna Zeydan) et qu'elle attend ton arrivée. Ce n'est pas vrai ; sans doute elle s'appelle aussi (Zîn) mais c'est la fille de (Beqoyê avan)le magicien de Botan.(Beqo) au moyen de sa science magique sait que tu arrives aujord'hui dans le pays il t'a envoyé sa fille pour te faire tomber au lac du sang.

Le vieillerd embrassa tenderement Mem et disparu. Mem le cherchait à l'horizon, et au lieu du cavalier il vit trois colombes tachetées accompagnées d'un faucon.

« à suivre »

Djéladet Aali Bedir-Khan

ژوان ره هڤالن و دستگيرن • وان ژ دراڤى طنك ومزن درتيخن • أڤـ كه‌ى وهابه وى هر ناڤهنچى به • كيم‌د به و بوش نابه • أڤـ ژ بنا وها ژ بنا صيبكى دبيژنى • ام كنگى ژڤى ژ بنى خلاص بين وژڤى دراڤى در كڤن •

آنى كه ووقتك آخافتن كرن سر بو شبون و كيمبونا مزوڤان وحيوانان ، حكمتاوى چيه ؟

— آنى كوى گوت : بلى ياقتك از ژى گالك باتل دمينم اڤـ چه حكمته • ام ايلا كوان هند كن و هون ايلا قتكان بوشن • د گل ڤيقـامى هر ميكوكى ژمه ده و دوانزده هيكان د كه وهون قتك ژ دُ هيكان پيڤه نا كن •

— قتكى گوت : حكمتاوي أڤه • حچى أم ايلا قتكانن أم ايلكه بوشن و پرن ، ژلوره ام دچن گراڤا بحرى ده هيلينن خوه چيد كن • ودبن ريز وه كه شليتا مهندزارن كو عردى پى قبس د كن • و وه كه ريزا قلنگان كو هواره دفرن • ويك د كڤه پيشيـاوان ئين دن د كڤن پى وي • وهر گاڤ پاش خوه ڤه دنيره كو كنگى يك ژوان ژريزى در كڤـه وبخرمه داگازى بكتى «ورە بكڤه ريزا خوه ده داخلك ژعردى مه نه بينن و نبيژن أڤـ قلنكين هه ژهڤـ عنربنه ، چون لِ عردى دانين ، ام بچن وان بكوژن » ام هيڤيده دُ هيكان د كن گاڤا يك ژمه نه حازر به هڤالى مه ئى دى چاڤي خوه دِ ده هيك وهيلينن مه • حتا أم بين بكڤن سرده • هڤالى مه ناهيله تشتك سر هيك و هيلينن مه ڤه بى • حتا كو هيكامه ژجهى خوه بقلقه وبخرمه و پى نكلى خوه هيدى هيدى ، نينه جهى وى ده • دا أم ژى نه عنرن و گاڤا أم تين هڤالين مه بِ نكلين‌خوه‌وچنگين خوه آخ و توزا سر پشتامه دوه رينن • گاڤا حيوانك بيانى تى نيڤـ مه ده ژبو كشتنامه وژدهڤـ چونامه ، ام حمى هڤره ليدن وژناڤـ خوه درتيخن و ام حسيدى نابن هڤـ ، كا هيكاكى مزتره ويا چيچوكاكى جان تره ورند تره ، ژبر ڤى قامى ام پارازتى نه و گلكن و بوش دبن • و هون هندك دبن وبچكن ، حكمتاوى ژى اڤه •

هون ايلا كوان ايله كه هڤـ ره دل رش و بى بختن • و نه‌خير خوازى هڤن ود گل هڤـ نه‌راستن • وختي ميكوين هوه هيلينين خوه چيد كن و رودنن سرده هر يكى ده پانزده هيكان د كن • لى چاخاميكو ژخوه ره درد كڤن ژبونا خوه بدن كڤزكى و بچيرن ، هون نيره كو هيكين وان ژوان ددزن ودشكينن و كاشان ده گير د كني ، ژبونا كو هون جاركى دى وان بفيسكينن • ولاشين خوه بوان سڤك ونرم بكن • ودما نيارين هوه طبرى بازى تى دادده هوه هون حمى خوه ڤد شيرن وفرخكين خوه دهيلن ژيره • أو ژى وان بن پنچ د كه و دخوه • هون ديبژن : «بلا ام پارازتي بينن دلى وانه • امى صبحى هڤقاس دى دى‌چيكن • ميكوين مه گلكن • ما أمى كژى ژوان ببرن» وجار ميه هون صدن ونيارين وه يك تنى به أوِب هوه دكاره • وهوه ژهڤـ بدرد كه • هكه هر يكى ژوه جاركى لى بخوره و بكه ڤير أوى بخوه بترسه وبجفله وچاڤـ طارى بى بكڤه • هيدى در بك دى نابى هوه ناگره وناخوه‌وهوه ناهيله بى دون دان • حكمت اڤه كو ام گلكن و بوش دبن هون هند كن و كيم دبن •

أى گلى براو پسامان بازارا مه ژى ده كه بازارا كه‌و وقتكي‌يه • گوك ام ژخوه ره عبرتى ژوان بگرن • ايتر هوه صاغ بن وهر بژ ين •

مصطفى احمد بوطى

هەربژی

سه‌ر ورى عالى مقامى‌قه ومى كورد غم خوارى كورد
باعث فخرى گروهى ملتي غمبـار كورد
گه‌ر ده‌پرسى تو له حالى ملتى مقهور خوت
هوزى بدبختي وخفت گرتى دل هوشارى كورد
أو كسانه‌ى أرزان أمرو له سـايى جهله وه
بون به حكاو اميرو آغه ووسرداري كورد
فكرى دينيى بو به زه‌رى قاتلى امثالى من
بو به پاشكوتين له جمي سرسرى وجلخور • • •
لحظه‌ى چاوت هلينه سيرى احوالى بكا
دابزانه بوچ غريبه له زبير سيـارى كورد

له زبير كورد

تازیه

بو خاوه نی هاوار میر جلادت عالی بدرخان‌را

ئه‌م جاره له ژماره‌ی‌دووایی‌ی‌هاوار دا ده نگوو خبریکی ره‌ش تیدا بوو ·· ده‌نگی کوژانه وه‌ی‌بدرخانی‌خلیل رامی بگی تیدا نو سرابوو · به‌م ده نگه گه لیك په‌ی دل خون بووین · ئه‌م میره مه زه نه وه کوو بدرخانانی تر له هه‌گامی ژیان یه وه تادووایی‌ی گیانی ، آواتی دلی به رز بوو نه‌وه‌ی کوردان بوو ·· به گیانیکی به‌رز بو آزادی ، و بو سه‌ر به رزی کورد تی کوشا بوو · پیر کی نه‌به‌ز و زور بوو · به راش : کو ژانه وه‌ی ئه‌م ئه‌ستی ره یه دلمانی بر یندار ، گیانمانی پر یشان کرد · به بیرانه ئه هات له‌م ده مه ئه‌م پیره پر هوشه ، به‌جه‌ر گوو دله ، وا برِوا ·· به‌لی ·· ئه‌مه پیر نه بوو ·· به لام : پیری پیران بوو ·· بخت ره‌ش ئه‌م سیابه ی پی ره‌وا نه بی نین ئه جلی ناگهان ، له ده شمانی سه ند ·· بو ژ یانیکی دووایی‌ی برد · له گه‌ل خوشی شهید شیخ عبد الرحمانیشی ، دو کتور بیرقدار زاده احمد بگیش برد ···

یزدانی پاك لی یان خوش بیت ·· آمن ! بو نه بوونی ئه‌م مه زه‌نانه ، له دل مانه آزار یکی بی پایان هه یه · به لی ئیم رو له شی مو باره‌ك ونازدار یان‌له ئی‌مه جو بوو ته‌وه ئه‌یمان دوور که وتنه‌وه ؛

به‌لام : گیان‌یان له گه ل‌ئي مه یه · هیجانی ملی ، عهد وپیمانی ملی ، عشق دینی‌یان ، له ناوگیانی‌ئی‌مه دا هیشته‌وه ئی مه له وان گوور هه‌ز ، هی وا ئه ستی نین ·· له چاوی ئه وانه وه بو چاومان روشنایی ، له ایمانی ئه وانه‌وه بوخومان پیمانیکی ، ایمانیکی به رزوو پایه داری ئه ستی نین ··· به گیانی نازدار یان گیا نمان پی ئه راز ینی نه وه · خومانی پی هوشیار ئه که‌ی نه وه ·

له ورا : ئی‌مه به نه مانی ئه وان خومان بی که‌س نازانین · ئه وان به فرمانی یزدان رو یشتن · شرف مندی جه‌ی خوبان بوون · وین یان ، هوشیاری وتوله یان ، بوا‌ئی‌مه به یادگاری به جی‌هیشت · یاخوا گیانی نازداریان له روشنایی یزدان رووناك ، له شی آز یز یان له ناو کولوو گولبلکی بهشت دا رازاوه بیت آمن ! ···

به آهوونفر یادیکی پاقژه وه بوخیزانی بدرخانی‌یان و بوشهید شیخ عبدالرحمان‌وخیزانی بیرقداران بانگی شین ئه که ین · پایه داری‌وخوشی بو خیزان‌یان تکا له‌یزدان ئه که‌ین · حورمه تی بی پایانمان پیشکه و روژی خوشی بو کوردان تکا ونیاز ئه که ین میرم ·

ماموستا

که و وقتك

دبیژن ، جار کی که‌و وقتك‌ئك هف رونشتن ، سرآخافتنا دنیایی دپیڤین کاچه هیه وچه نینه ودنیا بچی آوایی دبوره ، حکمتاوی چیه ؟ خلکین وی هن دولمندن وهن ژار و پر یشان وهن ناڤهینچینه ·

ئین دولمند ژخوه ره کیف د کن وتنا رونشتینه · ئین ژار و پر یشان داین وان کله و دبن تحنی خالکی ده نه وملولن ، وتشتکی ژ دنیایی نزانن · ئین ناڤهنچی‌جارنان کیفخوش و جارنان دلگیر و دلشکستینه ·

— آنی یکی‌ژوان گوت : دوله مندی وژاری وهر تشت بڤینا خوه دي‌بی بلنده · أما حکمتاوی أڤه : ابکو ژخوه ره دخبته ، کار د که ، هینی‌زمانان ودستختان دبه ، لِ دنیایی دگره ، ولات وجهین خلکی دبینه ، چاڤ دده وان و کیفراتی د که وژخوه ره هین دبه · أودوله‌مند دبه ، کیف د که وسرفرازه وچاڤی خلکی لِ دستي وی یه · ژلوره حتا مروڤ نه بینی ژ حمت نابینی نعمت · مادام وها یه و أم ژی وها دزانن گرك هر کس گورا حیلی خوه بخبته وغیرتی بکیشه · دا کو چاڤی خلکی لِ دستی وی به · ته بی‌وی لِ دستی خلکی · دبیژن «روڤی گرایی ژ شیری نگزایی چیتره» د گل ڤی‌هنرمندیا شیر ومزنا هیباوی لِ سر حمی حیوانان ره ود گل کیمایی و پیساتیا روڤی ژهر حیوانی أو ژوي چیتر کرنه ·

هر کس و که شیر ورروڤیه و هر کس بِ مال و پران تی‌ناسکرن · نمازه‌هین‌بونا زمانان‌ودستختان · ودنیایی ده‌اڤین هانی خوه‌بین خوه بلند کن ودست ژوان برنادن و هر وخت

زیارتا هاواری

تو بلبلی سری داری
هره زیارتا ڤی هاواری
ببین جلادت ابنی جاری
بستین رخصاتاڤی هاواری
لو بلبلو کودا هاتی
مز گین هیه خودان خلاتی
بر سر دلی من راهاتی
تو غریبی ناڤ ولاتی
تو کرمانجی نژام تاتی
توغریبی ژ کودا هاتی
از بلبلی آلی غرزان
خبر آنی ناڤ برازان
ببن هلانا قلنك وقازان
کوهون هر نه سر مرازان
تو بلبلی ناڤا چمی
سوسن وگل هر دمی
فنا کردی ب ألمی
ژبهاتی دست بر قلمی
توکامران عالی بدرخانی
هیڤ وستیر کاناڤ کردانی
تو رهنیا حمی چا ڤانی
فنا گلا ناڤ باغچانی
أم ژی حمی رابن کاره
کو أم ژی چیکن دیواره
کچ و بوك ببن ستاره
ژبونا خوش نبه کیفاناره

أز کرده کی ملیمه
بر عشقی دل شربتیمه
ژ عالی بوزان هیڤیمه
ملیمه نه ئی برازیمه
أز بلبلی سری تلی
أز ملکیشیمه سر منبری
بخونم آذانی صلی
ب قاعدا کردی بری

مصطفی ملی

هاواره

ژ سرحدان هات پپوك
گازی آنی ژ دخت و بوك
دسروان ره برف و پوك
نه مزن مان نه پچوك
کودنو خوه کر تارومار
ڤڤدا مانه دناڤ آر
هیڤی ژ ربی ستار
گازند ژ کردین نیار
گلی بران چه برره هات
کو وه ویران کو ولات
کانی بازار وکلات
نه ویران بو روهلات
نه هون دبین أم تینه
حتا کنگی بپینه
چاڤبن مه هیژ ل ری نه
کانی هون کنگی تینه

گلی ورن هواره
ورن گلی هواره
هواره خوش هواره
ماژوه را قت نه عاره

لاوی فقری

نالنالا دل

هاوار هاوار لو ولاتو
برف و باران بسردا هاتو
ژخلکی وتنه بو میراتو
بونی روکی روژ لی هلاتو
ام دبین ام مهاجرین
وکه برفا لپالا گرین
هم دبارین هم دبو هورین
ام دی بژین قت نامرین
دملی خوه نابهورین
شورو دیروکان دگرین
مه پبی کتیب چی دکرین
لناڤ کودان بلاڤ کرین
شورا ولات ژبیر نکرین
اڤ کتیبامه هاواره
زڤستان چه کلك ساره
هون برف کن قرش وداره
کو لمه بوبی ستاره
کوردنوترسن ببشی بهاره
ام حمی ڤڤدا دنالن
لسر ولاتی خوه دکالن

اسماعیل حبش

یك نبنه هری ببیژی ناڤد ایدی کولمصری بو به رامز درمانکی بو شهیدی چیکه دژواره برین تو زوڤه ریکه رومت مه نما لروی عامی دی نقلی بکن بچینه شامی

احمد نامی

• شهادتا شیخ عقد رحمانی رحمتی زوفه بهیست ، رشاخوه گریدا وشنیاوی گرت • هژمارا هاواری آیانز دهم نسبت بال ناڤی وی هاته کرن • هر حال حتا نهو أو هژمارا ها گهشیته دستی ته و بندو شعرین کو ژبونا رحمتی هاتنه نڤیساندن ته خوه ندنه • دگل ڤی ، حچی کو دل بکن ژبونا رحمتی فاتحکی بخوینن رو پلین هاواری ژیرا ڤکرینه •

له بو شهيد كى

من هيڤى هيه ژڤى رشبلكي كو هرى ناڤ تلى و پيچى ميرى مهوماچ بكى و بزمانى كردي داخوا زامن ژيره بيژه :

يك ژوان داخوا زان اڤه كو تعزيا شهيدى وطن له چيائى آرنوس شيخ عبد الرحمن افندى لحى كردان بكى - زيده له برائى من جگر خوين ول اهلى جڤاتا حسيچى • خدى رحمى خوهلى بكي ولههمىمرىين خوه ندڤان و گهديران •

داخوازا دن اڤه كو نوڤى جارى چرمى هاوارى بكاغزا رش چيكى وحرفين هاوارى و ناڤين تيخستيين كوڤارى بجبرا صور بنڤيسينى • چكو وكى مير كى باش و هيژائى ژمالايكى ببرى اهلى مالى رشاخوه له سر گريدن نه خاسم وكى ڤىوطن پروري گلك هيژابو و رش گريدان ژى عادته دناڤ كرداندى • ميرى من بلكي ته سح نه كريه •ايرو تمامى كردان له سرخون فروشى وطن محزونن • ژچاڤى وان خون تى شڤا شهيد بوناوى چرخا فلكى له مر محزون بوو رشاخو گر بداوه ندبت دچار دهى جماذ الاولى ده هيڤا خرابو وى شڤى ذاتى وى ئى شريف و مقدس ژدرڤه بو ميرى من •

ام گلك بسلاڤين جگر خوين كيف خوشى بون ولا كن كيف ژمره نمايه • مه گوت عليكم السلام ورحمة الله وبركاته سلاڤى وى مرچاڤان و سر سران ام ژى سلاڤان لى دكن وله چاوا بوناوه و وى دپرسن و دبيژن:

بالجمله سلاڤى گوهرانى	نامى لبريد و برق دانى
آڤ خوشىدكى بگلكو ببون	پى هدبهدكى ژ بو جگرخون
ازگورى تمه ككو جگر خون	نوڤى هنرا كلامى موزون
برديلكى نوژبو حريرى	نظم و غزلاته يا جزيرى
وختى كود كى لمه سلاڤان	دستبستىدكن بهردوچاڤان
چاوابى برازمنره بيژه	چاخى من نوديتى پر ژميژه
ژهڤدورى كرنخدائى گوره	دنياله ايرو تبكده عوره
كس نينه دامرىوىخبردى	هنكان دكژى هناندبردى
چرخا فلكا چيائى آرنوس	حتا ڤدهى نبونه مأنوس
گازيكهشهيدى بو خوراكه	مهڤانكى پر عزيز و چاكسه
چاوا تو ببيژي او حبيبه	قدرى وى بزانه لى غريبه
هيدىوىشياربكه وخبرده	لورا ببرين و آه و درده
ژيره تو ببيژه هم بنوسه	نامى ژته دست و پادبوسه
دردى ته چيه ولى دنالى	كس نينه لته بكى سؤالى
صبرى توبكه ولى نه ناله	عون و كرما خدى هڤاله

تر چه أثر بكي روحى ، چه كتيبيكى عاسمانى هه يه ؟ ••

***

يه كيك له معجزه كانى چاو ئه وه يه ، وهك بهردى به قيمت ، به هه مو رهنگيكه وه مقبوله :

هه نگي چاو، وهك شه وه رهشن ، ههنگيكيش ، چهشنى پيروزه شينن ، هه نگى چاوى تريش ههن ، ئه لى ى چاوى هه لون • چه شنى ياقوت آگريان لى ئه بيته وه ! ••

لاى من وايه : چاوى رهش، به جلوهى حزن و دلوپى فرميسكه وه ، قراليچه ى هه مو چاوه جوانه كانه •• ئه وه نگه شيرين ، ئه وه نگه بى وينه يه !••

به لام چاوى شين، خالنى نشئهوزه رده خه نهى زياترلى ديت : له روژيكى مارتا ، سايقه بو عاسمانى صاف چى بيت نشئه و زهرده خه نهش بو چاوى شين ئه وه يه ! ••

چاوى هه لوبى ش ، له وحه له دا كه له گهل خشم وناز امتزاج أكات ، ماچ كردنى • له نوشينى آوى حيات گه لى خوشتره ! ••

***

أى چاوه جوانه كان ! ••

شعله يهك له أيوه داهه يه ، پى ى ئه لين : پرشنكى عشقوسود ! • • ههچ دليك له و پرشنگهى تى نه رژابيت، هه رچى شعلهى عه رزو عاسمان هه يه به جاريك ههل گيرسيت : أينجا ڤوژ بنيكى بچوكى روناك نا كاته وه !! •

گوران

خەیال

وەرە ئەی دل هەتا شمعی حواست پرتەوی ماوە
بە غفلت فیضي هوشت دامەنی فرصت کە یەك تاوە
ئەگەر فعلت لە میدانا نیە قولت لە کارایی
عمل گەر غیر ممکن بو نظر ریگەی تەیە مراوە
لە بە زمي زندە گیدا مفتە گوفتار وتە ماشائی
زیان تایە تدی تەپساوە وچرابی دیدە تە کژاوە
لە خوا رو ژوری ئەم دنیایە دقت کە بزانی تا
زەمین بو واز گی داوە وفە لەك بو پشتی کوماوە
لە (کنە) ی عالی تجرید و توحیدا تأمل کە
لە بەرچی جزء وکل تعبیری دولو بە کە یەك داوە
ئەگەر اصلی موالیدی ثلاثە هەر لە تووبکە
چیە اسبابی تفریق و وەکو یەك بوچی تەر واوە
ئەگەر ضدن لەگەل یەك اتحاد واختلاف آخر
لە ناو یەك بوتە اجزائی عناصر چونە چو شاوە
بە دور بینی خیرە دە سە بریکي اجرامی سماوی کە
بزانە دەستی صنعی حق چە ترتیبکی داناوە
بە أمعانی نظر أوضاعي ئەم جرمانە بر واتە
کە خوا هەر یەك بن حکمت قدرتیکی خاصی پی داوە
چە اسراریکە لەم سیر وثباتی کو کبە آیا
کە سیارە هەمو حیرانە ثابت جملە داماوە
فضایی ئەم جهانە وابطالی تی مە گە هە رچی
لە عرضەی کائناتایە بە بەیهودە نە خلقاوە
لە ژیری خاکەوە تاژوری افلاك هەرچی تیدایە
هەمو فردی وظیفە وریگە ییکی پی سپیرراوە
معاییکە ئەم کونە کە هەر نقطەی تە ماشا کەی
لە هەر حیز ئیکیا سری هەزاران نکتە شاراوە
هەتا لبی ورد ئەبی ئەرۆا هەتا ئە روانی أجسامە
نە کەس انواعي زانیوە وتە أقسامی ژمیرراوە
نە حد وعدی معلومە ، تە آغازوتە انجامي
گەلی اهلی فنون بەم داغەوە هەر واسدری تاوە
حکیمانی کە واشمسی ذکا تمثالی حسیاتە
لە کشفا غیری حیرت زرە یکیان بوتە بنیراوە.
کە وایی لافی دانایی گە زافە وجهلە بوایە
کە خالق هەر مە گەر بوخوی بزانی چی بناناوە
بنی آدم کە پایەی عقل ونطق پی بە خشراوە
بە لطفی صورت وحسني طبیعت هە لیژیرراوە

طاهر فؤاد

هبو ، دروی آلایی‌دا دو ضابط‌هبون ڤانا هر دوژی من دین·
یك منلا عیس‌بو ، یك ژی احمی عیسی حنوش · قائمقامی
وان معاشی وان دستاند ندداوان لسر ڤی یکی هردویان
بهڤرا گوتن:« ماچما معاشیمەنادنە مەحبوسی‌هە نە (مقبوض)
متفش هاتی (مفتیش) امي هرنە جم کو معاشی مە دانە مە
دانە مە · ناکو ندانە مە امي هرنە زرگلی » (ارزنجان)
ایشتە مروڤین وانی دکرن ضابط شور لیگریددان ·
لازمە کو أم زارروی خوە بدنە خوەندنی برازاروی مە
بخوەندنا خوە ببن پاشا و آغا · برا نولا منلا عیسی، احمی
نە بن ضابطی نەخوەندی ·
ازهیڤی دکم کو چقا ساکردمانج هنە گرك زارروي خوە
بدن خوەندنی · · ·

مصطفی شاهین
میری برازان

چاو!

اگر جوانی نە مامیکی سەوزی پاراو بی ؛ چاو ، جوتی گونی گەشە بەتەوقەر سەرە کە یەوە ! ··

چاو : جوتیك شاأستیرە یە، بەبەرزایی عاسمانەوە ،چریسکە چریسك ، ئە درەوشیتەوە ؛

جوتیك گەوهەری پرشنگدارە، تاجی عشق وجوانی ئە رازینیتەوە ؛

جوتیك پەنجەرەی رونا کە،أنواری بەسەرباغچەی روحا·

چاو : دوپەرەیە لە کیبتکی مقدس ؛ پرە لە آیتی حسن ! ·· حقیقتە کانی روح ، سرە کانی دل ، رازە کانی درونی بە حرفی نور تیانو سراوە !··

آخو ، لە چاو بلیغ‌تر، لە چاو پر معناتر ، لە چاو سحراوی.

ای گەلاویژ!

به شه و گه شت و گوزاری خاطرات ، هەروەك شنەی شه وبا
لە روحی پر تأثرما ئه کا سهرەی خـه فەت به رپا
ئه لی ی بحر یکي قول و مه نگـه دنیای پر له بی دەنگی
به سەر یا هـاژەهاژ ئه رژی ، أنینم ، سوزی آهنگي
هه تاسەر روی زەوي چین چین نه وي وه پەردەیي تاری
له خویشم دبار نیه و بنەی دلوپی أشکی بیداري
سەرم واگیژ ئه دا گەرداوی یأس ونا أمیدی رەش
مه گەر تو بي ي ته أمدادم : گەلاویژ ، أی ستارەی گەش
مه گەرتو أی گه لاو بژ ، أي بزەي لیوی سحر گاهـان
مه گەر تو بسرەوینی قولپي أیشی قلبي بی سامان
له چـاوی تووه پرشنگی ئه گاته روحی بدبختم
ئه کامستی تسلی تاشەوي دوایی سەري سه ختم
دە سا أی شاستاره ، أی گه لاوبژی گەش وتابان
که هه لهاتی به ئه گریجەت بشو چاوی شەوی گریان

گوران

لی نابت ، تو تشت ، نه زمان ، نه خوه ندن نه نقیساندناته بی یی من ناچن سری . بدی عقلی خوه حتانهو تو و ملتی خوه هون چاوان مانه ، چاوان وه زمانی خوه وندا نه کر یه وایرو دزانن پی بشتغلن . هـکه ازنه بوواما ژ زوقه ته وملتي نه وه زمانی خوه وندا بکرانا .

ژخوه چند جاران ، مادل نه کرنه زمانی وه ژ یکن . زمانی وه بری هزارسالان زمانی دري ، زمانی حـکومتي بو . ژهنـکي قه پی دبرزن ، هزار جاري پی کنن . هر جار از لبروه سـکنیم و من زماني ته پاراست ، لی نەقلهاته . .

هـکه ژمن نه باوری ل دیراخوه فد کره ، توئي ببینی کو هرچی ژمن دورمانه ، هاتنه کتنه باژاران زمانی خوه وندا کرنه وایرو نه دزانن بیژن «لو ! » نه ژی «لی ! » . ژ بر کو پیایین بی چك وك مروڤین بی نینو کن ، کیچ ژي بـِ وان دکارن .

ام چمان بـژوندامان

هون زانن کو دوقتا عبد الحمید دا دناڤ کوردمانجاندا آلای حمیدیان چیکرن ، چقا رئیس عشیران هبون گش کرنه زابط ، شورلیگریدانو بزابطی کو چندپیا بکشتـا حبس ندبو . چقاساتالانا خلکی بانینا تشتك لی چینه دبو . تالان کشتن ماژ کو دادانین ؟طبیعی ژ کودمانجان دکرن بخوه بخوه ژهڤدو دکون هون زانن دبن حکمی رومیاندا تو ملت ژملتي کردمانجان مزنتر ، خورتر نینبو . رومی د ترسیان کو روکی کرمانج اتفاق بکن بك ، استقلالا خوه بستینن . چاوان یکی وي چاغی ب زوري تشتك نکانیبو بکرا ، آنی ڤا حمید یادانی کو ڤانا بخره بخوه بهڤکڤن ، هڤدو بکژن تالان بکن کو اتفاقا وان نەبی یك .

ژورا سبی وی ببیژم : هون هیرو دبینن کو زابطی نه خوه ندي هیه ، یك کو کانبی بضابطبی دبیـکی پانزده ، بیست سالان د دبستاناندا بخونی ، هنگی دبی ملازم . فقط آلایا حمیدیان همان دجی خوەدا دبو پاشا و قائمقـام ، بیك باشی . ب ڤانا دیسان کار بون ڤا رتبانا بدینا کو فکر رومیان هبا کانی بون دناڤا کردستانیدابن ، ل هردری دبستـانی دانینا زاروی وان بدانا خوه ندنی ، اڤ زارونا پاشی کانی بون بـ ضابط و قائمقـام و پاشا بونا ، لی نه کر کو وانی بخوه ندنا هو ببونا . ژ رومیانراچیندبو هیرووی استقلالا خوەبستـاندنا . ژ برڤی بـکي دبستاني دانانین وحمیدي چیکرن

هون زانن ڤان ضابطی حمیدی گشـکی نه خوه ندابون .

لسر نه خوه ندنی وان ژورا مسئلا کی ببیژم :

ل دشتا مروجی می آلای هبون . آلایا عشیرا پیژان

ژلورا از بني قدری من بزانه ، ژمن دور مـکڤه ، من ژ خوه دور مه ئیخه و بـ من نه قلبا خوه لی پارسووبن دژمنین خوه ژیـکه ! . . .

خنجرامن ل هره گوتنا خوەقداند . من دل کر ازلی ڤگرینم . لی نه دخوه ست ژمن ببهیزه ، رابو کت کالانی خوه ، خوه کرکر و گه نه دامن .

جلادت عالی بدرخان

یادی وطن

ئەی وطن مفتونی تو مو شیوە نم بیر کە وتەوە
وە ختی نیدی واسارەت پی بەنە وق و کوتەوە
من لە ذکرو فکری تو غافل نە بوم واتی‌نە گەی
حبس وتی هە لدان وزلت‌توی لە بیر بردوتەوە
یە وخوایەی بی شەر بکو لا.کانو واحدە
عەشقی تونە وعی‌لە دلا آگری کردوتە وە
آ.گر یکی‌وا هە زارسال آوی برژ بنینە سەر
قەت گرو کلیە و بلیەی تا ابدنە کوژیتە وە
یاسی‌مخزونی‌و کەساسی خوت‌نکەی‌تو خواوطن
چونکە بە و باـە برینو زامە کم ئە کوایتە وە
مانە مینی تابکەی ساپی کە وـەر هەلبرە
مفتخر بە شهرە نت واعالە می گرنوتە وە
نە گبە تی لاچو سعادت بوتە پشتیوانی تو
کو کەبی‌بە ختوفر یشتەت‌بەرزەئەدرەوشیتەوە
گە رچە بە ینیکە ذلیل ودیلی دەستی ظالمی
نە وبەتی شادیتە امحاناحە زت لیك بیتە وە
لافی ملیت بە دەم لەم عصرە دا کە لکی نیە
روژی‌هەولە هەر بە همەت گوی‌هنە رابربتەوە
بی قصورە، چندجەسورەصد شکراولادە کەت
والەری‌ی‌تودا لەخو ینا ـەیری‌چون ئەتلیتەوە
سیە طعەم لی مە دە هەر رولە کەی جارانتم
هیـدە حلمت بی هتا کو دستو پیم ئە کریتەوە
شە رطە شەرطی پیاوەتی‌بی گەر خوادەستم‌بدا
دوشمنت‌بت کەموە کوسە گ‌بیخمەژیر پیتەوە

ف : بی کەس

بلی دزانم‌ایرو کتێی‌پی نقیساندنی پی صحیتیا کردمانجی یی . ژ صبی حتا ایفاری جارنان حتا نیفی شفی و یك‌جارنان حتا قرەبرنانگی بـ پرسکی ، نیفپرسکی مژولـ دبی . هکە می یە ، هکە نیرە ، هکە ناف ، هکە پروناڤە ، آن ڤقتاندك وهفکها نکە . آن نە، دِ اصلی‌خوە دە کردی‌یە یان نە ژِ زمانکی دن هانیە گرتن و پیشدە تر هاتیە کردانـدن و ولی پرو پرچ وسمبیلی‌خوەسدپی‌د کی . دِ سالکی دە دە سالان دژی ولـ راسری عمری خوە دبهاری دە برفا زڤستانی ددی باراندن . لی بلی کیفخوەشی و ددلی خوە دە دیژی ازی ملتی خوە بـ خوە ندنـ و ڤقیساندنی ، بـ ڤی کردمـانجی‌یی ڤژینم . ملتی من دی بیت خدان کتیب و خدان زانین و ولی بگهت مرازاخوە ، دی بیت مرخوە و کاما خوە برانت ، بیت کامران .

خلك نما دی بکارن بیژن کوزمانی کردان نینە . زمانی وان تنی زمانی آخافتن ودان وستـاندنی یە . لی دی ببیژن کردژی وك خلکی خدان زمان وخدان کتیبن وزمانی کردی زمانکی هیژا ، دولمند وتکوزە ، کرد ملتکی کڤنن‌و داهاتی‌یین مدانن .

هری تە دایە پی احمدی خانی ، تو دخوازی کو وی کاری کو خانی نە بربوسری تو بی سری . أوی گوتبو :

داخلك‌نە بیژتن کوا کراد
بی معرفتن بی اصل وبنیاد

تو دخوازی کو بیتە گوتن:

خلك تڤـ دبیژتن کوا کراد
با معرفتن بـ اصل و بنیـاد

ژِلورا ژ بونا ڤی یکی تە از آڤیتم پشت گهی خوە ، تە از ژچاف و دل دورخستم ، تە از کرم زرتخانا پیرهڤوکان، أو کیز کین بی چرم وگوشت کو هروژ دسرمن رە باز ددن ، چڤان ددن خوە بد کن من دبن نڤن وشو پین خوە دە بنخومینن وڤشیرن .

سال ١
هژمار ١٢
يكشنبه
٢٧ چريياپاشي ١٩٣٢

هاوار

بنى

السنة ١
العدد ١٢
الاحد
٢٧ تشرين الثاني ١٩٣٢

كوڤارا كردى * مجلة كردية

كارێدا خنجرامن

ژ امستادی من ئی خوه شه‌وست وهیژا توفیق وهبی بك را

زوڤه یه من لی نه نهیر تبو • دسر باني كيتبخانا من ره، دِ قنجككه تاری و بتوز ، تاشتكی وخوبل هلاڤستی بو • كی زانه ژِ كنگی ڤه من أو نه كر به دستی خوه • پیرهڤو كین مزلامن دِ سروی ره تڤنین خوه رستنه ، ژِ ژورڤه لی فدكرن ، جارنان داتین ، دِ سر قڤداوی ره دچن ، شو پین خوه دهیلن وهلدكش هیلینین خوه •

بری چند روژان قلما من كه بو بو • من أو توژ بكرا• لِ كیر كاخوه گریام ، نه كت دستی من • من چاڤي خوه لِ دورا خوه دگواندو لِ تشتكی دگریام كو بكاره قلما من توژ بكه • چاڤی من بِ خنجری كت - رابوم بروی ڤه چوم • و كی من دستی خوه لی در یژ كر ، پیرهڤو كین دوری بِ من ، بِ بیانكی حسیان ، لنگین خوه نین كڤجالین ، دِ بر سرین خوه ره بوراندن و هر یكی بِ آلیكی ڤه بازدا •

خنجرامن آژنگین ژِ كالانی خوه بِ زوری ، وك دنگكی نخوه‌ش درد كت ؛ دخری ودكهی • أوچند ژنگ گرتبو كو من أو كر ناڤ كاخزكی وفركاند ، ژی توز كه زیره كڤن دفوری و دفری •

من قلما خوه دا دڤی وی • نه دگست نه ژيژيد كر • دِ ناڤ دستی من ده آسی بو بو • دلــ نه دكر كو بِ ڤی رنگی خزمتا من بكت • من خنجرا خوه كر پیشیيا خوه ولی نهیرت •

ژنگاوی بِ نیڤی بو بو • بِ رنگكی نیڤسور دست بِ چرسینی كر ، هین بِ هین رنگی خوه گهارت و یكجار سور بو ، سور كی خو ینسور •

هنگی من زاني بو كو خنجرامن ژِ من خیدی یه ، دخوازه گازندان لِ من بكه • من أو دیسان بر دستی خوه وژیره گوت :

—خنجرا دلال ، ته خیره ، مبت كو تو ژِ من خیدی بی ، مامن چه بته كر كو تو ژِ من بخیدی ؟•••

زماني خنجرامن گریا ، لِ من ڤكراند و بِ دنگی خوه ئی فولادین لی ستمكار وزیز گوت:

– مالی ، ژِ ته خیدیمه ، ماچاوان ژته ناخیدم ، ته أزا آڤیتم ناڤ كتیب و كاخزان ، ته از كرم هو گرو هڤالا برمایین قاشولین دار و قرش و هڤسراجاوو پو تكین زبلگهی • نه لِ من دپرسی ، نه ژی لِ من دنهیری • حتا نهو من دنگ نه دكر ، من خوه دِ دنیایی ده تایهبوبي دحسباند •

لی ئیدن من نكار بو از خوه را گرم • بلی نماد كارم ، ژبر كو تو دخوازی من بیخی شونا هسنی سو لنگن و بمن قلما خوه توژ بكی ، پلین كتیبین خوه ڤكی • تو دخوازی باری كران بكی پشتا شیران •

از كو فولابی اصیل ، هسنی دبانم ، پیشیین ته ازدكرم پراسوین میرە میرخاص و گرناسانە از بِ گوشت و دل جرگی بِ خودی دكرم ، تو دخوازی من بِ دار و قاشولان بِ خودي بكی وشیڤ و تاشتیا من وك كركی ژِ زل وكابی • نه نه من برچی بهیله ووان قرش و پلین هشك مكه دڤی من - از نه چارلنگی كیاخور لی شیری گوشتخورم•

بلی از خنجرا دبان ، فولابي نیرز ، تو من داڤیژی ناڤ كاخزین رش و بلك كونه او بِ من نه از بِ وان دزانم •

الطبيب
احمد نافذ
اخصائي بالامراض الداخلية والزهرية والاطفال

دمشق — عرنوس

زنكوغراف ومطبعة
ايوبية اخوان بدمشق
حفر جميع المعادن والصور الملونة واللوحات النحاسية
طبع بطاقات وادربيات بحروف فاخرة على الطراز الحديث

دمشق — ملك الظاهر

الطبيب
محمد خضر
الاختصاصي بالجراحة وامراض العيون وجراحتها

دمشق — صالحيه

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق و بلاد العجم و بلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠	فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠	فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠	فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: الامير جلادت عالي بدرخان · دمشق — حارة الأكراد

سال ۱		السنة ۱
هژمار ۱۲		العدد ۱۲
يكشنب		الاحد
۲۷ چريا پاشى ۱۹۳۲		۲۷ تشرين الثاني ۱۹۳۲

هاوار

كوڤارا كردى * مجلة كردية

تيخستيبين كوفــارى

۱۳۵۱ ه | مطبعة الترقي بدمشق | ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMAR 13
ÇARŞEMB
14 Çileyê-Berê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 13
MERCREDI
14 Décembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Siltan Selahedinê Eyûbi

çapxana tereki
ŞAM — 1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Mîr Celadt Alî Bedir-Xan
Şam : Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 13
ÇARŞEMB
14 Çileyê-Berê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 13
MERCREDI
14 Décembre 1932

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Pêşgotingeq

Qitêbxana Hawarê qitêba xwe a dudowan belav qir. Ji ber qo pêşgotinga wê qitêbê ji me re berpêqirina elfabêya qurdî dide zanîn me ew guhastiye hir.

« Bi şeş hejmarên Hawarê ên pêşîn me bin rûpelên elfabê belav qiri bûn. Bi wan rûpelan me hîmê Elfabêya Qurdî didanî û ji xwenda û zanayên qurdan, fiqrên wan liser elfabêyê pirsîyar diqirin.

Ji ber wan rûpelan sed û pêncih dest ma bûn. Min dil ne qir qo ew rûpelên ba winda bibin. Min ew dane hev û çend rûpelên din bi ser xistin, û pê qitêboqeq hate pê. Ev qitêboqa ha, bîra Elfabêya Qurdî a pêşîn e qo nifşên dawîyê lê fedqirin û pê bizanin qo pêşiyên wan di çi tuneyîyê de elfabêya pêşîn da bûn çap qirin. Ji bona pêqanîna çermê wê divîya bû qo çend rûpelên din biqevin pêşîyê.

Bi vê hêncetê min dilqir ji xwedevanên xwe re berpêqirina elfabêya me bi qurtî gilî biqim.

Ev elfabêya hanê qo îrû em zmanê xwe pê dinivisînin paşiya xebateqe salinen drêj e.

Di sala 1919 de, me da bû çiyayên Meletyê. Em qeti bûn nav eşîra Rewan. Mêcer Nowel (ingilîzeq) jî digel me bû. Mêcer zarê nivro dizanî bû, dixebitî qo hînî zarê baqur bibe, û ji xwe re her tişt dinivîsandin. Min jî hin medheloq, stran û çîroq berhev diqirin.

Carinan me li nivîsarên xwe çavên xwe digerandin, dixwendin û diedilandin. Min bala xwe dida Mêcer, bi bilevqirineqe biyanî, lê bê dişwarî destnivîsa xwe dixwend, lê belê ez, heta qo min (û, و) ji (o, ۆ) û (î – ی) ji (ê – ی) b. p. derdixistın. diqetim ber hezar dişwarî. Ma çiman ?.. ji ber qo Mêcer bi herfên latînî, lê min bi herfên erebî dinivîsandin. Ser vê yeqê, di cih de min kerara xwe da û ji xwe re bi herfên latînî elfabêyeq lêqanî. Êdin minê biqariya destnivîsa xwe paş hezar salî ji bê dişwarî û weqe xwe bixwînim, ji ber qo her deng cihê cihê liser qaxezê dihat seqinandin.

Lewra qo di Elfabêya Latinî de tinê (26) herfên serxwe hene û di zmanê qurdî de deng ji bîst û şeşan bêtir in, geleq herfên hevedudanî qeti bûn nav elfabêya min; weqo : ch, ou, ai....

Ji xwe di zarotîya xwe de, weqê min di dibistanan de dixwend û hînî herfên erebî û latînî dibûm, tişteq hebû qo min di çavê xwe ra diqir û ji bona herfên erebî, di dilê xwe de digot : ev elfabêqe welê ye qo dengin dide xwendin qo nayine nivîsandin, û latînî yeqcar vajîyê wê ye, herfin dide nivîsandin qo nayine xwendin.

Belê fiqra min di babeta van her du elfabêyan de ev bû. Pawer biqe bi vê fıqra qo min ji zarotîya xwe ve di serê xwe de bixwedî diqir, qêfa min ji herfên hevedudanî re ne dihat.

Hingî ji zmanên qo bi herfên erebî nayine nivîsandin min yûnanî, bineqî frensizî û elfabêya rûsî nas diqirin. Hema di çiyê de, rabûm herçî herfên hevedudanî ji elfabêya xwe derêxistin û li şûna wan ji elfabêya yûnanî û rûsî herfinen serxwe êxistin.

Bi vî awayî, min elfabêyeq bi sih û şeş herfên serxwe êxisti bû destê xwe.

Weqê em vegeriyan hatin Stenbolê bi vê elfabêyê min qitêbeqe elfabêyê û ferhengeqe qiçiq nivîsand û ji bona çapê

Pehîz

Pehîz e dil pehîz e!
Dinê tarî bi zîze
Pelên daran girîn in
Cendeqên wan birîn in
Gul ne xwîne bi xwîn e
Weq birîna hevîn e
Pelên daran li deştê
Key esqerên şiqestê-î

Ezman reş e bi ewr e
Dinê herî bi cewr e
Qoçera min tu î hûq
Badev î bazor û pûq
Ne goliq û ne berx ma
Dinê sar e û serma
Pehîz e dil pehîz e
Dinê tarî bi zîz e

Dinê berf e û ba ye
Key rondiq û dua ye
Dinê berf e û baran
Tu deng naye ji Botan
Şirnex li qû ez li qû
Ewrex li qû ez li qû

Pehîz e dil pehîz e
Dinê girîn û zîz e.

Ne qêvroşq û nêçîrvan
Ne zozan û bêrivan
Ne mast û dew ne savar
Dinê tarî û êvar
Ne qon û ne xêwetî ma
Tinê sarî û serma
Pehîz e dil pehîz e
Dinê hêstir û zîz e

Dinê tarî û dil sar
Hemî bê dost û bê yar
Zelam rûs in û rûs dar
Rondiq, girîn û hawar
Girîn in her girîn in
Can û qezeb birîn in
Pehîz e dil pehîz e
Dinê tarî bi zîz e.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Gulê

Ne tîr û ne xencer bû
Ne mar û ne ejder bû
Bihna Gulê ez quştim
Ne şûr û ne şeşder' bû

Ne qanî ne robar e
Dinê êvar û sar e
Rûyê Gulê ez quştim
Erd evraz e û xwar e

Dinê bêdeng û zer bû
û tirba min li der bû
Çavên Gulê ez quştim
Ne êriş bû ne şer bû

Çiya berf û dûman e
Gul û sosin ne mane
Rengê Gulê ez quştim
Yê dimire beran e.

Gulê bêdil û bêcan
Gulê haqim û sultan
Singa Gulê ez quştim
Gulê rovî û şeytan

Gulê bêdeng û bênaz
Gulê bêkîr û awaz,
Dengê Gulê ez quştim
Gulê govend Gulê saz.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

---

qar qirî bûn. Lê mixabin ne ew elfabê, ne jî ew ferheng îrû ne di destê min de ne. Di sala 1925 a de digel hin nivîsarên min ên din gehiştine heta pêşberê Mehqema Xarpûtê.

Sala 1246 a de, li Elmanyayê min careqe din çavê xwe li elfabêya xwe gerand, hûr lê mêze qir û mideqe xweş liser xebitîm. Min bala xwe dıda û didît qo ev sê texlît herf kenc lihev ne dihatin, herfên yûnanî û rûsî yeqrengîya elfabêyê xirab diqirin. Jû pêve têde du herf hebûn qo ji me re ne gereq bûn. Ji lewra min elfabêya xwe ji nû ve senifand: herfên zêde jê avêtin, hin herfên latînî bilindeq li wan bar qirin û di şûna herfên yûnanî û rûsî de êxistin. Bi vî awayî elfabêqe bi sih û çar herfan û yeqreng hate pê.

Ez paşê jî bi elfabêya xwe mijûl dibûm. Lê hetanî qo tirq elfabêya xwe belav qirin ya me weqe xwe dima û têde me îşteqî bingehî ne diguhart. Min her tiştên xwe pê dinivîsandin û nasên xwe re dida zanîn.

Weqê tirq elfabêya xwe belav qirin me dît qo di dengên hin herfan de elfabêyên me ne mîna hev in. Dengin hebûn qo tirqan ne bi wan herfên qo me nîşan qırine lê bi herfinen din nîşan qirî bûn.

Herweqî me berê jî çend caran gotî bû, ji bona hêsanî qirina xwendina nivîsarên me, ji qurdmancên tirqiyê re, me dengên hin herfan bi hev guhartin û herçend hebû me ewçend elfabêya xwe xist nîzingî elfabêya tirqan.

Ji gotinên jorîn kenc xuya dibe qo elfabêya me paşîya xebateqe sêzdehsalîn e, gora zmanê qurdî, gora dengên zmanê me ye. Herê ev elfabê berî sêzdeh salan hatiye nivîsandin û gora zmên û dengên wî hin bi hin edilî û qet halê xwe ê îrû.

Berî û piştî belavqirina elfabêyê min fiqrên geleq qesan pirsîn û gotinên hineqan bi qêrî min hatin. Di nav wan de mirovinen yeqcar nexwenda jî hebûn.

Ji lewra ez vê elfabêyê ji qeda xwe bêtir qeda miletê xwe dihesibînim û pêşqeşî wî diqim.

Ji xwe herçî yê wî ye, ji yê herqesî hêjatir û spehîtir e.»

Qûvan

Brayê min ! min welatê xwe, weq tişteqî delal, qo mirov bawer qiri bû dê winda biqira, bi hez û hesret û bi bêriya dilî himbêz qir. Ez weq pelên darên pehîzê, di destê bayê de lehîstoq bû bûm.

Brayê min ? ! min bi fiqra welêt û hêvîna wî ji diljû canê xwe re kesreq ava qir û min ji mala xwe re bûqeq anî, bûqeqe spehî û çiq û navê wê qir armanca Qurdistanê.

Brayê min ? ! canê min, bi dil û qezeba xwe ve, bi jîn û hişê xwe ve, ji welatê xwe re sundên bext û dilrastîyê xwar .

Brayê min ? ! heqe hez û hesreta min li pey axqê ye qo min tucar neditî û bihneqê ye qo min tucar bihn neqirî, lê min ew bi çavê dilê xwe dîtiye û bi bihna xwîna xwe sehqiriye, ji bîr meqe.

Brayê min ? ! ew tiştên qo berî tu hînbûyî nuho ji bîr biqe û bavêje ji dilê xwe.

Ew tişt sar û tarî ne. Ji nubo ve dil û hişê xwe bêxe ser tiştên nû, vegere ser zmanê xwe û ji dil û canê xwe re germî û ronahîyê bîne.

Brayê min ? ! qanîya dilê min ne zuwa ye. Pelên darên canê min zer ne bûne. Por û pirçên min gewr in lê di ruhê min de bayên buharê liba dibin.

Heyîn û neyîn di destên me de ne.

Tu dixwazî ji dil û canê xwe re şabunîqê nenas û neditî bibînî ? !

Hej welat û miletê xwe biqe û xwe bêxe ser rêya wan .

Brayê min ? ! ew şêst sal in dil û canê min ji xem û qeseran westa ne.

Ez di dinyayê de pey hez û şabûnîyê geriyame.

Di derengîya şevan de min qitêb veqirin û min bawer diqir qo ez pey şabûnîyê de me.

Yeqyetîman

3

Lew deme qe mêşiq wa têqçûbû, dinya naxoş bûbû, ewrupayîyeqan çawerewani xwayêqi tazeyan deqird qe le batî xwaqey pêşûyan daynên, qatê sêryan qird huqûmeti taze derqewt we (nizami gel peristî) pêq hat, inca ew deme ewrupayîyeqan gotyan wata qe hetaqû êsta boy degerayn we neman dedoziyewe, wa boman dozrayewe.

Bem çeşne « destûri gel peristî » cêqey « destûri dînî » y girdewe. çunqe eweyan pê xoştir bû, we ew destûreyan bo çaqtir bû we ciwantir le rûhî zemanyan deweşayewe.

Ewendey pê neçû « qomelani gel peristî » derqewt taqû cêgey piyawani dîn bigrêtewe. Inca qe kanûnî dimoqratî bilaw buwewe le naw hemû xelqda, be tewawetî binaxey « Gel peristî » cêgey xoy gird, we kayim bû.

Inca lewew duwa « Gel » buwe mabûdi xelq, we têgeyiştin qe tarîxi serqewtini gel şerefeqe boyan, we leser mal u mulq u dewlemendî gel binaxey xoşî w sea'detyan radewestêt.

Bem çeşne nizami qomelî, le dewri « dîn peristî » yewe serqewte dewri « Gel peristî » we hetawi gel peristî be tewawetî rûy erzi rûnaq qirdewe.

Inca kanûni « gel peristî » kanûnêqi taze niye qe le paş « nizami dîn peristî » le ser rûy erz derqewtibêt.

Min dereng, geleq dereng sehqir qo qitêban ez xapandıme.Ew ne qurdî bûn.

Di gerana dinê de, dest û pêyê min dil û sînga min birîndar bûn.

Lê min nuho di tenişta qanîyeqe zelal û di bin siha darên spîndar û bîşenga de, di rêya welatî de şabûnî peyda qir.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Legel eweş da wa direng hetawi helat, we dinyay rojna qirdewe. Em kanûne kanûneqi tebi'iye le dinya da.Çunqe leser çend çiştêq nefsî rawestawe,we le ser çend çiştêq rawestawe qe le nafi beşer da xerizî ye.

Le zemani qonewe beşer neştumani xoy xoşwistuwe we xoy bo fida qirdiwe we heta insane dirindeqaniş ew cigeyeyan xoşwistuwe qe lêy hatûnete dinya, we leseri jiyawin.

Her leber ewe le başi duwayîy kerni nozdeminewe hetaqû êstaqe « gel peristî » weqû dînêqi lê hat we êstaqe yeqêq le dineqan dejmêrrêt.

Imro eger nextêq binwarin le dinî « gel peristî » debînin le babet meylewe, we te'assubi dîniyewe le dîneqani tirî tîjtire, we ewaney qe em dîne deperistin zortir bo pêwisti dîneqeyan mil qeç deqen, we xoyan fida deqen.

Çend carêq « Mosolini »basi herzi w bilindayi romay qoni qirdiwe, gwê-lêgireqani xistiwete coş u xiroşewe, we bê hoşyani qirdiwe.

Çend carêq Yûsif Mazînî, peyxemberi yeqyeti Italiya be yeq qelime hezaran xelqi lêxurîwe bo maydani şer, we xoyan be quşt dawe le pênawi yeqyetî, we serbexoyî neştumanyan.

Leber ewe gelani rûy erz ra-hatuwin le berz qirdini xoyan, we berzbûni hemû çiştêq qe hîn xoyane, yan qe berzyan deqatewe, we herçî qesêq be pêçewaney eme biculayitewe be xayin dejmêrra we be dujmini neştuman dadendira, we dequjra, yan hepis deqra.

Em çiroqe qe le wexti şeri Rûs u Japoni sali (1904 — 1905) peyda bûwe, be tewawetî em fiqreman pêşan dedat :

Lawêqi japonî le wexti ew şere şewêq le ser nwêni em law ew lay deqird, hiç xewi nedehat. Şariş tarîq bûbû bîcge le prûşqeyêq qe le çirayêqewe debat we cegeqey rojna deqird hîçî tirî nededî.

(dûmahiq heye)

Hevindê Sorî

Buhara Dêriqê

(rupeleq ji bîra yeqî dîl)

Buhara Dêriqê ji 25ê Şibatê dest pê diqe. Lê, heta pazdehê Adarê baê reş, merivan diêşîne. Ji xwe newala «Zinara sior » neba ji baê jêrin pêve — qo ew jî ji behra sipî baranê tîne — tu baên din lê naên.

Ji ber qo bireqên çiyan ji rojhelat, rojava û baqur da weq hêveqe sê şevîn lê digerin û dora wê digirin.

Di paş van çiyan de Rêla çîyaê mazî heye. Dêriqê pala xwe daye çiyan û berê xwe daye şorezara Erebistanê...

***

Gava buhar tê, xwîn li canê min vedigere. jiyîneq nuh jî pêre tê. Em,zaroên dibistanê — nola dîlên qo ji çalan bi ser ruê dinê diqevin — hol dibin bi ezmanan diqevin û çirivîtan didin xwe.

Em, bi dora Mamosteên xwe diqevin; hineq ji me xwe davên hustû û destên mamoste, hineq jî rû û çavên wî maç diqin, destûra gerê jê hêvî diqin.Paşê em bi rê diqevin. Ma key dibistan e ? ? Na ! ! Em, ji hev belav dibin. Mamosteê me, me weq çêlqewan ji bin lat û znaran derdixe; dixeyide tewş e, diqene rû dide me. Vêca em digihêjin nav baxçeqî, li ser mêrgeqê rûdinin, taştêya xwe dixun, û desbi lisqê diqin. Her qî ji me destdirêjî diqe, Mamoste gopalê xwe dihezîqîne, me ditirsîne, û dibêje :

— Ez nabêjim qulîlqên xelqê me kurifînin, pê li çandininîyên wan meqin..

Şîretên dûr û dirêj li me diqir. (Eha min şiret got) Na ! ! şîret,ne ev in. şîret ew e qo buhara sala çûyîn mifeti ê qulî Arif Ebas beg — îrû li Hesiçê ji bona felata miletê me rêberîyê diqe — li me qir. Herê, şîreteqe qo tucar ji bîr nabe ,

Rûjeqê Arif beg em civandin, li me şîret qirin û ev çiroq pêre got :

— Hon mêze biqin, jiyîn weq vê

Siyabendê Silîvî

Çîrçîroqa Siyabendê Silîvî bi nav û deng e. Ev ji weq Memê-Alan yeq ji çîrçîroqên me ên qevn û spehî ye. Herqes pê dizane. Ezê li hir bi hênceta loirya - mirina qo min berî sê salan nivîsandiye, û di vê hejmarê de belav diqim bireqî wî hildim.

Siyabend Xec-di rûja daweta wê de-ji destên heft brayên wê revand û biri bû serê çiyayê Xelatê. Ji ber qo Sipan dilqetîyan dihewîne û wan diparêze, nahêle tuqes nizîngî wan bibit.

Rûjqê Siyabend serê xwe danî bû ser ejnûwên Xecê û di xew re çû bû. Ji dûr ve qerîyeq gaqovî derbas dibû û diçû ser delavî. Di qerîyî de dêleq, ciwanegayeq û heşt gayên din hebûn.

Ciwanega rex dêlê ve diçû û ne dihişt heft gayên din nizingî wê bibin. Heçî qo ber bi delê ve dihatin, stiruhên xwe di wan hildida.

Xecê weqê ew dîtin, mala wê, heft brayên wê û şerê rûja revandinê qet bîra wê. Ma Siyabend jî weq vî ciwanegayî Xec ji destên heft mêran ne stand û revandi bû.

Xecê bi bîra mal û heft brayên xwe ber xwe qet û dest bi girînê qir. Çend hêstirên Xecê qeti bûn rûwê Siyabend. Siyabend pê bişyar bû û ji Xecê re got:

— Rubnîya çavan, çire digirî, heta niho biqêf û dilxweş bûyî, çi li te dest da, qa bêje min.

Xec qir qo mêbejit. Lê Siyabend jê ne geriya, geleq ber wê da. Dawî lê vegerand û got:

— Siyabendo, qerîyeq gaqovî derbas bû û çû avê. Têde dêleq, ciwaneqayeq û heft ga hebûn. Qo min ew dîtin, ew rûj bat bîra min qo te ez ji destên heft brayên min revandin, û min ji xwe re got « heqe wê rûjê yeq ji me bihata quştin, ê quştî ji tu bûwayî, piştî te re halê min dê çi bûwa », ser vê yeqê giriya min hat.

Siyabend rabû, qevana xwe bilda qo here wî ciwanegayî biquje. Xec qet bûwara wî qo meçit, qir ne qir, Siyabend guh ne da û ber bi delavî ve çû.

Ciwaneqa di dora dêlê de digeriya. Siyabend ew da ber qevana xwe, tîr lê qet.

Ciwanega, çend gavên xwe randin û xwe gihand qevîya hevrazeqê û li ser şe hareqî veqet. Bi birîn bû. Ên mayîn dor li dêlê girtin, û baz dan.

Siyabend çû ser, ciwanega ji stiruhên wî girtin qo şerjêbiqe. Ciwanega gehişti bû çanqeşîyê, bihna xwe a paşîn bidaya, bi hêla canê xwe serê xwe hejand, destên Siyabend ji stiruhên wî filitîn, pêyên wî şemitîn, gêr bû û ji hevrazê de qet newalê. Di binê newalê de dareqe hişq hebû. Siyabend piştiqî qeti bû ser, çikilên darê di pişta wî re çûn.

Xec demeqe xweş ma bêvîyê. Hewîya wê ne dihat, rabû, da şopa Siyabend û xwe gihand ciwanegayî lêqetî. Ciwanega li ber mirinê bû.

Ji newalê de nalîneq dihat. Xec xwe dahiland û Siyabendê xwe di wî halî de dît. Lê girîya û qilamin avêtin ser. Di pey re xwe zer qir û avêt newalê, di rex mêrê xwe de mir.

Dibêjin qo di wê newalê, di wî cihî de qo Siyabend û xec mirine serê

---

buharê delal û şêrine. Dil dixwaze qo em bi xweşiyeqe geş bijîn. Ev jî bi xebat û destgirtina hev dibe. Kenc bala xwe bidinê, di zemanê berê da padişaheq di nivîna mirinê de gazî zarûên xwe diqe û ji her yeqî re dariqeqî biçûq dide û darê her yeqî bi wî dide şiqestandin. Şûnda Kandî wan dariqan kevdekî çêdiqe û dide destê wan, yeq bi yeq. Ji wan yeq jî niqare wî kevdê dariqan bişqênine. Hingî ji wan re dibêje « Hon jî wisan in. Hon jî yeq bi yeq têne şiqestin lê hon gihiştin hev qes niqare we bişqênîne »

Arif beg li vir gotinên xwe kedand û bi çavên zelûl xatir ji me xwest, da rê û çû...

Kedrîcan

Textes et Traductions :

Lorîya Mirinê

Siyabendo ! Siyapendo ! deng biqe
Ji jîna xwe jina xwe re reng bide
Nav mijê de xuya dibin hêstiran
Ma qê digot, nêçîr biquje nêçîrvan
Binve lawo, binve lawo, binve lo !

Exlat dîsa tevlî hev bû, dû mij e
Siyabendo, Siyabendo, de bêje
Ma ez gorî min go meçe : ji ba min
Belê min go, lê te ne qir ji ya min
Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

Serê Sîpan di nav pûqê, pûqe şên
Bager, bahor bi rê qetin dîsa tên
Gaqovîyo, canemergo, ji qû hat
Çawan bû qo, Siyabendo lê bû mat
Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

Dil û qezeb çênî çênî jêqirin
Weqe tîrqê perasûwa ra qirin
Stiruhên ga hesinîn in ji lola
Min go meçe, lê Siyabend guh ne da
Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

Siyabendo ! tîrzêrîn û zivqevan
Min go meçe ber şehar û delavan
Ger nêçîreq te gereq bû hin caran
Ma ez ne bûm nêçira te hem kurban
Binve lawo, binve lawo, binve lo !

Siyabendo ! Siyabendo ! te çi qir

her Buharê du derxên gul radibin û du qoqî di ser wan re difirin. Dibêjin jî qo her çiyayê Qurdistanê stêreqe wî heye.

Ji bingî ve yên Sîpanê Xelatê bûne dudo û her şev di ser tirbên Xec û Siyabend dibirikin û wê goristanê diruhnînın.

***

Berî sê salan di civateqê de Siyabend distrandin. Bi wê strandinê lorîya mirinê ji min re hilqet û min ji nivisand

Qo Xwedê hez qir, pêşdetir çirçiroqa Siyabendê - Silivî di Hawarê de bête belav qirin.

Hercqol Azîzan

Çilon bû qo tu şemitî ji ser gir
Te ev qortal çawan bijart bo hêlîn
Ma ne heyf e, hêj nûbar e ev hevîn
Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

Serê Sîpan, stirih direh, zinar in
Teyroq û berf nêçîrvan re neyar in
Min go meçe, gaqovî ye, lawecan
Ji hev biqev, biqev hilweş, ey Sîpan
Binve lawo, binve lawo, binve lo !

Biqev, memiın, hilweş biqev çiyao !
Rabe, rabe Siyabendo zavao !
Rabe, bê yê te ez niqarim, rabe ax
Bê xweyî û sêwî mame hilbe ax
Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

-Siyabend ji binîya qortalê lê vedigerine :

Megrî, megrî, qeçê megrî, delalê
Berde mirin, weq bûqeqê bila bê,
Qê gotiye mirin tal e, na herê
Birînên min ket naêşin, lê belê
Dilê min de tu î hergav ditirsim
Tu êşandî stiruhên ga ? dipirsim
Qeçê megrî, qeçê megrî, delalê
Berde mirin weq bûqeqê bila bê.

-Xec pês ve ajot :

Siyabendo ! Siyabendo ! menale
Ma qê digot ev encamreş, li bal e
Ezê çawan nagirîm û hêstiran
Germ û xwînîn, narêşînim pêsirân
Binve lawo ! qinve lawo, binve lo !

Nalînên te qûr û zîz in mîna merg
Ezê çawan xwe ragirim, meqim deng
Nalnalên te qo gehiştin dilê min
Hêstirên min dibarin ser qulên min
Binve lawo ! binve lawo , binve lo !

Binal, binal, Siyabendo, her binal
Te ez hiştim û xwe avêt di nav çal
Te zanî bû bêxwedî me bêqes im
Ez vê qulê çawan biqim birêsim
Binve lawo ! binve lawo, bivne lo !
Gelî Sîpan quçên Exlat mebin bend
Rêqê bidin, min gehînin Siyabend
Gelî Sîpan, berwareqê, bazdoneq
Min re veqin, derbas bibim, herim teq
Gorin bibim Siyahend re me bûqeq.

Qanîya-Ereban : 12 Çirîya-Berê 1928

Berceuse de la Mort

Siyabendo! Siyabendo, parle
Donne un signe de vie à ta femme
Dans le brouillard on voit de larmes,
Mais qui aurait dit que le gibier tuerait le
[chasseur

Dors mon garçon dors ...

Le mont Akhlat est encore s'en dessus des-
[sous, couvert de fumée et de brouillard
Siyabendo! Siyabendo, dits alors
Oh que je te sois tombeau, je t'ai dis ne t'en
[va pas de chez moi
Oui, je l'ai dit, mais toi tu n'as pas suivi
[mon conseil
Dors mon garçon dors....

La sommet du Sîpan est dans l'ouragan, un
[ouragan formidable
L'orage et la bourrasque sont en chemin ils
[viennent encore
Le cerf, le maudit, d'où est-il venu
Comment fait-il que Siyabend fût mâter par lui
Dors mon garçon, dors ...

Le cœur et le foie étaient coupés, en mille
[morceaux
Comme une flècbe enfoncée dans les côtes
Les cornes du cerf sont de fer, d'acier
J'ai dit ne va pas, mais il ne m'a pas prété
[son oreille.
Dors mon garçon dors ...

ô Siyabend, au flècbe dorée, à l'arc argenté
J'ai dit ne va pas vers les rochers plat et
[aux abrevoirs
Si quelquefois te fallait un gibier
N'étais je pas ton gibier et ton sacrifice
Dors mon garçon, dors ...

Siyabendo! Siyabendo, qu'as tu fait
Comment se fait-il què tu glissas du sommet
Comment as tu choisi cette abîme pour nid
N'est-ce pas dommage. cet amour est encore
[tout frais éclos
Dors mon garçon, dors ...

La sommet de Sîpan est pleine d'épines,
[de chardons et de rochers
La gréle et la neige sont des ennemis pour
[le chasseur
J'ai dit, ne va pas cher entant, c'est le cerf
ô Sîpan, brise toi, tombe et effondres toi
Dors mon garçon, dors...

Tombe, disparais, tombe ô montagne
Et toi Siyabendo, lève toi jeune marié
Lève toi sans toi je n'en puis plus, lève toi ab
Je suis resté sans protecteur, orpheline, dres-
[ses-toi ah
Dors mon garçon, dors ...

-Siyabend lui repond du fond du précipice :

Ne pleures pas, ne pleures pas, fille, ma belle
Laisse la mort venir comme une jeune mariée
Qui a dit que la mort est amère, mais non
Mes blessures n'ont point du male, mais
[seulment
C'est toi qui es toujours dans mon cœur, j'ai
[peur
Et te demande, est-ce que les cornes du cerf
[t'ont fait du mal
Ne pleures pas, ne pleures pas, fille, ma belle
Laisse la mort venir comme une jeune mariée

.Khadj continue

Siyabendo! Siyabendo, ne gémis pas
Qui aurait pensé que cette noir fin est devant
[nous
Comment, que je ne pleure pas, que je ne
[verse pas des larmes
Chaudes et sanglantes, sur ma poitrine
Dors mon garçon, dors ...

Tes gémissements sont profonds et tristes
[comme la mort
Comment me retenir et ne pas crier
Alors que tes soupirs arrivent à mon cœur
Mes larmes tombent sur mes plaies
Dors mon garçon. dors ...

Gemis, gemis, Siyabendo, gemis toujours
Tu m'as laissé et tu t'es jeté dans l'abîme
Tu savais que j'étais sans appui et sas soutien
Comment ferai-je pour cicatriser cette blessure
Dors mon garçon, dors ...

ô Sîpan! ô pierres de khalat ne soyez pas des
[obstacles
Donnez-moi une route et menez moi chez
[Siyabend
ô Sîpan, un sentier, un gué
Ouvrez moi, que je passe et que j'aille
Et devienne pour Siyabend une tombe et
[non une épouse.

***

Cette chanson que j'ai nommée la (Berceuse de la mort) est un poême qui m'a été

inspiré d'un passage de la légende (Siyabendê-Silîvî), dont j'ai versifié tout en gardant les expressions populaires.

Siyabend est le nom du héros (Silîv) est le nom de la tribu. Le tout veut dire le Siyabend de Silivan.

Pour pouvoir bien saisir le sens de ces vers quelques explications seront nécessaires au sujet de la légende : Siyabend est un pauvre orphelin qui vit et grandit dans des circonstances des plus difficiles. Dès son bas âge il se fait connaitre par les faits d'armes. Siyabend à travers ses aventures tombe amoureux d'une fille d'un chef, repondant au nom (Khadj). Khadj aussi repond à l'amour de Siyadend. Mais comme Siyabend n'est pas de de la noblesse leur union est impossiple. Les parents de Khadj malgré elle l'ont mariée à un jeune homme de la noblesse. Le jour des noces Siyabend attaque le cortège et enlève khadj des mains de ses sept fréres.

La montagne(Sipanê-Xelatê)est renommé pour donner abri aux amoureux et interdire à qui que soit d'en approcher. Siyabend se refugia avec khadj dans cette montagne.

Un jour Siyabend ayant posé sa tête sur les genoux de Khadj s'endormit. Au loin un groupe de cerfs passa, allant vers l'eau. Ils étaient sept mâles, une femelle et un jeune mâle amoureux.

Le jeune mâle accompagnait la femelle et ne laisait aucun des autres s'en appocher. Khadj en les voyant se souvint de sa maison, de ses sept frères et du jour où Siyabend s'était battu avec ses sept fréres et l'avait enlevé à eux. Siyabend aussi ne l'avait-il pas enlevé comme ce jeune cerf des mains de sept hommes.

Khadj à ces souvenirs devint triste. Quelques larmes coulèrent de ses yeux et tombèrent sur le visage de Siyabend. Siyabend s'éveilla et lui dit :

—Pourquoi pleures tu, tout à l'heure tu étais heureuse et guaie, que t'arrive t-il dis-moi, mon amour

Khadj essaya de lui repondre evasivement, mais comme Siyabend insistait, elle lui répondit ainsi :

—Un groupe de cerfs vient de passer, allant boire.Il était composé d'une femelle d'un jeune mâle amoureux et de sept autres mâles. En les voyant je me suis rappelé le jour de mon évasion. Pendant que tu te battais avec mes sept frères si un de nous deux était tombé mort, et si ce mort eut été toi, qu'est-ce que je serai devenu. Alors les larmes ont coulé de mes yeux, à cette pensée.

Siyabend se leva, prit son arc pour aller à la poursuite des cerfs, Khadj fit tout son possible pour l'en empêcher. Mais elle n'y parvint pas. Siyabend se rendit à l'endroit de l'eau, le jeune mâle se trouvait auprès de la femelle. Siyabend tira sur lui, la flèche l'atteignit. Le cerf fit quelques pas et tomba sur un rochet plat. Il n'était pas encore mort,Siyabend se précipita sur lui, prit ses cornes dans sa main gauche et de l'autre tira son poignard pour l'égorger, juste à ce moment là, l'animal pour donner son dernier soupir secoua vivement sa tête' Les cornes échapérent de la main de Siyabend, ses pieds glissérent et il tomba dans le précipice. Au fond du précipice il y avait un arbre sec, Siyabend tomba dessus, les branches lui traversèrent le dos et sortirent de sa poitrine.

Khadj l'attendit longtemps. Puis alla à sa recherche, elle trouva la bête tuée . Elle entendit un gémissement qui venait du fond du précipice. Khadj se penchant vers l'abime vit son Siyabend, lui dit quelques mots d'amour et se jeta dans le précipice et meurt à côté de son amant.

***

Les effets de la légende se manifestent encore jusqu'à nos jours. On dit que à l'endroit où sont morts Siyabend et Khadj,chaque printemps deux rosiers poussent et deux papillons les survolent. On dit aussi que chaque montagne de Kurdistan a une étoile propre à lui, depuis la mort de Siyabend l'étoile propre à la montagne de (Sîpan) s'est dédoublée et chaque nuit elles eclairent les tombes de Siyabend et de Khadj.

Hereqol Azizan

Le nombre

des repas chez les Kurdes

La gourmandise des montagnards iraniens a, de tout temps, retenu l'attention des étrangers. Les anciens auteurs grecs nous les présentent sous les traits suivants : « grands mangeurs et bons tireurs ». Les chroniques arabes, turques et persannes ne manquent pas de récits, grossièrement symboliques, sur l'insatiable appétit de ces montagards qu'on a

pris l'habitude de désigner par le nom généralisant de « Kurde » (1)

En effet les Kurdes sont des grands mangeurs. La raison en revient spécialement au climat, au relief du sol et au mode de vie qui est la conséquence de ces deux facteurs géographiques.

Le climat de Kurdistan poprement dit (2) est trop excessif. Il a des grands écarts de température annuels et diurnes. Le froid de l'hiver qui dure de six à huit mois permet le développement de petits glaciers dans les vallées suspendues des hautes montagnes ; et couvre d'une épaisse couche de neige les villes et les villages parsemés à une altitude moyenne de 1000 mètres, la température s'abaisse dans cette saison, jusqu'à 25° ou 30° au dessous du zéro.

L'été au contraire, est court mais trés sec et trés chaud. La température s'éléve, en cette saison, à 30°, 35° de chaleur et parfois à 40° dans les petits bassins et les petites plaines enfermés.

Pour lutter contre les excès de ce climat épuisant, l'organisme exige une alimentation intense et reconstituante.

La circulation dans ce pays trop accidenté et le mode de vie rustique ou pastorale des Kurdes ne contribuent pas moins à exciter leur appétit.

Pour aller d'un village à l'autre il faut parfois escalader et redescendre les flancs pyramidaux d'un anticlinal haut de quelques centaines de mètres. S'ajoute à cela l'activité qui secoue le Kurde pendant la saison serrée d'automme et d'été: la moisson, l'ensilage, le labour, le séchage des fruits et des légumes, le fauchage et l'amoncèlement du foin, l'extraction du beurre, la vente des produits de la ferme au marché, la coupe de bois pour le chauffage, la réparation des toits et des cheminées, le netoyage des étables etc . . . Tous cela fait du Kurde une sorte de machine humaine qui nécessite une grande quantité de combustible alimentaire.

Or le sol de Kurdistan n'est pas ingrat. Il abonde en toutes sortes de produits ; céréales, arbres fruitiers, forêts et des grasses prairies

Bien servi par une riche nature, et toujours éprouvé par l'appétit, le Kurde a dû, comme l'homme le plus civilisé de nos jours, s'occuper du nombre et de la répartition de ses repas quotidiens, dans l'ordre qui convient le mieux à ses besoins.

Quand il se lève de bon matin, pour aller dans son champ, il fait son premier petit déjeuner, costitué de fruits et de pain, qu'il appelle (Keretûn). Arrivé au champ il fait vers 7 H. son second petit-déjeuner (xwirînî) composé de lait frais non sucré, de pain de fromage et de fruits.

Vers 10 H 30 le Kurde fait son veritable déjeuner qu'il appelle (taştê). C'est à ce moment qu'il co somme le plus de viende, de légume, de salade, surtout de l'oignon (pîvaz) de lait cahier (mast) et qu'il boit du (dew) sorte de lait cahier extrêmement dilaté par l'extraction du beurre et assaisonné avec du sel.

A trois heures de l'après-midi, le Kurde fait une sorte de five o'eklok qu'il appelle (firavîn) où il boit du lait et mange du pain et des fruits. Le soir vers 6-7 H. le Kurde fait son dîner (şîv) où il prend son potage, mange des légumes cuits, du (savar) sorte de blé moulu qu'on cuit avec le beurre, de la

1) Le nom «Kurde» qui veut dire fort et brave était donné aux tribus irreductibles de la Mède antique. Un de ces foyers d'insoumission permanante était le pays de Botan qui fut appelé depuis l'antiquité kurdistan c'est-à-dire pays des kurdes. Après la conquête islamique tous les tribus médiques qui ont refusé de reconnaître les nouveaux maîtres étrangers se retirèrnt dans les hauteurs de leurs montagnes et devinrent comme leurs frères de Botan des Kurdes c'est-à-dire des rebelles insalsissables par rapports aux citadins des villes médiques.

2) Le pays qui grouppe le plus grand nombre de kurdes c'est l'E. de la Turquie, l' O- N. O de la Perse, le N-N. E. de l'Irak et le S.- S. E de la Caucasie.

viande et qu'il boit son (dew).

Dans les longues nuits d'hiver, le Kurde qui veille jusqu'à minuit, à tisser son tapis, à ciseler son poingnard, à incruster de pierrerie une petite hache de sucre ou à bavarder avec ses voisins et ses voisines autour du feu, se trouve obligé de prendre son souper (paşîv) avant de dormir.

Toutefois il faut noter que certains peuplades kurdes ne se trouvent devant la nécéssité de respecter ce nombre de repas quoiqu'ils en savent tous le noms et l'usage.

Il y a en de tous temps de flots d'émigrants kurdes qui se sont déferlés dans les plaines limitrophes de Syrie et d'Irak. Là, ils furent obligés de modifier leurs anciennes habitudes. La longueur de la saison chaude, la platitude et la facilité des terrains, le contact avec les Arabes, généralement trés sobres, portérent remède à leur insatiabilité et leur conseillérent de suprimer quelques repas de liste du jour.

Pour ironiser la friandise des montagnards de Botan, les Hevêrqans racontent l'histoire suivante :

« Quand à l'époque du premier Bedir-Khan, les botaniens occupérent les territoires de Hevêrqan, les soldats et l'escorte du prince exigèrent d'être nourris comme chez-eux. Satisfaction leur fut faite et mangérent successivement leur keretûn, xwirînî, taştê, firavîn, sîv et paşîv. Après minuit les botaniens se réveillêrent et demandèrent, encore une fois, à manger.

—Quel geure de manger désirez-vous? leur demandent les Hevêrqans.

—Nons desirons un firavîn.

—Mais n'avez-vous pas mangé votre firavîn ?

—Si, mais comme il y a un firavîn d'aprés midi pourquoi il n'y aura-t-il pas un firavîn d'après minuit ! répondirent-ils a leurs généreux hospitaliers.

***

En examinant l'horaire, l'importance et le menu des repas chez les Kurdes, on pent y entrevoir certaines particularités qui réclament une petite explication. Une de ces particularités qui sautent le plus aux yeux c'est le manque de repas à midi.

Il semble que le kurde a hâté l'heure du déjenner pour passer, en pleine activité, le temps le plus chaud et le plus alourdissant du jour. Ce procédé qui a l'avantage d'etouffer le besoin de sieste ou de repos, en été, économise beaucoup de temps et augmente considerablement le rendement du travail champêtre. Cependant les Kurdes qui habitent les grandes ville apprenent à manger à midi et appelent ce déjenner (nîvro) c'est-a-dire mi-jour.

Un autre point d'importance capitale est la richesse du menu Kurde en vitamine. Les Kurdes mangent beaucoup de fruits et d'oignons. Ils boivent beaucoup de lait non chauffé et non sucré. Ils consomment aussi beaucoup de viande dont l'influance toxique est considérablement réduite par la boisson désinfectante du (dew) et par l'absorption d'une grande quantité de (mast) lait cahier. Cela explique peut-être la cause de la longévité des Kurdes qui détiennent actuellement le record de l'âge dans le monde entier (Zoro agha, 164 ans).

On peut enfin constater que le montagnard kurde diffère, des paysans d'autres races voisines, par l'adaptation de la nourriture à ses besoins et surtout par son insoumission aux heures de manger traditionelles qui ont été dictées aux autres peuples, dans l'origine, par les trois étapes de la lumiére diurne : lever midi et coucher.

***

Le Kurde n'est pas l'esclave convaincu de l'inconsciente nature. Il réagit plutôt sur elle. Son énergie n'est pas encore paralysé par la résignation mystique des autres races orientales.

Hewin

بكاء وبكاء وبكاء

بكيت فأبكيت النهى والقوافيا
بشدوى واشجيت الندى والنواديا
وابكيت احداق المعاني وانما
جعلت لها آماق شعري مجاريا
واذرفت من در البديع مدامعا
فقلدها مني يراعي الدراريا
واني لابكي والبكا يبعث البكا
لاعماق وجداني فابكي بيانيا
واهرق من ماء الحياة نزيف ما
حكى عندما اذ عندما جد جاريا
واني ليبكيني الاسى كل ما ارى
خيالك يا شوقي فارجع باكيا
تصورت في عيني وذوقي ومسمعي
ولمسى وشمي اذ اراك حياليا
ومن حق مثلي ان يذوب من البكا
عليك وان يبكي الديار الخواليا
لأن كان غيري قد بكاك بدمعه
فاني بوجدي قد اذبت فوأديا
وان كان لا يرضيك ذاك فانني
لعمرك سمح هاك مني حياتيا

***

ولست بناس اذ تقول مترجما
حياتك بالعرق الكريم مباهيا
سمعت باذني من ابي وهو قائل
من الكرد اصلي جئت في العرب ناشيا
وقد جاء في «الذكرا الحكيم» الادعهم
لآبائهم ان كان ثم تقاضيا
اذا انت كردي وشاعر عصرنا
وملك قريض العرب لازلت راعيا
بك الكرد قد جروا ذيول فخارهم
على هامة الجوزا وشادوا المبانيا
وان تك في ذا العنصر اليوم واحدا
فقد كنت في ذا العصر للشعر واقيا
وانت امير الشعر في الشرق دائما
وما زال فينا صوت فضلك داويا
ترحلت عنا لا ملالا وانما
بذاك قضى الرحمن ما كان قاضيا
ومن بعدكم جزل القريض رقيقة
وما دق من مبني تدهور هاويا

***

خلت بعد شوقي دار فضل بؤمها
بنوا الفضل اذ كانت منى وامانيا
وناح هزار الايك يندب ماجدا
على النعش محمولا الى الخلد ماضيا
وامست ديار النيل قفراء بعده
وأصبح روض العرب في الشرق ذاويا
بكى كبكائي كل صب بدمعه
يجود ولكن لا يجيد القوافيا

***

أرى شعراء العصر قد طال صمتهم
فلم نلق منهم من يصوغ المراثيا
واني لأدري سر ذلك فاعلموا
بان الذي قد حل دك الرواسيا
دهى الشرق خطب فادح وجرى بنا
الى قارعات قد تجر الدواهيا
فطاشت حلوم القوم وارتاع جلهم
خلا الشاعر الكردي وقد قام ناعيا
اذا سدت الافواه في الشام انني
انا الصادح الشادي وان كنت «وانيا»
اغرد في كل المواطن باكيا
عليك باشجاني فابكي يراعيا
وارثيك يا ابن العم في كل منتدى
بما راق ابداعا ورق معانيا
فانت الذي قد قدتنا وجعلتنا
نصوغ من الالفاظ ما كان غاليا
بفضلك صرنا رافلين الى العلى
بنهجك شوقي قد بلغنا المعاليا
فانت لهذا الشرق خير دعامة

كلا دل

دلى من تيره ، تير درد وبرين
ميژڤه در كتم ژ ولاتى خوه دور
دلى من هرى تڤ كله بخوين

***

جر گامن آگر گرى وپيته
دور ژ مالا خوه ربن در كتى
من هدار نابه قت نابه بى ته

***

من نه گند نه مال نه ژن نه زاره
من دڤيت ولات ولاتو ولات
بى ته اڤ ژبين اسر من باره

عفدرحمان فوزى

بما انت اودعت الشعور مباديا
وانت الذي ابديت ما كان غامضا
واظهرت فينا منك تلك الايا ديا
بتلك المبادي والايادي وكلما
يخالف مبداكم نكيد الاعاديا

***

رويدك شوقي لا تكن ثم بائسا
فنم يا حبيبي هادي البال هانيا
على الوطن المحبوب اسد روابض
وانيابها اضحت ظبى وعواليا

***

وقد كنت ارجو ان الاقيك مرة
ولكن قضى الرحمن ان لا تلاقيا
اذا في جنان الخلد يجمع شملنا
غدا نسب «الاكراد» ان كنت ناسيا
وتحت «اللوا» يوم النشور يضمنا .
نبي اتى للخلق بالحق داعيا

الوانى

ئەی دل

ئەی دل وەرە مالی بە اپتر لادە لە وحشت
بەس نقدی حیاتت یکە صرفی خەوی غفلت
حیفە گوهەری خوت بەبە قیمتی مورو
علو بنی طبعت مە فروشە بە دنائت
افرادی بشر هەریە کە شادە بە هوابی
حیرانە لەم احوالە هەمو اهلی بصیرت
حدت حق فقیر ئەدری بە یەك رشوتی ملعون
بو خوین نەگری لەم ستمە چاوی مروت
انسانی بە سیرت ئەبی تەنك صورت ئەگینە
حیوان گەلی نوعی هەیە انسانە بە هیئت
ناکەس لە خسیسی بوەتە دوژمن خوش
فیضی هەیە بو دوژ منیش اربابی حمیت
مەردانەوەرە پیشەوە لەو کارە کە ئەی کەی
یامە یکە کەئەی کەی یەتە واوی یکە غیرت
ثابت بە لە سەر حالی مەترسە لە حوادث
دنیایە ابتردیت و ئەچی شادی و محنت
ئەم یەك دو دەمە فرصتە گەر قدری یزانی
أیامی عزیزت مە کە ضایع بە سفاهت

طاهر فؤاد

فرمیسك

فرمیسك چیە ؟ دلو پیك آو .. بەلام لە آو روونتر ، لە آگر روناك تر ، لەنەشتە رتیژتر ....

دلو پیك : کە لە خو بنی دلی عاشق سو یرتر ، لەجگری رولە کوژراو گەرم تر ، لە وجدان صاف تر ، لە اخلاق پاك تر ، لە عشق حساس ترە ..

دلوپیك کە لە رستە مرواری گەردنی کچان جوانتر ، لە آونگی سەرلیوی غنچەی بەیانیان شیرین ترە ..

رحمی دایك ، صبری عاشق ، کەساسی هەتیو ، هەژاری مظلوم .. والحاصل هەمو مغدوریتە کانی کون وقوژبنی ژیان ... ئەمانە هەمو ... بەرەو رحمتی عرشی گەورە سەری نیاز یان هەلبری ؛ وچاویان کردەوە بودەرمانی تسلی ....

ئەزانی چیبو لەعرشەوە دلوپ دلوپ ، تکایەأم چاوانە ؟ .

فرمیسك ، گەوهەریکی خوشەویستە ، کە خالق لەناوهەمو مخلوقاتابەتەنیا پیشکەشی انسانی کردوە .

لەبەرئەوە ؛ فرمیسك ئەوەیە کە : تەنیا بەسەردەردیکی انسانی دا تلور أبیتەوە ؛ یاخو ئەتکیتە لیوی بربنیکی تزبعی دلەوە ....

فرمیسك ، اگر لەروی رقتی محض ، عاطفەی صمیمی ، وشعوری راستەقینەوە بی : فرمیسکە أآیگینەر بیوفیکی پیسە ، چلکی معنویشی آو یتەیە ! ...

گوران

زارو دلێن

نمازە زارو وین ولاتی ژیرین
ولاتی کردان ئەف خیر و بیرە
همی معدنە ئەف ز بیف وزیرە
لی چەبکم ابرومایە ژ خلکی رە
ولاتی کردان همی چیمنە
عگید وشیر و پلنك تی هنە
همی هاتال وکر باقی مە نە
پیشی لدنیا دودولت هبون
یك ژی فارس بوو ام بخوە بون
ترك وعرب وعجم تنە بون .

ام نەعرب ن نە ترك وروم ن
خدان پاشانە لشکر و کومن
اپر وخرابن بن دستی بومن
گەهی مە چی یە بو چی دین نا کی
پرسی ژ حالی مە کردان ناکی
ام کیم کتنە تومە راناکی
کوماملتان ماقی توکری
چاقی تە کورە تولە نانبری
یان کال و کوتی تولە ناگوی
اڤ نە حربتە کوتك وزورە
لی هون دزانن دنیا بدورە

فتلك لی ژیرە فتلك لی ژورە
خلکی ام کشتن آڤیتن چیان
بگلر و پاشا دناڤ مە نە مان
کوما ملتان امان وامان
کوما ملتان هون پو لیزستن
در حقی مە دە هون قوی مستن
خلکی بدوستی ام ایرو خستن
خو کامە نابی ام قط رانازن
ام ژوە دکن هیڤی وگازن
ام ژحقی خوەهر گاڤ دخوازن

جگر خوینی کردی

دردی سادو

دوختی شیری مزن ده بو· ام بِ مالیتی د گری میران‌ده بون · گری میران گندك ژِ گندین مه یه · تیده‌هفتی هشتی مال هبون· باقی من لِ خار پوتی دحپسا تر کرده بو·
هنگی از زارو بوم · گند کی مه‌ئی‌دن ژی هبو ، ژیره دگوتن قنتر · قدری دَه مال تیده هبون · هر دو گند نیزیکی هف ، هما بهڤه بون · لِ قنتري کر ککی کچل وتره دینی هبو · ژیره دگوتن سادو· امزار و کین گری‌میران‌هبون پینجه ، شیست زاروك · از بخوه سرعسکری وان بوم· حمی ژی بر دستی من بون · لِ قنتری سادوبِ سری‌خوه بو·من دخوه ستاز وی ژی بکم بردستی‌خوه · لی سادو بر بزی بِ‌من‌د کر ·
ازی هر صبه رابوواآمامنی زارو کین گند حمی‌بداناهف و بچو و آما سر سادو · من او صافی بکرانا · گاڤا سادو چاف لِ مه د کر هما ددا کچکانی خوه و درژي مه د کر · یك ددو ژمه ددا بر خوه و د کته پی وان ، حتا کو او بو ستاندانا آن سرین وان بشکاندانا ·
أم‌ئین ماپین دجهین خوه‌ده‌دسکنین ولِ وان دفرجین · پاش کوسادو قائلیا خوه ژِ وان د کر دیسان بزی خوه ددامه · یك دِدو دن ژی ددا بر خوه و سینا ئین پیشین لِ وان ژی د کر · یکی بِ عقل دناف مه ده نین بو کو ژِ مره بیژی : « گد یانو گاڤا سادو پی بکی ڤه کت هما ئین دن حمی دریژی وی بکن ، لی ورن هف بگرن وسری وی بپرچقینن »
·بیژه عقلی مه اڤقاس نه د بری کو أم تقدیر که ولو ژیره بینن و ژی‌خلاص ببن · بو نیزیکی سالکی حالی مه و سادو بِ ڤی کاری بو · مه کرنه کر سادو صافی نه کر · ژِ بر کیم عقلیامه· مه‌نزانی بوام تقدیریکی ژیره ببینن ·
از نها ددم بر چاڤی خوه و دبینم کو عقلی مه کردان‌مینا عقلی من و بی عسکری منه ، بلی ام پینجه شیست زار وبون و مه ب سادو نکاربو · ژِ بر کوددوان ژمه شری سادو د کر و پینجه‌وهشت رودنشتن و ل وان‌دفرجین ·
کردژی ددوشرد کن ، پینجه وشیست‌رودنن حتا کو هر دوصافی‌دبن· پاشی‌ددودن رادبن ·
هنگی ام زارو بون کس نین بو کو شیرتکی لِ مه بکی‌دا کوام‌تقدیراسادوببینن· لی کردنو ! مالخرابنو ڤایه امژِ وه ره دبیژن هکه‌هون بهڤره دریژی‌سادوبکن‌هونی سری‌وی‌بکن‌بن‌لنگین‌خوه ، هکه‌نه‌سادوهر بوه‌ئی‌بکاری · ژ من باور بن ، از نها جارنان دفکرم و دقهرم ، ژ خوه ره دبیژم ، مال آڤامن چمان هنگی اڤ تقدیر ژِ سادوره نه ددیت ·
لی چه بکم‌عقلی زارو کی بوهو عقلی من د بری · کردژی هیژ مینامن وهنگی زارو کن · لی پاش کومزن ببن او ژی مینامن دی پوشمان ببن و بیژن : وای باڤو چاوان بو کو بری بیست سیه سالی مه خوه ژِ سادو رِحت نه د کر ·
آخ ژِ دردی عقلی بچوك کوتشتك ژی ڤه‌خو یا نا کی··
آخ ژِ دردی سادو ، ڤی دردی أم کشتن ··

جمیلی حاجو

سلطان صلاح الدینی ایوبی

كوندا راست

بگلرو پاشاو آغـاو ری سپی و مختار
خدانی برجی بلك باغ ورەزو جوت وجو بار
هر بك بدل خوشی وسرفرازی و بی هوشی
ل جهان دژین ب ڤی طرز و هاوايي بی زار
قط كس لە زارو كاپرس نا كت جارك ايرو
هرچندی ام ژناچاری د كن قیر ین وهاوار
ام كورد ايرو بلنگاز و ژارن وبی خدینه
كردستان قماشه وەلی نینه ژیره خر بدار
ددستی مه دە هیه پرطالكی تازه و پرچاك
لی هروەكی خانی گوتیه پر كساده بازار
گرهڤ نكرن ام كرمانج ب تبائی و یك دل
بی فیده ایرواڤ چیروك و گوتن واشعار
گرهر يك ژجهي خوهوشياربيت و بگرت شور
كارن وژوان تی لی ولكن بونه سرسار
ام كيم خستن شيخ وملا وآغا وبگلران
لورا أم ايرو ژحكومتان نابنه هژمـار
بری ام حكومتكه جهان گیر بون ل دنیا
وەر تماشابكه ايوانی كسری نقشي نیگار
بڤی طرزی شيخ وملا وآغا بگلر ئڤ
تمامه ب خاینن أم ئڤ ژخو بونه هشیار
ام منتی ژ ملا وشیخـا و بگان ناگرن
ام بلنگاز بونه سرفراز وژهڤره غم خوار
لی حكومتین أوروپا ژمره دستور نادن
دا ام بگرن ل كردستان وك فلكی دوار
ام جانی خوه ددن قط ترکا کردستانی ناکن
لورا پرخوشه دشت ونوال وچیا وزنار
همی گل ویاسمین و بنفش وناز وریحان
هنجاز ومشمش وخوخ وتری وهم هنـار
شیش وعجور و گوندور وتروزی وقاون
شینكو مازی و گلاظ وخرو كویزو قیفار

دريا و گوهرو كيميا وگازو كانی فقط
آش وآڤی وبستان وزڤی ومیرگ و روبار
أیرو شيخ و بگلرو پاشا دخون لوغم ناخون
خوارنا وان برنجه خوارنا مـه چیه ساڤار
او رادزن دیرجاده لنك زری وگوران
أم لنك پي خواسان راد كڤن د كونجكی طار
خانیكی من هیه پر كوره وەكی چالی (بیژەن)
دريژی و پحنی چار گاز هیه بگازی نجار
ل آلیكی ڤین وكوز ومریشك و فرا غن
ل آلی یی دنی آگرو سرشوك وهم چندار
ازنادم ب آڤانی يي صلاح الدين كوردی
كولشامی ژمره بونه فخره گاه وآثـار
لناڤ كردامه نەوكی حاجی قادری كویی
لولاتی رومان دبنی زیندانی ده پرژار
كردستان پرخوشه چاوا كوام دبیژن هر گاڤ
عينك وعيندار پی كندومناروك تحتی خندكار
بنیرن ل آوروپا وأمريقا و آسیا
هون نابینن ژبل مه كردان بلنگاز وعطار
ام نه ئی ڤی قاسینه ولكن بی خدانن ای
برانو روژ دجیكی طنگده لە چو یە ایڤار
ام بهڤره بی ئفاقن لورا ام كیمن أيرو
ژهرچار طرفانده دست خستیه ناڤ مەاغیار
ايزيدي چیه نصرانی چیه وەهارنكه جوو
ڤي أڤ نه كردن وە یاخودام نه باڤكن هرچار
عالم ئڤ بون خدانی صنعت ودولت وحكمت
ام كردمانه تەنی بلنگاز و پرژار وبی كار
به سە اگرهون مزن رانا بن ام ئین هوررا بن
ژبری ده مزنان شور آڤیت بچوكان دادار
جگرخوین ژار تاده روژان بیژی وبنڤیسی
خلاص نابن گرتن وشیرت عاجز دبن گوهدار

جگرخوینی كردی

بر دستین ملاہین مزن ده خوه ندیه · لِ شامی دِ دیوانا نور الدین ده بخوه دی دبو ·

دِ سالا (۵۵۸) ده اسد الدین شیر کوه ، دچو هاوارا مصریان · برازه یی وی صلاح الدین ژی پیره چو · اسدالدین دوجار ین دن ژي چو بو مصری · دهر دوجاران ده برازی یی وی پیره بو · دِ جارا سیم ده ل وی جه بون و لِ مصری مان · سال پینجه وشیست وچار بو ·

هنگی عاضد الدین الله ، خلیفه یی فاطمیانی پاشین لِسر کفلی خلافتی رو دنشت · عاضد الدین شیر کوه خستبو شونا شاوِر و کر بو وزیری خوه · صلاح الدینی خورت ژی بر دستی مامي خوه ده دخبتی · پشتی سالکی شیر کوه چو رحمتی وصلاح الدین کت دوساوی وبو وزیری عاضدالدین ·

دِ سالا (٥٦٧) ده بِ مرنا عاضد الدین صلاح الدین بو ملکی مصر · هر چند صلاح الدین بن دستی نور الدین دهاته ژی حسیب دراستی یی ده بسری خوه بو · پاش دوسالان نور الدین ژی بی زارو ژ بیج چو رحمتی وولاتی سوری یی ژی بتقایی کت بن دستی صلاح الدین ·

دولتا صلاح الدین ژِ کردستانی دچو حتاولاتی تونسی · صلاح الدین بیست ودوسا لان حکم کر و دِسالا (۵۸۹) ده لِ شامي چو رحمتی · عمری وی گهشتبو پینجه وهفتان · لِ شامي دِنیزنگی مز گفتا اموی ده ڤشارتی یه ·

صلاح الدین دِ ڤیزمانی کن ده ولاتین دولتا خوه همی ژی آقا کربون · آقا هیکه ولی کوخلکین اور پایی ژوان نمونه دگرتن ·

صلاح الدین سلطان بو ، سردار بو ، زانا وشاعر بو · سر هر تشتین دنیایی سر وخت بو · طبابت ژی دزانی بو · دبیژین کو بر بری وی قرالي انگلستانی ریشاری دلشیر دوختی شری ده نخوه ش کتبو · حالی وی خدار بو · بژیشکین قران نکار بون قرانی خوه درمان بکن · صلاح الدین بژیشکین خوه شاند بون بالی · اوژی بِسر نخوه شیا ریشار ڤنبو بون · هنگی صلاح الدین بخوه ، کت شکلی بژیشکان ، چونك ریشار ودژمنی خوه درمان کر ·

صلاح الدینی ژوان مزنان بو کو قدري وی نه تنی مروف ، دوست ملت و بن دستین وی لی دژمن ونیارین وی ژی دزاني بون وحتا ایروژی دزانن ·

دسالا (۱۳۱٦—۱۸۹۸) ده وکی امپراطوری المانان هاتبو شامي قصدا ترba صلاح الدین کربو · بری کو بگهه تربی ژِ گر گر وکا خوه پیا بو و پیلکه دریژ ب پیاتی چوبو ·

هری اڤ صلاح الدین ، مروڤ و سرداری مزن صلاح الدینی مه بو · صلاح الدینی کرد بو · ژبونا مزنا هیبا ملتکي ما صلاح الدینك نه بسه ؟

جلادت عالی بدرخان

خوونا هشیاری یی

آخ ولاتو آخ ولاتو — روژامه زو لیهلاتو

باڤ و برین مه چاوانن — چما خبر ژی نه هاتو

ایشڤ من دیت خونك بترس — تو کرمکی ژمن بپرس

اُز جاره کی دست پی بکم — دا تو ببین چقاس بجرس

بابکی رش هاته ژژور — لسر من کر بوره و بور

بِ گرین دا کاغذك صور — دناڤ هبون دو تایین پور

آز جومه جم پیرك زمان — من گوت : فالکی ڤکی اُمان

من دا یه در ڤ روح وجان — دردی من ره بی درمان

پیری بومن رابو سر خوه — پیانا آڤی دا برخوه

لِ آڤی خوه ند لمن نیری — دیسا سری خوه دا برخوه

کاغذ بِ خوینا بران بو — هر دو تا پورین خوه هان بو

معناوان کور و گران بو — ژڤالا پیری نهان بو

برائن مه تینه کشتن — بِ خوینین خوه تیته ششتن

خوه هان پورین خوه شاندنه — یانی «چیاهون رونشتن»

ایرو لاشم پر دئیشه — قنج دزانم ژچه دیشه

لی چه بکم درمان نینه — طالع تونه بختی رشه

درمانی کو اُز کشف دکم — بِ هیڤینا خوه گش دکم

ژ دلبرینن وك خوه ره — پلین هاواري رش دکم

قدری ببیژ و بناله — شبنی گریده بکاله

ناموس نه ما ، رومت نه ما — اڤ چه دردواڤ چه حاله

قدری جان

سال ١
هژمار ١٣
چارشنب
١٤ چلەبی بری ١٩٣٢

هاوار

بیدی

السنة ١
العدد ١٣
الاربعاء
١٤ كانون الاول ١٩٣٢

کوڤارا کردی * مجلة كردية

سلطان صلاح الدینی ایوبی

انسکلو پید یامزن ژ بندا صلاح الدین راهولی دستپی دکه : «اڤ کرد ....»

هری صلاح الدین کرد بو ، ژمه بو ، ژمزنین کردان بو ، هیژ بیتر وراستر کردی مزن ومروڤی مزن بو .

ژخوه‌مزناهی بِ مزنان چیدبه . کومزننین بن مزناهی نایه‌پی مزناهییا ملتان ژی هولی به . ملت بِ مروڤین مزن وبژارته مزن‌ن . او ملت مزنه کو مزنان دتینه پی ، مروڤین مزن ژی درد کڤن .

ژملتی کردان گلك مروڤین مزن در کتنه . هرو کی شارموی — زانا کی روس — کرتیه . ازی چندپرسین شاموری یکرتی ، بگهیزمه هر : «وملتن هنه بِ جنگاوری ودلاور یاهن سردارین خوه ، خوه دانه ناس کرن وژِهن دولتین آسیا وافریقایی پادشاهن دانه . کرد ژِوانن . ناڤی کردان ، هیژ دِ پیشیا زسانی کڤن ده بِ دربین رستم و پیشده‌تر بِ کشور کشایی یین صلاح الدین وبرایی‌وی ملك العدل ، بلند و گش بویه . ژڤان پیڤه اڤ ملتی ها مزنین‌دن‌ژی گها ندنه . هرو کی کریم‌خانی‌زندی کو دِ نیڤی بابلیسکا هڤدم ده‌مالبا طازندی دانیه ، وزانایی مزن ابن الاثیری‌یی جزری وابو الفدا ، ژمیر کین ایوبی ، ودیر و کنڤیسا زراڤ ادریسی بدلیسی ....»

ملتی کردان صلاح الدین دِهیا مکه ولی‌ده آنیبو دنیایی کر دنیا بوبو دوبر و لِهڤ کتبو . دِد شت وبلند جهین اوروپا یی ده بِ هزار ، ب لك و کروران خلك گها بون هڤ وبرین خوه دابون ولاتی روژهلات .

ملتین عیسی دربژی ملتین محمد کربون . بِ سالان ڤه پڤ چون ، لِی یین خو ین هر کین ، بِ هزاران مروڤ هاتنه کشتن . ملتین عیسی ملتین محمد چیکرن . هندك ما بو اولا محمد ژِ ناڤی هلا نیانا . ژِ دو اولین دنیایی ئین مزن یك نوق بووا ، آدن او داخوارانا . یکرتی اولا محمد دچو وندا دبو . ئیدن خلك باورییا خوه پی نه آنیانا .

هنگی ژولاتی سرحدان ، ژچیایین کردستانی ، ژ سنین زنارین مه روژك هلات . صلاح الدین ...

ملتین عیسی چیکرن . اولا محمد پاراست ، خلاص کر و ژنوڤه دانی . ژلورا ژیره محمدی دوم ژی تینه گوتن .

* * *

نهوام یکرتی ژینه نگارییا صلاح الدینی خوه بیژن .

صلاح الدین ژولاتی سرحدان ، ژ کردین راوندی‌به . یاپیری وی دگل دو کرین خوه شادی نجم الدین ایوب واسدالدینی شیر کره ، ژولاتی خوه گهاستبو بغدایی وژی چوبو تکریتی . ل وی جه بوبو . باپیری صلاح الدین دتکریتی ده چو یه رحمتی ، پیشده تر برایی مزن ، نجم الدین ایوبی کو باڤی صلاح الدینه بو بو دز داری تکریتی .

دِ سالا (٥٣٢ — ١١٣٧) دِتکریتی ده صلاح الدین هاتبو دنیایی .

پاش دوسالان حاکمی موصلی عماد الدین زنگی ژ تکریتی‌در باس دبو . نجم الدین دِهن تشتان‌ده آریکاریاوی کر بو . عماد الدین نجم الدین ومروڤین وی بِخوه را برن . و پشتی ڤگرتنا کلها بعلبکی او کر دز داری وی .

صلاح الدینی زارو ژی بِ باڤی خوه ڤه گهستبوسوری‌یی . خوه ند ناوی آپیشین دِ بعلبکی ده یه . پیشده تر لِ شامه

اشتراكات مجلة هاوار

في سوريةوتركيةوالعراق وبلادالعجم وبلادالقفقاس		وفي غير هذه الأقطار	
عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك	عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك	عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك	عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان · دمشق — حارة الأكراد

سال ۱ — هژمار ۱۳ — چارشەب — ١٤ چلەیێ بری ٩٣٢

السنة ۱ — العدد ۱۳ — الاربعاء — ١٤ كانون الاول ٩٣٢

هاوار

پەيێ

کوڤارا کردی * مجلة کردية

تیخستییێن کوڤاری

سلطان صلاح الدين	ج. ع. بدرخان
دردی سادو	جميلی حاجو
پیشگو تنگاك	ج. ع. بدرخان
بکیتیان	هفندی صوری
کوڤان	دکتور ك. ع. بدرخان
سیابندی سلیڤی	هرکول آزیزان
بهارا دیرکی	قدری جان
فرمیسك	گوران
ئەی دل	طاهر فوءاد
خونا هشیاری بی	قدری جان
گوتا راست	جگرخوینی کردی
کلا دل	عقدرحمان فوزی
پهیز	دکتور ك. ع. بدرخان
سیابندی سلیڤی	هرکول آزیزان
زارو دلین	جگرخوینی کردی

عربي :

بكاء وبكاء وبكاء	الوافي

١٣٥١ هـ — مطبعة الترقي بدمشق — ١٩٣٢ م

SAL 1
HEJMAR 14

ŞEMBIH
31 Çileyê-Berê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 14

SAMEDI
31 décembre 1932

Qovara Qurd * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Birê Frensizî

çapxana tereki
ŞAM — 1932

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şeşmehqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Mîr Celadt Alî Bedir-Xan
Şam : Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 14
ŞEMBIH
Çileyê-Berê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 14
SAMEDI
31 décembre 1932

Qovara Qurdi * Revue Kurde

Yeqyetîman

4

Lew deme laweqe çawi deqatewe qatê seyr deqat desteq dirêj bû we dergaqe qirayewe, qiçêqi ciwani jiqeley barîq be qiraseqi awrêşimi sipî hate jûrewe, be pê rûtî hate pişewe heta geyişte cêgey laweqe. Lêfeqey nextêq hel dayewe we desti bo şani laweqe dirêj qird, we be pêqentnewe pêy got u culandiyewe.

—Helse, helse helse qurim!!..

Neştumanit le taluqe daye. Wa dujmin biraqanti quşt. Helse japon wa dagîr deqrêt. Helse wa neştumane xoşewisteqet le jêr dest u pêy dujmin demênêt.

—Helse, çeqit helgire. Êstaqe demi xo hesandinewe niye.

Laweqe seri helbri we be dengêqi berzînewe pêy got:

—Êwe qên, ey qiji cwan.

Cehwabi dayewe we goti:

—Min (ez) neştumanim ..... min japonim.

We be desti işareti lay rûsı qi d we goti:

—Qurim cêgay to lewê, le neverasti şere, le toy nwêni nerm niye.

Evey got we be hêwaşî bo lay dergaqe royişt, we bzir bu. Inca laweqe be gur le cêgaqey derçû her weq yeqêq le xewêqi xirabda bibêt.Le paş çend rojêq qe rojnameqan nawi şehîdeqan blaw deqenewe, navi ew lawe le serûy hemûyan debêt.

Inca dîni gel-peristî peyxemberi heye. Piyawi dînî heye. Mustefa Qamil Sa'd Zexlûl, Yûsif Mazînî, Xaribaldi, Waişnxton, dê Valira, Xandi, Ihsan Nûrî Paşa serqirdey heray Ararat, peyxemberani em dinen.

Em dine qitêbani mukeddesişi heye, ewîş destûri serbesti we serbexoyi tewawi ye. Dua' w wirdi taybeti heye, Ewîş Marşi Kewmiye, legel goraniy weteniqe lawan we pîran be dil sutawî deyxwêninewe. We be ihtiram gwêy lê ra degrin.

Hemîsan em dine wacibati taybeti heye: Weqû a'sqerî qirdin, rûh w mal bexşîn le pênawî rizgar qirdini neştuman le dujmin. Jêqoşîn hetaqu mirdin le pênawî Serbexoyî we serberzi gel we neştuman.

Bem çeşne — «Nizami gel peristi» le beyni nizameqani qomelîy dîqe cêgeyêqi berzi girdewe. We imro wa her em nizame le rojhelat we rojawa belaw bwetewe. We hemû danişt wani rûy erz le pênawi em nizame xoyan be quşt deden.

Êstaqe hendêq le zaniyarani zanisti civaqî delên lemew paş hemû hiqûmetani dinya debin be yeq, we nizami gel peristî degorrêt be «Nizami» qomeliy hemwa yi dinya.

Belam em nizame êstaqe lêman dûre we ême carêq pêwistman niye.

***

Lewey serewe betewawetî derdeqewêt qe em çaxe w dewre qe ême têdayn çaxi gel peristyewe dewri Kewmiyyate. We dîni gel peristi imrô wa le rojhelat w rojawa blaw bwatewe.

Belam le pêş eweqe gel peristî le wulati rojhelat derqewêt, le rojawa peyda bû we drewşayewe, le paşan bo wulatani ême gwêzrayewe. Her le sali 1492 ewe

qe Emerika dozrayewe, we qe krûni taze desti pêqird, nizami gelperistî le ewrûpa rûyda, we blaw bûwe we, we gelani Inglîz, we Firansiz, we Eleman.. i cuda cuda peyda bû.

Inca qe heray serbexoyî holande we rizgar qirdini xoy le Ispaniya le Kerni şazdemîn, we heray serbexoyî Emerika, we heray Firansey gewre sali 1789 dagirsa, weqe le 1789 ewe hetaqû 1815 Napolyon Ponapart Ewrupay serewjêr qird, we tomi serbexoyî we serbestî benaw hemû Ewrupada blaw qirdewe. itir trişkey gel peristî we serbexoyî hemû Ewrûpa we Emerikey rûnaq qirdewe, we piri qird be lerr w bereqet, we xûy baş.

Inca detwanîn kerni nozdemîni miladî be kerni şeruşûr dabinên bo wergirtini serbexoyî gelani cuda cuda. we le Ewrûp ıda serqirdey hemwayî her Firansa bû. Hemû çawyan lêbu, qe herayêq biqat hemû le cêgey xoyan helbistin, we hera biqan.

Inca le kerni nozdemîn, lew kerneqe rojawayîyeqan şew u roj be bê wiçan xeriq bûn bo sendinewey serbexoyî xoyan, roj helat nûstibû we xeberi le qirdewey dinya nebû, bêcge le geli qurd qe hendê car be rûhêqi qurd xohî, we gel perestî heldestan, we herayan deqird herweqû xudani [xulaseyê qi tarîxi qurd u qurdistan] gotûyeti:

« Le beyni hadisati a'sri nozdemînda hendêq le emerateqani qurd çend car be hissêqi millî, we be hîway serbexoyî kiyamyan qirduwe. »

Inca le kerni nozdemîn lesali 1830 le Firansa herayêq dagirsa we be carêq xanedani BorBon hêdira, we derqira. We ew heraye — her weqû agir le naw pûşda blaw bibêtewe — be naw hemû ewrûpaya blaw buwewe. Geli Italya be hoy qomeli qarbonarî helsan bo rizgar qirdini xoyan le Ewstrya, kewmi cermeni helis ta le pênawî serbexoyî

Her lew salane bû qe qe Firanse aley heray hel qirdibû, Mîre gewre mir.

Muhemmed paşay rewandizî le rewandiz i'alani serbexoyî qirdi bû, we he tijî dabûye ser wulatani dewr u pişti we qurdeqani rizgar qirdibû le jêr dest turqe bê rehmeqan.

Inca le sali 1848 le Firansa herayêqi dîqe qird we emeyş be naw hemû ewrûpaya bilaw bûwe we. Italya le layêqewe, we Elmaniya

(tewaw ne bûwe)

Hevindê Sorî

Derdê Nezaniyê

—Ji brayê min ê delal
Cemil axayê Haco ra—

Brayê min heqe miletê me jî mîna van miletên din bixwenda û zana bûna melên hev ne dixwarin û hevdu ne diquştin. Şuxl û qarên wan weq îrû bêbextî û dexs ne dibû, lihev ranedibûn, ji hev hez diqirin û di eleyha hev da paşgtinî ne diqirin. Belê xelqê me îrû van tiştan diqin û li xırabiya hev digerin. Lê ez wan di vê xisûsê de niqarim bilomînim. Lewra qo ji çikas esr û zemanan da beta niho çavên xwe wiha veqerine û wiha elîmîne. Ji ber qo rûjqê ji rûjan şêx, mela û zana û giregirên me ji me re tucar ket pend û şîret ne qirine û tiştên zanînê ne gotine qo çavên me vebin, em jî weq xelqê ji bona kencî û azahiya welat û miletê me bixebitin. Belê li me ne bûn xweyî û em hiştin destên dijmin û neyaran. Heqe mela û mezinên me em hişyar biqirana serên riqnadin, qoqa Qurdistanê şêx Seîd efendî ê buhiştîn û şêx Evdirehmanê Garisî ne dih atin jêqirin û bêhesêb mezinên qurdan ne dihatin quştin.

Qeqo evkas esr û zemanan da min ket tu qitêb, qovar û rûjnameyên qurdan ne dîtin û ne bihistin. Îsal Bedirxaniyan ji miletê qurd ra qovareq bi navê Hawarê çêqirin û ji miletê me ra şandin.

Weqê ez vê Hawarê dixwînim, ji miletê me hineq, ên nezan, tên dora min û dibêjin: « Gelo ev Hawar çi ye qo

Welat û dilê min

Fv çend sal in dilê min ket ne geş e;
Dinê tarî, dinê êvar û reş e.

Dilê min ket, ne ava bû ne bû geş;
Buhara min, pehiza min, hemî reş'.

Di çolê de, di deştê de tinê me;
Key rondiq im; key ez şîna dinê me.

Xweş buhar e, lê xerîbi jarî ye
Min çi qir qo dinê li min tarî ye

Min çi qir qo zaroyên min mirine;
û ronahî ji çavên min birine.

Bê xanî me; bê tifiq im; bê welat;
Her ji min re maya bêbext rohelat.

Min bûq ne dît, zaro ne dît ne dît al
Porên min gewr ez pîr bûme, bûme qal

Welatê min biqeu, tiştqî bibêje
Lalbûna te çima hevkas dirêj e.

Çima hevkas; tu bêdeng î û bê nav;
Bila bibin; gorîyên te sih û tav.

Welatê min biqen biqen megirî ! !
Ji bira te hêj derneqet Agirî ? ?

Qemal Fewzî, Extî, Fiad ne mirin;
Ji nû ve ew; rêya te de dimirin.

Ji nû ve ew, ji tirbên xwe radibin,
Ji nû ve ew, dimirin pê şa dibin.

Sînga te de veşartî ne çend hezar
Çend hezar jî bê gund mane bê bajar

Çend hezar jî sêwî mane û bê mal
Text jî çû ye, bext jî çû ye ne ma al

Lê bawerî sist ne bûye nabe jar
Qelên te ne tev gundê me tev bajar

Qelên te ne sîngên qurd û qurdmancan
Mirin nîne bo giyanê ermancan

Bawerî ket mirin çi ye nizane
Jiyîna wê bêmirin e dizane

Ava bibî, serxwe bibî megirî ! !
Ji bira te hê derneqet Agirî.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Dadê

Buhara jiyîna min bê te paîz e dadê,
Bo min dîyarê cenet bê te faiz e dadê.
Çêlqewa lingşiqestî li pê hevalên xwe ma,
Çêlqew ez bim û negrîm ma key caîz e dadê!

Dadê pir qûr menal e.te ceger li min ne hişt,
Dewsa qen û lirînê ah û zarîna xwe hişt
Girîn tirsê dide min xerab diqe sîng û pişt,
Êdin xwîn,qêmê dizên! qanî..qarîz e dadê.

Her çend pol û petalên jiber xaum-manan man
Geleq kenc girê bide li birînên xwe eman !
Bijîşqên me cê diqin ji bo derdê te derman,
Hineq ji van Seqban in, hin jî Nafîz e dadê.

Daw ne ma me maçîqir,pakij ne pakij be dest
Her qê ev halê me dît gotin«parseqî ye,geşt»
De wer ji ber vî derdî me be perîşan û mest,
Ne ekil ma ne şiûr, ne jî hafîze dadê

Xwarin, vexwarin tune hebe jî me sond xwarî
Parîyeq bi hêsanî di kiriqa me narî
Dîtina te miyeser neqe xudaê barî
Gav û demên me hemî, rojî..pehrîz e dadê

Ji ber qêmanîyên xwe, li cem te şermisar in
Tenê tu qûr menal e, em ji te hêvîdar in,
Ji çavên me yên melûl hêstir ê xwîn dibarin
Jan a zirav tov me qe, eman! Paqîze dadê.

Kedrîcan

hon dixwînin? ma ji nuh va hawar diqe, ji me re dê çı biqe»

Ez dîsan mirovên wiha, nezan, nalominim, lewra qo tum serên xwe di bin destên miletên din da dîtine.

Qeqo ez têm çavên te, ji te û ji xwendevanên me ên zana û xwenda hêvî diqim, bila ev tiştên ha ji mirovên nezan ra bidin fehm qirin û xwendin û nivîsandinê hinî wan biqin.

Herê herweqî te di benda xwe de-qo di hejmara Hawarê a pênca de belav bûye — gotî bû qurdmanc kênc in û pir kenc in. Lê ewçend jî nezan û jar in. Vê nezanîyê em quştin. Em nezan ne bûna ne diqetin vî halî. Dermanê nezanîyê jî xwendin e. Ji xwe bi belav bûna herfên nû xwendin û nivîsandina qurdmancî geleq hêsanî bûye. Niho dibistanên me nînin, divêt herçî xwenda. herçî nexwenda û nezanan bixwînîn in.

Lawê Fendî

Gazind û Gili

Gelî biran ! Qovara Hawarê îro heft meh in li ser zarê qurdmancî biderdiqeve. Binafiya çapqirina Hawarê, ji bona danîna bingehê zmên bû. Ji bo vê yeqê jî herweqî xweyîyê Hawarê di hêjmara yeqê de dabû zanîn qo kesda belavqirina hawarê civandina pirsên qurdî yên qo winda bûne; edebiyata qevnar û a nûjen çîroq, çîrçîroq û kewaîdên wê bûn. Ez niho dinihêrim qo hineq birayên me yeqcar, ji bo qo navên xwe di qovarê de bibînin çavdane şiir û bendiqan. Hineq bê pesna xwe pêve tu tiştî nanivisînin.

Gelo, nizanim ev nivîsarên ha ên tewş dilê min tinê diêşînin ? an hevalên min heue ?

Dil dixwaze qo di vê kada zanatîyê de ên weqî Evdilxalik Esirî, Hevindê Sori, Cegerxwîn hespên xwe bibezînin, da qo Edebîyat û zman tiqûz bibin. Em jî pê zâna bibin. Ne ewên qo çar pirsên bêmana bidin ber hev û naveqî dûrdirêj di bin de daçiqînin.

Hawar qovareqe edebî û ilmî ye, ne ji bo navên dilbihewes. an reklam e, ne jî cihê nivîsarên bêqêr e.

Ez geleqî ecêbmayî dimînim qo xweyîyê Hawarê evan tiştên tewşo mewşo di qovarê de belav dıqe . . .

Ew qovara qo yeq e û bi me zehf delal e, ji panzde rojan careqê bi dertê; her car em çav li rê dimînin, da qo em kewaîd, dîroq, edebîyat û zmanê xwe fêr bibin.

Gava qo Hawar tê ez dinihêrim qo dîsan di qirasê berê de ye.

Birano, ez ji we û xweyîyê Hawarê hêvî diqim dev ji vê pesna qirê û gotinê tewş berdin, careqê li qovarên bîyanîyan mêzeqin û hingî gotinên min bavêjin.

Osman Sebrî

Heneq

Dilo rabe buhar e
Qesq û sor e bi dar e
Dinê germ e ne sar e
Dilo rabe buhar e

Mêrg û solîn zozan e
Êda qeç û kîzan e
Havîn bavê xîzan e
Mêrg û solîn zozan e

Ne berf maye ne baran
Ruhnî qulîlq li daran
Bû qeyfxweşî li jaran
Ne berf maye ne baran

Çem bi av û stiran e
Te jî pez û beran e
Dinê xort û ciwan e
Çem bi av û stiran e.

Ga û golig heval in
Welatê wan newal in
Hemî xort in ne .qal in
Ga û goliq heval in

Heyiv derqet zebeş e
Erd û ezman ne reş e
Dinê bi qen û geş e.
Heyiv derqet zebeş e

Heyiv zebeş tu rêhan
Ez dilqetî tu kurban
Ez qirêtim tu heyran
Heyiv zebeş tu rêhan

Mêw ez im tu î tirî
Mih tu î ez im hirî
Te firot û min qirî
Mêw ez im tu î tirî

Ez qanî me tu av î
Ez neçirim tu dav î
Şevreş ez im tu tav î
Ez qanî me tu av î

Ba û baran pehîz e
Dinê bi xem bi zîz e
Delala min bilize
Ba û baran pehîz e

Ne derew e ne qenîn
Ne bexçe ye ne cinîn
Tu svwar î ez im zîn
Ne derew e ne qenîn

Tu buhişt ez dergevan
Qêr tu î ez im kurban
Gorî te me ez heyran
Tu buhişt ez dergevan

Qul ez im tu hêstir î
Tu ji perîyan çêtir î
Au zêrî an zêrqirî
Qul ez im tu hêstir î.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Textes et Traductions :

DU GUHARTO

Dudo ji xwendevanên me dil qirine û ji me re ser du nivîsarên qo di Hawarê de belav bûne guhartoyin şandine, û pê xuya qirine qo bi Hawarê bendewar in û bi nivîsarên wê kenc mijûl dibin.

Em spasan li wan diqin û dixwazin qo xwendevanên me ên din jî rêya wan bigirin û di van tiştan de mîna wan ariqarîya me biqin.

Yeq ji wan guhartoyan ser strana (Delalê Eyşê) ye qo Elî Seydo, ji Emanê, ji qovara me re rêqiriye. Ev stran di hejmara Hawarê a heftim de, rûpel : 7, batiye belav qirin. Stran bixwe ji pênc qoman hevedudanî ye. Di vê guhartoyê de ji qoma pêşin xêziqa çarim qêm e, a duwim û sêyim bi geleqî diguhêrin, ên mayin mîna hev in.

Eve qoma duwim û sêyim :

— 2 —

Delalê Eyşê ! Delalê Eyşê !
Derdeqî min hebû, sereqê derda
Heşîn dibû gibayê mêrga û taximê li erda
Jinê çê, ji mêrê xirab ne tê quştin û ne
[tê berda

— 3 —

Delalê Eyşê ! Delalê Eyşê
Ezê tenbûrqê çêqim ji hestîyê mara
Ezê têla têqim ê, sê bisqê di yara
Bira mala wan bişewitî qurt - û - pista
[dîwara

***

A din liser Çîrçîroqa Siyabendê Silîvî ye. Eva ha Haco axa- Sereqê Fşira Hevêrqan- ji me re daye zanîn. Guhartoya axê liser paşî ya çîroqê û mirina Siyabend e. Herweqî ji devê axê derqet, me jî welê nivîsand :

« Siyabend serê xwe danî bû ser qaboqa Xecê û xew ve çû bû. Xecê meyizand qo bireq qovî vane tê ; dihnê xwe daye qo heft beran in, û qavireqî biçûq e, û mihqe biberan e. Ev qavir diberdê her heft berana û mihê ji wan distînê û didê ber xwe. Xec qenî, Siyabend hişyar bû û got :

—Gelo di xew de min xir - xir an tiştek qiriye qo tu bi min diqenî

Ewê got — Pismam te tiştek ne qiriye, belê tu dibînî wa qovîyê ba. ev qavireqî biçûq heye û mikê ji her heft beranan distînê, te ji weqe vî qavirî ez ji her heft bra û pismamên min standin, ji hulo qenê min hat û tu li qenê min hişyar bûyî.

Siyabend kehirî û got :

—Tu çawan qavirqî qovî ji min re diqî berber, min wehde bê ez navegirim heta ez goştê wî ji te re naqime şîv.

Siyabendê Silîvî xweyîyê tîr û qevanê zîvî, rahişte tîrû qevanê xwe. roj jî ber ava ye, çû û qavir quşt. Qir qo serê wî jêqê, qavir jî li serê zerê qetiye, qavir xwe vepejiqand. Siyamend di zerê wer bû, sixqî beniqê hişq di nîvê zerê de hebû, ew six qete ser dilê wî û di pişta wî ve derqet.

Xec jî ma heta nîziqî esayê, Siyamend ne hat. Xec hermet bû, tirsiha rabû bi guher û mesîlan qet. Wê şevê ne dît, vegeriha şqefta xwe. Sibehê, hê zû qete ser şopa qovîyan û Siyamend. Hate serê zerê, meyizand qo qavir li wê derê quştî ye, û Siyamend ne xuya ye. Bi ser latê de tewiha, gava di nîvê tehtê de nalînê Siyamend qûr tên. Vêca Xecê dihanqirê qilama davêjê ser, dêstmalê serçavê xwe dişidênê û xwe di tehtê wer diqê, bi kidreta Xwedê ew sixê qo Siyamend qetibû ser Xec jî diqevê ser wî sixî û six giran dibê û di bin her duwa de dişqihê. Di bin wan re çemeq av diheriqê, diqevinê avê.

Bi emrê Xwedê ew her du dibinê du ta spîndar û di ber wê tehtê re bihewa diqevin, heta qo bi ser diqevin.

Vêca her buhar pezê qovî tên û serê wa dara dikurisînin, ji ber qo bûne dijminê hev, lê dar ji nû ve şîn dibin.»

Deux Variantes

Nous venons de recevoir deux variantes à propos de deux morceaux que nons avions publié dans notre revue

L'une se rapporte à la chanson intitulée (Delalê Eyşê) publiée dans notre n° 7, page : 7. Elle nous a été communiquée par Mr Ali Seydo, professeur au Lycée de Amman. Dans la variante de Mr Seydo le quatrième vers de la première strophe manque, les 4e et 5e strophes sont les mêmes, la 2e et la 3e sont telles que nous les publions ci-dessus et nous donnons la traduction ci-dessous :

— 2 —

O belle Aïche, O belle Aïche
J'avais une douleur, chef des douleurs
L'herbe des prairies et l'ensemble de la
[végétation devenaient vertes sur
[les terres
La femme bonne, par l'homme méchant
[ne peut être tué ni abandonné

— 3 —

O belle Aïche ! O belle Aïche !
Je ferai une guitarre des os des serpents
Je lui donnerai pour cordes les trois
[tresses des bien-aimées
Que brule la maison de ceux qui font
[des jaseries à travers les murs

***

L'autre variante est au sujet de la légende (Siyabendê Silîvî) à propos de lachanson (Berceuse de la mort) dont nous avions donné un extrait dans notre n° : 13, pages : 6, 7, 8,

Cette dernière nous a été communiquée par Hadjo Agha. D'aprés le récit de Hajo Agha la mort de Siyabend et la fin de la légende sont ainsi conçus:

Siyabend dormait sur les genoux de Khadj. Au loin un groupe de cerfs passa, allant vers l'eau. Khadj à leur vue commence a rire et Siybend s'éveille et lui demende :

—Qu'as tu ? pourquoi ris-tu, peut être ai-je ronflé en dormant, est-ce pour ça que tu ris.

Khadj lui raconte le passage du groupe des cerfs et lui dit en riant que le jenne mâle était furieux tout comme lui contre les sept autres mâles.

Siyabend se met en colère, prend son arc pour aller à la poursuit du jeune mâle et dit à Khadj.

—Tu venx me comparer à un cerf, ma parole, je ne rentrerai pas si je ne fais pas tôn dîner de sa chaire.

Siyabend va et tue le jeune cerf et au monent de l'égorger l'animale secoue sa tête et Siyabend glisse vers le précipice.

Le versait du précipic qui était un rocher abrupt vers son milieu se trouvait une branche séche comme une flèche. Siyabend tomba dessus et la branche lui traversa la poitrine.

Khadj alla à sa recherche et ne le trouva que le lendemain, agonisant, elle mit un bandeau sur ses yeux, se jeta sur l'arbre. Elle eut le cœur traversé par la branche. Celle ci sous le fardeau des deux corps se cassa et il tombèrent dans le ruisseau qui coulait au fond du précipice. De ces deux corps poussèrent deux peupliers.

Chaque printemps ces deux peupliers verdissent et ils s'élèvent au dessus du rebord du précipice. Les cerfs du Sipan qui leurs sont devenus des ennemis viennent manger continuelement les feuille des peupliers qui repoussent de nouveau.

***

Dans la variante de Hadjo Agha outre le langage il y a deux points qui peuvent attirer l'attention. L'un est le nom du héros, qui se présente sous la forme de (Siyamend). Nous l'avions donné comme (Siyabend). Il faut noter à ce sujet que ce nom varie d'aprés les contrées et devient : (Siyabend, Siyamend,

Notice

SUR LA BIBLE NOIRE

La religion des Yezidis est une de celles entre leqelles se partagent les kurdes. L'origine du mot yézidi est discutée; certains le font dériver du vieux mot kurde Eyzed, qui donne eyzedi; d'autres rappochent ce mot du nom de la ville de Yezd, dans laquelle vivent les 30,000 ou 40,000 Zorastriens qui subsistent encore en Perse. La religion yézidi constitue une déformation de la religion zoroastrienne, autre fois professé par tous les Kurdes. Notre but n'étant pas de donner une étude sur la religion yezidi, nous n'entrerons pas dans les détails. Nous désirons seulment présenter à nos lecteurs la traduction de quelques extraits du Livre Saint des yézidis. Ces pièces sont en langue Kurde; on les emploie dans les cérémonies religieuses du culte yézidi. On appelle ce livre Saint du nom de (Mishefa—Reş)qui servait à desigoer l'ancien livre saint de la religion des Kurdes. De notre temps encre, les Kurdes de Botan; qu'ils soient musulmans, chrétiens ou yézidis, jurent: « Bi mishefa reş di qavilê Cizîrê de » par la bible noire enfoncée dans les ruinés de Djézireh.

RECIT DE LA CREATION DU MONDE ET DE L'HOMME.

Au nom de l'Un et Tout Puissant Créateur du Ciel et de ses profondeurs, Créateur du soleil et de la lune, Créateur du Jour et de la Nuit, Créateur de la Préexistence et de l'Eternité, Créateur de tous les prophètes, Créateur de toutes les âmes Saintes. Lui qui a divisé les religions et qui a créé chacun d'après ses mérites, et qui depuis la création du monde trône dans le trône le plus élevé du ciel, au Nom de ce Dieu : il y a sept divinités, c'est à dire sept anges; le Dieu qui est le Tout Puissant et l'Unique et le Grand a crée ces sept anges de sa Lumière, comme l'homme allume une bougie à l'autre. Le Dimanche, il a crée l'Ange (Sezem) (Chemseddin), l'ange qui prend les âmes, le lundi il a crée Fakhreddin, l'ange de la lune, le mardi il a crée l'ange Mikhail, le Mercredi il a crée le Melek Taous le jeudi il a créé Sedjadin, le Vendredi il a crée Semkhail, le Samedi il a crée Norail, Dieu c'est le Eyzed (1), Dieu a fait pour ces sept anges un navire, et quarante mille ans ils sont restés dans ce navire.

Il avait créé aussi une essence divine, puis il s'en est offensé, et de sa fureur se sont faites les montagnes, et de la fumée de cette fureur s'est fait le ciel, et Dieu monta au Ciel. Il a fait le Ciel qui subsiste sans colonnes. Ensuite il est descendu sur la terre, et il a commencé de créer tous les êtres. D'après l'ordre de Dieu le Melek Taous devait rester toujours dans le Ciel, et Dieu confia à melek Taous toutes les destinées des hommes et leur avenir; et toujours il recevait les ordres de Dieu concernant les hommes. Mercredi il a constaté que la volonté de Dieu c'était de créer l'homme du feu et la femme Eve de la terre et de l'eau, et le Jeudi il lui ordonna de souffler avec un cornet à l'oreille d'Adam, quand il eut soufflé trois fois dans son oreille, Adam se leva et Vendredi Mêlek Taous reçut l'ordre qu'Adam entre au Paradis et y reste quarante années. Il entra et resta. Ensuite il prit Eve de la côte gauche de Adam, puis, comme le temps était passé. Dieu ordonna qu'ils sortent du Paradis, parce qu'il était nécessaire qu'ils donnent la vie aux générations humaines. Quand ils furent sortis du Paradis on leur donna à manger des épis de blé. Le Samedi, Dieu ordonna à Melek Taous d'aller chez Adam et de s'occouper des affaires de l'huamanité. Quand Adam et Eve eurent repris leurs sens et virent le Mélek Taous devant eux, ils lui demendérent :

—Qui es tu ? . . Tu nous as procuré un grand bonheur, dis nous ton nom, nous voulons te remercier

Le Melek Taous repondit: mon nom c'est le drapeau Quand Adam et Eve eurent compris que la génération humaine prenait son origine de l'accouplement de l'homme et de la femme, ils se prirent de querelle, car Adam prétendait que la génération venait de

1) - Eyzed correspond à proprietaire

Siyamed, Siyahmed, Siyamet).

Le second point est que cette variante au lieu de cerf cite des chevreuils. Ceci s'éxplique par le fait que dans les montagnes de (Hevérqan) il n'y a point de cerfs, mais des chevrenils, et en Kurde ces animaux s'appellent : (gaqovi-cerf) (pezqovi-chevreuil). *Hereqol Azizan*

lui et Eve prétandait que c'était d'elle .

Ne pouvant tomber d'accord, ils décidèrent de mettre chacun leur volupté dans une cruche, et ils firent ainsi. Après neuf mois ils ouvrirent les cruches. ils firent ainsi, Après neuf mois ils ouvrirent les crouches , de la crouche d'Adam sont sortis deux enfants vivants un garçon et une fillette, Sechit et HOURIE, et leur descendance a donné le peuple kurde.

Dans la cruche d'Ève on trouva de la pourriture, de la vermine et d'autres choses pareilles. Alors Adam allaita ses enfant et c'est ainsi que l'homme a eu la parole. Après cela Eve a compris qu'elle était la femme d'Adam et elle a donné naissance à une fille et à un garçon, et d'eux sont nés les chrétiens, les juifs et les Ismailiés. Les Yezidis Kurdes sont les descendants de cet ange superbe, Sechit. Le Dieu a parlé avec Adam et avec Mélek Taous dans cette superbe langue kurde et c'est pourquoi la Bible noire est écrite en Kurde. Les Yézidis sont aussi éprouvés par le déluge quand le navire où se trouvaient les Yezidis flotta sur l'eau, son point de départ fut Ains Suffue (1) et il fit un voyage sur le Djebel Sindjar (2)

HYMME DE MELEK TAOUS

I. - J'ai existé, j'existe et jusqu'à la fin j'existerai. Tous ceux qui sont soumis à mon pouvoir et tous ceux qui m'admirent et tous ceux qui dans la détresse s'adressent à moi, quand je le trouve à propos, je ne m'en détourne pas. Je m'intéresse à la marche et à la destinée de toutes les créatures et de leurs affaires. Je peux devenir aussi comme ils le désirent. Je suis le dominateur de tous les temps. Je suis le Président de ce monde et de tous les Présidents quels qu'ils soient. Avec justice, je leur permets de se développer selon leur nature. Ceux qui veulent me résister s'en repentent et s'attristent; les rois de cette terre ne peuvent pas se mêler de mes affairea. Les livres sacrés sont entre les mains des extérieurs (ceux qui ne sont pas Yezidis); si même tous les prophètes écrivent contre moi, qu'importe, on a dépassé leurs limites et changé les vérités.

1) - Village à 10 h. de MOSSOUL-

2) Il existe dans le même texte une autre version de la création du monde qui ne diffère pas essentiellement de celle ci

Chacun d'eux a essayé de détruire l'effort de son prédécesseur, car chacun prétend qu'il a raison, mais le juste et le faux sont connus. Ils se fatiguent par des expériences et ils me calomnient. Ceux qui ne veu'ent pas écouter ma parole s'en repentent; tous les diregeants et tous ceux qui font l'ordre sont mes mandataires. Ceux qui deviennent mes vassaux, je les éveille et je les instruit ; ceux qui se conduisent avec moi selon ma doctrine jouissent du bonheur et de l'abondance.

II. - Je donne la récompense et la punition d'aprés l'intelligence et la connaissance de chacun. de mes propres mains, j'ai séparé ce qui est sur la terre de ce qui est dessous ; je n'accepte pas l'approbation d'un autre; au point de vue religion je n'empêche pas de faire le bien. Déjà le Zouk est sous mes ordres. Je confie mes affaires aux gens qui me sont connus par leur expérience ; d'après mon désir je donne à qui je veux des recompenses et des cadeux, à ceux en qui j'ai confiance et à mes confidents j'apparais sous différentes formes; d'après le temps et les circonstances j'enlève et je donne. (à suivre)

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

سکالا لە ترك كردی سەیوانڍا

ئەی گردی‌سەیوان ئە وا هـاتمە لات
بوت ئە گیرمە وە سـكالای ولات
ئە تو سەیریكە بنوارە میژوت
بیری كە رەوە تی ئەگەی پیشوت
بەسەوزی درخت‌وئالی‌ئەخوان تازە جوانیت
هە لبەت بە تە مای لاشەی جە وانیت
ئەی گردی سە یوان‌چە ندە خون خوار یت
بە هیچ تیر ناخویت هیند طمعكاریت

***

توخوا بزانە چە ند لاوانت دلی
بەگو للەی توركان خە ویان هاتە دلی
چە ند لاوانە وەی پیر یژنا نت دلی
چە ند گریە ونالەی سكسوتاوت دلی
چەند جار باو كە رولی كچ و كورت دلی
چەند شین وقیژەی خزم وكەست دلی
ئەی گردی‌سە یوان چە ندە خون خواریت
بە هیچ تیر ناخویت هیند طمعكاریت

***

چە ند بگ ومیرو چەند شاهـانت دلی
چە ند بالا بەرزی ناز دارانت دلی
چە ند لەبر سامردوی گرانیە كەت دلی
چەند دلپچراوی رشانە وت دلی
چەند رو لەی شەرری دە ربە ندانت دلی
چە ند پارچە پارچەی شەر رو سونیت دلی
ئەی گردی سە یوان چەندەخون خوار یت
بە هیچ تیر ناخویت هیند طمعكاریت

***

چـەند لە شپـارەی بوردومانت دلی
چەند ژیرە وە بوەی خانوات دلی
چەند زارە ترەكی خانمانت دلی
چەند زنگ پری لە بارچوانت دلی
چەند لاشەی گە نجن دەر كی سەراتدلی
چەند مشكپژاوی پالە وانت دلی
ئەی گردی سە یوان چەندە خون خوار بت
بەهیچ تیر ناخوبت هیند طمعكاربت

***

ئەی گردی سەیوان ئەبی بزانی
ئەوی شە هیدە لە بو نشتمانی
ناومن هەر ماوە لە نیسو میژوان
هەمو كەس یادی كاتاآخر زەمـان
چونكە هەر كەس لە رری مە لیەندانەما
بی شك واجباتی خوی بە جی هینـا
ئەی گردی سەیوان چەندە خون خوار بت
بە هیچ تیر ناخوبت هیند طمعكاربت

هیمن

شیرو بلنك وروڤی

شیر و پلنك تڤدە چون — لڤ ی مریك پنیر بون
ڤی ژی خواروی‌ژی خوار — هر دوا لهڤ دانە دار
یكی ژئی دیرە گوت — هردو رابون بونە جوت
گو ام هرن جم روڤی — لسیدای وحش و كوڤی
اوی مە لهڤدی بین — چاڤی شیطین دە رین
روڤی گو دەرابن زو — ژ مرە بینن ترازو
وان ترازو آنی بر — روڤی پنیر دانی سر
آلیك پرو یك هندك — یك بو گران یك سڤك
پاریك ژ آ گران بر — او ژ آدی بو سڤتر
گەاڤ خوا رو گەاوخوار — حتا كو ما بنودار

جگر خوینی كردی

☜ هاوار هاوارا وەبە ☞
دنگ و گازیا وەبە
تیل ، كهكین ڤی سازی
آریكار بیا وە بە ....

« هاوار »

بلی ام مان

صبه زویه باڤ لدرما — آز نه ساخم چاڤ لری ما
بهار هـات و نما سر ما — أم بی مال و پریشان ما
بهار ین تیر گیا ترمان — ژناڤ دوستان أم بی یارمان
بهار هات و گیا زرمان — ژناڤ خلکی أم بی سرمان
کچ وخورت گش بسررش مان — ژناڤ خلکی أم بی بخت مان
برینن مه بی درمان مان — ژبر شینی أم بی خو مان
پیایین مه لچولی مان — ژنو دژمن بلشکر مان
پهیز هات و گری هارمان — ژناڤ خلکی أم بی رفمان
زڤستان هات چیا برفمان — ژناڤ خلکی أم رورشمان
هاوارها کهت براباشمان — ژناڤ خلکی أم بی ناڤمان

مصطفی احمد بوطی

لازمه · پاشی گر که ام دستی خو بهودین بلی بصداقت بهودین شڤ وروژ سعی وغیرت بکین ژوا خود کامی ام دور بین ام لپاش هڤدی ذو هڤدی نکین ·

لازمه ام بچاوی دور بین لمری خو بکرین لمری خودبیم یعنی مری ـنور مری عارف مری کار کذار مری صادق ام وانا لأ بچی خو ببینن · ام درخینه میدانی عملی ام اعتمادی خوه بوان دین به مال و به جان اپاش وامر یانه بسکنین سینا چیایه کی مزن مینا قلعه یکی محکم سینا سدره که هاش ظهیری وان بین · فقط به بی غرض وعوض ·

بسه ای دن · ای کلی کوردان ای کلی برایان ایرو چار صد سالی ام لجهالتدا لزحمتدا لأسارتدا ایدن چورومش بوین محو بوین نابدیدبوین بسه ایدن · بسه یکبونی وخویا بون لازمه اکر سینا از عرض دکم ور بکین امین بن وا کالکالانی من مینا شعری رحمتی شیخ رضای تاله بانی بی کر کو کی دبه · شعری شیخ رضا :

« بهمت روژی برادی منیش البت د کوی چرخ »
« ام میچه قراری نیه کاهی جکه که بوك »

احمد محمدی

اسکندر بك زاده

دری شه هوار

پیروزه بی بو کوڤاری هاواری روناك
ئه ته وی معرفت له لا به رهی گوڤار
سه یری گویش بکه له روی هاوار
گوفت نوسراوی نوسه رانی ئهو
نیرخی بیحده وهك دری شه هوار
نو یسی آینه بو که سی زانا
بوده می لاوی نوسه ران تومار
خوندنی آشکار ئه کاکه لکی
خیوی هوشنگه نوسهری سالار
تاکه ایرو له چاپدراوی کورد
مهر ههم وهیزه بودلی بیمار
باریده یدا ئه وی دهلی کوردم
کیرده تاوهچه که لك ئه دا گوفتار
رهبه ری گهل ئه ئیری زانستی
نو یسی و روژنامه چاپ وههم گوڤار

عبد الخالق اثیری

خمی ظالم

لی خمی ظالم دیر سمه خوش دیر سمه
ژ ابڤا را خودیداآ ڤا چان و کانیان خمه خمه
ڤاخائنان لی ربنی وا أز کشتمه
لِ هانبر دژمنان أز دِ پر بتمه
لی خمی ظالم چیا ل چیان دِ لی لاندن
خزالی چولان کاری خورا د کرن د گراندن
بازان چیلکی خو هر د کرن دِ فراندن
ڤا دژمنان أم ژ میران دیقد اندن

ژسالی می مه پاییزه — کرد حمو چما زیزه
دژمن لی هانبر دیلیزه — کاکچو گو ر و سیسه
گلومسکی ننل سر کاشان — خبر هیه ژ سر باشان
بین آ گری دڤی ماشان — کوهون هلی نن انتقامالاشان
سرحداخیرندی وی بداره — تیدا تیه قلقك آڤی ماره
ڤا نیاران أم کرن تاروماره — مترسن کو أم پیانه جلادت سواره

مجو ملی

له کردستانی خوینین دا

له سەر شیوەی منظومەی «منالیکی یونانی»ی
(ڤکتور هوگو) نوسراوە ·

له دوای کوشتار هەموشتی بی دەنگ وسەنگ مات وخاموشە، له دوای کوشتار هەموشتی بونیخوینی لی بەت هەموشتی خوینینە، دەشت وچیا، دول و دەرە، اسمان ور یسمان، عەر دو بەرد، گول وچل · روژ روەو کەلی خوین رەنگ له گلور بونەوە دایە · شەو خەریکە بە سەرکیو وکەژ ودشت ودەرا بالی رەش را کیشی، (گلدان) ئەو بەهشتەی جاران ئە لیت آشی آوکە وتوە، ئەو خانولکە سادانەی کە بالندەی بە ختیاری له سەریان ئەی خویند هەمیشە دەنگی (بە پیری ادا ویران کەری لی نابری · ئەو کانی یەی کە جاران دستە کچان هەلپەر بنیان له سەر ئە کرد ایستە دوآوانی خوینی جوانانە ·

ئەوشورە بی یانەی کە دو بنی بادەی دلدا ریمان له بنا ئە خواردەوە، ایستە سیدارەی خنکاندنی گەنجانی کوردی پیا هەل خراوە ·

دە، دوانزدە هنگاو له ولای ئەوبیشەیەوە کە دوشمنانی زوردار اگریان تی بە رداوە کیژیکی هەژاری بی باوانی کورد پالی داوە بە بەردیکەوە، بی خاوس، سەر قوتین، دوچاوی رەش گەش له دەریای فرمیسکدا ،له ئەکەن ·

هەژار، کچە لەبە سە زمانە کە چی ایك ئە دیتەوە؟ چیت ئەوی ؟؟ بوچی ئە گریت ؟!

پیم بلی چی له نیو لیزمەی بارانی فرمیسکتدا بروسکەی شادی، ودلخوشی هەل ئە گیرسینی ؟؟!

چی برینانی دلی زامدارت سار یژ ئە کات ؟؟

اگر بچەی آلوزاوت وکو ملبندری گیروده بی له گردنت آلاوە چی لیت ئە وی ؟ چیت ئەوی ؟!

گولت گەرەکە کە وکو لیوی آلتە ؟ نیرگست ئەوی کە وینەی چاوانی پر فرمیسکتە بە دلوپانی شەو نمیەوە؟ آوازی بلبلت ئەوی کە له دەنگی نالینت ئە چی ؟ یادلی بریندارمت گەرەکە کە بە لیدانی بی سامانیدا له دلی خوینینت ئە چی؟!

کیژ ئەوەرە پچو کە پر خیالاتەی هەلبری وبە دەنگی کی نازك دلگیرەوە وتی :

برای گیانیم : نەگولم گولم بوی، نەمە ستم بولبولم بوی، نە دلدارم دلم بوی · تولە سینیکم باروت وقورقو شنم ئەوی جگر خوینیکم مرحمی زانستم ئەوی ·» ل ····

خوبا بونی کوردی

ایرو هر کسی کو چیچکك تاریخ خوە ندیە ونبذەیك از احوالی عالم خبردارە رند دزانی کو هرحکومت هرجنس هرقوم، هرعشیر بأ تفـاقی و بیکبونی کیشتیە درجەیك بلند وخوبا بونی ای یاران دبتە بیری وە کو لابتدایی سلطنت عبد الحمید، پادشای ترکان وی چاغی روم ایلی شرقی ولایتك بو · فقط ز بدە یی سکان وان بلغار بون، لما بینی خوە قرارك دان اتفـاق کرن عهد و پیمان کرن مزن و بچوك میرو آغا تجار و اصناف زنکین وفقیر دستی خو دانە دستی هفدی خوە بخویاندن دان · از استبداد ترکان خوە خلاص کرن حکومتك تشکیل کرن پیرو جاهل مزن وبچوك بن لوای استقلال طوب بون - سوند خوارن اکر ل بینی واندا یك مری مخالفت بکا کی بجـار کی دژمنی وا مخالف بن واوی محو بکن بسایە یی وایکبونی ایرو بلغـار حکومتکی مزنە رندە زنگینە، خدانی فابریقە وصنایعە معارفی وان پرەکی منورن وهر دولت خاطرەیان دزانە · ای یاران اراضیمە پرە نفوس مە پرە ام قومەکی جسور ونجیبین ام تحملی هر گرم وسرد دبین چرا ام دائما لپـاش هر جنس وقوم ماین ؟ چونکە ل ولات وگوندی دمە دە معارف کیمە صنایع کیمە · چرا ام مینا عناصری دن خو نکانین بخویاندن بدین · اکر مساعدە دفرمون جوابی پژی از بدم بی یکبونی وبهورا اعتماد نکرن ··

وایە کی علتیکە علتکی مزنە کونە مزمنە · کرك ام خوبخورا واعلتە درمان بکین پیش هرتشتك درمانی واعلتە

أزی هرم » آغي دستی خوه‌دایی سوز وقرارب هڤره‌دان ·
رشو رابو بری خوه دا حپسی وچو ،حتا گهـا دڤی حپسی ·
خوه ب پیپه لو کانره بردا خوار ؛ چوبنی حپسی · ٨٠ بری
ژی گوت : مغاره که پر مزن و کوره · ٠روڤ ب روژ
هره‌هندری وی سهو د گری · حچکو کور وطاریه ·
ڤیجاری رشو دل کر کوداری‌خوه داچکینه ، دیت ، پیژنك
ل پاشیا حپسی هات‌مینا کو یك أردی بکوله · همداری
خوه دانی وبر پی چو · جار کي دیت گربنا تشتکی
ژجهی‌پیژنی هات و لبروی کت · اوژی‌لی‌طوها · راهشتی
یی · دنهیری ، گاڤا دستی‌انسانکی ژ بکو یه · اوی‌ژی
نه‌مردی نه کر ودست ز بڤراند وباسکی جهی پیژنی ده
آڤیت ·هه ودیت جار که دی أو گرین هات و أو دست ل
سینگاوی‌کت ، رشو بالا خوه‌دایی کر باز بدی‌هیژخرابتره·
هما ناڤ دخوه دا و دربژی پاشیا حپسی کر و گوت :
« أز باڤی فلان کسم » چاوان‌حساخوه کر، دیت‌ژ پاشیاحپسی
پیرکك حساخوه د کی دبی : « رشو مترسه أزم »
رشو دنهیری گاڤا او ژناوی یه · دبی « پٖی چه ایشی
ته ل ڤان دران هیه؟ » ·
ژنك — کا تو رونه ، أزحال وحوالی‌خوه ژته‌ره بیژم·
پاشکو تو ژ مال چویی اودی ، خسوئی پسمامی آغی قصدا
مالامه کر دعوا شغلا نه قنج لمن کر، من کرنه کر خوه
ژی خلاص نه کر · پاشی من گوتی تو ل ڤر بسکنه ،
أزی هرم پشتا ستاری ، جاین خوه دینم و بیم · ڤی خوه دی
ولو امر کریه · گوت : « هره » أز رابوم چوم پشتا ستاری ،
من راهشت بڤر کی توژ وژنشکاڤه از ل بر سکینم ، من أو
بڤر ل قافي وی دا ، هه‌و من دیت کته أردی · هید بکا
از بر لاشی وی رونشتم ، من هور هور کر ، کره تیری
ومن آنی ڤر کو أز وی ڤشیرم · دا کو کسی وی نبینن ·
از هاتم لته راست بوم · مسئلا من أڤه ، کا تو بیژه هاتنا ته
لڤر ژ بونا چیه ؟ ·
رشو – حال وحوالی من اڤن · شرطی من ژی کچا آغي
یه · لی ژ بونا خاتری ته ئیدن من نه مادڤی ·
پاشی هردو رابون لاشي حسوڤشارتن‌ودر کتن درڤه ·

هوجکر خوین

فه‌ن وزانینت ئه‌سه‌ل به‌رز بونه وه‌و سه‌ر که‌وتنه
گه‌ل که‌نا دانبو به‌شی دیلی و پولی و مرد نه
ریگه یی راهی قوتابخانه و ده‌بیرستانی گه‌ل
ریگه یی رزگاریه و ریگا به هیوا برد نه
چاره‌یی زانین و زانستی که پیکبی زو به زو
هوجگر خوینن کولینی گه‌ل له‌زه‌ر پر کرد نه
زه‌ر به کوشن‌دیته‌ده‌س گورجی‌وده‌سو بردی ده‌وی
هه‌ر که‌سی کاری چه بی له‌و کاره چاتر کرد نه
بو توانای کوششی کیشت وخرید و کار گه‌ری
گیشت‌له گه‌ل‌یبکدی ته‌با بو نه‌و فه‌ری‌ییك‌ویستنه
بو ته بایی هه‌ر بلین ماموستایان ده‌مبه‌ده‌م
کار ئه‌کا گووای ئه‌مه تلقین مردو کرد نه
هو ئه‌ثیری گه‌رچه وه‌ك‌چیرو که هه له‌به‌ستت ده‌لی
به‌ندی ده ستوره به کار هینانی کورد سه‌ر خستنه

عبد الخالق ئه‌ثیری

رشو بری خوه دا اودی · ژنك‌ژی چومالا خوه · رشو ل
اودی رونشت لی پر مادی وی‌نه خوه شه · هن ژ بر دعوا
غیرتی وهن ژی کشتنا میرکی کته ستویی وی ·
آغا — رشو أز دبینم تو پر بیادی · خوه دی زانه ترس
پر گها یه ته
رشو — نواز بنی · هکه أز بترسیام أز ژی اول
نه دچوم · لی هکه تو بخت بدی من أزی بیادیا خوه
راستی ژته ره بیژم ·
آغا: بی‌ترس‌بیژه و کی‌ته کری‌من کشتبی، ازدته‌بهورتم·
رشو — أز بنی ، حال وحوالی پیر کا من وحسو اڤه ،
ڤیجار بختی ته چاوا قبول د کی بکه ·
آغا — ته قنج کر ودیسان ازی کچا خوه بدمه ته ·
وره سری ته ل شونا حسو ساغبت ·
رشو : من‌بسری‌خوه کچا ته‌قبول کرودیسان‌لته‌ڤکراند·
بلی پر میرین مینا رشو دناڤ مه ده هنه · لی میرانیاوان
ژهڤد ورابه · نه ژ بیانیان ره یه ·

جمیلی مامو

بوخاون هاوار

امیری محترم اي فخری ملت میر جلادت بگ
نوەی میری جزیرو قهرمانی ملکي بوتانی
به راستي خاندانتان لا یق تعظیم وتبجیله
له سر کورد لازمه دائم بکا عرض ثناخواتی
لەنا وقلبی همو لاویکی کوردام شعره نوسراوه
که شایسته سپاس‌شکره فامیلیای بدرخانی
لەنا وتاریخی ملت قهرمانی جدی اعلاتان
امند معلوم ومشهوزه نیه حاجت به اعلانی
هرابوەن گەبه شیرو گه بەخامه بونجاتی کورد
سروما لتان فدا کەن هرله بوتان تا کو بابانی
له خوابی دل وبدناوی له ژیرظلمی اجابندا
نه مابو زره یی وجدان ملي ونوی وطندانی
لەا غاتا کو نو کرمان لەتاجر تا کور نجبرمان
هموست وخرابات بون به بادی جهل ونادانی
غروری قومی وحبي وطن وك کفرو الحادبو
شرف تنها عبارت بوله حبي خیل (توراني)
هتابەم‌نعرەی مردانه کیتان گشت‌لەخوهلسان
چه کومانج و چه زازاتاد گانەلورو گورانی
له سایەی بزم ورزمي‌ایوەملت زورا میدواره
نجاتی بی له پنجەی دشمنی بیدین وایمانی
له قلبي ملتی کورد موقعي ایوه کلي برزه
بلند ترصد هزار دفعه له نوشیروان وایوانی
به شا کاری بلندتان روحیان شادان وخندانه
صلاح‌الدین‌وحاجی قادر وشیخ احمد خانی
امینم آخری ام عزمه تان روزی اخلقینی
چەروژی‌جژنه کی‌خوشترله‌صدنوروزی‌سلطانی
به تأریخ و به علم وتجربه معلوم ومشهوره
کەحق‌ژیرناکەوی‌وناحق ضعیفەوستەبنیانی
بری سعی وفدا کاری کلی شیرینه وك‌شکر
وطنپرور عزیزو گەورە به زور برزه عنوانی
نتیجەی‌ظلم‌وخونریژیش‌نشانەی‌محوی‌خونریژه
روا روژی ستمکر هر نه مانه وهر پریشـانی
کشندەحق کوژرانه(سگی‌هارعمری‌چل‌روژه)
نصیبي ظالمیش محوو فنـایه وخانه ویرانی
له آخر دانه‌بولت‌لت کرا ضحا کی انسانخور
به رش کادەی اسنگر واتبـاع وخویشانی
افرموی‌حضرتی‌زردشت ؛ له آو یستا کەوختی‌خوی‌
کتیبی‌دین‌ودنیا بولەلای (ماگوش) و (آترانی)
« نهایت‌اهرمن‌هلدی‌له ترسی‌هرزی‌خیرخواه
به دوزخ‌شادابی روحی‌خبیثی‌وجمله (دیوانی)»
له پاش مدح وثنا بو کوملي (عالی) وها چاکه
بکەم بو عزت واقبالیان توزی دعا خوانی
خدایا(کامران)وسر فراز وپایه داریان کەی
نوەی‌شیران کوردان‌یعنی (خیزانی) بدرخانی

شهرنور : آیتبی

و له مه دا مه به ستبشمان ئه وه یه که میدان بدەین بەاندامه کانی کومەل تا کو لەم بابته وه اوانیش بیری خو یان بنوسن • دیاره که له لیکدانی بیر بروسکەی راستي هەرده کەوی خوابکابەم چشنه بروسکانەر یگای‌تار یکمان بو روناك بیته وه •

هاوار

بسر هاتیا رشوئی داری

دارا باژارکی مزن و کفته • دچیـابی میردینی ده یه - وی وختی حاکمی وی برده و یل بو • لی نهاگنده • چند مال کرمانج ب آغـابی خوه ڤه تیده نه • بری شری مزن ابڤار که زڤستانی ، رشی هیڤی آغا ب گندبین خوه ڤه ل اودی رونشتی نه • شکفتکه پر مزن و کود ل ور هیه • اڤ شکفت دزمانی بری ده زندانا برده و یل بو • آغي ژجڤانا خوەره گوت :

— حجي ایشڤ هره حبسا بزده و یل ، دار کی دنیڤی وی ده داچکینه أزی کچا خوه بلاش بدمی •

هما رشو نه مردي نه کر ژهدامده رابو ، گوت « آغا

نشتمان له بەر چاوی دوست ودژمن تی کوشن وهه ول بدەن شەو وروژ ، خو بە رستی و دژمنایه تی نا وخو به خه نەلاوە ·

له زانستی دا تا ایسته هه ندی نیوه خو یندەوار پی گه یون ، به لام له مه دا چه هنر یکی اندامه کان نیه به لکو هونه ری ئەو قوتا بیا ەی مه کته به که به روژ دەرس خویان ئه خو ینن و به شەو حسانەوەی خو یان گوی نادەنی وئه چن دەرس به برا هاو خو ینه کانیان ئه لینەوه · وابزانم لای ایمه ئه بی گه وره عبره ت له پچو که وه وه ر گری ! به هه موسەر بستی یه که وه بی کین ئه لیم ، له سه ره تای کاره وه تا امرو اندامه کانی کرمه لی زانستی ایش و پی‌ویستی خو یان‌به چی نه هیناوەو کو پی‌ویست بو له سه ژیان · له مه شداقه رق له به ینباندا هه یه · یه کی لەو ایشه مهانه که پی ویست بو کومەل سه یری بکات ، ر یك‌خستن و بژاری زمانی کوردی بو · که چی تا امرو بروا نا کەم باس لی کرابیت ·

پاره یان کو کرده وه چه ند جار بو کر ینی (چاپی) که روژنامه یه کی پی دەر کەن که چی‌هیچ نه بو دیار· ئه گەر پاره که کنه مه بو هه ول نادە ن بو ته واو کردنی؟ لەم روژانه دا هه زاران (یا نصیبی) پشك بیگانه ئه گیرن له بازارا · بو (یانصیبی) نا کەن بو منفعتی ز انست ؟ بو تمثیلی ر یك ناخەن ؟ بو گه نجه قوتابیه کانمان یارمه تی ئەم لانەی هه ژارانه نادەن؟ ئەم ایشانه‌میشکی کی تی گەیشتو· وبازو یه کی‌به هیزی ئەوی وابزانم بەهمو دوچاوی‌نا کری·

زور ناخوشه ئەو (زانستی) یه که (تانه) ی سەر چاوی دژمن و نیشانەی به برزی بەر چاوی دوسته وا بی کەس و خاموش بیت ·

ئەم قسانەم هه موی له دلیکی پاك و گیانیکی خاو ینه وه یه · هەر وها بروایه کی زورم هه یەبه راستی وتنه کانم·

عصری (سەر دەم) (٢٠) م سەر دەمی خیرابیه بەم سستی وشی نه بیه وه له دەست نه زانی خو رز گار کردن سەر نا گری · هەر له ژیر دەست و پی دا ئەچین ، وه کو چوین ؛ واله سەرخو زانستی بلاو کەینەوه ژیانیکی در یژی ئەوی که پیانا گەین ژیان ئه وندەی به به رەوه نیه · سستی هه لنا گری به تای به تی بو ملتی کی و کوایه له خیل به جی ماو ·

پی و یسته ئه وانەی‌ایشمان بو ئه گرنه دەست ژیروخیرا، بازو اسنین وو یستن به هیز ین ·

نالیم ئه وانەی ایش زانستیان گرتوته دەست وانین هەروها ناش بلیم وان · خو یان‌به کرده وه پی شانمانی بدەن چونن· خو جاری هیچمان‌لی نه دیون ئه گەر ئه توانن له سەرآمانج و پروغرامی کومەل برون فه رمون خوا و ملتیان له گەل بیت ، ئه گینا دەست نه دەن له ایش که پیشه یان نەبی ·

نەخو یندە واری‌ونه زانی‌بالی به سەرا کیشاوین بەآسانی دە رنا کرین ·

زمانه که مان و کر (شیوی هه ژاری) لی هاتوه ناتوانین رەش‌بەله کی بنوسین‌بی ئه وەی نیوەی کلیمەی بیگانه بی ئه مه پی و یستی بژار که ر یکی زانا وژیر وشارە زا وتی گه یشتوه ئه گینا باهەر له ایستاوه (فاتحه) بوزمانه که مان داوه ین ·

ایتر بزانین چي ئه کەن · بزانین دە نگ (هاوار) ئه گاته گری یان یاله بەر شادی خو یان اگایان له شین دەور و پشتیان نیه ؟ بزانین !

دیسان ئه ی لیمه وه ! من چه کینیکم له هیچ یه کی له اندامه کاني زانستی نیه ، به لکو هه موشیانم‌خوش ئەوی به لام نشتمان و ده سکه وتی گشتی (منفعتی عامه) م له وان خوشتر ئەوی ·

چه دژمنایەتی به کم نیه له گەلی چه انسانیکدا ؛ یگانه هیوام راست کردنه وەی همتی کوردانه · شوره یی یه ، بەم روژی نیوه رو یه چاومان نوقمی زبریای خه وی شیرین بیت له هه موشتی بی به شین ، بازانستی مان بی ، ایترمانی نشتمان پرستان له یزدان تکا ئه کەم ·

س …

له پروغرامه که ماندا که له بەری کاره وه بلاومان کر دبوه وه دیاره که هاوار له گەل زمانی کوردی خر یك دەبی و تی دە کوشی‌بو سەر خستنی · ئەم ووتارەی سەره وه مان که گله یی یکه له اندامه کانی « کومەلی زانستی کوردان» هر له سەر ئەو پروغرامه بلاو کرده وه·

ژ کر بیاران را

هـاواره ، ای هواری
جیهان وسانـ دنالی
صد حیف وصد مخابن
بی زیف وزیرو مـالی
توی هاوارا کردان
دهر مکان و اردان
احییت فکر قوم
اضحی من الخیالــ
گلی برائی کردی
کسی هـاوار دڤینن
دڤی هاوار خدیکرن
بهرهاوا و حـالی
هـاواره هی هواراه
یا ایهـا السکاری
اعطوا الفلوس حبـاً
فی صفحة المجالــ
چه شرمه کو هـاوارا
مه تا أبد نه مینت
هوار کچه جوانه
خوش‌بو که چارده‌سالی
یا ایها الکراد
ضاقت لنـا البلاد
ان الکریم من قد
اعطی بلا سؤالـــ
یاران بدن هواری
دا کوبِ مرخوه بیِنن

بگری داردی شامی
کایی بی زه‌والی
حاتم بکه بِ تنهـا
کردین مه نقده حاتم
هاواره مثل بیژنـ
کارستمی ژ ظـالی
هاوار درفشی کاوه
کاغد قماشی سـاده
ژیره یاران بشینن
کردنو بدلـــ حلالی
نه‌حوجه یه کو بیژم
چیتر ژمن دزانن
هـاوار چه قاس دلاله
ناکت له د لا لی
والله یوم جگر خونـ
ژ ده‌ر دو أیشی کردا
کسی د بیژی کردم
گوه بدن بر مقـالی
جگرخوینی کردی

ما ام تنی

چه‌ڤین بلك دبین برنگ
ما أم تنی بی ناف ودنگ
روژوهیفـ وه‌کزیروز یفـ
ماأ م‌تنی دمرنـ گلك
آڤین زلال خورتین دلال
ماأم تنی بی شوخ وشنگ

هر گاف ووخت هر کەس برخت
ماأم تنی بی تیزنڤنگ
هر کەس بخوه رابومرخوه
ماأم تنی بی کیج گدگ
هر کەس بشیر تینه بقیر
ماأم تنی بون آخ وژنگ
دژمن سوار لی أم بیـار
ماأم تنی بی دست وچنگ
بنچه‌ ، جنین هر کەس دخوین
ماأم تنی در کنجا طنگ
روژ چوآڤا خلاك بون زاڤا
ماأم تنی وختی درنگ
میرگ وزڤی أم گش رڤین
ماأم تنی ژوری قلنگ
ستیر لمیزی عردآرزی
ماأم تنی پری کرنگ
هیف درکەت کەس نراکەت
ماأم تنی وك آڤاپنگ
بلبل وگل دل کرن کل
ماأم تنی بی شروجنگ
دەشت وچیـا برف باریا
ماأم تنی وك طابی بنگ
هر کەس شال أم بونه کال
ماأم تنی بی‌روش ورنگ
هر کەس بکیفـ أم مان بجیف
ماأم تنی صوتبین پرنگ

مصطفی احمد بوطی

وتن) م برد ، لیره داشتی هه یه پی و بسته بی لیم : که (کومه لی زانستی) له چاو ئه و هه مو کەم که لکەی خویا هه زار ئه وندەی (بانەی سەر که وتن) که لکی بوه ، نازانم (بانەی) چی بو ، چه هیوا ونیاز بکیان پی ی هه بو ئه وانەی کردیانه وه ؟ بی ینەوه سەر باس خومان ؛ وتم ، کوان اندامه کانی زانستی . به لام پی و یسته ئەوەش بلیم که هه ند یکیان دیارن بەلام (به تا که دەستی چپله لی نادری) . شتی کی ترله هه موی ناخوش تر ئه وه یه که ای بینین ، ناخوشی مه یانی اندامه کان کاره ساتی هینـاوه به سەر ادارەی کومه له که دا . لیره دا خو به رستی دەرئه کەوی که ئه مه شیتکه پی و یست نه بو له شو ینکی وادا بی ، به لی پی و یسته پیاوان له ریگەی خذمتی ملت دا ده ست له ده سکه وتی خو بان بشون . ده ست بده نه یه‌ك ، پیکه وه یه‌ك دل و یه‌ك گیان بو به رز کردنه وەی شو ینی

سال ١
هژمار ١٤
شمبه
٣١ چلەبی بری ٩٣٢

هاوار

السنة ١
العدد ١٤
السبت
٣٠ كانون الاول ٩٣٢

كوڤارا كردی * مجلة كردية

كومەلی زانستی

(جڤاتا زانینی)

له دوای ئه وه كه ده ور و پشتمان كه وتنه خو بو دەر كردنی نازانی و بلاو كردنه وەی زانستی دستیان كرده هەول وتنه قەلا ، پی و یسته ایمەش چاوی به خوماندا بخشینین ، رو بكه ینه ئه وانەی سەری كاریان به دەستە ، داوای حسابیكیان لی بكه ین له هیچ بابه تیكه وه نامانه وی گوفتو گوی بیهوده بكه ین ، به لام به ناوی ئەوه وه كه من كوردیكم وحه زبه به رزی كورد ئه كەم پی و یسته رو بكه مه ئه وانەی كاری (زانستی) یان به ده سته ، چونكه نەك هەر من بەته نیا ، به لكو هه مو كوردی ئه یه وی بزانی هه والی ئەو كومه لەزانستیه چی به ؟ ولەچیایە؟

تا ایسته چه ندجار پیتاك كرا و پارەبه كی زور كو كرایه وه ، به لام داخم ناچی، نەك من به لكو اندامه كانی كومەل خو تیان نازانن پاره كه چی لی هات ! چی‌لی‌هات؟ مبستم له وه نیه بلیم خوراوه ونه ماوه به لكو ئه مەوی بلیم : له دیگەی ئەو ایشه دا كه بوی كو كرایه وه صرف نه كرا ، هەر وها دانراوه بون ونه بونی وەك یه كه .

كاشكی خرابی هەر ئه مه نده بوایه ؛ بنواره ادارەی قوتابیه كانی شه وی — زانستی — ، چه ریكی و پیكی كی وانا بینی كه دل‌خوش كات ، تو خوا وره قوتا بخانەی زانستی له روژی كردنه وه یه وه تا امرو پروغرامیكي بو دانه نراوه كه ماموستا كانی دەرسی به پی بلینه وه . هەر ماموستایه له خو یه وه موضوعي باس ئه كات‌جاری واهەیە، لەحننی یه كەمدا دەرس — علم طبقات ارض — ئەلینه وه . له گەل ئه مه شدا زانستی كەم وزور كه لكی بوه ، به لام ایسته چوته نرخی نه بوان .

بو ادارەی قوتابخانەی زانستيو كو ایدارەی مكتبەاهلیه كانی ولاتان نه بی ؟

بو چه ند گه نجی له وانه كه خو یان به نشتمان په رست ئه زانن ناچنه پیشه وه ؟ نالیم به خورایی (مه روما) بەلكو به پاره شەو دەرس بلینه وه ؟

كوان ئەو ماموستای روژانەی خوبن به كو له كەی وولات ئه زانن ؟ بونابه نه پیشی ؟ پی و یسته له سه ر اندامه كانی كو مەل لەم شتانه وردبنه وه ، نازانم له كوین ؟ ئه گەر ایشیان پی نا كری بو ده ستی لی بەر نادەن ؟ ایا ئەو روژەی هەل بژیرران وادارەی كومه لیان درایه دەست نه یان ئه زانی چی پی و یستی یكیان ئه چیته سەر شان ؟ پی و یست بو بزانن .

كوان ، له كوین ، كەی تا ایسته یه كی لەو نیازانه ی كومه لی بو دامه زراپیك هینراوه ؟ ارمانج ی كومەل هەر كردنه وەی قوتا بخانیه یه كی شه و بو له سلیمانی ؟ هەر ئه مه بو نیازی ئه و كومه لەی هەزا رهیوامان پی وه ئه به ست ؟ ئه گەر هەرئه مه بو بی ، آه ! گو یان وقور پی وانمان ئەوی . شیوەن وهاوار.ان گه ره كه . كومەل هەر سلیمانی یه كوردستان ئه زانی ولەو پروغرامه دەر ودر یژەی دا هەر كردنه وەي قوتا بخانه یه كی شەو هه بوله سلیمانی . كاشكی ئه و یش قوتابخانه بوایه !

ئه گەر ئه مه هەمو ایشه كه یان بو بیت بد بخت خومان هه ژار و لی قه وماو خومان .

با ئەو بش‌لای (یانەی سەر كه وتن) بگری ، بائەویش بچینه گوره وه هەر به ساوایی . كه ناوي (یانه ي سەر كه

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان . دمشق — حارة الأكراد

سال ۱
هژمار ۱٤
شمبه
۳۱ چلەبی بری ۹۳۲

السنة ۱
العدد ۱٤
السبت
۳۱ كانون الاول ۹۳۲

هاوار

كوڤارا كردی * مجلة كردية

تیخستیین كوڤاری

كومەلی زانستی	س ...
رشوئی داری	جمیلی حاجو
یكیتمان	هڤندی صوری
گازند و گلی	عثمان صبری
خویا بونی كردی	احمد حمدی
لە كردستانی خوینین دا	ك ....
دردی نزانی یی	لاوی فندی
دو گهارتو	هر كول آزیزان
هو جگر خوین	عبد الخالق ئە ثیری
بو خاون هاوار	آرتین
ژ كر بياران را	جگر خوین
ما ام تنی	مصطفی احمد بوطی
سكالا	هیمن
شیرو پنگك وروڤی	جگر خوین
دری شه هوار	عبد الخالق اثیری
بلی ام مان	مصطفی احمد بوطی
خمی ظالم	مچوملی
دادی	قدری جان
ولات ودلی من	دكتور ك ٠ ع ٠ بدرخان

۱۳۵۱ ھ مطبعة الترقي بدمشق ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMAR 15
DUŞEMB
Çileyê-Paşê 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 15
LUNDI
23 Janvier 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Terekî
ŞAM - 1933

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq
Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq
Şeşmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Mîr Celadt Alî Bedir-Xan
Şam: Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 15
DUŞEMB
Çileyê-Paşê 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 15
LUNDI
23 Janvier 1933

Qovara Qurd * Revue Kurde

Cejna We Pîroz

HAWAR

Du Sersal

Nûsala Qurdeqî Mezin

Di Şeva sersalê de ji bo me qurdan re qurdeqî mezin û bêwine hate dinyayê. Heta niho em pê ne hesiya bûn, me hevjê nîn bû. Herê me nizanî bû qo nivîsevanê (Destûra Zmanê Qurdî), boqeyê xebata serxwebûna Welatê Jêrîn, Tewfîk Wehbî beg di şeva sersalê de hatiye dinyayê.

Wê şevê dêya me Qurdistanê du çavên brûsqîn û jîr xisti bûn ber roja welatê Qurdistanê, bin ezmanê wê ê heşîn û zelal. Hilgirtîyê van du çavan brayê me ê delal û serevraz Tewfîk Wehbî beg e.

Tewfîk Wehbî Beg par, pêrar, betirpêrar sersala xwe li Irakê di nav qurdên welatê jêrîn de borandi bû. Vê salê Xwedê welê hez qir, ji me re li hev anî û Tewfîk Wehbî di şeva sersalê de xwe li Bêrûtê dît.

Tewfîk Wehbî dil qir qo wê şevê dinav yên xwe, di nav dost û brayên xwe de biborîne. Herê yên di wî li Sûrîyeyê jî hene.

Tewfîk Wehbî beg xwe ji bona şeva sersalê qar qir û herçî nas û dostên wî hene vexwendi bûn Bêrûtê. Mêvanên wî ji Şamê, ji Helebê, ji Entaqyayê ji bona cejna sersala wî xwe gihandi bûn perê ziryaya spî. Hin birûjqê, hineq bi du rûjan berî şeva sersalê.

***

Rûja Çileyê-Pêşin a sih û yeq, 1932. Ji êvarê ve mêvanên wî dest bi hatinê qiri bûn. Tewfîk Wehbî beg digel xorteqî Silêmanî derdiqet pêşîya mêvanên xwe, ew dihewandin û cih pêş wan diqirin.

Saet nîzingî heştan bû bû. Paşîya mêvanan quta bû, mêvandarê me em birin dora maseqe dewlemend û çeleng. Maseqe bi mezeqe zirav û qubar xemilandî. Ji savar û mehîrê pêve her tişt, her xwarin û vexwarin, di ser wê de dihate dîtin û diqet destên mêvanan.

Daneqî biqêf, bineşwe û şêrîn... Herqes bi cinar û pêşberê xwe re diaxaft, yarî diqirin. Carinan yeqî digot, ên mayîn tevda guhdar dibûn, yeq caran ji hemîyan bi tevayî digotin û tuqesî ji gotina xwe re guhdareq jî peyda ne diqir. Gavin hebûn herqesî xwe qer diqir û ji pêjna cûtinê û şingînîya qevçî û milêboqan pêve tu deng ne dihate bihistin.

Bi vî awayî pêleqe drêj derbas bû û dor gehişte kehwê. Me xwe gihandi bû cihên xwe û di nav fîrên kehwê de guız bi gurz dûya cixarên xwe ber li banî ve berdida.

Di vê navê de yeq ji vexwendiyan, banû Polin-Eboş rabû ser xwe û bi gotinên jêrîn cejna Tewfîk begî pêrûz qir.

«Banûnol axanol Berî çend rûjan me cejna zayîna Mesîh şahînet diqir. Îşev em gihaştin dora dostê xwe ê delal Tewfîk Wehbî beg, ji bona qo cejna zayîna wî şahînet biqin. Em hemî, pê geleq xweşbext in. Ne gereq e qo ez dûr û drêj pesnê wî bidim. Ji ber qo em herçî li hir in, wî weqe wî nas diqin.

Ji xwe, tirsa min e qo ez bibêjim jî mebim serî û ji hek dermeyim.

Tewfîk Wehbî beg ji wan mirovên mezin e qo ji lawanîya xwe ve ji bona kencî û hêsabîya tevayîyê xebitîye. Ev

ji xwe re qiriye destûr û di wê re bêtirs û lerz pêş ve çûye û her Ielaqet û talûqe daye ber çavê xwe.

Tewfik wehbî ji qurên Qurdistana şehîd ên xêrqar e. Ew Qurdistana qo îrû di destên neyaran de dinale û bûye sêpila dijminan.

Herê Qurdistana me îrû şehîd e lê bextiyar e ji ber qo zarowên weq Tewfik wehbî beg githandine.

Tewfik wehbî beg dev ji her tişt, ji mal. ji cih, hetanî canê xwe berda û ji bona armanca xwe a bilind xebtiye, îrû dixebite, heya dawîyê jî dê bixebite, û hêj geleq germ û sermayên dinyayê dê bibîne. Ji ber qo armanca wî, armanceqe bilind, giram û giran e; rizgarîya welateqî ye, azaqirina mileteqî ye.

Hîn geleqî berpirsiyarîyên giran hene qo dostê me ê delel di ayendeyê de hilgire û bide pişta xwe.

Berî kedandina gotina xwe ji min re divêt qo ez spasinen cihê li vî.boqeyî biqim qo di xebata xwe de brayên xwe ên file ji misilmanan veneketand û ji bona her duwan xebitî û ji cihanê re, careqe din, daye zanîn qo zarowên Qurdistanê tenê di dema nimêjê de. liber derîyên dêr û mizgeftê de ji hev vediketin. An ne di her hal û deravî de yeq in, yeqxwîn, yeqcan û yeqhestî ne.»

Banû Polîn li hir hiniq seqinî, bi destê xwe re, tişteq di nav qaxezê de pêçandi, weq rotiqeqî girower hildigirt. Lêva qaxezê qişand, rotiq li xwe gêr bû, jê aleqe qurdî derqet. Banûwê ala (beydax) xwe bilind qir û gotina xwe pêş ve ajot:

«Ji Yezdanê paq hêvî diqim Tewfik wehbî û herçî qurd hene qo ji bona felata Qurdistanê dixebitin, di bin siha vê ala spehî û delal de qamiran bibin, bigehin miraza xwe û me bigehînin wê. Her bijî Qurdistan her bijî Tewfik wehbî beg, her bijîn zarowên Qurdistanê.»

Li gotara banûwê geleqî çepiqan

Qulîlqên Ezêb

Ez bes te maç diqim; bi lêvên xewnê ;
Hevîna te qûr e; hêvîya dinê.

Brûsqên çavên te; weq gewherên ecêb;
Çavên te ên zelal; qulîlqên ezêb.

Maça şêrîn; qo lêva te bi min da ;
Ez birîndar qirim û bi min ve da.

Çira dişewite; zimaneqî zêr;
Her pê ruhnî dibe, nimêjgah û dêr.

Po tihnîya dilî; lêva te qanî;
Ji xewna çavê re; te sorgul anî

Dilê min mizgefta bêdengî ye; sar;
Havîna min bê sih, rêlên min bê dar

Mehfûra mirinê min bi qen raçand
Jinê ez xapandim, min qes ne xapan

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

xistin û yeq bi yeq destê wê guvaştin û ew pêrûz qirin.

Di pey re Tewfik wehbî beg rabû, spasên xwe pêşqeşî banû Polîn û civatê qir û got:

«Dosyeyên civata miletan guwah in qo miletê qurd çendîn ji hindiqayîyên file re xêrxwaz e, û dil qir xêrqar bibe. Heqe di vê xebatê de para min heye û ger hon dixwazin di min de meziyeteq bibînin, meziyeta min a teqane ew e qo ez ji wî milet û nijadî me.

Xwedê bi wan re ye qo ji bona rastî û kenciyê dixebitin. Xwedê arîqarê wan mirovan e qo ji xwe re rêya rastîyê bijartine û tê re bêwiçan û bêtirs diçin, liber tu tiştî xwe natewinin, nawestin û naseqinin.

Me ji xwe re ew rê bijart. Pêleqê tê re çûn, îrû tê de ne, sibe ji tê re herin.»

Piştî Tewfik wehbî begî xweyîyê Hawarê rabû û bi çend pirsan pesnê destbrayê xwe da. Di nav tîştinen din de nemaze ev gotin:

«Guhdarên delal!

Paş du saetan ji bona hemî dinyayê

Yeqyetîman

5

Dîqewe Ewistiryaş le layêqewe helistan bo wergirtini serbexoyî xoyan. Her lew salane, me best le sali 1848 mîra mezin Emîn Bedir-Xan Beg le Cezîr û Botan serbexoyî xoy ilan qird we be nawi xoyewe Dirawi le siqe da, we dayiray huqmi xoy ta snûri wan, Sabilax, we Mûsil bird, we kelay Sincar, Siird wêranşehir, Siwereqy dagîr qird, legel kelay Diyarbeqir.

Le paş ewe le sali 1875 herayêqi dîqe le Firanse agiri send, we hemîsan be nav hemû awrûpaya bilaw buwe we, we serbexoyî we yeqyeti Italiya damezra. we be hoy têqoşîni Bîsmarq yeqyetî, we serbexoyî Flemaniya pêq hat, we fiqri gelperistî becarêq cêgay xoy girt.

Itir şer û şor le awrûpa da birayewe. Hemîsan her lew salane bu, mebest, le sali 1878 m le wulati Şemzînanişda kiyaméqi gewre desti pê qird. we serqirdey ew heraye şêxi Nekişbendîy gewre w be naw bang Merhûm Şêx Ubeydulla bû, we be çend salêq dayirey serbexoyî Qurdistani bilaw we gewre qirdewe.

Le paş ew heraye itir Awrûpa sqûti qird, we xoyan xerîq qird legel sena'tqarî w şit dozînewe. Inca le heweli kernî bistemîn wurde wurde rojhelatiyeqan cûlanewe. Itir lew salaneda bû qe îran herayêqi qird we destûri dana, we le sali 1908 be hoy têqoşîni lawani turq we (qomeli yeqyetî w serqewtin) nizami hiqûmeti turq serew jêr bû. Hiqûmeti mustebidde nema. Serbestî bilaw bwewe, we boni gelperistî nexte nexte le rojawawe boyan hat. Itir Qurdeqaniş her weqû Erebeqan, we Turqeqan qewtine têqoş în, bo serbexoyî, we yeqyetî wulati xoyan. Her le sali 1908 da le Estemûl be nawi (qurd tea'lî we terekkî cemi'yyeti) qomelêqi siyasîy qurd damezra. Danereqani em qomele: Emîn Ali begi Bedir-xanî, Ferîk Şerîf paşa, Şêx Ebdul kadir quri şêx Ubeydulla y Şemzînanî, zaway paşa, Ehmed Zulqifil paşa bû..

Le paşan qomelani (Hêvî), we (serbexoyî Qurdistani idarî) damezra, le paşan (Cemîyyeti tea'li Qurdistan) we le paş hemûy (qomeli Xweybûn) damezra we be hemû rengêq têqoşîn bo serbexoyî w yeqyetî qurdan.

***

Esta eme qurdeqan le pêş hemû çişteqa yeqyetîman pêwiste. Yeqyetîyêqman pêwiste qe le ser binaxey ziman, we edebiyat, we mêşiq ronqirdin rabuwestêt. Yeqyetîyêqman pêwiste qe le qurdayetî buweşê tewe.

---

saleqe nû dê dest pê biqit. Di vê sala nû de, bi her awayî para me hemîyan heye.

Tewfîk wehbî beg bi merdîyeqe bilind para xwe li yeq veqir û em xistin nav para xwe.

Ez ji her tiştî û ji her para sala nû bi vê parê xweşbext im. Ji ber qo ev para ha min careqe din dixe nîzingî destbrayê xwe.

Tewfîk wehbî beg pehnava çiyayeqî bibînde. Ji bona qo mirov biqarit bi diyarê wî biqevit û wesfê rêl, avşar û zinarên wî bidit divêt hilqişit serê çiyayeqî welê qo jê bilîndtir û li raserî wî bit. Ez vê xûrtîyê di xwe re nabîmin.

Tenê evende bibêjim qo ji wê rûja qo ez bîrewer bûm bi qurdaniya xwe bong dibûm. Lê ji wê rûja qo min Tewfîk wehbî beg nas qir tirseq qetiye dilê min. Heqe ez qurd ne bûwama...»

Pişt re dest bi stran û govendê qirin û heta wexteqî dereng, mêvanan cejna mêvandarê xwe şahînet qirin.

Biqurtî cejna zayîna Tewfîk wehbî begî şevareqe spehî û xweş bû. Herqes ji wê civat û şevareyê bi bîreqe abadîn veketiya.

Yeqî Vexwendî

Qîroşq û Qûsî

Rûjeq ji rûjan qûsî rabû û çû ba hevalê xwe qîroşq û jê re got:

— Lo brao! ez hatime ba te ji bona şertan. Ez û tu ,emê bibezin heta wî girî, qa qî ji me berî êdî xwe bigehîne binê gır.

Qîroşq ser vê gotinê qenî û xwe nepixand, û ji qûsî re got:

— Tu ji dil dibêjî, an heneqan diqî.

Qûsî li ser gotina xwe seqinî, soz û kerara xwe dan û bi rê qetin. Qûsî hêdî lê bifesal û bêseqin diçû. Qîroşq lê dinihêrt û diqenî û di dilê xwe de digot:

— Heta qo qûsî xwe bigibîne nîvê rê dinya lê bibe şev, ezê niho ziqê xwe bîçêrînim û paşê bi derbeqê diqarim xwe bigehînim heta serê gir.

wilo jî qir. Di nav bistanan de ji xwe re qeleman nekandin. Qûsî ket ne seqinî pêda çû, li paş xwe ne nihêrt. Qîroşq paş qo têr giya xwar, serê xwe raqir û li qûsî geriya. Dît qo qûsî bi gavine hêdî lê pihêt, xwe gihandi bû gir û li benda wî dima. Qîroşq poşman bû, lê çi fêde, qûsi işê xwe biri bû serî.

Qurdino ! di berberê dijminê xwe de gereq e qo em qûsî bibin, mîna qûsî bimeşin, bêşiq emê berî wî xwe bigihînin wî girî. Bila dijmînê me baz bide, çiva bide xwe, ger em naseqinin û pêda dimeşin emê herhal wî biwestînin.

Beqir Kotreş

Imro yeqyetîyêqman pêwiste qe le ser qoleqey zanistî, we serqewtin, we binaxey mea'rif rabuwestê qe hetaqû êsta bo eme we em xeyeye hîç têneqoşiwne, we ket em armanceman nexistuwete ber çawman, we ket rêgayêqi makûl we rêq we ciwanman negirtuwe taqû bigeyne em pêwiste gewreye.

tewaw bû

Hevindê Sorî

Hevîn

Rûyê te çeleng e lêvên te gulreng
Çavên te stran in lê, bê gotin û deng

Çermê te spêde ye binê wî de tav
Lamên te rohelat ؛ spehî yî bê nav

Lêva te sûlava maç û ramûsan
Bi sînga te dilê min çikas qamiran

Buhara eşk tu î, havîna hevîn
Rûj hene derman î ,rûj hene birîn

Birina xortan î armanca mêran
Navê te dengîn e, kedrê te giran

Dil, can direcifin ؛ maça te agir
Tu weq bager xurt î, weq zinar û gir

Lêvên te bi gul in devê te şêrîn
Dengê te weq tîr e, maça te birîn

Lêvên te piyan in devê te şerab
Te ez qirim xulam, te ez qirim xirab

Çavên xwe vediqî roj derdiqevin
Pora xwe vediqî buhar diqenin

Devê xwe vediqî mirarî û gul
Goşt digire birîn û xweş dibe gul

Bê te; ji bîr diqim; zaro, bav û dê
weq çûqên birîndar diqewim erdê

Jiyîn bi te re bext, bihn gulistan ! !
Qulîlq î ji ax û erdê Qurdistan

Birîn.. birîna te şêrîn û geş
Bê te dil tarî ye û can dibe reş

Destên te de saz im; ranên min tar in
Xulamê te bûm ez ev hezar car in

Stêr, bext, armanc tu î, av, şerab û dew
Geh rast e biqen geh bi girîn derew

Ez bê te niqarim canê min têşe
Bê te sîngjar dibim jîna min êş e

Bê te ji bîr diqin zaro, bav û dê
weq çûqen birîndar diqevim erdê

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Dialectologie :

Parler de Hevêrqan

Dilê min de heye go ez li vir çend xebera ji boyî welat û miletê qurda û ser xebeta go berî niha bûye û niha û pêş de bibê, bibêjim.

Emrê min gihaye pêncih salî, min geleq germ û sermayê dinyayê û geleq tengî û ferehî dîtine, û ji rexê dî min geleq tişt ser welat û tiştê têde bûne bihîstine û hin bi çavê xwe jî dîtine.

Ez dibînim go vî wextî hineq ji xortê me ê xwenda divên ji boyî welatê xwe bixebitin. Pir qêfa min ji wa re tê, xwedê wa fehîtqar meqê.

Ev xortê ha ji xwe re minewer dibêjin yanî mirovê xwenda. Ji xwe berî niha divî bû ev xortên me rabin û ji bona filitandina welatê xwe bixebitin, çima go xwenda ne, zana ne. Heqe heta niha ne xebitîne ji xwe sûceqî mezin e.

Lê ji rexê dî ez dibihîzim go ev xortên me ê minewer ji şêx û ji axa ne rezî ne û eleyhdarîya wa diqin, ev ne tişteqî rast e.

Dibêjin go şêx û axa fiqrê milet xera qirine û malê wa dixun û ev belengaz qirine. Di vê gotina de go dibêjin hebiq rastî jî û nerestî jî heye. Heçî go halê Qurdistanê kenc nas diqin, dizanin heçî hereqetê go di Qurdistanê de çêbûne; biçûq, mezin, kenc, xirab; disa bi destê şêx û axa çêbûne.

Xortê me ê minewer go hebiqî dixwendin, xwe nebihîstî diqirin, diçûne wa bajarê mezin û dûr û xwe li qurditîyê ne diqirine xwedî.

Heqe wa jî xwe tevlî şêx û axa biqirana û bi wa re xebîtî bûna fêdeqe mezin wê jê hasil bibûwana. Çima go ew xwenda bûn, zana bûn... lê ne qirin.

Emê bêne ser mesela rehmetî Şêx Seîdê go paşîya hemûwa çêbûye.

Gelo çima serxwerabûna Şêx Seîdê rehmetî ne çû serî? Ji ber go qurmanc bû bûne du bir. Bireqî destê hiqûmetê girtî bûn, birê pê re hindiq bû. Çima go tirqo digote qurmanca: Ev Şêx Seîd rabû, ji boyî pereyê ingiliz, ber hiqûmeta islamê asê bûye. Xelqê weqe me nezan û nexwendî me behwer diqir û bi destê xwe mala xwe xera diqir, çima go nezan û nexwendî bûn.

Ji rexê dî wextê qo esqerê qurda biser bajarê Qurdistanê de digirtin, gelo ew xortê me ê minewer û xwenda li qû bûn, çima bi xelqê re ne dirabûn û ne dihatin, ji me re ne digotin mesela me wilo ye, ev ji bo xilasqirina Qurdistanê û qurda ye.

Heqe halo bibatana û bigotana em jî ne dihatin xapandin û me ê ji milet û welatê xwe re xizmet biqirana, çima go em qurd in, welat jî welatê me ye. Ev e sûcê mivewera.

Belê şêx û axa jî bisûc in. Lê divê hon ji bîr neqin ewê go rabû şêx bû, mela bû û ê go pê re jî bûn axa û pisaxa bûn. Lê heyfa min tê go yeqî minewer pê re ne bû. Heqe xortê me ê minewer û xwenda pê re hebûna, ji rexqî hi singa xwe arîqarî biqirana û ji rexqî bi zmanê xwe ji xelqê re bigotana, fêdeqe mezin wê jê hasil bibûwana. Çima go wê çaxê keweta tirqo tişteqî pir hindiq bû di Qurdistanê de.

Êdî iro ne ew dem e go em loma û gazina ji hev biqin. Lê gelî xortê me ê delal, pêlê mayî ji ê bihurtî bêhtir in. Halo zani bin go felata Qurdistanê bêyî şêx û axa nabê. Çima Qurdistan du bir in. Bireq jê bi şêxê xwe ve gireda ye, bi sebeba diyanetê û emrê wa naşqênînin û birê dî bi axayê xwe ve gireda ye. Ji ber go ji roja go hîmê Qurdistanê hatiye danîn, çavê xwe halo veqirine, halo dîtine.

Ji lewra divê go mivewerê me van tişta zani bin, ji bedêla go eleyhdarîya wa biqin, bi zanîna xwe arîqarîya wa biqin û tevda bixebitin, çima go armênca wa û derdê wa yeq e.

Lê helê kisura şêxê ma, axayê me jî heye. Hineq ji wa di bêjin heçî xortê

L'Alphabet Kurde

12

Ẍ — Il correspond au son du (g) grec et du (غ) arab. Ce son n'est pas de ceux qui se trouvent généralement dans l'idiome des populations kurdes. il tend cependant à se répendre. Les kurdes qui n'emploient pas ce son le rend par le (x) kurde, tel qu'il est prononcé dans la langue kurde. Par exemple:

ẍeyîdin	xeyîdîn
aẍa	axa
caẍ	cax

En conséquence nous avons noté ce son par un (x) surmonté d'un tréma. De cette manière, il n'y aura aucune difficulté pour ceux qui ne le prononcent pas et le convertissent en (x) kurde.

ع - ء

C'est le moment d'aborder la question du (ء—ع) arabe, question très délicate, qui a donné matière à de nombreuses discussions pendant la transcription du nouvel alphabet kurde.

Ces sons ont-ils pénétré dans la langue kurde de telle manière qu'il soit nécéssaire de les noter? Ne pourraient-ils pas à la rigueur, être rendus au moyen de l'alphabet que nous avons adopté?

Les recherches que j'ai effectuées depuis plusieus années parmi les groupement de diverses contrées et parmi les différentes tribus de mon peuples, ainsi que la soigneuse analyse phonétique de leurs idiomes et parlers locaux m'ont fourni des résultats indiscutables, qui permettent de résoudre la question sans hésitation.

En général, les Kurdes ne prononcent pas le (ع) et le (ء), ou plutôt ne sont pas arrivés à les prononcer.

Deux catégories de kurdes seulement, ont pu prononcer ces sons; la première plus ou moins imparfaitement, la seconde dans tout leur pureté originelle; ce sont, d'une part, quelques tribus melées à des populations de langue sémitique; d'autre part, la majorité des étudiants de (Medresset), surtout ceux appartenant aux tribux mentionnées ci dessus ayant etudié le (صرف ونحو) arabe.

A l'exeption de ces deux catégories les kurdes ont en général, dans les mots emprunté à l'arabe et comportant ces sons, soit modifié soit totalement abandonné ces sons.

Comme la population a traité ces deux sons de la même manière sans faire de distinction entre eux, nous nous les traiterons également comme un tout, sans les distinguer.

Ces sous peuvent se trouver au commencement, au milieu ou à la fin des mots. Nous suiverons cet ordre d'exposition:

---

minewer û xwenda hene bêdîn in. Bi vê gotinê geleq nehek in. Bi xwendinê û bi meqteba qes bêdîn nabê. Ev tişteqî wilo ye go tenê Xwedê pê zanê.

Zilamê xizmeta welatê xwe û miletê xwe biqê her qi bê ew mikedes e. Ji lewra divê her du alî ji eleyhdarîya hev neqin û pev re bixebitin û rojeqe berê welatê xwe xilas biqin. Ev cem Xwedê jî cem evda jî wê mekbûl bin.

Ji xwe şûẍl bivî awayî diçê serî.

***

L'article ci hant inséré figure aussi dans la partie des caractères arabe de notre revue. Nons le reproduisons ici, avec les caractères latins, à titre documentaire du point de vue de la dialectologie Kurde. Nous le recommandans à nos lecteurs qui s'intéressent aux dialectes et parlers kurdes. C'est un pur parler des kurdes de Hevêrqan. Il a èté rédigé tel qui il a été dicté par son auteur, le chef des kurdes de Hevêrqan.

Entre autres on constatera surtout l'absence des (n) finals qui existent chez d'autres kurdes et qui, chez quelques autres devienent nazals. Un autre caractéristique c'est la prononciation du (qo) qui est prononcé comme (go).

Hawar

1— Au commencement du mot:

Au commencement du mot, la lettre est considérée comme une voyelle d'aprés son (حركه) D'aillaurs le (حركه)est le signe qu'on place au dessus ou au dessous d'une consonne qui tient lieu de voyelle.

عال Dans ce mot, la syllabe (عا) qui posséde une voyelle distincte correspond le (a) kurde, d'alleuirs long, celui ci a remplacé la seyllabe (ء) sans faire place au (ع), comme dans les mots suivants:

adet	عادت
adil	عادل
aciz	عاجز
alem	عالم

عَرَبْ — Dans ce mots, le ع porte le signe de ـَـ qui a été rendu par un (e) kurde, d'ailleus assez dure, il est devenu (ereb), parmi quelques tribus (erew)

esqer	عسكر
elî	علي
ezab	عذاب

A ce sujet il est intéréssant de noter quelques mots qui, à cause du (ع) ont été modifié par les kurdes. Le mot (عم) est devenu (Am) et non (em) pour eviter la confusion avec le pronom personnel (em), le même mot se dit aussi (mam). Surtout lorsqu'il est utilisé comme suffixe:

pismam	cousin
dotmam	cousine

Dans le mot (عمت) le (ع) a été supprimé et le mot est devenu (met). Le mot (عُمَر) posséde un (ـُ)qui est un (ou) bref; comme dans la langue Kurde il n'éxiste pas de (ou) bref ce son a été transformé en (e); le mot est devenu (emer).

2— Au milieu du mot:

Comme ce son, au milieu du mot, a une articulation pour ainsi dire acrobatique, les kurdes l'ont rendu avec différentes modifications. Quelques uns l'ont même rendu par un arrêt. Dans la question de l'arrêt, il convient de remaquer que, le (ع) aussi fait subire un arrêt à l'athme, mais cet arrêt est plutôt guttural, tandis que celui des kurdes se fait plutôt vers le devant, si l'on peut dire, labial

dchwa, de'wa, dawa	دعوى
sinhet, sin'et, sanet	صنعت
qab	كعب
nîmet	نعمت
ayîle	عائله
tayîn	تعيين
mitala	مطالعه
rehet, re'fet	رأفت
rihet, rif'et	رفعت
xayin	خائن
tebîet	طبيعت
saet	ساعت
sûyîzen	سوء ظن

Ce dernier mot, en devenant aussi (sûzen), a élargi sa force d'expression ponr exprimer le sens de méfience.

«Ji hingî ve di navbera me da sûzenî bebû. Di rengê mêriqi de sûzen.bûm,»

(Parler de Serhedan)

Si l'on a donné les formes de (sin'et, re'fet) ce n'est point pour les fixer, mais seulement pour montrer aussi cette forme. Il est evident que les formes de (sinhet, rehfet) doivent ètre préféreés.

D'ailleurs cette forme, avec le temps pourra trasformer le mot (re'fet) en (refet), l'arrêt pouvant être exprimé par une nuance phonétique dans la lecture sans être noté dans l'écriture, ainsi en est il dans le mot allemand (erinnerung)Si on devait écrire ce mot tel qu'il se prononce il faudrait l'écrire comme (er'innerung) puis

que aprés la syllabe (er) l'athme subit un arrêt.

3— A la fin du mot:

A la fin du mot, ce son est tantôt assimilé et tantôt supprimé.

bedî بديع

rib ربع

Dans le mot (جامع) il a subi deux sortes de modifications:

Camih, Camî جامع

«Me nimêja xwe di (camiha) camîya mezin de qir. Em çû bûn (camihê) camîyê».

Ce mot qui a penétré la langue kurde dans quelques contreés, a son équivalant dans le mot kurde (mizgeft).

Le mot (طمع) a pris également deux formes différentes: timeh, tima.

Jusqu'ici, nous avons traité la question de maniére à fixer les régles qui ont servi à l'assimilation et à la modification des deux sons sémitiques, le (ء) et le (ع). Nous allons maintenant donner quelques exemples qui démontrent mieux la force d'assimilation que posséde la langue kurde pour les mots étrangers.

Prenons le mot arabe (جماعت) le mot, aprés avoir été assimilé par l'diome kurde, devient (cımat) et (civat), et cette racine a donné naissance à une famille de mots que nous citons ci dessous:«civan, civîn, civandin, civanoq, civaqî, civatî, vecivîn, vecivandin, xweşcivat...»

De même nous avons tiré du mot arabe (قطع) la famille de mots suivante: «ket, kat, ketîn, ketiyan, ketandin, veketîn, vekétihan, veketandin, veketandeq...»

Voilà une quantité de mots dérivés de deux mots arabes portant le(ع)et qui, en kurde, n'ont pas gardé la moindre trace du (ع).

Il y a quarante ans la dictée des mots arabes, pour tout peuple de croyane islamique, avai un caractére sacré. Un profond fanatisme religieux défendait à toute personne de toucher aux formes quasi-sacrées des mots de la langue du koran. (à suivre)

Djéladet Aali Bedir-Khan

Notice

Sur la Bible Noire

- 2 -

Mon courroux est pour le riche et pour le pauvre, pour le malheureux et pour l'heureux. Personne ne peut n'interdire un acte, personne n'a ce pouvoir. Je donne la douleur et la souffrance à ceux qui veulent me resister.

Ceux qui me connaissent ne peuvent jamais mourir dans la tristesse. Je ne permets à personne de rester au monde plus longtemps que je ne l'ai décidé, et quand je le veux je l'envoie une seconde fois. Avec la métamorphose je les envoie même une troisième fois

III. —Je revéle sans livres, bien qu'absent je donne la voie du bien et la voie juste à mes amis et à mes disciples; ce que j'enseigne est toujours adapté aux temps et aux circonstances. Dans l'au-delá, ceux qui agissent contre ma vlonté et mes ordres, je les poursuis.

L'homme ne connaît pas les profendeurs des choses et par erreur fait perdre ses droits. Tous les animaux de la terre et de l'eau, tous les oiseaux de l'air, tous les poissons sont sous mes ordres et sous ma domination.

Les trésors qui sont cachés dans les entrailles de la terre me sont connus. Je les donne de l'un à l'autre. Je montre les miracles et les actes extraordinaires à ceux qui me connaissent et qui m'acceptent. Etre contre moi et parler contre moi provoque le malheur, mais eux ne connaissent pas ma somptuosité et la richesse que j'ai entre mes mains. Je donne cela aux gens capables d'une génération d'Adam. Le retard et la progression des révolutions du monde sont entre mes mains. C'est connu depuis une antiquité très reculée.

IV.—Je ne donne pas mes droits à un autre, ni au Roi des quatre temps, ni aux quatre principaux. Dans les livres étrangers on voit quelquefois des choses conformes à ma science et à ma façon d'agir.

Je suis adversaire de trois choses (1) je suis en courroux contre trois noms (2); ceux qui conservent mes secrets voient accomplir mes promesses. Ceux qui à cause de moi tombent dans le malheur, je les récompense dans un des mondes. Ceux qui m'acceptent sont ceint d'une corde pour qu'ils se defendent si un profane dit quelque chose qui est contre mes doctrines (3).

Devant les etrangers, ne dites pas mon nom, n'expliquez pas mes qualités et ne me louez pas; peut-être sans que vous le sachiez ils commettent des erreurs.

V.—Soyez hospitaliers à ma personne et à mon symbole, parce que cela me rappelera à vous et vous rappellerez ce que vous avez oublié de ma doctrine. Obeissez à tout ceux qui me servent et écoutez leurs ordres. Ils sont sortis de moi, ils ont ma vocation et avec la science de l'invisible ils vous voient.

Deux Prières Yezidis

PRIERE DU MATIN.

O Dieu, Tu existes, Tu existes et je n'existe pas. Tu es la miséricorde, je suis le pêché. Tu es le possesseur du droit, je suis ton serviteur. Tu es seul. Tu es plusieurs (Tu es partout). Tu es sans corps. Tu es élevé, Tu es sans paroles; et ont T'écoute. Ta place est toute la Terre. Toute la Terre est ta place. Tu es le créateur de tout l'univers; Tu as donné Adam.

O Dieu, tu donnes la vie, Tu enlèves les âmes. O Dieu, tu es le seul Dieu. Tu es l'Empereur et le savant des savants. Tu es l'empereur sur les têtes des empereurs. Tu ne connais pas la peur. Tu es sans enfants. Tu es sans voir.

Tu possèdes de toutes les richesses, tu es le propriétaire du rideau (qui est entre la vie et la mort). Tout le monde est ta place; je souffre O Dieu, Tu es mon Dieu, Tu es le gracieux, Tu es digne de toutes les louanges. Tu es plein de tendresses pour ceux qui sont sans pêché. Tu es la lumièree des lumière, personne ne sait comment tu es.

Tu es la souffrance et Tu es son remède, le dominateur des empereures et des esclaves? Tu es l'emperaur des Cieux et du Trône qui a crée le boeuf et le poisson. O Dieu, au nom de Ton Nom, demande dans quel état se trouve le Kurdistan. CHERAFEDDINE est le germe de la rose, annoncez la bonne nouvelle au Kurdistan, qu'onouvre le cahier des croyents SEZEM est prince dans le divan. les temps derniers sont venus pour les Turcs, que Dieu détruise la maison des Tatchiques, voici que le trône s'élève et vient au Kurdistan

PRIERE DES MORTS

O homme, pauvre homme, ce monde est comme une maison d'ombre. C'est le rêve des nuits. Le monde n'est rien d'autre que les ombres des arbres et il est chaque jour l'ami d'un autre. Ou est SALOMON qui régnait? Ou est BEIKIS dont le nom était célèbre? Sois en repos, toi aussi, tu as quitte cette terre.

Ou est Salomon, le prophète?. Ou est Belkis, pleine d'or jaune?. Sois en repos, eux aussi sont allés sous la terre et sous la pierre. Ou est HIDIR, ou est Ali, ou est le Derwiche avec le chapelet et le bâton?. Sois en repos, sous la terre ils sont comparables l'un à l'autre.

O homme, ne désire pas trop ce monde, n'accumule pas trop de biens et d'or, le monde n'est pas resté même au propbète de Dieu.

Cette terre est la terre des Derwiches, ceux qui se promènent sur cette terre sont tous des soldats (subordonnés), personne en se faisant grand ne peut aller plus loin.

Ou est HAMZA, ou est ALI, ou sont les saints, ou sont les prophètes? sous le tombeau tous sont devenus poussière! la maison du tombeau, comme elle est profonde, comme elle eet obscure! Elle est pleine de serpents, pleine de vermine.

O Dieu, (tu es si puissant que) tu peux même séparer les deux amants!.

Venez, venez mes parents, dans ce moment je sens le besoin de pleurer. Je sens dans mon coeur les gémissements et les souffrances. Son être tendre et ses douces lèvres ne parleront plus. Venez, venez mes parents, venez que nous pleurions aujord'hui avec les larmes les plus amères, la tendre couleur de cette fleur va s'éteindre aujourd hui dans la poussière.

O Dieu, tout ce qui devient, tu le fais. Tu renforces le bien et le mal, tu fais vieillir les souffrances des coeurs (tu donnes ainsi le courrage de les supporter), (à suivre)

Dr. Qamiran Alî Bedir-Khan

1- L'Islamisme, le christianisme, le judaïsme

2- Moïse, Jésus, Mahomet.

3- Cette corde le sépare du monde extérieur.

کنیبان :

کورانی

ڤی پاشی یی کردی مریوانی ژ کوڤارا‌ره کتیبه‌ك ب ناڤی گورانی ربکر . ام گلك سپاسان لی د کن، خبات و کوششاوی پیروز د کن و پیشکر تنکاوی پیشکه‌شی خوه ند ڤانین هاواری د کن :

« له بەر ئه وەی گورانی زور تأثیر ئه کاته سه‌ر حسیات وشعور به هیوای ئه وەی که به حسیاتی به رز و پاکتانه وه نسلیکی نجیب وفدا کار پی بگه یه نن بو ئه‌م ولات وملته بد بخته و به امیدی ئه وەی که له مه ولا گورانی نایبه نی مکتبي کچا نیش بپنینن ئه‌م کتیبه مان پیشکه‌شی خوشکه خوشه ویست کانی ولاتی کورد کرد »

مه جاڤي خوه لی گراند . ئقدا نالین و زارین، سرانسر کوڤان و آخ کسره . کوڤانا ولاتی ژار، کسرا ملتی بدردو بیدرمانه .

هر لا ژه یاوی گلکه، لی گلکه رش و زیزه . ژی بها یاز و نیار ژی تیت . تیده رنگي دوست ژی گونی دژمن ژی هیه .

کتیبا « گورانی » وك گلستانکی یه کو تیده هر تخلیط گلیلك وبهنون هنه . مروڤ دبروان ره عجیبایي بکه . وهر کس بکیرا خوه دهات جزا کرن وپی شربعتی دچون . لی نهو کتیه دستی ترکو ده، ا. دینن مه د گرن، د کژن، د شیلینن . چقاس ام راستی یی بیژن وسوند بجون، ژمه باور نا کن . لی وکی ام دروان و بی بختیان لوان د کن نو کا ژمه باورد کن واوله دبن ژلوره امهیتی دروان بونه . چنکی هر چی هڤالی قر کی بت وی هرنکلی وی ناڤ . . . بت .

— آفرین‌امی کو چر، کال پرسا سسیان ژی ڤگرینه . ما هون کو چر چره هنده دنگی خوه بلند د کن .

— هکه دنگی مه بلنده اڤ نه ژمه یه . حچی دنگی مه بلند دا به سبب باوی یه . دڤیت ژی بیته پرسین .

مصطفی احمد بوطی

بو خانمیك

قاصد وتی پیم : بگره صبر ، خانم أوا دبت . . .

سافه‌رمو . . صبر بی به فدای خاکی به ری پیت!

حسرتکش أو شان وەل وگر دنه زوتم ،

وه خته بمرم بو نفسی بونی توالیت ! . . .

آهم بوه ته هه وری به ری تینی هه‌تا وبوت ،

فرمیسکم ئه دانم له هه مو ساحه یی سه‌ر ریت ؛

هه‌ر دیاری که دا حاشیه یی حسنی ملوکیت :

بو رسمی سلام نبض وله ضربی ترامپیت ،

گرمیل بفره‌وی — ملکه‌م ! — نه ختی نشیمن ،

به خوایه ! له سه‌رد یده ئه که‌م تسویه بی‌جیت،

أینجا به په روبالی ته رو فینکی بوسه

تیر تیر ئه سرم ، خانمه که‌م ، گه‌ردی سفرلیت!

گر بیتو به‌رم ده ستی طمع بو ملی وصلت :

به‌ر تیری په ری‌عشوه که‌وی قلبي‌شه‌لوشیت! . . .

گوران

دبینت ونزنت گژانی ژخوه ره بیژیرت . کیفا مروف ژهمیان ره، آو چند تیت کو دل د که بر ڤقابي گشکان بقرفینه و ژوان گرز کی پیك بینه . لی صد مخابن روپلین هاواری نکارن وی گرزی هلینن . ژلورا مه توژی ژ کوڤارا خوه ره نه گهاستن .

لی ژبر کو ام لولو کردن، کیڤامه گلك ژلولویي ره تیت و هر تشتی کو تیده لولوهیه بمه خوشه . دپاشی یاڤی کیتبي ده لاو ککه پژدری هیه و ژی دنگي لولویی تیت . ژبر ڤی بکی ام‌ه ی لاو کی داتینن بر چاڤین خوه ند ڤانین خوه :

خوش آمدینه صد جاران له من خوه‌ش آمدینه .

ئه تو وه ره کوسکی خنجری ده بانی خوت بترازینه .

ئه‌تو وه ره ییست وهفت ریالان له برو کي من هه‌ل بسینه

انجا ئه گرمن داك وبابی خوم لی یان پرسینه .

جا شرطه من ده لیم له گه ره‌دبلانه‌ی مالی‌خالم لی که‌وتینه

وه ره لولوهای دلای لوه‌وای زه رده امیرم .

هکه دیوانا شیخ رضایی تاله بانی هاتیه چاپ کرن ام ژ کردی مریوانی هیڤي د کن بلا ژمه ڤربکت . هاوار

توش ای طبیعت !

١ — له وه ختیکا که له سەر جیگه ئه تلامه وه له داخی اسارت و زلتی زمانه ، له وختیکا که کسپه له دلمه ئه هات بوبی دایکو باوکی هیتری و بی دایکی له تە نشتمه وه وتصوری عدالتی خوایم ا کرد ، له وختیکا که چاوم چو بوخنوه لەسەر قبری دوقتور فؤاد و کمال فوزی . . . وشهدا کانمان ئه گریام وقورم ئه پیوا وئه پا رامه وه له خلق یارمه تی بی باو کانی کورد بدەن وشرکتی اقتصادی بکەن بو محافظەی ثروتیان که غایەم استقلالی اقتصادی کورد بو آلەم وه خته دابو راچله کیم له خه وله گرمه گرمی هه ور له آسمانا زوری پی نه چو باران ولافا وهستا . که پروسکەی طبیعت ابداله ژورەکم وزوناکی اکرده وه او سعادتەم امانه پیش چاو که (ادیسون) پەراوەی ماکینەی الکتریکی اکرد ا !) هەر لەم وه خته دابوم هاواری خلکی شارەکم که شاری فلاکته ئه بیست ؛ ملت هاوار ! ملت هاو بازارآو بردی ! آی خانوکم روخا ، کوره کم کوا ؟

٢ — به هیوای مردن مرم کرد به ژیر لیفه کا که شنقی دا به خیر کرامه وه وچو مه ده ره وه . کاشکی بمردمایه و آوبی بردمایه وملته فلکزه ده کانم وابه زلیلی وزوبری نه دیایه . برچ ؟

ا — کاسبه کانمان سەرتا پا له قوربنشتبون .

ب — کرتاله اجنیکان به فرده له کولان وشیوه کانا له آوا ره ئگه ضاعیکانیان لی ئه بو وه .

ج — خو گوینەی شکر و چا وەك هزار سالی خالی کواینه وه وابو .

د — گه لی خانو که چند روژیك له مو پیش وەك بووك وابون وایان لی هاتبو که أتوت هزارساله کەلاوایه . . .

ه — خو که چومه جی نه خوش خسته خانه چوار لاشای بی بی کناهی منالی کوردی به سەزمانم دی هیچ شعورم نه ما وهاتمه دره وه وه و گریم لی بکی بو أی ووت:

أی فلك ما لتابه قور گیری چه بدا طوری تو
چه رخه کانت تیك شکی چه تا هەواری تو

و — خوجا ده کانمان وەك به بومبا تخریب گرابیته وه وای لی هاتبو .

ز — خو که چومه أو ماله که دیم دایکی خمری اگو زان له قورا ومیر ده کەی له وخراپتر بو کور یکیان که به بیشکه که وەآو بر دبوی آ گر له جگر واعصابم بەربو وەك اوان دەسم کردبه شین به گریان .

هیچم پی نه ما ووتم أی طبیعت توش دوژمنی کوردی (!)

لاوکمی کورد

بو براکانی شمالیمان ! ژمارەی ١١ هاوار له وقتی شینی اقتصادی سلیمانی دا هات بوایه .

أم ژمارەیه پر بو له شین ، که دلی ایەش رەش داگیر سابو . یزدان ایه دوور خاته وه له نه گبتی وله جیاتی انسانی عالم وەنور وفداکار انسانی خائن ومنفعپرست لەم ملته بسه تی .

ل . ك

جها بین کوچری

دبیژن کووختکی ددوژ کرین بدرخان بگی ، ژ ستنبولی هاتبون کردستانی . ریاوان کتبو سر بازاری طازی . طازي یك ژ بازارین بو طانه ، دبیژن کوزلامکی پیروی تی وقستا وان دکه وگو پالی وی دِ زنداوی ده به . هات سلاڤ کروچو دستیوان . هر دووان ژی پرسین: توچه کسی

— از خلام از کو چرم .

ژ هڤره گوتن : خلك دبیژن کو چر بی عقلن . امی می تشتان ژی پرس بکن . کاوی چاوان لمه ڤکربنه .

— هری مامی کو چر رکنین اسلامی چندن .

— رکنین اسلامی پکه ، حچی روژی ونمیژن ترکو دردانه ، حچی حج و ذکاتن مه کوردان دردانه . ناڤبرامه حمیانده مابه کلما شهادتی . ژلوره رکنین اسلامی بکن .

— خبراته به مامی کو چر ، آفرین ژتره .

— مامی کو چر پرسا ددووان ژی اڤه ، هر چه کوچر چره هنده ڤر ودروان د کن .

— بلی ، حتا وختی باڤ و کالکین وه ، وختی شریعتی بو . دزی و کشتن و بی بختی نه بون و کسي ندوبرا ڤان تشتان.

وا روژی سەر کەوتن هەلات !...

وا کوردایەتی بو ژابەوە !!...

سوله یمانی : **لاویکی کورد پرور**

— ئەم ووتارەی سەرەوە لە دلی وطنپر ستیکی کوردەوە هاتوتە دەرەوە ، دلیکی وەها کە هەمیشە بو بەکیتی و تەبابی لی ئەدا ٠

خاوەن ووتار بەکیتی ئەوی و بو ئەمەش ، چاکی لیکداوەتەوە کە ، دەبی لە بەکیتی زمانەوە دەسپی بکری ٠

تو سەر بونی توفیق وەهبی بك ، کە پسپوریکی بەرزو دەگمەنی زمانی کوردییە ، لە سوریە ، بەهەل ئەزانی و لە بابەت بەکەلك نەهینـانی ئەم هەلەوە گلە بی لە ماموستای زمانە کە ئەکا ٠

قصەی خومان بی ، ئەگەر توفیق وەهبی بك ، وەکو خاوەن ووتار تی گەیشتوە لە سەر شوینیکی وا بوایە ئیمەش وەکو ئەو دەستمان ئەگرد بە توانج گیرتنە ئەو توفیق وەهبی بگە کە بە دل و بە گیان بە پیروز و هومایونی دەگرین و لە پیشگای ملەتدا ، لەم بە راندەدە کە بیان لی ئەکرد ٠

بەلام چونکە لە دورەوە کوکی و ریکی ئیمە و توفیق وەهبی بك بەووردی پی نازانری و ئەترسین کە لە زورلاوەخەلکی وەکو خاوەن ووتار تی گەیشتبن ئەم وەرامەمان نوسیەوە ٠

توفیق وەهبی بك ئەو روژەی ژمارەی یەکەمی هاوار دەرچو گەیشتە شام و هر شەوی لە شام مایەوە ، چو بو بیروت وایـنا گراوە تەوە بغدا ٠ لەو روژەوە ئایاللەمەیانی خاوەن هـاوار کە بو دیدەنی توفیق وەهبی بك گەلی جار چوە بو بیروت و ئایا لەمەیانی دوکتور بدرخـانی برای و توفیق وەهبی بگدا هر لە بابەت زمانەوە نا ، بە شکو لە بابەت یەکتر خوشەویستی و دوستی یەکی بە دلەوە ئاهەنگ و تەبابی بکی پایە دار هەیە ٠

بو بەکخستنی شیوە جوی جوی کانی زمانە کە بیر وایە کە لە کو کردنەوەی بیژەی کوردیی بە تیبەوە دەس پی بکوی ودەس بەمە کراوە ؛ ئەگەر دەفتەری فەرهەنگوکی هەر دولا بخوینریتەوە دەبینری زور بیژەیان لە یەکتر وەرگرتوە ٠ لامان وایە کرکردنەوەی بیژەی کوردیی بە تی کاری نوخشەمینە ٠

دلالا چاڤرشی

روناهیا چاڤین مە — تە پرتاند دلی مە
بی تە نابە صبرامن — تە آگر دا مالامن
دلالی ! چاڤرشامن — بی تە نابە خوامن

چلنگ سیهی بنازی — ئف بدەو و نیازی
سودا ژمن دستینی — آه ژ دردی اڤینی
دلالی ! چاڤرشامن — بی تە نابە خوامن

ناز کە هم دلالە — بی انباز وهڤـالە
هرگاڤ اوەل بالە — هر کس ژ وی دنالە
دلالی ! چاڤر شامن — بی تە نابە خوامن

رنگی تە رنگی بیبون — دهر دری دهر شون
ناڤی تە بە دخوینن — دلین مە ئف بخوینن
دلالی ! چاڤر شامن — بی تە نابە خوامن

از نزانم هرم کو — دردی خوەاز بیم کو
هاوارل کو گازی کو — همی شینە شادی کو
دلالی ! چاڤر شامن — بی تە نابە خوامن

سینگاوی دشت وزوزان — پیسراوی آڤروان
اوەژمرە آڤ ونان — توئی توئی کردستان
دلالی ! چاڤر شامن — بی تە نابە خوامن

باوی هیە خوەش درمان — حکیمی مە کامران
میری مە بە بدرخان — حاکم حکیمی بوطان
دلالی ! چاڤر شامن — بی تە نابە خوامن

میرو تو زو بشینە — درمانی خوە وشینە
ام سیوی نە دبینە — حالی مە ئف بربنە
دلالی ! چاڤر شامن — بی تە نابە خوامن

عبد رحمان فوزی

بەلام شتیك هەیە ئەوەدەبی بلین ؛ لەمەیانی ئیمەدا لە نوسینی بەکدو ئیپدا (حرف) جیاوازییك هەیە کە ریك خستنیانمان بو ئاییندە دانەوە ٠ بی گومان لە ئایندەدا بە ئاسانی لە سەر ئەمانەش بەکدیگیر ئەبینەوە ٠

ئیمە زور پیمان خوش بو کە ووتارە کەی سەرەوە هەلیکوی وای دابنی کە ئەم راستیە بلاو بکەینەوە و لەبەر ئەمە سپاسی ئەم لاوە وطنپروەرە ئەکەین ٠ **هاوار**

کووی که‌ لان

هرو مرو واتیمه گه ابو ته بلند
وه کوئه و سا که په یابوته نه وی
هه‌ر چه نی کارو به رەت ریك وتوند
که له‌ئه‌شـکه‌وته‌چلونبوی‌هه‌ر ئه‌وی
ه چه ترزی که‌تودەر که وتی لەهند
له وه بەر زترنی له یورپ یشکه نه وی
پتری ایستـاله ئه و ساخو نخوار
چاترن‌هه لەت ئه بەی بو که له پور
تو که به دخواهي و په رستی و دلدار
په له وەر هوشی فرشتی له تودور
هه نی درنده و هه ندی بوبار
کەی ئه بی به رزەوه بی کەبيژور
کسی کیوی کەس نخون‌پك‌پیك‌نخون
چەن هەزاری که به جاری ئه کوژن
گه لي سەر کەوتوچەبو گوشتی‌نەخون
زی‌بەخوین‌راهي‌ئه کەن‌وان‌ئه ریژن
کەمي کرژراو چیه بیخون نه یخون
کیوی بو گوشتیەئەمان کەلك‌ئه مژن
ره خنه مان لیده گیرن بو آبین
دەوری بالای که سەو سەر به ستي
دەست و پابه ستەی دین دواپین
دین ئه سەل خواری ولا ر یوسستی
که چی‌خویان سەدهه زار لەوماچین
رەنج ئه دەن گه بخش ئه دەن بوره
[هی دین په یوەستی
باب دیاری نه بو گه وره بوداك
هه لده هاتن له پیك هەروەك پەله وره

کیو یبون خوارده مه نین گیاوو لاك
پیاوی گەورەی گەلی زانا و پەهونەر
دەلین ایستا که و هـابین بی باك
له به رابی کەس ونوابی پیـکه
[خوبي بیفەر
په ردەی آپین وره وشت رو کەشی‌خو
یانه خو کەس جله وی لا نادا
آره زو هات ئه دری په رده زو
سه یر که روس چونی شه رم به ربادا
کو وا نی کەس‌به رزوبه لندوچا بو
هەر له چەن روژی به چه شنی بائەدا
ئه وه نه راسته بلیم بو به رزی
کیرده ایستا که به پی ده ستوره
خوو پیـکه کیرده ئه گوری نەرزی
سه ره تای به رزی‌له سوزه و اووره
تیپه ری زو ئه له مانه وه رزی
واله خورآوا ئه میستـا نووره
سەیربـکه گوفتی‌لەری کویی گه لان
که له گوفتار سەر ئه فرازی عراق
وه وله تی شاری هه ره پین جهـان
که عراقبوله فەن و کیرده تاق
کلدو آثور بو له وی دەولەت ئه وان
کەمی باوەر به مه کا که متره هوشی
[له شولاق
سیـمەری و کوس و ایلام بو نالین
که له پین بابل وآثور ئه له وی
بون له زانستی وه کو هیزو هه دین
سەره تای رشتەی زانین ئه بەوی
گه پیوه تازه خویان باشی ئه لین

لەویرانانەی‌سوز کومەلی کولین‌ئەلەوی
ده هەزار سال‌له مه پیش کیلانمان
شەش هه زار سال له مه پین زانستی
کارو کردەی ریـکیي شارانمان
راستی زك دری سوز ده رخستی
سوز عراقبو نشته کەی کوردی
[خومان
بوچ‌بەدومانائەخەن گەوج‌نه زان‌سـتی
ئه ورو پاپي وئه مەر یکایی گشت
گه لی آرین و له مدیا روپین
له گه ل ای‌ئه‌له ره گیك وپیك پشت
خوله کلدان و آثوری جیاپین
له زدان وخوو کردار وره وشت
وەلی‌هه ردو پیکن ا روله پەرستی‌واپین
تیبـکه خوبي مرو ژور نه یوه
دین‌له‌پیاو کوی گه لان‌وەك دەس‌وپا
کاربه هینده هه تا روحی چوه
ناوی میژوی کابرا کان چون ئه یا
ده بده بەی میژوی کورد وەك نه یوه
دەنگی لینا کەن‌وناومان ئه له‌بینانه کپا
ئه وي واباس ئه کەن لاپوره
له بیابانه وه هـات دامه زرا
دوه مین نشتئه شاری اوره
گوتیان و بوه دیل دواپي برا
گوفت و گو بوله و ئه کەن‌بەم‌جوره
گوفت و گوی میژوی کورد بونه کوا
ئه مه بی کیرده و کاری عوسیه
هو ئه ثیری تیبگه و ویسـکتبه

عبد الخالق ئه ثیری

مرایانی بابانن) دەست بده نه دەست او مرایاني بوتان ،
تا کو کوردە کان هه مو کیف خوش بین و گولی
هیوایان بگه شیته وه و نه مامی دیلیان آو بخواته وه و هه مو
به جاری بقیژ ینین :
وا او مرایانی بابان وبوتان ده سیان دایه دەس یەك !
وا امرایانی بابان وبوتان به کیان گیرد ! ...

توخودا ! ایتر کورده کان به چی گەوره بیکی خویان
پیشت به ستین ، به هیوای هەولی چی گەوره بیك بین! ...

به ناوی کوردایه‌تی یه‌وه ، به ناوی کورد خواهیه‌وه،
زور تکاتان لی ده کەم ، واز لەم نا کوکی به بینین ، وه کو
برا دەست بده نه دەست اومرایانی بوتان ، پیکه وه زیمانی
اُم قه ومه زندو بکه نه وه . شیوه جیاجیا کانی نزیك بکه
نه وه و له هەموی شیوه بیکی هەموایی بو کوردستان
پیك بینن . تا کو هیچ نه بیت بو ایرو (سوق العكاظ)
بکی کوردی پیك بهینریت .

نازانم جه نابتان بو چی له کورد پروورانی سوریه نزیك
نابنه وه‌له لایبن زیمانه وه و شیوه کانی کورد یه‌وه . نازانم
بو چی وا تعصبیکی توندده نوینیت بو شیوه‌ی زیمانی شاری
سوله یمانی هر وه کو همو سوله یمانیه بیك أو تعصبه أنوینی
و پیشان أدا .

أیا ده ته ویت راسته‌و خو شیوه‌ی سوله‌یمانی ده هزار
کەسی به سەر شیوه‌ی کرمانجی‌شه‌ش ملیونی‌سەر بخه‌یت!
یان وا دەزانی که أوشیوه‌یه پا کتربی وصاف تربی همو
شیوه کانه .

بنده وابزانم هر وه کو زوری زانیاران‌ایسپاتیان کیردوه
و جه نابی أمین زکی بگیش له کتیبه نایابه که یدا دەرجی
کردوه شیوه‌ی مو کری (سـابلاغی) پاکتربی هه مو
شیوه کانه .

که وابیت ، نابیت لەو بابه ته وه جه‌نابت له گەلـ
اومرایانی بوتان‌تیك بچنت‌ونا کو کی‌له به بن تاندا پیك‌بیت .

وابزانم هیشتا جه نابتان وا ده زانین که «دەستووری
زیمان کوردی» که داتان ناوه به راستی (ده ستووری
زیمانی هه مو کوردانه) . به لی : قیسه که تان راسته له‌ناو
شاری سوله‌یمانی ، کولانه کانی گویژه، سابونکه ران...
هتد . دەستووری زیمانی کوردی یه .

بەلام دەستان بدەنه من ، بانه ختیك‌له شاری سوله‌یمانی
دەر بچین ، بابچینه آبلاخ ، بابچینه پیشت گردی سه یوان
و بچینه قیر گە، بابچینه سەر شاخی گویژه و شور ببینه وه
به سەر دیهاتی پیشت گویژه دا ، بابچینه أو دیهاته ،بزانین

بیریا ولیت

آخا جزیرا بوطان	سیره ژ بومه خورتان
شرنخ وشاخ وهقلیر	تژینه خورت واسمر
حمی ئقده بلورڤان	روشن ژ بومه کردان
حمی اهلی جڤاتن	ولیکن بی رباتن
حمی مردن دلوڤـان	حمی شهباز و سکڤان
حمی میرن وکی شیر	ژن کو فینه بسرزیر
ئڤـ اهلی گوڤند وخیل	ژن کوفینه بسك بتیل
ئڤـ چاڤرشن‌ئڤـخزال	ئڤـ ریشینه برشمالـــ
ئڤـ گردنن بوری	از ژوان ره بم گوری
ئڤـ گردن وکی مار	ماهن هنه نبن یار
ئڤـ رونیه وکی هیڤـ	حمی سپینه وکی زیڤـ
خابور و هیزل وشط	ئقده دبن بیك خط
خوه شه بستانی زبی	رابن دا ام بچنی
حمی کردن نه تنی	خوه تاڤیژن صوتنی

مصطفى احمد بوطي

له ناو چی دیك أو ده ستووره به کەلك‌ده هینریت ، وکی
بەو ده ستووره ده دوی ئەوله چی دی بیکدا(دالی قور گی)
هه یه !!...

بزانین دبتان ده ستووره که تان له ده و رو پشتی شاری
سوله یمانی به کەلك نەهات نه وه کو له زنگنه ، و جاف و
هاورامان و لورستان و کەل هور و اردە لان و مو کریان
وسوران و بیهدینان و بوتان و شمدینان و وان و ارضروم..

له بەر أوه تکاتان لی ده کەم بیسه لمینین أو ده ستووره
که داتان ناوه (ده ستووری زیمانی شاری سوله یمانی) به
نه وه کو (ده ستووری زیمانی کوردی) بیت . چونکه
ده ستووری زیمانی کوردی ، ده بی ده دستووریکی وا
بیت هەمو خه لکی وولاتی کوردستان به پی‌ی أوه بدون
و گفتو گو بکەن .

انجا گه وره‌ی خوم !

تکای تایبه تیم أمه‌یه قیسه‌ی به نده‌جی‌ی خوی‌بگریت
و جه نابتانـ (که ایرو له وولاتی سوریه له جیاتی لو

كاغەزى اشكرا

بو گەورەى ئاغاى كوردان نوفين وەهبى بگ

گەورەم : هەمو دەمى جە نابت هەر وەكو گەورەى ملەتيكى روژ آوايى پيش كەوتو بو ملەتى بى دەست هەلاتى خوت و هەر وەكو مەزنيكى أوروپا بى بو قەومى بە ستە زمانى خوت هە ولتان داوە . و هيواى هەرە گەورە تان گوررانى نيزامى كومەلى و عمرانى كوردستان بوە بو نيزابيكى وەها كە لە قە و ميكى بەرز بوە شيتە وە . و پيش خستني قەومي كورد لە هە مو بابە تيك و لە هەمو لا پيكەوە . و بە تايبە تى هەول و تەقەلا و تى كوشينى بى وچا نتان لە پى ناوى صاف كردنى زيمانى كوردى و دانانى دەستووريكى چاك بو أم زيمانەو پيك هينانى قاموسيكى هەموابى بو زيمانى كوردي .

ام ايشە گەورە و چاكانە تان لە بير هيچ كورديك و كورد خواهيك ناچيتە وە و دائما ناوى ايوە لە دلى خو يدا لە شوبنيكى بەرز را دە گريت .

بەلى ! جە نابتان أو ايشە گە ورانە تان كودوە و بە تەنيا زور تى كوشيون و هەولتان داوە ... بەلام بە لكو خوتانش بز انن هەمو شتيك بە كومەلى پيك دبت ، و هە مو ايشيكي گەورە بە كومەلى دەتوانريت بنانمەى بو دابنريت و چى ايشيك لەم زەمانە دا بە بى كرمەلى و بە كدبگرى ناسازيت ونالويت وريك نا كەويت ، بە شكو پيك نايت .

رو يشتنى جە نابتان بو سوريە و دانشتن تان لەوى ، وابزانم ، ايوەى زوز نزيك كيردەوە لە كورد خواهان و كورد پرستان ، و ماوە بيكى زور چا كتان بو هەل كەوت بو تى كوشين بە كومەلى ، بە يە كديگرى ، بە هەوابى ، بو هەموابى ... انجا انسان دە بيت ماوە بە كەلك بينيت هەتابوى هەل كەوتوە . بەلى ماوە بيكى چا كتان بو هەل كەوت بو هەول دان بە كومەلى لە گەل وطن پرورانى سوريە و بە تايبە تى خانە دانى شريفى بدرخاني كەوا أوە قرن و نيويكە لە پى ناوى كوردايەتى تيدە كوشين ، هەر تي دە كوشين ...

دە بوايت جەنا بتان دەستان بدايەدەست أوان ، لە گەل اومرايانى بوتان بە ريزەوە دابنشتاييت ، بە كومەلى ، بە برايەتى ، بە خوشە ويستى بو كوردايە تى هە ولتان بدايت .

اومرايانى بوتان و پاشماوەى خانە دانى گەورەى بدرخانى چە ند جاريك دەستى خوشە ويستى يان بوتان دريژ كيرد و بو نزيك بونە وە هە وليان دا ، بەلام هەر جە نابتان بو لى يان دوور كەوتنەوە ، و خوتان لى يان نزيك نە كردوە .

تو خووا ! عيب نيە بو پياويكى كورد خواهى وە كو جەنابتان وەها بيت ، لە باتى بە كبونى ، مە يل تفرقە و دو دلى و نا كوكى بكات !!...

ت خووا ! امە عيب نيە بو ايمە . اگر بيگانە پى‌ى بزانيت

هندك بو ، د كودستانى دە .

ئيدى ايرو نە او دمە كو ام لوما و كازنا ژهڤ بكن لى كلى خورتى مە ئى دلال ، پيلى مايى ژئى بهر ڤيبيهترن هلو زانبن كو فلاتا كردستاني بى بى شيخ و آغا نابي ، چما كردستان دو برن . برك ژى بر شيخى خوه ڤه گيريدابە ، ب سبيا ديانتى و امرى وا ناشكينين . و برى دى ب آغابى خوه ڤه گيريدابە . ژ بر كو ژ روژا كو هيمى كردستانى هاتيە دانين ، چاڤى خوه هلو ڤكرنە ، هلو دبتنە .

ژلورا دڤى كو منورى مە ڤاتشتا زانبن ، ژ بدبلا كو طليهداريا وا بكن ، ب زانينا خوه آربكاريا وا بكن وئقده بجبتين ، چما كو آرمينجا وا وددردى وا يكە . لى بلى قصورا شيخى مە ، آغابى مە ژى هيە . هنك ژوان ديبژن حچى خورتى منور و خوه ندا هنە بى دينن . بڤى گوتنى ئلك بە حقن . ب خوه ندنى و ب مكتيا كس بى دين نابي . اڤ تشتكى ولو بە كو تني خوەدى پى زاني .

زلامى خذمتا ولاتى خوه وملتى خوه بكى هر كي بى او مقدسە . ژلورا دڤى هر دو آلى ژى عليهدا ريبا هڤ نە كن و بڤ رە بجبتن و روژ كە برى ولاتى خوه خلاص بكن . اڤ جم خوه دى ژى جم أڤدا ژى وى مقبول بن . ژ خوه شغل ب ڤى آوايى دچى سرى .

مامو

سركى عشيرا هڤيركان

سال ١
هژمار ١٥
دوشمب
٢٣ چلەیی پاشی ١٩٣٣

هاوار

السنة ١
العدد ١٥
الاثنين
٢٣ كانون الثاني ١٩٣٣

كوڤارا كردى * مجلة كردية

شیخ و آغا و منوران

دلی من دەهیە، کو أز لڤر چند خبرا ژ بوبی ولات و ملتی کردا وسرخباتا کوبری نها بو یە ونهاو پیشدە بی ببیژم.

عمری من گهایە پینجه سالی، من گلك گرم وسرمایی دنیایی و گلك تنگی و فرەهی دیتنە. و ژرخی دی من گلك تشت سرولات وتشتی تیدە بونە بهیستنە و هن ب چاڤی خوە ژی دیتنە.

أز دبینم کو ڤی وختی هنك ژخورتی مە ئی خوە ندا دڤین ژبوبی ولاتی خوە بختبن. گلك کیفا من ژوا رە تی، خوەدی وا فهیتکار مکی.

اڤ خورتی ها ژخوە رە منور دبیژن یانی مروڤی خوەندا. ژخوە بری نها دڤی بواڤ خورتین مە راین و ژ بوی فلتاندنا ولاتی خوە بختبن، چما کو خوە نداند زانانە. هکەحتا نهانە خبێینە ژخوە سوجکی مزنە.

لی ژ رخی دی أز دبیژم کو اڤ خورتین مە ئی منور ژ شیخ و ژ آغا نە رازینە و علیهداربیا وا دکن، أڤ نە تشتکی راستە.

دبیژن کو شیخ و آغا فکری ملت خرا کرنە و مالی وا دخون و أو بلنگاز کرنە. دڤی گوتنا دە کو دبیژن حبك راستی ژي و نە راستی ژی هیە - حچی کو حالی کردستانی قنج ناس دکن، دزانن حچی حرکتی کو د کردستانیدە چی بونە بچوك مزن، قنج، خراب دیسا بدستی شیخا و آغا چی بونە.

خورتی مە ئی منور کو حبکی دخوە ندن خوە نە بهیستی دکرن دچونە وا بازاری مزن و دورە خوە ل کردیتی یی نە دکرنە خوە دی.

هکە واژی خوە ئڤلی شیخ و آغا بکرنا و بر واره خبتی بونا فیدە کە مزن وی ژی حاصل بیوانا. چما کو او خوەندا بون، زانا بون.. لی نە کرن.

أم بێنە سر مسەلا رحمتی شیخ سعیدی کو پاشپیا حمو واچیبوبە.

گلو چما سرخوە رابونا شیخ سعیدی رحمتی نە چو سری؟ ژ بر کو کومانج بو بونە دو بر - برەکی دستی حکومتی کر تبون. بری پی رە هندك بو. چما کو تر کا دگوتنە کرمانجا: اڤ شیخ سعید رابو، ژبوبی پرە بی انکلیز بر حکومتا اسلامی آمی بوبە. خلکی و کە مە نە زانن ونە خوندی مە بە هومر دکر و بر دستی خوە مالا خوە خرا دکر، چما کو نە زان و نە خوەندی بون.

ژرخی دی وختی کو عسکری کردا بسر بازاری کودستانی دە دکرتن، گلو أو خورتی مە ئی منور، خوە ندا ل کو بون، چما بر خلکی رە نە درابون و نە دهاتن ژمە رە نە دگوتن، مسەلا مە ولوبە، اڤ ژبو خلاصکرنا کردستانی و کردایە.

هکە هالو بهاتانا و بگوتانا ام ژی نە دهاتن خاپاندن و مە ئی ژملت و ولاتی خوە رە خذمت بکرانا، چما کو ام کردن، ولات ژی ولاتی مە یە: اڤە سوجی منورا.

بلی شیخ و آغا ژی ب سوجن. لی دڤی هون ژ بیر نە کن اوی، کو رابو شیخ بو، ملا بو و ئی کو پیرە ژی بون آغا و پس آغا بون. لی حیفا من تی کو یکی منور پیرە نە بو. هکە خورتی مە ئی منور وخوە ندا پیرە هبونا، ژرخکی ب سینگا خوە آریکاری بکرنا و ژرخکی بر زمانی خوە ژ خلکی رە بگوتانا، فیدە کە مزن وی ژی حاصل ببوانا. چما کو وی چساخی قوتا تر کو تشتکی

اشتراكات مجلة هاوار

في سوريةو تركية والعراق و بلادالعجم و بلادالقفقاس

عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك
عن ستة شهور ٩٠ فرنك
عن اربعة شهور ٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان دمشق - حارة الأكراد

سال ١
هژمار ١٥
دوشمبە
٢٣ چلەیی پاشی ١٩٣٣

هاوار

السنة ١
العدد ١٥
الاثنين
٢٣ كانون الثاني ١٩٣٣

كوڤارا كردی * مجلة كردية

تیخستیین كوڤـاری

١٣٥١ هـ | مطبعة الترقي بدمشق | ١٩٣٣ م

SAL 1
HEJMAR 16
DUŞEMB
15 Sibat (Gecoq) 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 16
LUNDI
15 Fevrier 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têæistîyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana tereqî
ŞAM — 1933

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100	fr.
6 mois	60	fr.
4 mois	40	fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150	fr.
6 mois	90	fr.
4 mois	60	fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî — 100	frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî — 60	frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî — 40	frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Mîr Celadet Alî Bedir-Xan

Şam: Taxa Qurdan

SAL 1
HEJMAR 16
DUŞEMB
15 Sibat (Gecoq) 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 16
LUNDI
15 Fevrier 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

SEHÎTÎ

Le Bo Yeqîtiya Zmanê Qurdî

Yeqî ji nivîsevanên Hawarê, nivîsevanê delal û hêja, Hevîndê Sorî, bi xurtîya bijîşqeqî civaqî tilîya xwe daniye liser birîneqe me, birîna me a xedar û rencûr: yeqîtî yeqbûn, yeqîtiya zmanê qurdî ...

Hevindê Sorî birînê şanî me dide û dixwaze em tevda li dermanê wê bigerin. Em tu tiştî biser gotinên Sorî naêxin. Ji ber qo herçî divîya bû nivîsevanî bi xwe hemî gotine. Em tenê nivîsara wî, bi her du zaran, bi zarê baqur û nîvro, jêr ve belav diqin û li hêviya cuhabên xwendevanên xwe dimînin.

«Hawar»

Ey Lawani Qurdî

Hemûtan têgeyiştûne sebebi pirş u bilawî man, we fewianman we gum qirdini serbexoyî man ber nebûni yeqyetiye le nawmana. We lem a'sre qe hemû kewmêq çawî qirdiwetewe, we wuşyar buwetewe we bo yeqyetiy xoy hewl dedat we şew u roj le pênawi yeqyetî xoya dequjêt we dequjret, debê êmeş mişûri xoman bixoyn we bigeyne firyay xoman. We bo yeqyetî xoman têbiqoşin.

We hemûtan dezanin payey yeqemin, beşqû payey here gewrey «yeqyetî» yeqyeti zimane. We be bê yeqyetî ziman we şiwe yeqyetî kewmî pêq nayêt. We le Elemanya, we Italya we hiqûmetani dîqe yeqyetî peq nehat, heta şiweqanyan nebûwe yeq, we heta şiweyêqi hemwayî peyda nebû le nawyana.

We hemûtan dezanin armanci here gewrey em qvoare xoşewisle peyda qirdini yeqyetîye le naw lehceqani qurdî we nezip qirdinewey şiweqani qurdî ye.

Êsta ew armance qe qovar heyeti, armancêqi taybetî niye. Beşqû hemwayiye, we ilakey heye le gel hemû qurdêq we hemû qurdperistêq.

Leber ewe tiqa deqeyn le hemûtan, le hemû ew qesane qe dilî be kewmeqey desûtêt we deyewêt nawi kewmeqey berz qat, cewabi em sê pirsiyarey xuwarewe bidat:

1— Çilon zimani qurdî saf we paq deqrêt?
2— Çilon şiwe we lehceciya ciyaqani Qurdistan le yeq neziq deqrêt we işêqî weha deqrêt qe hemû qurdeqan le lehcey yeqtirî têbigen?
3— Çilon zimani qurdî pêşdeqewêt we be çi corêq serdeqiwêt?

Pêşrewî cewab danewe:

1— Nabê cewabi her sê pirsiyareqe le lapereyêq ziyatir bê le lapereqani (Hawar).
2— Debê cewabeqan be mireqeb binûsrêt we rastewxo bo xêwi Hawar binêrrêt.
3— Debê heta yeqi Gulan 1933 cewabi pirsiyareqan binnêrêt. We çi cewabê kebûl naqrêt qe le yeqi Gulan direngtir be idarexane degat.
4— ʻnca xêwi Hawar yeqe yeqe cewabeqan le Hawar bilaw deqatewe.

Geli Xortên Qurd!

Hon tevda dizanin qo şerpeze bûn û qetina me û winda qirina biserxweyîya ma tenê jê ye qo di navbera me de yeqîtî nîne.

Di vê babelîsqê (esr) de qo her kewm çavê xwe veqiriye, hişyar bûye û ji bona yeqîtîya xwe diquje û tête quştin, divêt em ji xema xwe bixun, liber xwe biqevin û ji bona yeqîtîxa xwe bixebitin.

Hon dîsan dizanin qo pêpeluqa yeqîtîyê a pêşin, belqo a mezintir jî yeqîtîya zmên e. Bê yeqîtîya zar û zmên yeqîtîya kewmî naye pê. Herweqî li Elmanya, Italya û di hiqûmetên din de hetanî qo zar û zman ne bûne yeq û di navbera wan de zmaneqî tevayî peyda ne bû, yeqîtîya wan ne çû serî.

Dîsan ji we re nas e qo armanca vê qovarê a mezin xistina zarên qurdî nîzingî hev û pêqanina yeqîtîya zmanê qurdî ye.

Êdî ev armanca ha ne tenê armanca qovarê ye. Lê belê armanca hemîyan e û bendewarîya wê digel her qurd û qurdparêzî heye.

Her vê yeqê, em ji we, ji hemî qesên qo dilê wan ji bo miletî di sojit û dixwazit navê miletê xwe bilind biqit, hêvî diqin, li van sê pirsîyarîyên jêrin vegerînin:

1— Zmanê qurdî çawan xwerû û paq dibit?

2— Bi çî awayî zarên Qurdistanê ên cihê diqevin nîzingî hev û zareqî welê têtê pê qo qurd hemî di zarên hev digehin. (zarên hev fehm diqin).

3— Zmanê qurdî çawan pêş ve diçit û bi çî awayî biser diqevit?

Awayê vegerandinê:

1— Divêt cuhaba her sê pirsîyarîyan ji rûpeleqe Hawarê bêtir mebit.

2— Cuhab bi mireqebê têne nivîsandin û bi navê xweyîyê Hawarê têne hinartin.

3— Divêt cuhab heta serê Gulana vê salê bêne hinartin. Herçî qo jê wê de hatine hinartin ne lê ne.

4— Di pey re xweyîyê Hawarê cuhabên gihiştî di qovarê de belav diqit.

Hevindê Sorî

Berê Çawan bû

Çend rûpelên dîroqê

Binyana milet, ziman û dîroq e. Zmanê me qetiye rê û rûj bi rûj pêşve diçe. Lê li ser dîroqa Qurdistanê zanîna me hêj geleq qêm e. Nivîsandina dîroqa Qurdistanê xebateqe dişwar û dirêj e.

Ji bo nivîsandina wê, berî her tiştî divê em qanîyên dîroqan xweş nasbiqin, rind bizanin û gotin û kiseyên wan bigirin û bêxin zmanê xwe.

Qitêba Ewlîya Çelebî yeq ji wan qanîyan e. Ewlîya Çelebî zilameqî tirq bû. Di sala hezar û şêstan de «1060» di Qurdistanê de gerihaye û welatê Qurdistanê bi çavê xwe dîtiye û çawabûna wê hemî zanî û nivîsandiye.

Qitêba wî geleq binav û deng e û zanayên Ewrûpayê ji kedrê qitêba Çelebî digirin. Ewlîya Çelebî dibêje:

« Di alîyê baqurî de Qurdistan ji Erzerûmê destpêdiqe; ji Wan, Heqarî, Cizîr, Erdelan heta Bexda û Besrayê heftî (70) konax in. Ev erd erdê Qurdistanê ye, welatê qurdan e. Di gund û bajaran de şeşhezar «6000» eşîr-qurd rûdinin.

Lê Qurdistan kasî drêjahîya xwe ne pehn e. Di rohelatî de; ji tixûbên Ecemistanê heta erdê Şam û Helebê bîst, bîstûpnc « 20,25 » konax in. Erdê wê é teng panzdeh « 15» konax in. ji vî welatî, ji welatê qurdistanê pênc sed hezar «500000» esqer derdiqevin, hemî qurdên camêr û mêrxas in û ser mezhebê şafiî ne.

Qurdistanê de heftsed û şêst qelên mezin hene. Qel, hemî ava û xweyîqirî ne.

Her qeleqe wê bajareqî mezin e.»

Ewlîya Çelebî bajarên Qurdistanê ên mezin bi awayê jêrin dihejmêre:

Meletya, Egil, Diyarbeqir, Cizîr, Mêrdîn, Xatûnî, Şingar, Meya-Farkîn, Hezro, Çalindir, Bidlîs, Wan, Xelat, Adilcewaz, Bargirî, Xweşab, Elbak, Sîpan, Freceq, Pinaniş, Kotor, Elbok, ûmrî,

Dumdumî, Şinow. Dimilî, Pilewer, Dînor, Cemcenab, Sîne, Aqire, Demawend, Derteng, Derne, Bîrecûq, Ferat, Rum-kele, Roha, Qoriq, Reka, Çermiq, Hesen-Mensûr, Bihisnî, Meraş, Egîn, Erebgir, Xarpêt, Çepekçûr, Genc, Atak, Mûş, Hezar-gol.»

Ewlîya Çelebî ser Meletyayê holê dibêje: «Meletya di rojavayê Qurdistanê de qeleqe mezin û qevn e.

Navê wê ê qevn Riqbe ye, ji ber qo bi destê Riqbe hatiye ava qirin.

Riqbe begeqî yewnanî bû.

Paşê qet bin hiqmê Şahê Ecemistanê Nûşîrwanê Adil de.

Piştre dîsan qet bin destê yewnan de.

Di wextê Harûn-el-Reşîd de, Harûn ew ji xwe re zeft qir û di wê de qel û bedenên mezin da ava qirin.

Di sala çarsed û heftê û şeşan (674) de ji Siltanên Selçûkîyan Elaedîn Meletya zeft qir û ji bin de xira qir. (Elaedîn tirq bû)

Piştre ji mala mîrên Danişmendan mîr Mihemed qurê Danişmend Meletya zeft qir û di wê de qeleq ava qir.

Qela Melatya, qo niho tê ditin ew e. Axir seba bajarê Melatyayê di nav beyna dewleta Zilkadriye ya Meraşê û Dewleta Qurdî (Merwanî) ya Diyarbeqrê de; şerên mezin çêbûn.

Qurdên Diyarbeqrê geleq enirîn, hêrs bûn, Dewleta Diyarbeqrê esqerê xwe şand Melatyayê û qurd qetin heta axa Osmanîyan de; Sêwas û Emasya zeft qirin.

Paşê Meletya qet destê Yildirim-Bayezid û Têmorlingî; û di wextê Siltan Suleymanê Kanûnî de, bû hevalbendê tirqan. Bajarê Meletyayê:

Bedena qela Meletyayê bîstûşeş «26» gaz bilind e. Çar dergehên wê hene.

Dora bedena wê pênc hezar û sed «5100» gav in. Pênchezar û du sed û şest û pênc «5265» xanîyên wê hene. Her xaniqî wî rez û bexçeyên wî hene. Dazdeh «12» Camî û bîst «20» mizgeft tê de hene.

Meqtebên wê geleq in, yên bi nav û deng dibistanên Secah û Iwêz in.

Teqeyên wê jî pir in, spehî û ava ne, Teqeya Betal-Xazî geleq binav e.

Di Meletyayê de yazdeh «11» Seray hene.

Xana Silehdar avahîyeqe mezin û bilind e; bi sed û heftî «170» mezelan e.

Bazara wê ava, pehn û dirêj û geleq dewlemend e.

Di Meletyayê de heft «7» hemam ar go serşoqên tevayî û sêsed «300» serşoqên xas hene. Ji bo mirovên rêwingî tê de şeş xan hene.

Di her xaneqê de hezar «1000» zilam cih dibin. Xelqê Melatyayê:

Çawan ev der Qurdistan e, peyayên mêr, mêrên camêr û mêrxas tê de zehf in.

Çawan ev erd Qurdistan e; çiya û zozan e, emrê mirovan dirêj e; xelq tê de heftê û heştê salî emr diqin.

Diqtorên wê bi nav û deng in, di Ewrûpayê de jî diqtorên wisa peyda nabin. Zanîna wan fireh û qûr û jimêjve ye.

Heft cihên diqtoriyê hene, ango heft xestexane. Ev diqtor hemî qurd in û geleq zana ne. Mezinên bajarî qurqên qwîzan, ebayên sîmqirî şal û şapiqên hevrîşim li xwe diqin.

Ên navhînçî şal û şapiq û ên jar çox û cawên Meletyayê li xwe diqin. Solên wan sor in. Xelq di bajarî de bi qurdîqe şêrîn û naziq daxêvin.

Berxwerên Meletyayê:

Heft texlît genimê wê hene. Ji darên wê gezû peyda dibe. Heft texlît mişmiş û zerdelû û heştê texlît qarçiqên wê hene û binav û deng in.

Sêv, tirî, xox, bihoq û gilyasên wê bi bihn û av in, geleq tamdar in.

Hingivînê wê zehf spî û bihndar û xweş e, di dinê de bêheval e.

Jiyîna xelqê Meletyayê:

Xelqê wê xebatqer in, bi dan û standinê, bi destxetan û rezvanîyê mijûl

Dest jê bû

Tilê min bi qul çav jî bi hêstir
Derd ji derd zêde xem ji xêm bêtir
Feleqê vajî çerxa xwe gerand
Leyla û mecnûn ji niq hev ketand
Ez mecnûn rêwî, li dû ma Leyla
Li dû ma li dû yara dilara
Ey yara ji min ceger dil dizî
Ey axa têde birên min rizî
Ey qevir quçên guwah ji bo me
Evîna bê dûm tebah ji bo me
Ey Şama şerif erdê mikedes
Bi xatirxwazî diçim l êdin bes
Ez diçim rihê min jî ma ba we
Ger min got «bes» bidil ê xav e.
Ji lewra min got, me bin ket razî
Hekîkî nîne, belqî mecazî..

***

Xweşreva di me yanî «Tîmomîl»
Heriqî gava lena ava nil
Bê pîvan newal û deşt da ber xwe
Bê hêjmar xemên min jî da ser xwe
Gah serjêr gah ji fiteleq û hevraz
Leylanin xuya weq min dil perwaz
Carcarnan cihnin xuya diqirin
Bergehên şihrê ehya diqirin
Carnan jî ev cih pêda bê rêwî
Weq deşta dilim reben û sêwî
Peleqe wisan diçû, hem bê deng
Min gereq nin bû ew terz nekş û reng
Min dixwest dinya tim tim qer û lal
Ji hona Ilnlê min î purmelal
Qo timî mijûl bibit bi canan
Xeyaletên yar ne rev ji çavan
Ez xilmûş bû bûm; xeyal ê yarê
Ez himbêz qirbûm nola her carê
Em bihev şa bûn me hev diqir pûs
Dengeqî hişyar qirim ax! efsus...
Vî degî digot «eha ev Himis
«eva ye cihê te lê diqit pirs»
Min nêrî kaşo ev jî bajareq
Çi bajar(!) yareb, ev xerabwareq
Nizanim ji ber eklê mişeweş
Ser û ber mina bextê min î reş

***

Bîsteqê şunda em bi rê qetin
Dawet û zirne ji nû lêqetin:
Bi dengê ewran baran hate xwar
Bi sazê baqî ez bûm tar û mar
Biqriqîn diran û lêv ji serma
Hetanî me got bajarê Hema
Dinê jî êdin tarî dibûyî
Heta qo me got: ev Helep.
Ji laşî çû can, tewş û bê sebeb
Wê şevê dinav mêvanxanêqê
Heş ji min çû bû xewletxaneqê
Sibehê bi çend hêstir ên çavan
Min da ser rêya Qanîya ereban
Xeyalê canî dîsan li henber
Lê vêcar hêdî hêdî rûşenzer
Dihele û tê diqev dilê min
Ev sira yeqcar neqet serê min
Demeqê wisan, hat û bû xuya
Li şûna xeyêl eser jî ne ma
Ji lewra biçav ditin ne ma bû
Dilê min tenê jêr' hêlîn ma bû

Qanîya Jereban: 4-2-33

Nûrad

dibin. Bajar ji tevnên caw û mehfur û xaliçeyan tejî ye.

Di dora wê de heftdeh «17» qanî hene, ji qanîyan avên sar û zelal derdiqevin. Dorên Meletyayê ji rez û bexçan tejî ne. Xelq her sal heşt meh di wan rez û bexçan de bi dılxweşî ceju û şahînetan diqin.

Ji her guheqî wê dengê stranan, dehûl û zirneyan û bilûrvanan û tiliîiyên dilxweşiyê tên û bilind dibin diçin ewr û ezmanan.

Li ser qanîyan kelisêl û parêv bihna xwe didin, bistiqên goştî bi sedan û hezaran li ser agirê sor tên zivirandin. Goşt di delavan de bi birha avê ber agirî dizivirin û dipêjihin.

Her kunciqeqe wê teji avahî, xweşdilî û malqarî ye.

Xelqê Meletyayê camêr delal û mêvanhewîn in.

Meletya cihê camêran, alim, zana û şairan e. (dûmahiq heye)

Dr Qamiran Alî Bedir-Xan

De La Grammaire Kurde :

Avertissement

Plusieurs de nos lecteurs nous ont posé, par lettres, des questions au sujet de la langue kurde. La plupart de ces questions ont trait à la grammaire. Sans doute la grammaire kurde à laquelle nous travaillons depuis plusieurs années paraitra dans un proche avenir, de même qu'un ouvrage en langue française.

Nous ne pouvons néamoins attendre sa publication pour éclairer nos lecteurs sur ces questions; mais nous nous trouvons malgré toute notre bonne volonté dans l'impossihilité de leur repondre individuellement. Nous nous proposons donc faire paraitre ici une série d'articles au cours desquels nous nous efforcerons de procurer une idée d'ensemble de la langue kurde et d'étudier les principaux traits de sa grammaire.

Si nos lecteurs désirent un complément d'explication au sujet des matières traitées dans les articles, nous les prions de nous poser de nouvelles questions, aux quelles nous repondrons par la même voie. Nous avons pensé que, de cette manière, nous pouvions éveiller un intérêt plus général, et qu'il y avait avantage à publier sans plus tarder une sorte d'aperçu d'ensemble de la grammaire kurde.

Nous avons remarqué que la plupart des questions posées jusqu'à ce jour concernaient l'article et la déclinaison dans la langue kurde.

Ce sont en effet là des points que l'adoption des caractéres latins a eu l'heureuse effet de mettre en relief. C'est donc par des explications sur ces deux points que nous commencerons notre exposé.

Au cours de notre exposé nous traiterons aussi trés briêvement de lá philologie et de l'etymologie en ce qui concerne les matiéres traitées.

L'article

Il existe dans la langue kurde un élement qui se place à la fin des substanlifs et qui sert quelqnefois d'organe de liaison, on le désignera ici par le mot généralisant d'article.

Mais, surtout dans sa forme définie, ce n'est point un article pris au sens de la grammaire française et analogue à l'article du français, qui accompagne le mot même lorsque celui-ci est dépourvu de complément.

En réalité l'article kurde est un déterminatif qui sert à modifier en quelque sorte l'étendu des noms, en restreignant l'application, de ces noms à un individu, ou à une classe déterminée, ou en faisant qualifier le nom par un autre mot quelconque.

L'ARTICLE DÉFINI — Comme dans la langue kurde il y a deux genres il y a aussi deux articles, le masculin, le féminin et le pluriel pour les deux genres:

M : ê F^e^ : a P : ên

Nous avons dit que notre article -sourtout l'aticle défini- est un déterminatif démonstratif et un organe de liaison. Il ne peut donc accompagner le substantif que lorsque le sens de celui ci est déterminé. Il est évident que pour cette détermination il est nécéssaire que le nom ait un complément. D'où la règle que l'article défini n'accompagne le nom que lorsque ce dernier est suivi d'un complément; le nom reste sans article lorsqu'il est simplement défini.

Hespê Soro	Le cheval de Soro
Mehîna Soro	La jument de Soro
Hespên Soro	Les chevaux de Soro
Mehînên Soro	Les juments de Soro

En examinant attentivement les exemples ci dessus, on trouve en kurde l'équivalant de chaque mot français sauf de la préposition «de».

Le cheval de Soro   Hespê Soro

(Le — ê) (cheval—hesp) (de — ...) (Soro — Soro).

Si nous reduisons ces exemples à leurs origines nous trouverons aussi les «de» qui manquent.

De même que le français à tiré son article d'un démonstratif latin, le kurde a tiré le sien de son propre pronom démonstratif, correspondant en français au pronom (celui etc...)

yê min	le mien
ya min	la mienne
yên min	les miens, miennes

Dans leurs origines:

yê di min	celui de moi
ya di min	celle de moi
yên di min	ceux (celles) de moi

yê wî	yê di wî
le sien	celui de lui

Ev hesp yê di wî ye
Ce cheval est celui de lui

Ev hesp yê wî ye
Ce cheval est le sien

Ev hesp yê di Soro ye
Ce cheval est celui de Soro

Ev hespê di Soro ye
Ev hespê Soro ye
Ceci est le cheval de Soro

Hesqê Soro — Hespê di Soro
Le cheval de Soro

Dans cette forme nous trouvons l'équivalant du «de» français.

Hesp ê di Soro
Cheval le de Soro
Le cheval de Soro

Mehîn a di Soro
Jument la de Soro
La jument de Soro

D'ailleurs cette forme n'a pas complétement disparu. On la trouve régulièrement, mais en voie de diminution, dans le parler de quelques tribus des montagnes (Omerî) et chez les kurdes yezidis du (Welatê Şêxan), on la trouve aussi fréquemment dans le cas du pluriel chez plusieurs autres tribus, abondamment dans les anciens manuscrits, assez souvent dans les écrits modernes, surtout dans les morceaux en vers ou elle permet de parfaire le rythme et aussi dans quelques proverbes et chansons anciennes. On peut trouver plusieurs exemples de cet emploi dans différents articles et poèmes publiés jusqu'ici dans le Hawar.

Nous avons dit que quelques tribus (Omerî) et les kurdes yézidis du (Welatê Şêxan), l'emploient régulièrement, c'est à dire qu'elles font usage de «di» dans les deux genres et les deux nombres.

A cette catégorie il faut ajouter les kurdes de khaymana(1).

C'est un fait vraiment curieux. Ces kurdes, qui, depuis de longues années, on quitté le sol natal et ont vecu entouré d'élément non kurde, n'ont pas pu suivre l'évolution de la langue. Ils ont gardé ces articles sous leur forme primitive tels qu'ils les avaient lors de leur émigration de la mère patrie.

Nous avons dit aussi que cette forme existait fréquemment dans le cas du pluriel, surtout du masculin pluriel, dans le parler de plusieurs autres tribus.

Dans le dialecte du nord, dans certaines contrées, les (n) finals, surtout les (n) des particules deviennent nasals et quelques fois disparaissent complétement lorsqu'il s'agit du langage parlé. Le (n) de l'aticle pluriel (ên) est également affecté par ce phénomène et dans le langage des tribus ci dessus mentionnées l'article «ên» devient «ê» et se

(1) Kaza situé dans le vilayet d'Angora.

confond avec l'article masculin «ê». De sorte que lorsqu'on dit (Hespê Soro), on ne sait plus s'il s'agit d'un seul cheval qui appartient à (Soro) ou de plusieurs chevaux de (Soro). Alors ces tribus là, pour distinguer le pluriel du singulier font usage de «di» et disent: Hespê di Soro.

Comme dans le féminin la confusion ne pourrait se produire qu'au sujet du genre du mot et que parmi les kurdes les genres sont assez connus pour ne pas être confondus on néglige volontiers l'emploi du «di». Ainsi, lorsqu'on dit (Nivîna Soro), on sait qu'il ne s'agit que d'un seul lit de Soro, et quand on dit (Nivînê Soro) on saisit qu'il s'agit de plusieurs lits qui appatiennent à Soro, en effet le mot (nivîn) est un mot féminin, donc il ne peut pas recevoir l'article masculin «ê» et ce «ê» tient évidemment la place de «ên», article pluriel pour les deux genres.

Aprés ce petit aperçu nous pouvons conclure sur l'article kurde comme ci dessus mentionné:

Masculin	ê	le
Feminin	a	la
Pluriel	ên	les

L'ARTICLE DÉFINI COMME PRONOM
Ce même article s'emploie devant les abjectifs et il sert alors de pronom, ainsi qu'en français, tout en gardant son caractèrre d'article.

ê kenc	le bon
hespê kenc	le bon cheval
a kenc	la bonne
mehîna kenc	la bonne jument
ên kenc	les bons, les bonnes
hespên kenc	les bons chevaux
mehînên kenc	les bonnes juments

REMARQUE — Nous avons dit que l'article défini n'accompagne le nom que lorsque ce dernier est suivi d'un complément. On trouve parfois des exceptions à cette régle. Mais dans de pareils cas le complément est sous entendu.

Dema ez gihiştim Şamê
Au moment que je suis arrivé à Damas

l'équivalant du «que» français qui en kurde est «qo» est sous entendu dans cette phrase. La phrase doit être ainsi conçue:

Dema qo ez gihiştim Şamê

Lorsqu'on veut préciser on ne néglige point le «qo». D'ailleurrs les mots (dema, gava, çaxa, pêla, wextê etc...) qui se trouvent ainsi accompagnés de l'article défini même sans qu'ils aient de complément apparent jouent le rôle d'une conjonction.

De même dans les phrases:

Qa Silêmanê hiqim diqir? Qa Belkisa nav diqir?
Où est Soliman qui régnait? Où est Belkis qui était célèbre.

Ces phrases devaient être ainsi conçues:

Qa Silêmanê qo hiqim diqir?
Qa Belkisa qo nav diqir?

Ici la suppression de «qo» sert à produire l'abréviation d'éloquence qui se rencontre fréquemment dans des morceaux littéraires. D'ailleurs les phrases ci dessus mentionnées sont tirés d'une cantate religieuse des kurdes yézidis.

L'ARTICLE INDÉFINI — Dans la langue kurde l'article indéfini se présente sous deux formes, selon qu'il se trouve à la fin des mots dépourvus de compléments, ou à la fin des mots pourvue de compléments.

Première Catégorie

Masculin	eq
Féminin	eq
Pluriel	in

Hespeq hat — Un certain cheval est venu

Mehîneq hat-Une certaine jument est venue
Hespin hatin – Des chevaux sont venus
Mehînin hatin – Des juments sont venues

Comme nous le verrons plus tard ces articles se déclinent.

Deuxième Catégorie

Masculin	eqî
Feminin	eqe
Pluriel	inen

Hespeqî kenc hat-Un bon cheval est venu
Mehîneqe kenc hat – Une bonne jument est venue.

Hespinen kenc hatin
Des bons chevaux sont venus
Mehîninen kenc hatin
Des bonnes juments sont venues

On voit distinctement que entre l'article défini et l'article indéfini il y a une grande différence. L'article défini n'accompagne le substantif que lorsque ce dernier a un complément, au contraire l'article indéfini l'accompagne dans tous les cas, et de là ses deux formes.

Ceci est une conséquence naturelle du mécanisme de l'article de la langue kurde. Puisque le substantif au nominatif ou dépourvu d'un complément est sans article et a un sens défini, pour le rendre indéfini il est indispen sable de le faire accompagner par un particule.

ORIGINE — Nous avons tiré nos articles indéfinis singuliers de l'adjectif numéral (yeq - un) et celui du pluriel de l'indèfini (hin - quelques).

yeq hesp	un seul cheval
yeq mehîn	une seule jument
hin hesp	quelques chevaux
hin mehîn	quelques juments
hespeq	un cheval
mehîneq	une jument
hespin	des chevaux
mehînin	des juments

Ceux de la seconde catégorie, organes de liaison, ont comme l'article défini tiré leurs origines du dèmonstratif (yê...) qui s'est transformé et ajouté à la fin des articles indéfinis de la première catégorie.

hespeq yê di Soro
hespeq yê Soro
hespepî Soro

mehîneq ya di Soro
mehîneq ya Soro
mehîneqe Soro

hespin yên di Soro
hespin yên Soro
hespinen Soro

mehînin yên di Soro
mehînin yên Soro
mehîninen Soro

Reste à rendre compte de la transformation de (ê) et de (a) en (î) et (e).

Ceci on peut le trouver dans la fléxion du substantif aprés l'adjectif numéral.

yeq hespî Soro
yeq mehîne Soro

EMPLOIE DE L'ARTICLE INDÉFIN DEVANT L'ADJECTIF — Les terminaisons des articles indéfinis de liaison s'emploient devant les adjectifs comme les articles définis.

Ev hesp î kenc e.
Ev mehîn e kenc e.
Ev hesp en kenc in.
Ev mehîn en kenc in.

Il ne s'agit plus ici d'un article indéfini pris au sens propre, ni d'un pronom comme c'est le cas pour l'article défini. Dâns l'expression:

Ev hesp î kenc e.

On veut dire que ce cheval est de ceux qui sont bons, mais non pas ce cheval est le bon et non le mauvais tel que dans la phrase:

Ev hesp ê kenc e.

On voit distinçtement la différence

Notice

Sur La Bible Noire

— 3 —

L'année Yezidi

Mai, le mois des roses, Gulan, est le premier mois de l'année et le premier mercredi est le premier jour de l'année. Ce jour-là, dans chaque maison on sacrifie, des agnéaux, des moutons et des poulets. On donne des aumônes pour les âmes des morts; sur les tombeaux on met des friandises; pour constater les métamorphoses les prêtres des Yézidis vont dans les tombeaux.

Durant le mois de Mai le mariage est défendu; parce que ce mois est le père des roses; les prophètes se sont mariès en ce mois. Dans chaque maison et dans les sanctuaires on fait de la musique et on célèbre des cérémonies. Les femmes mettent leurs plus beaux atours et hommes et femmes dansent pour fêter ce jour.

La nuit du premier vendredi on fait des cérémonies en l'honneur du Soleil et de la Lune; on boit, on prend du vin, et on mange un pain fait spécialement à cette occasion et contenant un raisin sec; dans chaque maison l'on fait de ce pain et on invite une personne étrangère pour le couper; la personne à qui échoit le morceau contenant le raisin sec est concidérée comme haureuse.

Les Drapeaux Des Yezidis

Pour les sept anges ont été crées sept drapeaux qui siignfient l'autorité. Les drapeaux servent pour le ralliement et pour les cérémonies religienses.

Le premier drapeau est pour le Kurdistan du Sud-Est, le deuxième pour Sindjar, le troisième pour le Tigril, le quatrième pour tout le Kurdistan du Sud. le cinquième pour le Kurdistan du Nord, le sixième pour le Kurdistan de l'Est, le septième pour le centre du Kurdistan. Chque année ces drapeaux sont apportés au tombeau de CHEIKH ADI et on se porte en grande pompe à leur rencontre. Les chantres chaque année prennent ces drapeaux et une grande quantité de terre de tombeau de Cheikh Adi et s'en vont dans leur territoire. Quand ils approchent des villes et villages on envoie un héraut pour annoncer: On vous apporte les signes des anges. On les accueille avec respect et hâte, et avec de la musique.

---

entre (ê) et (î). Ici (ê) a tout à fait le sens du (le) français.

Les phrases suivantes qui pourront être soumises à un examen minutieux arriveront mieux à donner une idée approximative à ceux qui ne connaissent pas la structure de la langue kurde.

Ev hesp, kenc e
Ce cheval, est bon,

Ev, hespê kenc e
Ceci, est le bon cheval

Ev hesp, ê kenc e
Ce cheval, est le bon

Ev hespeqî kenc e
Ceci, est un bon cheval

Ev hesp, î kenc e
Ce cheval, est de bon (bonne qualité)

On ne peut jamais traduire la dernière phrase d'une manière exacte. Nous en donnons une traduction avec explication. Le mot (î) employé seulement devant un edjectif n'a pas d'équivalant en français.

ARTICLE PARTITIF — En kurde nous avons aussi une particule qui donne au substantif un sens partitif. Comme l'article partitif a beaucoup de rapport avec la déclinaison et se confond avec elle, il sera expliqué plus en détail dans notre article traitant de la déclinaison. Ici on se contentera des exemples ci dessous:

Goştî bide min — Goştinî bide min
Donnez moi de la viande

Avê bide min — Avinê bide min
Donnez moi de l'eau

Mewijan bide min — Mewijinan bide min
Donnez moi des raisins secs.

Djéladet Aali Bedir-Khan

Alors le chantre dit: «Le Chiekh Adi et le Mélek Taous disent; donnez la bonne nouvelle à mes coryants Yezidis, Je donne le bonheur et la richesse, mais Je n'aime pas ceux qui souhaitent de moi quelque chose d'indigne, j'aime ceux qui sont généreux, ceux qui gardent bien mes secrets, ceux qui se prosternent devant moi, ceux qui m'aiment de tout leur coeur et ceux qui arrachent des lambeaux de leur chair pour me les présenter. Je suis leur aide dans l'autre monde et je prie Dieu qu'il les fasse entrer au paradis.» Alors on fait beaucoup d'adorations pour les quêtes et pour Cheikh Adi et on met une statue pui représente le Melek Taous et on défile sept fois autour de cette statue en procession: d'abord les hommes ensuite les femmes; on embrasse la statue et on lave le Melek Taous avec de l'eau que l'on donne ensuite à boire aux gens.

La Metamorphose Chez les Yezidis

L'homme qui s'est bien conduit durant sa vie, acquiert durant sa seconde vie une personnalité supérieure; les enfants qui ne connaissent pas le bien et le mal restent quarante jours dans le paradis puis reviennent au monde. Les gens mauvais deviennent des renards, des serpents, etc...

Les Pretres Yezidis

Ils y a quatre degrés dans l'état ecclésiastique. Chez les Yezidis le povoir politique et le pouvoir religiaux doivent être séparée et ils ont eu toujours un chef politique et un chef religieux.

Le Mariage Yezidi

Après que les deux parties ont donné leur consentement au mariage, on apporte un morceau de pain, soit de la maison de Cheikb, soit de la maison d'un Yezidi renommé pour son hospitalité, et les époux le mangent en l'honneur du mariage. Les chrétiens et les mohamétans, c'est à dire les prêtres et les hodjas chrétiens et musulmans, ne doivent pas le célébrer.

Un Yezidi qui est marié et a des enfants ne peut pas contracter un second mariage. Si sa femme ne lui donne pas d'enfants, il aura le droit de contracter un second mariage avec le consentement de sa femme et il peut aller jusqu'à six femme; si la sixième ne lui donne pas d'enfants il ne peut plus se remarier.

Quand la nouvelle mariée entre dans la maisan de son mari, le mari jette sur elle une toute petite pierre, cette pierre signifie qu'elle est entrée sous l'autorité maritale de l'homme.

On fait beaucoup d'invitations pour que le mariage soit connu dans le pays, on tire des coups de fusil, on fait de la musique et des danses pour célébrer le mariage; on emploie aussi beauceup de fleurs.

Notes Diverses sur Les Yezidis

Prononcer le mot diable est interdit, les jurons sont interdits parce que le diable a été injurié dans les livres sacrés.

La danse et la boisson sont permises à la femme comme à l'homme.

Les versets de la Bible Noire sont faits de la lumière du Soleil.

Dr. Qamiran Ali Bedir-Khan

L'Alphabet Kurde

13

C'était à cette époque là que Ziyaeddin pacha publiait son glossaire kurde sous le titre de :

(هذا كتاب الهدية الحميدية في اللغة الكردية).

Le très pieux et vénérable vieillard, qui avait su étudier minutieusement la phonétique kurde et la fixer dans ses moindres détails, ne se résignant pas à sacrifier la science à un fanatisme illogique a transcrit quelques mots arabes, à (ع) dans leurs formes assimiliées, tels que les prononceaient les kurdes. En voici quelques exemples:

	dictée du glossaire	dictée arabe	page
Asê	أسي	عاصي	34
Cehferî	جحفري	جعفري	74
Xelat	خلات	خلعة	98
Şima	شما	شمع	105
Rib	رب	رُبع	118

« à suivre »

— اراده و تربیه : — ملتیك بوا ەی ارادەی ب قوت بی پی ویسته له سەری اهمیت بدا بەجوغرافیای وولاتی وتأریخی ملی وزبانی قومی · چونکی أم موضوعاته شعوری ملی لەمیشکی ملتا خلق ا کەن واراده به قوت ا کەن ·

— تأثیری تربیه : — چون دارتا شیك له پارچیه تخته میزیك ویا کورسیەك ا کا هەر وها تربیه انسانیکی بەشرف وتی گه پشتو خلق ا کا ·

لاویکی کورد

زەربلە

زربلکی هیلینا خوه ل‌سر سپیندار کی چیکر بو · روڤیك هبی ، هر سال وختی کو طیری فرخکین خوه دردتاینن و دبین پاریك مزن لی هێژ ل‌فری نه کتبین ، دی بچو وا بی سپینداری بسکنیا و ابیکی خوه باڤیتا سر قرنی وی وبا کرا :

ـ زو کا فرخکین خوه ژ من ره باڤیژه ، هی نه ازی بیم ته ژی ب وان ڤه بخوم ·

طیر دترسها و ددلی خوه ده د گوت قی راسته ، د کارت بی · رادبی فرخکین خوه ژیره تاڤیتین · چند سالان روڤی ل‌فی آوایی حیله لی د کر و زربلا بلنگاز دهشت بی زیدا هی یانی بی دوندان · حتا روژ کی قژ کك هات نك زربلی و ژی پرسی و گوت :

ـ از چقاس دنهیرم اڤ چندی وچند سالن توزیدا هیانه نابینم وتو هرد لشکستی بی اڤ ژ چی یه ؟

زربلی ل‌بدلکی ل‌بندار آخینك کشاند وگوت :

ـ حال وحوالی من وحیوانکی اڤه ، هر سال تیت فرخکین من دخوت ·

وختی قژ کی هولی صح کر ، زانی أو حیوانی حیله‌و کر روڤیه · قژ کی گوت ئی :

ـ ازی شیرتکی ل‌یته بکم ، ماتو نزانی أو نکارت بیت سری داری · أوی پی ، حیلا خوه ل‌ته کریه · تو نهو دو کڤرین مزن بستینه نك خوه · دما دیسان وك هر سال هات وبا کر ، ژیرەبیژه : دڤی خوه ڤکه دا از ژ ته ره باڤیژم ·

وختی دڤی خوه ڤکر ژوردە تو کڤر کی سر چاڤی وی دە برده دا دڤ و دماخ لی بشکین و تو ژی خلاس بی ·

زربلی گوت اڤ خوەش خبره لی گلو راسته · روڤی وك هر سال هات بی داری وبا کری :

ـ زو کا فرخکین خوه باڤیژه ، لی هی نه از هاتم سری داری

زربلی بترس با کر : دڤی خوه ڤکه دا از باڤیژم ·

روڤی دڤی خوه ڤکر ، زربلی ژوردە کڤر سرچاڤی وی ده بردا ، دڤ و دماخ لی پرچقین · روڤی سر خوه ره نهیری وآخینك کشاند ، کەت ری وچو · هوی هیدی نکاربو نه فرخکین زربلی نه ژی هین تو حیوانین دن بخوت ·

ایرو حالی مه کردان ژی وکه حالی زربلی بی یه · ام باورد کن قی راسته نیار د کارت هلکشت حتا سری زنارین مه · ژلورا ام ژی وك زربلی بی ترسهانه · · ·

عبد الرحمان فوزی

ستراناجیا بیلکی

هشی من آزابه ، دلی من بی بند
منت من ناڤی قت من نه دیت مربند
با گر ، باندڤ و برف ، چیا ، کاش ، پال ، زنار
او هڤال وهو گرن ، ب من دوست و یار
وك ل‌هنی بی آزامه ، وك رنگ ودنگ
من منت نه خوەست ، لورا از مام درنگ
قرتل وبازهم ، لسر برف وچیا
ستیر کلیلکین منن ب میرگ و گیا
خوه دی راستی یه ، هو · · · حقی من خوه دی
حقی من دلاله وك باڤ ، برا ودی
با گر ، باندڤ و برف ، چیا ، کاش ، پال ، زنار
او هڤال وهو گرن ، ب من دوست و یار ·

دکتور : ك · ع · بدرخان

٦ — عقل چیه ؟ : ـ له به رامه ئه لین ایمه اول جار ماده ئه ناسین ، انجا خومان ، کوا بو ابی طبیعتی عقل بدوز نیه وه ٠ که ماده ئه دوزینه وه محقق عقلما ن به کار دیبینن ٠ که وابو عقل آلتی دوزینه وه وناسینة وطبیعتي عقل به زانینی زانستی عقلی ومادی ئی اگه ین ٠

٧ — بش جیا کردنه وه ی زانستی کان : — بشر به هوی زانستی (فزیك) که وه که (بیکنا) پی ئه لی دایکی زانستیان شاره زای محیطی غیری عضوی خوی بو ٠ ژئوژی = تو ئیری زه وی = طبقـات الارض وزانستی کان = علمی معادن وجوغرافیا که باس ارض واقوامی سه ر ارض وحاصلاتی وولاتان اکا و کیمیا که بشرتی اگه بنی چون تر کیبی ماده اگورری ٠ علمی هیئت ٠

٨ — بشمه محیطی مادی خوی به هوی علمی حیوان ونباته وه که به زبانی فنی پی ئه‌ووتری (بی ولوجیا) وه تی گه یشت ، و به هو نسیو لوجیوه بشر فیری جولانه وه ی اعضای حیوان ونبات بو و به هوی علمی اقتصاده وه فیری قوانینی ده وله مندی وتوزیعی ثروت بو وعلمی اقوام واجتماع وانسان گه‌لی تأثیری کرده میشکی انسانه وه ٠

٩ — زانستی عقلی دووبه شه ١ — علمی نفسی ٢ — علمی آفاقی ٠

علمی نفسی یکیکه اویش علم النفسه که احساساتی داخلی خومان مان فیرا کا ٠

علمی آفاقی = منطق ، علم ما وراء الطبیعه ، وعلمی شعور ، وعلمی أخلاق ، علمی زبان ، ریاضیاته ٠

١٠ — زانستی وفن : — بوامه ی رابطه ی زانست وفن تی بگه ین بابزانین فن چیه ؟

فن دوو معنای هیه ٠ ١ — معنای تایه بتی ٢ — معنای عام

١ — تی گه یشتن جوانیه یعنی تی یشتنی اتحـادي ماده ورو حه بهم تعریفه واما ن لی آشکرابی فن به ماده وعقلو پیش اکه وی ٠

« واکز » که متفننیکی گه وره یه ئه لی فن بی صنعتکاریکی دانا پیك نایه وزور جار جوانی تصوراتي أو صنعتکاره له ماده کداده را که وی ٠

٢ — هه مو علمیکي مادی وعقلی نظریه ن وعملیاتو نظریاتیان زور رابطه‌یان هیه به یکه‌وه یه تی اگه ین نظریات عملیاتیکه که و بشر تی گه یشتوه ٠ وعملیـاتیش تطبیقی نظریاته وعلم فیری زانین وفن فیری ایش کردنمان اکا ٠

هه مو علمیکي نظری فنیکي هیه وه کو هند سه ی میکانیکی بو تطبیقاتی فزیك داندراوه ٠

وفنی کیمیای صناعی بو تطبیقاتی علمی کیمیادانراوه ٠٠٠٠ هتد ٠ فن له علم کونتره ومدنیتی ایرو له تطبیقی نظریه علمي تازه کانه وه هاتوته میدان ٠

١١ — فن پینجه : — بنـا یی ، هیکلتراش ، رسم ، فتوغراف چیتی ، موسیقی ، ادبیات ٠

خطبه ، لا سایی = تمثیل ، سه ما = دانس ٠٠٠٠ هتد له وانه ي سه ره وه جیابوته وه ٠

١٢ — له تربیه دا که لکي فن : — باأم قسـانه ی [داروین] که عالیمکی به حقیقی اوروپا بوه بینجو بنینه وه ئه لی : لەنه‌وجوانیا که آثاری « شکسپیر » م ئه‌خوینده وه و گویم له موسقی ئه بو روحم تازه ئه بو وه وهه مو اعصابم نه رم ئه بو به ، ئه گەر بچومایه وه ده وری نه وجوانیم هه ر خه ریکي ئه وانه ئه بوم » ٠

١٣ — له تربیه دا علم : —

ا — علمی مادی که لکی هیه بو به هیز کردنی تی بین ، وجیا کردنه وه ، به راورد ، وحکم دان ٠ ونباغه ی علومی عقله وشاره زای طبیعتمان ئه کا ٠

ب — علمی آنفس شاره زای نفسر خومان مان ئه کا ٠

هر دو علمیکه میشکر انسان اصلاح بکه ٠

بو به جی‌هینانی ایش اراده ، تأثیری کی به قوتی هیه ٠وه‌ك شکسپیر ئه لی : — اگه ر کردنی فرمانی باش به قـده ر زانینی شووك بوایه زنجی هژاره کان ئه بو به قصری جوان وریکو پیك ٠

— ره وشت وخو : — ارسطو ئه‌لی: — زانین بناغه ی فضیلته ٠ أم فکره ته واونیه ٠ چونکی اراده گه‌لی تأثیری هیه به سه ر اخلاقی انسانا له ژیانا وه کوزور خوینده وارهیه که زور ئه زانی ، به لام زو رجاربه ری چه وتا ئه روا ٠

کورد وتربیه

— تربیه‌ی اجتماعی —

١ – اگه‌ر تماشای مطبوعاتی کون وتازه‌ی کورد بکه ین ، له هه‌مو ستونیکی غزته ومجله کانانوسینی‌تی گه یشتوانی کوردئه بینن که به ملت ئه لین : — بخوبنه ٠ امه شایانی فخره بونه وجوانانی ایمرۆ که أم آمر ژ گاربه جرانه به که لکه ئه بینی ٠ به لام أم فه‌ر موده به نا ته و‌اوه ، بو تشریح وتفصیلی أم مســأله مهمه ئه بی لاوانی ایرو به تفصیلاتیه بی خنه میشکی ملته وه چه شعرا ، چه ادبا ، چه مربی کانمان ابی چاك بزانن به کلیمه‌ی (معارف چا که) ملت قیمتی حقیقی معارف به ته واوی تی ناگا ، ئه‌بی ملت تی بگیه‌نن که تربیه چه ؟ چند قسمه ؟ منـال چیه ؟ طبیعت چیه ؟ یاری چیه ؟ معلم چیه ؟ ئه بی چون‌قدری معلم بگرین ؟ زبانی منال چونه ؟ اهمیتی تاریخی ملی وجغرافیای ملی وزبانی ملی چه تأثیریك ئه به خشن ؟ بو چی ئه بی أم علمانه بخوبنن له مکتبه کانمان ؟ زور چاك ئه بی بزانین حدی (٥) ی ملته کان نه خوینده واره ٠ بوا محای جهل ئه بی هه مو دایکیك وباوکیك له تربیه دا به قدر معلمیك معلوماتی بیبن له‌تربیه دا ٠ چونکی ملت به تربیه وه شخصیه تی سیاسی ، اخلاقی، ادبی اقتصادی بر خوی خلق اکاوابی بزانین گه وره‌ی‌وده ولمندی اقوامی حاکه‌ی امروهه‌ر به هوی جوانی وچاکی ترکیبی تربیه یانه وه حاکمن ، دولمندن ، مسعودن ٠

واهه‌ر بو عینی غایه ئه‌م مقاله‌یم له کیبتی کی اینگلیزی که هی هرمان هورنه وعربی ترجمه کراوه کردم به کوردی که هوام گه وره یه بهم دوسه کلمیه ده‌ر گای أوموضوعه مهمه که تربیه یه بکمه وه له کورد که ئه یه‌وی تی بکوشی ، بژی ، نه مری ، ونه فه وتی ٠

٢ — منال چی له ده ورو پشتی خوی ئه بینی : که‌منال ئه بی وتوزی گه وره ئه بی خوی ناناس ، ونا زانی چه ؟ وچی له ده ورو پشتین ٠ وه‌ك انسانیکی کون ئه‌ژی ودهس اکا به ژیان ٠ انسانه کونه کان زور به بسیطی‌ژیاون له گه‌ل امه شدا چیان زانیوه فیری منالی خویان کردوه و أو معلومانه‌ی که ایرو هیه له ده ورو پشتی ایمه له محیطانا هی انسانه کونه کانه ونسلی‌آتی‌ش گه‌لی‌معلومات له ایمه‌ده‌را گرن٠

٣ — أو معلومانه‌ی که واله ده ورو پشتی منال له چی پیدابوه ٠

؟ : — به علم النفس‌زانستی خوبی ئه زانین انسان تی اگا، زی اکا ، ئه زانی ٠ انجاله به رامه زانست کراوه‌به سه که‌رته‌وه ٠

ا — ٠ عقلی ٠

ب — عاطفی وشعوری ٠

ج — ارادی ٠

مبه‌سی علومی عقلی ته گه یشتنی حقیقه وغلط نه کودنه ٠

مبه‌سی علومی عاطفی وشعوری تی گه یشتنی جوانیه وله ناشیرینی دوور که وتنه وه یه ٠

مبه‌سی علومی ارادی چاکه کردن وخراپه نه کردنه ٠

زانست

٤ — بشر له فجری تأریخه وه به هوی عقله وه هه ول ئه دا بیتی گه یشتنی محیطی که طبیعته وکه عبارته له‌زانست٠

که وابو زانست اوه تانی که بشر به هوی عقلیه وه هه ولی داوه بوتی گه یشتني حقایقی أم حالمه ٠

زانست دوبه‌شه ١ — ماده ٠ ٢ — عقل ٠ انســان له پیشا ماده تی گه بی انجا عقل ٠ چونکی انســان یکه‌م جار محیطی خوی ئه بینی‌انجا اتوانی تماشای نفسی خوی بکا ٠

٥ — ماده چیه ؟ : — أویه که یاریه‌ی عقل ئه دا به احساسات بوتی گه یشتنی ودوو به شر ٠

١ — عضوی = له شدار ٠ ٢ — غیر عضوی یه بی له‌ش٠ له شدارا وه تانی که هه موجز ئکی پی ویسته بوا وانیتری ، بی له‌ش وانیه ٠

وتین (ر) و (ن) بهفـتین گهرتن وکی نهـا دزگین و گرگین وغم گین ٠

قنج— یانی مزن‌چاوا کو امدبیژن‌قنجی سری فلان کس هفـ چندیه گه له‌ك جاران ب مزنایی تي خوندن ٠

جگر خوین

دوبند

ژ احمد حمدی بك ره به

بگی گران و هیژا و برابی سر بلند احمد حمدی بك !

بگی من ته گوتیه دِ بندا خوه ده (گره که ام بر جاثی دوربین لِ میرین زانا و کرکر و گزار بگری تن وام وان ده رخن میدانی و بر مال وجان لِ بروان مروڤان برا وه‌ستن وه که چیا کی مزن لِ پشت وان خوه بدن دا چکاندن)

اگر ده هین دن‌وه که ته هه‌بن و وه که ته بیژن هنگا ام کارن بر هر آوابی کار بکن چاوا کو احمدی خای گوتیه :

گردی هه یوا مژی خوه دانه‌ك
جو مرد و جوان ونکته ز نه‌ك
من دی علما کلامی موزون
عالی بکرا لــــِ بانی گر دون

لی ناییم بگی دهوله مه ندل جقاتکی رونی و بیژی از کردم و بر مال وجانی خوه از لبر کردا دا چکاندی مه و ژ وان ره چیـــا کی مزن وبلا دم ، ژ ته پیڤه ، لی ژ خودی هیڤیدارم کو اڤ گوتنا ته ژ ده وله مندین کردان ره بی ناڤتیدان و ده ستور ، بلکی همی پی هشیار بین . ام ژی بدلـــــ خوشی ره نجبری یا وان دوله مندو سر بلندان بکن ، بلکی بداری بلنگازان و خامیا خوه نده ڤانانـــ و بری دوله مندان ام بژین و سر بلند بین .

بلی بگی منو ، حتا ایرو بر هزاران مروڤین زانا ژ ناڤ مه رابونه و ژمه ره خبات و کارین بی ژمـــار کرنه ولکن ژ بلنگازی و دستنگی خوه ژ کردی تی دور و دور خستنه یان ژ ده رد و کرل و ژانا دوله مندین مه کردا مرنه و یان بده ستین بد کار وتزانان هاتنه کوشتن .. ایرو ژی هنه او مروڤین کو تو دخوازی ولکن از باوهر دکم کو اڤـ گوتنا ته بجه نه ئی او مروڤ ژی دی خوه ژ نه چــاری ژ کردی تی دور و ده رخن یان خوه بدستی نیاران بدنه کوشتن . لی بگی منو زکی من تژه به از نکارم بیپشم .

فبالیی جگر فوبی

چند گوتنین توش و کفتار بدمه زانین ژ عثمان صبری افندی‌ره . ژ جم خوه از دبیژم :

ابراهیم — (برا) که‌ك (هیم) کفری مزن یانی برابی کفری مزن .

کسری — (کی) سه‌ره‌ك و مزن (مری) ایوانـ یانی مزن ابوان .

کیخوا — (کی) هر کس زانی‌چیه (خوا)مزنـ یانی مزنی مزنان .

زارده شت — (زار ؛ زمانـ (ده‌شت) راست یانی راست گوو .

نوح نوه — یانی جهان نوه آڤا کربه گلك جاران (ح) و (ه) بر هفـ تینه گهرتن و کی نها سپهی .. سپجی .

کردمانج — (کرد) پهلوان و خونـ ریژ (مانج) ره‌ش چاوا کو ام دبیژنه که نی پری ره‌ش منجك‌و دبیژنه تری ره‌ش و نه باش منجولك و د بیژن مه قره کرد و ام دیبژن از کردی ره‌شم .

پیروز — پی سپی روز روژ . یانی‌روژاته خوشی.

پیر — ری سپی ؛ پی ؛ سپی ؛ ری ریش ومو .

کیقباد — کی؛ قباد ؛ زانا چاوا کرام دبیژن (فلان کس قبده) .

کیخوه مسروی پرویزر — کی خواسرو یانی‌مسری‌ایوان پرویز پیروز یانی‌مزن‌خدانی سرابی پیروزعرب‌دبیژن مبارك ام‌ژی هیژ دبیژن کیخو سروی‌مباره‌ك .

خوارزی — (خواه) خوشك (زی ژی یانی ژ خوه‌ها من زابه وه‌ها رنگه برازی .

دوت ام — دوت ؛ کچ مام آپ یانی کچا آپی من .

پسمام — (پس) پشت (مام) آپ یانی ژ پشتا مامی من

تخته ره‌وان— تخت (روان)دوماتا ژیره هنه بلك‌ژی ناڤی بکی ژ کسره وبابه یا دن چوتا خوه‌شه یانی تختی کسری یان تختی چون خوه‌ش .

چیا — یانی ژ هفـ ڤتاندی و جی‌جی .

مزگین — (مز) مژده (گین) گیر یانی مژدی دکری

٤ — انجا خیوی هاوار بە کە یە کە جە وابە کان لە (هاوار) بلاو دە کاتە وە ·

گلی خورتین کرد!

هون ئقدا دزانن کو ضربەزە بون و کتنامە ووندا کرنا بسرخوە بی یامە تنی ژی یە کو دناڤبرامە دە یکیتی نینە ·

دِ ڤی بابلیسکی (عەسر) دە کو هر قوم چاڤی خوە ڤکریە، هشیار بو یە و ژ بونا یکیتیا خوە دکُژە و تیتە کُشتن، دڤیت ام ژی خما خوە بخون، لبر خوە بکڤن و ژ بونا یکیتیا خوە بخبتن ·

هون دیسان دزانن کو پیپلو کا یکیتی بی آپیشین، بلکو آمزنتر ژی یکیتیا زمینە · بی یکیتیا زار وزمین یکیتیا قومی نابە بی · هرو کی لِ المانیا، ایتالیاو دِ حکومتین دن دە هتانی کو زار وزمان نە بونە یك و دِناڤبرا وان دە زمانکی ڤایی پیدا نە بو، یکیتیا وان نە چو سری ·

دیسان ژوە رە ناسە کو آرمانجا ڤی کوڤاری آمزن خستنا زارین کردی نیز نگی هف و پیك آنینا یکیتیا زمانی کردی یە ·

ئیدی اڤ آرانجا ها نە تە تنی آرمانجا کوڤاری یە · لی بلی آرمانجا همیانە و بند واریا وی دگل مر کرد و کرد پاریزی هیە ·

برڤی یکی، ام ژوە، ژ همی کسین کو دلی وان ژبو ملتی دسوژە و دخوازە ناڤی ملتی خوە بلند بکە، هیڤی دکن، ل ڤان مێ پرسیاری بین ژیرین ڤگرینن :

١ — زمانی کردی چاوان خوە رووپاك دبت؟

٢ — ب. چی آوایی زارین کردستانی ئین جهی جهی دکڤن نیزنگی هف وزار کی ولی تیتە یی کو کرد همی دِ زارین هف دگهن · (زارین هف فهم دکن)

٣ — زمانی کردی چاوان پیشقە دچت و ب. چی آوایی بسر دکفت؟

کالی آغا کردان

از صند دخوم توبزان — رونیا ارد وازمان
ژ آخ وآقا کردان

کسکە صورا بهاری — اڤین ودست وباری
پیدا بونە ژ کردان

بروسك ونف گرژین — بربندار و دلحزین
ژ تیر وقیری کردان

چقاس شاهی خمرڤین — پهیز بهسار وهاڤین
همی ژ کیفا کردان

چە تعلیم وچە دستخت — چە حکمت وچە دولت
همی ژقومی کردان

چە شهساز وهنرمند — چە گوڤند ونقش وبند
بلاڤ بونە ژ کردان

چە جومردو میرانی — چە شاپاش ونیشانی
همی ژ اصلی کردان

چە کلات وچە خلات — چە اصیل وچە مالبات
ژ دست واصلی کردان

چە سگڤان ونیچیرڤان — چە دنگبیژ وبلورڤان
همی هنە نك کردان

عور وساهی هرخوە شە — ورن بچن لالە شە
کالی آخامە کردان

مصطفی احمد بوطی

آوایی ڤگراندنی :

١ — دڤیت جُها باهرمی پرسیاری یان ژ رو پلکە هاواری بیترمبت ·

٢ — جُهاب بر مر کبی تینە نفیساندن و بر ناڤی خوە بی بی هاواری تینە هنارتن ·

٣ — دڤیت جُهاب هتا بیشی یا گلانا ڤی سالی بینە هنارتن · هرچی کو ژی وی دە هاتنە هنارتن نە لی نە ·

٤ — دِ پی رە خوە بی بی هاواری جهابین گهاشتی دِ کوڤاری دە بلاڤ دکت ·

هڤندی صوری

سال ۱ | هژمار ۱٦ | چارشمب | ۱۵ سباط (گجوك) ۱۹۳۳

هاوار

بدى

السنة ۱ | العدد ۱٦ | الاربعاء | ۱۵ شباط ۱۹۳۳

کوڤارا کردی * مجلة کردية

سکیتی

له بو یکیتیا زمانی کردی

یکی ژ نڤیسه ڤانین هاواري ، نڤیسه ڤانی دلال وهیژا ، هڤندی صوری ، بجورتیا بژیشککی جڤاکی نلبباخوه دانیه لسر برینکه مه ، برینامه آخدار ورنجور : یکیتی ، یکبون ، یکیتیا زمانی کردی ...

هڤندی صوری برین شانی مه دیده و دخوازه ام نڤدا ل درمانی وی بگرن • ام تو تشتی لسر گوتنین صوری نائیخن • ژ بر کو هرچی دڤیا بو نڤیسه ڤانی بجوه گوتنه • ام تنی نڤیساراوی ، بهر دیزاران ، بر زاری باکرو نیڤرو ، ژ برڤه بلاڤ دکن و ل هیڤیبا جهابین خوه ندڤانین خوه دمینن •

« هاوار »

ای لاوانی کورد !

هه موتان تی گه یشتونه سبی پر شو بلاوی مان و فه وتانمان و گوم کردنی سەر به خوبي مان هەر نه بونی « یه کیه تیه » له ناومانا • ولەم عەسره که هەمو قەومیك چاوی کردوه ته وه و ووشیار بوه ته وه و بو یه کیه تی ی خوی هه ول ده دات و شەوو روژ له پي ناوی به کیەتی خویا ده کوژیت و ده کوژریت ، ده بي ایەش مشوری خومان بخوین و بگه بنه فریای خومان • و بو یه کیه تی خومان تی بکوشین •

وهه موتان ده زانین پایەي یه که مین ، به شکو پایەي هه ره گه ورەي « یه کیه تی » ، « یه کیه تی زیمانه » و به بی یه کیه تی زیمان و شیوه ، یه کیەتی قه ومی پیك نایيت • و له المانیا و ایتالیا وحکومه تانی دیکه یه کیەتي پیك نه هات ، هەتا شیوه کانیان نه بوه یه‌ك ، و هەتا شیوه ییکی هه موابي په یدا نه بو له ناویانا • و هه موتای دەزانین آرمانجي هه ره گه ورەی أم کوڤاره خوشه ویسته په یدا کردني یه کیەتي یه له ناو لهجه کانی کوردی و نزیك کردنەوەی شیوه کانی کوردی یه •

ایستا أو آرمانجه که کوڤار هه یه تي ، آرمانجیکی تایبه تي نیه ، به شکو هه موابي یه و علاقەی هەیه له گەل هه مو کوردیك و هه مو کورد پر ستیك •

له بەر أوه تکا ده کەین له هه موتان ، له هەمو أو که سانه که دیلي به قه ومه کەی دەسوتیت و ده یه ویت ناوي قەو مه کەی به رز کات ، جه وابي أم سي پرسیارەی خوارەوه بدات :

(۱) چلون زیمانی کوردی صاف و پاك ده کریت؟

(۲) چلون شیوه و لهجه جیاجیا کانی کوردستان له یه‌ك نزیك ده کریت و ایشیکیوەها ده کریت که هەمو کوردە کان له لهجەی یه کتری تی بگەن ؟

(۳) چلون زیمانی کوردی پشده که ویت و به چي جوریك سەر ده که ویت ؟

پیش رەوی جه واب دانه وه :

۱ — نابي جه وابي هر سي پرسیاره که له لا پەره یێك زیاتر بیت له لا پەره کاني (هاوار)

۲ — دەبي جه وابه کان به مرکب بنو سریت و راسته و خو بو خیوی (هاوار) بنیر•

۳ — ده بي هەتا یه کی گولان ۱۹۳۲ جه وابي پرسیاره کان بنیرریت و چي جه وابي قه بول نا کریت که له یه کي گلان دره نگتر به ابداره خانه ده گات •

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	— ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	— ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	— ٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان دمشق - حارة الأكراد

سال ۱
هژمار ۱٦
چارشمب
۱۵ سباط (گجوك) ۱۹۳۳

هاوار

السنة ۱
العدد ۱٦
الاربعاء
۱۵ شباط ۱۹۳۳

كوڤارا كردى * مجلة كردية

تيخستيين كوڤـارى

۱۳۵۱ هـ | مطبعة الترقي بدمشق | ۱۹۳۳ م

SAL
HEJMAR 17
DUŞEMB
6 Adar 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 17
LUNDI
6 Mars 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereqî
ŞAM — 1933

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100	fr.
6 mois	60	fr.
4 mois	40	fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150	fr.
6 mois	90	fr.
4 mois	60	fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûriyê, Tirqiya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:

Mîr Celadt Alî Pedir-Xan

Şam: Taxa Qurdan

ŞAL
HEJMAR 17
DUŞEMB
6 Adar 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 17
LUNDI
6 Mars 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Hawari Bêganeyêq

We Siqalay Gevreyêqi Qurd

Beşqû hendèq le xwêndewarani Hawar bizanin qe le sali 1918 ewe heta 1920ĥaqimi liway(Hewlêr).me best(Soran) le Irak Mêcer Hey bû.

Mêcer Hey le sali 1917 hatibwe Irak we le 1918 bûbûwe ĥaqimi siyasî wulati Soran qe deqewête nawerasti zêy Badînan we zêy qoyê, Çûnqe Qurdistani jêrî debête çwar mentikewe:

1— Wulati Behdînan qe be şîwey qurdmancî kise deqen, we qe ibarete le wulatani Aqrê, Amedî, Zêbar, Barzan, Dihoq, Zaxo, Şêxan, we, wulatê Şengarê.

2— Wulati Soran qe be şiweyêqi têqel le qurdî jêrî, we, Qurdmancî kise deqen.

3— Wulati Şarezûr qe ibarete le meĥali Qerqûq we Suleymani heta sinûri Iran.

4— Wulatani ser awi Sîrwan (Diyale) qe be şiwey lorî, yan nezîq be lorî dedwin.

*
* *

Inca Mêcer Hey qe hatibûwe wulati Soran, çend carêq lem wulate gera, we xoy rebt qird legel ĥemû aẍaqani Soran, we dili ẍemûyani dayewe, weqû, Xurşid aẍay Dizdeyi, Cemîl aẍay gerdî, Ĥeme aẍay Qoyê, Mîrani kadir Begi Xoşnaw, Mustefa aẍay Mawloyî, şêx Memed aẍay Baleqî...

Heta xêli (Sûrçî) herayan qird, we şêx (Mezo)y aẍayan hate Rewandiz, we dagîri qird.

Itir le paş heray xêli Sûrçî, Mêcer Hey gerawe wulateqey xoy, we, lewê le layin Qurdistanewe, nemaze, Soranewe, qitêbêqi nayabi nivîsî be navi (du Sal li Qurdistanê), be inglîzi (Two years in Qurdistan.)

Mêcar Hey lew qitêbe nayanbey zor car le layin Qurdeqanewe fiqri xoy derxistwe qe detwanin istifadey lêbiqeyn. ciwantirini (kenctir) ew kisane emey xwareweye, ême lêreda deybêjîn, bêşqû Qurdeqan ibreti lê werbigrin.

Mêcer Hey bêjîwyetî: «Qurdeqan le civaqêqi (qomelêqi) xêlat pêq haliwin qe ked beyeqewe nenûsawin, we, yeqdigirîyêqyan peyda neqirdiwe, we zor qem deyanevêt qe yeqyetîyêq le nawyana pêq bêt. Ewan deyanevêt, we hêvî diqenq e le cêga sexteqani naw çiyaqan, we qwêstanan (zozan)bijên we rabiwêrin we wêrgi bidene herçi ĥiqûmetêq eger hèzdar bêt.»

Lepaşan her le a'yni lapere da be zimani xoy debêjêt.

«The day that the kurds awake to a notional Consciousness and Combine, the Turkish, and persian, states will crumble to dust before them.»

Tercumey: lew rojeda qe le naw Qurdeqan ĥisi kewmî peyda debêt, we hel-destêt, ĥiqûmetani Turq, we Ecem, tefrutûna debêt, we weqû toz le berdemyan detew têt.

*
* *

Inca gwê bigre le xoman, mamhostay mezini Qurdan Emîn Zeqî Beg le

qitèbe nayabeqeyda, qe be (Muxteserêqi tarixi Qurd u Qurdistan) nav nirawe, çiy gotuwe, we çawan siqalay (nesiheti) Qurdani qirdewe:

«Hereqeti Evdulrehman paşay Baban, Mir Mehemmed paşay Rewandizî, Ehmed paşay Baban, Emîr Bedir-Xan Beg we quranî, Izzeddin şêri Botanî, Şêx Ubeydullay Şemzînanî, Teymûr paşay millî we qurani, hereqeti Mîr Alî Canpolad, Emîr xani yeq-desti karemani şeri (Dimdim kela), we beray duwayîy Millî Ibrahim paşa; be hemwayî bo ayni meksed û hedef buwe. Belam hîçyan seri negirt; we bêcge lemeş zererêqi zor bo mal we rûhî Qurda buwe.

Eger tozêq baş lem kiyamane we le dewri dewam we qujaneweyan tèbifiqrîn, debînin qe esbabi muweffek nebûnyan:

Le xaricî ziyatir le daxili xoyandaye. We hêşta bo em çeşne îşane pê-neqeyiştuwin, we le weziyyeti siyasîyey dewr u piştyan ewende agahdar nebûwin,

(Canpolad) qe le mudeyêqi qèmda binaxey hiqûmetêqi gevrey damezrand lepêşda tûşî te'erruzi leşqiri gevrey çil hezar qesi qurd bû, we eme bû be boney şiqan u lenawçûnî.

Şiqani Evdulrehman paşay babaniş ji derbendi Bazyan be qari Xalid paşay birayewe bû. (Rûpel: 235)

«Ilani serbexoyî Mehemmed paşay Rewandizî Mîra Soran le naw helistaneqani Qurda şwênêqi berzi heye. Eger baş lêy wurd bibinewe qe esbabi şiqani her qêm tegbîrî, we qêm agahdari le dewr u pişti, we neziq qirdneweyi zori piyawani (Mirovên) din, we xiyaneti (Melaya Xetê), we, emîra Behdînan bû. We le paş lenawçûnî ewendey pêneçû emareteqey Mîri xayini Behdînaniş fewta, we Soran, u Behdînan le-nawçûn.

Bêne ser heray mîra mezîn Bedir-Xan Beg. Boney şiqani emiş dîsanewe her le Qurdeqaneweye. Lew deme qe miri gevre beramber be leşqiri Turqan leşerda bû, Izzeddîn Şêri xizmi legel Turqan bûwe yeq, we kelay (Cezîre)y dagîr qird, we bûwe boney şiqan we lenawçûni Emîr Bedir-Xan Beg. We le dûway eme nefsi ew leşqire le dûway çend şerêq Izzeddîn Şêrişi le naw bird (Rûpel 236) Bem core emarati Muqrar, Baban, Soran, Behdînan, Botan, we Şemzînan yeqe yeqe fewtan.»

Hemîsan le (rûpel: 193) Mamhostayê mezin dibêjit:

«.... Qurd le derse başeqanî tarix neytuwani, we neyzani i'bret werbigrêt, we le şwêne mumtazeqey xoy desqewtî (istifade) bi:jat, we civaqêqi yeqdil damezrênêt, we beramber be lafawi yeq le duway yeq be qomelîyêqi behêz rabuwestêt. Em bolayaney qe qurdî lem xo qo qirdneweye meni qird hemû deyzanîn qe: Nezanî we Hejarî we Nifak bû. We Qurd le jêr em bare giraneda pişti qomabuwewe; we siyaset we tefrey qarbedestani; tûşî belay xo xorî qirdibû; we le hatî pişt hidene pişti yeq we be dil sozî hewl bo rizzarîy wulateqeyan biden, hemû deme be gij yeqa deçûn, we şîryan le yeq deswî.

Şeref-Xani Bitlîsi Rehmetî lem babetewe zor siqalay qirduwe, we be pêy hali ew zemane rêgay başi pêşan dawe, we teqlîfi yeqdigîriyêqi siyasî le naw hiqûmetan, we emaretani Qurda qirdiwe, be corêq qe (hiqûmetani yeqdigîrî-federesiyon) ê lê peyde debû, we nawçey (merqezi) em hiqûmati yeqdigîriyeş (Cezîr) dibû. Belam cêgey esefe qe be qari ifsadati turqan qe bo zor qirdini dujminayetî beyni Qurdan serf deqra; em siqalaye başe qari le umerayani Qurd neqirdiwe we le ser şwêni qevnyan royiştuwin, we bere bere weqû deybînin hemû lenawçûn. (Rûpel: 194).

Hevindê Şorî

Ax Li Me

Geleq camêrên zana nezanîya me di rûpelên Hawarê de bi axîn û waxîn nîşan qirine. Lê ev tenê hundirê min î şewitî re nabe tu derman. Ji ya min be her roj û her gav vê nezanîyê, vî qurmê qo hestiyê me diqoje ji miletê xwe re nîşan û derpêş biqim. Heyhatî ev jî ji destê min nayê. Ya qo ji destê min tê ev e, ezê çend pirsê biqerb bibêjim, guhdarî hebe îbreteqe mizin e.

Irû li deşta Sirûcê bi qêmanî 200 gûndê qurmancan hene, di her gundî de bi qêmanî pence mal hene. Ev malên ha bi sanlan ve zaroqan tînin û dimirînin. Gelo ev zarona bi çî hawaî dijîn? Bê şiq e qo hemî liber naxir û pez bigavanî û şivanî emrê xwe diperitînin, tişteqî jî dinê hîn nabin, werga di wehşîyeta mezin dibin û li dê û bavê xwe da dimînin.

Vêcar em werin ser biyanîyên dinêv me da: Iro li nahîya Qanîya creban çend malên fileh û sirvanî hene û çikas pir bin, ji panzdeh bîst zaroqê wan pêve tune. Lê livê mêze qin du dibistan û çend mamostayên wan hene û biser vêda çendeq ji zoroên me, bi hezar lavayî li cem wan dixwînin. Çima em çavê xwe venaqin; Ehlê me geleq jê axa hecî û sofîne û teva jî dewlemend in. Ma evên ha niqarin qirîyarê hawarê bibin û di nav xwe da bi zmanê xwe metebeqê veqin. Çıma qo pere wendan qirin heye, pere qarqirin tune. Eger mana vî tiştê kenc bizanin, qara mezin eve...

Em vî suçî li sereqê xwe dibinin. Çima qo ew zana û bîrbir in. Lazim e ji vî miletê nezan re rêya rast nîşan biqin.

Ev derdê hanî ne qo li cem me bite li hemî derên qo qurmanc lê ne werg ye. Ji ber vê yeqê bila ehlê me bi kerf ne gerînin, bi tu kestê xerab nabejim. tenê ya rastî .... Qanîya Freban 18-2-933

Ehmed Mêliq

Li ber tirba şêx Seîd

Sura êvarê lêva xwe hêdî, hêdî digebîne tirba te.

Bêdengîya wê demê de tenê dengê te êt bihîslin.

Enîya min giran û tarî, rûyê min sar û dilê min hiş ı e, hatim ber tirba te rawestîyame.

Qêlâ te nabînim, axa te hêj nerm e. Tirba te ne navqirî û bêrewş e.

Navê te bi herfên xwîndar û ruhn, li ser rêya Piran, Xarpêt û Diyarbeqrê de nivîsandî ye.

Navê te ser pola û hesin, ser ferş û li ser dilê camêran de diçirise û dibrûsqe.

Ev çend sal in qo çêbûye, lê niho jî, ji navê te dijmin dilerize.

Rêç û şopa pêyên te di deşt û çiyayên Qurdistanê de tên dîtin. Tu diroqa me de veşartî, dilê me de xuya yî.

Drêjahîya tirba te sê gaz in. Zaroqeqî bi pêyên xwe ên qiçiq di bihneqê de diqare wê Lipîve.

Ji tirba te îrû tu deng naye. dijmin pê li tirba te diqin.

Ezmanê me reş û bi ewr bû, tu weq Irûsqeqê jê derqet û lê daqetî.

Min tu li ser qopeqî bilind dîtî, di ber lingê te de geh ava Dicleyî a biqef û geh ava Feratî a bixwîn diherîqîn.

Niho jî ez te bi çavê dilê xwe dibînim. Rû û enîya te zer in. çavên te girêdayî ne, sînga te brindar e, te xwe dirêj qiriye lê tu nanivî !!

Tirêjên rojê nagehin te. Lê gorna te ne tarî ye. Jê ruhnîyeqe ecêb derdiqeve, ruhnîyeqe lûleper, ew ruhnî dilên qurdan ji hevîna welêt tejî diqe.

Xaçerêyên hişên me dibin rê û şehrê.

Barana çiloyî li ser tirba te dibare; dar û qulilq ji bo te digirin.

Li ser ala te bawerî; camêrî, raştî û bext nivîsandî bûn.

Dengê te, dengê azayîyê bû. Tu ji

Elfabêya Qurdî

13

Ev dengdéra ha qo di xwe de dengdareqê vedişêre; herweqî pêşdetir bête raveqirin, dengdaran, nemaze çendeqan, ji dengên xwe ên adetî stûrtir dide xwendin.

Me goti bû qo (u) ne qina (û) ye. Ji ber qo di denganîya qurdî de dengeqî dengdérî carinan qin û carinan dréj nabit. Herçend ji bona guhên nehînbûyî di cara pêşîn de weq nizingî hev xuya bibin jî di rastîyê de ji hev cuda ne û cihderqên wan cihe ne.

Guheqî qo kenc hîni denganiya qurdi bûye bê tu dişwarîyé diqare vê ferkê rind bibihîse û têderîne.

Digel vê hindê em diqarin burhaninen welé peyda biqin qo bê arîqarîya guhan, rast bi rast bi çavan bêne dîtin û seh qirin.

Ji bona vê yoqê ji emê bala xwe ji hin dengdêrên biyanîyan re hidin qo weqê diqevin zmanê me xwe diguhêrînin. Zman wan napejîrîne (kebûl naqe) dengdêreqe xwe dixe şûna wan.

(ﻭ) a erebî (û) yeqe qin e. Lewma qo di zmanê me de (û) ya qin nîne di wan pirsên biyanî de qo (ﻭ) hene ev (ﻭ) yên ha diqevin û li şûna wan (i) yeqe qurdmancî radibit.

(dûmahiq heye)

Celadet Alî Bedir-Xan

---

qenê welêt şa dibûyî û ji qenîna şûr û xencerên pola!!!

Weqê roj ji pişt çiyayên Pîranê derdiqet û tava wê li çeqên peyayên te dida rûyê te geş, dilê te şa dibû.

Tu bêqen mezin bûyî. Şîna welatê te, dilê te de bû. Tu bê ax û girî çûyî.

Te tola xwe ji çêliyên Qurdistanê re hişt.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Çarînên Xeyam

Veşartîyên pêşîyê ne tu dizanî û ne ez
Ev herfa kewsele ne tu dixwînî û ne ez
Gotina min û te di paş perdeyê de ne
Qo perde qet nè tu dimînî û ne e z

Nivîna axê de raqetîyan dibînim
Di bin erdè de veşartîyan dibînim
Çendan li deşta neyinê méze diqim
Nehatîyan û çîyîyan dibînim

Dinê ji jîna me a peritî awireq e
Ceyhûn; ji héstirên me ên xwîn aveq e
Dojeh ji cefayên me ên bêtişe çirîsqeq e
Bihuşt ji dema dilxweşîya me bibneq e

Ewên qo dorhatîyên zanînê bûn
U hi berhevqirina zanînê xetîreqên [civatan bûn
Ji wê şeva tarî rê derneêxistin
Çêroqeq gotin û qetin xewê

Bê vîna min ez anîme beyînê
Jînê ji heyranîya min pêve tişteq zeyde neqir
Bi zorê çûn û me seh neqir çi bû
Ji wê hatin û mayîn û çûyin miraz

Piyana tejî a rengê xwe girtî
Şqênandina wê serxweşeq çawe babet [dibîne
Hevkas ser û ran û qef û destên delal
Bi hevîna qê gihan hev bi erna qê şiqestin.

Vexwarina şerabê û şabûnî ayîna min e
Destqişandina ji qufr û dîn dînê min e
Min ji hûqa dinê re got-kelenê te çi ye
Go: dilê te ê şa kelenê min e

Di çerxa dinêya bê bînî da
Bi dilxweşî vexwe şerabê, dem bi cewr e
Qo nob giha dema te; ax meqe!
Ev piyaneq e qo bemîyan re didin firqirin [bi dor

De La Grammaire Kurde;

Les Parties Du Discours

Dans la langue kurde il y a dix parties du discours au lieu de neuf en français.

La dixième partie est le mot de nombre. Nous avons été obligés de classer ce dernier comme une partie indépendante du discours, tel que le (zahlwort) allemand.

En effet le mot de nombre kurde est une espèce de mot qui dans la langue est un élément indépendant et qui a sa propre forme de déclinaison tout à fait différente de la déclinaison générale résérvée aux deux genres du substantif qu'elle fléchit uniformement sans distinction de genre.

Nous nous contenterons de donner ici quelques exemples et nous réserverons les détails pour l'article qui traitera exclusivement de la déclinaison.

Min ev hesp ji nav bîst hespan bijart
J'ai choisi ce cheval parmi vingt chevaux

Min ev mehîn ji nav bîst mehînan bijart
J'ai choisi cette jument parmi vingt juments

Min ev hesp ji nav çel hespî bijart
J'ai choisi ce cheval parmi quarante chevaux

Min ev mehîn ji nav çel mehînî bijart
J'ai choisi cette jument parmi quarante juments

Min ev hesp ji nav milyoneq hesp bijart
J'ai choisi ce cheval parmi un million de chevaux

Min ev mehîn ji nav milyoneq mehîn bijart
J'ai choisi cette jument parmi un million de juments

Une autre caractéristique des parties du discours de la langue kurde est la variabilité des mots. En français et en plusieurs autres langues et en général l'adjectif est un mot variable, tandisqu'en kurde il est invariable s'il n'est point employé comme substantif. (1)

(1) Voir à ce sujet l'adjectif anglais, l'adjectif allemand. comme adjectif attribut et adjectf complément ou épithéte.

En conséquence les parties du discours kurde peuvent se répartir ainsi du point de vue de la variabilité:

MOTS VARIABLES — le nom, l'article, le pronom, le verbe, le mot de nombre.

MOTS INVARIABLES : ladjectif, l'adverbe, la préposition, la conjonction et l'interjection.

Le Genre

Comme nous l'avons dit, il n'y a dans la langue kurde que deux genres: le masculin et le féminin, et pas de neutre.

Il est évident que les noms l'hommes et d'animaux mâles sont du masculin et que les noms de femmes et d'animaux femelles sont du féminin.

Quant aux noms de choses bien que nous ne soyons pas encore arrivés à fixer une règle générale pour leur genre, nous avons pu néamoins arrêter des règles telles qu'en classant les noms de choses d'aprés leur sens, leur nature et leurs lieux d'appartenances on obtient des groupements permettant l'identification du genre.

Au commencement de mes recherches j'avais essayé de fixer des régles pour le genre des noms de choses d'aprés leurs structures et terminaisons, comme c'est le cas dans la langue française pour certaines catégories. Et j'avais dressé à ce sujet des centaines de listes qui ne me donnèrent que des résultats négatifs. Ce travail négatif continua jusqu'au jour où le mot (savar) m'a servi à découvrir le secret du genre des noms de chose. (Savar) désigne une espèce de blé moulu qui constitue un de nos principaux mets.

C'était pendant la saison durant laquelle on prépare les provisions d'hiver. Entre autre on préparait aussi le (savar). Evidement ce jour là on parlait beaucoup du (savar); s'il était lavé, moulu, séché etc.

Tout d'un coup je fis attention qu'a-

vant d'être cuit nous le désignions par (savarê me) et aprés être cuit en forme de mets, par (savara me).

Ceci m'a donné l'idée que le genre des noms de choses devait être fixé d'aprés leurs sens et natures et pas d'aprés la structure des mots. En effet (savar) avant d'être cuit est du blé (ceh) et le blé en kurde est au masculin, et aprés avoir été cuit c'est un mets cuisiné (xwarin) et ce dernier en kurde est au féminin.

Les régles que je vais citer sont encore en cours d'éxamen et quelquefois on leur trouve des exceptions. D'autre part, avec le temps, nous arrivons à trouver de nouveaux groupements qui nous servent à diminuer le nombre des groupements et nous pouvons dés lors former des règles plus générales et d'une plus grande portée. Au cours de ces études nous arrivons aussi à déterminer les motifs pour les quels certains mots font exception aux groupements auxquels ils devaient appartenir.

C'est ainsi que nous avons fixé, pour le moment, les règles du genre des mots kurdes:

Sont du genre masculin

1 – Les noms d'hommes et d'animaux mâles

2 — Les noms collectifs, sauf le mot famille et groupe et toute collectivité qui a ce sens.

3— Les noms des couleurs employés substantivement et le mot couleur lui même.

4— Tout les noms de nombre ordinaire, toutefois (yeq - un) a deux genres.

5— Tout les noms de cour d'eau et le mot rivière lui même.

6 — Tous les minéraux, autant qu'ils n'ont pas changé de nature et perdu leur forme primitive.

7— Les mots qui servent à désigner les cotés et les directions, y compris les noms des points cardinaux.

8 — Les mots représentant directement l'âme et l'esprit. Ceci est dû au fait que l'âme et l'esprit ontété considéré par les kurdes comme des matiéres concrètes du corps et du cerveau. Et plusieurs fois ces mots ont un sens commun.

Sont du genre féminin

1 — Les noms de femmes et d'animaux femelles.

2— Tout les noms abstraits.

3 — Les infinitifs employés substantivement (noms verbaux) et les mots dérivés de ces derniers.

4 — Les noms propres géographiques, excepté les noms des rivières

5 — Les noms des lettres de l'alphabet.

6 — Tout les noms désignant un emplacement ou un lieu.

7— Les noms des moyens de transport.

8— Les noms de temps.

9 — Tout aliment cuit et préparé en forme de mets.

11 – Les corps célèstes et tous ceux qui descendent du ciel, le ciel lui même est au masculin.

11— Les noms des maladies, douleurs, boutons, ulcères etc.

12— L'eau, les matières liquides, toute apparition naturelle de l'élément eau (excepté la rivière) et même l'eau transformé par exemple en vapeur.

13— Le papier et toute chose faite du papier, les accessoires d'écriture, et objet de bureau

14— Tout instrument de musique.

Comme nous l'avons dit, toutes ces régles, sont encore en cours d'étude ainsi que d'autres qui montent au nombre d'une trentaine et que nous modifions chaque jour en les réduisant à un nombre plus petit. Si nous publions néamoins quelques unes d'entre elles, ce n'est que pour donner une idée du phénoméne des genres des noms de chose kurdes.

Divers au sujet du genre

En kurde nous avons des homonymes homographes qui avec le changement du genre, changent aussi de sens.

Sont du féminin		Sont du masculin	
Dar	arbre vivant	Dar	arbre abattu
Mal	foyer, maison	Mal	bien
Av	eau	Av	rivière

Erd	la terre	Erd	champ
Gaz	aune	Gaz	tenailles
Qêl	épitaphe	Qêl	pointe d'aiguille
Ber	sections de tribu	Ber	pierre

Dans des mots composés si le dernier composant est du masculin et si le sens du mot est féminin le mot est évidemment du féminin et en conséqence il prend l'article féminin.

Qeça mamê min	la fille de mon oncle
Qeçmama min	ma cousine
Jina bavê min	la femme de mon père
Jinbava min (dêmarî)	ma belle mère

Et vice versa:

Qurê meta min	le fils de ma tente
Qurmetê min	mon cousin

Il arrive parfois que des mots du genre masculin reçoivent l'article féminin lorsqu'ils sont pris dans le sens figuré. Le mot (xulam) nom masculin qui désigne un doméstique mâle, ne peut être employé pour désigner une femme et prendre l'article féminin. Cependant il est féminin dans les vers suivants:

Qezî-zerê, Qezî-zer
Xulama memiqên girower

O tresse blonde, tresse blonde
«'a» seviteur des seins rondes

En effet c'est la fiille qui est « la porteur» des seins.

De même dans les vers suivants le mot (can) qui est du masculin a reçu l'article féminin; parcequ'il est à représenter la fille:

Qezî-zerê, mala min
Gewrê, bozê cana min
O tresse blonde, tresse blonde
O blanche, blanche, mon âme

D'autre part nous avons des mots qui désignent une qualité propre et qui est applicable soit à l'homme soit à la femme. Ces noms là ne modifient pas leur genre à l'occasion du changement de l'individu qui subit le cas. Les mots (kurban) et (heyran) qui signifient, sacrifice et extase, peuvent être employés par l'homme et la femme, pour l'homme et pour la femme, sans changer de genre. Puisque dans ce cas ce n'est plus le mot qui représente l'individu mais c'est l'individu qui se charge de la qalité.

L'homme	:	ez kurbana te me
La femme	:	ez kurbana te me

Formation du féminin

Une quantité des noms ont pour correspondant féminin des mots indépendants, ainsi qu'en français:

Tî	frére du mari	gorim	soeur du mari
Bûra	frère de la femme	dish	soeur de la femme
Yeqane	sanglier mâle	mehû	sanglier femelle
Nêrî	bouc	bizin	chèvre

Mais ordinairement pour former le genre des substantifs on leur ajoute les mots (nêr) et (mê) qui correspondent au mâle et femelle. Quelquefois on fait précéder les substantifs par ces mots et on obtient des mots composés. Dans ce cas là on ne fait point usage de l'article. A certaines catégories de mots on peut ajouter aussi les mots (dêl) et (mang) pour former leur féminin:

perdrix mâle	qewê nêr	nêreqew
perdrix femelle	qewa mê	mêqew
âne	qerê nêr	nêreqer
ânesse	qera mê	maqer(mangqer)
loup	gurê nêr	nêregur
louve	gura mê	dêlegur

Toutefois on fait usage de ces mots sans y en ajoutant le (nêr) et le (mê), l'article suffit à désigner le genre. Dans la phrase:

« Gura te qera min xwar»

Les articles montrent bien, qu'il s'agit d'une louve et d'une ânesse. De même qu'on dit(hespa min—mon cheval femelle) au lieu de (mehîna min) qui tient lieu de jument.

Des mots comme (heval, dost, cînar) qui signifient(camarade, ami, voisin) et qui

n'ont pas de formes spéciales pour chacun des deux genres, sont considérés comme communs aux deux genres, est c'est d'aprés le genre de la personne qu'ils changent d'article.

Hevalê min	mon camarade
Hevala min	ma camarade
Dostê min	mon ami
Dosta min	mon amie
Cînarê min	mon voisin
Cînara min	ma voisine

De même :

Dosteqî min heye	j'ai un ami
Dosteqe min heye	j'ai une amie

Le Nombre

Un des faits les plus caractéristiques de la langue kurde, c'est le nombre du substantif.

Dans presque toutes les langues lorsque le substantif n'est plus au singulier on désinge son nombre en lui ajoutant un suffixe comme en français le (s), ou bien en modifiant sa structure. Dans la langue kurde il n'existe point un élément pareil pour désigner le nombre du substantif.

C'est à l'aide d'autres éléments qu'on arrive à savoir si le substantif est au singulier ou au pluriel.

Généralement c'est le verbe qui se met au pluriel et dans les cas où le verbe n'est pas au pluriel c'est la déclinaison du substantif qui est au pluriel. En outre, dans le cas où le substantif est accompagné d'un complément l'article montre aussi bien son nombre que son genre.

Dans les cas ou le substantif est précédé de l'adjectif numéral, celui ci aussi peut désigner son nombre.

hesp hat	le cheval est venu
hesp hatin	les chevaux sont venus
min hesp dît	j'ai vu le cheval
min hesp dîtin	j'ai vu les chevaux

Dans ces phrases ce sont les troisièmes personnes du pluriel des verbes (hatin) et (dîtin) qui montrent que le substantif cheval est au pluriel. Le substantif lui même reste invariable comme lorsqu'il est au singulier.

De même:

ez hespî dibînim	je vois le cheval
ez hespan dibînim	je vois les chevaux

Dans la première phrase le mot (hesp) a un suffixe (î) qui est la déclinaison du masculin singulier, dans la seconde le même mot est accompagné d'un suffixe (an) qui est la déclinaison pour le pluriel des deux genres. Nous donnerons de plus amples détails à ce sujet dans notre article traitant de la déclinaison.

1— Hespên kenc hatin
Les bons chevaux sont venus

2— Du hesp hatin
Deux chevaux sont venus

3— Du hespên kenc hatin
Deux bons chevaux sont venus

4— Ez du hespan dibînim
Je vois deux chevaux

En examinant ces phrases nous remarquerons que chacune d'entre elles contient plus d'un élément de pluralité; à savoir; la première, l'article et le verbe; la seconde l'adjectif numéral et le verbe; la troisième l'adjectif numéral, l'article et le verbe; la quatrième l'adjectif numéral et la déclinaison.

RÈGLE— Dans la langue kurde il n'y a pas un signe quelconque ou un suffixe spécial pour démontrer que le substantif est au pluriel.

Lorsque le substantif est au pluriel on désigne sa pluralité en mettant le verbe au pluriel ou en faisant décliner le mot au pluriel.

Ces deux élements, destinés à désigner la pluralité du substantif ne se rencontrent pas dans la même phrase. La présence de l'un rend inutile l'existance de l'autre.

Tout de même dans la phrase suivante, du moins en apparence, on trouve ces deux éléments en même temps.

Şemaran revîn — Les chammars fuirent

En réalité cette phrase est une abréviation de la phrase (Seqmanên şemeran) ou (Pepayên şemeran revîn) qui veut dire (Les fantassins des chammars fuirent) et la terminaison (an) dans le mot (şeman) a été ajouté parce que ce mot est le complément de(seqman), car en kurde tout nom qui sert de complément à un autre se décline, et comme tel à été décliné et non pour désigner le nombre du substatif, puisque le verbe (revîn) le désigne.

Djéladet Aali Bedir-Khan

L'Alphabet Kurde

14

tam	طام	طعم	161
tima	طما	طمع	164
mita	متا	متاع	237

A ce sujet on peut citer des exemples historiques. Dès le comencement de l'Islam les conquerents arabes constataient bien que les peuples de race et langue arienne n'arivaient pas à prononcer les sons qui sont propres aux sémites et qui manqent dans les langes ariennes.

Ebou-Mouslimi-Khorasani, qui fut amené par ruse chez le Khalif Mansour, ayant compris qu'il allait être exécuté, lui adressa la parole pour lui dire:

استبقني لعدوك يا امير المؤمنين

«Gardez moi à ton ennemi ô Emir des croyants»

Comme il n'arrivait pas à prononcer le (ق) et le (ع), il dit:

استبكني لعدوك يا امير المؤمنين

De même un esclave de Zeyyad-Ibni-Abih, de race et de langue iranienne, qui voulait dire à son maitre, que son fils avait chassait un âne sauvage:

لقد اصطاد سيدي حمار وحش

N'arriveit pas à prononcer «ق, ص, ط, ح» lui dit:

الكد استاد سيدى همار وهش

Zeyyad n'ayant pas saisi le sens de la phrase l'esclave voulut nommer l'animal par son propre nom «عير» mais comme il n'arrivait pas non plus à prononcer le (ع) au lui de dire «عير» il dit «اير».

Les explications que nous venons de donner prouvent suffisamment que les kurdes, quoique ils aient emprunté à l'arabe des mots portant le «ع» et le «ء» ne sont pas arrivés à les prononcer. Il est évident que nous non plus ne pourions pas admettre dans notre alphabet des sons qui n'ont pas penétré notre phonitique.

«ّ» - Le «ّ» qui représente une double lettre, n'éxiste pas non plus dans la langue kurde, et n'a pas pu d'avantage penétrer par le canal des mots arabes. Dans de pareils mots l'une des deux lettres est suprimée.

Şidet	شدت
Nûredîn	نور الدين
Selahedîn	صلاح الدين

(à suivre)

Djéladet Aali Bedir-Khan

«تولامه تولا كاروين ، كارى مه گرزوچك»

جلادت عالى بدرخان

«١» كردى كافر بمش «٢» جحمى مِر كالو وقت نه گوت لولو «٣» ژ پاش ، ژ رخ باژون ، نقدا بقدبنن «٤» چير چيروكا سيابندى سليڤى نامه - لگوراوى سيابند گا كوڤى يك كشت و دِ دما كواوشر ژيكرا لنگينوى شمتين و كت لسر سيخى دار كه هشك . پاشى خج ژى خوه بردا لسر سيخى ، سيخ دبن وان دهشكيا وهر دولاش كتن نوالى - ل شونا وان دوسپيندار رابون وشين بون . ژبو كو سيابند وگا كوڤى بو بون دژمنين هڤ وسپيندارژى لد دساوان رابو بون گا كوڤى هر سال دهاتن و پلين وان دخوارن .

دکته ناف کاروانی ل وان دکر ئیریش
چاو یێ گوت ضابطی «افندم ایشته» هالو
«کبردی کندی کالو هیچ دیمدی لولو!» (۲)
حنکی خوه پی کرن ، کالی ربن تازی
برفی ده ما بو بی کلاف هاته دیتن مری
ضابطی گوت «اولان به ، اف کُردَ ی چا کَه»
«نه بخوه‌به ژیی‌لی کُلاف بِ کبریمه‌مات پا که»
ئف رابون ، پیا سوار ، بِ ری کتن پیشفه
دچون لی ئیدی ربن ، من ژار دمان پاشفه
ضابطی دیت کو کاروان ، من بِ من دبو دریژ
وسطا و بی درمان ، ربونگی بو بون ئف گیژ
چاره چار و می بِ می ریز گرتبون بوری
وك بری ریز نه دمان ، فرك دبو بون هری
گافتن نو دکتن نافبرا خیز و ریز
ژ چاران وسسی یان هن ل پاش و بی خیز
ملازم ژخوه دقیبا ژدل وجان دخوه ست
هر چند هیه او چند هژماران بکه راست
ژخوه کار أو نه بو کو بسر کفه توران
ژ لورا دقیبا بو کو کیم ببن پوران
ضابطی گوت اونباشی ، چاویش وعسکران
«آرقه دن یاندن سورك ، دوشیرن به طو پدن» (۳)
دستان‌ده تاژانگ وشور دریژ ل کاروانی کرن
هرچی شیرمیژ وگدك بن انگین خوه بیرن
زارین رابو ونالین ، ژ کاروانی دلرش
رنکی صور ل اردی بو ، بلاف ، پنی وبش
مژی ئف پرچقینه ، خو یانه چند مری
جرگ ودل سینگ وبر ، بو بونه گش حری
ئفنکین خوه راست کرن ، ددان ژ پیش و پاش
تق ورق فز و فنکین ل وان دهاته باش
یك دومی چار دکتن ، سر چاو بخوین کاماخ
تنی ژ ژنان دهات دنگی زارین وآخ
دمرن میر نه دنگه نه آخ و زار نالین
پاشلا هف دکتن هفدو را گورن هیلین

***

جه گلی ونوال بو ، برف دکت پیل بِ پیل
چار نکار وهاویر گش دقی زنار وریل
موران وِ مژ ل دوری ، ری دهاته گرتن
ضابط وعسکر گشان ، أف حال خراب دیتن
ترس ولرز کت دلی وان ، مرن نیزنگ دیتن
نیفمری کاروانی خوه ، هما لی وی هشتن
ضابطی دا پیشی بی ، عسکر ژ پاش ئه چون
ئفلی هف دیرفی ده بِ لز وندا دبون
بر جندکان درفین ، ژبا و برف وپوك
گه لی داران دکتن گه ل قلم وتوك
کاروان ماجهی خوه ده ، گه نالینه گه آخ
پرنه آژوت ، نیفمری قفلین بون ئف آخ
بِ روژان ئه برف باری بو کرشه وقشا
هیژ دهات ودباری سرانسر وپیدا
کاروان دبن ده ما ، گرك رابو بلند
هیکل ژ کاروانی ره ، سپهی ، هلس ورند

***

بلی أو جیه نواله ، سیپان دبر وسر
سیپانی ملاقی به ، تربا خجی لی بر
سیابند وخج تیده ، هر دو سپیندار دیار (۴)
ناوبرا کاروان وتربا کیل ژوانرا أو دار
زفستان پاش ئه مابو ، دنیا بو بو بهار
سپیندار بسر کتن ، شین بو بون بیار
گاکوفی وکه هرسال سر سپینداری گهان
کو کتن بداری هف تولا خوه گی بردان
بلی شین ، سپیندار شین ، شاخ وچقل ل پیل
لی دِ بر کاروانی ده ، بر ترباوان ده کیل
نه خوارن لِهف هاتن ودنگ ل وان کرن
«أم دوه بهودتنه ، سپیندارنون ورن»
«ام بونه دوست و یرا ، تو لامه ژی یك»

تولا کاروین

کُر و کچ ژن وزارو بـرِ ری کتن دچن
تازی روت ، لاش بـرِ برین بوف وحری اِبن
جوان، کال، شیرمیژ کدگ یك هاوی نه‌بی‌دنگ
ریوی نه‌ل وان تاری ، گون بونه زَر بی رنگ
کاروانك ، کاروانکی زیز ، دِ گهیزن ، دچن
دِ گُهیزن ، ژِ کو لِ کو ، دچن بی مَرو بن
نه ناسه ژِ کوتین ، دڤی حالی عجیب
رنجی ده ، ئیش و کَسر ، هڤالی وان عزیب
شواته ، لمی به ، ژ برچی بازدان رڤین
هن هنه ، دناڤ وان ده پور گِژ گِژی وك دین
مرقوتن ، پیخواس و روت ، هتا ناڤران وچیپ
ری آسی ، کفرو کُنج، پیشیا وان ئڤ شیپ
در کنی ، در کنی نه هشتنه ایل ، ولات
عشیرن ، تیده هنه ، طورن وچند تات
جیوەلك ، جو تکار وبگ پسەیر ، آغا ومیر
ملانه ، شیخ وسیدا یك آوانه بِن نیر
دستبستی ، گریدایی مل بـرِ وَریس ، زنجیر
سر بند و کلمچه نه ، کاروا نه کی هسیر
پیـانه نینوك کی پحنی بونه قَشم
ژِ فرش وزِنار ولات داتین دچن چم چم
پیـانه بِجوه پیا ، لی محافظ سُوار
ژەندرمه عسـکری رەش ژِ بیل و پیر و پار
اونبـاشی و چاوش و یك ملازم لِسر
گَه بـرِ لز گَه بـرِ بز دچن بـرِ کاش و بَر
دستان ده تاژانگ وشورملین وان ڤه ئڤنگ
تاژانگان دەە شینن بِ دنگی رِنگ وڤنگ
شلفین وان خوه دپیچن لِـــ رو گردن و بَر
کو ژبون ژِ شو پاوان ئڤ خوینن تینه در
قیرینك ، نالین وآخ ژِ کاروانی کر چو
ژەندرمه ناڤ دِدن وان «هی کافر کُرد یورو» (١)

شڤ وروژ ریڤه دچن ، بی وِچان و ڤسِه
کال و پیر خورت و کچك ئڤ خو بانەوك سِه
ریوی یك دابوری ودل کر کوسَح بکه
لی هاته ڤکَراندن بنده قت پرس بکه
کردن و کردمانج دچن بی آرمانج

***

بی خوەیی ، بی خوە دی نه ، خوە دی‌هشتی ربن
برچی ، نیز ، نه گَزوبه ، تو خوە دی او بِکن
عیسی ژی ، محمد و موسی ژی ناس کرن
بری خوە چند جاران لِ ته ژی راس کرن
نه نهو ژِ میژڤه توناسکری اڤ قوم
نه حیفه صد مخـابن قت مزایه اڤ لوم
یزدا نو مبه نوژی بویی هڤـالی خورت
بی گُنه و بی سوج ، تنی کردن و کُرد

***

چون چون چون ، دِبَر دِسَر نوال و گاز و گر
آرمانجا بی آرمانجـان هینا خوِ بااَنه کو
ری لِ وان هاته گرتن، برفنده، پوك ، اشوت
زیپك وطیروك و بَرف داتین مرروت وقوت
لِـــ کاڤلی گُندکی سوار بو بون پیا
دِناڤ پیلین برفی ده پیا بو بون وِ ندا
هسپك یی ملازمی هبو اصیل ، کحیل
دشتی‌بو قت‌نه دی‌بو ، چیا، پوك ، برف وپیل
بکی کال ، ژِ کاروانی لی هبو یه کُلاڤ
ملازم ژِ اونباشی ره رابو گوت «هی صه باڤ »
« کُلاڤی هره بینه ، هسپی من پی دا که ».
«زینی‌وی لی بپیله ، لی هڤسـاری را که »
ضابط وژەندرمه عسـکر بن بانه کی خوە دان.
کُرو کچ ژِن و پیر ئڤده مـابون بی بان.
ژِ درڤه ناڤ برفی ده ، بِن زیپکی ده مان
هورانی یی شڤـا رش ئنی لحیف وبان.
صبه تر هلدهات روژ بـرِ تاژانکی چاویش.

بیالکه خوەش لسر ڤی آوابی بسکنن ژی · بی چند خورتین مه هیقی ئڤیساندنی دبن و هاوار د کڤه ناڤ خلکی و راست براست دبه کوڤارا وان ·

ژخوه اڤ شعر وبند کین نو گهشتبیان نە بیکبون ژی · اڤ نڤیسارین ها ژ بونامه ، ژبونا هر کسی کو چاڤی زانین وزانا هی بی لی هنه وخسماژبونا نفشاتی گلکی هیژا و بفیده نه · دوان ده آوابی گوتنین ولی هنه کر ژ گند ل گند دگهیرن و ب لیگر بنی نا کڤن دست ·

ژخوه بسر کتن وتکوز بونا زمانکی وك زمانی مه ب چند آوابین خباتی تیته پی · ب نڤیسارین زانایان ، ب نڤیسارین وان مروڤین کو هما خوه ندن ونڤیساندنی دزانن وهرو کی بخوه دبیژن و داخیڤن وژ دڤی خالکی دبهیزن ، بی کو توتشتی وی بگهیرینن دگهزینن رو بلان ·

ژو پیڤه تشتکی دن ژی هیه کو هیم و بنگهی همیانه · اوژیدابا (ادبیات) خلگی به ، ستران ، چیروك ھ · پ · · · دڤی بابێ ده خوه ندڤانین هاواری قت نه خبتینه · هر چند مه ژوان ره چند جاران گوت ونڤیساند ژی · هیه لخوه دانا نیته مروڤکی نه زان ، دنگبیژکی آن مطر بکی بین پیشبری خوه و گوتنین وی دانڤیسینن · بلی چیتر دبتنه کو ژبر خوه بنڤیسینن · لی نه ولی یه · اڤ تخلیت نڤیسار ژهر تخلیتی بیتر ب کیریمه تین وهیژانه · ژبر کو تیده ژ آلیکی آوابی گوتنین ایرو وژیلی دن آوابی گوتن وپرسین چند صد مالین هنه کو ایرو دزمانی آخافتنی‌ده نینن و یکجاروندابونه ·

بلی دستی مه ده چند یك هبون · مه او بلاڤ کرنه · لی اونه بسن · اڤ کانی هنده گوره کو بنیاوی زوبزو نابه دیتن · کردستان ژ پرچه بین هولی تیژی یه · ب سالان ڤه بیته نڤیساندن کتا نابن ·

مه لسر مسئلا نڤیساران و د دورا وی ده — کو پیره گریدابی‌نه — هن تشت گوتن · ام نهو ڤگرن لسر درسخانه بین خوه ، لسرڤستا خوه آبنگهی ·

هژمارین هاواری بونه هڤده · بڤی نڤی چند خوه ندڤانین مه هنه وچندك خوه بخوه هیڤی‌خوه ندنی دبن · لی اڤ نه بسن · ژ کی بیته پرسین — نمازه ژ مروڤین خوه ندا — هون چرا ڤان کردان هیڤی خوه ندنی نا کن · جُحا باوان جُحا با نکیرها تیانه · هما ژوەره دبیژن : ما ام چه بکن کانی دبستانا کردان ، اڤچند دولمندین مه هنه بلا یك ژوان رابه وژمره دبستانکی آڤا بکه ھ · پ · · · بلی خبراوانه · ایرو دبستانین مه نینن ودولمندین مه ژی گە نادن ·

« مادام حتا ایرو ژناڤ مه او دولمندین جامیر »
« درنکتنه کو بدوبکی هزار زیوان بدن وژبونا »
« ملتی خوه دبستانان و بنیانین خیری چیکن · · · »
[ژ بشکو تنگا نظامنا ماچڤاتا خیری]

ام ژی بدربکی نکارن دبستانان چیکن · گلو ام حتا چیبونا دبستانان دهیڤی بی ده بمینن ؟ هکه ولی ، هنگی ملت هیژ گلك نخوه ندی ونزان دی بمینت · گلو ژیره تڤدیرهه یه ؟ بلی هه یه و گلك هیسانی یه · اوژی ڤکرنا درسخانانه ·

ل بیروتێ قدری دوصد مال کودین اوموی ودورا میردینی هنه · ژخوه ره حمالی‌یێ دکن · دکتور بدرخان هرچی‌خورتین وان — تیده هن هه وهه و پینج سالی ژی هنه — گهاندنه هڤ ودانه خوه ندنی · بالڤی کو ڤا گرت گهانه هژمارا بیست و پینجان دکتور بدرخانی ژ حکومتی رخصتا درسخانه کی خوه ست وگرت · ایرو ل بیروتی ب آواکی رسمی و ژ آلی بی‌حکومتێ‌ناسکری ، درسخانه که کردی هیه ، تیده ژ سعی بیتر کرد دخوینن ومامهوستە یێ وان مصطفی احمد بوطی یە ·

ایرو او لسر خوه ندابین کودان وظیفه یه ، فرضه · وفرضه که عین ، لی نه کفایه : ڤکونا درسخانان · · ·

ژعندیوری حتا جوابلمی بڤی نڤی چند خوه ندابین مه هنه ، بلا ژخوه ره درسخانان ، وك درسخانا بیروتی ڤکن ، وڤی ملتی بختوش وبلنگاز کو ژ نزانی ی بو یه خُلامی بیا نیان بخوینینن‌وبگهینن · هکه دڤیت ژحکومتێ‌ژی رخصتا وان بستینن · بی شکه کو هه گو قنج هاته خیتین هن ژوان درسخانان‌صبه دبن‌دبستان · ژبر کواونه لیبروتی ، دارد که ولی‌ده بینه ڤکرن کوخلکی‌وی کردماتجن ·

هروکی‌هاوار توڤی الفابی‌یانو ب اردی ور کر ، درسخانه ژی دبن هیم وتوڤی دبستانان ·

هاوار

حب الوطن من الايمان

لي في هوى الاوطان قلب يخفق
ويحب اكراد (الجزيرة) ينطق
أنا صب أرضك ياجزيرة انني
دامي الحشى بك مستهام شيّق
أنا عاشق والوجد غير مفارقي
وعليك مني عبرة تترقرق
أنا شـاعر اهجو وامدح انما
قلبي باعلاق المحامد اعلق
قلبي تعلق يا بني قومي بكم
وأنا اسير هواكو لا مطلق
تالله لم اصغ التقريض تفـاخراً
ليقالـ عني شاعر متدمشق
ولربما قد قالـ آخر انه
عذب البيان بسحره يتمشدق
لا لا فاني يا بني قومي بكم
ولكم عليكم مقلتي تتدفق
ابكي بني وطني واندب مجد من
كادوا الزمان وكادهم فتفرقوا
اسفي على جنات (بوطان) فكم
كنا اريج المسك منها ننشق
لهفي على حور واحرار مضوا
ومضى الزمان ولم أزل اتحرق
ابكيهمو بدم ودمع آيه
هذا العقيق وذا اللجين اليقق
قومي وانتم خير من فوق الثرى
ان المكارم فيكو تتعلق
لكنكم لا علم عندكمو ولا
لكمو يد فيها المعارف تطلق
الجهل اعماكم ومزق شملكم
ولذا فـاكثركم فقير مملق
الكرد في ارض الجزيرة جلهم
متخـاذل متنـابذ متشقق
وكذا بارض الترك اوبجنوبها
ابداً غراب البين فيها ينعق
اما هنا في صالحية (جلق)
حسد وبغض ثم جهـل مطبق
العـلم مفقود وجهـل بنيكو
بسمائكم يا قـوم فهو محلق
ولكم يقودكو الغبي كما يشا
ويديركم فظ غليظ احمـق
انا لست انسى الترك حين تمزقت
راياتهم وعفت وضج المشرق
قاموا باسم الدين يدعون الملا
فالعرب قد قعدوا ولم يتسابقوا
والترك اكثرهم تخاذل انما
منهم فريق صادق وموفق
وضعوا بايدي الكرد ايديهم وقد
حلفوا بيمين السيف ثم تعانقوا
جنباً لجنب في القتال صفوفهم
في وحدة ارواحهم تتلاصق
هم اقسموا ان لا تلين قناتهم
حتى يبيد بها العدو الأزرق
ولقد تطهرت المواطن كلها
بحرابهم وبدا عليها رونق
لما استتب الامر للترك انطوى
ذاك التحالف ثم لاح تفتق
وبدا لهم ان يدمجوا الاكراد في
ترك وتلك سياسة وتمخرق
ان السياسة تلك لادين لها
والله يعلم ما اقولـ فاصدق
هدروا دماء الكرد لم يتلفتوا
لدم يطـل بغير حق يهرق
لاسامح الاتراك ربي انهم
غصبوا حقوق الكرد لم يترفقوا
مرقوا من الدين الحنيف سياسة
ومضى فطاحلهم بها يتأنق
للعلم والعرفان شادوا منبراً
بسيوفكم يا كرد وهو محقق
كل الشعوب بدت لهـا قومية
في العالمين وانتمو لم تلحقوا
لاموطن لكو ولا قومية
لم تعرفوا بين الشعوب وترتقوا
الله يعلم انكم اسد الشرى
لكنكم بالعلم لم تتمنطقوا
العلم والبتار لم يتفـارقا
واذا بدا فتق فذلك يرتق
روحي صلاح الدين ناجت في العلا
فاحاط بي اسد يليه فيلق
فلمحت فيه من الجلال مهابة
وبطي برديه هزبراً يزعق
وبدا يقول بلهجة كردية
ودوى صداه فشاب مني المفرق
(شيركوه) ما هذا التنابذ ياأخي
من فعل قومي كاد قبري يفلق
اني نظمت الشرق وهو مبعثر
روحاً موحدة فتم توثق
لكنهم بعدي تخاذل جمعهم
فتفرقوا وتشتتوا فتمزقوا
الشرق شرق انما اصل البلا
هي نعرة جنسية تتطرق
ولاجل ذايا قوم هبوا وانهضوا
بل اوجدوا قومية هي اعرق
وخذوا من العلم الصحيح مفيده
اما الفنون بذيلها (فتمشقوا)

الكردي الوائلي

آپشين بكه ژمار «مفرد» آپاشين پره ژمار «جمع» ..
بلى پ في آوآني هاوار بوبودبستانا نو گهشتيان وتيده چند
خوزتين مه كيم وزيده هيني نثبساندني بون وايرو دبن ژي .
زخوه ، مادام نفيسه ڤانين مه ئين ايرو اڤن ونفيسه وان ژ ناڤ
زخوه ندڤانان تينه هلبژارتن ، دڤيا بو بركي هاواري بكڤه
دستي وان . مينا كو كتيه ژي . مه ژي د ستوردا . امي

لی دِوی چندی ده هن نڤیسارین نوگهشتییـان دهاتن ودگهانه مه • بڤی نڤی حق نوگهشتیان ژی دِهاواری ده هبو • ژِخوه هاوار ژِمه بیتر یاوان بو • ژبر کوامبین ایرو و او یین داوی بی نه • وژمره دڤییـا بو کو ام وان بگهینن وِبجوه دي بـکن دا کوِ بـکیري ملت و ولاتي خوه بین •

ژِ لورا دلی مه هبو ، ام ژِوان ره ، ژِ نوگهشتیان ره ستونکه جهی ڤـکن • هروکی مه ڤـکر بوژی •

لی بِ زمانی ڤه مه دیت کو دِسوری یی ده ژِڤان پیڤه تو خوه ندایین ولی نینن کو پیدا دِستونین هـاواری ده تشتنن بِـکیر و بِ آوا کی قنج وراست ، بِ کردمانجییکه خوه رو ، بکارن بنڤیسنن • وکی اُم کردمانجیا خوه رو دیژن ژی قستامه نه اوه کو تیده پرسین عربی نین بن • بلاهبن ، لی دڤیت آوا کردي وپرس کرداندی بین •

بلی مه گوت بلا تیده پرسین عربی هبن • لی نه او چند و ولی بیفصالـــ کو شونا « برڤی یـکی » « بناءً علی ذالك » بیته گوتن •

دیاره کو کردین ولاتی ژبربن ژمه در کتنهو بند وشعرین هیژا نڤیساندنه و دنڤیسنن • ژِخوه ولی ژی دڤیابو • چـکو کردین عراقی د ولاتی خوه ده نه ، نیزنگی ملیونکی نه ، نمازه ژِ بری ڤه دِ باژاري سلیمانی یی ده بِ کردی دنڤیسـنن، ژو پیڤه اڤ دَه سالن دِ دبستانین خوه ده بِکردی دخوینن •

لی ام دِسوري یی ده ژِ آلیـکي کیمن ، ژِ آلی یی دن دِناڤ مه ده -- خلـکی جِه ودرکی - خوه نداهند کن • هبن ژي هیژ رند هیني نڤیساند نا کردمانجی بي نه بونه • بلي دڤیت هین ببن ، ژبر کو بِ زمانـکی نڤیساندن نه تني بِ زانینا وی زمانی تبته پی ، لی بلی دڤیت مروڤ بِ وی زماني هیني نڤیساندنی بت •

بلي دِ انجامی دَه مه دیت کو نڤیسه ڤانین مه ئین ایرو اڤن و نه هنـکین دنن • بَر ڤي دراڤي ده مه تاڤل قرارا خوه داوروپلین هاواری ژِ هر تخلیت نڤیساران رهڤـکر • ولی ژی گرك بو • ژِ آلیـکی خلك هیني خوه ندن ونڤیساندنی دبو ، ژِ ملی دن چند نڤیسهـ ڤان دهاننه گهاندن • ژ و پیڤه هاوار ژڤیا زمانی کردي یی به • دڤیت بِ ڤي زڤي یی هر تخلیت توڤ ببنه وَر کون •

کردستانا بی دبستان

چه بکین ژته کردستان ته پر هنه شهر ستان
ولیـکن بی دبستان

چه بکین ژته اُی ولات درنگ لته روژهلات
اُیرو دڤیت پر خبات

خبات خباتا میران هون وك پلنگ وشیوان
هون ئڤـ چوبین بـکیران

خبات خباته زیرین هون ئڤـ هش وِبیرین
هون باش اگه رِبکیرین

دنیـ ار:ژه ان شیڤه کردستان تو باخیـــڤه
اُز وستیام مام ریڤه

ری دویره ان دربژه کردستان تشتـکی یژه
دلی من ئڤـ قر بژه

کردستان هیژ توساخی خلك کوکین توشاخی
کردستان تو ئڤـ داخي

دنالم اُز هر وختی اُزم زلامی رختی
پی ساخ کم آل وتختی

مااُل وتخت اُو چه نه حچی هبت بك ژ نه
دزانت دردی منه

آلـــ بلنده دِ هروخت دخوازت زانین ورخت
دبی اُزم بخت وتخت

مصطفی احمد بوطی

هن هبون بر دستی مه دهِ بخوهدی وهیني نڤیساندني دبون • بڤي نڤي اڤـ ژِ ئین دن در کتبن • لی ئین ماین ژی هیدی هیدی ، بِ خوه ندنا هاواري وبِ تصحیحین کومه دنڤیسارین وان ده د کرن آوابی نڤیساندناخوه بِ گلـکی عدلاندنه •

سح کرنه کهِ لِشونا (من ژِبرخوه گوت) «ژِبرخوه من گوت » نایه گوتن ، دِزمانی آخافتني ده بها تاگوتن ژي دِزمانی نڤیساندنی ده نه راستهـ • دیسان رند کته سری وان کومروڤـ نکاره (مهین من) بنڤیسنه لی گرکه وکی تیته بلیڤکرن (مهینامن) بنڤیسینه وهکه مهین ژِ یـکی بیترن ، د هن شیوان ده (مهیني من) بیته گوتن ژی، دِزمانی نڤیساندني ده دڤیت « مهینین من » بیته نڤیساندن • ژبر کو

هیهات ! چی ببینم ؟ چي قامی یوسف صیائن ، فوأدن ، کال فوزی ئن ، اخفی ئن هنه رشاخوه گر یدانه ودشینی دانه .
پشتی پر سیاریا حال وحوالی مه ژ بندا آغي قال کر . نڤدا خبیدی بون . پینر ژمن راچی گوتن :

« ای أڤین جیوه لك !

ئیدن پرمه بی جم مه . حتاڤی هنگی تو أز ب بو یی . لوما ژته نه دبون . لی ایرو ژتره آغا کی کچك آنی . بلی جیوه لك وی کچي برامده . هیژ حتانی ایرو دی وباڤان کچی ور گا نهانینه دنی . پرخوه شکه ، لته پیروزبه .

لی جیوه لك بالاخوه بدی ، پوری کچکی بِ شهکی ور گا هاتیة شهکرن کو دناڤ مرجا ندرانی ڤی ده چندك ژی درانین ماران بِجه بونه .

بلی آغایي مه دناڤ بندا خوه آخیگو هرانی ده چند ژی درانین ماران بِجه کرنه . دبیژه : « وقتی کو عسکری کردا بِسر باژاری کردستاني ده د گرتن ، گلو أو خورتی مه ئي منور ، خوه ندا لِکو بون ؟ » .

لِ آلیکی دن نه تیکلبونا خوه ژِ نزانیا خوه درپیش د که گرجنابی آغی نزان بو و ژِ برڤی بکی تیکلی شری سر خوه بونی نه بو ، چاوان دبه کو جهی مه دزانی بو . ام لِ کوبون ، دخبتین آن نه دخبتین ؟ ماهر کس زانه آغابی مه هنگی لِ کربو وچه د کر . نه گر که ام بیژن . هکه نهو دخوازن بدن ری بامه بین جم مه . بلا کرم کن جهی ڤالا جم مه گلك هیه ، لی بڤي شرطی ، نقبا کو ام تیدا هاتنه بلا بین ...

آغا بخوه دبیژه « ئیدی ایرو نه او دمه کو ام لوما و گازنا ژهڤ بکن » گر ورگایه چا بِخوه د که و لِ مه رادبه : داوی هیژ دِ پیشیامه ده یه . گر خبتین ام لوان ناگرن ..
لی بلا بِڤان گرتنان دِ بن آخا سارده روحین مه معذبینن . ژبونا ایرو اڤ بسه ... »

کلی خوه ندڤانان ! ڤایا گوتنا مریان . کوری پی بکت امی دیسا فکرا خوه بیژن . لی یا چیتر أوه ، شونا کو ام لوما و گازندا ژِ هڤ بکن نڤدا بخبتن وڤی ولات وملتی بلنگاز خلاص بکن .

أڤین جیوه لك

درسخانه

مه حمی دل د کر ودخوه ست کو کوڤار که مه هبت . دیسان هر کسي لی بك بو بو ، الفابی یاکردی آنو دڤیت بیته بلاڤ کون وهر چی خورتین کرد هیني وی ببن .

بِ صدرنج ودشواری یی و پاش خبا تکه ششمهین ، مه دستورا کوڤار کی بِناڤی هاواری ستاند . هاوار دِناڤ مه ده دا کت . بو هوار و گازی . هر چند هیه او چند لِ ولاتی کردان و بیانیان هانه بلاڤ کرن . شاباش و پیروزی ، لو ولی ، دنگ و پیژن ، هرتشت ... حمی قنج ، حمی رند ، نڤ سپهی ودلال ...

لی تشتك هبو . دڤیا بو کو هاوارا کردان بژیت و بِسر کڤت . هاوار دهاته هاواری . لی گرك بو کو بهاتانا هاوارا هاواری ژی . ژیره پرگیڤان و گازیڤان دڤیا بون .

هر کوڤار وروژنامه ، ئازه کوڤارك وك یامه بِدوتشتان دکارت بژیت . سرمیان و خوه ندڤان .

امي ارو تنی ڤالا خوه ندڤانان بکن . لی بِڤی هینجنی مه دل هه به بری پبشین هنکي ڤالا نڤیسه ڤانان بکن وژی بکڤن قستا خوه آبنگهی . ژِخوه نڤیسه ڤان ژخوه ندڤانان تبنه هلباژرتن وبر کی وانن .

و کی هژمارا هاواری آپیشین درد کت ، مه دِ دلی خوه ده د گوت کر پاش چند هژماران نڤیسار لِ مه ولی بیارن کو امی دِبژارتنی ده عجیب مایی بمینن و پشکی باڤیژن سر .

لی ولی نه بو . هیڤیامه نه چو سری . ژِ چند شعر وبند کان پیڤه تشتکی خورت و بِگوشت نه گهابه دستی مه . د گل ڤی هندی مه بهناخوه بِفره د کر ود گوت : خوه ندایین مه هیژ کار نه بونه ، روژا بار کرنی ژِ نشکاڤه بِسروان ده گوت ، هین خوه پیك دتینن ، قلمین خوه — وك شوری ژِ کالانی — ژِ دیوتین خوه صبه آن دوصبه دی بکشینن .

ژِ خوه هژمارین پیشین ژ بونا هنکرنا الفابی بانو وآرایی نڤیساندنی ، بچند بندین کو بِ هردوحرفان دهاتن نڤیساندن ، درد کتن . هتا ایروژی او آوا دوم د کت وجارنان هن بند بِ هردوحرفان تینه چاپکرن .

سال ۱ | هژمار ۱۷ | دوشنب | ٦ آذار ۱۹۳۳

هاوار

بروژ

السنة ۱ | العدد ۱۷ | الاربعاء | ٦ آذار ۱۹۳۳

کوڤارا کردی * مجلة کردیة

شیخ وآغا ومنوران

د هژمارا هاواری آ پانزدهان ودڤی ستونی‌ده ، بسارناما ژور بن بند که حاجو آغا در کتبو . هرو کي هیڤي هبو بکي ژخوه ندڤانین هاواری لی ڤگراند .

ژخوه دهر کوڤاری ده مناقشه بین هولی چیدبن و اڤ تشتکی قنجه . ژبر کو فکرا هربری خلکی پی دخویه ، ملت پی بندوار دبه ود ناڤ کوتنین هردوآلیان ده ل راستی یی دگره .

ژخوه هاوار وك کرسیکی به کو هرکس لی دکاره هلکشه و فکراخوه ژی بیژه . تنی ب ڤي شرطی کو هر دو آلی ژهاویرا ادبی در مکڤن .

هرو کی مه بندا آغی بلاڤ کر بو، بندا ژیرین ژی بلاڤ دکن . هکه آغا ، آن هرچی کو میلدار پیا فکرا وی دکن ، ل اڤین جیوه‌لك ڤکراندنه رو پلین هاواری ژوان ره ژي ڤکری‌نه .

لی تشتك هیه . (اڤین جیوه‌لك) ناڤکی ڤشارتی‌یه .

هرو کی دهاواری‌ده گلك بند وشعر بناڤین فشارتی بلاڤ بونه و بلاڤ دبن ژی .

لی گورا اصولکی چاپخانان و روژنامان هر چی کو بناڤین ڤشارتی د نڤسینن ناڤین خوه‌ئین راستین ژ روز نامی‌ره ددن زانین و روژنامه ب وان دزانه لی تو جاران وان بلاڤ ناکه . ژلورا ژ نهو پیدا هرچی کو بناڤین فشارتی دی بنڤیسینن دڤیت ناڤین خوه‌ئین راستین ژمه‌ره بدن زانین . هرو کی ژ اڤین جیوه لك پیڤه خوه‌یي بین ناڤین فشارتی همي ژی دانه . آن‌نه نڤیسار ین وان ناین بلاڤ کرن ، او ژی ل کوڤاري نکارن بکرن . ژ بر کو بخوه ب اصولي ڤه نه چونه . . « هاوار »

رشبلکا مریيان

مه بندا شیخ و آغا ومنوران خوه‌ند . گر که ام راستي بی بیژن . بلی ام لی پر عجیبایی مان . مه د دلی خوه‌ده دگوت آغا یی مه ئیدی پوشمان بونه ودخوازن ژبونا رالغتیا ملت و ولیت بجبتن و پی گنهین خوه بدن عفو کرن . نه کو لسر منوران رابن ولوما ژوان بکن .

مینا آغی گوتیه ام قالا مسئلاشیخ سعیدی رحمتی‌بکن . هرچی لسر شیخی رحمتی چون، پیراشر کرن ونه‌هشتن ایشي رحمتي بچه سري و کورد استقلالاخوه بستینن گلو او آغا بون آن منور . دیسا ایروهرچي مجاهدی‌مه کو ل ولیت ب بی بختی تینه کشتن گلو ب دستی آغا یان منوران دمرن ؟

لی‌از ناخوازم ڤی بجڤی در بژ بکم . چما کو ایرو از دخوازم ژ باخوه بیتر فکرا مر یيان بیژم . بلی فکرامریيان فکری شهیدي منوری کوردان . لي هونی بیژن تو چاوا دکاری فکرا وان ژمه‌را بیژی . بلی حتانهو دگوتن ؛ ژمریيان تو خبرنه هاتیه ونایي ژي . من ژی ور گا دزانی بو . لی ایرو ازی‌ره شبلکا مریيان در رو پلین هاواری ده بلاڤ بکم .

بی شکه کو اڤ خبر اوی گلك خوه ندڤانان عجیب مابی بهیله . . . نا ، نا گلی خوه ندڤانان ، نمازه ، برائین کورد ، قط عجیب مابي نه مینن . بباوری وبي تاسواس بخوینن وبزانن ، ژي عبرتی بگرن .

بلی ژ چند ره‌ژان جاره کی بخوني آن بخیالی دهرم دنیا دني وپرسامر بین خوه‌دکم . چاوا کو دهی بشڤ دیسا بخیالی ، من گرز گا هك ل ناڤ مریان چیکز . . .

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠	فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠	فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠	فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: الامير جلادت عالي بدرخان دمشق — حارة الأكراد

سال ١
هژمار ١٧
دوشمب
٦ آذار ١٩٣٣

السنة ١
العدد ١٧
الاربعاء
٦ آذار ١٩٣٣

هاوار

كوڤارا كردى * مجلة كردية

تيخستيين كوڤارى

١٣٥١ هـ مطبعة الترقي بدمشق ١٩٣٣ م

SAL 1
HEJMAR 18
DI ŞEMB
27 Adar 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 18
LUNDI
27 Mars 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana tereki
ŞAM — 1933

Qirîyarîya Qovarê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê :

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din :

Salqî	150 Frenq
Şeşmehqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyîyî têne şandin:

Mîr Celadt Alî Bedir-Xan

Şam : Taxa Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

SAL 1
HEJMAR 18
DUŞEMB
27 Adar 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 18
LUNDI
27 Mars 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Qurd û Qurdistan

Zor car qurdeqan xoyan debêjin qurdeqan hetaqû êstaqe neyantuwaniwe çiştêq biqan, we hîçyan pêqewe nenawa..

Çend careqiş xom gwêm lê buwe qe biyaniyaqan galteyan be qurd qirduwewe gotûyane qe qurdeqan çiyan bo xoyan neqirduwe, we çiş bo xoyan naqen.

Kiseqey xoman raste, Kiseqey biyaniyaqaniş dro niye.

Belêl kewmi qurd le tarix we betaybetî (nemaze) le kerni hejdamîn, we, nozdemîn we bistemîn, zor herayan qird, we zor car bo pêq hînani serbexoyî xoyan helsan, belam bêcge le mal wêraniyêqi zor hîçyan pê nebra we çiyan negird.

Belêl Be hoy ew herayane we kiyamane qurdeqan hîçyan bo saz nebû, çunqe qurdeqan ew herayane, we kiyamaneyan qirduwe hedef, we xaye, we, armanc, we be bê tedariq we xo hazir qirdin xoyan îrêdawete agiri şerewe.

Bêtû yeqêq biyewêt le peyjeyêq serqewêt; pêpilqe, pêpilqe serdeqewêt, yeq ser natewanêt le jêrewe bo ser serbiqewêt, eger yeq ser serbiqewêt, deqewête xwarewe, we delewtêt.

Hetaqû êstaqe qurdeqaniş wayan qirdwe, yeq ser wistuyane serbiqewin, we bigene serbani. we pêpilqe pêpilqe serneqewtûne leber ewe le nîwe rêga qewtûnete xwarewe, we brîndar bûne w le zerer ziyatir lew serqewtine çiyan pê nebrawe.

Bêtû insan le dunyada xaye, we, armanjêqi hebêt, hîwayêqi hebêt, nabêt ew hîwaye biqate hedef we xaye, beşqû tefeqqur biqat, we tê bibinêt we çend rêgayêqi rast u rewan u kinc bidozêtewe qe bigeyênête ew armanj we xeyeye.

Imro bêt û binorin le tarîxi qurdan, têdegeyn qe boney here gewrey serneqewtini qurdan, netuwaninyan pêqhênani yeqyeti xoyan buwe.

Belan her nebêjin «nebûni yeqyetî» we waz bênin.

Daxo qurdeqan hetaqû êstaqe bowa rêq neqewtûne.

Belê! Çunqe hêşta bo ew core îşe pêneqeyiştûne, we hêşta mêşiqyan ron neqrawe, we tehzîb neqrawin, we le xoyan têneqeyiştûne.

Belêl Heşta % 99 y qurdeqan nexwêndewarin we ew sedyeqe qe mawe nîwey ziyatirî le ser fiqri «bêgane peristî» we, «xo newistî» xwêndewar bûne.

Betû Qurdeqan hemû xwênda bibin, berzî fiqrî gel-peristî, we qurdxohî têbigen, we xizmeti wulateqeyan pêşxene ser xizmetî xoyan, ew deme zor be asandî yeqyetîyan bo pêqdehat.

Ey lawani Qurd !!

Em dewre dewri nûstin niye, dewri têqoşîne, we hewl dane.

Em dewre. dewri medeniyyet, we, pêşqewtine, dewri kewmiyyate.

Medeniyyet le to xelebey tebîa'ti devêt.

Tebia'ti wulateqet, we kewmeqet tefrekeye.

Debê to em tefrekeye bibezêni, hetaqû ew toy nebezanduwe.

Wa pir be demim dekîjênim, we delêm:

To le rêgay wutati Qurdistana bimrî lewe çaqtire qe wulateqet bo jiyan, we, manewey to bimrêt, we bifewtêt, we birwat, we dinya lea'netit lê qat.

Hevindê Sorî

Ji Qitêba Gorani

Wextê eminiş haqimi mecmûî cihan bûm
Merwane elem roje qe bê naw û nişan bûm
Nusrawe le tarixî beşer qirdeweyî min
Bais be nezanine le tu men qe nihan bûm
Ew roje Hemorabi serewjêr bi le destim
Nawî mine ew roje kiseyî ferdî cihan bûm
Ilam bûwe furs eminiş gurdî ewan bûm
Min bûme sebeb xatimeyî dewletî Asûr
Min muncîî i anyal benî israiliyan bûm
Babil be kuweyî leşqerî min bû be xirabe
Fstêreperest bûn û meniş ehli iman bûm
Walîm le biraxme hebû ceyî esteyî Izmîr
Lew wexte hiqimranî rom û yunaniyan bûm
Çend car Yemenem girt û ehalî bûwe
[milqeç
Gurzim hebû sahibî tîr û qeman bûm

Esîrî

Xulamên ne ji xwe

Ji paşa, beg û axa û gernasên qurdan ra:
Ez diqim ji we re çend pirsan liser xulamên we bêjim. Çiman hon xulamên ne ji xwîna we ne bixwedi diqin.Xulamên ne ji xwîna mirovan bireq ji wan di cihê teng û asê li quştina mêran de dibêjin, boyî çi em xwe bidin quştin û heman mirovan di wî cihê teng da dihêlin, terqa mirovan dîqin û direvîn. Bireq ji wan di wî cihê teng da bi bêbextîyê mirovan didin quştin û bi destên xwe ji mirovan dîqujin û serê mirovan didin destên neyaram .

Jû pêve hin tîştên din jî ji destên wan têne der.

Gelo xulamê Şêx Evdirehmanê Garisî qo jî xwîna wî ba ma ket serê rehmetî diqet destên neyaran. Çawan xulamê wî ji par re gule berda nav pişta wî wekta qo rehmetî xencer qişand û lê zîvirî bêhav cardin gule berda nav depê sînga wî û çû ser. Serê wî jê bi xencera wî jêqir û berdan destên neyarên wî.

Belê, hon diqin bêjin qo xwîna mirovan serên xwe ji mirovan ra natewînin.

Pirsa we ye, lê xwîna mirovan qo çikas jî weqe xulamên din nabin di cihê teng û asê û rijandina xwînê da terqa xwîna xwe naqin û narevin û nabêjin; em ji boyî çi xwe bidin quştin. Ma we ket bibîstiye qo neynûq û goşt ji hevdu ketiyane. Ma we çîrçîroqa perîyan ne xwendiye qo Evdê Siltaneqî çi qiriye. Ji mezinên qurdan hêvî diqim çiman ji tîştên wiha ji yeqê da heta bi hezarî hisemend nabin.

Lawê Fendî

Gotina Gewr

Ba dihatin, dar dihejîyan
Qes ne ma bû, lê bigeriyan
Meh diçû bû, sal dihatin
Rûj drêj bûn, ket ne hatin

Ser guhên qes, pê bihîsta
Lê bigirîyan, û bilîsta
Deşt tijeh bûn, qaş ne ma bûn

Mêrg hişq bûne, nuh zer bû bûn
Ev çend hezar, sal bê mal in

Ket ne dîtin, bûn bi heval in
Wextê Zerdeşt, heta nibo

Min yeq ne dît, got hawar lo

Metirs bêje, ser Qurmanca
Hela bêjim, çend armanca

Lo welato, ji bo te em
Winda bûne, man bê xem

Ket te ne bihîst, çî bû lewra
Bû serîyeq reş, rût ji pora

Pir me ne got, ev çi hal in
Em seqinîn, ew dibatin

Dil ne qûr bû, wext ne reş bû
Carê me dît, ber me reş bû

Şîn me danî, wî go qanîn
Qes nema got, we çi anîn

We çer qirin, we çi birin
Em siqût bûn, dilqî birin

Ket ne dît me, ser me gotin
Hon hêja bûn, bê şer qirin

Em Poran in, ne tûran in
Naseqinin, ne berdidin

Ibrahîm Mela

Elfabêya Qurdî

14

Weqî niho di pirsên jêrin de:

Mirad	مُراد
Midir	مُدير
Mihtac	مُحتاج
Misilman	مُسلمان
Silêman	سُليمان

Ji lewra weqê zmanê me bi herfên erebî dihate nivîsandin di nişanqirina vî dengî de dişwarîyeqe mezin dihate pê.

Ji xwe,ev deng di nivîsarên qevn de tucar kenc û rast ne hatiye nişan qirin. Ji ber qo di nav berfên erebî de jê re berdêlqeq ne dihate dîtin.

Ji bona rînd xuya qirina doz û gotina xwe em bi pirsa (sund) xerîq (mijûl) bibin. Di pirsa (sund) de dengê (u) yê bi (‌و) qê an bi (ُ) qê dihate nîşan qirin û pirsa sundê di şiqlê (سرد) an (سُند، صُند) de dinivîsandin. Lê di her du şiqlan de jî dengê (u) yê weqe xwe xuya ne dibû. Ji ber qo bi (‌و) ê dengê (û) dihate nişan qirin û (ُ) dengeqî welê nişan dide qo di zmanê me de nine. Lewma qo (ُ) a erebî qo (û) yeqe qine di zmanê qurdî de nîne.

Lê bi her çî awayî jî hate nivîsandin ev dengdêra ha dengê xwe ê p şin winda ne qir, di devê xelqê de weqe xwe ma û gehiştiye me.

Ji alîyê din ev dengdêra ha di nav zmên de bi dengdêrinen din digubêre û pê jî xuya dibe qo ev dengdêra ha ne (û) yeqe qin e.

Guhêrîna wê bi du awan çedibit: bi (i) û bi (o)

Di şiqlê pêşîn de guhêrîn ne bitevavî ye. Ji (u) qo ji (w) û (i) ye hevedudanî ye (w) diqeve û (i) bilen dimîne:

swiwar	suwar	siwar
świştin	şuştin	şiştin

Di şiqlê duwim de (u) digel dengdê raqo di paş wê re têt winda dibit û li şûna wan dengdêreqe bilind, (o) yeq radibit:

cuht	cot
suhtîn	sotîn

Ev (u) carinan, dengdêran ji bi xwe re dibit:

bihurîn	borîn

Ev dengên ha, berê di zmanê farisî de jî hebûn. Lê pêşdetir jê qetine. Digel vê hindê di nivîsandinê de şiqlên xwe weqe xwe hilanîne:

xwaher	xaher	خواهر
xweş	xoş	خوش
xwasten	xasten	خواستن
xwace	xace	خواجه

Herweqî nivêsevanê zmananazîveqe farîsî (زمانی فارسی) kala wan qiriye, lê bi awaqî natevav.

«Di zmanê farisî de ji van pêve du herfên din jî hene qo mirov wan diqare bi (خر) yeqe bi sê niktan û bi (ژر) yeqe bi sê niktan nîşan biqe. Ev dengên ha hetanî îrû di zmanê farisî de dijîn û di dorê kurdistan, Xozistan û di Şîrazê de têne bilêvqirin»

Mayîna van dengan di wan doran de ji hiqmê denganîya qurdî ye. Ji ber qo çiyayên Qurdistana Ecemistanê heta Xozistanê drêj dibin û li Şîrazê geleq qurdên bextîyarî hene.

Ev (خر) a qo bi sê niktan têle nîşan qirin ji (xwe) ya me pêve ne tu tişt e. (ژر) a bi sê niktan ji (q) eyeqe qurdî ye qo (u) yeqe me qetiye pêsîya wê. Ji xwe me berê jî goti bû qo (u), nemaze hin degdaran, ji ber qo di wê de dengdareqe veşartî heye, stûr dide xwendin.

Nivîsevanê rehnimayê rind bala xwe da bû qo ev (ك) yên ha ji ên adetî stûrtir, lê ji (ق) ê siviqtir têne xwendin. Ji lewra bi zêdeqirina nikteqê ser (ق) ê dil qiriye dengê wê binermine û dengeqî navbera (ك) û (ق) ê biseqinîne. Ev deng jî ji dengê (q) yên pirsên jêrin pêve ne tu deng e. (qul, qur, qun, quç)

(dûmabiq heye)

Celadet Alî Bedir-Xan

Çarînên Xeyam

Rûroj rabe û were ji bo xatirê me
Hel qe mişqileqê weq daxwaza dilê me
Şerbiqeqe şerabê bîne de em vexwin
ji pêş dema qo şerbiqan cêbiqin ji axa me

Eya qo bijartîya cihan î, ji min re
Delaltir î, ji can û çavan ji min re
Rûrojêl ji canî şêrîntir hiç nine
Tu sed car ji canî şêrîntir i ji min re

Dinê de berê dara rastîya qûr ne giha
Lew oi wê rê de hemî ne rênezan
Herqesî destê xwe bi çikleqî sist girtiye
îrû weq sibe, sibe weq rûja pêşîn e bizan

Wey ji wî dilî re qo têde agir nine
Ji bo delaleqe rûroj ne dilqetî û dîn e
Rûja qo bêşerab te ji xwe borandî
Ev e ruja jînê a windatir bê jîn e

Em îrû dilqetî, dîwane û mest in
ırû dêra spehîyan de mey.perest in
Ji heyîna xwe yeqçar dûrqetî ne tev
U dı mihraba elestê de destbest in

Meyger qesera min bilindawaz bû
Serxweşîya min bêbend û bêgaz bû
B'porên spî serxweş im; ji şeraba te
Buhara dilê min ciwan û saz bû

Tîra ecel re ma heye sipêr?
Hîç e lûleperîya zîv û zêrl!
Çendan dinê re mêze diqim
Kencî kenc e, hewl! mayî bêqêr.

Jînê de pesna şerabê lêvzîna min e
Xeynê şerabê tu tişt ne dilxwaza min e
Mela, qo seydayê te hiş e; xweş bell
Seydayê te bizan fekehê min e

Madam çûyîn bê guman e; ma bûn ji bo çi?
Xaçerêya timayê de westa bûn ji bo çi?
Herweqî mayîn tune ne bû û nabe
Birqirina çûyinê û dilxweş bûn ji bo çi?

Spêde ye rabe ho gewherê naz
Nerm, nerm şerabê vexwe bi od û saz
Ên xewê de; veşartî ne zanin
Ji ên borî qes venagere çûn bê awaz

Meyger binêre min;dil ji teşkeleyan vala ye
Şêr hemî çûn niho daristan vala ye
Her şev piyana ezmên qefên şerabê diavêt
Irû qo noba me ye piyan vala ye

Lêva avê digel piyan, şerab û meyger
Bihuşta min û te ye delal e ew der
Dest ji gotina bihuşt û dojehê bişo
Ma qî çû dojehê û hat ji bihuşta zer

Bide şeraba lalereng û ronaq
Biqşîn ji kiriqa misînî xwîna wi a çaq
Çiqo îrû ji şerabê pêve
Ne ma dosteqî delal û dilpaq

Piyana te de yakûta ruhn heye, ho meyger
Dilê min weq yakûtê geşqe ho meyger
Piyala tejî bide destê min ho meyger
Da bi wê, canê xwe vejînim ho meyger

Bide şeraba reng-gulberoj, ho meyger
Ji qeserê can hat ser lêvê ho meyger
Da qo bêhiş biqevim û baz bidim
ji hişî û dinê ho meyger

Berî qo xem şevradanê biqe
Ferman qe delalê şeraba sor bînin
Tu ne ew zêrî... hol!.. jîrê nezan
Qo ji axê wedigerînin ji nû ve tînin

Dixwazim tişteqî ji te re bêjim
Bi du herfên gewherîn bo te bêjim
Bi hevîna te ezê biqevim erdê
Bi hevîna te ezê jê hilqevim

Duh her meyxaneyê re derbaz bûm bê
[hiş û mest
U min pîreq serxweş dît misîn bi dest
Min ji pîr re got ma tu ji Xwedê şerm
[naqî ho
Go qerem ji Xwedê ye, de here şerabê
[vexwe lo

L'Alphabet Kurde

15

Quelques mots arabes, qui ont penétré dans la langue kurde, subissent à cause du « - » des modifications, par exemple le mot اتفاق qui est devenu «tifak».

De même que dans des mots composés kurdes lorsque la lettre final du premier mot et la première lettre du second sont les mêmes, pour ne pas donner lieu à un redoublement de lettres on ne prononce que l'une d'elles et on suprime l'autre:

rast	tir	rastir
exacte	plus	plus exacte

et pas (rasttir).

paş	şîv	paşîv
aprés	dîner	souper

et pas (paşşiv) ainsi de suite.

(Fin de la première partie)

Ev rûjeqe xweş e, hewa ne germ e ne sar
Ewrî toz şuşt ji lamên gul û dar
Bilbil bi zimanê xwe gula zer re got
Rabe, dema vexwarina şerabê ye digel yar

ji hatin û çûna me qar çi ye
Berê hêvîya jîna me li qû ye
Di çerxa canî de çend zilamên paq
Şewitîn û ax bûn dû li qû ye?

Gayeq ezmanî de ye navê wî Perwîn
Yeqî din, di bin erdê de xwey nivîn
Weq qûrbînan çavê hişyariyê veqe
Jêr û jora du gayan, garanê qeran bibîn.

Heyf strana ciwanî çiqihaye
Ev buhara şahîyê êdî nemaye
Ew çûqa cejna qo navê wê ciwanî bû
Hawar, çawan hat û qengê firiyaye.

Şerabê bide destê min; dilê min tibn e!
Ev jîna bêbext direve; weq bihn e!
Rabe; şahîya dil, xewna şevan e
Rabe; agirê ciwanîyê av e yeq bihn e.

Dr. Qamiran Ali Bedir-Xan

De La Grammaire Kurde:

De la Déclinaison

La langue kurde est une langue de déclinaison. En d'autres termes dans la langue kurde les mots variables se déclinent et en conséquence les mots déclinables ont deux formes différentes, selon leur rôle dans le discours. La forme comme sujet et la forme comme complément.

Les mots kurdes se déclinent comme les mots allemands, latins, grecs etc.... Seulement avec cette grande différence que dans la langue kurde on ne rencontre point les différents groupes de (schwache) et (starke) déclinaison.

La déclinaison kurde, uniforme d'une part pour tous les mots, ne subit pas d'autre part de transformations pour les différents cas du substantif.

Essenticllement elle consiste en ceci:

1— On décline le mot masculin en lui ajoutant la désinence (î): hesp-hespî
2— On décline le mot féminin en lui ajoutant la désinence (ê): mehîn-mehînê.
3— Pour le pluriel des deux genres - qui leur est commun, comme pour l'article- on ajoute la désinence (an): hesp-hespan, mehîn-mehînan.

Nous avons dit que les formes de déclinaison des mots kurdes sont essentiellement celles que nous avons citées ci dessus. En effet en ce qui concerne le masculin, il existe encore une autre forme. Aprés avoir indiqué également cette forme nous parlerons en général de la situation actuelle de la déclinaison dans la langue courante, puis nous donnerons des détails au sujet de la déclinaison en examinent un à un les mots variables, ainsi que quelques invariables dans des cas où ils sont employés au lieu des premiers.

La seconde forme de déclinaison

des mots masculins se fait de la manière suivante: Dans les mots comportant une des voyelles (a) ou (e) on forme la déclinaison en changeant ces voyelles en (ê) au lieu d'ajouter la désinence (î):

Ez hespî dibinim } Je vois le cheval
Ez hêsp dibinim

Ez ji aşî têm } Je viens du moulin
Ez ji êş têm

Dans les cas où le mot contient à la fois les deux voyelles susmentionnées c'est à la seconde que l'on substitue un (ê)

Ezman — Ezmanî — Ezmên
Welat — Welatî — Welêt

Les kurdes qui font usage de cette forme de déclinaison et qui ont presque totalement abandonné la première forme ne déclinent point les mots masculins qui ne contiennent pas une des voyelles (a) ou (e).

En conséquence les mots masculins comme (gur, goşt, dil, hiş, gund, şûr, poz) ne se déclinent pas dans leur parler et ils gardent leurs formes primitives aux differents cas.

Cette seconde forme qui néglige la déclinaison des mots masculins dépourvus de l'une des voyelles (a) ou (e) tend à ouvrire le chemin vers la disparition future de la déclinaison des mots masculins.

En effet vers l'ouest du Kurdistan du nord et surtout dans les parlers des habitants des grandes villes on constate que quelquefois les mots masculins s'emploient sans être déclinés même s'ils comportent un (a) ou un (e). Ces kurdes au lieu de dire (Ez ji aşî têm) ou bien (Ez ji êş têm) disent tout simplement (ez ji aş têm).

Nous devons aussi noter que la seconde forme a tendance à penétrer dans les parlers de la population qui font usage de la première forme. De la sorte on trouve des populations qui utilisent simultanément dans leurs parlers les deux formes.

Ce phénomène se produit surtout depuis une dizaine d'années; pendant la guerre et la révolution de 1925, les kurdes de différentes contrées que les déportations en masse et la vie commune des exils mettaient plus que jamais en contact, ont échangé beaucoup de mots et d'expressions issus de leurs parlers réciproques.

En conséquence la déclinaison des mots masculins se trouve aujourd'hui dans un état de révolution et on peut s'attendre à ce qu'une sélection se produise, sans trop tarder, dans les années qui vont suivre.

Quant à la déclinaison des mots féminin, celle ci est intacte; on ne trouve aucun groupe de population, même aucune personne qui néglige la désinence casuelle. De même que nous le verrons plus tard il y a des cas, dans les quels la désinence casuelle du masculin, elle aussi n'est jamais negligée.

En effet on ne pouvait pas la négliger, puisque dans la langue les mots ont deux genres et qu'on néglige quelque fois la déclinaison du masculin. Ce n'est donc qu'en gardant celle du féminin qu'on pouvait distinguer le genre du substantif.

Nous devons aussi dire quelques mots des aspects de la déclinaison selon les différents dialectes de la langue kurde.

La langue kurde comprend trois dialectes principaux: le dialecte du Nord, celui du Sud et celui du Nord-Ouest. Il est évident que la déclinaison ne peut éxister que simultanement avec le genre et aura disparu avec celui-ci.

Comme le dialecte du Nord, le (Qurdmancî) et celui du Nord-Ouest le (Dumilî) ont gardé le genre ils possédent aussi des déclinaisons. Quant au dialecte du Sud comme il a perdu le genre il a également perdu la déclinaison. Tout de même, partout, on en trouve des traces. Vers le sud au point où cesse le

dialecte du nord proprement dit, le kurde de(Muqrî)qui est un parler moyen entre le dialecte du nord et celui du sud et que d'une part les nordistes et d'autre part les sudistes revendiquent comme plus proche de leur dialecte, posséde les traces les plus saillantes de la délinaison. Dans ce parler on trouve des mots non déclinés mais dans la forme déclinée, qui sont comme des clichés de mot non soumis à la régle de la declinaison et qui sont employés comme tels dans la conversation.

Dans ce parler il est probable qu'on trouve aussi des traces de l'article. Il y a quelques années j'ai eu l'occasion de rencontrer et de causer avec un pasteur de la contrée de (Muqrî), des montagnes de de (Sawicblax). Evidenment le pasteur ne me parlait que de son troupeau, de ses chévres...

Pendant cette conversation j'ai constaté qu'il se servait de l'article défini, pour distinguer le genre des animaux en question. Il parlait des chévres d'une année et disait (gisqê min) et (gîsqa min).

En s'éloigant du (Muqrî) vers le sud ces clichés commencent à disparaître et on ne trouve plus les traces de la déclinaison que dans les proverbes, dictons populaires et chansons anciennes, qui persistent à garder leurs formes d'origine.

Déclinaison des différents mots

Nous avions dit que tout mot variable se décline.

Comme dans la langue kurde nous avons cinq espéces de mots qui sont variables, nous donnerons ici trés briévement des régles d'ensemble pour la forme de déclinaison de ces différents mots, sans beaucoup toucher les détails,

Un mot variable tant qu'il joue le rôle de sujet ne se décline pas, sauf dans le cas des modes passés du verbe transitif, où il permute avec le complément de ce dernier. D'ailleurs ceci sera expliqué en son tempe et lieu,

Dès que le mot variable n'est plus sujet du verbe et qu'il est son complément direct ou indirect ou bien le complément d'un autre mot, il se décline. Il ne se décline pas lorsqu'il est attribut.

Déclinaison du substantif

Dans les phrases suivantes les mots (hesp) et (mehîn) ne sont pas déclinés. En effet ils jouent le rôle de sujet et non de complément:

Hesp hat	Hesp hatin
Mehîn hat	Mehîn hatin

Les même mots dans les phrases suivantes sont déclinés.

1— Ez hespî (hêsp) dibînim
Je vois le cheval

2— Ez hespan dibînim
Je vois les chevaux

3— Ez mehînê dibînim
Je vois la jument

4— Ez mehînan dibînim
Je vois les juments

5— Ez li hespî (hêsp) suwar dibim
Je monte sur le cheval

6— Ez li hespan suwar dibim
Je monte sur les chevaux

7— Ez li mehînê suwar dibim
Je monte sur la jument

8— Ez li mehinan suwar dibim
Je monte sur les juments

9— Xweyîyê hespî (hêsp) kenc e
Le popriétaire du cheval est bon

10— Xweyîyê hespan kenc e
Le propriétaire des juments est bon

11— Xweyîyê mehînê kenc e
Le propriétaire de la jument et bon

12— Xweyîyê mehînan kenc e
Le propriétaire des juments est bon

Dans les huit premiéres phrases les substantifs (hesp) et (mehîn) ont été

déclinés comme compléments directs et indirects des verbe (dîtin) et (suwar bûn). Dans les quatre dernières qui avec le mot (xweyî) forment un sujet composé, ils sont déclinés seulement comme complément du substantif (xweyî). Autrement, ni eux-mêmes ni le mot (xweyî) auquel ils servent de complément ne peuvent être déclinés. En effet ils forment les différentes parties d'un sujet composé. Si nous les décomposons et leurs laissons le même rôle dans le discours, la déclinaison des mots compléments disparait:

xweyî kenc e — hesp kenc e
xweyî kenc e — mehin kenc e

Les noms propres sont également soumis a la règle de la déclinaison.

« Zînê û Memî ji nû vejînim »
Ehmedê-Xanî

«Que je ressucite de nouveau Zin et Mem»

On peut aussi décliner les mots féminins qui se terminent par une des voyelles (a) ou (e) en substituant à ces derniers la désinence (ê).

Ez maseyê dibînim — Ez masê dibînim
je vois la table

Ez çirayê dibînim — Ez çirê dibînim
je vois la lumière

Et lorsque un mot féminin se termine par un (ê) il ne varie pas en général dans la forme déclinée:

Ez ji rê têm — Je viens du chemin

Déclinaison de l'Article

Parmi les différentes espèces d'article seul l'article indéfini non accompagné du complémet se décline. D'ailleurs l'article défini qui est toujours accompagné d'un complément et la forme de l'article indéfini en état de liaison, variant et se transformant d'aprés le genre et le nombre du substantif, ont déja de ce fait un état spécial de quasi-déclinaison.

Ez hespeqî dibînim
je vois un cheval

Ez hespinan dibînim
je vois des chevaux

Ez mehîneqê dibînim
je vois une jument

Ez mehîninan dibînim
je vois des juments

Ez ji hespeqî qetîm
je suis tombé d'un cheval

Ez ji mehîneqê qetîm
je suis tombé d'une jument

Ev xweyîyê hespeqî ye
celui-ci est le propriétaire d'un cheval

Ev xweyîyê mehîneqê ye
celui-ci est le propriétaire d'une jument

Nous avions dit que dans la langue kurde aussi nous avons une particule qui sert à donner au substantif un sens partitif et qui fait fonction d'article partitif. Ces particules sont les mêmes que les désinences de déclinaison, ainsi que nous l'avions vu dans notre article traitant de l'article.

En effet lorsque nous disons (ez hespî dibînim) cette même phrase a un double sens: (je vois le cheval) et (je vois de cheval). De même que (avê bide min) (donnez moi l'eau) et(donnez moi de l'eau)

Nous avions marqué aussi la forme de (avinê bide min). Dans cette phrase le (in) du mot (av) c'est l'aticle indéfini du pluriel, le (ê) c'est la désinence de déclinaison féminin, puisque le mot (av) est du genre féminin. Evidement on ne peut en conclure qu'il s'agit d'un article partitif pris au sens propre.

Dans la phrase (avinê bide min) on peut décliner le (in) de (avinê) au pluriel, comme dans l'exemple (hespinan). Mais alors il devient (avinan bide min) et il ne signifie plus (donnez moi de l'eau) mais (donnez moi des eaux) qui veut dire, donnez moi des quantités d'eaux de différentes sources ou carafes. (à suivre)

Celadet Alî Bedir-Xan

روژانو

کی قاسی مه دلشکه ، ئو دلنرم
کی قاسی مه ساره و وك مه گرم
مال،مندال،بوك،زارو ، ژن‌نه‌ما کس
باوری ، تول ، کین‌وشور مانه،بس
خد دیل نه خوه‌ست، هیسن آفراند
دستی مه بر خنجر وشور شداند
شری مه صوره ، دستي مه پولا
دوست‌ره گوری نه ، دژمن ره بلا
توسامه ژخُدی یه ؛ هو‌ ٠٠ جامیر
زنارو چیین مه ژی خورت ونیر
رابه ، بکوژه ، بره ، فلات ٠٠٠
ئیدی دبینم ، د کنه ولات ٠٠٠
تشتنن ٠زن چیبون ، دی چیبن ؛
دبینم دستپی‌د که ، روژ که‌دن ٠٠
روژا نو بو دنیایا کُردستان
رنگین بو ازمان و رنگین جهان

شری مه صوره ، دستي مه پولا
دوست ره گوری نه ، دژمن ره بلا

دکتور کامران عالی بدرخان

ولاتي کردان

کردستان خوه شه جهی کالکان
ئڤ خوین دریژن نوال وچالان
هڤالنو رابن ئڤ دوست وبران
هلدن آڤدیی ژڤان نیاران
گلی بی زیلان گلیکي تنگه
بر دوست ویاران نه ماتورنکه
چیین مر حدان چیاین دلال
زاروز بچ نیدا بر آخ و نال نال
چیین مر حدان حمو زوزانن
صد حیف ژ یومه ام کش نزانن
برینامن کور قت لمن مپرس
چما تو وسان بی قهرو بی حرس
چومه مر حدان ژ بونا گشتی
ژ ڤی هاواری چه دنکي خوه‌ش تی
ڤی هاواری از دکم ببینم
کل ونر کیزان پی برشینم
لـ ناڤا کردان ژی بکرینم
رشی ڤان بوکان ژی پی هلینم
ما تو بیرنایی ای لاوی کردان
پیشی یین ته زور بون ل حمواردان
اکباتان جهی شهمرشاهی مه
کی آخسار شاهه اوژی ژمه یه
کیقبادبلی او ژی ژمه بو
پر عقلمند و ملتیر ور بو
آستیاغ هری او ژی ژ کردان
ولاتی مدان بلند و بشان
ولاتی مدان ولاتی کردان
زندی زمانن ام چیلی بی مدان

ع . صبري

زاڤایی دخسوك ژ ناخوه قت بتنی نه دهشت . هرو هما ساعتکی درد کت دبارا مالی د کر ودهات ڤه . ژ بوکا خوه‌را گوشتی خاف ، هرمی وهر تخلیط فیکي دا نین .

لی روژ کی هرچکي دن بوان حسیا وداشو پا هرچی زاڤا . ژ کوڤه هات و خوه لبر دری بی شکفتی تلاندو ل هیڤی بی ما . حتا کو هرچی دن دگل سلکا خوه در کت وداری کو هره سو کی . هنکی هر دو بر بر دریژی‌هڤ کون وبڤ چون . مد که دریژ لهڤ ختن . دوی چندی ده دلی فاطی ژ بیرڤه چو بو .

پشتی دمکی فاطی دخوه کر بو در . ژ درڤه تو پیژن ودنك نه دهاتن . هیدی هیدی چو حتا دڤی شکفتی و دیت کو هرچان هڤدو دراندو کُشتبون .

فاط بهاواری خوه گهانده گند و بسر هاتیا خوه ژ خلکی‌خوره گلی کر . لی نهیرتن و دیتن کو کچکارین آڤیس مابو . دژ کی خوه ده کتککی شش‌مهین دگراند .

گیایخ گوشتخور

امروف م کیاخورم کوشتخورن هن حیوان ژی وك مه نه . لی پرانیاوان آن کوشتخور آن کیاخورن . یین کو کیایی دخون کوشتی ناخون و یین کو کوشتی دخون دڤی خوه نادن کیایی .

لی کیا بجوه نه وك مه،نه‌ژی وك‌حیوانانه راست براست نه کیاخور نه ژی کوشتخورن . آوایی ژیناوان‌و که دنه . هروکی زمره ناسه کیارا یین خوه بردن بن اردی و بوان خوارنا خوه دمیژن و دژین .

د کل ڤی هندی د ولاتي آمریقایی ده کیایك هیه وك کر وروڤی راست براست کوشتخوره ، کوشتی دخوه . اڤ کیابیي‌ها کیایکی سپهی‌وبر کلیلکه کلیلکین‌وان‌سپی، بر موو نن زراف دور کرتی نه . هن هنه کلیلکین وان ز زورڤه ڤل‌ومینا دڤکی نه . دخوینین وان زی هنه . میش تین لوان داتینن . هنکی کلیلك آڤکه هنکڤین بردن ومیشان تیده‌دخنقینن، درخوینین‌خوه لخوه د کرن وهیدی هیدی کوشتی نیچیرین خوه دحلینن ودادخون .

عبد کُرنهیز

شیر وگایێ زر

دبێژن جارکی سی گاهبون · یك زربو ، یك رش بو ئو یك سپی بو · هرسی هڤال وهوگرێن هڤ بون · بِ هڤره شیر خوار بون · ئو دخوەشی وفره پیده مزن بو بون · ئوهیبا خوه دابون هڤ · ئو کتبون ناڤ قامیشکی آسیده · ژ بو پاراز تناخوه ژ دهبان · چند جاران گوری وهرچ و پلنگ لِ وان در کتن ، چون کو وان بکوژن · دبێن کو هرسی هڤره هڤالبندن وخورتوزخمن وهاروهیچن ·

نویران خوه لِوان بدن و بقومینن · توری ژ بو کوشتنا وان ندیتن ، زڤرین چون نك شیر کی · وژیره قسه کرن وگوتن : سی گاهوسان لِ فلان دری ده هنه · أم چو بێن وان بخون مه نویرا خوه لِوان بقومینن ومه توری ژ کوشتنا وانره ندیت ··

شیر گوت : ری وعلاج لنك منه وأزدزانم ·

شیر چو سحیتیا وان کر ، دیت کو وسانه هرو کی ژیره هاته گوتن ، نویره خوه راست راست لوان بده و بقومینه · شیر رونشت وملهزا کوشتنا وان کو کا بِچه آوایی تینه خوارن · ری دیت وهیدی هیدی بِجند که کی کچك وچاڤین مست ونزم گهانك وان · کیف خوشی لوان دا و گوت : ماهون نزانن أز چقاس ژوه هزدکم وحیران دمینم · أز هاتمه دا أم ئڤده رابن و رونن و بێن چار برا وهڤره بژین ·

هرسی گا لهڤ شیورن و گوتن : أم سی نه و أو یك بِتنی یه أو بِمه نکاره بلا دگل مه به ، ئو بهڤالتیا وی قائل بون · چند روژان ڤیگره بوراندن ولهڤ عولبون وزانین کو بونه دوستێن راست · روژ کی شیر گایی سپی وزر نپندی کرن و پسێ وان دا و گوت : أم هرسی سپی و زرن ونیزیکی هڤن وژ یك راببنه · ما أڤ گایی رش و پیس دگل مه چه دکه ونه ژرا وخوینامه یه وزبده یه · وهڤالتیا وی ژمەره نابه و أم هرمی بِکیری خوه تین ·

بونه یك و ئی رش کوشتن · شیر بچونا رش شابووچاڤین خوه بل کرن · هفتیکی دی شیر زرو نپندی کر · وژیره گوت : أی دستبرا أز دبینم تو ژ سپیبو گلك سپهی ترو خورتر ، زخمتر و عقلتری رایی من وته دمینه هڤ · ما أم نکارن خوه بپاریزن سپیبو زهف دخوه وچیره خلاس کر · لی أم مانهوەلی · دڤی أوژناڤ مەدر کەڤەدا کوخودشی همی لمه بێنه ·

سپی بو ژی کوشتن · پشتی چند روژان · نوکاهش وعقلی زرو هاتن سری وزانی کو هڤالتیا شیر نه ژ دوستانی وهژ کرنا وی یه ژوڤانبو لی ژوڤانی دست نه کت · و بیرا هڤالین وی هات بیری وزانی ڤیجا دورا کوشتنا وی یه · ژلوره زانی تنی نکاره شیر · ئو توری ژ بو خلاسیا خوه ندیت ژ دستی شیر ·· پی لنگین خوه آخ دِ کولا وسری خوه دکر · قوری وگری وهندری وی شوطی · شیر لی نیرت و گوت : أری برایی زروماتوچره دقوری ود گری · ئو آخی سری خوه ده دکی ·

زرو گوت : گری یی من ژ بی تفاقیا من و بی بختیاته ، نه دوستانیاته یه ، روژا کو رشو هات کوشتن · أز هاتم کوشتن ئو روژا سپی بو چو أز چوم · أز دزانم أیرو دورا منه ژی ··

شیر لی زڤری و پنجك لیدا کولابین خوه گهاند سر کذبا وی و گوت : دوستانیا من دگل ته و بران أڤه زرو ··

مصطفی احمد بوطی

ژعجیبین دنیایی :

هرمی ژنداریز

ژ بِریڤه تبته بهستن کو هرچ هژی ژنان دکن · دڤی بابتی ده گلك چیروك هنه · نمازه دناڤ چیایی بان ده چیرو کنن ولی زهفن ·

ڤی باڤی بی دِ اقچه داغی ده هرچکی کچکك رواند · لگورا گوتنی مسئله هولی قومی یه :

کچککه گندی ، بناڤی فاطی ، دِ ریلکی ده دار دبری · ژ تشکاڤه هرچك لی درکت · بڤی نڤی کچك زهف ترسیا · لی هرچی نهشت کو ترسا کچکی دوم بکت · خوه خسته نیزنگی وی ودلی وی روناند · ژیره دا سح کرن کو ژمیژڤه هژی وی دکرولی دکریا · کچك همبیز کر وبر شکفتا خوه · بو کاخوه تیداجه کر · ژ بلین داران ژیرا نڤنیکه بو کین راخست · قدری شش مهان بهڤرا مان

غازه دِ کارین تو دستپیکری ده ، پریچـار ، کیانی هنه . هکه ته اِ کیانی دبتن ، هما دربژی وان مکه . لی بخبته کو تو بکفی ناڤ وان ، آریکاریا دانییـان بکی ووان کیانییان بعدلینی .

هلوه شاندنا ستونکی هیسانی یه . هنر دِراست کرنا ستونا خو بل ده یه .

***

خورتو ! هولی بخبته ، آن بخوه چیکه آن آریکاریا أوان بکه کو چیدکن ، آڤاد کن .

لی هه گر تو نکاری بخوه چیکی ، نه ژی آریکاریا چیکروغان بکی هنگی بِ ئین چیکری شا و کیفخوش به . ژبر کو أو ژ بونانه ، ژبونا ملی ته‌هاتنه‌چیکرن . ناڤ دِوان بده ، وان بپسنبنه .

خورتو ! ته دیتِ کو بازکی کفر وشکك گرتیه . مبیژه ، ما گرتنا کفروشکی ژی تشتکه . لی بیژه ته خزالك گرتیه . ژبونا کو بازه لِ خزالی بگره و بده‌پی‌وی
خورتو ! من گوت هکه‌تونکاری‌چیکی . لی‌باور بکه‌اوله‌به کوته‌دل‌هبه‌توئی‌بکاری‌ژی . هرچی کودخوازه‌د کاره‌ژی .

***

وکی تو دخبتی دخسکر ژ دورانه کیم نابن . تو گه مده وان ، گوتنین وان دامینه بر دلی خوه .

هکه دری یا خباتا خوه ده شمنی و کتی ، توزانی أوی چه بکن . مبیژه کوأوی‌بین بدستی‌ته‌بگرن ، بِربنین‌ته‌درمان بکن . نو ، أوی ژهقدو بپرسن ، گلولنگی وی‌نه‌شکیایه .

بِ خباتا خوه بناڤ ودنگ بی . خلکی قنج ، خلکی ولاتپاریز پسنی ته دی بدن ، توئی گرام بی . ئین دخسوك توزانی دی چه بکن ! مبیژه کو بِ خلکی ره چیلکان لِته خن . نو ، دخس وان ناهیله . أوی بیژن : ما اڤ چه کویه ، ژبونا خوه خبتیه و بناڤ ودنگ بویه ، دِهر دری ده سنی‌وی‌دِدن . ما أڤ ژی تشتکه . . .

***

خورتو ! هرچی کو بِته بِربری‌به‌دی‌بکن ژ ته‌بیژن . ژخوه دِ دورا گلکی ده ستیری بِهزاری‌نه .

أو دناڤ خوده نه خوەش‌بین ، پف بچن ژی ، لِته دبن پلك ، دستین خوه دِدن هف . ژبر کو ژته کیمترن . کیانی یاوان وان دگهینه هف .

ژخوه دِ طبیعتی ده ژی ولی به . تشتین قنج و هیژا هند کن ، نه هیژا و بیکیر زهفن .

ماتونزانی کو دِ گند کی ده دومی هسپین کحیل‌هبن ، دِ گارانی وی ده بصدان گا وچیلك و دوارین رش هنه . لی نك خلکی گندی نه پرانی یا گارانی ، لی هند کاپی پاهسپین کحیل بِقدر وهیژا به .

***

هرو کی سن گوت تو گه مده وان . هرچی کو علیهدار بیـاته دکن ، ابروان بکفه ، ژوان مخیده . أو پیابین نکیرهاتی و مِفرونه .

نکارن ، نزانن ، ژ لورا کرت و پست و کتکتاوانه .

***

خورتو ! خباتاته مینا دنگکی یه . ما دنگ بِ پفکرنی تیتی قمراندن .

کداته مینـا چرایکی یه . ما چرا کتگی بِ دنگ و پیژنی تمری یه .

تو هر بخبته ، قت‌مـسکنه ، کاری خوه بِسرخه .

دنگی ته کو ژ پفکرنی ناترسه اوی هر بلندتر ، چراته کو بِ پیژنی نالرزه أوی هر گشتر بت .

***

کچی ! دِ ڤان گوتنان ده پاراته نه هند که .

کچی ! تو کچا وی جامیری ، ژنا وی مروڤی ، دیباوی خورتی بی کومن شیرتان لیکر وکاروخباتا وی‌شانی‌وی‌دا .

بلی کچی ، أڤ خورتی ها خورتی ته یه . دمهد کی ده ته اولوراند . دِداوتی وه ته ژیره تلیلاند . دروژاقوماندنی ده ته ناڤ دروی دا . ژخوه تو بر کی وی بی .

کچی ! من ژنه دڤیت ، تو خورتی من ولی بخوه‌دی بکی‌و بگهی کو لِ پسن وشاباشان سزابت ولوما ژی‌مبت .

کچی ! تو دهر کارو درائی ده آریکارا خورتی مئی . توئی پیره بژی ، پیره‌ژی بمری .

جلادت عالی بدرخان

شهناما شهيدان

بين كو پشتى شيخ سعدى رحمتى شهيد بونه

بر : ۱

دخوازم اى دلو ژارو ب چاكى
هه رى ميرين وهلاتى مه تو راكى
ببيژن اى شهيدين دين و ملت
به سه رابن سهرى روژامه دهركت
بگك وآغا ژوه ايرو دگازن
بهسه رابنوه كى ميران ، مه رازن
دلو ژارو ژ خالد بهك ره بيژه
ب سربستى تو يهك نطق بربيژه
ببيژه خالدو رابه دهرهنگه
همى كوردان ب هه ڤره دايهدهنگه
ژوى رابه ههره بيژه فؤاد بهك
ژ كردمانجاره ريزانى تو بى شهك
قلم فيده دكى أيرو تو رابه
خهوا شيرين ژبومه پر عزابه
دڤي و خڤي كسى وهك ته نه زابه
به لى چيكم ژمن أيرو جدا به
دلو بيژه كمال فوزى تو كانى
تودل خوش بة ب ڤان روژى جوانى
دزانم كو دڤى وه خڤى تو رابى
وهلاتى مه ژ خوينريژان جدابى
دلو يوسف ضيا راكه ژ گو رى
بهره كشتن ب جارهك بدنه دورى

ژبو كوردان بكن جهدو خهباته
ههلا رابن بسا عيدا وهلاته
رضا رابه جبان بوبه سرافراز
د دنيا مانه تنها ام به له نگاز
ب نيرن هون جهى تختى شرفخان
خراب بو به ژ دستى لاوى توران
ابا صالح به گى هينى هه لسته
وهلاتى مه ل سهر ته ژارو مسته
بدستى خوه تو بگره شورى كوردان
ب دڤ بيژه ژ بومه وعظى قرآن
دلو رابه ببيژه حاجى اغى
برا رابه خودانى تخت وبخى
كورين ته تڤ دكن قيرينوهاوار
ژكور داره ههمي بونه فداكار
لجى رابه ژجى رابه حقى بهك
ل شونبازاندخوينن حاجىلهك لهك
وهلاتى مه غهلا راكر ل شيران
رنها صيده ژبو كندى شكيران
وه ره خيرى بگى رابه ژ ديرسم
ژ ته حالى وهلاتى خوه بپرسم
ههرى او معدن وباغ و رهزانا
گه لو راسته كه ته دستىنه زانا
به سه راسم تو رابه أى الله ندى
ببخو بنه تو زمان وزارى زندى
ربنيره خوش ل ڤى جهد وخباتى
ژ روژ آڤا حه تانى روژ هلاتى
ژ هيزانى تو رابه سهر خوه برهان
توبرهانى ژ بو دعوا مه كوردان

ب ناڤى ته دكن جهد وخباته
نه تيجا مه بهلى تولا وهلا ته
وه رابه معلم تو ژ پيران
نه پيرانه بهلى پيره ژ دردان
كه لهكژارهژ بردهردى كورين خوه
خراب خان ومانن هوندورين خوه
طيب عالى وهرن جارهك شيارين
قلم بگرن ل شين بوزان سوارين
بهلىزانم كو ام پيكڤه ببن يهك
أمى گوگى يهرى خهلكى ببن شهك
وه ره رابه سليمان لاوى احمد
ولاتى ته همى زوزان ومرعد
بسه رابه ژبوته هاتى فرزند
بلى فرزندكى رستم هنر مند
وه ره رابه عفيف بك وهك عگيدا
ل ميدانى بدن غارو جريدا
عشيرا حيدران وهم جلالى
ژ ميدانا كالى مانه خالى
ببيژه يوسفورابه ده ره نگه
ل هرالى بنيره قال وجنگه
ولاتى ته همى ميرگ وبهشته
دهلالى من تو رابه چاغى گشته
دلو خالد بگى يوسف ببينه
ژخهو راكه كرم بك پيره بينه
ببيژه اى هنر مند وسرافراز
تو رابه بوته حاضر بو به داخواز

جگر خوين

بكن ، ديوار آن بانه كى وى چيكن . ناف دداني بى بدن . لى نه كو بدخسن.

***

تو كى بى جيناري يا بكى كو آڤاهى يك ب دو مزلان آنيه پى . تو دخوه ره وى خورڤى پى دبينى كو بكارى آڤاهيكه چند تابين ومزلين بر پى بكى . ل آڤا كرنا مالا مزن بر خرابكرنا آ كچك دستپى مكه .

بلى خورتو ! د دورا خوه ده كيم وزيده ، كچك مزن ، جڤات ، كوم ، جڤا تو كان دى بينى .

دردنيايى ده تو تشت نينه كو تكوز بيت . دهر تشتى ده،

ب ری کتی‌یی. هر چی کو بری د کڤه د گهه ژی ∙ آرمانجاته آرمانجا چند نڤشانه ∙ نه تنی آرمانجاته ونفشاته ∙

گلك ر یوی بین دن دی بین وبدن شوپاته ∙

هر ریوی ری‌یا آرمانجی کُوت د کت ∙ ئی نو ژوی دستپی د کت کو بیش یی وی ل وی هشتیه ∙

ری ب ته ژ ری یانڤشین ڤی آمیتره ∙ ژبر کو گیسنی خوه د کی اردکی ولی کو هیژ تو گیسن لی نه کتنه ∙ زڤیاته بیاره ∙ دڤیت گیسنی ته ژ فولابت ، دستی ته هسن ∙

***

خورتو ! بسر کلامه ده گرتنه ∙ ژ درڤه دژمن دریژی مه کربه ∙ ژهر ییلی ئه ریش ∙

د هُندری کلی ده شرکی‌دن، بی امان و ژ ئی پیشین مزن و دژوارتر هیه ∙ شری مه ب هڤودوره‌یه ∙ دمال ده ژی دژمن ∙

هری خورتو ! برینامه آمزن وخدار دخسه ، بربری‌یه ، ژانا دخسی‌یه ∙ ام سینگژارن ∙ ژ درڤهسرما لمه دخه ∙ ل هُندر ام ب ژانی د کڤن ∙

د ناڤ خوه‌ده ام چند برن ∙ برکی کچك سری خوه دانی‌یه لسر سینگا ملتی ، ل هلاڤیتنا دلی‌وی گهدار بویه و ژ خوه‌ره بی دنگ وپیژن دخبته ∙ لدرمانی نخوه‌شی خوه د گره ∙

برکی‌دن هیه ، لوان تماشاد که ∙ پیابین ڤی بری دبینن کو وان تشتك آنیه پی وهرو دتینن ∙ لوان د دخسن ∙ هنگی اُوژی دل د کن تشتکی بکن ∙ لی مینا تشتی چیکری آن ژی چیژ نکارن بینن‌پی ∙ لی هیه کو ب آوا کی آریکاریا چیکروغان بکن و ئی چیکری پیشڤه ببن و پسرخن ∙ لی دخس وان ناهیله ∙ آخ او ژانا خدار ب بیسراوان گرتیه، وان دئیشینه ، د دُژه ∙

ژ برکو چینکرنه ونکارن چیکن ، ناخوازن ئین دن ژی چیکن ∙ چکو ژوان ره نه پسنه ، ژ وان ره پی توناڤ ودنگ چینابه ∙ ئوهولی چاڤی خوه ددن خرابی‌یی ∙ ژ نکیرهاتیا خوه ب تڤر وبڤر لسر آڤاهی پین کو هنکین دن لیکرنه ، رادبن ∙ لوان د کڤن، لی بڤر و تڤرین وان نه ل آڤاهی‌یان لی ل لنگ واژنوبین وان د کڤن ∙

توزانی خورتو اُووك چی و کی‌نه ؟

اُو مینا وی مروڤی نه کو سری خوه د سر ستویی خوه ره تواندیه ولسینکا ازمانی زلال تف د که ∙ تو بخوه بیردبی نه ، کو گلیز لوان ڤد گره ود کڤه رویین وان ∙ ژ خوه ریڤن بون ، بکجار دبن سك ∙

بلی خورتو ! دخسی تو کُشتی ، بربری‌یی تو مراندی ، بلاڤی‌یی تو کڤاندی ∙

هن هنه دخوازن بجتبن ، لی تو کس ناخوازه لبر دستی‌بکی دن ده بجتبه ∙ دل‌وچاڤی هر کسی د سر دستی‌یی دەیه ∙ هر کسی دخوازه ببه آغا ، لی چاڤی تو کسی د پیا تی‌یی ده نینه ∙ ژلورا دناڤ مه‌ده آغا نینن وهر کس آغایه ∙ لی توئی هولی ناکی ∙ تو ب آوا کی دن بخوه دی بوی‌یی وهاتیی گهاندن ∙

بلی توژی ل مزناهی‌یی بگری ∙ توژی دی بخوازی ببی آغا ∙ لی نه بڤی رنگی ∙

خورتو ! کُه بدیر ∙ رند بالا خوه بده ∙ بری پیشین توئی بیخی سری خوه کوتو خُلامی ملت و پالی یی ولاتی خوه بی تو ئی خز متاوی بکی و ژ بوناوی بجبتی ∙ دیسان توئی بزانی کو آغایین‌راستین اُون کوخُلامیا ملتی خوه د کن، ئین دن ئڤدا آغایین دروینن ∙

***

دما کو تو دخبتی ڤت لدورا خوه منهیره ∙ هکه ئین دن دخبتن آن نه ∙ هرچی کو دخبته کاری خوه پیك دتینه و کاری تو کسی ب خباتا یکی دیتر ناچه سری ∙ هردار ب پلین خوه سایه داره ، نه ب پلین دارین دوری ∙

تونه بتنی بی ∙ د دوراته ده هنین دن ژی هنه کو دخبتن ∙ هکه ته تشتك پیك آنی لدوراخوه فدکره ، ل تشتکی ولی بکره کو ب یی ته بیتر وتکوز بت ∙

هون همی ژبونا آڤاهی یکی دخبتن ∙ هرکی ژوه هیمی وی دانی‌یه خوه دی ژی رازی بت ∙ پسن ژ یره بت ، حقی وی به ∙ هون ژی هرن دار وڤرش ، حری و کڤری پیدا

توزانی چرا خورتو ؟ لوما کو هردولنگ نه یکن ·
ناڤبراوان ده یکیتی نینه · دڤیت ، تو بجبتي ڤان هردولنگان
ب آلیکی ڤه باڤیزی ·

***

خورتو ! چارنکار گرتی یه · د آلی بین روژهلات ،
روژ آڤا ونیڤر وده سی‌ملتین دن هنه · چاڤ وگهین خوه
بل کرنه ، لته فد کرن · لی نه ژبونا قنجی یه · هرسی
ژي دژمينن ته نه ·

تو ایرو دبن نیري وان‌ده یی · ته دشدینن · بخوه‌دترسن ·
دترسن کو سری خوه‌را کی · ژخوا خوه آگران و کڤن
هشیار بی وهر تشتی بیر بی ·

بلی تو هیژ جواني ، زارو یی ، نزانی ، هوڤی · لی ب
خرتی یا ملین خوه پوان دکاری · او گهاشتی نه ، پیرن ·
مزن زخم وخو تریونا وان نه مایه · هرو کر تو زیده بکی
اوی کیم بکن · گاڤا پلین درخکان شین دبن ، بین دارین
کڤناره دوشن ·

دگل خرتی بین خوه دترسن · ژبر کو خرتی یاوان
درڤکی یه · ب طوپ ونفنگانه · لی بخوه ب لاش وجانین
خوه کال و کوکن ·

بلی خورتو او دخوازن کو تو ژوان ره ببی خوشکی ·
کرنه سری خوه نه داخون · زمانی ته ژبکن و بین
خوه ب دڤی ته ڤه بکن · داکر تو نکاری کردانی یا
خوه بلیڤ بکی ·

لی تو ، مترسه · او نزانن کو آڤابن اردی ب زوا کرنا
پنگاڤین رویی اردی ناچکه ·

دیسان نزانن کو کرد نه آفزین ، کانی نه · ب داگرتنا
چم روبار بیته گرتن ژی سری کانی بی نابی · او دزی
و دربندان ده دپنگره ، روژ کی لوان تینه‌هڤ ، دسروان
ره دهرکه و وان دبن پیلین خوه ده هلدوشینه ·

***

خورتو ! تو ژبونا هشیاری بی دخبتی · مات نفسی یه ·
دخوده یه · ژلورا تیته کشتن ·

بین ته دخوی ده بون · اوان پسر بین نه ده گرتنه ·

جهابا دایکی

ژ نوخوری بلی خوه‌قدر بجان ره

قدری قدری جانی من — کرکی من چاڤی من
نڤیسا رانه گها — خوه شمقام و پرپها
هری زیزه بکله — خوه‌ش بهنه او صور گله
م دنکه م لاژه یه — خوه‌ش کلامه بیژه یه
سلاڤه م پرگی یه — پیامك ژ ریوی یه
برخکی من دکالی — ل ماکا خوه دنالی
ژ دایکی دور کتی — نالیناته کور کتی
بلی نوزا نوزاری — لی دکفي طرادي
شهلوندی سواری — خورتی متی ل کاری
هرچند دوری وچو یی — نوخوري من لی تو یی
ناچت ژبیر نوخوری — ب کرین دن ونڤی ·
دلی خوه هر خوه‌ش بکه — بهونا خوه کش بکه
ژ پاشلادی در کتی — ناڤ براکین خوه‌تو کتی
توکتی ناڤ برازان — عشیرکه پوز بران
ابله که اڤ گلك کڤن — خدان ریزك خدان نڤن
ل مروجی سرحدان — پیدا دبن ل ایران
خوه شجڤانن دمکشن — درشری ده شور کشن
برازی نه پرازن — وك خزالان دبزن
عشیر که سینگ بر پرچ — کومزن بون دبن (هرچ)
سپهی ، چلنك و(بوز) ن — هنی یلند ب پوزن
هن پرسین وان بیه هین — خوه‌ش مقامه موزین
فرهنگا خوه بکه پر — لی‌مبیژه (یازمیش کر)
(گورشمش بون) ژی‌هبه — تواڤاهیا قت مبه
هیشتر دبین دڤه هره — اڤ پرسکه کڤناره
کردمانجیکه خوه روبه — شکری مه گوبه
بخاطری ته کری من — ب ته ڤه به دلی من ·

هاوار

ما مروڤین هشیار کو دخوه دکن در تینه کشتن ·

***

خورتو ! ری یاته دریژ ، آرمانجا ته هیژ دوره · لی تو

ته اڤ ری ژِخو ره بژارتیه وتیره دچی ·

هیژ گلك نه چوبی · تنی چند سالکن کو تو تیده بی· جارنان دچی، جارنان دسکنی، شاش دبی ، عجیبایی دمینی، لِ دوراخوه دنهیری ، خوه بِتنی دبینی ، ددی نپندیبان ·

***

اڤ پیلکه ، ام ئڤدا بِ ر پیاچیا کی آمی ڤه دچن · هر چند ام ژِ جهی خوه‌ئي پیشین‌دورد کڤن‌هاوير ، چارنکار فره دبن ، با تیده‌خورته، پیشي یامه‌پیدا باندڤ وباهوسه·

بلی ری ، ر یکه آمی ، بِکڤر ، پیشیبامه لات وفرش سنین زنار ، کوپ و گازن ·

لنگین مه ده نه صول ، نه پیلاڤ دمینن · جارن هنه ، ام کراسین خوه دچر ینن و ژِ لنگین خوه ئین بر یندارره پی رشکان چید کن ·

بِ دستین مه ره چمین هسنین هنه · مرین وان د کڤن کُج و برین ری · أو وان دِ آلیسن ، بریڤا و پی أو کُرت دبن ، ام دِمروان ره دطوهن ، پشتامه دوتا دبت · لی هر چند چمین مه کن ، پشتین مه دوتادبن ری‌بامه ژی أوچند کُرت دبت ·

رۆژن هنه لِمه تاری یه ، روژامه گرتی یه · لی ام بِ رُهناهیيا دلین خوه هاوير دوراخوه دبینن ·

شڤن هنه خه‌و لِمه دچت · لی أم دهشیاری و دِرامانا آرمانجا خوه ده جاڼین خوه دڤسهینن ·

***

خورتو ! ته ژِ دیرو کاملی‌خوه ، کارك لِسرخوه گرتیه، أو باره کی گرانه · ژِخوه بارین گران پارامیران ، پارامیران بارین گرانن· ته أو لِپشتا خوه کریه و دایه کاشا چیابین کو بریڤا بلندتر وآسیتر دبن ·

دوان ده نه برڤار نه شڤاری نه ژی شوپ وریچا پیشی یان دیارن ·

ام بِخوه ، بِ لنگ ، دست و نینو کین خوه دِ وان کاشان ده رینن نو ڤد کن ، شوپا خشینوك ودولکان دهلین و پیشڤه دچن ·

دِپاش مه ده کاروانکی دریژ ، ریوی یین بیهژمار هنه کو دِوان نقبان ره دی بیورن ·

هرچند هلد کشی و ژِ دشتی دور د کڤی ، دِوستی ، لی أو چند زخم وخُرت دبی · هاوير دِ گُهیره ، تشتنن ولی دبینی کو بِ ته نه ناسن · ژِدورڤه دِناڤ لیلانان ده ، دنیا که نو ، ژبوته نو بِخوه کڤن لی ژ بیر کری ، دبینی ·

أو دور گلستان ، گلگشتکه · تیده آڤین زلال دهر کن ، میر گین رنگه رنگ ولك کسکه سورین ازمانی دچرسن · دارین وی نڤ کسك و بشکڤی نه، خلکی وی دلال ، جوان و خُرت ، هرچی میر زاڤا ، هرچی ژن هیژنو بو کن · أو دنیا تو بِخوه بی ، او کُردانی یه ·

***

جارنان لنگین ته دشمتن، د کڤی خویشه یان ، دِشاوان ره دچی ، دِبر زاندوران ره دسکنی ، لِ کوریا وان دنهیری · چاڤین ته شڤ‌رش تین ، خلماش دبی ، دلی ته ژ بیرڤ، دچه ، پیلکی لِ وی دمینی · أرد قلاچه ، شیناهی نه دیارن · دِدوراته ده‌تنی چندپل تهناڤ هنه· بِ بهناوان دخوه د کی دَر ، هشیار دبی وددی ری ·

***

خورتو ! ته بری خوه دایه مز گڤتکه ولی کوژِ آویزه وفانوسین وی تنی رُهینا خوه‌ش بی دهر که · تو تیده دِرُهنی وتاری یین وی ده بِخوه بحَسی بیر بی ، بیره وری هینا خوه بی · تو ئی بزانی کو هتانهو نیبني ده بو بی ·

***

خورتو ! آرمانجا ته رزگاری یه · رزگاری یا ولات وملتکی یه· ناڤي آرمانجانه کُرده، کُردانی‌یه، کردستانه·

آرمانجانه لِبرته سکنی یه · دِشکلی مروڤکی ده یه · تولی دنهیری ، عجیبابی دمینی·

هری تو دبینی ، دست ، لنگ ، مل ، بول ، پارهو ، پارهان هرتشتین وی هنه · لنگی وی یی راستی بره‌پیش ، یی چپی بره‌پاش دچت · لاش دِجهی خوه ده یه · خوه نه دده پیش ، نه ژی پاش· ژِ بر کو ژِ آلیکی پیشڤه ، ژِ آلی یی دن پاشڤه تبته کشاندن ·

سال ١
هژمار ١٨
دوشمب
٢٧ آدار ١٩٣٣

هاوار

السنة ١
العدد ١٨
الاربعاء
٢٧ آدار ١٩٣٣

کوڤارا کردی * مجلة کردية

خوه بناس ...

بلی خورتو خوه بناس ، لی نه سر پلکی ، خوه قنج ، بِ دهکرو بنگه بناس ...

خورتو ! هکه ته هژمارا هاواری آپیشین خوه ندیه ، دڤیت بزانی ویته بیراته کومن ژِ هاواری ره بڤی دنگ وآوایی دستپیکرو دخیزاوی آپیشین ده گوتبو :

«هاوار دنگی زانینی یه . زانین خوه ناسینه .»
«هر کسی کوخوه ناس دکه دکاره خوه بده ناس کرن.»

هاوار : سال ١ هژمار ١ روپل ١
یکشمب : ١٥ گلان ١٩٣٢

ایرو از ڤد کرم مرڤی گوتنی . تو ایرو ژِ بری ، ژِوی چاخا کو اڤ خیزین هاهاتنه چاپکرن خوه نداتروزاناتری .

بلی ازی ایرو ڤان گوتنان ژِ ته ره راڤکم ، ژِ هڤ دربخینم وماناوان بدم زانین و ته ژِ ته ره بدم ناسکرن . دا کوتو ، هون بتڤایی ، بکارن خوه ژِ بیانیان ره ، ژِ جهانی ره بدن ناس کرن .

هیناته ، هینا ملی ته ، تنی بِ هاتن ناسینی تبته پی . هتانی کو تو مه یی ناسکرن ، خوه مدی ناسبن ، دِناڤ کوما ملتان ده جهی ته نینه .

اڤ کتیبو کاما ژِ بوناڤی بکی هاتیه نڤیساندن . بلی آرمانجا وی اڤه : ته ژِ ته ره دان ناسکرن .

توکی یی ؟ ژِ کیژان ملت ونژادی یی ؟ زمانی ته چه زمانه ؟ تو بری چاوان بویی ؟ ایرو دِچی حالی ده یی ؟ ژی چاوان د کاری بفلتی ؟

قنج بخوینه ، رند بالاخوه بده ، هن برین وی ژِ بربکه . پاش کوته اڤ خوه ند وسح کر ، ناس وهڤالین خوه ره بده خوه ندن وژِ نخوه ندی یان ره بخوه بخوینه وبده زانین .

هکه ته هولی کر ، بِ گوتن و پندین من ڤه چویی ، تو خورتی منی ، خورتی ملتی خوه یی ، مزایی شاباش و پسنی آن نه ... ژخوه دستین من ژِ ته دبن .

پذرین آینا کروانی لی

خورتو ! ژِبیناته ، ژِبینا ملتی مه بِ هر آوایی روژ که قوما ندنی یه . لی اڤ روژ نه مینا روژین دنه . ساعتین وی نه بیست وچار لی بهژمارن ، روژتیده بِ جارین یی پیڤان دچت آڤا وهلتیت .

تو دِروژا قوما ندنی ده زایی ، تیده دژی ، هیه کو دِوی روژی ده بمری ژی . ژِخوه تو ژِ ژینی بیتر ژِبونا مرنی هاتی دنیایی .

اڤ ژینژِ مه ره گر که ژبونا کو ام دِدماخوه ده وی یدن برچاڤی خوه وبمرن .

خورتو ! تو چیلی یی ملتکی کڤن ، نژاد کی مزنی . پیشی هین ته دِ روپلین دیروکی ، دِگورنین گرناس و جامیران ده را کتی نه .

تو کُری گردان ، نڤی یی مدان ، داهاتی یی آریانی . لی ایرو نه تونی ، دبلی ، رَبَن و بلنگاز ، ژارو قلس ، دولتکی و بندستی .

لی ته سوندخواریه ، لِسر بخت وخنجرا خوه . صبه تویی آزا ، سرا ڤراز ، بختیار ، کامران ، سر دست و بِسرخوه بی .

(*) دڤان روژان ده کتیبکی بڤی ناڤی دی بکڤت چاپی . ام چند روپلین وی د گهزینن ستونین خوه و پیشکشی خوه ندڤانین خوه دکن .

اشتراكات مجلة هاوار

في سوريةوتركيةوالعراقوبلادالعجم و بلادالقفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان . دمشق — حارة الأكراد

سال ١
هژمار ١٨
دوشمب
٢٧ آدار ١٩٣٣

السنة ١
العدد ١٨
الاربعاء
٢٧ آذار ١٩٣٣

هاوار

كوڤارا كردي * مجلة كردية

نیخستیین كوڤاری

١٣٥١ ﻫ مطبعة الترقي بدمشق ١٩٣٣ م

SAL 1
HEJMAR 19
DUŞEMB
17 Nisan 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 19
LUNDI
17 Avril 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxeiziliyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereki
ŞAM — 1933

Qirîyarîya Qovarê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyîyî têne şandin:
Mîr Celadt Alî Bedir-Xan
Şam: Taxa Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

SAL 1
HEJMAR 19
DUŞEMB
17 Nîsan 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 19
LUNDI
17 Avril 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Qurd û Qurdistan

Bi çavê Biyanîyan

— 1 —

Fünf Fortrage über den Islam

Leipzig : 1912

Qurd em in, Qurdistan welatê me ye. Bivê nevê em xwe û welatê xwe ji herqesî, ji biyanîyan bêtir û çêtir nas diqin. Qitqitên her gund, eşîr û bajarê xwe weq hundirê bêriqa şalê xwe dinasin. Di nav me de mirovên welê hene, diqarin zer û zinarên çiya û serjoreq û serjêreqên bilincihên welatê xwe ji ber bijmêrin.

Digel vê hindê hin tiştên welatê me hene qo em xwe bi xwe, niqarin wan bibînin, hêj bêtir niqarin wan ji hev derêxînin, û liser vebin.

Her qes hundirê mala xwe ji xelqê çêtir nas diqe. Lê biyanî weqê diqevin nav maleqê ji xweyîyî bêtir kencî û qêmanîyên wê dibînin. Ji ber qo ew ji bona dîtin û seh qirînê hatine û têqetine.

Lê em qo ji xwe têde ne û çavên me lê hîn bûne, rind bala xwe nadin, li dîwar û banên xwe nanihêrin. Binihêrin jî niqarin weq xelqê biyanî bibînin. Jê re çavinen din divêt. Ji hêla din dîtina kencî û qêmanîyên welat û mileteqî ne tişteqî hêsanî ye. Ji wan re ji dîtina wan re mirovinen zana û pisporin gereq in. Nemaze pisporinen biyanî, da qo her tiştî bê alîqarî û meyeldarî bibînin û bibêjin.

Geleq mebin jî hin biyanî hene qo hatine, qetine nav welatê me, lê temaşa qirine, qêm û zede hînî zmanê me bûne û di hekê me de qitêbin nivîsandine.

Qitêbinen welê di her zmanê ewrûpayî de hene, rûsî, elmanî, frensizî, ingilizî, talyanî h. p...

Min dil heye, ji wan qitêban birinen biqêr wergerînim qurdmancîyê û di van stûnan de belav biqim.

Heye qo ew biyanîyên ha carinan di eleyhê me da jî got û nivîsandi bin. Ji xwe piranîya wan di lêhê me de gotine û meyldarîya me qirine. Herçî jî bit her du texlît nivîsar bi qêrî me tên. Yên qo eleyhdarîya me qirine — heqe ne xerezqarî ye— qêmanîyên me şanî me didin. Em bi wan qêmanîyên xwe diedilînin. Bi ên din qo di lêhê me de hatine nîvîsandin, milên xwe ên rind nas diqin û xwe bi xwe kedrê xwe dizanin. Heqe mirov bi xwe kedrê xwe nagirit niq tuqesî bikedr nabit. Belê ev, nav di me didin.

Di me, di milet û welatê me de tiştinen welê hene qo em hêj liser wan venebûne.

Ji rexê din ew nivîsarên ha di senifandina dîroqa welat û mitelê me de arî me diqin. Di nav wan de tiştin hene qo hêj bi me ne nasin, Me ew ne dîtin ne jî bihîstine.

***

Ti wergerandinê de bi rêz û tarîxê ve naçim. Herçî qo diqevin destê min û bi qêrî me tên ezê wan wergerînim qurdmancîyê û hêdî hêdî belav biqim.

Ezê wan bi awaqî welê wergerînim qo mana rind bête seh qirin û kise herçend heye, ewçend qurdandî bibit, ne qo pirsan yeqo yeqo wergerînim qurdmancîyê û tişteqî welê bînim pê qo pirs qurdmancî lê awa biyanî bibit.

Ji milê din, di zmanê me de berdêlqa

her pirsê hêj ne hatiye dîtin û hevedudanîn. Ji lewra di mehcetê de ezê awayê hin kisan gora pirsên me biguhêrînim, ji hev veketînim û pêş û paş biqim. Lê jê re ne qêm ne jî zêde diqim. Ezê bala xwe bidim qo kesta nivîsevan û giyanê nîvîsarê weqe xwe hilînim û weqe xwe bidim zanîn.

Ezê hi nivîsareqe qurt lê hêja dest pê biqim. Çend xêz ji Marten Hartman.

Hartman zanàyeqî elman e. Di nav Qurdistanê de geriyaye, hînî zmanê me bûye. Qitêbêqe wî heye, «Botan», qitêbeqe hêja û qûr. Herweqî ji wê qitêbê xuya dibe Hartman li her tiştê welatê me hûr mêze qiriye. Min ew qitêb li Germanyayê dît û xwendî bû. Lê îrû ne bi min re ye.

Li gora bihîstina min Hartman Memozîna Xanî werdigerand elmanîyê, lê emrê wî têr neqir. Paş qo çend rûpelên wê wergerandi bûn çû rehmetê.

Xêzên jêrin ji qitêbeqe wî hatine girtin. Navê qitêbê (Pênc gotar liser islamê) ye. Li Leypçigê di sala 1912de hatiye çapqirin.

«Rûpel: 135— Heqe di kelemrewê Osmanîyan de pêşveqetineqe manewî û xurt hête pê, eva ha ji nav wan miletên misilman dê dest pê biqit qo ne tirqnijad in. Ev miletên ha herçend li tirqan raser bibin jî heta niho bindestîya wan qirine. Di nav wan miletan de mirov diqarit Frnewid, Ereb û Qurdan bijmêrit.

Rûpel: 137— Weqê ez di nav miletên qo li çanda ewrûpayî têne wergerandin navê qurdan jî hildidim, dizanim qo pê biqevim pêşberê berberîyeqe dijwar.

Belê bişqabîya adetên qurdan nas e. Ji aliyê din têtê gotin qo qurd ji zorqirin û nijdê re meyildar in û ji aşî û rahetîyê direvin. [1]

Digel vê hindê herçî rêwîyên qo di nav wan de geriyane bi yeqdengî wesfê wán dane û gotine qo qurd di nav kaliqeqe hişq de şanî hesasiyeteqe qûr û zirav didin. Ji milê din bi guvahîya geleqî nîvîsaran têtezanîn qo qurd di tûjzêreqîya tebîî, zûbîrbirî û di dayîna biqm û kerarên rast de jî ne qêm in.

Qurd di navbera erebê hêç û livoq, di têgehiştinê de bilez, şît û xasûq; û tirqê tiral, di ramanê de tenbel qo bidişwarî hînî jiyîna civatê dibe, tîpê navîn e.

Qurd pismameqî eceman ê rastîn e. Lê ew bi teqilbûna bireqî mezin ji xwîna tirqan li xwîna wî û bi bawerîyên tesewifî, weq pismamê xwe xerab ne bûye, xwe paq û zindî hilanîye.

Heqe ev miletê ha, rûjqê, mirovê rastîn peyda qir bi xurtî û zexmîya xwe û bi vêna qo xwe li çanda dinyayê a îrû dê wergerîne,dinyayê tevda ecêbmayî dê bihêle

Ji xwe bê şiq e qo ji bona zmanê xwe ê rengîn û geleqî nigardar, û ji hiqmê zmanê biyanîyan paqhilanî herfên latînî jî dê kebûl biqit.»

Heqe berbînî û berbêjîyên Hartman hêj tevda ne çû bin jî serî evçend heye qo em îrû zmanê xwe ê rengîn bi herfên latînî dinivîsînin.

Celadet Alî Bedir-Xan

[1] Xebera wî ye. Ma em bi xwe nabêjin: Şer ji betalîyê çêtir e. (Hawar)

Welat

Ew çiyayên bilind, avên di sar, parîzên [rengîn
Ew deştên birez, gundên bipez, bajarên [zengîn;
Ew lawên delal, xortên şepal, hingên [qurêzal;
Ew bedewên çaq, daylanên paq, zerîyên [narîn;
Çer bûne? Qûde çûne? li qû mane? he bêje
Ev derdê hêderman qo wa ez qirime dîn.
Evîneqe dilsoj, te êxiste hinavê min
Bi pêta vî arî tim û tim digrîn Mem û Zîn.
Di rêya felata te de, ger çikas biwestim.
Pê qêfxweş dibim, bilahî ez nabim [xemgîn.
Ez minetê nagirim ji bona mayîna Sûrîyê.
Hê vìr ji nebit eve di rex min de Felestîn
Bîsteq niqarim te biderxim ji bira xwe
Dixwazin bila min bişînin nav Çîn û [Maçîn
Dema qo niqa bim li èrdê Sûrîyê baxevim
Min destê xwe daye birayê xme yê [Cegerxwîn

Axayê Mîrdêsî

Lawiqo!

Ji stranên çiyayê Şingalê, ji devê Ehmed Fermanê Qîqî

Lo lawiqo!....
Çiyayê Şingalê, çiyaqî bimêw e
Çi xweş têt dengê şeşxana
Lawiqê simokî çêrîna qêw e
Ramîsanê me qeçiqê yezîdîyan bisêv e
Ķereberbangê sibê der mala bêv e
Liber mêşqa dêw e.

***

Lo lawiqo!.....
Tu dixwazî, tuê qeleşgewra xwe bibîno
Fabe şeşxanê piqê xwe hilino
Emê daqevin nav hejîrên mala Elî Beqo
Min qeçîqê! tu ji xwe re bibîno
Pira qeser û qeder, dilê te de nemîno!

***

Lo lawiqo!.....
Bira li me ne hata ji ba, bayê quro
Bira lêxista pozê çiyayê Şingalê, rûbarê diro
Dê were ramîsanqê ji memiqê min bistîno
Bira ji rûyê rastê û ji rûqê diro
Hejîrê Çiyayê Şingalê bênaviqo
Xurmeyê Bexdayê bêdendiqo

***

Lo lawiqo!.....
Çiyayê Şingalê va bişûjo
Agir ji devê şeşxana, lawiqê simokî, va [dirijo
Min sund xwarî serê Elî begî Mîrê [yezîdîyan
Ez nâqin terqa lawiqê simokî
Heya xwê şîn bibe kantir bizo

***

Lo lawiqo!.....
Bira li me ne hata ji ba, bayê va çiyan
Bira lênexista li pozê çiyayê Şingalê
Serê newalan devê van gelîyan
Min sund xwarî di pey lawiqê smokî
Serê xwe nadim ser tu ban û tu balgihan

Stranvan

Dengeqî Zerdeştîyan

Di Hekê Qurdan De

A Great Nation's Spirited Struggles

The kuadish revolt seems to be crushed for the present, and some patriots of that ancient and honourable rsce have given thier lives in the attempt, either on the field or by execution. It is sad to think that a remedy cannot be found for granting national liberty to over three million brave souls yearing for it. Their constant appeals to the League of Nations have proved vain. This leads one to think that that august body is more swayed by expediences and influences than by principles of right aud justice. However Turkioh patriots themselves can find some means of pacifing this great people by seeing a way of meeting their wishes without involing themselves in any peril. It will never do to keep alwsys in leash s spirited nation of born warriors.

The Iran League: Bombay

Mileteqî Mezin

Di Kewinandineqe Xurt û Dijwar De

Brayên me ên zerdeştî, li Hindistanê, di Bombayê de qovareqê bi navê (Iran lîg) û bi zmanên ingilizî û farisî derdixînin.

Qovara zerdeştîyan di hejmareqe xwe de kala serxwerabûna miletê qurdan qiriye û di hekê me de çend pirsên bihek û dilovan nivîsandine. Herweqî me ew bendiqa ha jor ve û weqe xwe guhastiye stûnên xwe.jêr ve ji werdigerînin zarê xwe.

«Ji bona îrû welê xuya dibe qo serxwerabûna miletê qurdan hatiye qevandin, û hin welatperwerên vî miletê qevn û birûmet an di meydana şerî an di bin darên meşnekê de, xwe dane quştin.

Belê zîz e, mirov bifiqire qo ji bona anînciha azahiya milî qo ji sê milyonan bêtir gîyanên dilevra lê laveqar û daxwazqar in, tevdîreq naye dîtin.

Ev camêrên ha çend caran berê xwe dane civata miletan ji, lê hercar jê destvala vegeriyane. Di ber vî deravî de, mirov bivê nevê difiqire qo ev civata bilind ne

FERHENGOQ

Di vê ferhengoqê do pirsin hene qo di bendên hejmara Hawarê a hejdehim de derbas bûne. Ji ber qo hineqan ji xwendevanên me mana wan ji me pirsîne em wan li hir radiveqin.

(Biyanî)

Herçî qo ne ji wî eslî ye qo çêl lê diqin, yanî kala wî dîqin. Qurdmancin hene li şûna (biyanî)(xerib) dibêjin. Xerîb pirseqe erebî ye. Biyanî, xwerû qurdmancî ye. Xelqê welatê jêrin jê re (bîgane) dibêjin.

(Liservebûn)

Nas qirin, ji hev derêxistin. Ez carqê hati bûm vê derê, lê nibo liser venabim. Bijîşq liser nexweşiya min venebû.

(Pispor)

Mirovê zana qo zanahîya xwe di zanîneqê de qûr xistiye, lê hûr nihêrtiye û di qitqitên wê gihaştiye.

(Kelemrew)

Tevayîya erd û welatên qo di bin destê dewleleqê de ne.

(Nijad)

Tevayîya pêşî û paşîyên mal û mileteqî. Her milet vedigere nijadeqî û çend milet di nijadeqî de digehin hev. Herweqî Qurd û Ecem ji nijadeqî, ji reyeqî ne. Her du jî ji nijadê arî ne.

(Zûbîrbirî)

Xurtîya zûbîrbirinê, filan zûbîrbir e, zû bir dibe, têdigehe, dizû bîrbirîyê de xurt e.

(Tîp)

Şiql, texlît, niminendeyê şiqleqî. Tîpê ber mileti cihe ye. Tîpê qurdan ji tîpên din bi hin wesfan tête veketandin. Tîp û (pit) welê dimîne qo ji yeq rayî ne. Pit, bi mana qiçiqê her tiştî ye. Piçiq pitiq, piçqoq, piteq h. p. Qurdmanc weqê banî jinên xwe diqin dibêjin (pitê) yanî qiçiqê, spehyoqê. Dîsan heye qo (pit) û pirsa frensezî (petit) ji hev ne cuda ne.

(Qamiran)

Yê qo qama xwe dirane, pêş ve dajo. Qam bi xwe miraz e.

(Nependî)

Cihê qo qes lê nine, ne sêpila xelqê ye. Ji pandinê têt, cihê qo ne pandî ye, lê napên. Nepenî jî tête gotin.

(Duta)

Ta bi xwe kat e. Duta, dukat. Xanîqî dutayin, xanîqî bi du katan.

(Nifş)

Çêlîyên zemaneqî û ziqeqî.

(Mivro)

Mirovê netevav, tişteqî wî qêm (nîvmirov) herweqî qor û quleq.

(Qevandin)

Mîna qevanê tewandin û li erdê xistin.

(Dilevra)

Dilê wî bilind û paq, çavtêr û mihirban. Alîcenab.

(Babelîsq)

Tevayîya sed salî. Sedsaleq babelîsqeq e.

(Serpilqî)

Ne ji binî, ji rû û ser, ji derve û dûr. Ez filan qesî serpilqî nas diqim, yanî navbera me de nasî hebe jî ne ewçend qûr e, ez wî nas diqim lê nizanin çi mirov e, kenc e, xirab e.

---

di pêqanîn û parastina bingehên hek û rastîyê, lê di litifqarî û meyldarîya zexman de xurt e.

Digel vê hindê tirq bi xwe diqarin rêqê peyda biqin û bê qo tu qêmanî û talûqe bigehînin xwe daxwaza vî miletî bînin cih û wî razî biqin. Ji xwe ne rast e qo mirov bixwaze biceribîne mileteqî xurt qo peyayên wî tevda ji dêyên xwe cengawer zane, heta dawîyê di bin nîrê de bihêle.»

Hawar

(Raman)

Dan serê xwe. Fiqirîn jî tête gotin, lê ev ne bi qurdmancî ye. Raman qurdmancîyeqe xwerû ye, lê di nav qurdmancan de qêm bûye. Ji ber qo zû ve ye me dev ji ramanê berdaye. Ma em ket diramin û didin serê xwe gelo halê me dê bibe çû?

(Vên)

Bi xurtîya dilê xwe xwestin, liser wê xwestinê seqinîn, pê hikerar bûn. Ehmetî Xanî dibêjit:

«Xweşî, şin û zanîn û vên û qelam»
«Bîhistin digel ditî bû temam».

(Berbînî)

Ditina tişteqî berî qo bête pê. Berbînîya wî ne çû serî, yanî di heke filan tistî de digot holê an welê dê çêbibit lê çenebû. Berbin: ewê qo berî çêbûne dibîne.

(Berbêjî)

Kewinina tişteqî berî qo bikewime gotin. Berbêj, ewê qo berî qo bikewime dibêjit.

(Pend)

Şîret e. Pendên ayîna qurdanîyê. Ew penqên qo mirov di ayîn û xebata qurdanîyê de divêt pêve biçit, qar û xebata xwe li gora wan saz biqit.

(Çand)

Ev pirseqe geleq mihim e. Divêt xwendevanên me kenc bala xwe bidin û di ser zmanê xwe re bêxin. Ji ber qo ev pirsa ha ne di zmanê me de nę jî di zmanên cînar de jî heye. Ereban jî vê paşîyê xistine zmanê xwe.

Ji tevayîya ilm û hiner û pîşeyên spehî re çand têtê gotin. Me ev pirs ji çandinê girt. Ji xwe di her zmanî de jî welê ye. Ji ber qo herweqî ceh û genim bi erdê têne wer qirin, ilm û pîşe jî bi ser û mejîyê mirov têne wer qirin, çandin. Çanda ewrûpayî: tevayî û awayê zanîna xelqê ewrûpayê. Em diqarin çanda qurdan jî bibêjin. Pê dîroq, çîroq, stran, dîlan, medhelûq, mamiq û herçî rêziq û adetên me hene têne zanîn.

Çarînên Xeyam

Dinê de xwesteqên te sergirtin, ma dawî çi ye
Te nameya jînê gî xwend ma dawî çi ye
Bibêj te çawan xwest welê sed sal mayî
Bibêj sed salên dî jî bimînî ma dawî çi ye

Em gî dilqetî ne û şerabperest in
Ji qavilî de rûniştine serxweş û mest in
Ji spehîtî û qirêtîyê, wehm û xiyalan dest [qişand
Ji me hiş mexwaz em gî şerab bidest in

Gulrûyê piyan û şerbiqê şerabê bigire
Pê lêva avê û mêrg û çîmenan bigere
Ev feleqa bêbext zehf rûheyvan
Diqe sed car şerbiq û sed car piyan

Ev dinê qo çend rûj bû pêgehê me
Ji xemê pêve hêç ne bû destgehê me
Wey li me.. pirseqe me jî hel ne bu
Çûn û hezar bêrî man di cergê me

Ji tiştên hê neqetî rûyê xwe zer meqe
Bi tiştên nehatî dilî de şer meqe
Ji dinêya bêbext para xwe bibir
Berî qo dinê te lal û qer biqe

Avahîya meyxanê ji şerabvexwarina me ye
Xwîna du hezar toban li ser stoyê me ye
Qo min guneh neqir rehmet ji bo çi
Rewşa rehmetê ji gunehqarîya me ye.

Em ji neyînê paq hatin û bûn nepaq
Em bêqeser hatin û bûn xemnaq
Em bûn rondiq li ser agirê dilî
Jîn dane bagerê bûn ax û sêlaq

Rûjeqê ji benda dinê aza ne bûme
Bihneqê ji jîna xwe şa ne bûne
Herçend, min pir fekelîya dewranê qir
Lê dewrana dinê de bêj seyda nebûme

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

La Femme Kurde

Une notice sur la situation de la femme kurde est un sujet qui nous semble assez intéressant pour le lecteur occidental. Les kurdes qui, comme toutes les autres nations orientales, mènent une vie moins développée, se caractérisent dans leur vie intérieure par la compréhension témoignée, depuis les temps les plus reculés, aux droits et à la dignité de la femme, que celle-ci soit considérée comme une dévouée camarade de la vie conjugale, ou comme un facteur économique, voire même politique de leur évolution privée, sociale et publique.

Comme point de départ, je signalerai un trait qui me semble vraiment assez caractéristique: l'absence du gynecaum, institution qui créant un monde propre à la femme la sépare du monde des humains. Cette institution, adopté même par les anciens grecs, a dominé et domine encore en grande partie la vie des peuples orientaux et surtout musulmans.

Il est bien naturel de se rappeler que la vie des anciens grecs étaient fortement colorés par l'influence des goûts et des habitudes asiatiques. La liberté accordée dans les temps les plus anciens par les Romains à leurs femmes trouve précisément une parallèle dans la vie et situation de la femme kurde: celle-ci la dépasse d'ailleurs dans ce sens que cette liberté féminine kurde n'a pas subi les lourds progrès conventionnels et les restrictions tenaces du Droit Romain. En effet, la liberté réservée à la femme kurde parait être dictée par le bon sens naturel et l'objectivité d'une vie salubre et indépendante.

On cherchera en vain la trace d'un progrés par étape dans la vie et l'émancipation de la femme kurde.

Les principes de: Tutor optivu, tutor cessicius du tutor fiduciarus et enfin de complio principes et idées ingénieux et peut-être géniaux des grands juristes Romaines, « destinés à combattre des préjugés iniques est injustes » manquent totalement dans les coutumes kurdes.

Le kurde, tout en ayat une idée très nette de la différence des classes humaines et tout en mettant à tort ou à raison des limites nettes entre les différents éléments sociaux, a eu à peine l'idés de la différence des sexes; il n'a jamais pensé à des restrictions formelles ou matérielles vis à vis de la femme; en effet, il la considérée, au point de vue ethnique digne de la même confiance et apte aux mêmes droits st aux mêmes responsabilités; au point de vue psychologique, assujettie aux mêmes tentations, munie des mêmes vertus et des mêmes vices que les autres êtres humains.

Cette disposition d'esprit est digne d'être soulignée; elle indique, en effet, l'absence de ce terrible fond d'égoisme propre, en général, au esxe fort.

Les différentes études faites sur le Kurdistan et surtout sur la femme kurde sont remplies de détaills très intéressents. Les auteurs sont unanimes sur ce point que le vie de la femme kurde est plus libre que celle de toute autre femme de l'orient.

Les voyageurs Européens ont particulièrement remarqué que la femme kurde employait chez elle des serviteurs mâles sans les assujettir à la malheureuse amputation des amputations des eunuques des harems orientaux.

Comme suite à cet aperçu général, j'essayerai de présenter la vie de la femme kurde très objectivement comme jeune fille, comme fiancée, comme femme, comme mère et comme représentante de la famille et enfin comme chef politique d'une tribu ou d'un territoire.

LA VIE D'UNE FILLETTE: Il est difficile de prétendre que les conditions hygiéniques et éducatives sont bien remplies dans le milieu où vit ce petit être humain.

Mais, ce qui est essentiel, dès sa naissance elle est bien aimée et, compte-tenu du niveau intellectuel et de l'aisance de la famille, elle est bien soignée, bien nourrie et bien surveillée. Dés sa petite enfance elle apprend les chants nationaux, la danse, monter à cheval.

Les travaux manuels, la broderie, la couture, le tissage des tapis fins, et d'autres occupations analogues développent chez ce petit être un sens excellent du rythme, de la couleur, de l'harmonie et de l'ornementation. Il faut noter que c'est sa mère qui est chargée ce son éducation; elle ne supporte jamais la surveillance, quelquefois un peu sévère d'un père nerveux et las des travaux journaliers. Surtout après l'âge de

dix ans le père de la famille kurde n'a jamais l'habitude d'infliger à sa fille un châtiment corporel même très modéré. C'est de la mère qu'elle dépend.

La jeune fille au delà d'un certain âge commence à seconder sa mère dans le travail du foyer sans jamais perdre son bon droit d'avoir au temps libre pour goûter les plaisirs de sa jeunesse parmi ses camarades. Il s'agit particulièrement des danses, qui une fois par semaine, peuvent avoir lieu; on danse en compagnie des jeunes gens,et ceci donne justement, même à la plus timide l'occasion de voir de près le mari futur. Les danses qui, surtout dans les festins de noces ont une durée de 3 à 7 jours finissent dans la nuit et commencent quand le soleil blanchit à l'orient. C est un tableau curieux de voir dans ce cadre lumineux des jeunes filles kurdes fraîches comme l'aube du jour goûtant le charme du rythme en compagnie de braves et beaux garçons.

LA FIANCÉE : Ce ne sont pas seulement les danses qui permettent et facilitent des rencontres agréables; la femme kurde jouit également de toute sa liberté pour ses promenades à cheval, dans les jardins et pour les invitations elle goûte savamment les plaisirs d'une vie frivole, innocente et enfantine, et elle la garde comme un souvenir très agréable de sa jeunesse.

Ces réunions, ces sociétés rustiques remplissent de joie l'âme et la candeur de la jeune fille, et c'cst alors que commencent -souvent, sinon toujours- des rencontres fortuites dans un coin de jardin, à l'omdre des arbres, traversé par l'éclair argentin des étoiles au milieu des nuits immenses et pleines de grandeur. En respirant cet air tiède et embaumé ils commencent les premiers aveux, les premières paroles d'amour, de joie et de tristese, de promesse et de fidélité.

Des promenades solitaires et nocturnes ne doivent pas être considérées comme bien graves à condition que leur intention; soit bonne et si ce n'est pas tout à fait exclu,il est rare que toutes ces caresses de jeunesse tournent au drame lyrique.

LE MARIAGE : En général, c'est le mariage qui justifie toutes les imprudences et ces libertés en posant la base d'un foyer solide, fort et résistant.

Comme on sait, la guerre et les dangers sont presque continuels et inévitables dans le pays des kurdes, où ils sont nourris par l'amour de la liberté.

Dans ce pays jeune et entouré de montagnes gigantesques l'âme se développe fortement dans l'amour de l'indépendance avec une énergie farouche et irréductible.

Le kurde voit dans le mariage le côté devin et le côté humain également.

Le «divini et humani furis communication» du Droit Romain retrouve une vie fraîche dans la compréhension du mariage chez les kurdes. Si cette compréhension, théoriquement et formellement, est inexistante dans une grande partie du peuple qui a embrassé l'islamisme, car chez l'islam le divorse est permis, elle existe pratiquement. Les cas de divorce sont très rares chez les kurdes et il est considéré comme un acte déshonorant.

La direction de la maison relève de la compétence de la femme. c'est elle la vraie propiétaire de la maison et des biens, et la gardienne de la tranquilité du foyer; c'est elle qui connaît le bilan des biens, c'est elle qui dirige les travaux et c'est elle enfin qui surveille les moyens d'existence de la famille. L'homme gagne l'argent nécessaire pour l'entretién du foyer. S'il n'est pas capable seul de s'acqitter de cette obligation la femme l'aide de son mieux.

Le mariage ne transforme pas la vie de la femme en une vie dénuée de plaisir, elle conserve toujours le droit de jouir de la vie, de la musique, des réunions et des danses mixtes, et ceci jusqu'à la limite cruelle de lâge. Comme ses moeurs sont solides, elle tient à sa dignité personnelle et dans tous ses actes elle n'a plus la frivolité et la nonchalance d'une jeune fille. Dans sa réserve chaste et subtile, elle vous fixe, en parlant, avec ses yeux doux et charmants et elle parle d'une voix bien timbrée et belle sans cependant être coquette.

Elle parle, rit, bavarde et tout son entourage considère ces faits comme les choses les plus naturelles du monde. Dans les révolutions, souvent elle accompagne son mari, des fois armée, ordinairemant comme son auxiliaire. Dans ses exploits, elle est vive et joyeuse.

Dès le bas âge elle comprend cette

rude nécessité que pour vivre il faut mourir ; une règle tragique et paradoxale, mais malheureusement bien juste pour les peuples opprimés. Le ravitaillement des guerriers, le secours aux blessés sont organisés et soutenus par les femme de guerriers, par leurs mères et leurs filles. Dans une défaillance c'est la femme qui enlève l'arme déshonorée et des chansons populaires ont chantées dans des strophes chaudes et sublimes les femmes héroiques de ce beau pays du Kurdistan.

Chez les kurdes, c'est une habitude nationale de donner le nom d'une femme vaillante et guerrière à son enfant dont le père n'a pu rivaliser avec le zèle et la gloire de son épouse.

La femme joue aussi un rôle prépondérant dans la vie littéraire, le coeur kurde avide des jouissances au rythme et de la couleur, aryen au sang et éminément poéte, prend une éducation chevaleresque qui émeut le coeur et la sensibilité et produit une littérature subtile et profonde, une littérature populaire qui ressuscite dans l'esprit les troubadours du Moyen Age. Une grande partie des chansons et chansonnettes, des berceuses, des romances, des sérénades et des dialogues sont composés par les femme. Composition pleine de douce mélodie de la nature et de l'amour caressés par l'affinité physique.

Toutes les élégies et les chansons élégiaques sont de leur inspiration. Elle est tellement connue dans le pays comme poéte et comme compositeur, que si on demande à un kurde l'auteur d'une chanson, on aura comme réponse probable: «sûrement c'est une femme, mais le nom m'échappe».

Vis à vis des étrangers, en cas d'absence du mari, la représentation du mari incombe à la femme. Avant la Gerre Générale dans la zône de Pichder existaient deux femme chefs dont le souvenir est resté cher au peuple. L'une était «Pura Halim» et l'autre «Quah Nerkiz» la première de la tribu « Kafourouchi » et la seconde de celle de «Chouvan».

Aprés l'assassinat de leurs maris par les turcs, à la tête d'une bande elles combattirent la domination ottoman durant des années. Les chansonniers de Pichder chantent encore dans les soirées de printemps de « Bazian » et sur les rives des eaux écumantes de «Zab» des chansons relatant les exploits de ces femmes, des chansons pleines des sacrifices et des luttes d'un peuple en danger de mort et qui ne veut point mourir. Ce sont presque de épopées.

LA VIE POLITIQUE : Pour ne pas remonter aux temps anciens on peut prendre un exemple des plus récents. Celui du Chef des tribus de «Adile Hatoun», mort en 1924. Cette femme magnifique a dirigé toutes les affaires sociales et politiques de Djaff durant 15 ans. Elle était la femme de Osman Pacha Djaff. Ce dernier étant incapable de remplir la tâche du chef, ipsofocto le pouvoir a glissé entre les mains de l'épouse qui en était digne. C'était une scène des plus brillante et des plus majestueuses que de voir «Adilé Hanim», cette patricienne d'une taille svelte et grande avec un beau visage et des yeux noir d'ébène, d'où resplandissait la dignité et l'entelligence assise chaque aprés-midi dans le Divankhané (salon de réception, avec salle de délibration à côté) dans un cadre charmant et étrange, à «Haleptche», et expédiant les affaires et résolvant les litiges de ce petit Etat appelé Djaff, avec toute justice, clairvoyance et bonté.

Comme tout dernier exemple, on peut encore citer «Hafsekhan», la belle soeur de «Cheikh Mahmoud» qui à bien mérité de son peuple en déployant des efforts sûprêmes pour défendre les doits de ses concitoyens.

Cette petite notice sur la femme kurde et sa position sociale et politique est encourageante pour l'avenir de cet élément considéré par plusieurs orientalistes comme un des facteurs de la renaissance orientale.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

نقیساندنه . کاڤا از ڤکرم هرم ولاتی خوه هرچی کو من گزدِا خوده سح کر ودیتنه دِ روژنامان و کتیبان ده دی بلاڤ بکم .

چند جاران لِه قومی یه کو ژِ گندین کوام میڤانی وان بون ، ژندرمان پیاددان هڤ و دبرن . أو پیایین هاتما ڤدگریان .

روژکی من نشتك دیتیه کو توجار ژ بیرناکم . ام بریڤه دچون . کرد کی کال ژی ، عمری وی دِناڤبرا پینجه وشیستی ده ، پیل مه ڤه دهات . ژندرمه کی ترك ، خورتکی بیست سالی ، ژشیڤه ری یکی لِه دربو . کالو بِ کم ودستمال بو . دِ همبیزا وی دهزاروککی دوسالی‌هبو . ژندرمه‌خبرنن نه قنج ژبره گوتن و دریژی وی کر . بِ تاژانگي لروبی وی دخست . روبی کالو دریا ، مری زاروکي شکیا . کالو مری خوه ددا پیش ودخوەست پی زاروکي خوه بپاریزه . داوی ژندرمه وستیا وسکنی . کالو مری‌خوه هلدا . مه دگوت دگری ، کي بو وآ ولی بگوتا . نه ، نه دگری . روبی خوه دابو عزمین ، لِژندرمه دنهیرت ولی دکني ... چه بیژم ...

گندك هبو ، پریجار ام دچون ئی . دِوی گندی ده دوستکی مه هبو . کرد کي‌صدودوسالی . نزانم چاوان بو پیلکی ام نه چو بون گندي خوه . مه بیری یا دوستی خوه کربو . می چار هڤال مه گوتنا خوه کر بو یك وام چو بون زیار تا دوستی خوه . کالی مه کالکي مر خوه بو ، بِ کپ ودست ، درانین وی هیژ‌هبون . هرتشت دِخوار وهرگاڤ دڤکنوك بو . وی روژی دیسان بدیتنامه شابو بو . لی نکاربو وك‌هرگاڤ ژجهي‌خوه رابه‌ودر کڤه پیشی یامه . دل دکر کو رابه لی لنگین وی نکاربون لاشی وی هلکرن . لنگین وی ورمی بون . ته دگوت‌ڤی پی‌بین وی نپخاندِبون . مه ژی پرسی . کالو بِسرهاتیا خوه گلی کر :

— بری پانزده روژان ژندرمه هاتبون گندی . سِلح دِدانه هڤ . سِلح لِ کو ، دولت مری کمیل مه‌همی سپارتنه نوڤتی . مه جم خوه کیرژی نه هشتنه . هرچی خورتین لوند ، ملین وان گریدان ودِخوره برن . أو نما وگریان . هون ژی دزانین خورتنن ولی ڤنا گرن . دور گها من ژی . من گوت : حیران نینه ، قربان نینه . گه نه دان از آڤیتم اردي ، لنگین من هلدان و قدري پینجه‌چو لِمن خستن . ژِلنگین من خوین ڤدزکی . نه خماوان‌بو . دلی‌من بوري ، از هشتم اردي وچون . ژِهنگی ڤه دناڤ جهان ده بوم . هیژ دهي رابومه سرخوه . لی هین نکارم بریڤی بچم . لِمن مگرن کو ژِبرڤه رانه بومه .

مه ژي پرسی : ماجره أو چند لِته خستنه ؟

— ژِبر کو از کُردم .

لی پرنه آژوت بِ چاڤین‌ترمی لِدوراخوه نهیرت‌و گوت:

— نه ، نه از شاش بوم . بري بري ، از کُردبوم . نهو از ترکم . دِڤی ولاتی‌ده هرکسی ترکه ربن‌هیژدترمی . دبه کوژمه ژي .

ما نشتکی هولی ڤت هاتیه دیتن وبهیستن . بِ صدسالین خوه کوکُکی ولی کوتو لوما ژي‌نابت و بِدو سالین خوه ئین مایین زاروککي شیر میژ . چاوان دستی مروڤ لِوان هردیوان را دبت .

مانه بسه . نزانم کیژانی ببیژم . ولاتکي ولی کودستورا وان أڤه . هیدي‌به از ژِتره بترکی ببیژم: « تورك اك بو یوك ملت ، تور کیاده یا شار تورك ، یوق باشقه‌می » . لی اوله به ئیدي ترکیا نکارت بژیت . شرکی دن بري هرتشتی ژِ ترکیي ره مرنی دي بینت . هکه از بی ترس ڤان تشتان دیبژم نه بي سببه . از چوم ستنبولی ژي . من حالی وان لِ وی دری ژی دیت . خوه او چند بلند کرنه کو نما دکارن مر لنگان بسکنن ، دڤیت بکڤن .

ژو پاشی ، أوي من تشت ژِمن پرسین‌ونك‌خوه‌نڤیساندن . مه دستین هڤ گُڤاشت و ژِهڤ ڤقتیان .

ژِبرکرجامیر بِخوه دل ندکر کوناڤي وي ، نهو بیتی بردرکرن از وي ڤشارتی دگرم . لی گاڤا بِخوه دِ ولاتی خوه ده بیربن خوه بلاڤ کرن هنگی امی وان بیران دگل ناڤی نڤیسه ڤانی بگهیزینن سعونین هاواري .

هرکول آزیزان

بیانیه‌کی

دِ کردستانی ده چه دیتنه ؟

ناسکي من ژِمن ره گوتبو :

— ماته هی ژی‌نیته ، روژنامه نقیسه کی اورو پابی کو دِ کردستانی ده گر بایه ، بِر ببواری ، هاتِه شامی ·

نامی من اف تشت ژمن ره گوتبون ، لی جهی نقیسه ڤانی شانی من نه دابو · پاش کو من رییاخوه بِچند مقالخانه یین شامی خستن من میر کی خوه بجه کر و خوه داناس کرن ·

— هاوار ، نه ? بلی و کی از اِلکردستانی بوم هن ولاتی یین وه ژِمن ره گوتبون کو دِسوری یی ده کوڤارك بِر ڤی ناڤی درد کڤت · من گلك دل د کر وی ببینم ·

من چند هژمارین هاواری بجوه ره آنی بون · من او دانه وی · چاڤی خوه لِوان گراند و گوته من ·

— دلی ته هیه ژِمن هن تشتان لِسرولاتی خوه بپرسی نه ? هن تشت هنه کو من ژی دڤیت ژِته بپرسم · پرسیاری یاته آیشین نه اوه کو من دِ کُردستانی ده چه دیتنه ؟

— هری اوه · · · ·

— من تشتن ولی دیتنه کر ژِته و ژوان پیڤه کو رند ناس د کن ترك چه یه تو کس ، خسما پیاکی اورو پابي ، نکاره باور بکه · هرچی کو من دیتنه باوربکه بری دوهزار سالی ژی دِ دنیایی ده چیند بون ·

— حکومتا انقری ناهیله کو بیانی ، نمازه روژنامه نقیسه‌ك بکڤه اردی کردستانی · چاوان بو کو ته پیك آنی ودرباسی کردستانی بوبی ·

— خبراته به ، بلی تو کسی ناهیلن · ته تنی بیانییان خلکی جه ژی بی دستورا وزارتا داخلی یی نکارن درباسی ولاتی کردان ببن · لی بری اولی من نه گو تبو کو أز روژنامه نقیسم ، پاشی هن همشهری یین من هنه کو ژمیژڤه لِ وی دەری نه · بِدستیوان لی‌دیسان بِهزار دشواری یی‌درباسی ولاتی وه بومه ·

قدری شش مهان دِ کردستانی دەمام · تونزانی دناڤ وان شش مهان ده من چه عذاب دیتنه · تني اڤچند بیژم کو دِترکان ده نه تنی حسین مروڤینی لی تونشت نه مانه · دِ دنیایی ده تشتن هنه نه تنی ژِ دستی مروڤان لی ژِ دستی جناوران ژی درنا کڤت · لی ژوان تیت ·

ام دِ « · · · · · » نی ده دمان · جارنان ری پی د کت ژِ بازیر درد کڤن ، بر بِ روژ هلاتی ڤه دچون دناڤ گُند وعشیران دەد گریان وڤد گریان جهي خوه · د گل ڤی‌هندی ازنه چومه حتا ولاتی مرحدان و دشتا موشی · لی هڤالین‌مه کر دِچون ژمەره د گوتن ، ظلما کو لِ وی دری دهاته کرن ژِظلما کو دپیش چاڤین مەده دبو بیتروخرابتر بو ·

هرچی کو من دِترکی ده دیتنه ئڤدا لِدفترا خوه

خوشی له بولبول خوشي له خاران · ·
خوشی له مرده خوشی له زندو · ·
له پیره میردان ، له جوانی گلرو · ·
خوشی له چاوان خوشی له زاران · ·
خوشی له داره وخوشی له پەردو · ·
خوشی له عالەم دورله دلەی من
شه ڤنم بو خاران دورله گولەی من
زنجیر پیروزی دل مردوان بی
بژی به مه ردی اسکه سلەی من
شیوەی شیرین که لی خوینینم

شیر یکه له سەر زامي برینم
یگانه هیوا وغایه له ژینم
ئه وه به : تولای ولات بسینینم
بادەی مه ده بائه مرینی چەم بی
خوراکی مه باهەر دەر دوغەم بی
دوایی‌له‌خوینی‌دوشمن‌دەست‌ئەشوین
هه رچی چونی‌بی هه رچه نده کەم‌بی
بی دابنبشین دوربین له شادی
بمرین به مه ردی وگەردن آزادی
بمرین له ریگەی تو له مه ندنا

نەك به اسیری و به نا مرادی
نه ر یبژین ئه شکی هەر و کو باران
بچیژین دردو ذاخی هه ژاران
بنیژین داری شرینی وآشتی
دلال شادبکه ین به یادی جاران
بی دابنبشین له نیو گولشەنا
له بن سی بەری داروده ونا
بو سەر بەخو یی و پی‌شکه وتنی کورد
گوفتوگو بکەین له گەل وطنا

(م · · ·)

هیوا و ذلداری

«بو خوینده وارانی بەرزی هاوار»

«هونینه وەی فرمیسك وەك ریز کردنی مرواری نیه ، بە خوینی دل و ینەی ژیان بگیری ، جیایە لە گەل ئە وەی کە بە مە رە کە بی سور بنو سری ، لە کورەی دلە وە ها لاوی غەم بیتە دەری ، جو یە لە گەل ئە وەی کە لە جیمەنی خیال چە ند گولیکی آلی جوانه مه رگه بذرری ، شنەی سوزەی بە یان ، دورە لە گیژە لو کەی رەشەبا» .

لەم دومی دیرەبی سەر و پایەزور ترشك نابەم کە (قصیدەی) «هیوا و دلداری » ی (م ٠٠٠) ی هاور یتانی پی پی شکەش بکەم . بەلکم لام وایە کە واتە یە کەخوشخوانیه کەی لە هە زار لا پە رەی سپاس وستایش من چاك تر خو یند وارانی هاواری خوشە و یست لە شاعرە کەی شارە زائە کات .

شعرە کان زور جوان ریك نه خراون ، نار بکن ، بی سەرو پی ین . بەلام توخوا ؟! ابوە بلین ، فرمیسکانی خونین چاو ، دلو پانی شەوقنمی گول ، هە نسکانی بە کولی شیوەن ، خە وانی خوش رابور دو ، هیوابانی شیرین لە مە ودا لە وە جوانتر ریز ئە کری ؟؟؟!! ئە گەر ئە کری ابوەخوتان لە باتی من و (م ٠٠٠) ی هاور یشم بی کەن سەر رای چا کە گەلی سپاسیشتان ئە کەین .

لە دە ابیدا ئە وندە بزانن کە من چە دە ستیکم نیە لە دانان وریکخستن ئەم شعرانە دا . تە نها ئەوندە هە یە کە (م ٠٠٠) خوی کور یکی زور شەر منە . نو سینە کانی خوی ، دلو پانی فرمیسکی ، خە ندانی زاری ، غونچانی هیوای لە منیش ئە شار یتە وە نە وە کو گالتەی پی بکری بەلام من ئەم چە ند شعرەیم دەست کەوت ولە قبنی ئەو خو یند وارانی خوشە و یستی هاواری ئە نیرم ، انجائە وانیش با گالتەی پی ئە کەن و کو خوی ئە زانی وبا ستایش ئە کەن — و کومن ئە زانم - . (س ٠٠٠)

دلەی زامارم بوچی ئە نالی ؟
بو توش گیرە وەی دود یدە کالی ؟
خونینی وەك گول ، رەنگین وەك دول
بەرەی شەمالی توش وەك خاك وخول

دیدە چون لیزمەی بارانی بەها
ئە شکی خو نینت پیدایە تە خوار
گریان کردەوەی بی دەسە لاتە
بی دەسە لاتان ئە مرن لەژیربار
دوبە رگەی کتیب بگرە وبخو ینە
هاوریی دانابە نە زان مە دو ینە
گردن آزاد کە لە کوتەی دیلی
یاازا بژی ، یاخو مە مینە

بربنی کونم کولایە وانی
بفری خیالم قوابە وانی
بالندە بە ختم جیکە گیر بو بو
بە نالەی خەرین تە رابە وانی
ژیام سە ردە می بە کەیف وخوشی
بە شادی کرین بە غم فروشی
دلەی زاسارم ارامی نە گرت
تا کو لە بادەی عە شقم نە نوشی

ئە وسا کە چو مە ریزی دلداران
بو مە سە رداری هوزی هە ژاران
(بیابنیشین چە پای دیواران)
(زنجیرلە گەردن چون گناهکاران)

شادی ژیانم وە بینانە وە
کورەی دە رونم وە گوناتە وە
(شیرین بیرە لام نوروە پاتە وە)
(دەرمانی دە ردم هاوە لاتە وە)

شیرین هە تا کەی دوری بچیژم ؟
فرمیسکی خو ینین تا کەی بر یژم ؟
تا کەی لە گو شە ي دلی زارمدا
غونچەی گنجیتي وجوانی بنیژم ؟

بی دابنشین لە نیورە زانا
غونچە بکیشین وە روی خە زانا
من بە گول دزی تو بە دل دزین
هە زار پەل بدەین وە پشت دزانا

بی دا بنیشین جە بن چناران
لە چاوي متي دیدە خماران
بەری بە یان وسەر لە ابواران
بادە بنوشین بە یادی جاران

بی دابنیشین دیدە پر ئە سرین
توی هە مدمی چاك توی یاری دیرین
(ئەوا بەهار هات کە ژو کورەنگین)
(دلی عالەم شاد ، دلەی خوم غەمگین)

ئەوا بە هارهات بە سە یرانە وە
بە لی لی و لولو و بە حیرانە وە
بە لە نجە ولاری نگارانە وە
بە دە نگي خوش هوزارانە وە
بهار هاتە وە ، خوش لە یاران ..
خوشی لەدرەخت ، خوشی لە داران ..
خوشی لە کوری بادە گوساران ..

خونا راستی بی

روژ کی أز را کتی ، دِخوا شیرین دا بوم . من دیت دنگك هات گُهی من و أز ژخوي هشیار کرم . من سري خوەرا کر کچك دِسر من رە سکنیه وژمن رە د گوت:

«اي خورتی کرد ! ئیدي بسه ، ژخه و رابه ، میزه که همو هڤال وهو گرین وه بِ مرازي خوەشا بونه . هون نی لِ شونا واران مانه . چاڤین خوه ڤکه ، قنج گهدار ببا من بکه . أزي ژتەرا چند گوتنین کردواري بیژم . لی بِ ڤی شرطی کو توڤان گوتنان ژحمی کردان ره بدی زانین: أز کچه که کرد، نو گهشتی ، چاردەسالیمه . کزي ین من صور ، چاڤین من بلك ، بژنا من زراڤه ، لِ بسکین من اڤین ، گل ، نیرگیز ، یاسمین ، رحانان رشاندی نه . گاڤا بایی کُرتی لِ بسکین من دخینه . بهناوان لسر حمو ملتان حکم د که . أز کچکه ولیمه کو چقاس خورتین دنی هنه حمی قصدا من د کن ، دخوازن جارکی ریاخوه بسر من خن ومن ره دیدار بین .. لی صد حیف ژ چقاس بابلیسکان ڤه به أز کتمه دستی نه یاران . ایرو ژي گهپچنین بی باڤ أوبسکین من ئی دلال و پربِ بهن ددن بر پوز ین خوه ، پي بر خور دار و کیفخوەش دبن . من ، ژبونا فلاتا خوه، ب هزاران ، خورت و سر گردي ین کردان دناڤ سینگ وبرین خوه دا خدي کزن ، ایرو ژي خدي دکم . من ژوان هیڤیکەمزند کر :من ددلی خوەدا د گوت، روژك دي بی ، اڤ خورتین هیژا ، هنرمند دربژي نه یاران بکن ، کزي و گُلیین من ژدستی نه یاران دي بدرخینن.

هاوار ! بر ببا چند سالان ، روژ کی من بژنا خوه گر یدا ، چاڤین خوه کلدان، بسکین خوەحنه کر ، چاڤنهیر ببا خورتین کردان کر . بره کی ژکردان دربژي نه یاران کرن ب هزاران کوشتن مسر داری نه یاران کرن خوري گران وەرچان .. لی ، هنك ژ کردین بی بخت درکتن ، نه هشتن بِ مرازي خوه شابین . ایرو ژي گهدار ببا وه دکم و ب شڤ ، روژان کاري من کري ، ژ چاڤین من هستري خوبنی دەر کن .

ع . ص ن

ثبات

دزمانی بری ده دو حکمدار نیاری هڤ بون . ژڤان هردوان یکی میر هبو کو أوژیتم قلس بو . هرچقاس باژوتا مسرنیاری خوه دیسا لبرئی دن دبار نه د کر . اڤ حال پینج ، شش جاران قومی . نیري کو شولی وي ناچه مسري ، دڤ ژ شری بیکیر برادا .. روژ کی دناڤا باغچەئی خوه دا، اسر دار کی پیر هڤوکك دیت کو چقاسان هیلانی خوه چید که لِ آلی بی دن باخراب د که .. لی ڤی پیرهڤو کی دڤ ژ شولی خوه برا نه د دا دیسادست بچیکرنا هیلینا خوه دکر .. أو مسرداري کو أڤ حال دیت ژي عبرت گرت و دیسا لشکري خوه جڤاند و آژوت سر نیازي خوه . ڤیجار خوەدي ژیره لهڤدو آنی ، دژمنی خوه شکاند ..

هو ... برانو ! دڤیت ام ژي بی هیڤی نه بن ؛ دڤ ژ خباتا ولاتی خوه برا مدن . دا کو خوەدي ژمره ژي لهڤ بینه . هیڤی ! هیڤی ! .

شاهین مصطفی شاهین

حجي کردەوه کیوه خوین دریژه
بِ قربانا وەبن صد شاه و کیخوه
دگل مال وعیال وزاروبین خوه
دلو بس بس خلاص نابن عبارات
هزار رحمت لِ زوزانی أرارات
هنه تیده شهید وشیخ وغازی
نه وەك شیخ وشهیدانی مجازی
بلی سوندی دخوم جارك ب لالش
ب زاردشت و بِ روژ وهیڤ و آتش

بِ اهرەمن بِ هُرمز گان یزدان
شیار بونه بلنگازین دِ کردان
تڤنگ چو یه نهو دور هاته خامه
خوا شیرین لِ چاڤی مه حرامه
بنیرن هون لِ زوزان ودیارا
هەمی سورن ژبر خوینا عزاری
کچ و دخت وجوان وقیزوبوکان
ژ دەردی مه کتن ردنگی پیوکان
نه بس کشتن أڤن لی ام نه ناسن

د گوران ده دلوران ده چقاسن
ژوان دورم وه کی کورم دطاری
هزار رحمت لِ گورنا وان بباري
بلی روژا گو کشتن چون وه قاته
چه خوش روژەوه کی جژناوەلاته
ژوي روژي جگر خوین وجگرسوز
ب قربانا وه بم عیدا وه پیروز

جگر خوین

شهناما شهیدان

بر — ٢

وەرەای شیخ سعیدی پر منوّر
بسه رابه تو أیرو ای دلاوەر
زمانی ته نه أو چاغه تورا زی
پسر بستی تو حقی مه بخوازی
بلی وەختی تُنگ وطوپ وشوره
عزیزی من نجاتا مه نه دوره
تو عبد القادری شیخی لِ نهری
دِعالم ده تو مشهور وبِ فخری
کرمکەرابه سرخوه ای توسرەور
ژبو کردا تو ریزان وتو ریبر
تو شمس الدین روژا دین وملت
ژ قامشلو تور رابه پرپر همت
بلی زانم کو قهراته چه دوژه
وه ره جرگی نه یاران پی بسوژه
وه ره شیخ عبداللهی مه له کانی
شهیدی تو دناڤا مه له کانی
لِ زوزانان پنیره تو لِ خوینی
لـ جانی مه تو نابنی ربنی
وه ره شیخی مه ایوبی ب سماغ
پنیره تو لِ زوزانی قره ژ داغ
همی گُند و همی کانی همی وار
خراب بونه ژ دستی ظلمی نایار
وەرن رابن گەلی شیخین درچانی
پنیرن هون لِ ڤی آخر زمانی
فَلَکْ بی بخته لورا خوز وخواره
حتا ایرو بر کرداره نه یاره
وه ره شیخ عبد اللهی نارکیزوو
پنیره تو لِ مه یك جاره کی زوو
ولاتی مه وه کی آشی نه یارا
سرێ کردا دمیزت هرب پارا

وەرەای شیخ شربفي صاحبي دین
ژ کرداره بلی زانم تو دوربین
تو باوەربه هونی روکی ببینن
أمی حیفا وه دی جارەك هلینن
دلو ژاروهرەنك عبدالرحمن ...
اوه شیخ وشهیدی دین و ایمان
تو گه بگری توگه پنیره بناله
بلی شیخی ته پر قنج وده لا له
هزار حیسترب یك چاڤي پر بژه
أدب بگره لِ بروی ژیره ببژه
جگر خوین بوته هردم پسنه داره
هزار رحمت لِ گورنا ته ببارە
ژ طپی رابه سر خوه ای تو سیدا
رحي شیرین ژ بو کردان ته کیدا
چلو صبراته تی ایرو دگو ری
براین ته کنن بن دەستی زوری

بر — ٣

وه ره باطوبان عمر آغا دەلالو
لِ حالی من پنیره ای تو خالو
ژ بو وه پر قهیت وعارو شرمه
کرین جنگیز بر جارەك تینه سرمه
وه ره رابه فتاحي حاجي دەلی
ولاتی ته همی زوزان و گه لی
پنیره تول ولاتی ژیرو ژورین
همی کردن کرین بهرامی چو پین
تمر آغا ژ هیزولی تو رابه
پنیره تو لـ بختي مه فرابه
بلی ایرو هنك یاره ژ بومه
بلی چبکم کو أیقاره ژ بو مه
وه ره یوسف بگی زازي بر گوري
بدیره گوه هوارەك تی ژ سوری
حچی کردن وه کی رستم کوری ظال
وەلی چبکم نه هن حال ونههن مال

وه ره رابه توسیف اللهی هینی
تو دی حالی وەلاتی خوه ببینی
وەلاتی ته کته دستی نه یارا
هچی کردن لِ سر شاخ ودیارا
دلو ژارو ب یادو ره خبرده
برا رابه مجالا قومی کرده
وه ره جارەك لِ کردا ام پنیرن
همی خورت و پلنگ وشیرو میرن
وه ره رابه ژناڤ بوطان تو گرگین
تو دلخوش به ژ بوتەهاتی مزگین
براین ته شیار بونه بجارەك
دناڤ وان ده نه مایه قط نیارەك
أری صبری کُری فارو تو کانی
گه لو دیسا لِ سر شاخ وچیانی
بلی زانم دگوری ده دنالی
تك و تنها و ژارو بی هڤالی
ژارغن رابه شوقی پر بشوقی
ژ کرداره تو دلخوشی و بزوقی
پنیره تول ولاتی مه دیارن
همی کردن لِ سر وانا فرارن
ژناڤ قوما تو رابه أي محمد
همی کردن ژنك ته تا بسر حد
وه کی ته أو همی شیرو پلنگن
ب یك جاری بر قیل وقال وجنگن
حسو تیلی براهیم بك تورابه
لـ زوزانی ارا راتی خویا به
بژی دیسا بژی دیسا براهیم
ژ کرداره تو وی دیسا براهیم
دلو بیژه علی جان وسید خان
شهیدن هون بلی خوینامه کردان
بلی زانم جهی وه پر بلنده
برا رابن نخوا شیرین نه رنده
ژ توفیق و هڤالین ویره بیژه

بخوالی خوه فه

أم دبن دز ۰ لِه دبه هیڤه رون ۰ گلی بران ،هڤال وهوگرین من ۰ چما دنگ ژوه نایی ۰ خلك زوجین ، ام تنی بی ژن مان ۰ ژبختی من را دنیا وِهابو ۰ بس ژِ دردی وه ۰ ایدی مو بِزمانی مه ڤه هات ۰ ڤت نه غماوه یه ۰ ۰ه جلکا بی ناموسی بِی کشاندبه سری خوه ۰ آغابین مه مزنین مه دبرمه دا خوه کُشتنه ۰ دیسان ڤت نه غماوه یه ۰

بلی اڤ همی ژِ بی عقلیامه یه ، ام نابیژن کانی ولاتی مه ، مالی مه ملکین مه ؟ از نزانم گلو اڤ ژِمیرانی یامه یه یان ژِ بی ناموسیا مه یه ۰

ولاتی مه خوهشه ، دلال ورنده ئڤ زیڤ وزیره ۰
چه فیده لی خوه دی نینه وکه پزی بی شڤان ۰

ولاتی مه کانیا ڤیز و خورتانه ۰ ولاتی مه همی هناره ۰ خورتین دِوان فنا گُری هاره ۰ ڤیزین وان ئڤدا گردن بموری نه ۰

من بان گر ، من گوت : ڤیز نو ! خورتنو ورن ۰۰۰
فنا گری برچی ، من دیخوالی منجگر بخوین درکت ۰

ژ ینا جڤاتی دبه ، تیپی ناڤینه ۰

کُرد پسامکی عجمان ئی راستینه ۰ لی أو بِ تیکلبونا برکی مزن ژخو ینا ترکان لِ خویناوی و بِ باوری بین تصوفی ، وك پسامی خوه خراب نه بو ینه ۰ خوه پاك وزندی هلانیه ۰

هکه أڤ ملتیها ، روژکی ، مروڤی راستین پیدا کر بِ خُورتی وزخمیا خوه ورب ڤینا کو خوه لِچاندا دنیابی آایرو دی ورگزینه ، دنیابی ئڤدا عجیبایی دی بهیله ۰

ژخوه بی شکه کو ژِبونا زمانی خوه ئی رنگین و گلکی نگاردار ، ئو ژِ حکمی زمانی بیانی یان پاکهلانی حرفین لاتینی ژی دی قبول بکت ۰ »

هکه بِربِنی و بر بیژی یین هارتمان هیژ ئڤدا نه چوبن ژی سری ، اڤچند هیه کو ام ایرو زمانی خوه ئی رنگین بحرفین لاتینی دنڤیسینن ۰

م ۰ ع ۰ بدرخان

شاهه ، شاهکی بی چو ۰ سواره ، سوارکی بی هسپ ۰ هنگی من گوت : بسه خوالو ! ژ عقلداران راگو تنك به ۰ ژِ دبنان راصد گوتن ژی هند کن ۰

ایدی ، کز بامن رش بو ، ژِ دردی هواری ۰ بِشڤ و بِروژ خو لِمن نینه ژِ متالان ۰ گلی کردنو لِ جڤاتا هاواری مقاطه بن دا ام حیفا باڤ وبرا کین خوه هلینن ۰ دا کو کیفا کچ و خورتینمه بین ۰ ژبونا کو کیفا نیاران لِه نه یی ۰ ام دبینن ام مهاجرن ۰ ولاتی مه ژِ خلکی را بو یه مال و مِلك ۰

ز ڤستان هات لِه ساره ۰ ژِ بر کو امژِ هڤ دورن ۰ ورن ورن بکڤن نیزکی هڤ ۰ جانین مه دِهلما هڤ دا کرم دبن ۰ دی ام ڤکرن لِ جه و واری خوه ۰

***

دیرکاخوپان بشوته‌نه تو واره * بِرو گرمه بِشڤ‌ساره*
ڤتاروکا کامباخ جه وسکانا دوست وياره ۰

لولاوکو! من بهیست ته یك خوه ستی * ازی بینم‌داو‌تاته
بتاڤکی سپی بداکی شکستی * ژمه چیتر به لِته پیروز
به * اگر ژمه خرابتر به * چکیته ئڤ خونی بی برڤی دستی ۰

لولاوکو تلیفری * باڤی ته دچو کارامن وته دکری*
حتا باڤي ته دهات خلکی شیرانی و مهر دبری ۰

چه پرچاك عوری سر میردینی * کوی گوزل دخوهند
سر هیلینی * یا کو هاتیه سر سری من وهواری * نه هاتیه
سر ثربا موزینی ۰

چه پرچاك عوری‌سر دنگزی* گُلی پالڤه دابونیر گزی*
ازی ترکا هواری ناکم * حتا خوی شین نه بی ڤانتر نه‌زی ۰

نزبر لوند

سرحدان

لِسر حدان هیه جنگ — دنگی لاوان ئڤ بِشنگ
ژِ کُلیلکن رنگه رنگ — نه زل مایه نه ژی بنگ
دل دِئیشه ژِ دردان — خوه لی لِه ای کودان
بگری « مچو » تو بگری — خراب بو یه سرحدان

مچو ملي

دینن و هڨدو دانین ، ژ لورا دِ مهجی ده ازی آوابی هن ڤسان لِگورا پرسین مه بگهیرینم ، ژ هڨ ڤقتینم وپیش و پاش بکم . لی ژیره نه کیم نه ژی زیده دکم . أزی بالاخوه بدم کو ڤستا نڤیسه ڤان و گیانی نڤیساری وکه خوه هلینم و وکه خوه بدم زانین .

ازی ب نڤیسار که کُرت لی هیژا دستپی بکم : چند خیز ژ مارتن هارتمان .

هارتمان زانایه کی ألمانه . دِناڤ کردستانی ده گریایه ، هینی زمانی مه بویه . کتیبکه وی هیه ؛ (بوطان) ، کتیبکه هیژا و کور . هرو کی ژ وی کتیبی خویا دبه هارتمان لِمر تشتی ولاتی مه هور میزه کریه . من او کتیب لـ ـِ گرمانیابی دبت وخوه ندبو . لی ایرو نه بن ره یه .

لِگورا بهیستنا من هارتمان موزبناخانی ورد گراند المانی یی ، لی عمری وی تیر نه کر . پاش کو چند روپلین وی ور گرا ندِبون چو رحمتی .

خیزین ژیرین ژ کتیبکه وی هاتنة گرتن . ناڤی کتیبی (پینج گوتار لِسر اسلامی) یه . دِ لیپچگی ده دِسالا ۱۹۱۲ ده هاتیه چاپ کرن .

« روپل : ۱۳۵ — هکه دِ قلمروی عثمانیان ده پیشڤه کتنکه مانوی وخورت بیته پی ، أڤاها ژ ناڤ وان ملتین مسلمان دی دستپی بکت کونه تر کنژا دن . اڤ ملتین ها هرچند لِترکان رامسر بین ژی هتانهو بندستی یاوان کرنه . دِناڤ ڤان ملتان ده مروڤ دکارت ار نوود ، عرب و کُردان بژمیرت .

روپل : ۱۳۷ — وکی از دناڤ ملتین کولـ ـِ چاندا اورو پابی بی تینه ور گراندن ناڤی کردان ژی هلدم ، دزانم کو پی بکڤم پیشبری بربری بکبه دژوار .

بلی هشکاهیا عادتین کردان ناسه . ژ آلی یی دن تیته گوتن کو کُرد ژ زور کرن و نژدی ره میلدارن و ژ آشی وراحتی یی درڤین [1]

دگل ڤی هندی هرچی ربوی بین کو دناڤ وان ده

(۱) خبراوی یه . ما ام بخوه نابیژن : شر ژ بطالی یه چیتره . (هاوار)

دنگکی زردشتیان

دِ حقی کُردان ده

برایین مه ئین زردشتی ، لِ هندستانی دِ بومبایی ده کوڤار کی بِناڤی « ایران لیگ » و بِزمانین انگیزی و فارسی دردخینن . کوڤارا زردشتیان دِ هژمار کهخو ده ڤالا سرخوه رابونا ملتی کردان کریه و دِحقی مه ده چند پرسین بحق ودلوڤان نڤیساندنه . ام وی بنداها ژیرڤه ورد گرینن زاری خوه :

« ژ بونا ایرو ولی خویا دبه کو سرخوه رابونا ملتی کردان هاتیه کڤاندن ، ئو هن ولاتپرورین ڤی ملتی کڤن و برومت آن درمیدانا شری ده آن دِ بن دارین مشنق ده ، خوه دانه کُشتن .

بلی زیزه ، مروڤ بفکره کو ژ بونا آتینجها آزاهیا ملی ، کو ژ می ملیونان بیتر گیانین دلاڤرا لی لاڤه کارو داخوازکارن ، ڤڤد یرك نایه دبِن .

اڤ جامیرنها چندجاران بری خوه دانه جڤاتا ملتان ژی ، لی هرجار ژی دستڤالا ڤگریانه . لِبرڤی دراڤی ده ، مروڤ بڤی اڤی دفکره کو اڤ جڤاتا بلندنه دِ پیك آنین و پارستنا بنگهین حق وراستی بی ده لی دِلطفکاری و میلدار یبازخمان ده خورتنه .

دگل ڤی هندی ترك بخوه دکارن ربکی پیدابکن و بی کو تو کیمانی وتالو که بگهینن خوه داخوازاڤی ملتی یینجه و وی رازی بکن . ژ خوه نه راسته کو مروڤ بخوازه بجر بینه ملتکی خورت کو پیباین وی ڤڤدا ژ دی بین خوه جنگاور زانه ، حتا داوی بی دِبن نیری ده بهیله . » هاوار

گریانه ب یکدنگی وسفین وان دانه و گوتنه کو کُرد دناڤ ڤالککه هشك ده شانی حساسیتکه کورو زراڤ ددن . ژ ملی دن ب گُڤاهی یا گلکی نڤیساران تیته زانین کو کُرد دِ توژ زیرکی یا طبیعی ، زوبیربری و دِ داینا حکم وقرارین راست ده ژی نه کیمن .

کُرد دِناڤبرا عربی هیچ ولڤوك ، دِ تیگهشتنی ده بلز ، شیت وخاسوك وترکی ترال ، دِ رامانی ده تنبل کو بدشواری هینی

سال ١
هژمار ١٩
دوشب
١٧ نيسان ١٩٣٣

هاوار

السنة ١
العدد ١٩
الاثنين
١٧ نيسان ١٩٣٣

كوڤارا كردى * مجلة كردية

كردو كردستان

بچاڤى بيانييان

— ١ —

كُرد امن ، كردستان ولاتى مى يه - بڤي نڤى ام خوه و ولاتى خوه ژهر كسى ، ژ بيانييان بيتر وچيتر ناس دكن . كتكتين هر گُند ، عشير وبازارى خوه وك ُهندرى بيركاشالى خوه دناسن . دناڤ مه ده مروڤين ولى هنه ، دكارن زَر وزنارين چيا ومرژورك ومر ژير كين بلند جهين ولاتى خوه ژبر بژمير ن .

دگل ڤى هندي هن تشتين ولاتى مه هنه كو ام خوه بخوه نكارن وان بيينن ، هيژ بيتر نكارن ژهڤ دربخينن ، لسر ڤبن .

هر كس ُهندرى مالاخوه ژ خلكى چيتر ناس دكه . لى بيانى وكي دكڤن ناڤ مالكى ژخوه يى بى بيتر قنجى وكيماني يين وى دبينن . ژبر كو اُو ژ بوناديتن وسحكرنى هاتنه و تيكتنه .

لى ام كو ژخوه تيده نه وچاڤين مه لى هين بونه ، رند بالاخوه نادن ، ل ديوارو بانين خوه نانهيرن . بنهيرن ژى نكارن وك خلكي بيينن . ژبره چاڤنن دن دڤيت . ژهيلادن ديتنا قنجى وكيمانى يين ولات وملتكى نه تشتكى هيساتى يه . ژوان ره ، ژ ديتناوان ره مروڤنن زانا و پسپورن گركن . نمازه پسپورنن بيانى ، دا كو هرتشتى بى آليكارى وميلدارى بيينن و بيژن .

گلك مين ژى هن بيانى هنه كوهاتنه ، كتنه ناڤ ولاتى مه ، لى تماشا كرنه ، كيم وزيده هيني زمانى مه بونه و درحق مه ده كتيبين نڤيساندنه .

كتيبنن ولى دهر زمانى اوروپايى دههنه ؛ رومى ، المانى ، فرنسزى ، انگليزى ، تاليانى ه . پ ...

من دل هيه ، ژوان كتيبان برنن بكيز وركَرينم كُردمانجى يى و دڤان ستونان ده بلاڤ بكم .

هيه كو او بيانى يين ها جارنان دعليهى مه ده ژى گوت ونڤيساندبن . ژخوه پرانى ياوان دليهى مه ده گوتنه وميلدار بيامه كرنه . هرچى ژى بت هردو تخليت نڤيسار بكيريه تين . يين كو عليهدار بيامه كونه — هكه نه غرزكارى نه — كيمانى يين مه شانى مه ددن . ام بوان كاتى يين خوه دعدلينن . ب ئين دن كر دليهي مه ده هاتنه نڤيساندن ، ملين خوه ئين رند ناس دكن وخوه بخوه قدرى خوه دزانن . هكه مروڤ بخوه قدرى خوه ناگرت نك توكسى بقدر نابت . بلى اڤ ناڤ دمه ددن . دمه ، دملت و ولاتى مه ده تشتنن ولى هنه كوأم هيژ لسر وان ڤنه بونه .

ژ رخي دن اُو نڤيسارين ها دسنفاندنا ديروكا ولات وملتى مه ده آرى مه دكن . دناڤ وان ده تشتن هنه كو هيژ بمه نه ناسن . مه اُو نه ديتنه ، نه ژى بهيستنه .

***

دوركراندني ده بريتز وتاريخى ڤه ناچم . هرچي كو دكڤن دستى من وبكيرى مه تين ازى وان وركَرينم كردمانجى يى وهيدى هيدى بلاڤ بكم .

ازى وان ب آواكى ولى وركَرينم كردمانجي يى كومانا رند بيتى سح كرن وقسبه هرچند هيه ، او جند كُرداندى بت . نه كو پرسان يكو يكو وركَرينم كردمانجي يى وتشتكى ولى بينم پى كو پرس كردمانجى لى آوا بيانى بيت .

ژملي دن ، دزماني مه ده بردبلكا هر پرمى هيژ نه هپاتيه

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس		وفي غير هذه الأقطار	
عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك	عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك	عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك	عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان . دمشق — حارة الأكراد

سال ١
هژمار ١٩
دوشب
١٧ نيسان ١٩٣٣

السنة ١
العدد ١٩
الاثنين
١٧ نيسان ١٩٣٣

هاوار

كوڤارا كردى * مجلة كردية

نيخستيين كوفارى

١٣٥١ هـ | مطبعة الترقي بدمشق | ١٩٣٣ م

SAL 1,
HEJMAR 20
DUŞEMB
8 Gulan 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 20
LUNDI
8 Mai 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Çapxana Tereqî
ŞAM — 1933

Qirîyarîya Qovarê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê :

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq
Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din :

Salqî 150 Frenq
Şeşmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyîyî têne şandin:

Mîr Celadt Alî Pedir-Xan
Şam : Taxa Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

SAL 1
HEJMAR 20
DUŞEMB
8 Gulan 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 20
LUNDI
8 Mai 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Heyîneqe Yeqsalî

Belê Hawara me bi vê hejmarê dibit yeqsalî.

Zaroqeqe yeqsalî hêj şirmêj e, hîn ne qetiye ser lingan jî. Carinan diceribîne qo liser lingên xwe biseqine, destên xwe dide dîwar, qurşî û hûrmûrên dora xwe.. Lê tişteq heye, ev zaroqa ha ji dêya xwe bûye. Bi serê xwe heyîneq e. Êdî ne weqe berê ye, ne hêvîyeq e. Bi çavan tête ditin, bi destan têtê girtin. Bi canê xwe ê hûr û zirav têqilî jiyîna me dibe. Di civatê de ciheqî wê heye. Em pê mijûl dibin, ew bi dora xwe bendewar e.

Belê Hawar, ev zaroqa yeqsalî di jiyîna militê me de heyîneqe welê ye qo bimê zmanê me danîye. Êdî zmanê me ne tenê zmanê axaftinê ye, bûye zmanê nivîsandinê jî. Ji milê din vê zaroqa hanî ji me re ev herf anîne û pê nivîsandina zmanê me geleqî hesanî bûye û her dengê zmanê me yeq bi yeq û weqe xwe, liser qaxezê, hate seqinandin.

Gelo berî Hawarê zmanê me tewr ne hati bû nivîsandin. Herê, hati bû û di zemanên geleq qevn de. Berî çend babelîsqan hin camêran bi zmanê me qitêbinen mêzin jî çêqirine. Lê wan nivîsaran ji me re zmaneq ne dianîn pê. Ew nivîsarên ji hev cihê, ji pirsên biyanî tejî, ji zarê xelqê — zmanê xwerû — dûr û tenê bi hin pirsên xwe qurdmancî bûn Lê herçî ji bit divêt qo her qurdê xwendî û bîrewer navê wan camêran bi pesn û sipas di dilê xwe de hilgire û kedrê wan bizane. Nemaze Ehmedê Xanî. Heqe Hawarê bimê zmanê me danîye Xanî giyanê wî afirandi bû [1] Ji xwe qurdanîya bîrewer bi Xanî re dest pê diqe.

***

Em vegerin ser gotina xwe.

Weqê em dibêjin zmanê nivîsandinê, nabit em bawer biqin qo zmanê me gehiştiye wê rêza qo pê her tişt tête nivîsandin û ew mîna zmanên din zmaneqî teqûz e. Bi zmanê me îrû tenê hin tişt hene qo rind têne nivîsandin û merov ji hekê wan bê qo xwe bide zevîya pirsên biyanîyan, dertêt. Nemaze tiştinen welê qo ji me re ji ser û ramana me bêtir ji dil û hisên me hildeqevin.

Qêmanîyên zmanê me, gava em ji ber xwe dinivîsînin geleq naqevin ber çavan. Ji ber qo mirov, hingî ramana xwe gora pirsên zmanê xwe diedilîne û cila ramana xwe ne li pirsan lê ya pirsan li ramana xwe diqe. Lê weqê em ji zmaneqi din werdigerînin zmanê xwe dişwarî û qêmanîyên zmanê me wê gavê di ber çavên me de bel dibin. Ji ber qo êdî mejîyê me rast bi rast nazê, lê liber tişteqî din digire û em bi raman û awayê gotina yeqî din ve girêdayî ne.

Ji xwe ji bona zmanê me weqe din ne dibû, niqari bû bibe. Ji lewra qo zmanê me hêj zmaneqî hov e, hetanî îrû pê tenê tiştinen herûnî û dan û standinê hatine gotin, herçî qo qurd pê dorgirtî bûn, di hawîra wan do peyda dibû, çavên wan bi wan diqet.

Lê tişteq heye qo li geşbûna dawîya zmanê

(1) Ji xwe me dil heye û ji zû ve em li nivîsarên qevn digerin da qo pêsdetir daba xwe a nivîsandî bisenifînin û bi rêz û tarîxê ve belav biqin.

me nîşan diqe. Tovê zmanê me toveqî geleq xurt e, di her zevîyê de zû şîn dibe. Em diqarin bêtirs bibêjin qo ji geleqî zmanan zûtir û çêtir. Çimqî di zmanê me de zêreqîyeq heye qo ji bona tişteqî nûjen bi pirsên xwe pirseqe nû ditîne pê û lê diqe. Herweqî di zmanê elmanî de. Ji xwe awayê hevdudanîna pirsên qurdî û elmanî geleq nîzingî hev in. Pêşdetirbi bendeqe cihe ev nîzingahî di stûnên Hawarê de dê bête raveqirin.

Bi bîst hejmarên qovara me qo heta niho belav bûne me dil qir em her awayê nivîsandinê biceribînin û bêxin zmanê xwe. Herweqî awayên bingehî, nezm û nesir û çend şiqlên nesrê qêm û zêde di Hawarê de belav bûne.

Tenê awayê temaşayê hebû qo hêj ne qeti bû zmanê me. Mîna qo xwendevanên me di vê hejmarê de dê hixwînin me ew şiql û awa ji ceriband û xiste zmanê xwe. Temaşaqe qiçiq bi navê (Hevind). Ev mewzûa ha mewzûa qitêbeqê ye, ne mewzûa çend stûnan. Lê herweqî hate gotin ev tenê ji bona ceribandan û êxistina zmanê temaşayê li zmanê me hatiye nivîsandin. Ji lewra heye qo nivîsevan di hin cihan de bi isûlên temaşayê ve neçû be jî. Divêt holê bête zanîn û xwendin.

Di babeta nivîsaran de çend pirsên me jî ji nivîsevanên me ên delal re hene.

Heta niho ji bona gihandina wan me guh ne dida û her texlît nivîsar dixistin qovara xwe. Emê dîsan bêxin jî, lê ket mebit di nivîsarên menzûm de divêt wezn hebit. Ji îrû pêve em şihrinen bêwezn naêxin qovarê. Ji xwe mesela weznê, bê aheng û xeyalinen bilind û zrav, tiştegî hêsanî ye. Ma qî heye qo heta çaran û pêncan niqare bijmêre.

Ev in çend nimûne :

Ê le qe ev + ge leq qevn
1 2 3 4 + 1 2 3

Xu dan rê ziq + xu dan tevn
1 2 3 4 + 1 2 3

Ze vî bûn be yar + gun dên me xe rab
1 2 3 4 5 + 1 2 3 4 5

Ji dij mi nan ra + me da ye cu hab
1 2 3 4 5 + 1 2 3 4 5

Qa nî Dêr gul + qa He re qol + qa Qe pir
1 2 3 4 + 1 2 3 4 + 1 2 3

Qa zo za nên + Ba vê Tê lî + qa qê bir
1 2 3 4 + 1 2 3 4 + 1 2 3

Herweqî têtе ditin di xêziqên pêşîn de du ling û di lingê pêşîn de çar, di duwim de sê moviq hene. Di xêziqên duwim de jî du ling hene û her ling ji pênc moviqan hevedudanî ye. Xêziqên sêyim sêling in, di lingê pêşîn de çar, di duwim de çar, di sêyim de sê moviq hene.

Belê mirov diqare her xêziqê holê li yeq veqe, lê bi vî şertê qo moviq ji lingeqî derbasî lingê din mebin yanî divêt her pirs di nav lingeqî de bimînit û hecaqe wê derbasî lingê din mebit.

Em bineqî çavê xwe li awayê belavqirina qovarê ji bigerînin. Hawar di Gulana sala 1932 an de dest bi derqetinê qiri bû. Hingî me geleq da bû serê xwe gelo em wê di çend rûjan de carqê derînin. Me nêt hebû em wê biqin dehrûjqî û di serê deh rûjan de carqê derînin. Lê me nediwêrî. Ji lewra we ew qiri bû panzdehrûjqî, pêşdetir me ew biqira hefteqî. Herweqî di hejmara pêşîn de me goti bû. Lê ne tenê me ew ne qir hefteqî, serê panzdeh rûjan de carqê jî derneqet. Di ziqê hev di serê hejdeh rûjan de carqê belav bû û ji lewra di paşîya salê de li şûna qo bîst û çar hejmar derqevin, tenê bîst derqetin. Heçî zane ji xwe zane ....

***

Di despêqa benda xwe de me goti bû, Hawarê hîmê zmanê me danîye. Divêt bête zanîn qo zman jî hîmê heyîna me ye û bê zmanê xwe em niqarin bijîn û di nav qoma miletan de weq miletegî serxwe bimînin û paydar bibin. Ji xwe ji bona her miletî jî holê ye. Nemaze ji bona me û ji bona wan miletên qo qetine riqanê miletegî hevol.

Ji ber qo miletên bindest heyîna xwe ji serdestên xwe bi du tiştan, bi keweta du çeqan diparêzînin: Ol yeq, Zman dudo. Lê heqe ola miletê serdest û bindest yeq bibe, hingî çeq yeq bitenê ye, û bend tenê zman e.

Halê me qurdan ev e. Em qetîne bin destê sê milet û dewletên misilman, piranîya me ji misilman e, em û serdestên me ji oleqê, ji dîneqî ne. Her sê jî xebateqe zor dixebitin qo me têxin miliyeta xwe.

Lê herçî miletên nemisilman, weq filehên ermenî û yûnanî, qo bi babelîsqan ve bin destê tirqan de mane û piranîya wan bi zmanê xwe jî nizanî bûn û bi tirqî xeber didan, dîsan miliyeta xwe winda ne qirine. Ji ber qo ew û serdestên wan ne ji oleqê bûn, ji olinen din bûn. Ola wan ew diparastin û nedihiştin qo winda bibin, di nav miliyeteqe dinde bihelin, bibin tirq, ereb an ecem. Jê dixuye qo zman hing olê ne xurt e jî, xesma zmaneqî qo hêj ne qetiye nivîsandinê.

Carin hebûn, bê winda qirina zmanê xwe jî, tenê bi hînbûna zmanê wan em diqetin tora wan û dibûn ji miletegî din. Ji ber qo ola me ji xwe em dighandin wan, bi hînbûna zmanê wan, benda zmên jî ji navê radibû û zmanê me qo tenê zmanê axaftinê bû di devê me de weq zmaneqî biyanî dima û bi zemanî ve me ew ji bîr diqir. Çimqî zmanê miletê serdest zmanê nivîsandinê bû, me pê dixwend, dinivîsand û zanayên me qitêbên xwe pê çêdipirin.

Ev e zman, ev e qurdanî, ev e winda bûn, ev e çeqên me.

Ji gotinên jorîn rind dixuye qo çeqa qo di destê me de ye çeqeqe ne teqûz e jî, nîvçeqeq e. Ol li raserî wê ye. Heqe me ew ji pêş ve ne bir, winda qir, hingî divêt em destê xwe ji heyîna xwe bişoyîn.

Gotineqe nas heye. Di bêjin qo: ew meletê qo qetiye bin destê miletegî din û zmanê xwe winda ne qiriye mîna dîleqî ye qo mifta zîndana wî di destê wî de ye, rûjqê derîyê zîndana xwe vediqe û jê derdiqeve.

Lê yê qo zmanê xwe winda qiriye mifta zîndana wî êdî ne di destê wî, lê di destê dijminê wî de ye û dijmin derîyê zîndana girtîyê xwe tucar venaqe.

Ew mifte, îrû bêj di destê me de ye.

Nivîsanoqa Hawarê

Lavelav

Yareb tu tinê li min biyar be
Ev dinya bila liser min bar be
Tu şînê bide min ez nawestim
Dê hezar salî welê rawestim
Heşt sal in te xistim bin vîbarî
Ez qirim dergehvanê vî arî
Ne min diquje ne min dijîne
Her dem dilê min î bibirîn e
Gava dîbare weqe xunav e
Dema diêşe jana zirav e
Qela gîhanê li min didêre
Dil û binavan li min dihêre
Herçiyên qo weqe min bîne [din
Her demê dixwazînin Ceger- [xwîn

Pirsan diqe tir dixe Qûvanan
Her rojêçêdiqe xweş xuwanan
Dê geh bigirî dê geh hibêje
Derdê di dilê xwe de birêje
Bi vî awayî heqîm û zanan
Bi vê rêve çûna pîr û danan
De niştirê li qula xwe xîne
Qêm û kirêjê lê biderxîne
Ji ber qo te wa çêqirme bêvîn
Bê qêr û nezan bê jîr û bişîn
Derdê min hemû di dil dimîne
Ji lewre holê tim î bibirîne

***

Ne temûrling im nejî Siqen- [der
Bixwazim dinê bigrim seran- [ser
Ne ez Mem im qo dilê min Zîn [be
Ne Ferhad im derdê min Şirîn [be
Welatê delal qo berê em tê
Her eşîreqê sed Zîn û Mem tê
Ev xortê qo îro bûne bê per
Kaîl nedibûn biqurê Siqender
Ji bo zerîyê welatî mizgîn
Her gavê didin Ferhad û Şirîn
Ez qurmê evînê dil sotî me
Qurdmanceq im bendeyê Xanî [me
Min can felata hemû qurdan e
Li niq şîna te qeleq hêsan e
Min ne akil e nehiş ne tevdîr
Min nîne xwedî heval û hevîr
Ez cendeqeqî bê dest û pê me

Dilqetî û şerxoşê vê rê me
Yan derdê min bêxe gora şinê
Ya hîn zêdetir bide min vinê
Da biqaribim liber xwe ragi-
[rim
Dilê xwe yê xêr nedî hê dag-
[rin

***

Ey gewretirê şeh û emîran
Mihrivanê bêqes û fekîran
Lew hinde dirêj diqime peyi-
[van
Da qo ji bo min bibî dilovan
Ne insaf e qo yeqî gunehqar
Tu hewce biqî ber destê neyar
Ez suxteyê evinê ji mêj im
Diqim çıroqa xwe bo te bêjim
Ev bare giran te da milê min
Ev are xwerû te qir dilê min
De care li halê min binêre
Rehm û qerme li min bidêre
Ger quda diçim dibên evin e
Ji lewre qeseq min nahewıne
Ne Tirqiye, ne Irak û Iran
Ne Sûriye, Felestin, û ne Eman
Hemûyan li erdê xwe qirim
[der
Ez holê mame rêbên û se ser
Pir dil diqime xwe bidme
[quştin
Vê qulê bi xûynê bidme şuştin
Belbî vê janê li dil biderxe
Ah û qeseran hemû bi berxe
Pir gerîyam min nedî kada şer
Tu lawe bavan nebûne rêber
Ez sondê dıxum bi lewhimeh-
[fuz
Ez hêtu caran nebûme me'yûs
Kesda min ewe bighêjim ar-
[manc
Ji bona felata lor û qurdmanc
Geleqî gerîm di vî war,de
Min tu rê nedî di vî arîde

***

Min mefer nedî li tû zindîyan
Vêca vegerîme ser mirîyan
Kîreqe xweş da tirba Cizerî
Heya çûme ser gorna Herîrî
Vegerîme niq Yûnis û Circîs
Iro jî hatime erdê mikdîs
Hinde gerîyam dilê min bû xav
Ez çûme warê Isayê bê bav
Gava qo li wirjî bûme bê fer
Min da rê çûme niq qurê Azer
Min gotê herabe qurdê qevnar
Tirqan kewmê te qirin axa sar
Hêvîya giştiqan ma liba te
Di ber hemûyave batme bate
Ji bo felata me dê çi biqî
Çi mizgînîyê di destê minqî
Diqevime bextê te hezar car
Min neqî rê destvala rûsar
Da qêta neyar li me nebe xweş
Piçeqî dilê me jî bibe geş
Ewî jî li min neqir xwedîtî
Herweqî evê dinê min dîtî
Bazgûrî hemûyan bûm yeqa
[yeq
Mingazî giştiqan qir teqa teq
Ket qesî negote min tu qî yî ?
Daxwaza te çîye? tu b'xweçîyî
Di behra umîdê bê mefer mam
Di pûgu bilêqê de li der mam
Her dem mefere dermanê
[dînan
Çendeqî gerîm l'Xidir û Ilyas
Her Çendî hene kulên te yên
[xas
Mideqî wanan jî ez xapandim
Ji vê roja dest vala gihandim
Pê nebûn qo ji bo min fekirî
Berê xwe bidin derê te mîrî
Derdê dilê min bô te bixwînin
Çend lavayîyan liser biwûnin

***

Min hêvî tinê mabû Mihemed
Tim tim mefera dilê min Eh-
[med
Pir dil diqir qo herim Medînê
Ji wî şehîre veqim birînê
Bêjim : rabe ey zanayê Gewre
Dinê li me qurdan têqde ewre
Tirq û Ecem tev li me bûne
[gur
Guhpebn e diquje li baqur
Li nîvroyê me Ereb neyare
Mirin û quştin li me dibare
Romî; mêrû mezinê me quştin
Qita namûsê dime nehiştin
Kîra me anîn evan bê bavan
Weq gurê di nav pez bê şivan
Qemend û zencîr diqin Rewa-
[lan
Weq berxa şerjêdiqin Şepalan
Ji xwe re dibin Qeçan û Bûqan
Davêjine nav êgir Biçûqan
Dibêjine — weteni Egilmi —
Yandirin qafirî Qurd degilmî
Qrê qo bi me bûne direjin
Em niqarin hemûyî bibêjin
Em hinde diqin Hewar û carî
Bi şev û bi roj gazî û zarî
Dibêjine em vî barî nagrin
Me şın nema qo êdî xwe ragrin
Li dest diçîye êdî Rawa te
Min destê xwe avêtî dawa te
Bawerîya me geleq wezaye
Piça vînê li niq me nemaye
Ev halê qirêt qo wa dirêj be
Bawerî li dilê mê rej be

***

Tu li hemûyan çêtir dizanî
Heya îro me neqir qêmanî
Ji bo qo navê tê bête gotin
Me mal û ceger li xwe da sotin
Me namûsa xwe qire ber peyan
Mendal û gedeqhiştin li rêyan
Bi derqetin li Gund û Zevîyan
Weq Hirça xwe dabû serê
[çîyan
Bi leqan mêrxas me dane qu-
[ştin
Ew welat bi xwînê da bû şûş-
[tin
Egît Boqeyên bi nav û deng
Di me de neman ke Şêr û Le-
[heng
Hawêr li ser me agir dibarî
Li pêş me rawestî bû zîvarî
Ji birçîna me lingê xwe dalast
Bi vî awayî ola te parast
Gorî teme binhêre l'qeda me
Hêjaye bixemile geda me
Divyabû em jî bi îzu nazbin
Li niqte geleqî serfîraz bin.

Revandin

Zerdelper e, bergehê çavan de, roj venirî
Guleqe sor di nav av û ezmanan de mirî

Dema hevîn û ramûsanê !! ji bo dilqetiyan
Her gotin dibe şêrîntir ne qul dimîne ne jan

Delal diqene, stêr diqenin û sura êvar
Sar dibe rêwingî ye li ser rêya gund û war

Zendên bi gurçiq himbêz diqin bejnên
[nermin
Bayê şahîyê li ba dibe dermanê birîn

Bin siha daran de qeçiqeq diqe ax û hawar
Çavên wê tejî hêstir in spehî ye weq adar

Rengê wê dibe zer û sor lamên wê dibin
[germ
Çıkas şêrîn e rûyê wê, dilê wê çikas nerm

Rûyê wê weq rohelata buharê; ter û tol
Xulama xwedê ye, bi xwe jî xwey dîn û ol

Li çar dora xwe mêze diqe bi tirs û guman
Deng naye, bi tinazî stêr diqenin li ezman

Ne reprepên hespan, ne ax, girîn, ne abeng
Dinê sar, weq mirî bêdeng, weq hewa bê
[reng

Dixwaze bin lingê wê de erd biheze, xwe
[veqe
Ew jî biqeve, tê de weq mirîqê raqeve

Tarîya şevê de sê çar suwar xuya dibin
Weq şehmêr û ejdehar in ji erdê radibin

Qeçiq xwe davêje ser hespeqî; heyv diqene
Ne heyv tenê tarîya şevê jî bi qen e

Qeçiq cû, revandin, «xwelî li ser wan
[pismanan»
Dimirin bê deng «namirin li rêyê dot-
[maman»

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Xurtiya Binahiyê

Bihna gurî nine. Lê dibêjin binahîya wî zor e. Ya mehînê ji jê ne qêmtir e. Carqê gur û mehîn bi hev re şert qiri bûn, gelo binahîya qijanî zortir e.

Gurî got: Şev reş e, şûv reş e, mih ker e, berx liber e, min ji hev qir dere...

Mehînê got: Hev li çardeh, erdeqî rast, lê danî bûn elbeq mast, tê de mûqî sipî, min ji hev qir nas...

Heye qo bibêjin, çawan bû qo gur û mehîn bi darê hev qetin, ma gurî drêjî mehînê ne qir? Ne diwêre. jê ditirse. Carqê kesta ciwanîya wê qiri bû, mehin pê hesîya, bû firihîna wê, gur tirsîya û got:

Mehîn e gubmisîn e
Xwalê xwe ê gur dibizdîne

Çiroqbêj

DI VÊ HEJMARÊ DE:

Rûpel 3 stûn 1 — li şûna (serdestên me) û (serdestên wan) (serdestên xwe) û (serdestên xwe) bixwînin.

Dîsan jî xwe davêjim derê te
Hezar sondî duxum bi serê te
Heya tu li me neqî duayê
Yezdanê Gewre nede rihayê
Her ezê li ber derê te bim seg
Heya qo raqim tola Xalid beg

***

Ew bû Hebîbê te ê dilovan
Key roqê li min dibûn mih-
[rivan
Ew qês jî li min borî qete jêr
Li dest vî emelê min ê bê qêr
Li pêşberê wî geleq rusarim
iJ bo qo li guneban î barim
Bilahî ev giş li te ya ya Reb
Vê rûsarîyê tu bûye sebeb
Her gavê ez wayî der bi der
[bûm
Li erdê ava ezî sê ser bûm
Vîn ne bû pakij biqim kirêjê
Ma nexweş qarin biqin nimêjê
Derdê nexweşan ava heyate
Her lê digerîm binim li ba te
Tu qesî bo min neqır delîlî
Vêca min hewar e bi zelîlî
Ya Reb tu bi heqê Mistefa qî
Vê gilaciyê li nav me raqî
Tu pêleqe xîretê bi medî
Me hovan li hevre biqî qedî
Da qem ji li halê hev diyar bin
Bi tevgera hev rebendewar bin
Bi vî awayî Osmanê nadan
Derdê di dilê wî biqi derman
Vê carê jî qêsa turq di mexî
Dengê top û kemberan bi
[serxî
Careqê qoça wanan ji barqî
Li ber nigê me tu tar û marqî
Wê hingê emê tola xwe raqin
Himê wan di hindavde bi-
[lavqin
Dê xweş bibe qêfa Dê û Bava
Ger vê zû biqî mala te ava

Osman Sebrî

Du Dengbêj

Di wextê qevn de kesreqe hilind û xemilandî hebû. Hewşa wê diqet ser qulilq û mêrgên deştan, hetanî avên çem û robaran.

Çarniqarên kesrê bi bexçeyên têrreng û têrbihn, gul û qulîlqan girtî bûn.

Ew bexçe weq taceqe zîvîn û zêrîn û kesr di nêv de weq rûyeqî şêrîn û tirijtav dibiriki.

Ji şehderwan û kulteynan avên zelal û qet xwe hildavêtin û bilind dibûn bal eznıanan ve, weq qesqesoran reng didan û dilop diloq mîna mıraríyan diqetin ser lêva gula sor, ser pora sosina zer û ser çavê xencelisqî ê reş de.

Di wê kesrê de miroveqî zalim rûdinişt.

Ewî zalimî ew kesr ne bi xurtîya xwe girti bû.

Lê Qurdistanê ew weq mêvaneqî ezimandi bû niq xwe. Qurdistenê got:

— Ev misilman e, brayê me ye, nav beyna me de çi ferk heye, bila kesra me a mezintir û spehitir jê re bit û emê bindestîya wî biqin.

Ew zalim di wê kesrê de li ser texteqî bilind û zêrîn û bi ebanos û hestiyê fil xemilandî rûniştî bû, girtin û berdan di destê wî de bû. Xira û ser xwe çû bû.

Her fiqra wî bêbextî, her awira wî ern, her gotina wî xirabî û her nivîsandina wî xwîn bû.

Rûjeqê du dengbêjên suwar diçûn bal kesrê wî ve, yeq bi ceyndiq û temerîyên zer ciwan ê din bi porên-spî pîr bû. Yê pîr ji ciwan re digot:

—Qurê min, stranên me ên spehî û xweş bîne bîra xwe. zexmî û xurtîya xwe, stranên me ên bi qên û girîn û bi şahî û şîn dane serhev, dengê xwe ê zirav û melûl hêdî hedî berde, em diçin kesra qo tê de zalimê me xedarê miletê me rûniştiye, divê em îrû dilê wî ê hışq û polayî binermijînin.

Zalim bi hevalbendên xwe ve di dîwanxaneyê de civa bûn.

Zalim ser textî runiştî bû weq ewreqî reş. tenişta wî de jina wî Sînemxan, jineqe qurd mîna gulê geş.

Dengbêjan dane ji derî ve, ditin dîwanxaneqe bi xeml û rewş, ji zilaman tejî, lê b deng. halin pêşberê textî seqinin.

Çavên bi ern û qînên qomê qetin ser ruyê dengbêjan, tinê du çavên delal weq du stêran li wan qenî.

Ê pîr dest û tiliyên xwe ên spî û zirav ser têlên sazê ve anî, ê ciwan bi dengeqî melûl û şewitî destpê qir.

Straneqe spehî û bêhevrî bû, straneqe delal û şêrin.

Ji buhar û hevinê, ji dilqetî û dezgîranê, ji şahî û şînê distiran; ji her tiştê qo dilî nerm, hişî bilind diqe, ji her tiştê qo can pê dıqeve, divesıhe an brîndar dibe û dişewite û sîng pê diqelişe.

Dengbêjê pîr bi dengeqî kehe û giran li dengê degbêjê ciwan ê zirav û melûl vedigerand.

Weq strana paşîn dest bi strana welatê Qurdistanê qirin û daxî û birinên wî yeq bi yeq hildan.

Stran kediya, Sînemxanê ji sînga xwe guleq veqir û avêt bal dengbêjan ve. Enîya zalimî kermiçî, rûyê wî têqre çû, ji çavên wî agir dibarî, da ber kîra û ji denbêjan re got:

— Ji jinên min di destê min de tinê ev ma, di vî welatî de we her tişt jehr qir, niho hon dest jin û canê min jî diqin, hiş û dilê milet qet destê we, xelq ji bo navê qurdî dest ji jina xwe berdidin, xwe bı mirinê ve girêdidin!...

Zalim ji cihê xwe rabû, şûreq danî dengbêjê ciwan û di qezeb û pişta wî re derqet; xwîneqe germ û sor ser sînga wî de heriqî.

Bêdenq her du dengbêj ji dîwanxanê derqetin. Du hêstir ji çavên Sînemxanê rejihan û weq du mirarîyan qetin li ser tiliyên wê ên zirav û nerm.

FERHENGOQ

(Nivîsanoq)

Bi du manan e. Tevayîya nivîsevanên rûjname an qovareqê, qoma nivîsevanan. Cih an mezela nivîsevanan. Hevind ji nivîsanoqa Hawarê ye, yanî ji qoma nivîsevanên wê ye.

(Hevol)

Ol ew tişt e qo mirov pê ewle û bawer e. Ola Zerdeşt, Ola Mûsa. Perîcar em jê re diyanet dibêjin. Hevol: yên qo ji oleqê ne.

(Destrêj)

Pîrseqe qevn e. Weqê ceqên me tîr û qevan bûn û di şerî de qevanqeşan qevanên xwe bi hev re diqişandin û tîrên xwe berdidan jê re destrêj dihate gotin.

(Lavelav)

Ji laʌayîye têt.Liber geriyan. Lavayî qirin. Weqê mirov ji Xwedê lavayî diqe û daxwaza xwe jê re dibêje ji wê daxwazê re (lavelav) tête gotin.

Dengbêjê pîr hevalê xwe ê ciwan bir û ji kesrê derqetin. Bexçeyî de rengê xortî zer bû, cendeqê wî recifî qet erdê û mir.

Wê demê dengbêjê pîr destên xwe ên bi xwîn raberî ezmanan qir û got:

— kesra bêbext, paşiya te şewat, hilweşandin û xirabî be. Ji rewş û xemla te bila sih jî ne mîne. qulilqên bexçeyên te bila êdî nebişqivin... Bûqa buharê tucar nîziqî te nebit, ji bêriya bihn û reng, xweşî û geşîyê bimire, vemirel bila navê te winda bibe, xirbeyê te jî memîne.

Hîmên xirbeyê te di sînga welatê Qurdistanê a spehî û delal de weq birîneqê her bimîne û şerm û ezabên esaretê bîne peş çavên Qurdistanê.

Dengbêj got xwedê bihist.

Ev çend sal in herû bereq ji dîwarên kesrê diqeve. Diqin naqin pêq ve nacebire.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Çarînên Xeyam

Ji deftera jînê navê me dê rabe
Dawî, destê ecelî de mirin e, çare nabe
Meygerê çeleng xweş, xweş bîne
Emê bibin ax, daxwaza me şerab e

Hevalên canî ji dest derqetin
Hemî li pey ecel re qetin
Civata jînê de hevalşerabên me bûn
Çend zêde vexwarin û sermest raqetin

Fefa rindan ji hevalan bibe gir
Li dawa zihda zahidan biqeve agir
Ew xirkeyê sed pîne û ew hirîya heşîn
Biqeve bin peyê dilrindan û bibe pir

Qo Şeraba te heye toba şerabê meqe
Tobedar hezar car jûvanî dê biqe
Gulê çara xwe ketand, bilbil diqe hawar
Ma li dema weq vê tobe dibe qar

Halê gul û şerabê şerabperest dizanin
Ne ên tengdil û tengdest dizanin
Nebîrewer ji nezanînên xwe bêsûc in
Vé şiverê de xweşîyeq e, mest pê dizanin

Dilê min her ji rûyê gulîn re girêda ye
Destê min her bi piyana şerabê dada ye
Ez ji her pişqeqê behra xwe dibim
Berî qo behra min bi hemûyan hevda ye

Hawarî nanê pehtî li destê nepebtîyan qet
Xweşîya dinê li destê bê qêran qet
Ew çavên spehî qo bergehê dil in
Di ser sînga xulam û nezanan da raqet

Meyger gul û çîmen bûne sor û qar
Bal bide pişt hefteqê ev dibin ax û jar
Vexwe şerabê û gul biçine bihneqê de
Gul dibe ax û çîmen dibe jengdar

Zahid got bihuşt bi hûrîyan ronaq e
Ez dibêjim şilîya tirî çaq e
Ya berdest bibe, ji yê bê; dest biqşîne
Dengê dehûlê ji dûr ve paq e

الطير والوتر والشعر

على الاغصان طير الروض غنت
بألحان عن الاوتار اغنت
وناحت بالنوى والرصد والت
فيالله ما بالرصد اولت
وغنتنا بلحن الكرد حتى
علمنا انها للكرد حنت
ولما ايقنت انا طربنا
عن التغريد قد رغبت فكنت
فقلت لصاحب الأوتار هذا
اوانك فالعنادل ويك خنت
عن الأطيار خذ لحناً فأني
عهدتك عندليباً بل واحيت
فاصلح عوده وبدا فأبدى
حجازاً والصبا من حيث اصبت
وزنگراناً وعشاقاً رخياً
وانبعه نهاونداً وبيت
والقى العود من يده فقلنا
ولم هذا فقال يداي كلت
فقام الشعر بالالحان فينا
مقام المنشدين وما تعنت
وانشد قطعة انشا سداها
بابداع كلحمتها تحلت
واودع في معانيها شعوراً
واخلاقاً مكارمها تجلت
ونادى قومه الأكراد هيا
فهبوا وانشطوا فالناس هبت
الا ياايها الكردي صبت
عليك مصائب عظمت وجلت
فلو نزلت على (سنجار) مادت
رواسيها الشوامخ بل ودكت
الى العلم القويم ونيل فضل
به الأسلاف من قبل استظلت
الى نيل المعالي بالعوالي
الى النهج السديد فسر تثبت
وجار الناس في علم فاني
رأيت العالمين به ترقت
الى النشئ الحديث ابث نصحي
وقدماً قد بثثت له فانصت
وعاهدني وعهد الحر دين
عليه والنصوص بذاك نصت
ولكن قلما رعيت عهود
بهذا العصر والجيل المشتت
لسان الشعر قال الناس طراً
على سنن الطبيعة قد تمشت
بعلم ثم فن وارتقاء
بجد واجتهاد حيث جدت
واما الخامل الكسلان عضو
اشل ببتره الأيام برت
فسمعاً ايها الكردي سمعاً
بقول قدبدا كالسيف مصلت
الى العرفان ان لم تمش قلنا
الا تبت يداك يداك تبت

الكردي الوانى

كتيبان :

قسەی بیشینان

ماموستا اسماعيل حقى

د دما دركتنا في هژماری ده چند نقشتین کتیباژوین گهانه کوڤارا مه . سپاسان لنفیسه ڤاني وی دکن وخباتاوی پیروز دکن . . ژیر کو دڤی هژماری ده جه نه مابه ام ایرو ژی تنی جندما مکان دگهز بنین ستونین خوه .

— دوستی دوستم دوسته ، دوژمنی دوژمنم دوستمه .
— آشی له خیالك ، آشه وان له خیالیك .
— وك موم شوقی بو بنی خوی نی یه .
— سال به سال خوزگەم به پار .
— كه جهل حكيم بو وايه ، درماني سری خوه ئه کرد

سەرخوە بونا مریشکان

— ژبرایێ من شوکت بگ رە بە —

لێ وەلاتی مە عزّزا   دیکلك هبو شهرە زا
روکی او چو ناف دیکا   ژوان رە گو هیدیکا
بس خوە بدن أنیشکا   وَرِنْ بیژنْ مریشکا
مریشك تقدە بونە کوم   بری خوە دانە جم بوم
لشکر نقدە بونە لكْ   هن چلنك وهن کوللك
بری خوە دانە چو لی   تقلی کرج تف أبلی
طیران دی گو ناگهان   هاتی اشکرکی گران
تقدە فرین ژ مالان   بری خوە دانە بالان
اوژی لِ هف بونە کرم   بکی رابو گوتە بوم
أی سر بلندی أیران   وی پادیشاهی طیران
رابە سر خوە تو میرو   ژ بو مە بیژە أیرو
اف لشکری بی ژمار   گلو هیە ژی زە رار
بوم کنی ؤ گوتە وان   باکن باری پهلوان
رابو هدهد سرفراز   وی چو بلز گوتە باز
گو رابە ای تو بازی   شاە تە ایرو دخوازی
باز چو جم شاەلـــ بانی   دستی خوەل سر هف دانی
گو ای خوندە کاری من   زو لِ من کە بازی من
بوم گوتە بازی خوین خوار   بلز رابە هرە خوار
بازی رابو وەکی شیر   فرك دا خوە هاتە زیر
بازی طری ب ریشی   هاتە جم دبکی پیشی
دستی وی گوت وهژاند   نطقك ژیرە درژاند
اولان سن نیرە لی سن   گو ام خلکی بد لبسن
سزن بوردە نە ایش وار   دبك غیدی لی دا دار
بازی شهدا خوە آنی   دیك ژی داری خوە دانی
گو ب زور وب گازن   ام حقی خوە دخوازن
باز گو کیە سرعسکر   گو تو نەزانی ای کر
ازم پاشا ازم میر   ازم شاە و جهان گیر
بازی چو جم دبکی دی   دی گو اوژی وەکی وی
ثقان گو پاشا ؤ میر   کسی نە گو از وە زیر
نفر بونە بوز باشی   حتا گها ئی پا شی
بازی رابو چو بانی   لِ بر دستی بوم دانی
تلور تف لی بونە کوم   قالـــ یا أیها القوم
اڤ هاتنە ژ مالا خوە   دڤین استقلالا خوە
بو گو بازی دلاور   گلو کیە سرعسکر
گو تف آغا وٴ میرن   بی وە زیر ومدیرن
بوم هیدی رابو سرخوە   تاجا خوە دا سری خوە
گو ب تاجا سری من   کس نینە همبری من
رابن وەك پهلوانان   دا ام هرن سرڤانان
هاتن طیرین دو براك   بان کرنە کوند وقراك
گو هون وە رن بنیرن   کا ام ابرو چە میرن
دیکان خوە دان أنیشکا   بو ڤیر ڤیری مریشکا
گو فرمانا مە را بو   کوما وان ژ هف بلا بو
ئی کو کشتن ئی کومان   هاتن گوندا بی گومان
وان ژی وەکی مە کردان   دستی خوە ژبر خوە بردان
علوك و تو تك و ڤاز   تقدە بونە بە لەن گاز
همی کتن کوخی‌رەش   چیرو کا مەژ وە رەخوەش.

جگرخوین

دیلبر

ژدوچهڤان دبارن تیر   دِ دنیایێ کرم هسیر
مسلمانم بلی بی پیر   ژبو ژینی دڤینن شیر
ژبو چهڤین تە أز پروان   ژبوخزمت‌دچم کروان
دحیلاندە تو ئی رهوان   بدستو پی کتم‌داوان
توبس بِسکان‌بکە چین‌چین   ژناڤ عالم توئی زیرین
ژحظ وقوسە یین برهین   دبینم هرکسە أودین
ژهرمو کین‌تەتی‌یك‌دنگ   دبیژن‌دیلبرا سرهنگ
شفق دایە حتا خرچنگ   ژڤی کونی هلالی‌رنگ
تە آور دا برینداړم   ژبی‌چاری کربدارم
شڤ وروژی بهاوارم   از بی نیسان وآدارم
بخوازە دیلبرا من تو   دجهاندە سرا نسر تو
حمی شیرنـ هیڤی تو   ژروژی پر خویاتر تو
ورە زلفان بدە بایی   ژناڤ عالم هلین تایی
دنیرم بژنـ وبالایی   بسە قربان ورە رایی
بیە سیوانـ لبر تاڤی   توروژی نقشکی باڤی
تورنگین کە بزیراڤی   بکژ بوطی‌دوی گاڤی

مصطفی احمد بوطی.

[سگمان دبن‌دو بر وچاره چارریز دگرن • بری خورشید آغاسری‌خوه‌دایه‌شڤه‌ری • بری‌لوند آغا آلی‌بی‌روهلاتی]

لوند آغا — هڤالنون ! ما گرکه از ناڤ دِوه بدم • هون‌همی میرین شردیتی وکاری خوه بیر بری نه • تنی ژ ایرو پیدا شری مه ژشرین بوري گراتر و دژوارتر بین • ژلورا دڤیت هون ژی ژ بری خورتر وزختر بین • دلین ڤه دِدو گرچیلکین وه چار • هڤالنون ! بلا چاڤین مه هر گاڤ لِ پیشی بی بین ، وکی ام پیشڤه دچن دِدن پی مرنی وگاڤا کوام‌خوه دِدن پاش مرن دکڤه پی مه

لی هزو کی رحمتي گوتیه ، هرچند ژمه تیت دڤیت ام جانین خوه بپاریزینن وزوزو خوه مدن کُشتن‌،دا کو دژمنین خوه بی دژمن مهیلن - پیشڤه زارونو پیشڤه، خوه دی‌ب مره یه

[سگمان نڤدا مارشا ژیرین دخوینن و بری دکڤن]

مارشا سگمانان

ام برانه تڤده کُردن   انی بلند سراڤراز
جهین مه نه شهار ، زنار   ام ایلونه طیری باز
ولاتی مه دی یامه یه   ام تڤ ژیره گوری نه
هشیار بونه هرچی کُردن   دمین تاری بوری نه
داخوازامه حق مه یه   دوزامه یه سرخوه بون
ام دخوازن سر خوه ببن   دمین دبلی نه مان چون
مه صند خواری سربختی خوه   برومت و بخنجر
ولاتی مه آزا ببت   ام ببن ژی کەر بکەر
مرن ، مرن ، مرن هبت   ڤی ژینی ره بی سری
ئیدی بسه ، دبلي بسه   شرمه کُردره هسیری
طوپ لیدخن ، تڤنگ تڤین   دنگه ، جنگه تو ! تو !
شرَه ، شرَه لاونو شره   تڤه ، رڤه لو ! لو ! -
دِشری ده وکی شیرن   کس‌نامینه پاش • • • پاش
پیشڤه دچن خورتین مه‌تڤ   یك‌دومی‌چارمارش‌مارش

قباد — (دکڤه دیاری • خوه دگهینه پاشی با سگمانین لوند آغا • تڤنگ بِ ملي وی ، دوربینا سرور بکی بستو بی‌وی ڤه‌یه • دستی‌وی ده کراس) اڤه کرامی وی‌ئی‌بخوین

[پرده دانیت]

جهابالاو الحی‌ل دیبا هاواری

دادی ! دادی هاواری   روما ، نان ژبر خواری
گلکی أز کیفخوه‌ش بوم   ژبر ته پر سیاری •
ڤیگاڤ حالی من قنجه   أڤ أرد ژمن ره گنجه
اڤ حالــ وسان بمینه   پاشی توجار نه رنجه •
فرهنگا من پر دبه   هرو زیده تر دبه
جه مەد لِ ڤرکاك دبه   مقاص ژی جاوبر دبه
آپی (هرچو) دبیژه :   «ژمیر (جلو) ره بیژه
هاواری پسن نه هشت   کچك(!) کرکسی‌هیژه
أو میربن گلي گویان ،   کو سواران بری پیان
دخون بِ عقلمندی   گرك اڤ بین بیان
دگل ڤی تونه بونی   ودگل ڤی قاص بونی
سپاسان پیشکیش دکم   بِ اوی عشیر بونی»
ککی (بوز) لسردکه :   «ژمه ره مرور مکه
أم ، گش کردن‌اخوینا‌ترك   ژبومه رهوان بکه»
أز بیمه سرفکرا خوه ،   گوتن وآرمانجا خوه
بهنــا من پر ڤره بو :   بِ گوتنین دیا خوه

قدری جان

برخکی هاواری

هاوار هاوار دلالی   تو رُهینا چاڤانی
نو خورِی یا ملتی   ریزانی هم ریبزی
برخکی ته هات گها   خوه‌ش مقــام وپربها
برخــکی پر دلالــ   خوه شجڤات‌وخوه شهڤال
کتیه ناڤ برازان   عشیر که ناڤگران
خوه شجڤاتن بشورن   دِشران ده مشهورن
عشیر که سنگ بِ پرچ   پر خزی دکن دبین هرچ
او (بوز) ن پر دلالن   هڤالان ره هڤالن
بلی (یاز مبش کز) هیه   لی نه اڤ سوج یی مه یه
اڤه سوجی مزنان   کو اڤ حس‌زودا نه دان
بخــاطری ته هاواری   بهر که روباری

حبش اسماعیل

تشت دبنه · لی چاڤین مه ژ تونشتی نه ترسیانه و دبر هر دشواری یی ده دلین مه خور ترو زختر بونه · ام ئڤداماللك بون · ژن ومیر زارو زبچ ناڤ هڤ دا دِمان · هر کسی کاری خوه، وظیفا خوه کریه · تو کسی نه هشتیه کو لوما ژی بێت دِمیرانی‌ِ فدا کاری یی ده هون‌ژهڤ در کتنه· روژن هبون ام برچی دمان · شڤن هبون ام ژسرما یی دقفلین · لی گلی و گازندنه دهات بیرامه · نه دهات بیرا تو کسی · هر کسی ژبونا ولات وملتی خوه هر زحمت دکشاند و پی شادبو · ژبر کو هرکس بیره وری کارو خباتا خوه بو ·

کوردنون ! ام ایرو مالا خوه بگهیژبنن · امی مالاخوه‌آ چارسالین بردن، ژی در کڤن · لی دڤی گهاستنی ده امی بین دوبر · خلکی چکهلگر دریامی کری دن بین، بین نه چکهلگر خوه بدن دشتا عجمستانی،ناڤ کُردین عجمی · کو خوه دی حز کر پیشده تر امی دیسان هڤدو بینن · دڤی ناڤی ده هرچی کو ژمه مرنه دبن هیمی آڤاهیا سرخوه بونامه · هرچی کو دمینن ستون ودیوارین وی · آڤاهیا بی هیم نکاره بسکنه، هیم بتنی بسر اردی نا کڤه

[خلك خوه کەرد کن و لهڤدو دنهیرن · خورشیدآغا پیان دبژیره · بژیشك بیر بنداران مژول دبه]

بریندارك — ماچره ؟ از بِ چکهلگران ره ناچم، بر بناهن سڤکه

یکی دن — هکه خوین ژمن دچه از هرم کودری ژی بریڤه بِرم

لوندآغا — زارونو ! وختی مه هند که، دڤ ژ کُرت وبستان بردن · پیاین کو دڤیت بینه هلگرتن ژمه ره نه گرکن·دریژ مکن، دڤیت‌هر کس‌قیاخوه بقدراخوه بینت

قشم ومنیژه — (ژلوند آغاره) ماآغا امژی نه چکهلگرن · ته ب بِ چاڤین خوه دیت، مه چاوان شر دکر

لوند آغا — (کچکان همبیز دکه) بلی‌خبرا وەیه، من بِ چاڤین خوه دیت، هون چکهلگر وسگانتن رندن · لی خورتن هنه بی تڤنگن · امی تڤنگین وه بدن وان

کچك — ما ام نه خورتن · تومه پیرد حسبینی · توژ کو زانی کو ام هنگ خورتین ته نه میرن · کاکی نه، وان شانی مه بده

لوند آغا — چاڤین من، جانی من، بی فیده یه

[کچك ڤدگون نك دستگرتی بین خوه، خاطر دخوازن ود کڤن ناڤ نه چکهلگران]

هڤند — (ژ دستی خورشید آغا درڤه‌خو ل پیشیا لوند آغا دادچکینه) آغا، از دکم ژتره دو پرسان بکم

لوند آغا — تو هیژ نکاری تڤنگی هلگری، هین نه، دره سالی بی

هڤند — هون ژی عجیبن لو ! از ژوه ره‌جانی‌خوه پیشکش دکم · هون ژمن سالین من دپرسن · ما هون هاتنه هره تنی ژبونا کُشتنی، هکه ولی به رابه‌من ژی بکُژه · نه هه گر وه مرن ژی دابه چاڤی خوه هنگی از بکیری کُشتنی میم ژی مایکیری مرنی ژی نایم · دماکو تو بری از دکڤم شوناته دمرم و نه دهیلم ژبونا کو تو بکُژی وولی بکیری وه تیم · نه سح کر آغا او !

بژیشك — ژخوه او بر دستی یی منه

هڤند — (درڤه نك بژیشکی) آپو از خُلامی‌دستی تەمه، من مهیله، اڤ لوند آغا ظالمکه، دخوازه من بشینه دشتی

بژیشك — مترسه، تو ئی بمن ره بی ئی

[کاروانی نه چکهلگران بری دکڤه، خلك ژهڤدو خاطر دخوازن · قشم کتیه بن چنگی منیژی ·]

قشم — (ژ منیژی ره) خوه زی ام کچ نه بو وآنا

منیژه — ما هنگی ام اڤچند بڤان ڤه گر بدایی دبون

ژنکاك — هون کچ نه بو وآنا، ام ژن نه بو وآنا کی اڤ جامیرین ها دِآنین ·

قشم — بین کو آنینه

ژنك — بین کو آنین آن مرنه آن ئاا دتینن، دڤیت صبه هون ژی ژ بونا دوصی بینن

منیژه — یادی دڤ ژمه برده

[پاشیا کاروانی ژدیاری کتا دبه]

لوند آغا — ئیدی دمه، دڤیت ام ژی بری کڤن

بژیشك — نه ژخوه

خوه کوفی و گلی بین وان دعدلاندن از ژی کتم همبیزا
چپرین دژمنان واف دانه هڤ

[خلك ئڤدا دکنن]

قشم — (هڤندی‌همبیزدکهورادمیسه)توچی‌خورتکی دلالی
هڤند — کچی! ولی میبژه گرگین آغا دی بدخسه

[خلك دیسان دکنن]

پیره ژن — خوه دی ته بهیله، کوو دڤی حالی ده ته
ام کناندن
هڤند — دحالی مه ده‌چه هیه، مه دژمن کڤاند، گه پحن
رڤاند، بوکین‌خوه جڤاند. ژ خوه‌تالانی یاڤی‌ابلی داوته-
ازی هرم ل بژیشکی خوه بگرم. (خوه دده شڤهری)
قشم — چه لاوککی دلال وبدله
منیژه — خوه دی وی بهیله (ژقشمی ره) بربنا گرگین
چاوانه
قشم — ژ حالی وی خو بایه، تونابینی حالی وی نه توحاله
گرگین — گه مده خوه هی، ماتوبزانی قشمه، ژ خوه ره
دبیژه. تو تشتی من نینه، نهو دکارم تڤنگی هلگرم
منیژه — خبرا قشمی یه، توئی چاوان بکاری تڤنگی
هلگری، تو نکاری خوه هلگری
قشم — تو نزانی‌چه خوین ژته چویه

[ژشڤه ری پیژنا لنگان ودنگی میران تیته بهیستن. لوند آغا وهڤالین وی]

جڤانوك — ۱۷

ئین بری، لوند آغا، خورشید آغا، بژیشك، هڤندو پیاین
دن و پیشده ترقباد

لوندآغا — (ل خلکی دنهیره و ژهڤالین خوره) مه‌تو وخت
نینه کو ام وندا بکن. دڤیت‌تاڤل دست ب خباتاخوه بکن
خورشید آغا — بلی، هما نهو
بژیشك — دی رونن، ام باخیڤن

[خوه ژی خلکی ئدقتینن وددن قجنککی]

لوند آغا — ژ خوه رحمتی ری یامه شانی‌مه دابو
خورشید آغا — ماژو پیڤه ری هیه
بژیشك — هنگی از وخورشید بکڤن ناڤ پیان. خلکی
چکهلکر ژبی نه چکهلکر ڤقتینن وکاروانی نه چکهلگران
بری خن
لوند آغا — ژخوه اڤه، توشبور ومیشورا دن نینه
خورشید آغا — تنی، دڤیت قدری ده پانزده پیسان ژی
بشینن بر بر انیا کنر، آر بکاریبا فلیت بکن
لوند آغا — نه ژخوه
خورشید آغا — بر پیان ره توئی کی بشینی
لوند آغا — بلا گرگین بوان ره هره
بژیشك — گرگین بریندار، بلا او بته ره بی
لوند آغا — هنگی فله میز، هردوژی هیژانه، یك ژی
ئیدن چیتره
منیژه — آخ
لوند آغا — (لخوه دزڤره) اڤ چه دنگه؟
فله میز — نه توتشته ازبنی، دنگی‌بریندارکی (ژ منیژی‌ره)
دبن مبه
منیژه — دنگی برینکی
فله میز — (دڤی منیژی دگره) کچی، دبن مبه
خورشید آغا — توزانی، لی بن از بچوآما چیتر دبو. تو
ل پیش از ل پاش. توسکانین مه بگهینی کری دن
از ژی هرم پیشیا دژمن بر فلیت راحتا صبه ایفاری‌پیشیا
دژمن بگرم و پاشی دگل پیان بیم خوه بگهینم وه

[بژیشك ولوند آغا ل هڤندو دنهیرن]

لوند آغا — (ژ خورشیدره) ککو تو گلك وستیابی.
دهر در آڤی تنگ ده تو. لی هکه ته دل هیه
خورشید آغا — دلمون ژی هیه. ژبونا سلامتیا ئڤایی بی
دڤیت از هرم
بژیشك — پزی نیر ژبو کیرایه
منیژه — (ژ فله میزره) ته دیت ژته میرتر هنه
فله میز — (بعرن) ژمن مزتر هنه
خورشید آغا — ئیدی دڤیت ام دست بکاری خوه بکن
لوند آغا — (ژخلکی ره) ژنون! میرنون! اف بو نه
چارسال ام ئڤدا دڤان چیایان ده ژبونا آزاهی وسر خوه‌بونا
ولاتی خوه دخبتن. دناڤ ڤان چار سالان ده مه گلك

پیره ژن — کو دنگی تفنگان دورد کت

بریندار — کو دنگی تفنگان دورد کت ، ژی دخو یه کو دژمنان بازددن وپین مه دِردن پی ٠٠

کالو — خبراوی یه خوه هی ٠ نهو تو نزانی چه کیفه ٠ دژمن دِره ڤه ، پین مه د کڤن پی ٠ جارن هنه بِ مسری یان بِ سینگی ِلهف دِقلبن ٠ ِهنگی تفنگ وك چو نه ٠ تنی زبقزیقا شلفا خنجرانه ٠ (بدنگکی نزم دِنهور ینه :)

لی خنجری لی خنجری

قفدرشی کالا نزری

از ِلته گریام دلالی !چاڤرشی دلالی! توکانی، انیزیری کانی

ژنا کالو — مامن نه گوتبو توخورفی بی ، مادمابردولاڤی بی یه

کالو — پتی تو کەربه ، تو ژ کو بزانی ، بلی بردولاڤی ماز بچینی ، ماتو ژ کو بزانی وکی دنگی طوپ وتفنگان دبهیسم چاوان دلی من هلدا ڤیژه ٠ هری مرن هبوآ کال بون نه بوآ ٠ خوه زی ! خوه زی ! ِلوان وختان ، ِلوان زمانان ٠ حتا کو ام نه دگهان سینگین هڤ مه تفنگ برنه ددا هڤ ٠ نه ِژ پاش تالده وناڤ چپران ٠ هزتشت کردمانجی بو ٠ ِژخوه عسکری رەش یکجار ِبه نکاربو ٠ ِژ هفت باڤی وان زیده بو کو ِهلکشن چیان و بکڤن وارین مه ٠ کومه خوه دگهاند کوتارا چپی اُوان روپین خوه باددان ٠ ِژمه ڤدبون ، حتا سالادن ، حتا هنگی کرام د کتن دشتی

[دنگی تفنگان یکجار دورد کڤه]

جڤانوك — ١٦

ئین یری ، قشم ،منیژه ، گرُکین ،فله میزو پیشده ترهفند

[تڤده ِژشڤه ری درد کڤن ٠ منیژه بریندارە ، فله میز او هلکرتیه ٠ گرکین ژی بریندارە ، قشم کشیه بن چنگی وی ٠ برینین وان نه خدارن]

کالو — آغانو خیره

گرُگین — خیره آپو

پیره ژن — مالامنی ، کچك ژی بر بندارە ، من دگوت مچه ، لی گُه نه دامن

بریندار — مامن نه گوتبو دژمن شکیایه

فله میز — بلی شکیایه

گرُکین — شکیا و کشیا رو باری دن، پین مه دانه پی، حتا کو وی بین باژون هندا نوالادن

فله میز — دژمن گلك ئیشیا ، دنوالیده بکاره خوه بپاریزه ژی ، حتا کو خوه بعدلینه ژیره چند روژ دڤیتن

کالو — ِژپین مه پرهاتنه کشتن

گرُگین — کشتی پین دژمنان پترن

کالو — ِژ ِپران ِپر ِژهند کان هندك

بریندار — ِپسمام ، گلونیتا ،زنین مه چه یه ؟ ماژمه ره ژی تڤدیرك نایه دیتن ٠ از بکتام پشتي کڤرکی من دکارِبو تڤنگي بشولینم ٠ لی چاوان خوه بگهینم حتاوی دەري

فله میز — (بی حمتی خوه) کو خوه دی حز کر ، اوژی دبت (ژی منیژه ره) چاوان گلك دئیشی

منیژه — ما از کنگي دِدستی تەو دِهلاجانی ته ده دئیشم ، تنی دترسم٠٠٠

فله میز — ِژچی دترسی ؟

منیژه — نه ِژ توتشتی ، کو از بیژم ، مه به کو بجیدی

فله میز — ناخیدم ، کابیژه چه یه ؟

منیژه — ماتو نزاني ، بلی دترسم کوتومن دیسان بردي ، ام دیسان ژهڤ ڤقتن ٠ ماچره ِژمن ڤقتی ، ته نه دبت رَخ ته ده من ژی شرد کر ٠ ته ِبخوه دگوت ،بر کین من قت شاش نه دبون ، دگهان آرمانجی ، ئبدی ام ِژهڤ ڤنقتن نه؟

فله میز — نزانم کچي ! کارزانه ، دَرب زانه ٠ از چه بیژم ، دنیا شره ، شر هروبِ آواکی یه

هڤند — (ِبدنگ وقیر ِژشڤەری درد کڤه بدستی وی ره چند بومبه هنه) باش ایڤار آغانو ! هون چاوانن ، راحتن ، ئیدی مترسن ، دژمن گلکی دور کت ٠ پشتاوی شکیا ، زوزو نکاره ڤگره (بومبان شانی وان دده) اڤ سیڤین هاژی ِژوه ره ریکرنه

[خلك دکنن]

گرُگین — ته اڤ ژ کو پیدا کرنه

هڤند — ککو هکه ناخیدی ازی بیژم ته

گرُگین — قت ناخیدم ، هما بیژه

هڤند — وکی دژمن بازدا وهون کتن پاشلا دستگرتی بین.

لی بی بی ! ربنی ! دوتماما خوه لیسر
لی بگری ! لی بگری ، دلالی ! تورنی
وای لمن ، وای لمن پور کری آخ ازی

[دیار پیلکي ڤالا دمینه . ژ ٲنی یاشر دنگی طوپ ومترالیوزان تیت . هیدي هیدي دنگ نیزنگ دبن . قاصدك ژشڤەری ده تی ود کڤه دیاري .لدورا خوه دنهیره کسی نا بینه پیشڤه دچه - دنگی تڤنگان هیژ نیز نگتر وخورتر دبه]

جڤانوك — ۱۳

لوند آغا ، بژیشك ، قاصد ، هڤند ، قشم ، منیژه
وپیابین دن ڤدگرن

لوند آغا — (ژقاصدره) ته دگوت جه ل بین مه تنگ بو به . دژمن کتیه نوالی ود کشینه پحناڤی

[دنگ و پیژن هیژ نیز نگتر دبن . چند برك لپحناڤی د کڤن . سگانك بر یندار دبه ود کڤه بژیشك لی دنوه ، یکی دیتر ژی ....]

لوند آغا — هز چند امی ڤی کوی ڤالا بکن لی نهونکارن . مه هیژ کارو باری خوه نه کر به . ژو پیڤه دڤی حالیدەام چاوان پشتاخوه بدن دژمنان ودربامی کری دن بین . ژلورا دڤیت ام ب ئیر یشه کی دژمنان ژ چیران هلکن وباڤیژن روباری دن . دي خورتنو ! زارونو ! هرچی کو زیراڤی وی تنکه بلا لپاشی بی بینت ، ئیر یش زارونو ئیر یش ...

[تڤداخوه ددن شڤه ری . لوند آغا د کڤه پیشی یی . پیادبزن د کن کو ژهڤ در کڤن . بریندار گهانه جانکشي بی]

بژیشك — (لدورا خوه لکچکان دنهیره . رادهیژه تڤنگا کشتیکی) از کو دزانم برینان درمن بکم دڤیت بزانم برینان ژی ڤکم (دده شڤه ری)

جڤانوك — ۱٤

قشم ، منیژه ، پیشده ترخلککي تڤلی هڤ

قشم — دژمن دیسان حار بو یه

منیژه — عمری صه بی حار نه دریژه

[دنگی تڤنگان لسرهڤ تیت . گوله د کڤن دوری ، گره گرا بالافران ژی د کڤن ناڤی . قیرین ، آخ ونالین . ژ آلی بی روژا ڤایی خلککي تڤلی هڤ : ژن وزارو ، کال و کوکم ، چند بر یندار د کڤن دیاری . هن لسر لنگانن . هن ژی ب ز کشکی خوه د گهینن هڤالین خوه . ژنوالی ڤه دنگ تین . گه نیز ینگ د بن ، گه دور . بالافرتین ، دچن ، بومبان داڤیژن . گر ینەك ... بالافرك بر ب ژیر دبه ود کڤه نوالی ...]

منیژه — ما ام چره سکنینه . بر یندار نه مانه کو ام لوان رمقاته بین . پرانی ب برینین خوه کتنه . ئین مایی بی مه ژی د کارن . آن اوی صاغ بین آن خوه بگهینن هڤالین خوه . ئیدي جهي مه ژی چیره ، انی یا شره (رادهیژه تڤنگاسکمانی مري وددە شڤەری)

قشم — ما ٲزته کنگی ب تنی دهیلم (دده پی وی)

پیره ژنك — کچی ! کچنون ! کوڤه ؟ کوڤه ؟ خوه لی لسری وه مبت . مالامنی ...

جڤانوك — ۱٥

ئین بری ژ دو کچکان پیڤه

کالەك — (ژ پیره ژنی ره) توژی دنگی خوه ببره

پیزه ژن — ژخوه من تشتك نه گوت . اڤه من دنگی خوه ژی بری

کالو — خوەدي او ! تو برحما خوه بکه . لبرڤی حالی چاوان هدارانه تبت . هکه ته مروڤین دیندار دڤیتن ، ٲمن . هکه نه میرین قنج ، خدان بخت ورومت دڤیتن دیسان ٲمن

پیرەژن — (بدنگکی نزم) خبراته به برا . لی کسی بشولی خوه دی نزانه

کالو — (اوژی بدنگکی نزم) بلی خوه هی ولی به . لی اڤ شول بداری چاڤانه

[دنگی تڤنگان هنکی دورد کڤه]

بر یندارك — هی ، از قربانا دست ولپین وه بم . بین مه پیشڤه دچن . دژمن پشتا خو داوان

پیره ژن — ما تو ژ کوزانی خورتو ؟ تو ژی وك مه لمری ، تو کسي نابینی . آن ناڤ دمه ددی

بر یندار — یادی ، ماتونابهیسی کودنگی تڤنگان دورد کڤه

دژمن شکیاوخوه داپاش . سگمانین مه‌خوه گهاندنه‌چیرین‌مه .
ڤیجا دژمنان دیسان بری خوه دان شکفتی . لی شکفت
ئیدی لوان راندبو . هاتن و کتن ئی . شکفت وهژده
جندك کتنه دستی وان
سرور بگ — در نوالی ده
لوند آغا — دژمنان عسکری‌خوه بشوندا کشاندن . نوال
و که بری یه . تودنگ و بیژن ژی نایی . سه مری ببن‌مه
وقدری صد جند کین دژمنان لی مقاته نه . . دگری شیران
ده ژیر کو توسینگین سگمانین مه نه مانه ، دژمن گوله و
بر کین خوه د اڤیژه رویی آخ و کڤران . مه سری کانی بی
ژ دستی دژمنان دریخستبو . ڤی پاشی‌لی دیسان ژمه زمت
کرنه . لی مه او چند جند کین وان خستنه ناڤی کو دڤي
کانی یی ر تمیه وآڤ صور دهر که . . .
سرور بگ — دهر دَری ده میرانی‌، دهر دری ده کُردانی .
لی دژمن سر دست ، ام قلس و بیکس ، ژلورا دهر دری
ده بندست . بلی میرانی قنجه ، دهر تشتی ، نمازه دشری ده
میرانی شرطی پیشبنه . بلی میرانی گیانه . لی ژبونا کو
گیان بلڤه ، تڤ بگره ژیره دست و لنگ وژوان دستان ره
شور ورم دڤیتن . نه پیانه نه چك . چار َمه دڤی کری
ده دور گرتی ، هرو پیاوچك کیم دبن . لشانو وان تونا بی .
آڤا کو سری خوه نه دایه کانیکی ، روژکی دی بچکه .
(دنگی وی دگُهیره ، بڤین وهشکی) آغانو ! قراراره چه‌یه؟
ئیدی دمه ، دڤیت هون قرار که خوه بدن
لوند آغا — بگ ، اصل توئی . هکه قرار دڤیت ، دیسان
توزانی . ته چاوان امر کر امي ولی بکن . ما کنگی مه بی
امر بیاته کو
سرور بگ — لی هیه کو ازنه مام
[همیان خوه کەر د کن،دنگ ژتو کسي نایی . بژیشك
د کڤه نیزنگي سرور بگی ، زنداوی دبه دستی خوه .
بژیشك بی ماده]
لوند آغا — بلی بگ تو چی امرد کی ؟
سرور بگ — یی من ، دڤیت هون خلکی َچکهلگر ژ یی
نه َچکهلگر ڤقتنن . زاروزیچ یری خن بلا بکڤن دشتا
عجمستاني هرن ناڤ کُردین اردلانی . ئین چکهلگر ژڤی
کری دربامي کری دن ببن و حتا پاشی یی
لی بمینن . خوه گران بفروشن . بلی خوه رند بپاریزن
زوزو خوه مدن کُشتن . ژ هر گاڤی بیتر میری میر کُژ
ببن ونه خوه کُژ . دا کو دژمنی‌خوه بی‌دژمن‌میهلن‌و‌د اردی
کردستانی ده آ گری سرخوه رابوني َمدن تمراندن(دنگی
وی تیته برین ، نمادلڤه)
بژیشك — (خوه دگهینه وی ، سری خوه دکه سینگاوی،
چاڤین وی هسیتر د کن) چو ، هری سروری مه چو ،
ستونا مه آبلند وخور رت هلوشیا
[قباد وهڤند خوه داڤیژن لنگین وی ، کچك دگرین ،
چاڤین خلکی هیسترد کن . پیلکی دڤي حالی ده دمینن]
لوند آغا — هڤالنو ! سروري مه چو . هرو کی بژیشکی مه
گوتیه بایه کی نه بخیر ستونا مه آبلند وخور رت هلوه شاند ،
کونی مه دسر سری مه ره خست ، لی دڤیت ام کونی خوه
را کن ، ڤدن وشو پا سروری خوه وندامکن
برانو ! نه ژمن نه ژی ژ کسکی دن‌تیت ، هرو کی دڤیت‌پسنی
سرور بگي بدت و لبر بکڤت . هکه ام دخوازن گیانی
وی شابکن دڤیت ام بجبنن ووصیتاوی بینن جه . دژبناوی
ده ام بر امری‌وی ڤه دچون ، پاش مرنا وی دڤیت ام
بوصیتاوي ڤه هرن . (آلی ژ شکیری‌دبه و ب سرور بگي
داد که) بگو ! دژینا خوده ته او هلد گرت ، دمرنا ته ده
دڤیت او ته هلگرت
[لوند آغا ، بژیشك ، قباد و پیاین‌دن دارو بستی‌هلتینن،
داتینن سر پی‌ین خوه ، هیدی هیدی دچن ، خلك د
دن پی وان . قشم داڤیژه سر :]

وای لمن ، وای لمن ، پور کُری‌آخ آزی
سرورو ! سرورو ! سروری قومکی
شهیدی ، بلندی ، شهیدی بهُشتی
لته خست ؛؛ بچاڤ بر کی کور کی
سروری ، گرامی آخ لمه وای ازی
بجترشی دابکی ! دوتمامي پور کری
رَشا خوه گریدن ، سرور چو گورنی

ـ گاني پيشين — رُهنيا چاڤين كردستاني بو
سگاني دووم — نه ميري گورنستاني بو
ـ گاني پيشين — ژ بونامبراني بي ، ژ بونا قوماندني ژديبا خوه بو بو

[ژدوي دمي ده‌پيابك دكڤه دياري ، بر دستي خوه ره دوربين وششدريا سرور بگي دگره ، خوه دگهينه دارو بستي وسرا ژنوابين خوه دسكنه .]

جڤانوك — ١١

ئين يري ، قُباد پاشي هڤند

قُباد — (ب دنگكي بگرين) آخ از بني ، از گوري من دگوت خوه او چند مده پيش . ما ام صه‌بين‌ته نزانم ژبوچي بون . ته كري بي‌خوه چاوان بي سري هشت . از گوري من دگوت از گوري ياسري ته بم، ته از كرم كيلا گورناخوه . بگو ! بگو ! بگي زراف مرن ژ بوته هيژ گلك زويه . دنيا دن راحتي به . تونه ميري راحتيي‌بي . تومبري شرو قوما ندني بي . اف چيا ، گر وگازتي بدنگ و ناڤتيدانا ته شين وسرخوه نه . بي ته چيانزم ، روبار زووا ، ازمان بي روژ وتاڤه . تو ب مرنا خوه گلك نشتان ژمه دبي كو ايرو ژهردمي پيتر ژمه ره گر كن . تو قيا خوه بر مرني دتيني لي ام ناپينن . تونه بي‌خوه‌بي ، تو بي مه بي . مروڤين وك ته نه قصرن ، كاروا نسراين . حقي رونشتنا هر كسي‌لي‌هيه . بگو ! بگو ! ته هرتشت ، دي وباڤ ، زارو زيچ ژبونا ولاتي خوه هشتن . نهو ولاتي خوه ژبونا چي وكي دهيلي ؟ مانايه بيراته‌وكي ام يري دكنن، دوتماما ته ژتره چه دگوت . دخوست ب مه ره وره . ته‌نه‌دهشت . ژته ره دگوت: « تو من ژبونا ولاتي خوه دهيلي ودچي ، ما ازته ژبونا كي بهيلم وهرم كر ؟ ولاتي من ژي تو يي ، پرده از ژي هرم ولاتي خوه ، از ژي بر ته ره بيم »

هڤند — (دكڤه دياري ، لدورا خوه دنهيره ، لبردارو بستي سر از نوبان دسكنه ، هردو دستين سرور بگي ماچودكه و بدنگكي زيز) آخ من نزاني بو كر مروڤ دكاره دوجاران ژي سيوي بمينه

قُباد — آخ ازچه ديژم . مازانم چه ديژم . بگو ! بگو ! بگي زراڤ رابه ، سري خوه هلده

سرور بگ — (چاڤين خوه نيڤ بل دكه ، لدورا خوه دنهيره ، چاڤي وي لقُبادي دكڤه . بدنگكي نزم) قُباد تو لمري ؟

قُباد — بلي از بني ، ژ بي فهيتيا خوه هيژ هممو لمرم . هيژنه مرمه

سرور بگ — مه‌مره ژي . داكو كرامي من لي بخوين بي مال ، بدي دوتما ما من ، كري من تيده بخوه دي بكن ، زو بگهينن و بيخن خزمتا ملتي . ملت نكاره گلك لــ هيڤي بي بمينه . ژ يره جانڤدا وجانبيزارن دڤين . ژ دي‌ياوي ره هولي پيژه

قُباد — ما چره از بني ، خوه دي حز بكه تو بخوه كري خوه بخوه دي بكي وبگهيني . پر ينين ته نه خدارن

[ژ دڤي سرور بگي خوين تيت وديسان ژ پرڤه دچت]

قُباد — خوه زي من اڤ نه گوتانا . خوه زي من اڤ دم نه ديتانا ، دترسم پي‌دلي خوه خرا كر يه

سرور بگ — (ديسان چاڤين خوه ڤدكه ولي هڤندي) هڤند كري من تو ژ لمري

هڤند — بلي از بني لمرم . امركي ته هيه

سرور بگ — نه كري من ، لي هرو كي من ژنه‌ره پري ژي گوتبو، سري خوه ژ چيري گلك‌درميخينه، ته‌سح كر

هڤند — بلي از بني درنائيخينم

جڤانوك — ١٢

ئين يري ، لوند آغا ، بژ يشك وچندپياپين دن

لوند آغا — بگ چاوانه

قباد — (بي‌حمتي‌خوه) راحته

سرور بگ — هون بخير هاتنه آغانون . سگانين شكفتي چاوان بونه ؟ دترسم دژمن لوان هاتيه هڤ ، ديل كتنه

لوند آغا — بلي از بني دژمن لوان هاتبو هڤ ، لي ديل نه كتنه . ژخوه‌دشكفتي ده بيست‌و پينج پياهبون . قدري دوصد عسكري‌دژمنان بسروان‌ده گرتبون . پين‌مه‌ڤي پاشي‌بي دوترااليوزين دژمنان خستبون دستي خوه . بر ئير يشكي لدژمنان بونه دهر . ژ دوساعتان پيتر بهڤ چون ، داوي

آخ کچی دژمنان تونه کُشتي ، ته از کُشتم • هندك مابو از دین دبوم • بی ته منی چه بکرا ، آخ کچی آخ • • •

منیژه — دلی خوه رونبنه ، توتشتی من نینه ، بر ینکه سقك • لی من ژ ته ره نه گوتبو حالی مه نه تو حاله • تونابینی دژمن خوه گهاندیه حتا بحنا ڤامه • ما ژ هر وی ڤه چه هه یه ؟ امی هرن کو • چارسال ، تقاڤ • او چند تمر وخبات ، او چند خوین • ژن ، میر ، پیر ، زاروهوقاس کُشتيومري • ما همی ژ بونا ڤی پاشی یی • ژ بونا کو أم بحناڤا خوه بردن دستی دژمنان • ژ خوه دستی مهده اڤ گِر ، اڤ کِرمایه • گلی یی ز بلان وتند ورك کتنه دستی دژمنان • دِناڤ کردستانی ده تنی اڤ کِرمایه کو دمری وی ده ام دِ دوراوی ده دژمن تنی کُشتِن

قشم — هیژ راستر دِ دستیمه ده تنی اڤ دهرمایه کوامد کُژن وولی تینه کُشتِن • دِ درین دن ده کُرد نابنه کشتن • لی وك پز و دَواران تینه شر ژ بکرن

جڤانوك — ٨

ئین پیشین ، هڤند

هڤند — (ژ شڤهری درتیت) بو کنون ، ژوه ره کفارت به (ژ منیژی ره) مالا منی بر یندار ی (مادی وی دگُهیره) نربناته نه خداره ؟

منیژه — تشتکی سڤك

هڤند — (لِدواراخوه دنهیره) کا آلامه خو یانا که ، چو کو ؟

[تڤدالـــِ آلی دگرن ، ژ ناڤ کڤران دردخینن ؛ دِعدلینن وژنوڤه دادِ چکینن سری شکیرکی]

هڤند — بر ڤی بومبار دمانی دِژمنان ام گلك ئیشاندن ، من دگوت ڤی تنی دِچپران ده ، لی دبینم اڤ درژی • دڤیت از هرم نك ُقباد (خوه دده شڤهری)

جڤانوك – ٩

قشم ، منیژه

قشم — بلی مه چه دگوت •

منیژه — منی بگوتا ، ژخوه نایه بیراته ، بری چند روژان او خورتی بِ جلینتنگ کو دبیژن لِ أورو پایی خوهندبه ، روژنامه که دژمنان دِ خوه ند وژ دِ دورا خوهره دگوت :

« بلی خبراوانه • اڤ شري ها ، شری مه دگل وان نهوك شرین زمانی بری یه - بری ، مه لِسر ڤچور آن میری بی. شردِ کر • جارن هبون ژ بونا خوبنی بکی ژی • لی ایرو ژ بونا ولیت وهیینا خوه شرد کن ، دِ قومینن • بلی اڤت شرین ها کو چند سالن دِ ولاتی مه ده دِبن شرنن بِ آرمانجن • أوخستنه سري خوه مالامه ژ دستی مه بِبن • أومالا کو ژ میژڤه ژ پینج هزار سالی ڤه ام تیده نه • أومالا کو گلك نیار و دژمن حواندنه ، لی تو جار نه هشتیه کو او تیده ِچه بِبن ووارین مه ژ مه بستینن • بیاڤ ، وکی دهاتن وولاتی مه ڤدگوتن مه خوه دِدا چیان • ئوژ ژورڤه لِ چون وهاتنا وان دنهیرت • لی ایرو نه ولی یه • هلدکشن چیایین مه ژی ، ناهیلن ام دِسروان ده ژی بسکنن • ژ لورا ، ژبونا مه دوری نینن • ری یك هیه • دڤیت ام دِژمنی خوه ژ مالاخوه در بنن وخوه یی بی مالا خوه ببن »

قشم — بلی منیژه ولی دگوت • خبراوی یه ژی • قستاوان قلندنا مه یه • دلی وان هیه ناڤی مه ژ دنیابی را کن

[ژ شڤهری پیژنا لِنگان تیت • کچکان خوه کهر دکن و بر بِ پیژنی ڤه دِچن • برك بربندار خویا دِبن • هن دِدا روبستان ده هنیندن دِپشتا میران ده هلگرتی • داروبستا پیشین دِدینن اردی ، کچك دچن سر • لِ بر بنداری دنهیرن ووك مهینین ڤجنق خوه ددن پاش]

جڤانوك — ١٠

ئین پیشین ، سرور بگ ، دو سگمان و پیاپین دن

هردو کچك بهڤره — آخ ، آوه ، خورتی جلتنگ

[بر یندارین دندبن شکفتیوجند کانژ دِ دیاری کاش دکن]

سگمانی پیشین — سرور بگ بِخوه یه

سگمانی دووم — قُربانا میرانیا خوه به

سگمانی پیشین — بربری هزار میری بو

سگمانی دووم — سرك بو سر کن رهسری بو

سگماني پیشین — خوه ندا بو ، زانا بو

سگمانی دووم — بهر آوابی هیژا بو

سگماني پیشین — خلك پی دسکنین

سگمانی دووم — دژمن ژی دلرزین

نه هولی ، چند روژ شر ، پاشی چند روژین دن ژی راحتی ۰ ڤی جاری ژچار مهان بیتره ئیر یشا دژمنان دسپتی کریه وقت نزانه بسکنه ۰ بری شر دِ کونتارین چیی ده دِ بو ۰ دژمن هیدی هیدی هلکشیا وخوه گهاندیه بلند جهسان ۰ مابری دَه روژان بر کین دژمنان‌قت لِ پحناڤامه د کثن ۰ لی نهو پحناڤامه ژچپری خرابتر بو یه ۰ ژِ آلی پی دن مزنان د گوتن زاد ژِ خوه یکجارنه مایه ، بر کین سگمانین مه ژی‌نه گلکن ۰ هرو کیم دبن

جڤانوك — ٤

ئین بری ، هڤند

هڤند — (دِردستی وی ده چند پا کیت پنبو د کڤه دیاری ۰ لِ کچکان دنهیره ، یکن دبیژه وان) کچنون وه‌خیره ، از دبینم هون هردوژی ماده کری نه ۰ باوربکه ترس گلك گهایه وه ۰ مترسن ، از ککی وه مه ،

منیژه — دی ، تو ژی بقه‌ش ۰۰۰

[هڤند دِ شڤه ری ده وندا دبه]

جڤانوك — ٥

ئین بری ،ژهڤند پیڤه

قشم — چره دخبیدی منیژه ، بخوه‌دی زارو ککی دلاله

منیژه — بلی ، از ژی دزانم، مادما یاری یی یه

[ژِ دورڤه گُره گُرا بالافران تیته بهیستن]

قشم — اُڤه دیسان دیوین گُهدرزی وبالافر ، هروکی دِچیرو کان ده دگوتن

منیژه — فد کره قشم ، راست بِراست بِسرمه ده تین

[کچك لِ عزمین‌دنهیرن، بالافر نیزنگ دبن ، لِدوری گوله دکڤن۰ پاش بیستکی لِپحناڤی ژی ۰ قشم ومنیژه خوه لِ اردی دریژ دکن ۰ می چار بومبه سرهڤت دکڤن هولکی ۰ دنیا طوز وتاری یه ۰ چاڤ چاڤان نابینه ۰ بالافر حتا ڤداندنا بومبه یین خوه دسر پحناڤی ره دگرن ۰ گاڤکه دن ڤد گون قرار گاها خوه ۰ دنیسا هیدی هیدی ڤدبه ، هولك هلوشیسایه ، دِرجهی وی ده چالن خویا نه ۰ ژِ بربنداران یك ژی نه مایه ۰ دِناڤ شکیر وزناران ده هن مری ، هِل وهستی تینه دیتن ۰ ژِنوالی ڤه دنگی تڤنگان ۰ دستر یژ که خورت۰ژِ شڤه ری چند پیادرد کڤن ، دناڤ شکیران ده دسکنن ، گرگین وفله میز دناڤ وان‌ده نه]

جڤانوك — ٦

قشم گرگین ، فله میز ، چند سگمان وعسکر

قشم — (ژِجهی خوه) گرگین توئی ، فله میز

گرگین — قت ملڤه ، جهی خوه‌ده بمینه

فله میز — منیژه لِکویه ؟

قشم — اوژی لِره ، دناڤ کڤران ده

گرگین — خوه‌در یژ بِکه (ژِهڤالین خوره) کانیءسکر ، دابون پی مه

فله میز — اُڤه تین

[ژِ شڤه ری قدری‌دَه پانزدَه عسکری رَش درد کڤن ، سگمانین کُردان وعسکر د کڤن بداری هڤ ۰ لِهڤ دِخن ۰ ژِ عسکران می چارك تینه کُشتن۰ عسکرین دن ژی تین ۰ هردوآلی خوه دتلینن ، شره ۰ پاش پیلکی پشتمیرین کردانه۰]

یکی ژِ پشتمیران — هي گُه بحننون من هسپ بَرَسر میلا کا دي یاوه دا او ! ۰۰۰

[چند دستر یژین دن ، عسکر درڤن ، سگمانین کردان ددن پی ۰ دنگی تڤنگان هیدی هیدی دورد کڤه ۰ دیار ڤالا دمینه ۰ جندکین کردان و عسکران تڤلی هڤ لِ اردی نه]

جڤانوك — ٧

قشم پاشی منیژه

قشم — (ژِجهي خوه سری خوه هلدده وبان د که)منیژه، منیژه (ژِ خره خرا مریان پیڤه تودنگ لی ڤنا گرینه ۰ جارکه‌دن بان دکه) منیژه ، منیژه ، کچی (خوه بِخوه) مالامنی ، چه لی قومیه ، مبه کو ۰۰۰ (د کڤه ناڤ جند کان لی دگره ۰ منیژه دناڤ کڤران ده دڤه‌روڤزلیایه ۰ قشم وی دبینه ۰ خوه‌لی دتو ینه و د کشینه همبیزاخوه ۰رو یی منیژی بِخوینه ۰ قشم رو یی وی دشوت ۰ منیژه هیدی هیدی خوه دِلڤینه ۰بربناوی‌سڤکه ۰ منیژه رادبه سرخوه)

و کُرین ته ٠ ام ژی قلس ، بی چك ، بی توتشت ٠ چارمدۆرامه گرتی ، ژهر آلیڕی یامه بری ، ژهر ملی دژمن ٠ چارنکارنیار ، نیارخورت ، هر کس یاری نیار ، دوستی زخم ٠ بلی منیژه ولی ٠ مه چه دگوت رَبن چو ، گلو دِدلی وی ده چه هبو ٠ ما تشتکی وی نین بو کو بیژه

قشم — هبو ، دِدماپاشین ده ، وکی کتبو جانکشی بی ، تشتك دگوت

منیژه — بلی دل دکر کو بیژه ، لی نکاربو ، لیڤین وی نه دگهان هڤ ٠ ناڤك دِمَر لیڤین وی ره دگریا ، لی نه دهاته دَر

قشم — باۆربکه ناڤی کچککی بو

منیژه — بِ من دگوت زیزی

قشم — بِ من زینی

منیژه — ناڤی دستگر تیا خوه دگوت ٠ کی زانه دستگر تیا وی ژیچه کچککه دلال وچانکه ٠ آخ دنیا ، هیژ مرین خوه نکربون بالهگکی ٠ هری هر حال دلاله ٠ ما نایبژن کچین دیرسیمی گللك سپهی نه ، کژن ، چاڤبلکن ٠ آخ هکه پین مه ژی دڤی دم وساعتی ده

قشم — منیژه چره هولی دیژی ، خوه دی مَکت

منیژه — ماخوه دی مَکت ژی هیه ٠ تو نابینی گوله ژخوه ره کر به عادت هما خورت وزاڤا ودستگرتیان دبژیره ٠ ژخوه دانا پینه دست بده پیر و کو کان

قشم - ته خیره منیژه ، چره ایرۆ هولی بیادی و تشتنن نه قنج و نه بخیر دیژی

منیژه — تو دخوازی ژته ره راستیێ بیژم ، لی نزانم چاوان بیژم ته ٠ دلی من ده تشتك هیه ٠ بلی تشتك ژمن ره دیژه ٠٠٠٠

قشم — آخ لمن ٠٠٠

منیژه — آخ ٠ ٠٠٠

[کچك دکڤن همبیزا هڤ و بدنگ دگرین ٠ دمکی دهمبیزا هڤ ده‌دمینن ٠ قشم خوه ژهمبیزا منیژه بی ڤد که هیستران ژ رویی خوه دماله ٠ منیژه عجیب مابی لی دِنهیره] ٠

قشم — مگری خوه هی مگری ٠ ژمه ره شرمه کو ام ژ پین خوره بگرین ٠ هرچی کو دِشری‌ده نه تڤدا براپین مه ، میرین مه نه ٠ همی پین مه نه ٠ گرین هبه ، دڤت ام ژبونا همیان بگرین ٠ لبرکتن هبه دڤیت ام ابروان بکڤن کو دِ میرانی یی ده ژ ئین دیتر کیمتر بون ٠ بلی لبروان بکڤن کو دِجهی خوه ده خوه‌نه دانه کُشتن ، ژمرنی رڤین ، رو پین خوه رَش کرن وصاغ مان ٠ پین مه دِپیشیا همیان ده دِچن ٠ ژمرنی نارڤین ٠ هه گرحتا نهو صاغ مانه وصاغن ژی ، نه ژوی یه کو خوه نه دانه کُشتن ، لی مرنی ندویري دست بده وان

جڤانوك — ۲

ئین بری و هڤند

هڤند — (ژ شڤه ری لوان دردبه ٠ لدورا خوه دنهیره ، دکڤه هولکی ، درد کڤه ، ژ کچکان ره) کچ‌ۆن پنبو لکو یه ؟ کاچند باکیتان بدن من

قشم — نك‌مه نه ما ٠ هره شکفتی ، لوي هیه

[هڤند بازدده ، بر بِ شکفتی دچه]

جڤانوك — ۳

قشم ، منیژه

منیژه — بلی ، بلی خبراته یه قشم ٠ خوه دي مکه ، پین مه نه مردی بکن ، ژخوه کی کر به ، مانابه بیراته دِشري زرکتی ده طوپا دِناڤ نقبی کی ستاندبون ٠ نه هردوبران ، نه پین مه ، گرگین و فله میز

قشم — چاوان نابه بیرامن ٠ ما تنی هنگی ، دِهر شري ، دِهر دراڤی تنگ ده خوه بِ میرانیا خوه نه دانه ناس کرن

[دنگی طوپان خورثر دبن]

منیژه — گُه بده قشم ، دنگی طوپان نیزنگ دبه

قشم — طوپ دِجهی خوه ده نه ، باگهیری به ، ژلورا

منیژه — مکه هیژ نه بو یه ژی ، دی ببت ٠ قشم از ولی دبینم کو دِڤان چیایان ده آڤامه نه مایه ٠ ما تونابینی تنی دِ روژین پاشین ده بالافرین دژمنان ژدَه جاران بیتر لمه‌فریان‌و گوله پین خوه آڤیتنه حتا بحنسا ڤامه ٠ مانه خوبایه ، ڤی جاری فکراوان خرابه ٠ بینه بیراخوه ٠ اڤ بونه چارسال ام دِڤان چیایان ده آمی نه ٠ بلی هرگاڤ تق ورقه شره ٠ لی

سال ١ | هژمار ٢٠ | دوشنب | ٨ گولان ١٩٣٣

هاوار

بيدى

السنة ١ | العدد ٢٠ | الاثنين | ٨ آيار ١٩٣٣

كوڤارا كردى * مجلة كردية

هفند

تماشا (١) پرده

سرور بگ	ژتورنين سرحدان
لوند آغا	سركى عشيركى
خورشيد آغا	سركى عشيركى
بژيشكك	پس آغاكى مادنى
گرگين	پس آغابك
فه‌له ميز	برايى وى
قشم	دستگرتيا گرگين
منيژه	دستگرتيا فه‌له ميز
قباد	خلامى سرور بگى
هفند	سيو يكي دوانزده سالى

قاصدك، زاروز بچ، كالك، پيره‌ژنك، بريندارن، سگمان وخلك

[دڤبونا پرده يى ده پحناڤا چيا كي كُردستانى خويا دبه. دور دڤي وزنارن. جه جه شكيرو ڤرش، دآليكى ده هولكك، دسر هولكى ره آلكه كردى ل پيل دبه. ژ آلى يى روژ آڤايى شفه‌رى يك دريژ دبه‌و پحناڤي دگهينه نوالى. ژ دورڤه سرين چياين ببرف ديارن. دبر دڤى هولكى ده قشم ومنيژه رونشتى نه، دبهژن.]

جڤانوك — ١

قشم، منيژه

قشم — (دخوه دتينه دَرو ژ منيژى ره) خوه‌هي دنڤى ؟

منيژه — (ب هلفرينكى چاڤين خوه ڤدكه) نو، لى نزانم چه لمن قوميه. سرى من گران بو، دلى من بورى

قشم — (دكنه) ژ خوه خوَچه يه ؟

منيژه — نه خوه هى، خوَ لكو، ما دڤى دمى ده ازچاوان بنڤم. بر بندارين مه چاوانن ؟

قشم — دنگى وان نايى. باوركه راحتن. ئى سيڤانوك شكستى حتا صبحى دنالى و ژ پسنان خبر ددا. چه خورتكي دلاله، ديژن او چند ژى ميره. بر ينين وى خدارن. نه يكه نه دُدو. هفت هشتكن

منيژه — ژخوه برى صبحى ده، تو نه لهر بويى، بريندارن دن دآنين و دبرن شكفتى. بژيشك ل وان ره بو. كته هولكى لى نهيرت، سرى خوه هيژاند وژمن ره گوت : بى فيده يه حالى وى نه توحاله، گلك نامينه ...

[ژدورڤه دنگين وك گره گرا عزمانان تينه بهيستن]

قشم — گه بده، طوپ ديسان دستپى كرنه. مالا منى بين مه، هسن وآگر ديسان دى ببارن سر سرى وان. طو ببين مه ژى هبوو آنا نه خم بو. دُدو ژ دژمن ستاندبون لى گوله نه مانه. مترا ليوزين مه هنه لى چه فيده، شونا طوبى نا گرن.

[ژهولكى نالينك تيت، كچك دبزن ود كڤنى. پاش گاڤكى نالين نزم دبه‌و لشونا وى خره‌خره‌ك تيته‌بهيستن، پيلكه دن نه نالينه، نه خره خر. كچك ژ هولكي دردكڤن، چاڤين وان هيستردكن.]

منيژه — چو، رَبن چو. مه نزانى بو ژ كريه، ژ كيژان عشيرى يه. تني دگوتن خاكي ديرسيمى يه. ديرسم لكو، سرحدان كو. رَبن هاتبو مرنا خوه

قشم — نه خوه هى ! هاتبو مرى ولاتى خوه

منيژه — بلى مرى ولاتى خوه، رزگاريا ولاتى خوه. ولاتو ! ولاتو ! ولاتى خوپان، نيارين نه زهف، دوستين نه كيمن. دوستين ته تني امن، كچ

الطبيب

احمد نافذ

اختصاصي بالامراض الداخلية والزهرية والاطفال

اندبوار — جزيرة

الطبيب

محمد خضر

الاختصاصي بالجراحة وامراض العيون وجراحتها

دمشق — صالحيه

زنكوغراف ومطبعة

ايوبية اخوان بدمشق

حفر جميع المعادن والصور الملونة واللوحات النحاسية

طبع بطاقات وادبيات بحروف نافرة على الطراز الحديث

دمشق — ملك الظاهر

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق و بلاد العجم و بلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان دمشق — حارة الأكراد

سال ۱ — هژمار ۲۰ — دوشنب — ۸ گلان ۱۹۳۳

السنة ۱ — العدد ۲۰ — الاثنين — ۸ آيار ۱۹۳۳

هاوار

كوفارا كردى * مجلة كردية

تيخستيين كوفـارى

۱۳۵۱ ﻫ — مطبعة الترقي بدمشق — ۱۹۳۳ م

SAL 2
HEJMAR 21
DUŞEMB
5 Hizêran 1933

HAWAR

ANNÉE
NUMÉRO
LUNDI
5 Juin 19

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxeistiyên Qovarê

Birê Frensizî

çapxana tereki
ŞAM — 1933

Qirîyarîya Qovarê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê :

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq
Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din :

Salqî 150 Frenq
Şeşmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyîyî têne şandin :

Mîr Celadt Alî Bedir-Xan
Şam : Taxa Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse, l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire : Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

SAL 2
HEJMAR 21
DUŞEMB
5 Hizêran 1933

HAWAR

ANNÉE 2
NUMÉRO 21
LUNDI
5 Juin 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Eyloyê Pîr

Mîr Tacîn pîr bû. Lê di kesra wî de carîyên spehî û ciwan hebûn û hemîyan hej mîr diqirin, çimqî ew xweyagir û xurt bû. Maçên wî şêrîn û germ bûn. Jin hej ramûsanên şêrîn û germ diqin. Ji xwe jin ji zelamên hevîngerm û hisqûr hez diqin ew zelam ciwan an pîr in yeq e.

Xortî hevîn e, xoratîya rivîna dilî ye, ne çermê ter û lamên kirmizîn e.

Hemîyan, ji pîrî hez dıqirin, lê pîr tinê hej yeqê ji wan diqir, Perîxanê qeçiqeqe Şingarî.

***

Mala wî de sêsed carî hebûn, porzer û çavheşîn, poreş û çavqesq, diranirarî û lêvgul û hemî jî weq ruhnîya roja gulanê zelal û weq qulîlqên meha Adarê spehî bûn.

Lê qeseqî ji wan hinde qeçiqa Şingarî hevîn seh ne diqir û hejqirina wê kasî a şingarî têr pel û pereng nebû.

***

Ev sêsed jin bi xwarinên tamdar, bi bihnên xweş, bi şîranîyên spehî wextên xwe diborandin. Bihna xwe bi blûr û qemançe, bi dehûl û erbane bi stranên çaq vediqirin. Mîr pîr caran ba xwe ban Şingarîyê diqir.

Li cem mîr her tişt hebû, dewlemendîya dinê, spehîtîya jinan, rengê mirarî û gewheran û xweşdilîya azahîyê.

Di qoşa kesra xwe de canê xwe ê westayî divesihand û rûjên jîna xwe ên paşîn bi qeyfê diborand.

***

Qurê wî Gurgîn xorteqî camêr û mêrxas bû û navê bavê xwe her bilindtir diqir. Ji talanên wî gencîneyên kesrê û xezîneyên serayan tejî bû bûn.

Mîr Tacîn ji Gurgîn re her bi çavên hejqirinê mêze diqir û dizanî qo destê wî de navê wî tucar ji rewşa xwe winda naqe, her bi nav û dengtir dibe û her nêv dost û dijminan de xweyrûmet dimîne.

Gurgîn ji her talanî kimaş û kedîfeyên giranbiha û şûrên kevdzêr û qalanzîv gerdenîyên mirarîqirî, mehfûr û xalîçeyên hevrûşim û qeç û jinên rûperî dianî mal.

***

Rûjeq ji rûjan Gurgîn di şereqî mezin de zora Tirqo biri bû. Xelqê Qusdistanê pê şa bû bûn.

Mîr, axa û sereqên eşîran, qoçêr û dêmanî hemî ji bo serdana wî hatin û di burca bavê wî de heft rûj û heft şevan jê re dawet û şahînet danin. Şeva xelaseqê bavê wî ji textê xwe hat xwar li qurê xwe nêri û jê re got.

— Tu qureqî çaq î Gurgîn, Xwedê her ariqarê te be. Ê mezin Xwedê û pêxemberê wî ye. Xwedê çikas mezin e, di jîna min de mêrxasîya te nîşa min qir û ez bi çavên xwe ên kerimî dibînim qo navê min û navê malbata min dê bite her bijî.

Te daye ser bavê xwe ve.

Xwedeyo ez her evdê te me, te ez qureqî baş, qureqî bi hiş û bîr, qureqî destveqirî da me. Gurgîn de ji min re bêje, bavê te dixwaze ji te re tişteqî bigerîne diyarî qa dilê te çi dixwaze? Her çi tiştê qo daxwaza dilê te ye divê jê bigirî.

Dengê bavê wî hê nekediha bû çavên Gurgin weq stêrên ezmanan çirişîn û wî bi dengeqî lerizî got:

— Bavê min, mîrê min ê mezin, ji min re qeça çiyayên singarê Perîxanê bide. daxwaza dilê min ev e.

Mîr bihneqê bêdeng ma û xwe qer qir. Hawara dilê xwe a bişewat dibihîst.

Pişt re bi dengeqî xurt û lez got.

— Wê bistine.. piştî belav bûna dawetê bila ji te re bit.

Gurgîn sor bû, çavên wî ji Şahîyan de çirisî ji cihê xwe rabû û ji bavê xwe re got:

— Min zanî te ew da min, bavê min fermandarê min ê mezin, ez xulamê te me, ez qurê te me, ez qoleyê te me.

Ez xwîna xwe li her te de didim, ew xwîn ya te ye, wê dilop, dilop ji canê min biqêşe!!

Mîr got:

— Ez tişteqî naxwazim, û serê wî qet ser singê wî.

Piştî saeteqê dawet firiqî û her du di tenişta hev de bêdeng diçûn bal aliyê malê ve.

Şev geleq tarî û reş bû. Ewrî keteqe ji ezmanan û rûyê stêran weşarti bû. Bav û qur wisa dimeşiyan, naxir Tacîn dest bi gotinê qir û jê re got:

— Rûj bi rûj jîna min vedimire û dilê min ê pîr her rû sisttir dibe û agirê sîngê min her xwe qêm diqe, tinê hejqirina Şingarîya xweş, bû bû ronî û germiya jîna min. Gurgîn qa ji min re bêje tu geleq hej jê diqî? ji carîyên malê bi sedan bistîne tinê bila ew bimîne niq min.

Gurgîn bi dengeqî tehl bihna xwe diqişand.

Mîr ji nûve got:

— Di dinyayê de çend rûjên min mane, tinê çend rûjên qurt... rûjên bihejmar.

Şahîya dilê min a paşîn Perîxan bû, ew min nas diqe, hej min diqe û diqare sebra xwe bi min bîne.

— Ji bilî wê qî diqare ji min ji vî zelamê pîr û qetî hezbiqe.

Tu qes... qes ji wan...

Gurgîn bê deng dima.

— Çawan ez diqarim jînê de biminin. ez bizanim qo tu wê himbêz û maç diqî?

Qo xeberdan ser jinan e ne bav heye ne jî qur Gurgîn!

Êvara jîna min dê ji min re geleq dişwar bibe.

Ji min re xweştir bû ger birinên min ên qevn vebûyan, xwîna min jê birejiha û min ev şev nedîta.

Qurê wî dîsa bêdeng dima.

Li ber derîyê malê rawestan. Her duwan serên xwe êxistin ber xwe de.

Dormedora wan reş bû, bayeqî xurt pencereyên kesrê dihejandin di ser banan de, di nav şax û çiklên daran de straneqe qûvî distira.

Gurgîn bi dengeqî nerm ji bavê xwe re got:

— Bavê min, ez ji mêj ve jê hez diqim.

Bavê wî lê vegerand û got:

— Belê ez wê dizanim û dizanim jî qo ew hej te naqe.

Gurgîn got:

— Qengê tê bira min, dibinim qo dilê min her pê ve girêdayî ye.

Metheloqên me xweş in, dibêjin jin ji şerî dijwartir e, qo spehî ne dilê biyaniyan diqeve wan qo qirêt in dilê mêrên wan ezêb dibîne.

Mîr got:

— Hiqmet û gotinên qûr ne dermanê êşa dilan e. Qurê wî lê vegerand.

— Ma bavê min daxwaza me pêşberê hev de girî û gazind e, ma em pê dilnerm qirina hev digerin..

Mîr serê xwe ê porspî raqir û bi çavên qovan û qeser li qurê xwe nêrî, qurê wî got:

— Dixwazî em wê biqujin?

— Tu ji min û ji wê zeydetir hej nefsa xwe diqî.

— Tu jî

Dîsan her du bêdeng man pişt re Mîr got:

— Belê ez jî !!

Mîr ji qul û kehrên vê demê weq zaroqeqî lê hatî bû.

Qurê wî ji nû ve pirsqir:

— Çawan dilêjî... dixwazî em wê biqujin? Bavê wî bi dengeqî girîn got:

— Ez niqarim wê bidim te... ji min nayêl!

Qurê wî got:

—Lê ez jî êdî niqarim bê wê biseqinim, an min biquje an wê bide min.

Quriq dîsa jê pirsqir:

— Dixwazî em wê bavêjin avê ?!

Dengê bavê wî weq di xewnê de hat ê:

— Belê, emê wê bavêjin avê.

Her du qetin alîyê malê, Perîxan ser xalîçeyeqe spehî û rengîn raza bû pêş wê de seqinîn û lê nêrîn.

Hêstirên germ ji çavên mîr diqetin ser riha wî a spî û di ser wê de weq mirarîyan dibirikîn.

Qurê wî bi zor û zehmet xwe digirt, bi dengeqî zirav ba qirê.

Gava Perîxan ji xewê hişyar bû û mîr dît lêvên xwe ên sor da wî û jê re got:

— Eyloyê pîr, min maç qe!

Mîr dengê xwe nerm qir û bi melûlî got: Ji cihê xwe rabe... divê bi me re bêyî..

Qengê Perîxanê ew dîtin îş çi ye zûqa seh qir, çûnqî zêreq bû, hema got:

— Ez têm, kerara we ev e, ne ji bo te, ne ji bo wî, mêrxas wisan diqin.

Her sê bêdeng bal avê ve diçûn. Ser şîvereqe asê û xwehrûviç bayî bi dengeqî qûvî lib li ber xwe dibir.

Perîxan naziq bû, zûqa westiya, lê çawan ew xirayî bû ne dixwest hevalên wê pê bihesine.

Gava gurgîn dît qo Perîxan şûnde dimîne jê re got:

— Tu ditirsî?

Perîxanê lişteq negot bi çavên xwe ên delal mêze wî qir û pêyên xwe ên kusayî û bixwîn nîşa wî dan.

Gurgîn destên xwe dirêj qirê û got:

— Ezê te hilgirim!

Perîxanê xwe avêt bedena mîr. zendên xwe li stoyê eyloyê xwe ê pîr werandin. Mîr ew hilanî û li ser zendên xwe weq guheqî siviq hilgirt.

Perîxanê bi destê xwe çiklên daran dida alîqî û rûyê xwe jê vedida.

Gurgîn ji paş ve dihat ji nişqa ve bavê xwe re got:

— Bihêle ezê biqevim pêşîyê, revîna agirê sor diqeve dilê min, ez ditirsim xencereqê li stoyê te bidim.

Mîr got:

— Here pêşîyê, bila Xwedê li kusûra te menêre ji vê gotinê min tu efiw qirî.. hevîn çi ye ez dizanim.

Êdî guşguşa dengê avê dihat.

Gava gihan serê zinareqî mezin, bin de di reşîya şevê de ava şetî weq qortaleqe qûr û tarî ji wan re xuya bû.

Bi dengeqî tehl pêlên avê qefdidan û diheriqîn.

Ev der sar, bov, têrtirs û tomet bû.

Mîr Perîxan maç qir û got: Xwedê bi te re be.

Gurgîn ji xwe di peşberê wê de nizm qir û got:

— Xwedê bi te re be.

Perîxanê berê xwe da qortala qo tê de şeklên avê strana mirinê distiran. Gava qet ber rex qortalê laşê wê lerizî û singê xwe bi destê xwe givaşt û got:

— Min bavêjin!!

Di wextê qo Gurgîn destên xwe dirêj diqir wê û bihna xwe bi qovan dibilqêşa...

Mîr Perîxan ber singê xwe ve hilanî givaşt, maç qir û ji serê zinarî avêt avê de. Tu deng û axîn jê sehneqirin.

Ezman reştir, ewr ber tarîtir dibûn, dengê bayî êdî dengê mirinê bû.

Gurgîn ji bavê xwe re got:

— Bavo de em herin.

Mîr hêdî, hêdî digot: Biseqine û bala xwe dida, heçqo guhdarîya dengeqî diqir, lê tu deng ne dihat. Wexteq borî, qurê wî dîsa got:

— Bavo... de em herin.

Mîr lê vegerand:

— Bihneqe dî biseqine.

Wexteqî di borî naxir mîr got:

— De were em herin.. çend gavan bi hev re çûn ji nişqa ve mîr seqinî û got:

— Ma ez diçim qû?!. ma ez ji bo çî diçim ?! jîna min hemî vê re bû, ma qo ew çû jiyîn û raheti ji bo min çi ne, çi re ne.. qêrî çi tên. Ez pîr im, qes êdî hej min naqe û jîna bê hevîn ma ne dinîtî ye?

Qurê wî got:

— Bavê min, tu bi nav û deng î ; di destê te de girtin û berdan û dewlemendî heye..

Mîr got:

— Gurgîn ji lêva wê ramûsaneqê bide min û dewlemendîya min ji xwe re bibe.

Ew tiştên qo te hejmartin tiştên mirî û bêcan in, tinê hevîn û jîn rengdar û bihndar in. Qanîya jînê jîn e. Yê qo bêhevîn e bêjîn e, jar e, perîşan e, û rûjên wî bi xem û qeser bi qovan û hêstir in. Bila Xwedê ber arîqarîya te biqe Gurgîn, Şev û rûjên te bi tenahî û xweşî biborin.

— Mîr ev xeber gotin û dest çûyîna aliyê avê ve qir.

Gurgîn kîreq da û got:

— Bavo !! û seqinî, niqarî bû tişteq dî ser ve zeyde biqit. ji zelamê qo jîna wî jê re tehl bûye û mirin pê diqene û wî gazî ba xwe diqe jê re çi tê gotin.

Bavê wî lê vegerand:

— Dest ji min berde. Qurê wî got: û xwedê.

Mîr got :

— Ew her tiştî dizane û bi lez giha serê zinarî û xwe avêt avê.

Dengê bayî li nav dar û çiyan xurt û tîj dihat.

Gurgîn berê xweda ezmanan û gazî qir.

— Xwedêyo ji min re jî dileqî xurt bide.

Çavên mîr Tacîn di şeva mirinê a tarî de welê nekihan.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Ji dûr ve

— Şihra Mensûr —

Ji nûrê min ê delal Mihemed beg re

Qula min a qambax dîsan serî hilda. Dostinon nexweş im ez.

Weq agirê Zerdest giş bûme pêt. Yarinon dilateş im ez.

Ne qaş dibêjim, ne çiya, ne deşt, ne newal. Serkot û pêxwas diçim, ber bi armancê, bo gihanê dimeşim ez.

Nizanim, ji hev nayînim der. Çi rêqe ecêb e? Rojqê dibim Kistim ; dilhişq, qezebhesîn im, key qeleş im ez

Foja dotirê dibim Dodiqê kulingvan. Weq dîlên diber destê tirqo bextreş im ez.

Kojin hene, di nav hevalan de spehî û çeleng im, ji wan ra yûsif im ez.

Lê hew te dî sibetir, ewçend dibim siq key hebeş im ez.

Suc bibe qurqê qûzin, ma qes li xwe diqe? Min milên xwe di wî ra jî qiriye, rûreş im ez.

Geh sofî me, geh gebr û tersa, carînan dibim durzî. Di civat û li ber masan da demqeş im ez.

Herçend ne î jêhatî me, lê di roja gihana bedewê de şûrqeş im ez.

Ev demdemî tev ji bêxwedîtî, ger min xwedîqî zana hebe hergav duşeş im ez

Herçî qo dil heye, bibe dîn û eware, bila bête niq min, heya roja gihanê pê ra dimeşim ez.

Li ber vê defa hêşiviq, tembûra perdebelav, gubiqşqestî, bîsteqê dienirim, bîsta din qêfxweş im ez.

Cide: 1933 *Osman Sebrî*

Çarînên Xeyam

Şev nine qo hiş heyran ne be
û ji girîna dawa min tejî mirarî me be
Piyana serî bi hevînê tejî nabe
Her badeya qo devnexwîn e tejî nabe

Şeraba sor yakût e madena wê piyan
Piyale cendeq e şerab e giyan
Ev pîpoqa belûrîn qo ji şerabê bi qen e
Hêstireq e tê veşartî ye xwîna can

Qurd yeq in

Ji qurdên di misilman, êzidî, fileh û xaçparêz re!

Gelî bran! bizanin qo di nav me de tu ferk nîne. Bila hineqên me misilman, hinên di din êzîdî an fileh bin. Em tevda qurd in û qurdmanc in. Em hemû ji yeq rayî ne. Miletê me zmanê me yeq e. Zmanê me qurmancî ye. Şêrîntirê zmanên di dinyayê ye. Ji lewra xwedê ji pê axaftiye. Pelê qitêba me dibêjit: « xwedê bi zmanê qurmancî ê şêrîn axaftiye. Ber wê yeqê Mishefa - Reş bi zmanê qurdmancî dahatiye.»

Belê brano! qurd yeq in û ji hev venaketin. Qurd weq zenda destî ne. Her şaxê tiliyeqê bireqî wî ne. Yeq misilman, ê din êzîdî, ê dîtir fileh û wisa. Ew yeqo yeqo ne xurt in, kels in. Meriv tilî bi tilî li serê dijminê xwe lêxîne, ji dijmin re pê tişteq dibê? Na, nabê. Lê heqe meriv tiliyên di xwe li hev bigeminîne, dibe qulm. Hingî meriv li serê dijminê xwe lêxîne serê dijmin diperçikîne û ji xwe digerîne.

Gelî bran! wisa mêr bin mina şêrê nêr. Mêranî goleq şiql in, ne tenê bi şûr. Di nêv xwe de civatan deynin, mezin bîçûqan, zana nezanan hişyar biqin. Rûjeqe berê xwe ji bin destê xelqê derêxinin. Bila dîsan her yeq liser dînê xwe bimînin.

Ma hon nabînin xelqê çikas şîn liser nexweşê xwe qir, hetanî saẍ qir û li nêv xwe de rûnand.

Irû ji hemû miletan bêtir nexweşê me behal e. Jê re şîn û hizneqe girau gereq e. Heqe em bitevayî, bixweşdilî xebitîn, nexweşê mê zûqa saẍ dibe. Tenê yeq bibin û ji bîr meqin qo hon hemû tiliyên cuda lê bi zendeqê ve ne.

Şêx Heyderê Êzîdî

Sinemkhan

Je me souviens d'une histoire charmante, entendue l'hiver passé dans un village kurde. Accompagné de quelques connaissances de passage, j'étais arrivé tard dans la nuit à un village des bords de l'Euphrate. Son chef, un ancien officier de Hamidieh (formation militaire organisée par le Sultan Hamid) nous offrit l'hospitalité. C'était un brave homme, d'allure encore très jeune, malgré son âge très avancé que nous avons connue par la suite.

Aprés un long voyage dans le vent et la pluie, le confort de la maisonette rustique de cet officier de Hamidieh etait bien appréciable.

Trés fatigués, nous avons dîné sommairement et nous nous sommes retirés dans la petite salle qui devait nous servir de chambre à coucher. Le chef du village nous souhaita bonne nuit, non sans avoir d'abord obtenu la promesse formelle que nous resterions chez lui au moins une journée entiére, afin qu'il puisse nous offir la vraie hospitalité Kurde. C'était dejà minuit; de la fenêtre, on voyait la blanche clarté de la lune et pour le lendemain on avait la perspective d'une journée moins sombre. Le lendemain de bonne heure, nous étions debout. Une nuit de profond et tranquille sommeil nous avait complétement rétablis, je me sentais en pleine force et pris d'une envie folle de parcourir ce territoire inconnu et presque sauvage. Le soleil brillait dans un ciel clément et doux; c'était presqu'une journée de printemps. Une fois achevé le petit dejeuner qui equivalait à un lunch anglais je fis part de mon intention au chef du village. Il se montra trés content de l'interêt que je portais au pays et il proposa de m'accompagner. Je lui dis qu'un de ses fils suffirait; il n'insista pas, car le kurde, dans la crainte de déranger, n'insiste jamais. Je quittais le village accompagné pas Tajdin, le fils cadet de l'agha. Le village qui était situé entre deux collines, ne laissait pas deviner la vraie physionomie du pays. A peine avions-nous franchi la colline que le sifflement de quelques balles, tirées dans notre direction me surprirent. Tadjin riait de son rire de bon en faut, et disait:

— J'attendais ça... Il a manqué son but; ce sera pour une autre fois.

La journée est très belle. C'est une journée pour vivre. J'étais étonné de cette indifférence et de ces quelques paroles vagues. Mais, Tadjin en me fixant avec ses yeux d'aigle et un sourire amérement ironique me fit le récit suivant: Cette histoire date de l'année derniére. SinémKhan, une jolie fille de la tribu B. s'était refugiée dans notre village avec ses parents et son cousin. Vous savez pour employer un terme trés doux que nous avons de perpetuels ennemis sur la frontière. Le commencement de l'hiver est assez maussade chez nous. Je venais de perdre ma fiançée que j'adorais comme on adore la femme bien aimée, la première femme qui donne cet elan divin au coeur vers la beaute et la vie. La mort dans l'âme et le coeur triste, je passais mes journées dans ma chambre, isolé des miens et plongé dans une méditation sombre.

Une pluie forte et un grand vent frappaient toute une semaine les vitres de ma chambre et empoisonnaient mon désepoir. Des vieux paysans farouches avec de visages tristes et soucieux circulaient sans cesse dans les rues. J'attendais une journée belle et lumineuse pour me consoler au moins dans la tendresse de la nature. J'ai pu gouter cette journée consolatrice, sinon dans le paysage de notre village, tout au moins, et plus belle, dans le beau visage de SinemKhan, dans sa tête dorée et dans ses grands yeux bleus, du ciel. Comme je n'ai jamais quitte ce petit village et ses alentoursje n'ose pas parler du monde et de l'âme bumaine en général; mais une chose est certaine chez nous c'est que, le kurde, est capable d'épuiser une trés grande energie de désespoir. Comme il est trés enclin au mouvement et a l'activité, l'inertie du désespoir cause chez lui une reaction trés forte et il en résulte une poussée ardente et energique vers la vie. Le souvenir de ma fiançée que j'adorais à mourir au point de me sacrifier pour lui assurer un tout petit plaisir de faire toutes les folies pour contenter son plus futile caprice ne m'empêchait pas de chercher la consolation, la joie et l'amour prés de SinémKhan. Vous connaissez l'habileté avec laquelle agit un june homme qui commence à aimer avec un coeur las de la tristesse et assoiffé de l'envie du bonheur.

Oh! comme c'est une chose belle et entrainante. C'était dans une nuit d'hiver, bien douce qu'elle me parla de la monotanie de sa vie; elle ne pouvait créer un foyer en raison des exigences de son pére, qui demandait pour sa fille une dot inabordable même pour les plus grands chefs du pays.

Ces préludes nocturnes qui mettaient entre nos coeurs d'enfant un peu de l'intimite du secret commencèrent à nourrir quelque vage espoir, un amour qui m'était trés cher et que je caressais dans la solitude avec plasir et enchantement. En fin je me risquais à demander à SinémKhan pourquoi elle ne voudrait pas faire fuir un jenne gaillard qui l'adorait et la calinerait avec devouement le plus absolu. Elle me regarda avec de grands yeus et étonnés, et me repondit que vu le rang de noblesse auquel elle appartenait, personne n'aurait le courage de risquer sa vie dans une pareille aventure; elle ajouta que ce serait suivre un fil fatal et maudit. J'entendais toutes ces paroles murmurées par sa voix comme une douce chanson. Je connaissais tous ces empêchements et son pére avec son visage froid et son coeur sec et nullement agréable ; mais cette fille rayonnant d'un attrait enigmatique me donnait l'envie de n'importe quelle folie. Quelques jours plus tard nous eûmes dans notre village une trés grande animation. On célebrait le mariage d'un grand de la contrée. Je pus voir SinemKhan pendant toute la journée, presque jusqu'à minuit, et elle accepta ma proposition de s'enfuir avec moi. Vous savez combien c'est facile d'avoir un secret et comme c'est difficile de le garder, surtout s'il s'agit d'un secret d'amour. Bien que sûrs des mesures de prudence adoptés par nous deux, nous remarquions bientôt, avec un veritable étonnement, que mes parents et la mére de SinemKhan étaient au courant de notre décision et de ce voyage clandestin. La nuit du départ quand j'attendais au lieu précis, ma bien aimée manqua au rendez-nous. Par la suite, j'ai su qu'elle avait été gardée par sa mére pendant toute la nuit, jusqu'au matin, mais vous savez que quand on est amoureux on ne se lasse pas et pour la jeunesse rien n'est difficile ni desesperé.

D'accord avec SinemKhan nous avions

fixé à nouveau pour la date de depart. La premiére nuit du mois des roses (moi de Mai) à huit heures du soir; j'étais prêt, mais tout d'un coup mon père accompagné de mes deux fréres et de mon oncle entra dans ma chambre. Ils ne dirent rien, absolument rien. Tous étaient silencieux et graves. Ils s'assirent un peu, sans rien dire, à peine un quart d'heure. Puis mon père me souhai'a la bonne nuit et sortit avec un de mes fréres en laissant chez moi mon oncle avec mon frére ainé. Pour eviter, une remarque amére je me couchais; mon lit était préparé, par l'ordre de mon pére, entre ceux de mon oncle et de mon frére ainé. Le lendemain, j'ai su que SinemKhan laiseé sans surveillance avait pu gagner l'ombre des quelques peupliers, bord de la petite rivière, mais au lieu de m'y trouver rencontra mon père et deux de mes parents, tous impassibles et immobiles fumant des pipes et ne regardant pas même dans la dréction de Sinem Khan. Nous avons mis à quelques jours l'exécution de notre projet en le gardant et chérissant bien dans le coeur. Enfin nous avons réussi; mais comme nous étions trés surveillés nous nous sommes vus obligés d'aller à pied, chose peu avantageuse pour une pareille entreprise. Nous avons marché toute une nuit. La lune promenait sur la tête doréede SinemKhan sa lumiére bleue. Vers l'aube, nous étions sûrs que la zone dangereuse était franchie et que nous étions hors de toute poursuite; mais helas! la terre à peine était éclairé que du loin je vis un point noir qui grandissait, je pensais que c'était un pâtre et en vérité, c'était le père de SinemKhan.

Quand je le reconnus, il était déjà trop tard et je vis qu'il était accompagné de quatre de ses hommes. Sans armes il m'était impossible de délendre ni ma bien aimée, mon amour, ni ma vie. SinemKhan fut reconduite par son pére, et je m'en allais avec ma blessure peu grave dans le bras, la meutrissure et le désespoir dans le coeur. Par la suite j'ai sui que SinemKhan était envoyée loin, trés loin, et ce coup de fusil qui nous a surpris, c'est celui de son cousin qui cherche à satisfaire la haine de son amour meprisé.

بير هانيك باشيخى من

دسالا هزار وسيصدوچل ونهان ده دخزمتاحضرتى شهيدى گوره وبهوشتىء شيخ عبد الرحمن أفندى ده بوم . لقاميشلوكى مه نميژا عيدا حاجيان امزن دكر . پيره كه‌كد گل چند زاروكين خواس وطازى بمركول و پريشان لبرمه‌ره بورين حضرتى شيخ بزارى خوه ئى شيرين ژوان پرس كر .

— هون چه كسن خوشكى .

— ما أم چه ژوه ره بيژن أم مهاجر وبلنگازين هيلا هزا رومى نه . دسالا برفا گران ده شاپه بسرمه ده هات وگند وباژارين مه لبرخوه برن وأم ژهر تشتى خلاس كرن وبقى رنگى أم اڤان درى وكولانان أيخستين .

ڤيره ڤيره چند هيسترين وكه مراريان ژچهڤين رش وبلك رژهان وسر رويى صور گلى ومبار كده‌هر كين .

— ماهون چه براڤ ڤى سرى وى شاپى گهابه وه ژى .

— بلى أم ژى وه‌كه هوه لبر كتى بين وى شاپى ولهي نه . لى أم وه‌ك كڤو كا نوفرخين بون . ژبر هوج وبرها چنگين مه أو شاپه بو پيزه‌ك ولبرنابى كه‌ت وأم زواوپارزتى دركنن . بزانه خوشكى برفا كو بوشاپه ولبر لنگان كه‌ت زوكا دحلت وچيايين وى زورش دبن و كايلكين بنده‌مايى زو دبشكڤن . بهمتا يزدانى پاك أيرو أم أون . أگه‌ر تو باور ناكى هره لولاتى خوه بگره وحوا كڤه سرى كوپ وكتين بلند و قنج زيره ڤانى لى بكه . هنگى توئى بزانى أڤ تشت حمى راستن وأڤ دلى ته ئى پرقى وشكه ستى دى گوشت بگره و پشتاته دى راست ببه .

لى جه فيده‌يه فلكا شيخى من زوگرتبو ونه گها رڤاتيا وان چيان و وان بوركين نو هادابى وبشكڤى تيربنت وبوان كل وكسرو كوڤانانڤه پشتاخوه دامه وجو رحمى .

مصطفى احمد بوطى

Tadjin en riant et toujours bon enfant ajouta: au fond, il a bien raison, sans l'amour de Sinem Khan, la vie est une chose monotone, laide et fade. De la nature je n'ai rien vu, mais au fond l'amour et la femme est tout de même sa plus belle partie.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

قسەی پەرەوپووچ

س — ئەوە بو چی هەر هاوار دە بە یتە بەر هاوار ؟

ج — ناشکوری نە بیخو ایمە هیچ کوڤاریکی ترمان نیە ٠

س — ئەی ژیان چی ؟

ج — ئەی نە تزانیوە ژیان جگە لە سعادتقاب وفخامتمآب وبە خیر هاتن وخوا حافظی هیچی تر نانوسی ٠

س — ئەی بو چی روژنامە کانی بغداد وموصل هەمو شتیك دە نوسن ؟

ج — کورە ئاخر ایمە بیادمان لە ماڵە وە نیە وحەر نیشمان نیە

س — ئەی کوڤاری زاری کردمانجی چی ؟

ج — ئە دیشیان هە اگرت وچی هەزر گە کەش لی سە ند ٠

س — لە سەر چی هەلی نگرت خو ئەوشتی خراپی نە د نوسی ؟

ج — چونکە بیانووی ترر نانی جوینە

س — ئەی بو چی جریدەی کرخ وأمثالی هەلنا گرن ؟

ج — آبی ! ئەمەش پی گوتنی ئەوی : چونکە لە خویانە ٠

س — ئەوە بو چی ئەوە ندە لا لوتی لی بان

ج — تو ئاکات لی نیە ایمە چەندوەخت بە هەموجوریك هەولمان دا بویان تاایشە کەیان سەریگرت لەدوابید شلپیکی تەرر یان پیادان، واایستالوش لوش بی ایش وکار دە گەررین ٠

س — قەینا کە مەر کتان نەبیلە وە چاکتریش ئەبینن

س — ئەوە بوچی بوری ئاو راناکیشن لە نیو شاردا ؟

ج — بی قە زابی شەمپانی وویسکی کس نە یدە خواردەوە

س — راستە ئە لین عمادیە وپینجوین ئەکرین بەهەوارە هاوینە (هاڤینگە) ؟

ج — بە لی راستە ئەوا پە نتجا هەزار دینار لەبو دجە دا بو عمادیە دانرا وایستایە دەست بتجاری موصلی یەوە یە وپینجوینیش خرابە پە ناگوی ٠

س — ئەلین وزارەتی معارف ئە مسال بەشە یکی زور لە کچ و کورر ئە نیری بو دە رەوە بو اکمال تحصیل وایەیان ناو ؟

ج — وا یە انجا بە ایمە چی !

س — بوچ لە ایوە نانیرین ؟

ج — نە خیر ، خیر بوخویش نەك بو دەرویش ٠

ژوان رە دلال گهجن و عرو
عرب وعجم گهجن ژي یوان
دست دانە هقدو توران وقحطان
بلنگاز خزان نە حال وحوالــــ
مالی مە یغا خوینامە حلالــــ
ل ققتامی ژي شو پین مە هنە
گللك مبن ژي چند کردلی هنە
بپرسی کردان قومکی بوشە
بو شیکە ولی هقدو دسوژە
روت وتازي نە نە شالە نەشاب
ژ دژمنان رە مە دایە جهاب

***

لو میرو فرمان ، فرمانە فرمان
رنجبی دە مانە بسمام ودوتقام
آر دوشینن ماو یزیز طوپن
هلو شیانە نە گر نە کوپن
ولات پریشان ویرانە دهار

نە خورت خویانە نە کالن دیار
کرد بون بو گنە کفرە کردانی
چمکی ام مبرن وحشت میرانی
سر دار نە ساخن سگان برینددار
داروبستان دە چە لنگە چە دار
نە کچك هشتن نە ژن ژنو بی
تف خنقاندن بن دار ودڤی
دل بر برینن ، دردي مە کورە
فلانا ولیت نزانم دورە
ژردڤانی ژي چو ژ دستی مە
رکبن و پپوك تف مارگتی نە
دستین خومە تف بر خوە دەبردا
دست هلینن لو ام ببن سرخوە
من هدارنایە برقی دراڤی
تف جهی خودە قی بونە باوي
هومار(٦)نو بیژە ما اف ژي مي
کردین تە سرور بکن خلامی

نە رومت مایەنە ناموسی نە دنگ
قی ام مري نەبي خوین وبی رنگ
نوال ل مە کورد ردین مە گران
رسن ل مە تزمن برجین مەویران
زڤي بون بیار گندین مە خراب
ژ دژمنان رە مە دایە جهاب

رە سولي قنجو

(١) در زاري سلیماني بيدە کونی رەش ٠

(٢) گردي سیوان دربازاري سلیماني یي دە گورنستانکي بدارو ریلە ٠ دي وختي شري مزن دە عسکري ترکان دارین وي برین ، کیلین وي شکیناندن و گورنستان خراب کرنە ٠

(٣)بازارکي کردستانا عجمستاني بە ٠

(٤) بر انکلیزي ، بلی بلی ٠

(٥) بر فرانسزی ، بی شك ، هرحال ٠

(٦) در زاري بالویي دە خدي ٠

الیاس افندی جورحمتی

الیاس افندی یك ژ منور وملتپزوری کردان بو · خبات وفدا کاریا افندی دناڤ هڤالان ده نه وندایه · ژ هڤالان ره دلا وری ، میرانیا افندی اشکرایه · ئو کس نکاره انکار بکه · الیاس افندی دبری بیست سالان دهحتا أیرو ژ ولاتی خوه ره خبات کریه · چکو افندی ژبری ده هو گری مالاجمیل پاشا بو · بوان ره چڤات وقلوبین کردی گللك جاران ڤکر بون · وختیمالا جمیل پاشادا کتنسوری بی و پاشی هلکشیان چونه دورا ماردین دڤگری ده جنابی وی بوان ره هاته ناڤ کردمانجی جزیری ·

پاشی بو بك اعضایی جڤاتا بلنگازان · چند جاران افندی ژجڤاتی ره ل زاد و پران د گریا · چند شرقی کردیژبر دزانبون · ل کو رونشتا جڤاتا خوه بسر بی هابین کردی دلخوهش د کرن · افندی نه بس تنی منور بو · زیده تر آغا کی مزن وهیژا بو · چیایی مازی نیزیکی چار هزار مال دبن دستی وی ده هبون ·

افندی چند جاران ژمهره د کوت « أز دخوازم کو دشری سر خوه بونا ولاتی خوه ده دشری نیار ودژمنان ده بیمه کشتن » ولکن خدایی جهان نه دڤابو گویکیو کی افندی دشری دژمنان ده وه یاخود بِ گلا بلنگازه کی بیته کشتن ·

دِمیڤا نخانا عامودیده بِ قدهحك آڤاشیرین جانی خوه سپارته آخا سار · پشتی مرنا افندی چندطوموبیل ژهڤالـــ ودلخوازا ئوچند سوار ژ آغا و کردمانجان بِ جند کی افندی رهمشیان ئو برنه ابو جرادی · ژبر خورتین جزیری ڤه از سرخوه شیا مالومروڤین وی دکم رحمتا خودی لی بی ·

جگرخوین

دستان :

فرمانا کُردان

— ژ جگرخوینیجگربخوینره —

فرمانه میرو لو میرو فرمان
فرمانا مه یه فرمانا کردان
نه تني فرمـــان بو میرو آغان
فرمانه مه یه فرمانا گشگان
فرمانا ملت ، فرمانا ولیت
دل بشواته ، دورامه ژي پیت
حوشین مه بونه بر گا دژمنان
محرم نه هشتن کتن هر زیلان
مه تشتك نهما ، نه ناڤه نه دنگ
لی ام دقورن قلنگی بی چنك
ژ خانقینی حتا فراتی
ژمه گرتنه أڤی ولاتی
کتن جهي مه ام مانه درڤه
ئیریشه ئیریش ژ ژورو ژیرڤه
بی ستون مانه کونوخیوتانــ
رشمالین(۱)مهژی ئڤ کرنتالان
دِقصرا خوده أم درگڤانن
دِمالا خوده ام گی خلامن
زوزانـ نه مانه هاڤینگه بیار
ریلینمهبی بلگ نوال بون پسار
هاڤینامه سار زڤستان گرمه
ما أز چه بیژم اڤ حالنه شرمه
دیاربکراخوپان بسوروب تات
گردي سیوان(۲)ده کیلین مهبونلات
سناندزامه (۳) مایه بی دزدار
میرین اردلان لی نابن گهدار
دبین چکیا روباري مه زاب
ژ دژمنان ره مه دایه جهاب
* * *
لو میرو فرمان فرمانا کردان
آخ ونالین تیت ژ کچ وبوکان
پراني أمن بونـ هندکابی
دِمالا خوه ده ام بونـ بیاني
لیك ڤکرنه عرب وعجم
رومی ژ خوه ناسه نا کهتوکرم
کرمکاري کوتڤستمکارن
ري یامه گرتی دور ژي شهارن
ئین اوروپایی أو ژي هڤالنـ
هڤالین وانن چمکي ام ژارن
کیل کاري خوه وساپیك آني
ل هندر دیلی ژ درڤه گرتی
برتیلکري نه دولتین دوري
جڤاتملتان ناکه توشورے
أوجڤانکه گللك بلنده
وكدوخوینستانب صورنكرنده
گوتنا«رِولسون»تڤدَرَوهدر کت
گهحن وفرنگ ڤر کرن عادت
تڤ دروینن نه تنی « رِولسون »
زیري پچوكژي أڤه«هندرسون»
« یهمی یهس »[٤] دبیژن«سانفوت[٥]»
[ژي دَرَوه

کو پی دزانن وبخوه دِ ڤان ستونان ده بیر که وی بلاڤ دکم ٠
بلی ، دچاخا سرخوه رابونا آگری بی ده مه گلك ڤالا رحمی دکر - ب رِ هن ڤالینمه ژ ولیت هڤدو ناس دکرن ٠ ژ بره دشاندن وژی دستاندن ٠ بوان ره رابووآودجهی خوه ده پقوماندا ٠ لی هرو کی ناسه تو کسی نه قوماندو رل مه قوماندن ٠
پیشده ترام آنی بون شامی ٠ هنگی مه بهیستبو کوالیاس افندی درباری خطی بو یه وهاتیه سوری بی ٠ لی حکومتی أو ، ولك هڤالنن دن ، نه هشتبو کو لسر تخوبی بینه وهنار تبو دبرازوری ٠ چندمهان لِ وی دری ماوپاشی ڤگریا سری کانی بی ٠ لی مه هڤدونه دیتبون ٠ حتـا کواز ، بری دوسالان ژبونا چند روژان ، چو بوم حسیچی ٠
لِ حسچی ام دجڤاتکی ده روانشی بون ٠ دناڤ مه تو بیانی نین بو ٠ ئڤده کرد ، ئڤده درکی ٠٠٠٠
یکی ژمن ره گوتبو کو دنگی الیاس افندی سپهی یه ٠ ب هینجتکی من ژی هیڤی کر کو ژمه ره تشتکی ببیژت ٠ لِ من ڤگراند وگوت :
— لسر چاڤان ، کومن ژنه ره نه گوت ازی ژ کی ره ببیژم ٠ لی دنگی من نینه ٠
ڤیجا من ژیره گوت :
— ازی ژته ره لسر دنگ وسترانا کردان چیروکه کی ببیژم ٠ وکی از لِ آلمانیایی بوم روژکی پروفسور کی المان کو بر کردانی بی مژول دبو و لسر کردان گلك کتیب خوه ندبون ژمن ره گوت : «من دِ کتیبکی ده خوه ند کو کرد گلك هژی موسیقی بی دکن وتو کردنینه کو مزانه بسترینه ٠ أز گله کی دخوازم تشتکی ژ موسیقیا کردان ببهیزم ٠ تشتکی ژمن ره نانهورینی ؟ ٠٠٠» ژبرکو من دنگ نینه من نکاربو ژیره بسترینم ٠ مانه گرکه أز ببیژم کو گلك شرمسار کتم
الیاس افندی هنك فکری وژمن پرسی :
— أوی چه گوته ته ؟
— ژمن ره گوت : لگورا دستورا کو هر کرد دزانه بسترینه ، سترانندن وصفکی کردانی بی یه ٠ مادام تو نزانی بسترینی دِ کردانی بی ده وصفکی ته کیمة ، تو کود کی کیم وصفی ٠

أز بِشورم

هاتمه ژ تارکی کتمه ولاتکی
ولات ولاتی بوتان دست وعشیر هسنان
أز بِشوردم بِرم
کردستانی تو دلال گوری ته بن خورت شپال
من تو دبنی ژ دورڤه عاشق بو مڤ کورڤه
أز بِشوردم بِرم
أز کردم بیراوخوین ککی منه جگر خوین
دشتامه کور گو بلند ولاتی مه دلال رند
أز بِشوردم بِرم
خوه دی أز کرم جندی کو شربکم برندی
شر بو فلاتا کردان آزا بِبت کردستان
أز بِشوردم بِرم
بلی من شور ورمه حیفا من ژی أو رومه
شوری من بآروپیت خذمت بکت بوولیت
أز بِشوردم بِرم

ابو عناد

رحمی ژدل وبدل کنی ولمن ڤگراند :
— از چه بیژم ته زورامن بر (دیسان کنی وبسرخست) دِ کودانی بی ده تو کیمانیامن نینه أز بهر وصفی خوه کرد کی تکوزم وژمه ره چند کلام گوتن وأم پی شا کوت ٠ خدی گیانی وی دِ آخرتی ده زاروزبچین وی دی دنیایی ده شابکت ٠
الیاس افندی هیژجوان ومرخوه بو ٠ چاڤین وی بر آگری ژبری بی دچرسین ٠ عقلمند وخدان ئڤد بربو ٠ ری پی بکتا دکاربو خذمتا ملت و ولاتی خوه بکت ٠ ژ زبڤاری بی ، دناڤ بلنگا ازی بی ده مر ٠ ژی بترحیف ژمه ره ٠

م ٠ ء ٠ ب

پاش کومه خیز کین ژورین نڤیساندن ودان چاپی بندکه جگرخوین لسر رحمی گهامه ٠ وکه خوه وژیرڤه دگهیزینن ستونین خوه ٠ جگرخوین بزارکی زیزمرن وڤشارتنا وی ژمه ره دده زانین ٠

ژبونا راستیا خبرا ملك من ل چاڤین هڤالان نهیری • کمال فوزی سری خوه هژاند گوت «راست دبیژه» • من گوت :

— ما جزایی ماینا من نه‌اوه کوتم ل ڤربمینم؟ ژخوه أز ژی منیکاری وی بکی مه •

خوه دی زانه ملك زحف خیدی بو کو لمن سور کربو •

— ده زو رابه آن نه أزی گازی روحستین بکم •

— ده هه‌ره لو! • • ماتو من ب روحستین دترسینی ؟ (نو ڤگریه سر فؤاد) برا! ب یکیتیا یزدان وب کسر ودلی وه بت کو أز نه منیکاری چوینی مه • من دڤی لنك وه بمینم • نه من جڤینا مزن دبت ونه ژی شیخ • ما هولی چوین دبت ؟

— نو • • • ما یناته نه راسته • • ال ڤرچی هیه هکه ولاته ل دنی یه وخبات ژی ل وره • ژبونا دبنا شیخ وجڤینا مزن شه ڤه که دن وه ره •

هین پرس ددڤی مه ده بو من نهیری ملکی مه هڤالکی خوه دایه پی خوه وهات •

— هکه تو ناچی أڤه روحستین ؟ • • •

ژبر کو جاری دنا ڤبرا بارزان وبیره کپر ده من روحستین دیتبو ژمن ره ناس بو •

— هه‌ره باڤو هه‌ره! روحستین دنامم • وأز نه کسی کو ب ڤرد یڤان بترسم •

هردو ملکان ژهڤ نهیرین و گرتن «براست سری ڤی حشکه پرس پیده ناچن دڤی روحستین بخوه وه ره» وچون • کمال فوزی گوته من •

— ته نه ڤنج کر توبی چوبونا گاڤا أف گلی بکن روحستین دی‌وه ره • دڤی أ-ل وربونا وهاتنا بی فیده‌چی لی‌تی

لسر بیادیا هڤالان ایدی من نه خواست ل ور بمینم • «هیشیاری» یا کود دستی خوه ده من پیچا کونیخم بریکا خوه • من دیت دستکی مزن دربژی بردڤی من بو • من ناس کر دستی روحستین بخوه بو • دستی منی کو هشیاری تیده بی حمدمن ل دستی روحستین دا و کثرری •

بهلوه شاندنا دستی من ره نیشه کی لدلی من خویا کر • من چاڤین خوه ڤه کون کو ل تزیکا بحری ل سرمیر گه کی رازایه ومن پشتا دستی خوه بی راستی درخ خوه ده‌ل کچکی دایه وخوبنا گرم لی تی • «هیشیاری» ژی د دستی من ده تنه بو • شه وه ڤی هین نوه گه ور کر بو •

مصوع ، کڤیا دریا باصور : ١٥ گلان ١٩٣٣

عثمان صبری

شین :

الیاس افندی

کری حاجی عثمان آغایی رشو یی دیرکی چور حمتی

الیاس افندی کری حاجی آغایی رشو بی دیرکی دسه یی حزیرانا ڤی سالی د روژا شمبهی ده چو رحمنی •

لگورا کو ژمه‌ره هاته نڤیساندن رحمتی ب میڤانی چو بو عامودی • أو وچند هڤالین وی حتا درنگی شڤی د قهوه که عامودی ده روتشتبون • و کی ژهڤ ڤقتیان الیاس افندی سرخوه و بکیف بو • مرن نه دهات بیراوی ، نه ژی بیرا هڤالین وی • جهی وی ل گراژا عامودی چیکر بون • صبه تر حتا وختکی درنگ خوه شانی نه دابو • هڤالین وی چو بونه بالی • گاڤا کتن مزلاوی دبتنه کو کری حاجی عثمان آغا ، ژبونا خوا خوه آپاشین وآبادین خوه دربژی نڤینا خوه کربه • ژی دنگ نه دهات • پاش خوه ره مالك و ولاتك هشتبون • ئیدی دنگ ژوان دی بهاتا وأوی گهداریا وان دی بکرا • رحمتا خدی لی ول مالباتاوی بت •

«هاوار»

بیرکه الیاس افندی

ژ بسرهاتیا رحمنی تشتکی تکوز وهیژابی نڤیساندنی نزانم • لی ژبونا شاکرنا گیانی وی بیر که وی دی بنخم ر و پلین هاواری •

الیاس افندی ژگره گرین دیرکی یه • زوڤه ب کردانیا خوه حسیا و ژبونا آزاهیا ولاتی خوه خبتیه • من ناڤی وی ژبری ڤه دبهیست • ژمن ره گوتبون کو کتیه حپسی ، در کتیه پیشبری استقلالی ، جهابین زیرك دابون نی وهو • • ژلورا أز نڤیساندنا ژینه نکاریا وی ژوان ره دهیلم

هفت سالن کو جاره که تنی چومه جفینا مزن • کوري من قنه تو وەر نکی • هر گاف لسر آخافتنا ولاتی خوەوەرەدبێن

— وەي صد جاري‌خوازي بدلی ته مامو! قنه هفت سالن تو جاری کتیه جفینی • بسري ته کو ژ ان هفت سالانه می جاره کی ژي نه کتمه جفیني • من وکا پر چەکی بري خوه روچکاند حویان پرسین من تحل دبێن • بچاف هژ ان د کن • لی من هین دیاری جفینـا نه دیتیه • چکو حمو دزانن دفی من ناسه کنه • ژبر کولنك مه ژی چافگرتن هیه ژلوره • ده بلا أو درد بینن دجهی خوه ده • هه من به دیاری جفینا مزن جاره کی ل ثفگرا وه بنهیرم •

مامی‌من‌داپیشی‌بی • أم ب ری کتن • قصره که‌بی آوامزن هاته پیشیامه • من پرس کر گوت أف قصرا جفاتا زانینی یه؟ ومه خوه گهاندی، نوه آفا کربون قصرەك ولومزن‌بو کو « یلدیز » نابێن بیرا مروف أز عجیب مایی بو بوم • گلوتوبی قصراجفینامزن‌چلوبو؟ أم گهانه‌دری قصرازانینی‌مامی‌من گوت •

— کوری من دزانی ؟ (هیشیاری) ل هره‌بدرد کفه •

— أز بنی مانهو فه کری به ؟

— ئه ، فه کری یه‌دخوازی أم بچن فوءاد بك،هڤالان، مره کی بیونن ؟

من دل کرنا خوه نیشاندا ، ب آسانسوری أم‌هلکشین طبقایا نزده‌هان • چاپخانه ل ور بو • خورتکی د ل ل بردری چاپخانی راوه ستبو • مامی من پرسابگان کر وی گوت :

— حسن خیری‌بك بناڤی روژنامی چویه ل جفینـا مزن گهداری‌بی دکه ، بگین مایی ل هره نه •

مامی‌من‌ل‌ پیش‌وأز لدوأم کتن‌نافاچاپخانی • دکتورفؤاد بندك دنفیساند • ددما دست گفاشتنی‌ده چاڤین‌من لی کتن مرناماوی « جنده کی بی مری ، دستین‌چونه » • بوکال فوزی ژی هژمارا هاواری یاهڤده هاتب بدست ده بو « تولا کاروین » دخواند • من پرسا حاجی أختی کر گوتن چو به‌ولیت‌ژمەره‌خبران‌بینه پشتی‌دل وخاطران دکتور گوت

— مال آفافه هون بسرمه ده نایێن • دڤی هون‌یکجاران ل حالی مه بپرسن وهنه‌ك ژی ب مال ورن •

— أفه بسروه ده هاتم و ب مال ژی برهو ب مالباتا خوه فه ، شیخ عفدالرحمن ، برك خورتین کر ، سید خان ، علی جان وتوفیق آغا ب هنده هڤالین خوه فه نه هاتن ؟

— أری توهاتی وأو هاتن لی نه وکی داخوازامه • توبی جه وبی وار مایی هنگا أم کتن بیراته • أف میر خاصین هانی ژی نه کو هابهاتانا ••• دفیابو مری وان دهیمی بنگهی ولیت کتانا وجنده ي وان بهاتانا فر • گافا هـاتن مری وان پیره بو • دیاره کو ل دست بی کیربیا وه أف شیرانا مرن زخیرا وانژی تنگها ولیت • هله توفیق آغا هنده گلی بی وه بسرنیفه کی کری یه هکه ته بیونن دترمم پرسین گله کی سار ل رویی ته خینن •

— ژخوه من ژی دل هیه کو بچم دیاری جفینا مزن • کو چی بدنه رویی من أز ژی دی وکی‌بدمه رویی هڤالان • ماژ در بدر بونی ویداژی هیه ؟ خودی دحبینی هاواران کی ژوه ره تبنه ؟

— حاجی أختی تبنه • مادخوازی توژی « هیشیاری » کی بره ژهڤالا نره ؟

— زوربسپاسان دکم • گله کی‌منبکارم کویکی‌بونم‌ببم • اسر اشارتا دکتور کال فوزی رابو بناف چاپخانی ده چو • من ژی ل چاپخانی‌دنهیری چی چاپخانه‌ك دلال جی ریزیکه‌ك پاك • تونه‌ما کال فوزی فگه‌ربیا هات « هیشیازی » ب دست ده بو • خوه‌رویجرفین نوه‌بدرخستبون هشت روپل بون • کو چی گها دستی من مره کی من چاف لی گراند • چاڤی من ب شعر که دلال کت ، لی من وزناوی نه دآنی دەر • شعرا دکتور فؤاد بناڤی بژیشکی ولیت بو • لوما ژ کوردین دنی دکر • نه گوره ، نه‌شیخ، نه منور دهشتن • دیاشی بی ده سپاسان ل‌جامیرین کرودربند دکرن کوتیده شیرین وکه بروء احسان‌وفرزنده‌رابوبون •

هین من دخوەست بندك دوده ین‌دن ژی بخوینم من‌نهیری دستك ل ملی من کت • بری خوه دایی کو ملکه که گوت :

— ده رابه خورتو ! شه‌وه‌فی گه‌ور کری یه دڤی توژ گورستانان بدر کفي •

— مالافا چی زو هی‌نهو هاتم شغلی من هیه‌أزی آیروژی ل فربینم و شڤی ئی دی هرم •

— نابه پشتی شه‌وه‌فی بکی ل هر بیته دیتن دڤی أولـر دنی فنه گه‌ره وأم ژی بز پرسیار دبن •

أز دخوازم بيم جڤينا مزن بيونم وشغلي من هيه ٠

لسر ڤان پرسان آغى برى خوه دا ژير وچند پرس گوتن ٠ ڤگه‌ري سر من ٠ و گوت :

— ما كسى ته يى جڤا كى لِ هرهيه؟ كو بكار بى وري دياري جڤينى ٠

— أري آغا : هكه أو ژى نه و كامن مى مربن دومامين من ل هره نه ٠ خبري بده شكري ونوري بى مرديسى بلا دستورا من بگرن دا كو ورم نك وه ٠ ماتومن ناس نا كى ؟ مال آغا هنده أم ئڤ دحپسى ده مان ٠ نهو أز لقاى ته بوم تو لمن رادبى ٠

— گاڤا من تو ديتى هى سپيه بوي ژبروى من تونه نامى ٠ ل قصورى منهيره تو نه بيانى بى دكاري وري ٠ برا! أز درگه ڤانى جڤينا مزنم دابڤار ده ولو أمر دابون ژبروى من هنده تو كركرى ده كرمكه وه ره ٠

أز چوم ، عزيز آغا أز همبيز كرم وداخستمه ژير ٠ ديسان دري دادا ٠ گاڤا ام دا كتن ژير چى بنهيرم وراژي عالمه ك لى عالمه كه آڤا ٠ ري ، آڤاهي ، ئڤ گر تشته كى ژعقل دَربو ٠ هله كاربا ژ ستير كين أزمين پرتربون ٠ بري هرتشتى من پرسا شونا جڤانى كر ٠ گوته من : دڤى لسر ريزكامه تومامي خوه بيوني قارتكي بده ته دا كو بكاري بچى دياري جڤينى ٠ من پرسا مامي خوه يى شكري كر گوت : « نه دناڤا جڤيني ده يه نهول مالـــ هات » پرسا حسن خيري كر ودا كت بر دجله ٠ گازي خورتكى كر وقوبنى لى كزن ٠ عزيز آغا مال بر درى أز ب خورترا داكتم بر دجله ٠ مامى من دست ميژ دگرت گاڤاچاڤ لمن كت هات أز همبيز كرم ودلى خوه لمن خوهش كر ودستورا خورت دايى ، خورت چو ٠ من پرسا مامي خوه يى دن كر گوت :

— أول بهشتى دمينه هرو كى ل دنى ژ سياستى كانگ دمان ل ڤرژي خوه ولى كانگ دگري يه ٠

— مامو ! ما ڤرا نه بهشته ؟

— نو ! هره قاداخباتا بليته ٠ دخوازي ته بشينم كن مامي ته هره ل بهشتا شهيدان هيره كه ؟

— مامو ته زماني خوه بكجارگهارتيه ٠ أز دترسم كو توهين لسر زار آڤابي وليت بى ٠ لى دنهيرم پيڤاته تكوزه ٠

— أري كوري من ! حياد وسالان بري ام هركسى لسر زار آڤابي ولاتى خوه داخفتن ٠ لى پيرار كو توركو شيخ اسعدى هڤليري بدار دا كرن ، هات جناريامه وب تپه تيا جامير جڤاتك با زانيني هاته يى نهو لسر زمان دخبتن ٠

— سره كى جڤاتا زانيني كى يه ؟

— سره ك شيخ أسعد افندي يه ، نڤيسه ڤان صالح بكى هبنى و دوازده ژي لباتين وي هنه ٠ أڤ ســالكه بـِ پيك آنينا فرهنگا مزن مژول دبن ٠

— تو زاني مامو ! توركو زماني مه راكري يه ؟

— نه ، بري چارده روژان من دِ (هيشياري) يى ده خواندبو ٠

— ماتو روژ نامه‌يين وه هنه ؟

— بناڤي (هيشياري) يى روژنامه‌كه مه ياسيامى هيه ٠ أوژي بوسالك بـِ ميرانيا ڤوأبكي بهف كت ٠ ڤوأدبك گرينده يى بر پرسياره ، كال ڤوزي گرينده يى چاپخاني به ، حسن خيري سرنڤيسه ڤانه وحاجي أختي خبرگهانه ٠

— ماژبوچي هون أحمدي خانى ناكنه سره كى جڤاتا زانيني ؟

— احمدى خاني چاڤداري ئڤابي يا خباتين زانيني يه ٠

— پرانياوه دېوقراتن آن آرستوقرات ؟

— ژ روژ نامه ڤانان پيڤه حمو آرستوقراتن ٠ هر بكى حجتك دبن چنگانده به هنده ناڤماله كى ٠

— مامو عزيز آغا گوته من جڤينا مزن هيه دخوازم تومن بى وأز بيونم ٠

— كوري من أز بخوه ناچم جڤيني هكه دخوازي قارتكي بدمه ته هره ٠

— ما ژبو چي ناچى جڤينى ؟

— لاوي من ڤى دري ملـتـه ٠ پرسين راستـئين تحلن ٠ دماتشتك بى فصال دبه كوكى كري يه راسته راست ددمه روبان وگلى بنواژي بـِ سرنيڤه كى دكم ٠ ڤيجاچاڤين خوه لـ كرين هف دگرن ٠ توب خوه دزاني بهنامن ژي تنگه وخوه رانا گرم ٠ داوي دلى حمو هڤالان لمن دمينه ژبروي يكى

دسرهیل وبن هیلا من ره درباس دبون • أز دجهی خوه ده
مام پشتی دمکی دنی قر یبـا و کربو هر کس نقست • تنی
دنگه کی بـِ شین ژ دجلهٔ دهـات• سرکی من دور آلین
خوه چاڤکر لِ نیاران نیشان نه مابو • هین تیرژا نوری ب
حمدی خوه شه‌ول ددان • ژبر کو دومامین من ژی دوی
عردی ده ڤشارتنه من زانبو کو کی‌شیر ل ور رادزی •••
« شیخ سعیدی کال » •من هیدی هیدی خوه گهانده تیر
ژی •ڤیجا زمانی‌من‌هانبو گرتن نزانبوم چی بیژم• سرکی‌من
ودل لبر هڤدا کاربن نه دبو ، من نکاربو دو پرسان بجه
بکم • ولو دست بست بری من ل تیر ژی وراوه ستیا بوم •
بستکی بشونده‌زمان حبکی بگر کت ومن گوت :

— ای کمبا قومیتا من شیخ سعیدی کال ! ته •••
ته •• ته زنجیرا دیلی یا قومی من ب زخمیادل ، پرانیازانین
وراسنیاخوه قناند • وکاشیر کو دقفسی ده بدر کڤه -أڤ
قومی کوچار صد وهنده سالن خوه ژبیر کربو ، خوه وندا
کربو ، بی ناڤ وبی زانین مابو ، که تبو خه وامرنی ،دوی
خه ربده أو شیر ته هشیار کر • نیاری کو دخواست مه
وناڤی مه وزمانی مه ژدنی هلینه ته ددستی ویده‌لیداوشکاند•
ژروژا کوته سری دانیه وڤرده کیژان کود چی بکه‌ولِ
کردستانی چی ببه حمو کرین ته نه چی کو بنگهی وی‌خانی
ته ڤدا وهیمی وی ته دانی •

حیا کو دنی هبه او کسین کو دبن ناڤی کردی
وکردیتی بی ده بژین منتدارین کر وقنجیا ته نه • چی کو
ژوی روژی وڤرده باڤی کردیتی‌بی پاشین تولی‌دی‌هرتوبی•

بنده ژمتتدارین ته کرده کی بچوك ، بی کیره •
ژبر کو یزدان دلی من وك دلین برا ین منی کرد زخم چی
نه کربه ژتشتین بچوك ومزن زو دئیشه • دئیشه لی نه
ئیشه‌ك نخوشی ، ئیشه‌ك أڤینی ••• گیش دبه‌آگر ••
آگیره کی ولو کو جنابی زردشت لـِ بیتشه بونا وی
فدجنیقه ••• جان وجندك لمن پرتاندی یه ، بهنکی نکارم
بی غم راوه‌ستم ، گیش شوات ••• صوتن ••• ژان •••
تاژان ••• تیر ••• وئڤانجن •

ای قنجی خوه دی ! قصدامن : دیتناولیت وڤی عردی
کوژِ شیر ولهنگان‌تژی زیارت کرن ؛ وژڤی‌ژاناد دلی خوه‌ره
ژی درمانك ژِ جنابی وه خواستن بو • لی أڤی تیر ژی‌پرین
من صوتن و کتمه خار ، ڤامه کاتو ژمن ره چی دبیژی ؟

تو دنك چی نه بو • هات بیرامن کوهی نزانن دنی قری یه
وگیش نقستنه ژلوره توجهاب‌نه‌دان• دیسان من کره زاری •

— ای گه وره تری قومی من ! تو ••• توبِ کسرا
دلین ڤان شهیدین لنك خوه وب کولا دلی شهیدین کلاخوی
دکی کو جهابك وکی دلخوازا من بدی •••

دیسان‌ وکابری دنی کر ••• تو دنك چی نه‌ بو • جاردن
بدنگه کی زیز لا بژم •

— أی شهیدی گه وره اپشت میری اولا محمد ! هیمی
هینا کردانی‌یه ! توبِ أڤینا خباتا شهیدین کرّ وسیدخان
وعلی‌جان‌دکی کوهنده‌من بی فرنکی؛یاأزنه‌هیژاپی‌ڤی‌دخوازیمه؟

دیسان توتشت بدرنه کت• ایدی‌مجالا‌من‌وخوه‌را گرتی
نه مابو • فرقاتا گری کتبو قربکا من بِ هیل دنگی خوه
من کره گازی وزاری •

— أی‌هشیار کری قومی‌من ! توب میرانیاددلی فرزنده
واحسان وبِ گورنا برهودکی کومن أڤ قاس شر بژه‌نکی •
جهابك ••• دوپرس ••• دل خوه‌شی بك ••• چی دبه؟
ما أز ژی نه کردم ؟

بِ صح کرنا هرمی‌ناڤین داوی بی ژروژ هلاتی تیرژی
ده دربکی مزن ژِعردی ڤه بو و بکی سری خو بدرخست •
چی بوبونم ؟ کو عزبر آغابی سلوپی یه • من اونامی‌لی وی
أز نه ناسیم وأڤ خبر ژمن ره گرتن :

— برا اژبو خوه‌دي هنده مکه قیرین‌وزارین • ایشڤ
جڤینا مزن هیه کو کس نکابیته نك مه ، ماتوژ ریا خوه دی
کتیه کو ولی دکی یه گازی• هین پر دربژ کی أمی‌خبری
بدن ملکان• دوژه نیزبنگی‌مه یه دی‌چند زبانیان بشینن وب
آگر برا ته دن ولنا ڤچاڤا ته بدن حیا دمری لی ته گنهه
رانه وه‌سته هره مالا خوه •

— هی لو اپیو کو انوژ آگر دترمی‌ما آگر ب من‌چی
دکه ؟ •• آگری کو خوه دی ایخستی دلی من هکه بردم
بلادوژه‌ژی‌بترسه کو أو دی بی زبانی بمینه• ل وی بشونده

بیاسکە جگەر خوین

ژ عثمان صبری افندی رە

بگوری بم ژبوتە ای برای من توکانی
ژ دوری ڤەتە دە ستی خوەدِ نیڤت دەستی من دانی
ب من؛ تەدو دستین بی چپ وراست ای برادر
بلی هردو قوی ژارن دیك لاشی گرانی
مە پرسی دەردی دەرمانجان ژ چرخا أتلسا ژور
نە زانی بو ڤان دردە بلی لی مە خزانی
بلی زیرە بلی زیرە بلی زیرە بلی زیر
خوە دانی وی جهان گیرە بلا کر بت دخانی
ژبومە نە عقل فیدە دکی نە خوندنا پر
ژبومە چو دڤینن دا ژ ترسان بدنە بانی
فلك قابە مرم ایرو ژ دنیا از هلا تم
بکوا خوە ب چرخا خوە تە داخوازا مە نانی
جگرخوینم مرم از چوم ژبوەو صبری یك‌دا
اری همبری کردە وە لی بی وە حی اسمانی

جگرخوین

٢ — کە فەر هنگ (قاموس) آمادە کرائە بی شر کتیکی مطبوعات بکری وآثاری کون وتازە چە ئە دە بی، اجتماعی، زراعی، صنعتکاری، تجاری بە کیتیب بنو سری وغە زەتە و کوڤار بلاڤ بکاتە وە بە نە رخیکی‌هەر زان، ابی لە بی‌رمان نە چی بونی چاپ وزەنگوغراف جداً پی ویستە بوموفیقی أم شز کتە .

٣ — کومە لی بژار چە هی خوارو وهی ژوورونە بی سەر نج بداتە ئەوحکیانەی کە کررتە، و پر معنایە واصولی ایلای توفیق وهی بگ وبدرخانیکان لە بك بدا، ووە ختیك ئە توانین بە لاتینی بنوسین کەسەر بە ستی ببین وادبا وشعرا کانی کورد بلاو بنر بنەوە واوانیش ئە بی قدری ئەوتشجیعە بزانن ووار لە کولن آلو چاوی رەش بهینن ...
خو بدە نە ئە دە بیاتی روژ آقابە کانیش ... ابتر حرمت بودوستە کانی کوردی .

لازیکی کورد

لِکور نستانك آمدی

ایشف ژشفا پر تر بهنا من تنگ بو بو. دیسان دردی من سری بدرختبو. شاغین مورل کولامنا دڤ برنخون دیاربون. تاژان وڤانجان ژدل خوە دربژی کلوخ د کر. ط،زین ساردبنی لنگان حیا قوتی سری دچون. قفسنگ لمن تنگ بو بو وتیرادلی من نە د کر. وکی نخوەشی کوتا لِــ سری ددە من دخواست جلین خوە بچرینم. خو بدانە کە سار وزلقوك ب أنیا من کتبو. من لِ دردی خوە کربو دەر، لی مکوناوی تنە بو. کلا گیهانا ولیت ... کلا گیهانا ولیت ...

من داخوە ورابوم — ناڤبرا مالامە وبحری دوصد گاف هبون — برڤە بحری چوم (هرجار کو أف کلا لمن رادبون أز دچوم بر بحری. ژبر کو دردین من ووی بهف دمان کو تمی بر پیلە، حوبنی یا من پی دهات) هیدی هیدی دچوم گومینا پلین بحری، دنگین ویرویر وکان وزاربنا طیر کی شفی دزك هڤدە ولك لورکا دیان لبر در گوشی بر جانی من شادبون. دلی من فرە وخوش بو، لی کلامن پر تر رادبون، لمن ولو قویمی کو پی بن من پری جار ند گیهان عردی. چنگین من رادبون. وی گافی من فرا طیران دخوازاندن. ب شینا یزدانی گەورە باکت بن چنگین من وفیر بیام. دفیر بیام لی زو کا ژ طیران وبالافران وکاملکان دفرم. ب وی چوبنی دساتکی دە من دکاربو دمر حمودنی رە درباس بم. جی بی أز بچویامابی نزینگ بو دبهنکی دە فلسطین، شرق الاردن،سور بە درباس کر ولِ تالامری کانی بی ل سنوری ولیت راپریم. دناڤبرا میر دین وویران شهری رە من خوە گیهاندە سر دیار بکری. لی گافا گهشتمە دیار بکری لِ هیلادری چیان تیر ژەك‌نوری وکا کسك سوری لی ستور بیرچاڤین من کت. چاڤین من لی دلیان هنەکی أز ور مات مام باشی من.خوە لی گرت وچوم. گافا گهشتمە تیرژا نوری وکا پر پر وکی کو پر دشە وتن أز دژوردا هاتمە خار و کتم. هین ابڤار زو بو. جهی أز کتی لِ پیشبری راوە ستە کا بالافرین رەمان بو. کلوس (عسکری تورکو)

سال ٢
هژمار ٢١
دوشب
٥ حزیران ١٩٣٣

هاوار

السنة ٢
العدد ٢١
الاثنين
٥ حزيران ١٩٣٣

كوفارا كردى * مجلة كردية

صحبتى

لـ بو بكبنيا زمانى كردى

نقيسه ڤانى مه ئى دلال وهيژا هقندى صورى دهژمارا هاوارى آشانزدهان ده ژبو يكيتيا زمانى كوردى انكيتك ڤكر بو .

لگورا شرطين انكيتي جهاب حتا سرى گلانا ڤى سالى بهاتانا هنارتن ودِ هاوارى ده پيدا بلاڤ بو بوواناً.

بلى چند جهاب گهانه مه . لى نه أو چند كومه هيڤى دكر . نمازه ژ عراقى ژ جهابا ژيرين پيڤه تو تشت نه گهشته كوڤارا مه . ژبر كو هاوار ژ زوڤه يه ناچت عراقى و دستى مه ژ كردين عراقى بو يه .

أڤ شش مهن ، حكومتا عراقى ناهيله كو كوڤارامه بكڤت اردى عراقى . حتا نهو ، ب هڤى يا كو حكومتا عراقى امرى ممنوعيتى راكت وو كه برى دستورا كوڤارامه دى بدت ، مه دنك نه دكر . مه چند جاران مراجعت كر، مه ژوان ره دازانين كو هاوار كوڤار كه ادبى يه وعليهدارييا عراقى نه كربه وناكت ژى . مه خوه ست ، ايروژى ام دخوازن ڤى مسئلهيى بر فنجى ودلخوشى صافى بكن وبهڤت مكڤن . لى هكه نه بو ، هنگى أم ژى فكو و گوتنا خوه سرڤى مسئله يى بيژن . لى ئيدى بلا له مگرن ، مه بهنا خوه ، شش مهان فره كو . هروكى بخوه دبيژن ، سوج ئى دستپيكرى يه «البادى اظلم» .

نهو أم ڤگرن سرانكيتاخوه . هروكى مه دهژمارا شاتردهان ده گو تبو ام جهابان بِ ريز وتاريخى ڤه بلاڤ دكن . أڤه جهابا پيشين :.

بكبنيا زمانى كردى

— ١ —

١ — كومهلى بژار : — بو پاك كردنه وەى كوردى له كلهى بيگانهئهم كومهلهبهباش ئهزانم؛ كه ئهبى خوبندهواره بى فرمانه كانى وبه تايه به تى دەوله منده كانيان بى كەن .

كومهلى ؛ چه هى بژاربى ، چه هى درونيه بى به پاره فرمانى جى به جى ئه بى ؛ پارەش بەپيتاك ، تمثيل پيانقو ؛ زورباش پيك دى . فرمانى أم كومه له أبى بكرى به پينج كەرته وه .

ئه وانهى كه كلهى صنعتكاران ئه دوزنه وه
ئه وانهى كه = تجارت كو ئه كنه ده .

»	»	زانستى	»
»	»	زراعت	»
»	»	ايشوكارىدائرەى حكومتى كو ئه كنه وه	

هه مو به ليكى أم كومه له پى ويسته به لادى دا بگەرى وكلاتى به تى جوانى كوردى بدوز يتهوه وچه په ليك كليمهى جوانى دوزبه وه خه لات بكرى كورده كانى خوارو به جيا ؛ براخوشه ويسته كانى ژووروش بەجيا بو پيدا وخلق كردنى أم كومه له هه ول بدەن هەر كومه له به جيا كوڤار بكى ئه ده بى ده بهينى ، معلمانى كورد ئه بى ببن مبشر بكى باش بو بلاڤ كردنه وەى ئه وكلماته كه به كوڤار بلاو اكريته وه دامەز رينه رەكانى ئەم كومه له پاش خەريك بونيكى زور قونغرەيك بكەن بونوسينى قاموسيك وهەر چى كلاتيكى جوانى ژوورو وه خوار و هيه هه رلى بژيرن وبيكەن به قاموسيك .

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري — ١٠٠ فرنك	
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري — ٦٠ فرنك	
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري — ٤٠ فرنك	

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان دمشق — حارة الأكراد

سالا ٢ — هژمار ٢١ — دوشب — ٥ حزیران ١٩٣٣

السنة ٢ — العدد ٢١ — الاثنين — ٥ حزیران ١٩٣٣

هاوار

کوڤارا کردی * مجلة کردیة

نیخستیین کوڤـای

١٣٥٢ ه | مطبعة الترقي بدمشق | ١٩٣٣ م

SAL 2
HEJMAR 22
ŞEMBIH
1 Tîrmeh 1933

HAWAR

ANNÉE 2
NUMÉRO 22
SAMEDI
1 Juillet 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereqî
ŞAM — 1933

Qirîyarîya Qovarê

Ji bona Sûrîya, Tirqîya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê :

Salqî	500 kirûş-sûrî — 100 frenq	
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî — 60 frenq	
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî — 40 frenq	

Ji bona welatên din :

Salqî	150	Frenq
Şeşmehqî	90	Frenq
Çarmehqî	60	Frenq

Her tişt bi navê xweyîyî têne şandin :
Mîr Celadt Alî Bedir-Xan
Şam : Taxa Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse, l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100	fr.
6 mois	60	fr.
4 mois	40	fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150	fr.
6 mois	90	fr.
4 mois	60	fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

ŞAL 2
HEJMAR 22
ŞEMBÎH
1 Tirmeh 1933

HAWAR

ANNÉE 2
NUMÉRO 22
SAMEDI
1 Juillet 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

SEHîtî

Le bo zmanê qurdî

— 2 —

Weqê Hawara şanzdehan gîha destê min û min dest bi xwendina wê qir d.t qo t.de bendeq liser yeqitîya zmanê qurdî heye. Pê geleq şa bûm û min dil qir ez ji fiqra xwe di vê babetê de xuya biqim. Ezê ji gotina xwe bi çend pirsên biyaniqî dest pê biqim.

« Major Soane»yeqî ingilîz qo di nav Qurdistan û Ecemistanê de geriyaye û hinî zmanê qurdî û farisî bûye liser Qerdistana jêrîn qitêbeq nivîsandiye. Major di qitêba xwe de bi zmanê qurdî û bi zarê muqri jî mijûl dibe. Ev e gotînên Major Soane.

«Yên qo zmanê qurdî rind dizanin qêm in. Ji lewra hineq debêjin qo ev zman ji zmanê di farisî û erebî hevdudanî ye, piranîya pirsên xwe ji wan girtine. Hineqên din dibêjin qo ev zman zareqî farisîya qevn e, û pêş de ne çûye. No, her du gotin jî ne rast in. Zmanê qurdî zmaneqî qeleq qevn e, ewçend qo ji zmanê farisî ê nuh ji qevntir e. Zmaneqî tequz, bi zmanazineqe binizam. Ji hêla din zmanê qurdî ne qetiye bin hiqmê zmanê erebî weqe farisî û pirsên arî ên xwerû winda ne qiriye. Lê farisî ev winda qirine û dewlemendîya xwe bi pîrsên erebî aniye pê.

Di nav zarên di zmanê qurdî de zarên paqtir û xwerûtir zarên muqri û qurdmacî ne. Ev her du zar geleq nêzîqî zmanê zendî, zmanê Avêsta ne.»

Carqê hevaleqî min ji min re gotî bû qo zarê murqri zarawaqî zarê lolo ye. Ji xwe qurdîya lolo zarê qurdmancî ye. Hawar jî bi piranî bi zarê qurdmancî derdiqeve.

Niho min divêt ez fiqra xwe liser yeqitîya zmanê qurdî bidim zanîn:

1— Zmanê qurdî bi bijartina pirsên qurdî. ji hemû zaran, û bi xistana wan li şûna pirsên biyanî qo qetine nav zmanê me (tirqî û erebî).

2— Berî her tiştî divêt em zareqî ji bo xwendin û nivîsandinê bibijêrin, piştre pirsên zarên din bêxin nav wî zarî

3— Zmanê qurdî bi awayê di jêrîn pêş ve diçit û biser diqevit:

A : berhevqirina şihr û pendê di bapîr û qalan, da qo qanîyeqe edebî biqeve destê her nivîsêvanî.

B : danîna dibistanan di nav bajar, gund û eşîran de.

C : wergerandina qitêbên biyanîyan ên hêja li zarê xwe.

D : belavqirina rûjname û qovaran.

F : danîna du civatên cihê, zanistî û dînî. Ev her du civat bi hilbijartina pîrsên qevnar û bi peydaqirin û hevedudanîna pirsên nuh dê mijûl bibin.

Elî Seydoyê Gewrî

Sehîtî

— 3 —

Di hejmara hawarê a şanzdehan de liser sehîtîya zmên sê pirsîyar ji qurdên xwenda qiri bûn. Bi van çend xêzên jêrîn gotina xwe û bi geleq silavan ve peşberî hingo diqim.

1— Yeqîtîya elfabêya qurdî.

2— Heçî xortên qurdan yên qo îrû

bî zmanê qurdî re bendewar dibine ji qurdên her welatî xorteq bijartin û ji van xortan civateqe zanistî anîn pê.

3— Di vê civata zanîstî de berî her tiştî ferhengeqe gewre, di pişt re qitêbên qevnar û nûjen, temamên wan liser hemû zarên qurdî bilav qirin û di piştre bi yeqitîya zmanê qurdî mijûl bûn.

Bi vî awayî heya deh salan di xwendinê de yeqîtî û di axaftinê de nîzîqayîyê hêsanî dibûnim.

Xwedê vê bendewarîya Hevindê Sorî bi miletê qurd re dirêj û berxurdar biqe.

Osman Sebrî

Nivîsevan

Jîna paîzê bê reng û tam e, ji lewre dema werihan û mirinê ye.

Rûjên cûn, ezmanên bêroj, Şevên reş çikas nexweş in.

Bayê qûvî liba dibe, sih qûr û sar e

Ewrên giran û, tarî di ezmanan de digerin sihên wan diqevin dilên mirovan û dilê wan tehl diqin.

Key nexweşîyeq ji xewê radibe û li dora dinyayê de digere.

Di paîzê de sistîya jînê, zayîn û mirin diqevin pêhev. û insan ji xwe re dipirse:

— Ma ez ji qû hatim û diçim qû?

jîn çiye? Ew hatin û çûyîn ji bo çi.

Rûjêqe ji rûjên paîzê dilê Iblis teng bû ji xwe re got ezê herim gornistanê yeqî ji miriyan ji xewa wî hişyar biqim û pêre baxêvim û weq gotina xweqir û çû gornistanê û ser tirba nivîsevaneqî seqinî û ban wîqir û got:

— Ho! guhbide min! ji cihê xwe rabe! ji gorinê dengeqî kebe lê vegerand?

Ji bo çi ezê ji tirba xwe rabim.

— Divê tu ji tirba xwe rabî!

— No ez ji tirba xwe ranabim!

— çima?

— Ma bêje tu qî yî.

Tu min nasdiqî

— Waliyê tirqo?

— Ha... ha... ha no.. ez ne ewim.

— belqo tu qomandarê esqeriyî

No.. no.. te dîsan sehneqir.

Ma qî yî bibêje...

Ez 'blîs im:

— qo wisa ye baş e baş e, zûqa têm

Qel ji cihê xwe keliki axê xwe veqir û hêdî hêdî cendeqê zelamî ê hestî ango keltaxê wê ji erde derqet

Iblîs jê re got:

— Rûja te xweş be. Nivîsevanê lê vegerand:

— Ez niqarim selawa te li te vegerînim

Mirî geleq nizm digot û dengê wî ecêb bû key du hestî hev digemirandin.

Şeytên got:

Mêze kisûra min meq e min nedîviya ez selawê li te biqim.

—Xem tune.. lê dixwazim bizanim..

Te çima ban min qir?

— min ban te qir ji lewre min ji xwe re digot, emê herin bigerin!

—Çaqe.. ger ji hewa ne hevkas spehi ye.

— Tu ji sermayê natirsî?

— No. bi xwedê eznatirsim.. Min di jîna xwe de geleq serma hilanî.

— Belê... niho tê bîra min, te serma hilanî, ne sax qetî û wisan mirî.

Li tenişta hev bi rê ve diçûn.

Baraneqe hûr dibarî û bayeq dihat li hestîyên ser û perasûyên nivîsevanî re derbaz dibû qo êdî dileq tê de nedîlivî. Ji qortiqên çavên nivîsevanî roniyeqe heşin derdiqet, diqet erdê û rêya Iblîs rondar diqir.

Nivîsevanî ji şeytên pirs qir?

— em diçin bajêr?

— Qo dixwazî serseran. qeyfa te tê?

— çawan nayê

— ma di bajêr de çi heye qo nîzîqî dilê te ye.

— mirov

— Çima

— Çi bêjim... ez çikas ji bo wan xebitîme.

Iblîs diqeni û qeyfa wî dihat û digot

—Insanê reben!

— hem reben hem bextiyar

Iblîs milê xwe dikelikand.

Ji gornistanê derqeti bûn, li ber pêyên wan de rêyeqe pehn xwe dirêj diqir, di her du rexên rê de avahiyên mezin bûbûn rêz. Rê tarî bû, roniya fanosên rê hindiq bûn wê qêmanîyê, qêmanîya roniya dinê eşqere diqir.

Iblîs dîsan pirsqir...

— de bêje.. di gorinê de tu çawanî, tu çawan li xwe dihesî.

— Niha qo ez tê de hinbûme, ne xirab e,rahet û bêdenge, lê dizanî despêqê de giran û geleq dişwar bû. Wî qerê girêdayî qo tabûta min hismar qiri bû bismareq li mejîyê min de jî qutabû.

Dizanim qo ne tiştiqî giran e lê ez pê geleq aciz dibûm.

Min ji xwe re digot ew bi kesdê wilo çêbû, min bi eklû mejîyê xwe işên pir zelaman xirab diqir dixwestin mejîyê min jî xirab biqin, û paşê qurm peyda bûn, ew jî îşeq bû. Ez hêdî, hêdî dixwarim.. geleq hêdî. Iblîs digot:

— gotina te ye.. wisa dixwin, ma çi dixwazî, ew goştê tehl û weq zirav jî zû naye xwarin.

— Lê dizanî cendeqê min jî ne tiştiq bû, goştê wî geleq qêm bû!

— Tirq ji goştê we zeyde ir hezdiqin ne holê ye?

— Belê.. gotina te ye. ma çawan nizanim, ew goştê me û gundê me û her tiştê me hemî bi hevre zu dixwin!

— Pehîzê de gorin çawa ye, hêmî ye?

— Belê.. ne bê hêmî ye, lê mirov lê fêr dibe. Lê heq rastîyê dixwazî ez ji hemî tiştan zeydetir ji wan ehmekan aciz dibim qo tên û di tirban de digerin û ser tirba min de radiwestin.

Lê dizanî ez nizanim ji qî wextî ve ez mirî me.. êdî wext çi ye sehnaqim

— Ev çar sal in tu di axê de yî nizîqe bibin pênc.

— Holê ye? di vê navbirê de sê zelam hatin ser tirba min rawestan yeqî ji wan navê min xwend û digot naveqî wisa min tucar ne bihîstiye. Niq dilê min di vê gorinê de qes veşartî tune.

Çawa bibêjim dilê min geleq aciz bû, ez çend salan ji bo welatê xwe xebitîme, piştî vê xebatê yeq têt ser tirba min û dibêje, min navê vî zelamı tucaran ne bihîstiye û ji gotina wî derdiqeve qo ez di gorna xwe de ne veşartîme.. ma tiştên wisa tên qişandin.

Yê din navê min nasdiqir lê wî ji digot qo min xulamîtiya tirqo qiriye bila cihê min bibe dojeh. Yê paşî digot ew çikas bê ekl bû jina xwe ji bo serxwebûna Qurdistanê xelasqir.. Her tengiyê de ma û wisan bê pere mir, qitêbên wî niho di gund û bajarên Qurdistanê de tên xwendin, herqes hej wî diqe lê mirî ji pesnên xelqê û ji hejqirina wan bê hay e.

Diviya bû jina xwe di xweşiyê de bibirîne.

Wextê qo qetin nav bajêr de Iblîs guhdariya dengeqî qir û ji nivîsevanî re got bibihîse.

Nivîsanî guhda û bihist şagirtên dibistanê yeq ji şihrên wî distiran, pê geleq dilxweş bû û dîsa dest meşê qirin.

Xelq li ber qitêbxaneyên mezin qom bû bûn, qetin nav wan de û nivîsevanî dît qo yeq ji qitêbên wî bi herfên ziv û zêr çapqirî peşberê xelqê de ye, xelq bi çavên geş lê dinêrin û herfên qitêba wî weq stêran diteyisin.

Qo Iblîs şahiya wî dît pê dilxweş bû û jê re got:

— dixwazî em herin dûrtir; nivîsevanî got;

— No.. naxwazim, dixwazim bizivirim ser tirba xwe; min dît qo ji bo min mirin nîne.

Vegera xwe de dîsan dibihist qo zaroyên Qurdistanê şihrên wî dixwînin.

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Çarînên Xeyam

Delala qo dilê min jê re har bû
Ciheq dî de ji xemê re giriftar bû.
Çawan diqarim pê dermanî bigerim
Dermanqerê me nesax û jar bû

Ber çavên qûrbînan çi spehî çi qirêt
Warê dilqetîyan çi dojeh çi bihuşt
Sitarên bêdilan çi etlas çi caw
Bin serê dilqetîyan çi balişne çî nivîn

Gava hevîna pêşiyê ez lihev dam
Ji min re a berê dersa hvînê dam
Piştre ji parîyê zêrê dilê min
Çêqir mifteya gencîneyên manan

Ev qarwanê jinê ecêb dibore
Balkide dema şabîyê dibore
Meyger xema xavîyan meqşîne
Bîne piyanê şev dibore

Dilê min tucar ji zanînê bêpar nebû
Hindiq man veşartî qo ji min re qar nebû
Di jîna xwe a heftê û du salê de
Jîna min borî ket li min aşiqar nebû

Xwe bigire ji giyanî tuê dûr biqevî
Li paş perdeyê weşartîyên Xwedê qûr
(biqevî
Şerabê vexwe tu nizanî hatiyî qû
Dilxweş be, tu nizanî dê biçî qû.

Şerabê vedixum lê serxweşîyê naqim
ji bilî piyanê destdirêjîyê naqim
Dizanî kesda min ji şerabperestiyê çi ye
Da qo weq te xweperestî meqim

Dinê ditî û her çi ditî hîç e
û her tişt qo gotî û bihistî hîç e
Peqe dinê ser bi ser geriyayî
An ji goşeya malê de rûniştiyî hîç e.

Rûja qo hespê ezmanî tê de zîn qirin
û Miştêrî û Pewîn rewşa wî qirîn
Ji dîwana kezayê nesîbê me ev bû
Ma gunehê me çi ye kismetê me eve qirin

Ibret

Emînê Ehmed hate quştin

Kederê du mehan e, Emînê Ehmed, bi naveqî din Emînê Perîxan bi destê tirqan hate quştin.

Emin axa yeq ji axayên welatê me bû. Mina axayinen din ji tirqan re xebateqe mezin qiri bû. Digel hevalên xwe çeqhilgirên eşîra xwetda bû hev û çû bû liser rehmetî Şêx Seîd efendî. Piştî qo Şêxê rehmetî hate bidarve qirin Emin jî weq axayên din baz da û hati bû nav qurdên Cizîrê.

Pas çendeqê tirqan efweq belav qiri bûn. Emin û çend hevalên wî her tişt ji bira qirin û vegerîyan çûn ber destê roman. Wan yeqo yeqo ew axa winda diqirin. Tenê Emîn ma bû. Vê paşîyê dora wî jî hat û li ber çemê Bişêrîyê bi du beriqên malxrab hate quştin.

Qurdino! de ji xwe re ibret bigirin. Eve qurd dibêjin: rih dibe bost neyar nabe dost.

Cegerxwîn

Berî qo navê te ji dinyayê biçe
Vexwe şerabê xema te dê biçe
Qezîyên delaleqê ji hev biqe
Berî qo laşê te ji hev qeve

Sernijdevanê rindên xerabat ez im
Ji gotinên bê cih gunehqar bûyî ez im
Ê ji vexwarina meya zelal bê xew mayî
û bi xwîna qezebê lavelav qirî ez im

Gulê got rûyeqî ji rûyê min spehitir nîne
Kevkas westa bûna gulavgirî ji bo çi ye
Bilbil bi zmanê halê xwe got
Ma ji bo qenîna rojeqê qî saleq negirî

Yeqî ji kehbiqeqê re got tu serxweş î
û her gav di dawa yeqê de rewş î
Jinê got: melayo! herweqî tu dibêjî me
Ma tu weqe xwe yî ?

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Tarîxeq

Sala hezar û sêde hem çel û çar û yeq ro
Rabû ji kewmê qurdî siltanê textê xisro

Bidîn, mal û miliyet bi ılm û iz û hiqmet
Şêxê terîk û irşad ji nifşa qurdên Palo

Ev Rîstemê zemanî Behramê wextê me bû
Ji çar mehên buharê tirqan digel wî şer bû

Çend keymekam û walî girtin di vê buharê
Tirqan diqirne kîrin: emanî ji destê qurdo

Pir qirin hileqarî tirqan di kewmê qurdî
« Hey ! » dane şêx û axan makûl hem ji (mîro

Ev tevde çûn Hewarê wan xwe bixwe (hev quştin
Li ser xwe. qirin dewlet qurê xunxwa (Holaqo)

Sed Şah û axa û mîr quştin ji kewmê qurdî
Dayê selaê danîn hem qindirê weqe mû

Zaza fena pilingan bi şûr û dar û gopal
Bi dengê milîyetê kirîn didıne tirqo

Bi sond û ehd û îman rabûn digel vî şahî
Berê xwe dane roman gazî qirin «îro ro ! »

Dengê tifeng û topan diçûn semaê banî
Xun bûn rewan ji xortan nîl û firat man (co co

Hineq ji qurdê ehmeq xaîn dibûn didilde
Ax ! ew bedoê sersem, axî ew bê bavê kuso

Wan şexê me girtin, derdestî tirqo qirin
Wê rojê çel mucahîd xistin şerîtê barû

Zaza Qurmancê jorîn heta Cezîra botan
Agir bi wan ve danîn manendî nift û penbû

Pîvaz çi sor û qewr e her tebhê wê heraret
Qurmanc çi dest û dijmin dujwarê qurê (Hirto

Mela û şêx û beg ler quştin serê di wana
Liber tifeng û topan manendî gog û qaşo

Ziqê jinan kelaştin zaroq ji wan deranîn
Ew dane her sungîyan wan go «Hewar e bavo»

Pîr û ciwan û bûqan bisqê xwe tev kusandin
Wan şeng û şûx kamet ebr û hilalê rû rûl

Textes et Traductions:

Besna

Ji devê Ehmed Fermanê Qîqî

Bi şeranî, bi delalî ji min ra dibên Besnayê
Xwedîya qulan û derdayê
Şêrîna liber dilê xortayê
Li min porsorê, porbelayê
Li darê dinyayê tu nemayê
Li mim qedqirî, tabwindayê
Li min qihêla serê tewlayê
Qaxez û nivîştê min windayê
Qetim tora mêrê xerab
Qirim bergîreq, ji bergîrê tatayê

***

Bi şêranî, bi delalî ji min ra dibên Besna (Xelîlê
Bejna min zirav, nava min kendîl e
Meşa min, mîna werdeqên dora çeman
Sîng û berê min sipî ne, mîna çira şîr in
Mîna sêvê Melotê, şevê qanûnan liber (serê nexweşan
Hem tirş, hem tehl û hem şêrîn in

***

Min rebenê, min rîseq diristî ji xuharê
W' ezê bişinim ser hoste Melqo, culhê (bêxwedîya Darê
Bira çêqe ji Amûdê heta ber Enbarê
Bavê min xêrê biqe, xêrê nebîne
Çima ne dam torinê mala Hesen axa
Ez dam Brahîmê Temo, mîna qundê (kelaçan, mişqê ber qevarê

Gazî diqirne barî yareb xuda tu zanî
Em mane zar û mehrûm bê mal û (mêr û zaro
Min dî yeqî ciwanmêr qo «ev xeber (me guhqer
Yani (Evin Cîweleq) ev xehera go be go
Dilê min her bû qebab ji êş û derdê (qurdan
Ji eşqê çeşmê min xun bu Nîl û Dicle (der bû

Evîn Cîweleq

Nizam bextê min reş bûye, çima sipî nabê

***

Ji min ra dibên Besna, Besna Eminè
Bejna min zirav e, serê gulîyê min şûşè (zîvin e
Bavè min xèrê biqe, xêrê nebîne
Çima ne dam torinê mala Hesen axa
Ez dam Brahîmê Temo, kelaçê Sirêçqê
Çoqa min liser çoqa wî
Niqare heyfa şevè ji min hilînê

***

Navè min Besna ye, Besna Xelîla
Memiqê min mîna sèvè Zinarê, paşqela (Merdînè
Serî sor, qoq sipî ne
Çavè di reşbeleq meşinî ne
Zêrè enîya min Mehmûdî ne
Mala bavè min ne bi xana Xwedè bê
Çawa ez ne dam torinè mala Hesen axa, (apê Behrî
Ez dame Brahimê Tsmo, mîna gayè pîr e

***

Birês, birês bi xumarê
Ezê rabim cilê torinê xwe bibim ser (culhè Darè
Mala bavê min ne bi xana Xwedè bè
Çawan ez ne dame torinè mala Hesen (axa, apê Behrî
Ez dame Brahîmê Temo, mîna mişqê (bin qevarè
Birès, birês bi teşîyê
Sersotè nav berîyê.

***

Werê kutîyê dilan veqin
Ji derdè dinyayê, biqul û birîn e
Feleqa min dawî nîne, dinya derewîn e
Bavê min xêrê biqe, xêrê nebîne
Genim biçîne, zîwana reş hilînê
Çima ne dam torinè mala Hesen axa
Xortê di Omerîyan, simbêlsorê ser xanîya
Ez dam Brahîmê Temo, mîna gayê pîr e
Dranê wî qetine rîya wî a sipî di hinarè (rêyê min ra bûne
Çoqa min liser Çoqa wî
Niqare heyfa şevê ji min hilînê.

Traduction

Avec douceur et grâce on me dit Besna
La possesseuse des douleurs et des souffrances
La douceur des coeurs des jeunes gens
O moi! aux cheuveux blonds, aux cheveux [denouès
Celle à qui rien ne reste dans l'univers
Qui a agi mais dont les efforts sont perdus
O moi ! la plus noble jument du haras
Dont la généolcgie est perdue
Je suis tombé dans le filet de l'homme mauvais
Qui fit de moi une bête de somme de ceux des [tât [1]

***

Avec douceur et grâce on m'appelle Besna [khalilê
Je sui svelte, ma taille est fine comme un [(can lil)
Mon allure est comme celle des canards des [bords des riviérs
Ma poitrine, mes seins sont blancs, de la [blancheur du premier trait de lait
Ils sont comme les pommes de Malatiya[2] qui [dans les nuits d'hiver au chevet des malades
Sont aigres, amères et aussi douces

***

Moi, pauvre je filais un fil de laine tendre
J'enverrai au maître Melko, le tricoteur du [malheureux Dar [3]
Pour qu'il me tricote, (en tissus mes douleurs) [de Amoude jusqu'à Enbar [4]
Que mon père fasse du bien, mais qu'il n'en [voie jamais
Pourquoi ne m'a-t-il pas donné au gentilho-[mme de la maison Hassan agha
Et il m'a donné à Ibrahim Temo, pareil à [l'bibou des ruines, au rat des alentours [du grenier
Je ne sais pourquoi, ma chance noircie ne [devient plus blanche

***

On m'appelle Besna, Besna Emine
Ma taille est fine, les pointes de mes tresses [sont pareilles aux extrémités argentées [des bouteilles

Que mon père fasse du bien et qu'il n'en voie [jamais
Pourquoi ne m'a-t-il pas donné au gentilho- [mme de la maison Hassan agha
Et me donna à Ibrahim Temo de Sireteh [5]
Mon genou sur son genou
Il n'arrive pas à prendre de moi la vengeance [de la nuit

***

Mon nom est Besna, Besna Khelila
Mes seins sont comme les pommes de Zinar[6] [derrière la citadelle de Mardin
Les pointes en sont rouges, les souches blanches
Mes yeux bigarrés ressemblent à ceux des [agneaux
La serre-tête de mon front est faite de l'or [Mahmoudi
Que la maison de mon père ne voie pas la [prospérité du tempis de Dieu
Comment ne me donna-t-il pas au gentilho- [mme de la maison Hassan agha
Et me donna à Ibrabim Temo, semblable à [un vieux beuf

***

File, file (la laine) avec réverie
Je vais me lever prendre les habits de mon [gentilhomme au tricoleur de Dar
Que la maison de mon père ne voie pas la [prospérité du temple de Dieu
Comment ne me donna-t-il pas au gentilho- [mme de la maison Hassan agha, l'oncle [de Bahri
Et me donna à Ibrahim Temo, semblable au [vieux rat du grenier
File avec ta quenonillo, file
O tête brûlée, efoncée dans la boue

***

Viens, ouvrons les boites des coeurs
Qui sont à cause des deuleurs du monde, [pleines de plaie et de blessure
O sphère, je n'ai point de fin (d'avenir) le [monde est mensonger
Que mon pére fasse du bien et qu'il n'en voie [jamais
Qu'il sème du blé et qu'il n'en récolte que [du (ziwan) [7]
Pourquoi ne me donna-t-il pas au gentilho- [mme de la maison Hassan agha
A un des jeunes gens Omerî, aux moustaches blondes, debouts sur les terrasses
Il me donna à Ibrahim Temo, semblable à [un vieux boeuf
Ses dents sont tombés, sa barbe blanche [m'égratine les joues
Mon genou sur son genou
Il n'arrive pas à prendre de moi la vengeance [de la nuit.

Besna était une jeunne fille de la tribu Omerî, belle et séduisante. Elle était d'une famille moyenne et aimait l'un des fils du seigneur de sa tribu. Malgré elle son pére la donna à un homme âgé, Ibrahim Tomo, dont le nom se repéte au cours de la chanson. Besna aprés avoir supporté cette vie, pendant quelques années, se fit enlevée par un jeune homme et se refugia avec lui chez les (Pendjinaran).

Cette chanson est très populaire en kurdistan et compte différentes variants. La présente m'a eté chantée par Ahmed Ferman de la tribu (Kikan). Une autre variante a été enregistrée par une compagnie de gramophon, d'aprés le chanteur (Isa Derwiche) de (Zakho).

(1) Tat: C'est la plus basse clasee de la société kurde, classe qui n'appartient en aucun clan de tribu.

(2) Malatiya : Ville kurde situé à l'ouest du kurdistan de la Turquie, renommée par ses fruits.

(3,4 Dar, Amoude, Enbar: sont des villages kurdes. Amoude actuellement se trouve en Syrie et est centre de Nabiya.

(5) Siretch : Village rocailleux des montagnes Omerî, d'ou le mari de Pesra tire son origine.

(6, Zinar : En kurde signifie rocher, et est le nom d'un quartier de Mardin qui est situé sur un rocher, habité par deux tribus, (Dayichan) et (Mechkinan).

(7) Ziwan : plante parasite qui croit dans les blés.

Hereqol Azîzan

مزنی ماران ژ نزانیا خوه ، ب جڤانا خوه قت نه شیوری وبِ محمد رابو دستبراك وژیرا گوت :

— براوو دفنیکه من هیه أزی رۆژی زیرکی بدم ته

چوزیرك ژ محمد را آنی ومحمد چوما لا خوه . هر روژا خوه دی کاری محمد اڤ بو . مدکه پرنه آژوت محمد بِ پری مار دولمند بو . دل کر کو هره دانِ وستاندنی . بر بیا کو هره بانی کری خوه کر و گوت :

— لا وو أمی‌هرن جهکی

ئو کري داپی وچونه قلا مار . مینا دبنی مرۆڤکی لمروڤکی به میرك بانی مار کر و گرت :

— مارو در کڤ درڤا

ماردر کت بردری ، محمد ژیرا گوت :

— ڤی کری من قنج ناس‌بکه ژ ایرو بشوندا هرروژی زیرکی بده کری من مار گوت — رنده ، أزی روژي زیره کی بدم وي

محمد بِ کري خوه ڤه ڤگریان هاتن مالا خوه ومحمد چو کرین وفروتنی . کري‌یي لسروي قراري رۆژي دچو زیرك ژمار دستاند . لی پی رازي نه د بو . روژکی ژخوه را گوت : « ازي ڤی ماري بکژم و دفیناٰیي بِ جاره کی بخوم » شوري خوه کر بن پاشلا خوه وچو سر قلا مار . دل کر کو بِ بی بختی ماربکژه . شوري خوه ژ کالان کشاند وداپشتاخوه . دنگ لِ ما ر کر وگوت :

— آپو کا زیري برازي بی خوه بینه

مارزیرك گرت وهات نك کري محمد . کرك شورك آڤیته مار . شوري وي سربکی مار قت کر ومار بِ دلکی شوتی لی ڤگریا وپیڤه دا ، کشت .

جندکی وي لبر گرماروژي ما .

شڤانکی هات‌ولا شی وي دیت . چو ژمالاوي‌را گوت . مالا وي هاتن لاشی وي برن تربکه سپی ژیرا چیکرن وتیدا ڤشارتن .

باش مدکی محمد ژ کرین وفرونی ڤگریا هات مال . أو پری کو دِ دستي وي‌ده بون حمي وندا کر بون . پرسیپار

بر دیلك

— ژ قدریجان برارا —

آخ ولاتو آخ ولاتو	ظلما نیار ژیرا هاتو
عمري‌من چومی‌سال ددیت	من نه دیت رۆژ لی هلاته
باڤ وبرین خوه دپرسی	ایرو خبر ژوان هاتو
هن بري نن هن کُشتی نه	اوبن دي ژي لسر شبنه
أو خوهین شین گریدان	لِ لسر ئیگرو نشتینه
چاڤین‌وان گي هیسترخوینن	تم د گرین لِ خوه دخینن
د گرین ول خوه دخینن	قدریجا نژي پی دخینن
أڤ خبرا ژچه بیان	ژ گوتنا یکي جوان
أڤ جوانا فلتیه	ژ دست نیاري کردستان
أڤ جوانا پسمام ته یه	أو ژ خوین و دماته یه
لسر مران لسر چاڤان	هاته جم مه میڤان مه یه
بابی لته کر بوره بور	أو نالینه . . تی‌پی ژ ژور
أو کاغذانه آب خوین	یانی ئیدن هات سرمه دور
قت مترسه خوه‌ي کرۆه	با مه دڤی : ایرو هیمه
رنج وتنگی مه پر کشاند	یزدان غفور ورحیمه
سازي ته گر نه دریژه	لی ژ چاڤان خوین دریژه
ژ رنج وظلما نیاران	أم بون بیهوش کرو گیژه
قدري برا أڤ چه حاله	نه هو گرمان نه هڤاله
شینا ایرو پر لِ جی‌یه	حتا قامتی باله

لاوی فندی

با کری خوه کر . ژیرا گوتن :

— توساخ کری ته ماران پیڤه‌دان . محمد دڤ کره برینا خوه . هنگا زاني بو کو درباوی ژ کودا لی کت . رابو چوسر قلا مار گازي کر و گوت :

— برابي مار در کڤه وَره مه زودا هڤدونه دیتیه ، ام هڤدو ببینن . مارسري خوه ژقلی دریخست ولی ڤگراند ،

— ژ بردري‌یي من هره ، نه توتر باسپی ژبیر د کی ، نه أزسري قت . . .

ع . حسن

میر محی

اری اڤ چند جاران خوه دی‌یی هاواری ژ خوه‌نده ڤانین خوه چیروکین کڤنا ره دخوازه . ژ لورا از دخوازم ایرو چیروکا میر محی د ناڤ رو پلین هاواری ده بدم بلاڤ کرن .

ایا میر محی یك ژ دلگیرو اڤینداری ولاتی کردانه . ب خوه یك ژ میره کی هیزانی به . چاوان کوری سپی و مزنی ولاتی مه ب یك دڤ و یك زمانی دبیژن .

باڤی میر محی میری ولاتی هیزانی بو . د ساخیتیا خوه ده کچا برایی خوه ژ کری خوه ره بدو ارزانیا خوستبو . بلی هردو بچوك بون باڤی میر محی پشتی چند سالان ب ریا دَرگاهی پادشاهی یك تاو خوه دای جهان ڤه مشیا و جانی خوه ئی شیرین سپارته آخا جبانا و تاجی میرانی سپارته برایی ئی مائی ، پشتی چند سالان میر محی گها چاخ و بنگا خور تانی بی . چند جاران دستگرنیا خوه ژ آپی خوه خوەست . بلی مامی وی هردم ژیره د گوت « حتا کو شهادتناما علوم وفنون دینی وجهانی نه ستینی از کچا خوه نادم ته »

ژ نه چاری میر محی بری خوه دا ولاتی جز برا بوتان . سرا پیرا کته بن باری شیخ و ملا . ژ دبوا نخانا درکت کته ناڤ توزا مزگفت و مدرسان . چند سالان ژی عمری خوه ئی عزیز بڤی آوایی در باسکر . پشتی کو شهادتناما خوه ستاند ڤگریا ولاتی خوه . هانه سر سوزا خوه ومامی خوه . ل دری بازاری هیزان دی خرگه له که‌ زن ل ناڤ جبانا داکتبه هاته مدرسا فقیان . ژوان پرسی گو اڤ چی یه گو « ما تونه زانی سینا کچا آپی ته مریه » هی ژ نوڤه آخینکه گران کشاند و بشونڤه ڤگریا . ب سری چول و چیاکت . و دگریا ل بر تومی گیاکی رونشت و خوشخوانکه گران ل سرسینا خوه گوتیه . پلین گی بی ژ بر دژوار یا اگری وی وه شیان .

ازی چند بندان ژ خوشخوانا وی ژ خونده ڤانان ره د ڤرده پیژم :

ازی هیزانی دجینم	دو جاران تی بهاره
ازی‌وکی‌بلبل دخوینم	ل سر گُلان و خاره
ازی هرم سینم ببینم	دنیا منو بنم اڤ جاره
محی تول دنی دگریا	کسی ندگو سینم نه‌خوشه
ازی‌دهاتم‌حجروکی‌فقیا	دنڤیسن کیل وفرشه
تنیبهی یکم‌ل‌مارین‌مربا	بره‌نه‌خون‌ایروین‌ره‌شه
ته روهیڤا نوری نه	شوقی دایه امتی
ته گردن‌شوشاهیشینه	نقطه نقطه خال کتی
هچی سینم ب بینه	بی شك دچه جنتی

چند جاران دگل ملا احمدی جزیری هڤالی کربه . جارکی رشبلکك ژ بره شاندیه . بندك ژي هیژ ڤایه دبیرا من ده به

سلا ما من حقیری	صدفك دڤی تیکن
ایرو د جزیری	حقه ل ملی کن

میر محی عمری خوه ب اڤینداری و عشقبازی ل شاخ وچیایین کردستانی بهرتیه . رحمتا خوه دي لی بت .

سر پی هاتی یی میر محي دناڤ کردا ده بی ژ ما رهنه . لی ڤرده لڤ نائینه گوتن . اگر خوه دی بڤی ازي چنده کی دي ژي بلاڤ بکم .

جگرخوین

تر باسبی وماری ڤُت

مروڤك بناڤي محمد روژکی چوگشت وسیرانگاهی . لجهکی ب آڤ وبگل وگیا . جڤاتکه ماران دبت . دناڤ جڤاتی دا مارین پرستور ودوسري هنه . ژ ماران پرترسیا . کرکو وي جڤاتا ماران بدربکی بکژه . لی نه دقداند . دا عقلي خوه و کور فکری . دیدلی خوه دا گوت : « از ایرو ڤی جڤاتی ب عقامندی بلاڤ نکم ممکن نینه وی روژه کی من بکژن ، ناڤی من ژ دنی راکن » سرڤی بکی باني مزنی ماران کر وژیرا گوت :

— شاهی ماران کیفا من پر ژ جڤاتا وه راهات . از دخوازم بته براکی د بنم .

له بوجقا تملتان

عصبة الامم كومه لی گه وره ؟؟
به پیچو په نا به فیلو دوره ! !
له دور به دورو بو حقي كوردان
تكانت ادا خوت دا شرنگدان
به‌جوشو كول‌بوی‌بو كوردی هه‌ژار
اتگوت ام قومه اكه م رستگار
لوجنه‌ی انتداب مرخصی هات
گه‌را كشفی كرد سراسر ولات
اگر راست ئه كه‌ی هه لی سور ینه
به‌ س بوسیاست هلمان به رینه
(طريق نابيتو توچيت پی ا كهن)
(كوته كی دستی میستر هندرسن)

۲

خوتو وصی‌بو وی ئه قوام بون هه‌تید
دمی كوردت كرد به ته له‌ی ئه قید
غابه نسطوری ناوی كورد پردن
لایق به خوته پیچو ناو آخن
تاتو نه گه رای به نا و ما نا
دستیان گرتبو به كلا و ما نا
بوچ كوردت فوتان تم بهندو وباوه
ایسته له (ژونیوه) خوت ملدس‌داوه
منشـأی فتنه كومه‌لی تذویر
وا ادی حق اقوامی صغـیر ؟
كومه لی فسـاد معدنی محن
(كوته كی دستی میستر هندرسن)

۳

بو اقلیات كه و تیته سمـا
خزمي نسطوريت له كوی بنيالهنا؟
هربه هیچو پوچ تم دنگو باسـه
توخوینی كوردت بو كرده كاسه؟
هرچوار اطرافان لی بو به دژمن
ایران وتركو عاربی كلـكن
نفوسی ایه كه‌م ئه كه یته وه
و ها نسطوری ربك ئه خیته‌وه ؟
له عداله‌تا امه كه‌ی دأ به
یاخو هرشیوه واصولی غربه ؟
كارخانه‌ی فساد جیكه‌ی مكروفن
كوته كی دستی میستر هندرسن

٤

له عدالتتان واقم ورماوه
له سیاستـتـان مرم سوڕ ماوه
خوینی ملیونی كورد ئه رژینی
بو امه نه ختی تورك به ترسینی
خوینی مظلومی كوردی روت‌وقوت
حلاله له لای عاره بی لنگك روت
له سـلیمانی جادهٔ برسـرا
بخو ینای كورد آورسین كرا
تونه بی نایكا دوشمن به دژمن
حق بو نسطوری ایه بو كوشتن
چون عاجز نابی لهم خوینر شتنه
له لای توالبت حقوق كوشتنه
نا ترسی تأریخ لعنت بكهن
كوته كی دستی میستر هندرسن ؟

سلام

ستران

لو میرو لولو میرو !
رو دهاتی نیژا نیرو
اودا میري من بسورنگه
حچی دوستاوی فرنگه
عمري وي عمري قلنگه

لو میرو لولو میرو !
رو دهاتی نیژا نیرو
اودا میري من بجنه به
حچی دوستاوي فله به
عمري وي ژ عمرا زبده به

هی . . دنیا فانی

هی دنیا فانی . . هی دنیا فاني ٠
بی کو تو چیکر قانونك دانی
گوت « هرچی بائی عشقی لوانی
« گرك تم بژین بشا دِمانی »
مخابن ، هیهات ! أو گوتن نه ما
او پیان زودا كت آڤین چما
هي دنیا فاني . . هي دنيا فاني
لال‌مبه وسان أو قرار كاني ؟
ب هیژمار ایروشش و نیف مهن
نوزاد و ئُبهر لدوری هڤن
هی دنیا فانی . . هی دنیا فاني ،
ل مه عاشقان كا دلوڤاني ؟
نزانم چه بو او بژنا زراف ؟
پیبدا كر لمن آخ ! ژانازراف ،
هی دنیا فانی . . هی دنیا فانی
أو شنگ و شوخي قامتی كاني؟
هش ان نه هشت قط نابن شفا
أو چاڤین درش خزبنا و فا
هي دنيا فاني . . هی دنیا فانی
بر ملول مه كه ڤی شیرین جانی
أو رخي رويان وك سيڤين خلاط
سور و زر دبون هرلی روژ هلات
هی دنیا فانی . . هی دنیا فانی
ایرو دور كتم ژ وی زمانی
وی عشق و يواخ ! گرفتار كرم
أڤينك نهو بر يندار كرم
هی دنیا فانی . . . هی دنیا فانی
دبندارا یاری درمانی جانی
آخ مكه (نوزاد) ژ بوته شرمه
داو بیا وا هي پرتاكه گرمه
هی دنیا فانی . . هی دنیا فانی
زیر و زبر به أو چرخا خامی

نوزاد

شینا خوالی من

دِ سسی یی حزیرانی ده ، لِ أزمانی کردان ، طوفانك عجیب قومی ؛ هستیر کەك پر بشوق و پر بنور ژ نشکاڤه رژ ببیا ، خیدی ، خوه دا ریا دنیا کەدن و نه هات !

ژ برڤی حالیه کو ایرو لِ دنیامه روناهی کیم ، حزن وملال زیدەتر بویه ؛ اهلی دنیا کردان — نمازه روشنداری ژ روشوا وی هستیرکی — کذب برین و دل بخوین مانه . یك ژی أزم ؛ باغی گیانیمن مژ غماما شینی گرتیه ؛ هندری منژخم وخیالان جابجان ز بون ؛ بربنداره .

گلوچه بو ؟ ماهین دی چه ببه ! خالی من ، ولاتی من ، ماموستا ور یبری من دستی خوه ژمه قطاند و کت بن آخارش و سار . هه یواخ ! هه یواخ !

خالیمن ژ باڤانده خصمیمن بو ؛ لی روژا کو از آگاهی چی یی و خرابی یی بوم أو بو دوستیمن . ژلورا کوملیتپرورکی هیژابو .. ئرسا باڤ و یری من ، ر بیامن لسر مالاوی نه بری ، تهدیدی مروڤی منسته ور مان .. من بروحی خوەڤه أو دپاراست . وی ژی بدلی خوه ڤه ژمن حزد کر ..

گلو ژ بوچه ولاتی خوه یی بهشتین ترك کر ، دست ژ خانمان وشانشینی خوه کر و هات لڤان چول و چیالان دربدر گر ببیا ؟ وی بخوه اڤ پرس ژ خوه نکر بو . عشقا ملیتی هرتشت لبروی بیقیمت کربو .. هاتبو خباتا ولاتی خوه ، تولا کشتی یی ملتی خوه . هیهات ! خدی بیرەنه برسری ، پیتا آگری هندری وی أو کشت ، مرازی وی بوبرەچو گورنی .

نو ! نو ! نه مرازی وی نه أو بخوه ژی نه چونه گورنی ، مرازی وی مرازی مه ، مرازی گشکان بو . ژلورا بِ مره ، دِ مه ده دژی و حتا روژا پاشین ژی دی بژی . بخوه ژی نه چویه گورنی . ژ بر کو هرچی دِ ری یا ملتی خوه ده دمرن لا شی و ان بکڤه اردی ژی کیانی وان بر بِ از منان ڤه بلند دبن و أو بخوه دِ دلین ولاتی یین خوه ده دژین .

أفندی د لا وانیا خوه ده کردپرور بو . دەتار کیده جڤاتا کبردی لدبریکی أشکره ڤکر ، او بخوه بو مسروری جڤاتی ، ژ هر آلی لبات (اعضا) جڤاندن . پری ژ بهاتیبو ، هیژ بیست و چار پینجسالی بو ، بو مسره کی دو می عشیران . مأموریتر کوددستیخوه دا ددالیستن . دشری شیخسعیدی رحمی ده چقاس بك و آغایین ولاتی مه و نیزنگی مه هنەب پیائین خوه ڤه چونی همبری شیخ . لی افندی نه چو . بسردا بچند پیائی خوەڤه درکت چیائی مازی . آژوت سر قرەقولا کندی (ڤواش) بی . عسکر و جبخانا وان دیل گرت . گاڤا شهیدی شیرین کال فوزي بك هاته گرتن افندی بهیست کو اوی کال فوزی بك در ببیا سیوره کیده بین انادولی . ژ بر بهیستناڤی خبری برایی خوه صالح بك (أوژی بو شهیدی ملتی خوه) بچند پیان ڤه شاند سر ریبیا سیورەگی کو کالی فوزی بك ژ دستی نیاران بد خینه . لی صد حیف د ریا خاریتی شاند بون .

د پیی شکستنا شیخ ده مسروری دلال ژی برن بر پرسیا ریا استقلالی . لی خدی ژوي آفاتی خلاص کر . شوندا سورگونی انادولی کرن . لوی ژی راحت نه دسکینی ؛ هڤالی خوه یی نزان ایقاظ وارشاد دکر ، ب هڤالین ژ ئارا جڤات چید کر . ژلورا ل جیکی سکناوی تونه بو ، دو روژان لجیکی نه دما . ب دره که دنڤه دشاندن .

پشتی عفوی دیسا هات ولاتی خوه ، خورت لدورا خوه جڤاندن . بجڤاتا مزن ره مخابره کر .. ژ خورتین دورا وی بك ژی از بوم . تشتکی وی ژمەڤشارتی تونه بو . گاڤا کو هاته سوریی خبر دامن وچند هڤالان . لی هر وکی هاواری نڤیساندبه خدی ژ تو وان را لهڤد و نه آنی .

بری وی بژبرڤه راست کرن ، پشتی هاناوی زاروکی وی ژی جانی خوه خلاص کرن . لی دفقری وزلولی .

سالك نه چومن ژی دادو : مه ل حسچی هڤدودبت ژ بر کو براز بکی وی مامکی مه کشتبو ، نا ڤبرامه پچکی ساربو . لی دهات سر کردیتی یی ژبری گرمتر بو .

افندی بیگمان هیژابو . هڤالی وی کیم تینه دیتن . ژ بوڤی وفاتا حزین شین و گری ، رشگر یداین لمر کردی خدان رومت دکڤه . خدی رحما خوه لی بکه مه ژی برحماوی شابکه ...

قدری جان

بری سمی وفد اکاری گلی شیرینه وك شكر
وطن پرور عزیز و گه وره یه زور بزه عنوانی
تماشای خاکی ژیر پیپان له بو ام خلقه جی نیژه
کسی ضرب وشاند معلومه بو خوش ضرب چیژه
اوی روژی که قومی‌قور به سه‌ر به د کردره دبیژه
نتیجهٔ ظلمو خونرر بژ یش نیشانهٔ محوی خوین ریژه
رواه روژی ستمگر حه‌رتمانه و هه ر پریشانی
که‌سی مژدهٔ حتی‌مه‌ر گرت اگه‌رصد سال‌بی‌یك روژه
کلانی منجلی‌میردان به‌حفت سال نه‌كٔ به یك روژه
که‌س بابی به کوژرتین هه مو روژ هه‌راول دوژه
کوشنده‌حتی کوژرانه سگ هارعمری چل روژه
نصیبی ظالمیش محو وفنایه وخانه ویرانی
له تأریخدا چلون معلومه مظلومی سه را یاسور
اوی ظالم بوروبی سگ رفیقی بیت و گورانگور
له شاهی راست امه‌تیان ابو شاهانی صاحب جور
له اخردا نه بی ات لت کراضحاکی انسان خور
به ده‌ستی کاوه‌بی آسنگرو اتباع وخویشانی
له سه‌ر کورد لازمه امرو بناسی گه‌وره کانی خوی
قیاس لی بکات ژبنی قدیمی وزات امروی
به گه‌وره‌و گچکه‌وه یکتر بناسن‌شاه‌له گه‌ل‌اُ کری
افندموی‌حضرةزرده‌شت‌له اُویستا که‌وه ختی‌خوی
کتیبی دین ودنیا بو له‌لای ماگوشو آترانی
به امیدم له لای په‌روه ردگار وحضرة یبجاه
که کوردان‌سه‌رکه‌وی‌پیاوبکی‌گه‌وره‌بی‌به‌شاهنشاه
قناره هل بخا بوچند حسود و خائن وبد خواه
نهایت اهل مند هاردی له ترسی هرمزی خیرخواه
به دوزخ شادابی روحی خبیث و جمله دیوانی
دنی غیری به ایرادی وطنمان زور هوس ناکا.
له بوایه به چی ماه مزرعه ومرعی له‌م خاکا.
له بو ژبنی سه ر به رزی ایه هه‌ر وهاچاکا.
له پاشی مدح وثناه بو کومه‌لی عالی و هاچاکا.
بکه‌م بوعزة واقبالیان توزی دعا خوانی
اوی دشمن یه کردانه هلاکی ژهری‌ماربان که ی
خدا اوقه ومه نازداره که حفظ‌چاوه زار پك كه‌ی

آخ وكسر

أز مان هشین — أم نه خوه شین
أز مان بستیر — أم مان بی کیر
أز مان گرگر — أم مان بی خیر
أز مان بدنگ — ام مان بی رنگ
أز مان زلال — أم مانه لال
میرگ و کانی — ما باف کانی
لات و زنار — کا دوست و یار
و لات شپال — أم کرن کال
بیر یا ولیت — آگر و پیت
سیپان خلات — ما کا ولات
کرکوك هفلیر — لی بی سر بیر
شرنخ جزیر — أم کرن پیر
خوخ و مشمش — أم مان بی هش
شیر و پلنگ — بی دست و لنگ
نیار دوستی — أم نی‌خستی
نیار بر بیر — بدست و شیر
بی تیر خنجر — أم کرن در
دوست و بران — کوشتن تیران
دوست و یران — جه کرنه خان
شیخی بوطی — میلاك صوطی
شیخ بو آرمانج — خلك بون سرتاج
شیخ بو برین — خلك بی کنین
دوست تی پري — سر ژي فري
فند و تما لـ — ریکه ت ژ مالی
چو گورا کوبر — أم هشتن دوبر

مصطفی احمد بوطی

له دنیا شادوخندان و بلندو به ختیار یان که ی
خدا باکامران سه رفیراز و پا یه دار یان که ی
نه وه‌ی شیران کوردان یعنی خیزانی بدرخانی
کو یسنجق : ۲۴ کانون ثانی ۱۹۳۳

لاویکی کورد عونی

وفدی کُردستانی

وفدي کوردستان وطن فروشان
هه رزه و کبلی شاری خاموشان
پاشه به رهی باغ ویران وطن
چون بایقوش به‌حالی‌وطن خنده زه‌ن
ده‌سکی له و گوله‌ی باغچه که‌ي سه‌را
که به خوبناوی ملت آو درا
ببیه ن به پیشکه ش عرشی عراق
بلین یار باقي هم صحبت باقی
تارای خو بنی سوور به رن بو أمیر
بلین پاش کوشتار هیشتاتوي دلگیر
ده‌ك خجالت بن له روی محشردا
ایمه خاکی غم ده که‌ین به سه ردا
ایوه ئه وعرشه‌ي به خوین گولره‌نگه
سجده‌ی بو ده‌به‌ن هیچ نالین نه نگه
خرجرا که تان ماره بیتانه
خوینی ملته ئه‌و ضیافتانه
دلتان خوش نه بی شه ری کاورانه
خو ینی سیاوه‌ش خو ینی کوردانه
کوردنا بزبته وه خیالی خاوه
براتي بخات به خو ین نومراوه
من بو به ره‌نگی سورم خوش‌ئه وي
مژده‌ي شفق لی ده‌ر ئه که وی

پیره میرد

اڤ شعراها ژوی وفدي راها تبو نفیساندن کوپاش کشتارا سلیمانی یی‌در کتبو پیسڤیا قراني‌عراق وچوبو دست وداواوي .

تولا بافان

لِ باکوروان أر.ز لِ نیڤروسیپان
پینج‌سالان لِپیل بو آلامه کُردان
بِرهو کُر بن خو، ڤه، فرزنده‌احسان
زو بروت زوبروتاي لاوین کردان
کردستان ڤژاندن ڤان هرسی شیران
بري‌مه لِ آرمانجی، پشتامه لِیزدان
لِپیش‌مه‌راو ه‌ستی ولات، کردستان
دستی مه بِ خنجر دڤی ده قرآن
ز و بروت ز و بروتاي لاوین کردان
کردستان ڤژاندن ڤان هر سی شیران
هردَم ب موران مِژ ، برفدا گری‌داخ
نیاران کر ولات زلول وکاباخ
مافی ناموسه ام کو ببنن صاخ
ز و بروت ز وبروتای لاوین کردان
کردستان ڤژاندن ڤان هرسی شیران
هفت سالن لِ کرتی بورینا میران
ملین خوه دانه هڤ هر وکی شیران
لِسروان گُرمینان طوپ وخمبران
ز و بروت ز وبروتاي لاوین کردان
کردستان ڤراندن ڤان هرسی میران
چك و پوساتین خوه هلگرن بلز
نِه چیا و نه دشت هون مه بین ب بز
تفا ایروه‌رن لِ مه بو به فرز
ز و بروت ز وبروت ای لاوین کردان
کر دستان ڤراندن ڤان هر سی میران
أز دکه هرم ڤنا گرم مالـــ
یادی توقت مبیژ کا کوچو(هڤال)
ژ بونا من بین کردستان وآل
زو بروت ز و بروتای لاوین کردان
کردستان ڤراندن ڤان هرسی شیران
دی بزوری بِگرم کردستانا خوه
ازی داچکنم لِسر آلاخوه
هِنگا تولا باڤان تیخم بالا خوه
ز و بروت ز وبروتای لاوین کردان
کردستان ڤژاندن ڤان هرسی‌میران

هڤال شکری

وکو معلوم ومشهوره اویش گوربگی گوردانه
بلی کورد زور قدیمه صاحب مردانی میدانه
به شاکاری بلندتان روحیـــان شادانو خندانه
صلاح الدین وحاجی قادر وشیخ احمـــد خانی
امیدم وایه ام کاره که ده بکه زوت هلستیني
له ناولا ڤاوی جهلا دسته گیرت لي درت ینی
بشرطی شیشه‌ی جهل ونفاقا ینی بشکینی
امینم آخوی ام عزمه تان روژی أخاقینی
چه روژی جژنه کی‌خرشتر له سه‌دنوروزي سلطانی
له نیو جمع ملل امرو که کورد مظلوم ومغدوره
اواناحق سري هلداون حق مفقود ومستوره
به قولـــ عارفان صاحب امیده بو به مسروره
به تاریخ وبه علم وتجربه معلوم ومشهوره
که حق ژیر ناکه وی ناحق ضعیفه وسسته بنیانی
له مرشانی کس امکانی بی جهد وطن فرضه
له نیوام ملته ایوه ن رشادتان بصد ترزه
نوه آل بدرخانی له جیگه‌ی حضرة حمزه
له قلب ملت کورد موقعی ایوه گلی برزه
بلند ترصد هزار دفعه له نوشیروانو ایوانی
سبب هرگوششه لایق ابی بو تاجو افسر
له تاریخدا تماشا که‌ن چه ملت پروه ره حیدر
که زاخي‌خوین‌له خنجردا بچوری در که وی جوهر

بوخاوه‌ني هاوار

هرابوه‌ن خانه داني ملك وملت مير جلادت بك
هرابوه‌ن فخري كورد صاحبي غيرت مير جلادت بك
له پاشي او هراتوي اركاني دولت مير جلادت بك
اميري محترم اي فخري ملت مير جلادت بك
نوه‌ٔ شيري جزير وقهرماني ملكي بوتاني
له دنيادا هر ابوه‌ن ناوتان لايق به تسجيله
تمناي سرنجوبي ملي كوردت به تعجيله
له سايه‌ى لطفي ابوه محنت وشادى كه تبديله
به راستي خاندانتان لايق تعظيم وتبجيله
له سر كورد لازمه دائم بكا عرض ثنا خواني
له‌فكري كورد بچي كو كه ور، ئه‌م نقشه كه بستراوه
به فرميسكي هزار چاوي خويناوي نه شوراوه
امه كاريكي پيراني قديمه تازه و تراوه
له ناو قلب همو لا ويكن كورد ام شعره نوسراوه
كه شايسته‌ى سپاس‌و شكره فاميلياى بدر خاني
له ميره كان تاكو ايستانا دگاته پيرو پاشاتان
نيه ماندى ئه‌م شاهه فداي بي سر وتوجانان
صلاح‌الدين كه دنياى گرت امه ش برهاني حاشاتان

آ — گر — ب — كور — دس — تا — ني — كت
لو — را — د — كت — هه — وا · ره — دل
هي مامستا خلكي پر دي * شورده كيشا له دو گردي
هي — ما — مس — تا — خل — كي — پر — دي
شور — ده — كي — شا — له — دو — گر — دي
هرلنجه خانم لنجه يه * لنجت به نوكي پنجه يه
هر — لن — جه — خا — نم — لن — جه — يه
لن — جت — يه — نو — كي — پن — جه — يه
ژبونا ايرو أڤچند · ژخوه اڤ لي لي يه ، هكه خوه
ندڤانين هاوارى پى بندوار بون ، لولو ل پيى يه ·
هروكى خاني بى رحمى گزتيه :
چه بكم كو قوى كساده‌بازار   نينن ژ قماش را خريدار

جگرخوين

لەناو تاريخي ملت قهرماني جدي اعلاتان
امند مشهور ومعلومه نيه حاجت به اعلاني
نه بو شخص بكا سعيى له دنيابو نجاتي كورد
له دنيادا هموتا لا نوكشتن بو براتي كورد
به غيراز ايوه كي ماوه سعي كابو حياتي كورد
هرابوه‌ن گه به شير وگه به خامه بونجاتي كورد
سرو ماتان فدا كه‌ن هرله بوتان تاكو باباني
بدو نيكي منالي گربه پيرى بى علا متمدا
له كس نابى سوال بكرى له پاياني قيامتدا
امه پشمه حيا گيره امه راسته جوابتدا
له خوابي دل به بدناوى له ژير ظلمي اجانبدا
نه مابو زه‌ره وجدانو ملي ونوى وطن داني
حيف بيهوده بو چند مديكه لعلو گوهرمان
نه بوقدرى له لا مان چوبخورا معدن زرمان
اويستا گر علاجي كه‌ين به نيزه ونوكي خنجرمان
له‌آغا تاكو نوكرمان له تاجر تاكو رنجبرمان
همو مستو خرابات بون به بادهٔ جهل ونادانى
امه پشمه داين شيخي له‌موپيش صاحب ارشادبو
اوى آغا وبگ ومير بوسپا هي جهلي امدادبو
فقير وبي بها مابو اوى دانا واستادبو
غرورى قومي حب وطن وك كفرو الحادبو
شرف تنها عبارت بوله‌جي خيل تورانى
هتا ايستابه هاوار وبه افغان بوجي هلدستان
اگر مردوى قبرستان بان له برتائيرى هلدستان
اويش خوى هاته ميدان نره شيرو رستمي دستان
هتابم نعره شيرانه گيتان گشت له هلسان
چه كرمانجوچه زازا نادگاته لورو گوراني
همو واچاوه رى لطفي اتون ام كورده بيچاره
فلك پا بندى كردوون به زه‌رى قاتل احجاره
دبا سعى بكه ين گه وره وبچوك مردانه له م كاره
له سايه‌ى بزمو رزمى ايوه ملت زور اميد وراه
نجاتي بى له پنجه ى دژمنى بى دينو ايمانى
كه كوردستان چياكاني همو آثارى ساسانه

عبابی عبابی * گوری مه رادابی

عه - با - بی - عه - با - بی

گو - ری - مه - را - دا - بی

له سفاندا له سفاندا * گه زەك له روخاندا «صوراتی»

لەس - فان - دا - لەس - فان دا

گه - زەك - له - رو - خان - دا

اری سوارو نه چقاس هسپی شەس موقك د يتن تو کاری ل وان سواربیؤ بیژی اڤ هسپی لاغره ·

هسپی سڤك

او هردو هسپین کو چون دناڤ کرمانجان ده کیمن و هندك مرڤ کارن وان بیژینن · بلی اڤ هردوین کوتین‌دناڤ کرمانجان‌ده پرن‌و هر کس کاره وان بیژینی ·

هسپی‌سڤك‌دو گاڤان داڤیژه · هر گاڤکی‌حفت‌موقك‌تی ده هنه · ازی‌ژوه ره چنده کان ژهڤ ـ کتکی بکم · ابدی هون کارن ژمن چیتر وبهتر باژون و ٔ بیژینن ·

گاڤاپیشی: زه کو زه کوزه ینبی

گاڤاپاشی : هات کار وانی حلبی

موقك : ٧ زه - کو - زه - کو - زەی نه - بی

موقك : ٧ هات - کار - وا - نی - حه - له - بی

هی هاتن هاتن هاتن * کوچرژ زوزانان هاتن

هی - ها - تن - ها - تن - ها - تن

کو - چرژ - زو - زا - نان - ها - تن

ده یار دەیارقدره‌تی * طوبا خوەدی لی کتی

ده - یار - ده - یار - قد - ره - تی

طو - با - خوه - دی - لی - که - تی

لی تیر گزی کو چری * ترس باڤی کو چری

لی - تیر - گه - زی - کو - چه - ری

ته - رەس - با - ڤی - کو - چه - ری

خم خمی طوری بانی * کڤو کا سری بانی

خم - خه - می - طو - ری - با - نی

که - ڤو - کا - سه - ری - با - نی

فرحو باڤی عزیره * چەژ تالانی برژیره

فر - حو - با - ڤی - عه - زی - ره

چوژ - تا - لا - نی - بر - ژی - ره

آخو امان چچانی * کچا احمد کیانی

آ - خو - ا - مان - چه - چا - نی

که - چا - اح - مد - که - یا - نی

دڤرده از نه کارم هسپین سڤك تڤان گربدم · اگر فلکا مال خراب وستمکار پری چرخا خوه ل من ندی ازی ژوه ره دەرو دربژخوه شخوانین کردی‌تڤان کوم بکم وژوه ره بلاڤ بکم آخ آخ سوارو کرمانج‌دبیژن تو چه بیژی ل بژنا سواری مه تی ·

هسپی روان

هسپی روان پری جاران پالڤان وخوشخوان کو دبیژن هسپکی شیرینه ، سرنرمه ، روانه وکی آڤا گران دبزی ده بالا خوه بدی سرارو دلالو ·

هسپی روان دو گاڤان داڤیژه هر گاڤکی هشت‌موقك تی ده‌هنه · ازی‌چند کان دیسا کت کتی بکم · هونی ابدی کارین بی‌سر گیژی ودل أیشی تڤسان باژون و بیژینن

گاڤاپیشی : بژنازراڤ شڤا زیرو

گاڤاپاشی : پوز ب قولی‌خزیم تیرو

موقك:٨ بژ - نا - ز - راڤ - ش - ڤا - زی رو

موقك :٨ پوز - ب - قو - لی خه - زیم - تی - رو

مه چه گوتی توغیدی * آڤا گولال مه جمدی

مه - چه - گو - تی - تو - غه - بی - دی

آ - ڤا - گو - لا - له - جه - مه - دی

سلاما من سنا خوانی * سحر گه گه هر ڤشان بت

سه - لا - ما - من - سه - نا - خوا - نی

سه - حر - گه - گه - هر - ڤه - شان - بت

گوندو بیر ی بیری بیر ی * گوندو بر خو پانو بیری

گون دو - بی - ری - بی - ری - بی - ری

گون - دو بر - خو - پا - نو - بی - ری

وی لسر بانی‌چك دشوشتن * زند و بازن تڤ هلمشتن

وی - ل - سر - با - نی - چك - د شوش - تن

زند - و - با - زن - تڤ - هل - مش - تن

اگر ب گردسنانی کت * لورا دکت دواره دل

سال ٢
هژمار ٢٢
شنبه
١ تیرمه ١٩٣٣

هاوار

السنة ٢
العدد ٢٢
الاحد
١ تموز ١٩٣٣

کوڤارا کردی * مجلة کردیة

هسپین خوه‌شخوانین کردی

ب ناڤێ یزدانێ پاك ئێ دلوڤن ومهربان

تو بزان ژریێ هسپین خوه‌شخوانین کردی چارن ٠
ئێ (چلنك) و ئێ (لاغر) و ئێ (سڤك) و ئێ (روان) ٠
هسپێ چلنك دو گاڤان داڤێژه ٠ هر گاڤکێ پینج موڤك تێ ده هنه ٠

ئێ لاغر دو گاڤان داڤێژه ٠ هر گاڤکێ شه‌ش موڤك تێ ده هنه ٠

ئێ سڤك دو گاڤان دا ڤێژه ٠ هر گاڤکێ حفت موڤك تێ ده هنه ٠

ئێ روان دو گاڤان دا ڤێژه ٠ هر گاڤکێ حشت موڤك تێ ده هنه ٠

از هیڤی ژ هڤال وهوگران دکم اگر کیبانێ بك دهسپین من ده دبێن بره راست بکن و درباس بن چکو هسپێ چێ بر کتنێ فهێنکار نابێ ٠

اری ازی ژوه ره چندکان ژهڤ رکتکێ بکم کو وه ناسکرن ٠ پاشێ هونێ ژمن بهترو چێتر بیزینن ٠ چکو هون ژمن بهتر ل ڤان سوار بونه وسوار دبن ٠

هسپێ چلنگ

گاڤا پیشی : ازو دلالی

گاڤا پاشی : چونه قرشکا

موڤك : ٥ از — و — ده — لا — لی

موڤك : ٥ چو — نه — قر — ش — کا

مالی مەل مصری * کونی مەل عبری

ما — لی — مەل — مص — ری

کو — نی — مەل — عب — ری

شپل زیرینی * شپل ملانی

شه — پل — زی — ری — نی

شه — پل — مه — لا — نی

کچکی ته بدنه * میری جزیری

کچ — کی — ته — بد — نه

می — ری — جه — زی — ری

اری سوارو چڤاس هسپن و کی ڤان ته دبێن تو کاری بیژی اف هسپێ چلنگه ، دو گاڤه پینج موڤکه ٠ و کی نها ڤان چند هسپین کو ب شونڤه تین ٠

دستار گربال * دورا باژیرو

لولو پسماو * لازم ب لازم

ده‌هورك هورك * هورك ده ڤیا

هسپێ لاغر

هسپێ لاغر دو گاڤ داڤێژه ٠ هر گاڤکێ شه‌ش موڤك تیده هنه ٠ ازی ژته ره چند کان ژی رکتکێ بکم ٠ ایدی تێ ژمن چێتر وبهتر کار بێ بیژینی ٠

گاڤا پیشی : بشارو نه‌ماوو

گاڤا پاشی : دورا کوند گریاوو

موڤك : ٦ بر — شار — رو — نه — ما — وو

موڤك : ٦ دو — را — گوند — گر — یا — وو

کنم دربژ نام * کنم کنم لی لی

که — نم — د — ریژ — نا — م

که — نم — که — نم — لی — لی

کال کالی قرچکی * کال میری کچکی

کال — کا — لی — قر — چه — کی

کال — می — ری — که — چه — کی

اشتراكات مجلة هاوار

في سورية وتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	٤٠ فرنك

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير جلادت عالي بدرخان . دمشق — حارة الأكراد

سال ۲
هژمار ۲۲
شمبه
۱ تیرمه ۱۹۳۳

السنة ۲
العدد ۲۲
الاحد
۱ تموز ۱۹۳۳

هاوار

كوڤارا كردى * مجلة كردية

نيخستيين كوڤـاى

۱۳۵۲ ﻫ مطبعة الترقي بدمشق ۱۹۳۳ م

SAL 2
HEJMAR 23
SÊŞEMB
25 Tirmeh 1933

HAWAR

ANNÉE 2
NUMÉRO 23
MARDI
25 Juillet 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Birê Frensizî

Çapxana Tereqî
ŞAM — 1933

SAL 2
HEJMAR 23
SÊŞEMB
25 Tîrmeh 1933

HAWAR

ANNÉE 2
NUMÉRO 23
MARDI
25 Juillet 1933

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Qurd û Qurdistan

Bi çavê biyaniyan

— 2 —

Yeq ji ewrûpayîyên qo qurd û Qurdistan dîtine û di hekê me û welatê me de nivîsandine, marêşal Moltqê ye.

Marêşal Moltqê serdareqî elman e. Ne tenê di welatê xwe, di hemî dinyayê de bi nav û deng e. kederê çar salan, ji sala 1835 heta 1839 an, di Tirqiyayê de maye, di Qurdistanê de geriyaye. Hin tiştên qo hingî di Qurdistanê de kewimîne bi çavên xwe dîtine. Moltqê di leşqerê tirqan de wezife girtî bû.

Moltqê serdar, bi kelema xwe jî xurt bû. Liser geleq tiştan qitêbin nivîsandine. Ev nivîsarên ha pêşdetir hatine civandin û di bin navê (Tevayîya nivisar û hirên Marêşal Moltqê) di sala 1892 an de li Berlînê ji nû ve hatine çapqirin. Qitêba duwim qo sernama (Nivîsarên tevlîhev liser meselên rojhelatê) hildigire kala qurdan û Qurdistanê jî diqe.

Em jê birê jêrîn werdigerînin zarê xwe û diguhêzînin stûnên xwe.

Rûpel : 289

Milet û welatê qurdan

Li gora xebereqê di Qurdistanê de serxwerabûn û şer ji nû ve dest pê bûne. Ev xebera ha qo rastîya wê hêj kenc xuya ne bûye di dêmeqe welê de tête bihîstin qo herqesî ji dil bawer diqir û digot qo qarên Tîqiyê bi têqilbûna çar dewletên ewrûpayî ên mezin saz bûne û bi rê qetine. Nemaze mirovên qo bi mesela rojhelatê bendewar in li vê serxwerabûnê ecêbmayî dê bimînin.

Paş şerê Nizibê hiqmê padişahî liser miletê qurdan yeqcar ne ma bû (1) Ji xwe miletê qurdan hetanî îrû bi tevavî ne hatiye mexlûb qirin û tirqan ew tu caran ne qevandi bûn û ne êxisti bûn bin destê xwe. (2)

Êdî tu hiqmê hiqûmetê liser xelqê çiyan ne ma bû. Hiqûmetê ew di cihên xwe de rahet dihiştin.

Lê niho qo topên îngilîzî û ewistûryayî ji hiqûmetê re di bilindcihên asiyayê de rê veqirine, dewlet mina berê, ji qurdan dîsan mirî, kemçûr, pere û esqer dixwazit. Bi van xwestinan jî eve serxwerabûn û şer xwe şanî didin. Heqe hêj xwe şanî ne da bin jî bê şiq e qo di van rûjan de dê destpê bibin.

Ev mesela hanî dimîne lehîyeqe dijwar qo di nav newala xwe de bi rûyeqî hilûs û rast û bêdeng diheriqe. Hetanî qo lat û zinar diqevin pêşîya wê. Hingî fûrîn û guşguşa avê xûrtîya lehîyê xuya

---

(1) Misr di zemanê berê de eyaleteqe tirqan bû. Walîyê Misrê Mihemed Elî paşa li hiqûmetê rabû û welatê Misrê serxwe îlan qir û leşqerê xwe ajot Sûriyê. Qurê wî Brahîm paşa serdarê leşqerê wî bû. Padişah jî leşqerê xwe rêqir pêşîyê. Leşqerê Siltan di Nizibê de şiqest û Brahim paşa çû heta nîzingî Stenbolê. Hingî dewletên ewrûpayî ên mezin qetin navê, leşqerê Misrê dan şûn ve qişandin û xwe têqilî şuxlên tirqiyê qirin.

(2) Xwezî Moltqê îrû serê xwe ji gorna xwe hildaya û halê wî miletî bidîta. Çawan tewihaye û hatiye qevandin û ji hev qetiye û stowê xwe xwar qiriye.

diqin.

Emê li hir biqurtî kala milet û welatê qurdan biqin qo di vê demê de seza ye çavên Ewrûpayê bi alîyê xwe ve biqişînin. Lê ji bona vê qirinê em naxwazin vegerin zemanên qevn û bi ksênefon (3) dest pê biqin. Ne ji kala wan Qardûxên(4) nerahet biqin qo ne tenê hingî, lê îrû jî ji bona herqesê qo dixwaze biqeve welatê wan û ew zemt biqe dijmineqî dijwar in û hêj îrû xanîyên xwe, herweqî serdarê yûnanî gilî diqe, di şiqlê qelehan de, bi burcan dorgirtî, lêdiqin qo di wextê şerî de ji wan re talde û şergeh in.

Dîsan me dil nîne em biqevin dîroqa vî miletî a drêj û tarî û hixebitin wê bêxin ber ronahîyê. Ne jî seh biqin heqe ev merovên ha dahatiyên nijadeqî tûranî ne, an hêj bêtir nevîyên Medên qevn û Xeltan in qo zmanê wan hêj di incîlên gundîyên qo fileh mane û liser tixubên Ecemistanê rûdinin, hilanî ye. Emê tenê halê qurdan û welatê wan yê îrû dê bibêjin. Herweqî rêwîyên qo rê bi wan qetiye û bê qo bi tu zmanan bizanin di nav wan de geriyane, mane û di bin hezar talûqeyên rastîn û xeyalîn de, bi hawarî ji rêyên Bidlîs û Colemêriqê ên asê û dijwar derbas bûne û dane çiyayên Qurdistanê, ji me re didin zanîn.

Qurd geleqî bi erdê xwe ve girêdayî ne. Ewçend qo di dinyayê de tu milet ji wan bêtir pê ve ne girêdayî ye. (5)

Qurd, ev miratxwerên cotqarîyeqe qevn di zozan û newalên welatê xwe de dijîn. Yeqcar bejî destê naqin. Herçend di wan deştan de robarinen zelal qo ji çiyayên welatê wan datên, diheriqin.

Belê qêla wan ji çiyan re têt qo têde zivistaneqe dijwar hiqm diqe û ji deştê re nayê qo havîneqe drêj û spehî lê heye.

Di nav wan de şivaninen yeqcar qoçer geleq hindiq in. Piranîya wan tevda xelqeqî cotqarî ne. Ji tevayîya wan re qoçar tête gotin ji ber qo, weqê dinya germ dibe û di cihên nizm de ji germê aciz dibin û tîrêjên rojê berîên çiyan dihelînin, hingî pêpelûq pêpelûq qeriyên xwe ber bi bilindcihên ve diqişînin û xanîyên xwe bi qonên reş qo ji mûyên bizinan çêdiqin, diguhêrînin. An nê dêmanî ne û li havînê dertên havîngehan. Ji lewra û ji vî awayê jiyînê di hundirê welatê wan de cihên şaristan û bajar qêm in. Herçî bajar jî ne di nav, lê di dorên Qurdistanê de ne.

Heqe xêzeq di ser Diyarbeqr, Mardîn, Nisêbîn, Cizira-Bolan, Wan, Mûş, Palo, Meraş û Adyamanê bête qişandin, Qurdistana xwerû di nav vê çêxêzê de dimîne.(6)

Di nav van tixûban da bajarinen mîna Zaxo, Sêrt, Hesenqêf, Şiro, Petirqe h. p. têne ditin. Xelqê van bajaran bi piranî û tevayî qurd in. Yeq carinan û tenê di deştên Xarpût û Meletyê (7) de di nav

(3) ksênsfon serdareqî yûnanistana qevn e. Bi 2300 salî beriya îrû digel leşqerê xwe ji welatê Qurdistanê derbas bûye û weslê milet û welatê me daye.

(4) Di zemanê ksênefon de ji qurdan re qardûx digotin.

(5) Xebera wî ye. Ma îrû jî ne welê ye. Qurd diçin heta Emerîkayê, lê çavê wan dîsan li welêt e. Ji xwe em bi xwe jî nabêjin: « Şam şeqir e, welat şêrîntir e».

(6) Ne hemî Qurdistan. Ji birên Qurdistanê, herçî Marêşal bi xwe ditine.

(7) Di van her du bajaran de jî, ji biyanîyan pêve xelqê cih tevda qurd in. Lê ji ber qo zmanê xwe kenc hilnanîne herçî qo pê nizanin ji wan re nequrd dibêjin. Hetanî îrû weqê ji xelqê tête pirsîn xuya dibe qo pêşiyên wan ji eş rên dorê hatine û di wan bajaran de cih bûne. Mirovên wan. ap û pismam, hêj di nav eşîran de ne, û bi her awayî qurd û qurdzman in.

xelqê de geleqî nequrd peyda dibin.

Di van û di bajarinen din ên mezin de di nav xelqê de, ji alîyê zman û nijadî ve tevlîhevîqe temaşa ber pê bûye.

Fileh xelqê cih ê qevintir in, neviyên asûrî û gildanîyên qevn in. Pêşdetir ermeniyên mihacir ji hatin û têqilî wan bûne. Ên pêşîn bi piranî yakûbî û nestûrî ne. Ji ber cuda bûna mezheban bi hev ne xweş in. Ên paşîn bi qinîsa rûm ve girêdayî ne. Tenê çendeq bi propaganda Roma û Vened qê ji yên xwe geriyane û bûne qatoliq Qurdên cînar ji berêve xwe têqilî wan qirine. Bi ser van da bi hênceta şerê ehlê selîbê ereb ji hatine û qêm û zêde şopên xwe liser van hemiyan hişline. Paşî, hiqm qete destê tirqan.

Cuhîyên qo di çola dinyayê de mîna hesin in, di van welatan de jî ne qêm in.

Nemaze ber bı nîvroyê ve welatê qurdan bi kûntarên çiyayinen asê têwerbatî ye. Jê wê ve êdî ereb destpê diqin. Di van nekeban de avahîyên qurdan nînin. Hebin jî hema çend bajar in, ew ji di şiqlê qelehan de û bi dîwarên stûr dorgirtî ne. Qurd bi van, xwe ji nijdên ereban diparêzînin.

Ji rexê din Çiyayê Şingarê -bireqî welatê qurdan - asê û dîwarwarî biser deşta navbera çeman a bêpîvan diqeve. Ji vajî ve (bileqis) di alîyê baqûr û rojhelat de qurd û ermenî nav hev de diheriqin.

Tenê di baqurê Palowê di çiyayên birêl de qo hêj ne esqereqî tirq ne jî biyaniyeqî pê li wan ne qirin e, di wan cihên asê de qurd biserxwe mane. Hafiz paşa (8) da bû çavê xwe vê bermaya serxwebûna qurdî jî hilweşîne û bêxe bin destê dewleta xwe. Lê şerê Mısrê hat û qete navê û nêta Hafiz paşa ne çû serî.

(dûmahiq heye)

Hereqol Azîzan

(8) Hafiz paşa ji sala 1838 an heta 1839 an serdarê leşqerê tirqan bû. Di Nîzibê de Brahîm paşa zora wî bir.

Herweqî hate gotin

— Ji deftera Şêx Seîd —

Ji bo na welatî mirin,ma çi jê spehîtir e? Ji bo welêt mirin û di qoziqên pêşîn de.

Dest ji welêt berdan û revîn, ji gund û war; bistan û bexçe; qimt û zinar; mêrg û çiyayên welêt dûrqetin, di rêya xurbet û bêqesiyê de perîşan bûn; ma jê xirabtir çi ye?

Bi bav û dê û zaro û bi jineqe jar di welatê biyanîyan de bê kedr û perîşan, bê xweyî û sermiyan geran!

Dilê tu qesî de agirê hevînê û dostîyê ji bo qetîyan nîne.

Dilê her qesî ji wan re sar e, dinê li wan neyar e.

Navê wî zelamî bênamûs derdiqeve, helaqet û bêbextî diqevin pê şop û rêça wî. Jê tê pirsqirin welatê te li qû ye? Tu çima ji welatê xwe derqetî?

Qo tê de dijmin bebûn divîya bû te pêsirên wan bigirta û ji welatê xwe re ariqarî biqira. Gava ev xeberên rast û tehl digehin te, dilê te dişewite, rûyê te sor û zer dibe, têqre diçe û tu ji xwe re dibêjî:

— Wey li min ezo!

Lawo! dilê te niqare vê bênamûsîyê bilgire. lêxa bi camêrî bê tirs û tomet xwe bavêje ser rêya welatê xwe û ji bo wî û jîna xwe dest ji xebatê û ji şerî û berberîyê meqşîne!

Sîng û bedena xwe bi mêranî û dilxweşî ji welat û jin û zaroyên xwe re biqe mertal!

Rabin.. rabin xortno!! Rabin ji bo şerî!!

Dilê we bila tucar sist mebe!!

Wey ji wî dilî re qo têde tirs heye, wey ji wî çeng û basqî re qo di şer û êrişê de sist dibe, dilerıze!!

Divê ew erda qo bin pêyê we de ye û ew dijminên qo di peşberê we de ne ji mêranîya we bilerizin û sist bibin!

Divê dilên we ji polayê kahimtir bibe û dilên we bibe mertalên we!

Weq zaroyan xwe bi jînê vegirê nedin!!

Mêrê mêr careqê dimire; tirsoneq hezar caran dimire!

Ne mirin lê tirs tehl e. Revîn ne golineqe qurdî ye. Yê qo direve jin û zaroyên xwe, welat û namûsa xwe dimirîne û laşê xwe ê bêqêr davêje tariya bêbextiyê.

Berde, bila singa te de gulên şerê welatî bibışqivin!

Ne rûyeqî zer; lê singên mêran ên bixwîn spehî ne.

Berde bila xwîna te a sor û germ liser pirçê singa te de biheriqe!! Beden û rûyê xorteqî mirî di nêv qulilq û çimenên qurdistanê de ji bûqan spehîtir e.

Rabe! Rabe! Ne şer û quştin, radanser û êriş lê revîn û bêbextî giran in.

Bi cir û qomê radin ser
Xort e Qurdistan û camêr
Destê rastê de şîr, tifeng
Weq şêrên nêr, bi kir û deng
Weq bav, qal, qaliq û bapîr.
Xwîna me germ e nabe tîr!
Welat sax be, serbest be hew!
Ala me her serdest be hew!

Qo hon bi rast qurên Qurdistanê ne rabin dema şerî ye!

Rabin bi camêrî û mêrxasî, Xwedê tucar rehmet û arîqarîya xwe ji camêrên xweynamûs û bext qêm naqe!!

Ji hejmara dijminan, ji boşbûna wan metirsin!!

Xwe bavêjin baza êrîşqeran!

Bila tirsa ji jinê ne êxin dilê xwe de!!

Dilê we bila geş be, dilê we bila şabe, di siha mirinê de azahiya welatî û bext û namûs veşartî ne.

Roja xweşîya Qurdistanê ji siha mirînê dê xwe bilavêje!

Kedr û mezinabî û nav û deng di siha mirinê de veşartî ne.

Çarînên Xeyam

Heqe min dest dirêjîya guliya te diqir
Ne mecazî bi rastî min ev diqir
Min guliya te de dilê xwe ê dîwane dît
Min ji dilê xwe re destdirêjî diqir

Şerabê vexwe erdê de dirêj raqevî
Bê jin bê heval û yar tê biqevî
Vê veşartîyê bo qesî tu car mebêj
Guleqe werihayî çû ne bişqivî

Ev şerbiq weq min aşiqeqî zar bû
Destê wî li ser gulîya yar' bû
Ev destiqên di gerdena wê de dibînî
Desteq e qo li gerdena yarê giriftar bû

Şeraba sor dixwazim û şihr û dîwan
Bihneqe aza û hineq jî nan
Qo qetin dest; rûniştina xirbeyî
Xweştir e ji welatê mîr û siltan

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Me piyana bindestîyê a tehl çend caran vexwariye.

Me zeriqa bêbextîyê û mirinê çend caran tam qiriye!

Qezeba me birîndar e, dilê me tejî xwîn e, lêva me şewitî ye.

Yên bêtirs û bi mêranî radidin ser, naqevin; qetiyan û vezeliyan radiqin.

Yên ditirsin, xwe, namûsa xwe û welatê xwe hildiweşînin.

Tuê welatê xwe vejînî!!

Yê qo şerî de recifiye û dest ji namûsa xwe berda; ew niqare wê tucarê peyda biqe.

Tu gotin bi kasî mêranîyê ne bilind e û tu gotin bikasî bêziravîyê ne nizm e.

Wey li wan, yên qo birînên wan di pişta wan de ne.

Parîz: 1933

Dr. Qamiran Alî Bedir-Xan

Strana Qeleha Xursê

Weqê liber mîr asê bûyîn

Berbevanê wê: Bijîşqê Mîran

Mîr çû geliya, mîr çû geliya
Bi kubkuba kibrisîya [1]
Me sibehê şer e, liser xursîya
Hûr nijinî, hûr nijinî
Smail axa bi xulaman ve liser seqinî
Elî Hemanê wê li Hemdan diqir gazî
Tu bi axayê xwe ve girtîyê mirê min î
Hemdan dibêje: bi ehdê, bi emanê
Heta bête ser min top û cebirxane, ji [bajarê Wanê
Ez nabim girtîyê mirê Elî Hemanê
Ez Hemdan im, ez Hemdan im
Ez xweyîyê tifinga xare me, şîrê dev- [heşîn im
Ez kesabê serê Qeran û Mûsan im
Qeleha Xursê wa li zinar ê wa li zinar ê
Li min xweş têt kubkuba qewiqê wê [Qabarê [2]
De werin kelîyê gameşê deşta Mişarê [3]
Ber de qaş e, der de qaş e
Qeleha Xursê ber de qaş e
De werin ê gelî xweyîyê debr û miaşan
Binêrin, binîya qelehê, seyra term û [qelaşan
Derbeleq e, derbeleq e
Qeleha xursê derbeleq e
Jê difirê cuhtê ordeq e
Xayînê qumê kûçî beg e
Qeleha xursê qurisî qurisî
Hemdan bi şîr rekisî
kûçî begê me li silhê pirsî
Em xursî ne, em xursî ne
Em deh mal î (in) dwanzde rêsipî ne
Em axa ne tucar mîr û haqim ser xwe [ne dîne
De werin ê, de werin ê, miaşxwerino.

[1] Texlîteq tifinga qurdmancîye, mîna helkedar h. p...

[2] Çiyaq ji çiyayên cihê Bolan e.

[3] Di şerî de axayên deşta Mişarê hatine quştin, çêl li wina diqe.

Dilmestî

Meyger! civat temam bû, meseqine weqe lal
Babe ji xwîna kelb im camê biqe malamal
Ger qeqabê vê rûjê, ji cegera min nebit
Ev rindîyên hesindil sermest bûna wan [mihal.

Meyger eman zû bi zû, canê xwe bilivîne
Vê dîwana natiwan, zinhar tu merevîne
Bêqesîya sibehê li balê irû bîne
Çavê xwe veqe berxî, li pêşîya te yeçal
Meyger bala xwe bide, ger badeya te [tîr e
Çend hêstirên çavê min, wê diqe ava [şîr e
Badenûşên berî me wisan qirin bîne bîre
Bizan dekika niba bi me têne hezar sal.

Evîn Ciweleq

Elfabêya Qurdî

15

Lê, ji ber qo zmanê farisî zemaneqî drêj bi herfên erebî batiye nivîsandin û pê dabeqe wî mezin heye û geleq pirsên erebî têqetine û denganîya erebî bi geleqî lê hiqm qiriye, ew dengê qo me bi (u) nîşan qir di zmanê eceman de yeqcar winda bûye û bûye (ﻭ) qe erebî

Nivîsevanê rehnimayê ji ber qo niqari bû dengdêrê bibîne, bawer qir qo ev dengê dengdareqe serxwe ye, ji (ﻙ) e cihê ye. Ji lewra ew bi (ﻕ) qe sê niktan nîşan qir.

Herweqi xwendayinen me qo di medresan de xwendine û di bin hibmê isûlê elfabêya erebî de mane dibêjin; qo di zmanê qurdî de ji, ji (ﻕ) ê pêve du (ﻙ) ên din hene. Mîna dengdarên ereban: (ﺹ) û (ﺱ), (ﺕ) û (ﻁ).

(dûmahiq heye)

C. A. Bedir-Xan

Notices sur la littérature moeurs et coutumes Kurdes
13

MEMÊ-ALAN

Mem après avoir quitté le vieillard continua à suivre le chemin que ce dernier lui avait montré, la route qui conduisait à (Cizîra-Botan).

Au bout d'un instant, en effet, il rencontra un cavalier qui poursuivait une gazelle. La gazelle avait tellement devancé le cavalier qu'elle était sur le point de lui échapper. Mem se mit à sa porsuite et put l'atteindre sans grand difficulté; avec la crosse de sa canne et il la donna au cavalier.

Le cavalier se fâcha et lui dit:

— Mais qui es-tu, toi qui viens me prendre la gazelle que je porsuivais?

Mem repondit aimablement:

— Ne vous fâchez pas, si je l'ai prise, c'est pour vous la rendre, j'ai vu qu'elle vous échappait.

— Non, je ne veux pas, lâchez la, et si vous voulez faire courir votre cheval avec le mien attaquons la ensemble.

Mem lâcha la gazelle et tous deux se mirent à sa poursuite. Mem de nouveau l'attrappa le premier. Le cavalier furieux de sa défaite, proposa à son adversaire de se battre avec lui. Mem lui laissa le premier coup et sut parer et faire dévier la lance sans être atteint; puis à son tour, seulement pour lui montrer sa supériorité, il lui donna un coup et le fit tomber de son cheval et perdre connaissance.

(Tacin) lorsqu'il reprit ses sens reconnut sa défaite et invita chez lui Mem qui n'accepta pas.

***

Beqo, travaillait toujours, devant son miroir monté sur un entonnoir. Il sut alors que Mem se rapprochait de (Cizîr). Il appela sa fille, lui racontra l'affaire, lui donna les instructions nécéssaires et l'envoya auprés de Zîn.

La fille de Beqo raconta à la princesse qu'elle devait aller quelque part et qu'elle n'avait rien de convenable à se mettre. Zîn sans même bouger lui montra l'armoire. La fille de Beqo, conformément à ce que son père lui avait dit, prit la robe que Zîn portait dans la fameuse nuit d'enlevement.

***

Mem s'approcha du fleuve de (Cizîr). En effet, comme le viellard l'avait dit, il n'y avait ni pont ni passage. De l'autre côté on voyait une fille qui s'appretait à la lessive, debout devant un chaudron. Mem l'interpella et lui dit:

—Je suis un étranger qui ne connait pas les routes, ne veux tu pas m'indiquer le passage de (Cizîr) pour que je m'y rends.

La fille de Beqo, éprise de la beauté de Mem, lui répondit:

— Grâce à Dieu, tu es enfin venu. Il y a six mois que je t'attends, ne me reconnais tu pas? Je suis Zîn, ton hôtesse de la fameuse nuit. Et voulont jouer un doubls rôle, au lieu de faire tomber Mem, au piége tendu par son père, elle chercha à se faire passer pour(Zîn) et à le suivre dans son pays. Elle ajouta:

— Pourquoi veux tu aller jusqu'à (Cizîr). Je suis venue exprés à ta rencontre, pour ne pas te laisser entrer à (Cizîr) où te peux risquer ta vie. Viens me prendre sur ton cheval et volons vers ton pays

— D'où sais-je que tu es (Zîn), découvre toi, ouvre ton visage.

La fille de Beqo, en lui montrant la bague, lui repondit:

— Comment peux-tu te défier de moi, voilà ta bague, que tu m'avais donné.

Mem insista pour qu'elle se découvrit. La fille de Beqo ne consentait pas. Mem avec une flèche de son arc lui enleva le voile de de son visage. et au dessous apparu un visage presque aussi noir que le voile lui même. La fille de Beqo, vaincue, commença a suivre les istructions de son père et indiquer à Mem l'endroit où passer le fleuve.

***

Mem à l'endroit que lui avait montré la fille de Beqo, lança son cheval. Bozê-rewan, se précipita sans hésiter. Mais aprés un instant il tomba dans un champ de jonc et de roseaux qui lui piquaient la peau comme des flèches. Et de toutes parts surgirent des serpents, des dragons et toute espéce d'animaux

féroces. Bozé-rewan lutta contre eux jusqu'à ce qu'il baigna dans le sang. Boz vaincu recula, se retourna vers son cavalier et lui dit:

— Comme cheval je ne peux plus lutter. Mais comme dragon de mer je les tuerais tous en un instant, à l'instant méme je peux retourner à mon origine, mais tu m'es trop cher pour que je te laisse sans monture. En effet, pour que de dragon de mer je redevienne cheval domestique, il me faut ton grand pére Neriman.

Mem touché de ces paroles voulut descendre du Bozé-rewan et le laisser retourner à son origine et vaincre ses ennemis. Boz n'accepta pas. Et ils regagnèrent le bord.

Mem de retour sur la rive rencontra un troupeau, puis son pasteur. Il lui demanda le passage du fleuve. Le pasteur l'emmena à un autre endroit et lui montra un passage, en lui disant:

— Sans crainte tu peux lancer ton cheval, des centaines de fois j'y passé.

La fille de Beqo suivait Mem de l'autre côté de la rivière ; en le voyant passer la rivière gagna l'autre bord, elle se déshabilla et se mit sur sa route. Et lorsque Mem s'approcha d'elle, elle commança à crier:

— Aprés m'avoir mise en cet état comment veux tu me quitter et fuire, j'appellerai au secours et tout le monde viendra me voir dans l'état où je suis, alors tu auras à repondre.

Mem proteste, mais la fille de Beqo insistait dans sa ruse, et elle lui proposa enfin cette solution:

— Promets moi qu'en retournant dans ton pays tu me prendras avec (Zin). Moi aussi je m'appelle (Zin). Seulement je ne suis pas la princesse, mais la fille du magicien de Cizra-Botan, favori du prince.

Mem seulement pour s'en débarasser, consenti et dit:

— Quand est-ce qu'on a vu le loup mourir de deux bouchees au lieu d'une.

La fille de Beqo aprés avoir entendu la parole de Mem lui donna ces conseils:

A l'entrée de la ville il y a un vieillard qui t'attend, et qui t'offrira l'hospitalité. Il te proposera de descendre; ne quitte point la selle et va directement au palais des trois (Celalîyan) les seuls qui pourront t'amener à ton but. Ce vieillard est mon père, Beqoyê-Awan, le magicien de Botan que par sa magie a connu toute ton histoire d'amour avec Zîn.

Mem remerçia la fille de Beqo et continua son chemin.

***

Mem heureux de s'être débarassé de la fille de Beqo avait complétement oublié les conseils qu'elle lui avait donné. Et en effet à l'entrée de la ville un vieillard s'approcha de Mem, le salua cordialement comme quelqu'un qui le connaissait depuis longtemps, et lui offrit l'hospitalite. Mem refusa catégoriquement. Le vieillard voyant ça sortit de sa poche une lettre et la remit à Mem. Mem reconnut tout de suite l'écriture de son père et la signature de ce dernièr et de ses oncles. On recommandait Mem à Beqo. Mem s'étonnait ; Il se rappelait bien que malgré tous leurs efforts, son pére et ses oncles n'avaient pas trouvé quelqu'un qui connassait le chemin de Botan. D'où venait cette lettre par quelle voie? et D'où connaissait-on Beqo ? Mem décida de suivre le vieillard jusque chez lui et il se mirent en route. Peu aprés on aperçut distinctement la maison de Beqo. Elle était telle que sa fille l'avait décrite. Alors Mem se rappela ses conseils et mit son cheval au galop.

Mem tour à tour rencontra les misérables de (Cizîr), passa au marché aux chevaux, et se mit en contact avec les commerçants de la ville. Mem apprit par eux que (Zîn) depuis six mois était en deuil et s'était retirée dans ses appartements, ne n'en sortant point et ne recevant personne.

Parmi tous ces hommes-là il ne trouva personne pour lui montrer la maison des (Celiyan). Tous lui offraient l'hospitalité. Enfin il prit contact avec des appaches, eux aussi à sa question lui répondirent en lui offrant l'hospitalité. Mem insista beaucoup. Ils lui expliquèrent:

— Chez nous, c'est quelque chose de mal de montrer au nouveau venu une autre maison que la sienne. (à suivre)

خوه ناس بکن

ژ مامۆستا و اغائێ دلال ره پیشکش دکم

ای دل بر وره بکه تماشا
کاتاج ود رفش و کانین أوشاه
کاشا هنشاهی جهان فریدون
ایرج منو چهری تکیه گردون
نوزر ای بدوده هـاتی زابه
کاری وی بکیر ژبومه زابه
کر آپی وی کیقبادی زور دل
اوستیاغ دوریستاره ویده بی دل
کیکاوس وخسروی نمك بوش
ناقي وی د دفتراده فیروش
لهراسب ی فرزی وی رحام بو
قدمی ژ ننیری تار ومار بو
کشتاسب ی دین واول زرادشت
بهمن چو بدوده دوت همالیست
دارایی های چه ژیر دبیر بو
زردشتکرنا جهان د بیر بو
دارایی دوم چه اژدها بو
کرهین ومغین ژبر رهابو
دارایی سیم کوهات جهانه
فرخنده نهان بو آریانه
اسکندری هیك ز پر ژبردار
بلیش کیش دکرن ژبو ملك دار
جنگك لکلیکیا یك لأربیل
دارا دشری دوم ده بو دیل
سر دار بون ژ نوح هتانی سیصد
سه سالی بری مسیح دناف مد
آشوری دروژ هلات جهانگیر
درشهری آڤ‌ده بونه بار گیر
آلایازرفش گهشته یونان
هند ویمن وولاتی توران

* * *

کارستمی کرد و کانی چو پین
کانیلو فری عکیت و کور گین
سلطانین بلوج وغوروسیستان
سلطانین هرات غزن وأفغان
باپیره ژواره شیری چو پین
سلطان لوان ژ نسلا گرگین

***

یزدوابر ویزونوش و تیرداد
سه مروی وه بونه شاهی آزاد
ایوانا بنود ژتاج وگرزان
در گوشه ژبوتلودو دهبان
پشتی کو مسیح دبویه رهبر
ساسانی لدو دبونه سرور
دوژا کو حسین دبوبه زاڤا
روژاوه دبلخی چوبه آڤا
سلطانی بوبه وحاکانین
بدلیس وحزو کرانی وانن
اف کسرو یو کیانی کوردن
دوزامه درسته پی خبردن
تیزداد ژ کری خونقیساند
ای کوردی کری وکردی آزاد
شیر گوهی ژ کرنا آزربیجان
شیر گوهه بلی د فتحا برجان
یوسف بصلاح الدین ناف دار
پرساوی بکه ژ فلیپ وریشار
فرزي وی اکر کو فتحافسی
چیکرا بزمانی کردی قدسی
خلکی نه دگوتی فاطمیبو
زانایی بکین زمان بری بو
زانایی جهانـا سرانسر
پسنی وی د دن بخامیادر
پشت خاتمی انبیاب پنج صد
شیصت سالي دبو ملك خدی بند
هشتا ژ اڤانا هشتی سالی
سلطانی کرن بلا أبالی
در مصر ویمن حجاز وسوری
بایزید وولاتی شهر زوری
هسکیف ملکانی وی ژوانن
شیروی بخو فرزی وا کرانن
مروانی و آمدی لکومان
نوط سالی د ویده مانه سلطان
میری د جزیرا شهری بوتان
کردیتی نما لدو بدرخان
سلطانین بناف سلیم وقانون
باغی مه له کربنه کانون
هیژابو کو خانیی ته ادریس
زیر حل بکرا د شهری بدلیس
کردمانج ته کرینه باز کی تورکان
بون بو کی رمان جوانی أیران
ای کوم وجڤاتین اوروپایه
دبل بون بڤي طرزی ڤی روایه
بلغار ومجاروسای لبنان
آزاد دبن زبل مه کردان
ویلسون لکومایه سوزکاته
موسیو کلمنصو گوتناته ..
اشکر کشی انکلیزی کانی
سوزا کوته گوتی ژاراکانی
راست گری جهان امیل بودجو
گفتا راته گوتبو چه راست چو
بیژه تو بزشکیه چه دارو
درمانی نه ساغیامه یارو
بکتی ژمره چه خوش علاجه
یات بون دمه ده چه بی رواجه
ای کوردی چیای دشت وزوزان
امیدی مه کن ژدست گیران

ب . فریدون

(١) زمانی کوردی چاوان خوەرو وپاك دِبت ؟

(١) ماناڤی پرسیاری دِڤیت وه هابت • زمانِکی کوردیکی تە ڤایی (عمومی) چاوان تی پە بدا کرن کو هەمو کوردان — کوردمانج ، گوران ، لور ، کلهور ، بختیـاری ، زازان ، هاورامان • • • — ژور وژیر ، روژ ھِلات وروژ آڤـایی کوردستانیدا ، ئی بگهینه وه کاربین پی بنویسن وبخوینن •

چما ڤا پرسالازمی وه هابت ؟ چِنکی زمانی کو هەمو کوردان ، کیم وزه حف تی بگهینه هیژ پە بدانه بویە ،ونه هاتیه میدانی کومه روف ، بپاقیژی وصاف کرناوی مە ژول بیە وه بخه ریکه •

هەرکەس زانە کو ، صاف و پاقیژیا زمانِکی هانجاباش یه کیتی (وحدت) وه لِهڤ آنینا زاربین وی ئی زه حف تی تصور کرن • ژِبو وی جوها باڤی پرمی عەولی وه هادِدِن سە ڤا گیها شتناڤی مِرازی ، وپەیدا کرِناڤی آرمانجی ، دِڤیت بەری هەرِ تشتی چِقاس زارین وزمانین کوردی — وەك کورمانجی ، بابانی ، زازایی ، لوری ، فیـلی ، بختیاری ، هاورامانی • • • — هە نە بە هە مو واسطەیان وبآویکی زانینی (اسلوب علمی) وه ره جِڤاندن وبەلاڤکرن • یانی هەرزارو هەر شیوه دایکی — علی الاقل — دومی کتبوك دِڤیت وه ره چاپکرن کو حەتا زانا ونڤیسڤانی کوردان ، کاری بن ژی فیده ببینن وه شیحرو گوتن وه نڤیسا خونان ، بِقسه و پرس و گـالگـالاهەمو زارین والهجه کانی کوردی چیکن وەدرستکن وه کاری بن قسه وپرسانی بیگـانه یان بە ردِن وه هیدی ، هیدی ده ستاوان ژی وه ره کشاندن حەتا بتوانِن بآوایکی کوردی ئی خالص ومخلص بیژن و بِنڤیسن •

٢ — بِچی آوایی زارین کوردستانی ئین جهی جهی نیزینگی هەڤ دبن • ئو زاره کی وەلی تیته پی کو ، کورد هەمو دِزارین هڤ دِگهن ؟

نیزنگ بونا زارین وزمانین کوردی ، هیدی ، هیدی ئو بخو بخو آنجاخ پاش جِڤاندن وبەلا ڤکرینا وان دِبت • چونکه وی چاغی هەر یە کی ژخورت وجوانانی کوردان ژخورا زارِیکتر — بی زاری خو — دِعجبینه تدقیقـات وخه باتا خوسەر وی زاری دِمشینه • وڤایا مده یك دوام دِ که نتیجه بدا چِقاس زارو لهجه یانی کوردان هە نە ،تینه بەلا ڤکرن ، لا کین بآوایکی زانستی • وهەر خوەندا وزانا ونِڤیسڤـان دِکاره بو نزیك کرِنا عەزمانانی کوردی وزارینی کوردمانجی وزازایی • • • • نِڤیسا خونان بپرس وگـالگـالائو آوایا هەمو زارو زمانانی کوردی تەڤ لهەڤ وەتیکەل بکه • وشەڤ وروژ بِڤی آرمانجی مە ژول بیه • وبونا کو هەمو کوردانی زانا ونِڤیسکاران زانین وتدقیقات خویانکه لِهمو لهجه یانی کوردیدا بکن وره خواندن وتیگیشتن ، دڤیت املایکی (آوای نڤیسن) متفق علیه موجود بی هە که لاتینی بی هە که عربی • مثلاً املایی عربی یی که پیی زمانی فارسی وعثمانی مِری تی نڤیساندن ژبو کوردی ژی — ولو موقتاً — چا کەوباشه خواسماالمابینازانا ومنورانداه نه کو وەك برانی مە ئی کوردانی وەلاتی ژیربنی کوردستان که نڤیسا خویان بحووف مقطعه بِنڤیسن حەتا مطبعه بدا ، بیە وەك شوربە تەڤ لهڤ وتیکەل ، مروڤ نکاربی ژناڤ دەر که ڤیت •

٣ — زمانی کوردی چاوان پبشڤه دِچی ، وبچی آوایی بسر دِکڤت ؟

هەمو نڤیسڤان وخواندا ڤانزانانه کو ڤاپرسیاریا نتیجه یاپرسیاریا یکم وئی دو دویانه یانی لپاش جِڤاندن وبەلاڤکرنا هەمو زارینی کوردی ؛ وپە یدا بونازاریکی تە ڤایی ، زمانی کوردی خو بخو سەر دِ که ڤەوه پیش چویی تی حەسباندن • وەلی سڤا که زوسەر بکەڤه وه زه حف زەنگین ورەنگین بیە ، لازمە پشت ساله کی ژ ڤاخه باتانان ، جڤاته کی هە موایی = تە ڤایی (موءتمر عمومی) بوزمان وه ره لهڤ وه ژبونا یە ککرِنا آوایی نڤیسن (املا) وزارینی کوردی (لهجات) ودانینا اصطلاحاتا زانستی = زانینی مە ژول بیە وبخەریکه • وقراراتی که ڤاخصوصادا دەر بدِخەدڤیت نك هەمو کوردزمان مقبول بت وبِدل وره تنفیذ کرن • ودبت هەر کەس بزانی که مرو ڤِیتی ئوقدروقیمتاوی بشوغلاندنا زمانی باڤ وباپیرودی ودەتماما تی ناسکرن وزانین •

ژبەروی لازمه لِسرهەمو کوردانی وەلات پاریزان ، زاروزیچاخویان زمانی کوردی ئی تە ڤایی هین بکن وه هەمو نڤیسا خوبڤی زمانی دایکی بنڤیسن •

مصر القاهره لاجی حه نی

صحیتی

لـ بو یکیتیا زمانی کردی

-- ٥ --

زمانی کوردی ، براستی زمانکی پر شیرین ئو زه حف زه‌نگین وه‌ره نگینه . چونکی گاالگاالاوی(مفردات) زور، آوایي قسه بیژی (لهجه واسلوب) گه‌لك زه حفه . ئه‌وژی ژبه‌ر به لاڤبونا کوردانه لسه‌ر حدان ، وه پارچه کرنا وه‌لاتی وانی ده‌لالی کوردستانه لنـاڤبه‌را دومی ملت ئو دولتاندا . لوما کورد ، ژهه ڤدو ڤه قه تیانه و ژهه ڤدور که تنه . وژ ظلم‌وبی‌بختیاد ژمنان‌استبداد‌وتحقیرا بیگانه‌یان، باژیران و گوندان به‌ردانه . چونه که تنه ناڤ نه والان ئو ده‌شتان ئو ده رکه تنه سه‌ر چیان ئو زناران ، دورلمدنیت ئو محروم ژعلم‌ئو عرفانی.

سه ڤاوی زمانی وانی کوردي نی پاك ئو ده‌لال ، ژ نعمتی خوه ندن ئو نڤیساندن محروم مایه . وه (تە نی = تنها) لناڤ گوندی وعشیراندا هاتیه پیڤ ئو قسه کرن . ئه ما خوه‌ندا ئوزانای کوردان — هه که گوندي ئوعشیری هه که باژیري به — گشك بزمانی‌بیگانه ئونه یاران علم‌ئو عرفان‌هین بونه ئوخویان زاناوخوه‌ندابین کوردان حسباندنه، ئو تولزمانی باڤ ودي پرس نه کرنه . سه ڤاوي گره ئو رباتاکه ناڤبه‌را کوردان هه بویه ، وندا بویه ئو بیکجار ژ ناڤ وان‌رابویه؛ نه کو لناڤ‌هه‌ر به‌رك . ژبه‌را کوردان نی‌مه زن ئو گه‌وره رابویه . به لکو هه‌ر عشیریکی ژ کوردان خوه‌ته‌نی کورد حسباندیه وبمستقبلی ئیدینان نه خواستیه علاقه دار بیه . بڤی آوایي ، تە ڤدا بیکانه‌ی هه ڤدو بونه . یانی چار، پنج مه‌ر وڤین کورد ئه گه‌ر لجیکی بجڤن وه دل بکن که لسه‌ر وه‌لاتی خونان قسه بکن وه ژبه له نگازیاوی باس بکن ؛ بی شك نکارن بآسانی ئوبگه نگازی مرازا خوتان فهم کرن بدن، ونه توانین‌مقصدا خویان هین ببن . چنکی هه‌ر به‌ك لوان بآوابکی قسه دکه ودلی خودا دبی : ئه زته‌نی کوردم . ئیدن ئه گه‌ر کوردژی بن زمانی کوردي نزانن . چما ؟ چونکه زارو شیوه‌ی وی نزانن .

والحال ئه وان هه‌مو (هه‌مه ، حه مو ، حه مه ، گبشك ، تە ڤدا ، گیشتی) زارو ئو لاوینی ملتکی یه کزمان ویکنژا دئوبه کخوینن . وه‌لی ژلهه ڤ نه هاتیا شیوه ئو زارین وان ، نکارن‌هه‌ڤ‌ودن ناسبکن وه‌خوناسکرن بدن .

ئه گه‌ر خوه‌ندا ئو زانایا ملتکی بڤی آوایي نکاری بن بقسه ونڤیسا خویانی ملی ده‌ستی هه‌ڤ دین بگرن وآربکاریا خوتان بکن ؛ بی شبهه نه‌مکنه تشتکی دینداژی ده‌ستی هه‌ڤ بگرن وبه کفکرو یه کنسق ببن . چرا ؟

چنکی نشانه‌ٔ یه کیتیا ملتیکی ویه کبونا کومه لیکی‌هه بون وهه‌بیا زمانکی — بکمی یانی علی الاقل لنڤیسانی دا— یه‌ك نسق ویه کاوایه . بی ڤایا تشتکی دن چی نابه ونابه درستکرن قط . نوها اڤیرا پرسه‌ك تی بالا هه‌مو خوه‌نده‌ڤان ونڤیسه ڤان ئه وژی ڤایابه : چاوان زمانبکی کوردیکی یکنسق ویکاآوا (علی الاقل) لنڤیسانیدا تی‌په‌یدا کرن کو همو کوردان تی بگیهینه و پی مرازو مقصدا خویان بقه دینن وه چاك أدا بکن ؟

***

ڤا نڤیساخویانی ڤرا نڤیسی،وبونا که (هاوار) راری بکم تمییز کریبوم ، وه بجوهابا وی پرمی مژول بوبوم . ژ ژمارا (هاوار) ي ئی شانزده‌هان دا پرسیاربکی هیژا دور آلیاڤی موضوعی؛موضوعی نڤیسارامن‌داهاتی‌بو بلاڤکرن . وه بکورتی حه بانی به کیبا گولانی جوحاب دهات‌خواستین . وه‌ختا که من أڤ دیت‌وخواند . دلی من‌ڤه‌بو وچاڤین من رُونی بو وه أز زور پی کیف خوه‌ش بوم . سه ڤاوی مجبور بوم جوهابی کو بوتمامیا نڤیسارا خو حاضر دکردم همان‌بتعدیل‌وتغییر بکی هندك بنڤبسم وبدم بو ئه‌ڤ پرسیاربانی کول (هاوار) یداهاتیه بلاڤکون ، و پاشی ڤه گه رم اسه‌ر تمامیا نڤیساري (مقاله) خو ، وه دوراآلیا زاروزمینـا کوردي ، خواسما زازایی (ده‌ملی = دونبلی)دا هنك زانینی بو هورتی وزمانی به‌لاڤ بکم کو حه‌یانی إیرو تشتك‌ژوی نه‌هاتیه نشر کرن .

هیڤیامن ژمیری ده‌لال وهیژا خودی‌بی هاواري مه همو کوردان ئه ڤه کو ژڤی نڤیسی شتك ده‌رنه خه ژبر کو دریژه ومخالفی شرطی پرسیاریا هڤندی صوری‌یه [1] .

(١) هیڤي وداخوازاته لسرسران‌وسر چاڤان .

آربانچي زَحف پي وَش بى · خو حدْره كرد·
كرگك راڤا :

— أز أِن ميدان دِ قلك بِكبِنْ · تولى تانزي و بويجيان د كُي · اگرى آپ لوي آمه تاي جري بر قسى: أِو نوي‌ره‌ڤاجو: « هي كر گي، كَگي ··· أز تو بوري‌نولى ليچكانى توي يا »

باجي ت ِترا ڤاج : « هى آپ آربانچي ، بى نَبر، ت ِبخو و بويجى قندي »

لوي آ مى ميدا ، ڤاندا كَرگكْ دا ، كَرگك شى ، ِترا ڤا : ڤيـﮔي ت أنكه‌ي من بوري من ري و شو أز بنيـكه‌كى برَقس

لوي ڤا : َحوْ لو

دستي يوو بنى گرَدْ · كرگك ِترا ڤا:

بنيـكه كي ماري ديري بكى

لوي ڤا ، هىْ كرگي · كَرگي أز اِنكه‌ي ِت و ليچكانى ت ِپيا بوري ·

كَرگك ڤا : سه‌ره‌ى منو ، هيآپو آربانچي بي تبَرْ ت ِبخو و بويجي قند يا

لوي ترسا ، ڤا : آنو مه‌ڤاج ، آخري از ترسنا · ڤالى خو تمام كيردي آپو آربانچي ڤِجِيا · تانزي و بويجي هلاكَ لوي دي، دِ حال ده گرَت و خنقناي ·آربانچي بِ لوي، كَرگك وليچكان شابى ·

باش كر من مولود و اڤ بنداها نڤيساندن هر دو شاني برايى شيخى رحمتى شيخ عقد الرحيم افندى دان ·

هنگى أوي ژ من ره گوت كو ژ ِڤى مولودى پيڤه مولود كه دن ژى بِ زارى دوملى‌هاتيه چيكرن وِبسر ِخست : « ِلگورا كو دِ بيرامن ده مايه ژ ِڤي دريژ تر بو و نه ِب شيوا سيور كي لى بِ يا پيچارى بو · يكي بِ ناڤي احمدى خاصى چيكر بو »

لى ملا نذير كو ژ دوملي يا سيوركى پيڤه تو دوملي‌يى نا عجبينت ديژه : « بلى احمدى خاصى ژى مولودك چيكربه و أو مولود گوايه سيور كي ژى · من أو ديتيه · هماسى چار پهِلك بون · ِژ پرسين كُردمانجييى تيژى بو · لى پشتى كو مولودا عثمان افندى دركت أوبطال بو »

لى ِژ بر كو من ِدل نينه أزوي بطال بكم ژ خوه‌ند ڤانان هڤي دكم هكه پي دزانن ودكارن پيدا بكن نڤيشتكه وي ژ من ره ڤريكن داكو از وي ژي بِخم چاپي ·

شام، تارا كُردان : ١٦ تيرمَه ١٩٣٣

جلادت عالى بدرخان

صحيتي

د بوبكيڤيا زمانى كردى

— ٤ —

ژ برهِمى پرسان ڤه از ديژم

١ — گره كه جڤاتك ژچار ك.ارين كردستانى چى‌بيه سيداو زانا و چند مروڤين گرب لهجئين كردستانى ڤان زانن تيده كوم ببن

٢ — شيوكى سڤك وبلند وشيرين كو پرين كردان پى مژول دبن بگرن ئين دن ڤان بكژن اگر پرسك ژوى ئى بيژارتى كيم بى ام كارن ژ شيرين كوشتى بدزن

چمان ··· گو ام وها بكن دژوارى دگهى‌دو مليون كرد

لى اگر ام شيوا كي ژتڤان چيكن هنگا دژوارى دگهي نه ده مليون كرد ·

چاوان گو ملتان هميان وها كريه يانى شيوا كى پرشيرين گرتنه ئين دن كشتنه ·

بلى دقونغرى ده هى بيتر ام كارن دلائل‌ونيشانان‌ژفكرو بيرا خوه ره دريژ بكن ايدى هڤال ساغبن ·

جگرخوين

لوی جری ڤا : قاندی چی چی ؟

کرگک جری ڤا : ابرك بول ورد کی

لوی زانا دو د کس چنیو ڤنگک نی کرد، شی . کرگک کوت قساوت . نوری لیرکان دو را ڤژیا . شی آریی هت . أژا آشوانچی ئی دینای . کرگک هاوار کرد، جری ڤا :

— أورو لوی یین مارا پیدا بی ، من ری ڤا . ازدو تو بورا . من جری ڤا حتا حوت روژی ڤند . لوی شی، ڤنگک نی کرد . ت نکا تازی و کتکان حادرهك حتا د دی لوی ینو .

آشوانچی ڤا : بول رندو

او وخت پوستی لوی نوای چتوری کردی . آشوانچی خیلی پی وەش بی . کرگی ری ڤا :

— أزو نو میدان دلانین بکین . أزو توری کتك و تازیيان د کون . اگر د دی لوی آمه تنکی أی در را کای بکه . أو دو نوری ڤاژی : «ای کرگی ، کرگی ، کرگی ! أزو تو بوری توري ابر کان» . بادوت جرا ڤاژ : «ای ددي آشوانچی ، ت بخوه و کتکی ڤندي بی تبر»

لوی آمه میدان، ڤندا کرگك، کرگك شی، جري ڤا:

— چونکی ت نکا من بوري ، من ري وڤو تنکی کاري کران

دستی ژ وینی گروتی . کرگک جري ڤا:

من ري دیري بلك

لوي ڤا : اي کرگی کرگی ، نکا أزو نو بورا نوري لیر کی نو

کرگک ڤا نوبتا منا ، دست پا کرد :

اي ددي آشوانچی بی تبر ، ت بخوه و کتکی ڤندي

لوي ترسا ، ڤا : هونی مڤا ژ ، آخر از ترسنو قسەي تمام کردی ، د دي آشوانچی ڤژیا . تازي و کتکان وختو لوي دبنایی ، گروتی و ڤتسنایی . آشوانچی ب لوي ، کرگی وب لیرکان بی شای .

دوملیا پالوری

رویجي رویجا دوبیکي ده هوار کوت . شاري دو پیرو رماي . میانی دو ، جامند کیرگك تولی دس لیچکانا . ینەري لوبیك پیدا بی زحف ڤیشان . کرگك زحف ترسه . لوی ترا ڤا:

— أز تو بوری تولی ایچکانی تووي یا

کرگك ترا ڤا : ڤندر حتا حوتنا رویجي

لوي ترا ڤا : ڤی چنیا

کرگک ڤا : لیچکي زحف ڤجي

لوي زانا نیی دو ده چو چینو ، ڤنگك ن گرد ، شی . کرگك کت دشمش بیاییش . دو را تولی ایچکانی خویا ڤجیاي . شی آریه . أوجا آربانچیي دي . کرگك هوار کرد . ترا ڤا:

— أیرو لوي یلك من ري پیدا بی . من را ڤا أز تو بوري . من ترا ڤا ڤندر حوتنا رویجي . لوي شی ڤنگك ن کرد . ت انکدي تازي و بویجي حدرك ، حتا آبو لوي ینو .

اربانجی ڤا : زحف حو لو

أن وختد پوستی لوي نواي چتوری کیردیه .

اڤه فرقین بِنگهی دناڤبرا هردو نڤیشتان. دِ نڤیشتا ملا نزیر ده مه تنی تشتنن ولی گهارتن کو بریڤه رنگین خوه ئین بناڤی وندا کربون ورند ندکنن وزنی.

***

زارین زمانی کُردی ئین بِنگهی سسی نه. زاری ولاتی ژورین، بی ولاتی ژیرین و زاری دوملی.

هرو کی ناسه زاری ولاتی ژورین کُردمانجی به و دِ کُردمانجی‌بی ده فرقین زاراآوا وشیوان هبه ژی زاری کُردمانجي بی تو کیانی شانی بِکیتیکه زمانکی دِده. لی زاری ولاتی ژیرین نه ولی به. دِناڤ خوه‌ده لِ زارَتن دن بلاڤ دبه و جِه جِه ژِ هڤ ڤدقته، مینا بابا کردی و لوری. ژو پیڤه دِ وی ولاتی ده زارَتن دن هنه بِ گلکی ژِ زاری ولاتی ژیرین دورن و د کڤن نیزنگي زارین دن.

زاری دوملی: اڤ زار زمانی کَردین دوملي آن زازانه. کُردین دوملی دِ ولاتی ژورین دِ روژ آڤایی وی ولاتی‌ده رونشتی نه. بِ پرانی تڤلی کُردمانجا نن و ژِ زاری خوه پیڤه بِ کُردمانجی ژی دِزانن.

لِگورا کو من سَح کر دِزاري دوملی ده ژی چند بِرهنه‌لی دِ بنگهی ده اڤ برین ها دُدونه. دِ ناڤ ڤلن هر دوبِران ده دِ دَنگانی و قواعـدی‌ده فرقنن أشکره تینه دیتن.

دِ دَنگاٰ نی بی ده: دِ زاری سیورکی ده حرفا (ژ) بِقاسی کُردمانجی‌بی نین بەژی، دِ هن پرسان ده تینه دیتن. لی دِ دوملی بین دِن ده مینازاری پالووی ده (ژ) یـکجار نینه وِشوناوی (ز) یك آن (ج) یك رابوبه. ژِ لورا هـکه ژِ دوملی‌یان ره ژِ برکر لِشونا (ژ) یا کُودمانجی (ز) دبیژن زازا هاته گوتن دوملی بین پالو و مادنی ژِ دوملی بین سیورکی بیتر زازانه.

دِ زاری دوملی ده پرسین هر زاری کُردی تینه دیتن، کردمانجی بابا کُردی هورمانی ه. پ...

دِ ڤی زاری ده (ڤ) هه‌به و گلکه. دبه ژِ کُردمانجی‌بی بیتر ژی. لی دِ هن پرسان ده‌ڤی (ڤ) یی مینا بابا کُردان بِ (و) ی دگهیرینن و لِشونا (آڤ) و (شڤ) ی (آو) و (شو) دبیژن.

دِ قواعدی ده: زاری دوملی دِ قواعدی ده ژ هر زاری بیتر نیزنگي کردمانجی‌بی‌به. بری پیشین پروناڤین (از) و (من)، پروناڤین زندی، دڤی زاری‌ده وکه خوه مانه و (از) ژی‌نه کتیه. ژِ لورا هرو کی‌دِ کُردمانجی‌بی‌ده‌یه، دِ دوملی‌بی ده ژی فعلین لازم ومتعدی جهي جهي تینه تصریف کرن.

تنی دِ مسه‌لا جـنی ده زاري پالووي کیم کربه. لی زاری سیورکي مي ونیرـن خوه وکه خوه هلانینه. دِ هن‌جهان ده مسئلا جـنی دِ ڤي زاري‌ده ژِ کُردمانجي‌بی بیتر، کورتر وهورکتره. أوچند کو دِ فعلان ده ژي تیته دیتن.

پاش کو مه اڤ فرقین ها، بکُرتی، گوتن امي ژِ خوه ند ڤانان ره منهوکی بِ دوزاران بدن زانن، بِ یی سیوه‌رك و یی پالووی.

أڤ منهو چیروکه مـکری به. پار خورتـکی هَژ ده سالی، ژِ ولاتی مـکری، اڤ چیروك ژ من ره گوتبو من ژی نڤیساند بو. من اڤ منهو لِهر دو زارین ژیرین دا ورگراندن. یی پیشن ژِ ملا نذیر و یی دووم ژِ محی الدین ره‌دا ورگراندن. محی الدین خلکی پالووی‌یه. ژِ گندی ممان ژ عشیرا قاسمان.

ژِ بونا کو بلك دِ بِن حکمی زاری ئی‌دن ده بمینت من ژِ هر دو وان ره منهو وا مـکری خوه‌ندن وژی لِ زاری وان دا ورگراندن، یي کر بلك یا آدن ببینه.

دوملیا سیورکی

روژی روژان دِ دَوین دِ هاوار دا کَوْت.
شاری‌دوْ پِیرَو رَمایی. دَوی‌میان‌دِ کَرگینو
دَمْ لیرکی جا د مَندی. لَوی یَندو ڤشان اینان.
را پیدا بی. کَرگْ خَیلی ترسا. لَوْی آی ری ڤا:
— أزدو تو بورا تَوْری لیرکان
گرگْ جِری ڤا: حتا حَوْت روژی ڤِندر

لی نه کُر نه باڤ نه چون ستنبولی ومولود نه کت چاپی و خدُی ژ عثمان افندی ره حز نه کر کو کدا خوه بحرفین رەش ببینت - ام ڤی چاپی ژبونا شـا کرنا گیانی وی پیشکشی وی د کن ・

***

ژ هیلا دن من دزانی بو کو نك محمد علی عونی افندی [1] ژی نڤیشتکه مولودی هیه ・ من ژ یرہ شاند ونڤیشتاوی آنی ・ مه هردو نڤیشت دانین برهڤ ・ مه دیت کو دناڤبرا وان ده کیم وزیده فرقن هنه・

بری پیشین د دستپیکا نڤیشتاوی ده ده بیت هنه، دیامه ده تنی سی نه ・ من اڤ ژ ملا نذیر ره خوەندن ・ أوی گوت «بمن بیتین زیده پاشی هاتنه بسرخستن ، هر حال یکی ژ برخوه گوتە»

دڤی بابتیده از تشتکی نابیژم ・ لی هرو کي خوندڤان بخوەدی بیینن د وزنا وان بیتان ده خواریو کیمانیزیدەنه ・ عثمان افندی بخوه نکار بو بینن بی وزن آن خوار وزن بنڤیسینه ・ ژیره مولوداوی گواهه ・

د گل ڤی هندی أم وان بیتان بی کوتو تشتي وان بگهیرینن ، راست براست د گهیزینن هره :

بنامی واهیري نو آرد وآزمین
که ما دست کرد ب نو گروه رنگین
شما حمدی خوه اللا بیری یارن
شو وروژ قاپی د أی د بقارن
پیغەبری ری صلواتی بوانن
تم وتم دردی جی ڤر د بنالن
مثالی نادنی زانی ت مردم
ت جتیربنی گروەی توژی تو خم
که توزانانکی نو دنیا سنینو
بزان آدنی جایی جو نیو
و دارو أی چەکی جتیر بکارو
کی جتیر چی کارت أی و دارو
بسو توبه بیارن هی غدارین
دنیای د توحمی هوَل بکارن
گاهد خوری آری بن بنالن
برژنن حرسی چاترا بکالن
بیو عفیو گوناهی مایی ڤیردو
گوناهکاری کی عمری خو د کردو
صلواتی بوانن رند و بولی
برەسنن پید ماگان د رسولی

ژو پیڤه د منهویی (متن) ده، د گلك جهان ده ناڤبرا نڤیشتامه و با محمد علی افندی فرقین دن ژی هبون・ مه أو فرق برپیل و د بن رە وبکو یکو نیشان کرنه・

لی فرقین مینا پیش و پاشبونا پرس و حرفان و گهیربنا جیوکان نه هیژایی نیشانکرني بون ・ هرو کی د بت ومصرا عین ژ یرین ده تینه دیتن ・

چاغو قربان بی د ڤی اللای رسا
وقتا قربان بی د ڤی اللای رسا

کامکی آ در را خلاص خوری واشت
وا بوانو ئی رسولی ری صلات
کامکی آ در را خوری خلاص واشت
وا رسولی ری بوانو الصلات

کردو اینان آرد باللای بول نیاز
کرد اینان و آرد باللای نیاز

[1] محمد علی عونی افندی ژ خوەندابین کُردان ئین ولا تپاریز وملیتپروره ・ بخوه ژی خالکی سیور کی یه・ لمصری د ازهری ده خوەندیه ・ اڤ دەسالن د دیوانا قرانی مصری‌ده مترجمه، ل شرفناما کو ڤی پاشی بی لمصری هاته چاپکرن پیشگو تنککه هیژا نڤیساندیه ・

— تو چاوان هینی دوملی بی بو بی ؟
— ژ دیا خوه هین بومه . بشی من ژ دیرشوی هاتیه سیورکی ، ل سیورکی دیا من مهر کریه . دیا من بخوه زازایه . کچا ملا سلیمانه ، ملا سلیمان کُری حافظ عیسی یه ، او ژ پسمامی عثمان افندی ، مفتی‌یی سیورکی یه . بابی أز خوارزی‌یی زازانم . از بخوه د نڤ زازان ده مزن بومه . ژ خوه ل سیورکی ب دوملی خبر ددن ، لی ب کردمانجی ژی دزانن . خلکی دورا سیورکی ژی زازانه . أز تم دچوم گندان و من هر گاڤ ژ خلکی را مولودا زازاکی دخوەند .

ئیدی من زانی بو کو پاش چند سالان راستی مسوقی خوه هاتمه . ملا نذیر بکیری من بهاتا . دوملی زمانی دیاوی ، زمانی وی بو . لی ب زمانی باڤی خوه ژی ، وکه خوه ، باك دزانی بو . د کاربو هر تشتین دوملی بی ژ من ره ب کردمانجی مانابکه . ملایی من ملاکی زور ، ملاکی کتیب بن چنگ بو . مولودا زازاکی ، یا ملایی باڤی و نهج الانام ملا خلیلی سعردی پیره بون.

پاش دوروژان ملایی من ژ دری ڤه‌دا هر سی کتیب د بن چنگ ...

ملا نذیر نڤشتا خوه د سالا (۱۳۲۱) د پانزدهی مها نیسانی ده بخوه نڤیساند بو .

لی ایرو چاڤین وی ژ بر نخوەشی بکی أو چند تاری بونه کو دستنڤیسا خوه نما دکاره بخوینه . ژلورا من ژیره هربیت یکوبکو دخوەندن ، اوی مانه دکر زیر و زبر دعدلاندن ، من ژی ب هر دو حرفان ، عربی ولاتینی د نڤیساندن . د دما نڤیساندنی و ب هینجا هر پرسانو من بالا خوه ددا قواعدی ، دستورن زمانکی داتین درو برپیل دنڤیساندن . ب ڤی آوایی از دگهام بنگهی زاری دوملی ژی و من او ددانی بر کردمانجی‌یی .

ژ هیلادن دڤیا بو از بزانم و ژ خوەندڤانان ره بدم زانین ، گلو اڤ مولوداها کنگی هاتیه نڤیساندن وب چی آوایی ژ عثمان افندی ره هلکتبو .

لگورا گوتنا ملا نذیر بکی ژ ملا بین سیورکی ، یتائی حجی یوسف مولودك بزمانی ترکی نڤیساند بو . أو و عثمان افندی بهڤ نه خوەش بون . حچکو بریری بهڤ دکرن . پاش بلاڤبونا مولودا حجی یوسف میلدارین وی دگوتن : « ملاتی وزاناتی هولی دبه . نه ب گالگالان... » اڤ گرتو پست ب گهی عثمان افندی ڤه ژی دکرن . نه گرکه أم بیژن کو هر دوملاژی کرد و کرد زمان بون .

وکی عثمان افندی اڤ بهیستن ژ ناسین خوه ره گوت: « هکه زاناتی ب نڤیساندنا مولودی‌یی‌ازمولودکی‌ب زمانکی‌ولی بنڤیسینم کو پی هیژ تو کتیب نه‌هاتیه نڤیساندن ، نه ب ترکی ، نه ب کردمانجی لی ب ر دوملی .. »

ئو بی ڤی آوایی و ژ وی بریری‌یی اڤ مولوداها هاته‌پی. نك دلی من اڤ جارا پیشینه کو ژ بربرێا دو کردان تشتکی قنج بر پی بو یه . عثمان افندی پار لسیورکی چو به رحمتی . رحمتا خدی‌لی بت .

دیسان لگورا گوتنا ملا نذیر عثمان افندی مولودا خوه ب پینج سالان بربرا مشروطیتی ، یانی د سالا (۱۳۱۹) ده نڤیساندیه .

مولودا حجی یوسف یانی آترکی ژ خوه هنگی کتبو چاپی . لی یا عثمان افندی نه دکت . جارکی نڤیشته که وی شاندبون دیاربکری ، أو نڤیشتا کو من یا خوه لبر نڤیساند . لی ژ بر کو نزانی بون بخوینن بشوندا ڤگراند بون . هروکی د بلی وی ئی پاشین ده بترکی نڤیساندی‌یه: « بالخاصه سلام وثنادنصکره استفسار خاطر ایدرم . مذکور کتاب ولایتدن کرو اعاده ایدلدی . سببی اوقویامامشلردر . باقی‌سلام . ۱۲ حزیران ۳۲۲ ـ امضا نابته خوەندن»

پشتی مشروطیتی پسمامکی من ، فائز بگ بدرخان ، بوبو قیمقامی پتورکی . با ڤی ملا نذیر حجی ابراهیم چو بو بالی . مولود شانی وی دا . پر نه آژوت فائز بگ هاته عزل کرن و ڤگریا ستنبولی . مولود ژی‌بخوه ره بر کو بیخه چاپی . لی لستنبولی ژی أو نکاربون بخوینن . هنگی فائز بگ ژ حجی ابراهیم ره نڤیساند بو کو آن أو بخوه آن کری وی خوه بگهنین ستنبولی مولودی ژوان ره بخوینن دا کو بکارن چاپ بکن.

سال ۲
هژمار ۲۳
سبشب
۲۵ تیرمه ۱۹۳۳

هاوار

السنة ۲
العدد ۲۳
الثلاثاء
۲۵ تموز ۱۹۳۳

کوڤارا کردی * مجلة کردية

زاری دوملی ومولودا عثمان افندی [*]

بری چنداکی، بَر بِ خلاصکا تاری ڤه دچوم. دنیا لِه بوبوتاری . من وهڤالکی خوه مه خوه دا بو بِن چراکی و مه ڤیتکك دخوەند .

دِ پاش مه ره کالك دهات. عمری وی دِ دورا پینجه وشیستی ده . سلاف لِه کر وخوەدا ناس کرن . ملا محمد نذیر کُری حجی ابراهیمی دیرشوی . بری پانزده روژان ژِ ولیت هاتبو و لِمن دِگریا کو ژیره آن برایی وی ره کارکی پیدا بکم . من گوت :

— قنجه، صبه وَره مال أم فد کرن .

لی زمانی وی نه زمانی خلکی جهی بوطان بو . هیژ بیتر دچو سرزاری دشتا دیاربکری .

صبه تر کالوهات . بِسر هاتیا خوه ژ من ره گوت . ژِ بر ترکان، ژِ بر ستمکاریباوان باز دا بو . دِ ناف آخافتنی ده من سح کر کو هرچند باڤی وی دیرشیوی بو لی بخوه دِ سیورکی ده ژِ دیبیا خوه بویه . ژِ لورا زاری وی نه زاری جهی بوطان بو .

میڤانی من ملا، ملاکی مدرسه دیتی بو . کیم و زیده بحرفین لاتینی ژی دِزانی بو .

وکی من ناڤی سیورکی بهیست ومن زانی کو محمد نذیر ملایه زاری دُملی ومولودا زازاکی هاتن بیرامن .

ژِ میژڤه من دِل هبو هنکی بِ زاری دوملیمژول ببم. نمازا مولودا عثمان افندی بیخم دست . وی بِ بکی ره کو رِندب دِ دوملی یا سیورکی دزانه بخوینم، لِبر بنڤیسینم و بدم

[*] کتیبخاناهاواری دِ ڤان روژانده مولودا زازاکی چاپ وبلاڤ کریه . اڤ بنداها پیشگو تنکا وی مولودی یه .

چاپکرن . ژِ خوه دِ ڤی زاری شیرین ده ژو پیڤه تشتکي دن نه هاتیه نڤیساندن . هاتبەژی من نه دیتیه، نه ژی بهیستیه .

بلی ژ زِو ڤەیه أز لِ ڤیمەلودی دگریام. بری دوسالان نقشتەك کتِبو دستی من لی ناتڤاف . ژِ پیشی وپاشی یی چند روپل کیم بون، ئین مابین نیڤ چراندی و دِهن جهان ده پرسین حشفاندی هبون . دگل ڤی هندی پیاکی از پی مژول بوم، بِکیر نه دهات . من ژی تِشتکی هیژا وتکوز نه آنی دَر . ژو پیڤه ژِ من ره آریکارك ژی دڤیا بو . آریکارکی ولی، هرچی کو من نزانی بو بکاره ژِ من ره مانا بکه .

ملایی من هرچند کردمانج لی سیورکی بو . من ژی پرسی هکه بِ دُملی دزانت . ژِ خوه أولی ورازی لِمن ڤگراند :

— هِنگ کردمانجی‌یی بِ دُملی ژی دزانم . ژِ ژنکی ره (جنیك) ژِ مرِڤ ره (مردِم) و آڤي ره (آو) دبیژن .

لی دلی من لِکوتنا وی رونه دِنشت . ژِ بر کو بخوه کردمانج بو . گلك کردمانج هنه کو بِ دوملی دِزانن، لی دِ آخافتنی ده هر دوزاران تڤلی هڤ دکن و وکه خوه نزانن بیژن . لی زازا ین هنه کو دِ کردمانجیا وان ده تو کیمانی نینه، مینامه بِ کُردمانجی دزانن . ژِ بر کو کردمانجی دناڤبرا کُردین ولاتی ژورین ده زمانی تڤایی‌یی یه و ستران و دیلوکین زازان بِ کُردمانجي نه .

بروی بکی ژِ من ره بك دڤیا بو کو دُملی زمانی دی و باڤی وی بِبت . من ژِ ملی پرسی:

سال ٢
هژمار ٢٣
سیشنبه
٢٥ تیرمه ١٩٣٣

السنة ٢
العدد ٢٣
الثلاثاء
٢٥ تموز ١٩٣٣

هاوار

کوڤارا کردي * مجلة كردية

تیخستیبین کوڤاری

١٣٥٢ هـ | مطبعة الترقي بدمشق | ١٩٣٣ م

TÎPGUHÊZIYA HER 23 HEJMARAN

ji tîpên erebî: **Emîn Narozî**

HEJMAR 2

Gundê Nûava

Avên herikî... bax û baxçe... di nav van baxçeyan de her texlît darên bi ber, li ser van daran ji her cinsî çivîk pevdiçin û bi her zimanî dixwînin! Ji van çivîkan a ko kezeba min dişewitîne û hundir li min diperitîne; şalûl e. Bejin û xwendina wê ruhniya çavê min û qînata dilê min e.

Gundê me di nav van rezan ji panzdeh malan hevdudanî ye; wargehê me, mezela civata gundê me ye. Paşîvan li ser wargeh, naveraojan di nav mêrga rezê me de em, dicivin. Pirs û galgalên me teva pev xweş in...

Kula welat çima holê giran û ji bîr nabe? Heta niho me digot: Em bê der û poxan in, ji lewra hergav birînên me diaxivin û ji hesreta erdê bav û kalan em dîn dibin vêca me çi divê? Gund gundê me, bexçe û baxên me. Tekûz e; hertişt, hertiştê me!

Ma qê wusan e? Carekê werin, hundurê min verojin dilê min jê derînin û bi kêreke tûj çinî çinî bikin, wê gavê ev çiniyên dilê min ewê bêne peyivîn û pê ra bêne girîn. Lê dizanim hûn xwe nagirin hêstirê çavên we, ewê çemê Amediyê derbas bike. Şûnda hûnê bizanin ko ez, ne tenê dilketiyê xweşikiya şalûlî me. Ez dilketiyê dengê wê me ji ko jîyina me ya der li der di nav nikilên xwe da tewtew dike û bi vê dawî kilamê dawî tîne.

– Xweyî bin li gundê Nûava! Gundê we; mizgîn û hawara bajarê we!!

Qedrî Can

BERDÊLIK

Ji Qedrî Canê canbira ra

Jiyîn xweş e bi xurtî
Li Kurdîstan bi kurdan,
Bav û biran çi bikim?
Hemû min tê bi derdan.

Min dil tucar nenalî
Min zar tucar nekalî
Bi dilhişkî bi lalî
Singa xwe da ber riman.

Min îşev dît xewna rast
Deng û gazî çi xweş hat
Digot rabin kurdino!
Tev biran û tev xwehan.

Derban li me tu zanî
Rim nîne giş nezanî
Xopan kirin kurdanî
Ev tiral û nezanan.

Hawarê, xweş awa kir
Dilê kurdan pê şa kir
Zar û ziman ava kir
Jîn û xweşî bela kir.

Kaniya Ereban 18-5-1932

Osman Sebrî

HEJMAR 3

LAVELAV

Xudan mal î, xudan perde
Cihê te giş, hemî erd e.
Bi awazê tena denga
Te xulqandî, te kir ava.
Tu hem derd î, tu hem darû
Te kir meh ro, te kir şev ro
Te na xafa, te na xurde
Tu davêjî dilan perde

* * *

Ya Rebb tu yî, tu rehm û nûr î
Tu destek î tu hesin û şûr î.
Tu rehm î, tu efserê, mela yî,
Gencîne yî tev, şeh û geda yî.
Ya Rebb tu î tu, tu şahê dewran
Textê te li ser Stêr û ezman.
Textê te serefserên şehan e
Bejna te ji çavê min nihan e.
Ser çend şehan tu bûyî xunkar
Lewra nedikir tu kes jî inkar.
Ya Rebb tu hî tu padîşah î
Tu merhema herbirîn û ah î,
Bexşende tu yî, lê derdimend im
Serferşikî mam û jar û bend im.

Dr. Kamiran Alî Bedir-Xan

PÎROZNAME

Birayê gewre û xoşewîst Mîr Celadet Alî Bedir Xan!

Le paş destgûşîn. Demêk bû çawriwanî sitareyekê gelawêjî kurdeman dikird. Ta ko diwênê be çawî xwuman dî man ke ewêş kovarî "Hawar" ke çawî hemû kurdêkî ron kirdewe, hîwa man wa ye ko be tênî pirîşkî geş Kurdistan ronak katewe we hemû kurdêk be dem em Haware we biçî ta bikewênî ser rêgayî rast we bo yekîtî kurdan hewl bideyin.

Bo nawî geş lawekî kurdî Iraqewe pîrozî "Hawar" tan pêşkêş dekem.

Rîca ekeyn le me û diwa hewl biden bo tewhîdî lehcat ta we ko hemû kurd wek yek îstîfade le Hawartan biken. Amade yin bo hemû xizmetkarîtan. Îtir yarîde û dewamî Hawartan le Yezdan teleb dekeyin.

Hamid Ferec

BI HINCETA PÎROZNAMEKÊ

Herwekî di sitûna xwe de bêt dîtin, yekî ji xortên kurdên Îraqê, bi navê Hamid Ferec, ji Hawarê re pîroznamek

şandiye. Tê de ji ber xwe û ji ber hemî xortên kurdên Îraqê ve derketina Hawarê pîroz dikit.

Heta niho me Hamid Ferec nas nedikir. Ev cara pêşîn e ko em bi heyina wî dihesin.

Ewî jî me nasnedikir. Lê ji ber ko Hawar - herwekî Hawara her xortê kurd e - Hawara wî ye, Hamid jê re xweyî bû.

Hamid Ferec xortekî kurd, şagirdekî dibistanê, Hawar dikeve destê wî, pê bendewar û şa dibe. Ew roja ko Hawar ketiye destê wî jê re cejn e, cejneke mezin, cejna vejîn û vejandina zimanê kurdî ye. Tavil kiryarî Hawarê dibe û dîlbendiya heval, nas, nenas, tevayiya xortên kurdên Îraqê dike û ji me re, ji Hawarê re pîroznamekê rêdike.

Ji hêla din xwe dide pêş, beremrê Hawarê, beremrê zimanê xwe disekine. Ji me dipirse, gelo çi xebat, çi kar heye ko pê xizmeta zimanê xwe, xizmeta nîjad û miletê xwe bike.

Tu kes nikaribû ji Hawarê re diyariyek ji pîroznama Hamid Ferec, mezintir, bi qedir û hêjatir bişîne. Diyariya Hamid Ferec diyariyeke welê ye ko bi kirînê naye kirîn, bi daxwazê nakevit dest. Ew tiştekî beha ye ko ji vîn û ji xurtî û dilbaweriya kurdaniya Hamid zaye.

Hamid Ferec herçend bi vîn û dilbawer e ew çend bi hiş û jîr e jî. Hamid dixwaze û rind dizane çi dixwaze û jê re çi divêt.

Herê ji me re şîretinen qenc û beha dide. Ji me hêvî dike û dixwaze ko em ji bona yekîtiya zimanê kurdî bixebitin.

Belê xebera wî ye. Ji xwe me, di pronivîsa xwe de ew esas, bi mada jêrîn ve danî bû.

2- sehîtiya zarên kurdî û ber hevdanîna wan . . .

Ji bona yekbûna miletê me welê jî diviyabû. Ji ber ko yekbûna miletan bi yekîtiya zimanî dest pê dike.

Bîzmark yekbûna Almanyayê li ser yekîtiya zimanê Almanî danîbû. Vê yekîtiyê Lûter jê re çêkirî û pêk anîbû.

Yekbûna kurdan jî bi yekîtiya zimanê kurdî çêdibe. Yekîtiya zimanî jî bi yekîtiya herfan dest pê dike. Yanî di yekîtiya zimanî de yekîtiya herfan gava pêşîn e.

Pesn û spas ji Yezdanê pak re Hawar elfabêya kurdî belav kir û ew gav avêt.

edin divêt herçî xwenda, xwendewar û zanayên kurd hene bi vê elfabêyê binivîsînin û nexwenda jî hînî wê bibin.

Celadet Alî Bedir-Xan

Ma çiman diçî?

– Ji Ekrem Beg re –

Dilketî me, dîl im ez, dotmîr û fermandar î tu!
Sal û hîv herdem tu î, hem rovejîn hem rohilat,
Dîl im ez, dîla welatî; ez jî qurabana te me,
Gevre [gewre] ye hêvîn û jîn, lê gevretir al û welat! . .

Diktor Kamiran Alî Bedir-Xan

HEJMAR 4

EY KURDINE WUŞYAR BIBIN

Xakî Cizîr û Botan, ye'nî wulatî kurdan.
Sed heyf û sed mexabin deyken bi Ermenîstan
Wa rêgatan debeserê 'elatê Caf û Bilbas
Ger mirduwin le germiyan, memnû'e biçne kwêstan.
Kamî kiç û hetîwî şêrîn bi raydekêşin
Hawar debene berkî peş me dexîl û aman.

Sertan le qur hilênin werin halman bibînin
Çonîn le destê zulmî bêdînî dûr le îman.
Em qiseye ke kirdim nagate çend salî tir
Em halte debînin yek yek bi çawî xotan.
Herçî we ko beyanim bo kirduwin be tehqîq
Peyda debin segane kam qor bikeyn be serman.
Lem bikne îtîfaqê peyda biken be merdî
Ferqî nebê şiwan cotyar û mîr û gawan.
Ger hîç nebê be oyin tabi' be dewletê bin.
Bêgane çak e, dujmin nek dujminî le xoman.
Romî weku benî mûn kes piştyan pê nebestê.
Kewtûne dawî xoyan pejmurde mawin heyran

Kiwa! Walî Senendûc, begzadekey Rewandiz
Kiwa! Hakimanî Baban, mîrî Cizîrî Botan
Kiwa! Ew demey ke kurdan azad û serbixwo bûn
Sultanî mulk û millet sahibî ceyş û îrfan
Coşêk biden weku heng tedbîr biken be bêdeng
Esbabî şer peydaken top û tifing û hawan
Haçî kesêke bê kes bo êwe qor dipêwê
Gwê lê de kî zerîfe nayken bela le xotan

Hacî Qadir Koyî

GOTINA WELAT

Welatê min digotî min: Birazî
Li nezmê guh bidêre ger dixwazî

Cegerxwînê kurê min tu ji derda
Silavan zû ji min bigihîne kurda

Bibêje ez keçik bûm ta ko bûm pîr
Nedî min xwe wekî vê salê esîr

Serê min bû spî, pûş û pelax e
Li jêrî min çu nîne xeyrî ax e

Ji çavên min diçin sed av û sed co
Ji min êdî dikin gazinde zaro

Xerab bûye ji min sed xan û qonax
Nemaye bo yetîman xeyrî yek max

Nekarî bête nik min merdê rêwî
Heçî nik min hemî zarok û sêwî

Kuranê min ji xwuşkê xwe re pak in
We lê pirsê li dapîra xwe nakin

Cizîr û Şehrezor û qit'ê Îran
Hemî qîzê min in pîrê bi qurban

Cuwan in surperî ne serbilind in
Gellek xûb û zerîf û gewr û rind in

Efîf in pir delal in berzewac in
Gelek pak in we lakîn bêrewac in

Ricakar im ji te ey lawê kurdî
Tu xwuşkê xwe nexî ber êş û derdî

Bide heryek cîhangîrek zemanî
Wekî Yûsuf, Selaheddînê sanî

We lê bêje ji bo wî re eyan e
Ev e xwuşka min e rind e cuwan e

Ji hersêkan tu kîjanê dixwazî
Tu nasnakî ji bil navê mecazî

Sîdaqa wan tifaq û îttîhad e
Tu kê bigrî ji bo te ew mirad e

Amûd: 11 Hezîran 1932

Cegerxwîn

LAWIKÊ MIN

Gava ko fermana kurdan rabû em hêj nû zewicî bûn. Şevekê tu pir dereng mayî û gava tu hatî mal, di destên te de tifingeke nû û çend sed berik hebûn. Dilê min tirsiya û recifî, min ji te re bi dengekî lerizî digot:

– Gurgîn . . . dîsan çi heye? Te li min bi hêvîna çavan û bi kesera dilan mêze kir; paşê bi dengekî xurt li min vegerand.

– Dawet dest pê dike.

* * *

Di welatî de şeş meh şerekî zor çêbû, jin bî bûn zaro sêwî man. Kurd destpêkê de dijmin şikandin. Lê, paşî bi bêbextî hatine şikesrin. Gava tu di şer de bûyî min ji te re

kurikek anî. Êvarekê, ez li ber deriyê malê sekinî bûm, çavên min li rê bûn. Min dît tu hatî. Herdu destên te bi xwîn bûn. Di ser singa te de birîneke kûr û vekirî hebû. Te, ez himêz kirim û te got eskerên dijmin di ser şopa min de ne; bawer ke niho ew ê bên û min bigirin, megirî!!!

Tenê vê demê ji bîra meke. Paşê tu bi gavên lez çûyî ser dergûşa kurê xwe ê pênc mehî Tacîn, û te ew helanî û jê re got:

– Tacîn! Dilê te ji bona arîkariya kurdistanê ye. Xwîna te ji bona şer û rijandinê ye.

Te kurê xwe dikir nav dergûşê û eskerên dijminan diketin hundirê malê. . .

* * *

Lawikê min! Îro pênc sal qediyane ko em, ji hev dûr hatine êxistin. Tu niho di kortalekê de bi çarsed camêrên kurd radikevî.

Xwedê dizane . . . çermê rû û sînga te perçifî û laşê te riziyaye.

Lê, Gurgîn. Bizane ko herşev berî here rakeve kurê te Tacîn zend û destên xwe ên nerm davêje ser situyê min û bi çavên xwe ê zelûl û bi keser li min mêze dike, min maç dike û ji min re dibêje:

– Dayê! . . Dayika min bavê min re binivîsîne ko mezin bûme. Dilê min ji bo hejkirina Kurdistanê ye xurtiya min ji bona arîkariya Kurdistanê ye, xwîna min ji bo şer û rijandinê ye!!!

Dr. Kamiran Alî Bedir - Xan

HACÎ QADIRÊ KOYÎ

Hacî Qadir Koyî şairê qewmî, berz û bi qîmetî kurd e. Le salî 1232 [1816] h. [hicrî=koçî] le gundî Gorqerec nêzîkî Koysinceq hatuwete dinya, le paşan çûwete Estemûl û le wê mêwanî kuranî Bedir-Xan paşa buwe û le salî 1312 [1894] le wê wefatî kirduwe. Hacî Qadir yekemîn şair e ke helbestî qewmî û millî danawe û be we xerîkî wuşyarkirdinewey kurdan buwe û lapedey helbestî xeramî pêwe dawe.

Hevindê Sorî

HEJMAR 5

WELATÊ KURDAN

Kabira Merwane mal û xaneyî wêranî mîn
Tê bige zanînî fen û kirdewe w îrfanî min
Roleyî kurd im silahşor im le meydanî şera
Alem eyzanê çulon bû Rostemî meydanî min
Go biroy geşt û guzarî bax û baxatim bikey
Her delêy Allahu ekber çend xwoş e seyranî min
Awî bermawey min e nîwey cîhan têr aw eka
Bo Îraq û el-Cezîre rûh e em awanî min
Mezr' ey kêlgey wulatim bo te enbarî cîhan
Rizqê Îran û ereb te'mîn eka xermanî min

* * *

Bo bilindî xwoy be qurbanî jiyanî gel eka
Giyan û malî hîç e la serkirde w goranî min
Rû bida bo dîn û millet zereyê kurtî w be dî
Giyan eden nakin tehemmul alim û şêxanî min
Ew kese bedbîn e ispatî cehil bo xwey eka
Wa eka înkarî zor û debdebe w dewranî min
Laperey tarîxî alem şahid e bo dewrî min
Diyar e hêşta taqî Kîsray dewletî Sasanî min
Îddî'ayî 'ilmî musîqa emin îspat eka
Rast û sîgaw û beyat û lawik û heyranî min
Piyawî wek Sultan Selaheddîn Eyyûbim biwe
Fexr e bo Îslamî alem kirdewey sultanî min
Înqîlabî çonî pêk hêna le Îslam û ereb
Mîr Ebû Muslim bû serkirdey gelî şêranî min
Nadirî Efşarî, Ebdulkerîm Xanê zenî
Dwênê dengî da le alem setwetî şahanî min
Guftugoy ba intihay bê xatîmeş bê bem qise
Nisbetî Arî bes e bo 'en'ene w inwanî min

Ebdulxaliq Esîrî Kerkûkî

Bironkara mezin û xoşewîst a hemiyan Mîr Celadet Alî Bedir - Xan

Mîrê Mezin! Kovara Hawarê pirdeng û binçîney 'ilm û zanînê û payey tund û qaîmî sin'et û fen, pilley nerdewana çûna berew jor û serkevtina ezmana milletê kurdî beste ziman û mayeyî firehbûna gote û lawij berî bera rê lê hundabiwanî kurmanc û çiraya xwêndevaranî pir hoş be hezar dilxweşî û kêf û stranînê me le horga (meclis) Îsmaîl Beg da xwend.

Gelêk bira û xweş hawalanî dilsojî rûnîştibûn. Me ke be kenîn û kêf ve xwend.

We bo ev pîrozî û geyiştina Hawarê horge xo me daye razandin be yadî rûhî pakî bira ciwan û saxî û selametî hê paşiyeçî mawan û be şerefî mezin û xawer himetî mezintan me dest kir be kêyf û şadî û ûd û kemançe û gramofon nêzîk sê seat me hogirî xwoyî berneda.

Kovara zarê kurmancî ko ta niha me ragirtibû ji wan rojan da dê derkewêt. Me nisxey wan teqdîm dekeyn. Êtir Xudê hawale we bêt, Mîrim.

Seyid Hiznî

HEJMAR 6

JI BONA HAWARÊ

Ji bo Mîrê zirav û giran û serfiraz û hunermend Mîr Celadet Alî Berdir-Xan

Bende go bi navê Cegerxwîn hatiye naskirin destê te maçî dikim û bêhejmar silavan li cenabê Alîşan dikim. Hebûna serê te li cîhanê ji padşahê mezin dixwazim û bi van çend xweşxwanê jêrîn ez Hawara te pîroz dikim. Welê dîsa wek pîroznama Hamid Ferec nabe çiku wî ciwanmêrî berî herkesî Hawara te pîroz kir.

Hezar carî pîroz bitin ev Hawar
Hezar ah û zarîn dikin lê ez im
Gelek xûb û rind e wekî gul'izar
Ji wan bilbilan tê Cegerxwîn û jar
Gulîstanê zarê me ye ey ciwan
Dibêm: ax welat ax welat ax welat
Ji bo bilbilê dilnexweş bû bihar
Evîna te kuştim kirim tar û mar
Çi mêwek şêrîn berê wê giha
Welat pir xweş e çol û deşt û çiya
Pesendîd e go min berê wê dixwar
Li zozanên jorî di cihên avên sar
Çi bostanekî pir xweş û pir bi av
Di nîva welat min diye sê bihişt
Heye tê de xox û bihok û hinar
Kilêbî û Şaxê û çola Hesar
Li ber wê heye bexçevanek mezher
Hesar gelek xweş e deşt û çiya
Şahînşah û paşa ye û xwendkar
Rez û bax û baxçe beroj û zinar
Serfiraz û comerd e ew bexçevan
Hawar e pir ciwan e keç e nûgiha
Didî herkesî wî berê avîdar
Gelek dilber û nazik û nazedar
Hezar bilbilê dilşewat û bixwîn
Qelen kêm e erzan e pêncsed qirûş
Di nêv baxê wê da dikin ah û zar
Bixwazin ji Alî Celadet bi xar

Cegerxwînê Kurdî

GULBANKÊ HIŞYARIYÊ

Çavê xwe veke ji xwabê rabe
Mêze ko welat hemû xerab e
Carek li welatê xwe binêre
Rovîgahê piştî çûna şêr e
Ew deşt tijî ji mêrg û ava
Roj tê de ji zû ve çûye ava
Ew goh zimrudên di ser de
Berf in dihelin û bax di bin de
Ew baxê tijî gul û lale
Murxî seherê li ber dikale
Lewra ko refek ji kund û zaxan

Hêlîn kirine di nava baxan
Bilbil ko bi zarê xwe dixwîne
Zax jî ji xwe deng bi derdixîne
Ber jî rebat e gihaye jêrîn
Cîkê xwe yê jêr bi jor bigorîn
Carek here ser çiya û zozan
Bi awazekî jînê banke kurdan:
Bêje hemû yek bibin bi hev re
Canê xwe bidin biçûk û gevre

Mela Elî

JI KURDÎ LI EREBÎ

Şiroveya gotinên kurdî bo zimanê erebî

Di hejmara pêşî ya kovara me Hawarê de me got ko ew bes kovareke edebî û zanistî ye, mebesta wê yekbûna zaravayên kurdî yên cuda ne û hînkirina kurdan ya xwendin û nivîsîneke bi rêk û pêk e li gor biryarên ko hatine girtin.

Ta niha me gotinên biyanî bo hinek zaravayên kurdî ferheng kir.

Lê ji vê hejmarê û pê ve me biryar da ko di kovara xwe de sitûnekê ji bo ferhengkirina gotinên kurdî bo zimanê erebî veqetînin, ev yek li ser daxwaza hinek xwendevanên me yên hêja pêk hatiye. Nexwe ji niha û pê ve çi peyvên ko xwendevanên me ji me bivên em dê wan di bin sernavê "Ferhengok" de bicivînin. Em ji zatê wan hêvî dikin ko şiroveya temamê gotin û hevokên ko ji wan re zor in ji me bixwazin, da ko em di vî cihî de zû bersiva wan bidin.

[Wek ko ji nivîsê jî tê zanîn ew bi erebî bû min ew wergerande kurdî lê ji ber ko Ferhengokê bi xwe gotinên tekstê yên kurdî bi erebî mane dikir min tu pêwîstî bi wergerandina wê nedît- E. N.]

Navê Roj û Mehan

Hinek xwendevanên me ji me pirsa navê roj û mahên kurdî kirine. Li vir em vê daxwazaiya wan tînin cih û li jêr wan navan dinivîsin:

Di zimanê kurdî de ji bo mehan du cure nav hene. Cureyê ko tê zanîn navdana mehan bi navên wan yên serbixwe ne, lê cureyê duyemîn taybetî ye ko ew jî navdana wan li gor demsala wan e. Ev cure nav di stran û helbestan de bêhtir tê. [Ev nivîs ji erebî hatiye wergerandin lê ji ber ko navê roj û mehên kurdî li hember yên erebî hem bi tîpên Latînî û hem jî bi yên erebî hatibûn nivîsîn min wergerandina wan pêwîst nedît - E. N.]

HEJMAR 7

CUWABNAME

Bo Newrozî muste'ar xawenî meqale zimaneke be ser lewhey "Bo Şairêkî Kurd" le jimare 24'emîn zarê kurmancî da neşir kiribû.

Meqaleyek ke hewt sal le me û pêş le tenqîdî şi'rêk da le defterî xatîratî xota nûsîwete îmro êxeyete sahey întîşarewe û le cerîdey zarê kurmancî da 'erzî xwêndewaranî ekey. Eme himet û tewanayekî berz e, cinê teqdîr û teşekkur e.

Umêdim wa ye ke ew defterî xatîrate xezîneyekî zengîn û rengîn û be i'tîbarî muhtewiyatî tuhfeyekî niwênî giranqîmet bê. Herçendî tenqîdeket be rastî me'qûl û meqbûl e belam eger aciz nebê dekêm: Ke bo neşrî ew tenqîde le intixabî ziman da isabetit nekirdiwe. Çunkî tenqîdî fi'lek usûlen ya le wextî kirdinî ew fi'le da we ya le eqîbewe dekirêt. Eger wa nebûwaye tarîx bo ême nedebû be dersî ibret. Saniyen tenqîdêk ebê tewcîhî hedefêkî mu'eyyen bikrê. Eger wa nebî bê eksî seda emênîtewe. We lem new'e tenîdeş ne, xwêndwaran le heqîqet agahdar ebin û istifade ekin û ne ew kesê tenqîdeş ekirit le xwoy agah. Le ber eme bebî mudafe'y nefs mehkûm û bem tehrîşî elbette me'zûr emênîtewe, min lêre da herze û gêlî nakem eger tenqîdeket muweccihî miniş nebê, çunkî tenqîd hel egirêt le nûsînewey em cewabe da xwom her be musîb ezanim. Me'e ma fîh ê we tenqîdî şi'rêk eken ke hewt sal le mew pêş neşir kirawe û le miyaney tenqîd da efermoyet ke "Çi milletekî tir heye le esrî fen û ilm da le zmanî irfan û sen'et da şaire pir hoşekanî le paş hemû rabûradinêk le şi'r da basî (mujgan û çawî kal û lêwî al biken) Em sualetan le çi dereceyek da le gel heqîqet tetabiq eka le we behs nakem. Feqet wa ezanim ke heqim heye tenqîdeketan muwecihî xwom bizanim. Çunkî min teqrîben heşt sal le me w pêş le şeşemîn jimarey xeztey "Umîdî Istqlal" da xezelêkim neşir kirdiwe ke eme metle'eke ye tê:

"Mari zulfit nû ye çî xezney 'eqîqî al ebê

Tîrê mujgan pase danî dûrî çawî kal nebê

Diqqet efermoy ke 'ibareê "Mujgan û çawî kal û lêwî al û . . " ke herfiyen le meqaleketan wergêrawe le gel metl'î xezelekem çend minasebetdar e? Carê le pêş hemû şitêk da 'erztan ekem ke min le w tenqîdetan zor mutehessis û pê xweşhal bûm. Çunkî dubarey ekem we qisekanetan heq û rast e le gel emeyiş da "zemêkî te'ht el-medh" (avêtina bi pesindan); çunkî du beşî meqaleketan dilalet le bilindî mewqi' (cih) û şexsiyetî munteqid (rexnegîr) eka le nezer êwe da inca le ber emey min layiqî em teqdîrate nebûm demêk le nûsînewey cewab da mutereddid mamewe. Feqet fikrêk ke cesaretî cewab nûsînewe û (xwo tê helqlandinî) pê bexşêm ewe bo ke le teqdîrateketana weku tenqîdeketan namusîb in. We îlla eger le cihet tenqîdeketanewe le edemî îsabettan emîn nebûmaye mumkin nebû xwom bew şexse berze bizanim ke êwe tenqîd eken. Belê lutfen eger temaşey serlewhey xezeleketan bifermiwaye û rozî lê wurd bibûnayewe detan zanî ke ew xezele bû tecrîbeyêkî qelem û le jêr meqsedêk da nusrawe çunkî serlewhey "Bi Terzê Qedîmen" û bi 'l-xasse şi'r û meqalekanî pêş ew nusxeye kafiye bo izharî meqsed. Bem munasebetewe hikayetêkî biçûktan bo bigirmewe:

– Serdemêk dîsanewe le xezeteyêkî biçûk da çend ş'ir û meqaleyekem neşir kird le şî'rekan da zorim se'î ekird ke lasay şi'ra tazekanî tirk bikemewe muteceddid be mêşkekanî weku tu zoriyan teqdîr ekird. Feqet rojêk le mecellekê da be'z lew teceddud pir û raneyiş hazir bûn ke "Qedîmen Perist" yek hucûmî kirde serim û tenqîdî kirdim le ciyatî mudafe'e be uslûbî kon çend şi'rêkim neşir kird ke ew û em mîsalî ew e û lêyan me'lûm bû lew meydaneş da le "Qîr qaç" la nadem dûbare geramit we ser rey ewil nazanim halî boy ke xezelî "Bi terz Qedimen"yiş teqrîben be meqsedêkî wa nusrawe? Ke wabû reng e me'zûrim bibênin. Eger le 3 ziban da (Kurdî, Farsî, tirkî) eş'ar û xezeliyatî bindet çaw pê kewetewe xwêndûtewe elbet le meselekem têgêştûyî. Me,e ma fîh le rexmî emane û le rexmî ewe tê ke be xilaf eqîdey êwe edebiyatî bê'işq û bête'bîrî se'hîhî (edebiyatî bê xett û xal) le nezer min da weku (awêney mis) wa ye. Dîsanewe teqdîrî berzî hisiyat û bilindî mefkûretan ekem. Çunkî min ezanim êwe kên?...

Helîm Rifqî

Herwekî me ji nusxa pêşî ve gotiye; Hawar, Hawara kurdan, Hawara her kurdî ye. Ji lewra me benda jorîn ko cuhabek e bilav kir. Heke "Newroz" dil kir û lê vegerand rûpelên Hawarê jê re jî vekirî ne.*

Hawar

ZARÊ KURDMANCÎ

Kovareke kevn e. Ev heft sal in xweyiyê wê ê xwedan vîn û himmet, mîrza Huseyn Hiznî Mukriyanî kovara xwe di Rewandizê re derdixênit. Mîrza Hiznî berî hingê li Helebê bû. Ji xwe re çapxanek saz kir û bi xwe re biribû Rewandizê. Zarî kurdmancî di wê çapxanê de tête çap kirin lê sed heyf û mixab in ko Zarî kurdmancî ji bêxweyîtî, ev du sal in rûpelên xwe li xwe girtibû û nikaribû derkeve.

Di bîst û siyê tîrmeh û 1932 û di roja şembehê de ji nû ve vegeriya jiyînê û derket. Tê de gelek tiştên qenc û bi fêde hene. Xêzên jêrîn ji bendeke wê ye ko sernama ser bihûrdiya (biserhatiya) kurdatî heldigre:

"Serbihurdî gevre û nawdaranî kurd le salî hezar û dusedê hicrî heta hezar û sêsed. Lem kovare da yek be yek ev piyawe gevrane basî ekeyn we deyxeyne ber çawî xwêndeware xwoşewîstekanî zarî kurdmancî.

We evane be kitêbiş teqdîmiyan ekirî, le esrî sêzdemîn we heta esrî çuwarde bergî yekemîn û le ewilî em esrewe heta emro be bergî duwem nawunrawe."

Hawar hevala xwe ne a nûza lê ji nû ve za bi germiya dilê xwe himêz dike û tê xweşhatina wê. Ji Yezdanê pak jê re jiyîneke dirêj daxwaz dikit û pê re ji xwendevanên xwe hêvî dikit ko kiriyarê Zarî kurdmancî bibin da ko ev kovara kurdî bikarit bijît û xizmeta milet û welatê xwe bikit.

Hawar

Ji xwendevanan re

Bendên xwendevanên me ko gihîştine Hawarê gelek bûne. Tevda û di nusxekê de nayêne belav kirin. Rûpelên Hawarê qîm nakin. Ji lewre ev bendên ha bi dûrî dê bêne belav kirin. [Ji] ber vê yekê divêt ko xwendevanên me li me megirin û li dorên xwe bisekinin. Hêdî hêdî, [ji] berê ve hemî jî dê belav bibin.

*) Xuyaye ko di vir de tevlîheviyek heye çiku çendî ew di nav rûpelên hejmara 7'an de hatine jî lê li serê van herdu rûpelan " rûpel 4, hejmar 6" hatiye nivîsandin.

HEJMAR 8

JI XANÎ RA

Çend xebereki Kurdwarîne digel ruhê Ehmedê Xanî

Xanî tu bes e bike hawarê
Rabe tu biliv ji wê mezarê
Bifikir tu bibîn diyarê Zînê
Sor e wekî gul hemî ji xwînê
Dûman û girî ji xan û manan
Çawan digehête asîmanan
Feryad û fixanê duxt û bûkan
Zarî û hawarê van biçûkan
Cewra weledê heram ê Cengêz
Ne rez hiştine ne bax ne parêz
Wêran kirine kelat û bajar
Talan kirine mezar û bazar
Cîkê zerî û delal û rindan
Lê irira hirç û bûm û kundan

LÊ

Bê hêvî mebe binêr tu carek
Kurdên bi şîqaq bibîn mubarek
Îro qe nemaye wan nîfaqek
Pêkve hemî bûne îttifaqek
Taûsî û Îsewî û Musilman
Ji Sêwas heta bighête Loran
Yek can û dil û yek hawar in
Bi 'l-cumle li gaziyê bi kar in
Şeş sal e hemî bixwîn dibazin
Azadî û xwebixweyî dixwazin
Ya dê bimirin we ya bijîn mîr
Qet laîq e kurd bimînit êsîr

Bayezîd 15 hezîran 1932

Behmen Zerdeşt

HIŞYARNAME

Hawar kurdino nekin nekin!
Renca neyar jibîr nekin
Şev û rojê hûn xew nekin
Mêraniya xwe hûn zêde kin
Hawar kurdino nekin nekin!
Yekîtiya xwe winda nekin
Namûsa xwe peymal nekin
Hawar kurdino emê pir in!
Çavên me kesî nabirin
Naxebitin pir xizan in
Em bi qanûnan nizanin
Hawar kurdino bilezînin!
Zarokê xwe bixwênînin
Bi qanûnan bizanînin
Belkî doza me hilînin
Hawar kurdino nekin nekin!
Bi zimanê neyar gal gal nekin
Zimanê kurdan hûn fire kin
Keç û bûkan paymal nekin

* * *

Herê lê herê lê herê lê zeriyê
ezê nexweş im nexweşê li tayê yo
Bira cîkê min deynin li zozanê Mêrgemîrê
li ber belekiya berfê yo
Belkî keç û bûkê êla rengîn
bên herin seyrangaho
Çelenggewra min destê xwe bide
bin serê min evdalê Xwedêyo
De wayê de wayê feleka malşewitî
xayinê [xayin e] me ra nayê

Deşta Sirûcê 14 tebax 1932

Lawê Findî

EZ GORIYA BANGÊ TE ME

Hawar hawarî kurd e
Deng û gazî welat e
Mizgîniya xwe nasîn e
Hatin be dengê Hawar
Qîz û kur pîr û ciwan

Hawar hate çiyayan
Deşt û gund pê lerizan
Bangî azadî kurdan
Yekbûnî xweşî dilan
Kewte naw mal û xêzan

Herdem be demî Hawar
Pêk dekoşiş û hawar
Huşyar debina kurdan
Ladeban şîna welat
Ez goriya bangê te me

Akre 28 hezîran 1932

Mamoste

HEJMAR 9

MÎR Û KEŞE

Carekê Mîrê Cizîrê derketibû gerê. Riya xwe xistibû Tora Hevêrkan. Şevekê di gundekî Felehan de ma. Di vî gundî de dêrek hebû. Mîr çûbû ziyareta dêrê.

Ji keşeyê dêre re got:

– Ez ê ji te sê pirsan bikim, lê ne niho piştî sê mehan û ne li hir li Cizîrê, heke te li wan vegerand ez ê te bikim pitrîq û heke te nezanî vegerînî ez ê te ji keşetiyê bêxim û bikim dergevanê dêrê.

Mîr da rê û çû. Keşe kete texmînan. Keşe ro bi ro diçilmisî, ji sibehê heta êvarê riha xwe dikir nav destên xwe û vedikişkişand. Di dilê xwe de digot: "Xwudê tu ew Xwudêyê min ê çak î, ez jî keşeyê te ê rind im, ev çi bela ye ko te aniye serê min, ez ê çawan li Mîr vegerînim?" Keşe xweyiyê pez û şivan bû. Halê keşe diket ber çavê şivanê wî jî. Carekê şivan ji keşe re got:

– Bavo, ev çi halê te ye? Çi dest daye te? Ji sibê heta êvarê difikirî û ber xwe dikevî, ka bêje xulamê xwe belku min tevdîrek jê re dît.

Ji xwe keşe li yekî digeriya ko derdê xwe jê re bêje. Rabû derdê xwe ji şivanê xwe re got, şivan kenî û got:

– Ma ev jî tiştek e? Mîr çi dikare ji me bipirse ko em nikarin lê vegerînin? Qet xem mexwe, min bişîne Cizîrê ez ê bizanim lê vegerînim.

Keşe pê qaîl bû û dilê xwe rahet kir. Sê meh bûn temam keşe şivanê xwe rêkir Cizîrê. Şivan xwe gihand Burca Belek û derket hafa mîr. Mîr bi kêf bû, ji şivan pirsî û got:

– Keşe, ka bêje di behrê de çend dilop av hene?

– Hejmartina dilopên ava behrê gelek hesanî ye. Tenê divêt tu emir bikî ko devên çeman bigirin.

Mîr kenî û got:

– Xweş cuhab e. Pirsiyariya diduwa, heke ez xwe bifroşim çend zêr dikim.

– Bîst û neh.

– Min ev seh nekir ev çi hejmar e?

– Mîrê min tu zanî ko Îsa Pêxember bi sih zêrî hatibû firotin. Herhal qaîl î ko jê bi zêrekî kêmtir bêî firotin.

Mîr ev jî ecibadn û jê pirsiyariya paşîn pirs kir:

– Keşeo, ka bêje min niho ez di dilê xwe de çi dibêjim?

– Ez xulam ev ji hemiyan hêsanîtir e. Niho tu dilê xwe de dibêjî ko ez keşe me, ne? Lê ne welê ye, ez şivanê wî me, keşe li gund e...

Koçerê Botan

ZÎNINE XEW

Şewêkî ronak wek çihrey dildar,
Asman bê pele, zewî xamoş bû,
Cirîwey estêre le dûr weku tar,
Bo dilî birîndar zor be xuroş bû.
Le laye şindî dilguşay şemal,
Le laye bulbil mest boy gul,

Minî bêçareş gîrûdey xeyal,
Badem pir ekird le xwênawî dil.

Hêndem xwardewe xwênî geş û sûr
Nema tiwanay seyrî tebî'et,
Bazim da, derçûm le cîhan, le xilqet
Firişte asa firîm serewjor...

Katê mandû bûm, şabalim şika,
Nîştimewe le naw gul û gulzarê,
Cêyekî tenha, nebû giyandarê,
Mamewe bêkes, bêyar, bênewa.

Ta çaw bir bika her lalezar bû,
Giyandarî tenya balindey bê xem,
Tar û rubabî dengî huzar bû,
Hîç bû le çawya baxekey Îrem.

Xistimye tirsewe çolî û tenyayî,
Hatewe bîrim belênî Yezdan,
Bihuşte, wutim, êre bê guman,
Nema lam îtir bîrî dinyayî....

Hawarim kirde Êzedê bêçûn,
Firyadi resim bê lem wehşetzare,
Ya rehberim bê bo rêgay derçûn,
Ya ne halim ka lem ser û kar e.
Nagah le penay darêkî berza,
Hate derewe pîrêkî fanî,
Serapa bergî spî le ber da,
Pirçêkî dirêj heta ser şanî,

Du çawî geş î beraq û pirnûr.
Rûyêkî beşûş royiştinêkî weqûr.

* * *

Nîzêk bo û lêm fermûy: "Ey role,
To çît, çi kareyt, ademîzad î?
Bendet, azad î, mat î, dilşad î?
Çon rêt kewtûte em cêga çole?"

Wutim: "Min kurd im netewey Sasan
Peristişkarê Azer û Êzed,
Hatûm bibînim ehdî pêşînyan,
Têbigem dewrî Dara w Yezdegird.
Birêjim boyan firmêskî xwênîn,
Hawar berme ber tacdarî Midya,
Bila lêmewe, bikem zar û şîn,
Ta ko Hirmizman biga be firya."

Fermûy: "Ba biroyn bo lay Akbatan
Le wê bibîne be herdu çawit,
Giyanî pêşînyan, Mîdya û Keyan,
Êstayş hewl eden bo berzî nawit."

* * *

Be cote royiştin ta geyîne şarê,
Pir le awazey şayî û zemawen,
Pir le fireşte w perî şox û şen,
Nemdî le nawya xembarî carê.

Le her la yarî, goyîn, cilêtîn,
Le her la teqey nalî şore siwar,
Le her la cilwey rûyêkî nazdar,
Le her la lencey yarêkî şêrîn.

Le her la şorê saz û newayê,
Le her la destey şoxanî xwoşgul,
Le her la bangî, sêga w sebayê,
Le her la çîmen, sehney xwoşgul.

Lewlawe koşkê berz û serazad,
Pencey lê eda le gel kehkeşan,
Serfirûy ebû mangî direxşan,
Dax le dilî bo Babîl, Ur, Akad.

Desteye gurdî ciwan û cengawer,
Poşîde zirî û bergê asinîn,
Gurz û rim be dest, cengî w dîlawer,
Dewreyan dabû, bûbûn be perjîn.

Pirsîm le rehber: "Kê ye xawenî,
Em koşk û sera, em qesr û cah e?"
Fermûy: "Nişîman paytextî şah e,
Mufer ke xolî, dar û deweni."
Le paşê kir noş û spasî Yezdan,
Destûr man wergirt bo xizmetî şa,
Çûyine asîtanî Keywan le asman,
Le taw debdebey serî sûr ema. . . .

Xwawendey Babîl, qeyserî Roma,
Fir'ewnî Misr û şahî Naramzîn,
Hemû secde ber, zan û ber zemîn,
Bo textî Dara w eywanî Kisra.

Şahî kişwergîr bom hate guftar,
Fermûy: "Pêşkêş ke spasî Xusrew,
Be kurdî bedbext, be kurdî hejar,
Bire pê mujdey jiyanêkî new,
Rojî her heldê firar eka şew
Be rast egerê axir zinîne xew."

Pîrot

ÇEND PEND

Nakes hemî bûne mîr û axa
Yê ev kirî mala wî ne ava

Rabe here nik heval û kalan
Da tu nekevî newal û çalan

Dermanekî çêke bo birînê
Da tu nekevî di nav nivînê

DAXWAZNAME

Min dî ruhnîkî hilbûbû ji Damas
Şefeq dabû Cizîrê û erdê Qafqas
Berê Burca Belek lê pirsiyar bûn
Min gotî wan kî pênc herfê Hawar bûn
Nedî Namî li nav kurdan yekî mêr
Ji bo çapa Hawarê çêbikî zêr
Silavê gewheranî le'le û dur
Ji ber kurdê Cizîrê hedye rêkir
Tu xweş hatî Hawarê ser serê min
Te suhtî can û cergê dijminê min
Ricûkar im ji mîrê xwe Celadet
Wetenperwer xwedanê text û dewlet
Tu roznamakî kurdî bo me çêkî
Serê salê bi herfên nû verêkî
Bes e Namî xeberdana go pir bî
Wekî dur bî ewê her bê qedir bî

Ehmed Namî

MARŞA KURDÎ

Gelî biran werin cengê
Bişoyin dil ji vê jengê
Bibêjim ez heta kengê
Nehin yek j' me bi vê rengê

Hawar heye em çi bikin?
Werin da em xwe kar bikin
Karê li çiyan kar bikin
Da hûn ji xwe re kêf bikin

Gelî biran bigrin govend
Bigrin cîkî delal û rind
Binpenc bikin wekî esed
Dê j' we bixwazin her meded

Kêf û xweşî her pê we ye
Hûn vê bizanin her we ye
Ev welat û cîkê we ye
J' biyaniyan re bê fêde ye

Hûn çi bikin bêlome ye

Çavnêr in em l' destê we ye
Bizanin ev şanê we ye
Welleh û Billeh ev we ye
Ez ko kurd im ez kurdî me
Ji cîkê xwe re ez gorî me
Ne bêdost û bêxwedî me
Gel ala be li serê rê me

Ez ko kurd im divê bikim
Evan biran ji xew rabikim
Ez bidim şîr wan gir bikim
Bav û kalan pê sax bikim

Bav û kalên me pir baş in
Lê em digel hev dilreş in
Îro qewî em nexweş in
Maçû dikim çavên geş in

Ez kurdiyê Şernexî me
Xulamê Mîrê Botî me
Herwext ji wan re gorî me
Celadet Alî begê me

Ey beg û ey mîr, ser û şah
Wek xurşîd, ewr û ba û mah
Her ji me re pişt û penah
Daîm ji we re her Ellah

Mustefa Ehmed Botî

FERHENGOK

Çawa me di hejmara şeşan ya rojnameya xwe de jî gotibû, hinek ji xwendevanên me xwestibûn ko em hinek peyvên kurdî yên zor ji wan re bi erebî mane bikin. Me jî daxwaziya wan anî cih û ji bo vê yekê rûpelek amade kir. Lê ji ber ko tu daxwazî ji xwendevanên me yên hêja çênebû me di hejmara heftan de ew mane nekirin lê ji nû ve, ji xortek ji kurdê Salihiyê nameyek ji me re hat ko ew bi tîpên kurdî yên nû nivîsandîbû û dixwest em hinek gotinan jê re mane bikin. Di demeke kurt de ew baş bi ber ketiye û ji bo vê xwedana wî em wî pîroz dikin û jê re spas dikin. Herweha em ji temamê xwendevanên xwe yên giranbiha hêvî dikin ko daxwaziya hemî gotinên ko ji wan re zor in ji me bikin.

[Ji ber ko ji vir û pê ve gotinên kurdî bi erebî dihatin manekirin min wergerandina wan ji erebî pêwîst nedît- E. N.]

ZINÎNE XEW

Di rûpelê sisiya de bi vî sernamî şe'rek heye. Tê de çend nerastiyên çapê hene. Em ji xweyê wê hêvî dikin bila li me megirit ji ber ko em bi zarê Babakurdî rind nizanin, lê em jê û ji xwendevanên me yên din hêvî dikin bila bi du şi'rên xwe bi xetekî rind, gir û pirsan ji hev veqetandî binivîsînin da ko em bikarin rind û rast bixwînin û bend û şi'rên wan bê xeletî derînin. Nerastiyên Zinîne Xew ev in:

Zinîne xew: Zînine Xew
le laye şindî: lalaye şiney
Ader û Êzed: Azer û Êzed
le paşê kirnûşê: le paşîşê kirnûşê.

EKSÎ SEDAYÎ HAWAR

Bo Xawenî Serberzî Kovarî Hawar:

Be xweş dil û gişayişî giyanewe çend nusxeyêkî kovare giranbiha ke tanim xwêndewe. Be rastî dilî teng ekatewe û bîrî wuşk helhatu aw dedatewe. Yezdan paydartan bikat!

Ewey ziyatir hêwa ebexşêt û tên edat betiwana; ew rêgay teceddud û tazegiyeyeke kirdûtane be nîşane. Hewel gewahî eme wergirtin û bilaw kirdinewe tîpî (hirûfî) firengî ye. Be rastî bo jiyandinewey kurd û edebiyatî kurdî eme hingawêkî palewanane ye.

Le rojêk da ke cihan le naw şorişî û heray nemanî dinyêkî kon û damezrandinî dinyêkî taze da etlayewe, le rojêk da ke bawerêkî hezar sale legel bawerêkî çend roje da kewtibiwe zoranbazî û le rojêk da ke sîberî humayûn Êzed û giyanit pakî Zaratuştra le naw nêzey xwênawî wî rimî sor helgira û Îran zemînî be cî hişt û firîn debû barîgahî asmanî – a lew roje da zimanî kurdî – Avestaî be zulm û zor bergî şêrîn û nazdarî xwoy le ber daketra û cilêkî la'iyey le ber kira ke him pê kem bû û him lê nehat.

Em cile xeyr tebî'î ye legel xwoy da zor ser û sîpalî xiste naw hestî zimaneke man diwe, ahingî şîrîn û dilniwazî "Avêsta"y şêwand, giyanî zerdeştî zwêr kird û bem çeşne pereyekî bihadarî tarîxî kurdî pêş Îslamî şardewe.

Niyazim niye lem çend di êre da bo tarîxî konî kurd bilawnêmewe we ya zamî dil bikolînêmewe. Belam eme wey ewende bilêm ke keşfiyatî zimanşînasî û fîlolocî be tewayî be hemû kes pêşan edat ke ziman kertêk e le hestî me'newî millet, zadey millete û be we nûsawe. Û bew î'tîbareke ziman wasitey derxestinî bîr û hoşî millet e bê guman zimanî her milletêk le terz eda û me'na da firqêkî gewrey heye legel hê [ê] melêtekî tir. Sereray emeyş tefawuti 'irq, muhît û isti'dadî esasî millet tesîrîkî zorî heye le pêkhênan û rêkxistinî ziman da. Lem ruwewe hemû zimanêk hendî "karekter" taybetî heye ke le zimanêkî tir ciyay ekatewe lam wa ye her bûye le zimanî firengî da be tîp (hirûf) elên: "karekter". Kurdî bêçare legel gelî ştî tir da tîpekeşiyan pê wazelî hêna û eweşiyan bêrewa nebênî. Şayanî dilxweşî û spas e ke paşê hezar û ewende sal wa hoşî hatewe ser netewey Sasan û Mîdya û bergêkî ciwan û be cî bo zimanekeman helebijêrit. Bem munasebetewe du şitim hatûte bîr ke eme wey biêxeme ber çawî karbidestanî kovarî xwoşewîst. Le paşî erk û xerîkbûnêkî çend sale yekêk le zimanşînasî qîmetdarekanî kurd – Tewfîq Wehbî Beg – le ser biney Latînî tîpî bo zimanê kurdî helbijard, elfabetêkî le ser ew tîpe dana û gelê lawanî kurdî Îraq fêrî ew tîpe bûn û êste be kelkî ehênin. Ke çî le serêkî tir ewe karbidestanî xwoşewîstî govarî Hawar çeşne tîpêkî tiryan helbijardiwe ke legel hinekey Tewfîq Wehbî Beg rêk nakewêt. Aya mumkin niye bo ewey rê be ser lê

têkçûn nedirêt. Komelêkî şareza lem du tîpe wurd bînewe, ya yekîkiyan helbejêrin we ya yekiyan bixen û be ew terme tîpêkî yekreng bo zimanê kurdî daynin? Bîrî duwem le babet lehcey Kurdistanî xwarû û serû wewe ye. Herweku carêk govarêkî îngilîzîkî nûsîbû: "Tebî'eteş beramber milletê kurd xedar e" û be mewani'ê tebî'iye Kurdîstan be new'î le yek ciya kirdûtewe ke daniştwanî xwarû le guftugoy danişt wanî serû tênagat û be tebî'et hal heta le yek têgeyiştin kem bêt dil le dil dûr ekewêtewe û yekbûn giran ebêt.

Lam wa ye pêş hemû ştêk wezîfey xwêndewaranî kurd hewl û teqeladan e bo yekxistinî lehcekanî zimanî kurdî. Be lay min ew e govarî Hawar etiwanê lem babetewe yarmetêkî başî bikat. Weku:

Bêguman le zimanî kurdî da hezaran kelimey wa heye ke le hemû lehcekan da maneyan yek e û ferqiyan niye. Heta bitwanirêt meqalat bew kelimane binûsirêt ke muşterike û cigelewêş mesela hendî kelimey lehcey Babanî têbixirêt ke mumkin bêt Soran û Botan be qerîne têbigen û dîsan hendî kelimey way Kurdistanî şîmalî be kelk bihunrêt ke kurdî cenûb bitiwanin be qerîne le manakey halî bibin.

Nûsînî ferhengoke zor kelk e, belam eger manekey be kelîmat muşterîke (ye'nî ewaney ke malê hemû kurd e û be taybetî hê lehceyek niye) binûsirêt îstîfadey gelê ziyatir lê ekirêt.

Min umêdim wa ye eger Hawarî xwoşewîst bo mudetêkî munasib le ser em rêgaye we birwa ûsa lehceyekî muşterikî kurdî daemzirêt û bo le yek têgeyiştin mecbûr nabên be kelkhênanî zimanêkî ecnebî.

Pîrot

AX KURDISTAN

Hemd û sena bo ins û can
Bo xaliqê kewn û mekan
Xasma ko ev new'ê insan
Daye jê ra eql û ziman
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan ax Kurdistan
Çiqas selat û hem selam
Ew bit li ser xeyrê enam
Hem ehl û eshabê kîram
Ev e riknê dînê Îslamê
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Heçî kurde mensûb bibit
Bal xeyrê xwe mel'ûn dibit
Bi nessê hedîs isbat dibit
Bêbav û bêqîmet dibit
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Kanî welat bav û biran
Kanî ew deng ka dilberan
Kanî çiya kanî zozan
Kanî ew berf kanî baran
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Heçî welat nahebîne
Rûmeta wî herhal nîne
Bal pêxember meqbûl nîne
Namûsa wî yekcar nîne
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Kesê hubba welat nekit
Ni'metê xwe winda dikit
Ayet wusan hukum dikit
Ji bo xwe re mehrûm dikit
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Welatê me gul û reyhan
Jê têtin her bihna cînan
Em pê bûne mest û mestan
Hetta ebed axir zeman
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan
Herçend welat wek şekir e
Halê zozan şêrîntir e
Ew şîr û mast hêj xweştir e
Bi hezaran jê çêtir e
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Eşqa welat dil şewitand
Can û ceger tev peritand
Sebr û eqil tevda revand
Qeweta pê tevda sitand
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Ah ji destê vê firqetê
Ah ji destê vê hicretê
Heta kengê vê xurbetê
Da em biçin nav milletê
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Ev gotina Suleyman e
Ew ji nesla Bedir-Xan e
Xudan derd û bê derman e
Felek jê re bêeman e
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Suleyman Bedir-Xan, 1911

Herwekî Qedrî Can di hejmara Hawarê da sisyan de nivîsandibû; Suleyman Beg li Şaxê bi destên jendirmeyên tirko hatibû kuştin. Şi'ra jorîn ya wî ye. Qedrî Can ji ber dizanîbû ji me re nivîsand, em jî ji bona şakirina rihê wî li hire belav dikin. Rehmeta Xwedê lê û li malbata wî bit.

HAWAR

BERDÊLK

Ji Ebdulxaliq Esîrî Kerkûkî re!

Ey bira şehbazê ewc î fen û hem îrfan î tu
Sed wekî Îbn el-Esîrî gorî û qurbanî tu

Tîrê xweşxwanê te suhtan can û dil ey kakî xwom
Natiwanim ez xwe ragêrim li ber xweşxwanî tu

Bax û bustanit xweş in seyranî lê kirdim seher
Cennet ul-me'wa ye şaxek ez rez û bostanî tu

Zab û Dîcle avî Xabûr û Firat her la diçî
Avê Sûrî û Îraq ez kanê Kurdistanî tu

Faris û rom û ereb muhtacê dexl û danê min
Tacirê dunya hemû muhtacê şuxlê Wanê tu

Dîn û millet herdu fewtan kes li wan nabit xwedî
Hîç li xwo huşyarî nabin alim û şêxanî tu

Daîma cehl û nezanî bo xwe isbatî ekin
Menfe'et hîç bo me nadin şêx û mamostanî tu

Hê tiwanî mekteba min ger serfirazî bibin
Dê bijî an dewleta Sasan we hem Keyanî tu

Sed Selaheddîn û pêsed wek Ebî Muslim hebî
Faîde hîç bo me nadin setwet û şahanî tu

Guft û goyit pir xweş e her çûnî fermanit kirî
Nisbeta Arî bes e bo 'en'ene w 'inwanî tu

Lazim e em hewl bidin bo îttîfaqî Kurdê me
Buxtî û zazanî min hem Sorî û Babanî tu

Hêwîdar im go xeta negrin li xwoşxwanim çiku
Ez ne meydan im bilêm ber şêwe û goranî tu

Lê silavan ez dikim daîm li Ekradê Îraq
La cerem dost û heval û hogir û cîranî tu

Ger meha paîzê paşê bê bi xêr û pir xweşî
Lê hebin pare li nik min dê bibim mêwanî tui

Ez Cegerxwûn im li derdan kew li min sotaye dil
Melhema derdê dilê min lawik û heyranî tu

Cegerxwînê Kurdî

RASTIYÊ BIBÊJIN ÇENDÎ KO LI SER WE BE JÎ

Ji bona Şêx û Melan:

Gelî seydan ezê çend gotina ji we re bibêjim, gerek hûn nexeyidin. Ji rê ve çiman em belengaz in û xelk dewlemend in? Lewra em nezan in. Çiman em gaza çox bi deh mecîdiyan dikirin û em gaza şalê xwe bi deh qirûşan nakirin? Weha reng e kirîn û firotina me tevde ji me re ziyan e, ne kar e ev jî ji destê mela û şêxan tê serê me. Lewra carekê di nav we'z û gotinê xwe de ji me re nabêjin:

– Çiman em nezan in?

Lewra şêx û melayên me rojekê ji me re nabêjin ko ji xwe re dibistan û medresan çêkin. Eger çend medrese li welatê me hene jî dîsan seydayên me ji me re ji "zeyd-un qaîm-un" pê ve nabêjin. 'Ilmê hîsab û hendese û felekiyat û hikmet û sen'et tev ji nav me rakirine. Gelo "zeyd-un qaîm-un" ji me re çi dike? Em şanzdeh salan dixwînin, hêj nizanin erebî mijûl bibin û nikarin çend xeberan bi erebî binivîsînin û zimanê xwe jî ji bîr dikin û nizanin bixwînin. Ev jî ji destê şêxan hatiye serê me!

Çiman em serbilind nabin?

Lewra em wekî xelkê ji hevalê xwe ên belengaz re bi dilxweşî civatan çênakin. Melayên xelkê bi tevayî civat û xebatê ji milletê xwe re dikin, peran dicivînin, belengazê xwe pê xwedî dikin. Em, melayên kurdan ji belengazê milletê xwe dixwun û nadin. Gelo çiman li Ewrûpaê temaşa nakin we ya li melayên Misir û Hindê mêze nakin? Çawan ew ji milletê xwe re dixebitin. Ji Xwedê ne rewa ye ko ji vî milletê belengaz bixwun û ji wan re nexebitin. Rojek heye ev nanê wan li me gilî bikî. Di wê rojê de, em nikarin cuhab bidin.

Çiman em bi hev re ittîfaq nakin?

Lewra me nexwendiye. Çiku peyaê xwende heqê hevalê xwe nas dike, wenda nake. Eger lawê gavanekî bi qelema xwe mezin bibî hevalê wî tev ji wî re kêmanî dibînin. Meger lawên axa bin. Ji ber vê yekê belengaz û mezinên di me bi destê neyaran têne kuştin û bi hev re îttîfaq nakin!

Çiman em bê tarîx û kitêb in?

Lewra em gazina ji mela û xwendewarên xwe dikin. Heta nuka ji me re kitêb bi zimanê me nenivîsîne, bi şûn xwe de hiştine. Hind û Efxan û Îran bi zimanê xwe dinivîsînin; çima em bi zimanê xwe nanivîsînin? Gelo zimanê me weke zimanê xelkê nabe we ya em bêkêr in? Zimanê me zimanekî sivik e, çalak e, çeleng e, fireh e. Her pirsekî di hemberî pirsê zimanê xelkê de heye. Ji zimanê xelkê siviktir e. Heçî ko bala xwe bidinê tavil bizanin ko zimanê me ji zimanê

xelkê siviktir e û xweştir e. Weha reng e zimanê me sivik û serbilindtir e; wisan e çiman em bi zimanê xwe weke xelkê kitêban çênakin?... Ax, ax tu [çi] bêjî li bejna siwarê min tê.

Cegerxwîn

LI SER YEKÎTIYA ZIMANÊ KURDÎ

– Le bo Pîrotî xwoşewîst –

Gotinê xweyiyê benda "'Eksî Sedayî Hawar" gelek rast û qenc in. Di ser wan re tu gotin nînin.

Herwekî me çend caran gotiye yekîtiya milletê kurd bi yekîtiya zimanê kurdî tête pê. Di yekîtiya zimên de gava pêşîn jî yekîtiya herfan e. Yanî ji bona nivîsandina zimanê milletekî divêt zana û xwendewarên wî milletî bi tevayî ji bona zimanê xwe elfabeyekê bibijêrin û heke di wî zimanî de çend zar hene, zar hemî bi wê elfabê bêne nivîsandin.

Ji hejmara pêşîn ve xuyaye ko armanca Hawarê a pêşîn û bingehî ev e:

Di hertiştî de yekîtî

Ev armanca ha ji me re bûye destûr. Heta niho em bi vê destûrê ve çûn, îro diçin, di dawiyê de dê biçin. Wekî niho, kiryariya her rojname û kovarê ji bona welatê biyaniyan ji cihê çapkirinê girantir e. Lê Hawara ko di hertiştî de meyldarê yekîtiyê ye kiriyariya xwe ji bona her welatê ko tê de kurd hene wek hev kirine. Bi vî hawî li Hawarê ziyan dibe. Ji ber ko heqê postê ji bona Sûriyê 10 santîm, lê ji bona Îraq û Îran û welatên Qefqasê 150 santîm e.

Lê em pê qaîl bûn da ko kurd di kiriyariya Hawarê de jî wek hev bin.

Belê em dizanin ko zimanzanayê bi qîmet û hêja mamosteyê giram Tewfîq Wehbî Beg jî bi herfên latînî elfabêyek çêkiriye.

Pey ra rokê me hevdu li Şamê dît elfabêyên xwe ji hev re dan zanîn û ew danîn ber hev. Di navbera wan de ferqin hebûn. Me dil kir di cih de elfabêyên xwe bigihînin hev û ji herduwa elfabêyek nû bibijêrin û belav bikin.

Hingê destbirayê min ê xwoşewîst û giram digot ko hîn ser elfabêya xwe dê bixebitim. Ji lewra yekirina elfabêyên xwe me avêtibû dawiyê.

Di pey re Tewfîq Wehbî Beg çû Îraqê. Lê teşxelenin nexweş qewimîn ko ji bona herkesî nas in. Digel vê hindê min jê re çend caran nivîsand, lê li min venegerandibû. Vê paşiyê me zanî ko nivîsarên min negihabûn destê wî.

Ji xwe derketina Hawarê ji bona vê yekê dereng maye. Hawar di meha gulanê de derket. Min ruxseta Hawarê di bîst û şeşê çiriya berê 1931'ê de girt û karên derxistina wê di pêşiya gicokê (şibatê) de pêk anîbû. Çar mehan ez li hêviyê mam, da ko bi destbirayê xwe ve dest bi dest elfabêke welê derînim ko pêşdetir rê li duyîtiyê vemekit. Lê herwekî min jor ve got li min nedihat vegerandin. Jê bêtir jî min nikaribû ez li hêviyê bimînim.

Ji lewre me dest bi derxistina Hawarê kir û elfabêya xwe ji kurd û biyaniyan re dazanîn. Îro di meydanê de tiştekî çêkirî heye. Kovarek û elfabêyek. Elfabêyek û kovarek. Nik dilê min ji bona îro ya çêtir û rastir ev e ko em hêla xwe bidin û vê elfabêyê heta

hingê ko mehceta edlandinê bikevit pêşiyê û rê li me bigirit, pêşve bibin.

Digel vê hindê divêt ez careke din jî bibêjim ko em hergav meyldarê yekîtiyê ne û armanca xebata me yekîtî ye. Em bi gavinin bi vîn û hişk ber bi armanca xwe ve diçin û nasekinin. Ji ber ko destpêkirina me ji xwe bi derengî ketiye. Em nema dikarin di hêviyê de bisekinin.

Gelek sipasan li Pîrotê delal dikim ko ev hinceta ha xiste destê min.

Xweyiyê Hawarê

Şitûna Nûgihiştiyan:

DILÊ MIN PIR DIŞEWITE

Herê lê. Herê lê zeriyê, ezê nexweş im nexweşê nava ciyan,
serê min evdalê nasekine li ser balgiya,
dermanê min rebenê Xwedê ketiye qulê derziya,
kesekî xwedanê xêran tunîne bi destê min bigre min bavêje ser rêkê av aniyan, yekî xwedanê xêran derdê dil dîtibû, bi destê min girtî ez avêtim ser rêkê av aniyan,
min ê bala xwe didayê ji wê da tên cotê du zeriyan,
yekê ji wan zeriya got feqîro ev çi hal e tu têdayî,
ya dinê got lêlê porkurê ma tu nizanî ne tawî bû ne bawî bû, derdê kambaxê dil çetin e bûye ba ketiye van hestiya,
yek ji wan zeriya seba xêra xwe bi ser mi da xwar bû, minê kirî ez herime tewafa xala ruya;
ji şabûna destê min kete hilli û morî mircanê ustuya,
hillî morî mircanê ustiya bi ser min evdalê Xwedê da diqetiya.
Vê zeriyê îsmekê li min xwandî ez kirime morî avêtime nav inciya,
şeva nîvê şevê bû ez bi xwa ve hatim, ez û keleş gewra xwe ketin kêf û henek û laqirdiya,
minê nizanîbû pîrekê di mal da hebû sî û sih diranê pîrê hebû, hersî û sih diranê pîrê jî dêşiya,
hetanî sibê alî bi alî parxan bi parxan welê digeriya,
weyla bê pîrê kelbê kezabê şeytanê fesadê finûnê mel'ûnê: sibê şebekê [şeveqê] rabû bi taxê da meşiya,
keyf û henekê min [û] zeriya mina delalî kire dengî avête nav gundiya.
Gundiyê malşewitî kirine cirmekê mezin avêtine ustuyê me herduya:
De wayê feleka malşewitî bêbext e bi me re nayê.
Ez kor im ez kor im ez kor im, çû dewra Selaheddîn Sultan e,
hatî dewra mûvan e,
hûn rabin gelî kurd û biran e,
em şera bikin li ser van dijminan e,
dijmin dibêjin: "Kurd bêxwedî mane",
hûn bizanin em bi xwedî ne,
xwediyê me Bedirxanî ne,
em ê hildin evda [heyfa] Şêx Se'îd, Şehabeddîn e.

Selaheddînê Serhedî

JI PISMAMÊ MIN WECDÎ CEMÎL PAŞA RA

Pismam weqta va benda te ko li Hawarê nivîsandî bavê min ko dixwend eşîra mey Berazan li dora bavê min pir rûnişti-

bûn bavê min jî bi dengekî zîz dixwend min bala xwe dayê hem bavê min hem jî civata wî hêstir ketine çavê gişkan e. Pismam ez jî weke te kurdekî kiçik im weke te ez jî pir li Hawarê hiz dikim. Hin caran di ciyê xwe da dixwînim. Xew min dixerbulinî sibe da hişyar dibim ko hîn Hawar di destê min da ye. Tê bala min ko êvarê min xwendiye. Ez di xew va çûme dîsa dest bixwendinê dikim li ser vê benda te ez û hevalên min em giş hişyar bûn me bi hev ra got: "Gelo mêzekin Wecdî jî fena me kurdmancekî kiçik e lê bendek çiqas xweş nivîsandiye". Ez jî weke te dibistanê biyaniyan de dixwînime, belê pismam ez jî tucar jê xweş nabim ji ber ko ne bi zimanê me ye. Ez hîn kiçik im emrê min neh (9) û deh (10) in, weke te nikarim xweş binivîsînim, va pirsin ko min nivîsandî jî di rûpelê Hawarê da ko min benda te xwend ji gotinên te û kêfa min hat va pirsina min nivîsandin. Ev hişyarbûna min û hevalên min dîsa di ruyê kurdmancê kiçik ê mîna te ye. Paşê herdu çavên te maç dikim pismam.

Lawê Mîrê Berazan: **Fewzî Mustafa Şahîn**

Ji xwendevanan re

Hawar Hawara te ye
Deng û gaziya te ye
Heke te Hawar divê
Arî Hawara xwe ke

HEJMAR 11

MEŞHEDA ÎBRETÊ

– Şêx Evdrehmanê Garisî çû rehmetê –

Melayê min û Şêxê min melayê erdê Kurdistan
Şehîdê erd û ezmanî şehîdê Gozge û Botan
Ji bo millet; ji bo kurdan; feda bûyî, tu qurban î
Şehîdê eşq û îman î; şehîdê rezm û mêranî
Welatê te, melayê min, welatê pak, Kurdistan
Ne Gozge bû, ne Şernex bû, welatê te, ne jî Botan
Ji bo namûs û camêrî, ji bo millet feda bûyî
Ji mîrên te, ji mêrên te, ji nişka ve cuda bûyî
Riya millet û dînê de, bi mêrxasî tu bûy qurban
meqamê te bihuştîne, bi emr û gotina Qur'an.

Di ezmanê umîdê de, tu bercîs bûy tu kewkeb bûy
Ji bo yar û ji bo dijmin, ji bo kurdan tu bêkerb bûy
Riya dîn û welatî de qelemkêş bûy û şûrkêş bûy
Ji bo millet ji bo kurdan bi ezm û rezm ji cih rabûy
Ji bo laşê te Şêxê min mezar e axa Kurdistan
Dinê tirba te Şêxê min û gorna te dilên mîran.

Ji bo kurdan ji Gozge ew peyamek xweş diyarî bû
Bi mêranî û camêrî bi hertiştî dikarîbû
Ji bêbextî me safî kir, ji bêbextî xulam in em!!
Ji bêbextî perîşan in, û bê dewlet zelam in em!!
Çeleng bû mêr û jêhatî, bi tevdîr bû û jîrek bû.
Bi nav û deng bi xwîn û reng bi hertiştî mubarek bû.

Bi şêwrê te bi pirsa te bi 'ilm û ref'et û xîret
Tu bûy rêber û tirba te hemî reh meşheda îbret

Birîndaran te derman kirin birîndarek tu koştî ax!?
Ji nû ve hêstir û matem ji nû ve can û dil kambax!!
Bi mêranî û gernasî tu bûy seyda tu bûy rêber
Delalê mêr û camêran delalê Rebb û Peyxember.

Bi mala te, eşîra te hemî millet birîndar in
Girîn û ax û zarîn e, girîn û ax û hawar in
Tu seyda bûy, tu bûy bavek tu bûy gewre tu bûy armanc
Feqîhên te birîndar in, birîndar in hemî kurdmanc
Ji nû ve şahiya dijmin, ji nû ve gur û seh şa bûn
Bi tirba te, lê Şêxê min hezaran kurd ji xew rabûn.

Tu al î, gewre yî ey Şêx, tu roja hêviya millet
Tu al î, gewre yî ey Şêx; tu kanî bûy ji bo hîmmet
Tu al î, gewre yî ey Şêx tu tirba qudsiya kurdan
Bi zanîn û bi camêrî dê rabe êdî Kurdistan.

Mirina te û penda te vejînin milletê kurdî!!
Feqîhên te peyayên te bijînin milletê kurdî!!!
Tu al î gewre yî ey Şêx hişê mîr û feqihan bûy!!
Serê te j' axa Kurdistan rihê te j' axa Botan bû

Tu al î gewre yî ey Şêx tu ala meşheda kurdan
Tu pelgê zîv û zêrîn î ji dîroka dilê xortan
Tu dîroka şehîdan î tu serborîna Kurdistan,
Sibê qurbana Şêxê min dibin sed destên Cengiz Xan.

Delalê axa kurdan î delalê axa Kurdistan
Tîmûrleng qet nekir wisan nekir wisan jî Cengiz Xan
Tu sultanê dil û çav î, tu sultanek hunerwer bûy
Bi şûr û 'ilm û şîranî tu seyda bûy tu rêber bûy
Melayê min bibêjim çi ji pirsan pir mezintir tu!
Melayê min bibêjim çi ji canan pir mezintir tu!
Tu çûyî pir jê sêwî man, dilê millet jî ma bate!!
Melayê min bibêjim çi dilê min bûye tirba te!!

Diktor Kamiran Alî Bedir-Xan

SÎNOR

Kurd e dezanî le ko cîgir e xizmanî tu
Go ger e bo te bilêm cîgehê xêlanî tu
Kêwê Ter[s]ûs û 'Emeq hewze Îskenderûn
Xerbiye ta Behrî Reş sînorê meydanî tu
Behrî Reş û Erdehan awî Aras e bizan
Heddê şîmal e eme bo kuç û colanî tu
Ehlî Wan û golî Ormî ta serê awî Aras
Sînorî rojhelat e hibûke û keywanî tu
Hewaz û Kêwî Hemrîn Jengar û rê Misêbîn

Sînor e bo cenûbî baxçe û baxanî tu
Le nawî em sînore diwanze wîlayet heye
Delên diwanze milyon nifûsê kurdanî tu
Haşa dirû ye û te ra nifûsiyan nenûsra
Degate bîst milyon binûsray qewmanî tu
Le derye em sînore le Enqere w Xurasan
Bilûş û Ezirbaycan le wêşe xizmanî tu
Ey wetenê xwoşewîst nawtim ew ca ke bîst
Mindalêkî sawe bûm debûme qurbanî tu
Witey welatê kurd e le ser ziwanit wird e
E êrey em hale te delîlî îmanî tu

Min Mela Ebdulxalik Esîrî şa'irî kurdan im em xezeleke be xelet û pelet û natiwaw le axirî "Şerefname" de derc kirawe bi nawî Hacî Qadirîwe. Hê Hacî Qadir niye hê min e. Lawanî kurdî Kerkûk û Suleymanî û Koyê agayan le mehe le çapderî Şerefname le me daxtay niye. Tehqîqeman kird karê kiye. Ewaniyawey xome we lem meceley "Ronakî Hawar" le çap dira herkesî le lawanî Kerkûk û Suleymanî Koyê wesîqeyekî heye ke Hacî Qadire binûsî bo îsbatî amadem.

Seyid Huseynzade Ebdulxaliq Esîrî

Wekî ez li Misrê bûm Rojekê Muhemmed Elî Ewnî Efendî ê Sêwerekî hate nik min û ji min re got:

– Ferecullah Zekî Efendî dil dike Şerefnameyê ji nû ve çap bike. Pê re nusxeyeke çapnivîs heye ko di sala 1860'î de di Petersburgê (û li ya Mînof Zerînof) daye çapkirin. Nik min jî nusxeyek destnivîs heye ko min di kitêbxana Helebê de li ber nusxeke din nivîsandibû. Em ji te hêvî dikin tu jî bi me re bixebitî û arîkariya me bikî. Bi te re Şerefnama bavê te heye. Em dil dikin van hersê nusxan dênin ber hev û ji van hersisêyan nusxeke durust derînin.

Min tavil herê kir û me dest bi xebatê kir. Pêlekek borî. Hin hevalên ko li Sûriyê gehabûn hev ez vexwendim Sûriyê, min Şerefnama bavê xwe ji wan ra hişt û hatim Sûriyê. Muhemmed Elî Ewnî Efendî ji dûr ve jî arîkariya min dixwest lê rê pê nediket, destê min nedigiha.

Rojekê çend ş'irên Soranî ketine destên min dibin hemiyan re li şûna îmza herfên "Z. Ş. " hebûn. Tê de yek hebû ko li ser tixûbên Kurdistanê bû. Sernama "Xezelî Şêx Evd el-Qadirê Koyî" heldigirt. Jê re gellek kêfa min hatibû. Hingê Muhemmed Elî Ewnî Efendî û Şerefname hatin bîra min. Min di dilê xwe de digot: "Ev li Şerefnamê têt" û cih de min ew li hev tewand û bi nivîsarekê ji Muhemmed Elî Ewnî Efendî re verêkir ko bixin Şerefnamê. Min dixwest ko bikeve pêşiya Şerefnamê, lê xistin paşiyê.

Berî du hîvan Muhemmed Elî Ewnî Efendî hatibû Şamê û çend rojan bûbû mêvanê min. Di wê çendê de ji Elî Ewnî Efendî re ji Misrê ji Ferecullah Zekî Efendî reşbelekek hat. Tê de reşbeleka Seyid Ebd ul-Xaliq Esîrî efendî jî hebû..

Hingê xuya kir ko ev şi'ra ha ko nisbet bal Evd el-Qadirê Koyî ve (rehmeta Xwedê

lê bit) hatibû kirin ne ya wî ye û şi'ira Evd el-Xaliq Esîrî ye. Vêca min biserhatiya qesîda sînorê herwekî li hire gilî dikim ji Elî Ewnî Efendî ra got. Ewî jî ji Evd el-Xaliq Esîrî re nivîsand. Ji û pê ve ez li kaxizên xwe ên kevn geriyam û şi'rek ji wan şi'rên ko îmza "Z. Ş." hildigirtin peyda kir û da Ewnî Efendî. Ewî jî ji Evd el-Xaliq efendî re şand. Vêca xuyaye ko ew "Z. Ş. " pê lîstiye û em şaş kirine, lê rastî bi derengî bikeve jî rojekê xuya dibe. Herwekî di vê meselê de jî piştî sê salan xuyabû.

Em ji Evd el-Xaliq Esîrî Efendî hêvî dikin bila li me megire. Ji ber ko me diviyabû em ş'ira wî belav bikin ne ko navê wî ji ş'ira wî bidizin. Mekir û avan di "Z. Ş. " de ye. Ev mirovê ha ji bona me nenas e. Heke Evd el-Xaliq Efendî nas dike bila lê bigere.

Ev ji mesela Hafizê Şîrazî jî pêşdetir çû. Hafiz carekê di civatekê de rûniştitbû. Yekî şi'rên wî dixwendin û digot: "Ez Hafizê Şîrazî me" Hafiz ser vê gotinê rabû ser xwe û ji civatê re got:

Min dizê şi'ran dîtibûn lê hêj dizê şa'iran nedîtibûn.

Mêrikê me şi'r jî dizîn, şa'ir jî dizîn, xweyiyên nû jî afirandin.

Xweyiyê Hawarê

ŞEHÎDÊ GEWRE

Şêx Evdirehmanê Garisî çû rehmetê

Rohilat heta roava
Mala Xwedê hezar car ava
Xelk pîr bûn îro bûn zava
Ko bikin ji şêrê girtiye dava
Şêxê min tu yî şehîdê millet
Şêxê min tu yî, tu şûrê hîmmet
Şêxê min tu yî, xweyê seadet
Şêxê min tu yî, tu çûyî bi rehmet

Bo jîna milletê kurda
Te hîmmet kir hemî erda
Te tov kir paş xwe ve derda
Heye carek li me peyda

Şêxê min sibe şefeq da
Şêxê min çi ye li me peyda
Şêxê min ez im pepûk li derda
Şêxê min ji te re reş girêda

Em navê te dikin ala
Li çiyan û nîvê nala
Tu bi cejna di her sala
Tu radibî ji nav ava çala

Şêxê min sibe xuyabû
Şêxê min girî l' me rabû
Şêxê min jîn nemabû
Şêxê min pirsa te rabû

Mustefa Ehmed Botî

XELÎL RAMÎ BEDIR-XAN

Di sêzdehê vê hîvê de, di roja pêncşemê, berî nîvro saet şeş û nîva de Xelîl Ramî Bedir-Xan, li Beyrûtê di xaniyekî du mezelîn û yek tayîn de çû rehmetê.

Xelîl Ramî Beg ser xwe bû. Hêj neketibû nav cihan. Li ser kursiyekî rûniştî qehwa sibehê vedixwar. Ji nişka ve di xwe re çû. Xelkê dora wî welê bawer kirin. Lê di rastiyê de dilê wî ji bona Kurdistana xwe nema lê dixist.

Emrê wî gihîştibû dora heftêyî. Xelîl Ramî yek ji kurên Mîr Bedir-Xan ên paşîn bû. Nimînendeyê nifşekî welê bû ko libatên

(azayên) wî gelek kêm bûne. Ew çend ko belku îro tevda nagihin çaran jî.

Ji ciwaniya xwe ve dîlê Kurdistanê, paleyê serxwebûna welatê xwe bû. Beriya niho bi çil û pênc salan digel biraziyê xwe Evdirezaq Beg - ko bi emir jê mezintir bû - derbasî Kurdistanê bûbû. Ji Kurdistana Îranê ketibû dora Colemêrgê. Li wê herdu jî xwe dabûn dest û ketibûn zindana Sultan Ebdulhemîd.

Di sala hezar û nehsed û nozdeha de muteserifê Melatyê bû. Bi du birazyên xwe û hevalên wan dabû çiyê. Di pê re wek hemî kurdên welatî ji Tirkiyeyê derketibû hatibû Sûriyê. Heta paşiyê, emrê xwe li Şamê û Beyrûtê borandibû. Dil dikir li Şamê ber caxên tirba bavê xwe bimire. Lê Xwedê jê ra hiz nekir. Li Beyrûtê çû rehmetê û li rex biraye xwe - Xalid Beg Bedir-Xan - hate veşartin.

Rehmetî ji zimanê xwe pê ve bi tirkî, erebî û farisî jî dizanîbû. Herçend tirkî rind dizanibû jî lê ji awayê axaftina wî xuya dikir ko tirkî ne zimanê wî ye. Ji ber ko zimanê wî lê qenc neşikiyabû.

Xelkê dora wî ev jê re digotin. Nedieniri, lê kêfa wî dihat û ji wan re çîroka hînbûna tirkiya xwe gilî dikir:

– Wekî ez deh salî bûm, min nû dest bi Tirkiyê kiribû. Birayên me yên mezin ji me kiçikan re digotin: "Êdin divê hûn jî hînî Tirkiyê bibin". Carekê em li ser taştiyê bûn. Evdirezaq Beg li rex min rûniştîbû. Çênîkî goşt ji destê min ket erdê. Min dil kir ez bi tirkî bibêjim. Hîn tê bîra min çawan min xwe da fehm kirin: "Goşt duşdî ser kulav" ev digot û ji dil dikenî. Xwedê gunehên wî bixefirîne û rehma xwe lê bike.

HAWAR

TABÛTA BIXWÎN

Şêx Evdirehmanê Garisî çû rehmetê

Li erdê dinêrim dilopên xwînê
Didime ser şopê çi bibînim ez
Dar û ber, kevir û kuç giş dikin şînê
Bê hemdî canê xwe diqîrînim ez

Tabûtek di nava ewrekî bixwîn
Melekan kişandin ezmanê jorîn
Tirsekê da ser min libitîm ricifîm
Ber çavê min reş hat dilborîn im ez

Ew tabût, tabûta Evdirehman bû
Ser dinya derewîn ew yek mêvan bû
Ger terkî heyat bû, cennetmekan bû
Bi rehma wî şa bin hemî kurd û ez

Lê sed heyf ji bo te ey Rehman Şêxim
Çiqasî kurd hene ji bo te bêxim
Têlekî gaziyê, û lêxim [û] lêxim
Ew hawar hindik e jê têr nabim ez

Şehadet, me nedît wisan bi îbret
Cînayet, xiyanet wisan bi riqqet
Ji bona mirovê xwedanhemiyyet
Tarîxa roja te şîn! Qeyd dikim ez

Qedrî Can

Diktor Ehmed Beyreqdar

Di bîst û çarê vê mehê de, roja duşembê piştî nîvê şevê ji kelata zanîn û hunerê aleke nûbar û rengîn berbijêr bû û ket axê.

Herê, diktor Ehmed Beyreqdar, ev xortê delal û hêja ko derxika jîna wî hêj bîst û pênc bihar nebihûrtibûn û şax û pelên wî

tenê bîst û pênc caran bişkivî bûn piştî nexweşiyeke xedar û rencûr - ko sê mehan ajotibû - çavên xwe li xwe girtin û ket rêya axretê.

Diktor Ehmed Beyreqdar bi heyina xwe ve ji me re bû jîneke kin, derdekî dirêj, canekî kiçik, birîneke mezin, û çû. diktor Ehmed Beyreqdar nemaze ji kîsî taxa kurdan çû. Ew taxa stewr ko berî sed salan li raserî Şamê hatiye danîn, heta niha ji me re tenê du bijîşk dabûn: Diktor Muhemmed Xidir Beg Alarşî - Xwedê emrê wî dirêj bike - û rehmetî diktor Ehmed Beyreqdar.

Diktor Ehmed Beyreqdar ji eşîra Berazan, berî hertiştî û digel hertiştî kurdekî pak, dilkurt û xwedan bext û rûmet bû.

Heçî ew nasdikirin tenê carekê jî ew dîtibin ber mirina wî ketin, şîna wî girtin û reşa xwe girêdan.

Ji zarûtî û lawîniya xwe ve bi xebat û xwedan şeref û rûmet bû, xebateke zor dixebitî ko li pêşiya heval û hogirên xwe be. Rûmet û himmeta wî nedihişt ko kes li pêşiya wî bibe.

Di lawîniya xwe de di taxê de rûdinişt. Sibê bi bangê ve radibû. Cilên xwe werdigirtin û dida rê. Pirî car xurîniya xwe jî nedixwar. Diya wî a rehmetî gazindan lê dikir û jê dipirsî:

– Çiman lawo bêxwirînî diçî?

Ehmed lê vedigerand û digot:

– Yadê ditirsim dereng bimînim û bajarî berî min xwe bigihînin dibistanê.

Bi vê vîn û xebatê ji dibistanên teehîz û sultaniyê yekemîn derket û ket tibbiyê. Di tibbiyê de jî zûka xwe da naskirin. Ket raserî hevalên xwe.

Li veşartina wî ji herêzê xelk hatibûn. Mamoste, heval, nas û hevpîşeyên wî tevda pê ra rawestiyan.

Jê ra ji wî xortê delal û çeleng ra çeleng, gul û kulîlk anîbûn. Tabûta wî kiribûn nav kesrewan.

Tabûta wî bi rê ve, di ser pişt û milên hevalên xwe re hêdî, hêdî diqeliqî, çend caran derxwîna tabûtê vebû. Te digot, Ehmed di bin re tam diditê. Herê tam dida, derxwîna tabûta xwe vedikir, ji bona mirinê bi gelekî ciwan bû. Çavên wî li dinyayê mabûn, ew dinya ko hêj jê ra bi tevayî nenas bû. Destên wî jê nedibûn, dil dikir derxwîna tabûta xwe veke, xwe zer ke bikeve ser lingan û li jînê vegere. Lê heyhat! Mirin dest dabûyê, êdin veger nebû... Li rêke welê ketibû ko mirov bêhemdê xwe dikevê û bihemdê xwe jî nikare derkeve. Wekî tabûta wî giha serê gir, ket hawîra Şêx Xalidê neqşebendî, hilgirtiyên wî ew danîn erdê, xelk li dora wî rêz bûn. Bi saetan vegotin û gotin, giriyan û giriyandin. Herê jê ra heyf bû.

Ma çawan heyfa mirov jê ra nayê, ma çawan mirov ber mirina wî nakeve... Îmtîhana xwe qedand, diktor derket ko nexweşan derman bike, wan nehêle zû zû bimirin. Lê mirinê bi têhna wî girt û sê mehan ew êşand, ne ew bi xwe, ne hevpîşeyên wî nikribûn vî arîkarê nexweşan vî berberê mirinê derman bikin, û ji destê mirinê xelas bikin.

Ma çiqas zû? Çiqas bilez dilê mirinê lê bijiya. Panzdeh salan pê de ajot, çand û tov kir. Wextê durînê hatibû. Das bi destê xwe re, ketibû zeviya xebata xwe lê mirinê nehişt ko berxûrdarê xebata xwe bibe. Bêndera xwe rake û li ba bike, jê hebekî an diduwan bixwe.

Hêj şehadetnama xwe nesitandibû, ne kiribû bêrîka xwe jî. Heqê wî da hertiştên wî pêk anîbûn. Nexweşiyê lingên wî birîn û ew xistin nav cihan. Ev resmê ha li şehadetnameyê bihata zeliqandin. Efsûs... wek diyarî û bîreke paşîn li rûpelên Hawarê ket...

Ey xortê delal û hêja me tu sipartî mihrî-

vanî û dilovaniya Yezdanê pak. Te dinya ji xwe re û dost û nasên xwe re reş kir, Xwedê axreta te spî û ava bikit.

HAWAR

Ji lewra ko Diktor Ehmed Beyreqdar ji kurdmancên Şamê ye bivênevê xelkê Taxa kurdan bi vê bendê eleqedar bibin. Tê de pirsin hene ko ji bo hemiyan nenas in. Ber vê yekê me ew pirsên ha jêr ve bi erebî îzah kirine

kelat: qel'e
al: 'Elem
derxik: nesbet
jiyîn: 'heyat
rencûr: mîhnet
nemaze: xasseten
stewr: 'eqîm
tax: 'hey
bijîşk: tebîb
mamoste: ustaz
rûmet: şeref
hevpîşe: zemîl
wergirtin: el-lebs
pirbicar: 'ela el-ekser
dibistan:medrese
vîn: îrade
hawîr: muhît
efsûs: weyl
mehrîvanî: er-rehm
dilovanî: eş-şefqe

ZARÎNEK

Agir bi Kurdistanê ket
Lewra dikit Hawar e dil
Sed bax û sed bostanê ket
Manendê bulbil jar e dil

Pêtek ji Kurdistanê hat
Mêlak û cergê min dipat
Eman welat eman welat
Bawer bikin xwûnxwar e dil

Bawer bikin ey yarê min
Haval û hem guhdarê min
Hergav û herêvarê min
Naxweş û hem bêzar e dil

Bêzar û pir naxwaş e ew
Kincê siyahgûn poş e ew
Geh sîne geh seydoş e ew
Geh Heyderê Kerad e dil

Geh şah e ew geh bêkes e
Geh kurd e ew geh faris e
Geh berber e geh çerkes e
Geh tirk e geh tatar e dil

Geh Rostem e geh Hatem e
Geh padîşahê Deylem e
Bê yar û dost û hemdem e
Lew mest û gerdenxwar e dil

Geh çol e geh zozan e ew
Geh Dêrik e geh Wan e ew
Geh şaxeke wesatan e ew
Geh Mûş û geh zinar e dil

Cegerxwînê Kurdî

GAZINDA XENCERA MIN

Ji ustadê min ê xweşewîst û hêja Tewfîq Wehbî beg ra

Ji zû ve ye min lê nenihêrtibû. Di ser banê kitêbxana min re; di quncikeke tarî û bi toz, tanişţkî û xwêl hilavistî bû. Kî zane ji kengê ve min ew nekiriye destê xwe. pîrhevokên mezela min di ser wê re tevnên xwe ristine. Ji jor ve lê fedikrin, carinan datînin, di ser qevda wê re diçin, şopên xwe dihêlin û hildikişin hêlînên [konikên] xwe. Berî çend rojan qelema min keh [ko] bûbû. Min ê ew tûj bikira. Li kêrika xwe geriyam, neket destê min. Min çavê xwe li dora xwe gerand û li tiştekî digeriyam ko bikare qelema min tûj bike. Çavê min bi xencerê ket. Rabûm ber wê ve çûm. Wekî min destê xwe lê dirêj kir, pîrhevokên dorê bi min, bi biyaniyekî hisiyan, lingên xwe ên kevcalîn, di ber serên xwe re borandin û heryekî bi alîkî ve bazda.

Xencera min a jengîn ji kalanê xwe bi zorê, wek dengekî nexweş derdiket; dixurî û dikehî. Ew çend jeng girtibû ko min ew kir nav kaxizekî û firikand, jê tozeke zêrekevn difûrî û difirî.

Min qelema xwe da devê wê. Nedigest ne jî jê dikir. Di nav destê min de asê bûbû. Dil nedikir ko bi vî rengî xizmeta min bikit. Min xencera xwe kir pêşiya xwe û lê nihêrt.

Jenga wê bi nîvî bûbû. Bi rengekî nîvsor dest bi çirisînê kir, hin bi hin rengê xwe guhart û yekcar sor bû, sorekî xwînsor. Hingê min zanîbû ko xencera min ji min xeyidiye. Dixwaze gazindan li min bike. Min ew dîsan bir destê xwe û jê re got:

– Xencera delal, te xêr e, mebit ko tu ji min xeyidî bî, ma min çi bi te kir ko tu ji min bixeyidî?

Zimanê xencera min geriya, li min vegerand û bi dengê xwe ê foladîn lê sitemkar û zîz got:

– Ma lê, ji te xeyidîme, ma çawan ji te naxeyidim. Te ez avêtim nav kitêb û kaxizan, te ez kirim hogir û hevala bermayên qaşûlên dar û qirş û hevsera caw û potikên zibilgehê. Ne li min dipirsî, ne jî li min dinihêrî. Heta niho min deng nedikir, min xwe di dinyayê de tayhebûyî dihesiband.

Lê êdîn min nikaribû ez xwe ragirim. Belê nema dikarim, ji ber ko tu dixwazî min bêxî şûna hesinê solingen û bi min qelema xwe tûj bikî, pelên kitêbên xwe vekî. Tu dixwazî barê keran bikî pişta şêran.

Ez ko polayê esîl, hesinî dibanim, pêşiyên te ez dikirim perasuyên mêr û mêrxas û gernasan û ez bi goşt û dil û cergî bi xwedî dikirim, tu dixwazî min bi dar û qaşulan bi xwedî bikî û şîv û taştiya min wek kerekî ji zil û ka bî. Nene min birçî bihêle û wan qirş û pelên hişk meke devê min. Ez ne çarlingê giyaxwur lê şêrê goştxwur im.

Belê ez xencera duban, folayê nêrz, tu min davêjî nav kaxizên reş û belek ko ne ew

bi min ne ez bi wan dizanim.

Belê dizanim îro ketî pê nivîsandinê, pê sehîtiya kurdmanciyê. Ji sibê heta êvarê carinan heta nîvê şevê û yek carinan heta qere berbangê bi pirsekê, nîvpirsekê mijûl dibî. Heke mê ye heke nêr e, heke nav e, heke pironav e, an veqetandek û hevgihanek e. An ne di eslê xwe de kurdî ye yan ne ji zimanekî din hatiye girtin û pêşdetir hatiye kurdandinû welê por û pirç û simbêlê xwe sidpî [spî] dikî. Di salekê de deh salan dijî û li raserî emrê xwe di biharê de berfa zivistanê didî barandin. Lê belê kêfxweş î û di dilê xwe de dibêjî ez ê milletê xwe bi xwendin û nivîsandinê, bi vê kurdmanciyê vejînim. Milletê min dê bibit xwedan kitêb û xwedan zanîn û welê bigihêt miraza xwe, dê bibit serxwe û kama xwe bizanit, bibit kamiran. Xelk nema dê bikarin bêjin ko zimanê kurdan nîne. Zimanê wan tenê zimanê axaftin û dan û sitandinê ye. Lê dê bibêjin kurd jî wek xelkê xwedan ziman û xwedan kitêb in û zimanê kurdî zimanekî hêja, dewlemend û tekûz e. Kurd milletekî kevn in û dahatiyên Medan in.

Herê te daye pê Ehmedê Xanî, tu dixwazî ko wî karê ko Xanî nebiribû serî tu bibî serî. Ewî gotibû:

Da xelk nebêjitin ko Ekrad
Bê me'rîfet in bê esl û binyad

Tu dixwazî ko bête gotin:

Xelk tev dibêjitin ko Ekrad
Bi me'rîfet in bi esl û binyad

Ji lewra ji bona vê yekê te ez avêtim pişt guhê xwe, te ez ji çav û dil dûr xistim, te ez kirim zirtexana pîrhevokan, ew kêzikên bê çerm û goşt ko heroj di ser min re baz didin, çivan didin xwe û dikin min di bin tevn û şopên xwe de binixumînin û qeşêrin. Lê nabit, tu tişt, ne ziman, ne xwendin ne nivîsandina te bêyî min naçe serî. Bidî eqlê xwe heta niho tu û milletê xwe hûn çawan mane, çawan we zimanê xwe winda nekiriye û îro dizanin pê biştexilin. Heke ez nebiwama ji zû ve te û milletê te we ê zimanê xwe winda bikirana.

Ji xwe çend caran, ma dil nekirine zimanê we jêkin. Zimanê we berî hezar salan zimanê dirê [dêrê?], zimanê hukûmetê bû. Ji hingê ve pê diberizin, hezar carî pê ketin. Hercar ez li ber we sekinîm û min zimanê te parast, lê ne qelema te.

Heke ji min ne bawer î li dora xwe fedikire, tu wê bibînî ko herçî ji min dûr mane, hatine ketine bajaran zimanê xwe winda kirine û îro nedizanin bêjin "lo!" ne jî "lê!". Ji ber ko peyayên bêçek wek mirovên bê neynok in, kêç jî bi wan dikarin. Ji lewra ez benî qedrê min bizane, ji min dûr mekeve, min ji xwe dûr meêxe û bi min ne qelema xwe lê parsuwên dijminên xwe jêke!...

Xencera min li hire gotina xwe qedand. Min dil kir ez lê vegerînim. Lê nedixwest ji min bibihîze, rabû ket kalanê xwe, xwe ker kir û guh neda min.

Celadet Alî Bedir-Xan

EM ÇIMAN BI ŞÛN DE MANE

Hûn zanin ko di weqta Ebdulhemîd da di nav kurdmancan da alayê Hemîdiyan çêkirin, çiqas reîsê eşîran hebûn giş kirine zabit, şûr lê girêdan û bi zabitî ko çend

peya bikuşta hebis nedibû. Çiqasa talana xelkê banîna tiştek lê çênedibû. Talan kuştin ma ji ku da danîn? Tebî'î ji kurdmancan dikirin bi xwe bi xwe ji hev du dikirin hûn zanin di bin hukmê Romiyan da tu millet ji milletê kurdmancan mezintir xurtir nîn bû. Romî ditirsiyan ko kurmanc îttîfaq bikin yek, îstîqlala xwe bistînin. Çawan yekî wê çaxê bi zorê tiştek nikanîbû bikira, anî va Hemîdiya danî ko vana bi xwe bi xwe bi hev kevin, hevdu bikujin talan bikin ko îttîfaqa wan nebe yek.

Ji we ra sebebê wê bibêjim. Hûn hîro dibînin ko zabitê nexwendî heye, yek ko kanibê bi zabit bê dibê kî panzdeh, bîst salan di dibistanan da bixwînê, hingê dibî mulazim. Feqet Alaya Hemîdiyan himan di ciyê xwe da dibû paşa û qaymeqam, bi yek başî. Bi vana dîsan karibûn van rutbana bidina ko fikrê Romiyan heba kanîbûn di nava Kurdistanê da bin, li herderî dibistanê danîna zariwên wan bidana xwendinê, ev zarûna paşê kanîbûn bi zabit û qaymeqam û paşa bûna, lê nekir ko wanî bixwendina hobibûna. Ji Romiyan ra çênedibû hîro wê îstîqlala xwe bisitandina. Ji ber vê yekê dibistan dananîn û Hemîdî çêkirin. Hûn zanin van zabitê Hemîdî gişkî nexwenda bûn.

Li ser nexwendina wan ji we ra meselakê bibêjim:

Li deşta Sirûcê sê Alay hebûn. Alaya eşîra Bîjan hebû, di wê alayê da du zabit hebûn vana herdu jî min dîn. Yek menla 'Îsê bû yek jî Ehmê 'Îsê Henûş. Qaymeqamê wan meaşê wan distand nedida wan li ser vê yekê herduyan bi hev re gotin: "Ma çima meaşê me nadine mehbûsî hene (meqbûz) mutfiş (mufettîş) hatî em ê herine cem ko meaşê me bidine me. Na ko nedane me em ê herine zirgêlî" (Erzincan) îşte mirovên wanî dikirin zabit şor lê girêdidan.

Lazim e ko em zaruwê xwe bidine xwendinê bira zaruyê me bi xwendina xwe bibin paşa û axa. Bira nola Menla 'Îsê, Ehmê nebin zabitê nexwendî.

Ez hêvî dikim ko çiqasa kurdmanc hene gerek zaruwê xwe bidin xwendinê.

Mîrê Berazan: **Mustafa Şahîn**

LE BO ŞEHÎDEKÎ

Min hêvî heye ji vê reşbelekê ko herî nav tilî û pêçiyê mîrê me maç bikî û bi zimanê kurdî daxwaza min jê re bibêje. Yek ji wan daxwazan ev e ko te'ziya şehîdê weten le çiyayê Arnûs Şêx Ebdurehman Efendî li hemî kurdan bikî. Zêde li birayê min Cegerxwîn û li ehlê civata Hesîçê. Xwedê rehma xwe lê bikî û li hemî miriyê xwendevan û guhdêran. Daxwaza din ev e ko vê carê tu çermê Hawarê bi kaxiza reş çêkî û herfên Hawarê û navên têxistiyê kovarê bi hibra sor binivîsînî. Çiku wekî mêrekî baş û hêjayî ji mala yekî bimirê ehlê malê reşa xwe li ser girêdidin nexasim wekî vî wetenperwerê gelek hêja bû û reşgirêdan jî adet e di nav kurdan de. Mîrê min belkî te seh nekiriye. Îro temamê kurdan li ser xwûnfiroşê weten mehzûn in. Ji çavên wan xwûn tê şeva şehîdbûna wî çerxa felekê li ser mehzûn bû û reşa xwe girêda we nedît di çardehê cemazulûla de hîv xirabû wê şevê zatê wî ê şerîf û muqeddes ji derve bû Mîrê min.

Em gellek bi silavên Cegerxwîn kêfxweş bûn we lakîn kêf ji me re nemaye. Me got:

"'Eleykumusselam we rehmetullahî we berekatuhu silavê wî ser çavan û ser seran em jî silavan lê dikin û le çawabûna we û wî dipirsin û dibêjin":

Bilcumle silavê gewheranî
Namî li berîd û berqê danî

Avxweşî dikî bi gulg û beybûn
Pê hediye dikî ji bo Cegerxwûn

Ez gorî te me keko Cegerxwûn
Tu vê hunera kelamê mewzûn

Berdêlkî tu ji bo Herîrî
Nezm û xezela te ya Cizîrî

Wextê ko dikî li me silavan
Destbestî dikin bi herdu çavan

Çawa yî bira ji min re bêje
Çaxê min tu dîtî pir ji mêj e

Ji hev dûrî kirin Xwedaê gewre
Dinya li me îro têkde ewr e

Kes nîne di emerê wê xeberdî
Hinkan dikujî hinan diberdî

Çerxa feleka çiyayê Arnûs
Heta vedihê ne bo te me'nûs

Gazî ke şehîdî bo xwe rake
Mêvanekî pir ezîz û çak e

Çawa tu bibêjî ew hebîb e
Qedrê wî bizane lê xerîb e

Hêdî wî şiyar bike w xeberde
Lewra bi birîn û ah û derd e

Jê re tu bibêje hem binûse
Namî ji te dest û pa dibûse

Derdê te çi ye welê dinalî
Kes nîne li te bikî sualî

Sebrê tu bike welê ne nal e
'Ewn û kerema Xwedê li bal e

Yek nîne herî bibêje Nafiz
Êdî ko li Misrê bûye ramiz

Dermanekî bo Şehîdî çêke
Dijwar e birîn tu zû verêke

Rûmet me nema li rûyê amê
Dê neqlî bikin biçîne Şamê

Ehmed Namî

Me şehadeta Şêx Evd Rehmanê rehmetî zû ve bihîst, reşa xwe girêda û şîna wî girt. Hejmara Hawarê a yazdehem nisbet bal navê wî hate kirin. Herhal heta niho ew hejmara ha gihîştiye destê te û bend û şi'rên ko ji bona Rehmetî hatine nivîsandin te xwendine. Digel vê, heçî ko dil bikin ji bona Rehmetî fatihekê bixwînin rûpelên Hawarê jê ra vekirîne.

ZIYARETA HAWARÊ

Tu bulbilê serê darê
Here ziyareta vê Hawarê
Bibîn Celadet înê carê
Bistîn ruxseta vê Hawarê

Lo bulbilo kû da hatî
Mizgîn heye xudan xelat î
Bi ser dilê min re hatî
Tu xerîbê nav welat î
Tu kurmanc î nizam Tat î
Tu xerîb î ji kû da hatî
Ez bulbilê alê xerzan
Xeber anî nav Berazan
Bibin hêlîna quling û qazan
Ko hûn herne ser mirazan

Tu bulbilê nava çem î
Sosin û gul herdem î
Fena kurdê bi elem î
Jêhatî dest bi qelem î

Tu Kamiran Alî Bedir-Xan î
Hîv û stêrka nav kurdan î
Tu ruhniya hemî çavan î
Fena gula nav baxçan î

Em jî hemî rabin kar e
Ko em jî çêkin dîwar e
Keç û bûk bibin sitar e
Ji bona xweş nebe kêfa neyar e

Ez kurdekî Milî me
Bi eşq û dil şewitîme
Ji Alî Bozan hêvî me
Milî me neî Berazî me

Ez bulbilê serê Tilê
Ez Melkîşî me ser mînberê
Bixwînim azanê selê
Bi qaîda kurdê berê

Mustafa Milî

HAWAR E

Ji serhedan hat pepûk
Gazî anî ji dext û bûk
Di ser wan re berf û pûk
Ne mezin man ne piçûk

Kurdino xwe kir tar û mar
Tevda mane di nav ar
Hêvî ji Rebbê Settar
Gazind ji kurdên neyar

Gelî biran çi bi we hat
Ko we wêran kir welat
Kanî bajar û kelat
Ne wêran bû rohilat

Ne hûn dibên em tîne
Heta kengê bi pî ne
Çavên me hêj li rê ne
Kanî hûn kengê têne

Gelî werin Hawar e
Werin gelî Hawar e
Hawar e xweş Hawar e
Ma ji we ra qet ne ar e

Lawê Findî

NALENALA DIL

Hawar hawar lo welato
Berf û baran bi ser de hato
Ji xelkê wetine bû mîrato
Bonî rokê roj lê hilato
Em dibên em muhacir in
Weke berfa li pala gir in
Hem dibarin hem dibhûrin
Em dibêjin qet namirin

Di milletê xwe nabihûrin
Şor û dîrokan digerin
Me pê kitêb çêdikirin
Li nav kurdan belav kirin
Şora welat ji bîr nekirin
Ev kitêba me Hawar e
Zivistan çi gelek sar e
Hûn berhev kin qirş û dar e
Ko li me bûbî sitar e
Kurdino metirsin pêşî bihar e
Em hemî tevde dinalin
Li ser welatê xwe dikalin

Îsmaîl Hebeş

KEW Û QITIK

Dibêjin, carekê kew û qitik nik hev rûniştin, ser axaftina dinyayê dipeyivîn ka çi heye çi nîne û dinya bi çî awayî dibore, hikmeta wê çi ye? Xelkên wê hin dewlemend in û hin jar û perîşan û hin navhêncî ne [navincî].

Ên dewlemend ji xwe re kêf dikin û tena rûniştîne. Ên jar û perîşan dilên wan kul e û di bin tehnê xelkê de ne û melûl in, û tiştekî ji dinyayê nizanin. Ên navhinçî carinan kêfxweş û carinan dilgîr û dilşikestî ne.

Anî yekê ji wan got:

– Dewlemendî û jarî û hertişt bi vîna Xwedêyê bilind e. Ema hikmeta wî ev e: Ê ko ji xwe re dixebite, kar dike, hînî zimanan û destxetan dibe, li dinyayê digere, welat û cihên xelkê dibîne, çav didewan û kêferatê dike û ji xwe re hîn dibe. Ew dewlemend dibe, kêf dike û serfiraz e û çavê xelkê li destê wî ye. Ji lewre heta mirov nebînî jehmet [zehmet] nabînî ne'met. Ma dem weha ye û em jî weha dizanin gerek herkes gora hêlê xwe bixebite û xîretê bikêşe. Da ko çavê xelkê li destê wî be. Ne yê wî li destê xelkê. Dibêjin: "Roviyê gerayî ji şêrê negerayî çêtir e" digel vê hunermendiya şêr û mezinahiya wî li ser hemî heywanan re û digel kêmayî û pîsatiya rovî ji her heywanî ew ji wî çêtir kirine.

Herkes weke şêr û rovî ye û herkes bi mal û peran tê naskirin. Nemaze hînbûna zimanan û destxetan. Û dinyayê de evên ha tenê xweyên xwe bilind dikin û dest ji wan bernadin û herwext ji wan re heval in û destgîr in. Wan ji deravê teng û mezin dertêxin. Ev kesê weha be wê her navhinçî be. Kêm dibe û boş nabe. Ev jîna weha jîna seyikî dibêjinê. Em kengê ji vê jînê xelas bibin û ji vî deravî derkevin.

Anî kew û qitik axaftin kirin ser boşbûn û kêmbûna mirovan û heywanan, hikmeta wê çi ye?

Anî kew got:

– Belê ya qitik ez jî gelek batil dimînim ev çi hîkmet e. Em êla kewan hindik in û hûn êla qitikan boş in. Digel vî qasî her mêkewekê ji me deh û diwanzdeh hêkan dike û hûn qitik ji du hêkan pê ve nakin.

Qitikê got:

– Hikmeta wê ev e. Heçî em êla qitikan in em êleke boş in û pir in, ji lewre em diçin girava behrê de hêlînên xwe çêdikin. Û dibin rêz weke şelîta mihendizarên ko erdê pê qeys dikin. Û weke rêza qulingan ko hewa re difirin. Û yek dikeve pêşiya wan ên din dikevin pey wê. Û hergav paş xwe ve dinêre ko kengê yek ji wan ji rêzê derkeve û bixurime da gazî bikitê "Were bikeve rêza xwe de da xelk ji erdê me nebînin û nebêjin ev qulingên he ji hev enirîne, çûn li erdê

danîn, em biçin wan bikujin". Em hîvê de du hêkan dikin gava yek ji me ne hazir be hevalê me ê dî çavê xwe dide hêk û hêlînên me. Heta em bên bikevin ser de. Hevalê me nahêle tiştek ser hêk û hêlînên me ve bê. Heta ko hêka me ji cihê xwe biqeliqe û bixurime û pê nikilê xwe hêdî hêdî, tîne cihê wê de. Da em jê neenirin û gava em tên hevalên me bi nikilên xwe û çengên xwe ax û toza ser pişta me diwerînin. Gava heywanek biyanî tê nêv me de ji bo kuştina me û ji hevçûna me, em hemî hev re lêdidin û ji nav xwe dertêxin û em hesîdê [hesûdiyê] nabin hev, ka hêka kê mezintir e û ya çîçoka kê cantir e û rindtir e, ji ber vî qasî em paraztî ne û gelek in û boş dibin. Û hûn hindik dibin û piçek in, hikmeta wê jî ev e:

Hûn êla kewan êleke hev re dilreş û bêbext in. Û ne xêrxwazê hev in û digel hev ne rast in. Wextê mêkewên hewe hêlînên xwe çêdikin û rûdinin ser de heryekê deh panzdeh hêkan dikin. Lê çaxa mêkew ji xwe re derdikevin ji bona xwe bidin gevzikê û biçêrin, hûn nêrekew hêkên wan ji wan didizin û dişikênin û kaşan de gêr dikinê, ji bona ko hûn carekê dî wan bifisikînin. Û laşê xwe bi wan sivik û nerm bikin. Û dema neyarên hewe teyrê bazî tê dadide hewe hûn hemî xwe vedişêrin û ferxikên xwe dihêlin jê re. Ew jî wan binpenc dike û dixwe. Hûn dibêjin: "Bila em paraztî bimînin dilê wan e. Em ê sibehê hevqasê dî dê çêkin. Mêkewên me gelek in. Ma em ê kejê ji wan bibirin" û car heye hûn sed in û neyarên we yek tenê be ew bi hewe dikare. Û hewe ji hev bi der dike. Heke heryekê ji we carekê lê bixure û bike qîr ew ê bi xwe bitirse û bicifile û çav tariyê bikeve. Hêdî derbek dî nayê hewe nagire û naxwe û hewe nahêle bê dondan. Hikmet ev e ko em gelek in û boş dibin hûn hindik in û kêm dibin.

Ey gelî bira û pismaman bazara me jî weke bazara kew û qitikê ye. Gerek em ji xwe re îbretê ji wan bigirin. Êdir hewe sax bin û her bijîn.

Mustafa Ehmed Botî

SULTAN SELAHEDDÎNÊ EYYÛBÎ

Ensîklopediya mezin ji benda Selaheddîn ra holê dest pê dike: "Ev Kurd..."

Herê Selaheddîn kurd bû, ji me bû, ji mezinên kurdan bû, hêj bêtir û rasttir kurdê mezin û mirovê mezin bû. Ji xwe mezinahî bi mezinan çêdibe. Ko mezin nînbin mezinahî naye pê, mezinahiya milletan jî holê ye. Millet bi mirovên mezin û bijarte mezin in. Ew millet mezin e ko mezinan ditêne pê, mirovên mezin jê derdikevin. Ji milletê kurdan gelek mirovên mezin derketine. Herwekî Şarmoy - zanakî Rûs - gotiye. Ez ê çend pirsên Şamûrî [Carekê Şarmoy û carekê jî Şamûr derbas dibe. - E. N.] bi kurtî, biguhêzime hir: "Û milletin hene bi cengawerî û dîlaweriya hin serdarên xwe, xwe dane naskirin û ji hin dewletên Asya û Afrîqayê padişahin dane. Kurd ji wan in. Navê kurdan hêj di pêşiya zemanê kevn de bi derbên Rostem û pêşdetir bi kîşwerkêşayiyên Selahedîn û birayê wî Melîk el-'Adil, bilind û geş bûye. Ji van pê ve ev milletê ha mezinên din jî gihandine. Herwekî Kerîm Xanê Zendî ko di nîvê babilîska hevdehem de malbata Zendî daniye, û zanayê mezin Îbn el-Esîriyê Cizîrî û Ebû el-Feda, ji mîrekên Eyyûbî, û dîroknivîs zirav Îdrîsê Bidlîsî..."

Milletê kurdan Selaheddîn di heyameke welê de anîbû dinyayê ko dinya bûbû du ber û li hev ketibû. Di deşt û bilindcihên Ewrûpayê de bi hezar, bi lek û kirûran xelk gihabûn hev û berên xwe dabûn welatê rojhilat.

Milletên Îsa dirêjî milletê Muhemmed kiribûn. Bi salan ve pevçûn, lehiyên xwînê herikîn, bi hezaran mirov hatine kuştin. Milletên Îsa milletên Muhemmed çê kirin. Hindik ma bû ola Muhemmed ji navê hilaniyana. Ji du olên dinyayê ên mezin yek noq bûwa, a din ew daxwarina. Bi kurtî ola Muhemmed diçû winda dibû. Êdin xelkê baweriya xwe pê ne aniyana.

Hingê ji welatê Serhedan, ji çiyayên Kurdistanê, ji sinên [Li gor cih gere "serên" bûya lê xuyaye ko dê bi şaşî "sinên" hatibe nivîsîn. E. N.] zinarên me rojek hilat. Selaheddîn...

Milletên Îsa çê kirin. Ola Muhemmed parast, xelas kir û ji nû ve danî, ji lewra jê re Muhemmedê duwem jî tête gotin.

* * *

Niho em bi kurtî jînenîgariya Selaheddînê xwe bêjin. Selaheddîn ji welatê Serhedan ji kurdên Rawendî ye. Bapîrê wî digel du kurên xwe Şadî Necmeddîn Eyyûb û Esed ed-Dîn Şêrkoh, ji welatê xwe guhastibû Bexdayê û jê çûbû Tikrîtê. Li wê cih bûbû. Bapîrê Selaheddîn di Tikrîtê de çûye rehmetê, pêşdetir birayê mezin, Necmeddîn Eyyûbî ko bavê Selaheddîn e bû dezdarê Tikrîtê. Di sala (1137/532) di Tikrîtê de Selaheddîn hatibû dinyayê. Paş du salan hakimê Mûsilê Emadeddînê Zengî ji Tikrîtê derbas dibû. Necmeddîn di hin tiştan de arîkariya wî kiribû. Emadeddîn, Necmeddîn û mirovên xwe bi xwe re birin. Û piştî vekirina keleha be'lebekê ew kir dezdarê wê.

Selaheddînê zaro jî bi bavê xwe ve guhas-

tibû Sûriyê. Xwendina wî a pêşîn di Be'lebekê de ye. Pêşdetir li Şamê ber destên melayên mezin de xwendî ye. Li Şamê di dîwana Nûreddîn de bi xwedî dibû.

Di sala (558/1162) de Esed ed-Dîn Şêrkoh diçû hawara Misriyan. Biraziyê wî Selaheddîn jî pê re çû. Esed ed-Dîn du carên din jî çûbû Misrê. Di herdu caran de biraziyê wî pê re bû. Di cara siyem de li wê cih bûn û li Misrê man. Sal pênce û şêst û çar bû [diviyabû 564/1168 bûna lê diyar e ko 5-a pêşî jê kêm maye. E. N.]. Hingê 'Adid ed-Dînîllah, xelîfeyê Fatimiyan ê paşîn li ser kevilê xîlafetê rûdinişt. 'Adid ed-Dîn, Şêrkoh xistibû şûna Şawer û kiribû wezîrê xwe. Selaheddînê xort jî ber destê mamê xwe dixebitî. Piştî salekê Şêrkoh çû rehmetê û Selaheddîn kete dewsa wî û bû wezîrê 'Adid ed-Dîn.

Di sala (567/1171) de bi mirina 'Adid ed-Dîn Selaheddîn bû melîkê Misrê. Herçendî Selaheddîn bin destê Nûreddîn dihate hesêb jî di rastiyê de bi serê xwe bû. Paş du salan Nûreddîn jî bê zar û zêç çû rehmetê û welatê Sûriyê jî bi tevayî ket bin destê Selaheddîn.

Dewleta Selaheddîn ji Kurdistanê diçû heta welatê Tunisê. Selaheddîn bîst û du salan hukum kir û di sala (589/1193) de li Şamê çû rehmetê. Emrê wî gihîştibû pêncî û heftan. Li Şamê di nêzîngî mizgefta Emewî de veşartî ye. Selaheddîn di vî zemanê kin de welatên dewleta xwe hemî jî ava kiribûn. Avahîke welê ko xelkên Ewrûpayê ji wan nimûne digirtin.

Selaheddîn sultan bû, serdar bû, zana û şair bû. Ser hertiştên dinyayê serwext bû. Tebabet jî dizanî bû. Dibêjin ko berberê wî qeranê Îngilîstanê Rîşarê dilşêr di wextê şerî de nexweş ketibû. Halê wî xedar bû. Bijîşkên Qiran nikarîbûn Qiranê xwe derman bikin. Selaheddîn bijîşkên xwe şandibûn balê. Ew jî bi ser nexweşiya Rîşar venebûn. Hingê Selaheddîn bi xwe, ket şeklê bijîşkan, çû nik Rîşar û dijminê xwe derman kir.

Selaheddîn ji wan mezinan bû ko qedrê wî ne tenê mirov, dost, millet û bin destên wî lê dijmin û neyarên wî jî dizanîbûn û heta îro jî dizanin.

Di sala (1898/1316) de wekî împeratorê Almanan hatibû Şamê qesda tirba Selaheddîn kiribû. Berî ko bigihe tirbê ji gergeroka xwe peya bû û pêleke dirêj bi peyatî çûbû. Her ev Selaheddîn, mirov û serdarê mezin Selaheddînê me bû. Selaheddîn kurd bû. Ji bona mezinahiya milletekî ma Selaheddînek ne bes e?

Celadet Alî Bedir-Xan

XEWNA HIŞYARIYÊ

Ax welato ax welato
Roja me zû lê hilato
Bav û birên me çawan in
Çima xeber jê nehato

Îşev min dît xewnek bi tirs
Tu keremke ji min bipirs
Ez carekê dest pê bikim
Da tu bibîn çiqas bi 'hirs

Bayekî reş hate ji jor
Li ser min kire borebor
Bi girîn da kaxizekî sor
Di nav hebûn du tayên por

Ez çûme cem pîrek zeman
Min got: Falikê vekî eman
Min daye der tev rûh û can
Derdê min re bibê derman

Pîrê bo min rabû ser xwe
Piyana avê da ber xwe
Li avê xwend li min nêrî
Dîsa serê xwe da ber xwe
Kaxiz bi xwîna beran bû
Herdu ta porên xwehan bû
Mana wan kûr û giran bû
Ji fala pîrê nihan bû

Biraên me têne kuştin
Bi xwînên xwe têne şuştin
Xwehan porê xwe şandine
Yanî "çima hûn rûniştine"

Îro laşim pir diêşe
Qenc dizanim ji çi dêşe
Lê çi bikim derman nîne
Tali' tune bextê reş e

Dermanê ko ez keşf dikim
Bi heyvîna xwe geş dikim
Ji dilbirînên wek xwe re
Pelên Hawarê reş dikim

Qedrî bibêje û binale
Şînê girêde bikale
Namûs nema, rûmet nema
Ev çi derd û ev çi hal e

Qedrî Can

GOTINA RAST

Begler û paşa û axa û rîspî û muxtar
Xwedanê Burcê Belek bax û rez û cot û cobar

Heryek bi dilxweşî û serfirazî û bêhuşî
Li cîhan dijîn bi vî terz û haway bêzar

Qet kes li me zaroka pirs nakit carek îro
Herçendî em ji naçarî dikin qêrîn û hawar
Em kurd îro belengaz û jar in û bêxwedî ne
Kurdistan qumaş e welê nîne jê re xerîdar

Di destê me de heye pertalekî taze û pir çak
Lê herwekî Xanî gotiye pir kesad e bazar

Ger hev negirin em kurmanc bi tebaî û yek dil
Bê fêde îro ev çîrok û gotin û eş'ar

Ger heryek ji cihê xwe huşyar bibit û bigirit şûr
Karin û ji wan tê lê we lakîn bûne sersar

Em kêmxistin şêx û mela û axa û begleran
Lewra em îro ji hukûmetan nayêne hejmar

Berê em hukûmeteke cîhangîr bûn li dinya
Were temaşe bike eywanê Kesra neqşê nîgar

Bi vî terzî şêx û mela û axa begler tev
Nema me bixapînin em tev ji xew bûne hişyar

Em minetê ji mela û şêxa û began nagirin
Em belengaz bûne serfiraz û ji hev re xemxwar

Lê hukûmetên Ewrûpa ji me re destûr nadin
Da em bigirin li Kurdistan wek felkê dîwar

Em canê xwe didin qet terka Kurdistanê nakin
Lewra îro xweş e deşt û newal çiya û zinar
Hemî gul û yasemîn û binefş û naz û rihan
Hincaz û mişmiş û xox û tirî û hem nar

Şebeş û ecûr û gundor û tirûzî û qawin
Şînku mazî û gulaz û xiro û gwîz û qîvar

Derya û gewher û kîmya û gaz û kanî feqet
Aş û avî û bostan û zevî û mêrg û rûbar

Îro şêx û begler û paşa dixwun lew xem naxwun
Xwarina wan birinc e xwarina me çi ye savar

Ew radizên di burca de li nik zerî û gewran
Em li nik pêxwasan radikevin di kuncikê tar

Xanîkî min heye pir kûr e wekî çal (bîjen)
Dirêjî û pehnî çar gaz heye bi gazê necar

Li alîkî nivîn û koz û mirîşk û firax in
Li aliyê dinê agir û serşok û hem çend dar

Ez nadim bi avaniyê Selaheddînê kurdî
Ko li Şamê ji me re bûne fexirgeh û asar

Li nav kurda me ne wekî Hacî Qadirê Koyî
Li welatê Roman di binê zindanê de pir jar

Kurdistan pir xweş e çawa ko em dibêjin hergav
Eynik û Eyndar Pêkend û Minar wek textê xwendkar

Binêrin li Ewrûpa û Amerîka û Asya
Hûn nabînin ji bil me kurdan belengaz û etar

Em ne ê vî qasî ne we lakin bê xwedan in ey
birano roj di cîkî teng de li me çûye êvar

Em bi hev re bêtifisq in lewra em kêm in îro
Ji herçar terefan de dest xistiye nav me exyar

Êzîdî çi ye Nesranî çi ye weha reng e Cû
Qê ev ne kurd in we ya xud em ne bavek in herçar

Alem tev bûn xwedanê sen'et û dewlet û hikmet
Em kurd mane tenê belengaz û pir jar û bêkar

Bes e eger hûn mezin ranabin em ên hûr rabin
Ji berê de mezinan şûr avêt biçûkan da dar

Cegerxwînê jar ta deh rojan bêjî û binivsînî
Xelas nabin gotin û şîret aciz dibin guhdar

Cegerxwînê Kurdî

DERDÊ SADO

Di wextê şerê mezin de bû. Em bi malîtî di Girê Mîran de bûn. Girê Mîran gundek ji gundên me ye. Tê de heftê heştê mal hebûn. Bavê min li Xarpûtê di hepsa tirko de bû. Hingê ez zaro bûm. Gundekî me ê din jî hebû, jê re digotin Qenter. Qederê deh mal tê de hebûn. Herdu gund nêzîkî hev, hima bi hev ve bûn. Li Qenterê kurikekî keçel û tiredînî hebû. Jê re digotin "Sado". Em zarokên Girê Mîran hebûn pênce, şêst zarok. Ez bi xwe sereskerê wan bûm. Hemî jî ber destê min bûn. Li Qenterê Sado bi serê xwe bû. Min dixwest ez wî jî bikim ber destê xwe. Lê Sado berberî bi min dikir.

Ez ê hersibe rabuwama min ê zarokên gund hemî bidana hev û biçûma ser Sado. Min ew safî bikirana. Gava Sado çav li me dikir hima dida kiçkanê xwe û dirêjî me dikir. Yek dido ji me dida ber xwe û dikete pey wan, heta ko ew biwestandina an serên wan bişikandana.

Em ên mayin di cihê xwe de disekinîn û li wan difericîn. Paşê ko Sado aqîliya xwe ji wan dikir dîsan berê xwe dida me. Yek diduyê din jî dida ber xwe û mîna ên pêşîn li wan jî dikir. Yekî bi aqil di nav me de nîn bû ko ji me re bêjî: "Gidyano gava Sado pê yekî ve ket hima ên din hemî dirêjî wî bikin. Lê werin hev bigirin û serê wî biperçiqînin". Mêze eqlê me ev qas nedibirî ko em tevdîreke wulo jê re bînin û jê xelas bibin. Bû nêzîkî salekê halê me û Sado bi vî karî bû. Me kir nekir Sado safî nekir. Ji ber kêmaqiliya me. Me nizanî bû tevdîrekê jê re bibînin. Ez niha didim ber çavê xwe û dibînim ko eqlê me kurdan mîna eqlê min û eskerê min e, belê em pênce şêst zaro bûn û me bi Sado nikaribû. Ji ber ko diduwan ji

me şerê Sado dikir û pênce û heşt rûdiniştin û li wan difericîn.

Kurd jî dido şer dikin, pênce û şêst rûdinin heta ko herdu safî dibin. Paşê diduwê din radibin. Hingê em zaro bûn kes nîn bû ko şîretekê li me bikî da ko em tevdîra Sado bibînin. Lê kurdino! Malxerabino va ye em ji we re dibêjin heke hûn bi hev re dirêjî Sado bikin hûnê serê wî bikin bin lingên xwe, heke ne Sado her bi we ê bikarî. Ji min bawer bin, ez niha carinan difikirim û diqehirim, ji xwe re dibêjim, mal ava min çiman hingê ev tevdîr ji Sado re nedidît.

Lê çi bikim eqlê zarokî bû hew eqlê min dibirî. Kurd jî hêja mîna min û hingê zarok in. Lê paşê ko mezin bibin ew jî mîna min dê poşman bibin û bêjin: Way bavo çawan bû ko berî bîst sih salî me xwe ji Sado rihet nedikir.

Ax ji derdê eqlê biçûk ko tiştek jê ve xuya nakî. Ax ji derdê Sado, vî derdî em kuştin.

Cemîlê Haco

ZARO DELÊN

Nemaze zaruyên welatê jêrîn

Welatê kurdan tev xêr û bêr e
Hemî maden e tev zîv û zêr e
Lê çi bikim îro maye ji xelkê re

Welatê kurdan hemî çîmen e
Egîd û şêr û piling tê hene
Hemî heval û kurbavê me ne

Pêşî li dinya du dewlet hebûn
Yek jê Faris bû ew em bi xwe bûn
Tirk û ereb û ecem tinebûn

Em ne ereb in ne tirk û rom in
Xwedan paşa ne leşker û kom in
Îro xirab in bin destê bûm in

Gunhê me çi ye bo çi deynakî
Pirsê ji halê me kurdan nakî
Em kêm ketine tu me ranakî
Koma milletan ma qê tu ker î
Çavê te kor e tu li me nanêrî
Yan kal û kût î tu li me nagirî

Ev ne huryet e kotek û zor e
Lê hûn dizanin dinya bi dor e
Fetlek li jêr e fetlek li jor e

Xelkê em kuştin avêtin çeman
Begler û paşa di nav me neman
Koma milletan em man û em man

Koma milletan hûn pûlperest in
Derheqê me de hûn qewî sist in
Xelkê bi dostî em îro xistin

Xewka me nayê em qet ranazên
Em ji we dikin hêvî û gazin
Em jî heqê xwe hergav dixwazin

Cegerxwînê Kurdî

KULA DIL

Dilê min têr e, têr derd û birîn
Mêj ve derketim ji welatê xwe dûr
Dilê min herê tev kul e bixwîn

Cerga min agir girî û pêt e
Dûr ji mala xwe reben derketî
Min hedar nabe qet nabe bê te

Min ne gund ne mal ne jin ne zar e
Min divêt welat welat û welat
Bê te ev jîn li ser min bar e

Evdirehman Fewzî

HEJMAR 14

JI KIRIYARAN RA

Hawar e, ey Hawarê
Çiman wusan dinalî
Sed heyf û sed mixabin
Bê zîv û zêr û mal î

Tu yî Hawara kurdan
Di her mekan û erdan
Ehyeyte fikrê qewmî
E ̨a min el-xeyalî

Gelî biraê kurdî
Kesê Hawar divêtin
Divê Hawar xwedî kin
Bi her awa û halî

Hawar e hey Hawar e
Ya eyyûh es-sukara
Eştû el-fulûse ̨ubben
Fî sefhet îl-mecalî

Çi şerm e ko Hawara
Me ta ebed nemînit
Hawar keç e ciwan e
Xweşbûk e şardesalî

Ya eyyûh al-Kerad
Aqet len al-bîlad
Înn el-kerîme min qed
Eşta bîla sualî
Paran bidin Hawarê
Da ko bi serxwe bêtin
Bigerî di erdê Şamê
Kêmayî bê zewal î

Hatem yek e bi tenha
Kurdên me tev de Hatem
Hawar e mesel bêjin:
Ka Rostemê ji Zal î

Hawar direfşê Kawe
Kaxid qumaşê sade
Jê re baran bişînin
Kurdino bi dilhelalî

Ne hewce ye ko bêjim
Çêtir ji min dizanin
Hawar çiqas delal e
Nakit li me delalî

Wellahî bûm Cegerxwîn
Ji derd û êşê kurda
Kesê dibêjî kurd im
Guh bidin ber meqalî

Cegerxwînê Kurdî

MA EM TENÊ

Çehvên belek dêmên bi reng
Ma em tenê bê nav û deng
Roj û hîv wek zêr û zîv
Ma em tenê dimirin gelek

Avên zelal xortên delal
Ma em tenê bê şox û şeng
Hergav û wext herkes bi rext
Ma em tenê bê tîr tifeng

Herkes bi xwe rabû ser xwe
Ma em tenê bê keç gedek
Herkes bi şîr têne bi qîr
Ma em tenê bûn ax û jeng

Dijmin siwar lê em peyar
Ma em tenê bê dest û çeng
Bexçe cenîn herkes dixwîn
Ma em tenê der kinca teng

Roj çû ava xelk bûn zava
Ma em tenê wextê dereng
Mêrg û zevî em giş revîn
Ma em tenê jorê quling

Stêr lehîzî erd lerizî
Ma em tenê perê kereng
Hîv derket kes neraket
Ma em tenê wek ava ping

Bulbil û gul dil kirin kul
Ma em tenê bê şer û ceng
Deşt û çiya berf bariya
Ma em tenê wek tayê beng

Herkes şemal em bûne kal
Ma em tenê bê rewş û reng
Herkes bi keyf em man bi heyf
Ma em tenê sotîn pereng

Mustafa Ehmed Botî

BISERHATIYA REŞOYÊ DARÊ

Dara bajarekî mezin û kevn e. Di çiyayê Mêrdînê de ye. Wî wextî hakimê wê Berdewêl bû. Lê niha gund e. Çend mal kurmanc bi axayê xwe ve tê de ne. Berî şerê mezin êvareke zivistanê, reşehîvê axa bi gundiyên xwe ve li odê rûniştîne. Şikefteke pir mezin û kûr li wir heye. Ev şikeft di zemanê berê de zindana Berdewêl bû. Axê ji civata xwe re got:

– Heçî îşev here hepsa Berdewêl, darekî di nivê wê de daçikîne ez ê keça xwe belaş bidimê.

Hema Reşo nemerdî nekir ji hidame de rabû, got: "Axa ez ê herim" axê destê xwe dayê soz qerar bi hev re dan. Reşo rabû berê xwe da hepsê û çû, heta giha devê hepsê. Xwe bi pêplûkan re berda xwar; çû binê hepsê. Me berê jî got: "Mixareke pir mezin û kûr e. Mirov bi roj here hundirê wê sehw digirê. Heçku kûr û tarî ye. Vêcarê Reşo dil kir ko darê xwe daçikîne, dît pêjnek li paşiya hepsê hat mîna ko yek erdê bikole. Hema darê xwe danî û ber pê çû. Carekê dît gurîna tiştekî ji cihê pêjnê hat û li ber wî ket. Ew jî lê tewiha. Rahiştiyê. Dinihêrî, gava destê însanekî jêkirî ye. Ewî jî nemerdî nekir dest zivirand û baskî cihê pêjnê de avêt. Hew dît careke dî ew gurîn hat û ew dest li sînga wî ket, Reşo bala xwe dayê ko bazbidê hêj xirabtir e. Hima nav di xwe da û dirêjî paşiya hepsê kir û got: "Ez bavê filankes im" çawan hisa xwe kir dît ko ji paşiya hepsê pîrekek hisa xwe dikê dibê: "Reşo metirse ez im"

Reşo dinihêrê gava ew jina wî ye. Dibê: "Pitê çi îşê te li van deran heye?"

Jinik – Ka tu rûne, ez hal û hewalê xwe ji

te re bibêjim. Paş ko tu ji mal çûyî odê, Hisoyê pismamê axê qesda mala me kir dawa şuxla ne qenc li min kir, min kir ne kir xwe jê xilas nekir. Paşê min gotê tu li vir bisekine, ez ê herim pişta sitarê, cilên xwe deynim û bêm. Qê Xwedê wilo emir kiriye. Got: "here" ez rabûm çûm pişta sitarê, min rahişt bivirekî tûj û ji nişka ve ez li ber sekinîm, min ew bivir li qafê wî da, hew min dît kete erdê. Hêdîka ez ber laşê wî rûniştim, min hûr hûr kir, kire têrê û min anî vir. Ko ez wî veşêrim. Da ko kes wî nebînin. Ez hatim li te rast bûm. Mesela min ev e, ka tu bêje hatina te li vir ji bona çi ye?

Reşo – Hal û hewalê min ev e. Şertê min jî keça axê ye. Lê ji bona xatirê te êdîn min nema divê.

Paşê herdu rabûn laşê Hiso veşartin û derketin derve. Reşo berê xwe da odê. Jinik jî çû mala xwe. Reşo li odê rûnişt lê pir madê wî nexweş e. Hin ji ber dawa xîretê û hin jî kuştina mêrekî kete stuyê wî.

Axa – Reşo ez dibînim tu pir bêmad î. Xwedê zane tirs pir gihaye te.

Reşo – No ez benî. Lê heke tu bext bidî min ez ê bêmadiya xwe rastî ji te re bêjim.

Axa – Bêtirs bêje wekî te kurê min jî kuştibê, ez di te bihurtim.

Reşo– Ez benî hal û hewalê pîreka min û Hiso ev e, vêca bextê te çawa qebûl dike bike.

Axa – Te qenc kir û dîsan ez ê keça xwe bidim te.

Were serê te li şûna Hiso sax bit.

Reşo: Min bi serê xwe keça te qebûl kir û dîsan li te vegerand.

Belê pir mêrên mîna Reşo di me de hene. Lê mêraniya wan ji hevdu re ye ne ji biyaniyan re ye.

Cemîlê Haco

XUYABÛNÎ KURDÎ

Îro herkesê ko çîçikek tarîx xwendiye û nebzeyê [ji] ehwalê alem xeberdar e rind dizanî ko her hukûmet her cins her qewm, her eşîr bi îttîfaqê û bi yekbûnê gîştiye dereceyê bilind û xuyabûnî ey yaran dête bîrî we ko li îptîdaî seltenetî Ebdulhemîd, padşayî tirkan wî çaxî Rûmêlî Şerqî wîlayetek bû. Feqet zêdeyê sukkanê wan Bulxar bûn, li ma beynê xwo qerarek dan îttîfaq kirin ehd û peyman kirin mezin û piçûk mîr û axa ticar û esnaf zengîn û feqîr destê xwe dane destê hevdî xwe bi xuyandin dan. Ez [ji] îstîbdadî tirkan xwe xelas kirin hukûmetek teşkîl kirin pîr û cahil mezin û biçûk bin lîwayê îstîqlal top bûn. Sond xwarin eger li ma beynê wan da yek merî muxalefet bika gî bi carekê dijminê wa muxalif bin wa wê mehû bikin bi sayeyî wa yekbûnî îro Bulxar hukûmetekî mezin e rind e zengîn e. Xudanê fabrîq e û senayi' e me'arifê wan pir e gî munewwer in û her dewlet xatirê wan dizane. Ey yaran erazî me pir e nifûs me pir e em qewmekî cesûr û necîb in em te'hemulî her germ û serdê dibin çira em daîma li paş her cins û qewm mayiyîn? Çunke li welat û gundê di me de me'arif kêm e senayi' kêm e. Çi ra em mîna enasirê din xwe nikanin bixuyandin bidin. Eger musa'ede difermûn cewabî wê jî ez bidim bêyekbûnî û bi hew ra î'tîmad nekirin.

Wa ye kî 'illetêk e 'illetêkî mezin e kewn e mezin e. Gerek em xwe bi xwe ra wa 'illete derman bikin pêş hertiştek dermanî wa 'illete lazim e. Paşê ger ke em destê xwe bi hew din belê bi sedaqet bi hew din şev û roj se'î û xîret bikin ji wa xud kamê em dûr bibin em li paş hevdî zû hevdî nekin.

Lazim e em bi çawê dûrbîn li meriyê xwe bigerin li meriyê xwe dibêm ye'nî meriyê munewwer meriyê mer'arif meriyê karguzar meriyê sadiq em wana li îçê xwe bibînin. Em derxine meydanê 'emelî em îtîmadê xwe bi wan din be mal û be can li paş wa meriyane bisekinin mîna çiyayekî mezin mîna qel'eyekê mehkem mîna sedreke haş zehîrê wan bin. Feqet be bê xered û 'îwed.

Bes e ê din. Ey gelî kurdan ey gelî birayan îro çar sed sal in em li cehaletê da li esaretê da êdîn çurumîş bûyin, mehw bûyin nabedîd bûyin bes e êdîn. Bes e yekbûnî xuyabûn lazim e eger mîna ez xered dikim wer bikin emîn bin wa kalkalanî min mîna şe'rî rehmetî Şêx Rizay Talebanî yê Kerkûkî dibe. Şe'rî Şêx Riza:

"Bi himmet rojî bi muradî miniş elbet digerî çerx

Em mîçe qerarî niye kahî cike ke bûk"

İskender Begzade: **Ehmed Hemdî**

BELÊ EM MAN

Sibe zû ye bav li der ma
Ez nesax im çav li rê ma

Bihar hat û nema sir ma
Em bê mal û perîşan ma

Biharên têr giya ter man
Ji nav dostan em bêyar man

Bihar hat û giya zer man
Ji nav xelkê em bê ser man

Keç û xort giş bi sereş man
Ji nav xelkê em bêbext man

Birînên me bê derman man
Ji ber şînê em bê xû man

Peyayên me li çolê man
Ji nû dijmin bi leşker man

Pehîz hat û gurê har man
Ji nav xelkê em bê ref man

Zivistan hat çiya berf man
Ji nav xelkê em rûreş man

Hawar hilket bira paş man
Ji nav xelkê em bênav man

Mustafa Ehmed Botî

XEMÊ ZALIM

Lê Xemê zalimê Dêrsim e xweş Dêrsim e
Ji êvara Xwedê da ava çan û kaniyan xume xume
Va xaînan lê rebenê wa ez kuştime
Li hanber dijminan ez diperpitime

Lê Xemê zalimê çiya li çiyan dilîlandin
Xezalê çolan karê xwe radikirin û digerandin

Bazan çêlîkê xwe her dikirin difirandin
Van dijminan em ji mîran diqedandin

Ji salê sê meh payiz e
Kurd hemû çima zîz e
Dijmin li hanber dilîze
Ka keç û gor û sîs e

Gul û miskîn in li ser kaşan
Xeber heye ji serbaşan

Bibin agirê devê maşan
Ko hûn hilînin întîqama laşan

Serheda xêrnedî wê bi dar e
Tê da têye qilqek avê sar e

Van neyaran em kirin tar û mar e
Metirsin ko em peyan e Celadet siwar e

Miho Milî

ŞÊR Û PILING Û ROVÎ

Şêr û piling tev de çûn
Leqay seriyek penîr bûn

Vê jî xwar û wê jî xwar
Herdu li hev dane dar

Yekî ji ê dî re got
Herdu rabûn bûne cot

Go: em herin cem rovî
Li seydayê wehş û kovî

Ewê me li hev du bîn
Çavê Şeytênî derîn

Rovî go: de rabin zû
Ji mi re bînin terazû

Wan terazû anî ber
Rovî penîr danî ser

Alîk pir û yek hindik
Yek bû giran yek sivik

Parîk ji a giran bir
Ew j' a dî bû siviktir

Geh ev xwar û geh ew xwar
Heta ko ma ben û dar

Cegerxwînê Kurdî

Hawar Hawara we ye
Deng û gaziya we ye
Têl û kehkên vî sazî
Arîkariya we ye...

Hawar

ŞÊX Û AXA Û MUNEWWERAN

Dilê min de heye go [ko] ez li vir çend xebera ji bûyî welat û miletê kurd û ser xebata go berî niha bûye û niha û pêşde bibî bibêjim. ˛Umrê min gihaye pênce salî, min gelek germ û sermayê dinyayê û gelek tengî û firehî dîtine. Û ji rexê dî min gelek tiştê ser welat û tiştê tê de bûne bihîstine û hin bi çavê xwe jî dîtine.

Ez dibînim go vî wextî hinek ji xortê me ê xwenda divên ji boyî welatê xwe bixebitin. Gelek kêfa min ji wa re tê, Xwedê wa fihêtkar mekî.

Ev xortê ha ji xwe re "munwwer" dibêjin, yanî mirovê xwenda. Ji xwe berî niha divêbû ev xortên me rabin û ji boyî filitandina welatê xwe bixebitin, çima go xwenda ne, zana ne. Heke heta niha nexebitîne ji xwe sûcekî mezin e.

Lê ji rexê dî ez dibihîzim go ev xortên me ê munewwer ji şêx û ji axa ne razî ne û ˛eleyhdariya wa dikin, ev ne tiştekî rast e.

Dibêjin go; "Şêx û axa fikrê millet xerakirine û malê wa dixwun û ew belengaz kirine." Di vê gotina de go dibêjin, hebek rastî jî û nerastî jî heye. Heçî go halê Kurdistanê qenc nas dikin, dizanin heçî hereketê ko di kurdistanê de çêbûne biçûk, mezin, qenc, xerab dîsa bi destê şêxa û axa çêbûne. Xortê me ê munewwer go hebekî dixwendin xwe nebihîstî dikirin, diçûne wa bajarê mezin û dûr û xwe li kurdîtiyê nedikirine xwedî.

Heke wa jî xwe tevlî şêx û axa bikirina û bi wa re xebitî bûna fêdeke mezin wê jê hasil bibiwana. Çima go ew xwenda bûn zana bûn, lê nekirin.

Em bêne ser mesela rehmetiyê Şêx Se˛îd go paşiya hemuwa çêbûye.

Gelo çima serxwerabûna Şêx Se˛îdê rehmetî neçû serî?

Ji ber ko kurmanc bûbûne du ber; berekê destê hukumetê girtibûn, berê pê re hindik bû. Çima ko tirka digote kurmanca: "Ev Şêx Se˛îd rabû ji boyî pereyê Îngilîz ber hukûmeta Îslamê asê bûye. Xelkê weke me nezan û nexwenda me behwer dikir û bi destê xwe mala xwe xera dikir; çima go nezan û nexwendî bûn.

Ji rexê dî wextê go eskerê kurda bi ser bajarê Kurdistanê de digirtin gelo ew xortê me ê munewwer, xwenda li kû bûn, çima bi xelkê re nedirabûn û nedihatin ji me re nedigotin: "mesela me wulo ye, ev ji bo xelaskirina Kuradistanê û kurda ye". Heke halo bihatana û bigotana em jî nedihatin xapandin û me ê ji milet û welatê xwe re xizmet bikirana, çima go em kurd in welat jî welatê me ye, ev e sûcê munewwera.

Belê Şêx û axa jî bi sûc in, lê divê hûn ji bîr nekin ewê go rabû şêx bû, mela bû û ê ko pê re jî bûn axa û pisaxa bûn. Lê heyfa min tê go yekî munewwer pê re nebû. Heke xortê me ê munewwer û xwenda pê re hebûna, ji rexekî bi sînga xwe arîkarî bikirina û ji rexekî bi zimanê xwe ji xelkê re bigotana, fêdeke mezin wê jê hasil bibiwana. Çima go wî çaxî qeweta tirko tiştekî hindik bû di Kurdistanê de.

Êdî îro ne ew dem e go em lewma û gazina ji hev bikin lê gelî xortê me ê delal, pêlê mayî ji yê bihurtî bêhtir in. Halo zanibin go felata Kurdistanê bêyî şêx û axa nabî, çima Kurdistan du ber in. Berek jê bi şêxê xwe ve girêdaye, bi sebeba diyanetê û emrê wa naşikînin û berê dî bi axayê xwe ve girêdaye. Ji ber go ji roja go hîmê Kurdistanê hatiye danîn çavê xwe halo vekirine, halo dîtine.

Ji lewra divê ko munewwerê me va tişta zanibin, ji bedêla go 'elyehdariya wa bikin bi zanîna xwe arîkariya wa bikin û tevde bixebitin, çima go armênca wa û derdê wa yek e.

Lêbelê qusûra şêxê me, axayê me jî heye. Hinek ji wan dibêjin heçî xortê munewwer û xwenda hene bêdîn in. Bi vê gotinê gelek neheq in, bi xwendinê û bi mekteba kes bêdîn nabî. Ev tişteki wulo ye go tinê Xwedê pê dizanî. Zilamê xizmeta welatê xwe û miletê xwe bikî her kî bî ew muqeddes e. Ji lewra divê herdu alî jî 'eleyhdariya hev nekin û pev re bixebitin û rojeke berê welatê xwe xelas bikin. Ev cem Xwedê jî cem evda jî wê meqbûl bin. Ji xwe şuxul bi vî awayî diçî serî.

Serekê Eşîra Hevêrkan: Haco

BÊRIYA WELÊT

Axa Cizîra Botan
Seyr e ji bo me xortan

Şirnex û Şax û Hevlêr
Tijîne Xort û esmer

Hemî tev de bilûrvan
Rewşen ji bo me kurdan

Hemî ehlê civat in
We lêkîn bê ribat in

Hemî merd in dilovan
Hemî şehbaz û segvan

Hemî mîr in wekî şêr
Jin kofî ne bi ser zêr

Tev ehlê govend û xêl
Jin kofî ne biskbitêl

Tev çavreş in tev xezal
Tev rêşî ne pir şemal

Tev gerden in bi morî
Ez ji wan re bim gorî

Tev gerden in wekî mar
Ma hin hene nebin yar

Tev ronî ye wekî hîv
Hemî spî ne wekî zîv

Xabûr û hêzil û şet
Tevde dibin bi yek xet

Xweş e bostanê Zînê
Rabin da em biçinê

Hemî kurd in ne tenê
Xwe davêjin sotinê

Mustefa Ehmed Botî

DELALA ÇAVREŞ

Ronahiya çavên me
Te peritand dilê me
Bê te naye sebra min
Te agir da mala min

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Çeleng spehî bi naz î
Tev bedew û niyaz î
Sûda ji min distînî
Ah ji derdê evînî

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Nazik e hem delal e
Bê enbaz û heval e
Hergav ew e li bal e
Herkes ji wê dinale

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Rengê te rengê beybûn
Di herderî di herşûn
Navê te ye dixwînin
Dilên me tev bixwîn in

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Ez nizanim herim ku
Derdê xwe ez bibim ku
Hawar li ku gazî ku
Hemî şîn e şadî ku

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Sînga wê deşt û zozan
Pêsîra wê av rewan
Ew e ji me re av û nan
Tu yî tu yî Kurdistan

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Ba wê heye xweş derman
Hekîmê me Kamiran
Mîrê me ye Bedir-Xan
Hakim hekîmê Botan

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Mîro tu zû bişîne
Dermanê xwe weşîne
Em sêwî ne dipê ne
Halê me tev birîne

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Evdirehman Fewzî

CUHABÊN KOÇERÎ

Dibêjin ko wextekî dido ji kurên Bedir-Xan Begê, ji Stenbûlê hatibûn Kurdistanê. Riya wan ketibû ser bajarê Tanzê. Tanzê yek ji bajarên Botan e. Dîtin ko zilamekî pîr wê tê û qesta wan dike û gopalê wî di zenda wî de ye. Hat silav kir û çû destê wan. Herduwan jê pirsîn: Tu çi kes î?

– Ez xulam ez koçer im.

Ji hev re gotin: xelk dibêjin Koçer bê eql in. Em ê sê tiştan jê pirs bikin. Ka wê çawan li me vegerîne.

– Herê mamê koçer riknê Îslamê çend in?

– Riknên Îslamê yek e, heçî rojî û nimêj in tirko derdane, heçî hec û zikat in me kurdan derdane. Navbera me hemiyan de maye kelîma şehadetê. Ji lewre riknên Îsla-

mê yek in.

– Xebera te ye mamê koçer, aferîn ji te re.

– Mamê koçer pirsa diduwan jî ev e, her çi koçer çire hinde vir û derewan dikin?

– Belê, heta wextê bav û kalikên we, wextê şerî'etê bû. Dizî û kuştin û bêbextî nebûn û kesî nediwêra van tiştan bike. Û herkes bi kêra xwe dihat ceza kirin û pê şerî'etê diçûn. Lê niho ketiye destê tirko de, ew dibînin me digirin, dikujin, dişêlînin. Çiqas em rastiyê bibêjin û sond bixwun, ji me bawer nakin. Lê wekî em derewan û bêbextiyan li wan dikin noka ji me bawer dikin û ewle dibin ji lewre em hînî derewan bûne. Çunkî herçî hevalê qirikê bit wê her nikilê wî di nav... bit.

– Aferîn Mamê koçer, ka li pirsa sisiyan jî vegerîne. Ma hûn koçer çire hinde dengê xwe bilind dikin?

– Heke dengê me bilind e ev ne ji me ye. Heçî dengê me bilind daye sebeb ya wî ye. Divêt jê bête pirsîn.

Mustefa Ehmed Botî

Kitêban

GORANÎ

Vê paşiyê kurdê Merîwanê ji kovara me re Kitêbek bi navê Goranî rêkir. Em gelek spasan lê dikin, xebat û koşişa [têkoşîna] wî pîroz dikin û pêşgotinka wî pêşkêşî xwendevanên Hawarê dikin:

"Le ber ewey Goranî zor tesîr ekate ser hisiyat û şi'ûr be hêway ewey ke be hisiyatî berz û paketane we neslêkî necîb û fedakar pê bigeyenin bo em welat û millete bedbexte û be umêdî ewey ke le mewla Goranî naybetê mektebî kiçaniş bênînin em kitêbe man pêşkêşî xwuşke xoşewîstekanî wilatê kurd kird"

Me çavê xwe lê gerand. Tev de nalîn û zarîn, seranser kovan û ax û keser e. Kovana welatê jar, kesera milletê bi derd û bê derman e.

Her lajeya wê gul e, lê gulek e reş û zîz e, jê bihna yar û neyar jî têt. Tê de rengê dost jî û gûnê [reng] dijmin jî heye.

Kitêba "Goranî" wek gulîstanekê ye ko tê de hertexlît kulîlk û behnûn hene. Mirov di ber wan de ecêbmayî dimînit û nizanit kujanî ji xwe re bibijêrit. Kêfa mirov ji hemiyan re, ew çend têt ko dil dike bi tevayî gişkan biqurifîne û ji wan gurzekî pêk bîne. Lê sed mixabin rûpelên Hawarê nikarin wî gurzî hilînin. Ji lewra me tu jî ji kovara xwe re neguhastin.

Lê ji ber ko em lolo kurd in, kêfa me gelek ji loloyê re têt û hertiştê ko tê de lolo heye bi me xweş e. Di paşiya vê kitêbê de lawikeke pijderî heye û jê dengê loloyê têt. Ji ber vê yekê em wî lawikî datînin ber çavên xwendevanên xwe:

Xweş Amedî ne sed caran le min xweş Amedî ne.
Etu were kuskê xencerê de bavê xwot biterazîne
Etu were bîst û heft riyalan le birûkî min helbisîne
Înca eger min dak û babî xwem lê yan pirsîne
Ca şert e min delêm le geredîlaney malî xalim lê kewtîne
were lolo lo hayê delalê lo wayê zerde esmerim.

Heke dîwana Şêx Rizayê Talebanî hatiye çap kirin em ji kurdê Merîwanê hêvî dikin bila ji me verêkit.

HAWAR

KANÎ AXA KURDAN

Ez sond dixwum tu bizan
Roniya erd û ezman
Ji ax û ava kurdan

Keskesora bihar î
Evîn û dost û yarî
Peyda bûne ji kurdan

Birûsk û tev gurijîn
Birîndar û dilhezîn
Ji tîr û qîrê kurdan

Çiqas şahî xemrevîn
Pehîz bihar û havîn
Hemî ji kêfa kurdan

Çi te'lîm û çi destxet
Çi hikmet û çi dewlet
Hemî ji qewmê kurdan

Çi şehbaz û hunermend
Çi govend û neqş û bend
Belav bûne ji kurdan

Çi comerd û mêranî
Çi şabaş û nîşanî
Hemî ji eslê kurdan

Çi kelat û çi xelat
Çi esîl û çi malbat
Ji dest û eslê kurdan
Çi segvan û nêçîrvan
Çi dengbêj û bilûrvan
Hemî hene nik kurdan

Ewr û sahî her xweş e
Werin biçin Laleş e
Kanî axa me kurdan

Mustefa Ehmed Botî

DU BEND

Ji Ehmed Hemdî Beg re ye

Begê giran û hêja û birayo serbilind Ehmed Hemdî beg! Begê min te gotiye di benda xwe de, "Gerek e em bi çavê dûrebîn li mêrên zana û karkir û guzar bigerîtin û em wan derxin meydanê û bi mal û can li ber wan mirovan bi rawestin weke çiyayekî mezin li pişt wan xwe bidin daçikandin". Eger dehên din weke te hebin û weke te bêjin hinga em karin bi herawayî kar bikin çawa ko Ehmedê Xanî gotiye:

> Ger dê hebûya me jî xwedanek
> Comerd û ciwan û nuktezanek
> Min dê elema kelamê mewzûn
> 'Alî bikira li banê gerdûn

Lê nabînim yekî dewlemend li civatekê rûnê û bêjî ez kurd im û bi mal û canê xwe ez di ber kurdan de çikandî me û ji wan re

çiyayekî mezin û bilind im, ji te pê ve. Lê ji Xwedê hêvîdar im ko ev gotina te ji dewlemendên kurdan re bibî navtêdan û destûr. Belkî hemî pê hişyar bibin. Em jî bi dilxweşî rêncberiya wan dewlemend û serbilindan bikin. Belkî bi darê belengazan û xameya xwe nedevanan û berê dewlemendan em bijîn û serbilind bibin.

Belê Begê mino, heta îro bi hezaran mirovên zana ji nav me rabûne û ji me re xebat û karên bêjimar kirine we lakîn ji belengazî û destengî xwe ji kurdîtî dûr û derxistine yan ji derd û kul û jana dewlemendên me kurda mirine û yan bi destên bedkar û nezanan hatine kuştin. Îro jî hene ew mirovên ko tu dixwazî we lakîn ez bawer dikim ko ev gotina te bicih neê ew mirov jî dê xwe ji neçarî ji kurdîtiyê dûr û derxin yan xwe bi destê neyaran bidine kuştin. Lê Begê mino zikê min tijeye ez nikarim bipeyivim.

XEYALÊN CEGERXWÎN

Çend gotinên tewş û kevnar bidime zanîn ji Osman Sebrî Efendî re. Ji cem xwe ez dibêjim:

Îbrahîm:

bira: kek,

hîm: kevirê mezin, yanî birayê kevirê mezin

Kesra.

key: serek û mezin

sera: eywan, yanî mezinê eywanê

Keyxwa:

key: herkes zanî çi ye

Xwa: mezin, yanî mezinê mezinan.

Zardeşt:

zar: ziman

deşt: rast, yanî rastgo

Nûhnûh: yanî cîhan nûh ava kiriye, gelek caran "'h:HH. . " û "h:. . " bi hev têne guhertin wekî niha spehî û spe'hî.

Kurdmanc:

Kurd: pehlewan û xwûnrêj

manc: reş çawa ko em dibêjine genimê pirî reş "mencik" û dibêjine tiriyê reş û nebaş "mencolîk" û dibêjine me "Qere Kurd" û em dibêjin em kurdê reş in.

Pîroz: yanî roja te xweş bî

pî: spî

roz: roj,

pîr: rîspî, pî: spî, ri rîş û mû.

Keyqubad; key, qubad, zana çawa ko em dibêjin "filankes qubed e".

Keyxwesrewê perwîzer:

keyxwesrew: yanî serê eywanê

perwîzê: pîroz, yanî mezinê xudanê serayê, pîroz ereb dibêjin: "Mûbarek" em jî hêj dibêjin: "kêxwesrewê mûbarek".

Xwarzî:

xwah: xwuşk

zî: jê, yanî ji xweha min zaye weha reng e birazî.

dotmam:

dot: keç

mam: ap yanî keça apê min.

pismam:

pis: pişt

mam: ap, yanî ji pişta mamê min

texterewan:

rewan: du mane jê re hene yek jê navê yekî ji kesrewiya, ya din çûna xweş e yanî textê kesra yan textê çûnxweş.

çiya: yanî ji hev qetandî û cî cî.

mizgîn:

miz: mujde

gîn: gîr yanî mijdê digirî û tîne "r" û "n" bi hev tên guhertin wekî niha dezgîn û gur-

gîn û xemgîn

qenc: yanî mezin çawa ko em dibêjin: "qencê serê filankes hev çendî ye" gelek caran bi mezinayî tê xwendin.

Cegerxwîn

ZERÊLE

Zerîlekê hêlîna xwe li ser sipîndarekê çêkiribû. Roviyek hebî, hersal wextê ko teyrî ferxên xwe dertanîn û dibîn parîk mezin lê hêj bi firê neketîbîn, dê biçuwa binê sipîndarê bisekiniya û pîkê xwe bavêta ser qurmê wê û bakira:

– Zûka ferxikê xwe ji min re bavêje, he ne ez ê bêm te jî bi wan ve bixwum.

Teyr ditirsiha û di dilê xwe de digot qê rast e, dikarit bê. Radibî ferxikê xwe jê re tavêtin. Çend salan rovî bi vî awayî hîle lê dikir û zerêla belengaz dihişt bê zêdahî yanî bê dundan. Heta rojekê qijikek hat nik zerîlê û jê pirsî û got:

– Ez çiqas dinihêrim ev çendî û çend sal in tu zêdahiya te nabînim û tu her dilşikestî yî ev ji çi ye?

Zerîlê bi dilekî birîndar axînek kişand û got:

– Hal û hewalê min û heywanekî ev e, hersal têt ferxikên min dixwêt.

Wextê qijikê holê seh kir, zanî ew heywanê hîle û ker rovî ye. Qijikê gotê:

Ez ê şîretekê li te bikim, ma tu nizanî ew nikarit bêt serê darê. Ewî pê hîla xwe li te kiriye. Tu niho du kevirên mezin bistîne nik xwe. Dema dîsan wek hersal hat û ba kir jê re bêje: "Devê xwe veke da ez ji te re bavêjim". Wextê devê xwe vekir jor de tu kevirekî ser çavê wî de da dev û dimax lê bişikên û tu jê xelas bibî.

Zerêlê got ev xweş xeber e lê gelo rast e. Rovî wek hersal hat binê darê û ba kirê.

– Zûka ferxikên xwe bavêje, lê he ne ez hatim serê darê

Zerîlê bi tirs ba kir: "devê xwe veke da ez bavêjim".

Rovî devê xwe vekir, zerîlê jor de kevir ser çavê wî de berda, dev û dîmax lê perçiqîn. Rovî ser xwe re nihêrî û axînek kişand, ket rê çû. Hewî hêdî nikarîbû ne ferxikên zerîlê ne jî yên tu heywanên din bixwêt.

Îro halê me kurdan jî weke halê zerîlêyê ye. Em bawer dikin qê rast e neyar dikarit hilkişit heta serê zinarên me. Ji lewra em jî wek zerîleyê tirsihane. . .

Evdirehman Fewzî

STRANA ÇIYAYÎKÎ

Hişê min aza ye, dilê min bêbend
Minet min navê qet min nedît merbend

Bager, bandev û berf, çiya, kaş, pal, zinar
Ew heval û hogir in, bi min dost û yar

Wek ruhniyê aza me, wek reng û deng
Min minet nexwest, lewra ez mam dereng

Qertel û baz him [im], li ser berf û çiya
Stêr kulîlkên min in bi mêrg û giya

Xwedê rastî ye, hew... heqê min Xwedê
Heqê min delal e wek bav, bira û dê

Bager, bandev û berf, çiya kaş, pal, zinar
Ew heval û hogir in, bi min dost û yar.

Dr. K. A. Bedir-Xan

HEJMAR 17

ŞÊX Û AXA Û MUNEWWERAN

Di Hejmara Hawarê a panzdehan û di vê stûnê de, bi sernama jorîn bendeke Haco Axa derketibû. Herwekî hêvî hebû yekî ji xwendevanên Hawarê lê vegerand.

Ji xwe di herkovarê de munaqeşeyên holê çêdibin û ev tişteki qenc e. Ji ber ko fikra herbirê xelkê pê dixuye, millet pê bendewar dibe û di nav gotinên herdu aliyan de li rastiyê digere.

Ji xwe Hawar wek kursiyekî ye ko herkes lê dikare hilvekişe û fikra xwe jî bêje. Tenê bi vî şertî ko herdu alî ji hawîra edebî dermekevin.

Herwekî me benda axê belav kiribû, benda jêrîn jî belav dikin. Heke axa, an herçî ko meylidariya fikra wî dikin, li Evîn Cîwelek vegerandine rûpelên Hawarê ji wan re jî vekirîne.

Lê tiştek heye. "Evîn Cîwelek" navekî veşartiye. Herwekî di Hawarê de gelek bend û şi'r bi navên veşartî belav bûne û belav dibin jî.

Li gora usûlekî çapxanan û rojnaman herçî ko bi navên veşartî dinivîsînin navên xwe ên rastî ji rojnamê re didin zanîn û rojname bi wan dizane lê tucaran wan belav nake. Ji lewra ji niho û pê de herçî ko bi navên veşartî dê binivîsînin divêt navên xwe ên rastîn ji me re bidin zanîn. Herwekî ji Evîn Cîwelek pê ve xweyiyê navên veşartî hemî jî dane. An ne nivîsarên wan nayên belav kirin, ew jî li kovarê nikarin bigirin. Ji ber ko bi xwe bi usûlî ve neçûne.

HAWAR

REŞBELEKA MERIYAN

Me benda Şêx û Axa û munwweran xwend. Gerek e em rastiyê bibêjin. Belê em lê pir ecêbmayî man. Me di dilê xwe de digot axayê me êdî poşman bûne û dixwazin ji bona rahetiya millet û welêt bixebitin û pê gunehên xwe bidin efû kirin. Ne ko li ser munewweran rabin û loma ji wan bikin. Mîna Axê gotiye em qala mesela Şêx Seîdê rehmetî bikin. Herçî li ser Şêxê rehmetî çûn, pê ra şer kirin û nehiştin îşê rehmetî biçe serî û kurd îstîqlala xwe bistînin gelo ew axa bûn an munewwer bûn. Dîsa îro herçî mucahidê me ko li welêt bi bêbextî têne kuştin gelo bi destê axa yan munewweran dimirin.

Lê ez naxwazim vê behsê dirêj bikim. Çima ko îro ez dixwazim ji ya xwe bêtir fikra miriyan bêjim. Belê fikra miriyan fikra şahîdê munewwerê kurdan. Lê hûn ê bêjin tu çawa dikarî fikra wan ji me ra bêjî. Belê heta niho digotin; ji miriyan tu xeber nehatiye

û nayê jî. Min jî wirga dizanîbû. Lê îro ez ê reşbeleka miriyan di rûpelê Hawarê de belav bikim.

Bêşik e ko ev xebera ew ê gelek xwenedevanan ecêbmayî bihêle... na, gelî xwendevanan, nemaze, biraên kurd, qet ecêbmayî nemînin. Bi bawerî û bê tasewas bixwînin û bizanin, jê îbretê bigirin.

Belê ji çend rojan carekê bi xewnê an bi xeyalî diherim dinya dinê û pirsa miriyê xwe dikim. Çawa ko duhî bi şev dîsa bi xeyalî, min guzergahek li nav miriyan çêkir.

Heyhat, çi bibînim? Çi qasî Yûsuf Ziyain, Fuadin, Kemal Fewzîin, Extîin hene reşa xwe girêdane di şînê da ne. Piştî pirsiyariya hal û ehwalê me ji benda axê qal kir tevda xeyidîbûn binêr ji min ra çi gotin:

"Ey Evîn Cîwelek! Êdîn pir meyê cem me. Heta vê hingê tu ezeb bûyî. Lome ji te nedibûn. Lê îro ji te re axakî keçek anî. Belê Cîwelek wê keçê bera me de. Hêj hetanî îro dê û bavan keçê wirga nehanîne dinê. Pir xweşik e li te pîroz be. Lê Cîwelek bala xwe bidê, porê keçikê bi şehekî wirga hatiye şekirin ko di nav mercanê diranê vê de çendek jî diranên maran bi cih bûne.

Belê axayê me di nav benda xwe a hebguheranî de çend jî diranên maran bi cih kirine. Dibêje: "Weqtê ko eskerê kurda bi ser bajarê Kurdistanê de digirtin, gelo ew xortê me ê munewwer, xwenda li kû bûn?" Li aliyekî din netêkilbûna xwe ji nezaniya xwe derpêş dike. Ger cenabê axê nizanibû û ji ber vê yekê têkilî şerê serxwebûnê nebû, çawan dibe cihê me dizanîbû. Em li ku bûn, dixebitîn an nedixebitîn? Ma herkes zane axayê me hingê li ku bû û çi dikir. Ne gerek e em bibêjin. Heke niho dixwazin bidin rêya me bên cem me, bila kerem kin cihê vala cem me gelek heye, lê bi vî şertî, neqeba ko em tê de hatine bila bên...

Axa bi xwe dibêje: "Êdî îro ne ew dem e ko em loma û gazinan ji hev bikin" ger wirga ye çima bi xwe dike û li me radibe. Dawî hêj di pêşiya me de ye. Ger xebitîn em li wan nagirin. Lê bila bi van gotinan di bin axa sar de rûhên me me'ezibînin. Ji bona îro ev bes e... "

Gelî xwendevanan! va ya gotina miriyan. Ko rê pê ket em ê dîsa fikra xwe bibêjin. Lê ya çêtir ew e, şûna ko em loma û gazinda ji hev bikin tevda bixebitin û vî welatî û milletê belengaz xelas bikin.

Evîn Cîwelek

DERSXANE

Me hemî dil dikir û dixwest ko kovareke me hebit. Dîsan herkesî lê yek bûbû, elfabeya kurdî a nû divêt bête belav kirin û herçî xortên kurd hînî wê bibin.

Bi sed renc û dişwariyê û paş xebateke şeşmehîn, me destûra kovarekê bi navê Hawarê sitand. Hawar di nav me de daket. Bû hawar û gazî. Herçend heye ew çend li welatê kurdan û biyaniyan hate belav kirin. Şabaş û pîrozî, li we û lê, deng û pêjn, hertişt... hemî qenc, hemî rind, tev spehî û delal...

Lê tiştek hebû. Diviyabû ko Hawara kurdan bijît û bi ser kevit. Hawar dihate Hawarê. Lê gerek bû ko bihatina hawara Ha-

warê jî. Jê re pergîvan û gazîvan diviya bûn. Herkovar û rojname, nemaze kovareke weke ya me bi du tiştan dikarit bijît. Sermiyan û xwendevan. Em ê îro tenê qala xwendevanan bikin. Lê bi vê hincetê me dil heye berê pêşîn hinekî qala nivîsevanan bikin û jê bikevin qesta xwe a bingehî. Ji xwe nivîsevan ji xwendevanan têne hilbijartin û berekê wan in. Wekî hejmara Hawarê a pêşîn derket, me di dilê xwe de digot ko paş çend hejmaran nivîsar li me welê bibarin ko em ê di bijartinê de ecêbmayî bimînin û pişkê bavêjin ser. Lê welê nebû. Hêviya me neçû serî. Ji çend şi'r û bendikan pê ve tiştekî xurt û bi goşt negihaye destê me. Digel vê hindê me bihna xwe fire dikir û digot, xwendayên me hêj kar nebûne, roja barkirinê ji nişka ve bi ser wan ve girt, hîn xwe pêk ditînin, qelemên xwe - wek şûrê ji kalanî - ji diwêtên xwe sibe yan dusibe dê bikişînein.

Ji xwe hejmarên pêşîn ji bona hînkirina elfabêya nû û awayê nivîsandinê, bi çend bendên ko bi herdu herfan dihatin nivîsandin, derdiketin. Heta îro jî ew awa dom dikit û carinan jî hin bend bi herdu herfan têne çapkirin.

Lê di wî çendî de hin nivîsarên nûgihîştiyan dihatin û digihane me. Bivênevê heqê nûgihîştiyan jî di Hawarê de hebû. Ji xwe Hawar ji me bêtir ya wan bû. Ji ber ko em yên îro û ew yên dawiyê ne. Û ji me re diviyabû ko em wan bigihînin û bi xwedî bikin da ko bikêrî millet û welatê xwe bên. Ji lewra dilê me hebû, em ji wan re, ji nûgihîştiyan re sitûneke cihê vekin. Herwekî me vekiribû.

Lê bi zemanî ve me dît ko di Sûriyê de ji van pê ve tu xwendayên welê nînin ko pê da di sitûnên Hawarê de tiştinin bi kêr û bi awakî qenc û rast, bi kurdmanciyeke xwerû, bikarin binivîsînin. Wekî em kurmanciya xwerû dibêjin jî qesta me ne ew e ko tê de pirsên erebî nînbin. Bila hebin, lê divêt awa kurdî û pirs kurdandî bin. Belê me got bila tê de pirsên erebî hebin. Lê ne ew çend û welê bêfesal ko şûna "Ber vê yekê" "Bîna-en 'ela zalîke" bête gotin.

Diyar e ko kurdên welatê jêrîn ji me derketine û bend û şi'rên hêja nivîsandine û dinivîsînin. Ji xwe welê jî diviyabû. Çiku kurdên Îraqê di welatê xwe de ne, nêzîngî milyonekê ne, nemaze ji berê ve di bajarê Suelymaniyê de bi kurdî dinivîsînin. Ji û pê ve ev deh sal in di dibistanên xwe de bi kurdî dixwînin. Lê em di Sûriyê de ji aliyekî kêm in, ji aliyê din di nav me de - xelkê cih û derketî - xwenda hindik in. Hebin jî hêj rind hînî nivîsandina kurdmanciyê nebûne. Belê divêt hîn bibin, ji ber ko bi zimanekî nivîsandin ne tenê bi zanîna wî zimanî tête pê, lêbelê divêt mirov bi wî zimanî hînî nivîsandinê bibit.

Belê di encamê de me dît ko nivîsevanên me ên îro ev in û ne hinekî din in. Ber vî deravî de me tavil qerara xwe da û rûpelên Hawarê ji her texlît nivîsaran re vekir. Welê jî gerek bû. Ji aliyekî xelk hînî xwendin û nivîsandinê dibû, ji milê din çend nivîsevan dihatin gehandin. Ji û pê ve Hawar zeviya zimanê kurdiyê ye. Divêt bi vê zeviyê her texlît tov bêne werkirin. Hin hebûn ber destê me de bi xwedî û hînî nivîsandinê dibûn. Bivênevê ev ji ên din derketin. Lê ên

mayîn jî hêdî hêdî, bi xwendina Hawarê û bi teshîhên ko me di nivîsarên wan de dikirin awayê nivîsandina xwe bi gelekî edilandine.

Seh kirine ko li şûna "Min ji ber xwe got" "Ji ber xwe min got" nayê gotin, di zimanê axaftinê da bihata gotin jî di zimanê nivîsandinê de ne rast e. Dîsan rind kete serê wan ko mirov nikare "Mehîn min" binivîsîne lê gerek e wekî tête bi lêv kirin "Mehîna min" binivîsîne û heke mehîn ji yekê bêhtir in, di hin şîwan de, "Mehînê min" bête gotin jî, di zimanê nivîsandinê de divêt "Mehînên min" bête nivîsandin. Ji ber ko a pêşîn yekejimar "mufred" a paşîn pirejmar "cem'" e. Belê bi vî awayî Hawar bû dibistana nûgihîştiyan û tê de çend xortên me kêm û zêde hînî nivîsandinê bûn û îro dibin jî. Ji xwe, madam nivîsevanên me ên îro ev in û nivîsevan ji nav xwendevanan têne helbijartin, diviyabû birekî Hawarê bikeve destê wan. Mîna ko ketiye jî. Me jî destûr da. Em ê pêleke xweş li ser vî awayî bisekinin jî. Pê çend xortên me hînî nivîsandinê dibin û Hawar dikeve nav xelkê û rast bi rast dibe kovara wan.

Ji xwe ev şi'r û bendikên nûgihîştiyan ne bêkêr in jî. Ev nivîsarên ha ji bona me, ji bona herkesê ko çavên zanîn û zanahiyê lê hene û xasima ji bona nifşa tê gelekî hêja û bi fêde ne. Di wan de awayên gotinê welê hene ko ji gund li gund diguhêrin û bi lêgerînê nakevin dest.

Ji xwe biserketin û tekûzbûna zimanekî weke zimanê me bi çend awayê xebatê tête pê. Bi nivîsarên zanayan, bi nivîsarên wan mirovên ko hima xwendin û nivîsandinê dizanin û herwekî bi xwe dibêjin û diaxivin û ji devê xelkê dinivîsin, bê ko tu tiştê wê biguhêrînin diguhêzînin rûpelan.

Ji û pê ve tiştekî din jî heye ko hîm û bingehê hemiyan e. Ew jî daba (edebiyata) xelkê ye, stran, çîrok h. p. Di vê babetê de xwendevanên Hawarê qet nexebitîne. Herçendî me ji wan re çend caran got û nivîsand jî. Heye li xwe dananîne miroveki nezan, dengbêjekî an mitribekî bibin pêşberî xwe û gotinên wî danivîsînin. Belê çêtir dîtine ko ji ber xwe binivîsînin. Lê ne welê ye. Ev texlît nivîsar ji hertexlîtî bêtir bi kêrî me tên û hêja ne. Ji ber ko tê de ji aliyekî awayê gotinên îro û ji milê din awayê gotin û pirsên çend sed salîn hene ko îro di zimanê axaftinê de nînîn û yekcar winda bûne. Belê destê me de çendyek hebûn. Me ew belav kirine. Lê ew ne bes in. Ev kanî hinde kûr e ko binya wê zû bi zû naye dîtin. Kurdistan ji perçeyên holê têjiye. Bi salan ve bête nivîsandin kuta nabin.

Me li ser meseleya nivîsaran û di dora wê de - ko pê re girêdayî ne - hin tişt gotin. Em niho vegerin li ser dersxaneyên xwe, li ser qesta xwe a bingehî.

Hejmarên Hawarê bûne hifdeh. Bivêneve çend xwendevanên me hene û çendek xwe bi xwe hînî xwendinê dibin, Lê ev ne bes in. Ji kê bête pirsîn - nemaze ji mirovên xwenda - hûn çi ra van kurdan hînî xwendinê nakin. Cuhaba wan cuhaba nekêrhatiyan e. Hema ji we re dibêjin: Ma em çi bikin kanî dibistana kurdan, ev çend dewlemendên me hene bila yek ji wan rabe û ji me re dibistanekê ava bike h. p. . . belê xebera wan e. Îro dibistanên me nînin û dew-

lemendên me jî guh nadin.

"Madam heta îro ji nav me ew dewlemendên camêr derneketine ko bi derbekê hezar zêran bidin û ji bona milletê xwe dibistanan û binyanên xêrê çêkin" (ji pêşgotinka nîzamuna ma civata xêrê). Em jî bi derbekê nikarin dibistanan çêkin. Gelo em heta çêbûna dibistanan di hêviyê de bimînin? Heke welê, hingê millet hêj gelek nexwendî û nezan dê bimînit. Gelo jê re tevdîr heye? Belê heye û gelek hêsanî ye. Ew jî vekirina dersaxana ne. Li Beyrûtê qederê dused mal kurdên Omerî û dora Mêrdînê hene. Ji xwe re hemaliyê dikin. Diktor Bedir-Xan herçî xortên wan - tê de hin sih û sih û pênc salî jî hene - gehandine hev û dane xwendinê. Paş ko şagirt gihane hejmara bîst û pêncan Diktor Bedir-Xanî ji hukûmetê ruxseta dersxanekê xwest û girt. Îro li Beyrûtê bi awakî resmî û ji aliyê hukûmetê naskirî, dersxaneke kurdî heye, tê de ji sihî bêtir kurd dixwînin û mamhosteyê wan Mustefa Ehmed Botî ye.

Îro ew li ser xwendayên kurdan wezîfe ye, ferz e. Û ferzeke 'eyn, lê ne kifaye: Vekirina dersxanan... ji 'Endyûrê heta Cerablusê bivênevê çend xwendayên me hene, bila ji xwe re dersxanan, wek dersxana Beyrûtê vekin û vî milletê bextreş û belengaz ko ji nezaniyê bûye xulamê biyaniyan bixwînin û bigihînin. Heke divêt ji hukûmetê jî ruxseta wan bistînin. Bêşik e ko heger qenc hate xebitîn hin ji wan dersxanan sibe dibin dibistan. Ji ber ko ew ne li Beyrûtê, di erdeke welê de bêne vekirin ko xelkê wê kurdmanc in.

Herwekî Hawar tovê elfabêya nû bi erdê werkir, dersxane jî dibin hîm û tovê dibistanan.

HAWAR

KURDISTAN BÊ DIBISTAN

Çi bikin ji te Kurdistan
Te pir hene şehristan
We lêkîn bê dibistan

Çi bikin ji te ey welat
Dereng li te rojhilat
Îro divêt pir xebat

Xebat xebata mêran
Hûn wek piling û şêran
Hûn tev çûyin bi kêran

Xebat xebat e zêrîn
Hûn tev hiş û bi bîr in
Hûn baş eger bi kêr in

Dinya roj e an şêv e
Kurdistan tu biaxêve
Ez westiyam mam rê ve

Rê dwîr e an dirêj e
Kurdistan tiştkî bêje
Dilê min tev qirêj e

Kurdistan hêj tu sax î
Xelk komik in tu şax î
Kurdistan tu tev dax î

Dinalim ez herwextû
Ez im zilamê rextû
Pê sax kim al û textû

Ma al û text ew çi ne
Heçî hebit yek jin e
Dizanit derdê min e

Al bilind e di herwext
Dixwazit zanîn û rext
Dibê ez im bext û text

Mustefa Ehmed Botî

TOLA KARWÊN

Kur û keç jin û zaro bi rêketin diçin
Tazî rût, laş bi birîn berf û herî li bin

Ciwan, kal, şîrmij gedek, yek hawî ne bêdeng
Rêwî ne li wan tarî, gon bûne zer bêreng

Karwanek, karwanekî zîz, diguhêzin, diçin
Diguhêzin, ji kû li kû, diçin bê ser û bin

Nenas e ji kû tên, di vî halê ecêb
Rencîde, êş û keser, hevalê wan xerîb

Şewat e, lehî ye, ji ber çi bazdan revîn
Hin hene, di nav wan de porgij gijê wek dîn

Serqot in, pêxwas û rût, heta navran û çîp
Rê asê, kevir û kuç, pêşiya wan tev şîp

Derketî, derketî nehiştine êl, welat
Eşîrin, tê de hene, tor in û çend tat

Ciwelek, cotkar û beg pismîr, axa û mîr
Mela ne, şêx û seyda yek awa ne bin nîr

Destbestî, girêdayî mil bi werîs, zencîr
Merbend û kelemçe ne, karwanekî hesîr

Peya ne neynok ketî pehnî bûne qeşem
Ji ferş û zinar û lat da tên, diçin çem çem

Peya ne bi xwe peya lê muhafiz siwar
Jendirme eskerê reş ji pêl û pêr û par

Onbaşî û çawîş û yek mulazim li ser
Geh bi lez geh bi bez diçin bi kaş û ber

Destan de tajang û şor milên wan ve tiveng
Tajangan diweşînin bi dengê ring û ving

Şilfên wan xwe dipêçin li rû gerden û ber
Ko jê bûn ji şopa wan tev xwînin têne der

Qêrînek, nalîn û ax ji karwanî ko çû
Jenderme nav didin wan "Hey kafir kurd Yürü"(1)

Şev û roj rêve diçin, bê weçan û vesih
Kal û pîr û xort, keçik tev xuyane wek sih

Rêwiyek deborî û dil kir ko seh bike
Lê hate vegerandin bin de qet pirs meke

Kurd in û Kurdmanc in, diçin bê armanc

* * *

Bêxweyî, bêxwedî ne, Xwedê hiştê reben
Birçî, nêz, ne gezo ye, tu xwedê ew bikin

Îsa jî, Muhemmed û Mûsa jî nas kirin
Berê xwe çend caran li te jî ras kirin

Ne niho ji mêj ve tu nas kirî ev qewm
Ne heyf e sed mixabin qet seza ye ev lewm

Yezdano mebe tu jî bûyî hevalê xurt
Bêguneh û bêsûc, tinê kurd in kurd

Çûn çûn çûn, di ber di ser newal û gaz û gir
Armanca bê armancan heyîna xewiyane kir

Rê li wan hate girtin, berfende, pûk, êşot
Zîpik û teyrok û berf datînin ser rût û qot

Li kavilê gundekî siwar bûbûn peya
Di nav pêlên berfê de siwar bûbûn winda

Hespek yê mulazimî hebû esîl, kihêl
Deştî bû qet nedîbû, çiya pûk berf û pêl

Yekî kal, ji karwanî lê hebûye kulav
Mulazim ji onbaşî re rabû got: "Hey sebav

Kulavî here bîne, hespê min pê dake
Zînê wê lê bihêle lê hefsarî rake"

Zabit û jendirme esker bin banekê xwe dan
Kur û keç jin û pîr tev de mabûn bêban

Ji der ve nav berfê de bin zîpikê de man
Hewraniyê şeva reş tenê lihêf û ban

Sibetir hildihat roj bi tajangê çawîş
Dikete nav karwanî li wan dikir êrîş

Çawîşî got zabitî : "Efendim işte halo
Geberdî gîttî kalo hîç dêmedî lolo" (2)

Henekê xwe pê kirin, kalê rebenê tazî
Berfê de mabû bê kulav hate dîtin mirî

Zabitî got: "Ulan be, ev kurdekî çak e
Ne bi xwe be jî lê kulav bi kêrî me hat pak e"

Tev rabûn, peya siwar, bi rêketin pêş ve
Diçûn lê êdî reben, hin jar diman pêş ve

Zabitî dît ko karwan, hin bi hin dibû dirêj
Westa û bê derman, rêwingî bûbûn tev gêj
Çare çar û sê bi sê rêz girtibûn bo rê
Wek berê rêz nediman, firk dibûbûn herê

Gavên nû diketin navbera xêz û rêz
Ji çaran û sisêyan, hin li paş û bê xêz

Mulazim ji xwe diviya ji dil û can dixwest
Herçend heye ew çend hejmaran bike rast

Ji xwe kar ew nebû ko bi ser keve Tûran
Ji lewra diviyabû ko kêm bibin pûran

Zabitî got onbaşî, çawîş û eskeran:
"Arkadan yandan sürün, duşurün be topdan" (3)

Destan de tajang û şûr dirêj li karwan kirin
Herçî şîrmij û gedek bin lingên xwe birin

Zarîn rabû û nalîn, ji karwanê dilreş
Rengê sor li erdê bû, belav pinî û beş

Mejî tev perçiqîne, xuyane çend serî
Cerg û dil sîng û ber, bûbûne giş herî

Tivingên xwe rast kirin, didan ji pêş û paş
Teq û req vizz û vingîn li wan dihate baş

Yek du sê çar diketin, ser çaw bixwîn kambax
Tenê ji jinan dihat dengê zarîn û ax

Dimirin mêr ne deng e ne ax û zar nalîn
Paşila hev diketin hevdu ra gor in hêlîn

* * *

Cih gelî û newal bû, berf diket pêl bi pêl
Çamikar û hawîr giş devî zinar û rêl

Moran û mij li dorê, rê dihate girtin
Zabit û esker gişan, ev halê xerab dîtin

Tirs û lerz ket dilê wan, mirinê nêzîng dîtin
Nîvmirî karwanê xwe, hima li wê hiştin

Zabitî da pêşiyê, esker ji paş ve çûn
Tevlî hev di berfê de, bi lez winda dibûn

Ber cendekan direvîn, ji ba û berf û pûk
Geh li daran diketin, geh li kelem û tûk

Karwan ma cihê xwe de, geh nalîn e geh ax
Pir ne ajot nîvmirî qefilîn bûn tev ax

Bi rojan ve berf barî, bû kurşe û qeşa
Hêj dihat û dibarî seranser û pê da

Karwan di bin de ma, girek rabû bilind
Heykel ji karwanî re, spehî, hulû û rind

* * *

Belê ew cih newal e, Sîpan di ber û serê
Sîpanê Xelatê ye, Tirba Xecê li berê

Siyabend û Xecê tê de, herdu spîndar diyar (4)
Nawbera karwan û tirbê kêl ji wan re ew dar

Zivistan paş ve mabû, dinya bûbû buhar
Spîndar bi ser ketin, şîn bûbûn beyar

Gakovî weke hersal ser spîndarê gihan
Ko ketin bi darê hev tola xwe gî berdan

Belê şîn, spîndar şîn, şax û çiqil li pêl
Lê di ber karwanî de, ber tirba wan de kêl

Nexwarin li hev hatin û deng li wan kirin.
Em di we bihûrtine, spîndarino werin

Em bûne dost û bira, tola me jî yek
Tola me tola karwên, karê me gurz û çek"

Celadet Alî Bedir-Xan

---

1) Kurdê kafir bimeş!

2) Cehimî mir kalo û qet ne got "lolo".

3) Ji paş ji rex bajon, tevde biqedînin.

4) Çîrçîroka Siyabendê Silîvî nas e. Li gora wê Siyabend gakoviyek kuşt û di dema ko ew şerjê kira lingên wî şemitîn û ket li ser sîxê dareke hişk. Paşê Xecê jî xwe berda li ser sîxî, sîx di bin wan de şikiya û herdu laş ketin newalê. Li şûna wan du spîndar rabûn û şînhûn. Ji ber ko Siyabend û gakovî bûbûn dijminên hev û spîndar jî li dewsa wan rabûbûn gakovî hersal dihatin û pelên wan dixwarin.

HEJMAR 18

XWE BINAS...

Belê xorto xwe binas, lê ne ser pelekî, xwe qenc, bi dehkere û bingeh binas.

Xorto! Heke te hejmara Hawarê a pêşîn xwendiye, divêt bizanî û bête bîra te ko min ji Hawarê re bi vî deng û awayî dest pê kir û di xêza wê a pêşîn de gotibû:

"Hawar dengê zanînê ye. Zanîn xwe nasîn e. Herkesê ko xwe nas dike dikare xwe bide naskirin". (Hawar, sal 1, hejmar 1, rûpel 1, yekşemb, 10 gulan 1932)

Îro ez vedigerim ser vê gotinê. Tu îro ji berê ji wê çaxa ko ev xêzên ha hatine çapkirin xwendatir û zanatir î. Belê ezê îro van gotinan ji te re rave kim, ji hev derêxînim û mana wan bidim zanîn û te ji te re bidim naskirin. Da ko tu, hûn bi tevayî, bikarin xwe ji biyaniyan re, ji cîhanê re bidin nas kirin.

Heyina te, heyina milletê te, tenê bi hatin nasînê têtc pê. Hetanî ko tu meyî naskirin, xwe medî nasîn, di nav koma milletan de cihê te nîne.

Ev kitêboka ha ji bona vê yekê hatiye nivîsandin. Belê armanca wê ev e: Te ji te re dane naskirin.

Tu kî yî? Ji kîjan millet û nîjadî yî? Zimanê te çi ziman e? Tu berê çawan bûyî? Îro di çi halî de yî? Jê çawan dikarî bifilitî?

Qenc bixwîne, rind bala xwe bide, hin berên wê jiber bike. Paş ko te ev xwend û seh kir, nas û hevalên xwe re bide xwendin û ji nexwendiyan re bi xwe bixwîne û bide zanîn.

Heke te holê kir, bi gotin û pendên min ve çûyî, tu xortê min î, xortê milletê xwe yî, sezayê şabaş û pesn î. An ne... ji xwe destên min ji te dibin.

Pendên Ayina Kurdaniyê

Xorto! Jîna te, jîna milletê me bi herawayî rojeke qewemandinê ye. Lê ev roj ne mîna rojên din e. Saetên wê ne bîst û çar lê bêhejmar in, roj tê de bi carên bêpîvan diçit ava û hiltêt.

Tu di roja qewmandinê de zayî, tê de dijî, heye ko di wê rojê de bimirî jî. Ji xwe tu ji jînê bêtir ji bona mirinê hatî dinyayê.

Ev jîn ji me re gerek e ji bona ko em di dema xwe de wê bidin ber çavê xwe û bimirin.

Xorto! Tu çîlê milletekî kevn, nîjadekî mezin î. Pêşiyên te di rûpelên dîrokê, di gorinên gernas û camêran de rakerî ne. Tu kurê kurdan, neviyê Medan, dahatiyê Ariyan î. Lê îro ne tu yî, dîlê, reben û belengaz, jar û qels, dewletek î û bindest î.

Lê te sond xwariye, li ser bext û xencera xwe. Sibe tu yî aza serefraz, bextiyar, kamiran, serdest û bi serxwe bî. Te ev rê ji xwe re bijartiye û tê re diçî. Hêj gelek neçûyî. Tenê çend sale in ko tu tê de yî. Carinan diçî, carinan disekinî şaş dibî, ecêbmayî dimînî, li dora xwe dinihêrî, xwe bi tenê dibînî, didî nependiyan.

* * *

Ev pêlek e em tevde bi riya çiyakî asê ve diçin. Herçend em ji cihê xwe ê pêşîn dûr di-

kevin hawîr, çarnikar fire dibin, ba tê de xurt e, pêşiya me pê da bandev û bahos e.

Belê rê, rêke asê, bi kevir, pêşiya me lat û ferşinin zinar, kop û gaz in. Lingên me de ne sol, ne pêlav dimînin. Carin hene, em kirasên xwe diçirînin û ji lingên xwe ên birîndar re pêreşkan çêdikin.

Bi destên me re çîmên hesinîn hene. Serên wan dikevin kuç û berên rê. Ew wan dialêsin, bi rêva û pê ew kurt dibin, em di ser wan re ditewihin, pişta me du ta dibit. Lê herçend çîmên me kin, piştên me du ta dibin rêya me jî ew çend kurt dibit.

Rojin hene li me tarî ye, roja me girtiye. Lê em bi ruhnahiya dilên xwe hawîrdora xwe dibînin.

Şevin hene xew li me diçit, lê em di hişyarî û di ramana armanca xwe de canên xwe divesihînin.

* * *

Xorto! Te ji dîroka milletê xwe, karek li ser xwe girtiye. Ew barekî giran e. Ji xwe barên giran para mêran, para mêran barê giran in. Te ew li pişta xwe kiriye û daye kaşa çiyayên ko bi rê ve bilindtir û asêtir dibin.

Di wan de ne bervarine şeverê ne jî şop û rêça pêşiyan diyar in. Em bi xwe, bi ling, dest û neynokên xwe di wan kaşan de rênin nû vedikin, şopa xuşînok û dewlikan dihêlin û pêş de diçin.

Di paş me de karwanekî dirêj, rêwîyên bê hejmar hene ko di wan neqeban re dê biborin.

Herçend hildikişî û ji deştê dûr dikevî, diwestî, lê ew çend zexm û xurt dibî. Hawîr diguhire, tiştinin welê dibînî ko bi te nenas in. Ji dûr ve leylanan de, dinyake nû, ji bo te nû bi xwe kevn lê jibîrkirî, dibînî.

Ew der gulîstan, gulgeştek e. Tê de avên zelal diherikin, mêrgên rengereng wek keskesorên ezmanî diçirisin. Darên wê tev kesk û bişkivîne, xelkê wê delal, ciwan û xurt, herçî mêr zava herçî jin hêj nû bûk in. Ew dinya tu bi xwe yî, ew kurdanî ye.

* * *

Carinan lingên te dişemitin, dikevî xwîşeyan, di şawan re diçî, di ber zandoran re disekinî, li kûriya wan dinihêrî. Çavên te şevereş tên, xilmaşî dibî, dilê te jibîr ve diçe, pêlekê li wê dimînî. Erd qelaç e, şînahî ne diyar in. Di dora te de tenê çend pel tihnav hene. Bi bihna wan di xwe dikî der, hişyar dibî û didî rê.

* * *

Xorto! Te berê xwe daye mizgefteke welê ko ji awîze û fanosên wê tenê ruhniya xweşiyê diherike. Tu tê de di ruhnî û tariyên wê de bi xwe bihesî bîr bibî, bîrewerî heyina xwe bibî. Tu ê bizanî ko heta niho neyînê de bûyî.

* * *

Xorto! Armanca te rizgarî ye. Rizgariya welat û miletekî ye. Navê armanca te kurd e, kurdanî ye, Kurdistan e. Armanca te li ber te sekinî ye. Di şeklê mirovekî de ye. Tu lê dinihêrî, ecêbmayî dimînî.

Herê tu dibînî, dest, ling, mil, pol, parsû, paruhan hertiştên wî hene. Lingê wî yê rastê berepêş, yê çepê berpaş diçit. Laş di cihê xwe de ye. Xwe ne dide pêş, ne jî paş. Ji ber ko ji aliyekî pêş ve, ji aliyê din paş ve tête kişandin.

Tu zanî çira xorto? Lewma ko herdu ling ne yek in. Navbera wan de yekîtî nîne. Divêt, tu bixebitî van herdu lingan bi aliyekî ve bilivînî.

* * *

Xorto! Çarnikar girtiye. Di aliyên rojhilat, rojava û nîvro de sê milletên din hene. Çav û guhên xwe bel kirine li te fedikirin. Lê ne ji bona qenciyê. Hersê jî dijminên te ne.

Tu îro di bin nîrê wan de yî. Te dişidînin. Bi xwe ditirsin. Ditirsin ko serê xwe rakî. Ji xewa xwe a giran û kevn hişyar bibî û hertiştî bîr bibî.

Belê tu hêj ciwan î, zaro yî, nezan î, hov î. Lê bi xurtiya milên xwe bi wan dikarî. Ew gihaştî ne, pîr in. Mezin zexm û xurtirbûna wan nemaye. Her weku tu zêde bikî ewê kêm bikin. Gava pelên direxkan şîn dibin, yên darên kevnare diweşin. Digel xurtiyên xwe ditirsin. Ji ber ko xurtiya wan derevkî ye. Bi top û tivingan e. Lê bi xwe bi laş û canên xwe kal û komik in.

Belê xorto ew dixwazin ko tu ji wan re bibî xoşikî. Kirine serê xwe te daxewin. Zimanê te jêkin û yên xwe bi devê te ve bikin. Da ko tu nikarî kurdaniya xwe bi lêv bikî. Lê tu metirse. Ew nizanin ko avên erdê bi ziwakirina pingavên ruyê erdê naçike.

Dîsan nizanin ko kurd ne avzêm in, kanî ne. Bi dagirtina çem û rûbar bête girtin jî serê kaniyê nayê. Ew dizê û di ber bendan de dipingire, rojekê li wan tête hev di ser wan re diherike û wan di bin pêlên xwe de hildiweşîne.

* * *

Xorto! Tu ji bona hişyariyê dixebitî. Millet nivistiye. Di xew de ye. Ji lewra tête kuştin. Yên te di xewê de bûn. Ewan bi ser yên te de girtine. Ma mirovên hişyar ko di xwe dikin der têne kuştin.

* * *

Xorto! Rêya te dirêj, armanca te hêj dûr e. Lê tu bi rê ketîyî. Herçî ko bi rê dikeve digihe jî. Armanca te aramanca çend nifşan e. Ne tenê armanca te û nifşa te. Gelek rêwiyên din dê bên û bidin ser şopa te. Her rêwî riya armancê kurt dikit. Ê nû ji wê dest pê dikit ko pêşiyê wî li wê hiştiye. Rêya te ji ya nifşên din asêtir e. Ji ber ko gîsinê xwe dikî erdekî welê ko hêj tu gîsin lê neketine. Zeviya te beyar e. Divêt gîsinê te ji pola bit, destê te hesin.

* * *

Xorto! Bi ser kela me de girtine. Ji derve dijmin dirêjî me kiriye. Ji her milî erîş. Di hundurê kelê de şerekî din, bê eman û ji ê pêşîn mezin û dijwartir heye. Şerê me bi hev du re ye. Di mal de jî dijmin.

Herê Xorto! Birîna me a mezin û xedar dexs e, berberî ye, jana dexsê ye. Em sîngjar in. Ji derve serma li me dixe. Li hundur em bi janê dikevin. Di nav xwe de em çend ber in. Berekî kiçik serê xwe daniye li ser sînga milletî, Li hilavêtina dilê wî guhdar bûye û ji xwe re bê deng û pêjn dixebite. Li dermanê nexweşê xwe digere.

Berekî din heye, li wan temaşe dike. Peyayên vê berê dibînin ko wan tiştek aniye pê û hero ditînin. Li wan didexisin. Hingê ew jî dil dikin tiştekî bikin. Lê mîna tiştê çêkirî an jî çêtir nikarin bînin pê. Lê heye ko bi awakî arîkariya çêkiroxan bikin û ê çêkirî pêşve bibin û bi ser xin. Lê dexsa wan nahêle. Ax ew jana xedar bi pêsîra wan girtiye, wan diêşîne, dikuje.

Ji ber ko çênekirine û nikarin çêkin, naxwazin ên din jî çêkin. Çiku ji wan re ne pesn e, ji wan re pê tu nav û deng çênabe. Û holê çavê xwe didin xirabiyê. Ji nekêrhatiya xwe bi tevr û bivir li ser avahiyên ko hinekî din lêkirine, radibin. Li wan dikevin, lê bivir û tevrên wan ne li avahiyan lê li ling û ejnûyên wan dikevin.

Tu zanî Xorto ew wek çî û kî ne?

Ew mîna wî mirovî ne ko serê xwe di ser stuyê xwe re tewandiye û li sînga ezmanê zelal tif dike. Tu bi xwe bîr dibî ne, ko gilêz li wan vedigere û dikeve rûyên wan. Ji xwe rêvîn bûn, yekcar dibin seg. Belê xorto! Dexisiyê tu kuştî, berberiyê tu mirandî, belaviyê tu kevandî. Hin hene dixwazin bixebitin, lê tu kes naxwaze li ber destê yekî din de bixebite. Dil û çavê herkesî di ser destiyê de ye. Herkesê dixwaze bibe axa, lê çavê tu kesî di peyatiyê de nîne. Ji lewra di nav me de axa nînin û herkes axa ye. Lê tu ê holê nekî. Tu bi awakî din bixwedî bûyî û hatî gehandin. Belê tu jî li mezinahiyê bigerî. Tu jî dê bixwazî bibî axa. Lê ne bi vî rengî.

Xorto! Guh bidêr. Rind bala xwe bide. Berê pêşîn tu ê bêxî serê xwe ko tu xulamê millet û paleyê welatê xwe yî tu ê xizmeta wî bikî û ji bona wî bixebitî. Dîsan tu ê bizanî ko axayên rastîn ew in ko xulamiya milletê xwe dikin, ên din tevda axayên derewîn in.

* * *

Dema ko tu dixebitî qet li dora xwe menihêre. Heke ên din dixebitin an ne. Herçî ko dixebite karê xwe pêk ditîne [tîne] û karê tu kesî bi xebata yekî dîtir naçe serî. Herdar bi pelên xwe sayedar e, ne bi pelên darên dorê.

Tu ne bi tenê yî. Di dora te de hinên din jî hene ko dixebitin. Heke te tiştek pêk anî li dora xwe fedikire [fekire], li tiştekî welê bigere ko bi yê te bêtir û tekûz bibit. Hûn hemî ji bona avahiyekê dixebitin. Her kî ji we hîmê wî daniye Xwedê jê razî bit. Pesn jê re bit, heqê wî ye. Hûn jî herin dar û qirş, herî û kevirî peyda bikin. Dîwar an banekî wî çêkin. Navdidaniyê bidin. Lê ne ko bidexisin.

* * *

Tu ketiyî cînariya yekî ko avahiyek bi du mezelan aniye pê. Tu di xwe re wê xurtiyê dibînî ko bikarî avahiyeke çend tayîn û mezelîn ber pê bikî. Li avakirina mala mezin bi xerabkirina a kiçik dest pê meke.

Belê Xorto! Di dewra xwe de kêm û zêde, kiçik û mezin, civat, kom, civanokan dê bibînî.

Di dinyayê de tu tişt nîne ko tekûz bît. Di hertiştî de, nemaze di karên nû dest- pêkirî de, pirê caran, kêmanî heye. Heke te ew kêmanî dîtin, hima direjî wan meke. Lê bixebite ko tu bikevî nav wan, arîkariya danîyan bikî û wan kêmaniyan biedilînî.

Hilweşandina sitûnekê hêsanî niye. Huner di rastkirina sitûna xwêl de ye.

* * *

Xorto! Holê bixebite, an bixwe çêke an arîkariya ewan bike ko çêdikin, ava dikin.

Lê heger tu nikarî bi xwe çêkî, ne jî arîkariya çêkiroxan bikî hingê bi ên çêkirî şa û kêfxweş bibe. Ji ber ko ew ji bona te, ji bona milletê te hatine çêkirin. Nav di wan bide, wan bipesinîne.

Xorto! Te dît ko bazekî kevroşkek girtiye. Mebêje, ma girtina kevroşkê jî tiştek e. Lê bêje te xezalek girtiye. Ji bona ko baz li xezalê bigere û bide pey wê. Xorto! Min got heke tu nikarî çêkî. Lê bawer bike, ewle be ko te dil hebe tuyê bikarî jî. Herçî ko dixwaze dikare jî.

* * *

Wekî tu dixebitî dexesker ji dora te kêm nabin. Tu guh mede wan, gotinên wan damêne ber dilê xwe.

Heke di riya xebata xwe de şemitî û ketî, tu zanî ew ê çi bikin. Mebêje ko ew ê bên bi destê te bigirin, birînên te derman bikin. No, ew ê ji hev du bipirsin, gelo lingê wî neşikiyaye.

Bi xebata xwe bi nav û deng bibî. Xelkê qenc, xelkê welatparêz pesnê te dê bidin, tu ê giram bibî. Ên dexisok tu zanî dê çi bikin! Mebêje ko bi xelkê re çeplikan li te xin. No, dexsa wan nahêle. Ew ê bêjin: Ma evî çi kiriye, ji bona xwe xebitiye û bi nav û deng bûye, di herderî de pesnê wî didin. Ma ev jî tiştek e.

* * *

Xorto! Herçî ko bi te berberiyê dê bikin ji te bêtir in. Ji xwe di dewra gelekî de stirî bi hezarî ne.

Ew di nav xwe de nexweş bibin, pev biçin jî, li te dibin yek, destên xwe didin hev. Ji ber ko ji te kêmtir in. Kêmaniya wan wan digihîne hev.

Ji xwe di tebîetê de jî welê ye. Tiştên qenc û hêja hindik in, nehêja û bêkêr zahf in.

Ma tu nizanî ko di gundekî de du sê hespên kihêl hebin, di garana wî de bi sedan ga û çêlek û dewarên reş hene. Li nik xelkê gundî ne piraniya garanê, lê hindikayiya hespên kihêl bi qedir û hêja ye.

* * *

Herwekî min got tu guh mede wan. Herçî ko eleyhdariya te dikin, li ber wan bikeve, ji wan mexeyide. Ew peyayên nekêrhatî û mivro ne. Nikarin, nizanin, ji lewra kurt û pist û kutkuta wan e.

* * *

Xorto! Xebata te mîna dengekî ye. Ma deng bi pifkirinê tête vemirandin. Keda te mîna çirayekê ye. Ma çira kengê bi deng û pêjnê temiriye. Tu her bixebite, qet mesekine, karê xwe bi ser xe.

Dengê te ko ji pifkirinê natirse ew ê her bilindtir, çira te ko bi pêjnê nalerize ew ê her geştir bibe.

* * *

Keçê! Di van gotinan de para te ne hindik e. Keçê! Tu keça wî camêrî, jina wî mirovî, diya wî xortî yî ko min şîret lê kir û kar û xebata wî şanî wî da. Belê keçê, ev xortê ha xortê te ye. Di mehdikê de te ew lorand. Di dawetê de te jê re tilîland. Di roja qewmandinê de te nav di wî da. Ji xwe tu berekê wî yî.

Keçê! Min ji te divêt, tu xortê min welê bixwedî bikî û bigihînî ko li pesn û şabaşan seza bit û lome jê mebit. Keçê! Tu di her kar û deravî de arîkara xortê min î. Tu ê pê re bijî, pê re jî bimirî.

Celadet Alî Bedir-Xan

CUHABA DAYIKÊ

Ji nûxuriyê xwe Qedrî Can re

Qedrî Qedrî canê min
Kurikê min çavê min
Nivîsara te giha
Xweşmeqam û pir biha
Herê zîz e bi kul e
Xweş bihn e ew sorgul e
Hem deng e hem laje ye
Xweşkelam e bêje ye
Silav e hem pergî ye
Peyamek ji rêwî ye
Berxikê min dikalî
Li maka xwe dinalî
Ji dayikê dûr ketî
Nalîna te kûr ketî
Belê nûza newzar î
Lê dikevî terad î

Şehlewend î siwar î
Xortê min î li kar î
Herçend dûr î û çûyî
Nûxuriyê min lê tu yî
Naçit ji bîr nûxurî
Bi kurên din û nevî.
Dilê xwe her xweş bike
Bihnûna xwe geş bike
Ji paşila dê derketî
Nav birakên xwe tu ketî
Tu ketî nav birazan
Eşîreke pozberan
Êlek e ev gelek kevn
Xudan rêzik xudan tevn
Li Sirûcê serhedan
Peyda dibin li Îran
Xweş civat in di mekş in
Di şerî de şûrkêş in
Birazî ne biraz in
Wek xezalan dibezin
Eşîreke sîng bi pirç
ko mezin bûn dibin "hirç"
Spehî, çeleng û boz in
Henîbilind bi poz in
Hin pirsên wan bibehîn
Xweş meqam e Mem û Zîn
Ferhenga xwe bike pir
Lê mebêje "Yazmîş kir"
"Gorüşmüş bûn" jî hebe
Tu eva ha qet mebe
Hêştir dibên deve here
Ev pirseke kevnar e
Kurdmanciyeke xwerû ye
Şukrê meke gezo ye
Bi xatrê te kurê min
Bi te ve ye dilê min

HAWAR

ŞEHNAMA ŞEHÎDAN

Yên ko piştî Şêx Seîdê rehmetî şehîd bûne

Bir: 1

Dixwazim ey dilo jaro bi çakî
Herî mîrên welatê me tu rakî
Bibêjin ey şehîdê dîn û millet
Bes e rabin serê roja me derket
Beg û axa ji we îro digazin
Bes e rabin wekî mîran, merazin
Dilo jaro ji Xalid beg re bêje:
Bi serbestî tu yek nutqê birêje
Bibêje: Xalido Rabe dereng e
Hemî kurdan bi hev re daye deng e
Ji wê rabe here bêje: Fuad Beg
Ji kurdmanca re rêzan î tu bêşek
Qelem fêde dikî îro tu rabe
Xewa şêrîn ji bo me pir ezab e
Di vî wextî kesî wek te nezaye
Belê çi bikim ji min îro cuda ye
Dilo Bêje: Kemal Fewzî tu kanî
Tu dilxweş be bi van rojê ciwanî
Dizanim ko di vî wextî tu rabî
Welatê me ji xwînrêjan cuda bî
Dilo Yûsuf Ziya rake ji gorê
Bere kuştin bi carek bidne dorê
Ji bo kurdan bikin cehd û xebat e
Hela rabin sibe îda welat e
Riza rabe cîhan bûye serevraz
Di dinya mane tenha em belengaz
Binêrin hûn cihê textê Şerefxan
Xerab bûye ji destê lawê Tûran
Eya Salih Begê Hênê helist e
Welatê me li ser te jar û mest e
Bi destê xwe tu bigire şûrê kurdan
Bi dev bêje ji bo me we'zê Quran
Dilo rabe bibêje: Hacî Ixtî
Bira rabe xwedanê text û bext î
Kurên te tev dikin qêrîn û hawar
Ji kurda re hemî bûne fedakar

Li cî rabe ji cî rabe Heqî Beg
Li şûn bazan dixwînin hacî legleg
Welatê me xela rakir li şêran
Niha seyd e ji bo kundê şikêran
Were Xeyrî Begê rabe ji Dêrsim
Ji te halê welatê xwe bipirsim
Herê ew Me'den û bax û rezana
Gelo rast e kete destê nezana
Bes e Rasim tu rabe ey Efendî
Bixwîne tu ziman û zarê Zendî
Binêre xweş li vê cehd û xebatê
Ji rojava hetanî rojhilatê
Ji Hîzanê tu rabe ser xwe Burhan
Tu burhan î ji bo dewa me kurdan
Bi navê te dikin cehd û xebat e
Netîca me belê tola welat e
Wehe rabe Mu'ellim tu ji Pîran
Ne Pîran e belê pîr e ji derdan
Gelek jar e ji ber derdên kurên xwe
Xerabê xan û man in hundurên xwe
Teyib Alî werin carek şiyar bin
Qelem bigrin li şînbozan siwar bin
Belê zanim ko em pêk ve bibin yek
Emê gogê berî xelkê bibin şek
Were rabe Suleyman lawê Ehmed
Welatê te hemî zozan û serhed
Bes e rabe ji bo te hatî ferzend
Belê ferzendekî Rostem hunermend
Were rabe Efîf Beg wek egîda
Li meydanê bidin xar û cirîda
Eşîra Heyderan û hem Celalî
Ji meydana kemalê mane xalî
Bibêje Yûsufo rabe dereng e
Li heralî binêre qal û ceng e
Welatê te hemî mêrg û bihuşt e
Delalê min tu rabe çaxê geşt e
Dilo Xalid Begê Yûsuf bibîne
Ji xew rake Kerem Beg pê re bîne
Bibêje ey hunermend û serevraz
Tu rabe bo te hazir bûye daxwaz

Cegerxwîn

ŞÊR Û GAYÊ ZER

Dibêjin carekê sê ga hebûn. Yek zer bû, yek reş bû û yek spî bû. Hersê heval û hogirên hev bûn. Bi hev re şîr xwaribûn. Û di xweşî û firehiyê de mezin bûbûn. Û heyiya xwe dabûn hev. Û ketibûn nav qamîşekî asê de. Ji bo paraztina xwe ji dehban. Çend caran gurî û hirç û piling li wan derketin, çûn ko wan bikujin. Dîtin ko hersê hev re hevalbend in û xurt û zexm in û har û hêç in. Newêran xwe li wan bidin û biqewimînin. Tu rê ji bo kuştina wan nedîtin, Zivirîn çûn nik şêrekî. Û jê re qise kirin û gotin: Sê gahê wisan li filanderê de hene. Em çûyin wan bixwin me newêra xwe li wan biqewimînin û me tu rê ji kuştina wan re nedît.

Şêr got: rê û elac li nik min û ez dizanim. Şêr çû sehîtiya wan kir, dît ko wisan e herwekî jê re hatiye gotin, newêre xwe rast rast li wan bide biqewimîne. Şêr rûnişt û melheza kuştina wan kir ka bi çi awayî têne xwarin. Rê dît û hêdî hêdî bi hendekekî kiçik û çavên sist û nizim giha nik wan. Kêfxweşî li wan da û got: Ma hûn nizanin ez çiqas ji we hiz dikim û heyran dimînim. Ez hatime da em tev de rabin û rûnin û bibin çar bira û hev re bijîn.

Hersê ga li hev şêwirîn û gotin: Em sê ne û ew yek bi tenê ye ew bi me nikare bila digel me be, û bi havaltiya wî qaîl bûn. Çend rojan vêkre borandin û li hev ewle bûn û zanîn ko bûne dostên rast. Rojekê şêr gayê spî û zer nependî kirin û pesnê wan da û got: Em hersê spî û zer in û nêzîkî hev in û ji yek rayî ne. Ma ev gayê reş û pîs digel me çi dike û ne ji ra û xwîna me ye û zêde ye. Û hevaltiya wî ji me re nabe û em hersê bi kêrî xwe tên.

Bûne yek û ê reş kuştin. Şêr bi çûna reşo

şa bû û çavên xwe bel kirin. Heftûkî dî şêr zero nependî kir. Û jê re got: Ey dest bira ez dibînim tu ji spiyo gelek spehîtir û xurtir, zexmtir û eqiltir î rayê min û te dimîne hev. Ma em nikarin xwe biparêzin spiyo zahf dixwe û çêre xelas kir. Lê em mane welê. Divê ew ji nav me derkeve da ko xweşî hemî li me bimîne. Sipiyo jî kuştin. Piştî çend rojan. Nûka hiş û eqlê zero hatin serî û zanî ko havaltiya şêr ne ji dostanî û hejkirina wî ye jovan bû lê jovanî dest neket. Û bîra hevalên wî hat bîrê û zanî vêca dora kuştina wî ye. Ji lewre zanî tenê nikare şêr. Û tu rê ji bo xelasiya xwe nedît ji destê şêr. Pê lingên xwe ax dikola û serê xwe dikir. Qorî û girî û hundirê wî şewitî. Şêr lê nêrît û got: Erê birayê zero ma tu çira diqorî û digirî. Û axê serê xwe de dikî.

Zero got: Giriyê min ji bê tifaqiya min û bêbextiya te, ne dostaniya te ye, roja ko reşo hat kuştin. Ez hatim kuştin û roja sipiyo çû ez çûm. Ez dizanim îro dora min e jî.

Şêr lê zivirî û pencek lê da kulabên xwe gihand ser kezeba wî û got: Dostaniya min digel te û biran ev e zero.

Mustefa Ehmed Botî

Ji Ecêbên Dinyayê:

HIRÇÊ JINDARÊZ

Ji berê ve tête bihîstin ko hirç hijî jinan dikin. Di vê babetê de gelek çîrok hene. Nemaze di nav çiyayiyan de çîrokinin welê zehf in.

Vê paşiyê di Eqçedaxê de hirçekî keçek rewand [revand. Li gora gotinê mesele holê qewimiye: Keçikeke gundî, bi navê Fatê, di rêlekê de dar dibirî. Ji nişka ve hirçek lê derket. Bivênevê keçik zehf tirseha. Lê hirçê nehişt ko tirsa keçikê dom bikit. Xwe xiste nêzîngî wê û dilê wê rûnand. Jê re da sehkirin ko ji mêj ve hejî wê dikir û lê digeriya. Keçik himbêz kir û bir şikefta xwe. Bûka xwe tê de cih kir. Ji pelên daran jê re nivîneke bûkîn raxist. Qederê şeş mehan bi hev re man. Zavayê dexisok jina xwe qet bi tenê nedihişt. Hero hima saetekê derdiket debara malê dikir û dihat. Ji bûka xwe re goştê xav, hirmê û her texlît fêkî dianîn.

Lê rojekê hirçekî din bi wan hisiya û da şopa hirçê zava. Ji ker ve hat û xwe ji ber deriyê şikeftê teland û li hêviyê ma. Heta ko hirçê din digel selika xwe derket û da rê ko here sûkê. Hingê herdu berber dirêjî hev kirin û pev çûn. Mideke dirêj li hev xistin. Di wî çendî de dilê Fatê ji bîr ve çûbû.

Piştî demekê dilê Fatê di xwe kiribû der. Ji der ve tu pêjn û deng nedihatin. Hêdî hêdî çû heta devê şikeftê û dît ko hirçan hevdu dirand û kuştibûn.

Fatê bi hawarî xwe gihande gund û biserhatiya xwe ji xelkê xwe re gilî kir. Lê nihêrîn û dîtin ko keçika reben avis mabû. Di zikê xwe de kutikekî şeş mehîn digerand.

Giyayê goştxwur em mirov hem giyaxwur hem goştxwur in.

Hin heywan jî wek me ne. Lê piraniya wan an goştxwur an giyaxwur in. Yên ko giyayê dixwun goştî naxwun û yên ko goştî dixwun devê xwe nadin giyayê. Lê giya bi xwe ne wek me, ne jî wek heywanan e rast bi rast ne giyaxwur ne jî goştxwur in. Awayê jîna wan weke din e. Herwekî ji me re nas e giya rayên xwe berdidin bin erdê û bi wan xwarina xwe dimijin û dijîn. Digel vê hindê di welatê Amerîkayê de giyayek heye wek gur û rovî rast bi rast goştxwur e, goştî dixwe. Ev giyayê ha giyayekî spehî û bi ku-

lîk e kulîlkên wan spî, bi mû nin zirav dorgirtî ne. Hin hene kulîlkên wan ji jor ve qul û mîna devekî ne. Derxwînên wan jî hene. Mêş tên li wan datînin. Hingê kulîlik aveke hinguvîn berdidin û mêşan tê de dixeniqînin, derxwunên xwe li xwe digirin û hêdî hêdî goştê nêçîrên xwe dihelînin û dadixwun.

Xeberguhêz

ROJA NÛ

Kî qasî me dilhişk e, ew dilnerm
Kî qasî me sar e û wek me germ
Mal, mindal, bûk, zaro nema kes
Bawerî, tol, kîn û şor ma ne bes
Xwedê dîl nexwest, hêsin afirand
Destê me bi xencer û şûr şidand
Şerê me sor e destê me pola
Dost re gorî ne, dijmin re bela
Tirsa me ji Xwedê ye; hew... camêr
Zinar û çûyin mejî xurt û nêr
Rabe, bikuje, bimire, felat...
Êdî dibînim, di kene welat...
Tiştine mezin çêbûn, dê çêbibin;
Dibînim dest pê dike, rojeke din...
Roja nû bo dinyaya Kurdistan
Rengîn bû ezman û rengîn cîhan
Şerê me sor e, destê me pola
Dost re gorî ne, dijmin re bela

Diktor Kamiran Alî Bedir-Xan

WELATÊ KURDAN

Kurdistan xweş e cihê kalikan
Tev xwîn dirêjin newal û çalan
Hevalno rabin tev dost û biran
Hildin avdeynê ji van neyaran
Geliyê Zîlan geliyekî teng e
Ber dost û yaran nema tu reng e
Çiyên serhedan çiyayin delal
Zar û zêç tê da bi ax û nal nal
Çiyên serhedan hemû zozan in
Sed heyf ji bo me em giş nizan in
Birîna min kûr qet li min mepirs
Çima tu wisan bê qehr û bê hirs
Çûme serhedan ji bona giştî
Ji vê Hawarê çi dengê xweş tê
Vê Hawarê ez dikim bibînim
Gul û nêrgizan pê bireşînim
Li nava kurdan jî bigerînim
Reşê van bûkan jî pê hilînim
Ma tu bîr nabî ey lawê kurdan
Pêşiyê te zor bûn li hemû erdan
Ekbetan cihê Şehmerşahê me
Kî Axsarşah e ew jî ji me ye
Keyqubad belê ew jî ji me bû
Pir eqilmend û milleterperwer bû
Astiyax herê ew jî ji kurdan
Welatê Medan bilind û bi şan
Welatê Medan welatê kurdan
Zendî ziman in em çîlê Medan

Hesen

---

*) Di van rojan de kitêbeke bi vî navî dê bigihêt çapê. Em çend rûpelên wê diguhzînin sitûnên xwe û pêşkêşî xwendevanên xwe dikin.

DENGEKÎ ZERDEŞTIYAN

Di heqê Kurdan de

Birayên me ên Zerdeştî, li Hindistanê di Bombayê de kovarekê bi navê "Iran league" û bi zimanên îngilîzî û farisî derdixînin. Kovara Zedeştiyan di hejmareke xwe de qala serxwerabûna milletê kurdan kiriye û di heqê me de çend pirsên bi heq û dilovan nivîsandine. Em wê benda ha jêr ve werdigerînin zarê xwe.

"Ji bona îro welê xuya dibe ko serxwerabûna milletê kurdan hatiye kevandin, û hin welatperwerê vî milletê kevn û bi rûmet an di meydana şerî de an di bin darên meşneqê de, xwe dane kuştin. Belê zîz e, mirov bifikire ko ji bona anînciha azahiya millî ko ji sê milyonan bêtir giyanên dîlaver lê lavekar û daxwazkar in, tevdîrek nayê dîtin.

Ev camêrên ha çend caran berê xwe dane civata milletan jî, lê hercar jî destevala vegeriya ne. Li ber vê deravê de, mirov bivênevê difikire ko ev civata bilind ne di pêkanîn û parastina bingehên heq û rastiyê de lê di lutufkarî û mildariya zexman de xurt e.

Digel vê hindê tirk bi xwe dikarin riyekê peyda bikin û bê ko tu kêmanî û talûke bigihînin xwe daxwaza vî milletî bînin cih û wî razî bikin. Ji xwe ne rast e ko mirov bixwaze biceribîne milletekî xurt ko peyayên wî tevda ji dêyên xwe cengawer zane, heta dawiyê di bin nîrî de bihêle."

HAWAR

BI XWALÊ XWE VE

Em dibin diz. Li me dibe hîveron. Gelî biran, heval û hogirên min. Çima deng ji we nayê. Xelk zewicîn, em tenê bê jin man. Ji bextê min re dinya weha bû. Bes ji derdê we. Êdî mû bi zimanê me ve hat. Qet ne xema we ye. Me cilika bênamûsiyê kişandiye serê xwe. Axayên me mezinên me di ber me da xwe kuştine. Dîsan qet ne xema we ye. Belê ev hemî ji bêaqiliya me ye, em nabêjin kanî welatê me, malê me milkên me? Ez nizanim gelo ev ji mêraniya me ye yan ji bênamûsiya me ye.

Welatê me xweş e, delal û rind e tev zîv û zêr e. Çi fêde lê xwedî nîne û weke pezê bêşivan.

Welatê me kaniya qîz û xortan e. Welatê me hemî hinar e. Xortên di wan fena gurê har e. Qîzên wan tevda gerden bi morî ne.

Min ban kir, min got: Qîzino! Xortino! werin. Fena gurê birçî, min dî xwalê [xalê] min cegerbixwîn derket.

Şah e şahekî bê ço. Suwar e, suwarekî bê hesp. Hingê min got: bes e xwalo! Ji eqildaran re gotinek bes e. Ji dînan ra sed gotin jî hindik in.

Êdî kezeba min reş bû, ji derdê Hawarê. Bi şev û bi roj xew li min nîne ji mitalan. Gelî kurdino li civata Hawarê miqate bin da em heyfa bav û birakên xwe hilînin. Da ko kêfa keç û xortên me bên. Ji bona ko kêfa neyaran li me neyê. Em dibînin em muhacir in. Welatê me ji xelkê re bûye mal û

milk. Zivistan hat li me sar e. Ji ber ko em ji hev dûr in. Werin werin bikevin nêzîkî hev. Canên me di hilma hev da germ dibin. Dê em fekirin li cih û warê xwe.

* * *

Dêrika xopan bişewite ne tu war e
Bi ro germ e bi şev sar e
Qeteroka û kambax cih û sekana dost û yar e.
Lo lawiko! Min bihîstî te yek xwesit
Ez ê bêm daweta te bi taqekî spî bi dilekî şikestî
Ji mi çêtir be li te pîroz be
Eger ji mi xerabtir be
Çekê te tev xwînî bê ber vî destî.
Lo lawiko ti lê firî
Bavê te diçû kara min û te dikirî
Heta bavê te dihat xelkê şiranî û mehrê dibirî

Çi perçak ewrê ser Mêrdînê
Kewê gozel dixwend ser hêlînê
Ya ko hatiye ser serê min û Hawarê
nehatiye serê tirba Mem û Zînê.
Çi perçak ewrê ser dengizê
Gulê pal vedabû nêrgizê
Ezê terka Hawarê nakim
heta xwê şîn nebê qantir nezê.

Nezîr Lewend

SERHEDAN

Li Serhedan heye ceng
Dengê lawan tev bi şeng
Ji kulîlkên renge reng
Ne zil maye ne jî beng
Dil diêşe ji derdan
Xwelî li me ey kurdan
Bigrî Miço tu bigrî
Xerab bûye Serhedan

Miço Melê

ŞEHNAMA ŞEHÎDAN

Bir: 2

Were ey Şêx Seîdê pir munewwer
Bes e rabe tu îro ey dîlawer

Zemanê te ne ew çax e tu razî
Bi serbestî tu heqê me bixwazî

Belê wextê tenq û top û şûr e
Ezîzê min necata me ne dûr e

Tu Ebdulqadir î şêxê li Nehrê
Di alem de tu meşhûr î bi fexrê

Kerem ke rabe ser xwe ey tu serwer
Ji bo kurda tu rêzan û tu rêber

Tu Şemseddînê roja dîn û millet
Ji Qamişlû tu rabe pir bi himmet

Belê zanim ko qehra te ji dojeh
Were cergê neyaran pê bisojeh

Were Şêx Ebdullahê Melekanî
Şehîd î tu di nava melekan î

Li zozanan binêre tu li xwînê
Li canê me tu nabînî birînê

Were Şêxê me Eyyûbê bi semax
Binêre tu li Zozanê Qerejdax

Hemî gund û hemî kanî hemî war
Xerab bûne ji destê zulmê nayar

Werin rabin gelî Şêxên di Çanê
Binêrin hûn li vî axir zemanê

Felek bêbext e lewra xûz û xwar e
Heta îro bi kurda re neyar e

Were Şêx Ebdullahê Narikî zû
Binêre tu li me yek carekê zû

Welatê me wekî aşê neyara
Serê kurda dihêrit her bi bara

Were ey Şêx Şerîfê sahibê dîn
Ji kurda re belê zanim tu dûrbîn

Tu bawer be hûnê rokê bibînin
Em ê heyfa we dê carek hilînin

Dilo jaro here nik Ebdurehman
Ba ew şêx û şehîdê dîn û îman

Tu geh bigrî tu geh pê re binale
Belê şêxê te pir qenc û delal e

Hezar hêstir bi yek çavî birêje
Edeb bigre li ber wî jê re bêje

Cegerxwîn bo te her pesindar e
Hezar rehmet li gorna te bibare

Ji Tepê rabe ser xwe ey tu Seyda
Rihê şêrîn ji bo kurdan te keyda

Çilo sebra te tê îro di gorê
Birayên te ketin bin destê zorê

Bir: 3
Were Batûyan Emer Axa delalo
Li halê min binêre ey tu xalo

Ji bo we pir fihêt û ar û şerm e
Kurên Cengîz bi carek têne ser me

Were rabe Fetahê Hacî Delî
Welatê te hemî zozan û gelî

Binêre tu li welatê jêr û jorîn
Hemî kurd in kurê Behramê Çopîn

Temer Axa ji Hîzolê tu rabe
Binêre tu li bextê me xirab e

Belê îro hinek yar e ji bo me
Belê çi bikim ko êvar e ji bo me

Were Yûsuf Begê Zazî bi gorî
Bidêre guh Hawarek tê ji Sûrî

Heçî kurd in wekî Rostem kurê Zal
We lê çibikim nehin halû nehin mal

Were rabe tu Seyfullahê Hênî
Tu dê halê welatê xwe bibînî

Welatê te kete destê neyara
Heçî kurd in li ser şax û diyara

Dilo jaro bi Yado re xeberde
Bira rabe mecala qewmê kurd e

Were carek li kurda em binêrin
Hemî xort û piling û şêr û mêr in

Were rabe ji nav Botan tu Gurgîn
Tu dilxweş be ji bo te hatî mizgîn

Birayên te şiyarbûne bi carek
Di nav wan de nemaye qet neyarek

Erê Sebrî kurê Faro tu kanî
Gelo dîsa li ser şax û çiyan î

Belê zanim di gorê de dinalî
Tik û tenha û jar û bêheval î

Ji Erxen rabe Şewqî pir bi şewq î
Ji kurda re tu dilxweş û bi zewq î

Binêre tu li welatê me diyar in
Hemî kurd in li ser wana firar in

Ji nav qewma tu rabe ey Muhemmed
Hemî kurd in ji nik te ta bi Serhed

Wekî te ew hemî şêr û piling in
Bi yek carî bi qîl û qal û ceng in

Heso Têlî Birahîm Beg tu rabe
Li zozanê Araratê xuya be

Bijî dîsa bijî dîsa Birhîm
Ji kurda re tu yî dîsa Bira hîm

Dilo bêje Elîcan û Seyidxan
Şehîd in hûn belê xwîna me kurdan

Belê zanim cihê we pir bilind e
Bira rabin xewa şêrîn ne rind e

Ji Tewfîq û hevalên wî re bêje
Heçî kurd e wekî we xwîn dirêje

Bi qurbana we bin sed şah û kêxwe
Digel mal û eyal û zaruyên xwe

Dilo bes bes xelas nabin îbarat
Hezar rehmet li zozanê Ararat

Hene tê de şehîd û şêx û xazî
Ne wek şêx û şehîdanê mecazî

Belê sondê dixwum carek bi Laleş
Bi Zardeşt û bi roj û hîv û ateş

Bi Ehremen bi Hurmizganê Yezdan
Şiyar bûne belengazên di kurdan

Tiving çûye niho dor hate xame
Xewa şêrîn li çavê me heram e

Binêrin hûn li zozan û diyara
Hemî sor in ji ber xwîna 'uzara

Keç û duxt û ciwan û qîz û bûkan
Ji derdê me ketin dengê pepûkan

Ne bes kuştî ev in lê em nenas in
Di Goran de di Loran de çiqas in

Ji wan dûr im wekî kor im di tarî
Hezar rehmet li gorna wan bibarî

Belê roja ko kuştin çûn weqat e
Çi xweş roj e wekî cejna welat e

Ji wê rojê Cegerxwîn û Cegersoz
Bi qurbana we bim îda we pîroz

CEGERXWÎN

XEWNA RASTIYÊ

Rojekê ez raketî di xewa şêrîn de bûm. Min dît dengek hat guhê min û ez ji

xewê hişyar kirim. Min serê xwe rakir keçek di ser min re sekinî ye û ji min re digot: "Ey xortê kurd! Êdî bes e, ji xew rabe, mêze ke hemû heval û hogirên we bi mirazê xwe şa bûne. Hûn tenê li şûna waran mane. Çavên xwe veke, qenc guhdariya min bike. Ez ê ji te re çend gotinên kurdewarî bibêjim. Lê bi vî şertî ko tu van gotinan ji hemî kurdan re bidî zanîn: Ez keçeke kurd, nûgihîştî, çardeh salî me. Keziyên min sor, çavên min belek, bejna min zirav e, li biskên min avên, gul, nêrgiz, yasemîn, rihanan reşandîne. Gava bayê kur tê li biskên min dixîne. Bihna wan li ser hemû milletan hukum dike. Ez keçeke welê me ko çiqas xortên dinê hene hemî qesda min dikin, dixwazin carekê rêya xwe bi ser xin û min re dîdar bibin. Lê sed heyf ji çiqas babilîskan ve ye ez ketime destê neyaran. Îro jî guhpahnên bêbav ew biskên min ê delal û pir bi bihn didin ber pozên xwe, pê berxwedar û kêfxweş dibin. Min, ji bona felata xwe, bi hezaran, xort sergerdiyên kurdan di nav sîng û berên xwe da xwedî kirin, îro jî xwedî dikim. Min ji wan hêviyeke mezin dikir, min di dilê xwe de digot: Rojek dê bê, ev xortên hêja, hunermend dirêjî neyaran bikin, kezî û guliyên min ji destê neyaran dê biderxînin. Hawar! Beriya çend salan, rojekê min bejna xwe girêda çavên xwe kildan, biskên xwe hine kir, çavnihêriya xortên kurdan kir. Birekê ji kurdan dirêjî neyaran kirin bi hezaran kuştin serdarê neyaran kirin xwurê guran û hirçan. Lê, hinek ji kurdên bêbext derketin, nehiştin bi mirazê xwe şa bibin. Îro jî guhdariya we dikim û bi şev, rojan karê min girî, ji çavên min hêstirê xwînê diherikin.

Ş. HESEN

SEBAT

Di zemanê berê de du hukumdar neyarê hev bûn. Ji van herduwan yekî mêr bû ko ew jî tim qels bû. Herçiqas bajota ser neyarê xwe dîsa li ber ê din debar nedikir. Ev hal pênc, şeş caran qewimî. Nêrî ko şolê wî naçe serî, dev ji şerê bêkêr berda. Rojekê di nav baxçeyê xwe da, li ser darekê pîrhevokek dît ko çiqasan hêlînê xwe çêdike li aliyê din ba xerab dike. Lê vê pîrhevokê dev ji şolê xwe bera nedida dîsa dest bi çêkirina hêlîna xwe dikir. Ew serdarê ko ev hal dît jê îbret girt û dîsa leşkerê xwe civand û ajot ser neyarê xwe. Vêca Xwedê jê re li hevdu anî, dijminê xwe şikand. Ho birano! Divêt em jî bêhêvî nebin; dev ji xebata welatê xwe bermedin. Da ko Xwedê ji me re jî li hev bîne. Hêvî! Hêvî!

Şahîn Mustefa Şahîn

BIYANIYEKÎ DI KURDISTANÊ DE ÇI DÎTINE

Nasekî min ji min re gotibû:

– Ma te ha jê nîne, rojnamenivîsekî Ewrûpayî ko di Kurdistanê de geriyaye bi rêbiwarî hatiye Şamê. Nasê min ev tişt ji min re gotibûn, lê cihê nivîsevanî şanî min nedabû. Paş ko min riya xwe bi çend mêvanxaneyên Şamê xistin min mêrikê xwe bi cih kir û xwe da naskirin.

– Hawar, ne? Belê wekî ez li Kurdistanê bûm hin welatiyên we ji min re gotibûn ko di Sûriyê de kovaraek bi vî navî derdikevit. Min gelek dil dikir wê bibînim.

Min çend hejmarên Hawarê bi xwe re

anîbûn. Min ew dane wî. Çavê xwe li wan gerand û gote min.

– Dilê te heye ji min hin tiştan li ser welatê xwe bipirsî ne? Hin tişt hene ko min jî divêt ji te bipirsim. Pirsiyariya te a pêşîn ne ew e ko min di Kurdistanê de çi dîtiye?

– Herê ew e...

– Min tiştinin welê dîtine ko ji te û ji wan pê ve ko rind nas dikin tirk çi ye tu kes, xasima peyayekî Ewrûpayî, nikare bawer bike. Herçî ko min dîtine bawer bike berî du hezar salî jî di dinyayê de çênedibûn.

– Hukûmeta Enqerê [Ankarayê] nahêle ko biyanî, nemaze rojnamenivîsek bikeve erdê Kurdistanê. Çawan bû ko te pêk anî û derbasî Kurdistanê bûyî?

– Xebera te ye, belê tu kesî nahêlin. Ne tenê biyaniyan xelkê cih jî bê destûra wezareta daxiliyê nikarin derabasî welatê kurdan bibin. Lê berê ewilî min negotibû ko ez rojnamenivîs im, paşê hin hemşeriyên min hene ko ji mêj ve li wê derê ne. Bi destê wan lê dîsan bi hezar dişwariyê derbasî welatê we bûme.

Qederê şeş mehan di Kurdistanê de mam. Tu nizanî di nav wan şeş mehan de min çi ezab dîtine. Tenê ev çend bêjim ko di tirkan de ne tenê hisên mirovînî lê tu tişt nemane. Di dinyayê de tiştin hene ne tenê ji destê mirovan lê ji destê cenaweran jî dernakevit. Lê ji wan têt.

Em di "...." nê de diman. Carinan rê pê diket ji bajêr derdiketin, ber bi rojhilatê ve diçûn di nav gund û eşîran de digeriyan û vedigeriyan cihê xwe. Digel vê hindê ez neçûme heta welatê Serhedan û deşta Mûşê. Lê hevalên me ko diçûn ji me re digotin, zulma ko li wê derê dihate kirin ji zulma ko di pêş çavên me de dibû bêtir û xerabtir bû. Herçî ko min di Tirkiyê de dîtine tevda li deftera xwe nivîsandine. Gava ez vegerim herim welatê xwe herçî ko min di gera xwe de seh kirine û dîtine di rojnaman û kitêban de dê belav bikim.

Çend caran li me qewimiye ko ji gundên ko em mêvanê wan bûn, jendirman peya didan hev û dibirin. Ew peyayên ha nema vedigeriyan.

Rojekê min tiştek dîtiye ko tu car ji bîr nakim. Em bi rê ve diçûn. Kurdekî kal jî emrê wî di navbera pênce û şêstî de, pêş me ve dihat. Jendirmekî tirk, xortekî bîst salî, jî şiverêyekê li me derbû. Kalo bi kum û destmal bû. Di himbêza wî de zarokekî du salî hebû. Jendirme xeberinin ne qenc jê re gotin û dirêjî wî kir. Bi tajanekî li ruyê wî dixist. Ruyê kalo diriya serê zarokî şikiya. Kalo serê xwe dida pêş û dixwest pê zarokê xwe biparêze. Dawî jendirme westiya û sekinî. Kalo serê xwe hilda. Me digot digirî, kî biwa welê bigota. Ne, nedigirî. Ruyê xwe dabû ezmên, li jendirme dinihêrt û lê dikenî... çi bêjim...

Gundek hebû pirê car em diçûnê. Di wî gundî de dostekî me hebû. Kurdekî sed û du salî. Nizanim çawan bû pêlekê em neçûbûn gundê xwe. Me bêriya dostê xwe kiribû. Sê çar heval me gotina xwe kiribû yek û em çûbûn ziyareta dostê xwe. Kalê me kalekî ser xwe bû, bi kep û dest, diranên wî hêj hebûn. Hertişt dixwar û hergav devkenok bû. Wê rojê dîsan bi dîtina me şa bûbû. Lê nikarîbû wek hergav ji cihê xwe rabe û derkeve pêşiya me. Dil dikir ko rabe lê lingên wî nikaribûn laşê wî hilgirin. Lingên wî werimî bûn. Te digot qê piyê wî nepixandibûn. Me jê pirsî. Kalo biserhatiya xwe gilî kir:

– Berî panzdeh rojan jendirme hatibûn gundî. Sîleh didane hev. Sîleh li ku, dewletê

serê kemîlê me hemî sipartine nuqtê. Me cem xwe kêr jî nehiştine. Herçî xortên lewend, wan girêdan û bi xwe re birin. Ew nema vegeriyan. Hûn jî dizanin xortinin welê venagerin. Dor giha min jî. Min got: Heyran nîne, qurban nîne. Guh nedan ez avêtim erdê, lingên min hildan û qederê pênce ço li min xistin. Ji lingên min xwîn vedizikî. Ne xema wan bû. Dilê min borî, ez hiştim erdê û çûn. Ji hingê ve di nav cihan de bûm. Hêj duhî rabûme ser xwe. Lê hîn nikarim bi rê ve biçim. Li min megirin ko ji ber ve ranebûme. Me jê pirsî ma çire ew çend li te xistin?

– Ji ber ko ez kurd im.

Lê pir ne ajot bi çavê tirsê li dora xwe nihêrt û got:

– Ne, ne ez şaş bûm. Berê berê, ez kurd bûm. Niho ez tirk im. Di vî welatî de herkes tirk e.

Reben hêj ditirsî dibe ko ji me jî.

Ma tiştekî welê qet hatiye dîtin û bihîstin. Bi sed salên xwe kokimekî welê ko tu lome jê nabit û bi du salên xwe ên mayîn zarûkekî şîrmij. Çawan destê mirov li wan herduyan radibit.

Ma ne bes e. Nizanim kîjanî bêjim. Welatekî welê ko destûra wan ev e. Hêdî be ez ji te re bi tirkî bêjim: "Türk en büyük millet, Türkiye de yaşar Türk, yok başkası". Lê ewle be êdî Tirkiya nikarit bijît. Heke ez bêtirs van tiştan dibêjim ne bêsebeb e. Ez çûm Stenbulê jî min halê wan li wê derê jî dît. Xwe ew çend bilind kirine ko nema dikarin ser lingan bisekinin, divêt bikevin.

Ji û paşê, ewî hin tişt ji min pirsîn û nik xwe nivîsandin. Me destên hev guvaşt û ji hev veqetiyan.

Ji ber ko camêr bi xwe dil nedikir ko navê wî, niho bêtî berder kirin ez wî veşartî digirim. Lê gava bi xwe di welatê xwe de bîrên xwe belav kirin hingê em ê wan bîran digel navê nivîsevanî biguhêzînin stûnên Hawarê.

Herekol Azîzan

HEJMAR 20

HEVIND

Temaşa (1) Perde

Serwer Beg	Ji torinên Serhedan
Lewend Axa	Serekê eşîrekê
Xurşîd Axa	Serekê eşîrekê
Bijîşkek	Pisaxakî Madenê
Gurgîn	Pisaxayek
Felemêz	Birayê wî
Qeşem	Destgirtiya Gurgîn
Menîje	Destgirtiya Felemêz
Qubad	Xulamê Serwer Begê
Hevind	Sêwiyekî diwanzde salî

Qasid, zar û zêç, kalik, pîrejinek, birîndarin, Segman û xelk

[Di vebûna perdeyê de pehnava [navsera] çiyakî Kurdistanê xuya dibe. Dûre devî û zinar in. Cih cih şikêr û ferş, di alîkî de holikek, di ser holikê re aleke kurdî li pêl dibe. Ji aliyê rojavayî şeverêyek dirêj dibe û pehnavê digihîne newalê. Ji dûr ve serên çiya yên bi berf diyar in. Di ber devê holikê de Qeşem û Menîje (Menîce) rûniştîne dihênijin.]

Civanok – 1
Qeşem, Menîje [Menîce]

Qeşem – (Di xwe ditîne der û ji Menîje re) Xwehê dinivî?

Menîje – (Bi hilfirînekê çavên xwe vedike) No, lê nizanim çi li min qewimiye. Serê min giran bû, dilê min borî.

Qeşem – (dikene) Ji xwe xew çi ye?

Menîje – Ne xwehê, xew li ku, ma divê demê de ez çawan binivim. Birîndarên me çawan in?

Qeşem – Dengê wan nayê. Bawer ke rahet in. Ê sêvanok şikestî heta sibehê dinalî û ji pesna xeber dida. Çi xortekî delal e, dibêjin ew çend jî mêr e. Birînên wî xedar in. Ne yek ne dido. Heft heştek in.

Menîje – Ji xwe berê sibehê de, tu ne li hir bûyî, birîndarinin din dianîn û dibirin şikeftê. Bijîşk bi wan re bû. Kete holikê lê nihêrt, serê xwe hejand û ji min re got: Bê fêde ye halê wî ne tu hal e, gelek namîne.

[Ji dûr ve dengên wek guregura ezmanan tê bihîstin.]

Qeşem – Guh bide, top dîsan dest pê kirine. Mala minê yên me, hesin û agir dîsan dê bibarin ser serê wan. Topên me jî hebuwana ne xem bû. Dido ji dijmin standibûn lê gule nemane. Mîtralyozên me hene lê çi fêde, şûna topê nagirin.

[Ji holikê nalînek têt, keçik dibezin û dikevinê. Paş gavekê nalîn nizim dibe û li şûna wê xirexirek tête bihîstin, pêleke din ne nalîn e ne xirexir e. Keçik ji holikê derdikevin, çavên wan hêstir dikin.]

Menîje – Çû, reben çû. Me nizanîbû ji ku ye, ji kîjan eşîrê ye. Tenê digotin xelkê Dêrsimê ye. Dêrsim li ku, Serhedan ku. Reben hatibû mirina xwe

Qeşem – Ne xwehê hatibû şerê welatê xwe

Menîje – Belê şerê welatê xwe, rizgariya welatê xwe. Welato! Welato! Welatê xopan, neyarên te zehf, dostên te kêm in. Dostên te tenê em in, keç û kurên te. Em jî qels bêçek, bê tu tişt. Çarmedora me girtî; ji heralî riya me birî, ji hermilî dijmin. Çarnikar neyar, neyarê xurt, herkes yarê neyar, dostê zexm. Belê Menîje welê. Me çi digot reben çû, gelo di dilê wî de çi hebû. Ma tiştekî wî nîn bû ko bibêje

Qeşem – Hebû, di dema paşîn de, wekî ketibû cankêşiyê, tiştek digot

Menîje – Belê dil dikir ko bibêje, lê nekaribû lêvên wî nedigihan hev. Navek di ser lêvên wî re digeriya, lê ne dihate der.

Qeşem – Bawer bike navê keçikekê bû.

Menîje – Bi min digot Zîzê.

Qeşem – Bi min Zînê.

Menîje – Navê destgirtiya xwe digot. Kî zane destgirtiya wî jî çi keçikeke delal û çeleng e. Ax dinya, hêj serê xwe nekiribûn balgehekî. Herê herhal delal e. Ma nabêjin keçên Dêrsimî gellek sipehî ne, kej in, çavbelek in. Ax heke yên me jî di vê dem û saetê de...

Qeşem – Menîje çire holê dibêjî, Xwedê mekit.

Menîje – Ma Xwedê mekit jî heye. Tu nabînî gol e ji xwe re kiriye adet hima xort û zava û destgirtiyan dibijêre. Li xwe danayine dest bide pîr û kokiman.

Qeşem – Te xêr e Menîje, çire îro holê bêmade yî û tiştinin ne qenc û ne bixêr dibêjî?

Menîje – Tu dixwazî ji te re rastiyê bibêjim, lê nizanim çawan bêjim te. Dilê min de tiştek heye. Belê tiştek ji min re dibêje...

Qeşem – Ax li min...

Menîje – Ax...

[Keçik dikevin himbêza hev û bi deng digirîn. Demekê di himbêza hev de dimînin. Qeşem xwe ji himbêza Menîjeyê vedike hêstiran ji ruyê xwe dimale. Menîje ecêbmayî lê dinihêre].

Qeşem – Megrî xwehê megrî. Ji me re şerm e ko em ji yên xwe re bigirîn. Herçî ko di şerî de ne tevda birayên me, mêrên me ne. Hemî yên me ne. Girîn hebe divê em ji bona hemiyan bigirîn. Li ber ketin hebe divêt em li ber wan bikevin ko di mêraniyê de ji ên dîtir kêmtir bûn. Belê li ber wan bikevin ko di cihê xwe de xwe nedane kuştin, ji mirinê revîn, ruyên xwe reş kirin û sax man. Yên me di pêşiya hemiyan de diçin. Ji mirinê narevin. Heger heta niho sax mane û sax in jî, ne ji wê ye ko xwe nedane kuştin, lê mirinê nediwêrî dest bide wan.

Civanok – 2
Ên berê û Hevind

Hevind – (Ji şeverê li wan derdibe. Li dora xwe dinihêre, dikeve holikê, derdikeve, ji keçikan re) Keçino penbû li ku ye? Ka çend pakêtan bidin min.

Qeşem – Nik me nema. Here şikeftê, li wê heye. [Hevind bazdide ber bi şikeftê diçe.]

Civanok - 3
Qeşem, Menîje

Menîje – Belê, belê xebera te ye Qeşem. Xwedê neke yên me nemerdî bikin, ji xwe kê kiriye, ma nayê bîra te di şerê Zerketê de topa di nav neqebê kî sitandibûn. Ne herdu biran, ne yên me, Gurgîn û Felemêz.

Qeşem – Çawan nayê bîra min. Ma tenê hingê, di herşerî, di herderavê teng de xwe bi mêraniya xwe nedane naskirin

[Dengê topan xurtir dibin]

Menîje – Guh bide Qeşem, dengê topan nêzîng dibe.

Qeşem – Top di cihê xwe de ne, ba guheriye, ji lewra.

Menîje – Heke hêj nebûye jî dê bibit. Qeşem ez welê dibînim ko di van çiyayan de ava me nemaye. Ma tu nabînî tenê di rojên paşîn de balafirên dijminan ji deheran bêtir li me firiyan û guleyên xwe avêtine heta pehnava me. Ma nexuyaye, vê carê fikra wan xirab e. Bîne bîra xwe. Ev bûne çar sal em di van çiyayan de asê ne. Belê hergav teq û req e şer e. Lê ne holê, çend roj şer, paşê çend rojên din jî rahetî. Vê carê ji çar mehan bêtir e êrîşa dijminan dest pê kiriye weqt nizane bisekine. Berê şer di quntarên çiyê de dibû. Dijmin hêdî hêdî hilkişiya û xwe gihandiye bilindcihan. Ma berî deh rojan berikên dijminan qet li pehnava me diketin. Lê niho pehnava me ji çeperê xerabtir bûye. Ji aliyê din mezinan digotin zad ji xwe yekcar nemaye, berikên segmanên me jî ne gelek in. Hero kêm dibin.

Civanok – 4
Ên berê, Hevind

Hevind – (Di destê wî de çend pakêt penbû dikeve diyarê. Li keçikan dinihêre, bi ken dibêje wan) Keçinon we xêr e, ez dibînim hûn herdu jî madekirî ne. Bawer bike tirs gelek gihaye we. Metirsin, ez kekê we me.

Menîje – Dê, tu jî biqeş. . . [Hevind di şeverê de winda dibe.]

Civanok – 5
Ên berê, ji Hevind pê ve

Qeşem – Çire dixeyidî Menîje, bi Xwedê zarokekî delal e.

Menîje – Belê, ez jî dizanim, ma dema yariya ye. [Ji dûr ve guregura balefiran tête bihîstin]

Qeşem – Ev dîsan Dêwên Guhderzî û balafir, herwekî di çîrokan de digotin.
Menîje – Fedikire [fekire] Qeşem rast bi rast bi ser me de tên.
[Keçik li ezmên dinihêrin, balafir nêzing dibin, li dorê gule dikevin. Paş bîstekê li pehnavê jî. Qeşem û Menîje xwe li erdê dirêj dikin. Sê çar bombe ser hev dikevin holikê. Dinya toz û tarî ye. Çav çavan nabîne. Balafir heta qedandina bombeyê xwe di ser pehnavê re digerin. Gaveke din vedigerin qerargeha xwe. Dinya hêdî hêdî vedibe, holik hilweşiyaye, di cihê wê de çalin xuyane. Ji birîndaran yek jî nemaye. Di nav şikêr û zinaran de hin serî mil û hestî têne dîtin. Ji newalan ve dengê tevingan. Desterêjeke xurt. Ji şeverê çend peya derdikevin, di nav şikêran de disekinin, Gurgîn û Felemêz di nav wan de ne]

Civanok - 6
Qeşem, Gurgîn, Felemêz, çend segman û esker

Qeşem – (Ji cihê xwe) Gurgîn tu yî, Felemêz.
Gurgîn – Qet melive, cihê xwe de bimîne.
Felemêz – Menîje li ku ye?
Qeşem – Ew jî li hir e di nav keviran de
Gurgîn – Xwe dirêj bike (ji hevalên xwe re) kanî esker, dabûn pey me.
Felemêz – Ev e tên.
[Ji şeverê qederê deh panzdeh eskerê reş derdikevin, segmanên kurdan û esker dikevin bêdarê hev. Li hev dixin. Ji eskeran sê çarek têne kuştin. Eskerên din jî tên. Herdu alî xwe ditelînin, şer e. Paş pêlekê piştmêrên kurdan e.]
Yekî ji piştmêran – Hey guhpehninon min hesp bere ser mêlaka dêya we da ew!...
[Çend desterêjên din, esker direvin, segmanên kurdan didin pê. Dengê tivingan hêdî hêdî dûr dikeve. Diyar vala dimîne. Cendekê kurdan û eskeran tevlî hev li erdê ne]

Civanok - 7
Qeşem paşê Menîje

Qeşem – (Ji cihê xwe serê xwe hildide û ban dike) Menîje, menîje (ji xirexirê pê ve tu deng lê venagerîne. Careke din ban dike) Menîje, Menîje, keçê (xwe bi xwe) mala minê çi lê qewimîye, mebe ko... (dikeve nav cendekan lê digere. Menîje di nav keviran de deverû vezeliyaye. Qeşem wê dibîne. Xwe lê ditewîne û dikişîne hembêza xwe. Ruyê Menîje bi xwîn e. Qeşem ruyê wê dişot. Menîje hêdî hêdî xwe dilivîne. Birîna wê sivik e. Menîje radibe ser xwe.) Ax keçê dijminan tu nekuştî te ez kuştim. Hindik mabû ez dîn dibûm. Bê te min ê çi bikira, ax keçê ax...

Menîje – Dilê xwe runîne, tu tiştê min nîne, birîneke sivik. Lê min ji te re negotibû halê me ne tu hal e. Tu nabînî dijmin xwe gihandiye heta pahnava me. Ma ji hir û wê ve çi heye? Em ê herin ku. Çar sal tivav. Ew çend şer û xebat ew çend xwîn. Jin, mêr, pîr, zar û hewqas kuştî û mirî. Ma hemî ji bona vê paşiyê. Ji bona ko em pehnava xwe berdin destê dijminan. Ji xwe destê me de ev gir, ev gir maye. Geliyê Zîlan û Tendûrek ketine destê dijminan. Di nav Kurdistanê de tenê ev gir maye ko di serê wê de em di dora wê de dijmin têne kuştin.

Qeşem – Hêj rastir di destê me de tenê ev der maye ko em dikujin û welê têne kuştin. Di derên din de kurd nayêne kuştin. Lê wek pez û dewaran têne şerjêkirin

Civanok - 8
Ên pêşîn, Hevind

Hevind – (Ji şeverê dertêt) Bûkinon, ji we re kefaret be (ji Menîjê re) mala minê birîndar î (madê wî diguhêre) birîna te ne xedar e?

Menîje – Tiştekî sivik

Hevind – (Li dora xwe dinihêre) Ka ala me xuya nake, çû ko? [tevda li alê digerin, ji nav keviran derdixînin; diedilînin û ji nû ve dadiçikînin serê şikêrekê]

Hevind – Bi vê bumbardumanê dijmin em gelek êşandin, min digot qê tenê di çeperan de, lê dibînim ev der jî. Divêt ez herim nik Qubad (xwe dide şeverê)

Civanok - 9
Qeşem, Menîje

Qeşem – Belê me çi digot.

Menîje – Min ê bigota, ji xwe nayê bîra te, berî çend rojan ew xortê bi cilên teng ko dibêjin li Ewrûpayê xwendiye, rojnameke dijminan dixwend û ji dora xwe re digot: "Belê xebera wan e. Ev şerê ha, şerê me digel wan ne wek şerên zemanê berê ye. Berê, me li ser qemçûr an mîriyê şer dikir. Carin hebûn ji bona xwînîyekî jî. Lê îro ji bona welêt û heyina xwe şer dikin, diqewimînin. Belê ev şerên ha ko çend sal in di welatê me de dibin şerinin bi armanc in. Ew xistine serê xwe mala me ji destê me bibin. Ew mala ko ji mêj ve ji pênchezar sal ve em tê de ne. Ew mala ko gelek neyar û dijmin hewandine, lê tu car nehiştine ko ew tê de cih bibn û warên me ji me bistînin. Biyanî, wekî dihatin welatê me û vedigirtin me xwe dida çiyan. Û li jor ve li çûn û hatina wan dinihêrt. Lê îro ne welê ye. Hildikişin çiyayên me jî, nahêlin em di ser wan de jî bisekinin. Ji lewra, ji bona me du rê ninin. Rêyek heye. Divêt em dijminê xwe ji mala xwe derînin û xweyiyê mala xwe bibin"

Qeşem – Belê Menîje welê digot. Xebera wî ye jî. Qesta wan qelandina me ye. Dilê wan heye navê me ji dinyayê rakin.

[Ji şeverê pêjna lingan têt. Keçikan xwe ker dikin û ber bi pêjnê ve diçin. Birek birîndar xuya dibin. Hin di dar û bestan de hinên din di piştа mêran de hilgirtî. Dar û bestan pêşî dêdînin erdê, keçik diçin ser. Li birîndarî dinihêrin û wek mihînên veciniqî xwe didin paş]

Civanok – 10
Ên pêşîn, Serwer Beg, du segman û peyayên din

Herdu keçik bi hev re – Ax, ew e, xortê cilteng.
. (Birîndarên din dibin şikeftê û cendekan ji diyarî kaş dikin]
Segmanê pêşîn – Serwer beg bi xwe ye.
Segmanê duwem – Qurbana mêraniya xwe ye.
Segmanê pêşîn – Berberê hezar mêrî bû.
Segmanê duwem – Serek bû, serekan re serî bû.
Segmanê pêşîn – Xwenda bû, zana bû.
Segmanê duwem – Bi her awayî hêja bû.
Segmanê pêşîn – Xelk pê disekinîn.
Segmanê duwem – Dijmin jê dilerizîn.
Segmanê pêşîn – Ruhniya çavên Kurdistanê bû.
Segmanê duwem – Ne mêrê gornistanê bû.
Segmanê pêşîn – Ji bona mêraniyê ji bona qewmandinê ji diya xwe bûbû.
[Di wê demê de peyayek dikeve diyarê, bi destê xwe re dûrebîn û şeşderba serwer Begê digire, xwe digihîne dar û bestê û ser ejnuyên xwe disekine.]

Civanok – 11
Ên berê, Qubad, paşê Hevind

Qubad – (Bi dengekî bi girîn) Ax ez benî, ez gorî min digot xwe ew çend mede pêş. Ma em seyên te nizanim ji bo çi bûn. Te keriyê xwe çawan bê serî hişt. Ez gorî min digot ez goriya serê te bibim, te ez kirim kêla gorna xwe. Bego! Bego! Begê zirav mirin ji bo te hêj gelek zû ye. Dinya din rahetî ye. Tu ne mêrê rahetiyê yî. Tu mêrê şer û qewimandinê yî. Ev çiya gir û gaz tenê bi deng û navtêdana te şîn û ser xwe ne. Bê te çiya nizim, rûbar zuwa, ezman bê roj û tav e. Tu bi mirina xwe gelek tiştan ji me dibî ko îro ji me re gerek in. Tu qîma xwe bi mirinê ditînî lê em nayînin. Tu ne yê xwe yî tu yê me yî. Mirovên wek te ne qesr in, karwanseray in. Heqê rûniştina herkesî lê heye. Bego! Bego! te hertişt, dê û bav zar û zêç ji bona welatê xwe hiştin. Niho welatê xwe ji bona çi û kê dihêlî? Ma naye bîra te wekî em bi rêdiketin, dotmama te ji te re çi digot: "Tu min ji bona welatê xwe dihêlî û diçî, ma ez te ji bona kî bihêlim û herim ku? Welatê min jî tu yî, berde ez jî herim welatê xwe, ez jî bi te re bim"
Hevind – (Hevind dikeve diyarê, li dora xwe dinihêre, li ber dar û bestê ser ejnuyan disekine, herdu destên serwer Begê maçî dike û bi dengekî zîz) Ax min nizanîbû ko mirov dikare du caran jî sêwî bimîne.
Qubad – Ax ez çi dibêjim. Ma zanim çi dibêjim. Bego! Bego! Begê zirav rabe serê xw hilde.
Serwer Beg – (Çavên xwe nîv bell dike. Bi dengekî nizim) Qubad tu li hir î?

Qubad – Belê ez benî, ji bê fihêtiya xwe hêj heme û li hir im. Hêj nemirime

Serwer Beg – Memire jî. Da ko kirasê min ê bi xwîn bibî mal, bidî dotmama min, kurê min tê de bi xwedî bikin, zû bigihînin û bêxin xizmeta milletî. Millet nikare gelek li hêviyê bimîne. Jê re canfeda û canbêzarin divêtin. Ji diya wî re holê bêje.

Qubad – Ma çire ez benî, Xwedê hez bike tu bi xwe kurê xwe bi xwedî bikî û bigihînî. Birînên te ne xedar in

(Ji devê Serwer Begî xwîn têt û dîsan ji ber ve diçit)

Qubad – Xwezî min ev negotana, xwezî min ev dem nedîtana, ditirsim pê dilê xwe xira kiriye

Serwer Beg – (Dîsan çavê xwe vedike û li Hevindî dinihêre) Hevind kurê min tu jî li hir î?

Hevind – Belê ez benî li hir im. Emrekî te heye.

Serwer Beg – Ne kurê min, lê herwekî min ji te re berê jî gotibû, serê xwe ji çeperê gelek dermexîne, te seh kir?

Hevind - Belê ez benî dernaêxînim.

Civanok - 12
Ên berê, Lewend Axa, bijîşk û çend peyayên din

Lewend Axa – Beg çawan e?

Qubad – (Bê hemtê xwe) Rahet e.

Serwer Beg – Hûn bi xêr hatine axanon. Segmanên şikeftê çawan bûne? Ditirsim dijmin li wan hatiye hev, dîl ketine.

Lewend Axa – Belê ez benî dijmin li wan hatibû hev, lê dîl neketine. Ji xwe di şikeftê de bîst û pênc peya hebûn. Qederê dused eskerê dijminan bi ser wan de girtibûn. Yên me vê paşiyê du metralyozên dijminan xistibûn destê xwe. Bi êrîşekê li dijminan bûne der. Ji du saetan bêtir bi hev çûn, dawî dijmin şikiya û xwe da paş. Segmanên me xwe gihandine çeperên me. Vêca dijminan dîsa berê xwe dan şikeftê. Lê şikeft êdî li wan ranedibû. Hatin û ketinê. Şikeft û hijde cendek ketine destê wan.

Serwer Beg – Di newalê de.

Lewend Axa – Dijminan eskerê xwe bi şûnde kişandin. Newal weke berê ye. Tu deng û pêjn jê nayê. Sih miriyên me û qederê sed cendekên dijminan lê miqate ne. Di girê şêran de ji ber ko tu sîngên segmanên me nemane, dijmin gule û berikên xwe davêje ruyê ax û keviran. Me serê kaniyê ji destê dijminan derxistibû. Vê paşiyê dîsan ji me zemt kirine. Lê me ew çend cendekên wan xistine navê ko devê kaniyê ritimiye av sor diherike. . .

Serwer Beg – Di herderî de mêranî, di herderî de kurdanî. Lê dijmin serdest, em di herderî de qels û bêkeys, ji lewra di herderî de bindest in. Belê mêranî qenc e, di hertiştî, nemaze şerî de mêranî şertê pêşîn e. Belê mêranî giyan e. Lê ji bona ko giyan bilive, tev bigere jê re dest û ling û ji wan destan re şûr û rim divêtin. Ne peya ne ne çek. Çar meh di vî girî de dorgirtî, hero peya û çek kêm dibin. Li şanû [şûna] wan tu nayê. Ava ko serê xwe nedaye kaniyekê, rojekê dê biçike. (Dengê wî diguhêre, bi vîn û hişkî) Axano! Qerara we çi ye?

Êdî dem e, divêt hûn qerareke xwe bidin.

Lewend Axa – Beg esil tu yî. Heke qerar divêt, dîsan tu zanî. Te çawan emir kir em ê welê bikin. Ma kengê me bêemriya te kiriye.

Serwer Beg – Lê heye ko ez nemam.

[Hemiyan xwe ker dikin, deng ji tu kesî nayê. Bijîşk dikeve nêzîngî Serwer Begê, zenda wî dibe destê xwe. Bijîşk bêmad e]

Lewend Axa – Belê Beg tu çi emir dikî?

Serwer Beg – Yê min, divêt hûn xelk ê çekhilgir ji yê ne çekhilgir veqetînin. Zar û zêç bi rê xin bila bikevin deşta Ecemîstanê herin nav kurdên Erdelanê. Ên çekhilgir ji vî girî derbasî girê din bibin û heta paşiyê lê bimînin. Xwe giran bifiroşin. Belê xwe rind biparêzin zû zû xwe medin koştin. Ji hergavî bêtir mêrê mêrkuj bibin û ne xwekuj. Da ko dijminê xwe bê dijmin mehêlin û di erdê Kurdistanê de agirê serxwerabûnê medin temirandin (dengê wî tête birîn, nema dilive)

Bijîşk – (Xwe digihîne wî, serê xwe dike sînga wî, çavên wî hêstir dikin) Çû, herê serwerê me çû, stûna me a blind û xurt hilweşiya.

[Qubad û Hevind xwe davêjin lingên wî, keçik digirîn, çavên xelkê hêstir dikin. Pêlekê di vî halî de dimînin]

Lewend Axa – Hevalno! Serwerê me çû. Herwekî bijîşkê me gotiye bayekî ne bi xêr stûna me a bilind û xurt hilweşand, konê me di ser serê me re xist, lê divêt em konê xwe rakin, vedin û şopa serwerê xwe winda mekin.

Birano! Ne ji min ne jî ji kesekî din têt, herwekî divêt pesnê Serwer Begê bidit û li ber bikevit. Heke em dixwazin giyanê wî şa bikin divêt em bixebitin û wesiyeta wî bînin cih. Di jîna wî de em bi emrê wî ve diçûn, paş mirina wî divêt em bi wesiyeta wî ve herin. (Alê ji şikêrê dibe û bi Serwer Bagê dadike) Bego! Di jîna xwe de te ew hildigirt, di mirina te de divêt ew te hilgirit.

[Lewend Axa, bijîşk, Qubad û peyayên din dar û bestê hiltînin, datînin ser piyên xwe, hêdî hêdî diçin, xelk didin pey wan. Qeşem davêje ser:]

> Way li min, way li min, porkurê ax û ez ê
> Serwero! Serwero! Serwerê qewmekî
> Şehîdê, bilind î, şehîdê Bihuştê
> Li te xist ne bi çav berikê korekî
> Serwerê, geram î ax li me way ez ê
> Bextreşê dayikê! Dotmamê porkurê
> Reşa xwe girêdin, Serwer çû gorinê
> Lê bêyî! Rebenê! Dotmama xwelîser
> Lê bigrî! lê bigrî, delal î! Torin î
> Way li min, way li min porkurê ax ezê

[Diyar pêlekê vala dimîne. Ji eniya şer dengê top û mitralyozan têt. Hêdî hêdî deng nêzîng dibin. Qasid ji şeverê de tê û dikeve diyarê li dora xwe dinihêre kesî nabîne pêşve diçe.

Dengê tivingan hêj nêzîngtir û xurtir dibe]

Civanok - 13
Lewend Axa, bijîşk, qasid, Hevind, Qeşem, Menîje, û peyayên din vedigerin

Lewend Axa – (Ji qasid re) te digot cih li yên me teng bûye. Dijmin ketiye newalê û dikişine pehnavê [Deng û pêjn hêj nêzîngtir dibin. Çend berik li pehnavê dikevin. Segmanek birîndar dibe û dikeve bijîşk lê ditewe, yekî dîtir jî. . . . .]

Lewend Axa – Herçend em ê vî girî vala bikin lê niho nikarin. Me hêj kar û barê xwe nekiriye. Ji û pê ve di vî halî de em ê çawan pişta xwe bidin dijminan û derbasî girê din bibin. Ji lewra divêt em bi êrîşekê dijminan ji çeperan hilkin û bavêjin rûbarê din. Dê xortino! Zarono! Herçî ko ziravê wî tenik e bila li paşiyê bimînit, êrîş zarono êrîş. . . [Tevda xwe didin şeverê. Lewend Axa dikeve pêşiyê. Peya dibezin dikin ko ji hev derkevin. Birîndar gihane cankişiyê]

Bijîşk – [Li dora xwe li keçikan dinihêre. Radihêje tivinga kuştiyekî] ez ko dizanim birînan derman bikim divêt bizanim birînan jî vekim. (Dide şeverê)

Civanok - 14
Qeşem, Menîje, pêşde terxelekekî tevlî hev

Qeşem – Dijmin dîsan har bûye

Menîje – Emrê seyê har ne dirêj e

[Dengê tivingan li ser hev têt. Gule dikevin dorê, guregura balefiran jî dikevin navê. Qêrîn, ax, û nalîn. Ji aliyê rojavayî xelkekî tevlî hev, jin û zaro, kal û kokim, çend birîndar dikevin diyarê. Hin li ser lingan in. Hin jî bi zikêşkê xwe digihînin hevalên xwe. Ji newalê ve deng tên. Geh nêzing dibin, geh dûr. Balafir tên, diçin, bomban davêjin. Gurînek... balafirek berbijêr dibe û dikeve newalê . . .]

Menîje – Ma em çire sekinîne. Birîndar nemane em li wan miqate bibin. Piranî bi birînên xwe ketine. Ên mayî bê me jî dikarin. An ew ê sax bibin an xwe bigihînin hevalên xwe. Êdî cihê me jî çeper e, eniya şer e (radihêje tivinga segmanê mirî û dide şeverê)

Qeşem – Ma ez te kengê bi tenê dihêlim (dide pey wê)

Pîrejinek – Keçê! Keçino! Ku ve? Ku ve? Xwelî li serê we mebit. Mala min ê. . .

Civanok - 15
Ên berê ji du keçikan pê ve

Kalek – (Ji pîrejinê re) tu jî dengê xwe bibire.

Pîrejin – Ji xwe min tiştek negot. Eve min dengê xwe jî birî.

Kalo – Xwedêo! Tu bi rehma xwe bike. Li ber vî halî çawan hedara te têt. Heke te mirovên dîndar divêtin, em in. Heke te mêrên qenc, xudan bext û rûmet divêtin dîsan em in

Pîrejin – (Bi dengekî nizim) xebera te ye bira. Lê kes bi şolê Xwedê nizane.

Kalo – (Ew jî bi dengekî nizim) Belê Xwehê welê ye. Lê ev şol bi darê çavan e [Dengê tivingan hinekî dûr dibe]

Birîndarek– Hey, ez qurbana dest û lepên we bim. Yên me pêş ve diçin. Dijmin pişta xwe da wan.

Pîrejin – Ma tu ji ku zanî xorto? Tu jî wek me li hir î, tu kesî nabînî. An nav di me didî.

Birîndar – Yadê, ma tu nabihîsî ko dengê tivingan dûr dikeve.

Pîrejin – Ko dengê tivingan dûr diket

Birîndar – Ko dengê tivingan dûr diket, jê dixuye ko dijmin bazdidin û yên me didin pey. .

Kalo – Xebera wî ye xwehê. Niho tu nizanî çi kêf e. Dijmin di re ve, yên me dikevin pey. Carin hene bi seriyan bi sîngê li hev diqelibin. Hingê tiving wek ço ne. Tenê zîqezîqa şilfa xenceran e (bi dengekî nizim dihorîne:)

Lê xencerê lê xencerê
Qevdreşê kal nezerê
Ez li te geriyam delalê! Çavreşê delalê! Tu kanê, enî zêrê kanî.

Jina Kalo –Ma min negotibû tu xurufî yî, ma dema berdolaviyê ye?

Kalo – Pîrê tu ker be, tu ji ku bizanî, belê berdolavî mazîçinê, ma tu ji ko bizanî wekî dengê top tivingan dibihîsim çawan dilê min hildavêje. Herê mirin hebiwa kalbûn nebiwa. Xwezî! Xwezî! Li wan wextan, li wan zemanan. Heta ko em nedigihan sîngên hev me tiving bernedida hev. Ne ji paş talde û nav çeperan. Hertişt kurdmancî bû. Ji xwe eskerê reş yekcar bi me nikaribû. Ji heft bavê wan zêde bû ko hilkişin çiyan û bikevin warên me. Ko me xwe digihand kuntara çiyê ewan ruyê xwe badidan. Ji me vedibûn, heta sala din, heta hingê ko em diketin deştê [dengê tivingan yekcar dûr dikeve]

Civanok – 16
Ên berê, Qeşem, Menîje, Gurgîn, Felemêz û pêşdetir Hevind

[Tevde ji şeverê derdikevin. Menîje birîndar e, Felemêz ew hilgirtiye. Gurgîn jî birîndar e, Qeşem ketiye bin çengê wî. Birînên wan ne xedar in]

Kalo – Axanino xêr e?

Gurgîn – Xêr e apo.

Pîrejin – Mala min ê keçik jî birîndar e, min digot meçe, lê guh neda min.

Birîndar – Ma min negotibû dijmin şikiyaye.

Felemêz– Belê şikiyaye.

Gurgîn - Şikiya û kişiya rûbarê din, yên me dane pey, heta ko wî bibin bajon hinda newala din.

Felemêz – Dijmin gelek êşiya, di newalê de bikare xwe biparêze jî, heta ko xwe bi edilîne jê re çend roj divên.

Kalo – Ji yên me pir hatine kuştin.

Gurgîn – Kuştiyên dijminan bêtir in.

Kalo – Ji piran pir ji hindikan hindik.

Birîndar – Pismam, gelo niyeta mezinên me çi ye? Ma ji me re jî tevdîrek naye dîtin. Ez biketam piştê kevirekî min dikaribû tivingê bişolînim. Lê çawan xwe bigihînim heta wê derê.

Felemêz – (Bê hemdê xwe) Ko Xwedê hezkir, ew jî dibit (ji Menîje re) çawan gelek diêşê.

Menîje – Ma ez kengê di destê te û di hilma canê te de diêşim, tenê ditirsim.

Felemêz – Ji çi ditirsî?

Menîje – Ne ji tu tiştî, ko ez bibêjim, mebe ko bixeyidî.

Felemêz – Naxeyidim, ka bêje çi ye?

Menîje – Ma tu nizanî, belê ditirsim ko tu min dîsan berdî, em dîsan ji hev veqetin. Ma çire ji min veqetî, te nedît rex te de min jî şer dikir. Te bi xwe digot, berikên min qet şaş nedibûn, digihan armancê, êdî em ji hev veneqetin ne?

Felemêz – Nizanim keçê! Kar zane, derb zane. Ez çi bêjim, dinya şer e, şer hero bi awakî ye.

Hevind – (Bi deng û qîr ji şeverê derdikeve bi destê wî re çend bombe hene) Baş êvar axano! Hûn çawan in, rahet in, êdî metirsin, dijmin gelekî dûr ket. Pişta wî şikiya, zûzûka nikare vegere (bomban şanî wan dide) ev sêvên ha jî ji we re rêkirine.

[Xelk dikenin]

Gurgîn – Te ev ji ku peyda kirine?

Hevind – Keko heke naxiyidî ez ê bêjim te.

Gurgîn – Qet naxeyidim, hema bêje.

Hevind – Wekî dijmin bazda û hûn ketin paşila destgirtiyên xwe kofî û guliyên wan edilandin ez jî ketim himbêza çeperên dijminan û ev dane hev [xelk tevde dikenin]

Qeşem – (Hevindî himbêz dike û radimîse) Tu çi xortekî delal î.

Hevind – Keçê welê mebêje Gurgîn Axa dê bidexise. [xelk dîsan dikenin]

Pîrejin – Xwedê te bihêle kuro di vî halî de te em kenandin

Hevind – Di halê me de çi heye, me dijmin kevand, guhpehn revand, bûkên xwe civand. Ji xwe talaniya tevê êlê dawet e. Ez herim li bijîşkê xwe bigerim. (Xwe dide şeverê)

Qeşem – Çi lawikekî delal û bi dil e.

Menîje – Xwedê wî bihêle (ji Qeşemê re) birîna Gurgîn çawan e?

Qeşem – Ji halê wî xuyaye, tu nabînî halê wî ne tu hal e.

Gurgîn – Guh medê xwehê, ma tu nizanî Qeşem e, ji xwe re dibêje. Tu tiştê min nîne, niho dikarim tivingê hilgirim.

Menîje – Xebera Qeşemê ye, tu ê çawan bikarî tivingê hilgirî, tu nikarî xwe hilgirî.

Qeşem – Tu nizanî çi xwîn ji te çûye

[Ji şeverê pêjna lingan û dengên mêran tête bihîstin. Lewend Axa û hevalên wî]

Civanok – 17

Ên berê, Lewend Axa, Xurşîd Axa, bijîşk, Hevind û peyayên din û pêşdetir Qubad

Lewend Axa – (Li xelkê dinihêre û ji havalê xwe re) me tu wext nîne ko em winda bikin. Divêt tavil dest bi xebata xwe bikin.

Xurşîd Axa – Belê, hima niho.

Bijîşk – Dê rûnin, em biaxivin. [Xwe ji xelkê vediqetînin û didin qunciekêkê]

Lewend Axa – Ji xwe rehmetî rêya me şanî me dabû.

Xurşîd Axa – Ma ji û pê ve rê heye.

Bijîşk – Hingê ez û Xurşîd bikevin nav peyan. Xelkê çekhilgir ji yê ne çekhilgir veqetînin û karê wan ê neçekhilgiran bi rê xin.

Lewend Axa – Ji xwe ev e, tu şêwr û mişêwra din nîne.

Xurşîd Axa – Tenê, divêt qederê deh panzdeh peyan jî bişînin ber eniya şer, arîkariya Filît bikin.

Lewend Axa – Ne ji xwe.

Xurşîd Axa – Bi peyan re tu ê kê bişînî?

Lewend Axa – Bila Gurgîn bi wan re here.

Bijîşk – Gurgîn birîndar e, bila ew bi te re bê.

Lewend Axa – Hingê Felemêz, herdu jî hêja ne, yek ji ê din çêtir e.

Menîje – Ax.

Lewend Axa – (Li xwe dizivire) ev çi deng e?

Felemêz –Ne tu tişt e ez benî, dengê birîndarekê (ji Menîje re) dîn mebe.

Menîje – Dengê birînekê.

Felemêz – (Devê Menîje digire) keçê, dîn mebe.

Xurşîd Axa – Tu zanî, lê bi min ez biçûwama çêtir dibû. Tu li pêş ez li paş. Tu segmanên me bigihînî girê din ez jî herim pêşiya dijmin bi Filît ra heta sibe êvarê pêşiya dijmin bigirim û paşê digel peyan bêm xwe bigihînim we.

[Bijîşk û Lewend Axa li hev du dinihêrin]

Lewend Axa – (Ji Xurşîd re) keko tu gelek westiyayî. Di her delavê teng de tu. Lê heke te dil heye...

Xurşîd Axa – Dilhebûn jî heye. Ji bona selametiya tevayiyê divêt ez herim.

Bijîşk – Pezê nêr ji bo kêrê ye.

Menîje – (Ji Felemêz re) Te dît ji te mêrtir hene.

Felemêz – (Bi ern) Ji min mezintir hene.

Xurşîd Axa – Êdî divêt em dest bi karê xwe bikin.

Lewend Axa – (Ji xelkê re) jinino Mêrnino! Ev bûne çar sal em tevda di van çiyayan de ji bona azahî û serxwebûna welatê xwe dixebitin. Di nav van çar salan de me gelek tişt dîtine. Lê çavên me ji tu tiştî netirsiyane û di ber her dişwariyê de dilên me xurttir û zexmtir bûne. Em tevda malek bûn. Jin û mêr zar û zêç nav hev da diman. Herkesî karê xwe, wezîfa xwe kiriye. Tu kesî nehiştiye ko lome jî bibit. Di mêranî û fedakariyê de hûn ji hev derketine.

Rojin hebûn em birçî diman. Şevin hebûn em ji sermayê diqefilîn. Lê gilî û gazindi nedihat bîra me. Nedihat bîra tu kesî. Herkesî ji bona welat û milletê xwe her zehmetî dikişand û pê şadibû. Ji ber ko herkes bîrewerê kar û xebata xwe bû.

Kurdinon! Em îro mala xwe biguhêzînin. Em ê mala xwe a çar salîn berdin, jê derkevin. Lê di vê guhastinê de em ê bibin du ber. Xelkê çekhilgir derbasî girê din bibin, yên ne çekhilgir xwe bidin deşta Ecemîstanê, nav kurdên Ecemê. Ko Xwedê hizkir pêşdetir em ê dîsan hev du bibînin. Di vê navê de herçî ko ji me mirine dibin hîmê avahiya serxwebûna me. Herçî ko dimînin sitûn û dîwarên wê. Avahiya bê hîm nikare bisekine, hîm bi tenê bi ser erdê nakeve. [Xelk xwe ker dikin û li hev du dinihêrin. Xurşîd Axa peyan dibijêre. Bijîşk birîndaran mijûl dibe]

Birîndarek – Ma çire? Ez bi çekhilgiran re naçim, birîna min sivik e.

Yekî din – Heke xwîn ji min diçe ez herim kuderê jî bi rê ve bimirim.

Lewend Axa – Zarono! Wextê me hindik e, dev ji kurt û pistan berdin. Peyayên ko divêt bêne hilgirtin ji me re ne gerek in. Dirêj mekin, divêt herkes qîma xwe bi qedera xwe bînit.

Qeşem û Menîje – (ji lewend Axa re) Ma Axa em jî ne çekhilgir in. Te bi çavên xwe dît, me çawan şer dikir.

Lewend Axa – (Keçikan himbêz dike) Belê xebera we ye, min bi çavê xwe dît, hûn çekhilgir û segmanin rind in. Lê xortin hene bê tiving in. Em ê tivingên we bidin wan.

Keçik – Ma em ne xort in. Tu me pîr dihesibînî. Tu ji ku zanî ko em hinge xortên te ne mêr in. Ka kî ne, wan şanî me bide.

Lewend Axa – Çavên min canê min bê fêde ye

[keçik vedigerin nik destgirtiyên xwe, xatir dixwazin û dikevin nav neçekhilgiran]

Hevind – Hûn jî ecêb in lo! Ez ji we re canê xwe pêşkêş dikim. Hûn ji min salên min dipirsin. Ma hûn hatine hire tenê ji bona kuştinê, heke welê ye rabe min jî bikuje. Ne heger we mirin jî daye çavê xwe hingê ez bi kêrî kuştinê meyim jî ma bi kêrî mirinê jî nayêm. Dema ko tu bimirî ez dikevim şûna te dimirim û te dihêlim ji bona ko tu bikujî û welê bi kêrî we têm. Te seh kir Axa!

Bijîşk – Ji xwe ew berdestiyê min e.

Hevind – (Direve nik Bijişkî) Apo ez xulamê destê te me, min mehêle, ev Lewend Axa zalimek e, dixwaze min bişîne deştê.

Bijîşk – Metirse, tu ê bi min re bêyî. [Karwanê neçekhilgiran bi rê dikeve, xelk ji hev du xatir dixwazin. Qeşem ketiye bin çengê Menîje]

Qeşem – (Ji Menîje re) Xwezî em keç nebiwana.

Menîje – Ma hingê em ev çend bi van ve girêdayî dibûn.

Jinek – Yên ko anîn an mirine an nema ditînin, divêt sibe hûn jî ji bona dusibê bînin.

Menîje – Yadê dev ji me berde [paşiya karwanî ji diyarî kuta dibe]

Lewend Axa – Êdî dem e, divêt em jî bi rê kevin.

Bijîşk – Ne ji xwe. [Segman dibin du ber û çar çar rêz digirin. Berê Xurşîd axa serê xwe daye şeverê. Berê lewend Axa aliyê rohilatî]

Lewend Axa – Hevalno! Ma gerek e ez nav di we bidim. Hûn hemî mêr in şerdîtî û karê xwe bîrbirî ne. Tenê ji îro pê da şerê me ji şerên borî girantir û dijwartir bibin. Ji lewra di-

vêt hûn jî ji berê xurtir û zexmtir bibin. Dilên we dido û gurçikên we çar. Hevalnon! Bila çavên me hergav li pêşiyê bibin, wekî em pêş ve diçin didin pey mirinê û gava ko em xwe didin paş mirin dikeve pey me. Lê herwekî rehmetî gotiye, lê herçend ji me têt divê em canê xwe biparêzînin û zû zû xwe nedin kuştin, da ko dijminên xwe bê dijmin mehêlin. Pêşve zarono pêşve, Xwedê bi me re ye. [Segman tevda marşa jêrîn dixwînin û bi rê dikevin]

Marşa Segmanan

Em biran e tevde kurd in
Enîbilind serevraz
Cihên me ne şehar, zinar
Em êlo ne teyrê baz
Welatê me diya me ye
Em tev jê re gorî ne
Hişyar bûne herçî kurd in
Demê tarî borîne
Daxwaza me heqê me ye
Doza me ye serxwebûn
Em dixwazin serxwe bibin
Demên dîlî neman çûn
Me sond xwarî ser bextê xwe
Bi rûmet û bi xencer
Welatê me aza bibit
Em bibin jî kerbiker
Mirin, mirin, mirin hebit
Vê jînê re bê serî
Êdî bes e, dîlî bes e
Şerm e kurd re hesîrî
Top lê dixin, tiving teq in
Deng e ceng e to! To!
Şer e, şer e lawno şer e
Teq e req e lo! Lo!
Di şerî de wekî şêr in
Kes namîne paş. . . paş
Pêşve diçin xortên me tev
Yek du sê çar marş marş

Qubad – (Dikeve diyarê. Xwe digihîne paşiya segmanên Lewend Axa. Tiving bi milê wî, dûrebîna Serwer Begê bi stuyê wî ve ye. Destê wî de kiras) ev e kirasê wî ê bi xwîn

[perde datêt]

CUHABA LAWANÎ LI DIYA HAWARÊ

Dadê! Dadê Hawarê
Roma, nan ji ber xwarê
Gelekî ez kêfxweş bûm
Ji ber te pirsiyarê
Vêgav halê min qenc e
Ev erd ji min re genc e
Ev hal wisan bimîne
Paşê tu car ne renc e
Ferhenga min pir dibe
Hero zêdetir dibe
Cemed li vir kak dibe
Meqas jî cawbir dibe
Apê Hirço dibêje:
"Ji Mîr Celo re bêje
Hawarê pesin nehişt
Kiçik kir kesê hêje
Ew mîrên gelyê Goyan,
Ko siwaran berî peyan
Dixwun bi eqilmendî
Gerek ev bibin beyan
Digel vê tunebûnê
Digel vê qasîbûnê
Sipasan pêşkêş dikim
Bi awê eşîrbûnê"
Kekê Boz li ser dike:
"Ji me re serwer meke
Em, giş kurd in! Xwîna tirk
Ji bo me rehwan bike"
Ez bême ser fikra xwe,
Gotin û armanca xwe
Bihna min pir fireh bû
Bi gotinên diya xwe

Qedrî Can

BERXIKÊ HAWARÊ

Hawar Hawar delal î
Tu ruhniya çavan î
Nûxwêriya millet î
Rêzan î hem rêber î
Berxekî te hat giha
Xweşmeqam û pirbiha
Berxikekî pir delal
Xweşcivat û xweşheval
Ketiye nav Berazan
Eşîreke navgiran
Xweşcivat in bi şûr in
Di şeran de meşhûr in
Eşîreke sîng bi pirç
Pir xwezî dikin dibên hirç
Ew Boz in pir delal in
Hevalan re heval in
Belê "yazmîş kir" heye
Lê ne ev sûc yê me ye
Ev e sûcê mezinan
Ko ev hiss zû da nedan
Bi xatirê te Hawarê
Biherike rûbarê.

Hebeş Îsmaîl

SERXWEBÛNA MIRÎŞKAN

Ji birayê min Şewket Beg re

Li welatê me Xerza
Dîkek hebû Şehreza
Rokê ew çû nav dîka
Ji wan re go hêdîka
Bes xwe bidin enîşka
Werin bêjin mirîşka
Mirîşk tev de bûne kom
Berê xwe dane cem bûm

Leşker tev de bûne lek
Hin çeleng û hin kulek
Berê xwe dane çolê
Tevlî koç û tev êlê
Teyran dî go nagihan
Haû leşkerkî giran
Tev de firîn ji malan
Berê xw dane balan
Ew jî li hev bûne kom
Yekî rabû gote bûm
Ey serbilindê Îran
Wey padîşahê teyran
Rabe ser xwe tu mîro
Ji bo me bêje îro
Ev leşkerê bê jimar
Gelo heye jê zerar
Bûm kenî û gote wan
Bakin bazê pehlewan
Rabû hudhud serfîraz
Wî çû bi lez gote baz
Go rabe ey tu baz î
Şah te îro dixwazî
Baz çû cem şah li banî
Destê xwe li ser hev danî
Go ey xwendekarê min
Zû li min ke barê min
Bûm gote bazê xwînxwar
Bi lez rabe here xwar
Bazî rabû wekî şêr
Firek da xwe hate jêr
Bazê terî bi rêşî
Hate cem dîkê pêşî
Destê wî girt û hejand
Nitqek jê re dirijand
Ûlan sen nerelisin
Go em xelkê Bedlîs in
Sizin burde ne iş war
Dîk xeyidî lê da dar
Bazî şehda xwe anî
Dîk jî darê xwe danî
Go bi zor û bi gazin
Em heqê xwe dixwazin
Baz go kiye seresker
Go tu nizanî ey ker
Ez im paşa ez im mîr
Ez im şah û cîhangîr
Bazî çû cem dîkê dî
Dî go ew jî weke wî
Tevan go paşa û mîr
Kesî nego ez wezîr
Nefer bûne yuzbaşî
Heta giha yê paşî
Bazî rabû çû banî
Li ber destê bûm danî
Tilûr tev lê bûne kom
Qale ya eyyuhelqewm
Ev hatine ji mala xwe
Divên îstîqlala xwe
Bûm go bazê dîlawer
Gelo kiye seresker
Go tev axa û mîr in
Bê wezîr û mudîr in
Bûm hêdî rabû ser xwe
Taca xwe da serê xwe
Go bi taca serê min
Kes nîne himberê min
Rabin wek pehlewanan
Da em herin ser vanan
Hatin teyrê du birak
Ban kirin kund û qirak
Go hûn werin binêrin
Ka em îro çi mêr in
Dîkan xwe dan enîşka
Bû qîrqîrê mirîşka
Go fermana me rabû
Koma wan ji hev belabû
Ê ko kuştin ê ko man
Hatin gunda bêguman
Wan jî wekî me kurdan
Destê xwe ji ber xwe berdan

Elok û tûtik û qaz
Tev de bûne belengaz
Hemî ketin koxê reş
Çîroka me ji we re xweş

Cegerxwîn

DILBER

Ji du çehvan dibarin tîr
Di dinyayê kirim hêsîr
Musilman im belê bê pîr
Ji bo jînê divêtin şîr
Ji bo çehvên te ez perwan
Ji bo xizmet diçim kerwan
Di heylan de tu yî rehwan
Bi dest û pê ketim dawan

Tu bes biskan bike çîn çîn
Ji nav alem tu î zêrîn
Ji xet û qewseyên burhîn
Dibînim herkes e ew dîn

Ji her mûkên te tê yek deng
Dibêjin dîlbera serheng
Şefeq daye heta xerçeng
Ji vî konî hilanî reng

Te awir da birîndar im
Ji bêçarî kirêdar im
Şev û rojê bi hawar im
Ez bê nîsan û adar im

Bixwaze dîlbera min tu
Di cîhan de seranser tu
Hemî şêr in havî tu
Ji rojê pir xuyatir tu

Were zulfan bide bayê
Ji nav alem hilîn tayê
Dinêrim bejn û balayê
Bes e qurban were rayê

Bibe sîwan li ber tavê
Tu rojê neqşekî bavê
Tu rengîn ke bi zêravê
Bikuj Botî di wê gavê

Mustefa Ehmed Botî

Kitêban: Qiseyê Pêşiyan

Mamosta Îsmaîl Heqî

Di dema derketina vê hejmarê de çend nivîştên kitêba jorîn gihane kovara me. Spasan li nivîsevanê wê dikin û xebata wî pîroz dikin. Ji ber ko di vê hejmarê de cih nemeye em îro jî tenê çend mamikan diguhêzînin stûnên xwe.

– Dostê dostim dost e, dijminê dijminim dostim e
– Aşî le xeyalek, aşewan le xeyalek.
– Wek mûm şoqî bo binê xwe niye.
– Sal bi sal xwezikem be par.
– Keçel hekîm biwaye, dermanî serê xwe ekir.

ŞEHÎTÎ

Le bo yekîtiya zimanê Kurdî

Nivîsevanê me ê delal û hêja Hevindê Sorî di hejmara Hawarê a şanzdehan de ji bo yekîtiya zimanê kurdî enkêtek vekiribû.

Li gora şertên enkêtî cuhab heta serê gulana vê salê bihatina hinartin û di Hawarê de peyda belav bubuwana. Belê çend cuhab gihane me. Lê ne ew çend ko me hêvî dikir. Nemaze ji Îraqê ji cuhaba jêrîn pê ve tu tişt ne gihîşte kovara me. Ji ber ko Hawar ji zû ve ye naçit Îraqê û destê me ji kurdên Îraqê bûye.

Ev şeş meh in, hukûmeta Îraqê nahêle ko kovara me bikevit erdê Îraqê. Heta niho, bi hêviya ko hukûmeta Îraqê emrê Memnû'tî rakit û ke berê destûra kovara me dê bidit, me deng nedikir. Me çend caran murace'et kir, me ji wan re da zanîn ko Hawar kovareke edebî ye û eleyhdariya Îraqê nekiriye û nakit jî. Me xwest, îro jî em dixwazin vê meseleyê bi qencî û dilxweşî safî bikin û bi hev mekevin. Lê heke nebû, hingê em jî fikr û gotina xwe ser vê meseleyê bibêjin. Lê êdî bila li me megirin, me bihna xwe şeş mehan fire kir. Herwekî bi xwe dibêjin, "sûc ê destpêkirî ye" (el-badî ezleme).

Niho em vegerin ser enkêta xwe. Herwekî me di hejmara şanzdehan de gotibû em cuhaban bi rêz û tarîxê ve belav dikin. Ev e cuhaba pêşîn:

Yekîtiya zimanê kurdî

– 1 –

Komelî bijar:– bo pak kirdinewey kurdî le kelîmey bêgane em komele be baş ezanim, ke ebê xwêndeware bê firmanekan û be taybetî dewlemendekaniyan bêken.

Komele; çi hê bijare bî, çi hê derûniye bî be pare fermanî cî be cî ebê. Pareş be pîtak, temsîl piyaneqo, zor baş pêk dê. Fermanî em komele ebê bikirî be pênc kertewe.

Ewaney ke kelîmey senetkaran edûzinewe ewaney ke = tîcaret ko ekinewe.

" " " Zanistî "

" " " zîraet"

" " " Îş û karî dairey hukûmet ko ekinewe. Hemû pelêkî em komele pêwîst e be ladî da bigerê û kelîmatî petî ciwanî kurdî biduzîtewe û çepelêk kelîmey ciwanî dûziyewe xelat bikirê kurdekanî xwarû be ciya, biraxoşewîstekanî jorûş be ciya bo peyda û xulk kirdinî em komele hewl bidin her komele be ciya kovarêkî edebî derbihênî, muellîmanî kurd ebê bibin mubeşirekî baş bo belav kirdinewey ew kelîmate ke be kovar belaw ekirête we damezrînerekanî em komele paş xerîkbûnêkî zor qonxireyek biken bo nûsînî qamûsêk û herçî kelîmatêkî ciwanî jorû we xwarû heye lê bijêrin bêkine be qamûsêk.

2 – Ke ferheng (qamûs) amade kira ebê

şirketêkî metbû'at bikirî û asarî kon û taze çi edebî, îctîma'î, zîra'î, sen'etkarî, ticarî be kitêb binûsirî û xezete û kovar belav bikatewe be nirxêkî herzan, ebê le bîrman neçî bonî çap û zengûxiraf cidden pêwîst ebo muwefeqiyetî em şirkete.

3 – Komelî bijar çi hê xwarû û hê jorû ebê serenc bidate ew hekîmaney ke kurt e, û pir mane ye we usûlî îmlay Tewfîq Wehbî Beg û Bedirxaniyekan le yek bida, û xetêk etiwanin be latînî binûsin ke serbestî bibin û udeba û şu'erakanî kurd bilaw binêrînewe û ewanîş ebê qedrê ew teşcî'e bizanin û we'z le ko le min al û çawî reş bihênin... Xwe bidine edebiyatî rojavayekanîş... Êtir hurmet bo dostekanî kurdî.

Lawêkî Kurd

Peyameke Cegerxwîn

Ji Osman Sebrî efendî re

Bi gorî bim ji bo te ey birayê min tu kanî
Ji dûrî ve te destê xwe di nîvêt destê min danî

Bi min û te du destên bê çep û rast ey birader
Belê berdu qewî jar in di yek laşê giranî

Me pirsî derdê kurdmancan ji çerxa etlesa jor
Nezanî bo tevan derd e belê lê me xizanî

Belê zêr e belê zêr e belê zêr e belê zêr
Xwedanê wê cîhangîr e bila kirêt dixwanê

Ji bo me ne eqil fêde dikî ne xwendina pir
Ji bo me ço divêtin da ji tirsan bidne banî

Feke va ye mirim îro ji dinya ez hilatim
Bi gera xwe bi çerxa xwe te daxwaza me nanî

Cegerxwîn im mirim ez çûm ji bo we Sebriyek ma
Erê hemberê kurd e we lê bê we heya esmanî

Cegerxwîn

LI GORNISTANEK AMEDÊ

Îşev ji şeva pirtir bihna min teng bûbû. Dîsan derdê min serî bi derxistibû. Şaxên mor li kolana dev bernexûn diyar bûn. Tajan û tivancan ji dil xwe direjî kilox dikir. Tezînê sar di binê lingan heya qotê serî diçûn. Qefseng li min teng bûbû û têra dilê min nedikir. Wekî nexweşê ko ta li serî dide min dixwest cilên xwe biçirînim. Xwêdaneke sar û zelqok bi eniya min ketibû. Min li derdê xwe kiribû der, lê mikuna wê tinebû. Kela gîhana welêt... kela gîhan welêt...

Min da xwe û rabûm – navbera mala me û behrê dused gav hebûn – ber ve behrê çûm (Hercar ko ev kela li min radibûn ez diçûm ber behrê. Ji ber ko derdê min û wê bi hev diman ko timî bi pêl e, hewîniya min pê dihat) hêdî hêdî diçûm go mîna pêlên behrê, dengên wîrewîr û kan û zarîna teyrekê şevê di zik hev de wek lorika diyan li ber dergûşê bi canê min şadibûn. Dilê min fire û xweş bû, lê kela min pirtir radibûn, li min wilo qewimî ko piyên min pirê car nedigihan erdê. Çengên min radibûn. Wê gavê min fira teyran dixwazandin. Bi şêna Yezdanê gewre ba ket bin çengên min û firiyam. Difiriyam lê zûka ji teyran û balafiran û kamilkan difirîm. Bi wê çûyinê di saetekê de min dikaribû di ser hemû dinê re derbas bibim. Ciyê ez biçûyamayê nêzîng bû di bihnekê de Filistîn, Şerq el-Urdun, Sûriye derbas kir û li tala serê kaniyê li sîno-

rê welêt raperîm. Di navbera Mêrdîn û Wêranşehrê re min xwe gihande ser Diyarbekirê. Lê gava gihîştime Diyarbekirê li hêla Derê Çiyan tîrêjek nûrê weka keskesorê lê sitûr bi ber çavên min ket. Çavên min deliyan hinekî ez wer mat mam paşî min xwe lê girt û çûm. Gava gihîştime tîrêja nûrê weka perperokê ko per dişewitin ez di jor da hatime xwar û ketim. Hîn êvar û zû bû. Cihê ez ketî li pêşberî rawesteka balafirên Roman bû. Kilos (eskerê tirko) di ser hêl û bin hêla min re derbas dibûn. Ez di cihê xwe de mam piştî demekê dinê qeriya [reş] û ker bû herkes nivist. Tenê dengekî bi şên ji Dîcle dihat. Serekî min doralên xwe çav kir li neyaran nîşan nemabû. Hîn tîrêja nûrê bi hemdê xwe şewl didan. Ji ber ko du mamên min jî di wê erdê de veşartîne min zanibû ko kî şêr li wir radizê... Şêx Seîdê Kal. Min hêdî hêdî xwe gihande tîrêjê. Vêca zimanê min hatibû girtin nizanîbûm çî bêjim. Serekî min û dil li ber hev da kar bi min nedibû, min nikaribû du pirsan bi cih bikim. Wilo dest best berê min li tîrêjê û rawestiya bûm. Bîstekê bi şûn de zeman hebekî bi ger ket û min got:

– Ey ke'ba qewmiyeta min Şêx Seîdê Kal! Te... te... te zincîra dîliya qewmê min bi zexmiya dil, piraniya zanîn û rastiya xwe qetand. Weka şêr ko di qefesê de bi derkeve. Ev qewmê ko çarsed hinde sal in xwe ji bîr kiribû, xwe winda kiribû, bênav û bêzanîn mabû, ketibû xewa mirinê, di wê xewê de ew şêr te hişyar kir. Neyarê ko dixwest me û navê me û zimanê me ji dinê hilîne te di destê wî da lê da û şikand. Ji roja ko te serî daniye û vir de kîjan kurd çî bike û li Kurdistanê çî bibe hemû kurê te ne çiku bingehê wî xanî te veda û hîmê wê te danî.

Heya ko dinê hebe ew kesên ko dibin navê kurdî û kurdîtiyê de bijîn minnetdarên kir û qenciya te ne. Çiku ji wê rojê û vir de bavê kurdîtiyê yê paşîn tu yî û dê her tu bî. Bende ji minnetdarê te kurdekî piçûk, bê kêr e. Ji ber ko Yezdan dilê min wek dilên birayên min ê kurd zexim çênekiriye ji tiştên piçûk û mezin zû diêşe. Diêşe lê ne êşeke nexweşî, êşek evînî... giş dibe agir. Agirekî wilo ko cenabê Zerdeşt li bê teşebûna wî vedicinîqe...Can û cendek li min peritandiye, bihnekê nikarim bê xem rawestim, giş şewat... sotin... jan... tajan... tîr... tivanc in.

– Ey qencê Xwedê! Qesda min dîtina welêt û vî erdê ko ji şêr û lehengan tijî ziyaret kirin; û ji vê jana di dilê xwe re jî dermanek ji cenabê we xwastin bû. Lê evê tîrêjê perên min sotin û ketime xwar va me ka tu ji min re çî dibêjî?

Tu deng çênebû. Hat bîra min ko hê nizanin dinê qerî ye û giş nivistine ji lewre tu cihab nedan. Dîsan min kire zarî.

– Ey gewretirê qewmê min! Tu . . . tu bi kesera dilên van şehîdên li nik xwe û bi kula dilê şehîdên kela xwê dikî ko cihabek wekî dilxwaza min bidî. . .

Dîsan weka berê dinê kir. . . tu deng çênebû. Car din bi dengekî zîz layijîm.

– Ey şehîdê gewre! Piştî mîrê ola Muhemmed! Hîmê heyina kurdanî ye! Tu bi evîna xebata şehîdên ker û Seydxan û Elîcan dikî ko hinde min bê fer nekî, ya ez nehêjayî vê daxwaziyê me?

Dîsan tu tişt bi derneket. Êdî mecala min û xweragirtinê nemabû. Firqata girî ketibû qirika min bi hêl dengê xwe min kire gazî û zarî.

– Ey hişyarkirê qewmê min! Tu bi mêraniya di dilê Ferzende û Îhsan û bi gorna Birho dikî ko min evqas şerpeze nekî. Cihabek... du pirs... dilxweşiyek... çi dibe? Ma ez jî ne Kurd im.

Bi sehkirina hersê navên dawiyê ji rojhilatê tîrêjê de deriyekî mezin ji erdê vebû û yekî mezin serê xwe bi derxist. Çi bibûnim ko Ezîz axayê Silopî ye. Min ew nasî lê wî ez nenasîm û ev xeber ji min re gotin.

– Bira ji bo Xwedê hinde meke qêrîn û zarîn. Îşev civîna mezin heye ko kes nikare bête nik me, ma tu ji riya Xwedê ketiye ko welê dikiye gazî. Hîn pir dirêjkî em ê xeberê bidin melekan. Doje nêzîngî me ye dê çend zebaniyan bişînin û bi agir bera te din û li nav çava te bidin heya dimirî lê te guneh e raneweste here mala xwe.

– Hey lo pepûko! Tu ji agir ditirsî ma agir bi min çi dike? Agirê ko Xwedê êxistî dilê min heke berdim bila Dojeh jê bitirse ko ew dê bê zebanî bimîne li wê bi şûn de ez dixwazim bêm civîna mezin bibûnim û şuxlê min heye.

Li ser van pirsan axê berê xwe da jêr û çend pirs gotin:

– Ma kesî te yê civakê li hir heye? Ko bikaribî werî diyarê civînê.

– Erê Axa heke ew jî ne weka min sê ser bin du mamên min li hire hene. Xeberê bide Şukrî û Nûriyê Mirdêsî bila destûra min bigirin da ko werim nik we. Ma tu min nas nakî? Malava hinde em tev di hepsê de man. Niho ez leqayî te bûm tu li min radibî.

– Gava min tu dîtî hê sîpe bûyî ji ber wê min tu nenasî. Li qisûrê menihêre tu ne biyanî yî dikarî werî. Bira! Ez dergevanê civîna mezin im di êvarê de wilo emir dabûn ji ber wê min hinde tu kez kirî de kerem ke were.

Ez çûm, Ezîz Axa ez himbêz kirim û daxistime jêr. Dîsan derî dada. Gava em daketin jêr çi binihêrim wira jî alemek lê alemeka ava. Rê, avahî, tevger tiştekî ji eqil der bû. Hele kareba ji stêrkên ezmên pirtir bûn. Berî hertiştî min pirsa şûncivînê kir. Gote min: Divê li ser rêzika me tu mamê xwe bibûnî ko qartekî bide te da ko bikarî biçî diyarê civînê. Min pirsa mamê xwe yê Şukrî kir got: "Ne di nav civînê de ye niho li mal e, hat pirsa Hesen Xeyrî kir û daket ber Dîcle". Gazî xortekî kir û qewîtî lê kirin. Ezîz Axa ma li ber derî ez bi xort re daketim ber Dîcle. Mamê min destmêj digirt gava çav li min ket hat ez himbêz kirim û dilê xwe li min xweş kir û destûra xort dayê, xort çû. Min pirsa mamê xwe yê din kir got.

– Ew li bihuştê dimîne herwekî li dinê ji siyasetê kanig diman li vir jî xwe welê kanig digiriye.

– Mamo ma vira ne bihişt e?

– No! Hire qada xebata welêt e. Dixwazî te bişînim nik mamê te here li bihuşta şehîdan hêreke.

– Mamo te zimanê xwe yekcar guhartiye. Ez ditirsim ko tu hîn li ser zaravayê welêt bî. Lê dinihêrim peyva te tekûz e.

– Erê kurê min! Heya du salan berê em herkesê li ser zaravayê welatê xwe diaxivîn. Lê pêrar ko tirko Şêx Esedê Hevlêrî bi dar da kirin, hat cînariya me û bi tipetipa camêr civatek ya zanînê hate pê niho li ser ziman dixebitin.

– Serekê civata zanînê kî ye?

– Serek Şêx Es'ed Efendî ye, nivîsevan Salih Begê Hênî û diwanzdeh jî libatên wê hene. Ev salek e bi pêkanîna ferhenga mezin mijûl dibin.

– Tu zanî mamo! Tirko zimanê me rakiriye?

– E, berî çardeh rojan min di hişyariyê de xwandibû.

Ma tu rojnameyên we hene?

– Bi navê "Hişyari"yê rojnameke me ya siyasî heye. Ew jî bû salek bi mêraniya Fuad

Begê bi hev ket. Fuad Beg gerînenedeyê berpirsiyar e, Kemal Fewzî gerînendeyê çapxanê ye, Hesen Xeyrî sernivîsevan e û Hacî Extî xebergihan e.

– Ma ji bo çi hûn Ehmedê Xanî nakine seroka civata zanînê?

– Ehmedê Xanî çavdarê tevayiya xebatên zanînê ye.

– Piraniya we dîmokrat in an arîstokrat?

– Ji rojnamevanan pê ve hemû arîstokrat in. Heryekê hicetek di bin çengan de ye hinde navmalekê.

– Mamo Ezîz Axa gote min civîna mezin heye dixwazim tu min bibî û ez bibûnim.

– Kurê min ez bi xwe naçim civînê heke dixwazî qartekî bidime te here.

– Ma ji bo çi naçî civînê?

– Lawê min vê derê melivîne. Pirsên rast ên tehl in. Dema tiştek bê fesal dibe ko kê kiriye raste rast didime ruyan û giliyên wan jî bi sernîvekê dikim. Vêca çavên xwe li kirên hev digirin. Tu bi xwe dizanî bihna min jî teng e û xwe ranagirim. Dawî dilê hemû hevalan li min dimîne ji ber wê yekê heft sal in ko careke tenê çûme civîna mezin. Kurê min qene tu wer nekî. Hergav li ser axaftina welatê xwe were dîtin.

– Wey sed carî xwazî bi dilê te mamo! Qene heft sal in tu car ketiye civînê. Bi serê te ko di van heft salan de hê carekê jî neketime civînê. Min weka perçemekê perê xwe rûçikand hemûyan pirsên min tehl dîtin. Bi çav hej li min dikin. Lê min hîn diyarê civînan nedîtiye. Çiku hemû dizanin devê min nasekine. Ji ber ko li nik me jî çavgirtin heye ji lewre. De bila ew derd bimînin di cihê xwe de. He min bibe diyarê civîna mezin carekê li tevgera we binihêrim.

Mamê min da pêşiyê. Em bi rê ketin. Qesreke bê awa mezin hate pêşiya me. Min pirs kir, got: "ev qesra civata zanînê ye?" Û me xwe gihandê, nuh ava kiribûn qesreke wilo mezin bû ko "Yıldêz" nayênin bîra mirov ez ecêbmayî bûbûm. Gelo tûbê qesra civîna mezin çilo bû? Em gihane derê qesra zanînê mamê min got.

– Kurê min dizanî? "Hişyarî" li hire bi derdikeve.

– Ez benî ma niho vekiriye?

– E, vekiriye dixwazî em biçin Fuad Beg, hevalan, serekî bibînin?

Min dilkirina xwe nîşan da. Bi asansorê em hilkişîn tebeqeya nozdehan. Çapxane li wir bû. Xortekî du mil li ber derê çapxanê rawestîbû. Mamê min pirsa began kir wî got:

– Hesen Xeyrî Beg bi navê rojnamê çûye li civîna mezin guhdariyê dike, begên mayî li hire ne.

Mamê min li pêş û ez li dû em ketin nava çapxanê. Diktor Fuad bendek dinivîsand. Di dema destguvaştinê de çavê min lê ketin sernama wê " Cendekê Bê Serî, Destên Çûne" bû. Kemal Fewzî jî hejmara Hawarê ya hivdehan bi dest de bû "Tola Karwên" dixwand. Min pirsa Hacî Extî kir gotin; çûye welêt ji me re xeberan bîne piştî dil û xatiran Diktor got.

– Malava qe hûn bi ser me de nayên. Divê hûn yekcaran li halê me bipirsin û hinek jî bi mal werin.

– Ev e bi ser we de hatim û bi mal jî Birho bi malbata xwe ve, Şêx Evdirehman, birek xortên ker, Seydxan, Elîcan û Tewfîq Axa bi hinde hevalên xwe ve nehatin?

– Erê tu hatî û ew hatin lê ne wekî daxwaza me. Tu bêcih û bêwar mayî hinga em ketin bîra te. Ev mêrxasên hanê jî neku ha bihatana . . . diviyabû serê wan di hîmê bingehê welêt ketana û cendekê wan bihatana vir. Gava hatin serê wan pê re bû. Diyar e ko li dest bêkêriya we ev şêrana mirin

û xêra wan jî negiha welêt. Hele Tewfîq Axa hinde giliyê we bi serrnîvekê kiriye heke te bibînin ditirsim pirsên gelekî sar li ruyê te xînin.

– Ji xwe min jî dil heye ko biçim diyarê civîna mezin. Ko çî bidine rûyê min ez jî dê welê bidime rûyê hevalan. Ma ji derbiderbûnê wê da jî heye? Xwedê dihebînî Hewaran kî ji we re tîne?

– Hacî Extî tîne. Ma dixwazî tu jî "Hişyarî" kê bire [bibe] ji hevalan re?

Zor spasan dikim. Gelekî minêkar im ko yekê bibînim û bibim. Li ser îşareta Diktor, Kemal Fewzî rabû bi nav çapxanê de çû. Min jî li çapxanê dinihêrî çî çapxaneke delal çi rêzikeke pak. Tu nema Kemal Fewzî vegeriya hat "Hişyarî" bi dest de bû. Xwerû bi herfên nuh bi derxistibûn heşt rûpel bûn. Ko çi giha destê min serekê min çav lê gerand. Çavê min bi şi'reke delal ket, lê min wezna wê nedianî der. Şi'ra Diktor Fuad bi navê "Bijîşkê Welêt" bû. Lewma ji kurdên dinê dikir. Ne gewre, ne şêx ne munewwer dihiştin. Di paşiyê de spasan li camêrên serkur û derbend dikirin ko tê de şêrên wek Biro, Îhsan û Ferzende rabûbûn.

Hîn min dixwest bendek didoyên din jî bixwînim min nihêrî destek li milê min ket. Berê xwe dayê ko melekek e got:

– De rabe xorto! Şefeqê gewr kiriye divê tu ji goristanan bi derkevî.

– Malava çi zû hê niho hatim şuxlê min heye ez ê îro jî li vir bimînim û şevê tê dê herim.

– Nabe piştî şeweqê yekî li hir bête dîtin divê ew li dinê venegere û em jê berpirsiyar dibin.

Ji bona rastiya xebera melik min li çavên hevalan nihêrî. Kemal Fewzî serê xwe hejand got: "Rast dibêje". Min got.

– Ma cezayê mayina min ew ko tim li vir bimînim? Ji xwe ez jî minêkarê wê yekê me.

Xwedê zane melek zahf xeyidî bû ko li min sor kiribû.

– De zû rabe an ne ez ê gazî ruhstên bikim.

– De here lo!.. Ma tu min bi ruhstên ditirsînî? (Û vegerîme ser Fuad) Bira! Bi yekîtiya Yezdan û bi keser û dilê we bit ko ez ne minêkarê çûyinê me. Min divê li nik we bimînim. Ne min civîna mezin dît û ne jî Şêx. Ma holê çûyin dibit.

– No. . . mayina te ne rast e. Ma li vir çi heye heke welat e li dinê ye û xebat jî li wir e. Ji bona dîtina Şêx û civîna mezin şeveke din were.

Hîn pirs di devê me de bû min nihêrî melekê me hevalekî xwe daye pê xwe û hat.

– Heke tu naçî ev e ruhstîn?

Ji ber ko carê di navbera Barzan û Birek pir de min ruhstîn dîtibû ji min re nas bû.

– Here babo here! Ruhstîn dinasim. Û ez ne kesê ko bi virdîqan bitirsim.

Herdu melekan li hev nihêrîn û gotin: "Bi rastî serê vî hişk e pirs pê de naçin divê ruhstîn bi xwe were" û çûn. Kemal Fewzî gote min:

– Te ne qenc kir tu yê çûbûna gava ev gilî bikin ruhsitîn dê were. Divê em li wir bûna û hatina bêfêde çi lê tê. Li ser bêmadiya hevalan êdî min nexwest li wir bimînim. "Hişyari"ya ko di destê min de min pêça ko têxim berîka xwe. Min dît destekî mezin dirêjî ber devê min bû. Min nas kir destê ruhstîn bi xwe bû. Destê min ê ko hişyarî têde bê hemdê min li destê ruhstîn da û ketim rê.

Bi hilweşandina destê min re êşekê li dilê min xuya kir. Min çavên xwe vekirin ko li nêzîka behrê li ser mêrgekê razayî me û min pişta destê xwe yê rastê di rex xwe de li kuçekî daye û xwîna germ lê tê. "Hişyarî jî di

destê min de tinebû. Şeweqê hîn nuh gewr kiribû.

Mesû' keviya Deryaya Sor: 15 gulanê 1933

Osman Sebrî

Şîn

ÎLYAS EFENDÎ

Kurê Hacî Osman Axayê Reşoyê Dêrikî çû rehmtê

Îlyas Efendî kurê Hacî axayê Reşo yê Dêrikî di siseyê hezîrana vê salê di roja şembehê de çû rehmetê.

Li gora ko ji me re hate nivîsandin rehmetî bi mêvanî çûbû Amûdê. Ew çend hevalên wî heta derengê şevê di qehweke Amûdê de rûniştibûn. Wekî ji hev qetiyan Îlayas Efendî jî ser xwe û bi kêf bû. Mirin nedihat bîra wî, ne jî bîra hevalên wî. Cihê wî li geraja Amûdê çêkiribûn. Sibetir heta wexteкî dereng xwe şanî nedabû. Hevalên wî çûbûne balê. Gava ketin mezela wî dîtine ko kurê Hacî Osman Axa, ji bona xewa xwe a paşîn û abadîn [ebedî] xwe dirêjî nivîna xwe kiriye. Jê deng nedihat. Paş xwe re malek û welatek hiştibûn. Êdî deng ji wan dê bihata û ew ê guhdariya wan dê bikira. Rehmeta Xwedê lê û li malbata wî bit.

Hawar

Bîreke Îlyas Efendî

Ji biserhatiya rehmetî tiştekî tekûz û hêjayî nivîsandinê nizanim. Lê ji bona şakirina giyanê wî bîreke wî dê biêxim rûpelên Hawarê.

Îlyas Efendî ji giregirên Dêrikê ye. Zû ve bi kurdaniya xwe hisiyaye û ji bona azahiya welatê xwe xebitîye. Min navê wî ji berê ve dibihîst. Ji min re gotibûn ko ketiye hepsê, derketiye pêşberî Îstiqlalê, cuhabên zîrek dabûnê û ho. Ji lewra ez nivîsandina jînenîgariya wî ji wan re dihêlim ko pê dizanin û bi xwe di van stûnan de bîreke wî belav dikim. Belê, di çaxa serxwerabûna Agriyê de me gelek qala rehmetî dikir. Bi hin hevalên me ji welêt hevdu nas dikirin. Jê re dişandin û jê distandin. Bi wan re rabû û ew di cihê xwe de biqewimanda. Lê herwekî nas e tu kesî neqewimand wer li me qewimandin.

Pêşdetir em anîbûn Şamê. Hingê me bihîstibû ko Îlyas Efendî derbasî xetê bûye û hatiye Sûriyê. Lê hukûmetê ew wek hevalên din; nehiştibû ko li ser tixûbî bimîne û hinartibû Dêra Zorê. Çend mehan li wê derê ma û paşê vegeriya Serê Kaniyê. Lê me hev du nedîtibûn. Hetanî ko ez, berî du salan ji bona çend rojan, çûbûm Hisîçê.

Li Hisîçê em di civatekê de rûniştîbûn. Di nav me tu biyanî nînbû. Tev de kurd, tev de derketî...

Yekî ji min re gotibû ko dengê Îlyas Efendî spehî ye. Bi hinceteкê min jê hêvî kir ko ji me re tiştekî bibêjit. Li min vegerand û got:

– Li ser çavan, ko min ji te re negot ez ê ji kê re bibêjim. Lê dengê min nîne.

Vêca min jê re got:

– Ez ê ji te re li ser deng û strana kurdan çîrokekê bibêjim. Wekî ez li Almanyayê bûm rojekê profesorekî Alman ko bi kurdaniyê mijûl dibû û li ser kurdan gelek kitêb xwendibûn ji min re got: "Min di kitêbekê de xwend ko kurd gelek hijî mûsîqiyê dikin

û tu kurd nîne ko nizane bistrîne. Ez gelekî dixwazim tiştekî ji mûsîqiya kurdan bibihîzim. Tiştekî ji min re nanihûrînî? . . ." Ji ber ko min deng nîne min nikaribû jê re bistrînim. Ma ne gerek e ez bibêjim ko gelek şermîsar ketim.

Îlyas Efendî hinek fikirî û ji min pirsî:

– Ewî çi gote te?

– Ji min re got: Li gora destûra ko her kurd dizane bistrîne, strandin wesfekî kurdaniyê ye. Madam tu nizanî bistrînî di kurdaniyê de wesfekî te kêm e, tu kurdekî kêmwesf î.

Rehmetî ji dil kenî û li min vegerand:

– Ez çi bêjim te zora min bir (dîsan kenî û bi ser xist) di kurdaniyê de tu kêmaniya min nîne ez bi her wesfê xwe kurdekî tekûz im û ji me re çend kelam gotin û em pê şa kirin. Xwedê giyanê wî di axretê de û zar û zêçên wî di dinyayê de şa bikit.

Îlyas Efendî hêj ciwan û ser xwe bû. Çavên wî bi agirê jîriyê diçirisîn. Eqilmend û xwedan tevdîr bû. Rê pê biketa dikaribû xizmeta millet û welatê xwe bikit. Ji zêvariyê, di nav belengaziyê de mir jê bêtir heyf ji me re.

C. A. B.

Paş ko me xêzikên jorîn nivîsandin û dan çapê bendeke Cegerxwîn li ser rehmetî giha me. Weke xwe û jêr ve diguhêzînin stûnên xwe. Cegerxwîn bi zarekî zîz mirin û veşartina wî ji me re dide zanîn.

ÎLYAS EFENDÎ ÇÛ REHMETÊ

Îlyas Efendî yek ji munewwer û milletperwerê kurdan bû. Xebat û fedakariya Efendî di nav hevalan de ne winda ye. Ji hevalan re dîlawerî, mêraniya Efendî eşkera ye. Û kes nikare înkar bike. Îlyas Efendî di berî bîst salan de heta îro ji welatê xwe re xebat kiriye. Çiku Efendî ji berê de hogirê mala Cemîl Paşa bû. Bi wan re civat û qulûbên kurdî gelek caran vekiribûn. Wextê mala Cemîl Paşa daketin Sûriyê û paşê hilkişiyan çûne dora Mardînê di vegerê de cenabê wî bi wan re hate nav kurdmancê Cizîrê.

Paşê bû yek azayê (endamê) civata belengazan. Çend caran Efendî ji civatê re li zad û peran digeriya. Çend şerqiyê kurdî ji ber dizanîbûn. Li ku rûniştа civat xwe bi serpêhatiyên kurdî dilxweş dikirin. Efendî ne bes tenê munewwer bû. Zêdetir axakî mezin û hêja bû. Çiyayê Mazî nêzîkî çar hezar mal di bin destê wî de hebûn.

Efendî çend caran ji me re digot: "Ez dixwazim ko di şerê serxwebûna welatê xwe de, di şerê neyar û dijminan de bêne kuştin." We lakîn Xwedayê cîhanê nedivabû go yekî wekî Efendî di şerê dijminan de we yaxud bi gula belengazekî bête kuştin.

Di mêvanxana Amûdê de bi qedehek ava şêrîn canê xwe siparte axa sar. Piştî mirina Efendî çend tomobîl ji haval û dilxwaza û çend siwar ji axa û kurdmancan bi cendekê Efendî re meşiyan û birine Ebû Ceradê. Ji ber xortên Cizîrê ve ez serxweşiya mal û mirovên wî dikim rehmeta Xwedê lê bî.

Cegerxwîn

EZ BI ŞÛR IM

Hatime ji tarekê
Ketime welatekî
Welat welatê Botan

Dest û eşîr Hesinan
Ez bi şûr im bi rim im

Kurdistanê tu delal
Gorî te bin xortê şepal
Min tu dîtî ji dûr ve
Aşiq bûme ji kûr ve
Ez bi şûr im bi rim im

Ez kurd im bi ra û xwîn
Kekê min e Cegerxwîn
Deşta me kûr gir bilind
Welatê me delal rind
Ez bi şûr im bi rim im

Xwedê ez kirim cindî
Ko şer bikim bi rindî
Şer bû felata kurdan
Aza bibit Kurdistan
Ez bi şûr im bi rim im

Belê min şûr û rim e
Heyfa min jî ew Rom e
Şûrê min bi ar û pêt
Xizmet bikit bo welêt
Ez bi şûr im bi rim im

Ebû 'Înad

FERMANA KURDAN

– Ji Cegerxwînê ceger bixwîn re –

Ferman e Mîro lo Mîro ferman
Fermana me ye fermana kurdan

Ne tenê ferman bo mîr û axan
Farmana me ye fermana gişkan

Fermana millet, fermana welêt
Dil bi şewat e dora me jî pêt

Hewşên me bûne berga dijminan
Mehrem nehiştin ketin her zêlan

Me tiştek nema, ne nav e ne deng
Lê em diqorin qulingê bêçeng

Ji Xaniqînê hetta Firatî
Ji me girtine evî welatî

Ketin cihê me em mane derve
Êrîş e êrîş ji jor û jêr ve

Bêstûn mane kon xeyûtan
Reşmalên(1) me jî tev kirin talan

Di qesra xwe de em dergevan in
Di mala xwe de em gî xulam in

Zozan nemane havîngeh bi yar
Rêlên me bê belg newal bûn pesar

Havîna me sar zivistan germ e
Ma ez çi bêjim ev hal ne şerm e

Diyarbekira xopan bi sûr û bi tat
Girdî Sîwan (2) de kêlên me bûn lat

Senandeza (3) me maye bê dezdar
Mîrên Erdelan lê nabin guhdar

Dibên çikiya rûbarê me Zab
Ji dijminan re me daye cuhab

* * *

Lo Mîro ferman fermana kurdan
Ax û nalîn têt ji keç û bûkan

Piranî em in bûn hindikayî
Di mala xwe de em bûn biyanî

Lêk vekirine ereb û ecem
Romî ji xwe nas enake tu kerem

Keremkarê ko tev sitemkar in
Rêya me girtî dûr ji şehar in

Ên Ewrûpayî ew jî heval in
Hevalên wan in çimkî em jar in

Kemêl karê xwe wisa pêk anî
Li hundur dîlî ji der ve girtî

Bertîlkirî ne dewletên dorê
Civatmilletan nake tu şorê

Ew civaneke gelek bilind e
Wek du xwînstan bi sûretek rind e

Gorina Wîlson tev derew derket
Guhpehn û fireng vir kirin adet

Tev derewîn in ne tenê Wîlson
Zêrê piçûk jî ev e Henderson

"Yes yes"(4) dibêjin "san fût"(5) jî derew
Ji wan re delal guhpehn û erew

Ereb û eceb guhpehn jî bi wan
Dest dane hev du tûran û qehtan

Belengaz xizan ne hal û hewal
Malê me yexma xwîna me helal

Li Qefqasê jî şopên me hene
Gelek mebin jî çend kurd lê hene

Bipirsî kurdan qewmekî boş e
Boşêke welê hev du disoje

Rût û tazî ne ne şal e ne şap
Ji dijminan re me daye cuhab

Lo Mîro ferman, ferman e ferman
Rencîde mane pismam û dotmam

Ar diweşînin mawîzer top in
Hilweşiyane ne gir ne kop in

Welat perîşan wêran e dehar
Ne xort xuyane ne kal in diyar

Kurdbûn bû guneh kufr e kurdanî
Çimkî em mêr in wehşet mêranî

Serdar nesax in segman birîndar
Dar û bestan de çeleng e çi dar

Ne keçik hiştin ne jin jinûbî
Tev xeniqandin bin dar û devî

Dil bi birîn in, derdê me kûr e
Felata welêt nizanim dûr e

Nijdevanî jî çû ji destê me
Reben û pepûk tev mar gestî ne

Destên xwe me tev ber xwe de berda
Dest hilînin lew em bibin serxwe

Min hedar nayê ber vî deravî
Tev cihê xwe de qê bûne bawî

Homa (6) tu bêje ma ev ji hebî
Kurdên te serwer bikin xulamî

Ne rûmet maye ne namûs ne deng
Qê em mirîne bêxwîn û bêreng

Newal li me kûr derdên me giran
Sin li me nizm in burcên me wêran

Zevî bûn beyar gundên me xerab
Ji dijminan re me daye cuhab

Remoyê Qenco

BÎRHATIYEK YA ŞÊXÊ MIN

Di sala hezar sêsed û çil û nehan de di xizmeta hezretê şehîdê gewre û bihuştî, Şêx Evdirehman Efendî de bûm. Li Qamişlokê me nimêja îda haciyan ya mezin dikir. Pîrekek digel çend zarokên xwas û tazî û serkol û perîşan li ber me re borîn. Hezretê Şêx bi zarê xwe ê şêrîn pirs kir:

– Hûn çi kes in xwişkê.

– Ma em çi ji we re bêjin em mihacir û belengazên hêla Hezaromê ne. Di sala berfa giran de şape bi ser me de hat û gund û bajarên me li ber xwe birin û em ji hertiştî xelas kirin û bi vî rengî em li van derî û kolanan êxistin.

Vêre vêre çend hêstirên weke mirariyan ji çahvên reş û belek rijihan û ser ruyê sorgulî û mubarek de herikîn.

– Ma hûn çi dibêjin birao, qê serê wê şapê gihaye we jî.

– Belê em jî weke hewe li berketiyên wê şapê û lehîyê ne. Lê em wek kevoka nûferxîn bûn. Ji ber hûc û biriha çengên me ew şape bû pezek û li ber bayê ket û em ziwa pariztî derketin. Bizane xwişkê berfa ko bû şape û li ber lingan ket zûka dihelit û çiyayên wê zû reş dibin û kulîlkên bendemayî zû dibişkivin. Bi himmeta Yezdanê pak îro em ew in. Eger tu bawer nakî here li welatê xwe bigere û hewakeve serê kop û kumetên bilind û qenc zêrevaniyê bike. Hingê tu ê bizanî ev tişt hemî rast in û ev dilê te ê peritî û şikestî dê goşt bigire û pişta te dê rast bibe.

Lê çi fêde ye feleka Şêxê min zû girtibû û negiha reşatiya wan çiyan û wan bûkikên nûhildayî û bişkivî têr bibînit û bi wan kul û keser û kovanan ve pişta xwe da me û çû rehmetê.

Mustefa Ehmed Botî

---

1. Di zarê Sulemaniyê de konê reş
2. Girdî Sîwan di bajarê Suleymaniyê de gornistaneke bi dar û rêl e. Di wextê şerê mezin de eskerê tirkan darên wê birîn, kêlên wê şikênandin û gornistan xerab kirine.
3. Bajarekî Kurdistana Ecemîstanê ye.
4. Bi îngilîzî, belê belê.
5. Bi Fransizî, bêşik, herhal.
6. Di zarê paloyî de Xwedê.

HEJMAR 22

HESPÊN XWEŞXWANÊN KURDÎ

Bi navê Yezdanê pak ê dilovan û mihrîvan

Tu bizan ji rê ve hespên xweşxwanên kurdî çar in.

Ê çeleng û ê laxer û ê sivik û ê rewan.

Hespê çeleng du gavan davêje. Hergavekê pênc movik tê de hene.

Ê laxer du gavan davêje. Hergavekê şeş movik tê de hene.

Ê sivik du gavan davêje. Hergavekê heft movik tê de hene.

Ê rewan du gavan davêje. Hergavekê heşt movik tê de hene.

Ez hêvî ji heval û hogiran dikim eger kêmanîyek di hespên min de dîtin bire rast bikin û derbas bin çiku hespê çê bi ketinekê fihêtkar nabî.

Erê ez ê çendikan ji we re ji hev kit kitî bikim ko we nas kirin. Paşê hûn ê ji min bihtir û çêtir bibezînin.

Hespê Çeleng

Gava pêşî: Ez û delalê
Gava paşî, Çûne qirşika

Movik: 5 ez – û – de – la – lê
Movik. 5 çû – ne – qir – şi – ka

Malê me li Misrê * Konê me li ebrê

ma – lê - mel – Mis – rê
ko – nê – mel – eb – rê

Şepil zêrînê * Şepil melanê

şe – pil – zê – rî – nê
şe – pil - me - la – nî

Keçikê te bidine * mîrê Cezîrê

keç – kê - te – bid – ne
mî – rê – Ce - zî – rê

Erê siwaro çiqas hespên wekî van te dîtin tu karî bêjî ev hespê çeleng e, dugavan e pênc movik e. Wekî niha van çend hespên ko bi şûn ve tên.

Destar gerya li * dora bajêro
Lolo pismamo * lazim bi lazim
De hûrik hûrik * hûrik deviya
Hespê Laxer

Hespê laxer du gav davêje. Her gavekê şeş movik tê de hene. Ez ê ji te re çendikan kit kitî bikim. Êdî ji min çêtir û bihtir karibî bibezînî.

Gava pêşî: Bişaro nemao
Gava paşî: Dora gund geriyao

Movik: 6 bi – şar – ro – ne– ma – o
Movik: 6 do – ra – gund – ger – ya – o

Kin im dirêj nabim * kin im lê lê
ki – nim – di – rêj – na – bim
ki – nim – ki – nim – lê – lê

Kal kalê qereçek ê * kal mêrê keçek ê
kal – ka – lê – qer – çe – kê
kal – mê – rê – ke – çe - kê

Ebayê ebayê * gorê me radayê
e – ba – yê – e – ba – yê
go – rê – me – ra – da – yê

Le sefan da le sefan da * gezek le rûxan da (soranî)
Les – fan – da – les – fan – da
ge – zek – le – rû – xan – da

Erê siwaro te çiqas hespê şeş movik dîtin tu karî li wan siwar bî û bêjî ev hespê laxer e.

Hespê Sivik

Ew herdu hespên ko çûn di nav kurdmancan de kêm in û hindik mirov karin wan bibezînin. Belê ev herduyên ko tên di nav kurmancan de pir in û herkes kare wan bibezînî. Hespê sivik du gavan davêje. Her gavekê heft movik tê de hene. Ez ê ji we re çendekan ji hev kitkitî bikim. Êdî hûn karin ji min çêtir û bêhtir bajon û bibezînin.

Gava pêşî:	Zeko Zeko Zeynebê
Gava paşî:	Hat karwanê Helebê
Movik: 7	ze – ko – ze – ko – zey – ne – bê
Movik: 7	hat – kar – wa – nê – he – le – bê

Hê hatin hatin hatin * koçer ji zozanan hatin
Hê - ha – tin – ha – tin – ha – tin
ko – çer – zo – za – nan – ha – tin

De yar de yar Qudretê * Topa Xwedê lê ketê
de – yar – de – yar – qud – re – tê
to – pa – xwe – dê – lê – ke – tê

Lê têrgezê koçerê * teresbavê koçerê
lê – têr – ge – zê – ko – çe – rê
te – res – ba – vê – ko – çe – rê

Xumxumê torîbanê * kevoka serê banê
xum – xu – mê – to – rî – ba – nê
ke – vo – ka – se – rê – ba – nê

Ferho bavê ezêr e * çû ji talanê berjêr e
fer – ho – ba – vê – e – zê – re
çûj – ta – la – nê ber – jêr – e

Ax û eman Çeçanê * keça Ehmed keyanê
a – xû — e – man – Çe – ça – nê
ke – ça – Eh – med – ke – ya – nê

Di vir de ez nikarim hespên sivik tevan girêdim. Eger feleka malxerab û sîtemkar berê çerxa xwe li min nedê ez ê ji we re dûr û dirêj xweşxwanên kurdî tevan kom bikim û ji we re belav bikim ax ax siwaro kurmanc dibêjin tu çi bêjî li bejna siwarê min tê.

Hespê Rewan

Hespê rewan pirê caran palvan û xweşxwan ko dibêjin. Hespekî şêrîn e, ser nerm e, rewan e wekî ava giran di bezê de bala xwe bidê siwaro delalo. Hespê rewan du gavan davêj, her gavekê heşt movik tê de hene. Ez ê çendikan dîsa kitkitî bikim. Hûn ê êdî karibin bê sergêjî û dilêşî tevan bajon û bibezînin.

Gava pêşî:	Bejna zirav şiva zêro
Gava paşî.	Poz bi qulê xezêm tê ro

Movik: 8 bej – na – zi – rav – şi – va – zê – ro
Movik: 8 poz – bi – qu – lê – xe – zêm – tê – ro

Meçe gotê tu xeyidî * ava gola li me cemidî
me – çe – go – tê – tu – xe – yi – dî
a –va – go – la – lime – ce –me – dî

Selama min senaxwanî * sehergeh geh her veşan bit
Se – la – ma – min – se – na – xwa –nî
se – her – geh – geh – her – fe – şan – bit

Wê li ser banî çek dişûştin * zend û bazin tev hilmiştin
wê – li – ser – ba – nî – çek – dişûş – tin
zend – û – ba – zin – tev – hil – miş – tin

Agir bi Kurdistanê ket * lewra dikit hewar e dil
a – gir – bi – Kur – dis – ta – nê – ket
lew – ra – di – kit – he – war – e – dil

Hey mamista xelkê perdê * şûr de kêşa le dû gerdê
hey – ma – mis – ta – xel – kê – per – dê
şûr – de – kê – şa – le – dû – ger – dê

Her lence xanim lence ye * lencit ye nokê pence ye
her – len –ce – xa – nim – len – ce – ye
len – cit – ye – nû – kê – pen – ce – ye

Ji bona îro ev çend. Ji xwe ev lê lê ye, heke xwendevanên Hawarê pê bendewar bûn, lolo li pê ye:

Herwekî Xaniyê rehmetî gotiye:

"Çi bikim ko qewî kesad e bazar
Nînin ji qumaşî ra xerîdar"

Cegerxwîn

TOLA BAVAN

Li bakuran erz li nîvro Sîpan
Pênc salan li pêl bû ala me kurdan
Birho kurên xwe ve, Ferzende Îhsan
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê şêran

Berê me li armancê, pişta me li Yezdan
Li pêş me rawestî welat, Kurdistan
Destê me bi xencer devî de Quran
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê şêran

Herdem bi moran mij, berf e Agrî Dax
Neyaran kir welat zelûl û kambax
Ma qê namûs e em ko bimînin sax
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê şêran

Heft sal in li gir tê borîna mêran
Milên xwe dane hev herwekî şêran
Li ser wan gurmîna top û xumberan
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê mêran
Çek û pûsatên xwe hilgirin bi lez
Ne çiya û ne deşt mebên bi bez
Teva îro mirin li me bûye ferz
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê mêran

Ez dikime herim venagerim mal
Yadê tu qet mebêj ka ko çû Heval
Ji bona min bes in Kurdistan û al
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê şêran

Dê bi zorê bigirim Kurdistana xwe
Ez ê daçikînim li ser ala xwe
Hinga tola bavan têxim bala xwe
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê Mêran

Heval Şukrî

AX Û KESER

Ezman heşîn em nexweş in
Ezman bi stêr em man bêkêr
Ezman girgir em man bêxêr
Ezman bi deng em man bêreng
Ezman zelal em mane lal
Mêrg û kanî ma bav kanî
Lat û zinar ka dost û yar
Welat şepal em kirin kal
Bêriya welêt agir û pêt
Sîpan xelat ma ka welat
Kerkûk Hevlêr lê bê ser bêr
Şernex Cizîr em kirin pîr
Xox û mişmiş em man bêhiş
Şêr û piling bê dest û ling
Neyar dostî em êxistî
Neyar bi bîr bi dest û şîr
Bê tîr xencer em kirin der
Dost û biran kuştin beran
Dost û biran cih kirne xan
Şêxê Botî mêlak sotî
Şêx bû armanc xelk bûn sertac
Şêx bû birîn xelk pê kenîn
Dost tê perî ser jê firî
Find û şemal rêket ji mal
Çû gora kwîr em hiştin dwîr

Mustefa Ehmed Botî

ŞÎNA XALÊ MIN

Di sisiyê hezîranê de, li ezmanê kurdan, tofanek ecêb qewimî; histêrkek pir bi şewq û pir bi nûr ji nişka ve rijiya, xeyidî, xwe da riya dinyake din û nehat!

Ji ber vî halî ye ko îro li dinya me ronahî kêm, hizn û melal zêdetir bûye; ehlê dinya kurdan – nemaze rewşendarê ji rewşa wê hêstêrikê – kezebirîn û dilbixwîn mane. Yek jê ez im; baxê giyanê min mij û xumama şînê girtiye; hundurê min ji xem û xeyalan ca bi can zebûn û birîndar e. Gelo çi bû? Ma hîn dê çi bibe! Xalê min, welatiyê min, mamosta û rêberê min destê xwe ji me qetand û ket bin axa reş û sar. Hey wax! Hey wax!

Xalê min ji bavan de xismê min bû; lê roja ko ez agahê çêyî û xirabiyê bûm ew bû dostê min. Ji lewra ko milletperwerekî hêja bû. Tirsa bav û birê min, riya min li ser mala wî nebirî, tehdîdê mirovê min stewr man, min bi rûhê xwe ve ew diparast. Wî jî bi dilê xwe ve ji min hiz dikir.

Gelo ji bo çi welatê xwe yê bihuştîn terk kir, dest ji xanûman û şaneşînê xwe kir û hat li van çol û çepalan derbider geriya? Wî bi xwe ev pirs ji xwe nekiribû. 'Işqa milletî hertişt li ber wî bêqîmet kiribû. Hatibû xebata welatê xwe tola kuştiyê milletê xwe. Heyhat! Xwedê pê re ne bir serî, pêta agirê hundurê wî ew kuşt, mirazê wî bi wî re çû gornê. No! No! Ne mirazê wî ne ew bi xwe jî neçûne gornê. Mirazê wî mirazê me, mirazê gişkan bû. Ji lewra bi me re di me de dijî û heta roja paşîn jî dê bijî. Bi xwe jî neçûye gornê. Ji ber ko herçî di rêya milletê xwe de dimirin laşê wan bikeve erdê jî giyanê wan ber bi ezmanan ve bilind dibin û ew bi xwe di dilên welatiyên xwe de dijîn.

Efendî di lawaniya xwe de kurdperwer bû. Di mutarekê de civata kurdî li Dêrikê

eşkere vekiribû, ew bi xwe serwerê civatê, ji heralî libat (e'za) civandin. Pirî jêhatî bû, hêj bîst û çar pênc salî bû, bû serekê du sê eşîran. Memûrê tirko di destê xwe da dida lîstin. Di şerê Şêx Seîdê rehmetî de çiqas beg û axayên welatê me û nêzîngê me hene bi peyayên xwe ve çûne himberî Şêx. Lê Efendî ne çû. Bi ser da bi çend peyayê xwe ve derket Çiyayê Mazî. Ajot ser qereqola gundê Şewaşê. Esker û cebxana wan dîl girt. Gava şehîdê şêrîn Kemal Fewzî Beg hate girtin Efendî bihîst ko ew ê Kemal Fewzî Beg di riya Sêwregê de bibin Anadolê. Ji ber bihîstina vê xeberê birayê xwe Salih Beg (ew jî bû şehîdê milletê xwe) bi çend peyan ve şande ser riya Sêwregê ko Kemal Fewzî Beg ji destê neyaran bi derxîne. Lê sed heyf di riya Xarpêtê şandibûn.

Di pey şikestina Şêx de serwerê delal jî birin berpirsiyariya Îstîqlalê. Lê Xwedê ji wê afatê xelas kir. Şûn da sorgonê Anadolê kirin. Li wê jî rahet nedisekinî; hevalê xwe yê nezan îqaz û îrşad dikir, bi hevalên zana re civat çêdikir. Ji lewra li ciyekî sekna wî tine bû, du rojan li ciyekî nedima. Bi dereke din ve dişandin.

Piştî efwê dîsa hat welatê xwe, xort li dora xwe civandin. Bi civata mezin re muxabere kir, ji xortên dora wî yek jê ez bûm. Tiştekî ji me veşartî tunebû. Gava ko hate Sûriyê xeber da min û çend hevalan. Lê herwekî Hawarê nivîsandiye Xwedê ji tu wan re li hev du neanî.

Berê wî bi jêr ve rast kirin, piştî hatina wî zarokê wî jî canê xwe xelas kirin. Lê di feqîrî û zelûlî.

Salek neçû min jî da dû; me li Hisîçê hev du dît ji ber ko biraziyekî wî mamekî me kuştibû, navbera me piçekî sar bû. Lê dihat ser kurdîtiyê ji berê germtir bû.

Efendî bêguman hêja bû. Hevalê wî kêm têne dîtin. Ji bo vê wefat hezîn şîn û girî, reşgirêdan li her kurdê xwedan rûmet dikeve. Xwedê rehma xwe lê bike me jî bi rehma wî şabike.

Qedrî Can

STRAN

Lo mîro lolo Mîro!
Ro dihatî nimêja nîro

Oda mîrê min bi siwîrneg e
Heçî dosta wî Fireng e
Emrê wî emrê quling e

Lo Mîro lolo Mîro
Ro dihatî nimêja nîro

Oda mîrê min bi hine ye
Heçî dosta wî File ye
Emrê wî ji emra zêde ye

HEY DINYA FANÎ

Hey dinya fanî . . hey dinya fanî
Yê ko tu çêkir qanûnek danî

Got: "Herçî bayê eşqê li wan î
Gerek tim bijîn bi şadîmanî"

Mixabin, heyhat! Ew gotin nema
Ew peyman zûda ket avên çema

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Lal mebe wisa ew qerar kanî?

Bi hêjmara îro şeş û nîv meh in
Newzad û Nuhbir li dorê hev in

Hey dinya fanî, hey dinya fanî,
Li me aşiqan ka dilovanî?

Nizanim çi bû ew bejna zirav?
Peyda kirin li min ax! jana zirav

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Ew şeng û şoxê qametê kanî?

Hiş li min nehişt qet nabin şîfa
Ew çavên di reş hezîna wefa

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Pir melûl meke vî şêrîn canî

Ew rexên ruyan wek sêvên Xelat
Sor û zer dibûn her lê rojhilat

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Îro dûr ketim ji wî zemanî

Wê 'işqê wey wax! giriftar kirim
Evînek nuh bû birîndar kirim

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Deyndara yarê dermanê can î

Ax meke Newzad ji bo te şerm e
Dawiya wahê pertake germ e

Hey dinya fanî .. hey dinya fanî
Zêr û ziber be ew çerxa xamê

Newzad

MÎR MIHÊ

Erê ev çend caran xwediyê Hawarê ji xwendevanên xwe çîrokên kevnare dixwaze. Ji lewra ez dixwazim îro çîroka Mîr Mihê di nav rûpelên Hawarê de bidim belav krin.

Eya Mîr Mihê yek ji dilgîr û evîndarê welatê kurdan e. Bi xwe yek ji mîrekê Hîzanê ye. Çawan ko rîspî û mezinê welatê me bi yek dev û yek zimanî dibêjin.

Bavê Mîr Mihê mîrê welatê Hîzanê bû. Di saxîtiya xwe de keça birayê xwe ji kurê xwe re bi du erzaniya xwestibû. Belê herdu piçûk bûn bavê Mîr Mihê piştî çend salan bi riya dergahê padîşahê yekta û Xwedayê cîhanê ve meşiya û canê xwe ê şêrîn sparte axa cebana û tacê mîraniyê sparte birayê mayî. Piştî çend salan Mîr Mihê giha çax û benga xortaniyê. Belê mamê wî herdem jê re digot: "Heta ko şehadetnama ilûm û finûnê dînî û cîhanî nestînî ez keça xwe nadim te"

Ji neçarî Mîr Mihê berê xwe da welatê Cizîra Botan. Sera pîra kete bin barê şêx û mela û ji dîwanxana derket kete nav toza mizgeft û medresan. Çend salan ji emrê xwe yê ezîz bi vî awayî derbas kir. Piştî ko şehadetnama xwe sitand vegeriya welatê xwe. Hate ser soza xwe û mamê xwe. Li derê bajarê Hîzan dî xirgêleke mezin li nav cebana daketiye hate medresa feqiyan. Ji wan pirsî go ev çi ye go "Ma tu nizanî Sînema keça apê te miriye". Hê ji nû ve axîneke giran kişand û bi şûn ve vegeriya. Bi serê çol û çiya ket. Û digeriya li ber tûmê giyakê rûnişt û xweşxwaneke giran li ser Sînema xwe gotiye. Pelên giyê ji ber dijwariya agirê wî weşiyan.

Ez ê çend bendan ji xwaşxwana wî ji xwendevanan re di vir de bêjim:

Ez ê Hîzanê dihebînim du caran tê bihar e

Ez ê wekî bulbil dixwînim li ser gulan û xar e

Ez ê herim Sînem bibînim dinya me ne-wînim ev car e

Mihê tu li dinê digeriya kesî nedigo Sî-nem nexweş e
Ez ê dihatim hicrokê feqiya dinivîsin kêl û ferş e
Tenbîhê bikim li marên miriya bire nex-wun ebruyên reş e

Te rohîva nûrîn e şewqê daye ummetê
Te gerden şûşa hêşîn e nuqte nuqte xal ketê
Heçî Sînem bibîne bêşik diçe cennetê

Çend caran digel Mela Ehmedê Cizîrî hevalî kiriye. Carekê reşbelek jê re şandiye. Bendek jê hêj va ye di bîra min de ye

Selama min heqîrî
Sedefek divê têkin
Îro di Cizîrê
Heq e li melê kin

Mîr Mihê Emrê xwe bi evîndarî û 'işqe-bazî li şax û çiyayên Kurdistanê bihurtiye. Rehmeta Xwedê lê bit.

Serpêhatiyê Mîr Mihê di nav kurdan de bêjimar hene. Lê vir de tev naêne gotin. Eger Xwedê bivê ez ê çendekî dî jî bilav bi-kim.

Cegerxwîn

TIRBA SPÎ Û MARÊ QUT

Mirovek bi navê Muhemmed rojkê çû geşt û seyrangehê. Li cihekî bi av û bi gul û giya civatek maran dît. Di nav civa-tê da marên pir stûr û du serî hene. Ji ma-ran pir tirsiya. Kir ko wê civata maran bi derbekê bikuje. Lê ne diqedand. Da eqlê xwe û kûr fikirî. Di dilê xwe da got: "Ez îro vê civatê bi eqilmendî belav nekim mum-kin nîne wê rojekê min bikujin, navê min ji dinê rakin" ser vê yekê banî mezinê maran kir û jê re got:

– Şahê maran kêfa min pir ji civata we ra hat. Ez dixwazim bi te birakî deynim.

Mezinê maran ji nezaniya xwe, bi civana xwe qet neşêwirî û bi Muhemmed ra bû destbirak û jê ra got:

– Birao defîneke min heye ez ê rojê zêrekî bidim te. Çû zêrek ji Muhemmed re anî û Muhemmed çû mala xwe. Her roja Xwedê karê Muhemmed ev bû. Mideke pir neajot Muhemmed bi perê mar dewlemend bû. Dil kir ko here dan û sitandinê. Beriya ko here banî kurê xwe kir û got:

– Lawo em ê herin cihekî.

Û kurî da pey û çûne qula mar. Mîna deynê mirovekî li mirovekî be mêrik banî mar kir û got:

– Maro derkev derva.

Mar derket ber derî, Muhemmed jê re got:

– Vî kurê min qenc nas bike ji îro bi şûn da her rojê zêrekî bide kurê min. Mar got:

– Rind e, ez ê rojê zêrekî bidim wî.

Muhemmed bi kurê xwe ve vegeriyan ha-tin mala xwe û Muhemmed çû kirîn û firo-tinê. Kurê wî li ser wî qerarî rojê diçû zêrek ji mar disitand. Lê pê razî nedibû. Rojekê ji xwe re got: "Ez ê vî marî bikujim û defîna wî bi carekê bixwum" şûrê xwe kir bin paşi-la xwe û çû ser qula mar. Dil kir ko bi bê-bextî mar bikuje. Şûrê xwe ji kalan kişand û da pişta xwe. Deng li mar kir û got:

– Apo ka zêrê biraziyê xwe bîne.

Mar zêrek girt û hat nik kurê Muhem-med. Kurik şûrek avête mar. Şûrê wî seriye-kî mar qut kir û mar bi dilekî şewitî lê vege-

riya û pê ve da, kuşt.

Cendekê wî li ber germa rojê ma. Şivanek hat û laşê wî dît. Çû ji mala wî re got. Mala wî hatin laşê wî birin û tirbeke spî jê ra çêkirin û tê da veşartin.

Paş midekê Muhemmed ji kirîn û firotinê vegeriya hat mal. Ew perê ko di destê wî de bûn hemî winda kiribûn. Pirsiyariya kurê xwe kir. Jê re gotin:

– Tu sax kurê te maran pê ve dan. Muhemmed dev kire birîna xwe. Hinga zanîbû ku derba wî ji ko da lê ket. Rabû çû ser qula mar gazî kir û got:

– Birayê mar derkeve were me zû de hev du nedîtiye, em hev du bibînin. Mar serê xwe ji qulê derêxist û lê vegerand.

– Ji ber deriyê min here, ne tu tirba spî jibîr dikî ne ez serê qut...

Ş. Hesen

BERDÊLK

–Ji Qedrî Canê bira re–

Ax welato ax welato
Zulma neyar jê re hato
Emrê min çû sî sal didît
Min nedît roj lê hilat e
Bav û birên xwe dipirsî
Îro xeber ji wan hato

Hin birîn in hin kuştî ne
Ewên dî jî li ser şîn e
Ew xwehên şîn girêdan
Li ser êgir rûniştîne

Çavên wan gî hêstir xwîn in
Tim digirîn li xwe dixînin
Digirîn li xwe dixînin
Qedrî Can jî pê dixînin

Ev xebera ji çi beyan
Ji gotina yekî ciwan
Ev ciwana filitiye
Ji dest neyarê Kurdistan

Ev ciwana pismamê te ye
Ew ji xwîn û dema te ye
Li ser seran li ser çavan
Hate cem me mêvanê me ye

Bayê li te kir borebor
Ew nalîn e . . têyî ji jor
Ew kaxeza te a bi xwîn
Yanî êdin hat ser me dor
Qet metirse Xwey kerîm e
Ya me divê îro hîm e
Renc û tengî me pir kişand
Yezdan xefûr û rehîm e

Sazê te ger ne dirêj e
Lê ji çavan xwîn dirêje
Ji renc û zulma neyaran
Em bûn bêhoş ker û gêj e

Qedrî bira ev çi hal e
Ne hogir man ne heval e
Şîna îro pir li cî ye
hetta qametê [li] bal e

Lawê Findî

ZARÊ DUMILÎ Û MEWLÛDA 'USMAN EFENDÎ [*]

Berî çendakî, ber bi xilaseka tarê ve diçûm. Dinya li me bûbû tarî. Min û hevalekî xwe me xwe dabû bin çirakê û me vêtikek dixwend.

Di paş me re kalek dihat. Emrê wî di dora pênce şêstî de. Selav li me kir û xwe da nas kirin. Mela Muhemmed Nezîr kurê Hecî Îbrahîmê Dêrşewî. Berî panzdeh rojan ji welêt hatibû û li min digeriya ko jê re an ji birayê wî re karekî peyda bikim. Min got:

– Qenc e, sibe were mal em fedikirin.

Lê zimanê wî ne zimanê xelkê cihê Botan bû. Hêj bêtir diçû ser zarê deşta Diyarbekirê.

Sibetir kalo hat. Biserhatiya xwe ji min re got. Ji ber tirkan, ji ber sîtemkariya wan baz dabû. Di nav axaftinê de min seh kir ko herçend bavê wî Dêrşewî bû lê bi xwe di Sêwrekê de ji diya xwe bûbû. Ji lewra zarê wî ne zarê cihê Botan bû.

Mêvanê min mela, melakî medresetiyê bû. Kêm û zêde bi herfên latînî jî dizanîbû. Wekî min navê Sêwrekê bihîst û min zanî ko Muhemmed Nezîr mela ye zarê dumilî û mewlûda zazakî hatin bîra min.

Ji mêj ve min dil hebû hinekî bi zarê dumilî mijûl bibim. Nemaze mewlûda 'Usman Efendî bêxim dest. Wê bi yekî re ko rind bi dumiliya Sêwrekê dizane bixwînim, li ber binivîsînim û bidim çap kirin. Ji xwe di vî zarê şêrîn de ji û pê ve tiştekî din nehatiye nivîsandin. Hatibe jî min nedîtiye, ne jî bihîstiye.

Belê ji zû ve ye ez li vê digeriyam. Berî du salan nivîştek ketibû destê min lê natevav. Ji pêşî û paşiyê çend rûpel kêm bûn, ên mayin nîv çirandî û di hin cihan de pirsên heşifandî hebûn. Digel vê hindê pêlekê ez pê mijûl bûm. Bi kêr nedihat. Min jê tiştekî hêja û tekûz neanî der. Ji û pê ve ji min re arîkarek jî diviyabû. Arîkarekî welê, herçî ko min nizanîbû bikare ji min re mane bike.

Melayê min herçend kurdmanc lê Sêwrekî bû. Min jê pirsî heke bi dumilî dizanit. Ji xwe ewlî [ewle] û razî li min vegerand:

– Hingî kurdmanciyê bi dumilî jî dizanim. Ji jinikê re "cinêk" ji meriv re "merdim" û avê re jî "aw" dibêjin.

Lê dilê min li gotina wî rûnedinişt. Ji ber ko bi xwe kurdmanc bû. Gelek kurdmanc hene ko bi dumilî dizanin, lê di axaftinê de herdu zaran tevlî hev dikin û weke xwe nizanin bibêjin. Lê zazayin hene ko di kurdmanciya wan de tu kêmanî nîne, mîna me bi kurdmancî dizanin.

Ber ko kurdmancî di navbera kurdên welatê jorîn de zimanê tevayî ye û stran û dîlokên zazan bi kurdmancî ne. Ji ber wê yekê ji min re yek diviya bû ko dumilî zimanê dê û bavê wî bit. Min ji Melê pirsî:

– Tu çawan hînî dumiliyê bûyî?

– Ji diya xwe hîn bûme. Bavê min ji Dêrşewê hatiye Sêwrekê li Sêwrekê diya min mehr kiriye. Diya min bi xwe zaza ye. Keça Mela Suleyman e, Mela Suleyman kurê Hafiz Îsa ye, ew jî pismamê 'Usman Efendî,

muftiyê Sêwrekê ye. Yanî ez xwarziyê zazan im. Ez bi xwe di nav zazan de mezin bûme. Ji xwe li Sêwrekê bi dumilî xeber didin, lê bi kurdmancî jî dizanin. Xelkê dora Sêwrekê jî zaza ne. Ez tim diçûm gundan û min hergav ji xelkê ra mewlûda zazakî dixwend.

Êdî min zanîbû ko paş çend salan rastî miroveki xwe hatime. Mela Nezîr dê bi kêrî min bihata. dumilî zimanê diya wî zimanê wî bû. Lê bi zimanê bavê xwe jî, weke xwe, pak dizanîbû. Dikaribû hertiştê dumiliyê ji min re bi kurdmancî mana bike. Melayê min melakî zor, melakî kitêb binçeng bû. Mewlûda zazakî, ya Melayê Batê û Nehcu 'l-Enama Mela Xelîlê Sêrtî pêre bûn. Paş du rojan Melayê min ji derî ve da hersê kitêb di bin çeng...

Mela Nezîr Nivişta xwe di sala 1321/[1903] di panzdehê meha nîsanê de bi xwe nivîsandibû.

Lê îro çavên wî ji ber nexweşiyekê ew çend tarî bûne ko destnivîsa xwe nema dikare bixwîne. Ji lewra min jê re herbeyt yeko yeko dixwendin, ewî mane dikir zêr û ziber diedilandin, min jî bi herdu herfan, erebî û Latînî dinivîsandin. Di dema nivîsandinê û bi hinceta her pirsa nû min bala xwe dida qewa'idê, destûrinin zimanekî dianîn der û berpêl dinivîsandin. Bi vî awayî ez digiham bingehê zarê dumilî jî û min ew didanî ber kurdmanciyê.

Jê hêla din diviya bû ez bizanim û ji xwendevanan re bidim zanîn, ev Mewlûda ha kengê hatiye nivîsandin û bi çi awayî ji 'Usman Efendî re hilketibû.

Li gora gotina Mela Nezîr yekî ji melayên Sêwrekê, bi navê Yûsuf Mewlûdek bi zimanê tirkî nivîsandibû. Ew û 'Usman Efendî bi hev nexweş bûn. Heçkû berberî bi hev dikirin. Paş belavbûna mewlûda Hecî Yûsuf Meyildarên wî digotin: "Melatî û zanatî holê dibe. Ne bi galgalan. . . " Ev kurt û pist bi guhê 'Usman Efendî ve jî dikirin. Ne gerek e em bibêjin ko herdu mela jî kurd û kurd ziman bûn.

Wekî 'Usman Efendî ev bihîstin ji nasên xwe re got: "Heke zanatî bi nivîsandina mewlûdê ye ez mewlûdekê bi zimanekî welê binivîsim ko pê hêj tu kitêb nehatiye nivîsandin, ne bi tirkî ne bi kurdmancî lê bi dumilî. . . "

Û bi vî awayî û ji wê berberiyê ev mewlûda hate pê. Nik dilê min ev cara pêşîn e ko ji berberiya du kurdan tiştekî qenc ber pê bûye. 'Usman Efendî par li Sêwrekê çûye rehmetê. rehmeta Xwedê lê bit.

Dîsan li gora gotina Mela Nezîr 'Usman Efendî mewlûda xwe bi pênc salan beriya meşrûtiyetê, yanî di sala 1319'an [1901] de nivîsandiye.

Mewlûda Hecî Yûsuf yanî a tirkî ji xwe hingê ketibû çapê. Lê ya 'Usman Efendî nediket. Carekê nivişteke wê şandibûn Diyarbekirê, ew nivişta ko min ya xwe li ber nivîsand. Lê ji ber ko nizanîbûn bixwînin bi şûnda vegerandibûn. Herwekî di pelê wê ê paşîn de bi tirkî nivîsandiye: "Bilxasse selam we sena'dan sonra istifsar xatir êderim. Mezkur kitab wîlayet'den gerî îade edildî. Sebebi okuyamamış'lar dir. Baki selam. 12 heziran [1]322 [1904] - îmza" nayête xwendin.

Piştî Meşrûtiyetê pismamekî min, Faîz Beg Bedir-Xan, bûbû qaymeqamê Puturgê. Bavê Mela Nezîr Hecî Îbrahîm çûbû balê. Mewlûd şanî wî da. Pir neajot Faîz Beg hate ezil kirn û vegeriya Stenbulê. Mewlûd jî bi xwe re bir ko bêxe çapê. Lê li Stenbulê jî ew nikaribûn bixwînin. Hingê Faîz Beg ji Hecî Îbrahîm re nivîsandibû ko an ew bi xwe an kurê wî xwe bigihînin Stenbulê mewlûdê ji wan re bixwînin da ko bikarin

çap bikin. Lê ne kur ne bav neçûn Stenbulê û mewlûd neket çapê û Xwedê ji 'Usman Efendî re hez nekir ko keda xwe bi herfên reş bibînit. Em vê çapê ji bona şakirina giyanê wî pêşkêşî wî dikin.

* * *

Ji hêla din min dizanîbû ko nik Muhemed Elî Ewnî Efendî (1) jî nivîşteke mewlûdê heye. Min jê re şand û nivîşta wî anî. Me herdu nivîşt danîn ber hev. Me dît ko di navbera wan de kêm û zêde ferqin hene.

Berê pêşîn di destpêka nivîşta wî de deh beyt hene, di ya me de tenê sisê ne. Min ev ji Mela Nezîr re xwendin. Ewî got: "Bi min beytên zêde paşê hatine bi ser xistin, herhal yekî ji ber xwe gotiye"

Di vê babetê de ez tiştekî nabêjim lê herwekî xwendevan bi xwe dê bibînin di wezna wan beytan de xwarî û kêmanî zêdene. 'Usman Efendî bi xwe nikaribû beytên bê wezin an xwarwezin binivîsîne. Jê re mewlûda wî giwah e.

Digel vê hindê em wan beytan bê ko tu tiştê wan biguhêzînin, rast bi rast diguhêzînin hire:

Bi namê wahîrê no ard û azmîn
Ke ma dest kerd bi no girwe rengîn
Şima hemdê xwe Ellayê rê biyarîn
Şew û roj qapîdê ey di biqarîn
Pêxemberî rê selewatî biwanîn
Tim û tim derdê cê ver di binalîn
Misalê na dinê zanî ti merdim
Ti citêrênî, girwey to jî toxim
Ke to zanan kî no dinya senîn o
Bizanê a dinê cayê cû nîyo
Wedaro ey çe kî citêr bikaro
Kî citêr çî karit ey wedaro
Beso tobe biyarîn hey xedarîn
Dinyay di to hemî hewl bikarîn
Gunahdê xo rê arê bin binalîn
Birejnîn hersê çiman ra bikalîn
Bibo 'efêw gunahê mayê vêrdo
Gunehkarî kî 'umrê xo di kerdo
Selewatî biwanîn rind û bolî
Biresnîn pê dima gandê resûlî

Ji û pê ve di minhuyê (metnê) de, di gelek cihan de navbera nivîşta me û ya Muhemmed Elî Ewnî Efendî de ferqên din jî hebûn. Me ew ferq berpêl û di bin re û yeko yeko nîşan kirine. Lê ferqên mîna pêş û paşbûna pirs û herfan û guherîna ciyokan nehêjayî nîşankirinê bûn. Herwekî di beyt û misraên jêrîn de tête dîtin.

1- Çaxo qurban bî devê Ellay resa (Wexta qurban bî devê Ellay resa)

2- Kam kî adir ra xelas xo rê waşt
Wa biwano ê resûlî rê selat
(Kam kî adir ra xo rê xelas waşt
Wa resûl rê biwano es-selat)

3- Kerdo înan ard bi Ellay bol nîyaz (Kerd înan û ard bi Ellay nîyaz).

Ev e ferqên bingehîn di navbera herdu nivîştan. Di nivîşta Mela Nezîr de me tenê tiştinin welê guhartin ko berê ve rengên xwe ên binatî winda kiribûn û rind nediketin weznê.

* * *

Zarên zimanê kurdî ên bingehîn sisê ne. Zarê welatê jorîn, yê welatê jêrîn û zarê dumilî.

Herwekî nas e zarê welatê jorîn kurdmancî ye û di kurdmanciyê de ferqên zarawa û şêwan hebe jî zarê kurdmancî bê tu kêmanî şanê yekîtiyeke zimanekî dide. Lê zarê welatê jêrîn ne welê ye. Di nav xwe de li zarinin din belav dibe û cih bi cih ji hev vediqete, mîna Baba kurdî û Lorî. Ji û pê ve

di wî welatî de zarinin din hene bi gelekî ji zarê welatê jêrîn dûr in û dikevin nêzîngî zarên din.

Zarê dumilî: Ev zar zimanê kurdên dumilî an zaza ne. Kurdên dumilî di welatê jorîn di rojavayê wî welatî de rûniştî ne. Bi piranî tevlî kurdmancan in û ji zarê xwe pê ve bi kurdmancî jî dizanin. Li gora ko min seh kir di zarê dumilî de jî çend bir hene. Di bingehî de ev birên ha dudo ne. Di nav van herdu biran de di denganê û qewaidê de ferqinin eşkere têne dîtin. Di denganiyê de: di zarê Sêwrekê de herfa "j" bi qasî kurdmanciyê nîn be jî, di hin pirsan de tête dîtin. Lê di dumiliyên din de mîna zarê paloyê de "j" yekcar nîne û şûna wê "z"yek an "c"yek rabûye. Ji lewra heke ji dumiliyan re ji ber ko li şûna "j"ya kurdmancî "z" dibêjin "zaza" hate gotin dumiliyên Palo û Madenê ji dumiliyên Sêwrekê bêtir zaza ne.

Di zarê dumilî de pirsên herzarê kurdî têne dîtin, kurdmancî, Babakurdî, Hewremanî h. p...

Di vî zarî de "v" heye û gelek e. Dibe ji kurdmanciyê bêtir jî. Lê di hin pirsan de vê "v"ê mîna kurdan bi "w"ê diguhêrînin û li şûna "av" û "şev"ê "aw" û "şew" dibêjin.

Di qewa'idê de: Zarê dumilî di qewa'idê de ji her zarî bêtir nêzîngî kurdmanciyê ye. Berê pêşîn pronavên "ez" û "min", pronavên zindî, di vî zarî de weke xwe mane û "ez" jî neketiye. Ji lewra herwekî di kurdmanciyê de ye, di dumiliyê de jî fi'lên lazim û mute'ddî cihê cihê têne tesrîf kirin.

Tenê di mesela cisnê de zarê Paloyî kêm kiriye. Lê zarê Sêwrekî mê û nêrên xwe weke xwe hilanîne. Di hin cihan de mesela cisnê di vî zarî de ji kurdmanciyê bêtir, kurtir û hûrektir e. Ew çend ko di fi'lan de jî tête dîtin.

Paş ko me ev ferqên ha, bi kurtî, gotin em ê ji xwendevanan re mînhûkî bi du zaran bidin zanîn, bi yê Sêwrek û yê Paloyî.

Ev mînhû çîrokeke Mikrê ye. Par xortekî hejdeh salî, ji wlatê Mikrê, ev çîrok ji min re gotibû min jî nivîsandibû. Min ev mînhû li herdu zarên jêrîn da wergerandin. Yê pêşîn ji Mela Nezîr û yê duwem ji Mihyeddîn re da wergerandin. Mihyeddîn xelkê Paloyê ye. Ji gundê Meman ji eşîra Qasiman.

Ji bona ko yek di bin hukmê zarê ê din de memînit min ji herduwan re mînhûwa Mikrê xwendin û jê lê zarê wan da wergerandin, bê ko yek ya a din bibîne.

Dumiliya Sêwrekê

Rojê rojan di dewên di hawar dekewt. Şarê dew pêro remayê. Dewi miyan di kergên û des leyrekî ca di mendê. Lûyêndo vêşan înan ra peyda bî. Kerg xeylî tersa. Lûy ay rê va:

– Ez do to bora tewrê leyrekan.

Kerg cirê va:

– Heta hewt rojî vindir.

Lûy cirê va:

– Qandê çiçî?

Kerg cirê va:

– Leyrek bol werdek î.

Lûy zana dew di kes çinyo veng nêkerd, şî. Kerg kewt qesawet. Tew rê leyrekan dew ra vijiya. Şî aryeyî het. Uja aşwançî ê dînay. Kerg hewar kerd, cirê va:

– Ewro lûyên ma ra peyda bî. Min rê va: "Ez do to bora". Min cirê va: "Heta hewt rojî vindir". Lûy şî, veng nêkerd. Ti nika tazî û kutikan hadire ki heta Dedi Lûy yenno.

Aşwançî va:

– Bol rind o.

O wext postê lûy neway çeturî kerdê. Aş-

wançî xeylî pê weş bî.

Kergî rê va:

– Ezo no meydan di lanên biken. Ezo tewrê kutik û taziyan dekewin. Eger Dedi Lûy ame tenekî ey dir ra kay bike. Odo to rê vajî:

– Ey kergê, kergê, kergê! Ezo to borî tewrê leyrekan.

Bado ti ci ra vaji: "Ey Dedo Aşwançî, ti bixwe û kutikê qundî bê teber."

Lûy ame meydan, venda kerg, kerg şî, cirê va:

– Çunkî ti nika mi borî, min rê weş o tenekî kay keran.

Destê jewbînî girewtî. Kerg cirê va:

– Min rê deyrî biki.

Lûy va:

– Ey kergê, kergê nika ezo to bora tewrê leyrekê to.

Kergê va: "Nobeta min a" dest pa kerd:

– Ey Dedi Aşwançî bê teber, ti bixwe û kutikê qundî.

Lûy tersa, va:

– Hunî mevaji, axir ez tersenno.

Qissey temam kerdî, Dedi Aşwançî vijya. Tazî û kutikan wexto lûy dînayî, girewt û fetisnay. Aşwançî bi lûy, kergi bi leyrekan bî şay.

Dumiliya Palûwî

Rwecî rweca dewêkî de hewar kewt. Şarê dew pyero remay. Miyanê dew, ca mend kerg tewlê des lîçikana. Yînê rî lûyek peyda bî zehf veyşan. Kerg zehf tersê. Lûy tira va:

– Ez to borî tewlê lîçikanê tuwiya.

Kerg tira va:

– Vindir heta hewtena rwecî.

Lûy tira va:

– Qey çine ya?

Kerg va:

– Lîçikî zehf qic î.

Lûy zanani dew di çew çîno, veng nikerd, şî. Kerg kot dişmîş biyayîş. Dew ra tewlê lîçikanê xoya vicyay, şî arye. Ûca arbançîyê dî. Kerg hewar kerd, tira va:

– Eyro lûyek min rî peyda bî. Min ra va: "Ez to borî". Min tira va: "Vindir hewtna rocî". Lûy şî, veng nikerd. Ti inkey tanzî û bwecî hedre ki heta Apo Lûy yenno.

Arbançî va:

– Zehf hewl o.

In wexti d' postey lûy neway çeturî kerdîyê. Arbançî zehf pê weş bi. Xo hedre kerd, kerg ra va:

– Ez in meydan di qulêk bikeyn. Tewlê tanzî û bweciyan dekuwî. Eger kî Apo Lûy ame tay cirî bireqisî. Wi tue ra vaco:

– Hey kergê, kergê... Ez to borî tewlê lîçikanê tue ya.

Bacî ti tira vac:

– Hey Apo Arbançî, bê teber, ti bixo w bwêcî qundî.

Lûy amey meyda, venda kerg da, kerg şî, tira va:

– Qey gî ti inkey min borî min rî weş o ez bineykekî bireqes.

Lûy va: "Hewl o". Destê yowbînî gured. Kerg tira va:

– Bineykekî ma rî dêrî biki.

Lûy va:

– Hey kergê, kergê, ez inkey ti w lîçikanê ti piya borî.

Kerg va: "Serey min o":

– Hey Apo Arbançî bê ti bi xo w bwecîy qund ya.

Lûy tersa, va:

– Ano me vac, axirî ez tersenna.

Qalê xo temam kerdî Apo Arbançî vicya. Tanzî w bwêcî hela g' lûy dî, di hal de guret û xeneqnay. Arbançî bi lûy, kerg û lîçikan

şa bî.

Paş ko min mewlûd û ev benda ha nivîsandin herdu şanî birayê Şêxê rehmetî Şêx Evdirehîm Efendî dan.

Hingê ewî ji min re got ko ji vê mewlûdê pê ve mewlûdeke din jî bi zarê dumilî hatiye çêkirin û bi ser xist: "Li gora ko di bîra min de maye ji vê dirêjtir bû û ne bi şêwa Sêwrekê lê bi ya Pêçarê bû. Yekî bi navê Ehmedê Xassî çêkiribû".

Lê Mela Nezîr ko ji dumiliya Sêwrekê pê ve tu dumiliyê naecibînit dibêje: "Belê Ehmedê Xassî jî mewlûdek çêkiriye û ew mewlûd gihaye Sêwrekê jî. Min ew dîtiye. Hima sê çar pelik bûn. Ji pirsên kurdmanciyê tijî bû. Lê piştî ko Mewlûda 'Usman Efendî derket ew betal bû" Lê ji ber ko min dil nîne ez wê betal bikim ji xwendevanan hêvî dikim heke pê dizanin û dikarin peyda bikin nivişteke wê ji min re verêkin da ko ez wê jî bêxim çapê.

Şam, Tara Kurdan : 16 tîrmeh 1933
Celadet Alî Bedir-Xan

* Me tîpguhêziya hersê perçeyên dumilî ji kovara Hêvî, hejmar 2, 1994, girtiye. Tîpgugêziya hersê perçeyan Malmîsanij kiriye.

SEHÎTÎ

Le bo yekîtiya zimanê Kurdî

– 4 –

Ji ber hersê pirsan ve ez dibêjim

1 – Gereke civatek ji çarkenarên Kurdistanê çê bibe seyda û zana û çend mirovên go bi lehceyên Kurdistanê tevan zanin tê de kom bibin.

2 – Şêwekî sivik û bilind û şêrîn ko pirên kurdan pê mijûl dibin bigirin ên din tevan bikujin eger pirsek ji wî ê bijartî kêm bî em karin ji şêwên kuştî bidizin.

Çiman... go em weha bikin dijwarî digihê du milyon kurd lê eger em şêwakî ji tevan çêkin hinga dijwarî digihê neh deh milyon kurd.

Çawan go miletan hemiyan weha kiriye yanî şêwakî pir şêrîn girtine ên din kuştine.

Belê di qonxerê de hê bêtir em karin delîl û nîşanan ji fikr û bîra xwe re dirêj bikin êdî heval sax bin.

Cegerxwîn

SEHÎTÎ

Le bo yekîtiya zimanê Kurdî

– 5 –

Zimanê kurdî, bi rastî zimanekî pir şêrîn û zehf zengîn we rengîn e. Çunkî galgala wî (mufredat) zor, awayê qisebêjî (lehce û uslûb) gelek zehf e. Ew jî ji ber belavbûna kurdan e li serhedan, we parçekirina welatê wan ê delal ê kurdistan e li navbera du sê millet û dewletan da. Lewma kurd, ji hevdu veqetiyane û ji hev dûr ketine. Û ji zilm û bêbextiya dijminan îstîbdad û tehqîra bêganeyan, bajêran û gundan berdane. Çûne ketine nav newalan û deştan û derketine ser çiyan û zinaran, dûr li medeniyet û mehrûm ji îlm û îrfanê.

Seva [seba] wî zimanê wan ê kurdî ê pak û delal, ji ni'metê xwendin û nivîsandinê mehrûm maye. We (tenê=tenha) li nav

gundî û eşîran da hatiye peyv û qisekirin. Ema xwenda û zanayê kurdan – heke gundî û eşîrî heke bajêrî be – gişk bi zimanê bêgane û neyaran îlm û îrfan hîn bûne û xuyan zana û xwendayên kurdan hesibandine, û tu li zimanê bav û dê pirs nekirine. Seva wê gire û rîbata ke navbera kurdan hebûye, winda bûye û bi yekcar ji nav wan rabûye; ne ko li nav herberek ji bera kurdan ê mezin û gewre rabûye. Belku her eşîrekê ji kurdan xwe tenê kurd hesibandiye û bi musteqbelê ê dinan nexwestiye eleqedar bibe. Bi vî awayî, tevda bêganey hev du bûne. Yanî çar, pênc merovên kurd eger li cîkî bicivin we dil bikin ke le ser welatê xwunan qise bikin we ji belengaziya wê bas bikin; bêşik nikarin bi asanî û bi gengazî miraza xwutan fehm kirin bidin, û netiwanin meqseda xwuyan hîn bibin. Çunkî heryek li wan bi awayekî qise dike û dilê xwe da dibê: Ez tenê kurd im. Ê din eger kurd jî bin zimanê kurdî nizanin. Çima? Çunke zar û şêweyê wê nizanin.

We 'l-hal ewan hemû (heme, 'hemû, 'heme, gîşk, tevda, giştî) zaro û lawênî milletekî yekziman û yeknîjad û yekxwîn in. Welê jî li hev nehatiya şêwe û zarên wan, nikarin hev û din nas bikin we xwo naskirin bidin.

Eger xwenda û zanaya milletekî bi vî awayî nikaribin bi qise û nivîsa xwe yanî mil û destê hev din bigirin û arîkariya xwutan bikin; bê şubhe ne mumkin e tiştekî din da jî destê hev bigirin û yekfikir û yekneseq bibin. Çira?

Çunkî nîşana yekîtiya milletekî û yekbûna komelêkî hebûn û heyiya zimanekî – bi kêmî yanî 'ela el-eqell li nivîsanê da – yek neseq û yekawa ye. Bê vaya tiştekî din çênabe û naye dirist kirin qet. Nuha li vêra pirsek tê bala hemû xwendevan û nivîsevan ew jî vaya ye: Çawan zimanekî kurdîkî yekneseq û yekawa ('ela 'l-eqell) li nivîsanê da tê peyda kirin ko hemû kurdan tê bigihîne û pê miraz û meqseda xwuyan biqedînin we çak eda bikin?

* * *

Va nivîsa xwuyanî vira nivîsî, û bona ke Hawar ra ray bikim temîz kiribûm, we bi cuhaba wê pirsê mijûl bûbûm. Ji jimara Hawarê ê şanzdehan da pirsiyarkî hêja dor aliya vî mewdû'î; mewdû'ê nivîsara min da hatibû belav kirin we bi kurtî heyanî yekiya gulanê cuhab dihat xwastin. Wexta ke min ev dît û xwend dilê min vebû çavên mi ronî bû we ez zor pê kêfxweş bûm. Seva wê mecbûr bûm cuhabê ko bo temamiya nivîsara xwe hazir dikirdim himan bi te'dîl û texyîrêkî hindik binivîsim û bidim bo ev pirsiyariyanê ko li Hawarê da hatiye belav kirin. Paşê vegerim li ser temamiya nivîsarê (meqale) xwo, we doraliya zar û zimanê kurdî, xwasima zazayî (dumilî, dunbilî) da hinek zanînî bo hurtî û zimanî belav bikim ko heyanî îro tiştek ji wî nehatiye neşir kirin. Hêviya min ji mîrê delal û hêja xwediyê Hawarî me hemû kurdan ev e ko ji vê nivîsê şitik dernexe ji ber ko dirêj e û muxalifê şertê pirsiyariya Hevindê Sorî ye. (2)

1- Zimanê kurdî çawan xwerû û pak dibit?

1- Ma navê pirsiyarê divêt weha bit. Zimanekî kurdêkî tevayî ('umûmî) çawan tê peyda kirin ko hemû kurdan – kurdmanc, goran, lor, kelhor, bextiyarî, zazan, hawraman – jor û jêr, rojhilat û rojavayê Kurdistanê da, tê bigihêne we karibin pê binwêsin û bixwênin. Çima va pirsa lazimî weha bit? Çunkî zimanê ko hemû kurdan, kêm û zehf têbigihîne hêj peyda nebûye, û nehatiye meydanê ko merov, bi paqijî û safî kirina wî mejûl bibe û bixerîke.

Herkes zane ko, saf û paqijiya zimanekî hanca paş yekîtî (wehdet) we li hev anîna zarên wî ê zehf tê tesewur kirin. Ji bo wê cuhaba vê pirsê ewilî weha didin seva gihaştina mirazê, û peydakirina vê armancê divêt berî hertiştî çiqas zarên û zimanên kurdî – wek kurmancî, babanî, zazayî, lorî, fêlî, bextiyarî, hawremanî. . . – hene be hemû wasteyan û bi awakî zanînî (uslûb îlmî) were civandin û belavkirin. Yanî herzar û herşêwe de bi kêmî – ela 'l-eqell – du sê kitêbok divêt were çapkirin ko heta zana û nivîsevanê kurdan, karibin jê fêde bibînin we şêhr [şi'r] û gotin û nivîsa xwonan, bi qise û pirs û galgalê hemû zarên û lehcekanî kurdî çêkin we durust kin we karibin qise û pirsanî bêganeyan berdin we hêdî, hêdî desta wan jê were kişandin hata bitiwanin bi awayekî kurdî ê xalis û muxlis bêjin û binivîsin.

2 – Bi çi awayî zarê Kurdistanê ên cihê cihê nêzîngî hev dibin. Û zarekî welê têtê pê ko, kurd hemû di zarên hev digihên?

Nêzîngbûna zarên zimanên kurdî, hêdî, hêdî û bi xwe ancax paş civandin û belavkirina wan dibin. Çunke wê çaxê heryekê ji xort û ciwanê kurdan ji xwe ra zarêktir - bi zarê xwe - diecibîne tedqîqat û xebata xwe ser wî zarî dimeşîne. We vaya mideyek dewam dike netîceyê da çiqas zar û lehceyanî kurdan hene, têne belav kirin, lakîn bi awayekî zanistî. Û her xwenda û zana û nivîsevan dikare bo nêzîkirina ezmananê kurdî û zarênî kurdmancî û zazayî . . . nivîsa xwunan bi pirs û galgal û awaya hemû zar û zimananî kurdî tevlîhev we têkel bike. We şev roj bi vê armancê mejûl bibe. We bona ko hemû kurdanî zana û nivîskaran zanîn û tedqîqatî xwoyan ke li hemû lehceyanî kurdî da bikin were xwandin û têgihîştin, divêt îmlakî (awayê nivîsîn) muttefiq eleyhî mewcûd bî heke Latînî bî heke erebî. Mesela îmlayî erebî yê ke pê zimanê farisî û 'Usmanî [osmanî] mirî tê nivîsandin ji bo kurdî jî - we lew muweqeten - çak e û baş e xwasima li mabeyna zana û munewwran da. Ne ko wek biranê me ê kurdanî welatê jêrînî Kurdistan ke nivîsa xwuyan bi hurûfê muqette'e binivîsin heta metb'eyê da, bibe wek şorbe tev li hev û têkel, mirov nikarîbî ji nav derkevit.

3 – Zimanê kurdî çawan pêşve diçî, û bi çi awayî bi ser dikevit?

Hemû nivîsevan û xwendevan ra nas e ko va pirsiyariya netîceya pirsiyariya yekem û ê duduyan e yanî li paş civandin û belavkirina hemû zaranî kurdî, xwe bi xwe ser dikeve we pêşçûyî tê hesibandin. We lê seva ko zû ser bikeve we zahf zengîn û rengîn bibe, lazim e pişt salekê ji va xebatanan civatekî hemûyayî/tevayî (mu'temerî umûmî) bo ziman were li hev we ji bona yekirina awayê nivîsîn (îmla) û zarênî kurdî (lehecat) û danîna îstîlahata zanstî = zanînê mejûl bibe û bixerîke. We qeraratê ke va xusûsa da derdêxe divêt nik hemû kurdziman meqbûl bit û bi dil were tenfîz kirin. Û dibit herkes bizanî ke mirovîtî û qedr û qîmeta wî bi şuxlandina zimanê bav û bapîr û dê û dotmaman tê naskirin û zanîn.

Ji ber wê lazim e li ser hemû kurdanî welatparêzan, zar û zêça xwuyan zimanê kurdî ê tevayî hîn bikin we hemû nivîsa xwe bi vî zimanê dayikê binivîsin.

Misir el-Qahîre
Lacê Henê

XWENASKIRIN

Ji Haco Axayê delal re pêşkêş dikim

Ey dil tu were bike temaşa
Ka tac û direfş û kanên ew şah
Ka şahînşahê cîhan Ferîdûn
Îrec Menûçehrê tekye gerdûn
Newzir ê bi dû de hatî zab e
Karê wî bi kêr ji bo me zab e
Kurapê wî Keyqubadê zordil
Ostiyax Durîstar e wê de bêdil
Keykawus û Xwusrewê nemek bûş
Navê wî di deftera de Kîyrûş
Luhrasibê ferzê wî riham bû
Qudsî ji nefîrê tar û mar bû
Kuştasibê dîn û ew li Zeraduşt
Behmen çû bi dû de dot Hamalîst
Darayê humay çi jêr debîr bû
Zerdeştkirina cîhan di bîr bû
Darayê duwem çi ejdeha bû
Kohîn û Muxîn ji ber Ruha bû
Darayê sêyem ko hat cîhan e
Ferxende nîhan bû Ariyane
Îskenderê hêk zi per ji ber dar
Belîş kêş dikirin ji bo milkê dar
Cengek li Kîlîkya yek li Erbîl
Dara di şerê duwem de bû dîl
Serdar bûn ji Nûh hetanî sêsed
Sih salî berî mesîh di nav Med
Aşûr di rojhilat cîhangîr
Der şehrê ava de bûne bargîr
Alaya zerefş gihîşte Yûnan
Hind û Yemen û welatê Tûran

* * *

Ka Rostemê kurd û kanî Çopîn
Ka Nîlûferê egît û Gurgîn
Sultanê Belûc û Xorûsîstan
Sultanê Hirat Xezen û Efxan
Bapîr e ji wa re şêrê Çopîn
Sultanê li wan ji nesla Gurgîn

* * *

Yezdiwabir û Yezûnûş û Tîrdad
Sih merwî weh bûne şahê Azad
Eywana bi nûd ji tac û gurzan
Dergûş e ji bo tilûd û dehban
Piştî ko Mesîh dibûye rehber
Sasanî li dû dibûne serwer
Roja ko Huseyn dibûye zava
Roj we di Belxê çûye ava
Sultanî buweyh û hakimanên
Bedlîs û Hezo keranê wan in
Ev kesro yû keyanê kurd in
Doza me durust e pê xeberdin
Tîrdadî ji kurê xwe nivîsand
Ew kurd ê kurê kurd ê azad
Şêrgohê ji kirina Azerbaycan
Şêrgoh e belê di fetha burcan
Yûsuf bi Selaheddînî navdar
Pirsa wî bike ji Flip û Rîşar
Ferzê wî eger ko fetha qisê
Çêkra bi zimanê kurdî Qudsê
Xelkê nedigotê Fatimî bû
Zanayî bikin ziman berî bû
Zanayê cîhan ha seranser
Pesnê wî didin bi xameya der
Pişt xatemê enbiya bi pênc sed
Şêst salî dibû melik xwedî bend
Hêşta jî evana heştê salî
Sultanî kirin bîla ubalî
Der Misr û Yemen Hîcaz û Sûrî
Bayezîd û welatê Şehrezorî
Heskîf melîkanê wê ji wan in
Şêrwî bi xwe ferzê wa Keran in
Merwanî û Amedî li ku man
Not salî di wê de mane Sultan
Mîrê di Cizîra şehrê Botan
Kurdîtî nema li dû Bedir-Xan

Sultanên bi navê Selîm û Qanûn
Baxê me li me kirine kanûn
Hêja bû ko xaniyê te Îdrîs
Zêr helbikira di şehrê Bedlîs
Kurdmanc te kirine bazikê tirkan
Bûn bûkê riman ciwanê Îran
Ey kom û civatên Ewrûpa ye
Dîlbûn bi vî terzî qê rewaye
Bulxar û Mecar û sayê Lubnan
Azadî dibin z[j]i bil me kurdan
Wîlson li ku maye sozika te
Musyo Klîmenso gotina te
Leşkerkêşê îngilîzî kanî
Soza ko te gotî ja ra kanî
Rastgirê cihan Emîl Bûdicû?
Guftara te gotibû çi rast çû
Bêje tu bizişkiye çi daro
Dermanê nesaxiya me ya ro
Yekîtî ji me re çi xweş îlac e
Yat bûn di me de çi bêrewac e
Ey kurdê çiyayê deşt û zozan
Umîdê mekin ji destegîran

B. Ferîdûn

---

*. Kitêbxana Hawarê di van rojan de mewlûda zazakî çap û belav kiriye. Ev benda ha pêşgotinka wê mewlûdê ye.

1. Muhemmed Elî Ewnî Efendî ji xwendayên kurdan ên welatparêz û milletperwer e. Bi xwe jî xelkê Sêwrekê ye. Li Misrê di [Unîversîteya] Ezherê de xwendiye. Ev deh sal in di dîwana qiranê Misrê de mutercim e. Li Şerefnama ko vê paşiyê li Misrê hate çapkirin pêşgotineke hêja nivîsandiye.

2. Hêvî û daxwza te li ser seran û ser çavan.